Tte Pa̠'a̠li̠ Me'

Skëköl tö Se' a̠

New Testament and Shorter Old Testament in Bribri

(CS:bzd:Bribri)

Tte Pa̠'a̠li̠ Me' Skëköl tö Se' a̠

New Testament and Shorter Old Testament in Bribri (CS:bzd:Bribri)

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bribri

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Bribri

bzd

Costa Rica

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament and Shorter Old Testament

in Bribri

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 27 Nov 2018

70b70297-578d-5d61-9b6f-3119201e28ca

Contents

Génesis 1
Éxodo 61
Jonás 85
Mateo 88
Marcos 136
Lucas 166
Juan 217
Hechos 255
Romanos 297
1 Corintios 316
2 Corintios 334
Gálatas 346
Efesios 354
Filipenses 361
Colosenses 366
1 Tesalonicenses 371
2 Tesalonicenses 375
1 Timoteo 378
2 Timoteo 384
Tito 389
Filemón 392
Hebreos 394
Santiago 410
1 Pedro 416
2 Pedro 422
1 Juan 426
2 Juan 431
3 Juan 432
Judas 433
Apocalipsis 435

Íyi ulitane e' wì tkënewa̱mi

Génesis

Si'kuaie yëkkuö i' kiè *Génesis*, e' wà kiane chè, *íyi ulitane e' wì tkënewa̱mi.* Yëkkuö i' blatëule böt tsi̱ní. Et tsi̱ní e' dör capítulo et dö̀ capítulo dabom eyök kí̱ et (1–11). Iët tsi̱ní e' dör capítulo dabom eyök kí̱ böt dö̀ capítulo dabom ske̱yök (12–50). Et tsi̱ní e' tö se' a̱ íyi ko̱s e' wì pakè. Ká̱ jaì ena ká̱ i' e' yöne ke̱we. Ñies ñiwe, nañewe, diwö, si'wö ena bëkwö e' yöne tsa̱we. Es ñies dayë, ká̱ sí, iyiwak, se' wëpa ena alakölpa, e' ko̱s yö' Skëköl tö, e' pakè yëkkuö et tsi̱ní tö. Ñies we̱s s'ditsö tsá̱ e'pa tö ì sulu wamblë' ena ì o̱' Skëköl tö ie'pa tsa̱tkoie inuí̱ yöki̱, e' tso' kitule yëkkuö et tsi̱ní ki̱. Ñies we̱s s'ditsö pone'mi ká̱ wa'ñe se̱nuk ditséwö wa ditséwö wa ena ì kue̱ki̱ s'ttö̀ tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' ko̱s pakè yëkkuö et tsi̱ní tö.

Yëkkuö iët tsi̱ní tö ikkachè se' a̱ tö we̱s Israel aleripa e'pa dë'bitu̱ wëm eköl kiè Abraham e' wa. Israel aleripa wa Skëköl tö ibikeitsétke ká̱ ulitane wakpa tsa̱tkök inuì̱ yöki̱. A̱s e' wà tkö̀, e' kue̱ki̱ Skëköl tö Abraham klöo̱' iwák a̱. Abraham e̱rblë' Skëköl mik buaë, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ittè me' ie' a̱. E' tso' kitule yëkkuö iët tsi̱ní ki̱.

Ttè me' Skëköl tö Abraham a̱, e' ë̀ me'itö Abraham alà Isaac ena Isaac alà Jacob e'pa a̱. Jacob ñe' ë̀ kiè ñies Israel. E' kue̱ki̱ ie' aleripa kièsö Israel aleripa. Yëkkuö iët tsi̱ní ë̀ ki̱ itso' kitule tö we̱s Skëköl tö Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa tsa̱tkë'bitu̱ ibolökpa ko̱s yöki̱ a̱s ttè me'itö ie'pa a̱ e' wà tkö̀ wake'.

Skëköl tö íyi ulitane yö'

1 Tsa̱we ta̱ ká̱ jaì ena ká̱ i', e' yö'a̱t Skëköl tö. 2 Mik ie' tö íyi ulitane tsá̱ yö'mi, eta̱ ká̱
wa'ñe kë̀ ki̱ ì ku̱' yës. Ká̱ sí kë̀ ta̱'. Di' ë̀ me'r i̱ski̱ë. Ká̱ dör ttsettseë. Erë Skëköl Wiköl
shkö̀ar di' tsa̱ka̱.
3 Eta̱ Skëköl tö iché: “¡Ká̱ ñinú!”
Eta̱ ká̱ ñine. 4 Ie' tö isué̱ tö ká̱ ñiwe e' dör buaë, e' méa̱titö ñiweie. Ká̱ ttsettse, e' méa̱titö
nañeweie. 5 Ñiwe, e' kiéitö ñiwe. Ká̱ ttsettseë, e' kiéitö nañewe. Ekkë kanewé̱itö ká̱ tsa̱we
a̱.
6 E' bule es ta̱ ie' tö iché: “¡Iyönú we̱s ská̱tke̱ kkö̀ dapee es di' shu̱a̱ iblatoie a̱s kë̀
iwöiërwa̱ne ñì a̱!”
7 Eta̱ es iyuéitö di' blatoie. Es di' a̱te̱ ká̱ jaishe̱t ena ká̱ i' ki̱. 8 Ì yuéitö, e' kiéitö ka̱költtö.
Ekkë kanewé̱itö eta̱ ká̱ de böt.
9 E' bule es ta̱ ie' iché: “¡Di' a̱te̱ ká̱ i' ki̱, e' e̱' dapa'ú̱ka̱ ek tsi̱ní ë̀me a̱s íyök poppo döka̱!”
Eta̱ es iyöne. 10 Wé̱ íyök poppo deka̱, e' kiéitö íyök. Wé̱ di' dapaneka̱, e' kiéitö dayë.
Ie' isué̱ tö e' ko̱s dör buaë. 11 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché: “¡Íyök ki̱ íyi kuá ulitane tskinú!
Ka̱kö wör ta̱' ese, ñies kal ulitane wör ta̱' ese ko̱s tskinú iwakmik iwakmik.”
Eta̱ es ekkëpa tskine. 12 Es íyök ki̱ íyi kuá ulitane tskine ka̱kö wör ta̱' iwakmik iwakmik,
ñies kal wör ta̱' iwakmik iwakmik. Ie' tö isué̱ tö ekkëpa ko̱s, e' dör buaë. 13 Ekkë kanewé̱itö
eta̱ ká̱ de mañat.
14 E' bule es ta̱ ie' iché: “¡Ì dalöburta̱' yönú ká̱ jaì a̱! Ekkëpa dör buaë ká̱ blatoie ñiwe
nañewe, ñies ikkachoie mik ta̱ diwö de ka̱wö tköwo̱ie, ñies ká̱ shta̱'wo̱ie ena duas tköke
e' jche̱noie. 15 Ekkëpa ko̱s dalöburke tai̱ë ká̱ i' ki̱.”
Eta̱ es iyöne. 16 Es ie' tö ì dalöburta̱' tai̱ë ese yuéa̱t bök. Ikibiie dör ká̱ ñiwo̱ie ñiweie.
We̱ne dalöbur diöshe̱t e' dör olo'bunoie nañeweie. 17 Ekkëpa méa̱titö ká̱ jaì a̱ dalöbunoie
ká̱ i' ki̱ 18 ñië nañeë, ñies ká̱ ñiwe ká̱ nañewe e' blatoie. Ie' tö isué̱ tö ekkëpa dör buaë.
19 Ekkë kanewé̱itö eta̱ ká̱ de tkël.
20 E' bule es ta̱ ie' tö iché: “¡Iyiwak se̱rke di' a̱ dayë a̱, e' ko̱s yönú tai̱ë! ¡Ñies dù ulitane
yönú a̱s iu̱r ka̱shu̱k a̱!”

21 Eta̱ es iyiwak blubluë se̱rke dayë a̱, ekkëpa yuéitö. Ñies iyiwak ko̱s se̱rke di' a̱ ena
dayë a̱ ekkëpa yuéitö iwakmik iwakmik. E' sù̱ dù ulitane yuéitö, iwakmik iwakmik.
Ie' isué̱ tö ekkëpa ko̱s dör buaë. 22 Eta̱ iyiwak yuéitö e'pa a̱ ie' e̱r buaë ché ttè i' wa: “a'
alönú tai̱ë, di' ko̱s, dayë ko̱s, e' wà ió̱ka̱ tai̱ë. Ñies a̱s dù alör tai̱ë ká̱ wa'ñe.”
23 Ekkëpa kanewé̱itö eta̱ ká̱ de ske̱l.
24 E' bule es ta̱ ie' tö iché: “¡Iyiwak se̱rke ká̱ sí ki̱, e' ulitane yönú iwakmik iwakmik!
¡Iyiwak uru, iyiwak kañiru, iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱, ekkë ko̱s yönú iwakmik iwakmik!”
25 Eta̱ es ie' tö iyiwak ulitane yué ká̱ sí ki̱ iwakmik iwakmik. Ie' tö isué̱ tö ekkëpa ko̱s
dör buaë.
26 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché: “Ditsö yuö̀sö we̱s se' es a̱s ie'pa tkö̀ka̱sö ká̱ i' ko̱s wökirie.
Nima, dù, iyiwak uru, iyiwak kañiru, iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱, ekkë ko̱s tso' ká̱ i' ki̱, e' a̱tdaë
ie'pa ulà a̱.”

27 Mik Skëköl tö s'ditsö tsá̱ yö',
eta̱ iyuéitö we̱s ie' es;
Ie'pa yuéitö wëm eköl ena alaköl eköl.
28 Ie' e̱r buaë ché ie'pa a̱ i' es:
“A' ala'r kó̱ka̱ tai̱ë,
a' alönú tai̱ë ká̱ ulitane ki̱.
Ká̱ i' ko̱s e' kané ú̱ a' tö.
Nima, dù, ena iyiwak ulitane ekkëpa ko̱s wökir a' dör, e' wà ú̱.”

29 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö iché ie'pa a̱: “Ye' ttö̀ ttsö́. Íyi kuá ko̱s wörta̱' ñarta̱', ese méa̱työ
a' a̱ ñè. Ñies kalwö ulitane katarta̱' ku'yarta̱' ese ko̱s méa̱työ a' a̱ katè ku'yè. 30 Erë iyiwak
kañiru, iyiwak uru ena dù, ekkëpa ko̱s a̱ ka̱kö méa̱työ katè.” Eta̱ es ia̱te̱. 31 Ie' isué̱ tö ekkë
ko̱s dör buaë shu̱te̱. Ekkë kanewé̱itö eta̱ ká̱ de teröl.

2

1 Es ká̱ jaì ena ká̱ i', ñies íyi ulitane tso' iki̱, e' yöne o̱ne se̱. 2 Ká̱ de kul eta̱ ì ko̱s yö'bitu̱itö
e' yöne o̱ne, e' kue̱ki̱ diwö e' wa ie' kë̀ kaneblëne. 3 E' diwö wa kë̀ ie' kaneblëneia̱ ká̱ i'
yuök e' kue̱ki̱ ie' iché tö diwö e' dör buaë. Ñies ie' iché tö semana bit e' diwö bata e' dör
batse'r se' a̱.

Skëköl Jehová tö s'ditsö tsá̱ yué

4 I' dör ká̱ jaì ena ká̱ i' tsá̱ yönea̱t, e' pakè.
Mik Skëköl Jehová tö ká̱ jaì ena ká̱ i' e' yö', 5 e' ké̱wö ska' ta̱ ka̱m ie' tö ka̱li̱ patkö̀ ká̱ i' ki̱,
ñies kë̀ yi ku̱' ká̱ kanéu̱k. E' kue̱ki̱ ka̱m kal kuá tskir ena ka̱m ka̱kö tskir. 6 Erë di' tskirke
íyök a̱, e' tö íyök ko̱s nuwe̱ke. 7 Eta̱ Skëköl Jehová tö íyök yué s'ditsöie eköl wák dör wëm.
Eta̱ ie' tö iwöiké iyik a̱ ta̱ iyöne se'ie ttsë'ka.
8 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ká̱ buaala yué ekwöki diwö tskirke e' ëka̱, ká̱ kiè Edén ee̱. Eta̱ wëm
yö'itö, e' méa̱titö ká̱ buaala e' a̱ se̱nuk. 9 Ee̱ ie' tö kal ulitane wër bua'buaë, ñies iwö dör
buaë katano ese tské. Ká̱ buaala e' shu̱sha̱, ie' tö kal tské bölka. Kal elka dör se̱ne michoë
e' kéli. Kal iëlka e' dör íyi buaë ena íyi suluë ese jche̱noie e' kéli.
10 Edén ká̱ shu̱a̱ di' tskirke etö, e' tö ká̱ buaala nuwe̱ke. Wé̱ ká̱ e' kkö̀ döwa̱ ee̱ di' e' ulà
jchërke döka̱ tkëtö. 11 Di' ulà etö kiè Pisón. E' tkökemi ká̱ kiè Havilá, e' ko̱s a̱. Ká̱ e' ki̱
oro tso'. 12 Oro e' dör oro bua'bua. Ñies kiò masmas bua'bua, ese tso' ena ák bua'bua kiè
ónice ese tso'. 13 Di' ulà ëtö tkökemi ká̱ kiè Cus, e' ko̱s a̱. E' kiè Guihón. 14 Iulà ëtö skà mir
ká̱ kiè Asiria diwö tskirke, e' ëka̱. E' kiè Tigris. Eta̱ di' ulà bataie, e' kiè Éufrates.
15 Mik Skëköl Jehová tö wëm tsé̱mi méa̱t ká̱ buaala a̱te̱ Edén e' shu̱a̱ a̱s ikaneù̱itö, a̱s
ikkö'nùitö, 16 eta̱ ie' tö ttè dalöiëno i' mé ia̱: “Ká̱ buaala e' kéliwö ulitane katèmibö.
17 Erë íyi buaë ena íyi suluë ese jche̱noie e' kéliwö kë̀ katar. Mik kal e' wö katébö, eta̱
be' duöwa̱raë. E' kue̱ki̱ kë̀ ikatar.”

18 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché: “Kë̀ idör bua' wëm a̱ se̱nuk ekörla. Sú̱yö ie' a̱ wapie yuè eköl
iki̱muk buaë.” 19 Eta̱ iyiwak yö'itö íyök wa ekkë ko̱s debitu̱ iwa̱ wëm a̱ suè̱ tö i̱ma ie' tö
ikiè meka̱mi. Ta̱ we̱s wëm tö ikiè méka̱ es ia̱te̱. 20 Es wëm tö iyiwak uru ena iyiwak kañiru,
ñies dù, ekkë ko̱s kiè méka̱. Erë kë̀ ie' ki̱muk ku̱ne buaë ie' wapieie.
21 Eta̱ Skëköl Jehová tö wëm kapöwé̱wa̱ tai̱ë, e' dalewa ie' tö ichane yéttsa̱ etö, e' chkà
wöiéwa̱neitö. 22 Ichane e' yuéitö alakölie ta̱ idebitu̱ iwa̱ wëm a̱. 23 Mik wëm tö isué̱, eta̱
ichéitö:
“¡I' je' dör ye' wák dichéwö ena ye' wák chkà! Alaköl dë'ka̱ wëm wa, e' kue̱ki̱ ikirdaë
alaköl.”*
24 E' kue̱ki̱ wëpa kë̀ se̱rpaia̱ iyë́ ena imì e'pa dapömik, ise̱rdawa̱ alaköl ta̱. Ie'pa böl
se̱rdaë ñita̱, ta̱ imía̱ we̱s wák eköl ë̀ es.
25 E' ké̱ska' ta̱ wëm ena alaköl iëte̱r sume, erë ie'pa kë̀ wa̱ jaë jche̱r.

3

S'ditsö tö Skëköl ttö̀ dalöse̱wé̱wa̱

1 Tkabë̀ tso' etö, e' e̱rbikö̀ tai̱ë s'ki̱tö'wo̱ie iyiwak kañiru yö' Skëköl Jehová tö, ekkë ko̱s
tsa̱ta̱. Ká̱ et ta̱ ie' tö alaköl a̱ ichaké:
—¿Moki̱ Skëköl tö iyë'a̱t a' a̱ tö ká̱ buaë shu̱a kal ulitane tso', e' wö kë̀ katar yës?
2 Alaköl tö iiu̱té:
—Au, e' kë̀ dör es. Ie' tö sa' a̱ iché tö kal ulitane wö katarmi. 3 Erë kal àr ká̱ i' shu̱sha̱ë,
e' wö kë̀ kata̱nuk, kë̀ e' kanuk sa' a̱. E' wamblé sa' tö, eta̱ sa' duöralur.
4 Eta̱ tkabë̀ tö iché alaköl a̱:
—Au, e' dör ka̱che. A' kë̀ duö̀pawa̱. 5 Ie' wa̱ ijche̱r buaë tö mik kalwö e' katéwa a' tö,
eta̱ ì dör buaë, ì dör suluë e' jche̱rdaë a' wa̱ we̱s ie' wák wa̱ ijche̱r es.
6 Eta̱ alaköl isué̱ tö kalwö e' wër buaë katè. Ie' é̱na ikatak íyi jche̱noie buaë. E' kue̱ki̱
ie' tö kalwö batsée, katéwaitö. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö imé iwëm a̱, eta̱ iwëm ikatéwa ñies. 7 E'
bet ta̱ ì dör sulu, ì dör buaë ese a̱ne ie'pa é̱na, eta̱ ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö ie'pa iëte̱r sume.
Eta̱ ie'pa tö kal kiè higuera, e' köyök yué banoie e' wa ie'pa e̱' patréwa̱.
8 Siwa̱' bitsi̱rke tsá̱li̱, eta̱ wëm ena ilaköl tö Skëköl Jehová shkökedur ká̱ buaë shu̱a, e'
ttsé. E' yöki̱ ie'pa e̱' blélur kal tso' tai̱ë ese shu̱a̱.
9 Erë Skëköl Jehová tö wëm kié ta̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' tso'?
10 Wëm tö iiu̱té:
—Ye' tö ittsé tö be' shkökedur ká̱ buaala shu̱a̱. Ye' dur sume, e' kue̱ki̱ ye' suane be'
yöki̱. E' kue̱ki̱ ye' e̱' bléwa̱ be' yöki̱.
11 Eta̱ Skëköl tö ie' a̱ iché:
—¿Yi be' a̱ iché tö be' dur sume? Ichö́ ña tö kalwö yë'yö be' a̱ tö kë̀ ikatar ¿e' katébö?
12 Ie' tö iiu̱té:
—Be' tö ye' a̱ alaköl me', ye' wapieie, e' tö ye' a̱ kalwö mé katè. E' katéwayö.
13 Eta̱ Skëköl Jehová tö alaköl a̱ ichaké:
—¿Iö́k bö iwamblé?
Ie' tö iiu̱té:
—Tkabë̀ tö ye' ki̱téka̱, e' kue̱ki̱ ye' tö kalwö e' katéwa.
14 Eta̱ Skëköl Jehová tö tkabë̀ a̱ iché:
—Ì wamblé be' tö, e' kue̱ki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö iyiwak ko̱s shu̱a be' ë̀ weirdaë michoë.
Ke̱kraë be' shköraë e̱' ku̱ule be' batsi̱' ki̱ ta̱ be' kkö̀ a̱ ká̱ po mirawa̱. 15 Be' ena alaköl
meraa̱työ ñì bolökie. Be' aleripa ko̱s ena alaköl aleripa ko̱s, e'pa a̱te̱ ñì bolökie ñies. Alaköl
aleri eköl tö be' wökir shka̱'we̱raë ena be' tö ie' klö̀ kaniñak shka̱'we̱raë.
16 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché alaköl a̱:

* 2:23 Hebreoie ttè kiane yënuk wëm e' dör ish ena ttè kiane yënuk alaköl e' dör isha.

—Mik be' alà ku̱rketke eta̱ be' weirdaë sia̱rë, idalë'r tai̱ë e' ttseraëbö. Erë be' ki̱ be' wëm
kiardaë ena ie' döraë be' wökirie.[*]
17 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché wëm a̱:
—Be' tö be' alaköl ttö̀ iu̱té, kalwö yë'yö be' a̱ tö kë̀ ikatar, e' wà katébö. E' kue̱ki̱ be'
weirdaë ñies. Be' kue̱ki̱ íyök sulu'we̱rawa̱yö. Be' kaneblöraë darërëë be' chkè yuloie.
18 Íyök ki̱ dika'chka ena ka̱kö sulusi, alördaë. Ñies kalwö kañiru katerabö. 19 Be' ka̱wöta̱
kaneblök darërëë chkoie dò̈ mik be' duowa̱, mía̱ne íyökie we̱s be' dör kuaë es eta̱. Be'
yöne íyök wa, e' kue̱ki̱ be' dörane íyökie.
20 Wëm tsá̱ yöne, e' kiè Adán. Ilaköl dör se' mì tsá̱. E' kue̱ki̱ Adán tö ikiè méka̱ Eva.[†]
21 Eta̱ Skëköl tö datsi' yué ie'pa a̱ iyiwak kkuölit wa, ta̱ ie'pa paiéitö. 22 Eta̱ ie' tö iché:
“I̱'ñe ì dör buaë ena ì dör suluë, e' jche̱r ditsö wa̱ we̱s se' wa̱ ijche̱r es. E' kue̱ki̱ dö' ie'pa
mi', se̱ne michoë e' kéli wöbatsök katè ta̱ ise̱r michorak.”
23 E' kue̱ki̱ ie' tö wëm ena ilaköl yéttsa̱ ká̱ buaala tso' Edén e' a̱, ta̱ ipatkémiitö íyök
wakanéu̱k. Íyök wa wëm yöne e' ki̱ ipatkémi kaneblök. 24 Ie' tö itrë'wé̱shka, e' ukuöki̱ ta̱
ì ttsë'ka pik ta̱' tso' ká̱ jaì a̱ kiè kérub, e'pa tuléwa̱itö ká̱ buaala e' ñalé̱ ska' diwö tskirke e'
ëka̱ ikkö'nuk. Ñies tabè wöñarke dalölöë ratkear siwa̱' ki̱, e' méa̱titö a̱s kë̀ yi döwa̱ia̱ se̱ne
michoë kéli ska'.

4

Caín tö iël kiè Abel, e' ttéwa̱

1 Eta̱ Adán se̱né Eva ta̱. Eva duneka̱ ta̱ ilà ku̱ne wëm. Ikiè méka̱itö Caín.[*] Mik alà ku̱ne,
eta̱ Eva tö iché: “Jehová tö ye' ki̱mé, e' kue̱ki̱ ye' alà ku̱ne eköl wëm.” 2 E' ukuöki̱ ta̱ ilà
skà ku̱ne ek, e' kiè Abel, Caín ël tsirla. Abel tö obeja alöwe̱ke. Caín tö dalì kuatkeke.
3 Ká̱ et ta̱, Caín wa̱ idali wöne, ese kak mí mè Jehová a̱ idalöioie. 4 Eta̱ Abel wa̱ ie' icha
mí ñies. Ie' obeja tsá̱ bua'bua, ese kak mí ie' wa̱ mè Jehová a̱. Abel ena ì méitö e' wër
buaë Jehová wa. 5 Erë ie' kë̀ wa̱ Caín ena ì méitö e' su̱ne es, e' kue̱ki̱ Caín uluneka̱ tai̱ë,
iwö yée suluë. 6 E' kue̱ki̱ Jehová tö Caín a̱ ichaké: “¿Iő̱k be' ulune wö yée sulu? 7 Be' tö
ì bua' úpa, e̱'ma be' ja̱ñuke tsuleë. Erë ì sulu wamblébö, e' kue̱ki̱ ì sulu e̱' métër bër be'
panuk namuie e̱' aloka̱ be' ki̱. Erë be' ké e̱' alökka̱ iki̱.”
8 Ká̱ et ta̱, Caín tö iël Abel kiémi kañika̱. Mik ie'pa demi kañika̱, eta̱ ee̱ Caín ñippéka̱ iël
ta̱ eta̱ iël ttéwa̱itö. 9 E' ukuöki̱ ta̱ bet, Jehová tö Caín a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' ël Abel?
Caín tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ wa̱ ijche̱r. Ye' kë̀ dör ie' kkö'nukwak.
10 Skëköl tö ie' a̱ iché:
—¿Iő̱k bö iwamblé es? Be' ël ttéwa̱bö, e' pë́ tëne tai̱ë íyök ki̱, e' nuí̱ tso' be' ki̱. E' ki̱
ye' ka̱wöta̱ be' we'ikök. 11 E' kue̱ki̱ be' weirdaë íyök ki̱ wé be' tö be' ël pë́ tkö'wé̱, e' ki̱ be'
yerattsa̱yö. 12 Be' kaneblò̈mi tai̱ë, erë kë̀ wà wörpa buaë. Be' ka̱wöta̱ shkök ká̱ wa'ñe, kë̀
a̱ e̱no ta̱' yës.
13 Eta̱ ie' tö Jehová iu̱té:
—E' darërë ye' a̱. Kë̀ ye' a̱ idalë'ttsënuk. 14 I̱'ñe be' tö ye' u̱yéttsa̱ ká̱ i' ki̱, e' ukuöki̱ ta̱
ye' ka̱wöta̱ shkök ká̱ wa'ñe ka̱mië, kë̀ a̱ e̱no ta̱'. Be' kë̀ ku̱'ia̱ ye' ta̱, e' kue̱ki̱ yi ye' kué̱wa̱,
ese tö ye' tterawa̱.
15 Erë Jehová tö iiu̱té:
—Yi be' ttéwa̱, ese kí̱ weirdaë sia̱rë tai̱ë iskéie.
Eta̱ Skëköl tö iwakyuée iwà kkachoie a̱s yi tö ikué̱wa̱, ese kë̀ tö ittò̈wa̱. 16 Eta̱ Caín e̱'
yéttsa̱ Jehová wörki̱ ta̱ imía̱ ká̱ kiè Nod ee̱, ká̱ e' ate̱ Edén diwö tskirke e' kke̱.

[*] 3:16 Mik be' alà ku̱rketke...ie' döraë be' wökirie: Ñies ttè e' mane'wè̱misö i' es: Be' é̱na e̱' alakka̱ be' wëm ki̱, erë ie' e̱' alöraka̱ be' ki̱. [†] 3:20 Eva: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ttsë'ka. [*] 4:1 Caín: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ye' ulà a̱ ide.

17 Eta̱ Caín se̱né ilaköl ta̱. Iduneka̱ ta̱ ilà ku̱ne wák dör wëm, e' kiè Enoc. E' ukuöki̱ ta̱
Caín tö ká̱ yué et, kiè mékaitö ilà kiè wa Enoc. 18 Enoc dör Irad yḗ. Irad dör Mehujael yḗ.
Mehujael dör Metusael yḗ. Metusael dör Lámec yḗ.
19 Eta̱ Lámec se̱néwa̱ alakölpa böl ta̱. Eköl kiè Adá, eköl kiè Silá. 20 Eta̱ Adá dë' alàë
kiè Jabal. E' aleripa dör iyiwak alöu̱kwakpa e' se̱rke úla yöule datsi'tak wa ese a̱. 21 Ie' ël
kiè Jubal. E' aleripa dör ma'ma kicha ta̱' guitarra sṳ̀ ena ma'ma pulë sṳ̀ ese bla'u̱kwakpa.
22 Silá dë' alàë ñies kiè Tubal-Caín. E' aleripa dör tabechka kiè bronce ena hierro ese stḗ.
E' kutà kiè Naamá.
23 Ká̱ et ta̱ Lámec tö iché ilakölpa a̱:
“A Adá, a Silá, ye' ttṑ ttsṍ:
Wëm eköl duladula tö ye' shka̱o',
e' kue̱ki̱ ye' tö ikötwa̱.
24 Yi tö Caín ttéwa̱, e' tö iské tue̱raë sia̱rë,
erë yi tö ye' ttéwa̱, e' tö iské kí̱ tue̱raë jaishe̱t shu̱te̱.”
25 Adán alà skà kéka̱ne ilaköl ta̱ wák wëm. Eva tö iché: “Skëköl tö ye' a̱ alà ské mé eköl,
Caín tö Abel kötwa̱, e' skéie.” E' kue̱ki̱ ie' tö ikiè méka̱ Set.†
26 Ñies Set de alàë wák wëm kiè méka̱itö Enós. E' ké̱wö ska' ta̱ s'ditsö tö Skëköl a̱ íyi tsá̱
ki'mi ena idalöië'mi ikiè Jehová e' wa.

5

Adán aleripa

1-2 Mik Skëköl tö s'ditsö tsá̱ yö', eta̱ iyuéitö we̱s ie' wák es. Ie'pa yuéitö wëm ena alaköl.
Ie' e̱r buaë ché ie'pa a̱. Ie' tö ie'pa yué, e' diwö shà̱ ta̱ ikiè méka̱itö s'ditsö. I' dör Adán
aleripa e'pa kiè.
3 Mik Adán ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom mañayök (130), eta̱ ie' alà ku̱ne eköl, e' dör
we̱s ie' wák es, ikiè méka̱itö Set. 4 E' ukuöki̱ ta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök (800). E'
shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa. 5 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ dabom
mañayök (930) eta̱ ie' blënewa̱.
6 Mik Set ki̱ duas de cien eyök ki̱ ske̱l (105), eta̱ ie' alà wëm kiè Enós, e' ku̱ne. 7 E' ukuöki̱
ta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien kuryök ki̱ kul (807). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa.
8 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ dabom eyök ki̱ bök (912) ta̱ iblënewa̱.
9 Mik Enós ki̱ duas de dabom su̱li̱yök (90), eta̱ ie' alà wëm kiè Cainán, e' ku̱ne. 10 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök ki̱ dabom eyök ki̱ ske̱l (815). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱
ku̱ne wëpa ena alakölpa. 11 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ ske̱l (905) ta̱ iblënewa̱.
12 Mik Cainán ki̱ duas de dabom kuryök (70), eta̱ ie' alà wëm kiè Mahalalel, e' ku̱ne. 13 E'
ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök ki̱ dabom tkëyök (840). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne
wëpa ena alakölpa. 14 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ dabop (910) ta̱ iblënewa̱.
15 Mik Mahalalel ki̱ duas de dabom teryök ki̱ ske̱l (65), eta̱ ie' alà wëm kiè Jéred, e' ku̱ne.
16 E' ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök ki̱ dabom mañayök (830). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱
ku̱ne wëpa ena alakölpa. 17 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien paryök ki̱ dabom su̱li̱yök ki̱ ske̱l
(895) ta̱ iblënewa̱.
18 Mik Jéred ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom teryök ki̱ bök (162), eta̱ ie' alà wëm kiè Enoc,
e' ku̱ne. 19 E' ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök (800). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa
ena alakölpa. 20 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ dabom teryök ki̱ bök (962) ta̱
iblënewa̱.
21 Mik Enoc ki̱ duas de dabom teryök ki̱ ske̱l (65), eta̱ ie' alà wëm kiè Matusalén, e' ku̱ne.
22 Ie' tö Skëköl ttṑ ȅ dalöieke. Matusalén ku̱ne, eta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien mañayök (300).
E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa. 23 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien mañayök
ki̱ dabom teryök ki̱ ske̱l (365). 24 Ie' se̱ne' buaë Skëköl ta̱, e' kue̱ki̱ ká̱ et ta̱ Skëköl wa̱ ie'
míts e̱r ttsë'ka, e' kue̱ki̱ kȅ ie' ku̱'ia̱.

† 4:25 Set: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ie' tö imé.

25 Mik Matusalén ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom paryök ki̱ kul (187), eta̱ ie' alà wëm
kiè Lámec, e' ku̱ne. 26 E' ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien kuryök ki̱ dabom paryök ki̱ bök
(782). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa. 27 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök
ki̱ dabom teryök ki̱ su̱li̱tu (969) ta̱ iblënewa̱.
28 Mik Lámec ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom paryök ki̱ bök (182), eta̱ ie' alà ku̱ne wëm.
29 E' kiè mékaitö Noé.* Mik ie' tö ilà kiè méka̱, eta̱ ie' tö iché: “Jehová tö íyök suluo̱'wa̱.
E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ kaneblök darërë ikuatkoie; erë alà i' tö se' keraë e̱nuk.” 30 Noé ku̱ne,
e' itöki̱ Lámec kí̱ se̱neia̱ duas cien ske̱yök ki̱ dabom su̱li̱yök ki̱ ske̱l (595). E' shu̱a̱ ila'r ki̱
ku̱ne wëpa alakölpa; 31 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien kuryök ki̱ dabom kuryök ki̱ kul (777)
ta̱ iblënewa̱.
32 Noé ki̱ duas de cien ske̱yök, e' itöki̱ ila'r ku̱ne mañal. Ikibi kiè Sem. Ishu̱ ë́k kiè Cam.
Ibata ë́k kiè Jafet.

6

S'ditsö ì sulu è̱ wambleke ke̱kraë

1-2 Mik s'ditsö alönémi tai̱ë ká̱ i' ki̱, eta̱ Skëköl ala'r* tö isué̱ tö s'ditsö alà busipa dör
bua'buaala. E' kue̱ki̱ ie'pa tö busipa wa ie'pa wöbatse ese tsé̱lur. 3 Erë Jehová tö iché:
“Ditsö dör duöta̱'wa̱ ese wakpa. I̱'ñe ta̱ ye' kè̱ tö ka̱wö mepaia̱ ditsö a̱ se̱no ká̱ tai̱ë. Es
ise̱rdaë duas cien eyök ki̱ dabom böyök (120), ekkë ulat.”
4 Mik Skëköl ala'r bak se̱nuk s'ditsö alà busipa ta̱ alà koka̱ ie'pa ta̱, eta̱ e' ké̱ska' ta̱ wëpa
blubluë, ka̱kke̱ë, esepa we̱lepa bak ká̱ i' ki̱. Ñies e' ukuöki̱ wëpa esepa bakia̱. E'pa dör pë'
darërë kkeauleka̱ tai̱ë ia̱'chki ta̱ ese.
5 Jehová tö isué̱ tö s'ditsö tö ì sulu è̱ wambleke tai̱ë shu̱te̱. Ì suluë è̱ bikeitseke ie'pa
tö ke̱kraë. 6 E' kue̱ki̱ Skëköl e̱r a̱ idalënene tai̱ë. Ie' tö ibikeitsé: “Kè̱ yö ditsö yuö́pa.”
7 Eta̱ ie' iché: “Ditsö yö' ye' tö ká̱ i' ki̱, sú̱yö e'pa e̱wè̱wa. Ñies iyiwak ko̱s se̱rke ká̱ sí ki̱, e'
e̱we̱rawayö. ¿Ì̱ie ye' tö ie'pa yö'?” 8 Erë wëm tso' eköl kiè Noé, e' sue̱ke Jehová tö e̱r bua'
wa.

Noé tö kanò bërie yué

9 Ttè ikkë dör Noé pakè.
Noé dör wëm yësyësë Skëköl wörki̱. Ke̱kraë ie' tö Skëköl ttö̀ dalöieke buaë. Ie' eköl è̱
se̱rke we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. 10 Ie' ala'r dör mañal wëpa kiè Sem, Cam, ena Jafet.
11 Skëköl wörki̱ s'ditsö tso' e̱' wamblök sulu è̱me, ñippök tai̱ë shu̱te̱. 12 Ie' tö isué̱ tö tai̱ë
íyi suluë è̱ tso' íyök ki̱. 13 E' kue̱ki̱ ie' tö Noé a̱ iché: “Ye' tö ibikeitsétke tö ditsö ko̱s tso' ká̱
i' ki̱ e' e̱we̱rawayö se̱. Ie'pa ñippöke tai̱ë shu̱te̱ ká̱ i' ki̱. E' kue̱ki̱ ye' tö ditsö ko̱s tso' ká̱ i'
ki̱ e' e̱we̱rawa se̱raa̱ di' tai̱ë wa. 14 E' kue̱ki̱ kanò yuö́ etö bërie kal bua'bua ese wa, e' shu̱
blatö́. Kanò wöa̱r tso' ipamik, e' wötö́ kiöchka dalolo bötsböts ese wa u'rki̱ ena ishu̱a̱ a̱s
di' kè̱ tkö̀wa̱ia̱. 15 Kanò yuö́ batsí̱ metro döka̱ cien eyök kí̱ dabom mañayök kí̱ ske̱l (135
metros) ekkë. Ñies isho̱ló̱ yuö́ metro döka̱ dabom böyök ki̱ böt ki̱ sha̱böts (22,5 metros)
ekkë. E' sù̱ ispé yuö́ metro döka̱ dabom eyök kí̱ mañat kí̱ sha̱böts (13,5 metros) ekkë.
16 Kanò ki̱ u yuö́ka̱, erë kanò kkö̀ ki̱ iulat mú̱a̱t metro sha̱böts. Kanò shu̱ blatö́ mañat kuö.
Ñies iwékkö yuö́ et kanò spé mik shkowa̱ie kanò a̱. 17 Di' patkerayö íyi tso' ttsë'ka ká̱ i' ki̱
e' ko̱s e̱wo̱wa. Ekkë duörawa̱ se̱raa̱ ká̱ wa'ñe. 18 Erë ye' ttè meraë be' a̱ tö be' tsa̱tkeraëyö
kanò a̱ di' yöki̱. Be' ala'r ena be' alaköl ena be' yakpa, e'pa tsú̱mi e̱' ta̱ kanò a̱. 19 E' sù̱
iyiwak kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tso' ká̱ sí ki̱, e' ió̱mi kanò a̱ etö wë'ñe etö alaki a̱s itsa̱tkër we̱s be' es.
20 Iyiwak ko̱s ió̱ kanò a̱. Iyiwak kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ u̱rta̱', iyiwak uru, dö̀ iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱, e'

* 5:29 Noé: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè e̱nuk. * 6:1-2 Skëköl ala'r: Kè̱ s'wa̱ ijche̱r moki̱ tö yi chéitö es. We̱lepa tö ibikeitsè tö e' dör Skëköl biyöchökwakpaie ö aknamaie erë Jesús tö iché tö esepa kè̱ a̱ se̱nukwa̱ s'ditsö ta̱ (Marcos 12.25). We̱lepa skà tö ibikeitsè tö e' dör s'ditsö wé̱sele se̱r suluë. Ì wamblekerakitö ese kè̱ wër buaë Skëköl wa, e' è̱ jche̱r se' wa̱.

ko̱s iö́mi kanò a̱, etö wë'ñe etö alaki, a̱s kë̀ iduölur. 21 Ñies chkè ulitane dapa'ú̱ blö́ be' a̱
ena iyiwak a̱ katè.”
22 Eta̱ ekkë ko̱s wakanewé̱ Noé tö se̱ we̱s Skëköl tö iché ia̱ es.

7

Di' bak taië̱ ká̱ i' ki̱

1-4 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö Noé a̱ iché: “I̱'ñe kuiki ta̱ ye' tö ka̱li̱ patkeraë ká̱ i' ki̱ döka̱
ká̱ dabom tkëyök (40) ñië nañeë. ¡E' wa íyi ulitane yö' ye' tö tso' ttsë'ka ká̱ sí ki̱, e' ko̱s
e̱we̱rawayö yës! Erë ye' tö isué̱ tö ditsö ulitane shu̱a be' ë̀ se̱rke buaë yësyësë we̱s ye' ki̱
ikiane es. E' kue̱ki̱ be' e̱' iö́ka̱ kanò a̱ be' yamipa ko̱s ta̱. Ñies iyiwak batse'r* ko̱s ese tsú̱mi
döka̱ kuktö wë'ñe kuktö alaki. Erë iyiwak kë̀ dör batse'r, ese tsú̱mi etö wë'ñe etö alaki. E'
sù̱ ñies dù kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tsú̱mi döka̱ kul wë'ñe kul alaki a̱s kë̀ ie̱rwa. Ko̱s ttè chéyö be' a̱,
e' wakaneú̱ es.” 5 Eta̱ e' ko̱s wakanewé̱ Noé tö yësyësë we̱s Jehová tö ie' a̱ iché es.
6 Mik di' bak taië̱ ká̱ i' ki̱, eta̱ Noé ki̱ duas tso' cien teryök (600). 7 Ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ila'r
ena ilaköl ena iyakpa e'pa ko̱s ta̱ e̱' tsa̱tkök di' alörke taië̱ e' yöki̱. 8-9 Iyiwak batse'r, e' sù̱
iyiwak kë̀ dör batse'r, iyiwak e̱' ku̱ke ibatsi̱' ki̱ ñies dù, ekkë ko̱s dewa̱ kanò a̱ Noé ta̱ bölka
bölka we̱s Skëköl tö iché ia̱ es.
10 Ká̱ de kul, eta̱ di' tö ká̱ katémitke. 11 Noé ki̱ duas de cien teryök (600), kí̱ si' et kí̱
ká̱ dabom eyök kí̱ kul (17). E' diwö shà̱ ta̱ íyök tskirolone ta̱ di' tso' idiki̱a e' deka̱ taië̱
ká̱ wa'ñe. Ñies ká̱ jaishe̱t kköburolone ta̱ di' bite̱shka taië̱ ka̱li̱ie ká̱ i' ki̱. 12 Eta̱ ka̱li̱ yëne
darërëë döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40) ñië nañeë. 13 Ka̱li̱ yënémi, e' diwö shà̱ ta̱ Noé e̱' iéka̱
kanò a̱ ila'r ta̱. Ila'r kiè Sem, Cam ena Jafet. E' sù̱ ilaköl, iyakpa mañal, e'pa e̱' iéka̱ ñies
ie' ta̱ kanò a̱. 14 Ie'pa ta̱ iyiwak ulitane dewa̱ kanò a̱, iyiwak uru, iyiwak kañiru, iyiwak e̱'
ku̱ke i̱ski̱ ki̱ ena dù ulitane. Ekkë ko̱s dewa̱ kanò a̱ ie'pa ta̱. 15 Iyiwak ko̱s ekkë dewa̱ kanò
a̱ bölka bölka. 16 E' shu̱a imí wë'ñe etö alaki etö, we̱s Skëköl tö iché ia̱ es. E' o̱ne yës ta̱,
Skëköl tö kanò wékkö wötéwa̱.
17 Eta̱ ka̱li̱ yënemiie döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40). We̱s di' alör mirka̱ es kanò
batsemirka̱itö. 18 Es di' kí̱ alönèmi taië̱ ta̱ kanò batsemirka̱itö buaë. 19-20 Es di' alöneka̱
taië̱ ka̱bata ko̱s bliblüë, e' tsa̱ta̱ jaishe̱t dö̀ metro kul ekkë. 21 Es ko̱s íyi tso' ttsë'ka ká̱ sí
ki̱, ekkëpa duolur di' a̱ se̱. Dù ko̱s, iyiwak uru ko̱s, iyiwak kañiru ko̱s, iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱
ko̱s, ñies s'ditsö ekkëpa ko̱s duolur yës. 22 Ì ko̱s tso' ká̱ sí ki̱ ttsë'ka, e' e̱newa se̱. 23 Erë
Noé ena ì tso' ie' ta̱ kanò a̱, e'pa ë̀ tsa̱tkëne. Eta̱ imale̱pa ko̱s e' e̱newa. Es ñies iyiwak
ulitane e̱wé̱wa di' tö. Dù ulitane, iyiwak uru, iyiwak kañiru dö̀ iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱, ekkë
ko̱s e̱newa se̱raa̱. 24 Es di' a̱te̱ íyök ki̱ ká̱ döka̱ cien eyök ki̱ dabom ske̱yök (150) ekkë.

8

Di' sinewa̱ne

1 Erë Skëköl kë̀ é̱na Noé chë'wa. Ñies iyiwak ulitane tso' Noé ta̱ kanò a̱ e' kë̀ chë'wa
ie' é̱na. Ie' tö siwa̱' patké a̱s itö di' siù̱wa̱ne ká̱ wa'ñe. Eta̱ di' pasinemine e̱nae̱na.
2 Íyök tskirolone e' wötënene. Ñies ká̱ jaishe̱t kköburolone e' wötërulunene. Eta̱ ka̱li̱
wöklönewa̱ kë̀ yërku̱'ia̱. 3 Di' tso'ia̱ e' pasirmirne e̱nae̱na. Ká̱ de cien eyök ki̱ dabom
ske̱yök (150), eta̱ di' sirmir ë̀me. 4 E' ki̱ si' de teröl (6) diwö de dabom eyök ki̱ kul (17),
eta̱ e̱rpa kanò sineka̱ ka̱bata kiè Ararat e' ki̱. 5 Eta̱ di' pasinemiie. Si' de dabop (10), e' tsá̱
diwö, eta̱ ka̱bata ka̱kke̱ë ese wënemitke.
6 E' ki̱ ká̱ de dabom tkëyök (40), eta̱ Noé tö kanò wékkö tsitsir kköppée. 7 Ie' tö dù ölö́
sù̱, e' émi et. Erë dù e' kë̀ dë'ia̱ne kanò a̱ ie' u̱rke wi̱shwi̱sh dö̀ mik di' sine eta̱. 8 E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö nuböl émi et isuo̱ie tö ká̱ sinene. 9 Erë di' tso'ia̱ íyök ki̱, ka̱m isirwa̱, e' kue̱ki̱ nuböl

* 7:1-4 Iyiwak batse'r: E' wà kiane chè iyiwak kë̀ dör ñá ie'pa a̱. Se' we̱lepa tö ichè iyiwak skítane.

dene kanò a̱. Kë̀ ie' wa̱ ká̱ ulat poppo ku̱ne e̱' tkowa̱. Noé tö nuböl klö'wé̱wa̱ ulà wa ta̱
itsé̱wa̱neitö kanò a̱.
10 Ie' tö iskà pané döka̱ ká̱ kul, eta̱ ie' tö nuböl skà émine. 11 Ká̱ tuinemitke ta̱ nuböl
dene, e' wa̱ kal ulatska debitu̱ ikà ki̱. Es Noé é̱na ia̱ne tö íyök kí̱ sirmir. 12 Ie' tö iskà pané
döka̱ ká̱ kul, eta̱ ie' tö nuböl skà émine. Nuböl e' kë̀ dë'ia̱ne.
13 Mik Noé ki̱ duas tso' cien teryök ki̱ et (601), eta̱ íyök pasinene. Eta̱ si' ke̱we, e' tsá̱
diwö, ie' tö kanò ki̱ u tso' e' kléttsa̱. Eta̱ ie' isué̱ tö íyök pasinene. 14 Ka̱wö de si' et ki̱ diwö
dabom böyök ki̱ kul (27), eta̱ ie' isué̱ tö íyök pasinene se̱raa̱. 15 Eta̱ Skëköl tö ie' a̱ iché:
16 “Be' e̱' yö́ttsa̱ kanò a̱, be' alaköl ta̱, be' ala'r ta̱, be' yakpa ta̱ ñies. 17 Es iyiwak ulitane
yö́lurbö se̱. Dù ena iyiwak uru ena iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱ e' ko̱s yö́lurbö kanò a̱, a̱s imi' ká̱
wa'ñe alönuk ta̱ië ká̱ wà iökne.”
18 Es Noé alaköl ena ila'r ena iyakpa, e'pa e̱' yélur kanò a̱. 19 Es ñies iyiwak ulitane,
uru ena kañiru ena iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱, ñies dù e' ko̱s e̱' yéttsa̱ kanò a̱ se̱. 20 E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö ák kataté ka̱'ie* et Jehová a̱. E' bata ki̱ ie' tö iyiwak batse'r ese jché ña'wé̱itö etö
etö Jehová dalöioie. Ñies dù batse'r jchéitö ña'wé̱itö Jehová a̱ etk etk. 21 Mik ishklé̱ alar
buaë, e' demi Jehová ska' ta̱ ittséitö ta̱ ibikeitséitö: “Erë́ ditsö ià̱ duladula döka̱ këchke,
eta̱ ì sulu ë̀ bikeitsekeitö. Erë kë̀ yö ká̱ sulu'we̱pawa̱ia̱ ie'pa kue̱ki̱. Es ñies kë̀ yö ì ko̱s tso'
ttsë'ka e' e̱wè̱waia̱ we̱s yö ie̱wé̱wa es.

22 “Ká̱ i' tso'ia̱,
eta̱ dalì kuatkërmi, iwà wörmi;
ka̱ba tso', ka̱se̱ tso' ñies;
ka̱li̱ tso', duas tso' ñies;
ká̱ ñiwe tso', ká̱ nañewe tso' ñies.”

9

Skëköl Jehová tö ittè mé Noé a̱

1 Eta̱ Skëköl e̱r buaë ché Noé a̱ ñies ila'r a̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱: “A' alönú ta̱ië. Ká̱ wa'ñe
wà iö́ne a' ala'r wa. 2 Ditsö yöki̱ iyiwak ulitane suardaë. Iyiwak ulitane u̱rke ka̱shu̱k a̱ ena
iyiwak se̱rke ká̱ sí ki̱ ena iyiwak se̱rke dayë a̱, e' ko̱s a̱te̱ a' diki̱a̱. 3 Iyiwak ulitane ena kalwö
ena ka̱kö e' katèmi a' tö wé̱ kiane a' ki̱ ese. E' ko̱s méa̱työ a' a̱ katanoie. 4 Chkè ulitane
katèmi a' tö, erë kë̀ ikatar ipé̱ ta̱, se' se̱rke s'pé̱ mik e' kue̱ki̱. 5 Se' se̱rke s'pé̱ mik, e' kue̱ki̱
kë̀ se' menea̱t ñì ttökwa̱, e' nuí̱ ta̱'. Yi tö eköl ttéwa̱, ese kichatërdaë. E' sù̱ iyiwak wé̱ tö
s'ttéwa̱, ese ka̱wöta̱ ttèwa̱ ñies. A' wé̱ tö s'ttéwa̱, ese nuí̱ patue̱raëitö ye' a̱.

6 “Skëköl tö s'ditsö yö' we̱s ie' es,
e' kue̱ki̱ yi tö se' ttéwa̱,
ese wák ka̱wöta̱' ttèwa̱ wake'.
7 Erë a' alönú ta̱ië,
ká̱ wa'ñe wà iö́ ala'r wa.”

8 Ñies Skëköl tö iché Noé a̱ ena ila'r a̱: 9-10 “I̱'ñe ye' ttè mukea̱t a' a̱ ena iyiwak e̱' yéttsa̱
kanò a̱ a' ta̱, e' ko̱s a̱. 11 Moki̱ë ye' tö a' a̱ ichè tö ye' kë̀ tö ditsö ena iyiwak tso' ká̱ wa'ñe, e'
ko̱s e̱we̱pawaia̱ di' wa. Di' kë̀ döpaia̱ ká̱ wa'ñe sulu'u̱kwa̱ we̱s itka es.” 12-13 Ye' tö shkaba'
tkekear mò shu̱a̱ iwà kkachoie a' a̱ ena ditsö ulitane a̱ tö ye' ttè méa̱työ a' a̱ ena iyiwak
ko̱s a̱ ke̱kraë. 14 Mik ye' tö mò patké ta̱ e' shu̱a̱ shkaba' tkëne e' wërmi, 15 eta̱ ye' é̱na ia̱ne
tö ye' ttè me'a̱tbak a' a̱ ena iyiwak ko̱s a̱ tö kë̀ ye' tö ditsö ena iyiwak ulitane e̱we̱pawaia̱
di' wa. 16 Es mik shkaba' tkëne mò shu̱a̱ e' sué̱yö, eta̱ bet ye' é̱na idaa̱ tö ye' ttè me'a̱t
ditsö a̱ ena iyiwak ko̱s a̱ michoë ke̱kraë. 17 E' dör iwà kkachoie tö ye' ttè me'a̱tbak ditsö
ulitane a̱ ñies iyiwak tso' ká̱ i' ki̱ e' ko̱s a̱.” Es Skëköl tö Noé a̱ iché.

* 8:20 Ák kataté ka̱'ie: E' wà kiane chè si'kuaie altar.

Noé alà kiè Cam e' kë̀ wa̱ iyë́ dalö̀ ta̱'

[18] Noé ala'r e̱' yë'lur kanò a̱, e'pa kiè Sem, Cam ena Jafet. Cam dör Canaán yë́. [19] E'pa
mañal dör Noé ala'r. Ie'pa aleripa tö ká̱ wà iéne.
[20] Noé dalì kuatkémi. E' shu̱a̱ uva kuatkéitö. [21] Ká̱ et ta̱ ie' tö uva diö̀ shköshkö e' yé ta̱
e' tö ie' ttéka̱ tai̱ë. Ie' datsi' yéttsa̱ ta̱ ia̱newa i̱ski̱ sume iu a̱. [22] Cam dör Canaán yë́, mik e'
tö iyë́ sue̱ sume, eta̱ ie' mía̱ ibiyö́ chök iëlpa böl e'pa a̱. [23] Erë Sem ena Jafet e'pa kë̀ é̱na
iyë́ tër sume e' sua̱k. E' kue̱ki̱ ie'pa tö datsi' klö'wé̱wa̱, iméka̱rakitö e̱' o' bataki̱ ta̱ ie'pa
shkémi tsi̱kka iwötrélur bánet dö̀ wé̱ iyë́ tër ee̱ ta̱ ipabakéwa̱ datsi' e' wa.
[24] Noé tté tai̱ë blo' tö e' ti̱'neka̱. Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ ilà tsirla ë́k kë̀ wa̱ ie' dalöiëne',
[25] eta̱ ichéitö:
“¡A̱s Canaán ka̱wö tkö̀ suluë!
¡Ie' weirdaë sia̱rë shu̱te̱ klöulewa̱ iëlpa böl e'pa kanè mésoie!”

[26] E' ukuöki̱ ta̱ ikí̱ chéitö:
“¡Jehová dör Sem Këköl a̱s e' ki̱karka̱!
A̱s Canaán aleripa kaneblö̀ Sem aleripa a̱ ikanè mésopaie.
[27] A̱s Skëköl ka̱wö buaë mù Jafet a̱ a̱s ie' alör michoë.
A̱s Jafet ditséwöpa se̱r Sem yamipa ska'.
A̱s Canaán aleripa kaneblö̀ ie' a̱ klöulewa̱ ikanè mésopaie.”

[28] Di' bak tai̱ë ká̱ i' ki̱, e' ukuöki̱ ta̱ Noé se̱ne'ia̱ duas cien mañayök kí̱ dabom ske̱yök
(350). [29] Mik ie' blënewa̱, eta̱ ie' ki̱ duas tso' cien su̱li̱yök ki̱ dabom ske̱yök (950).

10

I' dör Noé aleripa kiè

[1] Noé ala'r kiè Sem, Cam ena Jafet. Di' bak tai̱ë e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wák ala'r ku̱ne. Ikkëpa
dör Noé aleripa kiè.
[2] Jafet ala'r wëpa dör Gómer, Magog, Madai, Javán, Tubal, Mésec, ena Tirás. [3] Gómer,
e' ala'r wëpa dör Asquenaz, Rifat, ena Togarmá. [4] Javán e' ala'r wëpa dör Elisá, Tarsis,
Quitim ena Rodanim. [5] E'pa ko̱s dör Jafet aleripa. Ie'pa ñì blatérak ulawa ulawa. Es iká̱
yuérakitö tseë iwakpa a̱ dayë kkömik. Ittö̀ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ iwakpamik.
[6] Cam ala'r wëpa dör Cus, Misraim, Fut, ena Canaán. [7] Cus ala'r wëpa dör Sebá, Havilá,
Sabtá, Raamá ena Sabtecá. Raamá ala'r wëpa dör Sebá ena Dedán. [8] Cus dör wëm kiè
Nimrod, e' yë́. Nimrod de ke̱weie blu' darërëë ká̱ i' ki̱. [9] Jehová ttö̀ wa Nimrod dör yëria
poë. E' kue̱ki̱ ttè i' menea̱t se' a̱: “Be' dör yëria poë Skëköl ttö̀ wa we̱s Nimrod es.” [10] Mik
Nimrod bak ká̱ kiè Sinar, e' wökirie eta̱ ká̱ e' shu̱a̱ ká̱ tso' tkël kiè Babel, Érec, Acad, ena
Calné. E' ko̱s dör ká̱ bua'ie ese. [11] Wëm e̱' yéttsa̱ Sinar a̱ eköl kiè Asur. E' mía̱ ká̱ bánet.
Eta̱ ee̱ ie' ká̱ yué tkël kiè Nínive, Rehobot-ir, Quélah ena Resen. [12] Resen dör ká̱ bërie. E'
a̱te̱ Nínive ena Quélah, e' shu̱sha̱.
[13] Eta̱ Misraim aleripa mía̱ ie'pa ikkë wakpaie: ludeowak, anameowak, lehabiwak, naf-
tuhiwak, [14] patruseowak, casluhítawak, ena caftoritawak. Filisteowak datse̱ caftoritawak
wa.
[15] Canaán dör Sidón yë́. Sidón dör ie' alà tsá̱. Ie' alà skà kiè Het. [16] Canaán aleripa mía̱
ie'pa ikkë wakpaie: jebuseowak, amorreowak, gergeseowak, [17] heveowak, araceowak,
sineowak, [18] arvadeowak, semareowak ena hamateowak. Ká̱ tai̱ë ta̱ e' wakpa ko̱s ñì
blabatsérak ponemi ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. [19] Canaánwak ká̱ a̱te̱ ká̱ kiè Sidón döwa̱ ká̱ kiè Gaza.
Gaza a̱te̱ ká̱ kiè Guerar e' kke̱. Ñies ie'pa ká̱ a̱te̱ döwa̱ ká̱ kiè Lesa diwö tskirke e' kke̱.
Lesa a̱te̱ ká̱ tkël kiè Sodoma, Gomorra, Admá ena Seboím e' kke̱. [20] E' wakpa ko̱s dör Cam
aleripa. Ie'pa ñì blabatsérak ulawa ulawa. Es iká̱ yuéitörak tseë iwakpa a̱. Ittö̀ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ iwakpamik.

[21] Ñies Sem dë' alàë, e' dör Jafet ël kibi ë́k. Heber ala'r ko̱s dör Sem aleripa. [22] Sem
ala'r dör Elam, Asur, Arfaxad, Lud ena Aram. [23] Aram ala'r dör Uz, Hul, Guéter ena Mas.
[24] Arfaxad dör Sélah yë́. Sélah dör Heber yë́. [25] E' ukuöki̱ ta̱ Heber alà de böl. Eköl kiè
Péleg.* E' ké̱wö ska' ta̱ sulitane ñì blabatsérak, e' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö es. Iëköl kiè Joctán.
[26] Joctán ala'r dör Almodad, Sélef, Hasar-mávet, Jérah, [27] Hadoram, Uzal, Diclá, [28] Obal,
Abimael, Sebá, [29] Ofir, Havilá, ena Jobab. E'pa ko̱s dör Joctán ala'r. [30] Ie'pa se̱rke ká̱ micho
ká̱ kiè Mesá tkörö ká̱ kiè Sefar e' shu̱ulat a̱. Sefar a̱te̱ ka̱bata a̱, wé̱ diwö tskirke, e' kke̱.
[31] E' wakpa ko̱s dör Sem aleripa. Ie'pa ñì blabatsérak ulawa ulawa. Es iká̱ yuérakitö tseë
iwakpa a̱. Ittö̀ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ iwakpamik.
[32] Pë' ko̱s ekkëpa dör Noé aleripa kiè kitule we̱s iditséwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena wé̱ ise̱rke
ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ es. Di' bak tai̱ë, e' ukuöki̱ ta̱ se' alönene tai̱ë e' ñì blabatsérak ká̱ wa'ñe.

11

Skëköl tö s'ditsö ké ttök kua̱'ki̱ kua̱'ki̱

[1] Kuaë ta̱ sulitane ttöke ttè etökicha ë̀ wa. [2] Mik ie'pa míyaldak diwö tskirke, e'
ëka̱, demirak ka̱kkue kiè Sinar e̱e̱, eta̱ e̱e̱ ie'pa e̱' tsé̱at se̱nuk. [3] Ká̱ et ta̱ ie'pa iché
ñì a̱: “Mishkarak ska̱u̱chka yuök blok sù̱, e' kukuèsö bö' a̱ a̱s imi'a̱ darërëë u yuoie.”
Es iwakanewé̱rakitö ák skéie. Ñies kiöchka dalolo bötsböts ese wa ibatsérakitö ì tso'
shu̱tuule ese skéie. [4] E' ukuöki̱ ta̱ iskà chénerakitö ñì a̱: “Mishkarak ká̱ blublu yuök. E'
shu̱a̱ u yuö̀sö ka̱kke̱ë döka̱ ká̱ jaì a̱. Es se' e̱' chö̀mi buaë këkëpa tai̱ë ena kë̀ se' ka̱wöta̱ ñì
blabatsök ká̱ wa'ñe.”
[5] Erë Jehová e̱' éwa isa̱u̱krak tö ie'pa ká̱ blublu yueke ena u ka̱kke̱ë yuekerakitö. [6] Eta̱ ie'
tö ibikeitsé: “Ie'pa dör ká̱ etkë̀ wak ena ittörak etkë̀ ñies, e' kue̱ki̱ ie'pa tö kanè i' kéka̱mi.
E' ukuöki̱ ta̱ kë̀ ì a̱ ie'pa wöklönuk. Ie'pa se̱rmi we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. [7] E' kue̱ki̱ sú̱yö ie'pa
kè ttök kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ a̱s kë̀ iñi ttö̀ a̱nia̱.”
[8] Es Jehová tö iblabatsérak ká̱ wa'ñe. E̱e̱ ie'pa ká̱ yué e' kané wöpanere. [9] Ká̱ e' ki̱ Jehová
tö ie'pa ké ttök kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena iblabatsérakitö ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ ká̱ e' kinewa̱ Babel.*

Sem aleripa

[10] I' dör Sem aleripa kiè. Di' bak tai̱ë, e' ukuöki̱ duas bök, e' ké̱wö ska' ta̱ Sem ki̱ duas
tso' cien eyök (100). Eta̱ ie' alà ku̱ne wëm kiè Arfaxad. [11] Arfaxad ku̱ne, e' ukuöki̱ Sem kí̱
se̱neia̱ duas deka̱ cien ske̱yök (500), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
[12] Mik Arfaxad ki̱ duas tso' dabom mañayök kí̱ ske̱l (35) eta̱ ie' alà ku̱ne wëm, e' kiè
Sélah. [13] Sélah ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Arfaxad kí̱ se̱neia̱ duas cien tkëyök kí̱ mañal (403), eta̱
ie' ala'r skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
[14] Mik Sélah ki̱ duas tso' dabom mañayök (30), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Heber. [15] Heber ku̱ne,
e' ukuöki̱ ta̱ Sélah kí̱ se̱neia̱ duas cien tkëyök kí̱ mañal (403), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa
ena alakölpa.
[16] Mik Heber ki̱ duas tso' dabom mañayök kí̱ tkël (34), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Péleg. [17] Péleg
ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Heber kí̱ se̱neia̱ duas cien tkëyök kí̱ dabom mañayök (430), eta̱ ie' ala'r
skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
[18] Mik Péleg ki̱ duas tso' dabom mañayök (30), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Reú. [19] Reú ku̱ne, e'
ukuöki̱ ta̱ Péleg kí̱ se̱neia̱ duas cien böyök kí̱ suli̱tu (209), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa ena
alakölpa.
[20] Mik Reú ki̱ duas tso' dabom mañayök kí̱ bök (32), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Serug. [21] Serug
ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Reú kí̱ se̱neia̱ duas cien böyök kí̱ kul (207), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa
ena alakölpa.
[22] Mik Serug ki̱ duas tso' dabom mañayök (30), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Nahor. [23] Nahor
ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Serug kí̱ se̱neia̱ duas cien böyök (200), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa ena
alakölpa.

---

* 10:25 Péleg: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ñì blabatsè.

* 11:9 Babel: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè chilineka̱.

24 Mik Nahor ki̱ duas tso' dabom böyök kí̱ su̱li̱tu (29), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Térah. 25 Térah
ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Nahor kí̱ se̱neia̱ duas cien eyök kí̱ dabom eyök kí̱ su̱li̱tu (119), eta̱ ie'
ala'r skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
26 Mik Térah ki̱ duas tso' dabom kuryök (70), e' ukuöki̱ ta̱ ie' ala'r ku̱ne mañal. Ala'r
e'pa kiè Abram, Nahor ena Harán.

Térah ala'r

27 E'pa dör Térah ala'r. Térah dör Abram, Nahor ena Harán, e'pa yë́. Harán, e' dör Lot
yë́. 28 Harán blënewa̱ ke̱we iyë́ Térah e' yöki̱ ká̱ kiè Ur ee̱. Ká̱ e' a̱te̱ Caldea. Ie' blënewa̱
wé̱ ie' ku̱ne ee̱.
29 Abram se̱néwa̱ alaköl kiè Sarai, e' ta̱. Nahor se̱néwa̱ alaköl kiè Milcá, e' ta̱. Milcá dör
Harán alà busi ena Iscá kutà. 30 Sarai kè̈ döta̱' alàë.
31 Térah e̱' yéttsa̱ Ur, dör caldeawak ká̱ e' a̱. Ie' alà Abram ena itala kiè Lot dör Harán
alà ena iyàk kiè Sarai e'pa mía̱ ie' ta̱. Warma ie'pa mírö döka̱ ká̱ kiè Canaán ee̱, erë ie'pa
demi ká̱ kiè Harán, eta̱ ee̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t se̱nuk. 32 Ee̱ Térah blënewa̱. Ie' ki̱ duas tso' cien
böyök ki̱ ske̱l (205).

12

Jehová tté Abram ta̱

1 Mik Abram bak se̱nuk ká̱ kiè Ur ee̱, eta̱ Jehová tö ie' a̱ iyë': “Be' ká̱ ena be' ditséwöpa
ena be' yë́ yamipa, e' múa̱t ta̱ be' yúshka se̱nuk, ká̱ kkachekeyö be' a̱ ee̱. 2 Ká̱ e' ki̱ ye' tö
be' aleripa alöwe̱raë tai̱ë. Ie'pa döraë ká̱ tai̱ë wakpaie. Ye' e̱r buaë chöraë be' a̱. Ye' tö pë'
tai̱ë keraë be' kkeökka̱ tai̱ë. Ñies be' e̱r buaë chöraë pë' tai̱ë a̱. 3 Wé̱pa e̱r buaë ché be' a̱,
esepa a̱ ye' e̱r bua' chöraë. Wé̱pa tö alibché be' ki̱, esepa we'ikerayö. Be' batamik ye' e̱r
buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱.”
4 Eta̱ Abram e̱' yéttsa̱ ká̱ kiè Harán we̱s Jehová tö ie' a̱ iyë' es. E' ké̱ska' ta̱ ie' ki̱ duas
tso' dabom kuryök kí̱ ske̱l (75). Ie' mía̱ Canaán. 5 Eta̱ ie' wa̱ iyamipa mítse̱r se̱raa̱. Ilaköl
kiè Sarai ena ilayök kiè Lot ena íyi ulitane tso'rak iwa̱, ekkë ko̱s míts̱erak iwa̱. Ñies Harán
wakpa we̱lepa tso' ie' wa̱ kanè mésoie, e' mítse̱r ie' wa̱. Mik ie' demi Canaán, 6 eta̱ ie'
tkami ká̱ ko̱s ekkë dö̀mi ká̱ kiè Siquem a̱te̱ Canaán ee̱. Ee̱ ká̱ a̱te̱ kiè Moré. Ee̱ kós klö̀ àr
elka. Canaánwakpa a̱ ká̱ e' dör ká̱ dalöiërta̱' ese. (E' ké̱wö ska' ta̱ Canaánwakpa se̱rkeia̱
ee̱.) 7 Eta̱ ee̱ Jehová e̱' kkaché Abram a̱ ta̱ ichéitö ia̱: “Ká̱ i' meraëyö be' ditséwö a̱.”
Eta̱ Abram tö ák kataté ka̱'ie et iyiwak jchoie Jehová dalöioie ee̱ Jehová e̱' kkayë' ie' a̱
e' kue̱ki̱. 8 E' ukuöki̱ ta̱ imía̱ ká̱ dör ka̱bataie a̱te̱ Betel diwö tskirke e' ëka̱. Eta̱ ee̱ ie' se̱né
ekuölö. Ká̱ e' a̱te̱ Betel ena ká̱ kiè Ai e' shu̱ulat a̱. Ee̱ ie' tö ák skà kataténe et. Ee̱ ie' tö
Jehová dalöié. 9 E' ukuöki̱ ta̱ Abram mía̱ e̱nae̱na Négueb kke̱.

Abram mía̱ Egipto

10 E' ké̱wö ska' ta̱ ketba tkënewa̱ poë ká̱ e' ki̱. Kè̈ ì ta̱' katè wé̱ Abram se̱rke ee̱. E' kue̱ki̱
ie' mía̱ Egipto se̱nuk ekuölö. 11 Abram dökemitke Egipto eta̱ ilaköl Sarai, e' a̱ ichéitö: “Ye'
ttö̀ ttsö́. Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö be' dör buaala. 12 Mik Egipto wakpa tö be' sué̱ tö be' dör
buaala, eta̱ ie'pa tö ichèmi: ‘Wì̱ dör wëm wí̱ alaköl.’ Eta̱ ye' tterawa̱ ie'pa tö be' kue̱ki̱ erë
ie'pa be' meraa̱t se̱nukwa̱ ie'pa ta̱. 13 E' kue̱ki̱, be' we'ikèyö, ichö́ ie'pa a̱ tö ye' dör be' akë
a̱s kè̈ itö ye' ttö̀wa̱ be' kue̱ki̱ a̱s ye' ka̱wö tkö̀ buaë.”
14 Mik Abram demi Egipto, eta̱ Egipto wakpa isué̱ tö Sarai dör alaköl buaala. 15 Ká̱ e' blú
kue̱blupa tö isué̱ ñies tö Sarai dör alaköl buaala. E' kue̱ki̱ ie'pa mía̱ ichök blu' a̱ tö alaköl
e' dör buaala. Eta̱ imítse̱rak iwa̱ blu' wé a̱.
16 Eta̱ Egipto blú tö Abram kkö'né buaë Sarai dalërmik. Tai̱ë ie' tö Abram a̱ iyiwak uru
kakmé. Obeja, baka, burro ena kameio e' kakméitö ie' a̱. Se' ñies kakméitö ie' a̱ kanè
mésoie wëpa ena alakölpa. 17 Erë Sarai kue̱ki̱ Jehová tö Egipto blú ena iyamipa we'iké
tai̱ë. Duè méka̱ tai̱ë ie'pa ki̱. Ka̱wö darërëë méka̱itö ie'pa ki̱. 18 E' kue̱ki̱ Egipto blú tö
Abram tsu̱k patké ta̱ ichéitö ia̱: “¿Iö́k bö iwamblé ye' ta̱ es? ¿Ì̱ kue̱ki̱ be' kè̈ wa̱ ye' a̱ iyëne

tö alaköl i' dör be' alaköl? 19 Be' tö ye' a̱ iyë' tö ie' dör be' kutà. E' kue̱ki̱ tsir eta̱ ye' se̱néwa̱
ie' ta̱. I' be' alaköl, itsú̱mine ta̱ be' yúshka.” 20 Eta̱ Egipto blú tö ishkëkipa patké Abram
yöktsa̱ ká̱ e' ki̱ ilaköl ta̱ ena ì ko̱s tso' ie' wa̱ ekkëpa ta̱.

13

Abram ena Lot ñì blabatsélor

1 E' ukuöki̱ ta̱ Abram ena ilaköl e̱' yélur Egipto mía̱ne Négueb. Ie' íyi ko̱s mítse̱rak iwa̱
se̱raa̱. Ie' alayök Lot e' mía̱ ie'pa ta̱ ñies. 2 Abram dör íyi blu' tai̱ë. Ie' wa̱ oro tso'. Ie' wa̱
inuköl tso' tai̱ë. Ñies ie' wa̱ iyiwak tso' tai̱ë. 3 Négueb ee̱ ta̱ ie' mía̱ne e̱nae̱na dò̱ Betel.
Betel ee̱ ta̱ ie' mía̱ne tkörö wé̱ ie' bak se̱nuk ke̱we ee̱. Ká̱ e' a̱te̱ Betel ena Ai e' ulat shu̱sha̱.
4 Ká̱ e' a̱ ie' wa̱ ák katatëulebak ka̱'ie, ee̱ ie' tö Jehová dalöiéne.
5 Lot dör ñies íyi blú tai̱ë we̱s iyëla Abram es. Iyiwak tso' tai̱ë ie' wa̱ obeja ena baka. Se'
tso' ie' wa̱ ñies kanè mésopaie. 6 Erë wé̱ ie'pa se̱rke ká̱ e' ki̱ ka̱kö kè̱ ku̱'ia̱ ie'pa iyiwak ko̱s
a̱ katè. Ie'pa kè̱ chë'ka̱ia̱ ñì o̱'mik. 7 Abram ena Lot e'pa iyiwak kkö'nukwakpa ñippöke, ñì
wöñatköke. Ñies pë' tso'tke ke̱net ká̱ e' ki̱. E' wakpa dör canaánwak ena fereseowak. 8 Ká̱
et ta̱ Abram tö iché Lot a̱: “Se' dör ñì yami. Kè̱ imène buaë tö se' ñippò̱. Ñies se' iyiwak
kkö'nukwakpa ñippöke è̱me e' kè̱ dör buaë. 9 Ká̱ sa̱ú̱ wì̱ ká̱ bua' tso'. Be' ishu̱shtő̱ wé̱ne
wa be' wöbatse, e' a̱ be' yúshka. Be' mí wì̱ ëka̱, e' ta̱ ye' mí dià ëka̱. Eta̱ be' mí dià ëka̱, e'
ta̱ ye' mí wì̱ ëka̱.”
10 Eta̱ Lot ká̱ kí̱ sué̱ ka̱mië, eta̱ ko̱s di' kiè Jordán, e' kkömik ká̱ buaë tso', e' kí̱ sué̱ ie' tö.
Eta̱ ie' tö isué̱ tö ká̱ e' dör buaë dò̱ ká̱ kiè Sóar ee̱. Buaë di' tso' we̱s ká̱ buaë yö' Jehová tö
es ena we̱s Egipto es. (E' ké̱wö ska' ta̱ ka̱m Jehová tö ká̱ kiè Sodoma ena ká̱ kiè Gomorra,
e' böt e̱ù̱wa.) 11 Eta̱ ka̱kkue tso' Jordán di' kkömik e' shu̱shté Lot tö, eta̱ e' wa ie' mía̱. Es
ie'pa ñì blabatsélor. 12 Abram e̱' tsé̱at se̱nuk Canaán. Lot mía̱ se̱nuk Jordán ka̱kkue ki̱, ee̱
ká̱ tso' tseë. Ie' se̱né tsi̱net ká̱ kiè Sodoma e' o̱'mik. 13 Sodoma wakpa, se̱rke suluë. Ie'pa
ì sulu è̱ wambleke ke̱kraë Jehová wöa̱.
14 Lot mía̱ e' ukuöki̱ ta̱, Jehová tö iché Abram a̱: “Wé̱ be' tso' ee̱ ká̱ kí̱ sa̱ú̱ bua'ie shkit
wöwí̱ wöiá̱ dià ëka̱ jaì ëka̱ ká̱ wa'ñe tö ¿is idör? 15 Ká̱ ko̱s kí̱ sué̱bö, e' meraëyö be' a̱ ena
be' aleripa a̱ ke̱kraë. 16 Ye' tö be' aleripa alöwe̱raë tai̱ë we̱s íyök po tai̱ë es. We̱s íyök po
kè̱ shta̱rta̱' es be' aleripa alördaë kè̱ ishta̱rpa yi a̱. 17 Ká̱ i' ko̱s meraëyö be' a̱. E' kue̱ki̱ be'
yú iweblök se̱raa̱.”
18 Eta̱ Abram e̱' yéttsa̱ ta̱ imía̱ se̱nuk kós klò̱ wökir àr tai̱ë dör wëm kiè Mamré e' icha
ee̱. E' a̱te̱ tsi̱net ká̱ kiè Hebrón ee̱. Ee̱ Abram tö ák skà katakté ka̱'ie Jehová dalöioie.

14

Abram tö ilayök Lot, e' tsa̱tké

1 E' ké̱wö ska' ta̱ blu'pa tso' tkël. Eköl kiè Amrafel, e' dör ká̱ kiè Sinar, e' blú. Iëköl kiè
Arioc, e' dör ká̱ kiè Elasar, e' blú. Iëköl skà kiè Quedorlaómer, e' dör ká̱ kiè Elam, e' blú.
Eta̱ ibata ë́k kiè Tidal, e' dör ká̱ kiè Goím, e' blú. 2 Blu'pa skà tso' döka̱ ske̱l e' eköl kiè
Bera, e' dör ká̱ kiè Sodoma, e' blú. Iëköl kiè Birsá, e' dör ká̱ kiè Gomorra, e' blú. Iëköl kiè
Sinab, e' dör ká̱ kiè Admá, e' blú. Skà kiè Seméber, e' dör ká̱ kiè Seboím, e' blú. Ibata ekkë
e' dör ká̱ kiè Bela, e' blú. Ká̱ e' kiè Sóar ñies. E' ké̱wö ska' ta̱ blu'pa döka̱ tkël ñe' e̱' kéka̱
ñippök blu'pa skà döka̱ ske̱l ñe' ta̱. 3 Blu'pa ske̱l e'pa tö iñippök wakpa dapa'wé̱ ek tsi̱ní
ñippök blu'pa tkël e'pa ta̱ ka̱kkue kiè Sidim ee̱. Ee̱ dayë wölö me'r bërie kiè Mar Muerto.
4 Blu'pa döka̱ ske̱l e'pa bak se̱nuk iwakpa ta̱ döka̱ duas dabom eyök ki̱ bök (12), blu'
kiè Quedorlaómer, e' diki̱a̱. Mik e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ mañal (13) eta̱ ie'pa kè̱
é̱na Quedorlaómer ttè dalöiakia̱. Ie'pa e̱' kakka̱ ñippök ie' ta̱. 5 E' ki̱ duas de ek eta̱
Quedorlaómer e̱' yéttsa̱ mía̱ ñippök ibolökpa ta̱. Blu'pa döka̱ mañal dör ie' klépa, e'
míyal ie' ta̱ ñippök. Ie'pa mía̱ ká̱ kiè Astarot Carnaim ta̱ ee̱ ie'pa e̱' aléka̱ refaítawak ki̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' aléka̱ zuzitawak ki̱, ká̱ kiè Ham ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' aléka̱ emiwak
ki̱, e' wakpa ká̱ kiè Savé-quiriataim. 6 E' ukuöki̱ ie'pa e̱' aléka̱ horeowak ki̱ ka̱bata kiè

Seír ee̱. Eta̱ itötié̱mi ie'pa tö dȍ tkörö ká̱ kiè El-parán ee̱. Ká̱ e' a̱te̱ ká̱ sir poë, e' kkömik.
7 Eta̱ ee̱ ie'pa bite̱ne itȍ wane dȍ ká̱ kiè En-mispat. Ká̱ e' kiè Cadés ñies. Ie'pa e̱' aléka̱
Amalec aleripa ki̱ ta̱ iká̱ klö'wé̱wa̱rakitö. Ñies ie'pa e̱' aléka̱ amorreowak ki̱. E' wakpa ká̱
kiè Hasesón-tamar. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mi'ke ñippök blu'pa ske̱l ta̱. E' kue̱ki̱ blu'pa ske̱l e̱'
dapa'wé̱ka̱ Sidim ké̱kkue ki̱ blu'pa tkël ki̱nuk ñippoie.
8-9 Eta̱ Sodoma blú ena Gomorra blú ena Admá blú ena Seboím blú ena Bela blú (Bela
kiè Sóar ñies), blu'pa ske̱l ekkëpa ñì dapa'wé̱ka̱ Sidim ké̱kkue ki̱ ñippoie, Quedorlaómer,
e' dör Elam blu', e' ta̱ ena blu'pa tso' ie' ta̱ e'pa ta̱ ñies. Blu'pa e'pa dör Tidal, e' dör
Goím blu'. Iëköl dör Amrafel, e' dör Sinar blu'. Bata ḗk dör Arioc, e' dör Elasar blu'. Es
blu'pa tkël míyal ñippök blu'pa ske̱l ta̱. 10 E' ké̱wö ska' ta̱ Sidim ké̱kkue ki̱ kiöchka dalolo
bötsböts ese dapé tso' ta̱ië. Mik Sodoma wakpa ena Gomorra wakpa tkayal ñippè yöki̱
eta̱ ie'pa sha̱böts a̱nemi kiöchka dapé tso' ta̱ië ese a̱. Imale̱pa tkayalmi ka̱bata shu̱a̱.
11 Es blu'pa döka̱ tkël e'pa e̱' aléka̱ blu'pa ske̱l ki̱. Eta̱ ie'pa tö chkewö ena íyi bua'bua
tso' Sodoma ena Gomorra e' ko̱s klö'wé̱wa̱rakitö ta̱ iponemirak. 12 E' ké̱wö ska' ta̱ Abram
alayök Lot se̱rke Sodoma. E' míts̱erak iwa̱, es ie' dalì ko̱s e' míts̱erak iwa̱ ñies.
13 Eta̱ ñippè shu̱a̱ wëm tkashkar eköl, e' wa̱ ibiyṓ mí Abram a̱. Abram e' dör hebreowak.
Ie' se̱rke ts̱inet wëm kiè Mamré dör amorreowak e' kós klȍ wökir àr ee̱. Mamré dör Escol
ena Aner ë̱l. Ie'pa wa Abram wër buaë.
14 Mik Abram tö ibiyṓ ttsé, eta̱ ie' kanè mésopa ku̱ne ie' u a̱, e'pa dapa'wé̱itö döka̱ cien
mañayök ki̱ dabom eyök ki̱ pàköl (318) ilayök tsa̱tkoie. Eta̱ ie'pa míyal blu'pa tkël itöki̱
döka̱ ká̱ kiè Dan ee̱. 15 Eta̱ nañewe ie'pa demi me'ie ñippémiie blu'pa ta̱. Eta̱ ie'pa tö blu'pa
töié̱mi tkörö ká̱ kiè Hobá ee̱. Hobá a̱te̱ ká̱ kiè Damasco e' wöwí̱. 16 Eta̱ ì ko̱s minets̱er blu'pa
wa̱, e' ko̱s yélur ie'pa tö blu'pa ulà a̱. Es Abram tö ilayök Lot e' tsa̱tkée. Ñies ì tso' ilayök
wa̱ e' ko̱s dene iulà a̱. Ñies alakölpa ena pë' male̱pa tso' klöulewa̱ e'pa ko̱s tsa̱tkée ie' tö.

Melquisedec e̱r buaë ché Abram a̱

17 Mik Abram e̱' aléka̱ Quedorlaómer ki̱, e' sṳ blu'pa mañal shköke ie' ta̱, e'pa ki̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' bite̱ne de Savé ké̱kkue ki̱. Ka̱kkue e' kiè ñies Blu' Ké̱kkue. Eta̱ ee̱ Sodoma
blú de ie' ñale̱tsu̱k ie' shke̱'u̱k. 18 Ñies ká̱ kiè Salem, e' blú kiè Melquisedec, e' dör Skëköl
dör íyi ulitane tsa̱ta̱ e' sacerdote. Ie' tö pan ena vino yéttsa̱. 19 Eta̱ ie' e̱r buaë ché Abram
a̱ ttè i' wa:

“Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱, e' tö ká̱ jaì ena ká̱ i' yö'.
Ie' tö be' ki̱mè a̱s be' ka̱wö tkȍ buaë ke̱kraë.
20 Ie' dör íyi ulitane tsa̱ta̱, e' ki̱kökasö.
Ie' tö be' ki̱mé e̱' alökka̱ be' bolökpa ki̱, e' kue̱ki̱ iki̱kökasö.”

Eta̱ íyi ko̱s de Abram ulà a̱ ñippè shu̱a̱, e' mú blatèsö döka̱ dabop ta̱ e' tsá̱ eyök yéttsa̱itö
méitö Melquisedec a̱ Skëköl dalöioie. 21 E' ukuöki̱ ta̱ Sodoma blu' tö iché Abram a̱:
—Sa' yamipa tsa̱tkée be' tö, e'pa múne ye' a̱. Erë dalì ko̱s e' tsṳmi be' tö be' a̱.
22 Erë Abram tö iiu̱té:
—Au. Jehová dör Skëköl íyi ulitane tsa̱ta̱, e' tö ká̱ jaì ena ká̱ i' yö', ie' a̱ ye' kablétke 23 tö
ì ko̱s dör be' icha, e' kȅ tse̱paa̱työ yës. Dȍ be' datsi'takla ö be' klökkuö kicha kȅ tse̱paa̱työ
etkla wë'ia̱ a̱s kȅ be' ichȍ tö be' íyi wa ye' blune. 24 Kȅ ì kiane ye' ki̱ ye' wák a̱. Chkȍ ko̱s
ñétke ye' kanè mésopa tö, e' ȅ dör wë' ye' a̱. Erë wé̱pa dare ye' ta̱ ñippök bulu'pa ta̱ kiè
Aner ena Escol ena Mamré, a̱s ie'pa wa̱ dalì kakmi' ko̱s ika̱wöta̱ tsu̱kmi eköl eköl ekkë.

15

Jehová tö ittè mé Abram a̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tté Abram ta̱ kabsue̱ie, eta̱ ichéitö ia̱:
—A Abram, kȅ be' suanuk. Ye' dör be' tsa̱tkökwak. Íyi buaë merayö be' a̱ ta̱ië̱ shu̱te̱.
2-3 Erë Abram tö iiu̱té:

—A Skëköl, ye' wák alà kë̀ ta̱', e' kue̱ki̱ ì ko̱s memibö ye' a̱ e' kë̀ dör ìie bua' ye' a̱. Ye' íyi ko̱s a̱tdaë ye' kanè méso kiè Eliézer dör Damasco wak e' ulà a̱. Erë ie' dör o̱'ka.

4 Eta̱ Jehová tö iiu̱té:

—Be' wák alà ku̱rdaë, e' kë̀ dör o̱'ka.

5 Eta̱ Jehová wa̱ Abram mítse̱r u'rki̱, ta̱ ichéitö ia̱:

—Ká̱ sa̱ú̱ buaë siwa̱' ki̱. Bëkwö sa̱ú̱ ta̱ ishta̱'ú̱. ¿Be' a̱ ishta̱rmi? E̱'ma bua', es be' aleripa alördaë ta̱ië.

6 Eta̱ Abram e̱rblé Jehová mik, e' kue̱ki̱ iklö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es.

7 Eta̱ ichéitö ia̱:

—Ye' dör Jehová. Ye' tö be' yë'ttsa̱ caldeawak ká̱ kiè Ur e' a̱ ká̱ i' moie be' a̱ ena be' aleripa ko̱s a̱.

8 Eta̱ Abram ie' a̱ ichaké:

—A Skëköl, ¿we̱s e' jche̱rmi ye' wa̱ yësyësë tö ká̱ i' dò̱mi ye' ulà a̱?

9 Jehová tö iiu̱té:

—Baka ena chibo ena obeja e' ko̱s ki̱ duas tso' mañal, ese tsú̱bitu̱ ña etö etö. Ñies nuböl et ena ipupula et, e' tsú̱bitu̱ ña.

10 Eta̱ Abram wa̱ iyiwak ko̱s ekkë debitu̱ Jehová a̱. Eta̱ ie' tö iyiwak e' ttélur télor
shu̱sha̱ë. Sha̱böts méwa̱itö wí̱ wa sha̱böts méwa̱itö i' wa. Es ia̱te̱ ñì wösha̱ë. Erë dù kè̱
tënane ie' wa̱ es. 11 Eta̱ ölő̱ dettsa̱ iyiwak chkà dalërmik, erë Abram tö ibukueke chkè ki̱.
12 Ká̱ tuinemitke, eta̱ Abram kapowa̱ ta̱ië. E' bet Abram pamik ká̱ mía̱ ttsettseë shu̱te̱ se'
suawè̱ ekkë.

13 Eta̱ Jehová tö iché ia̱:

—Be' wa̱ ijche̱nú buaë tö be' aleripa se̱rdaë ká̱ kua̱'ki̱ ki̱ we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa es. E̱e ie'pa
klördawa̱ kanè mésopaie kë̀ patue̱ta̱'. Ie'pa weirdaë döka̱ duas cien tkëyök (400), ekkë
ulatök. 14 Erë ká̱ wé̱ wakpa tö ie'pa we'ikera, e' wakpa ské we'ikerayö sia̱rë. E' ukuöki̱ ta̱
be' aleripa yërdattsa̱ ká̱ e' a̱. Ie'pa wa̱ íyi bua'bua tuè̱ darërëë ese miraë ta̱ië iwákpa a̱.
15 Eta̱ mik be' kënewa̱ eta̱ be' duöwa̱mi buaë, kè̱ weir ta̱'. Es be' michoë be' dëu̱töpa itöki̱.
16 Eta̱ mik be' aleripa tso' ká̱ kua̱'ki̱ ñe' a̱ e'pa de döka̱ tkëtökicha, eta̱ ie'pa dörane ká̱ i'
ki̱. Ká̱ i' wakpa, kiè amorreowak, ka̱m e'pa tö ì sulu wamblö̱ dò̱ wë' ishu̱loie. E' kue̱ki̱ be'
aleripa kë̀ döpane ká̱ i' ki̱ bet.

17 Ka̱tuine de ka̱mië, eta̱ ì dettsa̱ tabechka ukuöie, e' shu̱a̱ shkle̱ batröke ta̱ië. Ñies
kuàtak sí wöñarke ta̱ië ese dettsa̱ ta̱ itkami iyiwak chkà blatëule tkëte̱r ee̱, e' shu̱sha̱.
18 Eta̱ Jehová tö ttè mé Abram a̱ i' es:

—Ká̱ i' meraëyö be' aleripa a̱. Di' kiè Egipto dí̱* ee̱mi döka̱ di' kibi kiè Éufrates, ká̱ ekkë
ko̱s meraëyö be' aleripa a̱. 19 I̱'ñe ta̱ ká̱ e' dör quenitawak, quenizitawak, cadmoneowak,
20 hititawak, fereseowak, refaítawak, 21 amorreowak, canaánwak, gergeseowak ena
jebuseowak e'pa ko̱s wakpa ká̱.

16

Abram alà ku̱ne kiè Ismael

1 Abram alaköl Sarai, e' kë̀ döta̱' alàë. Ie' wa̱ alaköl tkër eköl kanè mésoie kiè Agar. E'
dör egiptowak. 2 Eta̱ Sarai tö iché Abram a̱:

—Isa̱ú̱ tö Jehová kë̀ wa̱ ye' a̱ alà mène. E' kue̱ki̱ be' se̱nú ye' kanè méso Agar ta̱. Eta̱ isalema ie' batamik alà dò̱mi ye' ulà a̱.

Eta̱ Abram tö Sarai ttö̱ iu̱té. 3 Eta̱ Sarai tö egiptowak tso' ie' wa̱ kanè mésoie, e' tsé̱bitu̱,
mé iwëm a̱ alakölie. E' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa se̱né Canaán e' ki̱ duas de dabop. 4 Eta̱ Abram
se̱néwa̱ Agar ta̱, eta̱ Agar duneka̱. Mik ie' isué̱ tö ie' duneka̱, eta̱ ie' tö iwökir Sarai sué̱mi
suluë. 5 Eta̱ Sarai tö iché Abram a̱:

* 15:18 Egipto dí: E' kë̀ dör di' bërie tso' Egipto kiè Nilo e'. E' dör di' tsitsirla tso' Egipto ena Canaán e' shu̱sha̱.

—¡Be' iane iwiie tö Agar tö ye' sue̱ke suluë! Ye' wák tö be' a̱ Agar me' alakölie i' ta̱
idurtke e' wà ku̱rdaë, eta̱ ie' e̱' ttsöke jaishe̱t ye' tsa̱ta̱. ¡A̱s Jehová tö se' a̱ ichò̱ tö yi iane
iwiie, ye' ö be'!
6 Eta̱ Abram tö iiu̱té:
—Ye' ttò̱ ttsṓ, be' kanè méso tso' be' ulà a̱. Be' iú̱ we̱s be' é̱na iwa̱k es.
E' ukuöki̱ ta̱ Sarai tö ikanè méso we'ikémi tai̱ë. E' kue̱ki̱ Agar tkashkar. 7 Eta̱ Jehová
biyöchökwak bua'ie, e' tö ikué̱ di' tum o̱'mik ká̱ wé̱ kè̱ yi ku̱' ese ska'. Di' tum e' tso' ñala̱
micho ká̱ kiè Sur e' kkömik. 8 Eta̱ Jehová biyöchökwak bua'ie tö ie' a̱ ichaké:
—A Agar, Sarai kanè méso, ¿Wé̱ be' bite̱? ¿Wé̱ be' micho?
Ie' iiu̱té:
—Ye' tkashkar ye' wökir Sarai yöki̱.
9 Eta̱ ie' iché ia̱:
—Be' dakṓne be' wökir ska' ta̱ idalöiṓ bè̱rë.
10 Ie' tö ikí̱ ché ia̱:
“Ye' be' aleripa alöwe̱raë tai̱ë. Kè̱ yi a̱ ishta̱nuk ekkë.
11 Be' e̱riarke, e' ttsé Jehová tö,
e' kue̱ki̱ se̱ be' dur, e' wà ku̱ne,
ta̱ ikiè múka̱bö Ismael.*
12 Be' alà döraë we̱s burro pupula kè̱ urutërta̱' es.
Ie' ñippöraë darërë sulitane ta̱. Ñies sulitane ñippöraë ie' ta̱.”
Ie' se̱rdaë ke̱kraë ñippök iëlpa ta̱.

13 Jehová tté Agar ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ Agar tö iché: “Skëköl ye' sué̱, e' wák sué̱wa̱yö.” E'
kue̱ki̱ ie' tö Skëköl kié i' es: “Skëköl tö ye' sué̱ e'.” 14 E' kue̱ki̱ ñies di' tum e' kiè méka̱itö:
“Skëköl tso' e' ye' sue̱ke”. Di' tum e' tso' Cadés ena Béred e' shu̱sha̱ë.
15 E' ukuöki̱ ta̱ Abram alà kéka̱ Agar ta̱ e' wà ku̱ne wák wëm. Abram tö ikiè méka̱ Ismael.
16 Ismael ku̱ne, e' ké̱wö ska' ta̱ Abram ki̱ duas tso' dabom paryök kí̱ teröl (86).

17

Jehová tö ittè mé Abraham a̱, e' wà kkacho méa̱titö

1 Mik Abram ki̱ duas tso' dabom su̱li̱yök kí̱ su̱li̱tu (99), eta̱ Jehová e̱' kkaché ie' a̱ ta̱ iché
ia̱:
—Ye' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ e'. Be' se̱nú yësyësë ye' wörki̱ ke̱kraë, 2 e'
ta̱ ye' ttè meraë be' a̱ tö be' aleripa alördaë tai̱ë be' itöki̱.
3 Eta̱ ie' e̱' té̱wa̱ i̱ski̱ iwötsa̱ méwa̱ íyök ki̱. E' dalewa Skëköl tso' ttök ie' ta̱, ta̱ ichéitö ia̱:
4 —Ye' ttè meke be' a̱ e' dör i' es: Be' döraë ká̱ tai̱ë wakpa yḗie. 5 E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ be' kè̱
kièia̱ Abram. Ye' tö be' tkéka̱ ká̱ tai̱ë wakpa yḗie, e' kue̱ki̱ be' kiè méka̱yö Abraham.* 6 Ye'
tö be' aleripa alöwe̱raë tai̱ë. Ie'pa döraë blu'paie ena ká̱ tai̱ë wakpaie. 7 Ke̱kraë ye' dör
be' Këköl ñies be' aleripa Këköl. Ka̱wö e' mekeyö be' a̱. 8 I̱'ñe ta̱ be' se̱rke Canaán, ká̱ e'
ko̱s meraëyö be' a̱ ena be' aleripa a̱. E' a̱te̱ ie'pa ulà a̱ ke̱kraë. Ye' dör ie'pa Këköl.
9 Skëköl tö iskà chéne Abraham a̱:
—Erë be' ena be' aleripa ko̱s e' ka̱wöta̱ ttè muk ye' a̱ ñies. 10 E' dör i' es: A' wëpa ko̱s
ka̱wöta̱ itóttola kkuölitla tök tsir. 11 E' kue̱ki̱ a' wëpa ko̱s e' wakyuṓ es. E' tö ikkacheraë
tö se' ttè me' ñì a̱. 12 Ke̱kraë ko̱s a' ala'r ku̱rke wëpa, ñies a' kanè mésopa ala'r wëpa, mik
e' ki̱ ká̱ de pàköl, eta̱ a' ka̱wöta̱ iwakyuök es. 13 A' ka̱wöta̱ iu̱k kröröë ala'r ko̱s ku̱rke a' u
a̱ ekkëpa ta̱. Es ttè me'tkeyö a' a̱, e' a̱te̱ wakyöule a' chkà ki̱ ke̱kraë. 14 Wëm kè̱ wakyöule,
ese kè̱ wa̱ ye' ttò̱ dalöiëne, e' kue̱ki̱ kè̱ ika̱wö ta̱'ia̱ se̱nuk a' shu̱a̱.
15 Ñies Skëköl tö iché Abraham a̱:

* 16:11 Ismael: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè Skëköl tö ittsé. * 17:5 Abraham: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ká̱ wakpa tai̱ë, e' yḗ.

—Be' alaköl kë̀ kièia̱ Sarai. I̱'ñe ta̱ ikirdaë Sara.† 16 Ye' e̱r buaë chöraë ie' a̱ a̱s ie' alà
kö̀ka̱ be' a̱. Moki̱ ye' e̱r buaë chöraë ie' a̱. Ie' döraë ká̱ tai̱ë wakpa mìie. Ñies ie' aleripa
shu̱ döraë blu'paie.
17 Abraham skà e̱' té̱wa̱ne i̱ski̱ iwötsa̱ méwa̱itö íyök ki̱. E' dalewa ija̱ñéka̱ ta̱ ibikeitséitö:
“¿Ye' ki̱ duas tso' cien eyök (100), we̱s e' dö̀mi yë́ie? ¿Sara ki̱ duas tso' dabom su̱li̱yök (90),
eta̱ we̱s ie' dö̀mi alàë?”
18 Erë ie' tö iché Skëköl a̱:
—¡Be' mú e̱r buaë chö̀ Ismael a̱!
19 Erë Skëköl tö iiu̱té:
—Au, e' kë̀ dör es. Be' alaköl Sara, e' döraë alàë ta̱ ikiè múka̱bö Isaac. Ttè me'yö be' a̱ e'
ë̀ meraneyö ie' a̱ ena ie' aleripa a̱ ke̱kraë. 20 Kë̀ ye' é̱na Ismael chë'wa. Ye' tö ie' ki̱meraë
ñies. Ye' tö ie' ala'r alöwe̱raë tai̱ë a̱s ileripa dö̀ tai̱ë ká̱ i' ki̱. Ismael döraë s'blu'pa döka̱
dabom eyök ki̱ böl e'pa yë́ie. Ie' aleripa alördaë tai̱ë. 21 Erë ttè me'tkeyö be' a̱ e' a̱tdaë be'
alà ku̱rdaë kiè Isaac e' a̱. Be' alà e' keraka̱ Sara tö duas iëk wa ka̱wö ikkë ta̱.
22 Mik Skëköl tté o̱ne Abraham ta̱, ta̱ imía̱. 23 E' wöshae̱ Abraham tö ilà Ismael e' tottola
kkuölitla tée tsir. Ñies ie' wa̱ kanè mésopa tso' ku̱ne ie' u a̱ ena wëpa to̱ule ese, e'pa ko̱s
tottola kkuölitla téeitö tsir we̱s Skëköl tö iyë'ia̱ es. 24-25 Mik Abraham ki̱ duas tso' dabom
su̱li̱yök ki̱ su̱li̱tu (99) ena ilà ki̱ itso' dabom eyök ki̱ mañal (13) eta̱ ie'pa tottola kkuölitla
të̄ne tsir.
26-27 Es e' diwö ë̀ wa Abraham ena ilà tottola kkuölitla tëne tsir. Ñies wëpa dör ie' kanè
mésopa, e'pa ko̱s tottola kkuölitla tëne tsir.

18

Jehová tö iché Abraham a̱ tö alà meraëyö be' a̱

1 Ká̱ et dibata a̱ ta̱ Abraham tkër ie' ukkö a̱. Ie' u tso' wé̱ wëm kiè Mamré e' kós klö̀
wökir àr ee̱. Ie' tkër ee̱ eta̱ Jehová e̱' kkaché ie' a̱. 2 E' wà pakè i' es: Abraham wökéka̱ ta̱
ie' isué̱ tö wëpa de iëte̱r ie' wörki̱ mañal. E' sué̱ ie' tö ta̱ bet ie' e̱' kéka̱, mía̱ ie'pa ñale̱tsu̱k
ta̱ ie' e̱' té̱wa̱ i̱ski̱ ta̱ iwötsa̱ méwa̱ íyök ki̱ ie'pa shke̱'wo̱ie. 3 Ie' tö iché:
—A këkëpa, be' we'ikèyö, kë̀ be' minuk bet. 4 Ye' mi' di' tsu̱k a' klö̀ skuoie, e' ukuöki̱ ta̱
a' e̱nú bë̀rë kal i' diki̱a̱. 5 A' detke ye' ska', eta̱ ilè mekeyö a' a̱ ñè a̱s a' diché iërne shkoie.
Eta̱ ie'pa tö ie' iu̱té:
—E̱'ma iú̱ we̱s be' tö iché es.
6 Abraham tkawa̱ iu a̱, ta̱ ichéitö Sara a̱:
—Bet, harina bua'bua yulö́ kilo döka̱ dabom böyök (20) ekkë, e' wa pan yuö́.
7 E' ukuöki̱ ta̱ bet ie' wák tu̱nemi baka pupula shu̱shtök wé̱ bua'bua ese klö'wé̱wa̱itö. E'
mítse̱r ie' wa̱ méitö ikanè méso eköl a̱. Bet ta̱ ikanè méso tö ikanewé̱ ie' a̱ katè. 8 Abraham
tö baka chkà ena baka tsu'diö wösi ena baka tsu'diö pa̱'a̱li̱ e' mé ie'pa a̱. Ie'pa tulur chkök
kal àr ukkö a̱ e' diki̱a̱. E' dalewa Abraham dur ie'pa tiök ee̱.
9 E' dalewa ie'pa tö ichaké Abraham a̱:
—¿Wé̱ be' alaköl kiè Sara e'?
Ie' iiu̱té:
—Ie' tkër we̱shke̱.
10 Eta̱ ie'pa eköl tö iché ia̱:
—Duas iëk e' wa ye' döne be' pakök. E' ké̱wö ta̱ be' alaköl Sara alà ta̱'tke.
E' dalewa Sara tkër Abraham tsi̱kka u wékkö a̱. Ie' tso' ie'pa ttöke, e' ttsök. 11 Abraham
ena ilaköl, e' dewa̱tke këkëpala. Bànet Sara kë̀ tö alakölpa duè sue̱ta̱'ia̱. 12 E' kue̱ki̱ Sara
kë̀ a̱ ja̱ñè wöklönuk ta̱ ibikeitsé: “¿We̱s ye' tö ttè i' klö'wè̱mi tö sa' kërulunetke e' dö̀mi
alàë?” 13 Jehová tö iché Abraham a̱:

---

† 17:15 Sarai: Erë́ s'kiè e' ena Sara ttsër bë́rë kua̱'ki̱, erë iwà dör ñies. Iwà kiane chè blu' alà busi ö alaköl dalöiërta̱' tai̱ë ese. Skëköl tö ie' kiè mane'wé̱ es iwà kkachoie tö ttè mène Abraham a̱ e' wà döraë ie' ki̱ ñies.

—¿Ì kue̱ki̱ Sara ja̱ñéka̱? ¿Ì kue̱ki̱ ie' tö iché: “¿We̱s ye' kënewa̱tke e' dö̀mi alàë?” 14 Kë̀ ì
ta̱ ye' a̱ darërë. Duas iëk ye' döne, eta̱ ie' alà ta̱'tke.
15 Sara suane e' kue̱ki̱ ichéitö: “Kë̀ ye' ja̱ñine'.”
Erë Jehová tö iché ia̱:
—E' kë̀ dör es. Moki̱ be' ja̱ñéka̱.

Abraham kköché Jehová a̱ Sodoma wakpa tsa̱tkö̀

16 E' ukuöki̱ ta̱ ipakökwakpa e̱' duéka̱rak ta̱ imíyal dö̀ wé̱ Sodoma kí̱ wëne ee̱. Abraham
tö iñalé̱ mére e̱' choa̱t ie'pa a̱. 17-19 Eta̱ Jehová tö ibikeitsé: “Abraham aleripa alördaë tai̱ë
diché ta̱' tai̱ë. Ye' tö iyë'a̱t ie' a̱ tö ie' batamik ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱. Ye'
tö ie' shu̱kit a̱s ie' tö ila'r ena ileripa a̱ ichö̀ tö ye' ttè dalöió̱ ñies tö ì ko̱s buaë yësyësë e'
ú̱. Es ì ko̱s yë'yö ie' a̱ e' we̱raëyö. E' kue̱ki̱ ye' ka̱wöta̱ ichökia̱ tö ió̱k ye' mí Sodoma.” 20 E'
kue̱ki̱ ie' tö iché Abraham a̱:
—Sodoma wakpa ena Gomorra wakpa e̱' wamblökerak suluë tai̱ë shu̱te̱, e' ché sulitane
tö. 21 E' kue̱ki̱ ye' mía̱ ee̱ isa̱uk tö yëne ie'pa e̱' wamblöke suluë ichö̱́k we̱s ye' a̱ ikkatëne
es.
22 Eta̱ Abraham pakökwakpa böl e̱' yéttsa̱ mía̱ Sodoma. Erë Abraham a̱te̱ dur Jehová
ta̱. 23 Ie' e̱' skéwa̱ tsi̱net Jehová ska' ta̱ ichakéitö ia̱:
—¿S'se̱r moki̱ë esepa e̱wë̱wamibö se' sulusipa ta̱? 24 Isalema s'se̱r moki̱ë esepa tso'
Sodoma döka̱ dabom ske̱yök (50), eta̱ ¿ká̱ e' wakpa e̱wë̱wamibö se̱raa̱? ¿Kë̀ be' tö ilo'yepa
ie'pa ki̱ s'se̱r moki̱ë tso' döka̱ dabom ske̱yök (50), e'pa kue̱ki̱? 25 ¡Moki̱ be' kë̀ tö s'se̱r
yësyësë esepa e̱we̱pawa se' sulusipa ta̱ ñita̱! Kë̀ bö iwamblepa es. ¡E' kë̀ wamblërpa! Be'
dör sulitane shu̱lökwak e' kue̱ki̱ ¿we̱s e' kë̀ tö se' shu̱lepa yësyësë?
26 Jehová tö iiu̱té:
—S'se̱r moki̱ë esepa kué̱yö döka̱ dabom ske̱yök (50) e' ta̱ e'pa dalërmik kë̀ ye' tö imale̱pa
e̱we̱pawa.
27 Eta̱ Abraham tö iskà chéne ia̱:
—Be' dör Skëköl. Ta̱ ye' dör we̱s ká̱ po ena mulu̱chka es be' wöa̱. E' tö be' chakè tai̱ë
kë̀ suane. Isalema s'se̱r moki̱ë esepa kianeia̱ ske̱l (5) a̱s idöka̱ dabom ske̱yök (50). 28 Ske̱l
e' kianeia̱, e' ta̱ e'pa ë̀ kue̱ki̱ ¿ká̱ e' wakpa e̱wë̱wamibö?
Jehová tö iiu̱té:
—S'se̱r moki̱ë esepa kué̱yö döka̱ dabom tkëyök ki̱ ske̱l (45), e' ta̱ kë̀ ye' tö ká̱ e' wakpa
e̱we̱pawa.
29 Abraham tö iskà chaké:
—Dö' dabom tkëyök (40) ë̀ tso', e' ta̱ ¿be' tö ká̱ e' wakpa e̱wë̱wami?
Jehová iiu̱té:
—Au, kë̀ yö ká̱ e' wakpa e̱we̱pawa dabom tkëyök (40) e' dalërmik.
30 Eta̱ Abraham tö ikí̱ ché ia̱:
—Tai̱ë be' tsiriwé̱yö, e' kue̱ki̱ kë̀ be' ulunuk ye' ki̱. Dö' s'se̱r yësyësë tso'ia̱ dabom
mañayök (30) ë̀.
Jehová tö iiu̱téne:
—Au, dabom mañayök (30), e'pa dalërmik kë̀ yö ie̱we̱pawa.
31 Abraham tö ikí̱ chaké ë̀me:
—A ye' Këköl, tai̱ë yö be' dalöse̱wé̱wa̱ be' chakök i' es, erë ká̱ ki̱ s'se̱r moki̱ë tso' dabom
böyök (20) ë̀, e' ta̱ e'pa kue̱ki̱, ¿ká̱ e' wakpa e̱wë̱wamibö?
Jehová tö iiu̱té:
—Au, ie'pa dabom böyök (20), e' ë̀ dalërmik kë̀ ye' tö ká̱ e' wakpa e̱we̱pawa.
32 Abraham tö ikí̱ chaké ta̱ ichéitö ia̱:
—Kë̀ be' ulunuk ye' ki̱. I' ë̀ chakekeyö be' a̱. S'se̱r moki̱ë esepa tso' döka̱ dabom eyök
(10) ë̀, e' ta̱ ¿we̱s bö iwë̱mi? ¿ká̱ e' wakpa e̱wë̱wamibö?

Jehová tö iiu̱té:
—Dabom eyök ë̀ dalërmik kë̀ ye' tö ká̱ e' wakpa e̱we̱pawa.
33 Mik ie'pa tté o̱ne ñita̱ eta̱ Jehová mía̱ne. Abraham bite̱a̱ne ie' u a̱.

19

Skëköl tö Sodoma ena Gomorra wakpa e̱wé̱wa

1 Ká̱ tuinemitke ta̱ Skëköl biyöchökwakpa böl e'pa demi ká̱ kiè Sodoma ee̱. Abraham
alayök kiè Lot, e' tkër ká̱ e' kköiëulewa̱ e' wékkö a̱.* Mik ie' tö Skëköl biyöchökwakpa
sué̱, eta̱ ie' e̱' kéka̱ ie'pa shke̱'u̱k. Ie' e̱' té̱wa̱ i̱ski̱ iwötsa̱ méwa̱itö íyök ki̱. 2 Ie' tö iché ie'pa
a̱:
—A këkëpa, ye' kköchö̀ a' a̱ tö a' kapö́rö ye' ska'. Ee̱ a' klö̀ skuö̀mi eta̱ bule bla'mi a'
mi'mine.
Ie'pa iiu̱té:
—Au. Kë̀ be' tkinuk. Sa' kapömi u'rki̱.
3 Erë Lot kköché tai̱ë ie'pa a̱. Bata ekkë ta̱ ie'pa míyal ie' u a̱. Mik ie'pa dewa̱ we̱shke̱,
eta̱ ie' tö ie'pa a̱ chkè yulé buaë. Pan kë̀ wötuule iwölöwo̱ka̱ wa ese yuéitö ie'pa a̱. Ie'pa
chké.
4 Ka̱m ie'pa kapö̀lur e' yöki̱ Sodoma wakpa wëpa debitu̱ tai̱ë. E'pa tö Lot u kköiéwa̱
shkit. Ie'pa ulitane, duladulapa dö̀ këkëpaë, e'pa ku̱lé̱mi Lot wöa̱. 5 Ie'pa tö ichaké a̱neule:
—I̱'ñe wëpa böl debitu̱ be' u a̱ ¿wé̱ e'pa? ¡Ie'pa yö́lur íe̱ sa' a̱ u'rki̱ a̱s sa' se̱rka̱ ie'pa ta̱
kësik wa!
6 Lot e̱' yéttsa̱ ttök ie'pa ta̱. Ukkö wötéwa̱itö buaë itsi̱kka. 7 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A yamipa, ye' kköchö̀ a' a̱ tö ì sulu e' kë̀ wamblar ie'pa ta̱. 8 Ye' alà busipa tulur böl
ka̱m se̱r wëpa ta̱, e'pa yekeluryö a' a̱ a̱s a' tö iwamblö̀ ie'pa ta̱ we̱s a' ki̱ ikiane es. Erë kë̀ ì
wamblar sulu ye' pakökwakpa dewa̱ ye' ska', e'pa ta̱.
9 Erë ie'pa iiu̱té:
—¡Be' e̱' skö́u̱ bánet! Be' kë̀ dör ká̱ i' wak. Be' kë̀ a̱ ì yënuk sa' a̱. ¡E' ku̱e̱ki̱ be' we'ikeraë
sa' tö ie'pa se̱ tsa̱ta̱!
E' ukuöki̱ ta̱ iwe'ikémi ie'pa tö ta̱ idemirak u wékkö batsökök. 10 Eta̱ Lot pakökwakpa
ulà tié̱wa̱ u'rki̱ ukkö a̱ Lot tsé̱wa̱ we̱shke̱. Eta̱ ie'pa tö ukkö wötéwa̱. 11 Pë' sulusi ko̱s wöbla
sulu'wé̱lur ie'pa tö, kë̀ wawëneia̱. Duladulapa dö̀ këkëpaë e'pa ko̱s wöbla sulurulune. E'
ku̱e̱ki̱ ie'pa shtrinewa̱ ukkö yulök. Kë̀ ie'pa wa̱ iku̱ne. 12-13 Lot pakökwakpa tö iché ia̱:
—Tai̱ë ká̱ i' wakpa kkatëne e' tté demi Jehová wö ki̱. E' ku̱e̱ki̱ sa' patkéitö ie'pa e̱u̱kwa.
Ie'pa e̱we̱kewa sa' tö yës. E' ku̱e̱ki̱ be' yamipa e̱kka kí̱ tso' ká̱ i' ki̱, e' ta̱ e'pa yö́lur. Be' alà
duladulapa ta̱' ö be' alà busipa ta̱' ö be' nua̱kipa ta̱', ö be' yamipa skà tso' ká̱ i' ki̱, e' ta̱
¡iyö́lur bet tsú̱mi ka̱mië!
14 Eta̱ Lot mía̱ wëpa ttè meule se̱nukwa̱ ila'r busipa ta̱ e'pa weblök ta̱ iché ia̱rak:
—¡A' e̱' kö́ka̱! ¡A' yúshka! Jehová tö ká̱ i' e̱we̱kewa.
Erë ie'pa tö ibikeitsé tö ie' kalöke ie'pa ta̱. 15 Ká̱ ñirketke, e' ulatök ta̱ Skëköl
biyöchökwakpa tö iché Lot a̱:
—Sa' tö ká̱ i' e̱we̱kewa. Kë̀ be' duakwa̱, e' ta̱ ¡bet, be' e̱' kö́ka̱! ¡Be' alaköl ena be' ala'r
busipa tsú̱mi!
16 Erë ie' e̱' u̱keia̱ e̱naë. Erë Jehová e̱r buaë ché ie' a̱, e' ku̱e̱ki̱ Skëköl biyöchökwakpa tö
iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ yèttsa̱. E' sù̱ ñies ilaköl ena ilà busipa yélur ie'pa tö Sodoma a̱ itsa̱tkoie.
17 Mik ie'pa tö iyéttsa̱rak bánet eta̱ Skëköl biyöchökwakpa tö iché ie'pa a̱:
—¡A' tu̱nú a̱s a' tsa̱tkër! ¡Kë̀ a' ká̱ i' sa̱u̱kia̱ tsi̱kkane yës! ¡E' sù̱ kë̀ a' e̱' wöklö'u̱k ka̱kkue
i' ki̱! ¡A' é̱na e̱' tsa̱tkak, e' ta̱ a' yúshka etkëme ka̱bata a̱!
18 Erë Lot tö iché ia̱:

* 19:1 ká̱ e' kköiëulewa̱ e' wékkö a̱: E' ké̱wö skà ta̱ ká̱ ulitane dör kköiëule ese ké̱ wékkö tso'.

—¡A këkëpa, au, a' we'ikèyö! 19 A' tö ye' ki̱mé tai̱ë. A' tö ye' tsa̱tké duö̀wa̱ ulà a̱, erë
kè̀ ye' shkak ka̱bata a̱. Ye' ibikeitsè tö ì sulu datse̱ ká̱ i' e̱ukwa, e' tö ye' kuè̱mi ñala̱ ki̱
eta̱ ye' duöwa̱mi. 20 Ká̱ tsitsir tso' íe̱ tsi̱net, ee̱ ye' tkö̀shkarmi. Ka̱wö mú ña shkowa̱ ee̱ e̱'
tsa̱tkoie. Moki̱ e' dör ká̱ tsir.
21 Eta̱ ie'pa eköl tö iiu̱té:
—Ye' be' ttö̀ ttsé, e' kue̱ki̱ yö iwe̱ke we̱s be' tö ye' a̱ ikié es. Ká̱ chébö ye' a̱ e' kè̀
e̱we̱ku̱'wayö. 22 Erë be' yú etkëme ee̱. Kè̀ ye' a̱ ì wamblënuk ka̱m be' dò̀mi e' dalewa.
E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè Sóar.†
23 Mik ká̱ ñine eta̱ Lot demi Sóar. 24 Eta̱ azufre wöñarke bö'ie e' patkébitu̱ Jehová tö
tai̱ë Sodoma ena Gomorra ki̱. 25 Ká̱ e' wakpa e̱wé̱wa bö' tö yës. Ñies dalikua ko̱s tskirke
ká̱ e' ki̱ e' ñanewa̱ se̱raa̱. 26 Erë Lot alaköl dami itöki̱. E' tö ká̱ sué̱ itsi̱kka. Bet ie' yönane
dayë wösiie shkë'ka.
27 Bule es bla'mi ta̱ Abraham mía̱ne wé̱ ika̱paké Jehová ta̱ ee̱. 28 Sodoma ena Gomorra kí̱
sué̱itö ta̱ ishklé̱ batröke tai̱ë we̱s të blublu ña'wè̱sö es. 29 Es Skëköl tö ká̱ e' wakpa e̱wé̱wa.
Erë ì ki' Abraham tö ie' a̱, e' ska' ie' e̱r de, e' kue̱ki̱ ie' tö Lot tsa̱tkée.

Lot alà busipa alà kéka̱ ie' ta̱

30 Sodoma ena Gomorra e̱wé̱wa Skëköl tö, e' ukuöki̱ ta̱ Lot suane se̱nukia̱ Sóar. E' kue̱ki̱
imía̱ se̱nuk ka̱bata a̱ ila'r busipa böl ta̱. Ee̱ ie'pa mañal se̱né ákuk a̱.
31 Ká̱ et ta̱ ilà busi kibi tö iché itsirla a̱:
—Se' yé̱ kënewa̱tke eta̱ kè̀ wé̱ wëpa ta̱' se̱nuk se' ta̱ we̱s alakölpa male̱pa wëpa ta̱' es.
32 E' kue̱ki̱ se' yé̱ ttöka̱sö blo' wa eta̱ se' se̱r ie' ta̱, eta̱ es se' ulà a̱ alà dò̀mi.
33 E' nañewe ta̱ ie'pa tö iyé̱ ttéka̱ blo' wa tai̱ë, eta̱ ilà busi kibi é̱k se̱né ie' ta̱. Erë ie' tteke
blo' tö tai̱ë, e' kue̱ki̱ kè̀ ie' é̱na ì a̱neia̱. 34 Bule es ta̱ ilà busi kibi tö iché itsirla a̱:
—Bö ittsö̱́, ye' se̱né se' yé̱ ta̱. I̱'ñe nañewe iskà ttöka̱sö blo' wa. Eta̱ be' se̱nú ie' ta̱. Eta̱
es se' böl ulà a̱ alà dò̀mi.
35 E' nañewe ta̱ ie'pa tö iyé̱ skà ttéka̱ blo' wa. Eta̱ ilà busi tsirla se̱né ie' ta̱. Erë ie' tteke
blo' tö tai̱ë, e' kue̱ki̱ kè̀ ie' é̱na ì a̱neia̱. 36 Es ilà busipa böl e̱' bukluwé̱ka̱ iyé̱ wa. 37 Eta̱ ikibi
é̱k alà ku̱ne kiè méka̱itö Moab. I̱'ñe ta̱ Moab aleripa datse̱ e' batamik. 38 Ñies itsirla de
alàë, kiè méka̱itö Ben-amí. I̱'ñe ta̱ amonwak datse̱ e' batamik.

20

Abraham ena Abimélec

1 Abraham e̱' yéttsa̱ Mamré a̱, mía̱ tkörö ká̱ kiè Négueb ee̱. Eta̱ ie' e̱' tsé̱a̱t se̱nuk ká̱ kiè
Guerar ee̱. Guerar a̱te̱ Cadés ena Sur e' shu̱sha̱ë. 2 Ie' tö ká̱ e' wakpa a̱ iché tö Sara dör
ie' kutà. Ká̱ e' blú kiè Abimélec, e' tö Sara tsu̱k patké alakölie e̱' a̱. 3 Erë nañewe ta̱ ie'
kapowa̱ e' dalewa, Skëköl tté ie' ta̱ kabsuè̱ a̱ ta̱ iché ia̱:
—Alaköl tsu̱k patkébö e' wëm ta̱', e' kue̱ki̱ be' duöwa̱mi.
4 Erë ka̱m ie' se̱r Abraham alaköl ta̱, e' kue̱ki̱ ie' iiu̱té:
—A këkëpa, ye' kè̀ ki̱ e' nuí̱ ku̱' ¿we̱s e' ttèwa̱mibö? 5 E̱'ma Abraham wák tö ye' a̱ iché
tö alaköl e' dör ie' kutà. Ñies ilaköl tö ye' a̱ iché tö Abraham dör ie' akë. E' kue̱ki̱ ye' tö ì
ko̱s wé̱ e̱r bua' wa. Kè̀ ye' wa̱ iwamblëne e̱r sulu wa.
6 Skëköl tö iskà iu̱téne kabsuè̱ a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' é̱na ia̱ne buaë tö be' tö iwé̱ e̱r bua' wa. E' kue̱ki̱ kè̀ ye' wa̱ be' kàne ie' kökwa̱ a̱s be'
kè̀ tö ì sulu wamblö̀ ye' ki̱. 7 Abraham dör ye' tteköl, e' kue̱ki̱ bet be' yú ilaköl mukne ia̱.
Ie' tö ye' a̱ ikieraë a̱s be' se̱ria̱ ttsë'ka. Erë be' kè̀ dë'ne imukne, e' ta̱ be' ena be' yamipa
ko̱s duöralur.
8 Bule es bla'mi ta̱ Abimélec shke̱ne ikanè mésopa kiéitö ta̱ ì sué̱itö kabsuè̱ a̱ e' ko̱s
pakéitö ie'pa a̱. Mik e' ttsé ie'pa tö eta̱ tai̱ë ie'pa suanéka̱ iyöki̱.
9 Eta̱ Abimélec tö Abraham kié ta̱ iché ia̱:

† 19:22 Sóar: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè ká̱ tsir.

—¿Ió̃k be' tö iwamblé sa' ta̱ es? Be' kue̱ki̱ Skëköl tö sa' pau̱ñé e̱wè̱wa, erë Skëköl tö sa'
pau̱ñé es, eta̱ ¿ì sulu wambléyö be' ta̱? Íyi ese kè̱ ka̱wö ta̱' wamblënuk. 10 Be' tö ì sulu
wamblé ye' ta̱, eta̱ ¿ì dör iwà?
11 Abraham tö iiu̱té:
—Ye' tö ibikeitsé tö ká̱ i' ki̱ kè̱ yi tö Skëköl dalöieta̱'. Ye' suane dö' a' ye' ttèwa̱ ye' alaköl
yottsa̱ ye' ulà a̱. 12 Erë iyëne tö ie' dör ye' kutà. Ie' yé̃ dör ye' yé̃, erë ie' mì kè̱ dör ye' mì.
Ñies ie' dör ye' tayë. 13 Mik Skëköl tö ye' a̱ iyë' tö be' e̱' yó̃ttsa̱ be' yé̃ ká̱ a̱, eta̱ yö iché ye'
alaköl a̱: "Ká̱ wa'ñe wé̱ se' demi, eta̱ ichó̃ tö ye' dör be' akë."
14 Eta̱ Abimélec tö Sara méne iwëm Abraham a̱. Ñies iyiwak kakméitö Abraham a̱ obeja
ena baka. Ñies kanè mésopa kakméitö ie' a̱ wëpa ena alakölpa. 15 Eta̱ ie' iché Abraham a̱:
—Ye' ká̱ sa̱ú̱ se̱raa̱ wé̱ wa be' wöbatse e' ki̱ be' yú se̱nuk.
16 Eta̱ Sara a̱ ichéitö:
—Ye' tö inuköl wömule̱ kakmé be' akë a̱ dökа̱ mil ekkë. E' dör ì sulu wambléyö be' ta̱
be' wakpa ulitane wöa̱ e' patuo̱ie. Es be' kè̱ jaëneia̱.
17 Eta̱ Abraham tö Skëköl a̱ ikié tö Abimélec ena ilaköl duöke, e' bua'ú̱ne. Eta̱ Skëköl tö
ie'pa bua'wé̱ne. 18 Alakölpa ko̱s tso' Abimélec u a̱, e'pa shu̱ mo'wa̱ Jehová tö a̱s kè̱ idöia̱rak
alàë Sara kue̱ki̱. Ie'pa ko̱s shu̱ wötséene Jehová tö.

21

Sara alà kéka̱ Abraham a̱

1 Ì yë' Jehová tö Sara a̱ tö be' alà köraka̱, e' wà tka we̱s iyëne bak es. 2 Eré̃ Sara ena
iwëm dör këkëpalatke, erë ie' duneka̱ e' wà ku̱ne. Alà e' ku̱ne mik Skëköl tö iké̱wö yë' ie'
a̱ eta̱. 3 Sara alà ku̱ne wëm e' kiè méka̱ Abraham tö Isaac. 4 Mik Isaac ki̱ ká̱ de pàköl, eta̱
Abraham tö itóttola kkuölitla tée tsir we̱s Skëköl tö ie' a̱ iyë' es. 5 E' ké̱wö ska' ta̱ Abraham
ki̱ duas tso' cien eyök (100). 6 Eta̱ Sara tö ibikeitsé: "Skëköl tö ye' ja̱ñawé̱ka̱. Mik sulitane
wa̱ ijche̱newa̱ tö ye' de alàë eta̱ tai̱ë ie'pa ja̱ñumi ye' ta̱. 7 Ka̱m ye' alà kò̱ka̱ eta̱ kè̱ yi a̱
iyënuk tö ye' dò̱mi alàë. Erë i' ta̱ ye' alà kéka̱ Abraham a̱, ie' kënewa̱tke eta̱."

Agar ena Ismael u̱yéttsa̱ bánet

8 Eta̱ Abraham alà Isaac de bërie ta̱ itsu'batsée e' ké̱wö tkö'wé̱ Abraham tö tai̱ë. 9 Eta̱
Sara tö isué̱ tö Abraham alà ku̱ne egiptowak kiè Agar e' ta̱ kiè Ismael, e' tö Isaac wayueke
suluë. 10 E' kue̱ki̱ Sara mía̱ ichök Abraham a̱: "Ì ko̱s tso' be' wa̱ mè se' alà Isaac a̱, e' kè̱
ka̱wö ta̱' blatè se' kanè méso e' alà a̱. E' kue̱ki̱ iyuó̃shkar alàë."
11 Ismael dör Abraham alà ñies e' kue̱ki̱ ì ché Sara tö e' tö ie' e̱riawé̱ tai̱ë. 12 Erë Skëköl
tö iché ia̱: "Be' aleripa chökle e'pa döraë Isaac wa. E' kue̱ki̱ kè̱ be' tkinuk be' alà kibi é̃k ki̱
ena imì ki̱. Ì ko̱s ché Sara tö e' ú̱. 13 Be' alà ku̱ne a' kanè méso ta̱, ñies e' aleripa alöwe̱raëyö
tai̱ë, ie' dör be' alà e' kue̱ki̱."
14 Eta̱ bule es bla'mi ta̱ Abraham tö Agar a̱ chkè mé. Ñies di' méitö ia̱ iyiwak kkuölit
yöule di' tso̱ie ese a̱. E' tié̱ka̱ ie' tö se̱raa̱ itsi̱ ki̱ ta̱ iyuéshkar ilà Ismael e' ta̱. Agar mía̱
shkémi ëanas wé̱ kè̱ yi se̱rku̱' ese ska' ká̱ kiè Beerseba e' ëka̱. 15 Mik idi' e̱newa, eta̱ ilà
tkése̱ritö kal diki̱a. 16 Ie' kè̱ ki̱ ilà kiane suè̱ duökwa̱, e' kue̱ki̱ imía̱ e̱' tkése̱r kukuie. Mik
ie' e̱' tkése̱r iski̱ eta̱ ilà ié̱mi.
17 Ilà iu̱ke e' ttsé Skëköl tö ta̱ bet Jehová biyöchökwak bua'ie e' tö Agar a̱ ichaké ká̱ jaì
a̱: "¿A Agar we̱s be' de? Kè̱ be' suanuk. Be' alà tkër iu̱k e' ttsé Skëköl tö. 18 Be' yú be' alà
yulök. Ikó̃ka̱ ulà a̱ kè̱ arwa. Ye' tö ie' aleripa alöwe̱raë tai̱ë."
19 Eta̱ Skëköl tö Agar a̱ di' tum kkaché et. Ie' mía̱ di' e' tsu̱k, iyiwak kkuölit a̱ e' méitö
Ismael a̱ yè. 20 Skëköl tö Ismael kkö'né buaë. Ie' talane se̱né ká̱ wé̱ ki̱ kè̱ yi ku̱' kiè Parán
ee̱. Ie' de sulëname buaë. 21 Ie' kibine ta̱ imì tö iulabatséwa̱ alaköl dör egiptowak ese ta̱.

Abraham ena Abimélec tö ka̱wö mé ñì a̱

22 E' ké̱wö ska' ta̱ blu' kiè Abimélec mía̱ ttök Abraham ta̱. Ie' ñippökwakpa wökir, kiè
Ficol, e' mí ie' wapie. Eta̱ Abimélec tö iché Abraham a̱:
—Sa' wa̱ ijche̱r tö Skëköl be' ki̱meke tai̱ë ì ko̱s we̱kebö e' wa. 23 E' kue̱ki̱ be' ttè mú ye'
a̱ íe̱ Skëköl wö wa tö be' kë̀ tö ì sulu wamblepa ye' ki̱ ñies ye' ala'r ki̱ ena ye' aleripa ko̱s
e'pa ki̱. Be' ttè mú ye' a̱ tö be' e̱r bua' chöraë ye' a̱ we̱s ye' e̱r buaë ché be' a̱ es. Ñies be'
ttè mú ye' a̱ tö be' e̱r buaë chöraë ká̱ i' wé̱ be' se̱rke e' wakpa a̱.
24 Abraham tö iiu̱té:
—Tö́. Es ye' ttè mé be' a̱.
25 Erë Abimélec wakpa tö di' tum biule yë'ttsa̱ et Abraham wakpa ulà a̱. E' chaké
Abraham tö ie' a̱. 26 Ie' tö iiu̱té:
—E̱rpa be' ye' tkiwé̱wa̱ ttè e' wa. Kë̀ bö ichö́pa ye' a̱, e̱'ma kë̀ ye' wa̱ ijche̱r. Brör ¿yi tö
e' wamblé be' ki̱?
27 Abraham tö baka ena obeja kakmé Abimélec a̱ eta̱ ie'pa böl ka̱wö mé ñì a̱. 28 E'
ukuöki̱ ta̱ Abraham tö iobeja alakipa pupula e' dapa'wé̱ döka̱ kuktö ek tsi̱ní. 29 Mik e'
sué̱ Abimélec tö eta̱ ie' tö Abraham a̱ ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ be' iyiwak kuktö dapa'wé̱ ek tsi̱ní?
30 Abraham tö iiu̱té:
—Iyiwak kuktö, e' meke ye' tö be' a̱ iwà kkachoie tö moki̱ ye' tö di' tum e' bi'.
31 Ie'pa böl ka̱wö mé ñì a̱ ee̱ e' kue̱ki̱ ká̱ e' kinewa̱ Beerseba.*
32 Ie'pa ka̱wö mé ñì a̱, e' ukuöki̱ ta̱ Abimélec ena Ficol e'pa bite̱yal filisteowak ká̱ a̱.
33 Eta̱ Abraham tö kal kuá kiè tamarisco ese kuatké elka Beerseba. Ee̱ ie' tö Jehová dör
Skëköl yöbië e' dalöié. 34 Ee̱ ie' se̱né ká̱ tai̱ë filisteowak ká̱ a̱.

22

Skëköl tö Abraham ma'wé̱ ilà wa

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö Abraham ma'wé̱ tö moki̱ ie' tö idalöieta̱'. Ie' chakéitö:
—A Abraham.
Abraham tö iiu̱té:
—¿Ì?
2 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱:
—Be' alà eköl ë̀ kiè Isaac e' dalër be' é̱na tai̱ë, e' tsú̱mi Moria. Mik be' demi ee̱, eta̱ ye'
tö be' a̱ ka̱bata kkacheke, e' ki̱ be' alà ttö́wa̱ ta̱ iña'ú̱wa ye' a̱ ye' dalöioie.
3 Bule es bla'mi ta̱ Abraham e̱' kéka̱ ta̱ burro payuéitö. Bö' jchéitö tsè̱mi. Eta̱ ie' mía̱
wé̱ Skëköl tö ie' a̱ iyë' ee̱ ilà ena ikanè mésopa böl e'pa ta̱. 4 E' böiki es ta̱ Abraham tö ká̱
yëne ie' a̱ e' kí̱ sué̱ ka̱mië. 5 Eta̱ ie' tö iché ikanè mésopa a̱:
—Íe̱ a' e̱' tsú̱a̱t burro i' ta̱. Ye' ena ye' alà, sa' micho ka̱bata jaì a̱ Skëköl dalöiök, e' wa
sa' döne.
6 Eta̱ Abraham wa̱ bö' mí e' ppéka̱itö Isaac kuli' ki̱. Tabela ena bö'ka bö' batsoie e' mí
Abraham wa̱. Eta̱ imíyal ñita̱. 7 Eta̱ Isaac tö iché iyë́ a̱:
—A, yë́wö.
Abraham tö iiu̱té:
—A alà, ¿ì kiane be' ki̱?
Isaac tö iché ia̱:
—A Yë́wö, bö' tso' se' wa̱, ñies bö'ka, erë ¿wé̱ obeja pupula ttekewa̱ Skëköl a̱ e'?
8 Iyë́ tö iiu̱té:
—A alà, Skëköl wák tö e' meraë se' a̱.
Ie'pa mir ñita̱. 9 Mik ie'pa demi wé̱ Skëköl tö iyë' Abraham a̱ ee̱, eta̱ Abraham tö
ák katatè et ka̱'ie. E' ukuöki̱ ta̱ ibö' dapa'wé̱ka̱ ka̱' e' ki̱ ta̱ ilà klö'wé̱wa̱itö payuéwa̱
méka̱itö bö' bata ki̱. 10-11 Ie' tabela klö'wé̱wa̱ ilà ttowa̱ ña'wè Jehová a̱. E' wösha̱ ta̱ Jehová
biyöchökwak bua'ie e' tö Abraham chaké siwa̱' ki̱:

* 21:31 Beerseba: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè ttè mène ñì a̱ e' di' tum biule ö Obeja kuktö e' di' tum biule.

—¡A Abraham, a Abraham!
Ie' tö iiu̱té bet:
—¿Ì?
12 Jehová biyöchökwak bua'ie e' tö iché ia̱:
—¡Be' alà kè̈ shka̱'wa̱r, kè̈ ittarwa̱! Be' wák alà eköl è̈me e' kè̈ kkëo̱ne be' wa̱ ye' yöki̱.
E' wa ye' wa̱ ijche̱r tö moki̱ be' tö ye' dalöieta̱' tai̱ë.
13 E' wösha̱ Abraham tö isué̱ tö obeja wë'ñe e' mali̱tsé̱wa̱ idula' a̱ kal tsitsir chale a̱. Ie'
tö iyiwak e' klö'wé̱wa̱ jché ña'wé̱wa ilà skéie Jehová dalöioie. 14 Ie' tö ká̱ e' kiè méka̱ i' es:
"Ì kiane se' ki̱ e' mera Jehová tö." E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ se' tö ichekeia̱: "Ì kiane se' ki̱, e' merdaë
se' a̱ Jehová ké̱bata a̱."
15-16 Jehová biyöchökwak bua'ie e' tö Abraham skà kié ká̱ jaì a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Jehová tö iché: 'Buaë be' tö ye' dalöieke, be' alà eköl è̈, e' méttsa̱bö ye' a̱. 17 E' kue̱ki̱
ye' e̱r buaë chöraë be' a̱ tai̱ë. Be' aleripa alöwe̱raëyö tai̱ë we̱s bëkwö tso' tai̱ë ká̱ jaì a̱ es,
we̱s ttsa̱'wö tso' tai̱ë dayë kkömik es. Ñies ie'pa e̱' alöraka̱ ibolökpa ki̱ ke̱kraë. 18 Be' tö
ye' ttò̈ dalöié, e' kue̱ki̱ be' aleripa batamik ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱.'
19 Eta̱ Abraham bite̱ane wé̱ ikanè mésopa a̱té̱at ee̱ ta̱ imíyal se̱raa̱ ñita̱ dömine Beerseba
wé̱ ie' se̱rke ee̱.

Nahor ala'r

20-23 E' ukuöki̱ ta̱ biyò̈ debitu̱ Abraham ki̱ tö ie' ël kiè Nahor, e' alaköl kiè Milcá, e' ala'r
de pàköl (8). E' alà ko'k kiè Uz. Imale̱pa kiè dör Buz, Quemuel, e' dör Aram yé̋, Quésed,
Hazó, Pildás, Idlaf ena Betuel e' dör Rebeca yé̋.
24 Nahor alaköl skà tso' kiè Reumá, e' ta̱ ie' ala'r kéka̱ tkël. E'pa kiè dör Teba, Gáham,
Tahas, ena Maacá.

23

Sara blënewa̱

1 Mik Sara ki̱ duas tso' cien eyök kí̱ dabom böyök kí̱ kul (127), 2 eta̱ ie' blënewa̱ ká̱ kiè
Quiriat-arbá a̱te̱ Canaán ee̱. Ñies ká̱ e' kiè Hebrón. Abraham schöne e' i̱e̱itséitö sia̱rë. 3 Ie'
tkër idëu̱tö nu o̱'mik e' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ ttök hititawakpa ta̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
4 —Eré̋ ye' dör ká̱ kua̱'ki̱ wak se̱rke a' shu̱a e' è̈, erë ká̱ wataú̱ ña pöie ye' dëu̱tö blowa̱.
5 Ie'pa tö iiu̱té:
6 —A këkëpa, be' we'ikè sa' tö, sa' ttò̈ ttsó̋. Sa' a̱ ta̱ be' dör këkëpa tai̱ë e' se̱rke sa' shu̱a.
E' kue̱ki̱ be' dëu̱tö nu bló̋ sa' pö bua'ie ese a̱. Sa' ulitane kè̈ tö ichepa be' a̱ tö kè̈ iblar sa'
pö a̱.
7 Ie' e̱' duéka̱ ie'pa wörki̱ ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ie'pa dalöiök 8 ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Moki̱ a' ki̱ ikiane tö ye' dëu̱tö nu blèwa̱yö í̱e̱ a' ká̱ a̱, e' ta̱ wëm kiè Efrón dör Sóhar
alà, e' a̱ ichó̋ 9 tö ákuk tso' ie' ká̱ kkò̈ a̱ kiè Macpelá e' wataú̱ttsa̱ ye' a̱ ye' yamipa pöie. Ye'
tö ipatuè̱mi ie' a̱ ko̱s ituè̱ ekkë. Es ákuk e' a̱te̱ ye' ulà a̱ a' shu̱a.
10 Eta̱ Efrón dör hititawak e' tkërñak ie'pa shu̱a, e' tö Abraham iu̱té darërë a̱s iyamipa
ena ko̱s daparke ká̱ e' wékkö a̱ e'pa tö ittò̈ ttsò̈. Ie' tö iché Abraham a̱:
11 —A këkëpa, kè̈ ye' tö ákuk watue̱pa be' a̱. Ká̱ e' ñies ákuk tso' ia̱, e' kakmekeyö be' a̱
é̋. Ye' yamipa ko̱s tso' í̱e̱ e'pa tö ye' ttò̈ ttsé tö ká̱ e' kakméyö be' a̱. Be' dëu̱tö nu bló̋ ee̱.
12 Erë Abraham e̱' tkéwa̱ne kuchë ki̱ ká̱ e' wakpa wörki̱ 13 ta̱ ichéitö ie' a̱ sulitane wörki̱:
—Ye' ttò̈ ttsó̋. Be' pablèyö tö ká̱ e' ské klö'ú̱ ye' ulà a̱. E' ukuöki̱ ye' dëu̱tö nu blekewa̱yö.
14 Ie' tö iiu̱té:
15 —A këkëpa, ye' ttò̈ ttsó̋. Ká̱ e' ské dör inuköl wömule̱ döka̱ cien tkëyök (400), erë
inuköl ekkë è̈, kè̈ e' ki̱ se' tkinuk. Be' dëu̱tö nu bló̋ ee̱.
16 Eta̱ ko̱s ie' tö ká̱ ské ché imale̱pa wörki̱ e' mène buaë Abraham a̱, ekkë patué̱ttsa̱itö.*

* 23:16 Es ie'pa wöblar íyi watau̱k ñì a̱. Eré̋ Efrón tö iché tö ká̱ e' kakméitö Abraham a̱ erë e' kè̈ yëne. Ñies e' a̱ne Abraham é̱na, e' kue̱ki̱ ie' tö Efrón patué̱ bè̈rë ko̱s Efrón ie' a̱ iché ekkë.

17-18 Es Efrón ká̱ tso' Macpelá a̱te̱ Mamré diwö tskirke e' ëka̱ e' de Abraham ulà a̱ iákuk ta̱
ena kal tso' ko̱s iki̱ e' ta̱. Hititawak ena sulitane dami ká̱ e' wékkö a̱ e'pa ko̱s dör ká̱ to̱ne
e' ttekölpa.
19 E' ukuöki̱ ta̱, Abraham tö idëu̱tö nu bléwa̱ ákuk tué̱itö Macpelá e̱e̱. Ká̱ e' a̱te̱ Mamré
a̱te̱ Canaán e' o̱'mik tsi̱net (Mamré kiè ñies Hebrón). 20 Ká̱ e' watué̱ttsa̱ ie' a̱ hititawak tö.
Es ká̱ e' ena ákuk e' de Abraham ulà a̱ iyamipa pöie.

24

Abraham tö alaköl yulök patké Isaac a̱

1 Abraham dewa̱ këkëpalaie. Ie' a̱ Jehová e̱r buaë ché íyi ulitane wa. 2 Ká̱ et ta̱ ie' tö
ikanè méso kibi kié. E' dör ie' íyi ko̱s e' kue̱blu. Ie' tö iché ia̱:
—Be' ulà múwa̱ ye' tu' diki̱a iwà kkachoie tö moki̱ ì kiekeyö be' a̱ e' wawe̱raëbö. 3 Jehová
dör ká̱ jaì ena ká̱ i' e' Këköl e' wörki̱ be' ttè mú ye' a̱ moki̱ë tö ye' alà kë̀ kar se̱nukwa̱
Canaán í̱e̱ se' se̱rke e' alékölpa ta̱. 4 Be' yú ká̱ wé̱ ye' manét e̱e̱, eta̱ e̱e̱ alaköl yulö́ eköl ye'
yamipa shu̱a̱ se̱nukwa̱ ye' alà ta̱.
5 Ie' tö iiu̱té:
—Dö' alaköl kë̀ bitu̱ ye' ta̱, e' ta̱ ¿we̱s ye' iwè̱mi? ¿Buaë idir be' a̱ tö be' alà mi' ye' wa̱
dö̀ wé̱ be' manét e̱e̱?
6 Ie' iiu̱té:
—¡Au, kë̀ ye' alà tsa̱rmi e̱e̱! 7 Jehová dör ká̱ jaì Këköl, e' tö ye' yë'ttsa̱ ye' yë́ u a̱ ena
ye' yamipa ká̱ a̱. Ie' tö ittè me' ye' a̱ tö ká̱ i' meraëitö ye' aleripa a̱. Ie' tö ibiyöchökwak
patkeraë be' ki̱muk alaköl tsu̱kbitu̱ ye' yàkie. 8 Alaköl kë̀ shkak be' ta̱, e' ta̱ kë̀ be' tkinuk.
Kë̀ be' kàne iskà yulök. Erë kë̀ ye' alà tsa̱rmi e̱e̱.
9 Eta̱ ikanè méso ulà méwa̱ ie' tu' diki̱a ta̱ ittè mé ia̱ tö iwe̱raë we̱s iu̱k patkéitö es. 10 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö iwökir íyi ko̱s bua'bua, ese shté tsë̀mi kakmè. Ekkë ko̱s payuéitö iyiwak
kiè kameio e' ki̱ döka̱ dabop. Eta̱ ie' mía̱ iyiwak wëttsë tkörö Nahor a̱te̱ Mesopotamia e̱e̱.
11 Mik ie' demi tsi̱net Nahor, eta̱ ká̱ tuirketke. Diwö ekkë ta̱ ká̱ e' alékölpa mi'ke di' tsu̱k.
E' wösha̱ ta̱ ie' de di' tum biule e' kkömik ta̱ ikameio kéitö e̱' tulökse̱r e̱nuk e̱e̱. 12 Eta̱ ie' tö
iché Skëköl a̱: “A Jehová, be' dör ye' wökir Abraham e' Këköl. Ye' ki̱mú i̱'ñe ñies e̱r buaë
chö́ ye' wökir a̱. 13 Í̱e̱ di' tum biule o̱'mik ye' e̱' tsu̱ke̱a̱t bërbër ë̀ ká̱ i' busipa tso' di' tsu̱k
e' dalewa. 14 Ka̱wö mú ña tö wé̱ne ë́k a̱ ye' iché: ‘Be' kakö' ö́wa ye' a̱ di' kakmú yè’, a̱s e'
tö ye' iu̱tö̀: ‘Be' di' yö́ ñies be' kameio a̱ ikakmekeyö.’ Es ye' é̱na ia̱ne tö e' ë́k shu̱shté be'
tö Isaac a̱ alakölie. Es ye' wa̱ ijche̱rmi tö be' e̱r bua' ché ye' wökir a̱.”
15 Eta̱ ka̱m ì chekeitö e' o̱r, eta̱ ie' isué̱ alaköl datse̱ eköl kakö' bune kuli' ki̱ di' tso̱ie. E'
dör Rebeca, ie' dör wëm kiè Betuel e' alà busi. Betuel mì dör Milcá ena iyë́ dör Nahor.
Nahor dör Abraham ël. 16 Rebeca dör busi buaala ka̱m ise̱r wëm ta̱. Ie' mía̱ döttsa̱ di' tum
biule e' a̱ ikakö' wà iök. 17 Mik imítke eta̱ Abraham kanè méso tu̱nemi itöki̱ ta̱ iché ia̱:
—Be' we'ikèyö, di' dami be' wa̱ e' kakmú ña yè.
18 Ie' tö iiu̱té,
—A këkëpa, be' di' yö́.
E' bet ie' kakö' éwa klö'wé̱wa̱ ulà a̱ ta̱ di' méitö ia̱ yè. 19 Mik ie' di'yé o̱ne ta̱ Rebeca tö
iché ia̱:
—Ye' mí di' tsu̱k ñies mè be' kameio a̱.
20 Bet ikakö' wà ka'wé̱itö wé̱ iyiwak di'yöke e' a̱ ta̱ imí di' kí̱ tsu̱k iyiwak a̱. Es iwé̱itö
kameio ulitane a̱. 21 E' dalewa Abraham kanè méso tso' isa̱u̱k bë̀rë, wà dör tö ie' ki̱ ikiane
jche̱nowa̱ yësyësë tö Jehová tö ie' ki̱mé ì dalërmik ie' shkö̀ e' wa a̱s idöttsa̱ buaë ö au.
22 Mik kameio di'yé o̱ne, eta̱ ie' tö ula'tsio sù̱ e̱s dör gramo teröl ese tkéwa̱ busi yik a̱.
Ñies ulaio méitö böt, e' e̱s dör cien gramos tsa̱ta̱. 23 Eta̱ ie' tö iché ia̱:
—Be' we'ikèyö, ichö́ ña ¿Yi alà busi be' dör? ¿Ye' chö̀mi i̱'ñe nañewe be' yë́ u a̱ kapökrö
ye' kanè mésopa ta̱?
24 Ie' iiu̱té:

—Ye' dör Betuel alà busi, e' dör Milcá ena Nahor alà wëm. 25 Sa' u a̠ a' chö̀mi. Ñies a'
kameio a̠ chkè tso'.
26 Eta̠ Abraham kanè méso e̠' tkéwa̠ kuchë ki̠ Jehová dalöiök 27 ta̠ ichéitö: “Jehová dör
ye' wökir Abraham e' Këköl. E' ki̠kökka̠ ye' tso'. Ke̠kraë ie' tö ye' wökir Abraham ki̠meke
buaë. Ke̠kraë ie' e̠r buaë chöke ye' wökir a̠. Ie' wa̠ ye' debitu̠ buaë ñala̠ ki̠ dö̀ íe̠ ye' wökir
yamipa u a̠. E' kue̠ki̠ iki̠kèka̠yö.”
28 Rebeca tu̠nemi shka̠la̠la̠ë imì u a̠ ì ko̠s tka ie' ta̠ e' pakök. 29-30 Ie' akë kiè Labán, e' tö
ula'tsio sué̠ ena ulaio sué̠ ikutà ulà a̠. Ñies ì ché Abraham kanè méso tö e' tté ttséitö. E'
kue̠ki̠ ie' bite̠a̠ iñale̠tsu̠k di' tum biule a̠. Ie' de Abraham kanè méso ska' e' tso'ia̠ ikameio
ta̠ di' tum biule ska'. 31 Eta̠ Labán tö iché ia̠:
—Jehová tso' be' ta̠ buaë. ¡Mishka ye' ska'! ¿We̠s be' e̠' tsu̠kea̠t u'rki̠? Ye' u kanewé̠tke
be' a̠ ñies kameio a̠.
32 Es Abraham kanè méso bite̠a̠ ie' ta̠. Ee̠ ie' tö dalì tso' kameio ki̠ e' éwa ta̠ itiéitö. E'
ukuöki̠ ta̠ ie' wa̠ di' debitu̠ Abraham kanè méso a̠ ena iwapiepa a̠ klö̀ skuoie.
33 Mik ie'pa tö itié, eta̠ Abraham kanè méso tö iché:
—Kë̀ ye' chkö̀pa ka̠m ye' tö iö́k ye' debitu̠ e' wà pakö̀ a' a̠ eta̠.
Labán tö iiu̠té:
—E̠'ma ichö́. ¿Ì dör iwà?
34 Ie' tö iché:
—Ye' dör Abraham kanè méso. 35 Jehová tö iki̠mé tai̠ë. Ie' tö iblu'wé̠ tai̠ë. Obeja, baka,
orochka, inukölchka, kanè mésopa wëpa ena alakölpa, kameio ena burro, e' ko̠s méitö ia̠
tai̠ë. 36 Ñies ilaköl Sara e' tö alà mé ia̠ eköl wák wëm ikënewa̠tke eta̠. Ì ko̠s tso' ye' wökir
wa̠ e' méitö ilà a̠. 37 Ie' tö ye' ké ttè muk ie' a̠. Ye' a̠ ichéitö: ‘Ye' alà kë̀ kar se̠nukwa̠ Canaán
wé̠ ye' se̠rke e' alékölpa ta̠. 38 Be' yú wé̠ ye' yé̠pa tso' ee̠ ta̠ alaköl yulö́ eköl ye' yàkie ye'
ditséwö shu̠a̠.’ 39 Ye' tö iiu̠té: ‘A ye' wökir Abraham, ¿dö' alaköl kë̀ bitu̠ ye' ta̠?’ 40 Ie' tö
ye' iu̠té: ‘Ke̠kraë ye' se̠rke buaë Jehová wöa̠, e' kue̠ki̠ ie' tö ibiyöchökwak patkeraë be' ta̠
a̠s be' ka̠wö tkö̀ buaë ñala̠ ki̠, ñies a̠s alaköl kù̠bö ye' yàkie ye' yamipa ye' yë́ wa e'pa shu̠a̠.
41 Erë ye' yamipa kë̀ é̠na ilà busi patkak be' ta̠, e' ta̠ kë̀ be' tkinuk. Kë̀ ì tté ta̠'ia̠ be' ki̠.’
42-44 “E' kue̠ki̠ ye' debitu̠ i̠'ñe di' tum biule ska'. Ee̠ ye' tö ikié Jehová dör ye' wökir
Abraham e' Këköl e' a̠: ‘tö moki̠ be' ye' ki̠meke alaköl yulök ye' wökir Abraham yàkie, e'
ta̠ a̠s e' bitu̠ ye' ska' íe̠ di' tum biule ska'. Mik ye' tö ie' a̠ di' kak kié, eta̠ a̠s imùitö ye' a̠
ena ichö̀itö: Ñies ye' tö be' kameio a̠ ikakmeke. Es ye' isuè̠mi tö alaköl e' shu̠shté be' tö
ye' wökir yàkie.’ 45 Mik e' chekeyö e' e̠rketke, eta̠ ye' isué̠ tö Rebeca datse̠ ikakö' bune
ikuli' ki̠. 46 Mik ie' di' yinetke eta̠ ye' tö ie' a̠ iché: ‘Be' we'ikèyö, di' dami be' wa̠ e' kakmú
ña yè.’ E' bet ikakö' éwaitö ta̠ ichéitö: ‘Be' di' yö́. Ñies imekeyö be' kameio a̠.’ Ie' ye' a̠ di'
mé ñies ye' kameio a̠. 47 E' ukuöki̠ ta̠ ye' tö ie' a̠ ichaké: ‘¿Yi alà busi be' dör?’ Ie' iiu̠té:
‘Ye' dör Betuel alà busi e' dör Nahor ena Milcá alà.’ Eta̠ ula'tsio sù̠ e' tkéwa̠yö iyik a̠ ena
ulaio tkéwa̠yö böt iulà a̠. 48 E' ukuöki̠ ta̠ ye' e̠' tkéwa̠ kuchë ki̠ ta̠ Jehová dalöiéyö. Ie' dör
ye' wökir Abraham e' Këköl e' ki̠kéka̠yö. Ie' wa̠ ye' debitu̠ buaë yësyësë busi shu̠kititö ye'
wökir yamipa shu̠a̠ ilà a̠ e' ska'. 49 Es ¿a' e̠r buaë chöke ye' wökir a̠? ¿A' e̠' chöke iki̠muk
e̠r bua' wa? Ichö́ ña i' ta̠ yësyësë i̠ma a' tö ichè, es ye' é̠na ia̠rmi tö ì wè̠miyö.”
50 Eta̠ Labán ena Betuel e'pa tö iiu̠té:
—E̠'ma i' ko̠s debitu̠ Jehová ttö̀ wa. E' kue̠ki̠ kë̀ we̠s sa' a̠ ì o̠nuk. Kë̀ sa' a̠ ì yënuk yës.
51 I' Rebeca. Itsú̠mi be' wökir a̠ se̠nukwa̠ ilà ta̠ we̠s Jehová ki̠ ikiane es.
52 Mik Abraham kanè méso tö ttè e' ttsé, eta̠ ie' e̠' tkéwa̠ kuchë ki̠ iwötsa̠ méwa̠ íyök ki̠
Jehová dalöiök. 53 E' ukuöki̠ ta̠ ie' tö íyi yöule orochka wa ena inukölchka wa ñies datsi'
bua'bua e' tai̠ë yélur méitö Rebeca a̠. Ñies ie' tö ikakmé Rebeca akë a̠ ena imì a̠. 54 E'
ukuöki̠ ta̠ ie' ena iwapiepa chké di'yé ta̠ ikapere ee̠. Bule es ta̠ iti̠'nerak ta̠ Abraham kanè
méso tö iché:
—Ye' mía̠ne ye' wökir ska'.
55 Erë Rebeca akë ena imì e'pa tö iché ia̠:

—Rebeca kë̀ tsa̱rmi bet. Ka̱wö mú ie' a̱ a̱s ie' e̱' tsù̱a̱t sa' ta̱ ká̱ dabop, e' wa wë' be' wa̱ imi'mi.

56 Erë ie' tö iché ie'pa a̱:

—Kë̀ ye' wöklö'u̱kia̱ a' tö. Jehová tö ye' ki̱mé a̱s ì ko̱s döttsa̱ buaë ye' a̱. E' kue̱ki̱ ye' ö́mi ye' wökir u a̱.

57 Ie'pa tö iiu̱té:

—Sa' mí Rebeca kiök chakè ¿i̱ma ichèmiitö?

58 Eta̱ Rebeca kiérakitö ta̱ ichakérakitö ia̱:

—A Rebeca ¿be' shkak wëm i' ta̱?

Ie' tö iiu̱té:

—Tö́.

59 Es ie'pa tö Rebeca ena alaköl tso' ie' kkö'nuk ke̱kraë e'pa a̱ ka̱wö mé a̱s imi'rak. Ñies
Abraham kanè méso ena iwapiepa ko̱s e'pa a̱ ka̱wö mérakitö a̱s imi'rak. 60 Ie'pa mitke ta̱
Rebeca yamipa e̱r buaë ché ie' a̱ ttè i' wa:

“A sa' yami,
A̱s be' alör ta̱ië shu̱te̱ë.
A̱s be' aleripa e̱' alö̀ka̱ ibolökpa ko̱s ki̱.”

61 Eta̱ Rebeca ena ikanè mésopa e̱' tuléka̱ ie'pa kameio ki̱ ta̱ imíyal Abraham kanè méso itöki̱.

62 E' ké̱wö ska' ta̱ Isaac se̱rke Négueb wé̱ di' tum biule tso' kiè “Skëköl tso' e' tö ye'
sue̱ke” ee̱, e' dene iyë́ ska'. 63 Tsá̱li̱ ta̱ Isaac e̱' yéttsa̱ shkök ka̱bikeitsörami. E' wösha̱ ta̱
ie' isué̱ tö kameio datse̱ tseë. 64 E' wösha̱ Rebeca tö ie' sué̱ ñies ta̱ ie' e̱' éwa kameio ki̱.
65 Rebeca tö ichaké Abraham kanè méso a̱:

—¿Wëm doa̱ wì̱ se' kke̱, e' dör yi?

Ie' iiu̱té:

—E' dör ye' wökir Isaac.

Eta̱ Rebeca wö pabakéwa̱ datsi'tak wa.

66 Abraham kanè méso tö ì ko̱s tka ie' ta̱ e' paké Isaac a̱. 67 E' ukuöki̱ ta̱ Rebeca mítse̱r
Isaac wa̱ imì Sara blënewa̱ e' u a̱. Es Isaac se̱néwa̱ ie' ta̱. Isaac é̱na Rebeca dalër ta̱ië, es
ie' e̱r pabléne imì blënewa̱ e' kue̱ki̱.

25

Abraham ena Queturá e'pa aleripa

1 Abraham alaköl ské tsé̱wa̱ kiè Queturá. 2 Ie' ala'r kéka̱ Abraham ta̱ wëpa döka̱ teröl.
E'pa kiè dör Zimrán, Jocsán, Medán, Madián, Isbac ena Súah. 3 Jocsán dör Sebá ena
Dedán, e'pa yë́. Dedán aleripa e' ditséwö döka̱ mañal kiè asurwak, letuswak ena leumwak.
4 Madián ala'r wëpa kiè Efá, Éfer, Hanoc, Abidá ena Eldaá. E'pa ko̱s dör Queturá aleripa.

5-6 Ì ko̱s tso' Abraham wa̱ e' a̱te̱ Isaac ulà a̱. Erë ka̱m Abraham duö̀wa̱, e' yöki̱ ie' tö íyi
kakmé ilakölpa male̱pa ala'r a̱. Ie'pa patkémiitö se̱nuk ká̱ bánet a̱te̱ diwö tskirke e' ëka̱
ka̱mië a̱s kë̀ iku̱'rak Isaac ska' tsi̱net.

Abraham blënewa̱

7 Abraham se̱ne' duas cien eyök kí̱ dabom kulyök kí̱ ske̱l (175) se̱raa̱ 8 eta̱ iblënewa̱ buaë
ikënewa̱tke kë̀ weine sia̱rë. Es ie' michoë idëu̱töpa itöki̱. 9-10 Ila'r Isaac ena Ismael e'pa tö
inú blé ilaköl Sara pö e' o̱'mik ákuk kiè Macpelá ee̱. Ákuk e' a̱te̱ Mamré diwö tskirke e' wa.
Ká̱ e' bak hititawak kiè Efrón dör Sóhar alà e' ulà a̱. Ká̱ e' wato̱'ttsa̱ hititawak tö Abraham
a̱. 11 Abraham blënewa̱, e' ukuöki̱ ta̱ Skëköl e̱r buaë ché Isaac a̱. Ie' e̱' tsé̱a̱t se̱nuk tsi̱net
di' tum biule kiè “Skëköl tso', e' ye' sue̱ke” ee̱.

Ismael ala'r

12 Ismael dör Abraham alà Agar ta̱. Agar dör Abraham alaköl Sara, e' kanè méso e' dör
egiptowak. Ikkë dör Ismael ala'r e'pa kiè 13 we̱s iku̱nerak es: Nebaiot, e' dör ilà tsá̱. E' itöki̱

Quedar, Adbeel, Mibsam, 14 Mismá, Dumá, Masá, 15 Hadar, Temá, Jetur, Nafis ena ibata kiè
Quedmá. 16 E'pa ko̱s dör Ismael ala'r döka̱ dabom eyök ki̱ böl (12). Ie'pa ká̱ kiérak iwákpa
kiè wa. Ie'pa ko̱s dör iwakpa ká̱ wökirpa.
17 Ismael ki̱ duas de cien eyök kí̱ dabom mañayök kí̱ kul (137) ta̱ iblënewa̱. Es ie' michoë
idëu̱töpa itöki̱. 18 Ie' aleripa mía̱ se̱nuk Havilá ena Sur e' shu̱sha̱. Ká̱ e' a̱te̱ Egipto wöshaë
Asiria ñalé̱ kke̱. Ie'pa se̱rke ee̱ bánet Abraham aleripa male̱pa yöki̱.

Jacob ena Esaú ku̱ne

19 Ttè i' dör Isaac dör Abraham alà, e' pakè. 20 Isaac ki̱ duas de dabom tkëyök (40) ta̱
ise̱néwa̱ Rebeca ta̱. Rebeca dör Betuel e' alà busi ena Labán kutà. Ie'pa dör arameowak
se̱rke ká̱ kiè Padán-aram ee̱. 21 Rebeca kè̱ dò̱ alàë. E' kue̱ki̱ Isaac tö Jehová a̱ ikié a̱s Rebeca
dò̱ alàë. Jehová tö ittò̱ ttsé ta̱ Rebeca duneka̱ e' wakpa dör klò̱. 22 Erë klöpa ñippöke taie̱ë
ie' shu̱a̱. E' kue̱ki̱ ie' ibikeitsé: “Ye' weirke i' es, e̱'ma ¿iö́k ye' se̱rmiia̱?” E' kue̱ki̱ ie' mía̱
iwà chakök Jehová a̱. 23 E' tö ie' a̱ iché:

“Be' shu̱a̱ ala'r tso' böl.
Mik ie'pa de këchke, eta̱ ikibi ë́k döraë itsirla kanè mésoie.
Ie'pa aleripa döraë ká̱ böt ñì bolökpa ese wakpa.
Itsirla aleripa döraë diché kibiie ikibi aleripa tsa̱ta̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa ñippémitke ka̱m iku̱r e' yöki̱.”

24 Rebeca ké̱wö de, eta̱ klöpa ku̱ne wëpa. 25 Ike̱we ë́k ku̱ne e' tsà̱ dör mashmash ipàkö
shamamaë. Ie' kiè méka̱itö Esaú.* 26 Alà tsá̱ ku̱ne e' klöulewa̱ iël tsirla wa̱ iklö kaniñak
a̱ iulà et wa. E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Jacob.† Mik Rebeca klöpa ku̱ne eta̱ Isaac ki̱ duas tso'
dabom teryök (60).

Iyë́ wa̱ ì tso' meke̱at Esaú a̱ e' ké̱wö watuë́ttsa̱itö

27 Klöpa kibinetke. Esaú dör yëria poë. Ie' wöbatsö sulu yëble wa. Erë iël Jacob, e' kè̱
dör es. Ie' se̱rke bè̱rë. Ie' wöbatsö se̱nuk u a̱ è̱. 28 Iyiwak kañiru tteke Esaú tö e' chkà wa
Isaac wöbatsö suluë. E' kue̱ki̱ Isaac ki̱ Esaú kiar kibiie Jacob tsa̱ta̱. Erë Rebeca ki̱ Jacob
kiar kibiie Esaú tsa̱ta̱.
29 Ká̱ et ta̱ Jacob tso' u̱lök. E' dalewa Esaú debitu̱ shtrinewa̱ taie̱ë datse̱ kañika̱. 30 Ie' iché
Jacob a̱:
—Be' we'ikèyö, ì alé be' tö mat se̱ kakmú ye' a̱ ñè. Sulu ye' dué bli wa̱. E' kue̱ki̱ Esaú kiè
Edom‡ ñies.
31 Jacob tö iiu̱té:
—Ke̱weie ì meke̱at se' yë́ tö be' a̱ be' dör ilà kibi e' kue̱ki̱, e' ké̱wö múttsa̱ ye' a̱ chkò̱ i'
skéie.
32 Esaú tö iché:
—Ye' tteke bli tö dö' e' tö ye' ttèwa̱, e' ta̱ ì meke̱at se' yë́ tö ye' a̱ ¿ìie bua' e' dör ye' a̱?
33 Jacob tö ikí̱ ché ia̱:
—I' ta̱ be' ttè mú ye' a̱ tö moki̱ be' tö ye' a̱ imeke.
Eta̱ Esaú tö ittè mé Jacob a̱ yësyësë Skëköl wöa̱. Es ì meke̱at iyë́ tö ie' a̱, e' ké̱wö
méttsa̱itö Jacob a̱. 34 Jacob tö chkò̱ mé ia̱ pan ta̱. Mik Esaú chké o̱ne di' yé o̱ne, ta̱ ie'
e̱' kéka̱ ta̱ imía̱. Ie' dör ilà kibi e' ulà a̱ íyi bua' ké̱wö tso', e' kè̱ ki̱ ie' tkine yës.

26

Isaac mía̱ Guerar

1 E' ké̱wö ska' ta̱ ketba a̱ne taie̱ë ká̱ e' ko̱s ki̱ we̱s ibak Abraham ké̱wö ska' ta̱ es. E' kue̱ki̱
Isaac mía̱ Guerar wé̱ filisteowak blú se̱rke kiè Abimélec ee̱. 2 Ee̱ Jehová e̱' kkaché ie' a̱ ta̱

* 25:25 Esaú: Esaú kiè ñies Seír. Hebreoie Seír wà kiane chè pakò̱. Génesis 36.8 sa̱ú. † 25:26 Jacob: Hebreoie s'kiè
e' wà kiane chè s'klò̱ kaniñak. ‡ 25:30 Edom: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè mat.

ichéitö ia̱: “Kë̀ be' minuk Egipto. Be' e̱' tsú̱a̱t wé̱ ye' be' a̱ iché ee̱. 3 Be' se̱núia̱ ká̱ i' ki̱.
Ye' tso' be' ta̱. Ye' e̱r buaë chöraë be' a̱. Ká̱ i' ko̱s meraëyö be' a̱ ñies be' aleripa a̱. Es ye'
ttè muke be' a̱ we̱s ke̱we ime'yö be' yë́ Abraham a̱ es. 4 Be' aleripa alöwe̱raëyö tai̱ë we̱s
bëkwö tso' tai̱ë es. Ká̱ i' ko̱s merayö be' aleripa a̱. Ñies ie'pa batamik ye' e̱r buaë chöraë
ká̱ ulitane wakpa a̱. 5 Abraham tö ye' ttè ko̱s e' iu̱të' buaë. Ttè mé ye' tö ie' a̱ e' ko̱s blë'
buaë ie' tö e' kue̱ki̱ ye' tö ttè buaë e' meke be' a̱ ñies.”
6 Isaac e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Guerar. 7 Ká̱ e' wakpa tö Isaac a̱ ichaké: “¿Rebeca dör be' yaie?”
Erë ie' suane ichök: “Ie' dör ye' alaköl.” E' kue̱ki̱ ie' iché: “Ie' dör ye' kutà.” Ie' tö ibikeitsé
tö ká̱ e' wëpa tö ie' ttèwa̱mi ilaköl buaala kue̱ki̱.
8 Isaac ki̱ ká̱ de tai̱ë ee̱. Ká̱ et ta̱, ká̱ e' blú kiè Abimélec, e' tö isué̱ ukkö tsitsir a̱ tö Isaac
tso' ilaköl Rebeca peñuk. 9 Bet itsu̱k patkémiitö ta̱ ichéitö ia̱:
—¿Moki̱ tö alaköl se̱ dör be' alaköl? ¿Ì kue̱ki̱ be' tö iyë' kuaë tö ie' dör be' kutà?
Isaac tö iiu̱té:
—Ye' ibikeitsé tö isalema a' ye' ttèwa̱mi ie' kue̱ki̱.
10 Erë Abimélec tö iché ia̱:
—¿Ì kue̱ki̱ i' wamblébö sa' ta̱? Tsir eta̱ wëm we̱le se̱néwa̱ ie' ta̱, e' ta̱ iekkë ta̱ be' tö sa'
ké ì sulu wamblök Skëköl wöa̱.
11 Abimélec tö iché sulitane a̱:
—A' isie tö Isaac tsiriwé̱ ö ilaköl tsiriwé̱, e' ta̱ e' tterawa̱.
12 Duas e' wa Isaac tö dalì kuatké, wà wöne buaë, Jehová e̱r buaë ché ie' a̱ e' kue̱ki̱. 13 Ie'
de íyi blú tai̱ë. Tai̱ë íyi tso' ie' wa̱. 14 Ie' wa̱ obeja ena baka tso' tai̱ë. Ñies kanè mésopa
tso' tai̱ë ie' wa̱. E' kue̱ki̱ filisteowak e̱r ttsë'r suluë ie' ki̱. 15 E' kue̱ki̱ ie'pa tö di' tum bi'
iyë́ Abraham e' kanè mésopa tö, e' ko̱s wötéwa̱ íyök wa. 16 Bata ekkë ta̱ Abimélec tö iché
Isaac a̱:
—Be' yöne íyi blu' tai̱ë sa' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ¡be' yúshka!
17 Eta̱ Isaac mía̱ se̱nuk Guerar ka̱kkue ki̱. 18 Ee̱ di' tum bi' iyë́ tö, e' wötë'wa̱ filisteowak
tö iyë́ blënewa̱ ukuöki̱ ta̱, e' ko̱s biéneitö ta̱ ikiè méka̱itö we̱s iyë́ tö ime'ka̱ es. 19 Ká̱ et ta̱
ie' kanè mésopa tso' di' tum biök ká̱ e' ki̱, eta̱ ie'pa tö di' tum a̱ di' tuökeka̱ tai̱ë ese kué̱
et. 20 Erë ká̱ e' obeja kkö'nukwakpa debitu̱ ñippök Isaac obeja kkö'nukwakpa ta̱. Ie'pa tö
iché tö di' tum e' dör ie'pa icha. E' kue̱ki̱ Isaac tö di' tum biule e' kiè méka̱ “Ñippök.” 21 E'
ukuöki̱ ta̱ Isaac kanè mésopa di' tum skà bié et, e' ki̱ iskà ñippérak. E' kue̱ki̱ di' tum biule
e' kiè méka̱itö “Se' ñì bolök.”
22 Ie' mía̱ ka̱mië ká̱ e' ki̱, ee̱ di' tum skà biéitö et. E' kë̀ ki̱ iñi bunerak. Ie' iché: “I̱'ñe ta̱
Jehová tö ká̱ bua' mé se' a̱ wë' ta̱ se' se̱rdaë buaë.” E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè méka̱itö “Ká̱ tso' tai̱ë
se' a̱.”
23 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Beerseba. 24 E' nañewe Jehová de ie' ska' ta̱ ichéitö ia̱:

“Ye' dör be' yë́ Abraham e' Këköl.
Ye' tso' be' ta̱, e' kue̱ki̱ kë̀ be' suanuk.
Abraham dör ye' kanè méso e' dalërmik ye' e̱r buaë chöraë be' a̱,
ñies be' aleripa alöwe̱raëyö tai̱ë.”

25 Ee̱ Isaac tö ák kataté et ka̱'ie iyiwak jchoie Jehová dalöioie. Ee̱ ie' se̱né ta̱ ikanè
mésopa tö di' tum bié et ee̱.

Isaac ena Abimélec ka̱wö mé ñì a̱

26 Ká̱ et ta̱, Abimélec datse̱ Guerar debitu̱ ttök Isaac ta̱. Iyamipa debitu̱ böl ie' ta̱. Eköl
kiè Ahuzat. Iëköl kiè Ficol. E' dör Abimélec ñippökwakpa wökir. 27 Isaac tö iché ia̱:
—A' é̱na ye' a̱r suluë. A' ye' yö'shkar a' ká̱ ki̱. Eta̱ ¿ió̱k a' do ye' ska'?
28 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' isué̱ tö Jehová tso' be' ta̱. E' kue̱ki̱ sa' bite̱a̱ be' a̱ ichök tö ka̱wö mùwa̱sö ñita̱. 29 Sa'
kë̀ wa̱ be' tsirio̱ule ì wa. Ke̱kraë sa' tö be' ki̱mé. Mik be' manetwa̱, eta̱ sa' kë̀ wa̱ ì tté ku̱'

a' ki̱. I̱'ñe ta̱ iwënewa̱ tö be' a̱ Jehová e̱r buaë chöke tai̱ë. E' kue̱ki̱ be' ttè mú sa' a̱ tö be'
kë̀ tö ì sulu wamblepa sa' ki̱.
30 Eta̱ Isaac tö ka̱wö buaë tkö'wé̱ ie'pa ta̱, chkè wa di'yè wa. 31 Bule es bla'mi ta̱ ie'pa tö
ika̱wö mé ñì a̱ tö kë̀ ñippöia̱rak. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' chéa̱t ñì a̱ e̱r bua' wa.
32 E' diwö shà̱ ta̱ Isaac kanè mésopa tso' di' biök, e'pa wa̱ ibiyö́ de tö sa' di' kué̱. 33 Ie'
tö di' e' kiè méka̱ Sebá.* E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ká̱ e' kièia̱ Beerseba.
34 Mik Esaú ki̱ duas de dabom tkëyök (40), eta̱ ie' se̱néwa̱ alakölpa böl ta̱. Eköl kiè Judit
e' yë́ kiè Beerí, e' dör hititawak. Iëköl kiè Basemat e' yë́ kiè Elón, e' dör hititawak ñies.
35 Alakölpa böl e'pa tö Isaac ena Rebeca e̱riawé̱ka̱ tsiriwé̱ka̱ tai̱ë.

27

Isaac e̱r buaë ché Jacob ena Esaú a̱

1 Isaac dewa̱ këkëpalatke. Ie' kë̀ wöbla wawëria̱. Ká̱ et ta̱ ilà kibi Esaú e' kiéitö ta̱ ichéitö
ia̱:

—¡A alà!

Esaú tö iiu̱té:

—A yë́wö, ¿ì?

2 Eta̱ Isaac iché ia̱:

—Be' tö isué̱ tö ye' kënewa̱tke dö' we̱kkë alè ta̱ ye' duö̀wa̱. 3 E' kue̱ki̱ ye' ki̱ ikiane tö
be' kuaböt klö'ú̱ ta̱ be' yú ye' a̱ yëblök. 4 Eta̱ iwakaneú̱ ña buaë we̱s ye' wöbatsö iwa es, ta̱
itsú̱bitu̱ ña katè. E' wa ye' e̱r buaë chöke be' a̱ ka̱m ye' duö̀wa̱ e' yöki̱.
5 Erë Isaac ttöke Esaú ta̱ e' ttsé Rebeca tö. E' kue̱ki̱ mik Esaú mía̱ yëblök kañika̱ 6 eta̱
bet ie' tö iché Jacob a̱:

—A alà, ye' ttò ttsö́. Ye' tö be' yë́ ttsé ttök be' ël Esaú ta̱, ta̱ iché ia̱: 7 “Be' yú yëblök, e'
wakaneú̱ ña buaë ta̱ itsú̱bitu̱ ña katè. E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö be' a̱ íyi ko̱s bua' e' ké̱wö mekeyö
be' a̱ Jehová wörki̱ ka̱m ye' duö̀wa̱ e' yöki̱.” 8 E' kue̱ki̱ ye' ttò ttsö́ buaë. 9 Be' yú chibo
pupula bua'bua ese tsú̱bitu̱ ña bötö ta̱ ikanewe̱keyö buaë we̱s be' yë́ wöbatsö iwa es. 10 E'
ukuöki̱ ta̱ be' tö chkè tsú̱mi be' yë́ a̱ a̱s iñuitö. Es íyi ko̱s e' ké̱wö a̱tmi be' a̱ be' ël skéie.
11 Erë Jacob tö iché imì a̱:

—Ye' ël pa shamamaë. Ye' kë̀ dör es. 12 Ye' yë́ tö ye' kèmi, e' ta̱ ittsèwa̱mi tö ye' idir, eta̱
ie' ichèmi tö ye' tso' ie' dalöse̱ukwa̱. Ie' kë̀ e̱r buaë chepa ye' a̱. E' skéie ie' e̱r sulu chöraë
ye' ki̱.
13 Erë imì tö iiu̱té:

—A alà, a̱s ie' e̱r sulu chö̀ ye' ki̱. Ye' ttò iu̱tö́. Be' yú chibola chéyö be' a̱ e' tsu̱k.
14 Eta̱ Jacob mía̱ chibola tsu̱k e' debitu̱ iwa̱ imì a̱. E' kanewé̱ imì tö buaë we̱s Isaac
wöbatsö iwa es. 15 Ilà kibi Esaú datsi' tso' blëule u a̱ e' bua'bua yéttsa̱ iéka̱itö ilà tsirla ki̱.
16 E' ukuöki̱ ta̱ chibola kkuölit wa Jacob ulà ena ikuli' patréwa̱itö. 17 Chkö̀ bua' ena pan
yuétkeitö, e' méitö Jacob a̱ tsè̱mi iyë́ a̱.
18 Jacob dewa̱ iyë́ ska' ta̱ ichéitö ia̱:

—A yë́wö.

Isaac tö iiu̱té:

—A alà, ¿be' dör ye' alà wé̱ne ë́k?

19 Ie' iiu̱té:

—Ye' dör Esaú, be' alà kibi ë́k. Ì chébö ña, e' kanewé̱tkeyö. Be' e̱' tkö́se̱r iyiwak ttéyö
e' katök. E' ukuöki̱ ta̱ be' íyi buaë e' ké̱wö mekebö ye' a̱, e' mú ye' a̱.
20 Erë Isaac tö ichaké ia̱:

—A alà, ¿we̱s be' ulà de iyiwak e' ska' bet?

Ie' iiu̱té:

—Jehová dör be' Këköl e' tö ye' ki̱mé e' wa ikué̱wa̱yö bet.

* 26:33 Sebá: Hebreoie di' biule kiè e' wà kiane chè ttè mène ñì a̱.

21 Isaac tö iché ia̱:

—Be' e̱' skṍwa̱ ye' o̱'mik pattsèyö tö moki̱ë be' dör ye' alà Esaú.

22 Ie' e̱' skéwa̱ iyḗ o̱'mik a̱s ipattsö̀itö. Isaac tö iché:

—Be' ttö̀ e' dör Jacob ttö̀. Erë be' ulà e' dör Esaú ulà.

23 Jacob ulà kö̀ shamamaë we̱s iël kibi ulà es, e' kue̱ki̱ Isaac kè̀ é̱na ia̱ne buaë tö e' dör
Jacob. Mik ie' e̱r buaë chöketke ilà a̱, 24 eta̱ iskà chakéneitö:

—¿Moki̱ be' dör ye' alà Esaú?

Ie' iiu̱té:

—Tṍ, ye' dör Esaú.

25 Iyḗ tö iché ia̱:

—A alà, iyiwak ttébö kanewḗbö e' mú ña katè a̱s ye' e̱r buaë chö̀ be' a̱.

Ie' tö iyḗ tié ñies vino mé ia̱ yè. Isaac chké, vino yé. 26 E' ukuöki̱ ta̱ ichéitö ia̱:

—A alà, be' e̱' skṍwa̱ ye' o̱'mik ye' wöalattsṍ.

27 Mik Jacob e̱' skéwa̱ iyḗ wöalattsök, eta̱ iyḗ tö idatsi' alattsé ta̱ ie̱r buaë ché ilà a̱ ttè
ikkë wa:

“Tṍ, ipaalar we̱s ye' alà paalar es.
Ie' paalar buaë we̱s kañika̱ kkö'nè Jehová tö e' alar è̀.
28 A̱s Skëköl tö be' a̱ mò wöli mè ke̱kraë be' dalikua ki̱.
A̱s ie' tö be' dalikua ko̱s e' wöu̱ buaë
a̱s be' wa̱ trigowö ta̱' tai̱ë ena vino ta̱' tai̱ë.
29 Ká̱ kua̱'ki̱ wakpa tai̱ë a̱s e' dö̀ be' kanè mésopaie.
A̱s ie'pa e̱' tulö̀wa̱rak kuchë ki̱ be' wörki̱ be' dalöiök.
A̱s be' mú dö̀ be' ëlpa wökirie.
A̱s ie'pa e̱' tulö̀wa̱ kuchë ki̱ be' wörki̱ be' dalöiök.
Wḗpa e̱r sulu ché be' ki̱, esepa ki̱ Skëköl e̱r sulu ské chöraë.
Ñies wḗpa e̱r buaë ché be' a̱, esepa a̱ Skëköl e̱r buaë ské chöraë.”

30 Isaac e̱r buaë chétke Jacob a̱ ta̱ Jacob mía̱tke. E' bet ta̱ Esaú tso' yëblök e' dene. 31 Ñies
ie' tö chkè alé buaë, e' mí iwa̱ iyḗ a̱ ta̱ ichéitö ia̱:

—A yḗwö, dúla ttéyö e' alí katṍ. E' ukuöki̱ ta̱ be' e̱r buaë chöke ye' a̱ e' chṍ ña.

32 Isaac tö ichaké:

—¿Yi dör be'?

Ilà tö iiu̱té:

—Ye' dör Esaú be' alà kibi.

33 Isaac tkinewa̱ painéka̱ tai̱ë ta̱ ichéitö:

—E̱'ma ¿yi dare yëblök, e' wa̱ chkè debitu̱ ña? E' katéwayö se̱raa̱ ka̱m be' dö̀ e' yöki̱. E'
a̱ ye' e̱r buaë chétke. Es ie' a̱ ye' e̱r buaë chè e' a̱te̱tke.

34 Mik Esaú tö ì ché iyḗ tö e' ttsé, eta̱ ie' e̱rianeka̱ a̱neka̱ tai̱ë ta̱ ichéitö:

—¡A yḗwö, ye' a̱ e̱r buaë chṍ ñies!

35 Erë Isaac tö iiu̱té:

—Be' ël datke ye' ki̱tö'u̱k e' a̱ ye' e̱r buaë chétke be' skéie.

36 Esaú tö iiu̱té:

—Wëe' ie' kiè Jacob. I' ta̱ bötökicha iwambléitö ye' ta̱ i' es. Be' íyi ke̱wö mekebö ye' a̱
ye' dör be' alà kibi e' kue̱ki̱, e' ké̱wö yë'ttsa̱ ye' ulà a̱ ie' tö kuaë. I̱'ñe ta̱ be' e̱r buaë chöke
ye' a̱ e' yéttsa̱itö ye' yöki̱. ¿Warma be' e̱r buaë chöke ye' a̱ e' kè̀ ta̱'ia̱?

37 Isaac tö iiu̱té:

—Ittsṍ. Ye' tö ie' méka̱tke be' wökirie. Ye' tö be' aleripa ko̱s e' métke ie' kanè mésopaie.
Ñies ye' tö ichétke a̱s chkewö ena vino dö̀ ie' ulà a̱ tai̱ë. A alà, ¿ì memiia̱ ye' tö be' a̱ i' ta̱?

38 Erë Esaú tö ikí̱ ché iyḗ a̱:

—A yë́wö ¿be' e̱r buaë chöke sa' a̱ e' dör etkë̀? ¡Ye' a̱ e̱r buaë chö́ ñies! Eta̱ Esaú i̱é̱ka̱
tai̱ë.
39 Isaac tö iché ia̱:
“Be' se̱rdaë wé̱ mò wöli kë̀ ta̱' tai̱ë ese ska'.
Ee̱ be' dalikua kë̀ wörpa buaë.
40 Be' ñippöraë tabè wa o̱'ka ta̱ iíyi kue̱ki̱, e' mik be' se̱rdaë.
Be' döraë be' ël kanè mésoie.
Erë mik be' ñippémi ie' ta̱,
eta̱ be' e̱' yörattsa̱ ie' ulà a̱.”

Jacob tkashkar Esaú yöki̱

41 Isaac e̱r buaë ché Jacob a̱ Esaú skéie. E' kue̱ki̱ Esaú é̱na suluë Jacob a̱rke. Ie' ibikeitsé:
“Ye' yë́ duökewa̱tke. Mik iduowa̱ e' ké̱wö tka, eta̱ ye' ël tterawa̱yö.”
42 Mik Rebeca wa̱ ijche̱newa̱ tö Esaú tö iël bikeitsé ttèwa̱, eta̱ Jacob tsu̱k patkéitö ta̱ iché
ia̱:
—A alà, ittsö́. Be' ël Esaú e̱' pablöke tö ie' be' tterawa̱. 43 E' kue̱ki̱ ye' ttö̀ ttsö́. Be'
tkö́shkar bet ye' akë kiè Labán se̱rke Harán e' u a̱. 44-45 Be' e̱' tsúa̱t ie' ska' ká̱ tai̱ë dö̀ mik
be' ël e̱r buanene be' ki̱ ena ì sulu wamblébö e' chowane ie' é̱na eta̱. E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö
be' tsu̱k patkeraë, e' wa be' döne. ¡Ye' kë̀ ki̱ ikiane tö ye' ala'r böl e' duö̀wa̱ diwö etkë̀ a̱!
46 E' ukuöki̱ ta̱ Rebeca tö iché Isaac a̱:
—Esaú alakölpa dör hititawak e'pa tö ye' shtriwé̱tke tai̱ë. Jacob se̱néwa̱ alaköl ese ta̱,
e' ta̱ ye' mú duö̀wa̱.

28

1 Eta̱ Isaac tö Jacob kié ta̱ ishke̱'wé̱itö ta̱ ichéitö ia̱:
—Kë̀ be' se̱nukwa̱ canaánwak ta̱. 2 Be' yú be' duöchke kiè Betuel se̱rke Padán-aram e'
ska'. Ee̱ be' se̱núwa̱ be' nau̱ Labán alà busipa e' eköl ta̱. 3 Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane
Tsa̱ta̱ a̱s e' e̱r buaë chö̀ be' a̱. Ñies a̱s ie' tö be' aleripa alöù̱ tai̱ë ká̱ wa'ñe. 4 Ie' tö iyë'a̱tbak
Abraham a̱ tö ká̱ i' meraëitö ie' a̱. E' ki̱ se' se̱rke shkal. A̱s ie' e̱r buaë chö̀ be' a̱ ena be'
aleripa a̱ we̱s ie' e̱r buaë yë' Abraham a̱ es a̱s ká̱ i' dö̀ a' ulà a̱.
5 Es Isaac tö Jacob patkémi Padán-aram. Jacob demi inau̱ Labán ska'. Labán dör
arameowak kiè Betuel, e' alà. Ie' dör Rebeca akë. Rebeca dör Jacob ena Esaú e'pa mì.

Esaú se̱néwa̱ Mahalat ta̱

6 Esaú wa̱ ijche̱newa̱ tö Isaac e̱r buaë ché Jacob a̱ ñies tö ipatkémiitö ká̱ kiè Padán-aram
se̱nukwa̱ ee̱. Ñies ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö mik iyë́ e̱r bua' ché Jacob a̱ eta̱ ichéitö ia̱:
—Kë̀ be' se̱nukwa̱ canaánwak ta̱.
7 Ñies ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö Jacob mía̱ ká̱ kiè Padán-aram we̱s iyë́ ena imì tö iché ia̱ es.
8 Es ie' é̱na ia̱ne tö iyë́ kë̀ ki̱ ikiane tö ie'pa se̱rwa̱ canaánwakpa ta̱. 9 E' kue̱ki̱ ie' mía̱ alaköl
skà yulök Ismael dör Abraham alà e' ska'. Ee̱ ie' se̱néwa̱ Ismael alà busi kiè Mahalat e' ta̱,
e' dör Nebaiot kutà. Es alaköl kí̱ tsé̱wa̱itö eköl e' kë̀ dör canaánwak we̱s imale̱pa es.

Jacob kabsué̱ Betel

10 Eta̱ Jacob e̱' yéttsa̱ Beerseba michoë Harán. 11 Ie' michoë wé̱ ka̱tuine iki̱ ta̱ ee̱ ikapere.
Ák méwa̱itö wökir kataie, e' ki̱ ie' kapöwa̱. 12 Ee̱ ie' kabsué̱. Ie' isué̱ tö klökata batsì̱ë tkër
i̱ski̱ ibata döka̱ ká̱ jaì a̱. E' ki̱ ie' isué̱ tö Skëköl biyöchökwakpa shköke wo̱'k wa'k. 13 Ñies
ie' isué̱ tö Jehová dur ie' o̱'mik ta̱ ichéitö ia̱: “Ye' dör Jehová. Ye' dör be' talà, Abraham,
ena be' yë́, Isaac, e'pa Këköl. Ká̱ i' wé̱ be' tër, e' meraëyö be' a̱ ena be' aleripa a̱. 14 Ie'pa
alördaë tai̱ë we̱s ká̱ po es. Ie'pa michoë se̱nuk ká̱ wa'ñe. Ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane
wakpa a̱ be' ena be' aleripa e'pa batamik. 15 Ye' tso' be' ta̱. Ye' tö be' kkö'neraë ká̱ wa'ñe
wé̱ be' mir ee̱. Be' dörane ye' wa̱ ká̱ i' ki̱. Kë̀ yö be' we'ikepa. Ttè ko̱s méyö be' a̱, e'
wawe̱raëyö es.”

16 Mik Jacob ti̱'neka̱, eta̱ ie' ibikeitsé: “Moki̱ Jehová tso' ká̱ i' ki̱, e' kë̀ jche̱r ye' wa̱.”
17 Tai̱ë ie' suane ta̱ ibikeitséitö: “Ká̱ i' dör batse'r tai̱ë. ¡Íe̱ dör Skëköl wé! ¡Íe̱ dör ká̱ jaì
wékkö!”
18 Bule es ta̱ Jacob e̱' kéka̱ bla'mi. Ák méwa̱itö iwökir kataie, e' kéka̱itö duéka̱a̱titö iwà
kkachoie tö ká̱ e' dör batse'r. Kiö̀ téitö ák bata ki̱ iwà kkachoie tö ká̱ e' tso' Skëköl dalöioie.
19 Ká̱ e' kiè mane'wé̱ttsa̱ne ie' tö Betel* Ke̱we ta̱ ká̱ e' kiè Luz.
20 Ee̱ ie' tö ittè mé Jehová a̱ i' es: “Be' tso' ye' ta̱ ena ye' kkö'né be' tö i' ye' mir eta̱, ena
be' tö chkè ena datsi' mé ye' a̱, 21 ñies ye' dene buaë ye' yë́ ska', e' ko̱s wé̱bö ye' a̱, e' ta̱
be' klö'we̱raëyö ye' Këkölie. 22 Ák duéka̱yö i', e' dör iwà kkachoie tö íe̱ be' dalöiërdaë. A
Skëköl, ì ko̱s mekebö ye' a̱, e' mú blatèsö döka̱ dabop ta̱ e' tsá̱ eyök meraneyö be' a̱.”

29

Jacob demi Labán ska'

1 E' ukuöki̱ ta̱, Jacob mía̱ pë' se̱rke diwö tskirke e' ëka̱. 2 Ee̱ ie' tö di' tum biule sué̱ et
kañika̱. E' pamik obeja daparke mañayök e̱nuk ee̱ di' e' yekerakitö e' kue̱ki̱. Di' tum biule
kkö̀ ki̱ ákkue bërie me'r et. 3 Iyiwak kkö'nukwakpa wöblanewa̱tke tö a̱s iyiwak ulitane
daparḵa ee̱, e' ukuöki̱ ta̱ ákkue skeu̱ke di' tum biule kkö̀ ki̱ a̱s iyiwak di'yö̀. Iyiwak di'yane
o̱ne ta̱ ie'pa tö ikkö̀ pabakéwa̱ne ákkue wa. 4 Jacob tö iyiwak kkö'nukwakpa a̱ ichaké:
—A yamipa, ¿ká̱ wé̱ wakpa a' dör?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' dör Harán wakpa.
5 Ie' tö iskà chakéne:
—¿A' wa̱ wëm kiè Labán dör Nahor alà, e' su̱ule?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Tö́, e' su̱ule sa' wa̱.
6 Ie' tö ichaké:
—¿Is ie' tso'?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Ie' tso' bua'. Isa̱ú̱. Wì̱ busi datse̱ e' dör ie' alà kiè Raquel e'. Ie' datse̱ iyë́ iyiwak
wëttsë.
7 Ie' tö iché:
—Ká̱ tso'ia̱ ñiwe. Diwö tso'ia̱ ka̱kke̱ë iyiwak dapa'wo̱wa̱ ek tsi̱ní. Ì kue̱ki̱ a' kë̀ tö di' mè
ia̱ ta̱ ièmirak chkök.
8 Erë ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̀ sa' a̱ e' wamblënuk. Sa' ka̱wöta̱ ipanuk. Mik obeja de se̱raa̱, eta̱ sa' tö di' tum kkö̀
ppekeka̱ ta̱ di' meke sa' tö iyiwak a̱.
9 Ie' ttöke ie'pa ta̱, e' dalewa Raquel debitu̱ iyë́ iyiwak wëttsë, ie' dör iyë́ iyiwak
kkö'nukwak e' kue̱ki̱. 10 Jacob tö Raquel sué̱ inau̱ iyiwak wëttsë, e' bet ie' tu̱nemi di'
kkö̀ kéka̱ ta̱ iyiwak a̱ di' méitö. 11 E' ukuöki̱ ta̱ Raquel shke̱'wéitö wöalatséitö ta̱ ie' íe̱ka̱ie
ttsë'ne buaë kue̱ki̱. 12 Ie' tö iché ia̱: “Ye' dör Rebeca alà ena Labán nau̱yö.” E' bet ta̱ Raquel
tu̱nemi ichök iyë́ a̱.
13 Mik Labán tö inau̱yök tté ttsé, eta̱ bet itu̱nemi iñale̱tsu̱k. Ipaklö'wé̱wa̱itö ta̱
iwöalattséitö ta̱ imítse̱r iwa̱ iu a̱. Ì ko̱s tka Jacob ta̱ e' pakéitö inau̱ a̱. 14-17 Ta̱ Labán tö
iché ia̱: “Moki̱ë be' dör ye' yami e̱kka.”

Jacob se̱néwa̱ Lía ena Raquel ta̱

Labán alà busi böl, ikibi ë́k kiè Lía, itsirla ë́k kiè Raquel. Lía wöbla e' kë̀ dör buaala* erë
Raquel dör buaala wa'ñe.
Jacob se̱né Labán ska' dö̀ si' et. E' ukuöki̱ ta̱ Labán tö iché ia̱:

---

* 28:19 Betel: Hebreoie kiè e' wà kiane chè Skëköl wé. * 29:14-17 Lía wöbla e' kë̀ dör buaala: Hebreoie ttè e' wà kë̀ jche̱r se' wa̱ bua'iewa̱. Isalema e' wà kiane chè Lía wöbla dör buaala.

—Be' dör ye' yami, erë be' kë̀ ka̱wöta̱ kaneblök ye' a̱ ḗme. Ichṓ ña ¿ko̱s be' tö ye'
ña'wè̱mi? 18 Jacob wöbatse Raquel wa, e' kue̱ki̱ ie' tö Labán iu̱té:
—Be' tö ka̱wö mé ye' a̱ se̱nukwa̱ Raquel ta̱, e' ta̱ e' skéie ye' kaneblöke be' a̱ döka̱ duas
kul.
19 Labán tö iiu̱té:
—Ye' a̱ ta̱ e' dör buaë. Be' je' a̱ ye' tö imèmi buaë. Ye' kë̀ é̱na imak o̱'ka a̱. Be' e̱' tsū́at
ye' ska'.
20 Es Jacob kaneblë' döka̱ duas kul Raquel dalërmik. Erë ie' ki̱ Raquel kiane tai̱ë, e'
kue̱ki̱ ka̱wö ekkë e' ttséitö ká̱ bërbër ë̀. 21 Mik duas kul tka, eta̱ Jacob tö iché Labán a̱:
—Ka̱wö yë'yö be' a̱, e' detke. Ka̱wö mú ye' a̱ se̱nukwa̱ be' alà busi Raquel ta̱.
22 Eta̱ Labán tö sulitane a̱ ishke̱ñé tö a' shkṓ ulabatsè e' ké̱wö tkö'u̱k. 23 Erë ka̱tuine, e'
shu̱a̱ Lía mí ie' wa̱ Jacob a̱ Raquel skéie ta̱ Jacob kapé ie' ta̱. 24 Labán tö ikanè méso eka
kiè Zilpá, e' me'tke Lía a̱ ikanè mésoie. 25 Bule es bla'mi ta̱ Jacob tö isué̱wa̱ tö e' dör Lía.
Ie' mía̱ Labán ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—¿Ì wamblé be' tö ye' ta̱? Ye' kaneblé be' a̱ Raquel dalërmik. ¿Iṓk be' tö ye' ki̱tö'wé̱
es?
26 Labán tö iiu̱té:
—Íe̱ sa' wöblar tö alà busi kibi ese se̱rkewa̱ ke̱weie, e' itöki̱ itsirla ḗk. 27 Se' ka̱wöta̱ Lía
ulabatsöke e' ké̱wö tkö'u̱k döka̱ ká̱ kul. Mik ké̱wö e' tka, eta̱ ye' tö be' a̱ Raquel meke ñies.
Erë be' ka̱wöta̱ skà kaneblökne ye' a̱ duas kul Raquel dalërmik.
28 E' dör buaë Jacob a̱. Mik Lía ulabatsè ké̱wö e' diwö tka, eta̱ Labán tö Raquel mé Jacob
a̱ alakölie ñies. 29 Ñies ie' tö ikanè méso eka kiè Bilhá e' mé Raquel a̱ ikanè mésoie. 30 Es
Jacob se̱néwa̱ Raquel ta̱ ñies. Erḗ ie' ka̱wöta̱ kaneblökne skà Labán a̱ döka̱ duas kul, erë
ie' é̱na idalër kibiie Lía tsa̱ta̱.

Jacob ala'r

31 Jehová tö isué̱ tö Jacob kë̀ ki̱ Lía kiane bua'ie. E' kue̱ki̱ Lía a̱ alà méitö. Erë Raquel kë̀
döta̱' alàë. 32 Lía duneka̱ alà ku̱ne ta̱ ie' tö iché: "Ye' e̱riarke tai̱ë e' sué̱ Jehová tö, e' kue̱ki̱
i̱'ñe ta̱ ye' dalërdaë ye' wëm é̱na." E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Rubén.†
33 E' ukuöki̱ ta̱ ie' alà skà ku̱ne eköl ta̱ ichéitö: "Ye' wëm kë̀ tkine ye' ki̱ e' sué̱ Jehová tö
e' kue̱ki̱ alà skà méitö ye' a̱." E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Simeón.‡
34 Ie' alà skà kéka̱ ta̱ ichéitö: "Ire' ye' ala'r deka̱ mañal e' kue̱ki̱ ye' wëm é̱na ye' dalërmi
kibiie." E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Leví.§
35 E' ukuöki̱ ta̱ ie' alà skà kéka̱ ta̱ ichéitö: "I̱'ñe ta̱ ye' tö Jehová ki̱kekeka̱." E' kue̱ki̱ ikiè
méka̱itö Judá.* Eta̱ ekkë ë̀ ie' alà dë'.

30

Raquel ala'r

1 Mik Raquel tö isué̱ tö ie' kë̀ dò̀ alàë, eta̱ ie' sibineka̱ iël ki̱. Ie' tö iché iwëm a̱:
—Be' kë̀ tö ye' a̱ alà mè, e' ta̱ ye' duörawa̱.
2 Jacob uluneka̱ ie' ki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' dör Skëköl kalì, e̱'ma ye' a̱ alà mermi be' a̱. Ie' wák tö be' méa̱t kë̀ dò̀ alàë.
3 Ie' tö iiu̱té:
—Ittsṓ, ye' kanè méso kiè Bilhá, e' ta̱ be' se̱nú. Mik ie' alà kéka̱ eta̱ e' dör we̱s ye' alà
es. Es ye' döraë alàë ie' batamik.
4 Es ie' tö ikanè méso Bilhá e' mé iwëm a̱ alakölie, e' ta̱ Jacob se̱né. 5 Ie' ta̱ Jacob alà
kéka̱. 6 Raquel tö iché: "Skëköl tö ye' tsa̱tké buaë. Ie' tö ye' ttò̀ ttsé ta̱ alà méitö ye' a̱
wëm." E' kue̱ki̱ ie' tö ikiè méka̱ Dan.*

† 29:32 Rubén: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ye' e̱riane e' sué̱itö. ‡ 29:33 Simeón: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ittsök. § 29:34 Leví: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ñita̱. * 29:35 Judá: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè Skëköl ki̱kèka̱sö. * 30:6 Dan: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè Skëköl tö s'tsa̱tkè buaë.

7 E' ukuöki̱ ta̱ Bilhá alà skà ku̱ne Jacob ta̱. 8 Raquel tö iché: “Ye' ñippé tai̱ë ye' ël ta̱ eta̱
ye' e̱' aléka̱ iki̱.” E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Neftalí.†

9 Mik Lía tö isué̱ tö ie' kè̀ dë'ia̱ alàë, eta̱ ie' tö ikanè méso kiè Zilpá, e' mé Jacob a̱ alakölie.
10 Zilpá alà kéka̱ Jacob ta̱. 11 Lía tö iché: “¡Edaa̱ ì mène ye' a̱!” E' kue̱ki̱ ilà kiè méka̱itö Gad.‡
12 E' ukuöki̱ ta̱ Zilpá alà skà kéka̱ Jacob ta̱. 13 Lía tö iché: “¡Ye' ttsë'r buaë! Ire' alakölpa
ko̱s tö icheraë tö be' ttsë'r buaë.” E' kue̱ki̱ ilà kiè méka̱itö Aser.§

14 Trigo wö alirke e' ké̱ska' ta̱ Rubén mía̱ kañika̱. Ee̱ ie' tö kalwö kiè mandrágora* e' alí
kué̱. E' bite̱ iwa̱ imì Lía a̱. Mik Raquel tö kalwö e' sué̱ ta̱ ichéitö Lía a̱:

—Be' we'ikèyö, kalwö debitu̱ be' alà wa̱ be' a̱, e' kakmú ña.

15 Lía tö iiu̱té:

—¿Be' kè̀ a̱ wë' idir tö be' wa̱ ye' wëm mítse̱r? ¡Kí̱ie ta̱ be' é̱na kalwö debitu̱ ye' alà wa̱
ye' a̱, e' yaktsa̱ ye' ulà a̱!

Erë Raquel tö iché ia̱:

—Kalwö e' skéie i̱'ñe nañewe ye' wëm patkekeyö be' ta̱ kapök.

16 Ka̱tuirketke ta̱ Jacob tso' kaneblök e' debitu̱ ta̱ Lía mía̱ iñale̱tsu̱k ta̱ ichéitö ia̱:

—Ye' tö ye' alà mandrágora e' mé Raquel a̱, e' skéie be' ka̱wöta̱ kapök ye' ta̱ i̱'ñe
nañewe.

E' nañewe Jacob kapé ie' ta̱. 17 Eta̱ Skëköl tö Lía ttò̀ ttsé ta̱ iduneka̱ ta̱ ilà skà ku̱ne Jacob
ta̱. Es ie' alà deka̱ ske̱l. 18 Lía tö iché: “Ye' tö ye' kanè méso mé ye' wëm a̱ e' skéie Skëköl
ye' a̱ alà i' mé.” E' kue̱ki̱ ilà kiè méka̱itö Isacar.†

19 E' ukuöki̱ ta̱ Lía alà skà kéka̱ Jacob ta̱, e' ta̱ ideka̱ teröl. 20 Ie' iché: “Skëköl tö ye' a̱ ì
buaë kakmé. Ire' ye' ala'r de teröl. E' kue̱ki̱ ye' wëm é̱na ye' dalërdaë jaishe̱t.” E' kue̱ki̱
ilà kiè méka̱itö Zabulón.‡

21 Bata ekkë ta̱ ie' alà skà ku̱ne alaköl. E' kiè méka̱itö Dina. 22 Erë ñies Raquel ki̱mé
Skëköl tö. Ie' tö ala'r mé ia̱ we̱s Raquel tö ikié ia̱ es. 23 Ie' duneka̱ ta̱ ilà tsá̱ ku̱ne kiè
méka̱itö José. Ie' tö iché: “Ye' jaëne' sia̱rë e' yéttsa̱ Skëköl tö ye' ki̱. 24 Jehová mú tö ye' a̱
alà kí̱ mè ia̱ eköl.” E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö José.§

Jacob iyiwak alöne tai̱ë

25 José ku̱ne e' ukuöki̱ ta̱ Jacob tö iché Labán a̱:

—Ye' ő́mine ye' ka̱ska'. 26 Ye' alakölpa ena ye' ala'r e'pa mú ye' a̱ a̱s imi'rak ye' ta̱. Ye'
kaneblétke be' a̱ ie'pa skéie. Be' wa̱ ijche̱r buaë tö ko̱s ye' kaneblé be' a̱.

27 Erë Labán tö iiu̱té:

—Be' we'ikèyö. Be' e̱' tsú̱atia̱ se̱nuk ye' ska'. Ye' tö itötké tö Jehová e̱r buaë ché ye' a̱
be' batamik. 28 Ichő́ ña ko̱s be' ki̱ inuköl kiane be' kanè skéie, e̱'ma ekkë ye' be' patuè̱mi.

29 Ie' tö iiu̱té:

—Be' wa̱ ijche̱r tö ye' kaneblé buaë be' a̱. Ñies ye' tö be' iyiwak kkö'né buaë be' a̱. 30 Mik
ye' dë'bitu̱ be' ska', eta̱ be' kè̀ wa̱ ì ku̱' tai̱ë. I̱'ñe ta̱ be' wa̱ íyi tso' tai̱ë. Jehová e̱r buaë ché
be' a̱ ye' kue̱ki̱. Erë ¿mik ye' kaneblò̀mi ye' wák a̱? Ye' wöché yamipaë.

31 Labán tö iskà ché ia̱:

—¿Ko̱s be' ki̱ ikiane tö be' patuè̱yö?

Ie' tö iiu̱té:

—Be' kè̀ tö ye' patau̱k. Erë ì chekeyö be' a̱ e' iu̱tő́, e' ta̱ ye' tö be' iyiwak kkö'nemi.
32 I̱'ñe ye' mi'ke be' iyiwak shu̱shtök. Obeja ko̱s dalolo ena chibo ko̱s wöaule shkitshkit ö
u̱la̱u̱la̱ ese klö'we̱keyö ye' wák a̱ e̱' patuo̱ie. 33 Mik be' de ye' iyiwak sa̱u̱k ta̱ ee̱ be' isuè̱mi

---

† 30:8 Neftalí: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ñippök. ‡ 30:11 Gad: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ka̱wö buaë
mène. § 30:13 Aser: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ittsë'r buaë. * 30:14 mandrágora: Ká̱ e' ké̱wöska ta̱ ie'pa tö
ibikeitseke tö mandrágora wö katé alakölpa tö, e' ta̱ e' tö ie'pa ki̱mèmi dök alàë. † 30:18 Isacar: Hebreoie s'kiè e'
wà kiane chè ské. ‡ 30:20 Zabulón: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè kakmeule. § 30:24 José: Hebreoie s'kiè e' wà
kiane chè ilè ki̱mú.

tö obeja dalolo ö chibo wöaule shkitshkit ö u̱la̱u̱la̱ ese ȅ tso', e' ta̱ be' wa̱ ijche̱rwa̱mi tö
ye' dör wëm yësyësë. E' kȅ dör es, e' ta̱ be' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' tö be' iyiwak ekiblé.
[34] Labán tö iiu̱té:
—Tő, buaë idir. Iù̱sö we̱s be' iché es.
[35] Erë e' diwö shà̱ ta̱ ie' mía̱ ie' iyiwak shu̱shtök. Ie' chibo ko̱s tso' wöaule skëkshkëk
ö u̱la̱u̱la̱ ese yéluritö. Ñies ie' obeja ko̱s tso' dalolo ese yéluritö ta̱ iméitö ila'r wëpa a̱
kkö'nè. [36] E' ukuöki̱ ta̱ iyiwak yélur ie' tö e' wëttsë ie' mía̱ shkè dȍ ka̱̋ mañat Jacob yöki̱.
Eta̱ Jacob ka̱wöta̱ Labán iyiwak male̱pa e' kkö'nuk.
[37] Erë Jacob tö kal kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ dȍ mañalka e' ulà aki tée. Elka kiè álamo, skà
kiè almendro, skà kiè castaño. Kal ulà kkuölit takla jchéloritö a̱s iwër wöaule saruru
skëkshkëk. [38-39] E' ukuöki̱ ta̱ kal ulà e' tuléwa̱itö wé̱ iyiwak daparke di'yök e' wösha̱ë. Ee̱
iyiwak wöbatsöke ñì wa. Iyiwak wöbatsöke ñì wa kal ulà ñe' wösha̱ë e' ala'rla ko̱s tskirke
wöaule skëkshkëk ö shkitshkit ö u̱la̱u̱la̱. [40] Iyiwak tskirke wöaule e' ko̱s dapa'wé̱itö bánet
ie' wák a̱. Ese wë'ñe ko̱s u̱yéwa̱itö Labán iyiwak ko̱s wöaule ö dalolo ese a̱ a̱s itskir wöaule
ö dalolo. Es ie' iyiwak alörke tai̱ë bánet, kȅ ku̱' Labán icha ta̱ ñita̱. [41] Mik iyiwak bua'bua
ese wöbatsöke ñì wa, eta̱ ie' tö kal ulà ñe' tuléwa̱ wé̱ iyiwak di' yöke ee̱. Es ie'pa tö kal
ulà wöaule e' sué̱ mik iwöbatsöke ñì wa e' dalewa. E' ala'rla tskirke ko̱s e'pa dör wöaule.
[42] Erë mik iyiwak sí po ese datse̱, eta̱ ie' kȅ tö kal ñe' tulèwa̱. E' kue̱ki̱ iyiwak sí po ese
ala'rla ko̱s tskirke e' dör Labán icha. Erë wé̱ bua'buaë ese dör ie' icha. [43] Es ie' de íyi blú
tai̱ë. Obeja ena kanè mésopa wëpa ena alakölpa ñies kameio ena burro e' ko̱s tso' ie' wa̱
tai̱ë.

31

Jacob tkakshkar Labán yöki̱

[1] Erë Jacob tö ittsé tö Labán ala'r dulakölpa tö icheke: “Jacob tö se' ye̋ íyi ko̱s e'
klö'wé̱wa̱, e' wa ie' e̱' blu'wé̱ tai̱ë.” [2] Ñies ie' tö isué̱ tö Labán kȅ tö ie' suè̱ia̱ buaë we̱s
ke̱net es. [3] Eta̱ Jehová tö ie' a̱ iché: “Be' yúne be' ye̋pa ka̱ska' wé̱ be' yamipa tso' ee̱. Ye'
michoë be' ta̱ be' kkö'nuk.”
[4] Jacob tö Raquel ena Lía tsu̱k patké dȍ wé̱ ie' tso' obeja wëttsë ee̱ [5] ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö a' ye̋ kȅ ki̱ ye' kianeia̱ we̱s ke̱net es. Erë ye' ye̋ e' Këköl tso'
ye' ta̱ ke̱kraë ye' ki̱muk. [6] A' wa̱ ijche̱r buaë tö ye' kaneblé a' ye̋ a̱ moki̱. [7] Erë ie' tö ye'
ki̱tö'wé̱ ke̱kraë ye' kanè ské wa. Erë Skëköl kȅ wa̱ ie' a̱ iké̱wö mène a̱s ì sulu wamblȍitö ye'
ki̱. [8] Mik ie' tö ye' a̱ iché: “Ye' be' patue̱ke iyiwak wöaule shkitshkit ese wa”, eta̱ iyiwak
ulitane pa̱ne wöaule shkitshkit ȅme. Mik ie' tö ye' a̱ iché: “Ye' be' patue̱ke iyiwak wöaule
shkëkshëk ese wa”, eta̱ iyiwak ulitane pa̱ne wöaule shkëkshëk ȅme. [9] Es Skëköl tö a' ye̋
iyiwak yë'lur mè ye' a̱.
[10] “Iyiwak wöbatsöke ñì wa e' ké̱wö ska' ta̱ ye' kabsué̱ tö iyiwak wë'ñe wöbatsöke iláki
wa, e' ko̱s wák dör wöaule shkëkshëk ena shkitshkit ena u̱la̱u̱la̱. [11] Kabsuè̱ e' a̱, Skëköl
biyöchökwak ye' chaké ye' kiè wa ta̱ ye' iiu̱té: ‘¿Ì?’ [12] Ie' ye' a̱ iché: ‘Isa̱ú̱ bua'ie ta̱ be'
isue̱raë tö iyiwak wë'ñe wöbatsöke iláki wa, e' ko̱s dör wöaule shkëkshëk ena shkitshkit
ena u̱la̱u̱la̱. Ì sulu ko̱s wamblé Labán tö be' ki̱, e' sué̱yö, e' kue̱ki̱ ye' tö iwé̱ es. [13] Ye' dör
Këköl dë'bitu̱ be' wörki̱ ka̱̋ kiè Betel ee̱ e'. Ee̱ be' tö ák du'ka̱at ye' dalöioie. Ee̱ be' tö ka̱wö
me' ye' a̱. Be' e̱' kő̱ka̱ bet, be' e̱' yő̱ttsa̱ ka̱̋ i' a̱. Be' yúne wé̱ be' ku̱ne ee̱.’ ”
[14] Eta̱ Raquel ena Lía e'pa tö iiu̱té:
—Kȅ sa' a̱ sa' ye̋ daliukuö ta̱'ia̱. [15] Ñies sa' sué̱ sa' ye̋ tö suluë we̱s o̱'ka es. Kí̱ie ta̱ sa'
wato̱'ttsa̱itö be' a̱, sa' ské klöo̱'itö buaë e' e̱wé̱waitö yës. [16] E̱'ma ko̱s Skëköl tö íyi yë'lur
sa' ye̋ ulà a̱, e' dör sa' icha ena sa' ala'r icha. E' kue̱ki̱ ì ko̱s ché Skëköl tö be' a̱ e' iu̱tő.

Jacob e̱' yéttsa̱ Padán-aram

17-18 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob tö ila'r ena ilakölpa e'pa ké e̱' tkökka̱ kameio ki̱. Ie' iyiwak ko̱s
ena ie' íyi ko̱s dë' ie' ulà a̱ Padán-aram ikanè skéie, e' patkémiitö ke̱weie ie' yöki̱. Eta̱ ie'
e̱' yéttsa̱ micho iyắ Isaac ska' Canaán. 19 Labán mía̱ ká̱ bánet ioveja köyök tök, e' dalewa
ie' wa̱ íyi diököl tso' dalöiè e' ko̱s bléwa̱mi Raquel tö. 20 Jacob kȅ wa̱ iyëne Labán a̱ tö ie'
mi'kea̱. Es ie' tö iki̱té buaë. 21 Ie' tkashkar. Íyi tso' ie' wa̱ e' ko̱s wëttsë. Bet ta̱ ie' tkattsa̱
di' kiè Éufrates, e' wi̱she̱t. Ee̱ ta̱ ie' micho ká̱ kiè Galaad e' ká̱ köwö ki̱.

Labán tö Jacob tötié̱

22 Jacob bakshkar e' ki̱ ká̱ de mañat, eta̱ Labán wa̱ ijche̱newa̱ tö ie' bakshkar. 23 Eta̱ ie'
mía̱ itöki̱ iyamipa ta̱. Ká̱ de kul ta̱ ie' tö ikué̱ Galaad ká̱ köwö ki̱. 24 E' nañewe Labán kabsué̱
tö Skëköl de ie' wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱: “Ye' ttȍ ttsắ. Kȅ be' kàne ttök Jacob ta̱ kësik wa.”
25 Ie' de wé̱ Jacob úla tulur Galaad ká̱ köwö ki̱ ee̱. Ee̱ ie' ena iyamipa, e'pa tö iúla tuléka̱
kapowa̱ie ñies. 26 Ie' tö iché Jacob a̱:

—¿Ì wamblé be' tö i' es? ¿Iắk be' tö ye' ki̱tö'wé̱ i' es? Be' wa̱ ye' alà busipa bite̱tse̱r we̱s
ñippökwakpa tö s'tsè̱mi es. 27 ¿Ì kue̱ki̱ be' ye' ki̱tö'wé̱? Be' tkashkar akir ye' yöki̱. Be' e̱'
biyắ chắpa ye' a̱, e̱'ma ka̱wö buaë tkö'wé̱ ye' tö a' wëttsë ttsëne buaë wa, ma'ma kicha ta̱'
ese wa ena sabak blar buaë ese wa. 28 Kȅ be' wa̱ ka̱wö méne ye' a̱ ena ye' ala'r busipa ena
ye' duöchkepa e'pa a̱ a̱s sa' e̱' chȍa̱t ñì a̱. Be' tö iwamblé we̱s pë' suluë es. 29 Ye' wa̱ diché
tso' a' ulitane tsa̱ioie buaë, erë e̱nia̱ nañewe be' yắ e' Këköl tö ye' a̱ iché: ‘Ye' ttȍ ttsắ. Kȅ
be' kàne ttök Jacob ta̱ kësik wa.’ 30 Be' mitkene be' yắ u a̱ we̱s be' ki̱ ikiane ta̱ië es, eta̱ ¿Ìie
be' tö ye' wa̱ íyi diököl tso' dalöiè e' ekiblé?

31 Eta̱ Jacob tö iiu̱té:

—Ye' suane be' yöki̱. Ye' ibikeits dö' be' ye' yöki̱ be' ala'r busipa yèttsa̱ne e̱r sulu wa.
32 Yi wa̱ be' íyi diököl tso' dalöiè e' tso', e' ta̱ a̱s e' wák duȍwa̱. Se' yamipa ko̱s tso' í̱e se'
sa̱u̱k, e'pa wörki̱ be' yú be' íyi yulök. E' kué̱bö, e' ta̱ itsú̱mi.

Erë ie' kȅ wa̱ ijche̱r tö Raquel tö iyắ íyi diököl e' blë'wa̱bitu̱.

33 Eta̱ Labán tkawa̱ Jacob úla a̱ ie' íyi yulök. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tkawa̱ Lía úla a̱. Ñies Lía
ena Raquel kanè mésopa böl e'pa úla shu̱yuléitö. Erë kȅ ie' wa̱ iku̱ne. Ie' e̱' yéttsa̱ Lía úla
a̱ mía̱ Raquel úla shu̱yulök. 34 E' dalewa Raquel tö iyắ íyi diököl bléwa̱ kameio tsi̱kkuö
diki̱a̱ ta̱ ie' wák e̱' tkéka̱ ibata ki̱. Labán tö ie' úla ulitane shu̱yulé erë kȅ iwa̱ iku̱ne yës.
35 Raquel tö iché ia̱:

—A yắwö, kȅ be' ulunuk ye' ki̱. Ye' e̱' kȍka̱mi be' wörki̱, erë ye' duöke sik duè wa̱.

Labán tö ie' íyi diököl yulé ta̱ië. Erë kȅ ie' wa̱ iku̱ne. 36 E' kue̱ki̱ Jacob uluneka̱ ta̱ië ta̱
ichéitö Labán a̱:

—¿Ì sulu wambléyö be' ki̱, e' kue̱ki̱ be' ye' tötié̱ dȍ í̱e? 37 Be' tö ye' íyi ko̱s e' shu̱yulé ta̱
¿be', ì kué̱bö? E' tulắ í̱e se' yamipa wörki̱ a̱s ie'pa tö ichȍ tö yi ttè dör moki̱ë, be' ö ye'.
38 Ye' kaneblë' be' a̱ duas döka̱ dabom böyök (20), e' dalewa ta̱ be' chibo ena be' obeja
e' ko̱s tskirke bua'buaë. Be' iyiwak bobokpa kȅ tkëulettsa̱ yës. Ñies kȅ ye' wa̱ be' obeja
pupula ȅ kataulewa. 39 Namu tö be' iyiwak ttéwa̱, e' ta̱ kȅ ye' wa̱ inú dë'bitu̱. E' nuí̱ pato̱'
ye' tö be' a̱. Ñiwe ö nañewe be' iyiwak ekiblélur akblökwakpa tö, e' patau̱k be' tö ye' ka'.
40 Ñiwe ye' tteke ka̱ba tö. Nañewe ta̱ ye' tteke ka̱se̱ tö. Kȅ ye' kapowa̱ buaë. 41 Ye' kaneblë'
be' a̱ duas dabom böyök (20) eta̱ es ye' bak weinuk ke̱kraë. Ye' kaneblë' duas dabom eyök
ki̱ tkël (14) be' alà busipa dalërmik. E' ukuöki̱ ta̱ ye' skà kaneblë' duas teröl be' iyiwak
kue̱ki̱, erë be' bak ye' ki̱tö'u̱k ke̱kraë ye' kanè ské wa. 42 Abraham ena ye' yắ Isaac e'pa
Këköl kȅ kú̱pa ye' ta̱, e̱'ma be' ye' patkë'bitu̱ ulà wöchka. Erë Skëköl tö isué̱ tö ye' sia̱rla,
e' kaneblë' ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie' tö be' wöuñé e̱nia̱ nañewe.

Jacob ena Labán e'pa ka̱wö mé ñì a̱

43 Eta̱ Labán tö Jacob iu̱té:

—Be' alakölpa dör ye' alà busipa. Be' ala'r dör ye' duöchkepa. Obeja ko̱s e' dör ye'
icha. Ì ko̱s suḗbö í̱e̱, e' dör ye' icha ḕ. ¿We̱s ye' a̱ ye' alà busipa ena ye' duöchkepa e'pa
o̱rmi? 44 E' kue̱ki̱ be' shkṓ. Mishka ka̱wö muk ñì a̱. Es se' wa̱ ijche̱rdaë tö we̱s se' ka̱wöta̱
ñì dalöiök.
45 Ee̱ ta̱ Jacob tö ák duéka̱ ek ie'pa ka̱wö muke ñì a̱ e' wà kkachoie. 46 Ie' tö iché iyamipa
a̱:

—Ák dapa'ú̱ í̱e̱.

Ie'pa ulitane tö ák dapa'wé̱ ta̱ ichkérak ák dapaule e' o̱'mik. 47 Eta̱ Labán tö ká̱ e' kiè
méka̱ iwák ttò̀ wa “Jegar Sahadutá”. Ñies Jacob tö ikiè méka̱ iwák ttò̀ wa “Galaad.”*
48 Labán tö iché:

—I̱'ñe ák ikkë dapa'wé̱a̱tsö ka̱wö mésö ñì a̱ e' wà kkachoie.

E' kue̱ki̱ Jacob tö ká̱ e' kiè méka̱ es. 49 Ká̱ e' kine ñies Mispá, wà dör tö Labán tö iché:

—Mik kḕ se' ñì su̱neia̱, eta̱ a̱s Jehová tö se' sa̱ú̱ tö we̱s se' ñì wamblöke. 50 Be' tö ye' ala'r
busipa we'iké ö be' se̱néwa̱ alakölpa kua̱'ki̱ ta̱, e' ta̱ e' sue̱raë Skëköl tö. Erḗ kḕ yi ku̱' e'
sa̱u̱k chène ye' a̱, erë Skëköl wák tö isue̱raë.
51 Eta̱ Labán tö ikí̱ ché Jacob a̱:

—Ák dur i' ena ák dapaule i' e' dapa'wé̱yö se' böl shu̱sha̱ë. 52 Ák dur i' ena ák dapaule
i' e' dör se' böl a̱ iwà kkachoie tö í̱e̱ ḕ se' ka̱wöta̱ dökwa̱. Kḕ ye' tkò̀pami be' kke̱r ñippök
be' ta̱. Ñies kḕ be' tkò̀pami ye' kke̱r ñippök ye' ta̱. 53 Abraham dör be' duöchke ena Nahor
dör ye' duöchke, e'pa Këköl eköl ḕ, a̱s e' tö se' shu̱lò̀.

Eta̱ Jacob tö ka̱wö mé moki̱ë Labán a̱ Skëköl dalöieke iyḗ Isaac tö e' wörki̱. 54 E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö iyiwak jché ña'wé̱ Skëköl dalöioie ee̱. Ie' tö iyamipa kié chkök. Ie'pa ulitane chké
ta̱ ikaperö ee̱.
55 Bule es bla'mi ta̱ Labán tö iduöchkepa ena ila'r busipa e'pa wöalattsé e̱' choa̱t ie'pa
a̱. Ie' tö iché ia̱rak: a' mú ka̱wö tkò̀ buaë ke̱kraë. E' ukuöki̱ ta̱ imichone ika̱ska'.

32

Jacob tö Esaú ma'wé̱ e̱r bua'wè̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob mir ḕ wé̱ imírö ee̱. Ñala̱ ki̱ Skëköl biyöchökwakpa de ie' ska'. 2 Mik
e'pa sué̱itö, eta̱ ichéitö: “I'pa dör Skëköl ñippökwakpa.” E' kue̱ki̱ ie' tö ká̱ e' kiè méka̱
Mahanaim.*
3 Eta̱ ie' tö ikanè mésopa patkémi biyò̀ muk ie' ël Esaú a̱ tö ie' datse̱. Ie' ël se̱rke ká̱ kiè
Seír a̱te̱ Edom ee̱. 4 Ie' tö ichémi ikanè mésopa a̱: “A' tö ichṓ ye' ël a̱: ‘Be' ël Jacob datse̱
be' wöki̱ be' kanè mésoie. Ie' tö ichébitu̱ be' a̱: Duas ikkë ko̱s ye' se̱né Labán ska'. 5 Ye' wa̱
baka tso' ena obeja tso' ena burro tso' ta̱ië. Ñies kanè mésopa tso' ye' wa̱ ta̱ië wëpa ena
alakölpa. Be' dör ye' këkëpa. Be' a̱ ttè i' patkémiyö a̱s be' tö ye' kiò̀wa̱ e̱r bua' wa.’ ”
6 Mik ibiyò̀ wakpa dene, eta̱ ie' a̱ ichéitö:

—Sa' dare be' ël ska', e' wák datse̱ bet be' shke̱'u̱k. Eta̱ ie' wa̱ wëpa datse̱ e̱' ta̱ döka̱ cien
tkëyök (400).
7 Mik e' ttséitö, eta̱ ta̱ië ie' suane. Ta̱ië ie' ka̱bikeitséka̱ we̱s ye' e̱' ù̱mi. E' kue̱ki̱ ie' tö
iyamipa ena ikanè mésopa ena iobeja ena ibaka ena ikameio e' ko̱s blabatsélor böl tsi̱ní.
8 Ie' ibikeitsé tö isalema ye' ël ñippò̀mi ek tsi̱ní ta̱, e' dalewa iëk tsi̱ní tköshkarmirak. E'
kue̱ki̱ ie' iblabatsélor es. 9 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché Skëköl a̱: “A Jehová, be' dör ye' talà
Abraham ena ye' yḗ Isaac e'pa Këköl. Be' ye' a̱ iyë': ‘be' yúne be' yamipa ska', eta̱ ye' tö
be' ki̱meraë a̱s be' ka̱wö tkò̀ buaë.’ 10 Be' e̱r bua' ché ye' a̱. Be' kḕ wa̱ ye' mea̱tule bërbër ḕ.
Warma e' kḕ dör ye' sia̱rla e' a̱. Ye' bakmi di' Jordán wì̱ a̱ kḕ wa̱ ì ta̱', e' ké̱wö ska' ta̱ ye' wa̱
shko kéli ḕ dami. Erë i̱'ñe ta̱ ye' wöché ta̱ië iyiwakie ena se'ie blabutsule böl tsi̱ní. 11 Be'

* 31:47 Galaad: Ká̱ e' kiè dör böt erë iwà kiane chè ñies. E' dör ák dapaule ka̱wö mène e' wa kkachoie. * 32:2 Mahanaim: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè ñippökwakpa böltëpa.

we'ikèyö, ye' tsa̱tkö́ ye' ël Esaú e' ulà a̱. Ye' suane ie' yöki̱ dö' ie' datse̱ ñippök ye' ta̱; ñies
dö' ye' alakölpa ena ye' ala'rla e'pa ko̱s e̱wè̱wa ie' tö. [12] Be' tö ye' a̱ iyë'a̱tbak yësyësë tö
be' tö ye' ki̱meraë a̱s ye' ka̱wö tkö̀ buaë. Ñies be' tö iyë' tö ye' aleripa alördaë tai̱ë we̱s
dayë tsé̱wö kë̀ shta̱rta̱' es.”
[13] E' nañewe ie' kapére ee̱. Iyiwak tso' ie' ta̱ ee̱ e' shu̱shté ie' tö kakmè ie' ël a̱. [14] Ikkë
shu̱tshté ie' tö: chibo alaki döka̱ cien böyök (200); chibo wë'ñe döka̱ dabom böyök (20);
obeja alaki döka̱ cien böyök (200); obeja wë'ñe döka̱ dabom böyök (20); [15] kameio alaki
pa̱ne ñiköl ilà ta̱, ese döka̱ dabom mañayök (30); baka alaki döka̱ dabom tkëyök (40);
baka wë'ñe pupula döka̱ dabop (10); burro alaki döka̱ dabom böyök (20); burro wë'ñe
döka̱ dabop (10). [16] E' ukuöki̱ ta̱ iyiwak ekkë ko̱s tuléitö ikanè mésopa a̱ iwakmik iwakmik
ulawa ulawa ta̱ ichéitö ia̱rak:
—A' yú ye' yöki̱ ke̱we. Ká̱ ulat múa̱t iyiwak a̱ ulat ulat a̱s kë̀ iwöiërwa̱ ñita̱.
[17] Eta̱ kanè méso ke̱we patkémiitö e' a̱ ichéitö:
—Mik be' tö ye' ël kué̱ ta̱ ie' tö be' chaké: “¿Yi be' wökir? ¿Wé̱ be' micho? ¿Se̱kkë dör
yi iyiwak?”, [18] eta̱ iiu̱tö́: “A këkëpa, iyiwak i' ko̱s e' kak patké be' kanè méso Jacob tö be'
a̱. Ie' wák datse̱ sa' itöki̱.”
[19] E' sù̱ ikanè mésopa male̱pa patkémiitö iyiwak wëttsë, e'pa a̱ ichémiitö ñies:
—Mik a' tö Esaú kué̱, eta̱ ichö́ ia̱ es ë̀. [20] Kë̀ a' é̱na ichökwa chè ia̱: “A këkëpa, be' kanè
méso Jacob e' datse̱ sa' itöki̱.”
Ie' tö ibikeitsé: “Iyiwak patkémiyö ke̱weie ye' ël a̱ e' dör a̱s ie' e̱r buarne ye' ki̱. E' ukuöki̱
ta̱ ye' wák tö isuè̱mi. Es ie' tö ye' kièwa̱mi e̱r bua' wa.” [21] Es iyiwak kak patkémiitö ke̱weie
ie' yöki̱. Erë ie' wák e̱' tsé̱a̱t kapökrö ie' úla a̱.

Jacob ñippé kapa wa Skëköl ta̱

[22-23] E' nañewe Jacob e̱' kéka̱. Ie' tö ilakölpa böl ena e'pa kanè mésopa böl ena ila'r
döka̱ dabom eyök ki̱ eköl e'pa ko̱s dapa'wé̱itö ta̱ iu̱yöktsa̱ ké di' Jaboc wi̱she̱t ñies ì ko̱s
tso' iwa̱ ekkë u̱yéttsa̱itö. [24] Ie' e̱' tsé̱a̱t eköl. Ee̱ ta̱ wëm de eköl ie' ska' ta̱ ie'pa ñippé kapa
wa darërë dö̀ ká̱ ñine eta̱. [25] Erë wëm e' tö isué̱ tö kë̀ ie' e̱' alö̀paka̱ Jacob ki̱. E' kue̱ki̱ ie'
tö itéwa̱ itu' wöiërkewa̱ e' ki̱ ta̱ itu' wöyënettsa̱. [26] Eta̱ wëm ñe' tö iché ie' a̱:
—Ká̱ ñirkewa̱tke e' kue̱ki̱ ye' ö́wa.
Ie' tö iiu̱té:
—Kë̀ be' tö ye' a̱ ka̱wö bua' mè, eta̱ kë̀ ye' tö be' epamine.
[27] Wëm tö ie' a̱ ichaké:
—¿I̱ma be' kiè?
Ie' tö iiu̱té:
—Ye' kiè Jacob.
[28] Wëm tö iché ia̱:
—Kë̀ be' kièia̱ Jacob. Be' kirdaë Israel.† Be' ñippé Skëköl ta̱ ñies s'ditsö ta̱ eta̱ ì kiane
be' ki̱ e' de be' ulà a̱, e' kue̱ki̱ be' kiè méka̱yö es.
[29] Jacob tö ie' a̱ ichaké:
—Ichö́ ña, ¿i̱ma be' kiè?
Ie' iiu̱té:
—¿Iö́k be' ki̱ ye' kiè kiane jche̱nuk?
Ee̱ ta̱ wëm ñe' e̱r bua' ché ie' a̱. [30] Ie' tö ká̱ e' kiè méka̱ Penuel.‡ Ie' tö iché: “Erë́ ye' tö
Skëköl wák sué̱wa̱ ye' wöbla wa, erë kë̀ ye' du'wa̱.” E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè méka̱itö es.
[31] Mik ie' tkökemitke Penuel, eta̱ diwö tskine. Erë ie' tu' wöyënettsa̱, e' kue̱ki̱ ie'
shkörami shaotshaot. [32] Ie' tënewa̱ itu'kicha ki̱, e' kue̱ki̱ dö̀ ikkë ta̱ ie' aleripa ko̱s kë̀
tö iyiwak tu'kicha kateta̱'.

† 32:28 Israel: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ñippè Skëköl ta̱. ‡ 32:30 Penuel: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè Skëköl wö.

33

Esaú e̱r buanene Jacob ki̱

1 Mik Jacob tö isué̱ tö ie' ël datse̱ ena wëpa tai̱ë datse̱ ie' wa̱ döka̱ cien tkëyök (400), eta̱
ie' tö ila'rla blabatsé. E'pa méitö Lía a̱ ena Raquel a̱ ena e'pa kanè mésopa böl a̱. 2 Kanè
mésopa böl e'pa patkémiitö ke̱weie ila'r ta̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Lía ena ila'r patkémi. Bata
ekkë Raquel ena ilà José e'pa patkémiitö. 3 Eta̱ ie' wák tkami ke̱we ie'pa yöki̱. Ie' mirwa̱
ie' ël wörki̱ e' dalewa ie' wöémi dò̱ i̱ski̱ es iwöömir döka̱ kuktökicha (7 veces). Es ie' demi
tsi̱net iël wörki̱. 4 Eta̱ Esaú tu̱nebitu̱ ie' wöki̱, ta̱ ipaklö'wé̱wa̱itö ikuli' a̱ ta̱ iwöalattséitö
ta̱ i̱érak ñita̱. 5 E' ukuöki̱ ta̱ Esaú tö Jacob alakölpa ena ila'rla e'pa sué̱ ta̱ ichakéitö ia̱:
—¿Wí̱kkëpa dör yi?
Jacob tö iiu̱té:
—A këkëpa, Skëköl tö ala'rla wí̱kkëpa mé ye' a̱.
6 Eta̱ ilakölpa kanè mésopa e'pa de ila'rlaë ta̱ iwö éwarak dò̱ i̱ski̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ Lía de
ila'rë ta̱ ie'pa wöéwa i̱ski̱ ñies. Bata ekkë ta̱ Raquel de ilà José ta̱ eta̱ ie'pa wöéwa dò̱ i̱ski̱
ñies. 8 E' bet ta̱ Esaú tö ie' a̱ ichaké:
—Iyiwak kué̱yö ñala̱ ki̱ ulawa ulawa ¿ìie e' dör?
Ie' iiu̱té:
—E' dör a̱s be' e̱r buarne ye' ki̱.
9 Esaú tö iiu̱té:
—Au, kè̱ be' tkinuk ye' ki̱. Ye' wa̱ itso' tai̱ë. E' tsú̱a̱t be' wák tö.
10 Erë Jacob tö iskà ché ia̱:
—Au, kè̱ be' tö ye' ttè watöktsa̱. Be' e̱r buanene ye' ki̱ e' ta̱ íyi kakmekeyö be' a̱ e' klö'ú̱.
Be' tö ye' kiéwa̱ buaë. Be' sué̱neyö e' dör buaë ye' a̱ we̱s Skëköl wák suè̱yö es. 11 Tai̱ë
Skëköl tö ye' blu'wé̱. Kè̱ ì kianeia̱ ye' ki̱. E' kue̱ki̱ ye' be' pablè tö íyi kakméyö be' a̱ e' tsú̱
ye' ulà a̱.
Jacob tö iyiwak watké ia̱ tai̱ë, e' kké̱pa iël Esaú tö iyiwak tsé̱ iulà a̱. 12 Esaú tö iché ia̱:
—E̱'ma mishka ñita̱. Ye' mi'ke ke̱we.
13 Erë Jacob tö iiu̱té:
—A këkëpa. Be' wa̱ ijche̱r bua' tö ye' ala'r ià̱ tsitsirla. Ñies obeja ena baka tso' alàë e'
bikeitséyö dö' ishtrirwa̱ ta̱ iduölurmi se̱kka̱ ká̱ etkëme. 14 Ye' a̱ ta̱ buaë idir tö be' yu'tke
ke̱we, eta̱ wë' ye' do be' itöki̱ e̱nae̱na we̱s ye' iyiwak ena ye' ala'rla shkömir es. Es ye' mir
ie'pa ta̱ dò̱ be' se̱rke Seír ee̱.
15 Eta̱ Esaú tö iiu̱té:
—E̱'ma buaë idir. Ka̱wö mú ña ye' kanè mésopa we̱lepa muka̱t be' a̱ be' ki̱moie.
Erë Jacob tö iiu̱té:
—Au, ¿ió̱k be' e̱' we'ikò̱ ye' wa̱ ekkë chökle?
16 E' è̱ diwö ta̱ Esaú mía̱ne Seír iyamipa ta̱. 17 Erë Jacob mía̱ ká̱ kiè Sucot* ee̱. Ee̱ ie' u
yué iwák a̱. Ñies iyiwak wé chali'wé̱itö. E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè méka̱itö Sucot.
18 Es Jacob manéta̱t Padán-aram dò̱ Canaán. Ie' dettsa̱ buaë. Ie' se̱né ká̱ kiè Siquem,
e' wösha̱. 19 Wé̱ ie' tö ká̱ yué e' tué̱ttsa̱ ie' tö. E' ské dör inuköl wömule̱ döka̱ cien eyök
(100). Hamor dör Siquem yé̱, e' ala'r tö ká̱ watué̱ Jacob a̱. 20 Ká̱ e' a̱ Jacob tö ák katatè et
ka̱'ie iyiwak jchoie Skëköl dalöioie. E' kiè méka̱itö El-elohé-israel.†

34

Dina dalöse̱wé̱wa̱ Siquem tö

1 Jacob alà busi Lía ta̱ kiè Dina, ká̱ et ta̱ e' mía̱ ká̱ e' wakpa busipa pakök. 2 Eta̱ Hamor
e' dör heveowak e' dör ká̱ e' wökir, e' aladulaköl kiè Siquem e' tö Dina sué̱. Eta̱ ie' tö

* 33:17 Sucot: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè u yöule chalichali. † 33:20 El-elohé-Israel: Hebreoie kiè e' wà kiane chè Israel Këköl diché ta̱' tai̱ë.

iklö'wé̱wa̱ ta̱ ise̱néka̱ ita̱ kësik wa. 3 Erë ie' wöbatse Dina wa tai̱ë ta̱ ipabléitö tai̱ë. 4 Eta̱ ie'
tö iché iyé̱ a̱:

—A yé̱wö, be' yú këkëpa Jacob ska' ilà busi kiöktsa̱ ye' a̱ a̱s ye' se̱rwa̱ ie' ta̱.

5 Ì sulu wamblé Siquem tö Dina ta̱ e' jche̱newa̱ Jacob wa̱. Erë ie' aladulakölpa tso' kañika̱
iyiwak kanéu̱k, e' kue̱ki̱ ie' kè̱ wa̱ iyëne ie'pa a̱. 6 E' dalewa Hamor dör Siquem yé̱ e' mía̱
Jacob ska' ttök ie' ta̱.
7 Mik Jacob aladulakölpa dene u a̱, eta̱ ì wamblëne Dina ta̱ e' jche̱newa̱ ie'pa wa̱. E' tö
ie'pa uluwé̱ka̱ tai̱ë. Siquem se̱néka̱ Jacob alà busi ta̱ e' dör íyi suluë Israel aleripa a̱. E' kè̱
ka̱wö ta̱' wamblè es. 8 Erë Hamor tté ie'pa ta̱, ta̱ ichéitö ia̱:

—Ye' aladulaköl Siquem, e' wöbatse tai̱ë a' kutà wa. A' we'ikèyö ka̱wö mú ie' a̱ se̱nukwa̱
ie' ta̱. 9 Es a' yörmi sa' yamipaie. Es sa' se̱rwa̱mi a' alà busipa ta̱. Ñies a' se̱rwa̱mi sa' alà
busipa ta̱. 10 A' e̱' tsúa̱t se̱nuk sa' shu̱a̱. A' se̱nú sa' ká̱ a̱ wé̱ a' ki̱ ikiane ee̱. A' tö íyi wataú̱
ena íyi taú̱. A' tö ká̱ taú̱. Kè̱ yi tö a' wöklö'we̱pa.

11 Ñies Siquem tté Dina yé̱ ta̱ ena ikëpa ta̱, eta̱ ichéitö ia̱:

—Ye' a' pablè tö ye' ttè klö'ú̱. Ye' tö a' a̱ íyi kakmeraë ko̱s a' ki̱ ikiane ekkë. 12 Ko̱s iské*
dör e' tsa̱ta̱ a' tö ye' a̱ ikí̱ kié, e' ta̱ ekkë meraëyö a' a̱. E' kè̱ ki̱ ye' tkine. Ye' tö íyi meraë
tai̱ë a' a̱, erë ka̱wö mú ye' a̱ se̱nukwa̱ be' kutà ta̱.

13 Erë Siquem tö ie'pa kutà dalöse̱wé̱wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' ena iyé̱ iu̱té ka̱chè wa.
14 Ie'pa tö iché ia̱:

—Kè̱ sa' a̱ sa' kutà menuk wëpa kè̱ tottola kkuölitla tëule tsir, esepa a̱. E' dör suluë sa'
a̱ jaë tai̱ë. 15 Es è̱ sa' tö a' iu̱tèmi. A' wëpa ko̱s tottola kkuölit tée tsir we̱s sa' es, e' ta̱ sa'
tö a' ttò̱ iu̱tèmi. 16 Es a' se̱rwa̱mi sa' alà busipa ta̱. Ñies sa' se̱rwa̱mi a' alà busipa ta̱. Es sa'
se̱rmi a' ta̱ ñita̱ we̱s ká̱ etkè̱ wakpa es. 17 Erë kè̱ a' wa̱ a' tottola kkuölitla tëne we̱s sa' tö
iché a' a̱ es, e' ta̱ sa' míyalne ká̱ i' ki̱. Sa' kutà mítse̱rne sa' wa̱.

18 Eta̱ Hamor ena ilà Siquem e'pa a̱ imène buaë. 19 Tai̱ë duladula e' ki̱ Jacob alà busi
kiane, e' kue̱ki̱ bet iwé̱itö we̱s ie'pa tö iché es. Ie' dalò̱ tai̱ë iyé̱ ska' imale̱pa tsa̱ta̱. 20 E'
kue̱ki̱ ie' mía̱ iyé̱ ta̱ ká̱ kköiëule e' wékkö a̱. Ee̱ ká̱ e' wakpa ñì dapa'u̱ke ttè shu̱loie. Ee̱
Siquem ena iyé̱ mía̱ ttök iká̱ wakpa ta̱. Ta̱ ichéitö ia̱rak:

21 —Pë' debitu̱ íe̱ e̱r buaë se' ta̱. Ie'pa de se̱nuk se' ta̱, íyi tau̱k ena íyi watau̱k se' shu̱a̱.
Ká̱ tso' wë' ie'pa a̱. Se' se̱rwa̱mi ie'pa alà busipa ta̱. Ñies ie'pa se̱rwa̱mi se' ichapa ta̱. 22 Eta̱
a̱s se' dò̱ ká̱ etkè̱ wakpaie ie'pa ta̱ ñita̱, eta̱ s'ka̱wöta̱ iu̱k we̱s ie'pa tö iché es. Ie'pa tö iché
tö se' wëpa ulitane ka̱wöta̱ itóttola kkuölitla tök tsir we̱s ie'pa wöblane iu̱k es. 23 Eta̱ ko̱s
ie'pa wa̱ iyiwak tso', ì tso' e' döraë se' icha. Sö ichò̱ ie'pa a̱ tő̱. Eta̱ es ie'pa e̱' tsu̱kea̱t se̱nuk
se' shu̱a̱.

24 Eta̱ wëpa tso' ká̱ e' ki̱ kibinetke, e'pa ulitane a̱ buaë idir. Eta̱ ie'pa ko̱s tottola kkuölitla
télor tsir.

25 E' ukuöki̱ bökki̱ es ta̱ mik e' dalërkeia̱ tai̱ë kè̱ wa ie'pa e̱' tsa̱tkër, eta̱ Jacob
aladulakölpa dör Dina akëpa kiè Simeón ena Leví, e'pa míyal Siquem, eta̱ ká̱ e' wakpa
wëpa télurdakitö se̱raa̱ tabè wa. 26 Es ie'pa tö Hamor ena ilà Siquem e'pa ttéwa̱ tabè wa.
Ie'pa tö ikutà yéttsa̱ Siquem u a̱ ta̱ imíyal. 27 Ká̱ e' wëpa ttélur se̱raa̱. E' ukuöki̱ ta̱ Jacob
aladulakölpa male̱pa debitu̱ ta̱ íyi ko̱s tso' ká̱ e' ki̱ e' tsé̱mirakitö. 28 Es ie'pa wa̱ obeja ena
baka ena burro ena íyi ko̱s tso' ká̱ kköiëulewa̱ e' a̱, ñies ì ko̱s tso' kañika̱ e' mítse̱r. 29 Ñies
íyi tso' ko̱s u a̱, e' mítse̱r ie'pa wa̱ se̱raa̱. Ala'rla ko̱s ena alakölpa ko̱s e'pa klö'wé̱lur ie'pa
tö ie'pa kanè mésopaie. 30 Eta̱ Jacob tö iché Simeón ena Leví a̱:

—A' tö se' tsa̱ié. A' kue̱ki̱ ká̱ i' wakpa e' dör canaánwak ena fereseowak e'pa ulurdaë
se' ki̱ tai̱ë. Ie'pa ñì dapa'u̱raë ñippök se' ta̱. Kè̱ se' wa̱ ñippökwakpa ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa
e̱' alöraka̱ se' ki̱. Ye' ena ye' yamipa ko̱s ttelurdaë ie'pa tö.

31 Erë ie'pa tö iiu̱té:

---

* 34:12 iské: E' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa wöblar tö ilà busipa watue̱ke inua̱ki a̱.

—¿I̱ma ie'pa e̱rbikö̀ tö ie'pa wa̱ sa' kutà mi'mitse̱r we̱s alakölpa sulusi es?

35

Skëköl e̱r buaë ché Jacob a̱ Betel

[1] E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö iché Jacob a̱: “Be' yú se̱nuk Betel. Ee̱ ák katatö́ ka̱'ie ye' dör
be' Këköl e̱' kkayë' be' a̱ mik be' bakshkar Esaú yöki̱ eta̱, e' dalöioie.” [2] Eta̱ Jacob tö iché
iyamipa a̱ ena ko̱s itso'rak ie' ta̱, e'pa a̱ ñies:

—Íyi diököl tso' a' wa̱ dalöiè, ese ko̱s tulö́ttsa̱ bet. A' kuö́ ta̱ a' datsi' mane'ṳlor.
[3] Mishkarak bet Betel. Ee̱ ye' tö ák katateke et ka̱'ie iyiwak jchoie Skëköl dalöioie. Ie'
tö ye' ki̱me' mik ye' bak e̱rianuk tai̱ë eta̱. Ie' tö ye' kköna' ko̱s ye' ká̱ka're ekkë.

[4] E' bet ta̱ íyi diököl tso' ie'pa wa̱ dalöiè ese tulérakitö Jacob a̱. Ñies ikukuöio ko̱s, e'
tulérakitö Jacob a̱. E' ko̱s wötéluritö kós klö̀ te̱r tsi̱net Siquem e' diki̱a̱. [5] Eta̱ ie'pa e̱' yélur.
Erë ká̱ tso' tsi̱net tsi̱net e' wakpa ko̱s suawé̱ka̱ tai̱ë Skëköl tö, e' kue̱ki̱ e'pa kë̀ wa̱ ie'pa
töiëne.

[6] Eta̱ Jacob ena iyamipa ko̱s demi ká̱ kiè Luz a̱te̱ Canaán. Ká̱ e' kiè ñies Betel. [7] Eta̱ ee̱ ák
katatéitö et ka̱'ie iyiwak jchoie Skëköl dalöioie. Ee̱ Skëköl e̱' kkayë' ie' a̱ mik ie' bakshkar
iël yöki̱ eta̱. E' kue̱ki̱ ák katatéitö e' kiè méka̱itö El-Betel.* [8] E' ukuöki̱ ta̱ ká̱ e' a̱ Rebeca
kkö'nukwak bak kiè Débora, e' blënewa̱ ta̱ inú bléwa̱rakitö kós klö̀ te̱r ee̱ e' diki̱a̱. Kal e'
te̱r ká̱ kiè Betel e' o̱'mik. Jacob tö ká̱ e' kiè méka̱ “I̱è̱ kéli”.

[9-10] Mik Jacob bite̱ane Padán-aram dene Canaán, eta̱ Skëköl e̱' kkachéne etökichane ie'
a̱. Eta̱ Skëköl e̱r buaë ché ie' a̱ i' es:

“Be' kiè Jacob,
erë be' kë̀ kièi̱a̱ es.
I̱'ñe ta̱ be' kiè méka̱yö Israel.”

Skëköl tö ie' kiè mane'wé̱ttsa̱, [11] e' ukuöki̱ ta̱ ichéitö ia̱:

“Ye' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ e';
Be' ala'r ena be' aleripa alönú tai̱ë.
Be' aleripa alördaë tai̱ë,
e'pa döraë ká̱ tai̱ë wakpaie.
Ñies ie'pa shu̱a̱ blu'pa döraë.
[12] Ká̱ me'bakyö Abraham a̱ ena Isaac a̱,
e' méyö be' a̱ ñies be' aleripa a̱.”

[13] Mik Skëköl tté o̱ne Jacob ta̱, ta̱ imía̱. [14] Ee̱ Jacob ák duéka̱ ek së sù̱. Ák e' ki̱ ie' tö kiò̀
ena vino té iwà kkachoie tö e' dör batse'r Skëköl a̱. [15] Ká̱ e' kiè méka̱itö Betel.

Raquel blënewa̱

[16] E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' yélur Betel míyal Efrata. Ka̱m ie'pa dö̀mi Efrata e' tso'ia̱ elkeë,
eta̱ Raquel alà ku̱rketke e' diwö de. E' tö Raquel kiri'wé̱wa̱ tai̱ë erë kë̀ iwà ku̱r yës. [17] Ie'
tso'tke suluë ichö́k eta̱ ikkö'nukwak dur ee̱, e' tö iché ia̱: “Kë̀ be' suanuk. Be' alà ku̱ne.
E' wák dör wëm.” [18] Eta̱ Raquel wake' duökewa̱tke, isiwa̱' bata tkökeia̱, e' shu̱a̱ ilà kiè
méka̱atitö Ben-oní.† Erë ilà yé̱ tö ikiè mane'wé̱ Benjamín.‡

[19] Es Raquel blënewa̱. Inú wötéwa̱rakitö Efrata ñalé̱ ki̱. I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiè Belén. [20] Eta̱ wé̱
Raquel nu bléwa̱itö e' ki̱ ák duéka̱ ek Jacob tö iwà kkachoie. I̱'ñe ta̱ ák e' tkëria̱ Raquel pö
kkachoie.

* 35:7 El-Betel: Hebreoie kiè e' wà kiane chè Skëköl tso' Betel. † 35:18 Benoni: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ye'
e̱riane e' alé. ‡ 35:18 Benjamín: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ye' ulà bua'kka e' alé.

21 Eta̲ Israel§ michoë wé̲ imi'kerö ee̲. Ie' e̲' tsé̲a̲t se̲nuk ká̲ kiè Migdal Éder e' wi̲shke̲.
22 Ie' tö ká̲ yué se̲noie ee̲, e' ukuöki̲ ta̲ ilà Rubén se̲néka̲ ie' alaköl kiè Bilhá e' ta̲, e' jche̲newa̲
ie' wa̲.

Jacob aladulakölpa

Jacob aladulakölpa döka̲ dabom eyök ki̲ böl (12). 23 Ie' ala'r Lía ta̲ e'pa dör Rubén, e'
dör ikibi, ñies Simeón, Leví, Judá, Isacar ena Zabulón. 24 Ila'r Raquel ta̲ e'pa dör José ena
Benjamín. 25 Raquel kanè méso kiè Bilhá, e' ta̲ ila'r dör Dan ena Neftalí. 26 Lía kanè méso
kiè Zilpá, e' ta̲ ila'r dör Gad ena Aser. E'pa dör Jacob aladulakölpa ku̲ne Padán-aram e'pa.

Isaac blënewa̲

27 Jacob minea̲ iyé̲ Isaac sa̲u̲k ká̲ kiè Mamré ee̲. Ká̲ e' kiè ñies Arbá ö Hebrón. Ká̲ e'
a̲ Abraham ena Isaac bak se̲nuk. 28-29 Isaac kënewa̲tke. Mik ie' ki̲ duas tso' cien eyök ki̲
dabom paryök (180), eta̲ iblënewa̲ mía̲ idëu̲töpa itöki̲. Ila'r Esaú ena Jacob e'pa tö inú
wötéwa̲.

36

Esaú aleripa

1 I'pa dör Esaú aleripa. Esaú kiè ñies Edom. 2 Esaú se̲néwa̲ canaánwak alakölpa mañal
ta̲. Eköl dör Adá, e' dör hititawak kiè Elón, e' alà busi. Iëköl kiè Oholibamá, e' dör Aná alà
busi ena heveowak eköl kiè Sibón, e' talà. 3 Bata é̲k kiè Basemat, e' dör Ismael alà busi
ena Nebaiot kutà. 4 Adá alà tsá̲ ku̲ne e' kiè Elifaz. Basemat alà kiè Reuel. 5 Oholibamá
ala'r ku̲ne mañal. E'pa kiè dör Jeús, Jaalam ena Coré. E'pa dör Esaú ala'r ku̲ne mik ie' bak
se̲nuk Canaán eta̲ e'pa.
6 Esaú wa̲ ilakölpa ena ila'r wëpa ena ila'r busipa ena imale̲pa ko̲s se̲rke ie' ska' e'pa ko̲s
míyal ie' wa̲ e̲' ta̲ se̲nuk ká̲ bánet iël Jacob e' yöki̲. Ñies ie' wa̲ iyiwak ko̲s ena ì ko̲s dë' ie'
ulà a̲ Canaán, e' mítse̲r se̲raa̲. 7 Esaú ena Jacob wa̲ íyi tso' tai̲ë. E' kue̲ki̲ ie'pa kȅ chë'ka̲ia̲
ñita̲. Kȅ ì ku̲'ia̲ wë' ie'pa böl iyiwak a̲ katè. 8 E' kue̲ki̲ Esaú (e' kiè ñies Edom) e' mía̲ se̲nuk
Seír ké̲bata a̲.
9 I' dör Esaú aleripa bak se̲nuk Seír ké̲ köwö ki̲, e'pa kiè edomwak. 10 I'pa dör Esaú ala'r:
Elifaz e' dör Esaú alà Adá ta̲, ena Reuel e' dör Esaú alà Basemat ta̲.
11 Elifaz ala'r dör Temán, Omar, Sefó, Gatam ena Quenaz. 12 Elifaz alaköl skà bak eköl
kiè Timná, e' ta̲ ilà ta̲' eköl kiè Amalec. E'pa dör Esaú alaköl kiè Adá e' uyökpa.
13 Reuel ala'r dör Náhat, Zérah, Samá ena Mizá. E'pa dör Esaú alaköl kiè Basemat e'
uyökpa.
14 Esaú alaköl kiè Oholibamá, e' dör Aná alà busi ena Sibón talà. Ie' ala'r dör Jeús,
Jaalam ena Coré.
15 I'pa dör Esaú aleripa e'pa ditséwöpa wökirpa:
Esaú alà kibi kiè Elifaz e' aleripa dör: Temán, Omar, Sefó, Quenaz, 16 Coré, Gatam ena
Amalec. E'pa dör Elifaz aleripa e'pa ditséwöpa wökirpa bak se̲nuk Edom. Ie'pa dör Adá
uyökpa.
17 Esaú alà kiè Reuel e' ala'r dör: Náhat, Zérah, Samá ena Mizá. E'pa dör Reuel
ditséwöpa wökirpa bak se̲nuk Edom. Ie'pa dör Basemat uyökpa.
18 Esaú alaköl kiè Oholibamá e' dör Aná alà busi. Ie' ala'r dör: Jeús, Jaalam ena Coré.
E'pa dör Oholibamá ditséwöpa wökirpa.
19 E'pa ko̲s dör Esaú (kiè ñies Edom) e' aleripa. E'pa dör ie'pa ditséwöpa wökirpa.
20 I'pa dör wëm dör horeowak eköl kiè Seír, e' ala'r. Ie'pa bak se̲nuk Edom ñies. Ie'pa
kiè dör: Lotán, Sobal, Sibón, Aná, 21 Disón, Éser, ena Disán. E'pa dör Seír ala'r wëpa. Ie'pa
dör horeowak wökirpa bak se̲nuk Edom. 22 Lotán ala'r dör Horí ena Hemam. Lotán kutà
dör Timná. 23 Sobal ala'r dör Alván, Manáhat, Ebal, Sefó ena Onam. 24 Sibón ala'r dör
Aiá ena Aná. Ká̲ e' ta̲ Aná tso' iyé̲ kiè Sibón e' burro kkö'nuk e' dalewa ie' tö di' tum kué̲
tai̲ë ká̲ sí po e' a̲. 25 Aná alà wëm kiè Disón. Ie' alà busi kiè Oholibamá. 26 Disón ala'r dör

§ 35:21 Israel: E' dör Jacob kiè pa̲'a̲li̲ me'ka̲ Skëköl tö iki̲ e'.

Hemdán, Esbán, Itrán ena Querán. 27 Éser ala'r dör Bilhán, Zaaván, ena Acán. 28 Disán
ala'r dör Us ena Arán.
29 Horeowak wökirpa dör Lotán, Sobal, Sibón, Aná, 30 Disón, Éser, ena Disán. E'pa dör
horeowak wökirpa iyamipa wa. Ie'pa bak se̱nuk Seír.
31 I'pa dör Edom blu'pa, ka̱m Israel aleripa blúpa dö̀ e' yöki̱. 32 Bela, e' dör Beor alà,
e' de Edom wakpa blúie. Ie' ká̱ kiè Dinhaba. 33 Bela blënewa̱ e' skéie Jobab yöne blu'ie.
Ie' dör Zérah alà. Ie' datse̱ Bosrá. 34 Jobab blënewa̱ e' skéie Husam datse̱ Temán e' yöne
blu'ie. 35 Husam blënewa̱ e' skéie Hadad dör Bedad alà e' yöne blu'ie. Bedad e̱' ali'ka̱
Madián wakpa ki̱ ká̱ kiè Moab ee̱. Husam ká̱ kiè Avit. 36 Hadad blënewa̱, e' skéie Samlá
yöne blu'ie. Ie' ká̱ kiè Masrecá. 37 Samlá blënewa̱, e' skéie Saúl yöne blu'ie. Ie' ká̱ dör
Rehobot. Ká̱ e' a̱te̱ di' kkö̀ a̱ tsi̱net. 38 Saúl blënewa̱, e' skéie Baal-hanán yöne blu'ie. Ie'
dör Acbor alà. 39 Baal-hanán blënewa̱, e' skéie Hadad yöne blu'ie. Ie' ká̱ kiè Pau. Ie' alaköl
kiè Mehetabel, e' dör Matred alà busi ena Mezaab talà.
40 I'pa dör Esaú aleripa kiè iyamipa wa ñies iká̱ wa: Timná, Alvá, Jetet, 41 Oholibamá,
Elá, Pinón, 42 Quenaz, Temán, Mibsar, 43 Magdiel ena Iram. Esaú kiè ñies Edom. E'pa ko̱s
dör Edom ká̱ blu'pa wé̱ ise̱nerak iká̱ ki̱ ee̱.

37

1 Jacob e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Canaán wé̱ iyḗ bak se̱nuk ee̱. 2 Ttè i' dör Jacob aleripa e' pakè.

José ena iëlpa

Jacob alà kiè José, mik e' ki̱ duas tso' dabom eyök ki̱ kul (17) eta̱ ie' tso' iyḗ obeja kkö'nuk iëlpa ta̱. Iëlpa dör iyḗ alakölpa kiè Bilhá ena Zilpá, e'pa ala'r. Eta̱ ì sulu ko̱s wambleke iëlpa tö ie' wöwa, ese kkateke se̱raa̱ ie' tö iyḗ a̱.
3 Ie' ku̱ne mik iyḗ Jacob kënewa̱tke eta̱. E' kue̱ki̱ Jacob ki̱ ie' kiar ila'r male̱pa tsa̱ta̱. E'
kue̱ki̱ Jacob tö datsi' yué ie' a̱ ki̱tkëule buaë. 4 Erë mik ie' ëlpa wa̱ ijche̱newa̱ tö ie'pa yḗ ki̱
ie' kiar ie'pa ulitane tsa̱ta̱ eta̱ ie'pa é̱na ia̱r suluë, kè̱ ishke̱'we̱ta̱'.
5 Ká̱ et ta̱ ie' kabsué̱ e' pakéitö iëlpa a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na suluë ie' kí̱ a̱ne. 6 Ie' tö ikabsuè̱
paké iëlpa a̱ i' es:
—Ye' ttö̀ ttö́. Ye' kabsué̱ e' pakekeyö a' a̱. 7 Ye' kabsué̱ tö se' ulitane tso' kaneblök
kañika̱ dalì shu̱a̱. Se' tso' dalì wöshtök e' tsa̱tésö ettsa̱k ettsa̱k. Ye' tö isué̱ tö bet ye' icha
e̱' duéka̱ bua' shkë'ka. A' ichapa e̱' dapa'wé̱ ye' icha pamik shkit ta̱ e'pa tö ye' icha dalöié.
8 Eta̱ iëlpa tö iiu̱té:
—¿Be' é̱na iwà chak tö be' döraë sa' blúie? ¿Sa' se̱rdaë be' diki̱a̱?
Ie' kabsué̱ ena we̱s ipakéitö ie'pa a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa é̱na suluë ie' kí̱ a̱ne.
9 E' ukuöki̱ ta̱ ie' skà kabsué̱ne, e' pakéitö iëlpa a̱ ñies. Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' kabsué̱ tö diwö ena si'wö ñies bëkwö döka̱ dabom eyök ki̱ et (11), e' ko̱s tö ye'
dalöieke.
10 Mik ie' tö ikabsué̱ e' paké iyḗ a̱ ena iëlpa a̱, eta̱ iyḗ tö iuñé:
—¿Ì kiane chè be' ki̱ kabsuè̱ e' wa? Ttsëskua be' mì ena be' ëlpa ena ye', sa' ka̱wöta̱ be'
dalöiök.
11 Ie' ëlpa é̱na ia̱r suluë. Erë iyḗ tö ibikeitsé tai̱ë: ¿ì kébisué̱ José tö es?

José watué̱ttsa̱ iëlpa tö

12 Ká̱ et ta̱ José ëlpa míyal dö̀ Siquem iyḗ iyiwak wëttsë ka̱kö yulök. 13 Eta̱ Jacob tö iché
José a̱:
—Be' ëlpa tso' tsi̱net Siquem iyiwak kkö'nuk. Ye' ki̱ ikiane tö be' yú isa̱u̱k.
Eta̱ José tö iiu̱té:
—E' buaë. Ye' mí isa̱u̱krak.
14 Jacob tö iiu̱té:
—Ëkëkë. Be' yú be' ëlpa sa̱u̱k, is itso'rak, is iyiwak tso' ñies. E' wa be' wa̱ ye' a̱ itté
dömine.

Eta̱ Jacob tö ie' patkémi. Ie' e̱' yéttsa̱ Hebrón ké̱ kkue ki̱ mía̱ Siquem. [15] Ee̱ ie' shkȍdur
chò kañika̱, e' kué̱wa̱ wëm eköl tö ta̱ e' tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì yulök be' tso'?
[16] Ie' tö iiu̱té:
—Ye' tso' ye' ëlpa yulök. ¿Be' kȅ wa̱ ijche̱r wé̱ ie'pa tso' ye' yé̋ iyiwak kkö'nuk?
[17] Wëm e' tö iiu̱té:
Ie'pa kȅ ku̱'ia̱ íe̱. Ie'pa mineyalbak. Ye' ittȍ ttsérak tö ie'pa mi'kea̱ Dotán.
Eta̱ ie' mía̱ iëlpa yulök. Eta̱ ie'pa kué̱itö Dotán. [18] Eta̱ iëlpa tö ie' sué̱ ka̱mië tö ie' datse̱.
Ka̱m idȍ e' dalewa iëlpa ka̱wö mérak ñì a̱ ie' ttowa̱. [19] Ichérakitö ñì a̱:
—Kabsa̱u̱kwak datse̱. [20] Ittöwa̱sö. Inú batröömisö ka̱uk kȅ a̱ di' ta̱' ese a̱. Eta̱ ichȍsö tö
iyiwak sulusi ie' katéwa. Es ie' kabsuȅ e' kȅ wà tkȍpa yës.
[21] Mik Rubén tö ttè e' ttsé, eta̱ ie' é̱na iël tsa̱tkak. E' kue̱ki̱ ie' tö iché iëlpa a̱:
—Kȅ ittarwa̱. [22] Kȅ a' tö ie' pé̋ tkö'u̱k. A' tö ió̋mi ka̱uk i' a̱. Kȅ a' ulà mukka̱ iki̱.
Rubén é̱na José tsa̱tkak tsȅmine iyé̋ a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱ es. [23] Erë mik José
debitu̱ iëlpa ska', eta̱ ie'pa tö ie' datsi' ki̱tkëule bua', e' yéttsa̱. [24] Eta̱ iklö'wé̱wa̱rakitö
batréemi, ka̱uk tso' di' blóie, erë kȅ iwà ta̱' ese a̱.
[25] E'ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' tuléwa̱ chkök, e' shu̱a̱ ie'pa isué̱ tö ta̱ië Ismael aleripa datse̱. E'pa
datse̱ Galaad michoë Egipto dalì dami iwa̱ e' wata̱u̱k. Kameio ki̱ ie'pa wa̱ kiȍ alar buaë e'
dami. Ñies kiȍ masmas kiè bálsamo ena mirra e' dami iwa̱. [26] Eta̱ Judá tö iché iëlpa a̱:
—Se' ël ttéwa̱sö ta̱ e' tté blésö, e' ta̱ e' wa ¿ì buaë dȍmi se' ulà a̱? [27] Ye' ichè buaë idir
tö iwata̱u̱ttsa̱sö Ismael aleripa a̱. Ie' dör se' ël se' yami e̱kka, e' kue̱ki̱ kȅ sö ittȍwa̱.
E' mène buaë iëlpa a̱. [28] Mik íyi wata̱u̱kwakpa datse̱ Madián e'pa tkami ee̱, eta̱ ie'pa tö
iël yéttsa̱ ka̱uk a̱ watué̱ttsa̱rakitö Ismael aleripa a̱ inuköl wömule̱ döka̱ dabom böyök (20)
ské ekkë. Es Ismael aleripa wa̱ José minetse̱r Egipto.
[29] Mik Rubén debitu̱ ka̱uk kkȍ ki̱, eta̱ kȅ iël ku̱'ia̱. E' tö ie' e̱riawé̱ ta̱ië. E' kue̱ki̱ idatsi'
jchélor. [30] E' ukuöki̱ ta̱, ie' mía̱ iëlpa ska' ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Se' ël tsirla kȅ ku̱'. ¿We̱s ye' e̱' ȕmi?
[31] Eta̱ ie'pa tö chibola ttéwa̱ ta̱ e' pé̋ wa José datsi' patié̱ka̱rakitö. [32] Eta̱ datsi' e'
patkémiitö iyé̋ a̱ ta̱ ichémi ia̱: “Datsi' i' kué̱ sa' tö. Ì sa̱ú̱ bua'ie. ¿Kȅ idör be' alà datsi'?”
[33] Eta̱ Jacob tö iché: “¡Tő, i' dör ye' alà datsi'! Iyiwak sulusi wé̱sele tö ye' alà ttéwa̱
katéwa.” [34] Eta̱ Jacob tö idatsi' jchéloyar e̱riane kue̱ki̱. Eta̱ datsi' tso' iëno mik schönewa̱
ese iéka̱itö. Eta̱ ilà blënewa̱ e' e̱riaitséitö ká̱ ta̱ië. [35] Eta̱ ila'r, wëpa ena alakölpa, e'pa ko̱s
de ie' pablök, erë kȅ ie' pablër yës. Iki̱ iu̱ke ta̱ië shu̱te̱ ilà dalërmik. Ie' tö iché: “Ye' schő
e̱riaitséraë dȍ mik ye' duowa̱ ekkë, es ye' döraë ie' ska'.”
[36] Eta̱ madiánwakpa demi Egipto. Ee̱ ie'pa tö José watué̱ttsa̱ wëm kiè Potifar e' a̱. Wëm
e' kaneblöke Egipto blú a̱. Potifar dör Egipto blú tsa̱tkökwakpa e' wökir.

38

Judá ena Tamar

[1] E' ké̱wö ska' ta̱ Judá e̱' batséttsa̱ iëlpa yöki̱ mía̱ se̱nuk wëm kiè Hirá e' ska'. E' se̱rke
ká̱ kiè Adulam. [2] Ee̱ Judá tö alaköl sué̱ eköl. E' dör wëm canaánwak kiè Súah e' alà busi,
e' ta̱ ie' se̱néwa̱. [3] E' ukuöki̱ ta̱ iduneka̱ ta̱ ilà ku̱ne wëm, e' kiè méka̱itö Er. [4] E' ukuöki̱ ilà
skà ku̱ne wëm, e' kiè méka̱itö Onán. [5] E' ukuöki̱ ta̱ ilà skà ku̱ne wëm, e' kiè méka̱itö Selá.
E' ku̱ne mik ie' se̱rke ká̱ kiè Quezib, ee̱ eta̱.
[6] Judá tö alaköl yulé se̱nowa̱ie ilà kibi kiè Er e' ta̱. E' kiè Tamar. [7] Eta̱ Er se̱rke suluë
shu̱te̱ Jehová wöa̱. E' kue̱ki̱ Jehová tö ittéwa̱. [8] Eta̱ Judá tö iché Onán a̱:
—Be' ka̱wöta̱ se̱nukwa̱ be' dabököt ta̱ alà kȍka̱ be' ël blënewa̱ e' a̱ we̱s se' wakpa a̱
imenea̱tbak es.
[9] Onán é̱na ia̱ne tö ie' alà ku̱rmi ko̱s ischő ta̱, e' kȅ dör ie' wák ala'r. E' kue̱ki̱ mik ie'
se̱rke ischő ta̱, eta̱ bet ta̱ ie' e̱' ské̱u̱ bánet a̱s kȅ alà kȍka̱ ischő ta̱. Es ie' kȅ wa̱ iël a̱ iditséwö

menea̱t. [10] E' dör suluë ichö́k Jehová a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Onán ttéwa̱ ñies. [11] Eta̱ Judá tö iché
iyàk Tamar a̱:
—Be' yú se̱nuk be' yë́ u a̱ we̱s schö́ es dö̀ mik ye' alà Selá talane eta̱.
Erë Judá tso' Tamar ki̱tö'u̱k. Ie' ibikeitsé tö Selá duöwa̱mi we̱s iëlpa duolur es. Es Tamar
minea̱ se̱nuk iyë́ ska'.
[12] Ká̱ de taië ta̱ Judá alaköl dör Súah alà busi e' blënewa̱. Ie' schö́ ké̱wö tka ta̱ ie' mía̱ ká̱
kiè Timnat, wé̱ itso'rak ie' obeja köyök tök ee̱. Ie' yami kiè Hirá e' dör adulamwak, e' mí
ie' ta̱ ie' wapiöu̱k. [13-14] Tamar tö isué̱ tö Judá alà kiè Selá, e' detke këchke erë kë̀ ie' se̱nèwa̱
ie' ta̱. E' wa ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö Judá tö ie' ki̱tö'wé̱ Selá wa. E' kue̱ki̱ mik ie' wa̱ ijche̱newa̱
tö inua̱ki mía̱ Timnat iobeja köyök tök, eta̱ ie' e̱' paiöke schö́ie e' mane'wé̱ttsa̱neitö. Iwö
pabakéwa̱ datsi'tak wa a̱s kë̀ yi a̱ iwërwa̱. Eta̱ imía̱ ká̱ kiè Enaim. Ee̱ ie' e̱' tkése̱r Timnat
ñalé̱ kkö̀ a̱.
[15] Mik Judá tö Tamar sué̱ ta̱ ie' ibikeitsé tö e' dör alaköl sulusi iwö pabakéwa̱ e' kue̱ki̱.
[16] Eta̱ ie' mía̱ iwöki̱. Kë̀ ie' wa̱ ie̱ri ta̱' tö e' dör ie' yàk. Eta̱ ichéitö ia̱:
—¿Se' se̱r ñita̱?
Eta̱ Tamar tö iché ia̱:
—¿Ì meke be' tö ye' a̱ iskéie?
[17] Eta̱ Judá tö iiu̱té:
—Ye' chibo patköke be' a̱ etö iskéie.
Ie' iiu̱té:
—Ëkëkë. Erë be' íyi tsá̱ múa̱t ye' a̱ dö̀ mik be' tö chibola patké eta̱.
[18] Judá tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì kiane be' ki̱ tö ye' imèa̱t be' a̱?
Eta̱ ie' tö iiu̱té:
—Be' tabechka tso' e̱' kiè shtoie, e' múa̱t ye' a̱ ikichaë. Ñies be' shko kéli múa̱t ye' a̱.
Judá tö imé ia̱ ta̱ ie' se̱né ie' ta̱. Eta̱ alaköl duneka̱. [19] E' ukuöki̱ ta̱ Tamar mía̱ iu a̱ eta̱
idatsi'tak wa iwö pabakéwa̱ e' yéttsa̱itö. Eta̱ ie' e̱' paiéne schö́ es.
[20] E' ukuöki̱ ta̱ Judá tö chibo patkémi iyami adulamwak e' ulà a̱ a̱s ie' tö imù alaköl a̱
a̱s alaköl e' tö ie' íyi méa̱t alaköl ulà a̱ e' mùbitu̱ne. Erë ie' yami kë̀ wa̱ alaköl e' ku̱neia̱.
[21] Eta̱ ie' tö ká̱ e' wakpa a̱ ichaké:
—Alaköl sulusi e' dör enaimwak a̱té̱a̱t ñala̱ ska', ¿wé̱ e'?
Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Í̱e̱ alakölpa sulusi kë̀ dë'.
[22] Eta̱ ie' bite̱ane Judá wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Kë̀ ye' wa̱ alaköl ku̱ne. Ye' tö ichaké ká̱ e' wakpa a̱. Ie'pa tö ye' a̱ iché: ‘Í̱e̱ alakölpa
sulusi kë̀ dë'.’
[23] Judá tö iiu̱té:
—A̱s ye' íyi tsú̱a̱titö es kë̀ yi tö sa' jaëwe̱pa. Kë̀ ye' iane iwiie. Ye' tö ichibo patkémi be'
ulà a̱, erë kë̀ be' wa̱ alaköl ku̱ne.
[24] Eta̱ si' mañat ulatök ta̱ Judá ki̱ biyö̀ de tö:
—Be' yàk Tamar e' se̱ne' wëpa kua̱'ki̱ ta̱. Ie' duneka̱.
Eta̱ Judá tö iché a̱neule:
—¡Iyö́ttsa̱ ta̱ iña'ú̱wa!
[25] Erë mik ie' yekettsa̱ ie'pa tö ttèwa̱, e' wösha̱ ie' ttè mémi inua̱ki a̱: “Yi íyi a'tse̱r ye'
ulà a̱ i', e' wák tö ye' duéka̱. Be' isa̱ú̱. ¿Yi kiè shto tabechka i' ikichaë ena shko kéli i'? ¿e'
su̱ule be' wa̱?” [26] Mik Judá tö ie' íyi sué̱wa̱ iyàk ulà a̱ ta̱ ichéitö: “Alaköl i' dör buaë. Kë̀ ye'
wa̱ iulabatse̱ ye' alà Selá ta̱. Ye' e̱' wamblé sulu ie' ki̱.” Eta̱ kë̀ ie' se̱neia̱ ie' ta̱.
[27] Tamar alà ku̱ne klö̀ wák dör wëpa. [28] Itsörke e' wösha̱, eta̱ eköl ulà dettsa̱ ke̱we. Eta̱
ie' kkö'nukwak tö datsi'kicha batsë e' mué̱wa̱ ilà ulà mik ta̱ ichéitö: “I' ë́k ku̱ne ke̱we.”
[29] Erë e' wösha̱ë bet ta̱ alà ulà tié̱wa̱ne etökichane eta̱ iëk ku̱ne ke̱weie. Eta̱ ikkö'nukwak

tö iché ia̱: “¿We̱s be' ku̱ne ke̱weie?” E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Fares.* 30 E' ukuöki̱ ta̱, iulà a̱
datsi'kicha tkër batsë e' ku̱ne, e' kiè méka̱itö Zérah.

39

José tkashkar Potifar alaköl ulà a̱

1 José minetse̱rak iwa̱ Egipto. Ká̱ e' ki̱ wëm tso' eköl kiè Potifar, e' tö ie' tué̱ttsa̱ Ismael
aleripa a̱. Wëm e' kaneblöke Egipto blú a̱. Ie' dör Egipto blú tsa̱tkökwakpa wökir. 2 Erë
Jehová tso' José ta̱, e' kue̱ki̱ ì ko̱s kanewe̱keitö e' dökettsa̱ buaë iwökir egiptowak e' ska'.
3 Iwökir tö isué̱ tö Jehová tso' José ta̱, e' kue̱ki̱ ì ko̱s kanewe̱keitö e' dökettsa̱ buaë. 4 E'
kue̱ki̱ iwökir ki̱ ikiarke tai̱ë. Ie' tö iméka̱ ie' wák ki̱mukwakie. Ñies iméka̱itö ie' íyi ko̱s e'
kue̱bluie. Ie' wa̱ íyi ko̱s tso' e' kkö'nekeitö. 5 Mik Potifar tö ie' méka̱ iíyi ko̱s kue̱bluie, eta̱
Jehová e̱r buaë chémi Potifar a̱. Ie' íyi ko̱s tso' iu a̱ ena kañika̱ e' ko̱s mir buaë. 6 José tö
Potifar íyi ulitane kkö'neke buaë. E' kue̱ki̱ Potifar kë̀ wöki̱ ì wëneia̱ yës. Ì ñak ie' é̱na e' è̱
bikeitsekeitö.
José wák dör bua'bluka̱. 7 Ká̱ de iki̱ tai̱ë eta̱ iwökir alaköl wöbatseka̱ iwa. Ká̱ et ta̱ ie'
iché ia̱:
—Be' se̱núka̱ ye' ta̱.
8 Erë José kë̀ wa̱ ie' ttè iu̱tëne ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' ttö̀ ttsö́. Ye' wökir íyi ulitane méa̱t ye' ulà a̱ su̱noie. Ye' tso' íe̱, e' ta̱ kë̀ ie' tkine
ie' íyi ko̱s ki̱. 9 Ye' tso' ie' u kue̱blu kibiie. Ye' wökir kë̀ wa̱ ì kkë̱one ye' ki̱. Be' è̱ kë̀ menea̱t
iwa̱ ye' a̱ be' dör ie' alaköl e' kue̱ki̱. ¿We̱s ye' tö ì sulu i' wamblèmi be' ta̱? ¿We̱s ye' tö ì
sulu wamblèmi Skëköl ki̱?
10 Ke̱kraë alaköl tö ie' a̱ icheke: “Be' se̱nú ye' ta̱.” Erë ie' kë̀ tö iiu̱teta̱' yës. Ie' tö iulawaté
ke̱kraë. 11 Ká̱ et ta̱ ie' tkawa̱ we̱shke̱ íyi kanéu̱k eta̱ iwökir alaköl e' è̱ tkër. 12 Eta̱ iwökir
alaköl tö ie' klö'wé̱wa̱ idatsi' a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' se̱nú ye' ta̱.
Erë ie' tkashkar iulà a̱ mía̱ tu̱neule. Ie' datsi' yënettsa̱at alaköl ulà a̱. 13 Mik iwökir
alaköl tö isué̱ tö José datsi' a̱te̱ ie' ulà a̱ 14 eta̱ ie' tö ikanè mésopa kié ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Isa̱ú, ye' wëm wa̱ hebreowak dë'bitu̱ e' tso' se' wayuök. Ie' dewa̱ ye' ska'. Ie' se̱nakka̱
ye' ta̱ kësik wa erë ye' a̱neka̱ tai̱ë. 15 Mik ie' ittsé tö ye' a̱neka̱ tai̱ë ta̱ ie' tkashkar tu̱neule.
Ie' datsi' yënettsa̱at e' a̱te̱ ye' ulà a̱.
16 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö José datsi' blé kkayënoie iwëm a̱ mik idene eta̱. 17 Mik iwëm dene,
eta̱ ipakéitö ia̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' wa̱ hebreowak dë'bitu̱ kanè mésoie, e' tkawa̱ we̱shke̱ ye' ska'. Ie' se̱nakka̱ ye' ta̱.
18 Erë mik ye' a̱neka̱ tai̱ë, eta̱ ie' tkashkar tu̱neule ta̱ idatsi' a̱te̱ tër íe̱. 19 Es be' kanè méso
tö ye' dalöse̱wé̱wa̱.
Mik iwökir tö ttè e' ttsé eta̱ iluneka̱ tai̱ë. 20-21 José klö'wé̱wa̱itö wötökwa̱ patkéitö wé̱
Egipto blú bolökpa tso' wötëule ee̱. Erë Jehová tso' José ki̱muk s'wöto wé a̱ ñies. Ie' e̱r
bua' chöke ia̱. Ie' tö s'wöto wé wökir ké e̱r buaë chök ia̱. 22 S'wöto wé wökir tö iméka̱
s'tso' wötërulewa̱ male̱pa ko̱s kue̱bluie. José tö ì ko̱s we̱ke s'wöto wé a̱ e' ké̱wö meke.
23 Jehová tso' José ta̱. Ie' tö iki̱meke a̱s ì ko̱s döttsa̱ buaë ie' a̱. E' kue̱ki̱ ì kanewe̱ke José tö
e' kë̀ sue̱ku̱'ia̱ s'wöto wé wökir tö tö is imir.

40

Kabsuè̱ böt e' wà paké José tö

1-2 E' ukuöki̱ ta̱ wëm dör Egipto blú a̱ vino mukwakpa e'pa kue̱blu ena wëm dör blu'
a̱ pan yuökwakpa e'pa kue̱blu, e'pa böl tö iblú tsiriwé̱ka̱. E' kue̱ki̱ ie' uluneka̱ ie'pa ki̱
3 ta̱ ie'pa patkéitö wötèwa̱ ikkö'nukwakpa kue̱blu e' u a̱ s'wöto wé tso' e' a̱. Ee̱ José tso'
wötëule ñies. 4 Eta̱ Egipto blú kkö'nukwakpa e' kue̱blu tö José ké wëpa böl ñe'pa kkö'nuk.
Ee̱ ie'pa se̱né wötëule ká̱ tai̱ë.

* 38:29 Fares: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè tkabitu̱ ke̱weie.

5 Ká̱ et nañewe ta̱ ie'pa böl kabsué̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. E' wà dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 6 Bule es
bla'mi ta̱ José debitu̱ isa̱u̱k. Ie' tö isué̱ tö ie'pa e̱riane. 7 E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Iö́k i̱'ñe ta̱ a' wö wër sia̱r?
8 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' kabsué̱, erë kë̀ yi ku̱' sa' a̱ iwà pakök.
Ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö s'kabsuè̱ e' wà chèmi se' a̱? ¿I̱ma a' kabsué̱? E' chö́ ña.
9 Eta̱ blu' a̱ vino mukwakpa kue̱blu e' tö ikabsuè̱ paké ia̱ ta̱ ichéitö:
—Ye' kabsué̱ tö uva kicha me'r ye' wösha̱ 10 e' ulà tso' mañat. E' dapëneka̱ e' wörkua
bune tai̱ë ta̱ iwörkua mía̱ne iwö́liie e' yua' tso' tai̱ë. 11 Egipto blú tka̱' a'tse̱r ye' ulà a̱. E' a̱
uvawöli diö̀ tuéeyö. E' ukuöki̱ ta̱ ye' wák tö imé blu' a̱. Es ye' kabsué̱.
12 José tö iché ia̱:
—Be' kabsuè̱ e' wà kiane yënuk i' es: Be' tö uva kicha ulà kébisué̱ mañat. E' wà kiane
yënuk ká̱ mañat. 13 Ká̱ mañat ta̱ blu' tö be' shu̱leraë. Be' kané meraneitö be' a̱. Vino
meranebö ie' a̱ we̱s be' tö io̱' kuaë es. 14 Be' we'ikèyö, mik iwà tka, eta̱ kë̀ be' é̱na ye'
chökwa. Ye' tté chö́ blu' a̱ a̱s itö ye' yö̀ttsa̱ íe̱. ¡Be' e̱r buaë chö́ ye' a̱! 15 Ye' dör hebreowak
e' ekiblë'wa̱bitu̱ ie'pa tö. Ye' kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne. Ye' tso' wötëule ë́.
16 Mik blu' pan yuökwakpa kue̱blu e' tö isué̱ tö José tö iyami kabsuè̱ e' wà paké ta̱ idettsa̱
buaë eta̱ ie' tö ie' icha paké ia̱ ñies. Ie' iché:
—Ye' kabsué̱ tö ye' wa̱ kkö́ dami mañal ye' wökir ki̱, e' a̱ pan saruru dami. 17 Kkö́ tkër
ká̱kke̱ ë́k e' a̱ pan dami blu' a̱ daklili. Erë pan dami ye' wa̱ kkö́ a̱ ye' wökir ki̱ e' ñeke dù tö.
18 Eta̱ José tö iché ie' a̱:
—Be' kabsué̱ e' wà kiane yënuk i' es: kkö́ mañal e' dör ká̱ mañat. 19 E' wà kiane chè tö
ká̱ mañat ta̱ blu' tö be' kuli' tökök patkeraë, ta̱ be' nu kichatkeraka̱ kal ulà a̱. Dù tö be' nu
katerawa̱.
20 Ká̱ de mañat ta̱ blu' tö idueswö tkö'wé̱ chkè wa di'yè wa tai̱ë ikue̱blupa ulitane
kaneblöke ie' a̱ e'pa a̱. E' shu̱a̱ ie' tö ivino mukwakpa kue̱blu ena ipan yuökwakpa kue̱blu
e'pa böl tsu̱kbitu̱ patké s'wöto wé a̱ ikue̱blupa ulitane wörki̱. 21 Vino mukwakpa kue̱blu
e' a̱ ikané méneitö. Ie' tö blu' a̱ itka̱' méne we̱s kuaë es. 22 Erë pan yuökwakpa kue̱blu, e'
patkémi nu kichatkèka̱ we̱s José tö iyë' es. 23 Erë vino mukwakpa kue̱blu e' kë̀ e̱r a̱neia̱
José ska'.

41

Egipto blú kabsué̱ bötökicha e' wà paké José tö

1 Duas de bök, e' ukuöki̱ ta̱ Egipto blú kabsué̱ tö ie' dur di' kiè Nilo e' kkömik. 2 Ie' isué̱
tö baka deyal di' a̱ kuktö. E' dör baka bua'buaë jani'janila. E' iëte̱r chkök kuachka shu̱a̱.
3 E' itöki̱ baka skà deyal kuktö di' a̱. Erë e' dör suluë sí sulula. E' míyal di' kkömik baka
malè̱ o̱'mik. 4 Eta̱ baka sí sulula kuktö, e' tö baka bua'buaë kuktö e' katélur.
Ee̱ ta̱ blu' ti̱'neka̱. 5 E' ukuöki̱ ta̱ bet ie' kapowa̱ne ta̱ ikabsue̱ne tö ì talarke kuö̀ sṳ̀ kiè
trigo e' klö̀ elka ë̀ a̱ ila'k deka̱ kul. Ila'k e' dör bua'buaë iwö blubluë. 6 E' itöki̱ iskà tskine e'
klö̀ elka ë̀ a̱ ila'k deka̱ kul ñies, erë sulula idir. Siwa̱' datse̱ diwö tskirke e' kke̱ e' tö isiwé̱wa̱
ña'wé̱wa suluë mía̱ wö yabé ë̀. 7 Eta̱ ila'k kul siulewa̱ sulu e' tö ila'k bua'bua katélur se̱raa̱.
Blu' ti̱'neka̱ ta̱ ié̱na ia̱ne tö ie' kabsa̱uke moki̱. 8 Erë bule es bla'mi ta̱ ie' kabsué̱ e' tö
ie' e̱riawé̱ka̱. E' kue̱ki̱ ie' tö Egipto íyi tötkökwakpa ena íyi jche̱r tai̱ë ese wakpa, ko̱s tsu̱k
patké. Ie' kabsué̱ e' pakéitö ie'pa a̱. Erë ie'pa ulitane kë̀ a̱ ie' kabsué̱ e' wà a̱ne. 9 Eta̱ vino
mukwakpa kue̱blu e' tö iché blu' a̱:
—A blu', e̱rpa ye' é̱na idaa̱ tö sulu ye' e̱' wamblé. 10 Mik be' uluneka̱ tai̱ë be' pan
yuökwakpa kue̱blu ki̱ ena ye' ki̱, eta̱ be' tö sa' wötökwa̱ patkë' be' kkö'nukwakpa kue̱blu
e' wé a̱. 11 Ká̱ et nañewe ta̱ pan yuökwakpa kue̱blu kabsué̱. Ye' kabsué̱ ñies. Sa' kabsué̱
e' wà ta̱' ulawa ulawa. 12 Ee̱ wëm dur eköl duladula hebreowak, e' dör s'wöto wé wökir

e' kanè méso. Ie' a̱ sa' tö sa' kabsué̱ e' paké ta̱ ie' tö iwà ché sa' a̱. 13 ¡Iwamblëne yësyësë
we̱s ie' tö sa' a̱ iyë' es! Ye' dene ye' kané a̱ ta̱ iëköl nu kichatkéka̱ kal ulà a̱.
14 Eta̱ blu' tö José tsu̱k patké ta̱ iyéttsa̱rakitö bet s'wöto wé a̱. José tsà̱ tée buaë, e̱' paié
buaë, ta̱ ide ie'pa wa̱ blu' wörki̱. 15 Blú tö iché ia̱:

—Ye' kabsué̱ erë kë̀ yi é̱na iwà a̱ne. Erë ie'pa tö iché ye' a̱ tö buaë be' tö s'kabsuè̱ e' wà
pakè.

16 Ie' tö iiu̱té:

—A këkëpa e' kë̀ yënuk ye' a̱. Erë Skëköl tö e' chèmi be' a̱ be' ki̱moie.

17 Blu' tö iché ia̱:

—Ye' kabsué̱ tö ye' dur di' kiè Nilo e' kkömik. 18 Ye' isué̱ tö baka deyal di' a̱ kuktö. E'
dör baka bua'buaë jani'janila. E' iëte̱r chkök kuachka shu̱a̱. 19 E' itöki̱ baka skà deyal di'
a̱ kuktö. Erë e' dör suluë sí pola. ¡Kë̀ ye' wa̱ baka su̱ule sí poë suluë ká̱ i' a̱ ekkë chökle!
20 Eta̱ baka sí sulula kuktö, e' tö baka bua'buaë kuktö e' katélur. 21 Baka sí suluë e' tö baka
bua'buaë katélur erë kë̀ iwër tö ikatélur. Itso'ia̱ sí poë we̱s ke̱net es.

“Ee̱ ta̱ ye' ti̱'neka̱. 22 Eta̱ bet ye' skà kapowa̱ne ta̱ ye' skà kabsué̱ne tö ì talarke kuö̀ sù̱
e' klö̀ elka ë̀ a̱ ila'k deka̱ kul. Ila'k e' dör bua'buaë iwö blubluë. 23 E' itöki̱ iskà tskine e'
klö̀ elka ë̀ a̱ ila'k deka̱ kul ñies. Erë e' ala'k dör sulula. Siwa̱' datse̱ diwö tskirke e' kke̱ e'
tö isiwé̱wa̱ ña'wé̱wa suluë mí̱a wö yabé ë̀. 24 Eta̱ ila'k kul siulewa̱ sulu e' tö ila'k bua'bua
katélur se̱raa̱. E' ko̱s pakéyö s'tötkökwakpa a̱ erë ie'pa shu̱a̱ kë̀ yi a̱ iwà a̱ne yës.”

25 Eta̱ José tö blu' iu̱té:

—A këkëpa, be' kabsué̱ bötökicha, e' wà dör etkë̀. Ì we̱raë Skëköl tö kukuie e' chök ie'
tso' be' a̱ kabsuè̱ a̱ ka̱m iwà tkö̀ e' yöki̱. 26 Baka bua'buaë ena ala'k bua'buaë e' wà dör
etkë̀, e' dör duas kul. 27 Baka sulula sí poë deka̱ ibua'buaë itöki̱ ena ala'k suluë siulewa̱
siwa̱' wa̱, e' wà dör etkë̀. E' dör duas kul skà. E' duéswö wa ketba a̱rdaë s'ki̱ dö̀ duas kul
e'. 28 Ì we̱raë Skëköl tö kukuie e' chök ie' tso' be' a̱ we̱s ye' tö be' a̱ ichétke es. 29 Ke̱we dalì
wördaë tai̱ë Egipto ko̱s a̱ döka̱ duas kul. 30 E' ukuöki̱ ta̱ duas skà datskene kul e' dör ketba
tai̱ë duéswö. Bli e' tö Egipto ko̱s sulu'we̱rawa̱. E' kue̱ki̱ duas kul buaë e' a̱ dalì wöne tai̱ë
e' kë̀ a̱rpaia̱ yi é̱na. 31 Bli a̱rdaë tai̱ë darërë, e' kue̱ki̱ dalì wönebak tai̱ë e' peli kë̀ wërpaia̱
yës. 32 A këkëpa, be' kabsué̱ bötökicha, e' wà kiane chè tö Skëköl tö iwe̱raë moki̱ë. Bli
döraë se' ki̱ bet.

33 A këkëpa, be' ka̱wöta̱ wëm yulök eköl e̱rbikö̀ buaë wa̱ íyi jche̱r tai̱ë ese. E' múka̱
ká̱ kue̱bluie. 34 Ikaneú̱ i' es: wëpa yulö́ a̱s ie'pa mi' Egipto ko̱s a̱ daliwö kak blök daliwö
tso' tai̱ë duas kul e' dalewa. Mik daliwö tso' döka̱ saco ske̱l eta̱ ikiö́ ia̱ saco et blënoie
ketba yöki̱. 35 Ie'pa a̱ ichö́ tö daliwö ñe' ko̱s dapa'ú̱ bánet bánet ká̱ tso' ko̱s Egipto e' a̱. E'
kkö'nuk patkö́ be' wák tö sulitane tioie. 36 Es daliwö blërdaë a' wakpa ulitane a̱ a̱s ie'pa
kë̀ ttö̀ ketba tö mik ketba duéswö de s'ki̱ eta̱.

José yöne Egipto wökirie

37 Ì ché José tö ie' a̱ e' mène buaë ie' a̱ ena ikue̱blupa ko̱s e'pa a̱. 38 E' kue̱ki̱ ie' tö iché
ie'pa a̱:

—Wëm i' a̱ Skëköl Wiköl tso'. Kë̀ se' a̱ wëm skà ku̱rpa we̱s ie' es.

39 Eta̱ ie' tö iché José a̱:

—Skëköl tö íyi ulitane ikkë e' kkaché be' a̱. E' kue̱ki̱ be' e̱rbikö̀ buaë, be' wa̱ íyi jche̱r tai̱ë
sulitane tsa̱ta̱. 40 Be' tkekeka̱yö ye' ká̱ ko̱s e' wökirie. Sa' wakpa ko̱s tö be' ttö̀ dalöieraë.
Ye' eköl ë̀ dör kibiie be' tsa̱ta̱, ye' dör blu' e' kue̱ki̱. 41 I̱'ñe ye' tö ichè tö be' dör Egipto
wökir kibi. 42 Eta̱ blu' tö iulatsio tso' iwa̱ ikka shtoie, e' yéttsa̱ iéwa̱ José ulatska a̱. José
paiéra̱kitö datsi' bua'bua ese wa. Ñies bulë dör oro ese iéwa̱itö José kuli' a̱ et. 43 E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö José ké e̱' tkökka̱ shkök karreta shköke ie' karreta itöki̱ e' ki̱. Ie' tö ie'pa we̱lepa
patkémi ke̱we ichök pë' a̱ a̱neule: “¡A' e̱' skö́! ¡Ka̱wö mú se' wökir kibi datse̱ a̱s e' tkö̀mi!”
Es ie' tö José yué Egipto wa'ñe e' wökirie.

44 Eta̱ blu' tö iché José a̱:
—Ye' dör Egipto blú erë kë̀ yi a̱ ì o̱nuk ká̱ i' ki̱, be' kë̀ wa̱ iké̱wö mène e' ta̱.
45 Ie' tö José kiè méka̱ Safenat-panéah egiptowak ttö̀ wa. Ie' tö tayë kiè Asenat e' mé
José a̱ se̱nowa̱ie. E' dör wëm kiè Potifera e' alà busi. Potifera dör egiptowak sacerdote[*]
eköl. Ie' kaneblöke ká̱ kiè On ee̱. Es José a̱te̱ Egipto wa'ñe e' wökirie. 46 Mik ie'pa wa̱ José
dë'bitu̱ blu' ska', e' ké̱wö ska' ta̱ ie' ki̱ duas tso' dabom mañayök (30).
José e̱' chéa̱t blu' a̱ ta̱ imítke ikaneu̱k Egipto ko̱s a̱. 47 Duas kul tsá̱ shu̱a̱ dalì wöne tai̱ë
shu̱te̱. 48 Daliwö e' ko̱s kak dapa'wé̱ José tö ta̱ ibléitö ká̱ wa'ñe. Wé̱ dalì e' wöne ese wakpa
ká̱ a̱ ibléa̱t u tso' daliwö blóie ese a̱. Es ibléitö ká̱ ulitane tso' Egipto e' a̱. 49 Ie' tö daliwö
dapa'wé̱ tai̱ë we̱s dayë tsé̱wö kë̀ ishta̱r es. E' kue̱ki̱ ie' kë̀ wa̱ ishta̱neia̱.
50 Ketba ké̱wö ka̱m döwa̱ e' yöki̱ José alaköl kiè Asenat, e' alà ku̱ne böl wëpa. 51 Mik ilà
tsá̱ ku̱ne, eta̱ José tö iché: “Skëköl tö ye' bak e̱rianuk ena ye' yamipa e' ko̱s chöwé̱wa ye'
é̱na.” E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Manasés.[†] 52 Mik ilà skà ku̱ne, eta̱ ie' iché: “Skëköl tö ye' a̱
alà mé ká̱ wé̱ ki̱ ye' bak weinuk tai̱ë ee̱.” E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Efraín.[‡]
53 Duas kul dalì wöne tai̱ë Egipto e' tka. 54 E' ukuöki̱ ta̱ duas kul skà debitu̱ e' dör ketba
poë duéswö we̱s José tö iyë' es. Ketba de ká̱ wa'ñe erë Egipto ko̱s a̱ chkewö tso'. 55 Mik
Egipto wakpa teketke ketba tö, eta̱ ie'pa mía̱ iblú a̱ chkewö kiök. Ie' tö iché ia̱rak: “A' yú
José ska' ta̱ ì ko̱s chéitö a' a̱ e' wà iu̱tö́.”
56 Mik ketba de ká̱ wa'ñe, eta̱ José tö dalì tso' blëule iwé a̱ e' ko̱s kköppée chkewö watuo̱
Egipto wakpa a̱. Ketba kí̱ datse̱ tai̱ë shu̱te̱. 57 Ká̱ ulitane wakpa a̱ kë̀ ì ku̱'ia̱ katanoie, e'
kue̱ki̱ ie'pa de Egipto chkewö ta̱u̱k José ska'.

42

José ëlpa mía̱ Egipto

1 Mik Jacob wa̱ ijche̱newa̱ tö chkewö tso' Egipto watuè̱, eta̱ ila'r a̱ ichéitö: “¿Ió̱k a' iëte̱r
ñì sa̱u̱k ë̀? 2 Ye' a̱ iyëne tö chkewö tso' Egipto. A' yú ee̱ chkewö ta̱u̱k a̱s kë̀ se' duö̀lur ketba
wa̱.”
3 Eta̱ José ëlpa döka̱ dabop, e'pa míyal Egipto chkewö ta̱u̱k. 4 Erë Jacob kë̀ wa̱ ilà
Benjamín, e' dör José ël táie imì wa, e' patkënemi iëlpa ta̱ ie' ibikeitsé dö' ì tkö̀ ita̱ ñala̱
ki̱. 5 Ketba tso' tai̱ë Canaán e' kue̱ki̱ tai̱ë Canaánwakpa míyal chkewö ta̱u̱k Egipto. Esepa
shu̱a̱ Jacob ala'r mirwa̱rak chkewö ta̱u̱k ñies.
6 José dör Egipto ká̱ kue̱blu. Ie' tö chkewö watue̱ke sulitane datse̱ ita̱u̱k e'pa a̱. Mik
iëlpa demi iwörki̱, eta̱ ie'pa wöéwa dö̀ i̱ski̱ ie' dalöiök. 7 Ie' tö ie'pa sué̱wa̱ bet tö ie'pa dör
iëlpa. Erë ie' e̱' éwa iyöki̱ we̱s kë̀ ie' wa̱ isu̱ule es. Kë̀ ie' e̱' kkayënewa̱ ie'pa a̱ tö ie' dör
ie'pa ël. Eta̱ ie' tö iëlpa chaké kësik wa:
—¿Wé̱ a' se̱kkëpa bite̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' bite̱ Canaán chkewö ta̱u̱k be' ska'.
8 Ie' tö ie'pa sué̱wa̱, erë ie'pa kë̀ wa̱ ie' su̱newa̱. 9 Ie' tö iëlpa kébisu̱' e' a̱newa̱ ie' é̱na.
Ie' tö iché ie'pa a̱:
—A' dör sa' bolökpa datse̱ sa' sa̱u̱k tö we̱s a' döwa̱mi ñippök sa' ta̱ e̱' aloka̱ sa' ki̱.
10 Ie'pa iiu̱té:
—A këkëpa, e' kë̀ dör es. Sa' kë̀ dör a' bolökpa. Sa' debitu̱ chkewö ë̀ ta̱u̱k. 11 Sa' ko̱s i' e'
yé̱ dör eköl ë̀. Sa' se̱rke buaë yësyësë. Kë̀ sa' dör yi bolökpa.
12 Ie' tö ichéne ie'pa a̱:
—Au. A' se̱kkë tso' ka̱chök. A' datse̱ sa' ká̱ sa̱u̱k tö we̱s a' döwa̱mi ñippök sa' ta̱ e̱' aloka̱
sa' ki̱.

---

[*] 41:45 sacerdote: Sacerdote i' kë̀ dör we̱s i̱'ñe itso' es. E' skéie ie'pa dör egiptowakpa siwa̱' e' wà kaneu̱kwakpa.
[†] 41:51 Manasés: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ichöwé̱wa ye' é̱na.
[‡] 41:52 Efraín: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè alà kéka̱ ö dalì wör.

13 Erë ie'pa tö iiu̱té:

—Sa' tso' be' wörki̱ we̱s be' kanè mésopa es. Sa' döka̱ dabom eyök ki̱ böl (12). Sa' yë́
dör eköl è̱. Sa' se̱rke Canaán. Sa' ël tsirla ë́k e' a̱te̱ sa' yë́ ta̱. Iëköl blënewa̱tke.
14 Erë ie' tö iskà chénerakia̱:

—Ye' ichétke tö a' dör sa' bolökpa. 15 Egipto blú ttṑ wa yö ichè a' a̱ tö a' kë̀ wa̱ a' ël
tsirla e' dë' íe̱, e' ta̱ a' kë̀ mi'pa ká̱ i' ki̱. Es ye' isuè̱mi tö a' ttṑ moki̱. 16 A' eköl yú a' tsirla
tsu̱kbitu̱. A' male̱pa a̱te̱ wötëule. Es ye' wa̱ ijche̱rmi tö a' ttöke e' dör moki̱. E' kë̀ yëne, e'
ta̱ a' dör sa' bolökpa. E' chéyö Egipto blú ttṑ wa.
17 Ie' tö ie'pa wötéwa̱ se̱kka̱ döka̱ ká̱ mañat. 18 Ká̱ de mañat eta̱ ie' tö iché ia̱rak:

—Ye' tö Skëköl dalötse̱ta̱'ka̱. Ì cheke ye' tö a' a̱ e' ú̱, e' ta̱ ye' kë̀ tö a' ttökwa̱ patkepa.
19 Yëne tö a' dör wëpa ttṑ moki̱ ese, e' ta̱ a' eköl múa̱t wötëule. A' male̱pa yúne, chkewö
tsú̱mi a' yamipa tteke ketba tö e'pa a̱. 20 E' ukuöki̱ ta̱ a' ël tsirla e' tsú̱bitu̱ ye' a̱ suè̱. Es ye'
tö isuè̱mi tö a' ttöke e' dör moki̱. E' kë̀ dör es, eta̱ a' duöralur.
Eta̱ ie'pa tö iché: "E' dör buaë sa' a̱." 21 Eta̱ ichérakitö ñì a̱:

—Moki̱ë se' e̱' wamblë' suluë se' ël José ta̱. Mik ie' kköyë' ta̱ië se' a̱ tö ì sulu kë̀ wamblar
ie' ki̱ erë́ se' isu̱' tö ta̱ië ie' e̱riane, erë kë̀ e' ska' se' tkine. E' nuí̱ ki̱ se' weirke i̱'ñe.
22 Eta̱ Rubén tö iiu̱té:

—Ye' tö iyë' a' a̱: "Kë̀ ì wamblar José ki̱." Erë a' kë̀ wa̱ ye' ttṑ iu̱tëne. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ se'
ka̱wöta̱ idu'wa̱ e' nuí̱ patau̱k.
23 José ttöke iëlpa ta̱ egiptowak ttṑ wa e' pakekene o̱'ka tö ie'pa a̱ iwakpa ttṑ wa. E'
kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ ijche̱r tö ie'pa ttöke e' a̱ne ie' é̱na. 24 Mik ie' tö ie'pa ttöke e' ttsé, eta̱
ie' e̱' skéttsa̱ mía̱ bánet iu̱k. Mik ie' e̱r deka̱ne ttoie, eta̱ ie' dene ie'pa ska'. Ie' tö Simeón
yöktsa̱ patké ta̱ ipayuéwa̱rakitö iëlpa wörki̱. 25 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ikanè mésopa patké
iëlpa sku' wà iök chkewö wa. Ñies ichéitö ia̱rak: "Ie'pa chkewö e' ské ió̱wa̱ iwakpa bil
ekkë sku' a̱. Ñies chkè bakṓmirakia̱ ñè ñala̱ ki̱." Eta̱ ie'pa tö iwé̱ we̱s ie' tö iché ia̱rak es.
26 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö ichkewö méka̱ iburro ki̱ ta̱ imíyal.
27 Mik ie'pa demi ñala̱ ki̱ wé̱ ie'pa kapökerö ee̱ eta̱ ie'pa eköl tö isku' a̱ burro chkṑ tso'
e' kkṑ wöttsée iburro tioie ta̱ isué̱ tö inuköl àr sku' shu̱a̱. 28 Ie' tö iché iëlpa a̱:

—¡Isa̱ú̱! Ye' inuköl mébitu̱ne ie'pa tö e' àr sku' a̱.

Ie'pa ulitane suane ta̱ië e̱riane ta̱ië. Ichérakitö ñì a̱:

—¿Ì wamblök Skëköl tso' se' ta̱?
29 Mik ie'pa demine Canaán, eta̱ ì tka ie'pa ta̱ Egipto e' ko̱s pakérakitö iyë́ a̱. Ie'pa tö
iché ia̱:
30 —Ká̱ e' wökir e' tté sa' ta̱ kësik wa. Ie' tö iché tö sa' dör ie'pa bolökpa. 31 Sa' tö iché
ia̱: "Sa' se̱rke buaë. Kë̀ sa' dör yi bolökpa. 32 Sa' döka̱ dabom eyök ki̱ böl. Sa' yë́ dör eköl
è̱. Sa' ël eköl blënewa̱tke, iëköl a̱te̱ sa' yë́ ta̱ Canaán." 33 Eta̱ ie' tö sa' iu̱té: "A' ttṑ moki̱,
e' ta̱ a' ël eköl e' múa̱t íe̱ ye' ska' eta̱ chkewö tsú̱mi a' yamipa a̱. 34 Erë a' ël tsirla ë́k e'
tsú̱bitu̱ ña suè̱. Es ye' wa̱ ijche̱rmi tö a' ttṑ moki̱. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ ye' tö a' ël èmimine.
Ñies a' íyi tuè̱mi bua' sa' ká̱ i' ki̱."
35 Mik José ëlpa tso' isku' wakkau̱k, eta̱ ie'pa isué̱ sku' a̱ inuköl deyal parratulewa̱. Mik
e' sué̱, eta̱ ie'pa tkirulune iyë́ ñies. 36 Jacob tö iché ia̱rak:

—A' tso' ye' muka̱t alà kë̀ ta̱'. José blënewa̱ se' yöki̱. Simeón ñies, kë̀ ku̱' se' ta̱. I' ta̱
Benjamín kiane tsè̱mi a' ki̱ darë wa. Ke̱kraë ye' weirke.
37 Rubén tö iché iyë́ a̱:

—Bejamín múmi ye' a̱. Ye' tö ikkö'neraë buaë. Ye' wa̱ idörane be' a̱. Ye' kë̀ wa̱ idë'ne,
e' ta̱ ye' alà böl e' ttṓlur.
38 Ie' tö iiu̱té:

—Ye' alà kë̀ mìne a' ta̱. Iël José du'wa̱ ta̱ ie' ë̀ dawa̱ia̱. Dö' ì sulu tkö̀ ie' ta̱ ñala̱ ki̱, e' ta̱
këkëla i' duömiwa̱ ilà dalërmik ta̱ a' iane iwiie.

43

Benjamín ëlpa wa̱ imítse̱r Egipto

1 Ketba tkëneia̱ darërë Canaán. 2 Chkewö dë'bitu̱rak iwa̱ Egipto, e' e̱newa. Eta̱ Jacob tö
iché ila'r a̱:

—A' yúne chkewö skà ta̱u̱k se' a̱.

3 Erë Judá tö iiu̱té:

—Wëm tso' ee̱ e' tö iyë' sa' a̱ yësyësë: “A' kë̀ wa̱ a' ël tsirla dë' íe̱, e' ta̱ a' kë̀ tö ye' sue̱pa.”
4 Be' tö sa' ël tsirla émi sa' ta̱, e' ta̱ sa' mi'mi chkewö ta̱u̱k be' a̱. 5 Erë be' kë̀ tö ièmi sa' ta̱,
e' ta̱ kë̀ sa' mìne. Wëm e' tö sa' a̱ iché: “A' kë̀ wa̱ a' ël tsirla dë' íe̱, e' ta̱ kë̀ a' tö ye' sue̱pa.”

6 Jacob tö iiu̱té:

—¿Iö́k a' tö ì sulu wambleke tai̱ë ye' ki̱? ¿Iö́k a' tö iché wëm e' a̱ tö a' ël skà tso'ia̱ eköl?

7 Ie'pa tö iiu̱té:

—Wëm e' tö sa' chakéwa̱ie darë wa: “¿A' yë́ tso'ia̱ ttsë'ka? ¿A' ël skà tso'?” Kë̀ we̱s sa'
a̱ io̱nukia̱. Sa' ka̱wöta̱ iiu̱tök yësyësë. Sa' kë̀ wa̱ ijche̱r tö wëm e' tö sa' a̱ ichémi: “A' ël
tsú̱bitu̱ ye' a̱ suë̀.”

8 Judá tö iché ie' a̱:

—Se' se̱nakia̱, e' ta̱ be' alà ö́mi ye' ta̱. Ye' tö ikkö'neraë. Es be' ena sa' ena se' ala'r ko̱s
kë̀ duöpalur ketba wa̱. 9 Ye' e̱' chö̀ ie' skéie. Ì de we̱s ie' ta̱, e' nuí̱ tue̱raëyö. Ye' kë̀ wa̱
ie' dë'ne be' ska', e' ta̱ ye' iane iwiie ke̱kraë. 10 Kë̀ sö ka̱wö chöu̱k tai̱ë. Warma i' ta̱ sa'
daretke bötökicha.

11 Iyë́ tö iiu̱té:

—E̱'ma kë̀ we̱s io̱nuk. A' tö iú̱ i' es: A' sku' a̱ íyi bua'bua tso' se' ká̱ a̱, ese kak tsú̱mi
wëm e' a̱. Bálsamo elkela ena bul alí elkela ena kiö̀ masmas ena mirra ena kalwö wödalo
katanoie ese ko̱s kak tsú̱mi ia̱ elkela. 12 Ñies inuköl tsú̱mi ia̱ jaishe̱t döka̱ bötökicha. Wé̱
a' wa̱ idë'ne e' tsú̱mine múne ia̱ a' wák ulawa dö' ie' wöa̱ ká̱ chë'wa. 13 A' yúne wëm e'
ska'. Alà tsú̱mi. 14 Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ e' a̱ ikiéyö a̱s wëm ñe' tö a' sa̱ù̱ e̱r
sia̱rë wa ta̱ imú tö be' ël ena Benjamín ö́bitu̱ne. Ye' a̱te̱ alà kë̀ ta̱', erë ¿we̱s ye' e̱' ù̱mii̱a̱?

15 Eta̱ Jacob ala'r tö íyi kak ié, ñies inuköl ié jaishe̱t döka̱ bötökicha. Ñies Benjamín
mírak iwa̱ ta̱ imíyal. Mik idemirak José ska' 16 eta̱ ie' isué̱ tö Benjamín debitu̱ ie'pa wa̱.
Ie' tö iché iu kue̱blu a̱:

—Wëpa wí̱kkë tsú̱mi ye' u a̱. Be' yú baka ttökwa̱ elka e' kaneú̱ se' a̱. Ie'pa chköke i̱'ñe
ye' ta̱ dibata a̱.

17 Eta̱ iu kue̱blu tö iwakanewé̱ we̱s ichéitö ia̱ es. Imítse̱rak iwa̱ e̱' ta̱ José u a̱. 18 Erë tai̱ë
ie'pa tkinewa̱ imítse̱rak iwa̱ José u a̱ e' kue̱ki̱. Ie'pa ttöramirak ñita̱: Ie'pa tso' se' ki̱tö'u̱k.
Ie'pa tö inuköl ië'mi se' sku' a̱ e' nuí̱ tkëne se' mik. E' nuí̱ kue̱ki̱ ie'pa tö se' klö'we̱rawa̱
kaneblök ie'pa a̱ kanè mésopaie kë̀ patuè̱ ta̱' ese. Ñies se' iyiwak klö'we̱rawa̱rakitö nuí̱ ki̱.

19 Mik ie'pa demi u wékkö a̱, eta̱ ie'pa de tsi̱net u kue̱blu wörki̱ 20 ta̱ ichérakitö ia̱:

—A këkëpa, su̱köt sa' dë' íe̱ chkewö ta̱u̱k. 21 Erë sa' dë'mi wé̱ sa' kapökerö ee̱ ta̱ sa' sku'
ko̱s kkö̀ wöttsée ta̱ e' a̱ ko̱s sa' tö chkewö to̱' e' inuköl kue̱ne sa' tö se̱raa̱. E' debitu̱ne sa'
wa̱ mène. 22 Ñies sa' wa̱ inuköl skà de chkewö kí̱ tuo̱ie. Erë kë̀ sa' wa̱ ijche̱r yi tö sa' inuköl
ië'ka̱ne sa' sku' a̱.

23 U kue̱blu tö iiu̱té:

—Kë̀ a' tkinuk. Kë̀ a' suanuk. Ye' tö a' chkewö pato̱' e' inuköl klöo̱'. A' Këköl dör a' yë́
Këköl ñies, e' tö inuköl e' ië'wa̱ a' sku' a̱.

E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Simeón yéttsa̱ tsé̱mi wé̱ iëlpa tso' ee̱. 24 E' ukuöki̱ ta̱ imítse̱rak iwa̱
se̱raa̱ José u a̱. Eta̱ di' méitö ia̱rak klö̀ skuoie. Ñies iburro tiérakitö. 25 Ie'pa wa̱ ijche̱newa̱

tö ee̱ ie'pa chköke José ta̱ dibata a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa wa̱ íyi kak de ie' a̱ e' dapa'wé̱rakitö mè
ie' a̱.

26 Mik ie' dewa̱ we̱shke̱, eta̱ ie'pa wa̱ íyi kak de e' mé ia̱. Ie'pa wöéwaie dö̀ i̱ski̱ idalöiök.
27 Ie' tö ie'pa shke̱'wé̱ ta̱ ichakéitö:

—A' yë́ de këkëpalatke yë' a' tö ye' a̱ su̱köt ¿is e' tso'? ¿Idobyërkeia̱?

28 Ie'pa skà wöéwane dö̀ i̱ski̱ ta̱ ichéitö:

—A këkëpa, tö́, sa' yë́ tso' buaë. Ie' dobyërkeia̱.

29 Eta̱ José ká̱ sué̱ ipamik shkit, ta̱ Benjamín dör iël e̱kka imì wa ena iyë́ wa e' sué̱itö.
Eta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—A' ël tsirla yë' a' tö ¿e' dör wí̱?

Ie' tö iché Benjamín a̱:

—A alà, Skëköl e̱r buaë chö̀ be' a̱. 30 Ie' tö iël sué̱wa̱ e' tö ie' ttsë'wé̱ buaë ta̱ ie' ia̱kka̱.
Bet ta̱ ie' e̱' skéttsa̱ mía̱ wé̱ ikapöke ee̱ iu̱k. 31 Mik ie' ié̱ o̱ne ta̱ ie̱r pablëne ta̱ iwö skuée ta̱
imía̱ne iëlpa skà ta̱ ichéitö: “Chkö̀ watiö́ bet.”

32 José tiérakitö bánet. Iëlpa tiérakitö bánet. Egiptowak chköke José u a̱ e'pa tiérakitö
bánet ñies. Hebreowak dör ñá egiptowak a̱ e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' chkök ie'pa ta̱
ñita̱. 33 José tö ie'pa tulökwa̱ patké chkök ñì o̱'mik we̱s duas tso' iki̱ es dö̀ ibataë. Ie'pa
tö ibikeitsé: “¿We̱s ie'pa wa̱ se' duéswö jche̱r?” E' kue̱ki̱ ie'pa tkinewa̱ tai̱ë ta̱ iñi sué̱ka̱.
34 Ie'pa dëne chkè tso' José mesa ki̱ e' wa. Es iméitö ulitane a̱. Erë Benjamín a̱ chkè méitö
kibiie döka̱ ske̱tökicha iëlpa dëne e' tsa̱ta̱. Ie'pa chké tai̱ë blo'yé José ta̱ ttsë'ne buaë.

44

José tka̱' tso' iwa̱ wayè

1 E' ukuöki̱ ta̱ iu kue̱blu kiére José tö ta̱ ichéitö ia̱:

—Ie'pa sku' ko̱s wà iö́ka̱ chië chkewö wa. Ñies ie'pa inuköl iö́ka̱ne isku' ko̱s kkö̀ ki̱.
2 Ñies ye' tka̱' yöule inukölchka wa tso' ye' wa̱ wayè e' iö́ka̱ ie'pa ël tsirla e' sku' kkö̀ ki̱,
inuköl chkewö patuo̱ e' ta̱ ñita̱.

Eta̱ u kue̱blu tö iwakanewé̱ we̱s José tö iché ia̱ es. 3 Bule es bla'mi diwö tskine ta̱ José tö
iëlpa a̱ ka̱wö mé shkökne iu a̱ iburroë. 4 Ka̱m ie'pa dö̀mi ka̱mië, eta̱ ie' tö iché iu kue̱blu
a̱:

—Be' yú ie'pa itöki̱. Mik be' ikué̱, eta̱ ichö́ ia̱: ‘Ye' e̱' wé̱ buaë a' ta̱, ¿iö́k a' e̱' wamblé
sulu ye' ki̱? ¿Iö́k a' tö ye' wökir tka̱' yöule inukölchka wa, 5 e' dör wayè ena íyi tötkoie, e'
bléwa̱bitu̱ a' tö? A' e̱' wamblé suluë.’

6 Mik ie' ikué̱rak, eta̱ ichéitö we̱s iwökir tö iché ia̱ es. 7 Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:

—¿Iö́k be' tö ttè e' ché sa' a̱ es? Kë̀ ekkë chö́k sa' e̱' wamblö̀pa. 8 Sa' bite̱ Canaán tkörö
íe̱ inuköl mìne sa' sku' a̱ e' mukne. ¿We̱s be' ibikeitsèmi tö sa' tö inukölchka ö orochka e'
blèwa̱mi be' wökir u a̱? 9 Sa' sku' shu̱yulö́. Yi icha a̱ ikué̱bö, a̱s e' wák duö̀wa̱. Sa' male̱pa
ate̱ be' kanè mésopaie.

10 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Iwà tköraë we̱s a' tö iché es. Erë wé̱ ë́k sku' a̱ iku̱newa̱ e' ë̀ döraë ye' kanè mésoie. A'
male̱pa kë̀ iane iwiie. A' mi'mine buaë.

11 E' bet ie'pa ulitane tö isku' éwa i̱ski̱ ta̱ ikkö̀ wöttsélor. 12 U kue̱blu tö sku' shu̱yulérak
ikibi ë́k ke̱we dö̀ itsirla Benjamín ska'. Eta̱ Benjamín sku' kkö̀ a̱ tka̱' àr. 13 Ie'pa datsi'
jchélor e̱riane tai̱ë kue̱ki̱. Ie'pa dalì payuéne burro ki̱ ta̱ ibite̱yalne José ska'. 14 Mik Judá
ena iëlpa demine José ska', eta̱ José duria̱. Ie'pa wöéwa i̱ski̱ iwörki̱. 15 E' dalewa ie' tö iché
ia̱rak:

—¿Iö́k a' e̱' wamblö̀ es? ¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö wëm dör we̱s ye' es, e' s'tötkè buaë?

16 Judá tö iiu̱té:

—¿I̱ma sa' tö be' iu̱tèmi? ¿Ì wa sa' tö be' a̱ ikkachèmi tö sa' kȅ wa̱ ì sulu wamblëne? Ì
wamblëule sulu sa' wa̱ e' sué̱ Skëköl tö. I' sa' iëte̱r be' wörki̱. Sa' klö'ú̱ be' kanè mésoie.
Yi sku' a̱ be' tka̱' ku̱ne e' klö'ú̱ ñies.
17 Erë ie' tö iiu̱té:
—Kȅ ye' a̱ e' wamblënuk es. Yi sku' a̱ ye' tka̱' ku̱ne, e' ȅ a̱te̱ ye' kanè mésoie. A' male̱pa
mi'mine buaë a' yḗ ska'. Kȅ yi tö a' tsiriwe̱pa.

Judá kköché sia̱rla Benjamín dalërmik

18 Eta̱ Judá debitu̱ José wörki̱ tsi̱net, eta̱ ichéitö ia̱:
—A këkëpa, be' we'ikèyö, mishka ttök se' böl ȅ. Be' dalȍ dör we̱s Egipto blú dalȍ es e'
kue̱ki̱ kȅ be' ulunuk ye' ki̱. 19 Be' tö sa' a̱ ichaki' tö sa' yḗ ta̱', sa' ël skà ta̱'. 20 Sa' tö be' iu̱të'
tő, sa' yḗ ta̱' këkëpalatke, ñies sa' ël ta̱' eköl ià̱ duladula. E' ku̱ne mik sa' yḗ kënewa̱tke
eta̱. Sa' be' a̱ iyë' tö sa' yḗ ki̱ tai̱ë ilà tsirla ḗk kiar. Alà e' ȅ a̱téa̱t imì a̱. Ie' ël blënewa̱. 21 Be'
tö sa' a̱ iyë' tö alà e' tsú̱bitu̱ suèyö. 22 Sa' tö be' a̱ iyë' tö kȅ ie' dȍpa. Kȅ ie' a̱ iyḗ menuka̱t
ekörla. Mik ie' tö iyḗ méa̱t eköl, eta̱ iyḗ duöwa̱mi ie' dalërmik. 23 Erë be' sa' a̱ iyë' tö sa'
kȅ wa̱ ie' dë', e' ta̱ be' kȅ sa' kiepawa̱.
24 “Mik sa' dë'mine sa' yḗ wörki̱, eta̱ ì ko̱s yë' be' tö sa' a̱, e' paké sa' tö ie' a̱. 25 Ie' tö
sa' a̱ iché: ‘A' yúne chkewö ta̱u̱k.’ 26 Erë sa' tö iiu̱té: ‘Sa' ka̱wöta̱ sa' ël tsirla tsu̱kmi. Sa'
kȅ wa̱ ie' mìne, e' ta̱ wëm e' kȅ tö sa' kiepawa̱.’ 27 Ie' tö sa' iu̱té: ‘A' wa̱ ijche̱r buaë tö ye'
alaköl e' tö ye' a̱ alà mé böl ȅ. 28 Ia̱ia̱ë eköl minea̱ ye' yöki̱, kȅ ye' wa̱ isu̱neia̱. Ye' iklö'wé̱
tö ie' kötwa̱ iyiwak sulusi tö. 29 A' wa̱ ye' alà bata i' mítse̱r ta̱ ì sulu tka ie' ta̱ ñala̱ wa, e'
ta̱ wö'kela i' duörawa̱ e̱riar ȅ wa̱. Itka es, e' ta̱ a' iane iwiie.’
30-31 “Sa' yḗ é̱na ilà dalër tai̱ë. E' kue̱ki̱ sa' demine ie' ska', erë ie' isué̱ tö ilà tsirla kȅ
dë'ne sa' wa̱, e' ta̱ ie' duörawa̱ e̱riar ȅ wa̱. E' wiie sa' iardaë. 32 Ye' tö ye' yḗ a̱ iyë': ‘Ye'
e̱' chȍ be' alà tsirla kkö'nuk. Ye' kȅ wa̱ idë'ne, e' ta̱ ye' iane iwiie ke̱kraë.’ 33 E' kue̱ki̱ ye'
kköchȍ be' a̱ tö ye' tsú̱a̱t be' kanè mésoie, alà tsirla skéie. Ie' ő̱mi a̱s imi' iëlpa ta̱. 34 Alà
tsirla kȅ minene ye' ta̱, e' ta̱ ¿we̱s ye' mi'mine ye' yḗ ska'? Ye' kȅ ki̱ ye' yḗ kiane suȅ̱
weinuk sia̱rë.”

45

José e̱' chéka̱ iëlpa a̱

1 José kȅ a̱ iwöklöneia̱ ikanè mésopa ulitane tso' kaneblök e̱e̱ e'pa wörki̱. E' kue̱ki̱ ie'
tö iché ie'pa a̱ a̱neule: “A' ko̱s yúshka bánet. Sa' múa̱t sa' wakpa ȅ.” Es mik José e̱' chéka̱
iëlpa a̱, eta̱ ikanè mésopa kȅ ku̱' yës ie' ta̱.
2 Eta̱ ie' ié̱ka̱ tai̱ë, e' ttsé Egipto wakpa tö. Egipto blú a̱ itté demi tö José tso' iu̱k. 3 José
tö iché iëlpa a̱:
—Ye' dör José. ¿Se' yḗ tso'ia̱ ttsë'ka?
Ie'pa tkirulune tai̱ë suane José yöki̱, e' kue̱ki̱ kȅ ie'pa a̱ ie' iu̱tëneia̱. 4 José tö iché ie'pa
a̱:
—A' shkő̱wa̱ tsi̱net ye' o̱'mik.
Mik ie'pa e̱' skéwa̱ tsi̱net, eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' dör a' ël José wato̱'ttsa̱ a' tö tsȅ̱mi Egipto e'. 5 Skëköl tö ye' patkë'bitu̱ íe̱ a' yöki̱
ke̱we s'tsa̱tkoie ketba ulà a̱. E' kue̱ki̱ kȅ a' e̱rianuk, kȅ a' tkinuk ye' wato̱'ttsa̱ a' tö e'
kue̱ki̱. 6 Ketba de e' ki̱ duas de bök. Eta̱ duas ske̱l kianeia̱. E' shu̱a̱ íyi ko̱s kuatkèmisö erë
kȅ itskirpa yës. 7 Erë Skëköl tö ye' patkë'bitu̱ ká̱ i' ki̱ a' yöki̱ ke̱we a̱s a' aleripa kȅ e̱rwa a̱s
Skëköl tö a' tsa̱tkȍ ie' diché tai̱ë e' wa. 8 Es Skëköl wák tö ye' patkë'bitu̱ íe̱, e' kȅ dör a' ye'
wato̱'ttsa̱ e' kue̱ki̱. Skëköl tö ye' méka̱ Egipto blú pattökwakie. Ye' dör ie' u kue̱blu ena
Egipto wa'ñe wökir. 9 A' yúne bet ye' yḗ ska' ta̱ ichő ia̱: ‘Be' alà José ttè i' patkébitu̱ be'
a̱: Skëköl tö ye' méka̱ Egipto ká̱ ko̱s, e' wökirie. Be' shkő ye' sa̱u̱k bet. Kȅ bö ipanuk tai̱ë.

10 Be' se̱rdaë ká̱ kiè Gosen ee̱ be' yamipa ko̱s ta̱, ñies be' iyiwak ko̱s ena ì ko̱s tso' be' wa̱
ekkë ta̱. 11 Ketba duéswö kianeia̱ ske̱l. E' kue̱ki̱ ye' tö chkewö meraë a' ulitane a̱ a̱s a' wa̱
chkewö tso' wë'.' 12 Ye' ël Benjamín ena a' ulitane tö ichèmi ye' yë́ a̱ tö moki̱ ye' wák tté
a' ta̱. 13 Ipakö́ ye' yë́ a̱ tö ye' dör Egipto wökir. Ñies ì ko̱s sué̱ a' tö íe̱, e' pakö́ ia̱. ¡Ye' yë́
tsú̱bitu̱ bet íe̱!

14 Eta̱ José tö iël Benjamín paklö'wé̱wa̱ ta̱ iié̱ka̱. Es Benjamín tö José paklö'wé̱wa̱ ta̱ iié̱
ñies. 15 Eta̱ José tö iëlpa ko̱s wöalattsé, ñì paklö'wé̱wa̱rak ta̱ iié̱rak. Eta̱ e̱rpa iëlpa e̱r deka̱
ttök ie' ta̱.

16 Eta̱ Egipto blú u a̱ ttè demi tö José ëlpa debitu̱ ie' ska', e' tö Egipto blú ena ikue̱blupa
ko̱s e'pa ttsë'wé̱ buaë. 17 Eta̱ Egipto blú iché José a̱:

—Ichö́ be' ëlpa a̱: 'A' chkewö payuö́ iyiwak ki̱ ta̱ a' yúne Canaán. 18 Eta̱ a' yë́ ena a'
yamipa ko̱s e' tsú̱bitu̱ ye' a̱. Ká̱ tso' Egipto e' bua'ie mekeyö a' a̱. Ñies chkewö tso' Egipto
e' bua'ie mekeyö a' a̱.' 19 Ñies ichö́ ie'pa a̱: 'karreta tsú̱mi tai̱ë a' alakölpa ena a' ala'r ena
a' yë́ e'pa ko̱s tso̱bitu̱. 20 Egipto íyi tso' bua'bua e' kakmeraëyö a' a̱. E' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk
ì tso' a' wa̱ e' ki̱.'

21 Eta̱ Jacob ala'r tö iwé̱ i' es. José tö karreta mé ie'pa a̱ we̱s Egipto blú tö iché es. Ñies
chkö̀ méitö ie'pa a̱ ñè ñala̱ ki̱. 22 Ñies datsi' pa̱'ali̱ mé ia̱rak e̱' mane'wo̱ie. Erë Benjamín
a̱ datsi' kakméitö ske̱tökicha iënoie. Ñies inuköl wömule̱ méitö ia̱ döka̱ cien mañalyök
(300). 23 Íyi bua'bua tso' Egipto e' kak patkémi iyë́ a̱ payöule burro ki̱ döka̱ dabop. Ñies
trigowö ena pan ena chkewö skà e' payuéitö burro dabop skà ki̱ iyë́ a̱ ñè ñala̱ ki̱. 24 Mik
José ëlpa mitke, eta̱ José tö iché ie'pa a̱:

—Kë̀ a' mía̱ ñippök ñala̱ ki̱.

25 Ie'pa e̱' yéttsa̱ Egipto a̱ demi Canaán iyë́ ska'. 26 Eta̱ ie'pa tö iché iyë́ a̱: "Be' alà José
tso'ia̱ ttsë'ka. Ie' tso' Egipto ká̱ ko̱s e' wökirie." Ttè e' tö Jacob wökrawé̱wa̱ tai̱ë. Kë̀ ute̱ia̱.
Ie' kë̀ wa̱ ttè e' klöo̱ne. 27 Erë mik ie'pa tö ì ko̱s yë' José tö ie'pa a̱ e' paké iyë́ a̱, ñies mik
Jacob tö karreta patké José tö ie'pa tso̱mi e' sué̱, eta̱ ie' e̱r deka̱ne ttsë'ne buaë. 28 Eta̱ ie'
iché: "E' ë̀ kata ye' a̱, ye' alà José tso'ia̱ ttsë'ka. Ye' mi'ke isa̱u̱k ka̱m ye' blërwa̱, e' dalewa."

46

Jacob mía̱ Egipto

1 Eta̱ Jacob e̱' yéttsa̱ iu a̱. Ì ko̱s tso' iwa̱ e' mítse̱r se̱raa̱. Mik idemirak ká̱ kiè Beerseba
ee̱, eta̱ iyiwak ña'wé̱itö iyë́ Isaac, e' Këköl dalöioie. 2 E' nañewe Skëköl tté ie' ta̱ kabsue̱ie
ta̱ ikiéitö ikiè wa:

—A Jacob.

Jacob tö iiu̱té:

—¿Ì?

3 Eta̱ Skëköl iché ia̱:

—Ye' dör be' Këköl. Ye' dör be' yë́ Këköl. Kë̀ be' suanuk shkökmi Egipto. Ee̱ ye' tö be'
aleripa alöwe̱raë tai̱ë. 4 Ye' mi'ke be' ta̱ Egipto. Ñies ye' wák tö be' aleripa yerattsa̱ne ká̱
e' a̱. Ñies mik be' duökewa̱tke eta̱ José tso' be' o̱'mik.

5 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob e̱' yéttsa̱ Beerseba a̱. Eta̱ ie' ala'r tö ie' iéka̱ karreta patkë' Egipto
blú tö ie'pa tso̱mi e' a̱. Ñies ie'pa ala'r ena ie'pa alakölpa e'pa iéka̱rakitö karreta a̱. 6 Eta̱
Jacob mía̱ Egipto iyamipaë se̱. Ie' baka ko̱s ena ie' obeja ko̱s e' mítse̱r ie' wa̱. Ñies ì ko̱s dë'
ie' ulà a̱ Canaán e' mítse̱r ie' wa̱ se̱raa̱. 7 Ila'r ko̱s ena isibayökpa ko̱s e'pa mía̱ da'a̱ Egipto.

8 Ikkëpa dör Israel aleripa mineyal Egipto. E'pa dör Jacob ena ila'r.

Rubén, e' dör Jacob alà kibi ë́k. 9 Eta̱ Rubén ala'r kiè: Hanoc, Falú, Hesrón, ena Carmí.

10 Simeón ala'r kiè: Jemuel, Jamín, Óhad, Jaquín, Sóhar, ena Saúl. Saúl mì dör
canaánwak.

11 Leví ala'r kiè: Guersón, Quehat ena Merarí.

[12] Judá ala'r kiè: Er, Onán, Selá, Fares ena Zérah. (Er ena Onán, e'pa blënewa̱ Canaán.)
Fares ala'r kiè Hesrón ena Hamul.
[13] Isacar ala'r kiè: Tolá, Puvá, Job ena Simrón.
[14] Zabulón ala'r kiè: Séred, Elón ena Jahleel.
[15] E'pa ko̱s dör Jacob ala'r ku̱ne Padán-aram Lía ta̱. Ie'pa kutà kiè Dina, e' ku̱ne ee̱ ñies.
Jacob aleripa ko̱s wëpa ena alakölpa e' döka̱ dabom mañayök ki̱ mañal (33).
[16] Gad ala'r kiè: Sefón, Haguí, Esbón, Suní, Erí, Arodí, ena Arelí. [17] Aser ala'r kiè: Imná,
Isvá, Isví ena Beriá. Ie'pa kutà kiè Sérah. Beriá ala'r kiè Heber ena Malquiel. [18] E'pa dör
Jacob aleripa Zilpá ta̱, e' mé Labán tö ilà busi Lía, e' a̱ ikanè mésoie. Ie'pa ko̱s döka̱ dabom
eyök ki̱ teröl (16).
[19] Jacob alaköl kiè Raquel, e' ala'r kiè José ena Benjamín. [20] José ala'r dör ilaköl Asenat
ta̱ e'pa kiè Manasés ena Efraín. Ie'pa ku̱ne Egipto. Asenat dör wëm kiè Potifera, e' alà
busi. Potifera dör egiptowak awá eköl. Ie' kaneblöke ká̱ kiè On ee̱. [21] Benjamín ala'r kiè
Bela, Béquer, Asbel, Guerá, Naamán, Ehi, Ros, Mupim, Hupim ena Ard. [22] E'pa dör Jacob
aleripa Raquel ta̱. Ie'pa ko̱s döka̱ dabom eyök ki̱ tkël (14).
[23] Dan alà kiè Husim. [24] Neftalí ala'r kiè: Jahseel, Guní, Jezer, ena Silem. [25] E'pa dör
Jacob aleripa ilaköl Bilhá ta̱, e' mé Labán tö ilà busi Raquel a̱ ikanè mésoie. Ie'pa döka̱ kul
(7).
[26] Jacob ta̱ iyamipa e̱kka mìne Egipto, e' wakpa döka̱ dabom teryök ki̱ teröl (66). Ie'
ala'r e' alakölpa, kë̀ shta̱ne ishu̱a̱. [27] José ala'r ku̱ne Egipto e'pa dör böl. Jacob yamipa
dë'mi Egipto döka̱ dabom kuryök (70) se̱raa̱.
[28] Eta̱ Jacob tö ilà Judá patkémi ke̱we José a̱ ibiyöchök: "Be' shkö̃ Gosen ye' ñale̱tsu̱k."
Eta̱ mik ie'pa demi Gosen, [29] eta̱ José tö ikanè mésopa ké ie' karreta yöktsa̱ tsè̱mi iyẽ́
ñale̱tso̱ie. Mik idemi iyẽ́ ska' eta̱ iyẽ́ paklö'wé̱waitö eta̱ ie' i̱é tai̱ë. [30] Eta̱ Jacob tö iché José
a̱:
—¡Ire' ye' blërwa̱mi buaë! Ye' be' sué̱ne buaë, be' se̱rkeia̱ e' kue̱ki̱.
[31] Eta̱ José tö iché iyamipa ko̱s a̱:
—Ye' mía̱ Egipto blú a̱ a' biyöchök tö 'ye' ëlpa ena ye' yẽ́ yamipa ko̱s se̱rke Canaán e'pa
debitu̱ e̱' tsu̱ka̱t ye' ska'. [32] Ie'pa dör iyiwak alöu̱kwakpa. E' kue̱ki̱ ie'pa baka ko̱s ena ie'pa
obeja ko̱s ena ì ko̱s tso' ie'pa wa̱ e' debitu̱ ie'pa wa̱.' [33] Mik Egipto blú tö a' chaké: '¿Ì dör
a' kanè?', [34] e' ta̱ ichṍ ia̱: 'Ke̱kraë sa' kanè dör iyiwak alöu̱k we̱s sa' tsá̱ bak es.' Egiptowak
kë̀ kàne se̱nuk obeja alöu̱kwakpa ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ Egipto blú ka̱wö mèmi a' a̱ se̱nuk Gosen.

47

[1] Eta̱ José mía̱ ibiyṍ muk Egipto blú a̱ ta̱ ichéitö ia̱: "Ye' yẽ́ ena ye' ëlpa se̱rke Canaán,
e'pa debitu̱ íe̱. I' ta̱ ie'pa tso' Gosen. Ie'pa obeja ena baka ena ì ko̱s tso' iwa̱ e' debitu̱rak
iwa̱ se̱raa̱." [2] José tö iëlpa shu̱shté döka̱ ske̱l ta̱ imítse̱r iwa̱ Egipto blú ska' a̱s ie' tö iwakpa
sa̱ù̱. [3] Eta̱ Egipto blú tö José ëlpa a̱ ichaké:
—¿Ì dör a' kanè?
Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:
—A këkëpa, sa' dör obeja alöu̱kwakpa we̱s sa' tsá̱ bak es. [4] Ketba meneka̱ tai̱ë sa' ka̱ska'.
Sa' iyiwak a̱ kë̀ chkè ta̱'ia̱, e' kue̱ki̱ sa' bite̱a̱ se̱nuk ká̱ i' ki̱. Be' we'ikè sa' tö, ka̱wö mú sa'
a̱ se̱nuk Gosen.
[5] Eta̱ Egipto blú tö iché José a̱:
—Be' yẽ́ ena be' ëlpa de se̱nuk be' ta̱. [6] Ká̱ tso' Egipto e' wé̱ kiane be' ki̱ e' mú ie'pa a̱
se̱noie. Ko̱s ká̱ tso' Egipto e' bua'ie dör Gosen e' mú ie'pa a̱ se̱noie. Be' yamipa shu̱a̱ wëpa
tso' iyiwak kkö'nè buaë, e' ta̱ esepa múka̱ ye' iyiwak kkö'nuk.
[7] Ñies José wa̱ iyẽ́ Jacob mí kkachè Egipto blú a̱. Jacob tö Egipto blú shke̱'wé̱ e̱r bua'
wa. [8] Eta̱ Egipto blú tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ko̱s duas tso' be' ki̱?
[9] Jacob iiu̱té:

—Ye' ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom mañayök (130) shkök wì̱ a̱ dià a̱. Ka̱wö e' kề dör
tai̱ë. E' tka ye' ki̱ darërë. Erë ka̱m ye' ki̱ duas dồ ko̱s ye' yḗpa ki̱ duas bak ekkë.
10 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob e̱' chéa̱t Egipto blú a̱ ta̱ imía̱. 11 Eta̱ José tö ká̱ bua'bua tso' Egipto,
e' mé iyḗ ena iëlpa a̱ se̱noie we̱s Egipto blú tö iché es. Ká̱ e' a̱te̱ Ramsés. 12 Ñies ie' tö
chkewö meke iyamipa a̱ ko̱s ila'rla tso' u a̱ u a̱ ekkë.

José tö chkewö watué̱ Egipto wakpa a̱

13 Ká̱ ulitane kề íyi wöria̱, e' kue̱ki̱ ketba kí̱ tkërke poë. Ketba tö s'tteke tai̱ë Canaán ena
Egipto. 14 Chkewö tué̱ Egipto wakpa tö ena Canaánwakpa tö, e' ské ko̱s blé José tö Egipto
blú u a̱. 15 Mik Egipto wakpa ena Canaánwakpa inuköl e̱newa se̱raa̱, eta̱ Egipto wakpa mía̱
José ska' ta̱ iché ia̱:
—¡Be' sa' a̱ chkewö mú! Kề sa' inuköl ta̱'ia̱. Kề idör bua' tö e' ề kue̱ki̱ be' tö sa' méttsa̱
duökwa̱ ketba a̱.
16 Eta̱ ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kề wa̱ inuköl ta̱'ia̱, e' ta̱ a' iyiwak tsú̱bitu̱ ña, e' skéie ye' tö a' a̱ chkewö meke.
17 Egipto wakpa wa̱ kabaio ena obeja ena baka ena burro e' ko̱s mí ie' a̱. E' skéie ie' tö
chkewö mé ie'pa a̱ dồ duas ek. 18 Duas e' tka eta̱ ie'pa míyalne ie' ska' ta̱ iskà ché ia̱:
—Be' wa̱ ijche̱r buaë tö kề sa' wa̱ inuköl ta̱'ia̱. Ñies sa' iyiwak ko̱s, e' dör be' icha. Sa' ká̱
ề tso'ia̱ sa' wa̱ ena sa' wakpa, e' ề tso'ia̱ sa' wa̱ mè be' a̱ 19 Sa' wákpa ta̱ú̱. Sa' ká̱ ta̱ú̱ ñies.
E' skéie iyiwö mú sa' a̱. Sa' kaneblồmi sa' wákpa ká̱ a̱ Egipto blú a̱. Es sa' a̱te̱ Egipto blú kanè mésopaie. Eta̱ chkewö ề memibö sa' a̱ a̱s kề sa' duồlur ketba wa̱ ena sa' ká̱ kề weir ḗ ichṓk.
20 Egipto wakpa tö iká̱ watué̱ttsa̱ José a̱ ketba kue̱ki̱. Es Egipto ká̱ ko̱s de Egipto blú ulà
a̱. 21 Ñies Egipto wakpa ko̱s a̱te̱ blu' kanè mésopaie. 22 Ie'pa sacerdotepa ká̱ e' ề kề to̱ne
José wa̱. Egipto blú tö chkewö kakmeke ie'pa a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kề wa̱ iká̱ wato̱nettsa̱.
23 E' ukuöki̱ ta̱ José tö iché Egipto wakpa a̱:
—A' wákpa ko̱s ena a' ká̱ ko̱s e' to̱'ttsa̱ ye' tö se' blú a̱, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ a' ko̱s a̱te̱ ie' ulà
a̱. Iyiwö i' tsú̱mi a' tö ta̱ ikuatkṓ. 24 Mik iwöne ta̱ iyiwö tso' döka̱ saco ske̱l, eta̱ itsá̱ yṓttsa̱
saco et mè Egipto blú a̱. Iyiwö ëyök a̱te̱ e' dör a' a̱ kuatkè, ñies a' yamipa ulitane a̱ ñanoie.
25 Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Be' tö sa' tsa̱tké ketba ulà a̱. Be' e̱r bua' sa' ta̱. E' kue̱ki̱ sa' e̱' chöke Egipto blú kanè mésopaie.
26 Es José tö ka̱wö mé Egipto wakpa a̱ tö iyiwö tso' döka̱ saco ske̱l e' tsá̱ yṓttsa̱ saco et mè Egipto blú a̱. I̱'ñe ta̱ e' we̱keia̱ ie'pa tö es. Egipto sacerdotepa ề kề ka̱wöta̱ iyiwö tsá̱ muk Egipto blú a̱, ie'pa ká̱ kề dë' Egipto blú ulà a̱ e' kue̱ki̱.

Jacob tö ittè bata ché José a̱

27 Es Israel aleripa e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Gosen, ká̱ e' a̱te̱ Egipto. Ká̱ e' ko̱s de ie'pa ulà a̱. Ee̱
ie'pa alöne tai̱ë. 28 Jacob se̱ne'ia̱ ká̱ e' a̱ duas döka̱ dabom eyök ki̱ kul (17). Duas de ie' ki̱
cien eyök ki̱ dabom tkëyök ki̱ kul (147).
29 Mik ie' tö ittsé tö iduökewa̱tke, eta̱ José tsu̱k patkéitö ta̱ ichéitö ia̱:
—Moki̱ be' e̱r buaë chak ye' a̱, e' ta̱ be' ulà múwa̱ ye' tu' diki̱a̱ iwà kkachoie tö moki̱
ì kiekeyö be' a̱ e' wawe̱raëbö. Ye' nu kề wötarwa̱ Egipto. 30 Mik ye' blënewa̱ mía̱ ye'
dëu̱töpa itöki̱, eta̱ ye' nu yṓttsa̱ ká̱ i' ki̱ tsú̱mi wötèwa̱ ie'pa pö a̱.
Eta̱ José tö iiu̱té:
—Es yö iwe̱raë.
31 Iyḗ tö iché ia̱:
—Ichṓ ña moki̱ Skëköl wörki̱ tö be' iwe̱raë es.
Eta̱ José tö ittè mé moki̱ iyḗ a̱. Eta̱ Jacob wöméwa̱ ika̱' ki̱ ta̱ Skëköl ki̱kéka̱itö.

48

Jacob e̱r buaë ché José ala'r a̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wa̱ biyö̀ debitu̱ José a̱: “Be' yḗ duöke tso' suluë.” Eta̱ José mía̱ isa̱u̱k
ila'r böl mí iwa̱ e̱' ta̱. 2 Mik ie'pa tö iché Jacob a̱ tö José debitu̱ be' sa̱u̱k, eta̱ ie' e̱' tkéka̱
isulú wa ika̱' ki̱. 3 Eta̱ ie' tö iché José a̱:
—Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ e' e̱' kkayë' ye' a̱ ká̱ kiè Luz a̱te̱ Canaán ee̱. Ee̱ ie'
e̱r buaë yë' ye' a̱ 4 ta̱ ichéitö ña: “Ye' tö be' aleripa alöwe̱raë tai̱ë. Ie'pa döraë ká̱ tai̱ë e'
wakpaie. Ká̱ i' meraëyö ie'pa a̱, e' a̱tdaë ie'pa ulà a̱ ke̱kraë michoë.” 5 Be' ala'r böl, Efraín
ena Manasés, e'pa ku̱ne ka̱m ye' dö̀ Egipto e' yöki̱. Ie'pa tsé̱tköyö we̱s ye' wák ala'r es
we̱s ye' ala'r Rubén ena Simeón dör ye' ala'r es. 6 E' kue̱ki̱ ká̱ meraëyö ie'pa a̱ we̱s ye'
wák ala'r a̱ es. Ie'pa itöki̱ be' ala'r skà ku̱rmi, e'pa dör be' wák a̱. Erë ie'pa dör Efraín ena
Manasés ëlpa, e' kue̱ki̱ ká̱ ñe' kak döraë ie'pa ulà a̱ ñies. 7 Mik ye' manét Padán-aram e'
demi Canaán dökettsa̱tke Efrata, eta̱ ee̱ ñala̱ ki̱ be' mì blënewa̱ ye' yöki̱. Ee̱ ye' tö ie' nu
blë'wa̱a̱t Efrata ñalé̱ ki̱. (I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiè Belén.)
8 Mik Jacob tö José ala'r sué̱ eta̱ ichakéitö:
—¿Se̱pa dör yi?
9 Ie' tö iiu̱té:
—I'pa dör ye' ala'r mé Skëköl tö ye' a̱ ká̱ i' ki̱.
Eta̱ iyḗ tö iché ia̱:
—Ie'pa tsú̱bitu̱ ye' ska' a̱s ye' e̱r bua' chö̀ ie'pa a̱.
10 Jacob kënewa̱tke e' kue̱ki̱ iwöbla kè̀ wawëria̱ buaë. E' kue̱ki̱ José tö ila'r patkémi
tsi̱net iyḗ o̱'mik. Eta̱ Jacob tö italapa paklö'wé̱ wöalattsé. 11 E' ukuöki̱ ichéitö José a̱:
—Ye' ibikeits tö ye' kè̀ tö be' sue̱paia̱, erë Skëköl tö ka̱wö mé ye' a̱ be' ena be' ala'r suo̱ie.
12 Eta̱ José tö ila'r skéttsa̱ iyḗ o̱'mik ta̱ iwöéwa dö̀ i̱ski̱ iyḗ dalöioie. 13 E' ukuöki̱ ta̱ ila'r böl
klö'wé̱wa̱itö iulà a̱. Efraín mí José ulà bua'kka, Manasés mí José ulà bakli̱'kka. Es itsé̱miitö
iyḗ ska'. Eta̱ Efraín a̱te̱ Jacob ulà bakli̱'kka, Manasés a̱te̱ Jacob ulà bua'kka. 14 Erë Jacob
ulà bua'kka méka̱ Efraín dur ie' ulà bakli̱'kka e' wökir ki̱. Eré̱ e' dör alà tsirla. Eta̱ iulà
bakli̱'kka méka̱itö Manasés dur ie' ulà bua'kka e' wökir ki̱. Eré̱ e' dör alà kibi. Es Jacob
ulà tsé̱tkö wi̱'kë io̱'kë. 15-16 Eta̱ ie̱r bua' ché José a̱ i' es:

“A̱s Skëköl e̱r buaë chö̀ ala'r böl i' a̱ ke̱kraë.
Ye' yḗpa bak Abraham ena Isaac, e'pa bak Skëköl e' dalöiök,
e' tö ye' kkö'nami kuaë dö̀ ikkë ta̱.
Ie' tö ye' tsa̱tké ke̱kraë íyi sulusi ulà a̱.
A̱s ala'r i' wa kè̀ ye' chöwa sulitane é̱na ke̱kraë.
Ñies ye' yḗpa bak Abraham ena Isaac a̱s e'pa kè̀ chöwa sulitane é̱na ke̱kraë.
A̱s ala'r i' alör tai̱ë ká̱ ulitane ki̱.”

17 Jacob ulà bua'kka méka̱ Efraín wökir ki̱, e' kè̀ mène José a̱ buaë. E' kue̱ki̱ ie' tö iyḗ
ulà bua'kka e' klö'wé̱wa̱ mèka̱ ilà kibi dör Manasés e' wökir ki̱. 18 E' dalewa ichéitö ia̱:
—¡A yḗwö, kè̀ idör es! I' dör alà kibi. Be' ulà bua'kka múka̱ i' wökir ki̱.
19 Erë iyḗ kè̀ wa̱ io̱ne es. Ie' tö iché ia̱:
—¡A alà, e' jche̱r ye' wa̱, e' jche̱r ye' wa̱! Ie' alördaë tai̱ë, ie' döraë këkëpa tai̱ë. Erë
itsirla é̱k e' döraë këkëpa tai̱ë shu̱te̱ ikibi tsa̱ta̱. Ñies ie' aleripa döraë ká̱ tai̱ë e' wakpaie.
20 Es e' è̀ diwö wa Jacob e̱r buaë skà ché italapa a̱ i' es:
—Mik Israel aleripa e̱r buaë cheke ñì a̱ eta̱ ie'pa tö icheraë ñì a̱ i' es: ‘A̱s Skëköl e̱r buaë
chö̀ be' a̱ we̱s Efraín ena Manasés e'pa a̱ e̱r buaë yëne es.’
Es Jacob e̱r buaë ché Efraín a̱, Manasés a̱ imène, e' tsa̱ta̱. 21 E' ukuöki̱ ta̱ José a̱ ichéitö:

—Ye' duökewa̱tke erë Skëköl tö a' kkö'neraë. Ie' wa̱ se' aleripa mirane Canaán wé̱ se'
yë̱́pa bak se̱nuk ee̱. 22 Ye' tö ká̱ bua'ie méa̱t be' a̱ ime'bakyö be' ëlpa a̱ e' tsa̱ta̱. Ká̱ e' kiè
Siquem. E' yë'ttsa̱ ye' tö amorreowak ulà a̱ ñippè wa.

49

Jacob tö ittè bata ché ila'r ko̱s a̱

1 Jacob tö ila'r kié e̱' ska' ta̱ ichéitö ie'pa a̱: "A' e̱' skö́wa̱ ye' o̱'mik. Ì tköraë a' ta̱ e' wà
chekeyö a' a̱:

2 "A ala'rla, a' e̱' skö́wa̱ tsi̱net ye' ttö̀ ttsök,
ye' dör a' yë́. Ye' ttö̀ ttsö́.

3 "A Rubén, be' dör ye' alà kibi.
Be' dör ye' diché tsá̱ e' alé.
Be' dalöiërta̱' tai̱ë, be' diché ta̱' tai̱ë be' ëlpa tsa̱ta̱.
4 Erë i̱'ñe ta̱ kë̀ idör es.
Be' dör we̱s di' yöliie es kë̀ iwöklör yës.
Be' tö ye' dalöse̱o̱'wa̱. Be' se̱ne'ka̱ ye' alaköl ta̱.
E' kue̱ki̱ be' kë̀ dalöiërpaia̱ we̱s ko'k es.

5 "Simeón ena Leví, e'pa dör ñì ëlpa;
ie'pa tabè tso' ñippoie ë̀.
6 ¡Wé̱ ie'pa e̱' dapa'u̱ke ee̱ ye' kë̀ shkak!
Ie'pa tö wëpa kötulur kësik ë̀ kue̱ki̱.
Baka wë'ñe klökicha blublu e' télorakitö ëanas.
7 Ie'pa kësik dör suluë ichökle
e' kue̱ki̱ ie'pa ka̱wö tköraë suluë.
¡Ye' tö ie'pa aleripa powe̱rami se̱nuk iëlpa male̱pa aleripa shu̱a̱ wì̱ a̱ dià a̱!

8 "A Judá, be' ëlpa tö be' ki̱keraka̱ tai̱ë.
Be' bolökpa klö'we̱wa̱raë be' tö ikuli' a̱,
es be' e̱' alöraka̱ ie'pa ki̱.
Be' ëlpa e̱kka e̱' wöörawa i̱ski̱ be' dalöioie.
9 ¡A Judá, be' dör ye' alà!
Be' dör we̱s ma'name alà es.
Mik ì ttéitö ta̱ ikaté o̱ne,
eta̱ ie' e̱' wöéwa e̱' téwa̱ i̱ski̱ we̱s ma'name këchke es.
¿Yi dö̀mi ie' tsiriu̱k?
10 Judá aleripa döraë blu'paie tai̱ë ke̱kraë dö̀ mik iblú chö́k de eta̱.
Blu' e' ttö̀ iu̱teraë sulitane tö.
11 Ie' tö iburro pupula mue̱ke uva shu̱a̱.
Ñies idatsi' skuöke uva diö̀ wa.
12 Ie' wöbla dör daloloë uva diö̀ tsa̱ta̱.
Ie' kà dör saruruë baka tsu'diö tsa̱ta̱.

13 "Zabulón se̱rdaë dayë kkömik.
Ee̱ tai̱ë kanò irirke ese ké̱ tso'.
E' ká̱ kkö̀ dörawa̱ Sidón kkömik.

14 "Isacar dör we̱s iyiwak tso' dalì oie diché ta̱' tai̱ë ese e̱' mùtër e̱nuk iwé a̱ es.
15 Mik ie' isué̱ tö ká̱ e' dör buaë se̱noie ñies e̱noie,
eta̱ ie' tsi̱wö ki̱ dalì deka̱ne kaneblök.

Ie' e̱' mèttsa̱ kaneblök kanè mésoie, kë̀ tkine e' ki̱.

16 “Dan ditséwö shu̱a̱ s'shu̱lirdaë buaë yësyësë we̱s Israel aleripa e' ditséwö male̱pa es.
17 Dan döraë we̱s tkabë̀ chṍk tso' ñala̱ kkö̀ a̱ tö kabaio kuè iklö a̱ ta̱ iwák bruta̱ne itsi̱wökka ese es.

18 “¡A Jehová, ye' tso' be' panuk tö ye' tsa̱tkṍ!

19 “Gad ppök ñippökwakpa döraë tai̱ë.
Erë ie' tö ie'pa pperaë, itötie̱raë.

20 “Aser ká̱ ki̱ chkè kata' buaë tskirdaë.
Ì wörke ko̱s e' dör buaë shu̱te̱ mène buaë blu'pa a̱.

21 “Neftalí dör we̱s su̱li̱ alaki dur áie ala'rla ta̱' bua'buaala ese es.

22 “José dör we̱s burro kañiru suè̱ dur di' tum kkömik es,
we̱s burro pupula kañiru suè̱ dur ká̱ tukir ki̱ es.*
23 Kuaböt namépa é̱na sulu ia̱r,
ie' ki̱ kuaböt u̱yérakitö kësik wa.
24 Erë ie' ulà diché darërë;
e' wa ie' wa̱ ishkame' shu̱irikar darërëë,
kë̀ ulà shtrirta̱'wa̱ yës.
Skëköl tö ie' a̱ diché e' mé.
Skëköl e' dör Jacob Këköl e' diché ta̱' tai̱ë.
Skëköl e' dör Israel aleripa kkö'nukwak.
Ie' tö Israel aleripa tsa̱tkeke.
25 A José, be' yḗ e' Këköl tö be' ki̱meke ke̱kraë.
E' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsata̱,
Ie' e̱r buaë chöraë be' a̱.
Ka̱li̱ buaë patkeraë ie' tö be' daliwö ki̱.
Ñies be' a̱ di' a̱tdaë buaë íyök ki̱ a̱s be' dalikua talar buaë.
Be' aleripa alakölpa ala'r döraë tai̱ë, ñies be' iyiwak döraë tai̱ë.
Es Skëköl e̱r buaë chöraë be' a̱.
26 Be' yḗ e̱r buaë yë' be' a̱,
e' tkö̀ka̱ ye' yḗ e̱r buaë yë' ye' a̱ e' tsa̱ta̱.
Skëköl tö José shu̱kit iëlpa shu̱a̱ iwökirie,
e' a̱ ie' e̱r buaë chö̀ michoë we̱s ka̱bata yöbië kë̀ e̱rta̱'wa es.

27 “Benjamín dör we̱s chichi kañiru kësikie ese es;
bla'mi ta̱ iyiwak ttéwa̱itö katè,
tsá̱li̱ ta̱ ibata watiéwa̱itö.”
28 E'pa dör Israel ditséwöpa daia̱ itöki̱ döka̱ dabom eyök ki̱ böt (12), e' yḗpa tsá̱. Es ie'pa yḗ tö ie'pa a̱ iché mik ie' tö ittè bata ché ie'pa a̱ eta̱.

Jacob blënewa̱

29 Jacob tö iché ila'r wëpa a̱: “Ye' blërkewa̱ e' ké̱wö dökewa̱tke. Mik ye' blënewa̱, eta̱
ye' nu blṍwa̱ ákuk a̱ ká̱ wé̱ ye' yamipa nu blëne ee̱. Pö e' a̱te̱ wëm kiè Efrón dör hititawak
e' ká̱ a̱. 30 Ká̱ e' a̱te̱ Macpelá Mamré wöshaë. Ká̱ e' a̱te̱ Canaán. Ká̱ e' ena ákuk e' wato̱'ttsa̱
Efrón tö Abraham a̱ a̱s Abraham tö iyamipa nu blö̀ ee̱. 31 Ee̱ Abraham ena ilaköl Sara, ñies

* 49:22 José dör we̱s burro...ká̱ tukir ki̱ es: Ñies hebreoie ttè e' mane'wè̱misö i' es: José dör we̱s kal tskirke di' kkömik es; tkaka̱ iké̱ kköiëule e' mik buaë, ñies iwördaë tai̱ë.

Isaac ena ilaköl Rebeca, e'pa nu blëne. Ee̱ ye' tö ye' alaköl Lía, e' nu blë'wa̱ ñies. 32 Ká̱ e'
ena ákuk e' wato̱' hititawak tö.”
33 Mik Jacob tö ttè e' ko̱s ché o̱ne eta̱ ie' e̱' té̱wa̱ne ika̱' ki̱ ta̱ iblënewa̱ mía̱ idëu̱töpa itöki̱.

50

1 Eta̱ José tö iyé̱ nu paklö'wé̱wa̱ wöalattséitö ta̱ iié̱ tai̱ë. 2 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö egiptowak
dör s'nu kanéu̱kwakpa e'pa kié iyé̱ nu kapeyökwa̱ a̱s kȅ inurwa̱. Eta̱ es ikanewé̱rakitö.
3 Ikanewé̱rakitö döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40 días), ekkë ka̱wö kiane ikanewo̱ie e' kue̱ki̱.
Egiptowak tö ischó̱ e̱riaitsé ka̱wö döka̱ dabom kuryök (70 días). 4 E' ukuöki̱ ta̱ José tté
Egipto blú kue̱blupa ta̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A' é̱na e̱r bua' chak ye' a̱, e' ta̱ a' yú ichök Egipto blú a̱ 5 tö mik ye' yé̱ duökewa̱tke,
eta̱ ie' tö ye' ka' ie' a̱ ttè muk Skëköl wörki̱ tö inú blerawa̱yö ákuk kaneo̱'a̱t ie' wák tö a̱te̱
Canaán e' a̱. E' kue̱ki̱ ka̱wö mú ña ie' nu tso̱mi blèwa̱ ee̱. Mik ye' ibléwa̱ ta̱ ye' dotkene.
6 Eta̱ Egipto blú tö iiu̱té:
—Be' yú be' yé̱ nu blökwa̱ we̱s ie' tö be' a̱ iki' es.
7 Eta̱ José mía̱ iyé̱ nu blökwa̱. Egiptowak kue̱blupa ko̱s e'pa míyal ie' ta̱. 8 Jacob yamipa
e̱kka ena José yamipa e̱kka ena iëlpa e'pa ko̱s mí ñies. Ie'pa ala'r ena ie'pa iyiwak e'pa
ȅ a̱té̱a̱t Gosen. 9 Ñies pë' mí tai̱ë karreta ki̱ ena kabaio ki̱. Es pë' mí tai̱ë José ta̱. 10 Mik
ie'pa demi ká̱ kiè Goren-ha-atad a̱te̱ tsi̱net di' Jordán diwö tskirke e' kke̱r ee̱, eta̱ ee̱ ie'pa
ulitane tö Jacob nu wötërkewa̱ e' ké̱wö tkö'wé̱ dalȍ tai̱ë wa. Ee̱ José tö iyé̱ e̱riaitsé döka̱
ká̱ kul.
11 Mik canaánwak se̱rke ee̱, e'pa tö Jacob nu wötërkewa̱ ké̱wö tkö'wè̱ e' sué̱, eta̱ ie'pa
tö iché: “Moki̱ egiptowak tö s'nu wötërkewa̱ e' ké̱wö tkö'we̱ke dalȍ tai̱ë wa.” E' kue̱ki̱ ká̱
e' kiè méka̱ ie'pa tö Abel-Misraim.* Ká̱ e' a̱te̱ tsi̱net di' kiè Jordán e' kkömik.
12 Es Jacob ala'r tö iyé̱ nu kanewé̱ we̱s ie' tö iyë' ie'pa a̱ es. 13 Ie'pa wa̱ inú mítse̱r Canaán
ibléwa̱rakitö ákuk yöule Abraham wa̱ iyamipa pöie e' a̱. E' a̱te̱ Macpelá. E' wato̱'ttsa̱
hititawak kiè Efrón tö Abraham a̱. Ká̱ e' a̱te̱ Mamré wösha̱ë. 14 Mik José dëu̱tö nu blëne
o̱ne, eta̱ ie' bite̱a̱ne Egipto. Ie' ëlpa ena pë' ulitane mìne ie' ta̱ e'pa ko̱s bite̱yalne ie' ta̱.

José ëlpa suanéka̱ne ie' yöki̱

15 Jacob blënewa̱ e' ukuöki̱ ta̱ José ëlpa tö ibikeitsé: “Isalema José é̱na sulu se' a̱rke. Ì
ko̱s wamblë' se' tö ie' ki̱ e' skéie se' we'ikeraëitö.” 16 E' kue̱ki̱ ie'pa ttè mémi ie' a̱: “Ka̱m
be' yé̱ blërwa̱, 17 eta̱ ie' tö sa' a̱ iché tö ichó̱ be' a̱: ‘Ì ko̱s suluë wamblë' sa' tö be' ki̱, e'
olo'yó̱ sa' ki̱.’ E' kue̱ki̱ sa' kköchȍ be' a̱ tö e' olo'yó̱ sa' ki̱. Sa' tö be' yé̱ e' Këköl dalöieke e'
kue̱ki̱.”
Mik biyȍ e' demi José a̱, eta̱ ie' i̱é̱ sia̱rë. 18 Eta̱ iëlpa demi iwöki̱. Ie'pa wöéwa dȍ i̱ski̱
idalöioie ta̱ ichérakitö:
—I' sa' de be' wörki̱. Sa' dör be' kanè mésopa.
19 Eta̱ ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kȅ a' suanuk. Ye' kȅ a̱ a' shu̱linuk Skëköl skéie. 20 A' íyi sulu bikeits wamblè ye' ki̱,
erë e' mane'wé̱ttsa̱ne Skëköl tö buaë se' ki̱. E' wa tai̱ë pë' tsa̱tkëne i̱'ñe ta̱. 21 E' kue̱ki̱ kȅ
a' suanuk. Chkewö meraëyö a' a̱ ena a' ala'r ko̱s a̱.
Es ie' tö ie'pa a̱ iché e̱r buaë wa. E' tö ie'pa ttsë'wé̱ne buaë.

José blënewa̱

22 José ena iyé̱ alikpö yamipa e'pa se̱ne'ia̱ Egipto. Ie' se̱ne' döka̱ duas cien eyök ki̱
dabom eyök (110). 23 Ie' tö ilà Efraín talapa e' ala'r suéi̱a̱. Ñies ie' tö ilà Manasés e' alà kiè
Maquir e' ala'r sué̱ia̱.
24 Ká̱ et ta̱ ie' tö iché iëlpa a̱: “Ye' duökewa̱ e' ké̱wö kianeia̱ tsir. Erë Skëköl wák tö a'
ki̱meraë. Ie' tö a' yelurdaë ká̱ i' ki̱. Ká̱ yë'bakitö mè Abraham a̱ ena Isaac a̱ ena Jacob a̱

* 50:11 Abel-mizraim: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè egiptowak schó̱ e̱riaitsè.

e' a̱ a' tse̱miraëitö.” 25 Eta̱ ie' tö iëlpa kié a̱s ie'pa ttè mù ie' a̱ Skëköl wörki̱. Ie' tö ie'pa a̱
iché: “Skëköl tö a' yerattsa̱ ká̱ i' ki̱. Mik e' tka, eta̱ ye' sik tso' blëule e' tsú̱mi e̱' ta̱.”
26 Mik ie' blënewa̱ Egipto, eta̱ ie' ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom eyök (110). Ie' nu
kapeyanewa̱ a̱s kề inurwa̱ e' iënewa̱ s'nu kélkuö a̱.

Israel aleripa yërulune Egipto
Éxodo 1.1–20.21

Yëkkuö i' kiè si'kuaie *Éxodo*, e' wà kiane chè *yërulune.* Ka̠m sa' tö yëkkuö i' mane'ù̠ se̠raa̠ se'ie, isha̠böts maneo̠' sa' tö dò̠ capítulo 20.21. Ì maneo̠' sa' tö e' blatëule mañat tsi̠ní. Et tsi̠ní e' dör capítulo et dò̠ capítulo dabom eyök kí̠ ske̠l (1-15). Iët tsi̠ní e' dör capítulo dabom eyök kí̠ teröl dò̠ capítulo dabom eyök kí̠ pàköl (16-18). Ibata ë́k tsi̠ní e' dör capítulo dabom eyök kí̠ su̠li̠tu dò̠ capítulo dabom böyök (19-20).

Et tsi̠ní e' tö se' a̠ ipakè tö ì bak Israel aleripa ta̠ ie'pa mía̠ Egipto e̠' tsa̠tkök ketba yöki̠ e' ukuöki̠. Ke̠we ie'pa ka̠wö tka buaë Egipto. Ie'pa ena ie'pa iyiwak alöne tai̠ë. Ká̠ tka tai̠ë ta̠ egiptowak suanémi dö' Israel aleripa e̠' alò̠ka̠ ie'pa ki̠. E' kue̠ki̠ ie'pa tö Israel aleripa sué̠ suluë ta̠ iwe'ikérakitö sia̠rë. Ie'pa kérakitö kaneblök darërëë kè̠ patue̠ta̠'. Erë Skëköl tö ie'pa weirke e' sué̠ ta̠ wëm kéka̠itö eköl ie'pa yöktsa̠ egiptowak ulà a̠. Wëm e' kiè Moisés, e' è̠ tö yëkkuö i' kit. Skëköl e̠' kkayë' ie' a̠ ta̠ iwák kiè yë'itö ia̠. E' ukuöki̠ ta̠ ipatkéitö Israel aleripa yöktsa̠ Egipto. Moisés tö iché Egipto blú a̠ tö Israel aleripa ő̠mine. Erë Egipto blú kè̠ é̠na Skëköl ttò̠ iu̠tak. E' kue̠ki̠ Skëköl tö egiptowak we'iké sia̠rë tsa̠ki̠ë ie' diché tai̠ë wa. E' wa ie' tö ikkaché ie'pa a̠ ena Israel aleripa a̠ tö yi dör ie'. Skëköl tö Israel aleripa tsa̠tkée yéttsa̠ Egipto ie' diché tai̠ë wa, e' wa ie'pa de ie' ichaie ena ie' de ie'pa Këkölie. Ie'pa yënettsa̠ Egipto e' ké̠wö tkö'u̠k ie' tö ie'pa patké duas bit ekkë.

Iët tsi̠ní e' tö se' a̠ ipakè tö we̠s Skëköl tö ie'pa wëttse̠' ena ie'pa ki̠me'itö shköktkö ká̠ sir poë wé̠ kè̠ yi se̠rku̠' ee̠. Eré̠ ie'pa tö ie' tsiriwé̠ tai̠ë kabene wa, erë ie' tö ie'pa tié ena ie'pa tsa̠tkéitö ibolökpa yöki̠ e̠r bua' wa.

Ibata ë́k tsi̠ní e' tö se' a̠ ipakè tö Skëköl ena Israel aleripa ttè me' ñì a̠. Mik ie'pa de Sinaí ké̠bata a̠, eta̠ ie' tö ittè dalöiëno mé ie'pa a̠ döka̠ dabop. Ie' tö iché ie'pa a̠ tö ie'pa tö ie' ttè dalöiëno e' ko̠s iu̠té buaë, e' ta̠ ie'pa döraë ie' wák icha chő̠kie ena ie'pa a̠ ie' e̠r buaë chöraë ká̠ male̠pa wakpa tsa̠ta̠.

Israel aleripa tso' Egipto e'pa weine tai̠ë

1-4 Israel kiè ñies Jacob e' ala'r dë'mi Egipto ie' ta̠, e'pa ko̠s yamipa ta̠'. Ie'pa kiè Rubén,
Simeón, Leví, Judá, Isacar, Zabulón, Benjamín, Dan, Neftalí, Gad ena Aser. 5 Jacob yamipa
mìne ie' ta̠ Egipto e'pa döka̠ dabom kuryök (70) se̠raa̠. Erë José, e' tso'tke Egipto ke̠we
iyamipa yöki̠.
6 Ka̠wö tka tai̠ë, eta̠ José ena iëlpa blërulune. Ñies iyamipa dë'mi Egipto ie'pa ta̠, e'pa
ko̠s blërulune se̠. 7 Erë Israel aleripa alöne tai̠ë, e' kue̠ki̠ ie'pa de diché ta̠' tai̠ë. Ie'pa tso'
Egipto wa'ñe.
8 E' ukuöki̠ ta̠ blu' ské tkëneka̠ eköl e' kè̠ wa̠ José pakè jche̠r. Ie' tö iché egiptowak a̠:
9 “Ye' ttò̠ ttső̠. Israel aleripa dör tai̠ë. Ie'pa diché tkò̠ka̠ se' diché tsa̠ta̠, dö' ie'pa e̠' alò̠ka̠
se' ki̠. 10 Mik se' bolökpa ñippò̠mi se' ta̠, e' ta̠ dö' ie'pa ñì wöiöka̠ se' ppök se' bolökpa ta̠,
ta̠ es imi'miyal se' yöki̠. E' kue̠ki̠ se' tö ibikeitső̠ bua'iewa̠ tö we̠s se' tö ie'pa wöklö'wè̠mi
a̠s kè̠ ikí̠ alör tai̠ë.”
11 E' kue̠ki̠ egiptowak tö iwökirpa patké Israel aleripa we'ikök kanè darërë wa a̠s
ie̠riardak. Ie'pa tö ikérak ká̠ yuök böt chkewö dapa'wo̠ie Egipto blú a̠. Ká̠ e' kiè Pitón ena
Ramsés. 12 Israel aleripa we'ikeke ie'pa tö sia̠rë, erë ikí̠ alörkerak tai̠ë. E' kue̠ki̠ egiptowak
suarke tai̠ë ie'pa yöki̠.
13 Egiptowak tö ie'pa ké kaneblök kësik wa. 14 E' tö ie'pa e̠riawé̠ tai̠ë. Ikérakitö ska̠u̠chka
yuök shtrót shtrót u yuoie. Ñies ikérakitö kaneblök kañika̠ kanè ulitane u̠k. Es Israel

aleripa ko̱s we'ikérakitö sia̱rë. 15 E' kí̱ie ta̱ Egipto blú tté alakölpa kiè Sifrá ena Puvá e'pa
ta̱. Ie'pa dör hebreowak* alakölpa alà ku̱rke e' kanéu̱kwakpa. Ie' tö iché ie'pa a̱:
16 —Mik a' tö hebreowak alakölpa alà ku̱rke, e' kanewe̱ke, eta̱ isa̱ú ¿ì iwák dör? Iwák
wëm e' ta̱ ittö̱́wa̱. Iwák dör alaköl, e' ta̱ imúa̱t, kë̀ ittarwa̱.
17 Erë alakölpa e'pa tö Skëköl dalöieta̱'. E' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ Egipto blú ttö̀ iu̱tëne we̱s
itö iché es. Ie'pa ala'r wëpa méa̱t ttsë'ka. 18 Eta̱ Egipto blú tö ie'pa kiére ta̱ ichéitö ia̱rak:
—¿Iö́k a' tö iwamblé es? ¿Iö́k a' tö ala'rla wëpa e' méa̱t ttsë'ka?
19 Ie'pa tö iiu̱té:
—Hebreowak alakölpa kë̀ alà ku̱r we̱s egiptowak alakölpa es. Ie'pa alakölpa dör darërë.
Ie'pa alà ku̱r bet buaë. Mik sa' demi, eta̱ ie'pa alà ku̱netke.
20-21 Es Israel aleripa kí̱ alönèmi tai̱ë. Ie'pa diché kí̱ iërke tai̱ë. Sifrá ena Puvá e'pa tö
Skëköl dalöieta̱'. E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa ki̱mé, ala'r méitö ie'pa a̱ tai̱ë.
22 Eta̱ Egipto blú tö ikue̱blupa ulitane a̱ ka̱wö mé tö hebreowak ala'rla wëpa ku̱ne ko̱s
e' ö́mi di' ki̱. Alakölpala ë̀ múa̱t.

2

Moisés ku̱ne'

1 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm eköl dör Leví aleri, e' se̱néwa̱ alaköl dör Leví aleri ñies ese ta̱.
2 Eta̱ ie' alà skà kéka̱ e' dör wëm. Eta̱ imì tö isué̱ tö alala buaala, e' kue̱ki̱ ibléwa̱itö dö̀ si'
mañat. 3 Mik imì kë̀ a̱ ilà blëneia̱, eta̱ ie' kkö́ yulé et, patié̱ buaë kiöchka tso' chkua̱'chkua̱
ese wa a̱s kë̀ a̱ di' tkö̀wa̱. E' ukuöki̱ ta̱ alala iéwa̱itö kkö́ a̱, méreitö di' kiè Nilo e' kkömik
ka̱kö tso' e' shu̱a̱. 4 Eta̱ alala kutà e̱' duése̱r ka̱mië ikí̱ sa̱u̱k tö we̱s idömi.
5 E' ukuöki̱ ta̱ Egipto blú e' alà busi mía̱ kuök di' a̱. E' dalewa tayëpa tso' ie' wa̱ ikanè
mésopaie e'pa shkö̀ iëte̱r ákitö ki̱. Eta̱ ie' tö kkö́ sué̱ ka̱kö shu̱a̱. Ikanè mésopa eköl
patkémiitö itsu̱kbitu̱. 6 Eta̱ ie' tö ikkökéka̱ ta̱ isué̱ tö alala wëm a'ria̱ eköl e' i̱uke. Ie'
isué̱ e̱r sia̱rë wa ta̱ ichéitö:
—Bëbëla i' dör hebreowak.
7 E' wösha̱ bëbëla kutà de ta̱ ichéitö ia̱:
—¿Be' ki̱ ikiane tö ye' mi' tayë hebreowak yulök eköl be' a̱ alala se̱ kkö'noie a̱s itala'ù̱itö
itsu' wa?
8 Eta̱ Egipto blú alà busi tö iiu̱té:
—Be' yú iyulök.
Eta̱ bëbëla kutà mía̱ imì yulök ta̱ idebitu̱ iwa̱. 9 Eta̱ Egipto blú alà busi tö iché alà mì a̱:
—Alà i' tsú̱mi kkö'nú ña tala'ú̱ ña buaë. Ye' tö be' patue̱ke iki̱. Eta̱ imì wa̱ ilà mítse̱r
tala'wè̱. 10 Mik alà de bërie, eta̱ imì wa̱ ibite̱tse̱rne Egipto blú alà busi a̱. Eta̱ ie' tö iklö'wé̱
we̱s ie' alà e̱kka es. Ikiè méka̱itö Moisés.* Ie' tö iché:
—Ye' tö iyë'ttsa̱ di' a̱.
E' kue̱ki̱ ie' tö ikiè méka̱ es.

Moisés tso' Egipto e' tkashkar

11 Moisés kibineo̱ne. Ká̱ et ta̱ ie' mía̱ iyamipa hebreowak, e'pa pakök. Eta̱ ie' tö
isué̱ tö iyamipa weirke sia̱rë kaneblök darërë. Eta̱ ie' isué̱ tö egiptowak eköl tso' iyami
hebreowak eköl e' ppök sia̱rë. 12 Eta̱ ie' ká̱ sué̱ ká̱ wa'ñe. Kë̀ ie' wa̱ yi su̱ne. E' dalewa ie' tö
egiptowak e' ttéwa̱ inú wötéwa̱ ie' tö ttsa̱'wö a̱. 13 Bule es ta̱ ie' skà e̱' yéttsa̱, eta̱ ie' isué̱
tö hebreowak böl tso' ñippök ñita̱. Ie' tö iëköl tso' eköl ppök, e' a̱ iché:
—¿Iö́k be' tso' be' yami ppök?
14 Eta̱ hebreowak e' tö iiu̱té:
—¿Yi tö be' tkéka̱ sa' wökirie sa' shu̱lökwakie? ¿Be' tso' ye' bikeitsök ttèwa̱ we̱s
egiptowak kötwa̱bö es?

* 1:15 hebreowak: E' kiè ñies Israel aleripa.
* 2:10 Moisés: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè iyëulettsa̱.

Mik ttè e' ttsé Moisés tö, eta̱ e' tö ie' suawé̱. Ie' ibikeitsé: "Ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö ye'
tö egiptowak kötwa̱." 15 Mik e' jche̱newa̱ Egipto blú wa̱, eta̱ ie' tö Moisés ttökwa̱ patké.
Erë Moisés tkashkar ie' yöki̱, mía̱ se̱nuk ká̱ kiè Madián ee̱. Ee̱ ie' e̱' tkére di' tum biule
kkömik.
16 Ká̱ e' a̱ sacerdote† se̱rke eköl kiè Reuel. E' alà busipa döka̱ kul. E' diwö wa alà busipa
e'pa dë'bitu̱ di' chkök kulë' a̱ mè iyé̱ iyiwak a̱ yè. 17 Eta̱ iyiwak kkö'nukwakpa skà wëpa
debitu̱ busipa trë'wé̱mi. Eta̱ Moisés e̱' kéka̱ e' tö busipa tsa̱tkée. Eta̱ ie' tö di' mé iyiwak
a̱. 18 Mik ie'pa demine iyé̱ ska', eta̱ iyé̱ tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì̱ wa i̱'ñe a' dene bet?
19 Ie'pa tö iiu̱té:
—Egiptowak eköl tö sa' tsa̱tkée iyiwak kkö'nukwakpa ulà a̱. Ie' di' yéttsa̱ mé iyiwak a̱.
20 Iyé̱ tö iché ia̱:
—¿Wé̱ wëm e'? ¿Ió̱k a' iméa̱t ekörla? A' yú itsu̱kbitu̱ a̱s ichkö̱̀ se' ta̱.
21 Es Moisés e̱' tsé̱a̱t se̱nuk wëm e' ska'. E' ukuöki̱ ta̱ Reuel tö ilà busi kiè Séfora, e' mé
Moisés a̱ se̱nowa̱ie ita̱. 22 Eta̱ Moisés alà kéka̱ eköl kiè méka̱itö Guersón‡ wà chéitö: Ká̱ i'
ki̱ ye' dör o̱'ka.
23 Duas tka ta̱ië, eta̱ Egipto blú blënewa̱. Erë Israel aleripa kköchökeia̱ ta̱ië ke̱kraë kanè
darërëë kue̱ki̱. Ie'pa kköchöke ta̱ië e' ttsé Skëköl tö. 24 Ttè me'bak ie' tö Abraham a̱
ena Isaac a̱ ena Jacob a̱ e' wà tsá̱ detke kanewè̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ibikeitsé tö Israel aleripa
ki̱meraëyö i' ta̱. 25 Ie' tö ie'pa sué̱ ta̱ ie' é̱na ia̱ne tö ì tköke ie'pa ta̱.

3

Skëköl tö Moisés patké Israel aleripa tsa̱tkök

1 Ká̱ et ta̱ Moisés tso' inu̱aki Jetró,* e' iyiwak kkö'nuk. Inu̱aki kaneblöke sacerdoteie
Madián. E' dalewa ie' wa̱ inu̱aki iyiwak mítse̱r ká̱ sir po, e' jaishe̱t, demi Skëköl ké̱bata kiè
Horeb† ee̱. 2 Eta̱ ee̱ Jehová biyöchökwak bua'ie e' e̱' kkachéwa̱ ie' a̱ bö' wörkueie ta̱ië kal
tsir elka shu̱a̱. Moisés tö isué̱wa̱ bua'ie ta̱ isué̱ tö kal wöbatseka̱ ta̱ië bö'ie, erë kè̱ iñarwa.
3 Eta̱ Moisés tö ibikeitsé: "¿Wì̱ dör ì? Ye' mí isa̱u̱k ì kue̱ki̱ kal wì̱ kë̱ ñarwa."
4 Mik Jehová tö isué̱ tö Moisés dökewa̱tke tsi̱net bö' ñarke e' o̱'mik isa̱u̱k, eta̱ Skëköl tö
ichaké:
—¡A Moisés! ¡A Moisés!
Moisés tö iiu̱té:
—¿Ì?
5 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱:
—Kë̱ be' dökwa̱ tsi̱net. Wé̱ be' dur e' ké̱ dör batse'r, e' kue̱ki̱ be' klökkuö yő̱ttsa̱. 6 Ye'
dör be' yé̱ e' Këköl ena be' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham, Isaac ena Jacob e'pa Këköl.
Moisés suane Skëköl sa̱u̱kwa̱, e' kue̱ki̱ ie' e̱' wöpabakéwa̱. 7 Erë Jehová tö iché ia̱:
—Ye' isué̱ tö wé̱pa dör ye' icha tso' Egipto e'pa weirke sia̱rë. Ie'pa kköchöke ta̱ië ikanè
wökirpa ulà a̱ e' ttséyö. Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö iweirkerak sia̱rë. 8 E' kue̱ki̱ ye' dë'ttsa̱ ie'pa
tsa̱tkök egiptowak ulà a̱. Ye' tö ie'pa yerattsa̱ ká̱ e' ki̱. Ye' wa̱ ie'pa miraë ká̱ ta̱ië buaë ese
ki̱. Ká̱ e' ki̱ íyi ulitane tskir buaë, iwà wör buaë shu̱te̱.‡ Ká̱ e' ki̱ pë' tso' ta̱ië. E'pa ditsé̱wöpa
dör canaánwak, hititawak, amorreowak, fereseowak, heveowak, ena jebuseowak. 9 Ittső̱,
ye' tö Israel aleripa kköchöke e' ttsé. Ye' tö isué̱ tö egiptowak tö ie'pa we'ikeke sia̱rë. 10 E'
kue̱ki̱ ye' tso' be' patkök Egipto blú ska' Israel aleripa dör ye' icha e'pa yökulur Egipto a̱.
Be' yú Egipto.
11 Erë Moisés tö iché ie' a̱:
—¿Yi ye' dör e' döwa̱mi Egipto blú wörki̱ Israel aleripa yökulur ie' ulà a̱?

† 2:16 sacerdote: Kë̱ se' wa̱ ijche̱r yësyësë tö sacerdote wé̱se e' dör, erë kë̱ idör we̱s i̱'ñe itso' es. ‡ 2:22 Guersón: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ká̱ bánet wakpa. * 3:1 Jetró: E' dör Moisés nu̱aki. Ie' kiè ñies Reuel ena Hobab. † 3:1 Horeb: E' kiè ñies Sinaí. ‡ 3:8 Ká̱ e' ki̱ íyi ulitane tskir buaë, iwà wör buaë shu̱te̱: Ttè e' dör Hebreoie i' es: Wé̱ baka tsu'diö ena bul alí shköke di'ie.

12 Ie' tö iiu̱té:
—Be' kë̀ mi'pa ekörla. Ye' tso' be' ta̱ be' ki̱muk. Mik be' tö Israel aleripa yélur Egipto
a̱, eta̱ a' tö ye' dalöieraë ka̱bata i' ki̱. E' wa be' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' wák tö be' patkë'.
13 Erë Moisés tö ie' iu̱té:
—Dö' ye' mía̱ ta̱ ye' tö ichè ie'pa a̱: “A' yë́pa bak ia̱ia̱ë e' Këköl tö ye' patkë' a' tsa̱tkök.”
Dö' ie'pa tö ye' a̱ ichakè: “¿I̱ma e' kiè?”, e' ta̱ ¿ì chèmi ye' tö ie'pa a̱?
14 Eta̱ ie' tö iiu̱té:
—Ye' dör yi tso'tke e'. Ichö́ ie'pa a̱ tö Ye' Tso'tke e' tö ye' patké a' ska'.
15 Skëköl tö ikí̱ ché Moisés a̱:
—Ñies ttè i' chö́ Israel aleripa a̱: ‘Se' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham, Isaac ena Jacob,
e'pa Këköl kiè Jehová§ e' tö ye' patké a' tsa̱tkök.’ Ttè e' chö́ ie'pa a̱. Ye' kiè dör Jehová
i' dör ye' wák kiè ke̱kraë. Kiè i' wa ye' kirdaë aishkuö ta̱ ke̱kraë. 16 Be' yú Israel aleripa
kue̱blupa dapa'u̱k ta̱ ttè i' ichö́ ie'pa a̱: ‘Jehová, dör se' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham,
Isaac ena Jacob e'pa Këköl e' e̱' kkayë' ye' a̱ ta̱ ye' a̱ iyë'itö tö ie' tö a' weirke sia̱rë
egiptowak ulà a̱ e' sué̱. 17 Ñies ye' a̱ iyë'itö tö a' tsa̱tkeraëitö egiptowak tso' a' we'ikök e'pa
ulà a̱. Ie' wa̱ a' miraë ká̱ buaë ese ki̱. Ká̱ e' ki̱ íyi ulitane tskir buaë, iwà wör buaë shu̱te̱.
Ká̱ e' wakpa ditséwöpa dör canaánwak, hititawak, amorreowak, fereseowak, heveowak,
ena jebuseowak.’ Ttè e' chö́ ie'pa a̱. 18 Israel aleripa kue̱blupa tö be' ttö̀ ttseraë ta̱ be'
yú ie'pa ta̱ Egipto blú ska' ta̱ ttè i' chö́ ie' a̱: ‘Jehová dör hebreowak Këköl, e' dë'bitu̱ sa'
wöki̱. E' kue̱ki̱ sa' ö́mi ká̱ mañat shkar ekkë wé̱ kë̀ yi ku̱' ese ska' iyiwak ña'u̱k Jehová
dör sa' Këköl e' dalöioie.’ Ttè e' chö́ ie' a̱. 19 Erë ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ie' kë̀ tö ie'pa a̱
ka̱wö e' mepa ëanas. Ye' ka̱wöta̱ ie'pa yöktsa̱ ye' diché tai̱ë e' wa. 20 E' kue̱ki̱ ye' diché
tai̱ë e' kkacheraëyö egiptowak a̱. Ì we̱raëyö ie'pa shu̱a̱ e' tö ie'pa tkiwe̱raë. E' wa ie'pa
we'ikeraëyö sia̱rë. E' ukuöki̱ ta̱ Egipto blú tö Israel aleripa erami a̱s imi'yal. 21 Ñies ye' tö
egiptowak keraë ie'pa dalöiök tai̱ë. E' kue̱ki̱ mik a' e̱' yökettsa̱ Egipto a̱, eta̱ a' kë̀ minuk
ulà wöchka. 22 Israel aleripa e' alakölpa ko̱s e'pa tö íyi yöule inukölchka wa ö orochka
wa ö datsi' ese kak kieraë egiptowak alakölpa se̱rke bánet ö ise̱rkerak Israel aleripa u a̱
esepa a̱, e' ko̱s ieraë a' ala'r tö. Es a' tö íyi bua'bua tso' tai̱ë Egipto e' yerattsa̱ ie'pa ulà a̱.

4

1 Erë Moisés tö iiu̱té:
—Ie'pa kë̀ tö ye' ttö̀ klö'we̱pa. Kë̀ itö ye' ttö̀ iu̱tepa. Ie'pa tö ye' a̱ icheraë: “Jehová kë̀
dë'bitu̱ be' ska'.”
2 Eta̱ Skëköl Jehová tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì a'tse̱r be' wa̱ ulà a̱?
Moisés tö iiu̱té:
—Ye' shko kéli.
3 Jehová tö iché ia̱:
—¡Iu̱yö́mi i̱ski̱!
Eta̱ Moisés tö iu̱yémi i̱ski̱. E' wösha̱ ta̱ ishko kéli yönane tkabë̀ie. Moisés e̱' skéu̱ iyöki̱
bet 4 erë Jehová tö iché ia̱:
—¡Iklö'ú̱wa̱ ikirë bata a̱ ulà wa!
Eta̱ Moisés tö iklö'wé̱wa̱ eta̱ imía̱ne shko kéliie.
5 Eta̱ Jehová tö iché ia̱:
—Mik be' dene Egipto, eta̱ be' tö iú̱ es a̱s ie'pa tö iklö'ù̱ moki̱ tö ye' dör a' yë́pa bak ká̱
ia̱ia̱ë kiè Abraham, Isaac ena Jacob e'pa Këköl e' e̱' kkaché be' a̱. 6 I' ta̱ be' ulà tiú̱wa̱ be'
batsi̱' a̱.
Eta̱ Moisés ulà tié̱wa̱ ibatsi̱' a̱. Mik ie' ulà yéttsa̱, eta̱ ie' isué̱ tö iwölineka̱ saruruë duè
kiè lepra e' wa̱. 7 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱:
—Be' ulà skà tiú̱wa̱ne be' batsi̱' a̱.

§ 3:15 Jehová: Hebreoie kiè e' wì dör ye' tso'tke.

Eta̱ Moisés tö iwé̱ es. Mik ie' ulà yéttsa̱ne, eta̱ ie' ulà buanene buaë. 8 E' ukuöki̱ ta̱
Skëköl tö iché ia̱:
—Ì kkachéyö be' a̱ ke̱we e' kë̀ klönerak iwa̱, ñies ie'pa kë̀ wa̱ be' ttö̀ iu̱tëne, e' ta̱ iët skà
ú̱. Isalema e' klö'wè̱mi ie'pa tö. 9 Erë e' ko̱s wa ie'pa kë̀ wa̱ be' ttö̀ klöne be' ttö̀ iu̱tëne e'
ta̱ di' chkö́ka̱ di' kibi a̱ e' tö́ttsa̱ ká̱ sí ki̱. Mik e' tënettsa̱ ká̱ sí ki̱ eta̱ di' mia̱raë pë́ie.
10 Moisés tö iiu̱té:
—¡Ayëwë! ¡A ye' Këköl! Ye' sia̱rala, kë̀ tto buaë. E' kë̀ dör i̱'ñe ë̀me be' ttöke ye' ta̱ eta̱.
Es ye' wák dër ká̱ ia̱ia̱ë. Ye' ttö̀ e̱naë. Ye' kë̀ a̱ s'iu̱tër buaë.
11 Erë Jehová tö iiu̱té:
—¿Yi tö a' a̱ kkö̀ méa̱t? Ye' wák tö a' méa̱t kë̀ tto ö kë̀ kukuö̀ wattsër. Ñies a' wöbla kë̀
wawër ö a' wöbla wawër e' ko̱s méa̱t ye' wák tö a' a̱. 12 E' kue̱ki̱ be' yú. Mik be' ttöke, eta̱
ye' tso' be' ta̱. Ì kiane ye' ki̱ tö be' tö ichè, e' kkacheraë ye' tö be' a̱.
13 Erë Moisés tö iché ia̱:
—¡A këkëpa! Ye' kköchö̀ be' a̱ tö o̱'ka patkö́mi ye' skéie.
14 Eta̱ Jehová uluneka̱ ie' ki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—E̱'ma be' ël Aarón dör Leví aleri ¿i̱ma e' bikeitsè be' tö? Ye' wa̱ i̱jche̱r tö ie' ttö̀ buaë.
Ie' tso'tke ñala̱ ki̱ datse̱ be' ska'. Mik ie' tö be' sué̱, eta̱ e' tö ie' ttsë'wè̱mi buaë. 15 Ì ko̱s
chak be' é̱na e' ko̱s chö́ Aarón a̱ a̱s ie' tö ichö̀ne. Ye' wák tö a' böl ki̱meraë a̱s a' ttö̀ buaë.
Ì kiane ye' ki̱ tö a' tö iwè̱ e' kkacheraë ye' tö a' a̱. 16 Aarón ttöraë be' skéie. Ie' döraë be'
ttekölie we̱s be' dör ye' tteköl es. Ì cheke ye' tö be' a̱ e' cherane be' tö ie' a̱ ta̱ e' cherane
ie' tö a' yamipa a̱. 17 Shko kéli se̱ tsú̱mi. E' wa ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱raëbö. Ie'pa wökrardawa̱
iweblök.

Moisés mía̱ne Egipto

18 E' ukuöki̱ ta̱ Moisés mía̱ne inua̱ki, Jetró ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—Ka̱wö mú ña. Ye' ka̱wöta̱ shkökmine Egipto ye' yamipa sa̱u̱k tö itso'ia̱rak ttsë'ka.
Eta̱ Jetró tö iiu̱té:
—Ëkëkë. Be' shkö́ wöbla wa.
19 Moisés tso'ia̱ Madián, eta̱ Jehová tö iché ia̱:
—Yi ki̱ be' kiarke ttèwa̱ Egipto, e'pa blërulune. Kë̀ ì dalö̀ ta̱'ia̱ be' ki̱ ee̱. E' kue̱ki̱ be'
yúne Egipto.
20 Eta̱ Moisés tö ilaköl ena ila'r tkéka̱ burro ki̱ ta̱ imíyal Egipto. Ie' wa̱ Skëköl shko kéli
dami ulà a̱.
21 Jehová tö ie' a̱ iché:
—Mik be' demi Egipto, eta̱ ye' tö diché me'bak be' a̱ ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wo̱ie, e' wakaneú̱
krörööë Egipto blú wörki̱. Erë ye' tö ie' a̱ e̱r suluë meraë a̱s kë̀ ie' tö Israel aleripa ö̀mine.
22 Eta̱ ttè i' chö́ ie' a̱: 'Jehová tö iché be' a̱: Israel aleripa dör we̱s ye' alà wëm tsá̱ es. 23 Ye'
tö be' a̱ ichétke tö ie'pa ö́mine a̱s imi'yalne ye' ki̱kökka̱. Erë be' kë̀ wa̱ ie'pa a̱ ka̱wö mène
a̱s imi'yal. E' kue̱ki̱ be' alà wëm tsá̱ e' tterawa̱yö.' Ttè e' chö́ ie' a̱.
24 Moisés ena iyamipa minia̱ ñala̱ ki̱ eta̱ wé̱ ie'pa kapökerö ñala̱ ki̱, ee̱ Jehová debitu̱
Moisés ska' ittökwa̱. 25 Erë Moisés alaköl Séfora e' tö ák di'dië klö'wé̱wa̱ e' wa ilà tottola
kkuölit tée tsir. E' kkuölit takla pë́ wa ie' tö Moisés klö̀ patié̱ ta̱ ichéitö Moisés a̱: "Moki̱
be' tso'ia̱ ye' wëmie pë́ i' wa."
26 Eta̱ Jehová tö Moisés émi. (Séfora tö ilà tottola kkuölit tée tsir e' kue̱ki̱ ie' tö iché
Moisés a̱ tö "be' tso'ia̱ ye' wëmie pë́ i' wa.")
27 Eta̱ Jehová tö Aarón a̱ iché: "Be' yú Moisés ñalé̱ yulök wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱." Aarón mía̱
Moisés ñalé̱ yulök ta̱ ie' ikué̱ Skëköl ké̱bata a̱. Ee̱ ishke̱'wé̱itö wöalattsè wa. 28 Eta̱ ì ko̱s
chök Jehová tö Moisés patkë', e' pakéne Moisés tö Aarón a̱. Ñies ì kë̀ o̱r yi a̱ ese kkayë'
Jehová tö Moisés a̱ wawè̱ e' ko̱s pakéneitö Aarón a̱.

29 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa böl míyal Israel aleripa kue̱blupa dapa'u̱kka̱ ka̱pakök ie'pa ta̱. 30 Ì
ko̱s yë' Jehová tö Moisés a̱ e' pakéne Aarón tö Israel aleripa kue̱blupa a̱. Ñies ì kë̀ o̱r yi a̱
ese kkayë' Jehová tö Moisés a̱ e' ko̱s wé̱ Moisés tö Israel aleripa ulitane wörki̱.
31 Israel aleripa tö Aarón ttè klö'wé̱. Mik ie'pa é̱na ia̱ne tö Jehová é̱na ie'pa dalërke,
ñies tö ie'pa weirke sia̱rë e' sué̱itö, eta̱ ie'pa e̱' wöéwa i̱ski̱ ie' dalöiök.

5

Moisés ena Aarón tté Egipto blú ta̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ Moisés ena Aarón míyal Egipto blú ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—Jehová dör Israel aleripa e' Këköl, e' tö iché be' a̱ tö e'pa dör ie' icha. Ie'pa ö́mi a̱s
imi'yal wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱ ka̱wö tkö'u̱k ie' dalöioie.
2 Erë Egipto blú tö iiu̱té:
—¿Yi dör Jehová? Ye' kë̀ wa̱ ie' su̱ule. Ye' kë̀ ka̱wöta̱ ie' ttö̀ iu̱tök. Ye' kë̀ ka̱wöta̱ Israel
aleripa ökmi. E' kue̱ki̱ kë̀ ye' tö Israel aleripa epami.
3 Eta̱ ie'pa tö iché:
—Hebreowak Këköl e' dë'bitu̱ sa' wöki̱. E' kue̱ki̱ sa' ö́mi ká̱ mañat shkar ekkë wé̱ kë̀ yi
ku̱' ese ska' iyiwak ña'u̱k sa' Këköl Jehová e' a̱ idalöioie dö' ie' tö sa' wömèttsa̱ duökwa̱
duè a̱ ö tabè a̱.
4 Erë Egipto blú tö iiu̱té:
—A Moisés. A Aarón. ¿Iö́k a' ki̱ ie'pa kiane wöklö'wè̱ ikanè a̱? ¡A' ena a' yamipa yúshka
kaneblök!
5 Ñies Egipto blú tö iché ie'pa a̱:
—I̱'ñe ta̱ Israel aleripa tso' tai̱ë ká̱ i' ki̱, eta̱ ¿we̱s a' ki̱ ikiane tö ie'pa kë̀ kaneblö̀ia̱?
6 E' diwö wa Egipto blú tö iché ikanè wökirpa a̱:
7 —Tala'chka kösi e' kë̀ tsa̱rbitu̱ia̱ Israel aleripa a̱ ska̱u̱chka shtrót shtrót yuoie we̱s se'
tö ikanewè̱rö es. A̱s ie'pa wákpa mi' itsu̱k. 8 Erë ikö́rak iyuök ko̱s ke̱kraë iyuekerakitö
ekkë, kë̀ wöarwa yës. Ie'pa bikënak è̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa a̱rkerak: '¡Mishka iyiwak ña'u̱k
se' Këköl a̱!' 9 Ie'pa kí̱ kö́ kaneblök darërëë. Kanè mú ie'pa a̱ tai̱ë a̱s kë̀ itö ka̱chè iu̱tö̀.
10 Eta̱ ikanè wökirpa míyal ta̱ ichéitörak Israel aleripa a̱: —Egipto blu' tö ka̱wö mé tö
kë̀ a' a̱ tala'chka kösi tsa̱rbitu̱ia̱. 11 I̱'ñe ta̱ a' wakpa ka̱wöta̱ iyulök wé̱ a' ikué̱, e̱'ma ee̱
itsú̱bitu̱. Erë a' ka̱wöta̱ iyuök ko̱s a' iyueke ke̱net ekkë, kë̀ wöarwa.
12 Eta̱ Israel aleripa mía̱ Egipto ká̱ wa'ñe ka̱chka ëse yulök tala'chka skéie. 13 Kanè
wökirpa tö ikérak kaneblök kësik wa ta̱ ichekerakitö ie'pa a̱ ke̱kraë: "A' tö iyuö́ ko̱s a' tö
iyueke ke̱net mik sa' tö tala'chka mekeia̱ a' a̱ ekkë." 14 Egiptowak tö Israel aleripa we̱lepa
me'ka̱ ñì wökirie. E'pa ppeke egiptowak tö ttsa' bata wa ta̱ ichekerakitö ie'pa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' kë̀ wa̱ iyöne chkì ena i̱'ñe we̱s ke̱net es?
15 Eta̱ Israel aleripa kanè wökirpa míyal kköchök Egipto blú wöa̱. Ie'pa tö iché ia̱:
—A këkëpa. ¿Ì kue̱ki̱ be' tö be' kanè mésopa we'ikè es? 16 Tala'chka kë̀ mèneia̱ sa' a̱,
erë ie'pa ki̱ ikiane tö sa' tö iyuè ko̱s sa' a̱ tala'chka merkeia̱ ta̱ iyörke ekkë. Ie'pa tö sa' ké
kaneblök kësik wa. Ñies sa' ppekeitö sia̱rë. ¡A këkëpa, be' wakpa iane iwiie!
17 Egipto blú tö ie'pa iu̱té:
—¡A' dör bikëwakpa wöchka! E' kue̱ki̱ a' icheke ke̱kraë: "¡Mishka ká̱ bánet iyiwak ña'u̱k
Jehová a̱!" 18 ¡A' yúshka kaneblök! Eré̱ kë̀ tala'chka kösi merku̱'ia̱ a' a̱, erë a' ka̱wöta̱ iyuök
ko̱s ke̱net a' tö iyueke ekkë.
19 Mik Israel aleripa kanè wökirpa a̱ iyëne tö ie'pa ka̱wöta̱ iyuök ke̱kraë ko̱s iyueker-
akitö ke̱net ekkë, eta̱ ie'pa e̱riane tai̱ë. 20 Ie'pa e̱' yélur Egipto blú ska' de wé̱ Moisés ena
Aarón tso' ie'pa panuk ee̱. 21 Ie'pa tö iché ia̱rak:

—Ì wamblé a' tö sa' ki̱ e' kue̱ki̱ a̱s Jehová tö a' we'ikö̀. Egipto blú ena ikue̱blupa e'pa
é̱na sa' a̱r suluë. A' iane iwiie. E' dör we̱s a' wakpa tö tabè mé ie'pa a̱ a̱s sa' ttö̀wa̱ ie'pa tö
es.

Moisés kköché Skëköl a̱

22 Eta̱ Moisés tö iché Jehová a̱:
—A Jehová. ¿Ió̱k be' tö Israel aleripa we'ikeke sia̱rë? ¿Ió̱k be' tö ye' patkë'bitu̱ íe̱? 23 Mik
ye' dë'bitu̱ ttök Egipto blú ta̱' be' ttö̀ wa, eta̱ ie' tö wé̱pa dör be' icha e'pa kí̱ we'iké sia̱rë.
Dö̀ ikkë ta̱ iweirkeia̱ iwák su̱ë. Erë be' kë̀ wa̱ ì o̱ne yës ie'pa tsa̱tkoie.

6

1 Eta̱ Jehová tö ie' iu̱té:
—Kukuie bö isue̱raë tö we̱s ye' tö Egipto blú we'ikeraë. Ye' diché tai̱ë e' wa ye' tö ie'
keraë ie'pa ökmi. Ye' diché wa ye' tö ie' keraë ie'pa patkökmi iká̱ ki̱.

Skëköl tö Moisés skà patkémine Egipto blú ska'

2 Ñies Skëköl tö iché Moisés a̱:
—Ye' dör Jehová. 3 Mika̱ ye' e̱' kkayë' Abraham a̱ ena Isaac a̱ ena Jacob a̱, eta̱ ye' iché
tö ye' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ e'. Erë ye' kiè Jehová, e' kë̀ yëne ye' wa̱ ie'pa
a̱. 4 Ye' tö ttè me' ie'pa a̱. Ye' tö iyë'a̱t ie'pa a̱ tö ká̱ kiè Canaán e' merayö a' aleripa a̱. Ee̱
ie'pa bak se̱nuk we̱s o̱'ka ká̱ es. 5 I̱'ñe ye' wa̱ ijche̱r tö ie'pa weirke sia̱rë. Egiptowak tö
ie'pa keke kaneblök darërëë kësik wa. E' kue̱ki̱ ttè me'bak ye' tö ie'pa a̱ e' wawe̱keyö i̱'ñe
ta̱. 6 E' kue̱ki̱ be' yú ichök ie'pa a̱ tö ye' dör Jehová. Egiptowak tö a' we'ikeke sia̱rë kanè
darërëë wa, e' ko̱s ulà a̱ a' yerattsa̱ ye' tö. Ye' tö egiptowak we'ikeraë sia̱rë ye' diché tai̱ë
e' wa. Es a' tsa̱tkeraë ye' tö egiptowak ulà a̱. 7 Ye' tö a' klö'we̱raë ye' ichapaie. Ye' döraë
a' Këköl. A' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' dör Jehová. Ye' dör a' Këköl. A' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' tö a'
yë'lur egiptowak bak a' we'ikök kanè darërëë wa e' ulà a̱. 8 Ye' wa̱ a' miraë ká̱ muk ye'
kablë' Abraham, Isaac ena Jacob e'pa a̱ ee̱. Ká̱ e' meraë ye' tö a' a̱. E' a̱tdaë a' a̱. Ye' dör
Jehová e' tö iché es.
9 Eta̱ Moisés tö ttè e' skà chéne Israel aleripa a̱. Erë ie'pa e̱riarke tai̱ë kanè darërë kue̱ki̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ ittö̀ iu̱tëne. 10 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
11 —Be' yú ichök Egipto blú a̱ tö ka̱wö mú ye' ichapa a̱ e̱' yöktsa̱ Egipto a̱.
12 Erë Moisés tö Jehová iu̱té:
—Israel aleripa kë̀ tö ye' ttö̀ iu̱tè, eta̱ ¿we̱s Egipto blú ye' ttö̀ iu̱tèmi? Ye' kë̀ tto buaë.
13 Eta̱ Jehová tö Moisés ena Aarón e'pa patkémi ichök Israel aleripa a̱ ena Egipto blú a̱
tö “Jehová tö sa' patké Israel aleripa yökulur Egipto.”

Moisés ena Aarón ditséwöpa

14 I' dör Moisés ena Aarón ditséwö datse̱ iyëpa wa:
Rubén e' dör Jacob alà wëm tsá̱, e' ala'r dör Hanoc, Falú, Hesrón ena Carmí. Ditséwöpa
datse̱ ie'pa wa e'pa ko̱s dör Rubén aleripa.
15 Simeón ala'r wëpa dör Jemuel, Jamín, Óhad, Jaquín, Sóhar ena Saúl. Saúl mì dör
cananeawak. Ditséwöpa datse̱ ie'pa wa e'pa ko̱s dör Simeón aleripa.
16 Leví se̱ne' duas döka̱ cien eyök ki̱ dabom mañayök kí̱ kul (137). I'pa dör ila'r wëpa
ikibi é̱k dö̀ ibata é̱k: Guersón, Quehat, ena Merarí. 17 Guersón ala'r wëpa dör Libní ena
Simí. 18 Quehat se̱ne' duas cien eyök ki̱ dabom mañayök ki̱ mañat (133). Ie' ala'r wëpa
dör Amram, Ishar, Hebrón ena Usiel. 19 Merarí ala'r wëpa dör Mahli ena Musí. Ditséwöpa
datse̱ ie'pa wa e'pa ko̱s dör Leví aleripa.
20 Amram se̱ne'wa̱ iyëchke kiè Jocabed e' ta̱. E' dör Moisés ena Aarón mì. Amram se̱ne'
duas cien eyök ki̱ dabom mañayök ki̱ kul (137).
21 Ishar ala'r wëpa dör Coré, Néfeg ena Zicrí.
22 Uziel ala'r wëpa dör Misael, Elsafán ena Sitrí.

23 Aarón se̱ne'wa̱ alaköl kiè Eliseba e' ta̱. E' dör Aminadab alà busi ena Nahasón kutà.
E' ala'r wëpa kiè Nadab, Abihú, Eleasar ena Itamar.
24 Coré ala'r wëpa dör Asur, Elcaná ena Abiasaf. Ditséwöpa datse̱ ie'pa wa e'pa ko̱s dör
Coré aleripa.
25 Eleasar dör Aarón alà, e' se̱ne'wa̱ Futiel alà busi ta̱. E' alà ku̱ne kiè Finees. E'pa ko̱s
datse̱ iyḗ tsá̱ kiè Leví e' wa.
26 Aarón ena Moisés e'pa patkë' Jehová tö Israel aleripa yökulur Egipto a̱ dapauleka̱
we̱s ñippökwakpa tai̱ë e̱' dapa'ü̱ es. 27 Aarón ena Moisés e'pa ut Egipto blú ta̱ a̱s ie' tö
ka̱wö mù ie'pa a̱ Israel aleripa yöktsa̱rak Egipto a̱.

Aarón tté Egipto blú ta̱ Moisés skéie

28 Mik Jehová tté Moisés tso' Egipto e' ta̱, 29 eta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' dör Jehová. Ì ko̱s chekeyö be' a̱ e' skà chṓne Egipto blú a̱.
30 Erë Moisés iiu̱té:
—A Jehová, ye' kḕ tto buaë, eta̱ ¿we̱s Egipto blú ye' ttṑ iu̱tèmi?

7

1 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Ye' ttṑ ttsṓ. Be' ël Aarón ttöraë Egipto blú ta̱ be' skéie we̱s ye' ttekölpa ttöke ye' skéie
es. 2 Ì ko̱s chekeyö be' a̱, e' cherane be' tö Aarón a̱ ta̱ Aarón tö icherane Egipto blú a̱ a̱s ie'
tö ka̱wö mù a' a̱ Israel aleripa yöktsa̱rak Egipto a̱. 3 Erë ye' tö Egipto blú e̱r darë'we̱kewa̱.
Ì kḕ o̱r yi a̱ ese we̱rayö Egipto ye' diché tai̱ë e' wà kkachoie. Ie'pa wökrardawa̱ isa̱u̱k.
4 Egipto blú kḕ tö a' ttṑ iu̱tepa. Erë ye' tö egiptowak we'ikeraë sia̱rë ye' diché tai̱ë e' wa.
Es ye' tö Israel aleripa yeralur. Ie'pa dör ye' a̱ we̱s ñippökwakpa tso' tai̱ë es. Ie'pa dör ye'
icha. 5 Egiptowak we'ikéyö sia̱rë ye' diché tai̱ë wa ñies Israel aleripa yéttsa̱yö e' ukuöki̱
ta̱ egiptowak tö isue̱raë tö moki̱ë ye' dör Jehová.
6 Moisés ena Aarón e'pa tö iwakanewé̱ we̱s Jehová tö iché ie'pa a̱ es. 7 Mik ie'pa tté
Egipto blú ta̱ eta̱ Moisés ki̱ duas tso' dabom paryök (80). Aarón ki̱ duas tso' dabom paryök
ki̱ mañat (83).

Aarón shko kéli yönane tkabḕie

8 Jehová tö iché Moisés ena Aarón a̱:
9 —Egipto blu' tö a' a̱ iché: ‘Ì kḕ o̱r yi a̱ ese ú̱’, e' ta̱ ichṓ Aarón a̱ tö ishko kéli iu̱yṓmi
i̱ski̱ a̱s iyönar tkabḕie Egipto blú wörki̱.
10 Eta̱ Moisés ena Aarón mía̱ Egipto blú ska' eta̱ ie'pa iwé̱ we̱s Jehová tö iché ie'pa a̱ es.
Aarón tö ishko kéli u̱yémi i̱ski̱ Egipto blú ena ikue̱blupa e'pa wörki̱ ta̱ iyönane tkabḕie.
11 Eta̱ Egipto blú tö wëpa wa̱ íyi jche̱r tai̱ë ena ie'pa awápa esepa tsu̱k patké. Ie'pa tö
ikanewé̱ ñì su̱ë isiwé̱ wa. 12 Ie'pa shko kéli u̱yémi i̱ski̱ ñies ta̱ iyönane ñies tkabḕie. Erë
Aarón shko kéli tö Egipto shko kéli katéwarak se̱raa̱. 13 Erë Egipto blú e̱r téwa̱ darërëë
we̱s Jehová tö iyë' es. Ie' kḕ wa̱ ie'pa ttṑ iu̱tëne yës.

Jehová tö di' yuée pḗie

14 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Egipto blu' e̱r téwa̱ darërëë. Kḕ ie' é̱na Israel aleripa akmine. 15 Bule bla'mi mik ie'
mía̱ di'kka, eta̱ be' yú ttök ie' ta̱. Ie' panú di'kka. Shko kéli yönane tkabḕie e' kéli tsu̱mi.
16 Ie' a̱ ichṓ: ‘Jehová dör hebreowak Këköl, e' tö ye' patké ichṓk be' a̱ tö ie' ala'r ṓmine
a̱s imi'rak ie' ki̱kökka̱ ká̱ wé̱ ki̱ kḕ yi se̱rku̱' ee̱. Ikkë ta̱ ka̱m bö ie' ttṑ iu̱tṑ yës.’ 17 E' kue̱ki̱
Jehová tö ye' patké ichök be' a̱: ‘Ire' bö isue̱raë tö moki̱ ie' dör Jehová. Mik ye' tö di' ppé
shko kéli a'tse̱r ye' wa̱ e' wa, eta̱ di' mia̱raë pḗ wöchka. 18 Nima duölurdaë. Di' alaburdaka̱
suluë. Egiptowak kḕ a̱ di' e' yanuk, tai̱ë ie'pa dako'we̱ka̱raëitö.’
19 Ñies Jehová tö iché Moisés a̱:

—Ichṓ Aarón a̲ tö ie' shko kéli klö'ú̲ ta̲ ikṓka̲ di' ko̲s tso' ie'pa wa̲ yè ese tsa̲ka̲. Di'la, batsöri, di' wöblë, di' bló tso' ese ko̲s tsa̲ka̲ ie' ulà kṓka̲ a̲s imi'a̲ pḗie. ¡Es imia̲raë pḗ wöchka di' bló ulitane yöule kal wa ö ák wa ese a̲!

[20] Eta̲ Moisés ena Aarón iwakanewé̲ we̲s Jehová tö iché ie'pa a̲ es. Aarón tö ishko kéli kéka̲ e' wa di' ppéitö Egipto blú ena ikue̲blupa wösha̲ë. Eta̲ di' ko̲s ekkë mía̲ pḗie. [21] Nima ko̲s duolur. Di' alanewa̲ suluë kḕ yar egiptowak a̲. ¡Ká̲ wa'ñe di' mía̲ pḗ wöchka!

[22] Erë egiptowak awápa tö iwé̲ ñies isiwé̲ wa. E' kue̲ki̲ Egipto blú e̲r téwa̲ we̲s Jehová tö iyë' es. Ie' kḕ wa̲ Moisés ena Aarón ttṑ iu̲tëne yës. [23] Ie' mía̲ne iu a̲. Kḕ tkine íyi ko̲s ki̲.
[24] Egiptowak ko̲s kḕ a̲ di' yar e' kue̲ki̲ ie'pa tö di' wöblë bié di' kkömik di' manene yottsa̲ie.

Jehová tö egiptowak we'iké sia̲rë bukuë' wa

[25] Jehová tö di' kiè Nilo e' suluo̲'wa̲ e' ki̲ ká̲ de kul,

8

[1] eta̲ ie' tö iché Moisés a̲:

—Be' yú Egipto blú ska' ta̲ ichṓ ia̲: 'Jehová tö ye' patké ichök be' a̲ i' es: Ye' ichapa ṓmine a̲s imi' ye' dalöiök. [2] Kḕ be' tö ie'pa èmi, e' ta̲ ye' tö bukuë' alöwe̲raka̲ ta̲ië a' ká̲ ki̲ a' we'ikoie. [3] Di' Nilo a̲ bukuë' alördaë ta̲ië shu̲te̲ë. E' e̲' yöralur di' a̲ mirawa̲ be' u a̲. Idörawa̲ we̲shke̲ wé̲ be' kapöke ee̲, be' ka̲' ki̲. Ñies idörawa̲ be' kue̲blupa u a̲ ena be' yamipa ko̲s e'pa u a̲. Ie̲' tiu̲rawa̲ wé̲ a' u̲löke ese a̲ ena wé̲ a' pan wötuöke ese ko̲s a̲. [4] Bukuë' u̲rdaka̲ be' ki̲ ena be' kue̲blupa ki̲ ena ko̲s be' ká̲ wakpa tso' e'pa ki̲.'

[5] Eta̲ Jehová tö Moisés a̲ iché:

—Ichṓ Aarón a̲ tö ie' ulà ena ie' shko kéli kṓka̲ di' kibi ena di' tsitsir ena batsöri ko̲s ekkë tsa̲ka̲ a̲s bukuë' döka̲ di' a̲ Egipto ko̲s wà iökka̲.

[6] Aarón tö ishko kéli kéka̲ Egipto di' ko̲s tsa̲ka̲. Eta̲ Egipto ká̲ wa'ñe bukuë' alöneka̲ ta̲ië.
[7] Erë egiptowak awápa tö iwé̲ ñì su̲ë isiwé̲ wa. Ie'pa tö bukuë' alöwé̲ka̲ ñies. [8] E' ukuöki̲
ta̲ Egipto blú tö Moisés ena Aarón e'pa tsu̲k patké ta̲ ichéitö ie'pa a̲:

—A' tö ikiṓ Jehová a̲ tö bukuë' yṓlur ye' ki̲ ena ye' ká̲ wakpa ko̲s ki̲ ñies. E' yéluritö eta̲ ye' tö a' yamipa émimi a̲s imi' iyiwak ña'u̲k Jehová dalöioie.

[9] Eta̲ Moisés tö Egipto blú iu̲té:

—Ichṓ ña tö ¿Mik be' ki̲ ikiane tö ye' tö ikiè Jehová a̲ be' ki̲ ena be' kue̲blupa ki̲ ena be' ká̲ wakpa ko̲s ki̲ a̲s bukuë' kḕ tö a' tsiriwè̲ia̲ ta̲ ia̲tdaë di' è a̲?

[10] Egipto blú iiu̲té:

—Ikiṓ Jehová a̲ bule.

Eta̲ Moisés tö iché ie' a̲:

—E' wà tköraë we̲s be' ki̲ ikiane es a̲s be' wa̲ ijche̲r tö kḕ yi dör we̲s sa' Kököl Jehová es.
[11] Bukuë' e̲' yölurdane be' u a̲ a̲tdaë di' è a̲. Kḕ itö be' tsiriwe̲paia̲. Ñies be' kue̲blupa ena
be' ká̲ wakpa ko̲s kḕ tsiriwe̲paia̲itö.

[12] Eta̲ Moisés ena Aarón e̲' yéttsa̲ Egipto blú wöwa. E' ukuöki̲ ta̲ Moisés ikié Jehová
a̲ tö bukuë' patkë'bitu̲ Egipto blú ki̲ e' trë'ú̲mi ie' yöki̲. [13] Eta̲ Jehová tö iwakanewé̲ we̲s
Moisés tö ikié ia̲ es. Bukuë' tso' egiptowak u a̲ iupamik u'rki̲ e' ko̲s duolur. [14] Egiptowak
tö bukuë' nu ko̲s shté dapa'wé̲ ta̲ië. E' nu alabuneka̲ suluë ká̲ e' ko̲s a̲. [15] Erë mik Egipto
blú tö isué̲ tö ie' tsa̲tkëne bukuë' ulà a̲, eta̲ ie̲r té̲wa̲ne darërëë we̲s Jehová tö iyë' es. Kḕ
ie' wa̲ Moisés ena Aarón ttṑ iu̲tëne.

Mulu̲'shwak patké ta̲ië Jehová tö ie'pa ki̲

[16] E' ukuöki̲ ta̲ Jehová tö iché Moisés a̲:

—Ichṓ Aarón a̲ tö ie' shko kéli kṓka̲ siwa̲' ki̲ e' wa íyök po ppṓ a̲s imi'a̲ mulu̲'shwakie Egipto wa'ñe.

[17] Eta̲ iwakanewé̲rakitö es. Aarón tö shko kéli kéka̲ ta̲ íyök po ppéitö iwa eta̲ íyök po tso'
Egipto wa'ñe e' mía̲ mulu̲'shwakie e' iëneka̲ se' ki̲ ñies iyiwak ko̲s ki̲. [18] Egiptowak awápa

ima'wé̱ mulu̱'shwak alöu̱kka̱ isiwé̱ wa, erë kë̀ iwà yöne ie'pa a̱. E' dalewa mulu̱'shwak
iëneka̱ tai̱ë ie'pa ki̱ ñies iyiwak ki̱. 19 Eta̱ iwépa tö iché Egipto blú a̱:
—¡I' dör Skëköl kanè moki̱!
Erë ie' e̱r té̱wa̱ darërë we̱s Jehová tö iyë' es. Kë̀ ie' wa̱ ie'pa ttö̀ iu̱tëne.

Ö́ iéka̱ tai̱ë Skëköl tö ie'pa ki̱

20 E' ukuöki̱ ta̱, Jehová tö iché Moisés a̱:
—Bule bla'mi Egipto blú mi'ke di'kka, e' kue̱ki̱ be' e̱' kö́ka̱ bla'mi ta̱ be' yú ñì ku̱kwa̱ ita̱.
Ichö́ ie' a̱: 'Jehová tö ye' patké ichök be' a̱ i' es: Ye' ichapa ö́mine a̱s imi' ye' ki̱kökka̱. 21 Kë̀
be' tö ie'pa èmine, e' ta̱ ye' tö ö́ tai̱ë patkeraë be' ki̱ ena be' kue̱blupa ki̱ ena ko̱s be' ká̱
wakpa tso' e'pa ki̱. Ö́ iërdaka̱ egiptowak u ko̱s ekkë ki̱ dö̀ íyök ki̱. 22 Mik e' wà de a' ki̱,
eta̱ ö́ patkeraëyö a' ë̀ ki̱. Wé̱ ye' ichapa se̱rke Gosen ee̱ ö́ kë̀ sue̱pasö yës. Es be' é̱na ia̱rmi
tö moki̱ ye' dör Jehová, e' durse̱ ká̱ i' ki̱. 23 Be' ká̱ wakpa e'pa ë̀ we'ikeraë ie' tö. Erë ye'
ichapa kë̀ we'ikepayö. E' wà tköraë bule.'
24 Es Jehová tö iwakanewé̱. Ö́ dettsa̱ chkaie Egipto blú u a̱ ena ikue̱blupa u a̱ ñies Egipto
wa'ñe e' a̱. Ö́ tö Egipto ká̱ ko̱s klö'wé̱wa̱ se̱, sulu'wé̱wa̱ yës.
25 Eta̱ Egipto blú tö Moisés ena Aarón tsu̱k patké ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A' yú, e̱'ma a' Këköl a̱ iyiwak ña'u̱k. Erë kë̀ a' e̱' yökulur Egipto a̱.
26 Moisés tö iiu̱té:
—Kë̀ e' dör buaë es. Sa' iyiwak ña'we̱ke sa' tö sa' Këköl Jehová e' a̱, e' dör iyiwak
dalöieke a' tö skëkölie ese. A' tö sa' sué̱ iyiwak ese ña'u̱k, e' ta̱ a' tö sa' ttèwa̱mi ák wa.
27 Sa' ka̱wöta̱ shkök dö̀ ká̱ mañat dö̀ wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ese ska'. Ee̱ sa' tö iyiwak ña'we̱ke sa'
Këköl Jehová a̱ we̱s ka̱wö méa̱titö sa' a̱ es.
28 Egipto blú tö iché:
—A' kë̀ mìne ka̱mië shu̱te̱, e' ta̱ ye' tö a' èmimirak wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ese ska', iyiwak ña'u̱k
a' Këköl Jehová e' a̱. A' Këköl Jehová a̱ ikiö́ ye' ki̱.
29 Moisés tö iiu̱té:
—Mik ye' e̱' yéttsa̱ íe̱, eta̱ ye' mía̱ Jehová a̱ ikiök be' ki̱ a̱s ö́ pormi be' yöki̱ ena be'
kue̱blupa yöki̱ ena be' ká̱ wakpa ko̱s e'pa yöki̱. Erë kë̀ be' tö sa' ki̱tö'u̱kia̱. Kë̀ be' tö Israel
aleripa wöklö'u̱k a̱s imi' iyiwak ña'u̱k Jehová a̱.
30 Mik Moisés e̱' yéttsa̱ Egipto blú wöwa, eta̱ ie' ikié Jehová a̱. 31 Eta̱ Jehová tö iwé̱ we̱s
Moisés tö ikié ie' a̱ es. Es ö́ po'wé̱miitö Egipto blú yöki̱ ena ikue̱blupa yöki̱ ena iká̱ wakpa
ko̱s e'pa yöki̱. Kë̀ ö́ a̱te̱ia̱ etkla wë'ia̱. 32 Erë Egipto blú e̱r skà té̱wa̱ne darërëë. Kë̀ ie' wa̱
Israel aleripa anemi.

9

Jehová tö egiptowak iyiwak ttélur

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Be' yú ttök Egipto blú ta̱, ta̱ ichö́ ia̱: 'Jehová dör hebreowak Këköl, e' tö ichè i' es:
Ye' ichapa ö́mine a̱s imi' ye' ki̱kökka̱. 2 Be' kë̀ tö ie'pa èmine, be' tö ie'pa wöklö'we̱keia̱,
3 e' ta̱ ye' tö duè meka̱raë be' iyiwak ko̱s e' ki̱ ye' diché tai̱ë wa. Be' kabaio, be' burro, be'
kameio, be' baka ena be' obeja ekkë ko̱s duölurdaë. 4 Erë Israel aleripa iyiwak ulitane kë̀
duöpalur etö wë'ia̱. Es ye' tö ikkacheraë tö ie'pa dör ye' ichapa.'
5 Eta̱ Jehová tö iké̱wö méwa̱ i' es:
—E' ko̱s we̱raëyö bule.
6 Bule es ta̱ Jehová tö iwé̱. Egiptowak iyiwak ko̱s e' duolur. Erë Israel aleripa icha kë̀
du'wa̱ etö wë'ia̱. 7 Egipto blú tö Israel aleripa icha sa̱u̱k patké eta̱ ie' isué̱ tö moki̱ Israel
aleripa icha kë̀ du'wa̱ etö wë'ia̱. Erë ie' e̱r ki̱téwa̱ darërëë. Kë̀ ie' wa̱ Israel aleripa a̱ ka̱wö
mène a̱s imi'rak.

Jehová tö duè méka̱ egiptowak ki̱ skuëkie

8 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés ena Aarón a̱:

—Mulu̱chka tso' bö'kkö a̱ e' klö'ú̱ ta̱ a̱s Moisés tö iu̱yö̀ siwa̱' ki̱ Egipto blú wörki̱.
9 Mulu̱chka e' po a̱rdaë Egipto ko̱s e' ki̱. E' tskirdane ie'pa ki̱ skuëkie ñies iiyiwak ki̱.

10 Eta̱ Moisés ena Aarón mulu̱chka klö'wé̱ bö'kkö a̱ ta̱ imía̱ Egipto blú ska' ta̱ e' wörki̱
Moisés tö mulu̱chka u̱yé siwa̱' ki̱. Eta̱ egiptowak mik imoneka̱ skuëkie. Ñies iiyiwak ko̱s
mik imoneka̱ skuëkie. 11 Egipto awápa ki̱ skuëk tskineka̱ tai̱ë we̱s imale̱pa es, e' kue̱ki̱
ie'pa kë̀ dë' Moisés wörki̱. 12 Erë Jehová tö Egipto blú e̱r darë'wé̱wa̱ a̱s kë̀ itö Moisés ena
Aarón ttö̀ iu̱tö̀ we̱s ie' tö iyë' es.

Mò wösi se̱se̱ë ese patké Jehová tö egiptowak ki̱

13 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:

—Be' e̱' kṍka̱ bule bla'mi eta̱ be' yú Egipto blú a̱ ichök: ‘Jehová dör hebreowak Këköl,
e' tö ichè be' a̱ i' es: Ye' ichapa ṍmi a̱s imi'rak ye' ki̱kökka̱. 14 Kë̀ be' wa̱ ye' ttö̀ iu̱tëne i'
ta̱, e' ta̱ ye' tö íyi sulusi ko̱s patkeraë be' ki̱ ena be' kue̱blupa ki̱ ena a' wakpa ko̱s e' ki̱. Es
be' wa̱ ijche̱rdaë tö kë̀ yi ku̱' ye' tsa̱ta̱ ká̱ wa'ñe. 15 Ye' mú ki̱ ikiane, e̱'ma ye' tö íyi sulusi
me'ka̱bak be' ki̱ ena be' yamipa ulitane ki̱ a' e̱ukwa ká̱ i' ki̱. 16 Erë ye' wa̱ be' tso'ia̱ ttsë'ka
a̱s be' tö ye' diché tai̱ë e' sa̱ù, ñies a̱s yi dör ye' e' tté pakar ká̱ wa'ñe. 17 Erë be' e̱r dör suluë
ke̱kraë. Kë̀ bö ye' ichapa Israel aleripa émi. 18 Bule ikkë mò wösi se̱se̱ë ese patkeraëyö a'
ki̱ tai̱ë. E' dardaë tai̱ë a' ki̱ tkö̀ka̱ ke̱net idarke Egipto e' tsa̱ta̱. 19 Mò wösi a̱rdaë e' tö a'
tso' u'rki̱ ena a' iyiwak ko̱s tso' kañika̱ e' ttèmilur se̱. E' kue̱ki̱ a' iyiwak ena ì ko̱s tso' a'
wa̱ kañika̱ e' blök patkṍ u diki̱a̱ a̱s itsa̱tkër.’

20 Eta̱ Egipto blú kue̱blupa we̱lepa suane Jehová ttö̀ yöki̱. E'pa tö iiyiwak blé, ñies ikanè
mésopa blé u diki̱a̱. 21 Erë imale̱pa kë̀ wa̱ Jehová ttö̀ klöne, e'pa tö icha méa̱t u'rki̱. 22 Eta̱
Jehová tö Moisés a̱ iché:

—Be' ulà kṍka̱ siwa̱' ki̱ a̱s mò wösi se̱se̱ë ese dar tai̱ë Egipto ko̱s a̱. E' a̱rdaë ie'pa ki̱ ena
iiyiwak ki̱ ñies idaliwö tso'rak iwa̱ e' ki̱.

23 Mik Moisés tö shko kéli kéka̱ siwa̱' ki̱, eta̱ Jehová tö alá bla'wé̱ tai̱ë wöñawé̱itö tai̱ë
döttsa̱ íyök ki̱ eta̱ mò wösi se̱se̱ë ákwöie e' patkéitö Egipto ko̱s a̱. 24 Es Jehová tö mò wösi
se̱se̱ë ese patké tai̱ë Egipto ká̱ wa'ñe a̱. Eta̱ mò wösi ese darke tai̱ë ena ká̱ wöñarke tai̱ë,
kë̀ iwöklörta̱'. Kë̀ yi wa̱ e' su̱ule yës Egipto. 25 Eta̱ mò wösi e' bite̱shka tai̱ë ì ko̱s tso' ká̱ áie
a̱ e' ki̱, se' ki̱ ena iyiwak ki̱ ñies. Dalì kuá ko̱s pé̱luritö sulu'wé̱luritö. Kal tso' ká̱ wa'ñe e'
ulà jchërolone. 26 Erë ká̱ kiè Gosen, wé̱ Israel aleripa se̱rke, e' a̱ mò wösi kë̀ dane yës.

27 Eta̱ Egipto blú tö Moisés ena Aarón tsu̱k patké ta̱ ichéitö ia̱:

—Ire' yö isué̱ tö ye' e̱' wamblé suluë. Jehová e' ttè dör moki̱ë. Eta̱ ye' ena ye' ká̱ wakpa
sa' iane iwiie. 28 Tai̱ë alá blarke ñies mò wösi darke tai̱ë e' kë̀ dalë'ttsëneia̱ sa' a̱. Jehová a̱
ikiṍ tö iwöklö'ú̱ne, e' ta̱ ye' tö a' ekemi. Kë̀ yö a' wöklö'wè̱ia̱.

29 Eta̱ Moisés tö iu̱té:

—Ye' e̱' yéttsa̱ ká̱ i' a̱ ta̱ bet ye' ikieke Jehová a̱, eta̱ mò wösi ena alá wöñarke ko̱s e'
wöklördawa̱ a̱s be' wa̱ ijche̱r tö Jehová dör ká̱ wa'ñe e' wák. 30 Erë ye' wa̱ ijche̱r buaë tö
be' ena be' kue̱blupa ka̱m tö Sa' Këköl Jehová e' dalöiö̀.

31 Eta̱ daliwö kiè lino e' tso' wörkuaie ena cebada e' wö ta̱'tke, e' kue̱ki̱ iweinewa se̱.
32 Erë daliwö kiè trigo ena centeno, kë̀ e' dë' we̱s ka̱m iwörkua bur e' kue̱ki̱.

33 Mik Moisés e̱' yéttsa̱ ká̱ e' a̱ mía̱ bánet, eta̱ e̱e̱ ie' tö ikié Jehová a̱. Eta̱ bet ta̱ mò wösi
kë̀ daneia̱ ñies ká̱ kë̀ wöñaneia̱. Ka̱li̱ tai̱ë e' kë̀ yëneia̱. 34 Mik Egipto blú tö isué̱ tö ka̱li̱ kë̀
yërku̱'ia̱, mò wösi kë̀ darku̱'ia̱ ena alá kë̀ blarku̱'ia̱, eta̱ ie' e̱' wambléne suluë. Kë̀ ie' è̱ e̱r
darë'newa̱ ñies ikue̱blupa. 35 Es Egipto blú e̱r téwa̱ darërëë. Kë̀ iwa̱ Israel aleripa a̱ ka̱wö
mène a̱s imi'yal we̱s Jehová tö iyë'ia̱ Moisés ttè wa es.

10

Jehová tö ditski patké tai̱ë Egipto

[1] E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö Moisés a̱ iché:
—Be' yúne Egipto blú ska'. Ye' tö ie' ena ikue̱blupa e̱r téwa̱ darërëë a̱s ie'pa tö isa̱ù̱ tö
ye' diché tai̱ë, e' wa ì kḕ o̱r yi a̱ ese wḕ̱ ye' tö tai̱ë. [2] Ye' tö ie'pa e̱r téwa̱ darërëë a̱s be' tö
ipakö̀ be' ala'r a̱ ena be' talapa a̱ tö we̱s egiptowak we'ikéyö ñies we̱s ì kḕ o̱r yi a̱ ese wé̱yö
tai̱ë ie'pa wörki̱. Es a' ulitane wa̱ ijche̱r tö ye' dör Jehová.
[3] Eta̱ Moisés ena Aarón míyal Egipto blú ska' eta̱ ichéitö ia̱:
—Jehová dör hebreowak Këköl, e' tö ichè i' es: "¿Mik be' tö ye' ttö̀ dalöse̱we̱mirö? Ye'
ichapa ö́mi a̱s imi' ye' ki̱kökka̱. [4] Kḕ be' tö ie'pa èmi bule, e' ta̱ ditski patkeraëyö a' ká̱ ki̱.
[5] Ditski tö a' ká̱ wà ierawa̱ tai̱ë, kḕ a̱ íyök ulat wëneia̱. A' daliwö bata méa̱t mò wösi tö e'
ko̱s katerawa̱itö yës. Ñies kal ulitane katerawa̱itö se̱raa̱. [6] Ñies ditski dörawa̱ tai̱ë be' u
ko̱s a̱ ena be' kue̱blupa u a̱ ena egiptowak ko̱s u a̱. ¡Íyi i'se kḕ su̱ule a' yḗpa bak ká̱ ia̱ia̱ë
e'pa wa̱ ie'pa tsá̱ dë'bitu̱ ká̱ i' ki̱ dò ikkë ta̱!"
Moisés tté o̱ne ta̱ ie' e̱' wötrée ta̱ imía̱. [7] E' bet ta̱ Egipto blú kue̱blupa tö iché iblú a̱:
—¿Mik ta̱ wëm e' kḕ tö se' we'ikèia̱? A blu', ie'pa ö́mi ie'pa Këköl dör Jehová, e' ki̱kökka̱.
A blu', ¿be' kḕ wa̱ isu̱ne tö se' ká̱ sulunewa̱tke se̱raa̱?
[8] Eta̱ Egipto blú tö Moisés ena Aarón tsu̱k patkéne eta̱ ichéitö ia̱:
—A' yúshka Jehová dör a' Këköl, e' ki̱kökka̱. Erë ke̱weie a' tö ye' a̱ ichö́ tö ¿a' wé̱nepa ḕ
mi'ke?
[9] Moisés tö iu̱té:
—Sa' ka̱wöta̱ shkökmi se̱kka̱. Sa' ka̱wö tai̱ë tkö'u̱ke Jehová a̱. E' kue̱ki̱ sa' ala'r ena sa'
këkëpa, e'pa ko̱s ka̱wöta̱ shkökmi. Ñies sa' obeja ko̱s ena sa' baka ko̱s e' mi'ke sa' wa̱.
[10] Eta̱ Egipto blú tö iché ia̱:
—¡Iwënewa̱ wösha̱k tö a' e̱rbiköke suluë ye' ki̱! ¿I̱ma a' e̱rbikö̀ tö Jehová tö a' ki̱mèmi
a̱s ye' tö a' ö̀mi a' alakölpaë ena a' ala'rë? [11] Kḕ iwamblërpa es. A' wëpa kibineo̱ne esepa
ḕ yú Jehová ki̱kökka̱ es a' ki̱ ikiane e' kue̱ki̱.
Eta̱ Egipto blú tö ie'pa tsu̱kmi ké ie' yöki̱. [12] Erë Jehová tö iché Moisés a̱:
—Be' ulà kö́ka̱ Egipto ki̱ a̱s ditski bitu̱ Egipto ko̱s wà iökka̱ ñies dalikua bata méa̱t mò
wösi tö e' ko̱s katökwa.
[13] Eta̱ Moisés tö ishko kéli kéka̱ Egipto ki̱ eta̱ Jehová tö siwa̱' patkébitu̱ diwö tskirke e'
kke̱ Egipto ko̱s ki̱ ñië nañeë. Bule es bla'mi ta̱ siwa̱' wa̱ ditski debitu̱. [14] Ditski tö Egipto
ká̱ ko̱s e' wà iéwa̱ tai̱ë. Ekkë kḕ su̱ule yi wa̱ ká̱ ia̱ia̱ë es kḕ yi tö isue̱paia̱ne. [15] Es ditski
dapaneka̱ ká̱ ko̱s ekkë ki̱. Kḕ a̱ íyök ulat ta̱'ia̱. Dalì kuá ena kalwö e' ko̱s bata méa̱t mò
wösi tö e' katélur ditski tö yës. Egipto ko̱s a̱ ka̱kö ko̱s kal kò̀ ko̱s e' kḕ a̱te̱ia̱ yës.
[16] E' bet ta̱ Egipto blú tö Moisés ena Aarón e'pa tsu̱k patké ta̱ iché ia̱:
—Ye' e̱' wamblé sulu a' Këköl dör Jehová e' ki̱ ñies a' ki̱. [17] Ye' kköchò̀ a' a̱ i̱'ñe ḕ tö a'
tö e' olo'yö́ ye' ki̱. Ikiö́ a' Këköl dör Jehová e' a̱ ye' ki̱ tö ditski ḕ trë'ú̱lur ye' ki̱ a̱s kḕ sa'
duò̀lur.
[18] Moisés e̱' yéttsa̱ Egipto blú u a̱ ta̱ bet ikiéitö Jehová a̱. [19] Eta̱ Jehová tö siwa̱' e'
wötréene tsi̱kka darërë e' wa̱ ditski mítse̱r a̱nene dayë kiè Dayë Mat, e' ki̱. Eta̱ ditski
kḕ a̱te̱ yës Egipto. [20] Erë Jehová tö Egipto blú e̱r sulu téwa̱ne darërëë. Ie' kḕ wa̱ Israel
aleripa a̱ ka̱wö mène a̱s imi'rak.

Jehová tö ká̱ ttsettseë patké Egipto ki̱

[21] Eta̱ Jehová tö Moisés a̱ iché:
—Be' ulà kö́ka̱ siwa̱' ki̱ a̱s ká̱ ttserwa̱ ttsettseë shu̱te̱ë.
[22] Eta̱ Moisés ulà kéka̱ eta̱ ká̱ ttsenewa̱ mía̱ ttsettseë Egipto ká̱ wa'ñe ki̱ döka̱ ká̱ mañat.
[23] Kḕ yi wa̱ iyami se̱rke tsi̱net e' su̱ne yës. Kḕ yi a̱ e̱' yënuktsa̱ wé̱ itkër ee̱ döka̱ ká̱ mañat.
Erë Israel aleripa u a̱, ee̱ je' ká̱ olo tso' dalölö.

24 Eta̱ Egipto blú tö Moisés tsu̱k patké ta̱ iché ia̱:
—A' yúshka Jehová ki̱kökka̱. A' ala'r ko̱s tsṹmi. Erë a' obeja ena a' baka e' ko̱s múa̱t.
25 Eta̱ Moisés tö iiu̱té:
—Au. Be' ka̱wöta̱ ka̱wö muk sa' a̱ sa' iyiwak tsu̱kmi ña'wè̱ sa' Këköl dör Jehová e' a̱
idalöioie. 26 E' kí̱ie ta̱ sa' icha ko̱s, e' michoë sa' wakpa wa̱. Sa' iyiwak shu̱shteke sa' tö
ña'wè̱ sa' Këköl Jehová a̱ iki̱koka̱ie. Ka̱m sa' dȍmi ee̱ eta̱ kȅ sa' wa̱ ijche̱r iyiwak isie ëtö
kiane sa' ki̱ ña'wè̱ Jehová a̱. E' kue̱ki̱ kȅ sa' tö sa' iyiwak mepaa̱t yës.
27 Eta̱ Jehová tö Egipto blú e̱r sulu téwa̱ darërëë. E' kue̱ki̱ ie' kȅ wa̱ ka̱wö mène Israel
aleripa a̱ a̱s imi'rak. 28 E' kí̱ie ta̱ Egipto blú tö iché Moisés a̱:
—Be' e̱' yṍttsa̱ í̱e̱. Be' e̱' kkö'nú ye' yöki̱. Be' dene ye' sa̱u̱k, e' ta̱ be' duörawa̱.
29 Eta̱ Moisés tö iiu̱té:
—Buaë bö iché es. Kȅ ye' dë'ia̱ne be' sa̱u̱k.

11

Ala'r wëpa kibi esepa duöralur e' biyöché Moisés tö

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Ye' tö Egipto blú ena egiptowak ulitane e' bata we'ikekeia̱. E' ukuöki̱ ta̱ Egipto blú tö
a' erami, e' kí̱ie ie' wák tö a' ulitane u̱yerattsa̱ da'a̱ie iká̱ ki̱. 2 Eta̱ ichṍ Israel aleripa ulitane
a̱, wëpa ena alakölpa tö íyi yöule orochka wa ena inukölchka wa, ese kak kiṍ egiptowak
se̱rke ie'pa pamik esepa a̱.
3 Eta̱ Jehová tö egiptowak ké Israel aleripa dalöiök tai̱ë. Egipto blú kue̱blupa ena
egiptowak ulitane e'pa tö iklö'wé̱ tö Moisés dör këkëpa tai̱ë.
4 Eta̱ Moisés tö iché Egipto blú a̱:
—Jehová tö ichè i' es: Ká̱ sha̱böts nañewe ye' mi'ke Egipto ko̱s a̱. 5 Ala'r wëpa kibipa e'
ko̱s duöralur. Egipto blú tso' s'wökirie e' alà wëm kibi duörawa̱, ñies egiptowak male̱pa
icha ko̱s dȍ s'sia̱rëpa tso'rak iwa̱ iyiwö woie esepa icha duöralur ñies. Ñies iyiwak uru
alà wë'ñe kibi ese ko̱s duöralur. 6 Sulitane i̱u̱raë tai̱ë Egipto ko̱s a̱. Kȅ ese ttsëule yi wa̱
es, ñies kȅ yi tö ese ttsepaia̱ es. 7 Erë Israel aleripa shu̱a̱ kȅ chichi isie a̱rpa yës se' wöa̱
ena iyiwak wöa̱. Es a' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' dör Jehová e' tso' Israel aleripa ki̱muk, erë
egiptowak we'ikök ye' tso'.
8 Eta̱ Moisés tö ikí̱ ché ia̱:
—Be' kue̱blupa ko̱s döraë ye' ska', eta̱ ie'pa e̱' tkörawa̱ kuchë ki̱ ye' wörki̱ ta̱
ikköchörarak ye' a̱: 'Be' yúshka. Be' yamipa tso' ko̱s be' ta̱ e'pa tsṹmirak ñies.'
Eta̱ Moisés ulune tai̱ë e̱' yéttsa̱ Egipto blú wörki̱. 9 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés
a̱:
—Egipto blu' kȅ tö a' ttȍ iu̱tepa a̱s ye' tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese kí̱ ù̱ tai̱ë Egipto.
10 Íyi ekkë ko̱s wé̱ Moisés ena Aarón tö Egipto blú wörki̱, erë Jehová tö ie' e̱r darë'wé̱wa̱
a̱s kȅ itö ittȍ iu̱tȍ. E' kue̱ki̱ ie' kȅ wa̱ ka̱wö mène Israel aleripa a̱ a̱s imi'yal.

12

Israel aleripa tsa̱tkëne e' ké̱wö

1 Jehová tö iché Moisés ena Aarón tso' Egipto e'pa a̱:
2 "Si' i' döraë a' a̱ duas si' tsa̱we ke̱kraë. 3 Israel aleripa ulitane a̱ ichṍ: 'Si' i' e' diwö
dabop (10) eta̱ u bitkue ekkë wakpa tö obeja ö chibo ese wë'ñe pupula yulṍ etö katè ila'r
ta̱. 4 U wakpa we̱lepa kȅ dör tai̱ë, kȅ a̱ chkè ekkë katarwa̱, e' ta̱ ie'pa tö iyamipa tso'
iupamik esepa kiṍ chkök ie'pa ta̱ ñita̱ ko̱s iwakpa döka̱ ekkë ena ko̱s ie'pa a̱ ikatar ekkë.
5 Obeja ö chibo wë'ñe bua'bua, kȅ ki̱ ì sulu ku̱' ki̱ duas tso' ek ese yulṍ etö. 6 E' blṍ. Si' i' e'
diwö de dabop ki̱ tkël (14) e' tsá̱li̱ eta̱ a' wa̱ iyiwak tso' blëule ese ttṍ u a̱ u a̱. 7 E' ukuöki̱
ta̱ a' tö iklö'ú̱ ta̱ u wé̱ a̱ a' tö ikateke, e' wékkö kàtke patiú̱ka̱ a' tö ipé̱ wa. 8 Ká̱ e' nañewe
chkè e' katṍ katuule bö' a̱ ár bacha'bacha ta̱ ñies pan kȅ yöule iwölöwo̱ka̱ wa, ese ta̱. 9 Kȅ

ikatar aki ena paliule elkela wë'ia̱. Ichkà ko̱s, iwökir, ikla'tska, ena iñattse̱ e' ko̱s ka̱wöta̱
kakuèwa̱ bö' a̱. [10] Kë̀ a' tö ibata muka̱t dò̱ bule es. Ibata a̱te̱ia̱, e' ta̱ iña'ú̱lor bö' a̱. [11] Mik a'
chköketke eta̱ a' e̱' paió̱́, a' klökkuö ió̱́, a' shko kéli klö'ú̱. Ye' dör Jehová e' tö a' tsa̱tkeke
e' ké̱wö tkö'we̱ke a' tö, e' kue̱ki̱ a' chkó̱́ bet.
[12] “ ‘I̱'ñe nañewe ye' tköraë Egipto ká̱ ko̱s a̱ egiptowak ala'r tsá̱ wëm esepa ttökulur.
Ñies ie'pa iyiwak ala'rla tsá̱ dör wë'ñe e' ko̱s tteralur ye' tö. Es këkölpa ko̱s tso' egiptowak
wa̱ dalöiè e' we'ikeraë ye' tö tai̱ë. Ye' wák dör Jehová e' tö ichè es. [13] U ko̱s a̱ wé̱ a' tso' e'
wékkö ta'o̱ule ipamik iyiwak pé̱ wa e' dör a' wakpa a̱ ikkachoie. Mik ye' tö pé̱ e' sué̱, eta̱
ye' damitkö u e' ttó̱́mik. Mik ye' tso' egiptowak we'ikök sia̱rë, eta̱ e' kë̀ dò̱pa a' ska'.
[14] “ ‘A' ka̱wöta̱ ka̱wö e' tkö'u̱k. A' ka̱wöta̱ itkö'u̱k ke̱kraë duas bit ekkë ye' dör Jehová
e' dalöioie. [15] Ká̱ döka̱ ká̱ kul e' shu̱a̱ a' kë̀ ka̱wö ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñuk. E'
kue̱ki̱ ka̱wö tkö'we̱ke e' diwö tsá̱ eta̱ pan wölöwo̱ka̱ ko̱s ese tuló̱́ttsa̱ a' u a̱. Yi tö pan yöule
iwölöwo̱ka̱ wa ese ñé ká̱ kul e' shu̱a̱, e' ta̱ ese wák kë̀ ka̱wö ta̱' se̱nuk Israel aleripa shu̱a̱.
[16] Ka̱wö tkö'we̱ke e' tsá̱ diwö eta̱ a' e̱' dapa'ú̱ka̱ ek tsi̱ní è̱me ye' dalöioie. Ñies e' diwö bata
ta̱ a' e̱' dapa'ú̱ka̱ne. Ká̱ tsá̱ ena ibata, e' diwö kë̀ a' ka̱wö ta̱' kaneblök yës, ù̱ è̱ alirmi a' a̱.
[17] Ka̱wö kiè Pan Kë̀ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa, e' ké̱wö tkö'u̱k a' ka̱wöta̱. E' è̱ ké̱wö wa ye' tö a'
yerattsa̱ Egipto a̱ se̱raa̱. E' kue̱ki̱ a' ka̱wöta̱ e' ké̱wö tkö'u̱k. E' ké̱wö tkö'we̱raë a' tö ke̱kraë.
E' menea̱t dalöiè a' a̱ ena a' ditséwöpa datse̱ a' itöki̱ aishkuö ta̱ e'pa ko̱s a̱. [18] Si' i' dör duas
si' tsá̱, e' diwö dabom eyök ki̱ tkël (14) e' tsá̱li̱ a' kë̀ ka̱wö ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese
ñuk dò̱ si' i' ki̱ diwö de dabom böyök ki̱ et (21), e' tsá̱li̱ eta̱ a' tö iñèmine. [19] Ka̱wö kul e'
shu̱a̱ a' kë̀ ka̱wö ta̱' pan wölöwo̱ka̱ se̱uk u a̱. Yi tö pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñé ká̱ kul
e' shu̱a̱, ká̱ kua̱'ki̱ wakpa ö Israel aleripa, e' ta̱ ese wák kë̀ ka̱wö ta̱' se̱nuk Israel aleripa
shu̱a̱. [20] E' kue̱ki̱ ì ko̱s yöule pan wölöwo̱ka̱ wa, ese kë̀ ñar yës. Wé̱ a' tso'rö ee̱ ta̱ a' kë̀
ka̱wö ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa, ese ñuk.’ ”
[21] Eta̱ Moisés tö Israel aleripa kue̱blupa dapa'wé̱ ta̱ ichéitö ia̱: “A' wakpa bil ekkë yú
obeja ö chibo klö'u̱k etö etö, tsú̱mi a' u a̱ a' yamipa a̱. Ittó̱́wa̱, Jehová tö se' tsa̱tkere i̱'ñe,
e' ké̱wö tkö'wo̱ie. [22] Ipé̱ klö'ú̱ tka̱' a̱. Eta̱ ka̱kö kiè hisopo e' ulà klö'ú̱ eyök, e' nuú̱ka̱ pé̱ wa,
e' wa u wékkö kàtke patiú̱ka̱. Kë̀ a' e̱' yökulur u a̱ ka̱m ká̱ ñir e' yöki̱. [23] Mik Jehová tkò̱mi
egiptowak ttökulur, eta̱ ie' tö u wékkö e' kàtke sué̱ iauleka̱ pé̱ wa eta̱ ie' damitkö u e'
ttó̱́mik. Es Jehová kë̀ ka̱wö mepa ibiyöchökwak tö s'ttekelur e' a̱ a' ttökulur we̱shke̱. [24] A'
ka̱wöta̱ ttè i' ko̱s dalöiök ke̱kraë, ñies a' aleripa ko̱s datse̱ a' itöki̱ e'pa ka̱wöta̱ idalöiök.
[25] Mik a' demi ká̱ yë' Jehová tö tö imeraë se' a̱ ee̱, eta̱ a' ka̱wöta̱ ka̱wö i' tkö'u̱k. [26] Mik
a' ala'r tö ichaké a' a̱: ‘¿Ió̱́k se' tö ka̱wö i' tkö'we̱ke?’, [27] eta̱ a' ka̱wöta̱ iiu̱tök: ‘Iyiwak i'
ttekesö Jehová dalöioie ie' tö se' tsa̱tkë' egiptowak ulà a̱ e' kue̱ki̱. Mik ie' bakmi egiptowak
ttökulur, eta̱ ie' bakmi se' Israel aleripa u ttó̱́mik kë̀ dë'wa̱. Es ie' tö se' yamipa tsa̱tkë'lor.’
”

Eta̱ Israel aleripa e̱' tkélur kuchë ki̱ Jehová dalöioie. [28] E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ iwakanewé̱
we̱s Jehová tö iché Moisés ena Aarón a̱ es.

Ala'r wëpa kibipa esepa duolur

[29] Ká̱ sha̱böts Jehová tö egiptowak ala'r wëpa kibipa esepa ko̱s ttélur se̱raa̱. Egipto blú
tso' s'wökirie e' alà wëm kibi e' duowa̱. Egiptowak male̱pa icha ko̱s dò̱ s'tso' wötëule
s'wöto wé a̱ e'pa ala'r wëpa kibipa e'pa duolur ñies. Ñies iyiwak alà wë'ñe kibi e' ko̱s
duolur. [30] E' nañewe Egipto blú ena ikue̱blupa ñies egiptowak ko̱s e'pa e̱' kéka̱rak se̱raa̱
i̱u̱k è̱me. Kë̀ u ku̱' yës e' kë̀ a̱ s'nu ku̱'. [31] E' nañewe Egipto blú tö Moisés ena Aarón tsu̱k
patké ta̱ ichéitö ia̱:

—A' yúshka a' yamipaë. A' e̱' skó̱́ bánet sa' yöki̱. A' yúshka Jehová ki̱kökka̱ we̱s a' tö
iyë' kuaë es. [32] Iyiwak ko̱s tsú̱mi we̱s a' ki̱ ikiane es. A' yúshka sa' yöki̱. Ñies a' kköchó̱́
Jehová a̱ a̱s ie' ye' ki̱mù.

33 Eta̱ egiptowak tö iché Israel aleripa a̱: “A' yúshka betbet sa' yöki̱. A' kè̈ mìne e' ta̱ sa'
ulitane duöralur.” 34 Israel aleripa tö harinachka, kè̈ wötuule iwölöwo̱ka̱ wa, ese patréwa̱
tka̱'ë idatsi' a̱ iéka̱ ppéka̱ kuli' ki̱ ta̱ imíyal. 35 Ie'pa tö orochka ena inukölchka ena datsi' e'
ko̱s kak kié egiptowak a̱ we̱s Moisés tö iyë' ia̱ es. 36 Jehová tö egiptowak ké Israel aleripa
dalöiök e' kue̱ki̱ ie'pa tö íyi ko̱s kak kiérakitö e' mé Israel aleripa a̱. Es Israel aleripa tö
egiptowak íyi bua'bua e' ko̱s tsé̱mi.

Israel aleripa e̱' yélur Egipto a̱

37 Israel aleripa e̱' yélur Ramsés, míyal Sucot. Ie'pa wëpa kibineo̱netke döka̱ 600.000.
Alakölpa ena ala'rla kè̈ shta̱o̱ule. 38 Ie'pa ta̱ pë' kua̱'ki̱pa mí ñies tai̱ë. Ñies iyiwak mírak
iwa̱ tai̱ë obeja ena chibo ena baka. 39 Egiptowak tö Israel aleripa ka' e̱' yöktsa̱ bet kè̈ wa̱
ka̱wö meneat ie'pa a̱ u̱loie, e' kue̱ki̱ ie'pa wa̱ harinachka mir kè̈ iwölöwo̱ka̱ ta̱'. E' wa ie'pa
pan yué ñala̱ ki̱.
40 Israel aleripa bak se̱nuk Egipto duas döka̱ cien tkëyök ki̱ dabom mañayök (430).
41 Ie'pa se̱né Egipto duas döka̱ cien tkëyök ki̱ dabom mañayök (430) tas, eta̱ e' nañewe
wösha̱ë ta̱ ie'pa e̱' yélur Egipto a̱ iditséwö wa iditséwö wa we̱s ñippökwakpa tai̱ë es. 42 E'
nañewe Jehová tö ie'pa kkö'né buaë a̱s ie'pa e̱' yòlur Egipto a̱. E' kue̱ki̱ nañewe e' ké̱wö
ka̱wöta̱ tkö'wè̱ wöñine wa duas bit ekkë ke̱kraë Jehová dalöioie.

We̱s Israel aleripa ké itsa̱tkëne e' ké̱wö tkö'u̱k

43 Jehová tö iché Moisés ena Aarón a̱:
“Ye' tö a' tsa̱tkeke egiptowak ulà a̱ e' ké̱wö tkö'u̱k a' ka̱wöta̱ i' es: Ká̱ kua̱'ki̱ wakpa esepa
kè̈ ka̱wö ta̱' obeja ö chibo tteke a' tö e' ké̱wö ska' ta̱ ese chkà katök. 44 Erë ká̱ kua̱'ki̱ wakpa
wëpa ena alakölpa wé̱pa to̱'tsa̱tke a' tö kanè mésoie ena e' wëpa tottola kkuölit tëule
tsir, esepa è̈ tö ikatèmi. 45 Erë ká̱ kua̱'ki̱ wakpa tso' shkar ö kaneblök inuköl klö'u̱k, esepa
kè̈ ka̱wö ta̱' ikatök. 46 A' ka̱wöta̱ chkè e' katök we̱shke̱. A' kè̈ ka̱wö ta̱' chkè e' tsu̱kmi u'rki̱
yës. Ñies a' kè̈ ka̱wö ta̱' idichéwö pu̱kwa̱. 47 Israel aleripa ulitane ka̱wöta̱ ka̱wö e' tkö'u̱k.
48 Erë a' shu̱a̱ ká̱ kua̱'ki̱ wak tso' se̱nuk esepa é̱na ka̱wö e' tkö'wa̱k a' ta̱ Jehová dalöioie e'
ta̱ a̱s itö itkö'ù̱ñak. Erë ke̱we ie'pa tö iyamipa wëpa ulitane tso' ie' u a̱ e'pa keraë itóttola
kkuölit tök tsir. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ka̱wö tkö'wè̱mi a' ta̱ a' yamipaie. Erë wé̱pa kè̈ tottola
kkuölit tëule tsir esepa kè̈ ka̱wö ta̱' a' ka̱wö tkö'u̱ke e' chkè katök. 49 A' ulitane ena ká̱
kua̱'ki̱ wakpa se̱rke a' shu̱a̱ e' ka̱wöta̱ ttè i' dalöiök ñikkëë.”
50 Israel aleripa tö ttè i' ko̱s iu̱té we̱s Jehová tö iché Moisés ena Aarón a̱ es. 51 E' diwö
Jehová tö Israel aleripa yélur Egipto iditséwö wa iditséwö wa we̱s ñippökwakpa tai̱ë es.

13

1 Jehová tö iché Moisés a̱:
2 “Israel aleripa ala'r wëpa kibi esepa ko̱s dör batse'r ye' a̱. Ñies a' iyiwak alà tsá̱ wë'ñe
e' ko̱s dör batse'r ye' a̱. E' kue̱ki̱ e' ko̱s bló̱ ye' a̱.”
3 Eta̱ Moisés tö iché Israel aleripa a̱: “I̱'ñe Jehová tö a' yekettsa̱ Egipto a̱ ie' diché tai̱ë
e' wa. Ká̱ i' a̱ a' weine sia̱rë kaneblök egiptowak a̱ kè̈ patuè̱ ta̱'. E' kue̱ki̱ a' e̱r a̱nú diwö i'
ska'. A' kè̈ ka̱wö ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñuk. 4 I̱'ñe a' e̱' yökettsa̱, si' i' kiè Abib e'
a̱. 5 Mik a' demi ká̱ muk Jehová kablë' se' yé̱pa bak ká̱ ia̱iaë e'pa a̱ ee̱, eta̱ a' ka̱wöta̱ ka̱wö
i' tkö'u̱k si' i' a̱. Ká̱ e' ki̱ íyi ulitane tskir buaë, iwà wör buaë shu̱te̱. Ká̱ e' dör canaánwak,
hititawak, amorreowak, heveowak ena jebuseowak, e'pa ká̱. 6 A' ka̱wöta̱ ka̱wö i' tkö'u̱k
i' es: Ká̱ kul shu̱a̱ a' kè̈ ka̱wö ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñuk. Ka̱wö e' diwö bata,
eta̱ ka̱wö tkö'we̱raë bua'ie Jehová dalöioie. 7 Ka̱wö kul e' shu̱a̱ a' kè̈ ka̱wö ta̱' pan yöule
iwölöwo̱ka̱ wa ese ñuk. Pan wölöwo̱ka̱ ena pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ko̱s kè̈ ka̱wö ta̱'
se̱'wè̱ a' tö a' ká̱ ko̱s e' a̱. 8 E' diwö ta̱ a' tö ichó̱ a' ala'r a̱: Ka̱wö e' tkö'we̱ke se' tö, e' wà
dör tö Jehová tö se' yë'lur Egipto a̱. 9 Ie' tö se' yë'ttsa̱ Egipto a̱ idiché tai̱ë wa, e' kue̱ki̱ se'
dör ie' icha. Mik se' tö ka̱wö e' tkö'we̱ke, eta̱ e' tö se' ulitane a̱ ie̱ri meraë a̱s Jehová ttè

ki̱ se' e̱r me'rie. E' dör we̱s se' e̱' wakyuò̱ se' wötsa̱ ki̱ ena se' ulà kkue ki̱ es. 10 E' kue̱ki̱ a'
ka̱wöta̱ ka̱wö e' tkö'u̱k duas bit ekkë idiwö i' è̱ wa.

11 "Ká̱ ia̱ia̱ë Jehová tö iyë'a̱t a' yé̱pa a̱ tö ie' tö canaánwak ká̱ meraë a' a̱. Mik ie' wa̱ a'
demi ká̱ e' a̱, 12 eta̱ a' ka̱wöta̱ a' ala'r wëpa kibi esepa ko̱s blök ie' è̱ a̱ e'pa ko̱s dör ie' icha,
e' kue̱ki̱. Ñies a' iyiwak pa̱rke ko̱s wë'ñe, e' kibi ko̱s e' dör ie' icha, e' kue̱ki̱ ese ka̱wöta̱
blè ie' è̱ a̱. 13 Eta̱ obeja wë'ñe pupula ö chibo wë'ñe pupula e' mú a' tö burro alaki e' alà
wë'ñe kibi e' skéie burro alà tsa̱tkoie. Erë a' kè̱ a̱ e' patua̱k es, e' ta̱ burro alà wë'ñe kibi
e' kuli' pú̱wa̱. Es a' ka̱wöta̱ a' ala'r wëpa tsá̱ ku̱ne esepa ko̱s skéie iyiwak muk itsa̱tkottsa̱.
14 Aishkuö ta̱ mik a' ala'r tö a' chakeke tö: '¿Ió̱k a' tö ikanewè̱ i' es?', eta̱ iiu̱tó̱: 'Jehová tö
se' yë'ttsa̱ Egipto a̱ idiché ta̱ië e' wa. Ee̱ se' bak weinuk sia̱rë kaneblök kè̱ patuè̱ ta̱'. 15 Mik
Egipto blú e̱r të'wa̱ darërëë, ie' kè̱ wa̱ ka̱wö mène se' a̱ e̱' yöktsa̱ne ie' ká̱ a̱, eta̱ Jehová tö
egiptowak ala'r wëpa tsá̱ ku̱ne e'pa ko̱s ttélur. Ñies iiyiwak alà wë'ñe kibi e' ko̱s ttéluritö.
E' kue̱ki̱ se' tö se' iyiwak alà wë'ñe kibi, ese ko̱s meke Jehová a̱. Ñies se' ala'r wëpa tsá̱
ku̱ne, ese skéie iyiwak mekesö Jehová a̱ itsa̱tkottsa̱. 16 E' kue̱ki̱ ka̱wö i' tkö'ú̱ a̱s kè̱ a' é̱na
ichò̱wa tö Jehová tö a' yë'ttsa̱ Egipto a̱ idiché ta̱ië e' wa. E' dör we̱s se' e̱' wakyuò̱ se' wötsa̱
ki̱ ena se' ulà kkue ki̱ es.' "

Jehová tö Israel aleripa wëttse̱ke mò wa

17 Mik Egipto blú tö Israel aleripa émi, eta̱ Skëköl tö ibikeitsé tö Israel aleripa mú kè̱
ñippò̱ filisteowak ta̱, e' ta̱ ie'pa bitu̱miane Egipto. E' kue̱ki̱ ie' kè̱ wa̱ ie'pa wëttse̱nemi
ñala̱ michoë filisteowak ká̱ a̱ e' wa, e' dör ñala̱ yësyësë. 18 E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa wëttsé̱mi
bánet ka̱mië ñala̱ tköke ká̱ sir po e' shu̱a̱ döttsa̱ dayë kiè Dayë Mat e' ska'.

Israel aleripa e̱' yë'lur dapauleka̱ we̱s ñippökwakpa ta̱ië e' e̱' dapa'ù̱ es. 19 Moisés wa̱
José sik këchke e' mítse̱r ie'pa ta̱ ñita̱. Ka̱m José blërwa̱ e' yöki̱ ie' tö iyë' iëlpa a̱: "Moki̱
Skëköl dörane a' tsa̱tkök. Mik e' wà tka, eta̱ ye' sik tsú̱mi a' ta̱." Es ie'pa tö ka̱wö mé ñì a̱.
E' kue̱ki̱ Moisés wa̱ José sik mítse̱r ie'pa ta̱.

20 Eta̱ Israel aleripa e̱' yélur ká̱ kiè Sucot míyal ká̱ kiè Etam, ee̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t. Ká̱ e' a̱te̱
ká̱ sir po e' kkömik tsi̱net. 21 Ñiwe ta̱ Jehová tö ie'pa wëttse̱ke mò àr ta̱ië alabo e' wa. E'
mir ie'pa yöki̱ ke̱we ñala̱ kkachoie ie'pa a̱. Nañewe ta̱ mò e' wöñarke bö'wöie dalöburke.
E' wa ie'pa shkömir we̱s ká̱ ñiwe es. 22 Ñiwe ta̱ mò e' mir ke̱kraë ie'pa yöki̱ ke̱we. Nañewe
ta̱ mò e' wöñarke bö'wöie e' mir ie'pa yöki̱ ke̱we.

14

Israel aleripa tkattsa̱ Dayë Mat a̱

1 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:

2 "Ichó̱ Israel aleripa a̱: A' yúne a' itò̱ wane ta̱ a' e̱' tsú̱a̱t ká̱ kiè Pi-hahirot e' wösha̱.
Ká̱ e' a̱te̱ ká̱ kiè Migdol ena dayë kkömik e' shu̱sha̱, ká̱ kiè Baal-sefón, e' wösha̱. E' wösha̱
dayë kkömik tsi̱net úla yuó̱. 3 Es Egipto blú tö ibikeitseraë: 'Israel aleripa kè̱ wa̱ ijche̱r
wé̱ imi'mirö. Ie'pa cholurmi ká̱ sir po, e' shu̱a̱.' 4 Erë ye' tö ie' e̱r terawa̱ darërë a̱s ie'
tö a' tötiù̱mi. Ye' e̱' alöraka̱ ie' ki̱ ena iñippökwakpa ko̱s ki̱, e' wa ye' dalöiërdaë ta̱ië.
Egiptowak ulitane wa̱ ijche̱rdaë tö moki̱ ye' dör Jehová."

Eta̱ Israel aleripa tö iwakanewé̱ es. 5 E' dalewa Egipto blú wöki̱ ibiyò̱ demi tö Israel
aleripa tkayal. Ie' ena ikue̱blupa e̱rbikéne kua̱'ki̱ ta̱ ichérakitö ñì a̱: "¿We̱s se' tö ì wamblé
i' es? ¿Ì̱ie se' tö Israel aleripa émi ta̱ yi kaneblömiia̱ se' a̱?"

6 E' ukuöki̱ bet ta̱ Egipto blú tö ikarreta tso' ñippoie e' tsu̱k patké ta̱ iñippökwakpa
patkéitö ñì dapa'u̱k. 7 Eta̱ imía̱ Israel aleripa itöki̱ karreta ñippoie ibua'bua döka̱ cien
teryök (600) ekkë. Egipto karreta ñippoie e' male̱pa ko̱s mírak iwa̱ ñies. Karreta ko̱s e'
a̱ ñippökwakpa wökir shköke ek ek. 8 Jehová tö Egipto blú e̱r darë'wé̱wa̱ a̱s ie' mi' Israel
aleripa itöki̱ eré̱ ie'pa yënettsa̱ Egipto a̱ Jehová diché ta̱ië wa.

9 Eta̲ Egipto ñippökwakpa mirwa̲ kabaio ki̲, karreta ki̲, e'pa ko̲s tö Israel aleripa tötié̲mi
kué̲rakitö wé̲ Israel aleripa tso' dayë kkömik ká̲ kiè Pi-hahirot e' o̲'mik ena ká̲ kiè Baal-
sefón, e' wöshaë̲. 10 Mik Israel aleripa isué̲ tö egiptowak datse̲, e' tö ie'pa suawé̲ taië̲.
Ie'pa kköché taië̲ Jehová a̲ tö sa' tsa̲tkő́. 11 Moisés a̲ ichérakitö:
—¿I̲ma be' iklö'wé̲ pö kȅ ta̲' Egipto, e' kue̲ki̲ be' tö sa' yë'ttsa̲ duökwa̲ íe̲ ká̲ sir po shu̲a̲?
¿Iő́k bö iwamblé es sa' ta̲? ¿Ȉie be' tö sa' yë'lur Egipto a̲? 12 Kuaë sa' tö be' a̲ iyë' Egipto:
'Sa' múa̲t kaneblök bȅrë egiptowak a̲. ¡Sa' weirke sia̲rë kaneblök egiptowak a̲, e' dör bua'
sa' a̲ duökulur íe̲ ká̲ sí poë a̲ e' skéie!'
13 Erë Moisés tö iiu̲té:
—Kȅ a' tö egiptowak sue̲paia̲. E' kue̲ki̲ kȅ a' suanuk. A' e̲' tkő́wa̲ darërëë. I̲'ñe Jehová
tö a' tsa̲tkeraë e' sa̲ú. 14 Kȅ se' tkinuk ì ki̲. Jehová ñippöraë se' skéie.
15 Jehová tö iché Moisés a̲:
—¡Kȅ be' kköchökia̲ ye' a̲! Ichő́ ie'pa a̲ tö a' shkő́ wöwí̲ ȅ. 16 Be' shko kéli kő́ka̲ dayë
tsa̲ka̲ a̲s dayë blatënar ñala̲ie shkotkö poppo dayë shu̲a̲. 17 Erë ye' tö ie' e̲r terawa̲ darërë
a̲s ie' tö a' tötiù̲mi. Ye' e̲' alöraka̲ ie' ki̲ ena iñippökwakpa ko̲s ki̲, e' wa ye' dalöiërdaë
taië̲. Egiptowak ulitane wa̲ ijche̲rdaë tö moki̲ ye' dör Jehová. 18 Egiptowak ulitane wa̲
ijche̲rdaë tö moki̲ ye' dör Jehová.
19 E' wöshaë̲ ta̲ Skëköl biyöchökwak mirwa̲ Israel aleripa yöki̲ ke̲we e' e̲' mane'wé̲ttsa̲ne
ie'pa tsi̲kkane. Ñies mò àr taië̲ alabo e' mía̲ ie'pa tsi̲kkane. 20 Es mò e' a̲te̲ Egipto
ñippökwakpa ena Israel aleripa e' shu̲sha̲. Egiptowak kke̲ mò ettaie dör ttsettseë, e' kue̲ki̲
ie'pa tso' ká̲ ttsettse a̲. Erë Israel aleripa kke̲ mò e' dalöburke taië̲ ká̲ ñiwe sù̲. E' kue̲ki̲
egiptowak kȅ ulà dë' Israel aleripa ska' e' nañewe.
21 Eta̲ Moisés ulà kéka̲ dayë tsa̲ka̲ ta̲ Jehová tö siwa̲' bitsi̲wé̲ka̲ darërëë datse̲ diwö
tskirke e' ëka̲. E' bitsi̲ne nañeë dayë ki̲. E' tö dayë blatée shu̲sha̲. Es Jehová tö ká̲ ulat
poppo yué ñala̲ie dayë shu̲a̲ ie'pa a̲ shkotkö. 22 Ie'pa tkami ká̲ poppo a̲. Es dayë wötuki̲
a̲te̲ wi̲'kë io̲'kë.
23 Eta̲ egiptowak ñippökwakpa mirwa̲ kabaio ki̲ ena karreta ki̲ e'pa ko̲s tö Israel aleripa
tötié̲mi dayë a̲. 24 E' bla'mi ká̲ ñirketke eta̲ mò wöñarke bö'wöie e' shu̲a̲ Jehová tso'
egiptowak sa̲uk. Ie' tö ie'pa suawé̲ka̲ taië̲ e' tö ie'pa wöa̲ ká̲ chöwé̲ka̲ taië̲. 25 Ñies ie'
tö ie'pa karreta wöshki ko̲s e' wötélur dő́ a̲ a̲s kȅ ishkȍ bet. Ie'pa tö iché ñì a̲:
—Mishka Israel aleripa yöki̲. Jehová tso' ñippök se' ta̲ ie'pa tsa̲tkoie.
26 Jehová tö iché Moisés a̲:
—Be' ulà kő́ka̲ dayë tsa̲ka̲ a̲s iwöiërwa̲ne Egipto ñippökwakpa ki̲.
27 Moisés ulà kéka̲ dayë tsa̲ka̲. Mik ká̲ ñine, eta̲ dayë wöiënewa̲ne es. Mik egiptowak
mí tkökshkar, eta̲ dayë wöiënewa̲ ie'pa ki̲. Es Jehová tö ie'pa e̲wé̲wa dayë a̲. 28 Es Egipto
ñippökwakpa mineyal Israel aleripa itöki̲ e'pa ko̲s durulune se̲raa̲ dayë a̲ ikabaioë. Egipto
blú ñippökwakpa e' kȅ a̲te̲ yës ttsë'ka. 29 Erë Israel aleripa tkami buaë dayë a̲ dȍ wi̲she̲t
ká̲ sí ki̲, dayë wötuki̲ wi̲'kë io̲'kë e' shu̲sha̲.
30 E' ké̲wa Jehová tö Israel aleripa tsa̲tkée egiptowak ulà a̲. Ie'pa tö egiptowak nu sué̲
dayë kkömik. 31 Mik ie'pa tö isué̲ tö we̲s Jehová tö egiptowak e̲wé̲wa idiché taië̲ e' wa, eta̲
ie'pa tö ie' dalöié taië̲. Ie'pa e̲r blé ie' mik ñies itteköl Moisés e' mik.

15

Moisés tö Jehová ki̲kéka̲ ttsè wa

1 Moisés ena Israel aleripa ttsé Jehová ki̲koka̲ ttsè i' wa:

"Ye' ttsöke Jehová dalöioie.
Kabaio taië̲ ena iwákpa ko̲s e' e̲wé̲waitö dayë a̲.
Es ie' e̲' alé taië̲ shu̲te̲ ie'pa ki̲.
2 Ye' tso' ttsök Jehová ȅ a̲.
Ie' tö ye' a̲ idiché mé. Ie' tö ye' tsa̲tkée.

Ie' dör ye' Këköl. Ye' ka̱wöta̱ ie' ki̱kökka̱ buaë.
Ie' dör ye' yë́ Këköl. Ye' tö ie' dalöieraë e̱r moki̱ wa.
3 Ie' dör ñippökwak darërëë bua'ie.
Jehová e' dör ie' kiè.

4 Egipto blú karreta tso' ñippoie ena ie' ñippökwakpa
e'pa ko̱s émi dayë a̱ Jehová tö.
Egipto blú ñippökwakpa bua'bua
e'pa ko̱s duolur se̱ Dayë Mat a̱.
5 Ie'pa katsi̱rulune dayë shu̱a̱ we̱s ák es.
Dayë i̱ski̱ë e' ë̀ me'r ie'pa ki̱.

6 A Jehová, be' ulà bua'kka diché tai̱ë,
e' wa be' tö be' bolökpa batsélor.
7 Ie'pa demi ñippök be' ta̱,
erë ie'pa ko̱s e̱wé̱wa be' tö be' diché tai̱ë, e' wa.
Be' uluneka̱ ie'pa ki̱,
ta̱ ie'pa ñanewa̱ we̱s ka̱kö sí es.
8 Dayë wöikébö darërëë
ta̱ iwöklönewa̱ie wi̱'kë io̱'kë
mía̱ we̱s ká̱ ukuö es.
Dayë wöklönewa̱, kë̀ shköku̱'ia̱.
9 Be' bolök e̱' ttséka̱ tai̱ë ta̱ iché:
‘Ye' mi' ie'pa itöki̱ wé̱yö ikué̱rö
ta̱ ee̱ ì mirwa̱rak iwa̱ e' yerattsa̱yö iulà a̱,
e' wà tierayö ko̱s ye' ki̱ ikiane ekkë.
Ye' tabè yerattsa̱ iñalé̱ka,
e' wa yö ie'pa tterawa̱.’
10 Erë be' tö dayë wöiké ta̱ e' tö ie'pa ttélur.
Ikatsi̱newa̱ dayë a̱ we̱s tabechka es.

11 A Jehová,
¡Wé̱pa skà kiekerakitö “skëköl”, esepa ko̱s tsa̱ta̱ be' dör!
¡Kë̀ yi dör batse'r tai̱ë we̱s be' es!
¡Kë̀ yi diché ta̱' tai̱ë we̱s be' es!
¡Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wè̱ be' tö buaë, e' tö sulitane tkiwè̱wa̱!
¡Sulitane ka̱wöta̱ be' ki̱kökka̱!
12 Be' ulà bua'kka kéka̱
ta̱ íyök tö ie'pa malé̱wa̱.
13 Be' tö sa' tsa̱tkée. Be' é̱na sa' dalër tai̱ë,
e' kue̱ki̱ be' tso' sa' wëttsu̱k.
Be' wa̱ sa' mi'ke be' diché wa dö̀ wé̱ be' wák se̱rke ee̱.
14 Mik ká̱ ulitane wakpa wa̱ e' jche̱newa̱,
eta̱ ie'pa painuraë suane ë̀ wa̱.
Filisteowak krardawa̱ suane ë̀ wa̱,
15 Edomwak wökirpa chkerdawa̱ suane ë̀ wa̱,
Moabwak wökirpa painuraë tai̱ë.
Canaánwak ulitane kësik ko̱s e' chörawa yës.

16 A Jehová, ¡a̱s ie'pa tkirwa̱! ¡a̱s ie'pa suar tai̱ë!
Be' diché wa a̱s ie'pa a̱t kë̀ ti̱ria̱ suane kue̱ki̱

dö̀ mik sa' ulitane dör be' icha e'pa tka eta̱.
17 A Jehová,
Sa' tse̱ramibö döka̱ be' ka̱bata buaë e' a̱.
Ee̱ sa' se̱rdaë buaë ke̱kraë.
Ka̱bata e' shu̱kitbö be' a̱ se̱noie.
Ee̱ be' wák e̱' wé yué e'dör yöbië.

18 Jehová tso' se' wëttsu̱k s'blúie ke̱kraë.”

María tö Jehová ki̱kéka̱ ttsè wa

19 Mik Egipto blú ñippökwakpa tkawa̱ dayë a̱ kabaio ki̱, karreta ki̱, eta̱ Jehová tö dayë
wöiéwa̱ne ie'pa ki̱ erë Israel aleripa tka buaë ká̱ poppo a̱. 20 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tteköl
kiè María, e' dör Aarón kutà, e' tö ma'ma klö'wé̱wa̱ ttsoie, ta̱ alakölpa ko̱s mí ie' itöki̱
klötökerak es ima'ma blardami. 21 E' dalewa María ttsöke i' es:

¡A' ulitane ttsö́ Jehová ki̱koka̱!
Kabaio ena iwákpa u̱yéwa̱itö dayë a̱.
Es ie' e̱' aléka̱ ie'pa ki̱.

Jehová tö di' bacha'bachaë e' bua'wé̱ne.

22 Moisés tö Israel aleripa ké e̱' yöktsa̱ Dayë Mat e' kkömik. Ie'pa míyal ká̱ sir poë kiè
Sur e' a̱. Ee̱ ie'pa shkére ká̱ mañat eta̱ kè̀ ie'pa wa̱ di' ku̱ne yè yës. 23 Mik ie'pa demi ká̱
kiè Mará, eta̱ ee̱ di' tso' bacha'bachaë, kè̀ yar ie'pa a̱. E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè méka̱rakitö Mará*
24 Eta̱ Israel aleripa tö Moisés chémi suluë. Moisés chakérakitö: “¿Ì yèmisö?” 25 Eta̱
Moisés tö Jehová a̱ ikié tö sa' ki̱mú. Eta̱ Jehová tö ie' a̱ kal tsitsir kkaché elka e' iéwa̱itö
di' a̱ eta̱ di' baché chowa de buaë yè.
Ee̱ Jehová tö ittè dalöiëno mé ie'pa a̱, ñies ie'pa ma'wé̱itö isuo̱ie tö ie'pa tö idalöièmi.
26 Ie' tö iché ie'pa a̱: “Ye' dör Jehová. Ye' dör a' Këköl. Ye' dör a' bua'u̱kwak. Ì cheke ye'
tö a' a̱ e' ttsé a' tö, e' iu̱té a' tö ñies a' se̱né buaë we̱s ye' ki̱ ikiane es, e' ta̱ ye' kè̀ tö a'
we'ikepa ì sulu patkë'yö egiptowak ki̱ ese wa.”
27 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa demi ká̱ kiè Elim. Ee̱ di' tum tso' döka̱ dabom eyök ki̱ böt (12). Ñies
ì klö̀ tso' dikó klö̀ sù̱ ese tso' dabom kuryök (70). Ee̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t di' kkömik tsi̱net.

16

Jehová tö Israel aleripa tié chkè kiè maná e' wa

1 E' ukuöki̱ ta̱ Israel aleripa ulitane e̱' yélur ká̱ kiè Elim míyal ká̱ sir poë kiè Sin ee̱. Ká̱
e' ate̱ Elim ena Sinaí, e' shu̱sha̱. Ie'pa e̱' yë'ttsa̱ Egipto e' ki̱ si' de et ki̱ sha̱böts. 2 Eta̱ ee̱ ká̱
sir poë shu̱a̱ ie'pa ttémi ta̱ië kësik wa Moisés ena Aarón ki̱. 3 Ie'pa tö iché ia̱rak:
—¡Jehová tö sa' ttö́palur Egipto! Ee̱ sa' e̱' tulökese̱r ù̱ tulurka̱ wà iëule chikchië chkè
wa e' o̱'mik ta̱ sa' bak iwà katök wë' ko̱s sa' ki̱ ikiane ekkë. Erë a' wa̱ sa' dë'bitu̱ ká̱ sir po
i' a̱ sa' ulitane ttowa̱ bli wa.
4 Jehová tö iché Moisés a̱:
—Sú̱yö pan da'wè̱ siwa̱' ki̱ a' a̱. E' shtö́ ká̱ bit ekkë. Erë ishtö́ ko̱s iñar ká̱ etkè̀ ekkë è̀.
Ye' ki̱ ikiane suè̱ tö wé̱pa tö ye' ttò̀ iu̱tèmi ena wé̱pa kè̀ tö ye' ttò̀ iu̱tepa. 5 Ká̱ de teröl e'
bule es ta̱ a' tö chkè kí̱ shtö́ wë' katar ká̱ böt ekkë. Es a' tö iú̱ ke̱kraë.
6 Eta̱ Moisés ena Aarón tö iché Israel aleripa a̱:
—I̱'ñe tsá̱li̱ ta̱ a' tö isue̱raë tö moki̱ Jehová tö se' yë'lur Egipto a̱. 7 A' ttöke kësik wa e'
ttsé ie' tö, e' kue̱ki̱ bule bla'mi ta̱ ie' wák olo ta̱ië dalölöë e' sue̱raë a' tö. Ì cheke ie' tö sa'
a̱ e' è̀ chökne sa' tso' a' a̱. E' kue̱ki̱ a' kè̀ ulurku̱' sa' ki̱. A' ulurke ie' ki̱.
8 Ñies Moisés tö iché ia̱rak:

* 15:23 Mará: Hebreoie Mará e' wà kiane chè ì bacha'bacha.

—A' ulurke tai̱ë e' sué̱ Jehová tö. E' kue̱ki̱ i̱'ñe tsá̱li̱ ta̱ ie' tö iyiwak chkà patkeraë a' a̱.
Bule bla'mi ta̱ pan patkeraëitö a' a̱ ñè tai̱ë ko̱s a' ki̱ ikiane ekkë. Sa' kȅ dör yi, a̱s a' ulur
sa' ki̱. A' ulurke Jehová ki̱.
9 E' ukuöki̱ ta̱ Moisés tö iché Aarón a̱:
—Ichő Israel aleripa a̱ tö a' ttöke kësik wa e' ttsé Jehová tö e' kue̱ki̱ a' e̱' dapa'ú̱ Jehová
wörki̱.
10 Aarón tso' ttök ie'pa ta̱, e' dalewa ie'pa ulitane ká̱ sué̱ ká̱ sir po e' ëka̱. Ie'pa isué̱ tö
Jehová olo dalölöë dettsa̱ mò tso' ie'pa wëttsu̱k e' a̱. 11 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
12 —Israel aleripa ttöke kësik wa, e' ttséyö. Be' ttő ie'pa ta̱, ta̱ ichő ia̱rak: 'I̱'ñe tsá̱li̱
a' tö iyiwak chkà kateraë. Bule bla'mi ta̱ a' tö pan ñeraë ko̱s a' ki̱ ikiane ekkë. Es a' wa̱
ijche̱rdaë tö ye' dör Jehová, e' dör a' Këköl.'
13 Ká̱ e' tsá̱li̱ ta̱ tai̱ë dù debitu̱ kaklö sù̱. E' tö wé̱ ie'pa se̱rke e' wà iéwa̱ se̱raa̱. Eta̱ bla'mi
ta̱ upa ko̱s shke̱ne mò wöli ȅ. 14 Mik mò wöli kaneka̱, eta̱ itȍa̱ i̱ski̱ ì a̱te̱ taklaie sabubula.
15 E' kȅ su̱ule Israel aleripa wa̱. E' kue̱ki̱ mik ie'pa tö isué̱, eta̱ ie'pa tö iché ñì a̱: "¿Diő dör
ì?" Eta̱ Moisés tö iché ia̱rak:
—E' dör pan mé Jehová tö a' a̱ ñè. 16 Ie' tö ichè tö a' ka̱wöta̱ iu̱k i' es: A' tö ishtő eköl
eköl ko̱s a' tso' u a̱ e' a̱ iñar ekkë ȅ. Ishtő ská̱tke̱ böt ulatök wák eköl eköl a̱.
17 Eta̱ Israel aleripa ishté we̱s iké̱wö mène es. We̱lepa tö ishté bërëbërë, we̱lepa tö
ishté kibiie. 18 Mik ie'pa tö ima'wé̱, eta̱ wé̱ tö ishté tai̱ë ese icha kȅ bata a̱te̱. Wé̱ tö ishté
bërëbërë ese icha deka̱ wë'. Ie'pa ulitane tö ishté eköl eköl ko̱s iñar ekkë ȅ. Es sulitane
iñé wë'.
19 Moisés tö iché ie'pa a̱: "Kȅ a' ka̱wö ta̱' pan e' blök dȍ bule es."
20 Erë we̱lepa kȅ wa̱ Moisés ttȍ iu̱tëne. E'pa tö icha bata blé dȍ bule es. E' a̱ öña iëneka̱
ena ilabuneka̱ suluë. E' kue̱ki̱ Moisés uluneka̱ ie'pa ki̱.
21 Mik dìba ba'nebitu̱, eta̱ pan e' diarolone, e' kue̱ki̱ ie'pa wakpa bik tö ishteke bla'mi
ko̱s iñar ekkë. 22 Erë mik ká̱ de teröl, eta̱ ie'pa ishté dȍ iñar ká̱ böt ekkë. E' dör ská̱tke̱ tkël
wák eköl eköl a̱. Eta̱ Israel aleripa wökirpa mía̱ ichök Moisés a̱. 23 Eta̱ Moisés tö iché ia̱:
—Jehová tö ichè tö a' ka̱wöta̱ iu̱k i' es: Bule dör e̱no diwö. Diwö e' dör se' a̱ ie' dalöioie.
A' kȅ ka̱wö ta̱' u̱lök e' diwö wa. E' kue̱ki̱ ì aleke a' tö e' alő i̱'ñe. Ibata a̱te̱ e' blő ñè bule.
24 Eta̱ ie'pa tö iwé̱ we̱s Moisés tö iché es. Ie'pa tö chkè bata e' blé dȍ bule es. Eta̱ kȅ
ilane sulu, kȅ ia̱ öña iëneka̱. 25 Eta̱ Moisés tö iché ie'pa a̱:
—I̱'ñe dör e̱no diwö e' dör se' a̱ Jehová dalöioie. I̱'ñe kȅ ì kue̱pa a' tö ñè u'rki̱. E' kue̱ki̱
chkè bata a̱te̱ e' ȅ ñú. 26 A' ishtèmi ke̱kraë dȍ ká̱ teröl. Erë e' bule es dör e̱no diwö, e' diwö
kȅ a' tö ì kue̱pa u'rki̱.
27 Eta̱ e̱no diwö shu̱a ie'pa we̱lepa míyal chkè shtök, erë kȅ iwa̱ ì ku̱ne yës. 28 Eta̱ Jehová
tö iché Moisés a̱:
—¿E̱'ma ko̱s a' tö ye' ttè dalöse̱we̱mirö? 29 A' éna ia̱nú tö ye' dör Jehová, ye' tö e̱no
diwö me'a̱tbak a' a̱. E' kue̱ki̱ e̱no diwö e' chkì es ye' tö a' a̱ chkè meke tai̱ë ñè ká̱ böt ekkë.
E' kue̱ki̱ a' ulitane ka̱wöta̱ se̱nuk we̱shke̱ ȅ e̱no diwö wa. Kȅ a' patkëne bánet.
30 E' kue̱ki̱ Israel aleripa e̱nuke diwö e' wa, kȅ kaneblënerak.
31 Israel aleripa tö chkè shteke e' kiè méka̱ maná* Iwà chkà dör saruruë we̱s suiyök es.
E' dör blo'bloë we̱s pan yöule bul alí wa es.
32 E' ukuöki̱ ta̱ Moisés tö iché:
—Kanè i' me' Jehová tö se' a̱: 'Maná e' iő ská̱tke̱ böt ekkë ta̱ iblő a' aleripa a̱ kkachè a̱s
ie'pa tö chkè me' ye' tö a' a̱ ká̱ sir poë e' a̱ mik a' yë'ttsa̱yö Egipto eta̱, e' sa̱ȕ.'
33 Eta̱ Moisés tö iché Aarón a̱:
—Tka̱' klö'ú̱ et, e' a̱ maná iő ská̱tke̱ böt ekkë. E' blő Jehová wörki̱ a̱s a' aleripa tö isa̱ȕ.

* 16:31 maná: Hebreoie maná e' wà kiane chè ¿Diő dör ì?

34 Eta̱ Aarón tö maná e' blé wé̱ Jehová a̱ íyi tso' blëule, e' kélkuö wösha̱ë we̱s Jehová tö
iyë' Moisés a̱ es.
35 Israel aleripa bak maná ñuk dò̈ mik ie'pa demi wé̱ pë' se̱rke ee̱ eta̱. E' dör Canaán
kkömik. Ie'pa bak maná ñuk duas döka̱ dabom tkëyök (40) se̱raa̱.
36 (Ì wa Israel aleripa tö maná ma'wè̱, e' kiè ie'pa tö gomer. E' wà dör ská̱tke̱ blublu böt
ekkë. E' dör litro böt ulatök.)

17

Ák a̱ di' dettsa̱

1 Israel aleripa ulitane e̱' yélur ká̱ sir po kiè Sin ee̱ ta̱ imía̱ ñala̱ ki̱ e̱nae̱na we̱s Jehová
tö iyë' ia̱rak es. Ie'pa demirak ká̱ kiè Refidim, ee̱ ie'pa e̱' tsé̱at. Erë ee̱ di' kè̱ ta̱' ie'pa a̱ yè.
2 E' kue̱ki̱ ie'pa tö Moisés a̱ di' kié kësik wa. Ie'pa tö iché ie' a̱:
—¡Sa' a̱ di' mú yè!
Moisés iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tö ye' a̱ di' kié kësik wa? ¿Ió̱k a' tö Jehová wöñatkeke?
3 Ie'pa e̱rsine tai̱ë e' kue̱ki̱ ie'pa tö di' kiekerak kësik wa Moisés a̱. Ie'pa tö iché ie' a̱:
—¿Ió̱k be' tö sa' ena sa' ala'r ena sa' iyiwak e' yë'lur Egipto a̱ ttèwa̱ e̱rsir wa?
4 Eta̱ Moisés kköché tai̱ë Jehová a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—¿We̱s ye' ie'pa i' wè̱mi? ¡Tsir eta̱ ie'pa ye' ttéwa̱ ák wa!
5 Jehová tö iiu̱té:
—Be' yú ie'pa wëttsë ke̱weie. A' kue̱blupa we̱lepa tsú̱miñak. Be' shko kéli wa be' tö di'
kiè Nilo e' buk, e' tsú̱mi. 6 Be' yú Horeb ké̱bata[*] a̱. Ee̱ ye' be' paneke ák bërie tso' e' ska'.
Mik be' tö ák e' ppé be' shko kéli wa, eta̱ di' dörattsa̱ tai̱ë ie'pa a̱ yè.
Eta̱ es Moisés tö iwakanewé̱ Israel aleripa kue̱blupa wörki̱. 7 Israel aleripa tö di' ki'
kësik wa, e' kue̱ki̱ Moisés tö ká̱ e' kiè méka̱ Meribá.[†] Ñies ie'pa tö iyë', “Sa' kè̱ wa̱ iklöne
tö Jehová tö sa' ki̱mèmi.” E' kue̱ki̱ Moisés tö ká̱ e' skà kiè méka̱ Masá.[‡] Ee̱ ie'pa tö Jehová
wöñatkë' e' kue̱ki̱.

Amalec aleripa ñippé Israel aleripa ta̱

8 Amalec aleripa debitu̱ ñippök Israel aleripa ta̱ Refidim. 9 Moisés tö iché Josué a̱:
—Be' tö se' wëpa we̱lepa shu̱shtő tsú̱mi ñippök Amalec aleripa ta̱. Bule ye' tso' ka̱bata
wöbata ki̱ Skëköl shko kéli yaar.
10 Eta̱ Josué tö iwakanewé̱ we̱s Moisés tö iché ia̱ es ta̱ imíyal ñippök Amalec aleripa ta̱.
E' dalewa Moisés ena Aarón ena Hur míyal ka̱bata wöbata ki̱. 11 Mik Moisés ulà kéka̱, eta̱
Israel aleripa e̱' alöke ibolökpa ki̱. Erë mik ie' ulà éwa, eta̱ Amalec aleripa e̱' alöke ie'pa
ki̱. 12 Ie' ulà shtrinewa̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa ák yulé ie' a̱ e̱' tkoie. Ñies Aarón ena Hur e'pa
tö ie' ki̱mé iulà böt kökka̱ siwa̱' ki̱ a̱s kè̱ ishtrirwa̱. Es ie' ulà se̱'wé̱ ñië siwa̱' ki̱ dò̈ ka̱tuine
ekkë. 13 Es Josué ena Israel aleripa e̱' aléka̱ Amalec aleripa ki̱ tabè wa.
14 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—A' ñippè i' e' pakè shtő̱ka̱ yëkkuö ki̱ a̱s a' wakpa kè̱ é̱na ichò̈wa ke̱kraë. Ichő̱ Josué a̱
tö ye' tö Amalec aleripa ulitane e̱we̱rawa yës.
15 Eta̱ Moisés tö ák dapa'wé̱ka̱ ka̱'ie et iyiwak ña'wo̱ie Jehová dalöioie. E' kiè méka̱itö
“Jehová diché wa se' e̱' aléka̱.”[§] 16 Ie' tö iché:

“¡Ye' ulà kéka̱ Jehová a̱ ikiök a̱s ie' tö se' ki̱mù!
¡Jehová ñippöraë Amalec aleripa ta̱ ke̱kraë!”

E' kue̱ki̱ ie' tö ikiè méka̱ es.

---

[*] 17:6 Horeb ké̱bata: Ká̱bata e' kiè ñies Sinaí ké̱bata. [†] 17:7 Meribá: Hebreoie kiè e' wà kiane chè ñippè. [‡] 17:7 Masá: Hebreoie kiè e' wà kiane chè s'ma'wè̱. [§] 17:15 Jehová diché wa se' e̱' aléka̱. Iwakpa ttò̈ wa Moisés tö ikié Jehová nisi, e' wà kiane chè Jehová dör ye' bandera. Wësua e' kiéitö es ie' ulà kéka̱ Jehová a̱ we̱s bandera kèka̱ es, e' wa ie'pa e̱' aléka̱ e' kue̱ki̱.

18

Jetró de Refidim Moisés pakök

1 Jetró dör ká̱ kiè Madián e' sacerdote ena Moisés nua̱ki.* Ko̱s Skëköl tö Moisés ena
Israel aleripa ki̱me', e' jche̱r ie' wa̱. Ñies ie' wa̱ ijche̱r tö we̱s Jehová tö Israel aleripa
yë'lur Egipto a̱. 2 Moisés tö ilaköl Séfora e' patkë'mi iyé̱ ska'. 3 Ie' tö ilà busi kiéwa̱ buaë
ila'r böl ta̱. Séfora alà eköl kiè Guersón. Moisés tö iyë': “Ye' se̱ne' ká̱ kua̱'ki̱ ki̱ we̱s ká̱
kua̱'ki̱ wakpa es.” E' kue̱ki̱ Moisés tö ikiè méka̱ Guersón† 4 Ilà eköl kiè Eliézer. Moisés tö
iyë': “Ye' yé̱ Këköl e' dë'bitu̱ ye' ki̱muk. E' tö ye' tsa̱tkë' Egipto blú ulà a̱.” E' kue̱ki̱ ie' tö
ikiè méka̱ Eliézer‡
5 Moisés úla yuéka̱ Skëköl ké̱bata o̱'mik tsi̱net. Eta̱ ee̱ inua̱ki Jetró e' de Moisés alaköl
ena ila'r böl, e'pa ta̱. 6 Jetró tö iché Moisés a̱:
—Ye' dör Jetró, be' nua̱ki, ye' debitu̱ be' pakök. Be' alaköl ena be' ala'r böl e'pa de ye'
ta̱ ñies.
7 Moisés e̱' yéttsa̱ ta̱ inua̱ki shke̱'wé̱itö buaë dalöiè wa wöalattsè wa. E' ukuöki̱ ta̱
idewa̱rak we̱shke̱. 8 We̱s Jehová tö Israel aleripa tsa̱tké Egipto blú ena egiptowak ulà a̱
ñies we̱s ie' tö ie'pa kkö'né ì sulu tka ie'pa ta̱ ñala̱ wa eta̱, e' ko̱s paké Moisés tö inua̱ki a̱.
9 Ka̱pakè e' tö Jetró ttsë'wé̱ buaë. Jehová e̱r bua' ché tai̱ë Israel aleripa a̱. Ie' tö ie'pa
tsa̱tkë'lor egiptowak ulà a̱. E' kue̱ki̱ Jetró ttsë'ne buaë. 10 Ie' tö iché Moisés a̱:
—A̱s sulitane tö Jehová ki̱kö̀ka̱. Ie' tö be' ena be' wakpa ko̱s tsa̱tkë'lor buaë Egipto blú
ena egiptowak ulà a̱. 11 Ire' ye' tö isué̱ tö moki̱ Jehová dör wé̱pa kiekerakitö “skëköl”
esepa ulitane tsa̱ta̱. Yi bak a' we'ikök kësik wa, e'pa ko̱s we'ikéitö sia̱rë.
12 Eta̱ Moisés nua̱ki, Jetró, e' tö iyiwak klö'wé̱wa̱ etö ña'wé̱itö Jehová a̱ idalöioie. Ñies
íyi skà méitö ie' a̱ idalöioie. E' ukuöki̱ ta̱ Aarón ena Israel aleripa kue̱blupa debitu̱ chkök
Moisés nua̱ki ta̱ Jehová dalöioie.

Moisés tö s'shu̱lökwakpa kí̱ yulé

13 Bule es ta̱ Moisés e̱' tkése̱r ikula' ki̱ Israel aleripa shu̱lök. Ie'pa e̱' dapa'wé̱ iëte̱r ie'
wörki̱ ñië bla'mi dò̱ tsáli̱ a̱s Moisés tö ishu̱lörak. 14 E' ko̱s sué̱ Moisés nua̱ki tö ta̱ ichéitö
Moisés a̱:
—¿Ì̱ wamblök be' tso' ie'pa ta̱? Be' è̱ e̱' tkése̱r ie'pa shu̱lök ta̱ ie'pa iëte̱r ñië be' panuk.
15 Moisés tö iiu̱té:
—E̱'ma ie'pa wák de ye' ska' ittsök tö i̱ma Skëköl tö ichè. 16 Mik ie'pa we̱lepa ñippöke
ñita̱, eta̱ ie'pa datse̱ ye' ska' ta̱ ye' tö ie'pa ttè shu̱leke. Ñies ye' tö ie'pa patteke Skëköl ttè
wa.
17 Moisés nua̱ki tö iché ia̱:
—We̱s be' tö iwe̱ke e' kè̱ dör buaë. 18 Be' shtrirwa̱mi. Ñies ie'pa tso' be' wörki̱ e'pa
shtrirwa̱mi. Kanè e' e̱' alöka̱mi be' ki̱. Kè̱ be' a̱ iwöklönuk ekörla. 19 A Moisés, ye' tö be'
patteke e' ttsö̱́. A̱s Skëköl tö be' ki̱mù. Be' ka̱wöta̱ ttök Skëköl ta̱ ie'pa skéie. Be' ka̱wöta̱
ie'pa ñippöke e' chök Skëköl a̱ a̱s ie' tö ichò̱ be' a̱ tö we̱s ishu̱leke. 20 Ie'pa wöbla'ú̱ Skëköl
ttè wa. Ikkachö̱́ ie'pa a̱ we̱s ie'pa ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë. Ichö̱́ ie'pa a̱ tö ì kiane Skëköl ki̱ tö
ie'pa tö iwè̱. 21 Erë be' ka̱wöta̱ a' wëpa shu̱shtök tseë be' ki̱muk ttè shu̱loie. Wé̱pa se̱rke
yësyësë, Skëköl dalöieta̱' tai̱ë, kè̱ e̱' watau̱ta̱'ttsa̱ ì sulu wambloie, esepa shu̱shtö̱́ Israel
aleripa shu̱lök be' ta̱. Ishu̱lökwakpa blatö̱́ i' es. Israel aleripa mil biyök (1000) e' ko̱s ki̱
ishu̱lökwakpa múka̱ eköl eköl. Mil biyök e' ko̱s blabatsö̱́lor cien eyök (100) cien eyök döka̱
dabop. Cien biyök e' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpa múka̱ eköl eköl. Cien biyök e' ko̱s blabatsö̱́lor
dabom ske̱yök (50) dabom ske̱yök. E' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpa múka̱ eköl eköl. Dabom ske̱yök
ko̱s e' blabatsö̱́lor dabom eyök dabom eyök döka̱ ske̱l. E' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpa múka̱ eköl
eköl. 22 Ie'pa tö Israel aleripa ko̱s ttè shu̱leraë ke̱kraë be' skéie. Erë ttè wé̱ kè̱ shu̱linuk

* 18:1 Jetró: E' kiè ñies Reuel, e' dör Moisés tayë kiè Séfora e' yé̱. Éxodo 2.21 sa̱ú. † 18:3 Guersón: Hebreoie s'kiè Guersón wà kiane chè ká̱ kua̱'ki̱ wak. ‡ 18:4 Eliézer: Hebreoie s'kiè Eliézer wà kiane chè ye' Këköl dör ye' ki̱mukwak.

ie'pa a̱ ese bitu̱raë ie'pa wa̱ be' ska' shu̱lè. Ttè wé̱ shu̱lirmi ie'pa a̱ e' ta̱ ese shu̱leke ie'pa
tö. Eta̱ es be' ki̱ kanè e' öshtömi. Ie'pa tö be' ki̱mèmi kanè e' wa. 23 Skëköl tö be' ké
iwakanéu̱k, ñies be' tö iwakanewé̱ es, e' ta̱ be' a̱ ikatatkërmi. Ñies Israel aleripa ko̱s
mi'mine iu a̱ ttsë'ne buaë.

24 Eta̱ Moisés tö inua̱ki ttö̀ iu̱té. Iwakanewé̱itö we̱s inua̱ki tö iché ia̱ es. 25 Ie' tö Israel
aleripa shu̱a̱ wëpa didir ese shu̱shté. E'pa méka̱itö Israel aleripa shu̱lökwakpaie. We̱lepa
meneka̱ mil biyök e' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpaie. We̱lepa skà meneka̱ cien biyök e' ko̱s ki̱
ishu̱lökwakpaie. We̱lepa skà meneka̱ dabom ske̱yök e' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpaie. We̱lepa
meneka̱ dabom eyök e' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpaie. 26 Ie'pa tö Israel aleripa ttè shu̱leke ke̱kraë.
Ttè wé̱ darërëë, ese mí ie'pa wa̱ Moisés a̱ shu̱lè. Eta̱ ttè wé̱ tottola, ese shu̱leke ie'pa tö.
27 E' ukuöki̱ ta̱ Moisés nua̱ki e̱' chéa̱t ie' a̱ ta̱ imía̱ne ika̱ska'.

19

Israel aleripa demi Sinaí

1-2 E' ukuöki̱ ta̱ Israel aleripa e̱' yélur Refidim a̱ demirak Sinaí. Ie'pa e̱' yë'lur Egipto, e'
ki̱ si' de böt kí̱ ká̱ et. Sinaí dör ká̱ sir poë. Ee̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t Sinaí ké̱bata o̱'mik tsi̱net. 3 Eta̱
Moisés mía̱ ka̱bata a̱ ttök Skëköl ta̱. Ee̱ Jehová tö ikié ta̱ ichéitö ia̱:

—Ttè cheke ye' tö be' a̱ e' chő́ne Israel aleripa a̱. E'pa dör Jacob aleripa. 4 Ichő́ ie'pa a̱:
'Ye' tö egiptowak we'ik e' su̱' a' tö. Ñies a' wa̱ ijche̱r tö we̱s ye' wa̱ a' dë'bitu̱ buaë í̱e ye'
wörki̱ we̱s pu̱ wa̱ ilala mi' ipik ki̱ es. 5 Ká̱ ulitane wakpa dör ye' icha. Erë ye' ttö̀ iu̱té a'
tö se̱raa̱, ñies ttè mekesö ñì a̱ e' wà iu̱té a' tö buaë, e' ta̱ ká̱ ulitane wakpa shu̱a̱ a' döraë
ye' icha chő́kie. 6 A' döraë ye' sacerdotepaie. A' döraë batse'r ye' a̱.' Ttè i' ko̱s chő́ Israel
aleripa a̱.

7 Eta̱ Moisés bite̱a̱ne, e' tö Israel aleripa kue̱blupa ko̱s dapa'wé̱. Ì ché Jehová tö ie' a̱ e'
ko̱s chéneitö ie'pa a̱. 8 Ie'pa ulitane tö iiu̱té ñikkëë:

—Ì ko̱s ché Jehová tö e' wà iu̱teraë sa' tö.

Eta̱ Moisés mía̱ne ttè e' chökne Jehová a̱. 9 Eta̱ Jehová tö iché ia̱:

—Ye' ttö̀ ttső́. Mochka tërdawa̱ ka̱bata ki̱ taie̱ë e' shu̱a̱ ye' datse̱ ttök be' ta̱ a̱s Israel
aleripa ulitane tö ye' ttöke be' ta̱ e' ttsö̀. Es ie'pa tö be' ttè klö'we̱raë ke̱kraë.

Eta̱ i̱ma Israel aleripa tö iiu̱té e' chéne Moisés tö Jehová a̱. 10 Jehová tö iché ia̱:

—Be' yú Israel aleripa batse'u̱k i̱'ñe ena bule. Ñies ichő́ ia̱rak: 'a' datsi' skuő́lor.' 11 Ye'
dör Jehová, e' datse̱ böiki Sinaí ké̱bata a̱ ie'pa ulitane wörki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa batse'ú̱ a̱s ie'pa
tso' batse'r böiki yöki̱. 12 Ka̱bata wakyuő́ shkit a̱s kè̀ yi mi'tkö e' wi̱she̱t. Ichő́ ia̱rak: 'A'
kè̀ a̱ ka̱wö ta̱' shkökwa̱ iwakyöne e' wi̱she̱t. Ñies a' kè̀ a̱ ka̱wö ta̱' shkökwa̱ tsi̱net ipamik.
Wé̱pa tkawa̱ e' wi̱she̱t esepa duörawa̱. 13 Yi míwa̱ ee̱ ese kè̀ ka̱wö ta̱' kè ulà wa. Ese ka̱wöta̱
ttèwa̱ ák wa ö sulè̀ wa. Kè̀ a' tkinuk tö se' idir ö iyiwak idir, a' ka̱wöta̱ ittökwa̱. Mik a' tö
duk blar ttsé e' è̀ ta̱ a' dömiwa̱ tsi̱net ka̱bata o̱'mik.'

14 Eta̱ Moisés bite̱a̱ne tö Israel aleripa batse'wé̱ ta̱ ie'pa ulitane datsi' skuélor. 15 Moisés
tö iché ia̱:

—A' ulitane e̱' kkö'nú batse'ne böiki yöki̱. E' dalewa kè̀ a' se̱nukka̱ alakölpa ta̱.

16 Böiki es bla'mi ta̱ ka̱bata a̱ ká̱ wöñane alá blane taie̱ë. Mò taie̱ë dettsa̱ ka̱bata e' ki̱. Ie'pa
tö ittsé tö duk blane taie̱ë, e' tö ie'pa suawé̱ taie̱ë painéka̱ie. 17 Eta̱ Moisés tö Israel aleripa
tso'rak iwákpa u a̱ e'pa yélur tsé̱mi Skëköl wörki̱. Ie'pa e̱' wöklö'wé̱rak ka̱bata kuli' a̱
tsi̱net. 18 Jehová dettsa̱ Sinaí ké̱bata ki̱ bö' shu̱a̱, e' kue̱ki̱ ka̱bata e' mía̱ shkle̱ è̀me. Shkle̱
e' wër we̱s të shkle̱ butrö̀ es. Ka̱bata ko̱s wöti̱rke darërëë. 19 Duk kí̱ blarke taie̱ë shu̱te̱.
Moisés ttöke ta̱ Skëköl tö ie' iu̱teke alá blar ttsëë.

20 Jehová dettsa̱ ka̱bata ka̱kke̱ë, e' wöbata ki̱ ta̱ Moisés kiéka̱itö ee̱. Moisés tkaka̱ ee̱,
21 ta̱ Jehová tö iché ia̱:

—Be' e̲' ő̲wane ta̲ ichő ie'pa a̲: 'Kȅ a' tkökbitu̲ wé̲ iwakyöule e' io̲she̲t ye' weblök dö'
ie'pa duȍlur tai̲ë.' [22] Ñies wëpa kaneblöke ye' a̲ sacerdotepaie esepa ka̲wöta̲ e̲' batse'u̲k
buaë dö' ñies ye' tö ie'pa ttèlurmi.
[23] Eta̲ Moisés tö Jehová iu̲té:
—Be' tö sa' ké iwakyuök a̲s kȅ ie'pa döwa̲ ka̲bata a̲ tsi̲net. E' kue̲ki̲ kȅ ie'pa bitú̲pa ka̲bata
i' a̲.
[24] Eta̲ Jehová tö iché Moisés a̲:
—Be' yúne ta̲ Aarón tsú̲bitu̲ e̲' ta̲. Erë a' sacerdotepa ena Israel aleripa male̲pa e'pa kȅ
ka̲wö ta̲' shkökbitu̲ wé̲ ye' tso' ee̲ dö' ye' tö ie'pa ttèlur.
[25] Eta̲ Moisés bite̲ane Israel aleripa ska' ta̲ ì ché Jehová tö ie' a̲ e' chéne ie' tö ie'pa a̲.

20

Ttè dalöiëno döka̲ dabop

[1] Skëköl tté ta̲ ichéitö i' es:
[2] "Ye' dör Jehová. Ye' dör a' Këköl. Ye' tö a' yë'lur Egipto wé̲ a' bak weinuk sia̲rë kanè
wa ee̲.
[3] "Kȅ a' ka̲wö ta̲' këkölpa skà dalöiök. Ye' ȅ dalöiő a' Këkölie.
[4] "Kȅ a' ka̲wö ta̲' ì diököl yuök dalöiè yës. Ì ko̲s tso' ká̲ jaì a̲ ena ká̲ i' a̲ ena dayë a̲ ena
íyök diki̲a̲, e' ko̲s diököl kȅ yuar a' tö dalöiè. [5-6] Ye' dör Jehová. Ye' dör a' Këköl. A' tö
këkölpa kua̲'ki̲ dalöié, e' kȅ dalë'ttsënuk ye' a̲. Wé̲pa ye' suȅ suluë esepa we'ikeraëyö,
ñies ileripa dȍ inukököpaë e'pa we'ikeraëyö. Erë wé̲pa tö ye' dalëritseke ena ye' ttè
dalöiëno e' iu̲teke, esepa ena iëtkuöpa döka̲ mil e' dalëritseraëyö. E' kue̲ki̲ kȅ a' e̲' tulökwa̲
kuchëwö ki̲ íyi ñekkë ko̲s wörki̲ idalöioie.
[7] "Ye' dör Jehová. Ye' dör a' Këköl. Ye' kiè kȅ a̲ritsar ëanas íyi sulu wambloie. Yi tö e'
wamblé ese wák we'ikeraëyö.
[8] "E̲no diwö e' blő Ye' ȅ dalöioie. E' kȅ chökwa a' é̲na. [9] Semana bit e' a̲ ka̲wö tso'
kul. Ka̲wö teröl e' dör a' wákpa a̲ kanebloie. [10] Erë ka̲wö teröl e' bule es e' dör e̲no diwö
ye' dalöioie. E' ké̲wö a̲ a' kȅ ka̲wö ta̲' kaneblök. Ñies a' ala'r ena a' kanè mésopa ena a'
iyiwak ena ká̲ kua̲'ki̲ wakpa se̲rke a' ska', e'pa ko̲s kȅ ka̲wö ta̲' kaneblök e' diwö a̲. [11] Ye'
dör Jehová. Ye' tö ká̲ i' ena ká̲ jaì ena dayë ena íyi ulitane e' ko̲s yö' ká̲ teröl shu̲a̲. E' bule
es ta̲ ye' e̲ni', e' kue̲ki̲ ka̲wö e' batse̲o̲'yö me'a̲työ a' a̲ e̲no diwöie ye' dalöioie.
[12] "A' yế ena a' mì e'pa dalöiő a̲s a' se̲r ká̲ tai̲ë ká̲ mekeyö a' a̲ e' a̲.
[13] "Kȅ a' ka̲wö ta̲' s'ttökwa̲.
[14] "Kȅ a' ka̲wö ta̲' s'se̲newa̲bak dalöse̲u̲kwa̲.
[15] "Kȅ a' ka̲wö ta̲' akblök.
[16] "Kȅ a' ka̲wö ta̲' s'kkatök ka̲chè wa.
[17] "Kȅ a' ka̲wö ta̲' o̲'ka u kkechök. Ñies ilaköl ena ikanè mésopa, alakölpa ö wëpa, ena
iiyiwak ko̲s ena ì ko̲s tso' iwa̲, ese kȅ kkechar."

Israel aleripa suane Skëköl yöki̲

[18] Mik Israel aleripa ulitane tö alá blarke e' ttsé ena iwöñarke e' sué̲ ñies duk blarke tai̲ë
e' ttsé ena shkle̲ butrökeka̲ tai̲ë ka̲bata a̲ e' sué̲, eta̲ e' yöki̲ ie'pa suane tai̲ë painéka̲rak
tai̲ë. Ie'pa iëte̲r isa̲u̲k ka̲mië. [19] E' kue̲ki̲ ie'pa tö iché Moisés a̲:
—Be' ttő sa' ta̲, eta̲ sa' tö be' ttȍ dalöieraë. Erë kȅ sa' ki̲ ikiane tö Skëköl ttȍ sa' ta̲ dö'
sa' duȍlur.
[20] Moisés tö iiu̲té:
—Kȅ a' suanuk. Skëköl dettsa̲ a' ma'u̲k isuo̲ie tö moki̲ a' tö ie' dalöieke. Ie' ki̲ ikiane tö
a' tö ie' ttȍ dalöiè a̲s kȅ a' tö ì sulu wamblȍ.
[21] Ie'pa a̲te̲ isa̲u̲k ka̲mië. Moisés ȅ mía̲ tsi̲net mò tai̲ë wé̲ Skëköl tso' ee̲.

Jonás dör Jehová ttéköl e' pakè
Jonás

Yëkkuö i' tö se' a̠ ipakè tö ì bak Israel aleri eköl kiè Jonás e' ta̠. Ie' kaneblë' Skëköl ttekölie duas cien paryök ena duas cien kuryök ki̠ dabom ske̠yök (800-750 AC) e' shu̠ ulatök ka̠m Jesucristo ku̠r e' yöki̠.

Skëköl kë̀ wa̠ ie' patkëne Israel aleripa male̠pa pattök we̠s Skëköl ttekölpa male̠pa patkéitö es. E' skéie ie' tö ie' patkë' ká̠ kiè Nínive, e' wakpa pattök. Nínive dör ká̠ kiè Asiria e' ká̠ kibi. Asiria wakpa dör Israel aleripa bolökpa kibi. Ie'pa se̠rke suluë tai̠ë shu̠te̠ Skëköl wöa̠. E' kue̠ki̠ ie' tö Jonás patké ichök ie'pa a̠ tö ká̠ de dabom tkëyök eta̠ ie'pa e̠rdawa. Jonás wa̠ ijche̠r tö Skëköl tö s'suè̠ e̠r sia̠rë wa. Ie' ibikeitsé: “Nínive wakpa e̠r mane'wé̠, e' ta̠ ie'pa nuì̠ olo'yeraë Skëköl tö ie'pa ki̠.” Erë ie' ki̠ ikiane tö Skëköl tö ie'pa e̠wè̠wa, e' kue̠ki̠ ie' kë̀ shkakmi ie'pa pattök. E' skéie ie' tö ima'wé̠ tkökshkar bánet Skëköl yöki̠. Erë Skëköl tö ie' wöklö'wé̠ ta̠ ipatkémi Nínive wakpa pattök wake'. Ie'pa e̠r mane'wé̠, e' kue̠ki̠ Skëköl kë̀ wa̠ ie'pa e̠o̠newa.

Yëkkuö i' wa se' é̠na ia̠ne tö Skëköl tö ká̠ ulitane wakpa suè̠ e̠r sia̠rë wa. Ì sulu wamblekesö ese nuí̠ olo'yak ie' é̠na se' ki̠. Ie' ki̠ ikiane tö se' e̠r mane'ù̠ ie' a̠ a̠s kë̀ ie' tö se' we'ikö̀.

Jonás kë̀ é̠na Jehová ttö̀ iu̠tak

1 Etökicha ta̠ Jehová tö iché itteköl kiè Jonás dör Amitai alà, e' a̠: 2 “Be' yú ká̠ kibi kiè
Nínive ee̠, ta̠ ichö́ ká̠ e' wakpa a̠ we̠s a' e̠' wamblö̀ e' dör suluë ye' wöa̠, e' kue̠ki̠ ye' tö a'
e̠we̠rawa.”
3 Erë ie' kë̀ é̠na Jehová ttö̀ iu̠tak. E' kue̠ki̠ ie' tkashkar iyöki̠. Ie' mía̠ dayë kkömik ká̠ kiè
Jope wé̠ kanò irirke ee̠. Ee̠ ie' tö kanò kué̠ etö mitke ká̠ kiè Tarsis e' patué̠itö shkomi ta̠
ie' e̠' iéka̠ iki̠ ta̠ imía̠.
4 Erë Jehová tö sërkë patké ie'pa ki̠ tai̠ë darërëë. E' tö kanò u̠yé tai̠ë dö̀ wësua
itskirwa̠mi. 5 Eta̠ ko̠s ie'pa tso' kanò a̠, e'pa suane tai̠ë. Ie'pa eköl eköl tö ikieke a̠neule
iwák këköl a̠: “¡Sa' tsa̠tkö́, sa' tsa̠tkö́!” Eta̠ dalì ko̠s tuléttsa̠mi dayë ki̠ a̠s kë̀ kanò katsi̠rwa̠.
Erë Jonás e̠' a'wa kanò shu̠a̠ dalì bló wé̠ a̠, ee̠ ie' kapötër tai̠ë. 6 Eta̠ kanò ñakökwak mía̠
dö̀ wé̠ ie' kapötër ee̠ ta̠ iché ia̠:
—¿Iö́k be' kapötër? ¡Be' e̠' kö́ka̠! Be' këköl a̠ ikiö́ a̠s ie' tö se' tsa̠tkö̀. Isalema ie' se'
suè̠mi e̠r sia̠rë wa ta̠ se' tsa̠tkèmiitö.
7 E' dalewa kanò wakpa male̠pa tö iché ñì a̠:
—Mishka itötkök isuo̠ie yi ia̠ne iwiie e' kue̠ki̠ se' weirke i' es.
Eta̠ iwëne tö Jonás idir. 8 E' kue̠ki̠ ie'pa iché ie' a̠:
—Ichö́ sa' a̠, ¿ì kue̠ki̠ ì sulu i' tköke se' ta̠? ¿Iö́k be' e̠' iébitu̠ kanò i' a̠? ¿Wé̠ be' datse̠?
¿Yi ditséwö be' dör?
9 Ie' iiu̠té:
—Ye' dör hebreowak. Jehová dör Skëköl tso' ká̠ jaì a̠ e' dalöiökwak ye' dör. Ie' tö dayë
ena ká̠ i' yö'a̠t.
10-11 Ie' tö ie'pa a̠ ipaké tö ie' tso' tkökshkar Jehová yöki̠. Mik e' ttsé ie'pa tö ñies
isué̠rakitö tö dayë kí̠ ulune tai̠ë, eta̠ ie'pa suane tai̠ë shu̠te̠. Ie'pa tö ie' a̠ ichaké:
—¿Ì wè̠mi sa' tö be' ta̠ a̠s sërkë wöklörwa̠?
12 Ie' tö iiu̠té:
—Ye' wa̠ ijche̠r buaë tö ye' kue̠ki̠ sërkë i' bitsi̠neka̠ tai̠ë a' ki̠. E' kue̠ki̠ ye' u̠yö́mi dayë a̠
eta̠ sërkë wöklördawa̠.
13 Erë kanò wákpa tö kanò iklémi darërëë a̠s irirka̠. Erë kë̀ ie'pa diché dë'ka̠, dayë kí̠
ulune tai̠ë e' kue̠ki̠. 14 Eta̠ ie'pa tö Jehová a̠ ikié i' es: “A Jehová, kë̀ sa' maktsa̠ duökwa̠

wëm i' kue̱ki̱. I' u̱k be' tso' sa' ta̱, e' we̱kebö we̱s be' ki̱ ikiane es. E' kue̱ki̱ wëm i' kề ki̱ ì
nuí̱ ta̱', e' ta̱ sa' tö ie' u̱yekemi dayë a̱ e' nuí̱ kề marka̱ sa' ki̱.”
15 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö Jonás u̱yémi dayë a̱, eta̱ sërkë wöklönewa̱ ta̱ dayë mía̱ne a̱lmië.
16 Mik kanò wákpa tö e' sué̱, eta̱ ie'pa suane tai̱ë Jehová yöki̱ ta̱ idalöiérakitö tai̱ë. E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö iyiwak jché ña'wé̱ mè Skëköl a̱ idalöioie, ñies ie'pa tö ttè mé ie' a̱ tö sa'
tö be' dalöieraë.
17 Eta̱ Jehová tö nima bërie shu̱te̱ patké etö Jonás mulu̱kwa̱. Eta̱ nima e' tö imulé̱wa̱ ta̱
ee̱ nima shu̱a̱ ie' se̱né döka̱ ká̱ mañat ñië nañeë.

2

Jonás tté Jehová ta̱

1 Eta̱ Jonás tté Jehová dör ie' Këköl e' ta̱ nima shu̱a̱, 2 ta̱ ichéitö ia̱ i' es:

“A Jehová, ye' e̱riarke sia̱rë,
e' shu̱a̱ ye' tö be' a̱ ikié tö ye' tsa̱tkő,
eta̱ be' tö ye' iu̱té.
Ye' tso'tke ká̱ dià ka̱ska' s'duulewa̱ ké̱ a̱,
ee̱ ye' be' a̱ ikié tö ye' ki̱mú,
eta̱ ye' ttồ ttsébö.
3 Be' ye' u̱yémi dayë a̱ i̱ski̱ë dayë diki̱a̱,
ye' ki̱tëulewa̱ dayë wa̱.
Dayë u̱rke tai̱ë e' patkébö, e' tka ye' ki̱kke̱.
4 Ye' ittsé tö ye' kề ku̱'ia̱ be' wörki̱.
Ye' ibikeitsé tö ye' kề dë'ia̱ne be' wé buaë e' a̱.
5 Dayë tai̱ë, e' shu̱a̱ ye' a̱nemi.
Ye' ki̱kke̱, ye' pamik, ye' diki̱a̱, e' dör dayë ềme.
Dayë a̱ itö'könu tso', e' mali̱tsé̱ka̱ ye' wökir mik tai̱ë dayë shu̱a̱.
6 Ye' a̱nemi dayë a̱ dồ i̱ski̱ë,
dồ wé̱ ka̱bata bitu̱keka̱ ee̱.
Ye' ittsé tö ye' wötënewa̱ da'a̱ ká̱ dià ka̱ska'.
Erë, a Jehová, be' dör ye' Këköl,
be' dör ye' yéttsa̱ne s'duồwa̱ ulà a̱ deka̱ne ttsë'ka.
7 A Jehová, mik ye' ittsé tö ye' duökewa̱tke,
eta̱ ye' be' a̱ ikié tö ye' tsa̱tkő,
eta̱ ì kiéyö, e' ttsébö be' wé buaë e' a̱.
8 Wé̱pa tö íyi diököl dalöieke be' skéie,
e'pa kề tö be' dalöieku̱'ia̱.
9 Erë ye' tö wëstela cheraë be' a̱ ke̱kraë,
iyiwak jcheraë ña'we̱raëyö be' a̱ be' dalöioie.
Ye' ttè mé be' a̱, e' wawe̱raëyö.
¡A Jehová, be' ề a̱ sa' tsa̱tkërmi!”

10 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö nima patké Jonás tuöktsa̱ ká̱ sí ki̱, ta̱ ituéttsa̱itö.

3

Jonás tö Jehová ttồ iu̱té

1 Eta̱ Jehová tö iskà chéne Jonás a̱: 2 “Be' yú ká̱ kibi kiè Nínive ee̱ ta̱ ì chekeyö be' a̱, e'
chő ká̱ e' wakpa a̱.”
3 Eta̱ ie' tö Jehová ttồ iu̱té. Ie' mía̱ Nínive. E' dör ká̱ bërie. Shkotkö ká̱ e' shu̱a̱, e' dör ká̱
mañat wa'ñe. 4 Jonás shké ká̱ e' shu̱a̱ ká̱ et wa'ñe ta̱ ie' tö icherami ká̱ e' wakpa a̱ a̱neule:
“Ká̱ i' ki̱ ká̱ de dabom tkëyök (40), eta̱ a' e̱rdawa.” 5 Eta̱ Nínive wakpa ko̱s e̱rblé Skëköl

mik. E' kue̱ki̱ ie'pa ko̱s, ësepala ena dalöiërta̱', e'pa ko̱s tö iché: “S'ka̱wöta̱ batsök, ñies
s'ka̱wöta̱ datsi' a̱ja̱ë ese iök iwà kkachoie tö se' e̱r mane'wé̱.” Eta̱ es ie'pa tö iwé̱.
6 Mik ttè e' ttsé Nínive blú tö, eta̱ ie' e̱' kéka̱ ikulé ki̱, ta̱ idatsi' bua'buaë iëtkër iwa̱, e'
yéttsa̱ skéie datsi' a̱ja̱ë iéka̱itö ta̱ ie' e̱' tkése̱r i̱ski̱ mulu̱chka ki̱. 7-9 Eta̱ ie' tö ttè patké ká̱ e'
ulitane wakpa a̱. Ttè e' tö ichè i' es: “A' ulitane kȅ kàne chkök di'yök yës. Ñies kȅ a' kàne
a' baka ena a' obeja tiök. A' ulitane ka̱wöta̱ datsi' a̱ja̱ë iökka̱. A' kköchő Skëköl a̱ a' diché
ko̱s wa a̱s a' e̱' wamblȍ suluë ese ko̱s nuí̱ olo'yȍitö a' ki̱. Ñies a' e̱' wamblȍ suluë, ese ko̱s
olo'yő. Isalema ie' e̱r mane'u̱mine, eta̱ ie' e̱r buarmine se' ki̱, eta̱ ie' kȅ tö se' e̱we̱pawa.
Ttè i' dör ye' dör a' blú e' ttè ena a' wökirpa ttè, e' kue̱ki̱ a' ulitane ka̱wöta̱ idalöiök.”
10 Eta̱ ie'pa tö ttè e' iu̱té buaë. Ie'pa e̱' wamblȍ suluë ese ko̱s olo'yérakitö. Mik e' sué̱
Skëköl tö, eta̱ ie' ibikeitséne kȅ yö ie'pa we'ikepa we̱s ye' ibikeits es.

4

Jonás uluneka̱ Skëköl ki̱

1 Erë e' kȅ dör bua' Jonás a̱ ta̱ ie' uluneka̱ tai̱ë. 2 Ie' iché Jehová a̱:
—A Jehová, be' isué̱. Mik ye' tkëria̱ ye' ka̱ska', eta̱ ye' iyë' tö be' e̱r buaë chöraë Nínive
wakpa a̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö be' dör es, e' kue̱ki̱ ye' bakshkar Tarsis. Ye' wa̱ ijche̱r tö be'
kȅ ulurta̱'ka̱ bet. Be' e̱r tottoë. Be' sa' suè̱ e̱r sia̱rë wa. Mik sa' tö ì sulu wamblé ta̱ sa' e̱r
mane'wé̱, e' ta̱ bet e' nuí̱ olo'yé be' tö sa' ki̱, kȅ sa' we'ikè we̱s be' sa' pau̱ñé es. 3 A Jehová,
e' kue̱ki̱ ye' be' a̱ ichè ye' ttő̱wa̱, e' dör bua'ie ye' a̱.
4 Erë Jehová tö ie' a̱ ichaké:
—¿I̱ma be' ibikeitsè tö be' wa̱ ka̱wö ta̱' ulunukka̱ se̱ es?
5 Eta̱ Jonás e̱' yéttsa̱ Nínive mía̱ diwö tskirke e' kke̱ ta̱ ee̱ úla yuéka̱itö e̱' blóie dìba yöki̱.
Ee̱ ie' e̱' tkése̱r ì tkȍmi Nínive wakpa ta̱ e' wà panuk. 6 Eta̱ Skëköl Jehová tö kalkua tskéka̱
elka tala'wé̱ka̱itö Jonás tsa̱ka̱ a̱s ikí̱ ttsë'r buaë. E' tö ie' ttsë'wé̱ buaë. 7 Erë bule es bla'mi
ká̱ ñine eta̱ Skëköl tö í̱ patké kalkua katökwa ta̱ isinewa̱ duowa̱. 8 Mik diwö deka̱, eta̱ ie' tö
siwa̱' darërëë ba'baë e' patké diwö tskirke e' kke̱ Jonás ki̱. Dìba a̱ne darërëë Jonás wökir
ki̱, ta̱ ie' tö ittsé tö ie' siwa̱'a̱rkewa̱. Ibikeitséitö “¡Ye' mú duȍwa̱!” Ie' iché, “Ye' duowa̱, e'
dör bua'ie ye' a̱.”
9 Erë Skëköl tö iché ie' a̱:
—¿I̱ma be' ibikeitsè tö be' wa̱ ka̱wö ta̱' ulunukka̱ kalkua sinewa̱ e' kue̱ki̱?
Ie' iiu̱té:
—Tő, ye' wa̱ ka̱wö ta̱'. ¡Ye' ulune tai̱ë mik ye' duowa̱ eta̱ e' olone!
10 Eta̱ Jehová tö iché ie' a̱:
—Kal kuá kȅ tkëne be' wa̱, kȅ talane kȅ kaneo̱ne be' wa̱. E' tskine talane ká̱ et nañewe ȅ,
bule es nañewe ta̱ iduowa̱, e' dalëne be' é̱na. 11 Eta̱ ¿we̱s ye' kȅ é̱na Nínive wakpa dalënuk?
Ie'pa dör tai̱ë, ie'pa ala'rla tso' tai̱ë döka̱ 120.000 kȅ wa̱ ijche̱r ì dör buaë, ì dör suluë. Ñies
ie'pa iyiwak tso' tai̱ë.

Jesús Tté Buaë Kit Mateo tö
Mateo

Wëm bak eköl kiè Mateo e' tö yëkkuö i' kit. Ñies ie' kiè Leví. Ie' dör Israel aleripa eköl. Jesús tö ie' ki' ittökataie (Mateo 9.9 sa̱ú̱), erë e' yöki̱ ie' bak kaneblök inuköl patue̱ke Roma wökirpa a̱ ese shtök. Erë mik Jesús tö ie' ki' ittökataie, eta̱ ie' minea̱ie Jesús ta̱.

Ì o̱' Jesús tö su̱' Mateo tö iwák wöbla wa, ese tso' kitule yëkkuö i' ki̱. Ñies ì su̱' ie' tö ena ì ttsë'itö Jesús tö s'wöbla'we̱ke e' a̱, ese kit ie' tö.

Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö iyë' tö wëm döraë eköl Israel aleripa tsa̱tkök e' paneke ie'pa tö. S'tsa̱tkökwak e' kiè Mesías hebreoie ena griegoie ikiè Cristo. Se'ie kiè e' mane'wé̱sö *wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.* Mateo tö yëkkuö i' kit bua'ie Israel aleripa a̱ ikkachoie tö s'tsa̱tkökwak ñe' dör Jesús.

Jesucristo yé̱pa bak
(Lucas 3.23-38)

1 Jesucristo dör se' blú bak kiè David e' aleri, David dör Abraham aleri. Jesucristo yé̱pa bak ko̱s e'pa wëpa kiè dör i' es:

2 Abraham alà dör Isaac, e' alà dör Jacob, e' ala'r dör Judá ena iëlpa. 3 Judá ala'r dör
Fares ena Zérah, e'pa mì dör Tamar. Fares alà dör Hesrón, e' alà dör Aram. 4 E' alà dör
Aminadab, e' alà dör Nahasón, e' alà dör Salmón. 5 E' alà dör Booz, e' mì dör Rahab. Booz
alà dör Obed, e' mì dör Rut. Obed alà dör Jesé, 6 E' alà dör se' blú bak David e'.
Se' blú bak David, e' alà dör Salomón, e' mì bak Urías ta̱ ke̱we. 7 Salomón alà dör
Roboam, e' alà dör Abías, e' alà dör Asá. 8 E' alà dör Josafat, e' alà dör Joram, e' alà dör
Ozías. 9 E' alà dör Jotam, e' alà dör Acaz, e' alà dör Ezequías. 10 E' alà dör Manasés, e' alà
dör Amón, e' alà dör Josías. 11 E' ala'r dör Jeconías ena iëlpa. E' ké̱wö ska' ta̱ Israel aleripa
klö'wé̱lur Babilonia wakpa tö ta̱ itsé̱mirakitö Babilonia.
12 Israel aleripa aneyalne Babilonia, e' ukuöki̱ ta̱ Jeconías alà kiè Salatiel e' ku̱ne. Ie'
alà dör Zorobabel, 13 E' alà dör Abihud, e' alà dör Eliaquim, E' alà dör Azor. 14 E' alà dör
Sadoc, e' alà dör Aquim, e' alà dör Eliud. 15 E' alà dör Eleazar, e' alà dör Matán, e' alà dör
Jacob. 16 E' alà dör José, e' dör María wëm. María dör Jesús mì. Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e'.*
17 Es Abraham ké̱wö ska' döka̱ David ku̱ne', eta̱ Jesús ditséwö alöne döka̱ dabom eyök
kí̱ tkëtökicha (14). Ñies David ké̱wö ska' döka̱ Israel aleripa minetse̱r Babilonia, eta̱ Jesús
ditséwö alöne döka̱ dabom eyök kí̱ tkëtökicha (14). Ñies Israel aleripa minetse̱r döka̱ wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' de, eta̱ Jesús ditséwö alöne döka̱ dabom eyök kí̱ tkëtökicha
(14).

Jesucristo ku̱rke e' biyő̱ yëne
(Lucas 2.1-7)

18 I' dör Jesucristo ku̱ne' e' pakè: Ie' mì kiè María. E' bakia̱ busi ka̱m se̱r wëm ta̱, erë
ittè me'bak se̱nukwa̱ wëm kiè José e' ta̱. Ka̱m ie'pa se̱rwa̱ ñita̱, ka̱m ie'pa ñì kö̀wa̱, eta̱
María bukluneka̱ Wiköl Batse'r diché wa. 19 José dör wëm buaë yësyësë, e' kue̱ki̱ ie' kè̀
é̱na María jaëwa̱kka̱ sulitane wörki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ibikeitsé: "Sú̱yö imèa̱t bè̀rë." 20 Ie'
tso'ia̱ ibikeitsök ta̱ ikapowa̱ ta̱ ikabsué̱ tö Skëköl biyöchökwak de eköl e' tö ie' a̱ iché: "A
José, David aleri, María bukluneka̱ e' dör Wiköl Batse'r diché wa. E' kue̱ki̱ kè̀ be' suanuk
se̱nukwa̱ ie' ta̱. 21 Ie' alà ku̱rdaë eköl wák wëm. Ikiè múka̱bö Jesús† Ie' tö iwakpa tsa̱tkeraë
se̱ne sulu nuí̱ yöki̱, e' kue̱ki̱ ikiè múka̱ es." Es Skëköl biyöchökwak tté José ta̱.
22 E' ko̱s tka es a̱s ì yë'a̱tbak Skëköl tö itteköl wa e' wà tkò̀, e' tö ichè:
23 "Busi eköl kè̀ wa̱ wëm kaule e' buklurdaka̱,

* 1:16 wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie: E' dör Mesías si'kuaie. † 1:21 Jesús: S'kiè e' wà kiane chè S'tsa̱tkökwak.

e' alà ku̱rdaë wák wëm,
ikirdaë Emanuel.”‡

(s'kiè e' wà kiane chè: “Skëköl tso' se' ta̱”).
24 Mik José ti̱'neka̱ne, eta̱ ie' tö iwé̱ we̱s Skëköl biyöchökwak tö ie' a̱ iché es. Ie'
ulabatséwa̱ María ta̱. 25 Erë alà ka̱m ku̱r, e' yöki̱ ie'pa kȅ ñì kànewa̱. Mik alà ku̱ne, eta̱
José tö ikiè méka̱ Jesús.

2

Wëpa yöule íyi tötkök bëkwö wa esepa de Jesús sa̱u̱k

1 Jesús ku̱ne' ká̱ kiè Belén a̱te̱ Judea ee̱. E' ké̱wö ska' ta̱ wëm eköl kiè Herodes e' dör ká̱
e' blú. Eta̱ wëpa we̱lepa datse̱ ká̱ ka̱mië a̱te̱ diwö tskirke e' kke̱, e'pa de Jerusalén. Ie'pa
dör íyi tötkök bëkwö wa esepa. 2 Ie'pa tö ichaké:
—¿Wé̱ alala ku̱ne judiowak blúie e'? Sa' tö ibëkwö su̱' sa' ka̱ska', e' kue̱ki̱ sa' de íe̱rö
idalöiök.
3 Mik Herodes tö ttè e' ttsé, eta̱ e' tö ie' ena Jerusalén wakpa ko̱s tsiriwé̱ka̱rak tai̱ë. 4 E'
kue̱ki̱ ie' tö sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kiéttsa̱ se̱raa̱ ta̱
ichaké ie'pa a̱:
—¿I̱ma a' ichè? Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie, ¿wé̱ e' ku̱rmi?
5 Ie'pa tö iu̱térak:
—Ie' ku̱rdaë Belén a̱te̱ Judea ee̱. Skëköl ttekö̱l tö ikita̱t i' es:
6 Skëköl tö ichè:
Belén a̱te̱ Judea, e' wakpa a̱ ye' ichè tö
a' shu̱a̱ blu' kardaka̱ eköl,
e' tö ye' icha dör Israel aleripa e'pa wëttse̱raë.
E' kue̱ki̱ a' ká̱ dör ká̱ bua'ie
we̱s Judea ká̱ bua'ie male̱pa tso' es.*

7 Mik Herodes tö ttè e' ttsé, eta̱ ie' tö wëpa tö íyi tötkeke bëkwö wa ñe'pa kié akir
ijche̱nowa̱ tö mik ie'pa tö bëkwö e' su̱'mi, ko̱s e' ki̱ ká̱ de. 8 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' yú Belén. Alala e' yulö́ bua'ie. Mik a' tö ikué̱, eta̱ ibiyö́ chö́ ye' a̱ a̱s ñies ye' mi'
idalöiök.
9-10 Mik blu' tö ttè e' ché o̱ne, eta̱ ie'pa míyal. Eta̱ bëkwö su̱' ie'pa tö ika̱ska', e' sué̱ne
ie'pa tö ñala̱ wa. E' tö ie'pa ttsë'wé̱ne buaë shu̱te̱. Wé̱ bëkwö mirwa̱ e' wa ie'pa mi'ke
dȍ wé̱ bëkwö e̱' wöklö'wé̱wa̱ ee̱. Bëkwö e̱' wöklö'wé̱wa̱ wé̱ alala e' tso' e' u tsa̱ka̱. 11 E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa dewa̱ u a̱ ta̱ ie'pa tö alà ena imì María kué̱. Ie'pa e̱' tuléwa̱ kuchë ki̱ ta̱
idalöiérakitö. Kalkuöla dérak iwa̱ e' kköyéttsa̱rakitö ta̱ orochka ena ì masmas ña'wȩ̀ ena
mirra, ese mérakitö alà a̱. 12 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa a̱ iyëne kabsuȩ̀ a̱ tö ie'pa kȅ minukne
Herodes ska'. E' kue̱ki̱ ie'pa míyalne iká̱ ki̱ ñala̱ kua̱'ki̱ wa.

José ena María tkashkar míyal Egipto

13 Wëpa tö íyi tötkeke bëkwö wa e'pa ponemine, e' ukuöki̱ ta̱ José kabsué̱ tö Skëköl
biyöchökwak eköl tö ie' a̱ iché: “Be' e̱' kő̱ka̱, María ena ilà klö'ú̱ ta̱ be' tkőshkar Egipto.
Blu' Herodes tö alala se̱ yuleraë ttèwa̱, e' kue̱ki̱ be' e̱' tsúa̱t se̱nuk ee̱ dȍ mik ye' tö be' a̱
iché eta̱.”
14 Eta̱ ie' ti̱'neka̱ e̱' kéka̱ ta̱ alà ena María klö'wé̱itö ta̱ e' nañewe imíyal Egipto. 15 Ee̱
ie'pa se̱né dȍ mik Herodes blënewa̱ ekkë. E' tka es a̱s itkȍ we̱s Skëköl tö iyë' ittekö̱l wa
es. Ie' tö iyë': “Ye' alà tso' Egipto, e' kiéne ye' tö.”†

Herodes tö ka̱wö mé ala'rla ttökulur

16 Mik Herodes wa̱ ijche̱newa̱ tö wëpa tö íyi tötkeke bëkwö wa, e'pa kȅ wa̱ ie' ttȍ
dalöiëne', eta̱ e' tö ie' uluwé̱ka̱ tai̱ë. Belén ena ká̱ tso' ipamik e' a̱ ala'rla wëpa ku̱rke ko̱s,

‡ 1:23 Isaías 7.14 * 2:6 Miqueas 5.2 † 2:15 Oseas 11.1

e'pa ttökulur patké ie' tö se̱raa̱ ka̱m ki̱ duas dö̀ bök e' yöki̱. Wëpa tö íyi tötkeke bëkwö
wa e'pa tö bëkwö su̱' ko̱s e' ki̱ ká̱ de, e' yë' ie'pa tö Herodes a̱. E' wa ie' tö iké̱wö yë'ttsa̱
tö duas döketke bök e' ki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ala'rla wëpa ku̱rke e' ké̱wö ulatök, esepa ko̱s
ttökulur patké.
17 Es ì yë' Skëköl ttekö̈l kiè Jeremías e' tö, e' wà tka. Ie' tö iyë':

18 “Ká̱ kiè Ramá ee̱ ittsë̀ne tö tai̱ë ie'pa i̱u̱ke a̱neule kköchöke sia̱rë.
Ee̱ alakölpa dör Raquel aleripa e'pa i̱u̱ke ila'rla i̱e̱itsök.
Ila'rla ko̱s ttélur, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ e̱r pablërta̱'.”

María ena ilà ena José e̱' yéttsa̱ Egipto bite̱yalne Israel

19 Blu' Herodes blënewa̱, e' ukuöki̱ ta̱ José tso' Egipto, e' kabsué̱ tö Skëköl biyöchökwak
eköl tö ie' a̱ iché: 20 “Wé̱pa é̱na alà ttakwa̱, e'pa blërulunetke. E' kue̱ki̱ be' e̱' kő̱ka̱ ta̱ María
ena ilà klö'ú̱ ta̱ a' yúshkane Israel.”
21 Eta̱ José e̱' kéka̱ ta̱ María ena ilà klö'wé̱itö ta̱ ie'pa bite̱yalne Israel. 22 Erë mik ie' wa̱
ijche̱newa̱ tö Herodes alà kiè Arquelao e' tso'ne Judea blúie iyé̱ skéie, eta̱ ie' suane se̱nuk
ee̱. Eta̱ ie' kabsué̱ tö Skëköl tö ie' a̱ iché: “A' yúshkane Galilea.” E' kue̱ki̱ ie'pa míyalne
Galilea. 23 Mik ie'pa de Galilea, eta̱ ie'pa míyal se̱nuk ká̱ kiè Nazaret ee̱. E' tka es a̱s ì yë'
Skëköl ttekölpa tö e' wà tkö̀ wé̱ ichéitö: “Ie' kirdaë Nazaret wak.”

3

Juan S'wöskuökwak tö s'patté
(Marcos 1.1-8; Lucas 3.1-9,15-17; Juan 1.19-28)

1 E' ké̱wö ska' ta̱ Juan S'wöskuökwak de Skëköl ttè pakök ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' a̱te̱
Judea ee̱. 2 Juan tö ie'pa a̱ icheke: “Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net, e' kue̱ki̱ a'
e̱r mane'ú̱ ie' a̱.”
3 Skëköl tö Juan yë' ittekö̈l Isaías wa i' es:
“Ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' tai̱ë,
ee̱ yile ttöraë a̱neule, e' tö icheraë:
‘A' e̱r mane'ú̱ Skëköl datse̱ e' yöki̱,
e' dör we̱s ñala̱ yuèsö yësyësë ie' yöki̱ es.’ ”*
Es Isaías tö iyë'a̱t.
4 Juan datsi' yöule kameio köyök wa; ikipamo e' dör iyiwak kkuölit. Ie' chkè dör ditski
ena bulali. 5 Jerusalén wakpa ena ká̱ male̱pa tso' Judea e' wakpa de tai̱ë ie' ttöke e' ttsök.
Ñies ká̱ tso' di' Jordán kkömik, e' wakpa de. 6 Ì sulu ko̱s wambleke ie'pa tö e' chekeka̱rakitö
ta̱ Juan tö iwöskueke Jordán a̱.
7 Erë mik Juan tö isué̱ tö fariseowakpa ena saduceowakpa de tai̱ë a̱s ie' tö ie'pa
wöskuö̀lor eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: “¡A' dör s'ki̱tö'u̱kwakpa suluë we̱s tkabë̀ es! ¿Yi tö a'
a̱ iché tö a' tkömishkar Skëköl tö a' we'ikeraë sia̱rë e' ulà a̱? 8 A' se̱nú yësyësë, e' wa
iwërwa̱mi tö moki̱ a' e̱r mane'wé̱tke Skëköl a̱. 9 Kë̀ a' tö ibikeitsök tö a' dör Abraham
aleripa, e' è kue̱ki̱ Skëköl kë̀ tö a' we'ikepa. Ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl ki̱ ikiane, e' ta̱ ie' tö
ák ikkë yuèmi Abraham aleripaie. 10 Ie' dör we̱s kal bikökwak es. Ie' tso'tke kal ulitane
kë̀ wörta̱' ese ko̱s bikö̈kök ña'wè̱wa bö' a̱. 11 Moki̱ ye' tö a' wöskueke di' a̱ iwà kkachoie
tö a' e̱r mane'wé̱tke Skëköl a̱. Erë ye' itöki̱ idatse̱ eköl, e' tö a' ierawa̱ Wikö̈l Batse'r a̱ ena
bö' a̱. Ie' dör këkëpa tai̱ë ye' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' klökkuö è tsè̱mi e' kë̀ dör ye' sia̱rla e' a̱.
12 Ie' tö s'wöpperaë we̱s iyiwö wöppèsö es. Ibua'bua bleraëitö idichakuö a̱, erë isulusi
u̱yerawa̱itö bö' kë̀ wöitta̱'wa̱ e' a̱.”

Jesús wösune
(Marcos 1.9-11; Lucas 3.21-22)

---
* 3:3 Isaías 40.3

[13] Jesús e̱' yéttsa̱ Galilea demi Jordán di'kka wé̱ Juan tso' ee̱ a̱s e' tö iwöskuö̀. [14] Ke̱we
ta̱ Juan kè̈ é̱na ie' wöskuak, ie' tö iché ia̱:
—Warma be' ka̱wöta̱ ye' wöskuök. ¿We̱s be' do ye' ska' a̱s ye' be' wöskuö̀?
[15] Ie' tö iiu̱té:
—Ì̈ dör yësyësë Skëköl wöa̱, ese ko̱s ka̱wöta̱ wè̱ se' tö es, e' kue̱ki̱ imua̱tsö es i̱'ñe ta̱.
Eta̱ Juan tö ie' ttö̀ iu̱té. [16] Jesús wösune e' e̱' duéka̱ne di' a̱ e' wösha̱ ta̱ ká̱ jaì kköbunane
ta̱ ie' isué̱ tö Skëköl Wiköl bite̱ ie' ki̱ nuböl sù̱. [17] Eta̱ ttö̀ ttsëne datse̱ ká̱ jaì a̱ e' tö iché:
“Se̱ dör ye' alà dalër taie̱ ye' é̱na, e' wër buaë shu̱te̱ ye' wa.”

4

Bë́ tö Jesús e̱rkiöwé̱
(Marcos 1.12-13; Lucas 4.1-13)

[1] E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl Wiköl tö Jesús tsé̱mi ká̱ sir poë wé̱ kè̈ yi se̱rku̱' ee̱ a̱s bë́ tö ie' e̱rkiöù̱
ì sulu wamblök. [2] Ee̱ ie' se̱né döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40), kè̈ chkane yës. Ekkë ta̱ ie' dué
bli wa̱. [3] Bë́ debitu̱ ie' ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' dör Skëköl Alà, e̱'ma ichő ák se̱kkëpa a̱ tö a' yönú chkeie.
[4] Jesús tö iiu̱té:
—Au. Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘Kè̈ se' se̱nuk chkè è̈ mik. E' skéie ì ko̱s cheke Skëköl tö e'
mik se' se̱rke.’*
[5] E' ukuöki̱ ta̱ bë́ wa̱ ie' mítse̱r Jerusalén dör ká̱ batse'r ee̱ ta̱ itsé̱mika̱itö Skëköl wé
ka̱kke̱ë e' bata ki̱ [6] ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' dör Skëköl Alà, e̱'ma be' e̱' batrőömi döttsa̱ iski̱. Skëköl yëkkuö tö ichè:
‘Skëköl tö ibiyöchökwakpa patkeraë be' kkö'nuk.
Ie'pa tö be' klö'we̱raka̱ iulà a̱ a̱s be' klö̀ kè̈ tërwa̱ ák ki̱ yës.’†
E' kue̱ki̱ be' e̱' batrőömi döttsa̱ iski̱.
[7] Eta̱ Jesús tö iiu̱té:
—Au. Ñies Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘A' kè̈ ka̱wö ta̱' Skëköl dör a' Këköl e' wötsiriu̱k.’‡
[8] E' ukuöki̱ ta̱ bë́ tö ie' tsé̱mi ka̱bata ka̱kke̱ë a̱, ta̱ ee̱ ká̱ ko̱s we̱s ká̱ tköke ekkë, ñies íyi
bua'buaë tso' iki̱, ese kkachéitö ie' a̱ se̱raa̱ bet. [9] Ie' tö iché ia̱:
—Be' e̱' tkéwa̱ kuchëwö ki̱ ye' wörki̱ ye' dalöiök Skëkölie, e' ta̱ ì ko̱s sué̱ be' tö e' meraëyö
be' a̱.
[10] Erë Jesús tö ie' iu̱té:
—A Satanás, Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘Skëköl dör a' Këköl, e' è̈ dalöiő a' tö Skëkölie, ie'
è̈ a̱ a' se̱nú.’§ E' kue̱ki̱ be' yúshka.
[11] Eta̱ bë́ tö Jesús méa̱t wák mía̱ bánet. Ta̱ Skëköl biyöchökwakpa de Jesús ska' iki̱muk.

Kanè mène Jesús a̱ e' tsá̱ wéitö Galilea
(Marcos 1.14-15; Lucas 4.14-15)

[12] Mik Jesús wa̱ ijche̱newa̱ tö Juan S'wöskuökwak wötéwa̱rakitö s'wöto wé a̱, eta̱ ie'
dene Nazaret a̱te̱ Galilea ee̱. [13] Erë kè̈ ie' a̱te̱ se̱nuk Nazaret. Ie' mía̱ se̱nuk Cafarnaúm, e'
a̱te̱ batsöri kiè Galilea e' kkömik. Cafarnaúm a̱te̱ zabulónwak ena neftalíwak e'pa ké̱ a̱.
[14] Itka es a̱s ì kit Skëköl tteköl Isaías tö yëkkuö ki̱ e' wà tkö̀ es. Ie' tö iyë':
[15] “Zabulónwak ena neftalíwak,
e'pa se̱rke di' kiè Jordán e' wi̱she̱t batsöri kkömik.
Ie'pa se̱rke Galilea wé̱ ñies pë' kè̈ dör judiowak esepa se̱rke ee̱.
[16] Ie'pa se̱rke we̱s se' se̱rke stui a̱ es e' kè̈ wa̱ Skëköl su̱ule.
Ie'pa dör we̱s s'duulewa̱ es.
Erë eköl doia̱, e' tö ie'pa e̱r ñi'we̱raë Skëköl ttè wa
we̱s ká̱ olo tö ká̱ ñiwe es.”*

---

* 4:4 Deuteronomio 8.3 † 4:6 Salmo 91.11-12 ‡ 4:7 Deuteronomio 6.16 § 4:10 Deuteronomio 6.13 * 4:16 Isaías 9.1-2

Es Isaías tö iyë'a̱t.
17 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö s'pattémitke ta̱ ichéitö: “Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke
tsi̱net, e' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱ ie' a̱.”

Jesús tö nima klö'u̱kwakpa döka̱ tkël e'pa kié ittökatapaie
(Marcos 1.16-20; Lucas 5.1-11)

18 Jesús shkörami batsöri kiè Galilea e' kkömik, ee̱ ie' tö wëpa sué̱ böl ñì ëlpa. Eköl kiè
Simón, e' kiè ñies Pedro. Iëköl kiè Andrés. Ie'pa kanè dör nima klö'u̱k. Ie'pa tso' ikla'
u̱yök batsöri a̱ nima klö'wo̱ie. 19 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' shkö́ ye' ta̱. A' yueraëyö s'ditsö klö'u̱k ye' a̱ ye' ttökataie.
20 E' bet ta̱ ie'pa tö ikla' tuléa̱t ta̱ imíyal ie' ta̱.
21 E' wi̱'kie ie' tö wëpa skà sué̱ böl ñì ëlpa kiè Santiago ena Juan, e'pa dör Zebedeo ala'r.
Ie'pa tulur kanò a̱ iyé̱ ta̱ kla' wöyuök, ie'pa kiémi ie' tö e̱' ta̱. 22 E' wösha̱ ta̱ ie'pa tö ikanò
ena iyé̱ méa̱t ta̱ imíyal ie' ta̱.

Jesús tö s'wöbla'wé̱ tai̱ë
(Lucas 6.17-19)

23 Jesús shké Galilea ko̱s a̱ s'wöbla'u̱k judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱. Ì blúie Skëköl tso',
e' tté buaë pakekeitö, ñies s'duöke ko̱s, ì dalërke s'mik ko̱s, ese bua'we̱keitö. 24 Ie' tté
buneka̱ Siria ko̱s a̱. E' kue̱ki̱ pë' wa̱ tai̱ë iyamipa duöke duè daklilië wa̱ ese debitu̱ ie' ska'.
We̱lepa a̱ aknama tso', we̱lepa siwa̱' a̱rke iröirö, we̱lepa kraulewa̱, esepa ko̱s bua'wé̱neitö.
25 Eta̱ pë' datse̱ Galilea, Decápolis, Jerusalén, Judea ena ká̱ a̱te̱ Jordán wi̱she̱t, e'pa mi'ke
tai̱ë ie' ta̱.

5

Jesús tö ittökatapa wöbla'wé̱ ka̱bata a̱

1 Mik Jesús tö isué̱ tö pë' dapane tai̱ë, eta̱ ie' mía̱ ka̱bata tukir ki̱ ta̱ ee̱ ie' e̱' tkése̱r ta̱
ittökatapa de ie' ska'. 2 Ie' tö ie'pa wöbla'wé̱mitke ttè i' wa:

Ì wër buaë Skëköl wa
(Lucas 6.20-23)

3 “Wé̱pa morke Skëköl è̱ mik,
esepa tso' ì blúie ie' tso' e' a̱, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
4 “Wé̱pa e̱riarke sia̱rë,
esepa e̱r pablërdaë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
5 “Wé̱pa e̱' wöökewa diöshe̱t,
esepa a̱ ká̱ i' merdaë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
6 “Wé̱pa tö se̱ne yësyësë ese ko̱s i̱e̱itseke chkè ena di'yè tsa̱ta̱,
esepa ulà a̱ iwà döraë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
7 “Wé̱pa tö s'male̱pa sue̱ke e̱r sia̱rë wa,
esepa sue̱raë Skëköl tö e̱r sia̱rë wa, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
8 “Wé̱pa e̱r maneneë,
esepa tö Skëköl sue̱raë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
9 “Wé̱pa tö s'e̱r bua'we̱kene ñì ki̱,
esepa kieraë Skëköl tö ila'r, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
10 “Wé̱pa weirke ise̱rke yësyësë e' kue̱ki̱,
esepa tso' ì blúie Skëköl tso' e' a̱, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
11 “Ayëcha buaë mik pë' tö a' cheke suluë, a' we'ikeke, a' kkateke ka̱chè wa ye' dalërmik.
12 Ká̱ jaì a̱ ì buaë merdaë a' a̱ iskéie, e' kue̱ki̱ mik ese tköke a' ta̱, eta̱ a' ttsë'nú buaë kaneë.
Es ñies Skëköl ttekölpa bak a' yöki̱ ke̱we e'pa weine.

A' dör we̱s dayë katanoie es
(Marcos 9.50; Lucas 14.34-35)

13 “A' dör we̱s dayë es ká̱ i' wakpa a̱. Erë dayë kḕ kke ta̱'ia̱, e' ta̱ kḕ ibuarpaia̱ne. Kḕ iià̱
ìie bua' ta̱ ikeu̱kemi ñala̱ ki̱ ta̱ pë' dakṑlor iki̱.

A' dör we̱s bö'wö es

14 “A' dör we̱s bö'wö es ká̱ i' wakpa a̱. U tso' tai̱ë ka̱bata ki̱, e' kḕ blënukwa̱, e' wëne
ka̱mië. 15 Kḕ yi tö bö'wö tskepaka̱ ta̱ ibléwa̱itö ö ipatkéwa̱itö kalkuö diki̱a̱. E' skéie
itkekeka̱itö ká̱kke̱ sulitane tso' u a̱ esepa wö a̱ ká̱ ñi'wo̱ie. 16 Es ñies a' se̱nú buaë yësyësë
sulitane wörki̱ a̱s e' sa̱ù̱ ie'pa tö ta̱ a' Yḗ tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱karka̱.

Ttè dalöiëno kit Moisés tö e' ché Jesús tö

17 “Kḕ a' tö ibikeitsök tö ye' dë'bitu̱ ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱, e'
wöshtökwa̱. E' skéie ye' dë'bitu̱ a̱s iwà tkṑ we̱s itso' kitule es. 18 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
ttè e' kḕ watërpattsa̱ etkla wë'ia̱ ka̱m ká̱ jaì ena ká̱ i' e̱rwa e' yöki̱; ttè e' ko̱s wà tköraë. 19 E'
kue̱ki̱ yi tö ttè e' we̱le dalöse̱we̱kewa̱, erḗ ttè tsir idir, ena o̱'ka wöbla'we̱keitö idalöse̱u̱kwa̱,
ese döraë s'ësela imale̱pa blúie Skëköl tso' esepa diki̱a̱. Erë yi tö ttè e' dalöieke ena o̱'ka
wöbla'we̱keitö idalöiök, ese döraë këkë tai̱ë imale̱pa blúie Skëköl tso' esepa tsa̱ta̱. 20 E'
kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kḕ se̱r yësyësë tkṑka̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena
fariseowakpa tsa̱ta̱, e' ta̱ a' kḕ dṑpa ì blúie Skëköl tso' e' a̱.

S'ulurke ñì ki̱ ese ché Jesús tö
(Lucas 12.57-59)

21 “A' wa̱ ittsëule tö iyënebak ká̱ ia̱ia̱ë a' yḗpa a̱: ‘Kḕ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱,’ ñies ‘Yi tö
s'ttéwa̱, ese wák kichatërdaë.’ 22 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö yi uluneka̱ iyami ki̱, ese kichatërdaë.
E' kí̱ie ta̱ yi tö iyami ché suluë, ese kichatërdaë. Ñies yi tö iyami kichatéttsa̱, ese ki̱ inuí̱
tso' tai̱ë tö ipatkerami bö' ké̱ a̱.
23 “E' kue̱ki̱ a' wa̱ ilè mí mè ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ e' ki̱ ta̱ e̱e̱ a' é̱na ia̱newa̱ tö a'
yami we̱le wa̱ ilè tté tso' a' ki̱, 24 e' ta̱ ì mí a' wa̱ mè e' múa̱t e̱e̱, kḕ imar. A' yú a' yami e̱r
bua'u̱kne a' ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ a' yúne ì meke a' tö e' mú.
25 “Yile wa̱ a' mí kkatè s'shu̱lo wé a̱, e' ta̱ mik a' dami ñala̱ ki̱ ie' ta̱, eta̱ ishu̱lṓ ie' ta̱ a̱s
ie' kḕ tö a' mùttsa̱ s'shu̱lökwak ulà a̱. A' kḕ tö iwè̱ es, e' ta̱ s'shu̱lökwak tö a' merattsa̱
s'shkëkipa ulà a̱ ta̱ esepa tö a' wöterawa̱ s'wöto wé a̱. 26 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kḕ
döpattsa̱ dṑ mik a' tö inuí̱ patué̱ttsa̱ se̱raa̱ eta̱.

S'se̱newa̱bak dalöse̱wè̱wa̱ ese ché Jesús tö

27 “A' wa̱ ittsëule tö iyënebak: ‘Kḕ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱.’ 28 Erë ye' tö a'
a̱ ichè tö yi tö o̱'ka alaköl sué̱ ta̱ ikkechéitö, e' ta̱ e' wa ise̱newa̱bak dalöse̱wé̱wa̱itö ie̱r a̱.
29 “E' kue̱ki̱ a' wöbla bua'kka tö a' keke ì sulu wamblök, e' ta̱ iyṓttsa̱ kṓu̱mi bánet. A'
yese alè kéu̱ a' tö, e' dör bua'ie a' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ wa'ñe e' tsa̱ta̱. 30 A' ulà bua'kka tö a'
keke ì sulu wamblök, e' ta̱ itṓö u̱yṓmi bánet. A' yese alè kéu̱ a' tö, e' dör bua'ie a' u̱yèwa̱
bö' ké̱ a̱ wa'ñe e' tsa̱ta̱.

Se' ñì ö̀wa ese ché Jesús tö
(Mateo 19.9; Marcos 10.11-12; Lucas 16.18)

31 “Ñies iyënebak: ‘Wëm tö itayë éwa, ese wák ka̱wöta̱ ñì owa yëkkuö muk ia̱.’ 32 Erë ye'
tö a' a̱ ichè tö wëm tö itayë éwa, kḕ dör itayë trër kue̱ki̱, e' ta̱ e' wa ese tö itayë wömèttsa̱mi
ise̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱* Ñies wëm we̱le se̱néwa̱ tayë ese ta̱, e' wa e' tö tayë se̱newa̱bak
dalöse̱wé̱wa̱.

S'ttè mè ñì a̱ Skëköl wörki̱ ese ché Jesús tö

33 “Ñies a' wa̱ ittsëule tö iyënebak ká̱ ia̱ia̱ë a' yḗpa a̱: ‘A' ttè mé Skëköl wörki̱, eta̱ e' wà
u̱k a' ka̱wöta̱ moki̱ë.’ 34 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö kḕ a' ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱ Skëköl wörki̱ ö

* 5:32 itayë wömèttsa̱mi...e' dalöse̱u̱kwa̱: Ttè i' wà a̱rmi se' é̱na ñies i' es: “e' ta̱ ie' tso' itayë sa̱u̱k we̱s alaköl trërta̱' es.

ilè skà wa. Kè̈ a' ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱ ká̱ jaì wa, e' dör wé̱ Skëköl tkër s'blúie e' kue̱ki̱.
35 Kè̈ a' ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱ ká̱ i' wa, e' dör Skëköl klö̀ tkoka̱ie e' kue̱ki̱. Kè̈ a' ka̱wö ta̱'
ttè muk ñì a̱ Jerusalén wa, e' dör Skëköl dör s'blú, e' ké̱, e' kue̱ki̱. 36 Ñies a' wakpa kè̈ a̱ a'
tsà̱ è̈ manenuk saruru ö dalolo, e' kue̱ki̱ a' kè̈ ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱ i' es: “Ì̈ chéyö e' kè̈
yëne, e' ta̱ ye' wökir tő̈ö.” 37 E' kue̱ki̱ mik a' ttè meke ñì a̱, ta̱ a' tö icheke, “tő̈”, eta̱ e' dör
tő̈; mik a' tö icheke, “au”, eta̱ e' dör au. A' tö ì skà chéne bánet, e' ta̱ e' dör suluë.

Se' e̱' tsa̱tkö̀ s'sulusipa yöki̱ ese ché Jesús tö
(Lucas 6.29-30)

38 “A' wa̱ ittsëule tö iyënebak: ‘Yi tö o̱'ka wöbla tskéwa̱, ese wák ka̱wöta̱ wöbla ské
tskèwa̱. Yi tö o̱'ka kà péwa̱, ese wák ka̱wöta̱ kà ské pè̱wa̱.’ 39 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö kè̈ a'
e̱' tsa̱tkök pë' sulusipa yöki̱. E' skéie yi tö a' ppé a' a̱swö bua'kka ki̱, e' ta̱ a' a̱swö etta mú
ia̱ ppè. 40 Yi tö a' kkaté s'shu̱lökwakpa wörki̱ a' paio kiane iki̱ e' kue̱ki̱, e' ta̱ a' paio mú
ia̱, ñies a' paio ki̱kke̱ mú ia̱. 41 Yi tö a' ké idali tsu̱kmi kësik wa dö̀ kilómetro et†, e' ta̱ ikí̱
tsú̱mi dö̀ kilómetro böt. 42 Yi tö a' a̱ ilè kak kié, e' ta̱ imú ia̱. Ñies yi tö a' a̱ íyi kié peitule,
e' ta̱ ipeitő̈ ia̱.

S'bolökpa ché Jesús tö
(Lucas 6.27-28,32-36)

43 “Ñies a' wa̱ ittsëule tö iyënebak: ‘S'yamipa dalëritső̈ erë s'bolökpa sa̱ú̱ sulu.’ 44 Erë
ye' tö a' a̱ ichè: A' bolökpa dalëritső̈. Wé̱pa tö a' we'ikeke, esepa ki̱ ikió̈ S'yé̱̈ a̱ tö iki̱mú.
45 A' tö iwe̱ke es, e' ta̱ e' wa a' tso' ikkachök tö moki̱ a' dör a' Yé̱̈ tso' ká̱ jaì a̱ e' ala'r. Ie'
tö dìba patkeke s'se̱r buaë ena s'se̱r sulu esepa ki̱. Ñies ie' tö ka̱li̱ patkeke s'se̱r yësyësë
ena s'se̱r sulu esepa ki̱. 46 Wé̱pa tö a' dalëritseke esepa è̈ ské dalëritseke a' tö, e' ta̱ ¿we̱s
Skëköl tö ì buaë mèmi a' a̱ iskéie? Ñies inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱ e'pa tö iwe̱ke
es. 47 A' tö a' yamipa è̈ shke̱'we̱ke, e' ta̱ ¿ì buaë we̱ke a' tö s'sulusipa tsa̱ta̱? Ñies pë' kè̈ tö
Skëköl dalöiè esepa tö iwe̱ke es. 48 A' se̱nú buaë yësyësë we̱s Skëköl dör S'yé̱̈ tso' ká̱ jaì a̱
e' se̱r buaë yësyësë es.

6

Jesús tö s'wöbla'wé̱ tö we̱s se' ké s'sia̱rëpa ki̱muk

1 “¡A' e̱' kkö'nú! Mik a' tö ì buaë we̱ke s'ki̱moie, eta̱ kè̈ iwa̱r sulitane wörki̱ a̱s ie'pa tö
a' kkeö̀ka̱. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ Skëköl dör S'yé̱̈ tso' ká̱ jaì a̱, e' kè̈ tö ì mepa a' a̱ iskéie.
2 “E' kue̱ki̱ mik a' tö s'sia̱rëpa ki̱meke, eta̱ kè̈ e' tté pparka̱ sulitane kukua we̱s e̱'
ökwakpa es. Ie'pa tö iwe̱ke ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱ ena ñala̱ wa a̱s sulitane tö ie'pa kkeö̀ka̱.
Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö pë' tö ie'pa kkeekeka̱ e' è̈ dör ie'pa icha ské. 3 Erë mik a' tö s'sia̱rëpa
ki̱meke, eta̱ a' tö iú̱ bè̈rë, kè̈ ichar yi a̱. 4 Es Skëköl tö ì ko̱s tso' blëule ese sue̱ke, e' tö ì
buaë meraë a' a̱ iskéie.

Jesús tö s'wöbla'wé̱ tö we̱s se' ké ttök S'yé̱̈ ta̱
(Lucas 11.2-4)

5 “Mik a' ttöke S'yé̱̈ ta̱, eta̱ kè̈ a' ttök sulitane wörki̱ we̱s e̱' ökwakpa es. Sulu ie'pa
wöbatsö e̱' duökse̱r ttök S'yé̱̈ ta̱ ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱ ena wé̱ pë' daparke ta̱ië ká̱ áie ese
ska' a̱s ikkea̱rka̱. Moki̱ yö ichè a' a̱ tö ie'pa icha ské detke iulà a̱ se̱raa̱. 6 Erë mik a' ttöke
S'yé̱̈ ta̱, eta̱ a' yúwa̱ a' úshu̱ a̱, ukkö wötő̈wa̱ ee̱ a' ttő̈ Skëköl dör a' Yé̱̈ e' ta̱ bè̈rë. A' tö
iwe̱ke es, e' ta̱ Skëköl tö ì ko̱s tso' blëule ese sue̱ke, e' tö ì buaë meraë a' a̱ iskéie.
7 “Ñies mik a' ttöke S'yé̱̈ ta̱, eta̱ kè̈ a' ttök we̱s pë' kè̈ tö ie' dalöiè e'pa ttöke ie'pa këkölpa
ta̱ es. Ie'pa ttöke ttè etkè̈ wa ta̱ië batsì̱ë kè̈ wà ta̱'. Ie'pa tö ibikeitseke tö ikëkölpa tö ie'pa

† 5:41 E' ké̱wö skà ta̱ Roma ñippökwakpa wa̱ ka̱wö ta̱' judiowak kök idali tsu̱kmi dö̀ kilómetro etk.

ttȍ ttsèmi ie'pa tté tai̱ë e' kue̱ki̱. 8 Kȅ a' tö iu̱k we̱s ie'pa es. Ȉ kiane a' ki̱ e' jche̱r Skëköl wa̱
ka̱m a' tö ie' a̱ ikiȍ e' yöki̱. 9 A' ttő ie' ta̱ i' es:

'A Sa' Yḗ tso' ká̱ jaì a̱,
a̱s be' dalöiȍ sa' tö ì ulitane tsa̱ta̱.
10 A̱s be' dȍ sa' blúie da'a̱ie.
Ȉ kiane be' ki̱ a̱s e' o̱r ká̱ i' ki̱
we̱s io̱rke ká̱ jaì a̱ es.
11 Chkè kiane sa' ki̱ i̱'ñe se̱noie e' mú sa' a̱.
12 Sa' nuì̱ olo'yő sa' ki̱
we̱s sa' tö s'male̱pa ki̱ inuì̱ olo'yeke es.
13 Kȅ sa' marttsa̱ tö ì sulu tö sa' e̱rkiöù̱,
e' skéie sa' tsa̱tkő yi dör sulu ichők* e' yöki̱.'

14 "S'male̱pa nuì̱ olo'yeke a' tö ie'pa ki̱, e' ta̱ ñies S'yḗ tso' ká̱ jaì a̱, e' tö a' nuì̱ olo'yeraë
a' ki̱. 15 Erë a' kȅ tö s'male̱pa ki̱ inuì̱ olo'yè, e' ta̱ S'yḗ kȅ tö a' nuì̱ olo'yepa a' ki̱.

Jesús s'wöbla'wé̱ tö we̱s se' ké batsök

16 "Mik a' batsöke Skëköl a̱, eta̱ kȅ a' e̱' ök sia̱rë we̱s e̱' ökwakpa es. Ie'pa e̱' öke sia̱rëla
a̱s s'male̱pa tö isa̱ù̱ ta̱ ikkeöka̱rakitö ibatsökerak e' kue̱ki̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ie'pa
icha ské detke ie'pa ulà a̱. 17 Erë mik a' batsöke, eta̱ a' wöskuőö, a' tsa̱iklőö, 18 a̱s s'male̱pa
kȅ tö isa̱ù̱ tö a' tso' batsök. S'yḗ kȅ wërta̱' e' tö íyi ulitane tso' blëule e' sue̱ke. A' batső ie'
ȅ wöa̱ ta̱ ie' tö iské meraë a' a̱ buaë.

Íyi bua'bua blő ká̱ jaì a̱
(Lucas 12.33-34)

19-21 "Wé̱ a' íyi bua'bua tso' blëule e̱e̱ a' e̱r me'rie. E' kue̱ki̱ kȅ a' tö íyi bua'bua blök
ká̱ i' ki̱. Ká̱ i' ki̱ powak se' íyi sulu'we̱kewa̱, ñies akblökwakpa tö iekibleke. E' skéie, a'
íyi bua'bua e' blő ká̱ jaì a̱. E̱e̱ powak kȅ dȍpa íyi sulu'u̱kwa̱ ñies akblökwakpa kȅ dȍpa íyi
ekiblök.

S'wöbla buaë ena s'wöbla suluë
(Lucas 11.34-36)

22 "S'wöbla dör we̱s bö'wö es s'chkà ko̱s a̱. E' kue̱ki̱ s'wöbla dör buaë, e' ta̱ se' chkà ko̱s
e' a̱ ká̱ olo ta̱' buaë. E' dör we̱s se' e̱r dör buaë es, ì ko̱s dör buaë yësyësë ese ki̱ se' e̱r
me'rie. 23 Erë s'wöbla kȅ dör bua', e' ta̱ s'chkà ko̱s e' tso' stui a̱. E' dör we̱s se' e̱r suluë
es, ì sulu ko̱s ese ki̱ se' e̱r me'rie. Erë se' e̱r buaë e' mía̱ne suluë stuiie, e' ta̱ e' dör suluë
ichökle.

¿Yi dör a' wökir?
(Lucas 16.13)

24 "Wé̱ klöulewa̱ kanè mésoie, ese ka̱wöta̱ iwökir ȅ ttȍ dalöiök. Ie' wökirpa chőpa böl,
e̱'ma ie' ka̱wöta̱ eköl ȅ dalöiök ena iëköl watöktsa̱. Es a' kȅ a̱ e̱r menukwa̱ Skëköl ki̱ ena
inuköl ki̱ ñita̱.

Kȅ a' tkinuk ì ki̱
(Lucas 12.22-31)

25 "E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè: Ȉ kiane a' ki̱ se̱noie chkeie, di'ie, datsi'ie ìie, ese ko̱s kȅ ki̱ a'
tkinuk. S'tso' ttsë'ka e' kȅ dör chkök ȅme, ñies s'chkà kȅ dör datsi' ȅ ioie. 26 Dù sa̱ú̱ a' tö.
Ie'pa kȅ tö ì kuatketa̱' ì wöshteta̱', ie'pa kȅ tö chkè bleta̱', erë S'yḗ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö ie'pa
tieke. Ie' é̱na a' dalër tai̱ë dù ko̱s tsa̱ta̱. 27 A' tkirke tai̱ë e̱' ki̱, e' kȅ tö a' a̱ ka̱wö kí̱ mepa
se̱noie ekuölö ȅ.

* 6:13 Yi dör sulu ichők: E' dör bḗ kiè Satanás e'.

28 “¿Ì kue̱ki̱ a' tkirke datsi' ki̱? Ma'ma wörkua bua'buaala ese sa̱ú̱ we̱s italar, kë̀
kaneblöta̱', kë̀ datsi' yueta̱'. 29 Erë́ blu' bak kiè Salomón, e' wa̱ íyi ulitane bua'buaë bak
tai̱ë, erë ye' tö a' a̱ ichè tö ie' datsi' bua'bua kë̀ wër buaë we̱s ma'ma wër es. 30 Ka̱kö sue̱sö
i̱'ñe, bule ta̱ iñanewa, erë Skëköl tö iki̱tkeke buaala iwörkua wa. Ie' tö ka̱kö ki̱tkeke es,
¡e' yita̱ ie' tö a' kianeia̱ e̱rblök buaë ie' mik, esepa paieraë! 31 E' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk. Kë̀ a'
e̱' chakök, ‘¿Ì ñèmi sa' tö?’ ö ‘¿Ì yèmi sa' tö?’ ö ‘¿Ì wa sa' e̱' paiö̀mi?’ 32 Pë' kë̀ tö Skëköl
dalöiè esepa tkirke tai̱ë íyi ko̱s ekkë ki̱. Erë ì ko̱s kiane a' ki̱ e' jche̱rtke a' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱
e' wa̱. 33 E' kue̱ki̱ ì ko̱s blúie ie' tso' ena ì dör yësyësë ie' a̱ ese ki̱ a' e̱r múwa̱ ke̱we. A' tö
iwe̱ke es, e' ta̱ ñies íyi ñekkë ko̱s döraë a' ulà a̱. 34 Diwö bit ekkë íyi tso' ki̱ tkine e' dör wë'
se' a̱. Bulebök se' tkirmi ì tkö̀mi ee̱ e' ki̱, e' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk iki̱ i' ta̱.

7

Kë̀ a' tö s'kichatök
(Lucas 6.37-38,41-42)

1-2 “Ttè wa a' tö s'male̱pa kichaté e' ë̀ wa Skëköl tö a' kichateraë. We̱s a' tö s'male̱pa
we̱ke e' sù̱ a' we̱raë Skëköl tö. E' kue̱ki̱ kë̀ a' s'kichatök a̱s Skëköl kë̀ tö a' kichatö̀. 3 Kaltak
jche̱la tsir tso' a' yami wöbla a̱, e' sué̱ a' tö, erë ¿ì kue̱ki̱ kaltak bërie tso' a' wák wöbla a̱,
e' kë̀ su̱ne a' wa̱? 4 ¿We̱s a' tö ichèmi a' yami a̱: ‘sú̱yö be' wöbla a̱ kaltak jche̱la tsir tso' e'
yèttsa̱’? Erë kaltak bërie tso' a' wöbla a̱, ¿e' kë̀ su̱ne a' wa̱? 5 ¡A' e̱' öke suluë! Kaltak bërie
tso' a' wöbla a̱ e' yö́ttsa̱ ke̱we, es a' yami wöbla a̱ kaltak jche̱la tsir tso' e' wërmi a' a̱ buaë
yèttsa̱.
6 “Ì dör batse'r ese kë̀ tularttsa̱ chichi a̱ dö' ie'pa bitu̱ne a' jchöklor. Ñies a' íyi bua'bua*,
ese kë̀ tularttsa̱ köchi a̱, ie'pa tö iñateraë ikla'tska wa.

Ì kiane a' ki̱, ese kiö́ Skëköl a̱
(Lucas 11.9-13; 6.31)

7-8 “Wé̱pa tö íyi kieke Skëköl a̱, esepa a̱ imeraë ie' tö; wé̱pa tö íyi yuleke ie' ska' esepa
tö ikue̱raë; wé̱pa tö ie' chakeke, esepa kierawa̱ ie' tö we̱shke̱. E' kue̱ki̱ ì kiane a' ki̱ e' kiö́
ie' a̱, eta̱ ie' tö a' a̱ imeraë; e' yulö́ ie' ska', eta̱ a' tö ikue̱raë; ie' chakö́, eta̱ ie' tö a' kierawa̱
we̱shke̱.
9 “Kë̀ a' wé̱ne tö ák mepa ilà a̱ pan kiéitö e' skéie. 10 Ñies kë̀ a' tö tkabë̀ mepa a' alà a̱
nima kiéitö e' skéie. 11 A' dör pë' suluë erë e' tö íyi buaë meke a' alà a̱. ¡E' yita̱ buaë S'yë́
tso' ká̱ jaì a̱, e' tö íyi buaë meraë yi tö ie' a̱ ikieke ese a̱!
12 “A' se̱nú s'male̱pa ta̱ we̱s a' ki̱ ikiane tö ie'pa se̱r a' ta̱ es. Ttè e' a̱ ì kit Moisés ena
Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱ e' ko̱s wöiëulewa̱. E' kue̱ki̱ a' se̱nú es.

Se̱ne michoë wékkö e' dör tsir
(Lucas 13.24)

13 “Se̱ne michoë e' wékkö dör tsir, e' a̱ a' shkö́wa̱. S'weir micho e' ñalé̱ ena iwékkö dör
shoë; tai̱ë s'mi'ke iki̱. 14 Erë se̱ne michoë e' wékkö dör tsir ena iñalé̱ ki̱ darërëë shka',
wé̱pa tö ikué̱ esepa kë̀ dör tai̱ë.

Kal buaë ena kal suluë
(Lucas 6.43-44)

15 “A' e̱' kkö'nú ka̱chökwakpa e̱' chö̀ tö ie'pa dör Skëköl ttekölpa esepa yöki̱. Ie'pa e̱' ö̀
tö ie'pa dör buaë we̱s obeja urula es, erë ie'pa e̱r suluë we̱s iyiwak sulusi es. 16 We̱s ie'pa
e̱' wamblöke, e' wa a' tö isue̱rawa̱ pë' wé̱se idir. ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö uvawö ö higowö e'
shteta̱'sö dika' kicha mik? 17 Kal buaë ko̱s ese wö dör buaë, erë kal sulusi ko̱s ese wö dör
suluë. 18 Kal bua'bua kë̀ wörta̱' kalwö sulusiie. Ñies kal sulusi kë̀ wörta̱' kalwö bua'buaie.

* 7:6 íyi bua'bua: E' dör perla si'kuaie.

19 Kal ko̱s kë̀ wör buaë, ese bikeeke ta̱ iña'we̱kewa bö' a̱. 20 Es a' tö ka̱chökwakpa sue̱rawa̱
we̱s ie'pa e̱' wamblö̀ e' wa.

Jesús tö icheraë 'kë̀ ye' wa̱ a' su̱ule'
(Lucas 13.25-27)

21 “Wé̱pa tö ye' a̱ icheke: 'A Skëkëpa, a Skëkëpa', kë̀ esepa döpawa̱ se̱raa̱ ì blúie Skëköl
tso' e' a̱. Erë wé̱pa se̱rke we̱s ye' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱ ikiane es, esepa ë̀ dörawa̱. 22 Aishkuö
ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱ e' ké̱wö de, eta̱ tai̱ë ie'pa tö ye' a̱ icheraë i' es: 'A Skëkëpa,
be' ttö̀ wa sa' ut Skëköl ttekölie, be' ttö̀ wa sa' tö aknama u̱ya'lur, be' ttö̀ wa ì kë̀ o̱r yi a̱
ese o̱' sa' tö tai̱ë.' 23 Erë ye' tö ie'pa iu̱teraë: 'Kë̀ ye' wa̱ a' su̱ule yës. A' e̱' wamblö̀ suluë.
¡A' yúshka bánet ye' yöki̱!'

U yuökwak böl
(Marcos 1.22; Lucas 6.47-49)

24 “E' kue̱ki̱ yi tö ye' ttö̀ ttsé ta̱ iwà iu̱teke, ese dör we̱s wëm eköl tö u yué es. E' tö u
chkí töbié i̱skië ká̱ dör ák ë̀ ese a̱. 25 Ka̱li̱ yëne tai̱ë, di' pone tai̱ë, sërkë tka tai̱ë, e' ko̱s
tëne u e' mik, erë u kë̀ a̱nerö, ichkí tuluulewa̱ ák a̱ e' kue̱ki̱. 26 Erë yi tö ye' ttö̀ ttsé, erë
kë̀ iwà iu̱teku̱', ese dör we̱s wëm eköl kë̀ ka̱bikeitsöta̱' es. E' tö u yué ttsa̱'wö a̱ ta̱ chkí a̱te̱
jalëjalë. 27 Ka̱li̱ yëne tai̱ë, di' pone tai̱ë, sërkë tka tai̱ë, e' ko̱s tëne u e' mik ta̱ ia̱nerö i̱ski̱
ta̱ kë̀ ì ta̱'ia̱ iwa̱.”
28 Mik Jesús tté o̱ne ta̱ we̱s ie' tö s'wöbla'we̱ke e' tö sulitane tkiwé̱wa̱. 29 Ie' tö ie'pa
wöbla'we̱ke ttè moki̱, diché ta̱' tai̱ë, ese wa. E' kë̀ dör we̱s s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa s'wöbla'we̱ke es. E' kue̱ki̱ ie'pa wökranewa̱ ittsök.

8

Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö e' bua'wé̱ Jesús tö
(Marcos 1.40-45; Lucas 5.12-16)

1 Mik Jesús bite̱a̱tkene ka̱bata a̱, eta̱ tai̱ë pë' dami ie' itöki̱; 2 e' shu̱a̱ wëm debitu̱ eköl
ie' ska' kiri'we̱ke lepra* tö. Ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús wörki̱ ta̱ ichéitö:
—A këkëpa, be' ki̱ ikiane, e' ta̱ be' a̱ ye' buarmine a̱s ye' batse'rne.
3 Jesús tö ikéwa̱ ulà wa ta̱ ichéitö ia̱:
—Tö́, ye' ki̱ ikiane. Be' dene batse'r.
E' wösha̱ ta̱ ie' buanene, kë̀ ki̱ lepra ku̱'ia̱. 4 Jesús tö iché ie' a̱:
—Ittsö́, kë̀ ichar yi a̱. Be' yú e̱' kkachök sacerdote a̱. Ì muk Moisés tö a' ka' e̱' batse'wo̱ie,
e' tsú̱mi mè Skëköl a̱ iwà kkachoie tö be' buanene.

Kanè méso eköl bua'wé̱ne Jesús tö
(Lucas 7.1-10; Juan 4.43-54)

5 Mik Jesús de Cafarnaúm, eta̱ Roma ñippökwakpa döka̱ cien ese wökir de eköl ie' ska'
kköchök, 6 ta̱ ichéitö ia̱:
—A këkëpa, ye' kanè méso duladula eköl kirinewa̱ tai̱ë. Ie' me'r u a̱ ka̱' ki̱ pa dalërke
tai̱ë kranewa̱.
7 Jesús tö iu̱té:
—Ye' mí ibua'u̱kne.
8 Ñippökwakpa wökir tö iu̱té:
—A këkëpa, be' döwa̱ ye' u a̱ e' kë̀ dör ye' sia̱rla e' a̱. Erë iké̱wö ë̀ mú ta̱ ye' kanè méso
buardane. 9 Ye' wökirpa ta̱', e'pa ttö̀ iu̱tök ye' ka̱wöta̱. Ñies ye' dör ñippökwakpa tai̱ë
e'pa wökir, ie'pa ka̱wöta̱ ye' ttö̀ iu̱tök. Mik ye' tö eköl a̱ icheke: 'Be' yú', ta̱ imí. Eköl a̱
ye' tö icheke: 'Be' dou', ta̱ ide. Ñies ye' tö icheke ye' kanè méso a̱: 'Íyi ú̱' ta̱ iwé̱itö. Ye'

* 8:2 Lepra: E' dör duè s'méwöie ese. Judiowak tö iklö'wé̱ tö duè e' tö yi tteke ese dör ñá. Esepa batsekettsa̱ bánet kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' se̱nuk pë' male̱pa shu̱a̱. Ñies ie'pa kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' shkökwa̱ Skëköl wé a̱.

iklö'wé̱ tö be' wa̱ ka̱wö ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö be' tö iké̱wö mé, e' ta̱
ye' kanè méso buardane.
10 Mik Jesús tö e' ttsé ta̱ e' tö ie' tkiwé̱wa̱. Ichéitö pë' dami ie' itöki̱ e'pa a̱:
—Moki̱ ye' ichè a' a̱ tö Israel aleripa ko̱s shu̱a̱ kë̀ ye' wa̱ yi ku̱ne e̱rblök ye' mik we̱s wëm
i' es. 11 Ye' tö a' a̱ ichè tö mik ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de da'a̱ie, eta̱ pë' kë̀ dör judiowak
tso' ká̱ wa'ñe, esepa döraë tai̱ë e̱' tkökse̱r chkök se' yḗpa bak kiè Abraham ena Isaac ena
Jacob e'pa ta̱. 12 Erë warma wé̱pa e̱' tulökese̱r ee̱ esepa u̱yardattsa̱ bánet stui ké̱ a̱. Ee̱
ie'pa i̱u̱raë si̱a̱rë ikà yilitdawa̱ weine kue̱ki̱.
13 Eta̱ Jesús tö iché ñippökwakpa wökir a̱:
—Be' yú u a̱ ta̱ itköraë we̱s be' e̱rblé ye' mik es.
E' wösha̱ ta̱ ikanè méso buanene.

Jesús tö Pedro yàk bua'wé̱ne
(Marcos 1.29-31; Lucas 4.38-39)

14 Jesús mía̱ Pedro u a̱ ta̱ ie' isué̱ tö Pedro yàk me'r ka̱' ki̱ kiri'we̱ke duè dalölö tö. 15 Ie'
tö iké iulà ki̱ ta̱ duè dalölö tö iéwa ta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ ilè yuléitö ie' a̱ ñè.

Jesús tö s'duöke tai̱ë esepa bua'wé̱ne
(Marcos 1.32-34; Lucas 4.40-41)

16 Ká̱ tuirketke ta̱ tai̱ë ie'pa wa̱ pë' a̱ aknama tso' esepa debitu̱ Jesús ska'. Ittȍ ȅ wa ie'
tö wimblupa ñe' trë'wé̱yal se̱ra̱a̱. Ñies s'kirirke e'pa bua'wé̱neitö se̱ra̱a̱. 17 E' tka es a̱s ì
yë'a̱t Skëköl tteköl kiè Isaías e' tö, e' wà tkȍ. Ie' iyë':
“Se' duè ko̱s e' yéttsa̱ ie' tö se' ki̱,
Se' weirke ko̱s e' mítse̱r ie' wa̱ se' yöki̱ bánet.”†

Wëpa böl e̱' yuak Jesús ttökatapaie
(Lucas 9.57-62)

18 Mik Jesús tö isué̱ tö pë' dapaneka̱ tai̱ë ipamik, eta̱ ie' tö iché ittökatapa a̱: “Mishka
batsöri wi̱she̱t.” 19 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa eköl de ie' ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, ye' shkak be' ta̱ be' ttökataie ká̱ wa'ñe wé̱ be' mírö ee̱.
20 Jesús tö iiu̱té:
—Bakli' u ta̱' ñies dúla u ta̱', erë ye' dör S'ditsö Alà e' kȅ wa̱ u ta̱' se̱noie.
21 Eta̱ wëm skà dör ie' klé eköl e' tö ie' a̱ iché:
—A këkëpa, ka̱wö mú ña, mik ye' yḗ blënewa̱ ta̱ inú wötökwa̱, e' ukuöki̱ ye' mi'ke be'
ta̱.
22 Jesús tö iiu̱té:
—I' ta̱ be' shkő ye' ta̱. Wé̱pa dör we̱s s'duulewa̱ es Skëköl wöa̱, a̱s esepa tö iyamipa nu
blȍ.

Sërkë wöklö'wé̱ Jesús tö
(Marcos 4.35-41; Lucas 8.22-25)

23 Eta̱ Jesús e̱' iéka̱ kanò a̱ ittökatapa ta̱ ta̱ imíyal batsöri ki̱. 24 Ie'pa mirwa̱i̱a̱ e' shu̱a̱
siwa̱' batsi̱neka̱ tai̱ë tö di' u̱yéka̱ tai̱ë ta̱ kanò a̱ di' iënekami. Erë ie' kapöme'r. 25 Eta̱
ittökatapa de ie' ska' ta̱ iti̱'wéka̱ ta̱ ichéitörak ia̱:
—¡A Skëkëpa, se' tsa̱tkő! ¡Se' duölurmi!
26 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ a' suane se̱kkë? Wësua a' kȅ e̱rblöku̱' ye' mik bua'ie.
Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ siwa̱' ena di' yöli uñéitö ta̱ iwöklönewa̱ mía̱ne alamië. 27 Ie'pa tkinewa̱
tai̱ë ta̱ iñi chakéka̱:
—¿Yi dör wëm wí̱? ¡E' ttȍ dalöieke siwa̱' tö ena di' tö!

Jesús tö wëpa böl a̱ aknama tso' e'pa bua'wé̱
(Marcos 5.1-20; Lucas 8.26-39)

† 8:17 Isaías 53.4

[28] Mik Jesús demi batsöri wi̱she̱t ká̱ kiè Gadara ee̱ ta̱ wëpa böl a̱ aknama tso', e'pa e̱'
yéttsa̱ pö ké̱ a̱ de ie' ska'. Ie'pa e̱' wamblörak suluë e' kue̱ki̱ kë̀ yi shköta̱' ñala̱ e' wa.
[29] Ie'pa tö ichémi a̱neule:

—Be' dör Skëköl Alà. ¿Iö́k be' de sa' tsiriu̱k? ¿Be' debitu̱ sa' we'ikök ka̱m sa' ké̱wö dö̀ e' yöki̱?

[30] Ee̱ tsi̱net köchi iëte̱r tai̱ë chkök. [31] Aknamapa tso' tai̱ë e'pa kköché Jesús a̱:

—Be' tö sa' u̱yekettsa̱, e' ta̱ ka̱wö mú sa' a̱ e̱' tiu̱kwa̱ köchi tso' tai̱ë jaì a̱.

[32] Ie' tö iché ie'pa a̱:

—A' yúshka ee̱.

Eta̱ aknamapa ko̱s e̱' yélur wëpa a̱ ta̱ e̱' tié̱lur köchi a̱. E' bet ta̱ köchi ko̱s poneka̱
tu̱nemirak ká̱ spé mik brutolonemi batsöri a̱ ta̱ ee̱ iduolur.
[33] Köchi kkö'nukwakpa tkayalmi. Mik ie'pa de ká̱ kibi ki̱, eta̱ ie'pa tö ì ko̱s tka wëpa a̱
aknamapa bak e'pa ta̱, e' tté ppéka̱. [34] Eta̱ ká̱ e' wakpa ko̱s mía̱ Jesús ska'. Mik ie'pa de,
eta̱ ie'pa kköché ie' a̱: “Be' e̱' yö́ttsa̱ sa' ká̱ a̱.”

9

Jesús tö wëm eköl kraulewa̱ e' bua'wé̱ne
(Marcos 2.1-12; Lucas 5.17-26)

[1] E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ imía̱ne itö̀ wa demi Cafarnaúm wé̱ ie' se̱rke ee̱.
[2] Eta̱ ee̱ ie'pa wa̱ wëm kraulewa̱ eköl mítse̱r Jesús ska' ka̱'la ki̱. Mik Jesús tö isué̱ tö moki̱
ie'pa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie' tö iché wëm kirirke e' a̱:

—A yami, be' e̱r kuú̱, ì sulu ko̱s wamblébö, e' nuí̱ olone be' ki̱.

[3] Eta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa we̱lepa tö ibikeitseke: “Ì ché ie' tö e' wa ie' tso'
Skëköl chök suluë.” [4] Erë ì bikeitsök ie'pa tso' e' sué̱wa̱ Jesús tö bet. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa
a̱ ichaké:

—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' íyi sulu bikeitsök? [5] Ye' tö wëm i' bua'wè̱mine a̱s ishköne, e' ta̱ ¿we̱s
a' tö iklö'wè̱mi tö ye' kë̀ a̱ inuì̱ olonuk iki̱? [6] Ye' dör S'ditsö Alà, sú̱ e' tö a' a̱ ikkachè tö ye'
wa̱ ka̱wö ta̱' ká̱ i' a̱ nuì̱ olo'yoie.

Eta̱ ie' tö iché wëm kraulewa̱ e' a̱:

—Be' e̱' kö́ka̱, be' ka̱'la kö́ka̱ ta̱ be' yúne be' u a̱.

[7] Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ne iu a̱. [8] Mik e' sué̱ pë' tso' ee̱ e'pa tö, eta̱ ie'pa suane tai̱ë. Ie'pa
tö isué̱ tö Skëköl tö diché tai̱ë mé s'ditsö eköl a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl ki̱kéka̱ tai̱ë.

Jesús tö Mateo kié ittökataie
(Marcos 2.13-17; Lucas 5.27-32)

[9] E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ ta̱ imía̱, e' tö wëm sué̱ eköl kiè Mateo,* e' dör inuköl
shtökwak Roma wökirpa a̱. Ie' tkër ikaneblöke e' wé a̱. Ta̱ Jesús tö ie' a̱ iché:

—Be' shkö́ ye' ta̱ ye' ttökataie.

Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía Jesús ta̱.

[10] E' ukuöki̱ ta̱ Jesús de ittökatapa ta̱ Mateo u a̱ chkök. Ie'pa tulur chkök, e' dalewa
inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱ esepa tai̱ë ena pë' sulusipa skà deyalñak e̱' tulése̱r
chkök Jesús ta̱. [11] Mik e' sué̱ fariseowakpa tö, eta̱ ie'pa tö Jesús ttökatapa a̱ ichaké:

—¿Iö́k a' wöbla'u̱kwak chköke inuköl shtökwakpa ena pë' sulusipa skà ta̱?

[12] Jesús tö ittsé ta̱ ichéitö ia̱rak:

—Wé̱pa kë̀ kirirku̱' esepa kë̀ ki̱ s'kapeyökwak kiane. Erë wé̱pa kirirke, esepa ki̱ ikiane.
[13] Skëköl tö iyë' iyëkkuö ki̱: ‘Iyiwak jchëule mè ye' a̱, ese kë̀ kiane ye' ki̱. Ye' ki̱ ikiane tö
a' ñì sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa.’† A' e̱' yuö́ ttè e' wa. Ye' kë̀ dë'bitu̱ wé̱pa e̱' ttsö̀ tö ie'pa se̱r buaë
yësyësë esepa kiök ye' ttökataie; ye' dë'bitu̱ pë' sulusipa kiök ye' ttökataie.

* 9:9 Mateo: E' dör yëkkuö i' shtökwak. Ie'pa wöblane e̱' chök we̱s o̱'ka chè es, e' kue̱ki̱ ie' kë̀ wa̱ iyëne ye'. † 9:13 Oseas 6.6

Ì kue̱ki̱ Jesús ttökatapa kë̀ batsöta̱'
(Marcos 2.18-22; Lucas 5.33-39)

14 Juan S'wöskuökwak ttökatapa de Jesús ska' ta̱ ichakérakitö ie' a̱:
—Sa' ena fariseowakpa batsöke tai̱ë. ¿Ì kue̱ki̱ be' ttökatapa kë̀ batsö̀?
15 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Mik s'kiule ulabatsè ese ké̱wö tkö'u̱k ta̱ ¿we̱s ie'pa e̱riarmi wëm ulabatske e' tso'ia̱
ie'pa ta̱ e' dalewa? Erë iké̱wö döraë eta̱ ie' miratse̱r ie'pa yöki̱. E' je' ta̱ ie'pa batsöraë.
16 "Kë̀ yi tö datsi' këchke wöyuepawa̱ datsi'tak pa̱'a̱li̱ wa. Datsi'tak pa̱'a̱li̱ wöklöneka̱,
e' tö datsi' këchkela shu̱kue̱eke ta̱ ikí̱ jcheeke tai̱ë. 17 Ñies vino kë̀ tërta̱'ka̱ iyiwak
kkuölit yöule ibloie ese këchke a̱. Itéka̱sö es, e' ta̱ mik ibacha'nebitu̱, eta̱ ikkuölit këchke
jchèemiitö. Es vino ena ikkuölit weirwami é̈me. E' kue̱ki̱ vino tekeka̱ ikkuölit pa̱'a̱li̱ a̱, es
vino ena ikkuölit kë̀ weirpawa."

Jesús tö Jairo alà busi shke̱'wé̱ka̱ne ñies alaköl eköl bua'wé̱neitö
(Marcos 5.21-43; Lucas 8.40-56)

18 Jesús tso'ia̱ ttök, e' dalewa judiowak wökir debitu̱ eköl ie' ska' ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ ta̱ ichéitö:
—Ñiköl ye' alà busi blënewa̱. Erë be' shkö́, be' ulà múka̱ iki̱ ta̱ ishke̱rdaka̱ne.
19 Jesús e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ ittökatapa ta̱ judiowak wökir itöki̱. 20-21 E' shu̱a̱ alaköl eköl dewa̱
tsi̱net Jesús tsi̱ kke̱r. E' du'mi alakölpa duè wa̱ e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ bök (12). Ie' tö
ibikeitseke: "Jesús datsi' bata è̈ kéwa̱yö, e' ta̱ ye' buanene." E' kue̱ki̱ idatsi' bata kéwa̱itö.
22 Erë Jesús wötrée ta̱ isué̱itö ta̱ ichéitö ia̱:
—A alà busi, be' e̱r kuú̱. Be' e̱rblé ye' mik, e' kue̱ki̱ be' buanene.
E' wösha̱ ta̱ ie' buanene buaë.
23 Mik Jesús de Jairo u a̱, eta̱ ie' tö isué̱ tö ma'ma bla'u̱kwakpa detke s'nu blërketke e'
kue̱ki̱, ñies pë' i̱u̱ke tai̱ë. 24 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' e̱' yö́lur, busila kë̀ du'wa̱, ikapöme'r è̈.
Ie'pa tö Jesús ja̱ñeitséka̱ tai̱ë, 25 erë ie' tö ie'pa ké e̱' skökmi bánet. E' ukuöki̱ ta̱ ie' dewa̱
we̱shke̱ ta̱ busila ulà klö'wé̱wa̱itö ta̱ busila e̱' kéka̱. 26 E' tté buneka̱ ká̱ e' ko̱s a̱.

Wëpa böl kë̀ wöbla wawër e'pa bua'wé̱ne Jesús tö

27 Jesús e̱' yéttsa̱ ee̱ ta̱ wëpa böl kë̀ wöbla wawër mirwa̱ ie' itöki̱, e'pa a̱rke:
—¡A Jesús, s'blú David bak e' aleri,‡ sa' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!
28 Mik Jesús de u a̱, eta̱ ie'pa böl de ie' ska'. Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿A' tö iklö'wé̱ tö ye' a̱ a' buarmine?
Ie'pa tö iiu̱té:
—A këkëpa, tö́, sa' tö iklö'wé̱.
29 Eta̱ Jesús tö ie'pa wöbla ké ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—We̱s a' e̱rblöke ye' mik es iwà o̱rdaë.
30 Eta̱ ie'pa wöbla buanene. Ta̱ Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Kë̀ a' kàne ichök yi a̱ yës.
31 Erë ie'pa míyal ta̱ ì wé̱ Jesús tö e' paké ie'pa tö ká̱ e' wakpa ulitane a̱.

Wëm kë̀ tto eköl e' bua'wé̱ Jesús tö.

32 Wëpa böl wöbla buanene e'pa míyal, e' bet ta̱ pë' we̱lepa wa̱ wëm kë̀ tto, ese debitu̱
eköl Jesús ska', e' a̱ aknama tso'. 33 Mik Jesús tö aknama trë'wé̱shkar, eta̱ wëm ttéka̱ne
buaë. Pë' tso' ee̱ e'pa tkirulune ta̱ ichérakitö:
—Kë̀ yi wa̱ íyi wí̱se su̱ule Israel aleripa shu̱a̱.
34 Erë fariseowakpa tö iché:
—Bë́, e' wák diché wa ie' tö ie'pa trë'wé̱yal.

‡ 9:27 David aleri: Es ie'pa tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie kitulebak tö idatse̱ e' è̈ kiè. E' wà kiane chè si'kuaie El Mesías.

Jesús tö pë' sué̱ e̱r sia̱rë wa

35 Jesús shköke ká̱ ko̱s tso' Galilea blublu ñies tsitsir e' a̱. Ie' s'wöbla'we̱ke judiowak
ñì dapa'wo̱ wé ko̱s tso' e' a̱. Ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë pakekeitö. Ñies s'kirirke ko̱s,
idalërke s'mik ko̱s, e' bua'we̱keitö. 36 Ie' tö isué̱ tö ie'pa e̱riarke sia̱rë, weinetke sia̱rë we̱s
obeja kè̃ kkö'nukwak ta̱' es, e' kue̱ki̱ ie'pa sué̱itö e̱r sia̱rë wa. 37 Ie' tö iché ittökatapa a̱:
—Moki̱, ye' a̱ ta̱ ie'pa dör we̱s iyiwö tso'tke wë'ia̱ë shtè es, erë ishtökwakpa kè̃ dör ta̱ië.
38 E' kue̱ki̱ a' tö ikiő̃ kanè wák a̱ tö ishtökwakpa patkő̃.

10

Jesús tö itteköl pa tsá̱ e'pa a̱ ka̱wö mé

(Marcos 3.13-19; Lucas 6.12-16)

1 Jesús tö ittökatapa dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa kié e̱' ska' ta̱ ka̱wö méitö ie'pa a̱
wimblupa sulusi trë'wo̱yal ñies s'kirirke duè ulitane wa̱ esepa bua'wo̱ne.
2 Ie'pa ekkëpa dör ñies Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa kiè i' es: ke̱we dör Simón, e' kiè ñies
Pedro ena ie' ël kiè Andrés; Santiago ena iël kiè Juan, ie'pa dör Zebedeo ala'r; 3 Felipe
ena Bartolomé; Tomás ena Mateo dör inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱ e'; Santiago dör
Alfeo alà, ena Tadeo; 4 Simón Celote ena Judas Iscariote tö Jesús wömekettsa̱ aishkuö ta̱
ibolökpa a̱ e'.

Jesús tö ittökatapa patkémi s'wöbla'u̱k

(Marcos 6.7-13; Lucas 9.1-6)

5 Wëpa dabom eyök kí̱ böl (12), ñe'pa patkémi Jesús tö ta̱ ipattéitö i' es: "Kè̃ a' minuk
pë' kè̃ dör judiowak esepa ká̱ a̱. Ñies kè̃ a' minuk Samaria. 6 A' yú Israel aleripa ká̱ a̱,
ie'pa dör we̱s obeja chöwa es. 7 A' yú ipakök tö ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke.
8 S'kirirke bua'ú̱ne, s'duowa̱ shke̱'ú̱ka̱ne, s'kiri'we̱ke lepra tö, esepa bua'ú̱ne a̱s ibatse'rne.
Ñies aknamapa yő̃ttsa̱. E' diché mène a' a̱ é̱me, e' kue̱ki̱ kè̃ yi ña'wa̱r iki̱.
9-10 "Kè̃ ì tsa̱rmi. A' kè̃ ka̱wö ta̱' inuköl tsu̱kmi yës. Ñies sku', datsi' skà, klökkuö, shko
kéli ese ko̱s kè̃ tsa̱rmi. Kaneblökwak chkȍmi ì kanewe̱keitö e' ské wa, e' kue̱ki̱ kè̃ ì tsa̱rmi.
11 "Mik a' demi ká̱ tsitsir ö ká̱ blublu a̱, eta̱ yi tö a' kièwa̱mi e̱r bua' wa ese yulő̃. Mik a'
ikué̱, eta̱ e' è̃ u a̱ a' kapő̃rö a' tso' ee̱ e' dalewa. 12 Mik a' dewa̱ u e' a̱, eta̱ ie'pa ko̱s se̱rke
ee̱ e'pa shke̱'ú̱ e̱r bua' wa. 13 Ie'pa tö a' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' ta̱ Skëköl e̱r buaë chöraë
ie'pa a̱. Erë ie'pa kè̃ wa̱ a' kinewa̱ e̱r bua' wa, e' ta̱ kè̃ Skëköl e̱r buaë chȍpa ie'pa a̱. 14 U
we̱le wakpa ö ká̱ we̱le wakpa kè̃ wa̱ a' kinewa̱ buaë ö kè̃ é̱na a' ttȍ ttsak, e' ta̱ a' e̱' yő̃lur
u e' a̱ ö ká̱ e' a̱ ta̱ ka̱po tso' a' klöttö mik e' ppő̃ő̃ iwà kkachoie ie'pa a̱ tö ie'pa dör Skëköl
bolökpa. 15 Moki̱, ye' tö a' a̱ ichè tö aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì ki̱, eta̱ ká̱ e'
wakpa wömerdattsa̱ weinuk ta̱ië Sodoma ena Gomorra wakpa bak se̱nuk suluë e'pa tsa̱ta̱.

Jesús ttökatapa weirdaë ie' kue̱ki̱

16 "¡Ye' ttȍ ttső̃! Ye' tö a' patkekemi pë' shu̱a̱ we̱s obejala èmi namu tso' ta̱ië, e' shu̱a̱
es. E' kue̱ki̱ a' se̱nú wösh wa we̱s tkabè̃ es; erë ñies a' se̱nú bȅrë we̱s nuböl es. 17 A' tso'
e̱rki̱. A' miraë ie'pa wa̱ s'shu̱lökwakpa ulà a̱, ñies a' burdaë sia̱rë judiowak ñì dapa'wo̱ wé
a̱. 18 Ie'pa wa̱ a' miraë duèse̱r s'wökirpa ena s'blúpa wörki̱ ye' tté kue̱ki̱. Es a' tö ye' tté
pakeraë ie'pa a̱, ñies ká̱ ulitane wakpa a̱. 19 Mik ie'pa tö a' méttsa̱ s'shu̱lökwakpa ulà a̱,
eta̱ kè̃ a' tkinuk ì chèmi a' tö e̱' tsa̱tkoie. E' wösha̱ ta̱ Skëköl tö ttè eraë a' e̱r a̱ chè ie'pa a̱.
20 Es kè̃ a' ttȍpa a' wák e̱r wa, e' skéie S'yě̃ Wiköl tö ttè eraë a' e̱r a̱ chè.
21 "Mik e' ké̱wö de, eta̱ we̱lepa tö iël wömerattsa̱ ttèwa̱, iyě̃ tö ilà wömerattsa̱, ñies ala'r
e̱' köraka̱ iyě̃ ena imì kkatök a̱s ittȍwa̱. 22 Sulitane tö a' sue̱raë suluë ye' tté kue̱ki̱. Erë a'
isie e̱' tkéwa̱ darërëë döka̱ bata ekkë, e' tsa̱tkërdaë. 23 Mik ie'pa tö a' we'ikeke ká̱ we̱le ki̱,
eta̱ a' tkő̃shkar iyöki̱, a' yú ká̱ kua̱'ki̱ a̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ka̱m ye' dör S'ditsö Alà e'
döne, e' yöki̱ a' kè̃ dȍpa Israel ké̱ ko̱s a̱.

24 “We̱ wöblarke e' kè̀ dör iwöbla'u̱kwak tsa̱ta̱. Ñies kanè méso kè̀ dör iwökir tsa̱ta̱. 25 E'
dör wë' wé̱ wöblarke e' a̱ tö idò̀ we̱s iwöbla'u̱kwak es. Ñies e' dör wë' kanè méso a̱ tö idò̀
we̱s iwökir es. U wökir kiérakitö Beelzebú* ¡e' yita̱ iyamipa cherarakitö suluë!

Yi yöki̱ se' ké suanuk
(Lucas 12.2-7)

26 “E' kue̱ki̱ kè̀ a' suanuk ie'pa yöki̱. Kè̀ ì ku̱' blëulewa̱ e' kè̀ kkayërpa aishkuö ta̱, ese ko̱s
jche̱rdane. 27 Ì chéyö a' a̱ akir bè̀rë, e' chṍne sulitane kukua. Ñies ì ko̱s chéyö bè̀rë asas
a' kukuò̀ a̱, e' chṍne a̱neule sulitane a̱. 28 Kè̀ a' suanuk yi tö s'ttetа̱'wa̱ esepa yöki̱. Ie'pa
tö s'chkà è̀ ttèwa̱mi erë ie'pa kè̀ a̱ s'wiköl duökwa̱. E' skéie Skëköl yöki̱ a' suanú. Ie' tö
s'chkà ñies s'wiköl e̱wè̱wami bö' ké̱ a̱.
29 “Dúla böt tuè̱ tottola inuköl etk wöshkila è̀, erë dúla kè̀ a̱rta̱'wa i̱ski̱ S'yé̱ kè̀ wa̱ iké̱wö
mène e' ta̱. 30 E' yita̱ a' kkö'neraëitö buaë dò̀ a' tsa̱kö bitö tso' shta̱o̱ule ie' wa̱. 31 Ie' a̱ ta̱
a' tuè̱ tai̱ë tkò̀ka̱ dúla tso' tai̱ë ese tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ kè̀ a' suanuk.

Wé̱pa kè̀ jaëne Jesús ki̱
(Lucas 12.8-9)

32 “Yi e̱' chò̀ sulitane wörki̱ tö ie' dör ye' ttökata, e' ta̱ ñies ese cheraëyö ye' Yé̱́ tso' ká̱
jaì a̱ e' wörki̱ tö ie' dör ye' ttökata. 33 Erë yi tö iblé s'male̱pa wörki̱ tö ie' kè̀ dör ye' ttökata,
e' ta̱ ñies ibleraëyö ye' Yé̱́ tso' ká̱ jaì a̱ e' wörki̱ tö ie' dör ye' ttökata.

Jesús tté kue̱ki̱ se' ñì blabatsölordaë
(Lucas 12.51-53; 14.26-27)

34 “Kè̀ a' tö ibikeitsök tö ye' dë'bitu̱ a̱s a' se̱r bè̀rë ñita̱ ká̱ i' ki̱. Ye' kè̀ dë'bitu̱ a̱s a' se̱r
bè̀rë ñita̱, e' skéie ye' dë'bitu̱ a' mukka̱ ñippök. 35 Ye' dë'bitu̱ a̱s ilà wëm ñippò̀ iyé̱́ ta̱, a̱s
ilà busi ñippò̀ imì ta̱ ena a̱s iyàk ñippò̀ iyàk ta̱. 36 Es yamipa e̱kka döraë ñì bolökpaie ye'
tté kue̱ki̱.
37 “Yi é̱na iyé̱́ ö imì dalër tkò̀ka̱ ie' é̱na ye' dalër e' tsa̱ta̱, ese kè̀ dò̀pa ye' ttökataie.
Ñies yi é̱na ilà wëm ö ilà busi e' dalër tkò̀ka̱ ie' é̱na ye' dalër e' tsa̱ta̱, ese kè̀ dò̀pa ye'
ttökataie. 38 Yi kè̀ e̱' chò̀ weinuk dò̀ ittèwa̱ krus mik ta̱ ise̱r we̱s ye' ttökata es, ese kè̀ dò̀pa
ye' ttökataie. 39 Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kè̀ ulà a̱ se̱ne michoë dò̀pa. Erë yi e̱' mettsa̱
ttèwa̱ ye' dalërmik, ese ulà a̱ se̱ne michoë döraë.

We̱s Skëköl tö iské meraë se' a̱
(Marcos 9.41)

40 “Yi tö a' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' dör we̱s ye' kiéwa̱itö e̱r bua' wa es. Ñies yi tö ye' kiéwa̱
e̱r bua' wa, e' dör we̱s yi tö ye' patkë' e' kiéwa̱itö e̱r bua' wa es. 41 Yi tö Skëköl tteköl
kiéwa̱ e̱r bua' wa Skëköl tteköl idir e' kue̱ki̱, e' ta̱ ese a̱ ì meraë Skëköl tö ittekölpa a̱, ese
merdaë ñies. E' sù̀ yi tö s'se̱r yësyësë ese kiéwa̱ e̱r bua' wa ise̱rke yësyësë e' kue̱ki̱, e' ta̱
ese a̱ ì meraë Skëköl tö s'se̱r yësyësë esepa a̱, ese merdaë ñies. 42 Yi isie tö di' kakla è̀
mé ye' ttökata ësela a̱ yè, ye' ttökata idir e' kue̱ki̱, e' ta̱ moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ese a̱ iské
pato̱rdaë buaë.”

11

Juan S'wöskuökwak ttökatapa e'pa de ilè chakök Jesús a̱
(Lucas 7.18-35)

1 Mik Jesús tö ittökatapa dabom eyök ki̱ böl (12) e'pa wöbla'wé̱ o̱ne, eta̱ ie' mía̱ ká̱ tso'
tsi̱net ese a̱ s'wöbla'u̱k ena Skëköl ttè buaë e' pakök.
2 Juan S'wöskuökwak tso' wötëule s'wöto wé a̱, ee̱ ie' tö ì we̱ke Cristo tö e' tté ttsé. E'
kue̱ki̱ ie' tö ittökatapa we̱lepa patké iska'. 3 Ie'pa tö ichaké ia̱: “¿Be' dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie yëule idatse̱ e' ö yi skà panèia̱ sa' tö?”

* 10:25 Beelzebú: E' dör bé̱́, e' è̀ kiè Satanás.

4 Jesús tö ie'pa iu̱té: “A' yúne Juan ska' ta̱ ì ko̱s sué̱ a' tö, ì ko̱s ttsé a' tö, e' pakő̱ne ie'
a̱. 5 Ipakő ie' a̱ tö s'wöbla kè̱ wawër, esepa wöbla wawënene; s'kraulewa̱ kè̱ shko, esepa
shkéne; wé̱pa kiri'we̱ke lepra tö, esepa buanene batse'nene; s'kukuò̱ kè̱ wattsër, esepa
wattsënene; s'duowa̱ shke̱neka̱ne; ñies Skëköl ttè buaë e' pakane s'sia̱rëpa a̱. 6 ¡Yi kè̱
yöki̱ ye' sulune, ayëcha buaë ese!”
7 Mik ie'pa míyalne, eta̱ Jesús tö Juan tté pakémitke pë' a̱, ta̱ iché ie'pa a̱: “Mik a' dë'rö
ká̱ sir poë wé̱ kè̱ yi se̱rku̱' ee̱ Juan sa̱u̱k, eta̱ ¿i̱ma a' e̱rbikò̱ wëm wé̱se suè̱mi a' tö? A' kè̱
dë'rö wëm ëse, ka̱bikeitsò̱ wì̱ a̱ dià a̱ we̱s kua'kö wöppè siwa̱' tö es, ese sa̱u̱k. 8 A' kè̱ dë'rö
wëm ese sa̱u̱k, e' ta̱ ¿wëm wé̱se sa̱u̱k a' dë'rö? A' kè̱ dë'rö wëm e̱' paiò̱ datsi' bua'bua wa
ese sa̱u̱k. A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa e̱' paiò̱ es esepa se̱rke blu' u a̱. 9 Erë ¿wëm wé̱se sa̱u̱k a'
dë'rö? A' dë'rö wëm dör Skëköl tteköl ese sa̱u̱k. Ye' tö a' a̱ ichè tö moki̱ Juan dör Skëköl
tteköl, erë ie' kè̱ dör ese è̱. Ie' dör Skëköl tteköl tsa̱ta̱. 10 Skëköl yëkkuö ki̱ itso' kitule wé̱
Skëköl tö ichè wé̱ pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie e' a̱:

‘Ye' tso'tke ye' ttè pakökwak patkök be' yöki̱ ke̱we be' ñalé̱ yuök.’*

Skëköl ttè pakökwak e' dör Juan. 11 Moki̱, ye' tö a' a̱ ichè tö s'ditsö ulitane tso'tke dò̱ ikkë
ta̱, e'pa shu̱a̱ kè̱ yi ku̱' Juan S'wöskuökwak tsa̱ta̱. Erë ì blúie Skëköl tso' e' a̱ wé̱ dör ësela
shu̱te̱ë e' dör Juan tsa̱ta̱.
12 “Mik Juan S'wöskuökwak s'tsá̱ pautmi dò̱ ikkë ta̱, wé̱pa blúie Skëköl tso' esepa weirke
sia̱rë. Pë' kësik suluë esepa é̱na ie'pa e̱wa̱kwa. 13 Ka̱m Juan tö s'pattò̱mi e' yöki̱ Skëköl
ttekölpa ko̱s ena Moisés, e'pa tö iyë'bak tö Skëköl datse̱ se' blúie. 14 A' é̱na iklö'wa̱k es, e'
ta̱ Juan dör Skëköl tteköl kiè Elías yëuletke tö idatskene e'. 15 ¡A' é̱na ye' ttò̱ ttsak, e̱'ma
ikukueblő̱ bua'ie!
16 “¿I̱ma a' chèmi ye' tö? ¿We̱s a' dör? A' dör we̱s ttè i' tö ichè es: Ala'rla tso' inuk u
itöki̱. Sha̱bötspa a̱rke tai̱ë ta̱ icheke iyamipa a̱: 17 ‘Sa' tö pulë bla'wé̱, erë a' kè̱ klötëne';
sa' tö s'e̱riar ttseittsé, erë a' kè̱ i̱ine'.’ 18 E' wà dör tö Juan de batsöta̱', blo' kè̱ yöta̱', ta̱ a'
tö iché tö aknama tso' ie' a̱. 19 E' ukuöki̱ ta̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' de kè̱ batsöta̱', blo' yeta̱',
ta̱ a' ye' cheke tö ye' chkò̱ tai̱ë, ye' blo' yè tai̱ë ñies tö ye' dör inuköl shtökwakpa ena pë'
sulusipa male̱pa, esepa sini'. A' tö ye' cheke es, erë isue̱rasö bulebök ta̱ tö wé̱pa se̱rke
we̱s Skëköl siwé̱ tö ichè es esepa dör yësyësë.”

Ká̱ mañat wakpa weirdaë sia̱rë
(Lucas 10.13-15)

20 Eta̱ ká̱ wé̱pa ki̱ Jesús tö ì kè̱ o̱r yi a̱ ese o̱' tai̱ë ká̱ male̱pa tsa̱ta̱, e' wakpa kè̱ e̱r maneo̱ne
Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa ché ttè i' wa: 21 “A Corazín wakpa, a Betsaida wakpa, ¡wëstela
i̱na a' ta̱! Ì kè̱ o̱r yi a̱ ese o̱' ye' tö tai̱ë a' wörki̱, erë a' kè̱ e̱r maneo̱ne. E' ú̱pa ye' tö Tiro ena
Sidón wakpa wörki̱, e̱'ma ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa e̱r maneo̱'bak. Ie'pa tö e̱riane datsi' a̱ja̱ë ië'ka̱bak,
ñies ie'pa e̱' tkë'ka̱bak mulu̱chka ki̱ iwà kkachoie tö ie'pa e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱. 22 E' kue̱ki̱
ye' tö ichè tö aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱, eta̱ a' wömerdattsa̱ weinuk tai̱ë
shu̱te̱ Tiro ena Sidón wakpa tsa̱ta̱. 23 A Cafarnaúm wakpa, kè̱ a' tö ibikeitsök tö Skëköl wa̱
a' mi'mitse̱r ká̱ jaì a̱. Ie' tö a' patkerami diöshe̱t wé̱ s'wimblu weirke ee̱. Ì kè̱ o̱r yi a̱ ese
wé̱yö tai̱ë a' wörki̱, erë a' kè̱ e̱r maneo̱ne. E' ú̱pa ye' tö Sodoma wakpa suluë wörki̱, e̱'ma
ie'pa tso'ia̱ dò̱ ikkë ta̱. 24 E' kue̱ki̱ ye' tö ichè tö aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱,
eta̱ a' wömerdattsa̱ weinuk tai̱ë shu̱te̱ Sodoma wakpa tsa̱ta̱.”

A' ko̱s e̱rblő̱ Jesús mik
(Lucas 10.21-22)

* 11:10 Malaquías 3.1

25-26 Eta Jesús tö iché: “A ye' Yḗ, be' dör íyi ulitane tso' ká jaì a ena ká i' a e' Këköl.
Ttè buaë blë'wa be' tö pë' wa siwa' jcher iskië ena erbikö̀ taië esepa yöki, erë ikkachébö
s'ësepala a. Es be' ki ikiane, e' kueki be' tö iwé es. E' kueki be' kikékayö.”
27 Jesús tté iYḗ ta one ta ichéitö pë' tso' ee e'pa a: “Ye' Yḗ tö íyi ulitane méat ye' ulà a.
Ye' dör Skëköl Alà, kë̀ yi wa ijcher moki tö wes ye' dör, e' jcher ye' Yḗ è wa. Ñies kë̀ yi wa
ijcher moki tö wes ye' Yḗ dör, e' jcher ye' è wa. Ñies wépa a ye' éna ikkachak esepa wa
ijchermi. 28 A' eriarke taië, weirke siarë íyi ulitane dikia wes dalì ekkeë dikia s'shtrirwa
es. A' shkṓ ye' ska', eta a' enuraë ye' batamik. 29-30 Ye' ser bë̀rë, ye' er buaë, e' kueki a'
e' tiúwa ye' ttè dikia. Ttè wa ye' tö a' wöbla'weke, e' kë̀ dör darëreë, e' kë̀ tö a' we'ikepa
wes. E' kueki a' e' wöbla'ú ye' wa ta a' enuraë buaë.”

12

Jesús ttökatapa tö trigo wöiklée eno diwö a
(Marcos 2.23-28; Lucas 6.1-5)

1 E' kéwö ska' ta, eno diwö a, Jesús dami trigo shua ta ittökatapa dué bli wa. E' kueki
ie'pa tö trigo wöiklérami ta ikatéramirakitö. 2 Mik fariseowakpa tö isué, eta ie'pa tö iché
Jesús a:
—Isaú, be' ttökatapa tso' ì kë̀ kéwö ta' wè eno diwö a, ese uk.
3 Ie' tö ie'pa iuté:
—Ì o' David tö ká iaiaë ¿e' kë̀ aritsule a' wa Skëköl yëkkuö ki? Etökicha ta ie' ena iklépa
dué bli wa. 4 E' kueki ie' dewa Skëköl wé a ta pan meule Skëköl a e' klö'wéitö ta iñéitö.
Pan e' kë̀ kéwö ta' ñè ie' ena iklépa a, sacerdotepa è a ikéwö ta' ñè. Erë a' éna iane tö
e' kë̀ dör suluë Skëköl wöa. 5 Ñies ¿a' kë̀ wa iaritsule ttè dalöiëno kit Moisés tö e' ki tö
erḗ sacerdotepa kaneblöke Skëköl wé a eno diwö a, erë e' kë̀ wa ie'pa tö idalösewekü'wa?
6 Ye' tö ichè a' a tö íerö se' dur eköl, e' dör Skëköl wé tsata. 7 Skëköl tö iyë' iyëkkuö ki:
‘Iyiwak jchëule mè ye' a, e' kë̀ kiane ye' ki. Ye' ki ikiane tö a' ñì saù er siarë wa.’* Ttè e'
wà anúpa a' éna mokië, e'ma kë̀ s'ki ì nuí ta' ese kë̀ kkatepa a' tö. 8 Ye' dör S'ditsö Alà, e'
wa kawö ta' ichök tö ì dör buaë ö ì dör suluë wè eno diwö a.

Jesús tö wëm eköl ulà siulewa e' bua'wéne
(Marcos 3.1-6; Lucas 6.6-11)

9 E' ukuöki ta Jesús dewa ie'pa ñì dapa'wo wé a. 10 Eta ee wëm tkër eköl ulà etk siulewa.
Ie'pa éna Jesús kkatak ilè ki e' kueki ie' a ichakérakitö:
—¿Ima be' tö ibikeitsè? ¿Kawö meule se' a Moisés ttè a s'bua'wone eno diwö a ö au?
11 Ie' tö ie'pa iuté:
—A' obeja anemi etö kauk a eno diwö a, e' ta a' miraë iyöktsa. 12 E' yita se' tueta' taië
obeja tsata, e' kueki kawö tso' se' a s'kimoie eno diwö a.
13 Eta ie' tö iché wëm ulà siulewa e' a:
—Be' ulà shulṓö.
Ta ie' ulà shulée ta ibuanene buaë wes iulà iët es. 14 Fariseowakpa e' yéttsa ta
ileritsérakitö “¿wes sö Jesús ttèwami?”

Jesús dör Skëköl kanè méso bua'ie e'

15 E' jchenewa Jesús wa, e' kueki ie' mía bánet. Taië pë' dami ie' itöki e'pa shua
ikirirkerak e'pa kos bua'wéne ie' tö. 16 Ie' tö iché ie'pa a:
—Kë̀ ye' tté pparka. 17 Ie' tö iché ie'pa a es as iwà tkö̀ wes Skëköl ttekööl kiè Isaías tö
iyë' es, e' tö iyë' i' es:
18 Skëköl tö ichè: “I' dör ye' kanè méso shukit ye' tö,
e' dalër taië ye' éna, ie' wër ye' wa buaë shute.
Ye' Wiköl meraëyö ie' a,
ta ie' tö sene yësyësë wà pakeraë ká ulitane wakpa a.

* 12:7 Oseas 6.6

19 Ie' se̱rdaë bè̈rë. Kè̈ yi wöñaktkepa ie' tö.
Kè̈ ì chepa ie' tö a̱neule. Kè̈ yi tö ie' ttò̈ ttsepa ñala̱ ki̱.
20 S'weirke sia̱rë, esepa kè̈ kí̱ we'ikepa ie' tö,
Se' kè̈ diché ta̱'ia̱ esepa ki̱meraë ie' tö
dò̈ mik ie' e̱' alöraka̱ ì sulu ko̱s ki̱ se̱ne yësyësë wa eta̱.
21 Ká̱ ulitane wakpa tö ie' è̈ paneraë e̱' tsa̱tkoie."†

Fariseowakpa tö Jesús kkaté
(Marcos 3.20-30; Lucas 11.14-23; 12.10)

22 Eta̱ ie'pa wa̱ wëm eköl a̱ aknama tso' ese debitu̱ Jesús ska', e' kè̈ wöbla wawër, kè̈ tto.
Jesús tö ibua'wé̱ne ta̱ iwöbla wawënene ñies ittéka̱ne. 23 Ie'pa ko̱s tkirulune iweblök ta̱
iñi chakérak: "¿A' ichè wí̱ dör s'blú bak David, e' aleri?"

24 Mik ì ché ie'pa tö, e' ttsé fariseowakpa tö, eta̱ ie'pa tö iché: "Beelzebú dör bé̈, e' diché
wa ie' tö ie'pa trë'we̱keyal."

25 Erë ì bikeitseke ie'pa tö e' sué̱wa̱itö, e' kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱:

"S'se̱rke ká̱ etkè̈ ki̱ e' ñì blabatsélor ñippök ñita̱, kè̈ wöklör, e' ta̱ ie'pa wákpa è̈ ñì
e̱u̱rawa. Ñies ñì yamipa e̱' kéka̱ ñippök ñita̱, kè̈ wöklör, e' ta̱ ie'pa mir wa'k è̈me. 26 Es
ñies Satanás mú tö iklépa trë'wè̱yal, e' ta̱ ie' tso' ñippök iwakpa è̈ ta̱. ¿We̱s ì blúie ie' tso'
e' se̱rmiia̱? 27 Ye' tö aknamapa trë'ú̱payal Beelzebú diché wa, e' ta̱ ¿yi diché wa a' klépa
tö itrë'wè̱miyal? Ie'pa kè̈ a̱ itrënukyal Beelzebú diché wa, e' kue̱ki̱ ¿we̱s a' tö ye' kkatèmi
tö ye' tö itrë'we̱keyal Beelzebú diché wa? A' wák klépa tö iwà kkacheraë tö a' ttè kè̈ dör
moki̱. 28 Ye' tö aknamapa trë'wé̱yal Skëköl Wiköl diché wa, e' ta̱ e' wà kiane chè tö ì blúie
Skëköl tso', e' ké̱wö detke a' a̱.

29 "¿We̱s yi mi'miwa̱ wëm diché tai̱ë‡ ese u a̱ ie' íyi ekiblök ka̱m ie' tö iwák maù̱wa̱ e'
yöki̱? Es è̈me iíyi ekiblërmi.

30 "Yi kè̈ a̱ ye' dör bua', ese dör ye' bolök. Yi kè̈ tö ye' ki̱mè imale̱pa tsu̱kbitu̱ Skëköl
ska', ese tö ie'pa po'we̱kemi.

31 "E' kue̱ki̱ ye' tö ichè tö ì sulu ko̱s wambleke a' tö ñies Skëköl chè sulu ko̱s e' nuí̱
olo'yèmiitö a' ki̱. Erë yi tö Wiköl Batse'r ché suluë, e' nuí̱ kè̈ olorpa iki̱. 32 Ñies yi tö ye'
dör S'ditsö Alà, e' ché suluë, e' nuí̱ olo'yèmi Skëköl tö iki̱. Erë yi tö Wiköl Batse'r ché
suluë e' nuí̱ kè̈ olorpa iki̱ i̱'ñe ta̱ ñies aishkuö ta̱.

Kal buaë ena kal suluë
(Lucas 6.43-45)

33 "Kal wërkewa̱ iwö ki̱. Kal buaë, ese wö dör buaë; kal sulu, ese wö dör sulu. 34 ¡A' dör
suluë we̱s tkabè̈ chó̈k es! A' e̱r dör suluë, ¿we̱s a' ttò̈mi buaë? Ì bikeitsekesö, e' è̈ chekesö.
35 Wëm dör buaë ese se̱rke buaë, ttò̈ yësyësë ie' e̱r dör buaë e' kue̱ki̱. Wëm dör suluë,
ese se̱rke suluë, ttò̈ suluë ie' e̱r dör suluë e' kue̱ki̱. 36 Ye' tö a' a̱ ichè tö aishkuö ta̱ mik
a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱ e' ké̱wö de, eta̱ ttè sulu chè a' ulitane tö shabatshabat e' ki̱ a'
wöchakirdaë. 37 A' wakpa ttè wa a' shu̱lirdaë. A' tö ttè buaë cheke, e' ta̱ Skëköl tö icheraë
tö kè̈ a' ki̱ ì nuí̱ ta̱'. Erë a' tö ttè sulu cheke, e' ta̱ ie' tö icheraë tö a' ki̱ nuì̱ tso'."

Fariseowakpa tö ì kè̈ o̱r yi a̱ ese kié suè̱
(Marcos 8.12; Lucas 11.29-32)

38 Eta̱ fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa we̱lepa tö iché Jesús a̱:

—Ì kè̈ o̱r yi a̱ ese ú̱ sa' a̱ iwà kkachoie tö moki̱ be' patkë'bitu̱ Skëköl tö.

39 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—A' dör pë' suluë e' kè̈ tö Skëköl dalöiè we̱s trër wakpa kè̈ tö imaso dalöiè es. A' tö ye'
a̱ ikié tö ì kè̈ o̱r yi a̱ ese u̱yö iwà kkachoie tö moki̱ Skëköl tö ye' patkë'bitu̱. Erë ye' tö ilè

† 12:21 Isaías 42.1-4 ‡ 12:29 Wëm diché tai̱ë: E' wà kiane chè Satanás. Jesús dör wé̱ dör ie' íyi ekibleke e'.

we̱raë etökicha ë̀me iwà kkachoie e' dör we̱s ibak Jonás dör Skëköl tteköl e' ta̱ es. 40 Ie'
se̱ne' nima bërie e' shu̱a̱ döka̱ ká̱ mañat ñië nañeë, es ñies ye' dör S'ditsö Alà, e' se̱rdaë
íyök shu̱a̱ ká̱ mañat ñië nañeë. 41 Mik Jonás tö Nínive wakpa paut, eta̱ ie'pa e̱r maneo̱'
Skëköl a̱. Erë i̱'ñe ta̱ ye' dur íe̱ e' dör ie' tsa̱ta̱, erë a' kë̀ e̱r mane'ù̱ Skëköl a̱. E' kue̱ki̱
aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱, eta̱ Nínive wakpa e̱' köraka̱ ie' wörki̱ a' kkatök.
42 Aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱, eta̱ alaköl datse̱ ká̱ bánet diwö tskirke e'
o̱'mik, bak iká̱ blúie, e' e̱' köraka̱ ie' wörki̱ a' kkatök tö a' dör pë' suluë. Ká̱ ia̱ia̱ë alaköl e'
dë'bitu̱ datse̱ ka̱mië se' blú bak Salomón wa̱ íyi jche̱r ta̱i̱ë e' ttö̀ ki̱ttsök. Erë i̱'ñe ta̱ ye' dur
a' shu̱a̱ e' dör Salomón tsa̱ta̱, erë a' kë̀ tö ye' ttö̀ iu̱tè. E' kue̱ki̱ alaköl e' tö a' kkateraë.

Wimblu sulusi dene wëm a̱
(Lucas 11.24-26)

43 “Mik wimblu sulusi trëneshkar yile a̱, eta̱ imía̱ ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi ku̱' ese ska'. Ie' tso'
ká̱ yulök se̱noie erë kë̀ ie' wa̱ iku̱ne. E' kue̱ki̱ ie' ibikeitsè: 44 ‘Ye' mía̱ne wé̱ ye' trëneshkar
ee̱ se̱nuk.’ Mik ie' demine wëm e' a̱, eta̱ ie' tö isué̱ tö wëm dör we̱s u shu̱iriule buaë
maneneë kë̀ a̱ yi ku̱' es. 45 Eta̱ ie' mía̱ iyamipa kí̱ yulök döka̱ kul suluë shu̱te̱ ie' tsa̱ta̱ ta̱
ie'pa ko̱s de se̱nuk wëm e' a̱. Wëm e' mía̱ne suluë shu̱te̱ ke̱net tsa̱ta̱. Es iwamblërdaë a'
dör pë' sulusipa e'pa ta̱.”

Jesús mì ena iëlpa debitu̱ ie' weblök
(Marcos 3.31-35; Lucas 8.19-21)

46 Jesús ttökeia̱ pë' ta̱ e' shu̱a̱ ie' mì ena iëlpa ena ikutapa e'pa iëte̱r u'rki̱. Ie'pa ttak ie'
ta̱. 47 Yile tö ibiyö́ ché ie' a̱:

—Be' mì ena be' ëlpa ena be' kutapa e'pa shkö̀ be' weblök.

48 Erë Jesús iiu̱té:

—¿Yi dör ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa?

49 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ ittökatapa kkaché ulà wa ta̱ ichéitö:

—Isa̱ú, ie'pa dör we̱s ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa es. 50 Yi se̱rke we̱s ye' Yë́ tso'
ká̱ jaì a̱ e' ki̱ ikiane es, esepa dör we̱s ye' ël ena ye' kutà ena ye' mì es.

13

Të kuatkökwak tté
(Marcos 4.1-9; Lucas 8.4-8)

1 E' ë̀ diwö wa Jesús e̱' yéttsa̱ u a̱ mía̱ batsöri kkömik ta̱ ee̱ ie' e̱' tkése̱r. 2 Pë' debitu̱ ta̱i̱ë
ie' ska', e' kue̱ki̱ ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ ee̱ ie' e̱' tkése̱r ie'pa wöbla'u̱k. Ie'pa ulitane a̱te̱ ká̱ sí
ki̱ batsöri kkömik. 3 Ie' tö ttè tsa̱ki̱ë kleé ie'pa a̱. E' et dör i' es: “Wëm eköl mía̱ të kuatkök
ppé ululu ë̀me* 4 Mik ie' tso' iwö ppök, eta̱ ditsöwö we̱le a̱newa ñala̱ ska' ta̱ dù debitu̱
tö ikatéwa. 5 Ditsöwö we̱le a̱newa áklo a̱ wé̱ íyök kë̀ ta̱' ta̱i̱ë ese ska'. Íyök kë̀ ta̱' ta̱i̱ë, e'
kue̱ki̱ bet ta̱ itskineka̱. 6 Erë kë̀ iwí kicha ta̱' ta̱i̱ë, e' kue̱ki̱ mik dìba a̱neka̱ iki̱ eta̱ isinewa̱.
7 Ditsöwö we̱le a̱newa dika'chka shu̱a̱. Dika'chka ena ditsöwö talane ñita̱, erë dika'chka
e̱' aléka̱ iki̱. 8 Erë ditsöwö we̱le a̱newa íyök bua'bua ki̱, e' tskine talane wöne buaë. We̱le
wöne döka̱ cien eyök (100) elka elka, we̱le dabom teryök (60), we̱le dabom mañayök (30).
9 ¡A' éna ye' ttö̀ ttsak, e̱'ma ikukueblö́ bua'ie!”

Ì kue̱ki̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke kleaule
(Marcos 4.10-12; Lucas 8.9-10)

10 Eta̱ Jesús ttökatapa debitu̱ ie' ska' ta̱ ichakérakitö ia̱: “¿Ì kue̱ki̱ be' tö ie'pa wöbla'we̱ke
kleaule?” 11 Ie' tö ie'pa iu̱té: “Ì blúie Skëköl tso' e' tté blëulewa̱ e' ké̱wö menea̱t a' a̱ wà
jche̱noie, erë pë' male̱pa a̱ kë̀ imenea̱t es. 12 Yi wa̱ ttè e' jche̱r ese a̱ imerdaë a̱s ie' wa̱ ikí̱
jche̱r bua'ie. Erë yi kë̀ éna ia̱nak, ese wa̱ ì jche̱r bërëbërë e' yerattsa̱ne iyöki̱. 13 Ì we̱ke ye'

* 13:3 të kuatkök ppé ululu: E' ké̱wö ska' ta̱ pë' wöblar të kuatkök wö ppélur të ko̱s e' ki̱.

tö e' sue̱ke ie'pa tö, erë ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱ne. Ì cheke ye' tö e' ttseke ie'pa tö, erë ie'pa kë̀
tö ittseku̱' e̱r moki̱ wa, ie'pa kë̀ é̱na iwà iu̱tak. E' kue̱ki̱ ye' ka̱paköke ie'pa ta̱ es. 14-15 Es
iwà tköke ie'pa ta̱ we̱s Skëköl tteköl kiè Isaías tö iyë' es, e' tö iyë' i' es:

‘Ká̱ i' wakpa e̱r mía̱ darërë, kë̀ ì dë'wa̱ia̱.
Ie'pa kukuöña wötéwa̱ darërë a̱s kë̀ iwattsër,
ie'pa tö iwöbla tsi̱miwé̱wa̱ a̱s kë̀ iwawër.
Ie'pa tö iwé̱ es a̱s ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱r, a̱s ie'pa kë̀ e̱r mane'ù̱ ye' ska' ta̱ ye' tö ie'pa bua'wè̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa tö ittseraë je', erë kë̀ ie'pa é̱na iwà a̱rpa,
ie'pa tö isue̱raë je', erë kë̀ ie'pa tö iklö'we̱pa.’†
Es Isaías tö iyë'.

16 “Erë a' wöbla wawër buaë, a' kukuöña wattsër buaë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë a'. 17 Moki̱
ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl ttekölpa tai̱ë ena ká̱ ia̱ia̱ë s'bak se̱r yësyësë e'pa tö ì sué̱ a' tö ena
ì ttsé a' tö e' kkeyë' sia̱rë suè̱ ena ttsè, erë ie'pa kë̀ wa̱ isu̱ne ittsè̱ne.

Të kuatkökwak tté e' wà paké Jesús tö
(Marcos 4.13-20; Lucas 8.11-15)

18 “Ittsö́, ì kleéyö të kuatkökwak tté wa, e' wà pakekeyö a' a̱. 19 Pë' we̱lepa ta̱ itkö̀mi
we̱s ditsöwö a̱rwa ñala̱ ska' es. Esepa tö ì blúie Skëköl tso' e' tté ttsé, erë ie'pa kë̀ é̱na iwà
a̱ne. Bé̃ de ta̱ ttè buaë yéttsa̱ ie'pa e̱r a̱. 20 We̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa áklo
a̱ es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iklö'wé̱rakitö ttsë'ne buaë wa. 21 Erë ie'pa kë̀ wì kicha
ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱ ekuölö è̱. Mik ie'pa weinemitke Skëköl ttè kue̱ki̱, eta̱
ie'pa a̱nemine bet. 22 We̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa dika'chka shu̱a̱ es. Esepa tö
Skëköl ttè ttsé, erë ie'pa tö íyi tso' ká̱ i' ki̱ ese bikeitseke kibiie. Ie'pa e̱r me'rie inuköl ki̱
ena ì tso' ká̱ i' ki̱ tö s'ttsë'we̱ke buaë ese ki̱. E' ko̱s tö Skëköl ttè kui'wé̱wa̱ ie'pa e̱r a̱ ta̱ kë̀
idë'ttsa̱ buaë we̱s ikiane es. 23 Erë we̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa íyök bua'bua ki̱
es. Esepa je' tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iwà a̱ne buaë ie'pa é̱na ta̱ iwà dettsa̱ buaë we̱s ikiane es.
Ie'pa dör we̱s íyi kuá wör buaë es we̱le wöne döka̱ cien eyök (100), we̱le dabom teryök
(60), we̱le dabom mañayök (30).”

Ka̱kö kua̱'ki̱ tkëne trigo shu̱a̱ e' tté

24 Jesús tö ttè skà kleéne ie'pa a̱ i' es: “Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköke we̱s itka wëm eköl
tö trigowö kuatké iká̱ a̱ e' ta̱ itka es. 25 Nañewe ie'pa kapolur e' dalewa ibolök debitu̱ eköl
ka̱kö dör trigo sue̱ ese wö kuatké trigo shu̱a̱ ta̱ iwák mía̱. 26 Mik trigo wöne, eta̱ iwënewa̱
tö ñies ka̱kö kua̱'ki̱ tso'. 27 Ikanè mésopa mía̱ ta̱ iché kanè wák a̱: ‘A këkëpa, be' tö trigowö
bua'bua kuatké be' ká̱ a̱ ta̱ ¿we̱s e' a̱ ka̱kö kua̱'ki̱ tso'?’ 28 Ie' tö ie'pa iu̱té: ‘Ye' bolök we̱le
tö iwamblé ye' ki̱.’ Ie'pa tö ie' a̱ ichaké: ‘¿Be' ki̱ ikiane tö sa' mi' ka̱kö ñe' yökulur?’ 29 Erë
ie' tö ie'pa iu̱té: ‘Au, imúa̱t es. A' tö ka̱kö yéttsa̱ e' ta̱ trigo yërttsa̱mi ita̱ ñies. 30 Imúa̱t a̱s
italar ñita̱ dö̀ mik itërketke eta̱. E' wa ye' tö itökwakpa patkeke ka̱kö tök ke̱we muè̱ eyök
eyök ña'wè̱wa bö' a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö trigowö tök patkeke blè wé̱ ye' iyiwö blöke e' wé
a̱.’ ”

Mostaza wö tté
(Marcos 4.30-32; Lucas 13.18-19)

31 Ttè skà kleéne Jesús tö ie'pa a̱ i' es: “Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s mostaza wö
kuatkèsö ká̱ a̱ es. 32 E' wö dör tsirlala iyiwö ulitane diki̱a̱. Erë mik italane ta̱ e' dör íyi
kuá tsitsir ulitane tsa̱ta̱. E' mía̱ kalie ta̱ dù datse̱ u yuök iulà tsa̱ka̱.”

Pan wölöwo̱ka̱ tté
(Lucas 13.20-21)

33 Jesús tö ie'pa a̱ ttè skà kleéne i' es: “Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s pan wölöwo̱ka̱
wötué tayë tö harinachka mañayök a̱ es. E' tö harinachka e' ko̱s wölöwé̱ka̱ tai̱ë.”

---

† 13:14-15 Isaías 6.9-10

Jesús tö s'wöbla'we̱ke kleaule
(Marcos 4.33-34)
34 Ttè e' ko̱s kleé Jesús tö ie'pa a̱. Moki̱ ie' kȅ wa̱ ì pakane ie'pa a̱ kȅ kleaule. 35 Ie' tö
s'wöbla'wé̱ es, e' wa ì yë'bak Skëköl tteköl eköl tö e' wà tka, e' dör i' es:
“Ye' tö s'wöbla'we̱raë kleaule.
Ttè tso' blëule ká̱ ia̱ia̱ë ká̱ i' yöne e'ta̱mi,
ese kkacherayö ie'pa a̱.”‡
Es Skëköl tteköl tö iyë'.

Ka̱kö kua̱'ki̱ tté e' wà paké Jesús tö
36 Eta̱ Jesús e̱' chéa̱t pë' a̱ ta̱ imía̱ u a̱. Ittökatapa de ie' ska' ta̱ iché ie' a̱: “Ka̱kö kua̱'ki̱
wakleébö, e' wà pakő sa' a̱.” 37 Ie' tö ie'pa a̱ iché: “Yi tö trigowö kuatké, e' dör ye' dör
S'ditsö Alà e'. 38 Të wé̱ ki̱ ikuatkëne e' dör ká̱ i'. Trigowö e' dör wé̱pa blúie Skëköl tso'
esepa. Ka̱kö kua̱'ki̱ e' dör wé̱pa dör bé̋ icha esepa. 39 Ibolök tö ka̱kö kua̱'ki̱ kuatké e' dör
bé̋ ȅ. Ilir ké̱wö e' dör ká i' e̱rkewatke e' ké̱wö. Itökwakpa e'pa dör Skëköl biyöchökwakpa.
40 We̱s ie'pa tö ka̱kö kua̱'ki̱ yéttsa̱ u̱yéwa̱ bö' a̱, es itköraë ká̱ i' e̱rkewatke eta̱. 41 E' ké̱wö
ska' ta̱ ye' dör S'ditsö Alà e' döraë íyi ulitane blúie da'a̱ie. Ye' tö ye' biyöchökwakpa
patkeraë wé̱pa tö o̱'ka keke ì sulu wamblök ena wé̱pa e̱' wamblȍ sulu esepa ko̱s shtökka̱.
42 Ie'pa u̱yerawa̱rakitö bö' ta̱ië a̱, ee̱ i̱urarak ñies ikà yilitdawa̱rak iweir kue̱ki̱. 43 Erë s'se̱r
yësyësë, esepa dalöburdaë we̱s diwö es wé̱ S'yé̋ tso' ie'pa blúie ee̱. ¡A' é̱na ye' ttȍ ttsak,
e̱'ma ikukueblő bua'ie!

Íyi tuè̱ darërëë blëulewa̱ e' tté
44 “Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s íyi tuè̱ darërëë ese blëulewa̱ yile ká̱ a̱ es. E' kué̱ wëm
eköl tö ta̱ e' tö ie' ttsë'wé̱ buaë. E' kue̱ki̱ ie' tö ibléwa̱ne ta̱ imía̱ ta̱ ì ko̱s tso' iwa̱, e'
watué̱ttsa̱itö. E' ské wa ie' tö ká̱ e' tué̱. Es íyi tuè̱ darërëë e' de ie' ulà a̱.

Ákwöla bua'bua tuè̱ darërëë e' tté
45 “Ñies ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s ákwöla bua'bua yuleke íyi watau̱kwak eköl tö tuè̱
es. 46 E' tö ákwöla bua'bua ichő̱k tuè̱ darërëë shu̱te̱ ese kué̱wa̱ ta̱ imía̱ ta̱ ì ko̱s tso' iwa̱ e'
watué̱ttsa̱itö. E' ské wa ie' tö ákwöla bua'bua e' tué̱ttsa̱.

Kla' tté
47 “Ñies ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s kla' u̱yé wëpa we̱lepa tö dayë a̱ es. E' tö nima
klö'wé̱ ta̱ië tsa̱kië buaë ena suluë. 48 Mik ie'pa tö kla' yéttsa̱ ká̱ sí ki̱ ta̱ ie'pa e̱' tuléṉe̱r nima
shu̱shtök; ibua'bua iéka̱ kkő a̱ ta̱ isulusi u̱yémi bánet. 49 Es itköraë mik ká̱ i' e̱rkewatke
eta̱. Skëköl biyöchökwakpa bitu̱raë s'shu̱shtök; s'sulusipa michoë bánet, s'se̱r yësyësë
michoë bánet. 50 S'sulusipa ko̱s u̱yerawa̱ Skëköl biyöchökwakpa tö bö' ta̱ië e' a̱, ee̱ ie'pa
i̱uraë sia̱rë, kà yilitdawa̱ iweir kue̱ki̱.”

Íyi pa̱'a̱li̱ ena íyi këchke e' tté
51 Jesús tö ittökatapa a̱ ichaké:
—¿Ttè ekkë ko̱s wà a̱ne a' é̱na?
52 Ie'pa iiu̱té:
—Tő.
Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—E' kue̱ki̱ mik s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ese eköl e̱' yué buaë ì blúie Skëköl tso'
e' tté wa, eta̱ ie' tö s'wöbla'wè̱mi buaë ttè këchke wa ñies ttè pa̱'a̱li̱ wa. Ie' dör we̱s u wák
wa̱ íyi tso' blëule iblo a̱ es. Ese wa̱ ijche̱r mik ta̱ ikëchke ö ipa̱'a̱li̱ kiane yèttsa̱ s'male̱pa
ki̱moie.

Nazaret wakpa tö Jesús watéttsa̱

‡ 13:35 Salmo 78.2

[53] Mik Jesús ttè kleé o̱ne, eta̱ imía̱ [54] demi Nazaret, e' dör ie' wák ká̱. Ee̱ ie' tö
s'wöbla'wé̱mitke judiowak ñì dapa'wo̱ wé tso' ee̱ e' a̱. We̱s ie' tö ie'pa wöbla'we̱ke e'
tö ie'pa tkiwé̱wa̱. Ie'pa tö iché ñì a̱:

—¿Wé̱ ie' e̱' yué ttè tai̱ë ekkë wa? ¿We̱s ì kề o̱r yi a̱ ese wé̱ ie' tö buaë? [55] ¿Ie' wí̱ yế kề
dör se' íyi yuök kaltak wa e'? ¿Ie' mì kề dör María? ¿Ie' ëlpa kề dör Santiago, José, Simón
ena Judas? [56] ¿Ñies ie' kutapa kề se̱rku̱' se' shu̱a̱? Eta̱ ì ko̱s we̱ke ie' tö ¿wé̱ e' bite̱ ie' wa̱?

[57] Ie'pa kề é̱na ie' ttè klö'wa̱k. Erë ie' iché ie'pa a̱:

—Ká̱ wa'ñe Skëköl tteköl dalöiërta̱', erë iwák ká̱ ki̱ ena iwák u a̱ ee̱ kề idalöiërta̱'.

[58] Ie'pa kề e̱rblëne ie' mik, e' kue̱ki̱ ì kề o̱r yi a̱ ese kề o̱ne ie' wa̱ tai̱ë ee̱.

14

Juan S'wöskuökwak köte̱wa̱
(Marcos 6.14-29; Lucas 9.7-9)

[1] E' ké̱wö ska' ta̱ Herodes dör Galilea blú, e' tö Jesús tté ttsé, [2] e' kue̱ki̱ ie' tö iché ikanè
mésopa a̱: "Wëm ñe' dör Juan S'wöskuökwak shke̱neka̱ne e'. E' kue̱ki̱ ie' wa̱ diché tso' ì
kề o̱r yi a̱ ese wo̱ie."

[3] Herodes tö Juan klö'u̱kwa̱ patkë' wötë'wa̱itö s'wöto wé a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Jesús ché es.
Ie' se̱ne' Herodías ta̱, e' dör ie' ël kiè Felipe e' alaköl. [4] E' yë' Juan tö ie' a̱: "Kề be' ka̱wö
ta̱' se̱nuk be' ël alaköl ta̱." E' kue̱ki̱ Herodes tö Juan wötökwa̱ patkë'.

[5] Herodes é̱na Juan ttakwa̱ erë ie' suane pë' yöki̱, ie'pa tö iklö'wé̱ tö Juan dör Skëköl
tteköl e' kue̱ki̱. [6] Erë mik Herodes tö iduéswö ké̱wö tkö'we̱ke, eta̱ Herodías alà busi e'
klöté s'kiule tso' tai̱ë e'pa wörki̱. E' wër buaë Herodes wa. [7] E' kue̱ki̱ ie' tö iché ie' a̱
yësyësë Skëköl wörki̱: "Moki̱ ye' tö ichè, ì kiè be' tö ye' a̱, e' meraëyö be' a̱." [8] Eta̱ ie' tö
iché Herodes a̱ we̱s imì tö ie' a̱ iyë' es:

—Juan S'wöskuökwak ttökwa̱ patkố ta̱ iwökir mú ye' a̱ kulë' a̱ iwà kkachoie tö moki̱
ittéwa̱rakitö.

[9] Eta̱ blu' Herodes e̱rianeka̱ tai̱ë, erë ie' tö ittè métke s'kiule tso' e'pa kukua, e' kue̱ki̱ ie'
tö iké̱wö mé. [10] Ie' tö Juan kuli' tökök patké s'wöto wé a̱. [11] E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wa̱ iwökir
debitu̱ kulë' a̱ mé busi a̱ ta̱ ie' tö imé imì a̱.

[12] Juan ttökatapa de ta̱ inú tsé̱mirakitö wötéwa̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ ta̱ ibiyố ché
Jesús a̱.

Pë' döka̱ mil ske̱yök e' tié Jesús tö
(Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17; Juan 6.1-14)

[13] Mik Jesús tö biyồ e' ttsé, eta̱ ie' mía̱ kanò ki̱ ekörla bánet wé̱ kề yi se̱rku̱' ese ska'.
Mik pë' wa̱ ijche̱newa̱ tö ie' mía̱, eta̱ ie'pa míyal itöki̱ batsöri kkömik klồ wa. [14] Mik Jesús
e̱' yéttsa̱ kanò a̱, eta̱ pë' tso' tai̱ë ipanuk e' sué̱itö. Ie'pa sué̱itö e̱r sia̱rë wa. S'kirirke ko̱s
demi ie'pa wa̱ e' bua'wé̱itö. [15] Ká̱ tuirketke, e' kue̱ki̱ ittökatapa de ie' ska' ta̱ ichérakitö
ie' a̱:

—Ká̱ de tsá̱li̱, kề yi se̱rku̱' íe̱. Ie'pa yuố mi a̱s ie'pa mi' pë' se̱rke tsi̱net ee̱ ilè ta̱u̱k ñè.

[16] Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Ie'pa kề ka̱wöta̱ mi'kyal; ie'pa tiố a' tö.

[17] Ie'pa tö iiu̱té:

—Pan ske̱l ena nima bötö e' ề tso' sa' wa̱.

[18] Ie' tö iché:

—Itsú̱bitu̱ ña.

[19] Eta̱ ie' tö pë' ké e̱' tulökse̱r i̱ski̱ ta'tsi ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pan ske̱l ena nima bötö
e' klö'wé̱ ta̱ iká̱ sué̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱. Ta̱ pan blatéitö mé ittökatapa a̱ a̱s
ie'pa tö iwatiồ pë' a̱. [20] Ie'pa ulitane chké de wë'. Ibata a̱te̱ e' shtéra̱kitö iëne döka̱ kkố la
dabom eyök ki̱ bök. [21] Ie'pa chké e'pa döka̱ mil ske̱yök (5.000) wëpa ề, alakölpa ena ala'rla
kề shta̱ne.

Jesús shké di' kí̱
(Marcos 6.45-52; Juan 6.16-21)

22 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱: "A' e̱' iṓka̱ kanò a̱, a' yúshkatke ye' yöki̱ ke̱we
batsöri wi̱she̱t." Ie' tö iché pë' male̱pa a̱: "A' yúne a' u a̱." 23 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ekörla
ka̱bata a̱ ttök S'yḗ ta̱. Mik ká̱ tuine, eta̱ ie' tso'ia̱ ka̱bata a̱. 24 E' dalewa ittökatapa mirwa̱
batsöri ki̱ demitke elkeë. Siwa̱' bitsi̱rke tai̱ë ie'pa kke̱ wöiá̱, e' tö di' u̱yeke tai̱ë tërke kanò
mik. 25 Ká̱ ñirketke eta̱ Jesús mía̱ ie'pa ska' shkörami di' kí̱. 26 Erë mik ie'pa tö isué̱ tö ie'
shkȍdatse̱ di' kí̱, eta̱ e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱ suawé̱ tai̱ë ta̱ i̱aneka̱rak:

—¡Wimblu datse̱ se' kke̱r!

27 Erë ie' iché ie'pa a̱:

—¡A' e̱r kuú̱! Kȅ a' suanuk, ye' idir.

28 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:

—A Skëkëpa, moki̱ be' idir, e' ta̱ ka̱wö mú ye' a̱ shkök di' kí̱ dȍ be' ska'.

29 Eta̱ Jesús tö iiu̱té:

—Be' shkṓ ye' ska'.

Eta̱ Pedro e̱' yéttsa̱ kanò a̱ shkémi di' kí̱ dȍ Jesús ska'. 30 Erë mik ie' isué̱ tö siwa̱' bitsi̱rke
darërëë, eta̱ ie' suanéka̱ tai̱ë ta̱ iwötunewa̱mi di' a̱ ta̱ i̱aneka̱ tai̱ë:

—¡A Skëkëpa, ye' tsa̱tkṓ!

31 E' bet ta̱ Jesús tö iklö'wé̱ iulà a̱ ta̱ iché ia̱:

—¡Wësua be' e̱rblöke ye' mik bërëbërë! ¿Ì kue̱ki̱ be' ibikeitséka̱ bötböt?

32 Mik ie'pa böl e̱' iéka̱ kanò a̱, eta̱ siwa̱' wöklöne. 33 Ie'pa ko̱s tso' kanò a̱, e'pa e̱' tuléser
kuchë ki̱ Jesús wörki̱ idalöioie ta̱ ichérakitö:

—¡Moki̱ be' dör Skëköl Alà je'!

Jesús tö s'kirirkepa bua'wé̱ Genesaret
(Marcos 6.53-56)

34 Itkattsa̱rak batsöri wi̱she̱t demirak Genesaret. 35 Mik ká̱ e' wakpa tö isué̱ tö Jesús idir,
eta̱ ie'pa tö itté ppéka̱ ká̱ e' ko̱s a̱. Ie'pa wa̱ s'kirirke mi'ke ie' ska' a̱s ibua'ṵitö. 36 S'kirirke
esepa kköchöke ie' a̱ tö ie'pa a̱ ie' datsi' bata ȅ mú kèwa̱. Wé̱pa ko̱s tö iké e'pa buanene.

15

Ì tö se' ia'wȅmi ñáie
(Marcos 7.1-23)

1 Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa se̱rke Jerusalén, e'pa we̱lepa
debitu̱ Jesús ska'. Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:

2 —¿Ì kue̱ki̱ be' ttökatapa kȅ tö se' yḗpa bak e'pa se̱r e' dalöiè? Ie'pa chkȍ ulà kȅ paköule.

3 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—¿Ì kue̱ki̱ Skëköl ttè dalöiëno e' dalöse̱we̱kewa̱ a' tö a' wakpa se̱r dalöioie? 4 Skëköl
iyë'a̱t: 'A' yḗ ena a' mì e'pa dalöiṓ,'* ñies ie' tö iyë'a̱t: 'Yi tö iyḗ ö imì ché suluë ese wák
wömerdattsa̱ ttèwa̱.'† 5 Erë a' icheke tö se' a̱ iyërmi s'yḗ a̱ ö s'mì a̱ i' es: 'Ì ko̱s tso' ye' wa̱
a' ki̱moie, e' meuletke Skëköl a̱‡, e' kue̱ki̱ kȅ ye' a̱ a' ki̱menuk ì wa'. 6 A' tö icheke tö yi isie
e' ché, ese wák kȅ ka̱wötai̱a̱ iyḗ ö imì ki̱muk. Es Skëköl ttè dalöiëno ñe' dalöse̱we̱kewa̱ a'
tö a' wakpa se̱r iu̱tè wa. 7 ¡A' e̱' ȍ suluë! Buaë Isaías tö a' yë' mik ie' iyë':

8 Skëköl tö ichè: 'Pë' ikkëpa tö ye' dalöieke kkȍ ȅ wa,
erë ie'pa e̱r tso' ka̱mië ye' yöki̱.
9 Ḗ ichökle ie'pa mi'ke ye' wé a̱ ye' dalöiök.
Ttè wa ie'pa s'wöbla'we̱ke e' dör s'ditsö ttè dalöiëno ȅ.'§
Es Isaías tö iyë'a̱t.

---

* 15:4 Éxodo 20.12; Deuteronomio 5.16 † 15:4 Éxodo 21.17; Levítico 20.9 ‡ 15:5 meuletke Skëköl a̱: Ie'pa tö iché es erë ie'pa ulà a̱ itso'ia̱, e' wakanewȅmi ie'pa tö we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. § 15:9 Isaías 29.13

10 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pë' tso' ee̱ e'pa kié ta̱ ie' iché ia̱rak:
—A' tö ye' ttȍ ttsố, iwà a̱nú a' é̱na. 11 Ì ñeke a' tö ese kȅ tö a' ia'we̱pa ñáie Skëköl wöa̱.
Erë ì sulu wambleke a' tö tskirke a' e̱r a̱ ese je' tö a' ia'we̱raë ñáie.
12 Eta̱ ittökatapa de ie' ska' ta̱ ie' a̱ ichaké:
—¿Be' wa̱ ijche̱r tö ì chekebö e' tö fariseowakpa uluwé̱?
13 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Fariseowakpa esepa dör we̱s íyi kuá kȅ tkënewa̱ ye' Yế tso' ká̱ jaì a̱ e' wa̱ es, e' kue̱ki̱
ie'pa yërdattsa̱ wìë. 14 Ie'pa múa̱t es. Ie'pa dör we̱s s'wöbla kȅ wawër ese tö o̱'ka wöbla
kȅ wawër e' ulaiè es, e'pa böl tköa̱raë ka̱uk a̱.
15 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:
—Ttè wakleébö ñe' wà pakố sa' a̱.
16 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ñies a' kȅ é̱na iwà a̱ne? 17 ¿A' kȅ é̱na ia̱ne tö ì ñekesö ese mi'ke s'ñawi a̱ e' ukuöki̱
ta̱ iwekettsa̱sö? 18 Erë ì sulu tskirke a' e̱r a̱ ese tö a' ia'wè̱mi ñáie. 19 Ì sulu bikeitseke a'
tö, s'ttèwa̱, se̱newa̱bak dalöse̱wè̱wa̱, trë, akblè, s'kkatè ka̱chè wa ñies ñì chè sulu ese ko̱s
tskirke a' e̱r a̱. 20 Íyi ese tö a' ia'we̱raë ñáie. Erë a' chkȍ kȅ ulà paköule e' kȅ tö a' ia'we̱pa
ñáie.

Tayë eköl kȅ dör judiowak e' e̱rblé Jesús mik
(Marcos 7.24-30)

21 Eta̱ Jesús ena ittökatapa míyal ká̱ kiè Tiro ena Sidón ee̱. 22 Eta̱ tayë eköl se̱rke ee̱ dör
cananwak, e' a̱rdatse̱ tai̱ë Jesús itöki̱:
—A këkëpa be' dör David aleri, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa. Ye' alà busi kirirke tai̱ë a̱ aknama tso'.
23 Erë Jesús kȅ wa̱ ie' iu̱tëne yës. Eta̱ ittökatapa kköché ie' a̱:
—Tayë a̱rdatse̱ tai̱ë se' itöki̱, ì kiane ie' ki̱ e' mú ie' a̱ a̱s imi'a̱.
24 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Skëköl tö ye' patkë' Israel aleripa ȅ ki̱muk. E'pa dör we̱s obeja chöwa sia̱rë es.
25 Eta̱ tayë dewa̱ e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—¡A këkëpa, ye' ki̱mú!
26 Jesús iiu̱té:
—Kȅ idör buaë ala'rla chkè yéttsa̱ mè chichi a̱.
27 Tayë tö iché:
—A këkëpa, e' yëne; erë chkè mulé̱ darke i̱ski̱ e' ñeke chichi tö.
28 Eta̱ Jesús iché ie' a̱:
—A tayë, be' e̱rblé moki̱ ye' mik, e' kue̱ki̱ ì kiane be' ki̱ e' de be' ulà a̱.
E' wösha̱ ta̱ ilà busi buanene.

S'kirirke ese bua'wé̱ne Jesús tö

29 Eta̱ Jesús ena ittökatapa bite̱yalne batsöri kiè Galilea e' kkömik. Eta̱ ie' tkaka̱ ka̱bata
tukir ki̱ ta̱ ee̱ ie' e̱' tkése̱r. 30 Ta̱ pë' de tai̱ë ie' ska', e'pa wa̱ iduepa de Jesús wörki̱. Iduepa
kȅ shko, kȅ wöbla wawër, kȅ tto, ulà ö klȍ suluulewa̱ ñies s'kirirke duè ulitane wa̱ ese ko̱s
bua'wé̱itö. 31 Pë' ulitane tso' ee̱ isa̱u̱k e'pa wökrarulune. Ie'pa tö isué̱ tö kȅ s'tto esepa
ttéka̱ne, s'ulà ena s'klȍ suluulewa̱ esepa buanene, kȅ s'shko esepa shkéne, ñies kȅ s'wöbla
wawër, esepa wöbla wawëne. E' kue̱ki̱ ie'pa tso' Israel aleripa Këköl ki̱kökka̱ tai̱ë.

Wëpa döka̱ mil tkëyök e' tié Jesús tö
(Marcos 8.1-10)

32 Eta̱ Jesús tö ittökatapa kié ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Sia̱rë ye' wa pë' ikkëpa wër. Ie'pa tso' ye' ta̱ e' ki̱ ká̱ de mañatk ta̱ kȅ ie'pa wa̱ ì ku̱'
ñè. Kȅ ye' é̱na ie'pa patkak u a̱ kȅ chkaule dö' isiwa̱'a̱rwa̱rak ña̱la̱ ki̱.
33 Eta̱ ittökatapa tö iché ia̱:
—Erë ká̱ i' a̱ kȅ yi se̱rku̱'. ¿We̱s sa' tö pan kuè̱mi tai̱ë pë' ekkëpa tioie?

34 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ko̱s a' wa̱ pan tso'?
Ie'pa iiu̱té:
—Sa' wa̱ pan tso' kul (7), ñies nima tso' elkela.
35 Eta̱ ie' tö pë' ké e̱' tulökse̱r i̱ski̱ 36 ta̱ pan kul ena nima e' klö'wé̱itö ta̱ wëstela chéitö
Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö mé ittökatapa a̱ ta̱ ie'pa tö iwatié pë' a̱. 37 Pë' ulitane chké de wë' ta̱
ibata a̱te̱ e' iëne döka̱ kkő̱ kul. 38 Ichkérak e'pa döka̱ mil tkëyök (4.000) wëpa ȅ, alakölpa
ena ala'rla kȅ shta̱ne. 39 Jesús tö pë' yuémine ta̱ ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ imía̱ ká̱ kiè Magdala
ee̱.

16

Fariseowakpa tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese u̱k ké suè̱
(Marcos 8.11-13; Lucas 12.54-56)

1 Fariseowakpa ena saduceowakpa we̱lepa de Jesús ska'. Ie'pa é̱na ie' tsa̱iak, e' kue̱ki̱
ie'pa tö ikié ie' a̱ tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese ú̱itö iwà kkachoie tö moki̱ ie' patkë'bitu̱ Skëköl tö.
2 Erë ie' tö ie'pa iu̱té: “Tsá̱li̱ ta̱ a' tö icheke, ‘Ká̱ tanewa̱ mat bule dìba a̱rdaë buaë’;
3 bla'mi ta̱ a' icheke, ‘Ká̱ tanewa̱ mat ka̱li̱ moneka̱ ttsettseë ta̱ ka̱li̱ yërdaë.’ A' é̱na ia̱ne
buaë mik ta̱ dìba a̱rmi mik ta̱ ka̱li̱ yërmi, eta̱ ¿we̱s ì tköke i̱'ñe ta̱ e' kȅ wà a̱r a' é̱na? 4 A'
dör pë' suluë e' kȅ tö Skëköl dalöiè we̱s trër wakpa kȅ tö imaso dalöiè es. A' ye' a̱ ikié tö ì
kȅ o̱r yi a̱ ese u̱yö iwà kkachoie tö moki̱ Skëköl tö ye' patkë'bitu̱. Erë ilè we̱raëyö etökicha
ȅme iwà kkachoie, e' dör we̱s Jonás ta̱ ibak es.”
Eta̱ ie' tö ie'pa méa̱t ta̱ imía̱ bánet.

Fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ e' pakè
(Marcos 8.14-21)

5 Jesús ena ittökatapa demi batsöri wi̱she̱t, erë ittökatapa é̱na ilè chowa tsè̱mi ñè. 6 Ie'
iché ie'pa a̱:
—Ye' ttȍ ttső̱. A' e̱' kkö'nú fariseowakpa ena saduceowakpa pan wölöwo̱ka̱ e' yöki̱.
7 Ittökatapa iché ñì a̱:
—¡Kȅ se' wa̱ ì dë' ñè!
8 Ì chök ie'pa tso' e' sué̱wa̱itö ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ichök ñì a̱ tö kȅ se' wa̱ ì dë' ñè? ¡Ka̱m a' e̱rblȍ ye' mik moki̱ë! 9 ¿Ka̱m
a' é̱na iwà a̱r? Pan ske̱l wadë'yö wëpa döka̱ mil ske̱yök (5.000) ekkë a̱, ¿e' chowa a' é̱na?
Eta̱ ¿kkő̱ bik ibata kit a' tö? 10 Ñies pan kul wadë'yö wëpa döka̱ mil tkëyök (4.000) ekkë a̱,
¿e' chowa a' é̱na? E' ukuöki̱ ta̱ ¿kkő̱ bik ibata kit a' tö? 11 ¿We̱s a' kȅ é̱na ia̱ne tö ye' kȅ ku̱'
ì ñekesö ese chök? A' e̱' kkö'nú fariseowakpa ena saduceowakpa pan wölöwo̱ka̱ ese yöki̱.
12 Eta̱ ie'pa é̱na ia̱ne tö Jesús kȅ ku̱' pan wölöwo̱ka̱ tso' se' wa̱ ese chök. Ie'pa é̱na ia̱ne
tö ttè wa fariseowakpa ena saduceowakpa tö s'wöbla'we̱ke e' chök ie' tso'.

Pedro tö iché tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'
(Marcos 8.27-30; Lucas 9.18-21)

13 Mik ie'pa de ká̱ kiè Cesarea Filipo, eta̱ Jesús tö ittökatapa a̱ ichaké:
—Ye' dör S'ditsö Alà, ¿i̱ma e' cheke pë' tö ye' dör yi?
14 Ie'pa iiu̱té:
—We̱lepa tö icheke tö be' dör Juan S'wöskuökwak. We̱lepa skà tö icheke tö be' dör
Skëköl tteköl bak kiè Elías shke̱neka̱ne e'. We̱lepa skà tö icheke tö be' dör Skëköl tteköl
bak kiè Jeremías ö Skëköl ttekölpa skà bak e' we̱le.
15 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—Erë ¿i̱ma a' ichè, ye' dör yi?
16 Simón Pedro tö iiu̱té:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa' blúie e'. Be' dör Skëköl chő̱k Alà e'.

17 Jesús iché ie' a̱:
—A Simón, Jonás alà, ayëcha buaë be' dör. Ì ché be' tö e' kȅ mène s'ditsö wa̱ be' a̱, e'
mé ye' Yȅ́ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö be' a̱. 18 E' kue̱ki̱ ye' be' a̱ ichè tö be' dör Pedro (kiè e' wà kiane
chè ák). Be' dör we̱s ák dör u katabloie es, e' wa ye' ichapa kí̱ döraë tai̱ë. Ì ko̱s tso' dȍ
duèwa̱ diché, e' kȅ e̱' alȍpaka̱ ie'pa ki̱. 19 Ì blúie Skëköl tso' e' wékkö kköppóo ké̱wö meke
ye' tö be' a̱. Ye' tö ka̱wö meke be' a̱ ye' tté buaë pakök a̱s Skëköl dȍ s'tso' tai̱ë e' blúie. E'
dör we̱s blu' eköl kanè méso tö blu' wékkö kköppèe a̱s s'döwa̱ia̱ es. Ì kȅ ké̱wö mène be'
wa̱ ká̱ i' a̱, ese kȅ ké̱wö mène Skëköl wa̱. Ñies ì ké̱wö mé be' tö ká̱ i' a̱, ese ké̱wö me'bak
Skëköl tö.
20 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús kȅ wa̱ ittökatapa kàne yi a̱ ichök tö ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e'.

Jesús e̱' biyȍ́ ché tö ie' tterawa̱
(Marcos 8.31–9.1; Lucas 9.22-27)

21 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö itsá̱ ché ittökatapa a̱:
—Ye' ka̱wöta̱ shkökmi Jerusalén, ee̱ judiowak kue̱blupa ena sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö ye' we'ikeraë tai̱ë. Ye' tterawa̱ erë e' ki̱ ká̱ de mañat
eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
22 Pedro tö ie' kiémi bánet ta̱ iuñémiitö:
—¡A Skëkëpa, kȅ e' char! ¡E' mú kȅ dör es! ¡Kȅ e' wamblënuk be' ta̱!
23 Erë ie' e̱' wötrée Pedro kke̱ ta̱ iché:
—¡A Satanás, be' yúshka bánet ye' yöki̱! Be' tso' ye' wöklö'u̱k. Be' kȅ tö íyi suè̱ we̱s
Skëköl tö isue̱ke es; be' tö isue̱ke we̱s s'ditsö tö isue̱ke es.
24-25 Ie' tö iché ittökatapa a̱:
—Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kȅ ulà a̱ se̱ne michoë dȍpa. Erë yi e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ye'
dalërmik, ese ulà a̱ idöraë. E' kue̱ki̱ yi e̱' yuak ye' ttökataie, ese kȅ kàne tkinukia̱ e̱' ki̱. E'
skéie ika̱wöta̱ e̱' chök dȍ ittèwa̱ wötëulewa̱ krus mik ekkë. Es ie' ka̱wöta̱ shkök ye' itöki̱.
26-27 Ye' dör S'ditsö Alà, e' döraë Skëköl olo ta̱' tai̱ë e' a̱, ñies Skëköl biyöchökwakpa ta̱.
Ye' tö sulitane patue̱raë eköl eköl we̱s ise̱r es. E' kue̱ki̱ íyi ulitane tso' ká̱ i' a̱ e' de a' ulà
a̱, erë se̱ne michoë kȅ dë' a' ulà a̱, e' ta̱ e' dör ¿ìie bua' a' a̱? Se̱ne michoë kȅ pato̱rpa ì wa.
28 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' tso' íe̱, e'pa we̱lepa tö ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ blu'ie e'
sue̱raë ka̱m iblërulur e' yöki̱.

17

Jesús tö ilo tai̱ë e' kkaché ittökatapa a̱
(Marcos 9.2-13; Lucas 9.28-30)

1 E' ki̱ ká̱ de teröl, eta̱ Jesús wa̱ Pedro ena Santiago ena Juan dör Santiago ël, e'pa mítse̱r
e̱' ta̱ ká̱ bata ka̱kke̱ë ese ki̱. 2 Ee̱ ie'pa wö sha̱ë ie' manenettsa̱ mía̱ kua̱'ki̱, iwö olobune we̱s
diwö es, ñies idatsi' manenettsa̱ mía̱ saruruë wöñarke dalölöë. 3 E' bet ta̱ ie'pa tö Skëköl
ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Moisés ena Elías e'pa sué̱ ka̱pakök ie' ta̱. 4 Eta̱ Pedro tö iché ie'
a̱:
—A Skëkëpa, buaë se' tso' íe̱. Be' ki̱ ikiane, e̱'ma ye' tö úla yuèka̱ mañatkuela; etkue be'
a̱, etkue Moisés a̱, etkue Elías a̱.
5 Ie' ttökeia̱ e' wösha̱ ta̱ mochka wöñarke dalölöë ese tö ie'pa ki̱téwa̱. Mochka shu̱a̱
ie'pa tö ttȍ ttsé tö ichè: “Se̱ dör ye' alà dalër tai̱ë ye' é̱na, e' wër buaë shu̱te̱ ye' wa. Ie' ttȍ
iu̱tȍ́.”
6 Mik e' ttsé ittökatapa tö ta̱ ie'pa suanéka̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' télur wöwakköt. 7 Jesús
dewa̱ ie'pa o̱'mik ta̱ ie' tö ie'pa kéwa̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A' e̱' kȍ́ka̱; kȅ a' suanuk.
8 Mik ie'pa tö ká̱ sué̱, eta̱ ie'pa isué̱ tö kȅ yi ku̱'ia̱, Jesús ȅ dur.
9 Ie'pa bite̱tkene wa'k, eta̱ Jesús tö ie'pa a̱ ichè:

—Ì sué̱ a' tö e' kë̀ pakar yi a̱ dò̈ mik ye' dör S'ditsö Alà, e' ttéwa̱ shke̱neka̱ne e' ukuöki̱.
10 Ie'pa tö ie' a̱ ichakè:

—¿Ì kue̱ki̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö icheke tö Elías ka̱wöta̱ dökne ke̱we wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' yöki̱?
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—E' yëne tö Elías datse̱kene ke̱we. Ie' tö ì ko̱s kanewe̱ketke ke̱we wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e' yöki̱. 12 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö ie' dë'bak, erë ie'pa kë̀ é̱na ia̱ne tö ie' idir. Ie'pa
tö iwe'ik sia̱rë we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. Es ñies ie'pa tö ye' dör S'ditsö Alà e' we'ikeraë.
13 Ie'pa é̱na ia̱ne tö ie' tso' Juan S'wöskuökwak e' chök.

Duladula eköl tteke aknama tö e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Marcos 9.14-29; Lucas 9.37-43)

14 Mik Jesús ena ittökatapa demine wé̱ pë' daparke ta̱ië ie' panuk ee̱, eta̱ wëm de eköl
ie' ska' ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
15 —A këkëpa, ye' alà sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa. Ie' kirirke sia̱rë, we̱kkë alè ta̱ i̱li̱neka̱, mikle ta̱ ie'
a̱nerö bö' a̱, mikle ta̱ di' a̱. 16 Ka̱m be' dò̈ eta̱ ye' wa̱ idebitu̱ be' ttökatapa a̱ erë ie'pa kë̀ a̱
ibuarne.
17 Jesús tö iché:

—A pë' kë̀ e̱rblöta̱' Skëköl mik, a' kë̀ é̱na ká̱ a̱ne. ¿Mik ye' se̱rmirö a' ta̱? ¿Ko̱s ye' tö a'
dalë'ttsemirö? Kabëla ñe' tsú̱bitu̱ ña.
18 Eta̱ ie' tö aknama uñé ta̱ itrë'wé̱shkar duladula a̱. E' wösha̱ ta̱ duladula buanene
buaë.
19 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa tté ie' ta̱ bánet. Ie'pa ie' a̱ ichaké:

—¿Ì kue̱ki̱ sa' kë̀ a̱ aknama e' trëneshkar?
20 Ie' iché ie'pa a̱:

—A' kë̀ e̱rblöku̱' Skëköl mik moki̱ë e' kue̱ki̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' e̱rblö̋pa Skëköl
mik tsir mostaza wö dör tsirla ekkë, e' ta̱ a' tö ichèmi ka̱bata wì̱ a̱: 'Be' e̱' skö̋ttsa̱ yúshka
bánet', ta̱ imiraa̱ bánet. A' e̱rblöke moki̱ Skëköl mik, e̱'ma kë̀ ì dör darërë a' a̱ wè̱. 21 *

Jesús skà e̱' biyö̋ ché tö itterawa̱
(Marcos 9.30-32; Lucas 9.43-45)

22 Mik Jesús ena ittökatapa ñì dapa'wé̱ Galilea, eta̱ ie' tö ie'pa a̱ ichè:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̱ pë' ulà a̱, 23 ta̱ ye' tterawa̱rakitö, erë e' ki̱ ká̱ de
mañat ta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
Ttè e' tö ie' ttökatapa e̱riawé̱ ta̱ië.

Inuköl shteke Skëköl wé kanéwo̱ie ese patué̱ Jesús tö

24 Mik Jesús ena ittökatapa de Cafarnaúm, eta̱ pë' tö inuköl shteke Skëköl wé kanéwo̱ie
e'pa de Pedro ska' ta̱ ie' a̱ ichaké:
—¿Be' wöbla'u̱kwak tö inuköl patue̱kesö Skëköl wé kanéwo̱ie e' patue̱ta̱'?
25 Pedro tö ie' iu̱té:
—Tö̋, ipatue̱ta̱'.
E' ukuöki̱ ta̱ mik Pedro de we̱shke̱, eta̱ Jesús tté ie' ta̱ ke̱we ta̱ ichéitö ie' a̱:
—A Simón, ¿i̱ma be' ibikeitsè? ¿Yi ña'we̱ke ká̱ wökirpa tö, iká̱ wakpa e̱kka ö pë' kua̱'ki̱?
26 Pedro tö iiu̱té:
—Pë' kua̱'ki̱.
Jesús tö iché:

—E' yëne, e' kue̱ki̱ ila'r kë̀ ka̱wöta̱ ipata̱u̱k. 27 Erë ipata̱ù̱sö a̱s ie'pa kë̀ ulurka̱ se' ki̱.
E' kue̱ki̱ be' yú batsöri kkömik eta̱ biklö' u̱yö̋mi di' a̱. Eta̱ nima tsá̱ kli'wé̱ be' tö e' kkò̈
shu̱ppö̋ö, ee̱ be' tö inuköl kue̱raë et. E' tsú̱mi ie'pa patuo̱ie, e' dör wë' se' böl nuì̱ patuo̱ie.

* 17:21 Yëkkuö këchke we̱le tö versículo 21 kí̱ kuötkéka̱. E' tö iché i' es: Erë aknama ese yërmittsa̱ ikiè S'yé̱ a̱ ena batsè e' è̱ wa.

18

Yi dör ibua'ie Skëköl wöa̱
(Marcos 9.33-37; Lucas 9.46-48)

1 E' ké̱wö ska' ta̱ Jesús ttökatapa de ie' ska' ta̱ ie' a̱ ichakérakitö:
—Ì blúie Skëköl tso' e' shua̱ ¿yi dör ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱?
2 Jesús tö alala kié eköl duése̱r ie'pa shu̱shaë 3 ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kë̀ e̱r mane'ù̱ a̱s a' dö̀ we̱s alala i' es, e' ta̱ a' kë̀ döpawa̱ ì
blúie Skëköl tso' e' a̱. 4 Yi e̱r mane'wé̱ ta̱ ie' e̱' wöéwa we̱s alala i' es, ese döraë ibua'ie ì
blúie Skëköl tso' e' a̱. 5 Yi tö alala i'se kiéwa̱ ye' ttö̀ wa, ese tö ye' wák kiéwa̱.

A' tso' wösh wa ì tö s'ké ì sulu wamblök ese yöki̱
(Marcos 9.42-48; Lucas 17.1-2)

6 “Yi tö ikkëpala e̱rblöke ye' mik, esepa eköl ké ì sulu wamblök, esepa weirdaë tai̱ë
shu̱te̱ tkö̀ka̱ ák wawoie mué̱wa̱ ikuli' a̱ batrèemi dayë a̱ e' tsa̱ta̱. 7 Íyi tso' tai̱ë s'e̱rkiöwo̱ie
ì sulu wamblök, e' kue̱ki̱ wëstela i̱na ká̱ i' wakpa ta̱. Ke̱kraë ì sulu tso' s'e̱rkiöu̱k, erë yi tö
s'ké ì sulu wamblök, wëstela i̱na esepa ta̱.
8 “A' ulà ö a' klö̀ tö a' ké ì sulu wamblök e' ta̱ itö́ö u̱yö́mi bánet. A' döwa̱ se̱ne micho
a̱ ulà etkë̀ ö klö̀ etkë̀, e' dör buaë. E' skéie a' u̱yèwa̱ bö' ñar michoë e' a̱ ulà bötkë ena
klö̀ bötkë e' dör suluë. 9 Ñies s'wöbla tö s'ké ì sulu wamblök, e' ta̱ iyö́ttsa̱ u̱yö́mi bánet.
A' döwa̱ se̱ne micho a̱ wöbla ek ë̀ wa, e' dör buaë. E' skéie a' u̱yèwa̱ bö' ñar michoë e' a̱
wöbla bökë, e' dör suluë.

Obeja chowa e' pakè
(Lucas 15.3-7)

10-11 “A' e̱' kkö'nú, ikkëpala kë̀ watarttsa̱. Ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl biyöchökwakpa tso'
ie'pa kkö'nuk e'pa tso' ke̱kraë ye' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱ e' wörki̱ ie'pa tté chök.
12 “¿I̱ma a' tö ibikeitsè? Wëm eköl wa̱ obeja tso' döka̱ cien ta̱ e' etö chowa, e' ta̱ ¿ì wè̱mi
ie' tö? Obeja döka̱ dabom su̱li̱yök ki̱ su̱li̱tu (99) e' meraa̱t ie' tö kañika̱ ta̱ imía̱ obeja chowa
e' yulök. 13 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö mik ie' tö ikué̱, eta̱ ie' ttsë'nene buaë tkö̀ka̱ imale̱pa
kë̀ chë'wa e' tö ie' ttsë'wè̱ e' tsa̱ta̱. 14 Es Skëköl dör a' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱, e' kë̀ ki̱ ikiane tö
ikkëpala chöwa ekla wë'ia̱.

We̱s se' ké e̱r buanukne ñì ki̱
(Lucas 17.3)

15 “A' yami we̱le tö ì sulu wamblé a' ki̱, e' ta̱ a' yú ie' ska' ta̱ ì sulu wambléitö e' chö́ ie' a̱,
e' shu̱lö́ a' böl ë̀ tö. Ie' tö a' ttö̀ iu̱té, e' ta̱ a' e̱r buanene ñì ki̱. 16 Erë ie' kë̀ wa̱ a' ttö̀ iu̱tëne,
e' ta̱ a' yamipa tsúmi eköl ö böl, ttè ki̱ a' tö ie' kkatè e' ttekölie a̱s io̱r we̱s itso' kitule es.
E' tö ichè, “Ttè ko̱s shu̱lekesö eta̱ ittekölpa kiane böl ö mañal ichoie tö moki̱ idir ö au.”
17 Erë kë̀ ie' wa̱ e'pa ttö̀ ttsëne, e' ta̱ ichö́ ye' icha erule e' kukua. Ñies kë̀ iwa̱ ie'pa ttö̀
iu̱tëne, e' ta̱ isa̱ú̱ we̱s pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè es ö we̱s inuköl shtökwakpa Roma wökirpa
a̱ e'pa suè̱ es.
18 “Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ì cheke a' tö tö e' dör suluë ká̱ i' a̱, ese cheraë Skëköl tö tö e'
dör suluë. Ñies ì cheke a' tö tö e' dör buaë ká̱ i' a̱, ese cheraë Skëköl tö tö e' dör buaë.
19-20 “Ye' tö ì skà chekene a' a̱: Wé̱ a' böl ö mañal ñì dapa'wé̱ ye' ttö̀ wa, ee̱ ye' tso' a' ta̱.
E' kue̱ki̱ a' böl e̱r méwa̱ ñikkëë ká̱ i' a̱ ilè kiök ye' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱, e' ta̱ imeraëitö a' a̱.”
21 Eta̱ Pedro dewa̱ Jesús ska' ta̱ ichakéitö:
—A Skëkëpa, ¿bitökicha ye' yami tö ì sulu wamblé ye' ki̱, e' olo'yèmiyö iki̱? ¿Moki̱ dö̀
kul ekkë?
22 Ie' iiu̱té:

—Kë̀ ye' tö be' a̱ ichè kul ë̀. Ye' ichè tö be' ka̱wöta̱ inuì̱ olo'yök iki̱ ke̱kraë bitökicha
ekkë*

Blu' e̱r buaë ché ikanè méso eköl a̱

23 “Ì̱ chéyö a' a̱ e' wà pakekeyö ttè i' wa. Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s blu' eköl é̱na
nuì̱ shu̱lak ikanè mésopa ta̱ es. 24 Ie' tö ie'pa nuì̱ shu̱lémitke eta̱ ikanè méso eköl debitu̱
ie'pa wa̱ ie' wörki̱, e' wa̱ nuì̱ tso' tai̱ë shu̱te̱† 25 Ie' kë̀ a̱ nuì̱ ekkë pato̱rpa, e' kue̱ki̱ blu' tö
ie' ena ilaköl ena ila'r ena ì ko̱s tso' iwa̱ e' watau̱ktsa̱ ké inuì̱ ekkë patuo̱ie. 26 Ikanè méso
e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ blu' wörki̱ ta̱ ikköché tai̱ë ie' a̱: ‘Be' we'ikèyö, ye' panú bë́rë tsir, e' wa
ye' tö be' patuè̱ttsa̱ se̱raa̱.’ 27 Blu' ie' sué̱ e̱r sia̱rë wa, e' kue̱ki̱ iñarke ko̱s e' olo'yéitö iki̱
se̱raa̱ ta̱ iémine bë̀rë.
28 “Erë mik kanè méso e' mía̱, eta̱ ie' tö kanè méso iëköl kué̱ ña'we̱ke ie' tö elkela ë̀‡
Ta̱ iklö'wé̱wa̱itö ikuli' a̱ tuéwa̱ darërëë ta̱ ichéitö ia̱: ‘¡Be' ñarke ye' ulà a̱, e' pataú̱ttsa̱ ña!’
29 Ta̱ iëköl e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ie' wörki̱ ta̱ ikköché tai̱ë: ‘Be' we'ikèyö, ye' panú bë́rë tsir,
e' wa yö be' patuè̱ttsa̱ se̱raa̱.’ 30 Erë ie' kë̀ wa̱ iëköl kköchöke e' iu̱tëne. Ie' tö iwötökwa̱
patké s'wöto wé a̱ dò̱ mik inuì̱ patué̱ttsa̱itö se̱raa̱ eta̱. 31 Mik kanè mésopa male̱pa tö ittsé,
eta̱ e' tö ie'pa e̱riawé̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie'pa mía̱ blu' ska' ta̱ ichéka̱ se̱raa̱. 32 Eta̱ blu' tö kanè
méso e' kiök patké ta̱ ichéitö ia̱: ‘¡Be' dör pë' suluë! Ye' tö be' ki̱ be' nuì̱ tai̱ë e' olo'ya'
se̱raa̱ be' kköyë' ye' a̱ e' kue̱ki̱. 33 ¿Ì̱ kue̱ki̱ be' kë̀ wa̱ be' yami su̱ne e̱r sia̱rë wa we̱s ye' be'
su̱' es?’ 34 Eta̱ blu' uluneka̱ tai̱ë, e' tö ikanè méso wötökwa̱ patké a̱s iwe'ikò̱ ie'pa tö sia̱rë
dò̱ mik inuì̱ pato̱nettsa̱ se̱raa̱ eta̱. 35 Es ñies a' yami tö ì sulu wamblé a' ki̱ e' nuí̱ kë̀ olo'yè
a' tö iki̱ e̱r moki̱ wa, e' ta̱ ye' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö a' we'ikeraë sia̱rë.”

19

Se' ñì ò̱wa ese ché Jesús tö
(Mateo 5.31-32; Marcos 10.1-12; Lucas 16.18)

1 Mik Jesús tö ttè ekkë ché o̱ne, eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ Galilea mía̱ Judea ta̱ itkattsa̱ Jordán a̱
wi̱she̱t. 2 Tai̱ë pë' dami ie' itöki̱ e'pa shu̱a̱ wé̱pa kirirke esepa ko̱s bua'wé̱itö.
3 Eta̱ fariseowakpa we̱lepa de ie' ska' ta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké itsa̱ioie:
—¿Wëpa a̱ ka̱wö ta̱' itayë owa íyi ulitane kue̱ki̱?
4 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì̱ tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, ¿e' kë̀ su̱ne a' wa̱? E' tö ichè tö tsa̱we ta̱ Skëköl tö se'
yö' wëm ena alaköl. 5 Ie' tö iyë': ‘E' kue̱ki̱ wëpa kë̀ se̱rpaia̱ iyë́ ena imì e'pa dapömik, ta̱
ise̱rdawa̱ alaköl ta̱. Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱ ta̱ ie'pa mía̱ we̱s wák eköl ë̀ es.’* Es ikite̱at 6 e'
kue̱ki̱ ie'pa kë̀ ià̱ böl, ie'pa yöne we̱s wák eköl ë̀ es. E' kue̱ki̱ wé̱pa batséwa̱ Skëköl tö esepa
kë̀ batsökök yi tö.
7 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—E' dör es, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ Moisés tö iyë'a̱t tö wëm tö itayë éwa, ese wák ka̱wöta̱ ñì owa
yëkkuö muk ia̱?
8 Ie' iu̱té:
—A' e̱r darërë, e' kue̱ki̱ Moisés tö ka̱wö me' a' a̱ a' tayë ökwa, erë tsa̱we ta̱ kë̀ idör es.
9 Ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö itayë éwa, kë̀ dör itayë trër kue̱ki̱, ese tö alaköl skà tsé̱wa̱ne, e' ta̱
e' wa ise̱newa̱bak ke̱we e' dalöse̱wé̱wa̱itö.
10 Jesús ttökatapa tö iché ie' a̱:
—E' dör es e' ta̱ bua' idir sa' a̱ tö kë̀ sa' alaköl tsù̱wa̱.
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:

* 18:22 ke̱kraë bitökicha ekkë: Griegoie e' dör dabom kuryök döka̱ kuktökicha (70×7). † 18:24 nuì̱ tai̱ë shu̱te̱: Ttè i' dör inuköl kiè talento e' mil döka̱ dabop. I̱'ñe ta̱' e' ské dör dólares döka̱ millón döka̱ dabom ske̱yök (50,000,000) ‡ 18:28 elkela ë̀: Ttè i' dör inuköl kiè denario ese döka̱ cien. * 19:5 Génesis 2.24 sa̱ú̱.

—Ì ché a' tö e' kë̀ dör sulitane a̱, e' dör wé̱pa a̱ imène esepa ë̀ a̱. 12 Wëpa we̱lepa dör
kachir ie'pa wák dë'ka̱ es e' kue̱ki̱. We̱lepa skà yueke s'kapeyökwakpa tö kachirie. Iskà
tso' esepa se̱rke kachirie ì blúie Skëköl tso' e' kané kue̱ki̱. Wé̱pa se̱rmi es, esepa se̱nú es.

Jesús tö ikié S'yë́ a̱ ala'rla ki̱
(Marcos 10.13-16; Lucas 18.15-17)

13 Pë' wa̱ ala'rla debitu̱ Jesús ska' a̱s ie' ulà mùka̱ iki̱ ena ikiö̀ S'yë́ a̱ iki̱. Erë ittökatapa
tö pë' uñélor. 14 Erë ie' tö iché:
—A̱s ala'rla bitu̱ ye' ska'. Wé̱pa dör we̱s ie'pa es, esepa blúie Skëköl tso', e' kue̱ki̱ kë̀
iwöklö'wa̱ria̱.
15 Eta̱ ie' ulà méka̱ ie'pa ki̱, e' ukuöki̱ ta̱ imía̱ bánet.

Inuköl blú eköl tö Jesús a̱ ichaké
(Marcos 10.17-31; Lucas 18.18-30)

16 Wëm eköl debitu̱ Jesús ska' ta̱ ie' a̱ ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¿ì buaë wè̱mi ye' tö a̱s se̱ne michoë dö̀ ye' ulà a̱?
17 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ be' tö ye' chaké ì dör buaë ese ki̱? Skëköl eköl ë̀ dör buaë. Be' ki̱ se̱ne michoë
kiane, e' ta̱ ttè me'a̱tbak ie' tö dalöiëno e' dalöiö́.
18 Ie' tö Jesús a̱ ichaké:
—¿Ttè wé̱ne?
Ie' iiu̱té:
—'Kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱, kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak e' dalöse̱u̱kwa̱, kë̀ a' ka̱wö ta̱'
akblök, kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'kkatök ka̱chè wa, 19 a' yë́ ena a' mì dalöiö́, ñies a' male̱pa dalëritsö́
we̱s a' wákpa e̱' dalër es.'†
20 Duladula tö ie' a̱ iché:
—Ttè e' ko̱s dalöië'bitu̱ ye' tö ia̱ia̱ë. Eta̱ ¿ì skà kianeia̱?
21 Ie' iiu̱té:
—Be' é̱na ì buaë ko̱s wa̱k se̱raa̱, e' ta̱ be' yú ta̱ ì tso' be' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ se̱raa̱ ta̱ iské
múttsa̱ s'sia̱rëpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ be' shkö́ ye' ta̱ ye' ttökataie. Es ta̱ íyi buaë tai̱ë döraë be'
ulà a̱ ká̱ jaì a̱.
22 Duladula dör inuköl blú tai̱ë, e' kue̱ki̱ mik ie' tö e' ttsé eta̱ ie' e̱rianeka̱ tai̱ë ta̱ imía̱tke.
23 Eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö inuköl blúpa a̱ darërëë idir dökwa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱.
24 Iskà chèneyö a' a̱ tö inuköl blúpa a̱ dökwa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱ e' dör darërëë tkö̀ka̱
kameio tkö̀mi datsi' yuo diké ese wöukla a̱ e' tsa̱ta̱.
25 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ ie'pa tkinewa̱ tai̱ë ta̱ ichéitörak:
—E' dör es e̱'ma ¿yi tsa̱tkërmi?
26 Ie'pa webléitö ta̱ ichéitö:
—E' kë̀ o̱nuk s'ditsö a̱ we̱s, erë Skëköl a̱ íyi ulitane o̱rmi.
27 Eta̱ Pedro tö iché ia̱:
—Sa' tö íyi ulitane me'a̱t ta̱ sa' bite̱ be' ta̱. ¿Ì dö̀mi sa' ulà a̱ e' skéie?
28 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö mik ká̱ i' manerketkene buaë aishkuö ta̱, eta̱ ye' dör S'ditsö
Alà e' döraë ká̱ ulitane blúie olo ta̱' tai̱ë. Ñies a' dör ye' ttökatapa, e'pa e̱' tulörase̱r blu'
kulé döka̱ dabom eyök kí̱ böt e' ki̱, Israel ditséwöpa döka̱ dabom eyök kí̱ böl e'pa wëttsu̱k.
29 Wé̱pa ko̱s tö iu ö iëlpa ö ikutapa ö iyë́ ö imì ö ila'r ö iká̱ ese méa̱t ye' tté kue̱ki̱, e' ta̱ e'pa
ulà a̱ iské dörane tai̱ë shu̱te̱ë, ñies aishkuö ta̱ se̱ne michoë döraë ie'pa ulà a̱. 30 Erë i̱'ñe ta̱
se' tai̱ë tso' ke̱we esepa döraë bataie ena se' tso' bataie i̱'ñe ta̱ esepa döraë ke̱weie.

† 19:19 Éxodo 20.12-16; Deuteronomio 5.16-20; Levítico 19.18

20

Kanè mésopa patuè̱ e' tté

1 “Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköke we̱s itka wëm eköl ta̱ es. E' mía̱ bla'mi kanè mésopa
yulök ie' uva tso' tkëule e' kanéu̱k. 2 Ie' tö iché ie'pa a̱: ‘Ye' tö a' patue̱ke ko̱s s'pato̱rke ká̱
etk ekkë, e' dör denario etk.’ E' dör buaë ie'pa a̱ ta̱ ie' tö ie'pa patké kaneblök. 3 Diwö de
su̱li̱tu (9) eta̱ kanè wák mía̱ne kanè mésopa skà yulök eta̱ ee̱ ie' tö isué̱ tö wëpa tulur ñala̱
ska' kë̀ ku̱' kaneblök. 4 Ie' tö ie'pa a̱ iché: ‘A' yú kaneblök ye' kanè a̱ ta̱ ye' tö a' patue̱ke ko̱s
s'pato̱rke moki̱ ekkë.’ Eta̱ ie'pa mía̱ kaneblök. 5 Diwö de bata a̱ ta̱ ie' mía̱ kanè mésopa skà
yulök eta̱ ie' tö ie'pa patké kaneblök. Ñies tsá̱li̱ diwö de mañat eta̱ ie' mía̱ kanè mésopa
skà yulök ta̱ ie'pa patkéitö ñies kaneblök. 6 Diwö döketke ske̱l eta̱ ie' mía̱ kanè mésopa
skà yulök, ee̱ ie' tö wëpa kué̱ iëte̱r kë̀ ku̱' kaneblök. Ie' tö ie'pa a̱ ichaké: ‘¿Iö́k a' iëte̱r ñië
íe̱ kë̀ ku̱' kaneblök?’ 7 Ie'pa tö iiu̱té: ‘Kë̀ yi wa̱ sa' a̱ kanè mène.’ Eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: ‘A'
yú kaneblök ye' a̱.’
8 “Mik ká̱ tuine, eta̱ kanè wák tö ichè ikanè mésopa patau̱kwak a̱: ‘Kanè mésopa kiö́
eta̱ ie'pa pataú̱. Wé̱pa debitu̱ bataie, e'pa pataú̱mi ke̱we, ta̱ wé̱pa debitu̱ ke̱we, e'pa pataú̱
bataie.’ 9 Eta̱ kanè mésopa debitu̱ kaneblök tsá̱li̱ diwö ske̱l, e'pa pato̱ne ke̱we. Ie'pa ko̱s
pato̱ne denario et et. 10 Mik kanè mésopa debitu̱ kaneblök ke̱we, e'pa pato̱rketke eta̱
ie'pa tö ibikeitsé: ‘Sa' pato̱rke aishe̱t sa' male̱pa tsata̱.’ 11 Erë ie'pa ko̱s pato̱ne denario
et et è̀. 12 E' tö ie'pa kabewé̱ka̱ ta̱ iché kanè wák a̱: ‘Wëpa ikkëpa debitu̱ bataie kaneblé
bërbërla è̀, e' skéie sa' kaneblé ñië, ña'wé̱ dìba tö, ñies shtrine tai̱ë. Eta̱ ¿we̱s be' tö ie'pa
patué̱ ko̱s be' tö sa' patué̱ ekkë?’ 13 Erë kanè wák tö ikanè méso eköl iu̱té: ‘A yami, ye' kë̀
ku̱' ì sulu wamblök be' ta̱. Se' ttè mé ñì a̱ tö ye' be' patue̱ke denario etk. 14 E' kue̱ki̱ be'
inuköl klö'ú̱ ta̱ be' yúshka. Wëm debitu̱ kaneblök ibataie ese a̱ ye' é̱na inuköl mak ko̱s ye'
tö be' a̱ imé ekkë eta̱ ¿we̱s ide? 15 Ye' a̱ ka̱wö ta̱' ì wa̱k ye' é̱na ye' inuköl wa, ese wo̱ie. Ye'
tö ilè kakmeke yile a̱, ¿e' tö be' ukyëwe̱ke ye' ki̱?’
16 “Es s'tso' bataie esepa döraë ke̱weie ena s'tso' ke̱weie esepa döraë bataie.”

Jesús e̱' biyö́ chéne tö ie' tterawa̱ pë' tö
(Marcos 10.32-34; Lucas 18.31-34)

17 Jesús ena ittökatapa dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa mirka̱ Jerusalén ta̱ ie' tö ie'pa kié
bánet ta̱ ichéitö ia̱:
18 —Se' mirka̱ Jerusalén i', eta̱ ee̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' merdattsa̱ sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ulà a̱. Ie'pa tö ye' kichateraë. 19 Ye' merattsa̱rakitö
pë' kë̀ dör judiowak esepa ulà a̱. E'pa tö ye' wayueraë pperaë sia̱rë ta̱ ye' tterawa̱rakitö
wötëule krus mik. Erë e' ki̱ ká̱ de mañat, eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.

Santiago ena Juan e'pa mì tö ka̱wö kié Jesús a̱
(Marcos 10.35-45)

20 Santiago ena Juan dör Zebedeo ala'r e'pa mì de ie'pa ta̱ Jesús ska' ta̱ ie̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ iwörki̱ ilè kioie ie' a̱. 21 Jesús tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì kiane be' ki̱?
Ie' tö iiu̱té:
—Ye' tö be' a̱ ka̱wö kieke tö mik be' tkëneka̱ s'blúie, eta̱ ye' alà eköl tkö́wa̱ be' ulà
bua'kka, eköl be' ulà bakli̱'kka s'wëttsu̱k be' ta̱.
22 Ie' iiu̱té:
—Ì kieke a' tö e' kë̀ wà jche̱r a' wa̱. ¿Ye' tka̱' wayarmi a' a̱? ¿A' e̱' ché weinuk we̱s ye'
weirdaë es?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Tö́, sa' dirmi.
23 Ie' iché:
—Moki̱ ye' tka̱' wayeraë a' tö, a' weirdaë we̱s ye' es. Erë e̱' tkökse̱r ye' ulà bua'kka ö ye'
ulà bakli̱'kka, e' kë̀ ké̱wö menuk ye' a̱. E' tso'tke ye' Yë́ wa̱ klöule yi a̱ imekeitö esepa a̱.

24 Mik ttè e' ttséwa̱ ittökatapa male̱pa döka̱ dabom eyök (10) e'pa tö, eta̱ ie'pa uluneka̱
ie'pa böl ñe' ki̱. 25 Erë ie' tö ie'pa ulitane kié ta̱ iché ia̱:

—A' wa̱ ijche̱r tö pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè, esepa wökirpa ko̱s e̱' alökeka̱ ie'pa ki̱ ke̱kraë,
ñies iblúpa tö ie'pa patkeke kësik wa. 26 Erë a' kë̀ kàne e̱' wamblök es. E' skéie, a' isie e̱'
yuak a' wökirie, ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa imale̱pa diki̱a̱ diöshe̱t ikanè mésoie. 27 Ñies a' isie
e̱' yuak ibua'ie a' male̱pa tsa̱ta̱, ese ka̱wöta̱ e̱' muktsa̱ imale̱pa a̱ kanè mésoie. 28 Ye' dör
S'ditsö Alà, e' kë̀ dë'bitu̱ a̱s yi tö ye' ki̱mù. Ye' dë'bitu̱ ie'pa ki̱muk ena e̱' muktsa̱ ttèwa̱
pë' tso' ta̱ië e' nuì̱ skéie. E' kue̱ki̱ a' ka̱wöta̱ e̱' wöökwa a' male̱pa kanè mésoie.

Wëpa böl wöbla kë̀ wawër e'pa bua'wé̱ Jesús tö
(Marcos 10.46-52; Lucas 18.35-43)

29 Jesús ena ittökatapa e̱' yéttsa̱ Jericó, e'pa itöki̱ pë' mirwa̱ ta̱ië. 30 Eta̱ wëpa böl wöbla
kë̀ wawër, e'pa tulur ñala̱ ska'. Mik ie'pa tö ittsé tö Jesús dami, eta̱ ie'pa tö iché a̱neule:

—¡A këkëpa, s'blú David bak e' aleri, sa' saú̱ e̱r sia̱rë wa!

31 Pë' tö wëpa e' uñeke a̱s ie'pa siwa̱'blö̀wa̱, erë ie'pa kí̱ a̱neka̱ ta̱ië:

—A këkëpa, David aleri, sa' saú̱ e̱r sia̱rë wa

32 Jesús e̱' duése̱r ta̱ wëpa wöbla kë̀ wawër e'pa kiéitö ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö:

—¿Ì̱ kiane a' ki̱?

33 Ie'pa iiu̱té:

—A këkëpa, sa' wöbla bua'ú̱.

34 Ie' tö ie'pa sué̱ e̱r sia̱rë wa ta̱ ie'pa wöbla kéitö. E' wö shà̱ ta̱ ie'pa wöbla buanene ta̱
imíyal ie' ta̱.

21

Jesús demi Jerusalén
(Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40; Juan 12.12-19)

1 Mik Jesús ena ittökatapa demi tsi̱net Jerusalén, ká̱ kiè Betfagé tso' Olivo ké̱bata a̱ ee̱,
eta̱ ie' tö ittökatapa kié böl 2 ta̱ ichéitö ia̱rak:

—A' yú wì̱ u wëne eruleë ee̱. Mik a' demi ee̱, eta̱ bet ta̱ a' tö burro alaki kue̱raë etö
moulewa̱ ena ilala dur io̱'mik. E' wötsö́ö ta̱ itsú̱bitu̱ ña. 3 Yile tö a' a̱ ichaké, e' ta̱ iiu̱tö́:
'Skëkëpa ki̱ ikiane, e' wa ie' tö imène.'

4 Itka es a̱s ì yë'a̱tbak Skëköl tteköl tö e' wà tkö̀ es. Ie' tö iyë':

5 "Ichö́ Jerusalén wakpa a̱:
'Ye' ttö̀ ttsö́, a' blú datse̱ a' ska' e̱' tkëuleka̱ burro ki̱.
Ie' dör pë' bë̀rë kë̀ e̱' ttsöta̱'ka̱.
Ie' datse̱ burro alala ki̱, e' dör iyiwak tso' dalì oie ese.' "[*]
Es Skëköl tteköl tö iyë'a̱t.

6 Ittökatapa míyal ta̱ iwé̱rakitö we̱s Jesús tö iché ie'pa a̱ es. 7 Ie'pa wa̱ burro alaki ena
ilala bite̱tse̱r Jesús a̱. Ie'pa tö ipaio ki̱kke̱ méka̱ burro alala ki̱ ta̱ Jesús e̱' tkéka̱ iki̱. 8 Pë'
tso' ta̱ië e'pa tö ipaio ki̱kke̱ shuélor ñala̱ ki̱, ñies we̱lepa tö kal kö̀ télor shuélor ñala̱ ki̱
Jesús ñalé̱ tso̱ie. 9 Pë' mirwa̱ ke̱weie Jesús yöki̱ ñies itöki̱, e'pa ulitane a̱rke ta̱ië:

—¡Ie' i' dör se' blú bak David e' aleri, e' ki̱köka̱sö! Ayëcha buaë ie' datse̱ Skëköl ttö̀ wa.
¡Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱köka̱sö![†]

10 Mik ie' dewa̱ Jerusalén, eta̱ e' wakpa aláneka̱ ta̱ië ta̱ ichaké:

—¿Yi dör ie'?

11 Pë' datse̱ ta̱ië ie' ta̱, e'pa tö iu̱té:

—E' dör Jesús. Ie' dör Skëköl tteköl datse̱ Nazaret a̱te̱ Galilea e'.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱
(Marcos 11.15-19; Lucas 19.45-48; Juan 2.13-22)

[*] 21:5 Zacarías 9.9 [†] 21:9 Salmo 118.26

12 Eta̱ Jesús dewa̱ Skëköl wé a̱. Eta̱ wé̱pa tso' ee̱ íyi ta̱u̱k ena íyi watau̱k e'pa ko̱s
trë'wé̱yal ie' tö. Inuköl mane'u̱k‡ wakpa mesa trélurka̱itö. Ñies nuböl watau̱kwakpa
kula' trélurka̱itö. 13 Ie' iché ie'pa a̱:
—Skëköl tö iyë'a̱t iyëkkuö ki̱: ‘Ye' u kirdaë tto ye' ta̱ wé’,§ erë a' tö iia'wé̱ka̱ akblo wéie.
14 Eta̱ s'wöbla kë̀ wawër ena kë̀ s'shko bua' esepa debitu̱ Jesús ska' Skëköl wé a̱ ta̱ ie'
tö ie'pa bua'wé̱. 15 Ala'rla tso' ee̱ e'pa tö iché a̱neule: ‘¡S'blú bak David, e' aleri ki̱kökka̱sö!’
Mik sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö ì wé̱ Jesús tö e' sué̱,
ena i̱ma ala'rla tö ie' ché e' ttsé, eta̱ ie'pa uluneka̱ tai̱ë 16 ta̱ ichéitörak Jesús a̱:
—Ì chök ala'rla tso', ¿e' ttsé be' tö?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Tö́, e' ttséyö. Erë i̱ma e' chè Skëköl yëkkuö tö, wësua e' kë̀ su̱ule a' wa̱. E' tö ichè:
‘A Skëköl, ala'rla ena bëbëpala tsu'yökeia̱, esepa kébö e̱' ki̱kökka̱.’*
17 Eta̱ ie' tö ie'pa méa̱t ta̱ imía̱ ká̱ kiè Betania ee̱. Ee̱ ie' kapére.

Higo klö̀ siwé̱wa̱ Jesús tö
(Marcos 11.12-14,20-26)

18 Bule es bla'mi ta̱ Jesús michone Jerusalén ta̱ ie' mirwa̱ ñala̱ wa ta̱ ie' dué bli wa̱. 19 Ie'
tö higuera klö̀ te̱r elka sué̱ ta̱ imía̱ iwö yulök katè. Erë kë̀ iwö ta̱', ikö̀ ë̀ arwa̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱
ie' tö iché kal e' a̱:
—¡Kë̀ be' wörpaia̱ yës!
E' wösha̱ ta̱ higuera klö̀ sinewa̱mi. 20 Mik e' sué̱ ittökatapa tö, eta̱ e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱
tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿We̱s higuera klö̀ sinewa̱ bet?
21 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' e̱rblé Skëköl mik moki̱, kë̀ ibikeitsule bötböt, e' ta̱ ì wé̱ ye'
tö, e' o̱rmi a' a̱ ñies. E' kíie ta̱ a' tö ichèmi ka̱bata wì̱ a̱: ‘Be' e̱' skö́ttsa̱ í̱e a̱núwa dayë a̱’, e'
ta̱ es iwà tköraë. 22 A' e̱rblé Skëköl mik moki̱, e' ta̱ ì ko̱s kié a' tö ie' a̱ e' wà döraë a' ulà a̱.

¿Yi tö ka̱wö mé Jesús a̱?
(Marcos 11.27-33; Lucas 20.1-8)

23 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ Skëköl wé a̱, ee̱ ie' tso' s'wöbla'u̱k. Eta̱ sacerdotepa wökirpa
ena judiowak kue̱blupa de ie' ska' ta̱ ichaké ia̱:
—¿Yi ttö̀ wa be' tö íyi ikkë we̱ke? ¿Yi tö e' ké̱wö mé be' a̱?
24 Ie' iiu̱té:
—Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakeke, e' iu̱té a' tö, e' ta̱ ye' tö a' a̱ icheke tö yi tö iké̱wö me' ye'
a̱. 25 ¿Yi tö Juan patkë' s'wöskuök? ¿Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ö s'ditsö?
Ie'pa ñì iu̱témi ta̱ ichérakitö: “Se' tö ichèmi tö Skëköl tö ka̱wö mé Juan a̱, e' ta̱ ie' tö se'
iu̱tèmi: ‘Eta̱ ¿ì kue̱ki̱ a' kë̀ wa̱ ie' ttè klöo̱ne?’ 26 Pë' ulitane tö iklö'wé̱ tö Juan dör Skëköl
tteköl. Se' suane ie'pa yöki̱, e' kue̱ki̱ kë̀ se' a̱ iyënuk tö Juan a̱ ka̱wö me' s'ditsö tö.” 27 E'
kue̱ki̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̀ sa' wa̱ ijche̱r.
Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Es ñies ye' kë̀ tö a' a̱ ichepa tö yi tö ye' a̱ ka̱wö mé íyi ikkë wo̱ie.

Ala'r böl e' tté

28 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ttè kleekeyö a' a̱ e' ttsö́ a' tö. Wëm eköl alà dör böl wëpa, e' debitu̱ ilà eköl ska' ke̱we
ta̱ ichéitö ia̱: ‘A alà, be' yú kaneblök i̱'ñe ye' uva tso' tkëule e' a̱.’ 29 Ilà tö iiu̱té: ‘Kë̀ ye'
mìne.’ Erë e' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ibikeitséne kua̱'ki̱ ta̱ imía̱. 30 E' ukuöki̱ ta̱ iyé̱ mía̱ ilà iëköl

‡ 21:12 inuköl mane'u̱k: Judiowak a̱ inuköl tso' wakanewè̱ Skëköl wé ë̀ a̱, e' tue̱kene ie'pa tö inuköl ëse wa. § 21:13 Isaías 56.7 * 21:16 Salmo 8.3

ska' ta̱ ichéitö ia̱: 'Be' yú kaneblök ye' uva tso' tkëule e' a̱.' Ilà iu̱té: 'Ëkëkë ye' mi'ke.' Erë ie' kë̀ mìne.

Eta̱ Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:

31-32 —¿I̱ma a' tö ibikeitsè? Ala'r böl, ¿e' wé̱ne tö iyḗ ttò iu̱té?

Ie'pa tö ie' iu̱té:

—Wé̱ne a̱ ichéitö ke̱we e'.

Ie' iché ie'pa a̱:

—Juan S'wöskuökwak dë'bitu̱ se̱ne yësyësë ñalé̱ kkachök a' a̱, erë a' kë̀ wa̱ ie' ttè klöo̱ne.
Erë inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱ ena alakölpa sulusipa, esepa tö ie' ttè klö'wé̱. E'
sué̱ a' tö erë kë̀ a' e̱r maneo̱ne ie' ttè klö'wo̱ie. E' kue̱ki̱ moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ie'pa esepa
dörawa̱ a' skéie ì blúie Skëköl tso' e' a̱.

Uva kanéu̱kwakpa sulusipa e' tté
(Marcos 12.1-12; Lucas 20.9-19)

33 Iskà kleekeyö a' a̱, e' ttsṍ. Kanè wák eköl tö uva kuatké tai̱ë ta̱ ikköiéwa̱itö buaë, ka̱uk
biéitö uva diò tuoie. Ñies úla yuéitö ka̱kke̱ë uva kkö'noie. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ipeitéa̱t wëpa
we̱lepa a̱ a̱s ie'pa tö ipataù̱ ie' a̱ iwörke e' kak wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ká̱ bánet. 34 Mik
uvawö aline tso'tke wë'ià̱ë shtè, eta̱ ie' tö ikanè mésopa we̱lepa patkémi ie' icha tsu̱k.
35 Erë kanéu̱kwakpa tö ikanè mésopa klö'wé̱wa̱, eköl ppérakitö sia̱rë, eköl ttéwa̱rakitö,
eköl shka̱'wé̱rakitö tai̱ë ák wa. 36 Eta̱ kanè wák tö ikanè mésopa skà patkémine tkö̀ka̱
kuaë ipatkë'itö e' tsa̱ta̱. Erë kanéu̱kwakpa tö iwamblé ie'pa ta̱ we̱s ie'pa tö iwamblë' wé̱pa
dë'rö kuaë e'pa ta̱ es.

37 "Bata ekkë ta̱ ie' tö iwák alà patkémi ta̱ ie' ibikeitsé: 'Ye' alà idir, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
idalöieraë.' 38 Erë mik ie'pa tö ilà sué̱, eta̱ ie'pa iché ñì a̱: 'Ie' wì̱ dör ká̱ i' wak alà, ká̱ i'
a̱tdaë ie' ulà a̱. Ittöwa̱sö eta̱ es se' ulà a̱ ká̱ i' a̱tdaë.' 39 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱wa̱ yéttsa̱
bánet ta̱ ittéwa̱rakitö."

40 Eta̱ Jesús tö iché:

—Ye' tö a' a̱ ichakè: ¿I̱ma a' tö ibikeitsé? Mik kanè wák dene eta̱ ¿ì we̱raë ie' tö
kanéu̱kwakpa e'pa ta̱?

41 Ie'pa tö iiu̱té:

—Ie' tö pë' sulusipa e'pa tteralur e̱r sulu wa ta̱ uva kané meraneitö kanéu̱kwakpa
kua̱'ki̱pa tö ipatue̱raë buaë mik iké̱wö döke bit ekkë esepa a̱.

42 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:

—Ye' tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, ¿e' kë̀ su̱ne a' wa̱? E' tö ichè:

'Ák watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö
e' yönene ák bua'buaie.
E' kaneo̱' Skëköl tö,
ta̱ e' tö s'ttsë'we̱ke buaë, s'tkinewa̱ iweblök.'†
Es Skëköl yëkkuö tö iyë'a̱t.

43 E' kue̱ki̱ yö ichè a' a̱ tö ì blúie Skëköl tso' e' kané mène a' a̱, erë e' yerattsa̱itö a' ulà
a̱ ta̱ imeraëitö pë' kua̱'ki̱pa tö iwakanewe̱raë buaë esepa a̱. 44 Es yi klastkëne ák e' mik
ese pa̱rolordaë ena yi ki̱ ák e' a̱neka̱ ese yalitdawa̱ idiki̱a̱. 45 Mik sacerdotepa wökirpa ena
fariseowakpa tö ì kleé Jesús tö ñe' ttsé, eta̱ ie'pa tö isué̱wa̱ tö ie' tso' ie'pa chök. 46 E' kue̱ki̱
ie'pa é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ ee̱. Erë pë' tö iklö'wé̱ tö ie' dör Skëköl tteköl, e' kue̱ki̱ ie'pa suane
pë' yöki̱ ta̱ kë̀ ie'pa wa̱ iklöo̱newa̱.

22

Blu' alà ulabatske e' tté
(Lucas 14.15-24)

1 Eta̱ Jesús tö ttè skà kleé ie'pa a̱ i' es: 2 "Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköke we̱s itka blu'
eköl ta̱ es. E' tö ilà ulabatske e' ké̱wö tkö'we̱ke. 3 Ie' tö ikanè mésopa patké wé̱pa kiule

† 21:42 Salmo 118.22-23

ko̱s e'pa a̱ ichök: ‘Blu' alà ulabatske e' diwö de, a' shkö́ iké̱wö tkö'u̱k.’ Erë ie'pa kë̀ shkak.
4 E' ukuöki̱ ta̱ blu' tö ikanè mésopa kua̱'ki̱ skà patkémi e'pa a̱ ichéitö: ‘Ichö́ wé̱pa kiule
ko̱s a̱ tö ye' iyiwak bua'buaë e' duotke alinetke, katè ë̀ kianeia̱. E' kue̱ki̱ a' shkö́ ye' alà
ulabatske e' ké̱wö tkö'u̱k.’ Eta̱ ie'pa míyal e' chök wé̱pa kiule e'pa a̱. 5 Erë wé̱pa kiule
ko̱s e'pa kë̀ wa̱ blu' ttö̀ iu̱tëne. Ie'pa eköl mía̱ ikanè ki̱, eköl mía̱ íyi watau̱k 6 ta̱ imale̱pa
tö blu' kanè mésopa klö'wé̱wa̱ ta̱ iwe'ikérakitö sia̱rë, ñies we̱lepa ttéwa̱rakitö. 7 Eta̱ blu'
ulunekа̱ tai̱ë ie'pa ki̱ ta̱ ie' tö iché iñippökwakpa a̱: ‘A' yú ie'pa ko̱s ttökulur, ñies ie'pa u
ko̱s ña'ú̱wa.’ 8 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ikanè mésopa a̱: ‘Íyi ulitane tso'tke ye' alà ulabatske
e' ké̱wö tkö'wo̱ie, erë wé̱pa kiule e'pa dör pë' suluë, e' kue̱ki̱ ye' kë̀ tö ka̱wö mepa ie'pa
a̱ ye' alà ulabatske e' ké̱wö tkö'u̱k. 9 E' kue̱ki̱ a' yú bet ñala̱ kibi ko̱s ese ki̱ ta̱ pë' ko̱s sué̱
a' tö e'pa a̱ ishke̱ñú ka̱wö tkö'u̱k ye' ta̱.’ 10 Eta̱ ikanè mésopa míyal ñala̱ ko̱s ki̱ ta̱ pë' ko̱s
kué̱ ie'pa tö, pë' buaë ena pë' suluë, esepa dapa'wé̱ka̱ wé̱ ie'pa tso' iké̱wö tkö'u̱k e' wé a̱.
Es iwé wà iëne tai̱ë.

11 “Erë mik blu' de wé̱pa dapane e'pa sau̱k, eta̱ wëm eköl sué̱itö kë̀ e̱' paiëule we̱s
ika̱wöta̱ e̱' paiök ulabatsè ké̱wö tkö'wo̱ es. 12 E' kue̱ki̱ blu' tö ie' a̱ iché: ‘A yami, ¿we̱s
be' dewa̱? Be' kë̀ e̱' paiëule ulabatsè ké̱wö tkö'wo̱ ese datsi' wa.’ Erë wëm e' kë̀ wa̱ blu'
iu̱tëne yës. 13 Eta̱ blu' tö iché ichkö̀ watiökwakpa a̱: ‘Wëm i' ulà ena iklö moú̱wa̱ a' tö ta̱
iu̱yö́ttsa̱ bánet stui ké̱ a̱, ee̱ ie' iu̱raë sia̱rë, ikà blardaë iweir tai̱ë e' kue̱ki̱.’ 14 Ttè e' pakéyö
a' a̱ e' wà dör i' es. S'tso' tai̱ë kiule a̱s Skëköl klö'u̱rakitö iblúie, erë wé̱pa shu̱kitbakitö
esepa kë̀ dör tai̱ë.”

S'wökirpa patau̱k, e' tté
(Marcos 12.13-17; Lucas 20.20-26)

15 E' ukuöki̱ ta̱ fariseowakpa míyal ta̱ ittérak ñita̱: “ilè chakö̀sö Jesús a̱ a̱s ie' tö ilè sulu
chö̀ ikkatoie.” 16 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iklépa we̱lepa ena Herodes klépa we̱lepa patkémi ie' a̱
ichakök. Ie'pa tö ie' a̱ iché:

—A s'wöbla'u̱kwak, sa' wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë be' ttö̀ moki̱ë. Be' tö sulitane sue̱ke ñikkëë.
I̱ma pë' tö be' cheke e' kë̀ ki̱ be' tkine. E' kue̱ki̱ be' tö s'wöbla'we̱ke yësyësë Skëköl ñalé̱
tté wa. 17 E' kue̱ki̱ ichö́ sa' a̱, ¿i̱ma be' tö ibikeitsè? Roma wökir kibi patuè̱sö ¿e' dör buaë
ö kë̀ idör buaë?

18 Ie' tö isué̱wa̱ tö ie'pa tso' ie' chakök e̱r sulu wa, e' kue̱ki̱ ie' iiu̱té i' es:

—A' e̱' ö̀ suluë, ¿ì kue̱ki̱ a' tso' ye' ma'u̱k tsa̱iè? 19 Inuköl tso' a' wa̱ Roma wökir patuo̱ie,
e' kkachö́ ye' a̱ et.

Ta̱ ie'pa wa̱ inuköl wöshki ese debitu̱ia̱ et. 20 Eta̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:

—¿Yi diököl ena yi kiè me'rka̱ iki̱?

21 Ie'pa iiu̱té:

—Roma wökir kibi.

Eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché:

—E̱'ma ko̱s Roma wökir kibi icha, ese mú ie' a̱, ta̱ ko̱s Skëköl icha ese mú ie' a̱.

22 Mik ie'pa tö e' ttsé, eta̱ ie'pa tkinewa̱. Ie'pa tö iméa̱t ta̱ imíyal.

¿S'duolur e' shke̱rmika̱ne ö au?
(Marcos 12.18-27; Lucas 20.27-40)

23 E' ë̀ diwö wa, saduceowakpa we̱lepa de Jesús ska'. E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'duowa̱
e'pa kë̀ shke̱nukka̱ne. Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:

24 —A s'wöbla'u̱kwak, Moisés tö se' a̱ iyë'a̱t tö wëm blënewa̱ kë̀ alà a̱te̱, e' ta̱ ie' ël ka̱wöta̱
ischö́ tsu̱kwa̱ a̱s ilà kö̀ka̱ iël blënewa̱, e' a̱. 25 Etökicha sa' shu̱a̱ wëpa bak döka̱ kul ñì ëlpa.
Ikibi alaköl tsé̱wa̱, erë iblënewa̱ kë̀ alà a̱te̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' itöki̱ iël tö ischö́ tsé̱wa̱, 26 erë
ñies e' blënewa̱ kë̀ alà a̱te̱. Es itka iël skà ta̱ ñies imale̱pa ko̱s e'pa ta̱. Ie'pa kul blërulune

kë̀ alà a̱te̱ yës. 27 Bata ekkë ta̱ ñies ilaköl blënewa̱. 28 Wëpa kul e'pa bak alaköl eköl ë̀ ta̱.
Mik s'duowa̱ e'pa shke̱neka̱ne, eta̱ ¿wé̱ne dò̀mi ie' wëm chó̀kie?
29 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kë̀ wa̱ Skëköl yëkkuö su̱ule, ñies ie' diché kë̀ jche̱r a' wa̱, e' kue̱ki̱ a' wöa̱ ká̱ chowa.
30 Mik s'duolur e'pa shke̱neka̱ne, eta̱ wëpa ena alakölpa kë̀ se̱rpawa̱ia̱ ñita̱. E'pa míyal
we̱s Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱ kë̀ se̱rta̱'wa̱ ñita̱ es. 31 ¿A' ki̱ kiane jche̱no tö moki̱
s'duowa̱ e'pa shke̱rdaka̱ne? Ì yë' Skëköl tö a' a̱ iyëkkuö ki̱ ¿e' kë̀ a̱ritsule a' wa̱? Ie' tö
iyë' Moisés a̱: 32 'Ye' dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl.'* Ie' kë̀ dör s'duowa̱ e'pa
Këköl. ¡Ie' dör s'ttsë'ka e'pa Këköl! E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö s'duowa̱ e'pa shke̱rdaka̱ne.
33 Mik pë' tö ttè wa Jesús tö s'wöbla'we̱ke ñe' ttsé, eta̱ ie'pa tkirulune.

¿Skëköl ttè dalöiëno e' isie dör ikibiie?
(Marcos 12.28-34)

34 Mik fariseowakpa wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús tö saduceowakpa siwa̱'blöwé̱wa̱ ttè moki̱
wa, 35 eta̱ ie'pa eköl dör s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa, e' tö ie' a̱ ilè chaké itsa̱ioie:
36 —A S'wöbla'u̱kwak, Skëköl ttè dalöiëno ¿e' wé̱ne dör ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱?
37 Ie' iiu̱té:
—'Këkë dör a' Këköl, e' dalëritsö́ a' e̱r ko̱s wa, a' wák ko̱s wa ena a' e̱rbikè ko̱s wa.' 38 Ttè
e' dör ibua'ie ttè dalöiëno male̱pa ko̱s tsa̱ta̱. 39 Erë e' itöki̱ ttè skà tso', e' dör we̱s iët ñe'
es, e' tö ichè: 'A' male̱pa dalëritsö́ we̱s a' wákpa e̱' dalër es.' 40 Ttè dalöiëno ko̱s kitbak
Moisés tö ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱, e' wöiënewa̱ ttè böt ñe' ë̀ a̱.

¿Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör yi aleri?
(Marcos 12.35-37; Lucas 20.41-44)

41 Fariseowakpa daparkeia̱, 42 e' dalewa Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿I̱ma a' tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' chè, tö yi aleri idir?
Ie'pa ie' iu̱té:
—E' dör s'blú bak kiè David e' aleri.
43 Eta̱ ie' iché ie'pa a̱:
—E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s David tö iki' ie' Këköl? David tö iyë' Skëköl Wiköl wa i' es:
44 'Skëköl tö iché ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkö́se̱r ye' ulà bua'kka dalöiëno ta̱ië,
dò̀ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klò̀ diki̱a̱ eta̱.'†
45 Ie' dör David aleri, e' ta̱ ¿we̱s e' kièmi David tö ie' Këköl?
46 Kë̀ yi a̱ ie' iu̱tëneia̱ yës. E' ukuöki̱ ta̱ kë̀ yi kësik dë'ka̱ia̱ ie' a̱ ì skà chakök.

23

Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kkaté Jesús tö
(Marcos 12.38-40; Lucas 11.37-54; 20.45-47)

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱ ena s'tso' ta̱ië e' kukua: 2 S'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa ena fariseowakpa a̱ ka̱wö mène ttè dalöiëno me'a̱tbak Moisés tö e'
wà pakök se' a̱. 3 E' kue̱ki̱ ì ko̱s dalöiök a' ké ie'pa tö e' dalöió̱. Erë ì dalöiök ie'pa tö a' ké
ese kë̀ dalöieta̱' ie'pa wákpa tö. E' kue̱ki̱ kë̀ ie'pa waköwa̱r a' tö. 4 Ie'pa tö ttè dalöiëno
ta̱ië darërëë ese meke s'male̱pa a̱ wà dalöiè. E' dör we̱s dalì e̱kke̱ë iè s'ki̱ es, erë ie'pa kë̀
tö iketa̱'wa̱ iulatska ë̀ wa s'ki̱moie. 5 Ì ko̱s we̱ke ie'pa tö e' dör s'ditsö ë̀ wö wa e̱' oie tö
ie'pa dör pë' buaë. Skëköl ttè we̱le kitule datsi'tak ki̱, ese mue̱ke ie'pa tö iwötsa̱ ki̱ ena
iulà ki̱ e̱' ki̱tkoie. Ñies ie'pa wöbatsö idatsi' ki̱tkök datsi'tak batsi̱batsi̱ chalala buaala ese
wa. 6 Wé̱ ie'pa ka̱wö tkö'u̱ke ñies ñì dapa'wo̱ wé̱ a̱ ese ska' kula' tso' skëkëpa dalöiërta̱'

* 22:32 Ye' dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl: Mik ttè e' ché Skëköl tö Moisés a̱, eta̱ Abraham, Isaac ena Jacob e'pa blërulunebak ká̱ i̱a̱ia̱ë. We̱s ie' tö ichè, e' wà kiane chè tö ie'pa tso' ttsë'ka Skëköl ta̱. Éxodo 3.6 sa̱ú̱. † 22:44 Salmo 110.1

tai̱ë esepa a̱, ese ki̱ ie'pa wöbatsö e̱' tkökse̱r. 7 Ñies ie'pa ki̱ ikiar tö pë' tö ie'pa shke̱'wè̱
we̱s këkëpa dalöiërta̱' tai̱ë ese shke̱'wè̱ es wé̱ pë' tso' tai̱ë e'pa wöwa. Ie'pa wöbatsö tö
pë' tö ie'pa kiè ‘s'wöbla'u̱kwak’.

8 “Erë a' ulitane dör ñies ȅ, e' kue̱ki̱ kȅ a' ñì kiök ‘s'wöbla'u̱kwak.’ A' wöbla'u̱kwak e'
dör eköl ȅme e' kue̱ki̱ kȅ a' ñì kiök es. 9 Ñies a' ulitane yé̱ dör eköl ȅme, e' dör Skëköl
tso' ká̱ jaì a̱ e'. E' kue̱ki̱ kȅ yi kiar ká̱ i' a̱ ‘S'yé̱.’ 10 Ñies a' wökir dör eköl ȅme, e' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. E' kue̱ki̱ kȅ a' ñì kiök ‘s'wökir.’ 11-12 Yi e̱' ttséka̱ tai̱ë, esepa
wöardawa; erë yi e̱' wöéwa diöshe̱t, esepa ki̱kardaka̱. E' kue̱ki̱ wé̱ dör ibua'ie a' shu̱a̱ ese
ka̱wöta̱ e̱' wöökwa kanè mésoie imale̱pa ki̱muk.

13-14 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ
suluë! Ì blúie Skëköl tso' e' wékkö wötekewa̱ a' tö s'male̱pa yöki̱ a̱s kȅ ie'pa döwa̱. A' kȅ
mi'wa̱, ñies wé̱pa shkakwa̱ esepa wöklö'we̱ke a' tö.

15 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ
suluë! A' shköke ká̱ ko̱s ekkë ki̱ s'yulök a̱s ie̱' yuȍ a' ttökataie. Mik a' ikué̱, eta̱ iyué a' tö ì
sulu wamblökwak tai̱ë tkȍka̱ a' wákpa tsa̱ta̱. Es ie' weirdaë sia̱rë bö' ké̱ a̱ we̱s a' es.

16 “¡A' dör we̱s sulaiökwakpa wöbla kȅ wawër es! ¡Wëstela i̱na a' ta̱! A' icheke: ‘Yi tö
ttè mé Skëköl wé wa, ese kȅ ka̱wöta̱ iiu̱tök kröröë. Erë yi tö ttè mé orochka tso' wötëule
Skëköl wé mik e' wa, e' ta̱ e' wà ka̱wöta̱ iu̱tè.’ 17 ¡A' kȅ e̱r ta̱'! ¡A' dör we̱s s'wöbla kȅ
wawër es! ¿Ì dör ibua'ie, orochka tso' Skëköl wé mik e' ö Skëköl wé tö orochka batse'wé̱
e'? 18 Ñies a' tö icheke: ‘Yi tö ttè mé ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ e' wa, e' ta̱ ese kȅ ka̱wöta̱
iiu̱tök kröröë. Erë yi tö ttè mé íyi me'rka̱ ka̱' ñe' ki̱ e' wa, e' ta̱ e' wà ka̱wöta̱ iu̱tè.’ 19 ¡A'
dör we̱s s'wöbla kȅ wawër es! ¿Ì dör ibua'ie, íyi me'rka̱ ka̱' ñe' ki̱ e' ö ka̱' tö ibatse'wé̱ e'?
20 Yi tö ttè mé ka̱' ñe' wa, ese kȅ ku̱' ttè muk ka̱' ñe' ȅ wa, ñies ie' tso' ttè muk ko̱s ì tso'
iki̱ e' wa. 21 Yi tö ttè mé Skëköl wé wa, ese kȅ ku̱' ttè muk Skëköl wé ȅ wa. Ñies ie' tso' ttè
muk Skëköl se̱rke ee̱ e' wa. 22 Yi tö ttè mé ká̱ jaì wa ese tso' ñies ttè muk Skëköl kulé wa.
Ñies itso' ttè muk Skëköl wák tkër ikulé ki̱ e' wa.

23 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ
suluë! Ka̱köla tso' iëno chkè a̱ kiè menta ena anís ena comino ese ko̱s tsá̱ meke a' tö
Skëköl a̱. E' dör buaë erë ttè dalöiëno e' bua'ie kȅ dalöiè a' tö. E' dör se̱ne yësyësë, ena
ñì sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa ena e̱rblȍ Skëköl mik moki̱ kȅ ilo'yeta̱'. Ñies e' ko̱s dalöiök a' ka̱wöta̱.
24 ¡A' dör we̱s sulaiökwakpa wöbla kȅ wawër es! E' dör we̱s a' tö schö'wak wöppée tá̱ a̱,
erë kameio malé̱wa̱ a' tö wa'ñe, kȅ ittsë'ne a' wa̱.

25 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ
suluë! A' dör we̱s a' tka̱' ko̱s pa skueke a' tö iki̱kke̱ ȅ es. A' wër buaë erë a' e̱r suluë. A'
dör akblökwakpa. A' ki̱ s'yamipa íyi ko̱s kianettsa̱ a' ȅ a̱. 26 ¡A fariseowakpa, a' dör we̱s
s'wöbla kȅ wawër es! Tka̱' ttȍ skuő̈ö ke̱we, es ñies iki̱kke̱ pa sune.

27 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ
suluë! A' dör we̱s pö pate̱ule saruruë es. Ese wër buaë iki̱kke̱, erë ishu̱a̱ s'nu diché tso'
tai̱ë, e' dör ñá suluë. 28 A' dör we̱s pö ese es, a' e̱' ȍ tö a' dör pë' buaë yësyësë, erë a' e̱r
dör suluë. A' dör e̱' ökwakpa.

29 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ suluë!
A' tö Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa pö yuekene pa̱'a̱li̱. Ñies ì yué a' tö a̱s s'se̱r yësyësë
bak e'pa kȅ chöwa a' é̱na, ese ki̱tkeke a' dör buaë. 30 E' dalewa a' icheke: ‘Sa' tkő̈pa sa' yé̱pa
bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa ké̱wö ska' ta̱, e̱'ma kȅ sa' wa̱ ie'pa sini'ku̱ne Skëköl ttekölpa ttökulur.’
31 Mik e' cheke a' tö, eta̱ a' e̱' chökeka̱ tö a' dör wé̱pa tö Skëköl ttekölpa kötulur, e'pa
aleripa. 32 We̱s a' mir e' wa iwënewa̱ tö ì sulu wamblë'mi a' yé̱pa tö ese kí̱ wambleraë a'
tö dȍ ibataie.

33 “¡A' dör suluë we̱s tkabë̀ es, we̱s tkabë̀ ichö́k es! ¿We̱s a' tkömishkar kë̀ wömerpattsa̱
weinuk bö' ké̱ a̱? 34 Ittsö́, ye' tö Skëköl ttekölpa ena s'pattökwakpa ena s'wöbla'u̱kwakpa
ye' ttè wa, esepa patkeraë a' a̱. Erë a' tö ie'pa we̱lepa tterawa̱, we̱lepa skà wöterawa̱ a'
tö krus mik ttèwa̱, we̱lepa skà pperaë sia̱rë a' tö ttsa'bata daloie wa a' ñì dapa'wo̱ wé a̱.
Ie'pa yuleraë a' tö iwe'ikeraë a' tö ká̱ wa'ñe. 35 E' kue̱ki̱ s'se̱r yësyësë kötulur a' yë́pa tö
mik Abel kötwa̱ Caín tö döka̱ mik Zacarías dör Berequías alà e' kötwa̱ a' yë́pa tö ka̱' tso'
íyi moka̱ Skëköl a̱ e' ena ie' wé e' shu̱sha̱, e' nuí̱ ko̱s kierane ie' tö a' a̱. 36 Moki̱ ye' tö a'
a̱ ichè tö s'se̱r yësyësë ko̱s kötulur a' yë́pa tö, e' nuí̱ ki̱ a' ena wé̱pa dör we̱s a' es esepa
weirdaë sia̱rë.

Jesús e̱riane Jerusalén wakpa dalërmik
(Lucas 13.34-35)

37 ¡A Jerusalén wakpa, Skëköl ttekölpa ko̱s ttekewa̱ a' tö ke̱kraë! Ñies ittè pakökwakpa
patkeke ie' tö a' a̱, e'pa ttekewa̱ a' tö ák wa. ¡We̱kkë ye' e̱rkiè tö ye' mú a' dapa'wè̱ e̱' ska'
we̱s dakro mitchke tö ila'rla dapa'wè̱ ipik diki̱a es, erë kë̀ a' ki̱ ikiane yë! 38 Ye' ttö̀ ttsö́,
Skëköl kë̀ tö a' ká̱ kkö'nepaia̱. 39 Ye' tö a' a̱ ichè tö i'ta̱mi a' kë̀ tö ye' sue̱paia̱ dö̀ mik ye'
dene eta̱. E' ké̱wö ska' ta̱ a' tö ye' cheraë: ‘¡Ayëcha buaë yi datse̱ Skëköl ttö̀ wa e'!’

24

Jesús tö iché tö Skëköl wé olordawa̱
(Marcos 13.1-2; Lucas 21.5-6)

1 Jesús e̱' yéttsa̱ Skëköl wé a̱ ta̱ imía̱ ta̱ ittökatapa de ie' ska' ta̱ Skëköl wé ena u bua'bua
skà tso' ipamik, e' kkaché ie'pa tö ie' a̱. 2 Erë ie' iché:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö u ko̱s tso' bua'buaë sué̱ a' tö íe̱, e' olordawa̱ se̱raa̱, iékwö ë̀ kë̀
a̱tpa ñì bata ki̱.

¿Ì wa sö isuè̱mi tö ká̱ i' e̱rkewatke?
(Marcos 13.3-23; Lucas 21.7-24; 17.22-24)

3 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal ka̱bata kiè Olivo ee̱. Jesús e̱' tkése̱r ta̱ ittökatapa de ie' ska' ta̱
ie' ë̀ a̱ ichaké:

—Ichö́ sa' a̱ ¿mik íyi ekkë wamblërmi? ¿Ì wa sö isuè̱mi tö be' dotkene, ñies tö ká̱ i'
e̱rkewatke?

4-5 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Tai̱ë pë' datse̱ e̱' chök tö ie'pa dör ye'. Icherarakitö: ‘Ye' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e’’, ta̱ pë' ki̱terarakitö tai̱ë. E' kue̱ki̱ a' tso' wösh wa a̱s kë̀ yi tö a' ki̱tö'ù̱. 6 Ká̱ tai̱ë
wakpa ñippöke tai̱ë wì̱ a̱ dià a̱ e' biyö́ ttseraë a' tö. E' wake' tköraë erë ká̱ i' e̱rwami e'
kianeia̱. E' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk e' wa̱. 7 Ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ñippöraë ñita̱. Ñies í̱ tö ká̱
wöti̱'we̱raë ká̱ wa'ñe. Ñies ká̱ tseë wakpa tteraë bli tö tai̱ë. 8 Erë íyi ekkë ko̱s dör e̱rpa
s'tsá̱ weirketke ka̱m ye' döne e' yöki̱ ese. E' dör we̱s alaköl alà ku̱rketke ta̱ ikirir es.
9 “A' merdattsa̱ we'ikè. A' ttelurdaë pë' tö. Sulitane tö a' sue̱raë suluë ye' tté kue̱ki̱.
10 E' ké̱wö ska' ta̱ wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa tai̱ë tö ye' waterattsa̱. Ie'pa ñì sa̱u̱raë suluë,
ñies we̱lepa tö iëltëpa wömerattsa̱ ibolökpa ulà a̱. 11 Ka̱chökwakpa e̱' chò̱ tö ie'pa dör
Skëköl ttekölpa esepa döraë tai̱ë. Ie'pa tö s'ki̱tö'we̱raë tai̱ë. 12 Ì sulu kí̱ wamblërdaë tai̱ë
shu̱te̱, e' kue̱ki̱ s'kibiie kë̀ tö imale̱pa dalëritsepaia̱. 13 Erë yi e̱' tkéwa̱ darërëë döka̱ bata
ekkë, esepa tsa̱tkërdaë. 14 Ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë pakardaë ká̱ wa'ñe a̱s ká̱ ulitane
wakpa wa̱ ijche̱r, e' ukuöki̱ ta̱ ká̱ i' e̱rdawa.
15 “Skëköl ttekölbak kiè Daniel, e' tö ikit iyëkkuö ki̱ tö ì sulusi tö ì dör batse'r e'
ia'wè̱ ñáie, e' dörawa̱ Skëköl wé a̱ iia'u̱kka̱ ñáie, (yi tso' yëkkuö i' sa̱u̱k, e' é̱na iwà a̱nú).
Mik e' sué̱ a' tö, 16 eta̱ wé̱pa se̱rke Judea e'pa tkö́yalmi ka̱bata a̱; 17 yi tso' u bata ki̱*

* 24:17 u bata ki̱: E' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa u tsa̱bata dör kkueie, e' ki̱ ie'pa shköke.

esepa tkö́shkar kë̀ dökwa̱ne we̱shke̱ iíyi tsu̱kmi. 18 Ñies yi tso' kaneblök kañika̱ esepa
kë̀ dökwa̱ne we̱shke̱ idatsi' yöktsa̱. 19 E' ké̱wö ska' ta̱ alakölpa alà ku̱rketke ena alakölpa
tsu' muke ilà a̱ ¡wëstela i̱na esepa ta̱! 20-21 S'ditsö weirdaë tai̱ë shu̱te̱. Mik ká̱ i' yöne dö̀
ikkë ta̱ kë̀ s'we'ikule ekkë, ñies kë̀ s'weirpa aishkuö ta̱ ekkë. E' kue̱ki̱ ikiö́ Skëköl a̱ a̱s kë̀
iwamblër a' ta̱ yuëdiö ké̱ska' ö e̱no diwö a̱. 22 E' ké̱wö kë̀ wöö́pawa Skëköl tö, e̱'ma kë̀ yi
isie a̱tu̱kia̱ ttsë'ka. Erë e' ké̱wö wöerawaitö, wé̱pa shu̱kitbakitö esepa dalërmik.
23-24 “Ka̱chökwakpa e̱' köraka̱ e̱' chök tö ie'pa dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ö
Skëköl tteköl we̱le. E'pa tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱raë s'ki̱tö'wo̱ie tö ie'pa ttè dör moki̱ë. Dö̀
wé̱pa shu̱kit Skëköl tö, esepa mú ki̱tërmi, e̱'ma iki̱tërdaë. E' kue̱ki̱ yile tö a' a̱ icheke:
‘Isa̱ú̱, wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dur í̱e̱’, ö ‘Isa̱ú̱, ie' dur wì̱e̱’, e' ta̱ kë̀ a' tö iklö'wa̱r.
25 Ittsö́, íyi ekkë biyö́ chétkeyö a' a̱ ke̱weie. 26 E' kue̱ki̱ mik ie'pa tö icheke a' a̱: ‘Isa̱ú̱,
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tso' ká̱ wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱’, eta̱ a' kë̀ minuk isa̱u̱k. Mik
ie'pa tö icheke a' a̱: ‘Isa̱ú̱, ie' tso' í̱e̱ blëulewa̱’, eta̱ kë̀ a' tö iklö'wa̱r. 27 Ye' dör S'ditsö Alà,
mik e' dene, eta̱ sulitane tö isue̱raë we̱s alá wöñar tö ká̱ olo ppèe ká̱ wa'ñe e' suè̱sö es.
28 Sulitane wa̱ ijche̱r tö wé̱ ölö́ daparke tai̱ë, ee̱ ilè nu tër. Es ñies mik ye' dene, eta̱ sulitane
wa̱ ijche̱rdaë.

Jesús dörane olo ta̱' tai̱ë
(Marcos 13.24-37; Lucas 17.26-30,34-36; 21.25-33)

29 “S'weine e' ké̱wö tka, e' bet diwö wötuirdawa̱, ñies si'wö kë̀ wöñarpaia̱. Bëkwö
darolordaë ena ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ e' wöti̱rdaë. 30 Eta̱ sulitane tö íyi sue̱raë ká̱ jaì a̱ iwà
kkachoie tö ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ne bet. Ká̱ ulitane wakpa suardaë tai̱ë e' yöki̱,
ie'pa i̱u̱raë tai̱ë ta̱ bet ie'pa tö isue̱raë tö ye' datse̱ ka̱shu̱k a̱ mò a̱ diché ta̱' tai̱ë olo ta̱'
tai̱ë. 31 Duk blardaë tai̱ë ta̱ ye' biyöchökwakpa patkeramiyö wé̱pa shu̱kitbakyö, esepa
dapa'u̱kka̱ ek tsi̱ní è̈me. Ie'pa tö iyuleraë ká̱ wa'ñe dö̀ wé̱ ká̱ i' bata e̱rkerö ee̱ ena wé̱ ká̱
jaì bata e̱rkerö ee̱.

32 “A' e̱' wöbla'ú̱ ttè ikkë wa iwà sa̱ú̱ higo klö̀ wa: Mik iulatska tso' ulölöla ena e̱rpa
iköyök tskirdoka̱, eta̱ a' wa̱ ijche̱r tö duas dewa̱tke tsi̱net. 33 Es ñies mik a' tö isué̱ tö íyi
ekkë wamblërke, eta̱ a' wa̱ ijche̱nú tö ye' datskene, e' diwö dewa̱tke tsi̱net. 34 Moki̱ ye' tö
a' a̱ ichè tö íyi ekkë wamblërdaë wé̱pa dör we̱s a' es esepa ka̱m e̱rwa e' yöki̱. 35 Ka̱shu̱k
ena ká̱ i' e̱rdawa, erë ye' ttè michoë e' kë̀ e̱rpawa yës.

36 “Erë e' ké̱wö e' diwö kë̀ jche̱r yi wa̱. Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱, e'pa kë̀ wa̱
ijche̱r, ñies ye' dör Skëköl Alà e' kë̀ wa̱ ijche̱r. S'yé̱ è̈ wa̱ ijche̱r.

37 “Ye' dör S'ditsö Alà, mik e' dene eta̱ e' ké̱wö dör we̱s Noé ké̱ska' es. 38 E' ké̱ska' ta̱
ka̱m di' tai̱ë tkö̀ e' yöki̱, ie'pa tso' chkök, di'yök, se̱nukwa̱ we̱s ke̱kraë es dö̀ mik Noé dewa̱
ikanò bërie e' a̱ eta̱. 39 Erë ie'pa kë̀ ku̱' ipanuk yës eta̱ di' dettsa̱ tai̱ë ie'pa ki̱, e' tö ie'pa
ulitane ttélur. Es itköraë mik ye' dör S'ditsö Alà e' dene eta̱. 40 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm böl
tso' kaneblök ese eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl a̱tdaë. 41 Alakölpa böl tulur ák wawök, ese eköl
mira iwa̱ ta̱ iëköl a̱tdaë.

42 “E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱. A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö diwö we̱kkë a' Këköl dörane. 43 A' wa̱ ijche̱r
buaë tö u wák mú wa̱ ijche̱r tö we̱kkë akblökwak datse̱, e̱'ma kë̀ ikapöpawa̱ iyöki̱, kë̀ itö
ka̱wö mepa yi a̱ dökwa̱ iíyi ekiblök. 44 Es ñies ye' dör S'ditsö Alà, e' datskene mik a' kë̀ ku̱'
ye' panuk eta̱, we̱s akblökwak es. E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱.

Kanè méso buaë ena kanè méso suluë e' tté
(Lucas 12.41-48)

45 “Kanè méso yësyësë ka̱bikeitsö̀ buaë, ese meraka̱ iwökir tö imale̱pa kue̱bluie ie'pa
tiök ke̱kraë mik kë̀ iku̱' e' dalewa. 46 Iwökir dene ta̱ ikué̱itö iwakanéu̱k we̱s iyëneia̱ es, e'
ta̱ ayëcha e' dör buaë ie' a̱. 47 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kanè méso ese meraka̱itö ie' wa̱ íyi
tso' ko̱s e' kue̱bluie. 48 Erë kanè méso ñe' dör suluë tö ibikeitsé tö kë̀ iwökir döpane bet.

49 E' kue̱ki̱ ie' tö imale̱pa ppémi. Ñies ie' chkémi, blo' yémi bloblopa ta̱. 50 Erë idiwö ena
iké̱wö kë̀ wa ie' ku̱' ipanuk, eta̱ iwökir dörane 51 ta̱ iwe'ikeraitö sia̱rë wömerattsa̱ weinuk
e̱' ökwakpa ta̱. Ie'pa i̱urarak sia̱rë, ikà blardaë iweir kue̱ki̱.

25

Busipala döka̱ dabop e' tté

1 “Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköraë we̱s itka ulabatsè a̱ es. Busipala döka̱ dabop e' e̱'
yélur ibö'wöla wa wëm ulabatsöke, e' ñale̱tsu̱k. 2 Busipa ske̱l e'pa dör ka̱bikeitsöta̱' buaë
esepa, erë imale̱pa ske̱l kë̀ dör es. 3 Wé̱pa kë̀ ka̱bikeitsöta̱' buaë e'pa wa̱ ibö'wöla ë̀ mí,
kë̀ wa̱ bö'wö diò̱ kí̱ mìne. 4 Erë wé̱pa ka̱bikeitsöta̱', e'pa wa̱ ibö'wöla mí, ñies idiö kí̱
mírak iwa̱. 5 Erë wëm ulabatsöke, e' kë̀ dë' bet, iwötkëneka̱ e' kue̱ki̱. E' dalewa busipa
shtrine ta̱ ikapolur. 6 Ká̱ sha̱böts ta̱ ie'pa tö ittsé tö ia̱rkerak: ‘¡Wëm ulabatsöke, e' datse̱!
¡A' yú iñale̱tsu̱k!’ 7 Eta̱ busipa ko̱s e̱' kéka̱ ta̱ ibö'wöla wötskémirakitö. 8 Eta̱ busipa kë̀
ka̱bikeitsöta̱' e'pa tö iché imale̱pa a̱: ‘A' bö'wö diò̱ kakmú sa' a̱ a̱s sa' bö'wöla kë̀ wöìtwa̱.’
9 Erë ie'pa iiu̱té: ‘Au, sa' tö imé a' a̱, e' ta̱ kë̀ idò̱paka̱ se' ulitane ki̱. E' kue̱ki̱ a' yú a' icha
ta̱u̱k wé̱ iwato̱rke ee̱.’ 10 Eta̱ ie'pa míyal bö'wö diò̱ ta̱u̱k. E' dalewa wëm ulabatsöke e' de,
eta̱ wé̱pa wa̱ bö'wö diò̱ kí̱ mí e'pa dewa̱ wëm ulabatsöke e' ta̱ iulabatso wé a̱ ta̱ iwékkö
wötënewa̱. 11 E' ukuöki̱ ta̱ busipa male̱pa debitu̱ ta̱ ichakeke u'rki̱: ‘¡A këkëpa, a këkëpa,
ukkö kköppö́ö sa' a̱!’ 12 Erë wëm ulabatsöke e' tö ie'pa iu̱té: ‘Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kë̀ ye'
wa̱ a' su̱ule.’
13 “Ye' tö a' a̱ ichè tö a' kë̀ wa̱ ijche̱r ì ké̱wö, ì diwö ye' dömine e' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱.

Inuköl mène wakanewè̱ e' tté
(Lucas 19.11-27)

14 “Ñies ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköraë we̱s itka wëm eköl mi'kea̱ ka̱mië ká̱ kua̱'ki̱ a̱ ese
ta̱ es. Ie' tö ikanè mésopa kié ta̱ iché ie'pa a̱: ‘Ye' inuköl wakaneú̱ ye' a̱ buaë a̱s ikí̱ klör.’
15 Ikanè méso eköl a̱ ie' tö inuköl kiè talento* ese mé mil ske̱l (5.000). Iëköl a̱ ie' imé mil
böt (2.000). Eta̱ iskà a̱ ie' tö imé mil et ë̀ (1.000). Ie' tö ie'pa a̱ imé ko̱s ie'pa a̱ iwakaneo̱r
ekkë. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱. 16 Wé̱ne a̱ imène mil ske̱l, e' tö iwakanewé̱ buaë. Ie' tö ikí̱
klö'wé̱ mil döka̱ ske̱l. 17 Es ñies wé̱ne a̱ imène mil böt, e' tö ikí̱ klö'wé̱ mil döka̱ böt. 18 Erë
wé̱ne a̱ imène mil et, e' mía̱ ta̱ íyö̱k biéitö e' a̱ itö iwökir inuköl wötéwa̱.
19 “Ká̱ de ta̱i̱ë eta̱ ie'pa wökir dene e' tö ie'pa kié isuo̱ie tö ko̱s ie'pa tö inuköl kí̱ klö'wé̱.
20 Wé̱ne a̱ imène mil ske̱l, e' de ke̱we iwökir ska'. Ie' wa̱ inuköl kí̱ debitu̱ mil döka̱ ske̱l.
Ie' iché iwökir a̱: ‘A këkëpa, be' tö ye' a̱ inuköl me' mil ske̱l, e' kí̱ klö'wé̱yö mil döka̱ ske̱l.’
21 Iwökir tö iché ie' a̱: ‘E' dör buaë, be' dör kanè méso buaë yësyësë. Inuköl elkela me'yö
be' a̱ e' wakanewé̱ be' tö yësyësë. E' kue̱ki̱ ye' tö íyi skà meraë be' a̱ ta̱i̱ë wakanewè̱. Be'
shkö́wa̱ ttsë'nú buaë ye' ta̱.’ 22 E' ukuöki̱ ta̱ wé̱ne a̱ imène mil böt e' de ta̱ ichéitö: ‘A
këkëpa, be' tö ye' a̱ inuköl me' mil böt, e' kí̱ klö'wé̱yö mil döka̱ böt.’ 23 Iwökir tö ie' a̱ iché:
‘E' dör buaë, be' dör kanè méso buaë yësyësë. Inuköl elkela me'yö be' a̱ e' wakanewé̱ be'
tö yësyësë. E' kue̱ki̱ ye' tö íyi skà meraë be' a̱ ta̱i̱ë wakanewè̱. Be' shkö́wa̱ ttsë'nú buaë
ye' ta̱.’
24 “Erë kanè méso a̱ imène mil et, mik e' de, eta̱ ie' tö iché iwökir a̱: ‘A këkëpa, ye' wa̱
ijche̱r tö be' dör wëm e̱r darërëë ese. Be' tö íyi wöshteke wé̱ kë̀ be' wa̱ ikuatkëne ee̱. Ñies
ì kë̀ dör be' icha ese klö'we̱kewa̱ be' dör. 25 E' kue̱ki̱ ye' suane be' yöki̱ dö' ye' tö be' inuköl
chöwè̱wa. E' kue̱ki̱ be' inuköl blé ye' tö íyök a̱. I' be' inuköl dene ye' wa̱ be' a̱.’ 26 Eta̱
iwökir tö iiu̱té: ‘Be' dör kanè méso suluë, bikër ta̱i̱ë ese. Be' iché tö ye' tö íyi wöshteke
wé̱ kë̀ ye' wa̱ ikuatkëne ee̱ ena ì kë̀ dör ye' icha ese klö'we̱kewa̱yö, 27 e' ta̱ be' tö ye' inuköl
blö́pa inuköl bló wé a̱ a̱s ee̱ ikí̱ klör. Be' ikaneú̱pa es, e̱'ma ye' dene eta̱ ye' inuköl ena ikí̱

* 25:15 talento: E' dör ie'pa inuköl kiè denario e' mil teröl (6.000). Denario et e' dör s'kaneblò̱ ká̱ et e' ské ekkë.

klöne, e' de ye' ulà a̠.’ 28-29 Eta̠ ie' tö iché: ‘Wé̠ wa̠ íyi tso' e' a̠ ikí̠ merdaë. Erë wé̠ kè̠ wa̠
ì ku̠', ì tso' e' wa̠ elkela e' yerattsa̠ iyöki̠. E' kue̠ki̠ inuköl me'yö ie' a̠, e' yö́ttsa̠ ie' ulà a̠
ta̠ imú wé̠ wa̠ itso' döka̠ 10.000 e' a̠. 30 Eta̠ kanè méso suluë i' e' u̠yö́ttsa̠ stui ké̠ a̠, ee̠ pë'
suluë i̠urarak sia̠rë ikà blardaë iweir kue̠ki̠.’

Jesús tö ká̠ ulitane wakpa shu̠leraë

31 “Ye' dör S'ditsö Alà, e' dörane s'blúie olo ta̠' tai̠ë ye' biyöchökwakpa ko̠s ta̠. Mik ye'
dene, eta̠ ye' e̠' tköraka̠ blu' kulé ki̠ ká̠ ulitane wakpa shu̠lök. 32 Ie'pa dapardaë ye' wörki̠
ta̠ ye' tö ie'pa blabatseraë we̠s iyiwak kkö'nukwak tö obeja ena chibo blabatsè es. 33 S'se̠r
yësyësë esepa dör we̠s obeja es, ie'pa merawa̠ ye' tö ye' ulà bua'kka. S'se̠r suluë esepa
dör we̠s chibo es, ie'pa merawa̠ ye' tö ye' ulà bakli̠'kka. 34-36 Eta̠ ye' tö icheraë wé̠pa tso'
ye' ulà bua'kka e'pa a̠: ‘Ye' dör a' blú. Ye' yë́ e̠r bua' ché a' a̠. Mik ye' du' bli wa̠, eta̠ a' tö
ye' dë'; mik ye' bak e̠rsinuk, eta̠ a' tö ye' a̠ di' me'; a' kè̠ wa̠ ye' su̠ule, erë a' tö ye' kiéwa̠
buaë a' u a̠. Ye' bak datsi' kè̠ ta̠', eta̠ a' tö ye' a̠ datsi' kakme'; ye' bak duök sia̠rë, eta̠ a' dë'
ye' ki̠muk; ye' bak wötëulewa̠ s'wöto wé a̠, eta̠ a' dë' ye' sa̠u̠k. E' kue̠ki̠ a' shkö́wa̠ ì blúie
ye' tso' e' a̠, e' ko̠s yöulebak a' a̠ ka̠m ká̠ i' yör e' yöki̠.’ 37 Erë s'se̠r yësyësë e'pa tö ye' a̠
ichakeraë: ‘A Skëkëpa, sa' kè̠ wa̠ ijche̠r. ¿Mik sa' tö be' su̠' tö be' tteke bli tö, e' dë' sa' tö?
¿Mik sa' tö be' su̠' tö be' tteke e̠rsi tö, e' a̠ di' me' sa' tö? 38 ¿Mik be' dë'bitu̠ sa' u a̠, kè̠
su̠ule sa' wa̠, e' ki'wa̠ buaë sa' tö? ¿Mik sa' tö be' su̠' datsi' kè̠ ta̠', e' a̠ datsi' kakme' sa' tö?
39 ¿Mik sa' tö be' su̠' tö be' duöke ö be' wötëulewa̠ s'wöto wé a̠, e' sa̠u̠k sa' dë'?’ 40 Eta̠ ye'
tö ie'pa iu̠teraë: ‘Moki̠ ye' tö a' a̠ ichè tö mik a' tö íyi ekkë buaë o̠' ye' yamipa sia̠rë ikkëpa
a̠, eta̠ e' dör we̠s a' tö ye' wák a̠ iwè̠ es.’
41-43 “E' ukuöki̠ ta̠ ye' tö icheraë wé̠pa tso' ye' ulà bakli̠'kka e'pa a̠: ‘Ye' du' bli wa̠, erë
a' kè̠ wa̠ ye' dëne; ye' bak e̠rsinuk, erë a' kè̠ wa̠ ye' a̠ di' mène. Ye' dë' a' ska', kè̠ su̠ule a'
wa̠, erë a' kè̠ wa̠ ye' kinewa̠ a' u a̠; ye' bak datsi' kè̠ ta̠', erë a' kè̠ wa̠ datsi' mène ye' a̠; ye'
bak duök ena wötëulewa̠ s'wöto wé a̠, erë a' kè̠ dë' ye' sa̠u̠k. E' kue̠ki̠ a' wömeulettsa̠bak
weinuk sia̠rë. A' e̠' skö́ttsa̠ ye' yöki̠. A' yúshka bö' ñar michoë yöule bë́ ena iklépa we'ikoie
e' a̠.’ 44 Erë ie'pa tö ye' a̠ ichakeraë: ‘A Skëkëpa, e' kè̠ jche̠r sa' wa̠. ¿Mik sa' tö be' su̠' tö
be' duöke bli wa̠? ¿Mik sa' tö be' su̠' tö be' e̠rsine? ¿Mik be' dë' sa' u a̠? ¿Mik sa' tö be'
su̠' datsi' kè̠ ta̠'? ¿Mik sa' tö be' su̠' duöke ö wötëulewa̠ s'wöto wé a̠? ¿Mik sa' kè̠ wa̠ be'
ki̠mene?’ 45 Eta̠ ye' tö ie'pa iu̠teraë: ‘Moki̠ ye' tö a' a̠ ichè tö mik a' kè̠ wa̠ íyi ekkë o̠ne
s'sia̠rëpa ikkëpa a̠, eta̠ e' dör we̠s kè̠ a' wa̠ ye' wák a̠ io̠ne es.’ 46 S'se̠r suluë esepa michoë
weinuk, erë s'se̠r yësyësë esepa se̠r michoë buaë ye' ta̠.”

26

Judiowak wökirpa tö Jesús aleritsé klö'wè̠wa̠
(Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2; Juan 11.45-53)

1 Mik Jesús tö s'wöbla'wé̠ ko̠s e' o̠ne, eta̠ ie' tö iché ittökatapa a̠:

2 —A' wa̠ ijche̠r tö böiki se' tö Se' Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̠wö tkö'we̠ke. E' ké̠wö ska'
ta̠, ye' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̠ ttèwa̠ wötëulewa̠ krus mik.

3 E' ké̠wö ska' ta̠ sacerdotepa wökirpa ena judiowak kue̠blupa ñì dapa'wé̠ sacerdote
kibi kiè Caifás, e' u a̠. 4 Ee̠ ie'pa tö Jesús aleritsé ki̠tö'wè̠ iklö'wo̠wa̠ ttèwa̠. 5 Erë ie'pa iché
ñì a̠:

—Kè̠ sö iwamblè Se' Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̠wö tkö'we̠kesö e' a̠ a̠s pë' kè̠ shu̠ti̠rka̠
tai̠ë.

Kiö̀ masmas téka̠ alaköl eköl tö Jesús ki̠
(Marcos 14.3-9; Juan 12.1-8)

6 Jesús tso' Betania, Simón kiri'u̠k lepra bak, e' u a̠. 7 Ie' tkëria̠ mesa ki̠ chkök. Eta̠
alaköl eköl de ie' ska', e' wa̠ kiö̀ masmas tuè̠ darërëë ese debitu̠, e' mí ie' wa̠ iukkuö yöule

ák bua'bua wa ese a̱. Eta̱ kiö̀ e' téka̱itö Jesús wökir ki̱. 8 Erë mik e' sué̱ ittökatapa tö, eta̱
ie'pa uluneka̱ ta̱ iché:

—¿Iő́k kiö̀ se̱ we'ikéwa ie' tö ëanas? 9 Iwato̱rmittsa̱ inuköl ta̱ië skéie s'sia̱rëpa ki̱moie.
10 E' ttsé Jesús tö ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:

—¿Iő́k a' tso' alaköl i' tsiri̱uk? Íyi buaë wé̱itö ye' a̱. 11 S'sia̱rëpa tso' ke̱kraë a' shu̱a, erë
ye' kè̀ ku̱' ke̱kraë a' ta̱. 12 Kiö̀ téka̱itö ye' ki̱ ye' kanéwo̱ie ka̱m ye' nu wötërwa̱ e' yöki̱.
13 Moki̱ ye' a' a̱ ichè tö ká̱ wa'ñe wé̱ Skëköl ttè buaë pakarke, ee̱ ipakardaë ñies tö ie' tö ì
buaë o̱' ye' a̱. Es e' kè̀ chöpawa yi é̱na.

Judas tö Jesús watké
(Marcos 14.10-11; Lucas 22.3-6)

14 Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl, e'pa eköl dör Judas Iscariote, e' mía̱ sacerdotepa
wökirpa ska' 15 ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:

—¿Ko̱s a' tö ye' patuè̱mi Jesús wömottsa̱ a' a̱?

Eta̱ ie'pa tö inukölchka wöshki mé ie' a̱ döka̱ dabom mañayök (30). 16 E'ta̱mi ie' tö ka̱wö
yulémi bua'iewa̱ Jesús wömottsa̱.

Jesús tö Judiowak Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö bata tkö'wé̱
(Marcos 14.12-25; Lucas 22.7-23; Juan 13.21-30; 1 Corintios 11.23-26)

17 Ka̱wö kiè Pan Kè̀ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa* e' ké̱wö tsá̱ diwö dewa̱tke. Eta̱ Jesús ttökatapa
de ie' ska' ta̱ ie' a̱ ichaké:

—¿Wé̱ be' ki̱ ikiane tö sa' tö Se' Yé̱pa Yërulune Egipto ké̱wö tkö'we̱kesö e' chké kanewè̱?
18 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—A' yú Jerusalén, wëm yë' ye' tö a' a̱ e' u a̱ ta̱ ichő́ ie' a̱: 'S'wöbla'u̱kwak be' a̱ ichök ké:
Ie' ké̱wö dökewa̱tke. Ie' datse̱ be' u a̱ ka̱wö tkö'we̱kesö e' tkö'u̱k sa' ta̱.'
19 Ie'pa tö iwé̱ we̱s ie' tö ie'pa a̱ iché es ta̱ ee̱ ie'pa tö ichké kanewé̱.
20 Mik ka̱tuinetke, eta̱ ie' tkër mesa ki̱ chkök ittökatapa dabom eyök kí̱ böl e'pa ta̱.
21 Ie'pa chköke, e' dalewa ie' tö iché ie'pa a̱:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' eköl tö ye' wömerattsa̱.
22 Ie'pa e̱rianeka̱ ta̱ië ta̱ ichakémi ie' a̱ eköl eköl:

—A Skëkëpa, ¿ye' alè idir?
23 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—A' tso' ye' ta̱ pan nuu̱k tka̱' etkè̀ a̱ ñè, e' eköl ye' wömerattsa̱. 24 Ye' dör S'ditsö Alà,
e' ta̱ itköraë we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. Erë wëstela i̱na yi ye' wömekettsa̱, e' ta̱.
Buaë idir wëm e' a̱ tö kè̀ iku̱núpa.
25 Eta̱ Judas tö iwömekettsa̱, e' tö ie' a̱ ichaké:

—A S'wöbla'u̱kwak, ¿ye' alè idir?

Ie' iiu̱té:

—Be' wák e̱' chéka̱.
26 Ie'pa tso'ia̱ chkök, e' shu̱a̱ pan klö'wé̱itö ta̱ e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö
ta̱ iwà tié ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:

—Pan se̱ dör ye' chkà, e' ñú a' tö.
27-28 E' ukuöki̱ ta̱ tka̱' a̱ vino tso', e' klö'wé̱itö ta̱ e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ iméitö
ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:

—Vino se̱ dör ye' pé̱. Ye' tterawa̱ e' pé̱ tërdaë, e' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö e' wà de.
Ye' ttèwa̱, e' wa s'tso' ta̱ië e'pa nui̱ olo'yarmi. E' kue̱ki̱ a' ulitane tö ikak yő́. 29 Ye' tö a' a̱
ichè tö vino kè̀ yepaia̱yö dö̀ mik ì blúie ye' Yé̱ tso' e' ké̱wö de da'a̱ie, eta̱ iskà yeraneyö a'
ta̱.

Pedro tö icheraë tö ie' kè̀ wa̱ Jesús su̱ule
(Marcos 14.26-31; Lucas 22.31-34; Juan 13.36-38)

* 26:17 Ka̱wö kiè Pan Kè̀ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa: Ka̱wö e' tkö'we̱ke Israel aleripa dö̀ ká̱ kul, e' diwö tsá̱ kièrakitö Se' Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö.

30 Eta̱ ie'pa tö Skëköl ttseittsé, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal Olivo ké̱bata a̱. 31 Jesús tö iché
ie'pa a̱:
—I' nañewe a' ulitane tköyaldaë. A' ye' meraa̱t ekörla. E' dör we̱s itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: ‘Obeja kkö'nukwak ttewa̱raëyö ta̱ obeja pordami wì̱ a̱ dià a̱.’†
32 Erë mik ye' ttéwa̱ shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ ye' miraë Galilea a' yöki̱ ke̱we.
33 Pedro tö ie' a̱ iché:
—Eré̈ ie'pa ulitane be' memia̱t ekörla, erë ye' kë̀ tö be' mepaa̱t.
34 Ie' tö iiu̱té:
—Moki̱ ye' ichè be' a̱ tö i' nañewe, ka̱m dakro a̱r, e' yöki̱ be' icheraë mañatökicha tö be'
kë̀ wa̱ ye' su̱ule.
35 Pedro tö ie' a̱ iché:
—Eré̈ ye' ttèmiwa̱rakitö be' ta̱, erë kë̀ ye' ichepa tö kë̀ ye' wa̱ be' su̱ule.
Eta̱ ie'pa ulitane ttöke es ë̀me.

Jesús tté S'yé̈ ta̱ Getsemaní
(Marcos 14.32-42; Lucas 22.39-46)

36 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ittökatapa ta̱ ká̱ kiè Getsemaní ee̱. Ie' tö iché ie'pa a̱:
—A' a̱te̱ tulur íe̱, e' dalewa ye' mía̱ wi̱shke̱ ttök S'yé̈ ta̱.
37 Eta̱ ie' wa̱ Pedro ena Zebedeo ala'r böl, e'pa mítse̱r e̱' ta̱. Eta̱ ie' e̱rianemi chkenewa̱mi
tai̱ë. 38 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' e̱riane tai̱ë ttsëskua ye' ttèwa̱miitö ekkë. A' e̱' tsú̱at íe̱ ye' ta̱, kë̀ a' kapökwa̱.
39 Ie' mía̱ wi̱shke̱ ta̱ ie' e̱' kéu̱tër wöwakköt i̱ski̱ ta̱ ikiéitö Skëköl a̱ i' es: “A yé̈wö, ì tköraë
ye' ta̱ e' dör we̱s íyi bacha'bachaë yèwasö es. E' mú ulà a̱ ye' yërmittsa̱, e̱'ma ye' yö̀ttsa̱
iulà a̱. Erë kë̀ iwa̱r we̱s ye' ki̱ ikiane es, iú̱ we̱s be' ki̱ ikiane es.”
40 E' ukuöki̱ ta̱ ie' dene wé̱ ittökatapa tulur ee̱ ta̱ ie'pa kué̱itö kapö̀tulur ta̱ ichéitö Pedro
a̱:
—¿A' kë̀ wa̱ kapèwa̱ wöklöne dö̀ hora ek è ye' ta̱? 41 Kë̀ a' kapökwa̱. A' ikiö̀ Skëköl a̱ as
ì sulu tö a' e̱rkiöwe̱ke ese kë̀ e̱' alö̀ka̱ a' ki̱. Moki̱ a' é̱na ì buaë wa̱k, erë a' diché kë̀ dë'ka̱
iwà u̱k, e' kue̱ki̱ a' a̱ darërëë idir.
42 Eta̱ ie' skà mía̱ne wi̱shke̱ ttökne S'yé̈ ta̱ ta̱ ichéitö: “A yé̈wö, ì tköraë ye' ta̱ e' mú ulà
a̱ ye' yërmittsa̱, e̱'ma ye' yö̀ttsa̱ iulà a̱. Erë iú̱ we̱s be' ki̱ ikiane es.”
43 Mik ie' dene, eta̱ ie'pa kué̱neitö kapö̀tulur; ie'pa wöbla surirkewa kapè wa̱ e' kue̱ki̱.
44 Ie' skà mía̱ne wi̱shke̱ ttök S'yé̈ ta̱, i' ta̱ idare mañatökicha. Eta̱ itténe we̱s itté kuaë es.
45 E' ukuöki̱ ta̱ ie' dene wé̱ ie' tö ittökatapa mañal méa̱t ee̱ ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿A' kapö̀tuluria̱ e̱nukeia̱? Ye' dör S'ditsö Alà, e' diwö deka̱tke mèttsa̱ pë' sulusipa ulà
a̱. 46 A' e̱' kö̀ka̱, yi tö ye' wömekettsa̱, e' dotke i' ta̱. Mishka ie' panuk.

Jesús klö'wé̱wa̱ ibolökpa tö
(Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53; Juan 18.2-11)

47 Jesús tso'ia̱ ttök, e' dalewa ittökatapa dabom eyök ki̱ böl (12), e'pa eköl kiè Judas, e'
debitu̱ pë' ta̱ tai̱ë. E' wakpa debitu̱ tabè ki̱ ena kal wölö ki̱. Ie'pa patkë'mi sacerdotepa
wökirpa ena judiowak kue̱blupa tö. 48 Judas dör iwöméttsa̱ e' tö ie'pa a̱ iyë'bak: “Wé̱
shke̱'we̱keyö wöalattsè wa, e' dör ie', iklö'ú̱wa̱ a' tö.” 49 Eta̱ ie' de Jesús ska' ta̱ iché ia̱:
—¡A S'wöbla'u̱kwak!
Ta̱ iwöalattséwa̱itö. 50 Jesús tö iché ie' a̱:
—A yami, ì u̱k be' de, e' ú̱.
Eta̱ pë' datse̱ Judas ta̱ e'pa de Jesús ska' ta̱ iklö'wé̱wa̱rakitö.
51 Eta̱ ie'pa iëte̱r ee̱ Jesús ta̱ e'pa eköl tö itabè yéttsa̱ ta̱ e' wa sacerdote kibi e' kanè
méso kukuöña téttsa̱. 52 Jesús tö iché ie' a̱:

† 26:31 Zacarías 13.7

—Wé̱pa ñippöke tabè wa, esepa döraka̱ tabè kkö̀ a̱. E' kue̱ki̱ be' tabè blö́wa̱ne ikkuölit
a̱. 53 ¿Be' kë̀ wa̱ ijche̱r tö ye' ki̱ ikiane, e̱'ma ye' tö ikièmi ye' Yé a̱ ta̱ ie' tö ibiyöchökwakpa
ta̱ië döka̱ 70.000 e' patkèmi ye' tsa̱tkök? 54 Erë ye' tö ikié es, e' ta̱ ¿we̱s Skëköl yëkkuö ki̱
itso' kitule e' wà tkö̀mi? E' tö ichè tö ì suluë tköke ye' ta̱ e' ka̱wöta̱ tkök es.
55 Eta̱ ie' tö ichaké pë' ekkëpa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' bite̱ ye' klö'u̱kwa̱ tabè ki̱ kal wölö ki̱ we̱s akblökwakpa klö'wè̱wa̱ es? Ke̱kraë
ye' bak e̱' tkökse̱r Skëköl wé a̱ s'wöbla'u̱k, erë a' kë̀ wa̱ ye' klöo̱newa̱. 56 Erë ì tköke i' e'
dör a̱s iwà tkö̀ we̱s Skëköl ttekölpa tö ikita̱tbak Skëköl yëkkuö ki̱ es.
E' wösha̱ ta̱ ie' ttökatapa ko̱s tkayalmi tö imé̱a̱t ekörla.

Jesús demi ie'pa wa̱ Caifás wörki̱
(Marcos 14.53-65; Lucas 22.54-55,63-71; Juan 18.12-14,19-24)

57 Eta̱ pë' tö Jesús klö'wé̱wa̱ e'pa tö ie' tsé̱mi sacerdote kibi kiè Caifás e' u a̱. Ee̱
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena judiowak kue̱blupa ko̱s daparke. 58 Erë Pedro datse̱
ie'pa itöki̱ ka̱mië döttsa̱ sacerdote kibi e' u pamik, ee̱ ie' e̱' tsé̱a̱t tkër Skëköl wé shkëkipa
ta̱ isa̱u̱k tö ì tkö̀mi.
59 Eta̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak wökirpa male̱pa tö ttè yuleke Jesús kkatoie
a̱s ie'pa tö iwömùttsa̱ ttèwa̱. 60 Ta̱ië pë' de ie' kkatök ka̱chè wa, erë kë̀ yi wa̱ ie' kkatëne
wë' ie' wömottsa̱ ttèwa̱. Bata ekkë ta̱ idebitu̱ böl ikkatök ka̱chè wa, 61 e'pa tö iché:
—Wëm se̱ tö iyë' tö ie' a̱ Skëköl wé olorwa̱mi, e' yuèka̱mineitö ká̱ mañat shu̱a̱.
62 Sacerdote kibi e̱' kéka̱ ta̱ ichaké Jesús a̱:
—¿Kë̀ be' ie'pa iu̱teku̱' yës? ¿Ñe' ie'pa be' kkateke, e' dör ì?
63 Erë Jesús siwa̱'bléwa̱ ie'pa yöki̱. Eta̱ sacerdote kibi tö ichaké ie' a̱:
—Ichö́ sa' a̱ yësyësë Skëköl chö́k e' wörki̱ tö ¿be' dör ie' Alà? ¿Be' dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa sa' blúie e'?
64 Ie' iiu̱té:
—We̱s be' iché es idir. Ye' tö ichè a' a̱ tö ye' dör S'ditsö Alà, e' sue̱raë a' tö tkërka̱ Skëköl
diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱ e' ulà bua'kka dalöiërta̱' ta̱ië. Ñies ye' datskene ka̱shu̱k a̱
mò a̱ e' sue̱raë a' tö.
65 Eta̱ sacerdote kibi e̱' datsi' jchée ikkachoie tö iluneka̱ ta̱ ichéitö:
—Ì ché ie' tö, e' wa ie' tso' Skëköl chök suluë. ¿Ìie se' ki̱ ikkatökwakpa kí̱ kiarmiia̱? Ttè
suluë chéitö, e' ttsétkesö. 66 ¿I̱ma a' tö ibikeitsè?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Ie' wák ia̱ne iwiie, e' kue̱ki̱ ika̱wöta̱ ttèwa̱.
67 Eta̱ ie'pa wirituöke Jesús wö ki̱ ta̱ itekerakitö ta̱ië. We̱lepa tö ippé iwö ki̱ 68 ta̱
ichérakitö:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e', e̱'ma sa' a̱ ichö́ka̱ ¿yi tö be' ppé?

Pedro tö iblé tö kë̀ ie' wa̱ Jesús su̱ule
(Marcos 14.66-72; Lucas 22.56-62; Juan 18.15-18,25-27)

69 Pedro tkëria̱ sacerdote kibi e' u pamik ta̱ alaköl kaneblöke u e' a̱, ese de eköl ie' ska'
ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' ñies dör Jesús Galilea wak e' klé eköl.
70 Erë ie' tö iblé sulitane tso' e'pa kukua. Ie' tö iché:
—Ye' kë̀ é̱na ia̱ne tö ì chök be' tso'.
71 Ie' mía̱ ukkö tkër kañika̱ ee̱ ta̱ alaköl skà tö isué̱ e' tö iché imale̱pa a̱:
—Ie' i' dör Jesús Nazaret wak e' klé eköl.
72 Etökichane Pedro tö iskà ché:
—¡Ye' iché Skëköl wörki̱ tö ye' kë̀ wa̱ wëm e' su̱ule!
73 E' kuölö ta̱ wé̱pa tso' ee̱ e'pa debitu̱ ie' ska' ta̱ ichéitö:
—Moki̱ be' dör ie'pa ëltë wak, be' ttö̀ ie'pa ttö̀ ttsëë.
74 Eta̱ ie' iché:

—Skëköl wörki̱ yö ichè tö ¡wëm e' kè̈ su̱ule ye' wa̱! Kè̈ idör es, e̱'ma a̱s ye' kichatër.
E' wöshaë̱ dakro a̱ne, 75 ta̱ ì yë' Jesús tö ie' a̱ e' a̱newa̱ ie' é̱na, e' dör i': 'Ka̱m dakro a̱r,
e' yöki̱ be' tö icheraë mañatökicha tö be' kè̈ wa̱ ye' su̱ule.' Eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ mía̱ kañika̱ ta̱
ee̱ ie' ié̱ tai̱ë sia̱rë.

27

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱
(Marcos 15.1; Lucas 23.1-2; Juan 18.28-32)

1 Mik ká̱ ñine, eta̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa ko̱s ñì dapa'wé̱ka̱
ileritsök tö "¿we̱s sö Jesús ttèwa̱mi?" 2 Ie'pa wa̱ imítse̱r moulewa̱ mé Pilato a̱. Pilato
tkë'ka̱ Roma wökir kibi tö Israel aleripa ké̱ wökirie.

Judas e̱' ttéwa̱

3 Judas tö Jesús wato̱'tsa̱bak, mik e' wa̱ ijche̱newa̱ tö moki̱ Jesús wömenettsa̱ ttèwa̱,
eta̱ e' tö ie' e̱riawé̱ne tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie' mía̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa
ska' ta̱ inuköl mène ie' a̱ mañayök (30), e' méneitö ie'pa a̱. 4 Ie' iché ie'pa a̱:
—Ì̈ sulu wambléyö. Wëm kè̈ ki̱ ì sulu nuí̱ ta̱', ese wöméttsa̱yö ttèwa̱.
Erë ie'pa tö ie' iu̱té:
—¡E' kè̈ ki̱ sa' tkine! ¡E' wërke be' wöki̱!
5 Eta̱ ie' inuköl e' u̱yémine Skëköl wé shu̱a̱ ta̱ imía̱ e̱' kuli' skéka̱ ta̱, es ie' e̱' ttéwa̱.
6 Eta̱ sacerdotepa wökirpa tö inuköl e' shtéka̱ ta̱ ichérakitö:
—Inuköl i' dör s'kötulewa̱ ské, e' kue̱ki̱ ñá idir. Kè̈ iiënukwa̱ inuköl tso' Skëköl a̱ íyi
kanéwo̱ie ese a̱.
7 E' kue̱ki̱ ie'pa ttè mé ñì a̱ tö ká̱ tau̱ttsa̱sö iwa yuè pöie pë' datse̱ ká̱ bánet blënewa̱
íe̱, esepa nu blóie. Eta̱ ká̱ kiè Ska̱u̱chka Yuökwak Ké̱ e' tué̱ ie'pa tö. 8 Ie'pa tö ká̱ e' tué̱
s'kötulewa̱ ese ské wa, e' kue̱ki̱ dò̈ ikkë ta̱ ká̱ e' kiè Ká̱ To̱ne S'kötulewa̱ Ské Wa. 9 Íyi ekkë
ko̱s tka we̱s Skëköl tteköl kiè Jeremías tö iyë'a̱tbak es. Ie' tö iyë': "Israel aleripa tö iské
méka̱ inukölchka wöshki döka̱ dabom mañayök (30), ekkë klö'wé̱ ie'pa tö, 10 ta̱ e' wa ie'pa
tö ká̱ kiè Ska̱u̱chka Yuökwak Ké̱ e' tué̱ we̱s Skëköl tö ye' a̱ iyë' es."*
Es Jeremías tö iyë'a̱t.

Pilato tö Jesús a̱ ichaké
(Marcos 15.2-5; Lucas 23.3-5; Juan 18.33-38)

11 Jesús mítse̱r ie'pa wa̱ Pilato dör ká̱ e' wökir e' ska' ta̱ e' tö ie' a̱ ichaké:
—¿Be' dör judiowak blú?
Ie' iiu̱té:
—Tő̈, we̱s be' iché, e̱'ma es idir.
12 Sacerdotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa tö ie' kkateke Pilato a̱, erë Jesús kè̈ wa̱
ie'pa iu̱tëne yës. 13 E' kue̱ki̱ Pilato tö ie' a̱ ichaké:
—Ie'pa tö be' kkateke tai̱ë ¿e' kè̈ ttsëne be' wa̱?
14 Erë ie' kè̈ wa̱ iiu̱tëne yës, e' tö Pilato tkiwé̱wa̱ darërëë.

Jesús méttsa̱ ttèwa̱ Pilato tö
(Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25; Juan 18.38–19.16)

15 Judiowak Yé̱pa Yëru̱lune Egipto, e' ké̱wö wa Pilato wöblar s'wötëulewa̱ s'wöto wé
a̱ ese yöktsa̱ eköl émine wé̱ kiane pë' ki̱ e'. 16 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm tso' wötëule eköl kiè
Barrabás kkekauleka̱ tai̱ë judiowak shu̱a̱. 17 E' kue̱ki̱ mik ie'pa e̱' dapa'wé̱ tai̱ë, eta̱ Pilato
tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿S'wötëulewa̱ wé̱ne kiane a' ki̱ tö ye' tö iyèttsa̱ne a' a̱: Barrabás ö Jesús kiekerakitö
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'?

---

* 27:10 Jeremías 19.1-13; 32.6-9

18 Ie' tö isué̱wa̱ tö ukyëne wa sacerdotepa wökirpa tö Jesús me'ttsa̱ ie' ulà a̱. E' kue̱ki̱
ie' tö ie'pa a̱ ichaké es.
19 Ie' tkërka̱ia̱ s'shu̱lo kulé ki̱, eta̱ ilaköl tö ichök patké ie' a̱: “Nañewe ye' tö Jesús
kébisué̱, e' tö ye' tsiriwé̱tka tai̱ë, e' kue̱ki̱ be' kè̱ e̱' tiu̱k wëm se̱r yësyësë e' ta̱.”
20 Erë sacerdotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa tö pë' ulitane daki̱ñé ta̱ ichérakitö:
“Ikiố Pilato a̱ tö Barrabás ốmine erë Jesús ttốwa̱.”
21 Pilato tö ie'pa a̱ iskà chakéne:

—¿Wëpa böl i', wé̱ kiane a' ki̱ tö ye' tö ièmine?

Ie'pa iiu̱té:

—¡Barrabás ốmine!

22 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:

—Eta̱ ¿we̱s Jesús kiekerakitö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' wè̱miyö?

Ie'pa iiu̱té:

—¡Ittốwa̱ wötëulewa̱ krus mik!

23 Ie' tö ichaké ie'pa a̱:

—¿Ì kue̱ki̱? ¿Ì sulu wambléitö?

Erë ie'pa kí̱ a̱rke:

—¡Iwötốwa̱ krus mik!

24 Ie' tö isué̱ tö ie' kè̱ a̱ Jesús tsa̱tkënuk we̱s, pë' kí̱ a̱rkeka̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö di' tsu̱k
patké ta̱ iulà skué ie'pa ulitane wörki̱ iwà kkachoie tö ie' kè̱ iane iwiie. Ie' iché:

—Wëm i' patkeraëyö ttèwa̱ erë e' nuí̱ kè̱ ku̱' ye' ki̱. E' nuí̱ a̱rdaë a' ulitane ki̱.

25 Eta̱ ie'pa ulitane iiu̱té:

—Sa' ena sa' ala'r ko̱s a̱s e' ki̱ inuí̱ a̱r.

26 Eta̱ Barrabás émi ie' tö. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Jesús ppök patké ttsa' bata daloie wa, ta̱
iméttsa̱itö iñippökwakpa ulà a̱ wötèwa̱ krus mik.
27 Eta̱ Pilato ñippökwakpa wa̱ Jesús mítse̱r s'wökirpa wé kiè Pretorio e' pamik ta̱ ee̱
ie'pa tö ñippökwakpa male̱pa ko̱s kiéttsa̱ dapa'wè̱ ek tsi̱ní Jesús pamik. 28 Ie'pa tö Jesús
datsi' yéttsa̱ ta̱ datsi' mat daloshdalosh ese wa ipaiérakitö blu'ie. 29 Ñies dika'kicha yué
wöshkiie, e' tkéka̱rakitö iwökir ki̱ blu'ie. Kuaköl wölö mérakitö ie' a̱ iulà bua'kka we̱s blu'
es. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ie' wörki̱ iwayuoie ta̱ ichérakitö:

—¡Be' dör judiowak blú! ¡Be' ki̱kökka̱ sa' tso'!

30 Ñies ie'pa wiritué iki̱ tai̱ë, ta̱ kuaköl wölö a'tse̱r iulà a̱, e' yéttsa̱rakitö, e' wa
ippérakitö tai̱ë iwökir ki̱. 31 Mik iwayué o̱ne, eta̱ datsi' mat daloshdalosh, e' yéttsa̱rakitö
ta̱ iwák datsi' iéka̱nerakitö iki̱ ta̱ imítse̱rak iwa̱ wötèwa̱ krus mik.

Jesús wötëne krus mik
(Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43; Juan 19.17-27)

32 Mik ñippökwakpa wa̱ Jesús dami e'pa e̱' yélur ee̱, eta̱ wëm eköl kué̱ ie'pa tö ñala̱ ki̱
kiè Simón, e' dör Cirene wak. Ie' ké ie'pa tö Jesús krus tsu̱kmi.
33 Mik ie'pa de ká̱ kiè Gólgota ee̱ (Gólgota wà kiane chè s'wökirdiche), 34 eta̱ ie'pa tö
vino shu̱tuule kapöli bacha'bachaë wa, ese mé Jesús a̱ yè. Erë mik ie' tö ipattsé, eta̱ ie' kè̱
wa̱ iyanewa.
35 Mik ie'pa tö iwöté krus mik o̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa iné ñì ma'wo̱ie suè̱ tö we̱s ie'pa tö
ie' datsi' blatemi ñì a̱. 36 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' tuluése̱r ikkö'nuk a̱s kè̱ yi itsa̱tkö̀. 37 Kaltak
ki̱ itso' kitule tö ichè: “I' dör Jesús dör judiowak blú e'”, e' batséwa̱rakitö ie' wökir tsa̱ka̱.
E' kit ie'pa tö iwà kkachoie tö ì nuí̱ ki̱ ie' wötënewa̱ krus mik.
38 Eta̱ ñies wëpa böl akblökwakpa wötéwa̱rakitö krus mik, eköl iulà bua'kka, eköl iulà
bakli̱'kka. 39 Pë' tköke ee̱ e'pa tö icheke sulu, iwökir wötiu̱kerak iwöa̱, es ichekerakitö:
40 —¡Be' se̱ tö Skëköl wé tkekettsa̱, ta̱ ká̱ mañatk è̱ ta̱ be' tö iyuéka̱ne! Moki̱ be' dör
Skëköl Alà, e̱'ma be' e̱' tsa̱tkố, be' e̱' ốwa krus se̱ mik.

41 Es ñies sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena judiowak
kue̱blupa, e'pa tö ie' wayueke. Ie'pa ñì a̱ ichöke:
42 —O̱'kapa tsa̱tkéitö erë ie' wák kȅ a̱ e̱' tsa̱tkër. Moki̱ ie' dör Israel aleripa blú, e̱'ma a̱s
ie' e̱' ȍwa krus wí̱ mik, e' iarma ta̱ sa' e̱rblȍmi ie' mik. 43 ¿Ie' kȅ wa̱ sa' a̱ iyëne tö ie' dör
Skëköl Alà? ¡Ie' e̱rblöke Skëköl mik e' ki̱ ikiane, e̱'ma a̱s e' tö itsa̱tkȍ!
44 Dȍ ñies akblökwakpa böl wötëulewa̱ krus mik ie' o̱'mik, e'pa tö ie' cheke sulu.

Jesús duowa̱
(Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49; Juan 19.28-30)

45 Mik diwö de bata a̱, eta̱ ká̱ mía̱ ttsettseë ká̱ wa'ñe, dȍ tsáli̱ diwö de mañat ekkë. 46 E'
wösha̱ ta̱ Jesús a̱neka̱ tai̱ë ta̱ ichè: “Elí, Elí, ¿lemá sabactani?” (e' wà kiane chè: A ye'
Këköl, a ye' Këköl, ¿iö́k be' ye' we'ikéttsa̱?)
47 Mik we̱lepa tso' ee̱, e'pa tö ttè e' ttsé ta̱ ichérakitö:
—Wëm wí̱ tso' Skëköl tteköl bak kiè Elías, e' kiök.
48 Eta̱ ie'pa eköl tu̱nemi tö suiyök nuwé̱ka̱ vino shköshkö wa, e' tkéka̱ kuaköl bata ki̱ ta̱
itkéwa̱ ie' kkȍ mik a̱s ikuyȍitö. 49 Erë imale̱pa tö iché ie' a̱:
—Imúa̱t bër, ipanusö suè̱ tö Elías datse̱ itsa̱tkök.
50 Eta̱ ie' skà a̱nene tai̱ë ta̱ iwiköl émiitö. Es iduowa̱. 51 E' wösha̱ ta̱ Skëköl wé a̱ ie'pa wa̱
datsi' buririë ese shu̱ku̱ar u blatoie e' jchënane ká̱kke̱ döttsa̱ iski̱. Ñies ká̱ wöti̱'neka̱ ta̱ ák
blublu tskirolone. 52 Eta̱ pö kköburolone ta̱ s'batse'rpa blërulune, esepa tai̱ë shke̱neka̱ne
53 e̱' yélur ipö a̱. Ie' du'wa̱ shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa de Jerusalén dör ká̱ batse'r ee̱,
ta̱ tai̱ë pë' tö ie'pa sué̱.
54 Roma ñippökwak eköl dör capitán ena imale̱pa tso' ie' ta̱ Jesús kkö'nuk, mik e'pa tö
ká̱ wöti̱'ne ena ì ko̱s tka ee̱ e' sué̱, eta̱ ie'pa tkirulune ta̱ iché ñì a̱:
—Moki̱ wëm wí̱ dör Skëköl Alà je'.
55 Ñies alakölpa manetwa̱ Galilea Jesús ta̱ iki̱muk, e'pa tso'ñak tai̱ë ie' kí̱ sa̱u̱k ka̱mië.
56 E'pa eköl dör María Magdala wak, iëköl dör María dör Santiago ena José e'pa mì, iëköl
dör Zebedeo ala'r, e'pa mì.

Jesús nu wötëne pö a̱
(Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56; Juan 19.38-42)

57 Wëm eköl tso' kiè José Arimatea wak, e' dör inuköl blú, ñies ie' dör Jesús klé eköl.
Mik ká̱ tuirketke, 58 eta̱ ie' mía̱ Pilato ska' Jesús nu kiök. Pilato tö imuk ké ie' a̱. 59 Ie' wa̱
imítse̱r patréwa̱ datsi' ukuö bua'bua saruru maneneë ese wa. 60 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ibléwa̱
ákuk bine pa̱'a̱li̱ iwák nu blóie e' a̱. Ie' tö ák bërie trémi dȍ pö kkȍ mik, e' wa iwötéwa̱. E'
ukuöki̱ ta̱ imía̱. 61 Erë María Magdala wak ena María skà, e'pa a̱te̱ tulur pö kkȍ wösha̱.

Jesús nu blëne e' kkö'né Shkëkipa tö

62 E' bule es e' dör e̱no diwö, eta̱ sacerdotepa wökirpa ena fariseowakpa míyal ñita̱ ttök
Pilato ta̱. 63 Ie'pa iché ia̱:
—A këkëpa, sa' é̱na ia̱newa̱ tö mik ka̱chökwak e' bak ttsë'ka, eta̱ ie' tö iyë' tö ie' duowa̱
e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ishke̱rdaka̱ne. 64 E' kue̱ki̱ sa' tö be' a̱ ikié tö pö kkö'nuk patkö́
döka̱ ká̱ mañat dö' ittökatapa dȍ inú ekiblökwa̱ ta̱ i' ukuöki̱ ta̱ ichènerakitö sulitane a̱
tö ishke̱neka̱ne. E' wé̱rakitö es, e' ta̱ e' dör ka̱chè tai̱ë shu̱te̱ tkȍka̱ ika̱che ke̱we e' tsa̱ta̱.
65 Pilato tö iché ie'pa a̱:
—Se̱ a' wa̱ ñippökwakpa tso', a' yú ikkö'nuk bua'iewa̱ ko̱s a' a̱ ikkö'narmi ekkë.
66 Eta̱ ie'pa mía̱ pö a̱ ta̱ íyi batséwa̱rakitö pö kkȍ mik a̱s kȅ yi mi'wa̱ia̱ ee̱. Ie'pa tö
ñippökwakpa méa̱t pö kkö'nuk, eta̱ iwákpa míyal.

28

Jesús shke̱neka̱ne
(Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12; Juan 20.1-10)

1 E̱no diwö tka, e' bule es e' dör domingo e' ñirketke ta̱ María Magdala wak ena María
skà, e'pa míyal Jesús pö sa̱u̱k. 2 E' wösha̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl tso' ká̱ jaì a̱ e' de, eta̱
í̱ tka darërëë. Ie' mía̱ pö a̱ ta̱ ák bastkër e' tréu̱itö bánet ta̱ ie' e̱' tkése̱r iki̱. 3 Ie' wöñarke
dalölöë we̱s alá wöñar es, idatsi' damiwa̱ saruruë we̱s suiyök es. 4 Mik ñippökwakpa tö e'
sué̱, eta̱ ie'pa tkirulune painéka̱rak siwa̱' a̱rulune suane ë̀ wa̱, a̱te̱ we̱s s'duowa̱ es. 5 Eta̱
Skëköl biyöchökwak tö iché alakölpa a̱:

—Kë̀ a' suanuk. Ye' wa̱ ijche̱r tö a' tso' Jesús köte̱wa̱ krus mik, e' nu yulök. 6-7 Erë ye' de
a' a̱ ichök tö kë̀ iku̱' í̱e̱, ishke̱neka̱ne we̱s ie' tö iyë'a̱tbak es. A' shkö́ wé̱ ie'pa tö inú me'wa̱
e' tö̀ weblök. E' ukuöki̱ ta̱ a' yú bet ibiyö́ chök ittökatapa a̱: 'Ie' shke̱neka̱ne, e' mir a' yöki̱
ke̱we Galilea, ee̱ a' tö isue̱raë.'

Jesús e̱' kkaché alakölpa a̱

8 Eta̱ alakölpa míyal shka̱la̱la̱ë. Ie'pa suane erë ñies ie'pa ttsë'ne buaë. Ie'pa tu̱nemirak
ibiyö́ muk Jesús ttökatapa a̱. 9 E' wösha̱ ta̱ Jesús de dur ie'pa wörki̱ ta̱ ie'pa shke̱'wé̱itö.
Ie'pa dewa̱ ie' ska' ta̱ ie'pa e̱' tuléwa̱ kuchë ki̱ ta̱ iklö paklö'wé̱wa̱rakitö ta̱ idalöiérakitö.
10 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Kë̀ a' suanuk. A' yú ichök ye' ttökatapa a̱ tö a' yú Galilea ta̱ ee̱ a' tö ye' sue̱raë.

Ñippökwakpa pato̱ule ka̱chök

11 Alakölpa míyal, e' dalewa ñippökwakpa tso' pö kkö'nuk e'pa we̱lepa míyal Jerusalén
ta̱ ì ko̱s tka e' pakérakitö se̱raa̱ sacerdotepa wökirpa a̱. 12 Sacerdotepa wökirpa míyal ttök
judiowak kue̱blupa ta̱. Ie'pa ttè mé ñì a̱: "Sú̱ sö ñippökwakpa patuè̱ inuköl tai̱ë wa a̱s ie'pa
ichö̀ we̱s se' ki̱ ikiane es." 13 Ie'pa tö iché ñippökwakpa a̱:

—A' ichö́ tö nañewe a' kapolur e' dalewa Jesús ttökatapa debitu̱ e' wa̱ inú mítse̱r. 14 A'
wökir kibi wa̱ ijche̱newa̱, e' ta̱ sa' ttöraë ie' ta̱ a' tsa̱tkoie. Es kë̀ ì tkö̀pa a' ta̱.

15 Eta̱ iñippökwakpa tö inuköl e' klö'wé̱ ta̱ ichérakitö we̱s ie'pa ké ichök es. Dö̀ i̱'ñe ta̱
ka̱chè e' pakekeia̱ judiowak tö.

Jesús tö ittökatapa patké ie' ttè pakök ká̱ ulitane wakpa a̱
(Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49; Juan 20.19-23)

16 Eta̱ Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ eköl (11), e'pa míyal Galilea ka̱bata a̱ wé̱ ie' tö
ie'pa a̱ iyë' ee̱. 17 Mik ie'pa tö isué̱, eta̱ ie'pa tö idalöié, erë ie'pa we̱lepa tö ibikeitséka̱
bötböt. 18 Ie' de ie'pa ska' ta̱ ichéitö:

—Skëköl tö ye' tkë'ka̱ íyi ulitane wökirie ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱. 19 E' kue̱ki̱ a' yú ká̱ ulitane
a̱ s'yuök ye' ttökatapaie. Ie'pa wöskuö́ S'yé̱ ena ye' dör ilà ena Wiköl Batse'r e' ttö̀ wa.
20 Ñies ttè ko̱s wà dalöiök a' ka' ye' tö, e' wa ie'pa wöbla'ú̱ a̱s ñies ie'pa tö iwà dalöiö̀. Ye'
se̱r michoë a' ta̱ ke̱kraë. Eré̱ ká̱ i' e̱newatke, erë ye' kë̀ tö a' mepaa̱t a' wakpa ë̀.

Jesús Tté Buaë Kit San Marcos tö
Marcos

Yi tö yëkkuö i' kit e' kiè Marcos. Ñies ie' kiè Juan Marcos. Ie' kȅ dör Jesús ttekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl e'pa eköl. Erë we̱le tö ibikeitsè tö ie' dör Pedro klé. E' kue̱ki̱ pë' tai̱ë tö ibikeitsè tö Pedro tö ie' ki̱me' yëkkuö i' shtök. Ñies ie'pa ibikeitsè tö Marcos bak se̱nuk Jerusalén, e' kue̱ki̱ ì o̱' Jesús tö ena ì yë'itö e' a̱ne buaë ie' é̱na.

Jesús dör Skëköl alà e' dë'bitu̱ ká̱ i' ki̱ e' tö íyi buaë o̱' tai̱ë sulitane a̱ ie'pa wörki̱. E' kit Marcos tö yëkkuö i' ki̱. Ie' ki̱ ikiane tö sulitane wa̱ ijche̱rwa̱. Ñies we̱s Jesús weine tai̱ë ena iwötënewa̱ krus mik e' paké ie' tö tai̱ë. Jesús weine tai̱ë ena idu'wa̱, e' ukuöki̱ ishke̱neka̱ne, e' kue̱ki̱ idiché ta̱' tai̱ë tkö̀ka̱ se' bolök Satanás tsa̱ta̱. I̱'ñe ta̱ ke̱kraë ie' tso' se' ki̱moie, e' kiane Marcos ki̱ tö se' wa̱ ijche̱r. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit.

Marcos i' tté tso' kitule Hechos 12.12,25; 13.5,13; 15.36-39 ena 2 Timoteo 4.11 e' ki̱. Eré̱ kȅ s'wa̱ ijche̱r yësyësë tö mik ie' tö yëkkuö i' kit, erë se' tai̱ë tö ibikeitsè tö ikititö Jesús ku̱ne' e' ki̱ duas de dabom ske̱yök (50) ena dabom kuryök (70) e' shu̱ ulat.

Juan s'wöskuök tö s'patté
(Mateo 3.1-12; Lucas 3.1-9,15-17; Juan 1.19-28)

1 Jesucristo dör Skëköl Alà, e' tté buaë dör i' es.
2 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl ttekölkiè Isaías e' tö ikita̱t yëkkuö ki̱, e' ichè i' es:
Skëköl tö ichè: “Ye' tso'tke ye' ttè pakökwak patkök be' yöki̱ ke̱we, be' ñalé̱ yuök.*
3 Ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱ ie' ttöraë a̱neule:
‘A' e̱r mane'ú̱ Skëköl datse̱ e' yöki̱,
e' dör we̱s ñala̱ yuèsö yësyësë ie' yöki̱ es.’ ”†
Es Isaías tö iyë'a̱t.
4 Es Juan S'wöskuökwak tso' ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱, e' tö s'pattémi i' es: “A' e̱r
mane'ú̱ Skëköl a̱ as a' nuì̱ olo'yö̀itö a' ki̱ ta̱ a' e̱' wöskuő́lor iwà kkachoie.” 5 Jerusalén
wakpa ena ká̱ male̱pa tso' Judea e' wakpa ko̱s döke ie' ttöke e' ttsök. Ie'pa e̱' wamblȍ sulu
ko̱s e' chekeka̱rakitö ta̱ Juan tö iwöskuekelor di' kiè Jordán e' a̱.
6 Juan datsi' yöule kameio köyök wa; ikipamo yöule iyiwak kkuölit wa. Ie' chkè dör
ditski ena bulali. 7 Ttè pakeke ie' tö ie'pa a̱ i' es: “Ye' itöki̱ idatse̱ eköl, e' dör këkëpa tai̱ë
ye' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' klökkuö kicha ȅ kȅ wötsënanuk ye' sia̱rla e' a̱. 8 Ye' tö a' wöskueke
di' a̱, erë ie' tö a' ierawa̱ Wiköl Batse'r a̱.”

Juan tö Jesús wöskué
(Mateo 3.13-17; Lucas 3.21-22)

9 E' ké̱wö ska' ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ Nazaret a̱te̱ Galilea ee̱, e' de Jordán ta̱ ee̱ Juan tö ie'
wöskué. 10 Mik ie' wösune e' e̱' duéka̱ne di' a̱, e' wösha̱ ta̱ ie' isué̱ tö ká̱ jaì kköbunane ta̱
Skëköl Wiköl bite̱ ie' ki̱ nuböl sù̱. 11 Eta̱ ttȍ ttsëne datse̱ ká̱ jaì a̱, e' tö ichè: “Be' dör ye'
alà dalër tai̱ë ye' é̱na, e' wër ye' wa buaë shu̱te̱.”

Satanás tö Jesús e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök
(Mateo 4.1-11; Lucas 4.1-13)

12 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl Wiköl tö Jesús ké shkökmi ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱. 13 Ee̱
iyiwak sulusi tso' tai̱ë. Ee̱ ie' se̱né ká̱ dabom tkëyök (40), e' dalewa Satanás tö ie' e̱rkiöwé̱
ì sulu wamblök. Skëköl biyöchökwakpa tö ie' ki̱mé.

Jesús tö ie' kanè wawé̱mitke Galilea
(Mateo 3.1-12; Lucas 3.1-9,15-17; Juan 1.19-28)

* 1:2 Malaquías 3.1 † 1:3 Isaías 40.3

14 Juan klö'wé̱wa̱rakitö wötéwa̱ s'wöto wé a̱, e' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ Galilea Skëköl ttè
buaë e' pakök. 15 Ie' s'patteke i' es: “Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net. E' kue̱ki̱
a' e̱r mane'ú̱ ie' a̱ ta̱ ie' ttè buaë e' klö'ú̱.”

Jesús tö nima klö'u̱kwakpa döka̱ tkël e'pa kié

(Mateo 4.18-22; Lucas 5.1-11)

16 Mik Jesús shkörami batsöri kiè Galilea e' kkömik, eta̱ wëpa böl sué̱itö. E'pa dör Simón
ena iël Andrés. Ie'pa dör nima klö'u̱kwakpa. Ie'pa tso' ikla' u̱yök batsöri a̱ nima klö'wo̱ie.
17 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—A' shkö́ ye' ta̱. A' yueraëyö s'ditsö klö'u̱k ye' a̱ ye' ttökataie.
18 E' bet ta̱ ie'pa tö ikla' tuléa̱t ta̱ míyal ie' ta̱.
19 E' wi̱'kie Jesús tö Santiago ena iël kiè Juan e'pa sué̱. Ie'pa dör Zebedeo ala'r. Ie'pa
tulur kanò a̱ ikla' wöyuök. 20 E' wösha̱ ta̱ Jesús tö ikiémirak e̱' ta̱. Eta̱ ie'pa tö iyé̱ méa̱t
ikanè mésopa ta̱ kanò shu̱a̱ ta̱ imíyal Jesús ta̱.

Jesús tö aknama trë'wé̱shkar wëm eköl a̱

(Lucas 4.31-37)

21 Ie'pa demi ká̱ kiè Cafarnaúm ee̱. E̱no diwö a̱ Jesús tkawa̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱
ta̱ ie' tö s'wöbla'wé̱mitke. 22 Ie' tö s'wöbla'we̱ke ttè moki̱ diché ta̱' tai̱ë ese wa. E' kè̱ dör
we̱s s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö s'wöbla'we̱ke es. E' kue̱ki̱ e' tö wé̱pa tso' ittsök
e'pa tkiwé̱wa̱. 23 Eta̱ ee̱ wëm eköl tso' e' a̱ wimblu sulusi tso' e' tö iché a̱neule:
24 —A Jesús Nazaret wak, ¿ìie be' tso' sa' tsiri̱u̱k? ¿Be' debitu̱ sa' e̱u̱kwa? Ye' wa̱ be'
su̱ule. Ye' wa̱ ijche̱r tö be' dör yi dör batse'r patkë'bitu̱ Skëköl tö e'.
25 Jesús tö wimblu e' uñé:
—¡Be' siwa̱'blö́wa̱, be' e̱' yö́ttsa̱ wëm se̱ a̱!
26 Wimblu sulusi tö wëm siwa̱' éwa ta̱ ia̱neka̱ tai̱ë ta̱ ie̱' yéttsa̱ ia̱. 27 Sulitane tkinewa̱
iweblök ta̱ iñi chakérak:
—¿Wí̱ dör ì? ¡Ie' s'wöbla'we̱ke ttè pa̱'a̱li̱ wa ena diché wa dò̱ wimblupa sulusi kéitö e̱'
yöktsa̱ ta̱ ittò̱ iu̱térakitö ekkë!
28 E' bet ta̱ ie' tté buneka̱ Galilea ko̱s a̱.

Jesús tö Simón yàk bua'wé̱ne

(Mateo 8.14-15; Lucas 4.38-39)

29 Mik ie'pa e̱' yélur ñì dapa'wo̱ wé a̱ ta̱ Jesús mía̱ Simón ena Andrés e'pa u a̱. Santiago
ena Juan mí ie' ta̱. 30 Ee̱ Simón yàk me'r ka̱' ki̱ kiri'we̱ke duè dalölö tö, e' ché ie'pa tö Jesús
a̱. 31 Eta̱ ie' e̱' skéwa̱ ta̱ iklö'wé̱itö iulà a̱ ta̱ iki̱mé e̱' tkökse̱r. E' bet ta̱ duè dalölö ie' éwa ta̱
ie' e̱' kéka̱ ilè yulök ie'pa a̱ ñè.

Jesús tö tai̱ë s'kirirke esepa bua'wé̱ne

(Mateo 8.16-17; Lucas 4.40-41)

32 Ká̱ tuine diwö míwa̱tke ta̱ s'kirirke ena wé̱pa a̱ aknama tso' esepa ko̱s debitu̱rak iwa̱
Jesús ska'.‡ 33 Ká̱ e' wakpa ko̱s e̱' dapa'wé̱ka̱ ukkö a̱. 34 Eta̱ ie' tö duè ulitane bua'wé̱ne pë'
tso' tai̱ë e'pa a̱. Ñies aknamapa tai̱ë trë'wé̱yalitö. Erë aknamapa wa̱ ijche̱r yi dör ie', e'
kue̱ki̱ ie' kè̱ wa̱ ka̱wö mène ie'pa a̱ ttök.

Jesús tö Skëköl ttè paké judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱

(Lucas 4.42-44)

35 Ká̱ ñirketke ià̱ ttsettseë, ta̱ Jesús e̱' kéka̱ mía̱ bánet wé̱ kè̱ yi ku̱' ese ska' ttök S'yé̱ ta̱.
36 Eta̱ Simón ena iwapiepa míyal ie' yulök. 37 Mik ikué̱wa̱rakitö, eta̱ ie'pa ie' a̱ iché:
—Sulitane tso' be' yulök.
38 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:

---

‡ 1:32 Diwö e' dör e̱no diwö, e' kue̱ki̱ s'kirirke ko̱s kè̱ dë' ie'pa wa̱ Jesús ska' ñiwe. Ie'pa kè̱ a̱ ka̱wö ta̱' kaneblök e̱no diwö a̱. Ie'pa a̱ ta̱ íyi ö yile tsè̱mi e' dör kanè. E' kue̱ki̱ ie'pa tö s'kirirke tsé̱mi Jesús ska' diwö míwa̱tke e' ukuöki̱, ekkë e̱no diwö e̱rkerö e' kue̱ki̱.

—Mishka ká̱ tso' tsi̱net tsi̱net ese a̱. Ñies e̱e ye' ké Skëköl ttè pakök, eseie ye' dë'bitu̱.
39 Es Jesús shké ká̱ tso' Galilea e' ko̱s a̱ ttè pakök judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱, ñies
aknama trë'u̱kyal.

Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 8.1-4; Lucas 5.12-16)

40 Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö, e' e̱' skéwa̱ Jesús o̱'mik ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ta̱ iché
ia̱:
—Be' ki̱ ikiane, e' ta̱ be' a̱ ye' buarmine a̱s ye' batse'rne.
41 Jesús tö ie' sué̱ e̱r sia̱rë wa ta̱ ikéwa̱itö ulà wa ta̱ ichè:
—Tő, ye' ki̱ ikiane. Be' dene batse'r.
42 E' wösha̱ ta̱ wëm buanene batse'nene. 43-44 E' ukuöki̱ Jesús tö ie' a̱ iché:
—Ye' ttö̀ ttső, ì tka be' ta̱ e' kȅ char yi a̱. Be' yú e̱' kkachök sacerdote a̱. Ì muk Moisés
tö a' ka' e̱' batse'wo̱ie e' tsú̱mi mè Skëköl a̱ iwà kkachoie.
45 Erë wëm mía̱ ta̱ ie' e̱' kéka̱ ì tka ita̱ e' pakök sulitane a̱. E' kue̱ki̱ Jesús kȅ a̱ e̱' kkayënuk
wé̱ pë' tso' ta̱ië ese ska'. Ie' ka̱wöta̱ e̱' tsu̱ka̱t kañika̱ wé̱ kȅ pë' ku̱' ese ska', erë ká̱ wa'ñe
wakpa datse̱ ie' ska'.

2

Wëm eköl kraulewa̱ e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 9.1-8; Lucas 5.17-26)

1 Ká̱ we̱kkë alè kuöki̱ ta̱ Jesús dene Cafarnaúm. Mik pë' wa̱ ijche̱newa̱ tö ie' tkër u a̱,
2 eta̱ ta̱ië ie'pa e̱' dapa'wé̱ ie' ska' kȅ chë'ka̱ia̱ we̱shke̱, kȅ chë'ka̱ia̱ ukkö a̱ ekkë. Ie' tso'
Skëköl ttè pakök ie'pa a̱. 3 E' dalewa wëpa döka̱ tkël wa̱ wëm kraulewa̱ kȅ karka̱ debitu̱
eköl ka̱'la ki̱. 4 Erë ta̱ië s'tso', e' kue̱ki̱ kȅ we̱s ie'pa tkö̀mi we̱shke̱ Jesús ska'. E' kue̱ki̱ ie'
tsa̱ka̱ u tsa̱bata jchée[*] ie'pa tö ta̱ iduè émirakitö e̱naë e' a̱ döttsa̱ iski̱. 5 Mik Jesús tö isué̱
tö moki̱ ie'pa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie' iché ikirirke e' a̱:
—A alà, ì sulu ko̱s wamblébö, e' nuí̱ olone be' ki̱.
6 Erë s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa we̱lepa tulur e̱e, e'pa ibikeitsè: 7 “¿Ì kue̱ki̱ wëm
wí̱ ttö̀ es? Skëköl ȅ a̱ se' nuì̱ olo'yarmi. Ì ché ie' tö e' wa ie' tso' Skëköl chök suluë.” 8 Erë
ì bikeitsök ie'pa tso' e' sué̱wa̱ Jesús tö bet. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tö ibikeitseke es? 9 Ye' tö s'kraulewa̱ diő bua'wè̱mine a̱s ishköne, e' ta̱
¿we̱s a' tö iklö'wè̱mi tö ye' kȅ a̱ inuì̱ olonuk iki̱? 10 Ye' dör S'ditsö Alà, sú̱ e' tö a' a̱ ikkachè
tö ye' wa̱ ka̱wö ta̱' ká̱ i' a̱ nuì̱ olo'yoie.
Eta̱ ie' tö iché wëm kraulewa̱ e' a̱:
11 —Be' e̱' kő̱ka̱, be' ka̱'la kő̱ka̱ ta̱ be' yúne u a̱.
12 Bet ta̱ ie' e̱' kéka̱, ika̱'la kéka̱, ta̱ imía̱ sulitane wörki̱. E' tö ie'pa ko̱s tkiwé̱wa̱ ta̱ ie'pa
tö Skëköl ki̱kéka̱ ta̱ië ta̱ ichérakitö:
—Kȅ se' wa̱ íyi wí̱se su̱ule yës.

Jesús tö Leví kié ittökataie
(Mateo 9.9-13; Lucas 5.27-32)

13 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ne batsöri kkömik ta̱ pë' e̱' dapa'wé̱ka̱ ie' ska' ta̱ ie' tö ie'pa
wöbla'we̱ke. 14 Ie' domitkö ta̱ ie' tö inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱ e' sué̱ eköl tkër
ikaneblöke e' wé a̱. E' dör Leví dör Alfeo aladulaköl. Ie' tö iché ia̱:
—Be' shkő ye' ta̱ ye' ttökataie.
Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ Jesús ta̱.
15 E' ukuöki̱ Jesús tso' chkök Leví u a̱. Pë' shköke tsa̱ki̱ë Jesús ta̱, e' kue̱ki̱ inuköl
shtökwakpa ena pë' sulusipa skà tulurñak chkök ie' ena ittökatapa ta̱. 16 S'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa we̱lepa dör fariseowakpa. Mik e'pa we̱le tö Jesús sué̱ tö ichköke pë'
esepa ta̱, eta̱ ie'pa tö ichaké ittökatapa a̱:

* 2:4 u tsa̱bata jchée: Ie'pa u tsa̱bata dör kkueie, e' ki̱ ie'pa shköke.

—¿Iṓk a' wöbla'u̱kwak chköke inuköl shtökwakpa ta̱ ena pë' sulusipa skà ta̱?
17 Jesús tö ittsé ta̱ ichéitö ia̱rak:
—Wé̱pa kȅ kirirku̱' esepa kȅ ki̱ s'kapeyökwak kiane, erë wé̱pa kirirke esepa ki̱ ikiane. Ye' kȅ dë'bitu̱ wé̱pa e̱' ttsȍ tö ie'pa se̱rke yësyësë esepa kiök. Ye' dë'bitu̱ pë' sulusipa kiök.

Ì kue̱ki̱ Jesús ttökatapa kȅ batsöta̱'
(Mateo 9.14-17; Lucas 5.33-39)
18 Etökicha ta̱ Juan S'wöskuökwak ttökatapa ena fariseowakpa tso' batsök, eta̱ pë'
we̱lepa de Jesús ska' ta̱ ichakérakitö ie' a̱:
—Juan S'wöskuökwak ttökatapa ena fariseowakpa klépa batsöke. ¿Ì kue̱ki̱ be' ttökatapa kȅ batsȍ?
19 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Mik s'kiule ulabatsè ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ ¿we̱s ie'pa batsȍmi wëm ulabatske e' tso'ia̱
ie'pa ta̱ e' dalewa? Ie' tso'ia̱ ie'pa ta̱, e' dalewa ie'pa kȅ batsöpa. 20 Erë iké̱wö döraë eta̱
ie' mi'datse̱r ie'pa yöki̱. E' je' ta̱ ie'pa batsöraë.
21 “Kȅ yi tö datsi' këchke wöyuepawa̱ datsi'tak pa̱'a̱li̱ wa, datsi'tak pa̱'a̱li̱ wöklöneka̱, e'
tö datsi' këchkela shu̱kuè̱e̱ ta̱ ikí̱ jchèe taië̱. 22 Ñies kȅ yi tö vino pa̱'a̱li̱ tepaka̱ iyiwak
kkuölit yöule ibloie ese këchke a̱. Itéka̱sö es, e' ta̱ mik ibacha'nebitu̱, eta̱ ikkuölit
jchèemiitö. Es vino ena ikkuölit weirwami ḗme. E' kue̱ki̱ vino pa̱'a̱li̱ tekeka̱ ikkuölit pa̱'a̱li̱
a̱.”

Jesús ttökatapa tö trigowö butsé e̱no diwö a̱
(Mateo 12.1-8; Lucas 6.1-5)
23 Etökicha ta̱ e̱no diwö a̱, Jesús dami trigo shu̱a̱ ta̱ ittökatapa tö trigowö butsémi
ishkörami e' dalewa katè. 24 Fariseowakpa tö ie' a̱ ichaké:
—Sa' ttȍ ttsṓ, ¿ì kue̱ki̱ be' ttökatapa tso' ì kȅ ké̱wö ta̱' wè̱ e̱no diwö a̱ ese u̱k?
25 Erë ie' iu̱té:
—Etökicha ká̱ ia̱ia̱ë mik David ena iklépa du' bli wa̱ ta̱ kȅ ie'pa wa̱ ì dami ñè, eta̱ ì o̱'
ie' tö ¿e' kȅ a̱ritsule a' wa̱ Skëköl yëkkuö ki̱? 26 Mik Abiatar dör sacerdote kibi, e' ké̱wö
ska' ta̱ David dewa̱ Skëköl wé a̱ ta̱ pan meule Skëköl a̱ e' ñéitö ta̱ ñies iméitö iklépa a̱ ñè.
Sacerdotepa ȅ a̱ pan ese ké̱wö ta̱' ñè. Erë a' é̱na ia̱ne tö ì o̱' David tö e' kȅ dör suluë Skëköl
wöa̱.
27 Ie' tö ikí̱ ché:
—E̱no diwö menea̱t s'ditsö ki̱moie, erë s'ditsö kȅ yöne e̱no diwö ȅ batseitsök. 28 E' kue̱ki̱
ye' dör S'ditsö Alà, e' wa̱ ka̱wö ta̱' ichoie tö ì dör buaë ö ì dör suluë wè̱ e̱no diwö a̱.

3

Wëm ulà siulewa̱ e' pakè
(Mateo 12.9-14; Lucas 6.6-11)
1 Jesús skà dewa̱ne judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱, ta̱ ee̱ wëm tkër eköl ulà etk siulewa̱.
2 Ie'pa é̱na ie' kkatak ilè ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tso' ie' weblök tö wëm ñe' bua'wè̱mine ie' tö
e̱no diwö a̱. 3 Ie' tö iché wëm ulà siulewa̱ e' a̱:
—Be' e̱' kṓka̱ ta̱ be' e̱' duṓse̱r í̱e̱ sulitane wöshaë̱.
4 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—¿Ì ké̱wö ta̱' se' a̱ wè̱ e̱no diwö a̱: ì buaë ö ì suluë? ¿S'tsa̱tkök ö s'ttökwa̱?
Erë ie'pa siwa̱'bléwa̱ ie' yöki̱. 5 Ie' tö ie'pa weblé kësik wa. Ie'pa e̱r darërëë e' tö ie'
e̱riawé̱. Ie' iché wëm a̱:
—Be' ulà shu̱lṓö.
Ta̱ ie' ulà shu̱lée ta̱ ibuanene. 6 Eta̱ fariseowakpa ponemi, e' bet ta̱ ie'pa ñì dapa'wé̱ka̱
Herodes klépa ta̱ ileritsök Jesús ttowa̱ie.

Taië̱ pë' tso' batsöri kkömik

7 Eta̱ Jesús mía̱ ittökatapa ta̱ batsöri kkömik ta̱ tai̱ë Galilea wakpa míyal ie' ta̱. 8 Ñies pë'
tso' tai̱ë ee̱ datse̱ Jerusalén ena Judea ká̱ male̱pa a̱. Ñies ie'pa datse̱ Idumea ena Jordán
wi̱she̱t ena ká̱ wé̱ Tiro ena Sidón a̱te̱ ee̱. Ie'pa tö ì ko̱s we̱ke Jesús tö e' tté ttsë' e' kue̱ki̱
ie'pa de iweblök. 9-10 S'kirirke tai̱ë bua'wé̱tke Jesús tö, e' kue̱ki̱ imale̱pa tai̱ë e̱' u̱yökeka̱
ie' ki̱ ikökwa̱. E' kue̱ki̱ ie' tö iché ittökatapa a̱ tö kanò tsú̱bitu̱ tërtke dö' ie'pa tö ye' tuèwa̱
darërë.
11 Mik wé̱pa a̱ wimblupa sulusi tso' esepa tö ie' sué̱, eta̱ ie'pa e̱' tulélur kuchë ki̱ ie' wöa̱
ta̱ ia̱rkerak:
—¡Be' dör Skëköl Alà!
12 Erë ie' tö ie'pa a̱ iché kësik wa:
—¡Kë̀ ye' tté pparka̱!

Jesús tö ittekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl e'pa shu̱shté
(Mateo 10.1-4; Lucas 6.12-16)

13 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ka̱bata a̱. Eta̱ wëpa kiane ie' ki̱ kiè, e'pa kiéitö ta̱ ibite̱rak ie'
ska'. 14 Ie' tö ie'pa shu̱shté dabom eyök kí̱ böl shkök ie' ta̱ ena patkèmi ie' ttè pakök.
E'pa kiè méka̱itö ittekölpa tsá̱. 15 Ie'pa a̱ diché méitö aknama trë'u̱kyal. 16 Ie'pa kiè i'
es: Simón, e' kiè méka̱itö Pedro; 17 Santiago ena iël Juan, e'pa dör Zebedeo aladulakölpa,
e'pa kiè skà méka̱itö Boanerges (kiè e' wà kiane chè "wëpa dör we̱s alá es"); 18 Andrés,
Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás ena Santiago dör Alfeo alà; ena Tadeo, Simón Celote,
19 ena Judas Iscariote tö Jesús wömekettsa̱ aishkuö ta̱ ibolökpa a̱ e'.

Jesús ena Beelzebú
(Mateo 12.22-32; Lucas 11.14-23; 12.10)

20 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ u a̱ ittökatapa ta̱. Eta̱ tai̱ë pë' ñì dapa'wé̱ka̱ne kë̀ wa ie'pa
chko ekkë. 21 Mik Jesús yamipa e̱kka wa̱ ijche̱newa̱ tö we̱s ie' tso', eta̱ ie'pa de itsu̱kmi
iyërke tö ie' a̱li̱neka̱ e' kue̱ki̱.
22 Ñies s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa datse̱ Jerusalén e'pa tö Jesús ché i' es:
"Beelzebú dör bé̱ e' tö wëm wí̱ é̱na ká̱ chöwé̱wa, e' diché wa ie' tö aknama trë'we̱keyal."
23 Eta̱ Jesús ikiéttsa̱rak ta̱ ikleéitö ia̱rak i' es: "¿We̱s Satanás e̱' trë'ù̱shkarmi? 24 S'se̱rke
ká̱ etkë̀ ki̱ e' ñì blabatsélor ñippök ñita̱, kë̀ wöklör, e' ta̱ ie'pa wákpa mir wa'k è̀me. 25 Ñies
ñì yamipa e̱' kéka̱ ñippök ñita̱, kë̀ wöklör, e' ta̱ ie'pa mir wa'k è̀me. 26 Es ñies Satanás
klépa mú ñì blabatsélor ñippök ñita̱, e' ta̱ idiché wöarwami ta̱ ie̱rdawarak.
27 "Kë̀ yi mi'pawa̱ wëm diché tai̱ë ese u a̱ ie' íyi ekiblök ka̱m ie' tö iwák maù̱wa̱ e' yöki̱.
Es è̀me iíyi ekiblërmi.
28 "Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ì sulu ko̱s wambleke a' tö, ñies Skëköl cheke a' tö sulu ko̱s e'
nuí̱ olo'yèmiitö a' ki̱. 29 Erë yi isie tö Wiköl Batse'r ché suluë, ese kë̀ ki̱ inuí̱ olorpa, itso'
iki̱ ke̱kraë."
30 Ie'pa iyë' tö wimblu sulusi tö ie' é̱na ká̱ chöwé̱wa e' kue̱ki̱ Jesús tö e' ché ie'pa a̱.

Jesús mì ena iëlpa de iweblök
(Mateo 12.46-50; Lucas 8.19-21)

31 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mì ena iëlpa ena ikutapa e'pa debitu̱ ie' yulök, erë ie'pa kë̀ dë'wa̱
we̱shke̱. Ie'pa tö ikiök patké. 32 Pë' tulur ie' pamik e'pa tö iché ia̱:
—Be' mì ena be' ëlpa ena be' kutapa e'pa shkò̀ be' weblök.
33 Ie' iiu̱té:
—¿Yi dör ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa?
34-35 Wé̱pa tulur ie' pamik e' sué̱itö è̀k ta̱ ichéitö:
—Yi isie tö ì kiane Skëköl ki̱ ese wé̱, ese dör we̱s ye' ël ena ye' kutà ena ye' mì es. E'
kue̱ki̱ ie'pa ikkëpa dör we̱s ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa es.

4

Të kuatkökwak tté
(Mateo 13.1-9; Lucas 8.4-8)

1 Etökicha ta̱ Jesús s'wöbla'wé̱mitke batsöri kkömik. Pë' dapane tai̱ë ipamik, e' kue̱ki̱
ie' e̱' iéka̱ kanò tkërki̱ tsi̱net ese etö a̱. Ee̱ ie' e̱' tkése̱r ie'pa wöbla'u̱k. Ie'pa ko̱s a̱te̱ batsöri
kkömik ie' ttö̀ ttsök. 2 Ee̱ ie' tö ttè tsa̱ki̱ë kleé ie'pa a̱ iwöbla'wo̱ie, e' et dör i' es: 3 "A' tö
ittsö̀. Etökicha ta̱ wëm eköl mía̱ të kuatkök ppé ululu ë̀me* 4 Mik ie' tso' iwö ppök, eta̱
ditsöwö we̱le a̱newa ñala̱ ska' ta̱ dù debitu̱ tö ikatéwa. 5 Ditsöwö we̱le a̱newa áklo a̱ wé̱
íyök kë̀ ta̱' tai̱ë ese ska'. Íyök kë̀ ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱ bet ta̱ itskine. 6 Erë kë̀ iwí kicha ta̱' tai̱ë,
e' kue̱ki̱ mik dìba a̱neka̱ iki̱, eta̱ isinewa̱. 7 Ditsöwö we̱le a̱newa dika'chka shu̱a. Dika'chka
ena ditsöwö talane ñita̱, erë dika'chka e̱' aléka̱ iki̱, kë̀ wöne. 8 Erë ditsöwö we̱le a̱ne íyök
bua'bua ki̱ ese tskine talane wöne buaë. We̱le wöne döka̱ dabom mañayök (30) elka elka,
we̱le dabom teryök (60), we̱le cien eyök (100)."
9 Eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: "¡A' é̱na ye' ttö̀ ttsak, e̱'ma ikukueblö́ bua'ie!"

Ì kue̱ki̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke kleaule
(Mateo 13.10-17; Lucas 8.9-10)

10 Mik Jesús a̱te̱ dur ekörla, eta̱ ittökatapa dabom eyök ki̱ böl ena iklépa we̱lepa skà de
ie' ska' ta̱ ichakérakitö ia̱:
—Ttè wà kleébö, ¿i̱ma e' wà dör?
11 Ie' ie'pa iu̱té:
—"Ì blúie Skëköl tso' e' tté blëulewa̱, e' ké̱wö menea̱t a' a̱ iwà jche̱noie. Erë pë' tso' tai̱ë
kë̀ é̱na ye' ttè klö'wa̱k, esepa a̱ ye' ikleeke 12 a̱s ie'pa tö iweblö̀ je', erë kë̀ ie'pa a̱ iwà wër,
ñies a̱s ie'pa tö ittsö̀ je', erë kë̀ ie'pa a̱ iwà a̱r a̱s kë̀ ie'pa e̱r mane'ü̱ ta̱ inuì̱ kë̀ olor ie'pa
ki̱."†

Të kuatkökwak tté e' wà paké Jesús tö
(Mateo 13.18-23; Lucas 8.11-15)

13 Eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: "Ttè kleéyö ñe' wà kë̀ a̱ne a' é̱na, e' ta̱ ¿we̱s a' é̱na imale̱pa
wà a̱rmi? 14 Wé̱ tö ditsöwö kuatké, e' dör wé̱ tö Skëköl ttè pakeke ese. 15 Pë' we̱lepa tso'
e'pa ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa ñala̱ ki̱ es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé erë bet Satanás de
iska' ta̱ Skëköl ttè yéttsa̱ ie̱r a̱. 16 We̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa áklo a̱ es. Esepa
tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iklö'wé̱rakitö ttsë'ne buaë wa. 17 Erë ie'pa kë̀ wì kicha ta̱' tai̱ë, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱ ekuölö ë̀. Mik ie'pa weinemitke Skëköl ttè kue̱ki̱, eta̱ ie'pa a̱nemine
bet. 18 We̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa dika'chka shu̱a es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé,
19 erë ie'pa tö íyi tso' ká̱ i' ki̱ ese bikeitseke kibiie. Ie'pa e̱r me'rie inuköl ki̱ ena ì skà tso' ká̱
iki̱ tö s'ttsë'we̱ke buaë ese ki̱. Ese ko̱s tö Skëköl ttè kui'wé̱wa̱ ie'pa e̱r a̱ ta̱ kë̀ idë'ttsa̱ buaë
we̱s ikiane es. 20 Erë we̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa íyök bua'bua ki̱ es. Esepa
tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iklö'wé̱ ta̱ iwà dettsa̱ buaë we̱s ikiane es. Ie'pa dör we̱s íyi kuá wör
buaë es. We̱le wöne döka̱ cien eyök (100), we̱le dabom teryök (60), we̱le dabom mañayök
(30)."

Bö'wö tté
(Lucas 8.16-18)

21 Eta̱ ie' tö iché ia̱rak: "Kë̀ yi tö bö'wö tskepaka̱ ta̱ ibléwa̱itö kalkuö diki̱a ö ka̱' diki̱a.
E' skéie itkekeka̱itö ká̱kke̱ ká̱ ñi'wo̱ie. 22 Es ñies kë̀ ì ku̱' blëulewa̱ kë̀ jche̱nukwa̱ aishkuö
ta̱. Ese ko̱s kkayërdaë. 23 ¡Yi é̱na ye' ttö̀ ttsak, e̱'ma ikukueblö́ bua'ie!"
24-25 Ñies ichéitö: "Yi e̱' yuak buaë ye' ttè wa, ese a̱ ikí̱ meraëyö a̱s ié̱na iwà a̱r buaë.
Erë yi kë̀ e̱' yuak ye' ttè wa, ese yöki̱ ì bikeitséitö tö a̱ne ie' é̱na, ese ko̱s yërdattsa̱ne. E'

---

* 4:3 të kuatkök ppé ululu: Ie'pa wöblar të kuatkök wö ppélur të ko̱s e' ki̱. † 4:12 Isaías 6.9-10

kue̱ki̱ ì cheke ye' tö a' a̱ e' kukueblő. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' é̱na ia̱rmi buaë, ñies Skëköl tö a'
ki̱meraë a̱s ikí̱ a̱r a' é̱na.”

Íyi kuatkè tté

26 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköke we̱s itkȍ iyiwö kuatké wëm eköl
tö ese ta̱ es. Ie' tö ikuatké të ki̱ 27 ta̱ iméa̱t bȅrë. Ká̱ bit ekkë ie' kapökewa̱ nañewe, ñiwe
ta̱ ie' ti̱'rke ta̱ íyi kuatkéitö e' tskine, talane erë ie' kȅ é̱na ia̱ne tö we̱s itskine we̱s italane.
28 Íyök ȅ tö itskeke. Ke̱we ikua tskine, e' ukuöki̱ ta̱ iwörkuane, e' ukuöki̱ ta̱ iwöne. 29 Mik
iké̱wö de shtè, eta̱ wëm mía̱ ishtökka̱.”

Mostaza wö tté
(Mateo 13.31-32; Lucas 13.18-19)

30 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl tso' ¿we̱s e' dör? ¿Ttè wé̱ wa ye' tö ikleèmi? 31 E' dör
we̱s mostaza wö tkèsö es. E' wö dör tsirlala iyiwö ulitane diki̱a̱. 32 Erë mik ikuatkënewa̱,
eta̱ italar íyi kuá tsitsir ulitane tsa̱ta̱. E' ulà döka̱ wi̱'wi̱ë, e' tsa̱ka̱ dù u yuöke.”
33 Es Jesús tö ie'pa a̱ ikleé tai̱ë we̱s ttè i' es dȍ wé̱ ie'pa é̱na ia̱ne ekkë. 34 Ie' kȅ wa̱ ì
pakane ie'pa a̱ kȅ kleaule. Erë iwà ko̱s pakekeneitö ittökatapa a̱ bánet kȅ kleaule.

Siwa̱' tai̱ë e' wöklö'wé̱ Jesús tö
(Mateo 8.23-27; Lucas 8.22-25)

35 E' tsá̱li̱ mik ká̱ tuine, eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:
—Mishka batsöri wi̱she̱t.
36 Pë' tso' tai̱ë e'pa méa̱rakitö ta̱ ie̱' iéka̱rak kanò a̱ Jesús tso' e' a̱ ta̱ imíyal. Kanò skà
mirwa̱ ie'pa ta̱ tseë. 37 E' bet ta̱ siwa̱' bitsi̱neka̱ tai̱ë tö di' u̱yéka̱ tai̱ë e' tö kanò wà iekeka̱.
38 Erë ie' kapöme'r kanò ñak a̱ wökir kata ki̱, ee̱ ittökatapa ie' ti̱'wé̱ka̱ ta̱ iché ia̱:
—¡A s'wöbla'u̱kwak! ¿Se' duökelur e' kȅ ki̱ be' tkine?
39 Eta̱ ie' e̱' kéka̱ tö siwa̱' uñé ta̱ iché di' a̱:
—¡Be' e̱' shtő́wa̱ bër!
Eta̱ siwa̱' wöklöne di' wöklöne mía̱ne alamië. 40 Eta̱ ie' tö ittökatapa a̱ iché:
—¿Ì kue̱ki̱ a' suane se̱kkë? ¿Ka̱m a' e̱rblȍ ye' mik?
41 Ie'pa kí̱ tkinewa̱ tai̱ë ta̱ iñi chakéka̱:
—¿Yi dör wëm wí̱? ¡E' ttȍ dalöieke siwa̱' tö di' tö!

5

Wimblu sulusi trë'wé̱yal Jesús tö
(Mateo 8.28-34; Lucas 8.26-29)

1 Ie'pa demi batsöri wi̱she̱t ká̱ kiè Gerasa* ee̱. 2 Mik Jesús e̱' yéttsa̱ kanò a̱, eta̱ wëm eköl
a̱ wimblu sulusi tso' e̱' yéttsa̱ de Jesús ska'. 3 Wëm e' se̱rke pö ké̱ a̱. Kȅ imonukwa̱ tabechka
kichaie wa ì wa. 4 Tseë imonere iulà a̱ ena iklö a̱ tabechka kichaie wa erë ibatséloritö. Kȅ
yi diché ta̱' wë' iwöklö'wo̱ie. 5 Ñië nañeë ie' shköke pö a̱ ena ka̱bata a̱ a̱rke tai̱ë, ñies ie' e̱'
shka̱'u̱ke ák wa. 6 Erë mik ie' tö Jesús sué̱ ka̱mië, eta̱ ie' tu̱nebitu̱ e̱' tkése̱r kuchë ki̱ Jesús
wö shaë 7 ta̱ ichéitö ia̱ a̱neule:
—¡A Jesús, be' dör Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱ e' Alà! ¿Iő́k be' de ye' tsiri̱u̱k? ¡Ye'
kköchöke be' a̱ Skëköl wörki̱ tö kȅ ye' we'ikar!
8 Jesús tö ie' a̱ ichétke: “¡A wimblu sulusi, wëm se̱ ő́wa!” E' kue̱ki̱ ie' tö iché Jesús a̱ es.
9 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ ichaké:
—¿I̱ma be' kiè?
Ie' iiu̱té:
—Ye' kiè Tai̱ë Wakpa, sa' dör tai̱ë e' kue̱ki̱.
10 Eta̱ ikköchöke tai̱ë Jesús a̱: “Kȅ sa' patkar ka̱mië.” 11 Ee̱ tsi̱net ka̱bata kuli' a̱ tai̱ë köchi
iëte̱r chkök. 12 Eta̱ aknamapa kköché ie' a̱:

* 5:1 Gerasa: Yëkkuö këchke we̱le tö ká̱ e' kiè Gadara ö Gergasa. Mateo 8.28 sa̱ú̱.

—Sa' patkṓmi köchi a̱. Ka̱wö mú sa' a̱ e̱' tiu̱kwa̱ ie'pa a̱.
13 Eta̱ ie' tö ka̱wö mé ia̱rak ta̱ wimblupa sulusi e̱' yélur wëm e' a̱ ta̱ ie̱' tié̱wa̱rak köchi
a̱. Köchi ekkëpa döka̱ mil böyök ulatök (2.000). Eta̱ köchi poneka̱ tu̱nemirak ká̱ spé mik
brutolonemi batsöri a̱ ta̱ ee̱ iduolur.
14 Köchi kkö'nukwakpa tkayalmi ta̱ itté ppéka̱rakitö ká̱ e' wa'ñe a̱. Tai̱ë pë' de iweblök.
15 Mik ie'pa de Jesús ska' ta̱ wëm a̱ aknama bak e' sué̱rakitö. E' tkër datsi' iéne é̱na ká̱
a̱nene buaë, e' tö ie'pa suawé̱. 16 Wé̱pa tö ì tka wëm a̱ aknamapa bak e' ta̱ ena köchi ta̱
e' sué̱, e'pa tö ipakéne imale̱pa a̱. 17 Eta̱ ie'pa kköché Jesús a̱: "Be' e̱' yṓttsa̱ ká̱ i' a̱, be' yú
bánet."
18 Mik Jesús dene kanò a̱ ta̱ wëm a̱ aknama bak, e' kköché ie' a̱: "Ye' shkakmi be' ta̱."
19 Erë Jesús kë̀ wa̱ iké̱wö mène ie' a̱. Ie' iché ia̱:
—Be' yúne be' u a̱ be' yamipa ska'. Ì buaë wé̱ Skëköl tö be' a̱ ena we̱s ie' tö be' sué̱ e̱r
sia̱rë wa, e' ko̱s pakṓ ie'pa a̱.
20 Eta̱ wëm mía̱ ta̱ ì wé̱ Jesús tö ie' a̱ e' pakéitö ká̱ tso' Decápolis e' wakpa a̱. Ie'pa ko̱s
tkinewa̱ ittsök.

Jesús tö Jairo alà busi shke̱'wé̱ka̱ne ñies alaköl bua'wé̱neitö eköl
(Mateo 9.18-26; Lucas 8.40-56)

21 Mik Jesús dene kanò ki̱ batsöri io̱she̱t, eta̱ batsöri kkömik tai̱ë pë' e̱' dapa'wé̱ka̱ ie'
ska'. 22 E' dalewa wëm debitu̱ eköl kiè Jairo. E' dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé e' wökir eköl.
Mik ie' tö Jesús sué̱, eta̱ ie' e̱' té̱wa̱ wöwakköt Jesús wörki̱ 23 ta̱ ikköché tai̱ë ie' a̱:
—Ye' alà busi duökewa̱tke. Be' shkṓ ulà mukka̱ iki̱ a̱s ibuarne ta̱ ise̱rne.
24 Eta̱ Jesús mía̱ ie' ta̱. Tai̱ë pë' dami Jesús ta̱ e' tërdami ie' mik. 25 E' shu̱a̱ alaköl
dami e' du'mi alakölpa duè wa̱ e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ bök (12). 26 Tai̱ë ie' weine
s'kapeyökwakpa ulà a̱ ena ì ko̱s tso' ie' wa̱ e' e̱wé̱waitö yës ie'pa ki̱, erë kë̀ ibuanene, e'
skéie imir wa'k ë̀me. 27-28 Ie' wa̱ Jesús tté ttsëule e' kue̱ki̱ ie' ibikeitsé: "Jesús datsi' bata ë̀
kéwa̱yö e' ta̱ ye' buanene." E' kue̱ki̱ ie' e̱' skéwa̱ Jesús tsi̱ kke̱r pë' shu̱a̱ ta̱ idatsi' kéwa̱itö.
29 E' bet ta̱ ipḗ wöklöne ta̱ ie' ittsé e̱' ki̱ tö ibuanene. 30 E' bet Jesús ittsé tö ilè tka ie' diché
wa, e' kue̱ki̱ ie' tö pë' tso' ipamik e' ko̱s sué̱ ë̀k ta̱ ichakéitö ia̱:
—¿Yi tö ye' datsi' ké?
31 Ittökatapa tö ie' a̱ iché:
—¿Kë̀ be' wa̱ isu̱ne tö tai̱ë ie'pa tërdami be' mik? Ta̱ we̱s be' tö ichaké: "¿Yi tö ye' ké?"
32 Erë ie' tö wé̱pa tso' ipamik e'pa kí̱ weblé ia̱ isuo̱ie tö yi ie' ké. 33 Alaköl buanene e'
painéka̱ tai̱ë suane wa. Ì tka ie' ta̱ e' a̱ne ie' é̱na, e' kue̱ki̱ ie' debitu̱ e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús
wörki̱. Ì ko̱s tka ie' ta̱ e' chéka̱ia̱ yësyësë. 34 Eta̱ Jesús ie' a̱ iché:
—A alà busi, be' e̱rblé ye' mik, e' tö be' bua'wé̱ne. Be' yúne bë̀rë. Be' buanene.
35 Ie' ttökeia̱ alaköl ta̱ e' dalewa we̱lepa bite̱ Jairo u a̱ e'pa wa̱ ibiyṓ de Jairo a̱ ta̱
ichéitörak:
—Be' alà busila blënewa̱tke. ¿Iṓk s'wöbla'u̱kwak tsiriwë̀i̱a̱bö?
36 Erë ì cheke ie'pa tö e' kë̀ ki̱ Jesús tkine. Ie' tö Jairo a̱ iché:
—Kë̀ be' tkinuk. Be' e̱rblṓ ye' mik ë̀.
37 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Jairo u a̱. Pedro ena Santiago ena Santiago ël kiè Juan e'pa ë̀ mí
ie' wa̱, kë̀ ie' wa̱ yi skà mìne e̱' ta̱. 38 Mik ie'pa demi Jairo u a̱, eta̱ tai̱ë pë' dapaneka̱ e'
tröke iu̱ke tai̱ë sia̱rë. 39 Jesús dewa̱ we̱shke̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—¿Ì tso' a' aláu̱k? ¿Ì kue̱ki̱ a' iu̱ke? Busila kë̀ du'wa̱, ikapöme'r ë̀.
40 Eta̱ ie'pa tö ie' wayué ena ija̱ñeitsé, erë ie' tö ie'pa ké e̱' yökulur. Eta̱ alà yḗ ena imì
ena wé̱pa de ie' ta̱, e'pa ë̀ mí ie' wa̱ e̱' ta̱ úshu̱ a̱ wé̱ alà nu me'rka̱ ee̱. 41 Ie' tö iulà klö'wé̱wa̱
ta̱ ichéitö ia̱:
—Talíta kum. (ttè e' wà kiane chè: "A tayëla, ye' be' a̱ ichè, be' e̱' kṓka̱.")

[42] E' bet ta̱ busila e' e̱' duéka̱ shkë'ka ta̱ ishkémi. E' tö ie'pa tkiwé̱wa̱ ta̱ië. (Tayë e' ki̱
duas tso' dabom eyök ki̱ bök.) [43] Erë Jesús tö ie'pa a̱ iché: “Ì tka i' e' kȅ char yi a̱.” E'
ukuöki̱ ta̱ ie' iché: “Alà se̱ tiö́.”

6

Jesús dene Nazaret
(Mateo 13.53-58; Lucas 4.16-30)

[1] E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ ká̱ e' a̱ mía̱ ittökatapa ta̱ iwák ká̱ a̱. [2] Mik e̱no diwö de, eta̱
ie' tö s'wöbla'wé̱mitke judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱. Ta̱ië pë' daparke ee̱. Mik ie'pa tö ie'
ttȍ ttsé, eta̱ itkirulune ta̱ iñi chakérak:
—¿Wé̱ ie' e̱' yué ttè ta̱ië wa? ¿We̱s ie' ulà de ttè buaë i̱ski̱ë ese ska'? ¿We̱s ì kȅ o̱r yi a̱
ese wé̱itö? [3] ¿Ie' kȅ dör kaltak kanéu̱kwak bak kaneblök í̱erö e'? ¿Ie' kȅ dör María alà?
¿Ie' kȅ dör Santiago, José, Judas ena Simón e'pa ël? ¿Ñies ie' kutapa kȅ se̱rku̱' se' shu̱a̱?
E' kue̱ki̱ kȅ ie'pa e̱rblëne ie' mik. [4] Erë ie' tö iché ia̱rak:
—Ká̱ wa'ñe Skëköl tteköl dalöiërta̱', erë iwák ká̱ ki̱ ena iyamipa shu̱a̱ ena iwák u a̱ ee̱
kȅ idalöiërta̱'.
[5] Ee̱ iekkë ta̱ ì kȅ o̱r yi a̱ ese kȅ o̱ne ie' wa̱. Ie' ulà méka̱ we̱lepa kirirke esepa ki̱ ta̱
ibuanerak, erë e' kȅ dör ta̱ië. [6] Ká̱ e' wakpa kibiiepa kȅ e̱rblëne ie' mik, e' tö ie' tkiwé̱wa̱.

Jesús tö ittökatapa patkémi s'wöbla'u̱k
(Mateo 10.5; Lucas 9.1-6)

E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ tsitsirpa tso' tsi̱net ese a̱ s'wöbla'u̱k. [7] Ie' ttökatapa dabom
eyök kí̱ böl e'pa kiéitö ta̱ ipatkémirak böl böl. Ie' ka̱wö mé ia̱rak wimblupa sulusi
trë'wo̱yal. [8] Ie' tö iché ia̱rak:
—Kȅ ì tsa̱rmi, shko kéli e' ȅ tsú̱mi. Sku' kȅ tsa̱rmi, chkȍ kȅ tsa̱rmi, inuköl kȅ tsa̱rmi.
[9] Klökkuö ena datsi' iö́mi, e' ȅ mik a' mi'mi, erë datsi' kí̱ kȅ tsa̱rmi.
[10] Ñies ie' iché ia̱:
—Mik a' dewa̱ u we̱le a̱, eta̱ a' e̱' tsú̱a̱t ee̱ dȍ mik a' míyal ká̱ bánet ekkë. [11] Ká̱ we̱le
wakpa kȅ wa̱ a' kinewa̱ buaë ö kȅ ki̱ a' ka̱paköke e' kiane ttsè, e' ta̱ a' e̱' yö́lur ee̱ ta̱ ka̱po
tso' a' klöttö mik e' ppö́ö. E' tö ie'pa a̱ ikkacheraë tö ie'pa dör Skëköl bolökpa.
[12] Eta̱ ittökatapa míyal s'pattök i' es: “A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱.” [13] Ñies ie'pa tö aknama
trë'wé̱yal ta̱ië. Ñies ta̱ië s'kirirke esepa ki̱ ie'pa tö kiȍ té ta̱ ibuanenerak.

Juan S'wöskuökwak köte̱wa̱
(Mateo 14.1-12; Lucas 9.7-9)

[14] Eta̱ Jesús tté buneka̱ ká̱ wa'ñe, e' kue̱ki̱ itté ttsé ñies blu' kiè Herodes e' tö. We̱lepa
tö icheke:
—Jesús dör Juan S'wöskuökwak shke̱neka̱ne e', e' kue̱ki̱ ie' wa̱ diché tso' ì kȅ o̱r yi a̱ ese
wo̱ie.
[15] We̱lepa skà tö icheke:
—Ie' dör Skëköl tteköl bak kiè Elías e' shke̱neka̱ne.
We̱lepa skà tö icheke:
—Skëköl tteköl idir we̱s Skëköl ttekölpa ia̱'chki es.
[16] Erë ttè ekkë ttsé Herodes tö ta̱ ichéitö:
—Ie' dör Juan kuli' tökök patkë' ye' tö e' shke̱neka̱ne.
[17] Herodes tö iché es ie' tö Juan S'wöskuökwak klö'u̱kwa̱ patkë' wötèwa̱ s'wöto wé a̱
Herodías kue̱ki̱. Herodías dör Herodes ël kiè Felipe e' alaköl, erë Herodes se̱ne'wa̱ ie' ta̱.
[18] Erë Juan tö iyë' Herodes a̱: “Kȅ be' ka̱wö ta̱' se̱nuk be' ël alaköl ta̱. E' wa be' tso' ttè
dalöiëno dalöse̱u̱kwa̱.”
[19-20] E' kue̱ki̱ Herodías uluneka̱ Juan ki̱ ta̱ ie' ki̱ ikiane ttèwa̱. Erë Herodes wa̱ ijche̱r tö
Juan dör wëm yësyësë ena batse'r ese, e' dalöiekeitö ta̱ië, e' kue̱ki̱ ikkö'nekeitö. Ie' tö
Juan ka̱paköke e' ttseke e̱r bua' wa, erë kȅ ié̱na ia̱ne ì wè̱miitö. Ie' tö Juan dalöieke es,

e' kue̱ki̱ Herodías kȅ a̱ we̱s Juan o̱r. 21 Erë mik Herodes tö iduéswö ké̱wö tkö'we̱ke, eta̱
Herodías isué̱ we̱s iulà dȍmi Juan ska'. Herodes tö ikue̱blupa ena iñippökwakpa wökirpa
ena wé̱pa dalöiërta̱' tai̱ë se̱rke Galilea esepa kiéttsa̱ iké̱wö tkö'u̱k. 22 Mik ie'pa tso' iké̱wö
tkö'u̱k, eta̱ Herodías alà busi dewa̱ ta̱ iklöté ie'pa wörki̱. E' wër buaë Herodes ena imale̱pa
tso' chkök ie' ta̱, e'pa wa, ta̱ ie' iché tayë busi a̱:

—Ì kiane be' ki̱ e' kiő ye' a̱ ta̱ ye' tö be' a̱ imeraë.

23 Eta̱ ie' tö iché ia̱ ttè moki̱ wa Skëköl wörki̱ sulitane kukua:

—Ì ko̱s kièbö ña, e' mekeyö be' a̱. Ká̱ ko̱s wökirie ye' tso', e' kiő ña ta̱ e' merayö be' a̱
shu̱sha̱ë.

24 Eta̱ tayë busi mía̱, ta̱ imì chakéitö:

—¿Ì kièyö?

Ta̱ imì iu̱té:

—Juan S'wöskuökwak wökir kiő ia̱.

25 Ie' mía̱ne bet blu' tkër ee̱ ta̱ iché ia̱:

—Ye' ki̱ ikiane tö írö Juan S'wöskuökwak wökir tsú̱bitu̱ ña kulë' a̱ iwà kkachoie tö moki̱
ittéwa̱rakitö.

26 Eta̱ blu' e̱rianeka̱ tai̱ë, erë ie' tö ittè métke s'kiule tso' e'pa kukua, e' kue̱ki̱ kȅ ie' a̱
io̱nuk we̱s. 27 E' kue̱ki̱ bet ie' tö ñippökwak patkémi eköl Juan wökir tsu̱k. Eta̱ ñippökwak
mía̱ s'wöto wé a̱ ta̱ Juan kuli' tée, 28 ta̱ iwökir tsé̱bitu̱ kulë' a̱ méitö tayë busi a̱, ta̱ tayë
busi tö imé imì a̱.

29 Mik Juan ttökatapa wa̱ ijche̱newa̱ ta̱ ie'pa debitu̱ inú kökka̱ tsé̱mi wötèwa̱.

Pë' döka̱ mil ske̱yök e'pa tié Jesús tö
(Mateo 14.13-21; Lucas 9.10-17; Juan 6.1-14)

30 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa dene ie' ska', eta̱ ì ko̱s wé̱ ie'pa tö ena ì ko̱s wa ie'pa
s'wöbla'wé̱ e' pakérakitö ie' a̱. 31 Pë' datse̱ tai̱ë míyal iské datse̱ne kȅ wa ie'pa chkoia̱
ekkë, e' kue̱ki̱ ie' iché ittökatapa a̱:

—Mishka e̱nuk bánet wé̱ kȅ yi ku̱' ese ska'. 32 Eta̱ ie'pa míyal bánet kanò ki̱ wé̱ kȅ yi
se̱rku̱' ese ska'. 33 Erë ie'pa míyal e' sué̱ pë' tö tai̱ë ñies pë' tö isué̱wa̱ tö ie'pa e' idir. Eta̱
pë' ko̱s se̱rke ee̱ e'pa míyal tu̱neule ipanuk wé̱ ie'pa irirke ee̱ demi ke̱we. 34 Mik Jesús e̱'
yéttsa̱ kanò a̱, eta̱ pë' tso' tai̱ë ipanuk e' sué̱itö. Ie'pa wër ie' wa we̱s obeja kȅ kkö'nukwak
ta̱' es, e' kue̱ki̱ ie'pa sué̱itö e̱r sia̱rë wa. Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ie'pa wöbla'u̱k ttè kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tai̱ë
wa. 35 Ká̱ detke tsá̱li̱ ta̱, ittökatapa de ie' ska' ta̱ ichérakitö ie' a̱:

—Ká̱ de tsá̱li̱, kȅ yi se̱rku̱' í̱e̱. 36 Ie'pa yuőmi a̱s ie'pa mi' pë' se̱rke tsi̱net ena ká̱ tso'
tsi̱net ese ska' ilè ta̱uk ñè.

37 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:

—Ie'pa tiő a' tö.

Ie'pa iiu̱té:

—¿Be' ki̱ kiane tö sa' mi' chkè ta̱uk ie'pa tioie? Chkè ekkë tu̱o̱ie inuköl kiane
s'kaneblȍmi dȍ ká̱ cien böyök e' ské ekkë.

38 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:

—¿Ko̱s a' wa̱ pan tso'? A' yú iweblök.

Ie'pa dare iweblök ta̱ ichéitö ia̱:

—Pan tso' ske̱l ena nima bötö.

39 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:

—Pë' ko̱s kő e̱' tulökse̱r ta'tsi ki̱ erule erule.

40 Eta̱ pë' e̱' tulése̱r cien eyök, we̱lepa e̱' tulése̱r dabom ske̱yök. 41 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö
pan ske̱l ena nima bötö e' klö'wé̱ ta̱ iká̱ sué̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱. E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö pan ena nima blaté ta̱ iméitö ittökatapa a̱ a̱s ie'pa tö iwatiȍ pë' ko̱s a̱. 42 Ie'pa
ulitane chké de wë'. 43 Pan ena nima bata a̱te̱ e' shtérakitö iëne döka̱ kkőla dabom eyök
ki̱ bök. 44 Wëpa këchkepa chké esepa döka̱ mil ske̱yök (5.000).

Jesús shké di' kí̱
(Mateo 14.22-27; Juan 6.16-21)

45 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱: “A' e̱' iö́ka̱ kanò a̱, a' yúshkatke ye' yöki̱ ke̱we
batsöri wi̱she̱t Betsaida kke̱r.” Ie' tö iché pë' male̱pa a̱: “A' yú a' u a̱.” 46 E' ukuöki̱ ta̱ ie'
mía̱ ka̱bata a̱ ttök S'yë́ ta̱. 47 Ká̱ tuine ta̱ kanò demi batsöri shu̱sha̱ë. Ie' e̱' tsé̱a̱t ekörla ká̱
sí ki̱. 48 Ie' tö isué̱ tö ie'pa kaneblöke darërë kanò patkoie siwa̱' bitsi̱rke ie'pa kke̱ wöiá̱ e'
kue̱ki̱. Ká̱ ñirketke ta̱ ie' mía̱ ie'pa ska' shkörami di' kí̱. Ie' tkökemitke tsi̱net ie'pa o̱'mik.
49-50 Erë mik ie'pa isué̱ tö ie' shkö̀datse̱ di' kí̱, eta̱ ie'pa ibikeitsé tö wimblu idir, e' tö ie'pa
tkiwé̱wa̱ tai̱ë ta̱ ia̱neka̱rak. Erë bet ta̱ ie' iché ie'pa a̱:

—¡A' e̱r kuú̱! ¡Kë̀ a' suanuk! Ye' idir.

51 Eta̱ ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ siwa̱' wöklöne. Ie'pa tkirulune tai̱ë iweblök. 52 Ie'pa e̱r dör
daloie, e' kue̱ki̱ Jesús tö pë' tai̱ë dë' pan ske̱l ë̀ wa, e' wà kë̀ dë'wa̱ ie'pa e̱r a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa
tkirulune tai̱ë ekkë.

Jesús tö s'kirirke bua'wé̱ Genesaret
(Mateo 14.34-36)

53 Itkattsa̱rak batsöri wi̱she̱t demirak Genesaret ta̱ ee̱ kanò mué̱wa̱rakitö. 54 Ie'pa e̱'
yélur kanò a̱ ta̱ e' wösha̱ ta̱ pë' tö Jesús sué̱wa̱ tö ie' idir. 55 Eta̱ itu̱nerak ká̱ e' wa'ñe ibiyö́
chök. Mik pë' tö ittsé, eta̱ ie'pa tö s'kirirke tsé̱mi wé̱ ittsérakitö tö Jesús tso' ee̱. 56 Ká̱
wa'ñe wé̱ ie' mir, wé̱ s'tso' tai̱ë ö bërëbërë, eta̱ pë' tö s'kirikepa tulekese̱r ñala̱ sha̱ë ta̱
ikköchökerak ie' a̱ tö ie'pa a̱ idatsi' bata ë̀ mú kèwa̱. S'kirirke ko̱s tö iké, esepa buanene.

7

Ì tö se' ia'wè̱mi ñáie
(Mateo 15.1-20)

1 Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa we̱lepa datse̱ Jerusalén e'pa
debitu̱ Jesús ska'. 2 Mik ie'pa tö isué̱ tö Jesús ttökatapa we̱lepa chköke ulà kë̀ paköule,
eta̱ e' ki̱ ie'pa tö icheke suluë. 3 (Fariseowakpa ena judiowak male̱pa ko̱s tö ie'pa yë́pa
bak e' se̱r klö'wé̱ darërë. E' kue̱ki̱ kë̀ ichköta̱'rak kë̀ ulà paköule we̱s ie'pa a̱ imenea̱t es.
4 Mik ie'pa dare chkewö ta̱u̱k, eta̱ kë̀ ichköta̱'wa ka̱m iulà pakör e' yöki̱. Es ie'pa wa̱ íyi
ese skà tso' tai̱ë dalöiëno. Ñies tka̱', kulë', ù̱, ka̱' ekkëpa ko̱s pakueke ie'pa tö.) 5 E' kue̱ki̱
fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö Jesús a̱ ichaké:

—¿Ì kue̱ki̱ be' ttökatapa kë̀ tö se' yë́pa bak e' se̱r e' ttè dalöiè? ¿Iö́k ichkörak ñá ulé wa?

6 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Buaë Isaías tö a' e̱' ö̀ sulu e'pa yë' mik ie' tö iyë':

‘Skëköl tö ichè: Pë' ikkëpa tö ye' dalöiè kkö̀ ë̀ wa,
erë ie'pa e̱r tso' ka̱mië ye' yöki̱.

7 Ë́ ichökle ie'pa mi'ke ye' wé a̱ ye' dalöiök.
Ttè wa ie'pa s'wöbla'we̱ke e' dör s'ditsö ttè dalöiëno ë̀.’[*]
Es Isaías tö iyë'a̱t.

8 A' tö Skëköl ttè watéttsa̱ s'ditsö se̱r e' ttè dalöioie.

9 Ñies ie' iché ia̱rak:

—Skëköl ttè dalöiëno e' méa̱t a' tö bánet a' wákpa se̱r e' ttè dalöioie. 10 Moisés tö
iyë': ‘A' yë́ ena a' mì e'pa dalöiö́.’[†] Ñies ie' tö iyë'a̱t: ‘Yi tö iyë́ ö imì ché suluë ese wák
wömerdattsa̱ ttèwa̱.’[‡] 11 Erë a' icheke tö se' a̱ iyërmi s'yë́ a̱ ö s'mì a̱ i' es: ‘Ì ko̱s tso' ye'
wa̱, e' dör corbán’ (e' wà kiane chè tö imeulettsa̱ Skëköl a̱[§]). E' kue̱ki̱ kë̀ ye' a̱ a' ki̱menuk
ì wa. 12 Ñies a' tö icheke tö yi isie e' ché, ese kë̀ ka̱wöta̱ia̱ iyë́ ö imì ki̱muk. 13 Es a' wákpa

[*] 7:7 Isaías 29.13 [†] 7:10 Éxodo 21.17 [‡] 7:10 Levítico 20.9 [§] 7:11 meuletke Skëköl a̱: Ie'pa tö iché es, erë ie'pa ulà a̱ itso'ia̱ e' wakanewè̱mi ie'pa tö we̱s ie'pa ki̱ ikiane es.

se̱r e' ttè wa a' tö s'yueke, e' iu̱tè wa a' tö Skëköl ttè dalöiëno e' dalöse̱we̱kewa̱. Ì sulu ese
skà wambleke a' tö tai̱ë.
[14] E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pë' tso' ee̱ e'pa kié ta̱ ie' iché ia̱rak:
—A' ulitane tö ye' ttö̀ ttsö́, iwà a̱nú a' é̱na. [15-16] Ì ñeke a' tö e' kë̀ tö a' ia'we̱pa ñáie
Skëköl wöa̱. Erë ì sulu wambleke a' tö tskirke a' e̱r a̱ ese je' tö a' ia'we̱raë ñáie.*
[17] Mik ie' tö pë' méa̱t dewa̱ we̱shke̱, eta̱ ittökatapa tö ì kleé ie' tö e' wà chaké ie' a̱. [18] Ie'
tö ie'pa iu̱té:
—¿Ñies a' kë̀ é̱na iwà a̱ne? ¿A' kë̀ é̱na ia̱ne tö ì ko̱s ñekewasö e' kë̀ tö s'ia'we̱pa ñáie?
[19] Ì ko̱s ñekewasö e' kë̀ mi'ku̱'wa̱ s'e̱r a̱, e' mi'kewa̱ s'ñawi a̱ e' ukuöki̱ ta̱ iwekettsa̱sö. E'
kue̱ki̱ e' kë̀ tö s'ia'we̱pa ñáie.
(Ttè e' wa ie' ki̱ ikiane chè tö chkè ulitane dör batse'r.) [20] Ñies ichéitö:
—Ì sulu wambleke a' tö tskirke a' e̱r a̱ ese je' tö a' ia'we̱raë ñáie. [21] Ì sulu bikeitseke
a' tö, trë, akblè, s'ttèwa̱, [22] se̱newa̱bak dalöse̱wè̱wa̱, o̱'ka íyi kkechè, ì ko̱s sulu wamblè,
s'male̱pa wöyuè, s'male̱pa wörieikè, ukyëne, ñì chè suluë, e̱' ttsèka̱, ì ko̱s dör yësyësë ese
watèttsa̱, [23] íyi ese ko̱s tskirke a' e̱r a̱ e' tö a' ia'we̱raë ñáie.

Tayë eköl kë̀ dör judiowak e' e̱rblé Jesús mik
(Mateo 15.21-28)

[24] E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ kiè Tiro e' kke̱r. Ee̱ ie' e̱' tsé̱a̱t yile ska'. Ie' kë̀ ki̱ ikiane tö yi
wa̱ ijche̱rwa̱ tö ie' tso' ee̱; erë kë̀ ie' a̱ e̱' blëne. [25] E' bet busila eköl a̱ wimblu sulusi tso',
e' mì wa̱ ijche̱newa̱ ta̱ imía̱ ta̱ ie̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ie' wörki̱. [26] Alaköl e' kë̀ dör judiowak, e'
dör ká̱ kiè Sirofenicia e' wak. Eta̱ ikköché ie' wöa̱:
—Aknama tso' ye' alà busi a̱ e' trë'ú̱shkar.
[27] Erë ie' tö iché ia̱:
—Kë̀ idör buaë ala'rla chkè yèttsa̱ mè chichi a̱. E' kue̱ki̱ a̱s ye' ala'r chkö̀ ke̱we.
[28] Erë tayë tö ie' iu̱té:
—A këkëpa, e' yëne; erë s'ala'r chköke e' kamule̱ darke i̱ski̱ ese ñeke chichi tö.
[29] Jesús tö ie' a̱ iché:
—Buaë be' iu̱té, e' kue̱ki̱ be' yúne bë̀rë. Aknama trëneshkartke be' alà busila a̱.
[30] Mik alaköl e' demine u a̱, eta̱ ilà busila kué̱itö ka̱' ki̱. Aknama kë̀ ku̱'ia̱ ie' a̱.

Wëm eköl kukuö̀ kë̀ wattsër e' bua'wé̱ Jesús tö

[31] Jesús e̱' yéttsa̱ Tiro tkami Sidón demi Galilea batsöri Decápolis kke̱r. [32] Ee̱ pë' wa̱
wëm debitu̱ eköl ie' ska' e' kë̀ kukuö̀ wattsër ena kë̀ tto buaë. Ie'pa tö ikié Jesús a̱: “be'
ulà múka̱ iki̱ a̱s ibuarne.” [33] Jesús wa̱ imítse̱r bánet wé̱ kë̀ yi ku̱' ee̱, ta̱ iulatska tié̱wa̱ wëm
kirirke e' kukuöuk bök a̱ ta̱ iwiri wa iku' kéwa̱. [34] E' ukuöki̱ ta̱ ká̱ sué̱itö ká̱ jaì a̱, isiwa̱'
tkéka̱ ta̱ ichéitö wëm a̱:
“¡Efatá!” (e' wà kiane chè ie'pa ttö̀ wa: “¡Kukuö̀ shu̱bunú!”)
[35] E' bet ta̱ wëm kukuö̀ ena ittö̀ buanene ta̱ ittéka̱ buaë. [36] Jesús tö iché ia̱rak tö kë̀
ichar yi a̱. Erë ko̱s e' ché ie' tö ie'pa a̱, e' tsa̱ta̱ ie'pa tö ikí̱ chekeia̱. [37] Ie'pa tkirulune tai̱ë
iweblök, ta̱ ichérakitö, “¡Ì ko̱s we̱ke ie' tö buaë dö̀ s'kukuö̀ kë̀ wattsër ese bua'wé̱itö ta̱
iwattsëne buaë, ñies s'me' bua'wé̱itö ta̱ ittéka̱ne buaë!”

8

Pë' döka̱ mil tkëyök e'pa tié Jesús tö
(Mateo 15.32-39)

[1] Etökicha ta̱ pë' e̱' dapa'wé̱ne tai̱ë Jesús ska', e'pa kë̀ wa̱ ì ku̱' ñè. Ta̱ ie' tö ittökatapa
kié ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

* 7:15-16 Yëkkuö këchke we̱le versículo 16 kí̱ kuötkéka̱, e' tö ichè: ¡A' é̱na ye' ttö̀ ttsak, e̱'ma ikukueblö́ bua'ie!

2 —Sia̱rë ye' wa pë' ikkëpa wër. Ie'pa tso' ye' ta̱ e' ki̱ ká̱ de mañatk ta̱ kȅ ie'pa wa̱ ì ku̱' ñè.
3 We̱lepa datse̱ ka̱mië. E' kue̱ki̱ dö' ye' tö ipatkéminerak u a̱ kȅ chkaule ta̱ isiwa̱'a̱rwa̱mirak
ñala̱ ki̱.
4 Eta̱ ittökatapa ie' iu̱té:

—Erë ¿ì wa se' tö ie'pa tièmi ká̱ i'se a̱ wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱?

5 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:

—¿Ko̱s a' wa̱ pan tso'?

Ie'pa iiu̱té,

—Kul (7).

6 Eta̱ ie' tö pë' ké e̱' tulökse̱r i̱ski̱ ta̱ pan kul klö'wé̱itö ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱
iblatéitö mé ittökatapa a̱ watiè pë' a̱, eta̱ es ie'pa tö iwé̱. 7 Ñies nima tsitsirla tso'rak iwa̱
elkela e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ ittökatapa patkéitö iwatiök. 8 Pë' ulitane chké de
wë' ta̱ chkè bata a̱te̱ e' shtérakitö iëne döka̱ kkő kul. 9 Ichkérak e'pa döka̱ mil tkëyök
(4.000) ulatök. E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö ie'pa yuémine 10 ta̱ ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ittökatapa ta̱
míyal ká̱ kiè Dalmanuta ee̱.

Fariseowakpa tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese u̱k ké suȩ

(Mateo 16.1-4; Lucas 12.54-56)

11 Fariseowakpa debitu̱ Jesús ska' ta̱ ittémirak ie' ta̱ kësik wa. Ie'pa é̱na ie' tsa̱iak, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö ie' a̱ ikié tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese wé̱itö iwà kkachoie tö moki̱ ie' patkë'bitu̱ Skëköl
tö. 12 Jesús siwa̱' tkéka̱ i̱ski̱ë ta̱ ichéitö:

—¿Ì kue̱ki̱ ì kȅ o̱r yi a̱ ese kieke a' tö iwà kkachoie tö yi dör ye'? Moki̱ yö a' a̱ ichè tö ese
kȅ kkayërpa a' a̱.

13 Eta̱ ie' tö ie'pa méa̱t ta̱ ie' e̱' iéka̱ne kanò a̱ ta̱ imía̱ batsöri wi̱she̱t.

Fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ e' pakè

(Mateo 16.5-12)

14 Eta̱ Jesús ttökatapa é̱na ilè chowa tsȩ̀mi ñè. Pan etkȅ mírak iwa̱ e̱' ta̱ kanò a̱. 15 Jesús
iché ia̱rak:

—¡A' tso' wösh wa! A' e̱' kkö'nú fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ e' yöki̱. Ñies a' e̱' kkö'nú
Herodes pan wölöwo̱ka̱ e' yöki̱.

16 Ittökatapa iché ñì a̱:

—¡Kȅ se' wa̱ ì ta̱' ñè! 17 Jesús wa̱ ijche̱newa̱, ta̱ ie' iché ia̱rak:

—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ichök ñì a̱ tö a' kȅ wa̱ ì ta̱' ñè? ¿Ka̱m a' é̱na iwà a̱r? ¿Ka̱m a' wa̱ iwà
jche̱rwa̱? ¿A' e̱r darërë dȍ ekkë? 18 A' wöbla ta̱' ¿e' kȅ wawër? A' kukuöña ta̱' ¿e' kȅ
wattsër? ¿A' kȅ é̱na ia̱neia̱? 19 Mik ye' tö pan ske̱l wadë' wëpa döka̱ mil ske̱yök (5.000)
ekkë a̱, eta̱ ¿kkő bik ibata kit a' tö?

Ie'pa iiu̱té:

—Dabom eyök ki̱ bök (12).

20 —Ñies mik ye' tö pan kul (7) wadë' wëpa döka̱ mil tkëyök (4.000) ekkë a̱, eta̱ ¿kkő bik
wà ië' a' tö ibata wa?

Ie'pa iiu̱té:

—Kul (7).

21 Eta̱ ie' iché ia̱rak:

—¿Ka̱m a' é̱na iwà a̱r?

S'wöbla kȅ wawër eköl e' bua'wé̱ne Jesús tö

22 E' ukuöki̱ ta̱ idemirak Betsaida ta̱ wëm wöbla kȅ wawër ese debitu̱ eköl pë' wa̱ Jesús
a̱ ta̱ ikköchökerak ie' a̱ tö ikő ulà wa a̱s ibuarne. 23 Eta̱ ie' tö iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ ta̱ iyéttsa̱itö
bánet. Ee̱ ie' tö iwöbla bök nuwé̱ka̱ wiri wa ta̱ iulà méka̱ iki̱ ta̱ ichakéitö, "¿Be' wöbla
wawëne?" 24 Eta̱ wëm tö ká̱ weblé ta̱ iché:

—Pë' sue̱keyö erë ye' wa iwër wësua kal shköke su̱ë.

25 Eta̱ Jesús ulà méka̱ne iwöbla ki̱ ta̱ wëm tö ká̱ sué̱ krereë ta̱ iwöbla wawënene buaë.
Íyi ulitane sué̱itö buaë. 26 Eta̱ Jesús tö ipatkémine iu a̱ ta̱ iché ia̱:
—Kë̀ be' mi'ktkö pë' shu̱a̱.

Pedro tö iché tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'
(Mateo 16.13-20; Lucas 9.18-21)

27 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ena ittökatapa míyal ká̱ tso' tseë a̱te̱ Cesarea Filipo e' a̱. Ñala̱ ki̱
Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿I̱ma pë' tö ichè, ye' dör yi?
28 Ie'pa iiu̱té:
—We̱lepa tö icheke tö be' dör Juan S'wöskuökwak. We̱lepa skà tö icheke tö be' dör
Skëköl tteköl bak kiè Elías shke̱neka̱ne e'. We̱lepa skà tö icheke tö be' dör Skëköl ttekölpa
skà bak e' we̱le.
29 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—Erë ¿i̱ma a' ichè, ye' dör yi?
Pedro tö iiu̱té:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa' blúie e'.
30 Erë Jesús kë̀ wa̱ ie'pa kàne yi dör ie', e' chök yi a̱.

Jesús e̱' biyṍ ché tö itterawa̱
(Mateo 16.21-28; Lucas 9.22-27)

31 Jesús tö ie'pa a̱ itsá̱ ché:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' weirdaë tai̱ë. Judiowak kue̱blupa ena sacerdotepa wökirpa ñies
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö ye' wateratsa̱. Ye' tterawa̱, erë e' ki̱ ká̱ de mañat
eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
32 Ttè e' chéitö ie'pa a̱ wösha̱k. Erë Pedro tö ie' kiémi bánet ta̱ iuñémiitö. 33 Erë Jesús
e̱' wötrée ta̱ ittökatapa weblé krereë ta̱ Pedro uñéitö i' es:
—¡A Satanás, be' yúshka bánet ye' yöki̱! Be' kë̀ tö íyi suè̱ we̱s Skëköl tö isue̱ke es; be' tö
isue̱ke we̱s s'ditsö tö isue̱ke es.
34-35 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ittökatapa ena pë' male̱pa kié e̱' ska' ta̱ ichéitö:
—Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kë̀ ulà a̱ se̱ne michoë dö̀pa. Erë yi e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ye'
dalërmik ena ye' ttè buaë e' dalërmik, ese ulà a̱ idöraë. E' kue̱ki̱ yi e̱' yuak ye' ttökataie,
ese kë̀ kàne tkinukia̱ e̱' ki̱. E' skéie ie' ka̱wöta̱ e̱' chök dö̀ ittèwa̱ wötëulewa̱ krus mik ekkë.
Es ie' ka̱wöta̱ shkök ye' itöki̱. 36 Íyi ulitane tso' ká̱ i' a̱, e' de a' ulà a̱, erë se̱ne michoë e'
kë̀ dë' a' ulà a̱, e' ta̱ e' dör ¿ìie bua' a' a̱? 37 Se̱ne michoë kë̀ pato̱rpa ì wa. 38 Mik ye' dör
S'ditsö Alà, e' dene ye' Yé̱ olo ta̱', ñies ibiyöchökwakpa batse'r e'pa ta̱, eta̱ wé̱pa jaëne
ye' ki̱ pë' sulusipa kë̀ tö Skëköl dalöiè we̱s trër wakpa kë̀ tö imaso dalöiè es esepa wörki̱,
esepa ki̱ ye' jaërdaë ñies.

9

1 Ñies ie' tö iché ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' tso' íe̱, e' we̱lepa tö ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de diché ta̱',
e' sue̱raë ka̱m iblërulur e' yöki̱.

Jesús tö ilo tai̱ë e' kkaché ittökatapa a̱
(Mateo 17.1-13; Lucas 9.28-36)

2 Ká̱ teröl ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ bata ka̱kke̱ë e' ki̱. Pedro, Santiago ena Juan e'pa mítse̱r
iwa̱ e̱' ta̱. Eta̱ ee̱ ie'pa wö sha̱ë ie' manenettsa̱ mía̱ kua̱'ki̱. 3 Ie' datsi' manenettsa̱ mía̱
dalölöë saruruë, kë̀ yi a̱ ká̱ wa'ñe datsi' sunuk a̱s idöttsa̱ saruruë es. 4 Eta̱ ie'pa tö Skëköl
ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Elías ena Moisés e'pa sué̱ ka̱pakök Jesús ta̱. 5-6 Ie'pa tkinewa̱ tai̱ë.
Pedro kë̀ éna̱ ì a̱neia̱ chè, e' kue̱ki̱ ichéitö Jesús a̱:
—¡A S'wöbla'u̱kwak, buaë se' tso' íe̱! Sú̱ sa' tö úla yuèka̱ mañatkuela, etkue be' a̱, etkue
Moisés a̱, etkue Elías a̱. 7 Eta̱ mochka tö ie'pa ki̱téwa̱ ta̱ e' shu̱a̱ ie'pa tö ttö̀ ttsé tö ichè:

“Se̱ dör ye' alà dalër tai̱ë ye' é̱na, e' ttò̀ ttső.” 8 E' bet ta̱ ie'pa ká̱ sué̱ ipamik ta̱ ie'pa isué̱
tö kë̀ yi ku̱'ia̱, Jesús è̀ dur ie'pa ta̱.
9 Ie'pa datskene wöwa'k ta̱ Jesús tö ie'pa a̱ ichè:
—Ì sué̱ a' tö e' kë̀ pakar yi a̱ dò̀ mik ye' dör S'ditsö Alà, e' ttéwa̱ shke̱neka̱ne e' ukuöki̱.
10 E' kue̱ki̱ ie'pa tté iwakpa è̀ ñì ta̱. Erë ie'pa ñì chaköke: “Ie' ttéwa̱ shke̱neka̱ne ¿i̱ma e'
wà dör?” 11 Ie'pa tö Jesús a̱ ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö icheke tö Elías ka̱wöta̱ dökne ke̱we wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' yöki̱?
12 Ie' iiu̱térak:
—E' yëne tö Elías datse̱ ke̱we. Ie' tö ì ko̱s kanewe̱ketke ke̱we wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e' yöki̱. Erë ¿ì kue̱ki̱ Skëköl yëkkuö tö ichè tö S'ditsö Alà, e' weirdaë ena
iwatërdattsa̱? 13 Ye' tö a' a̱ ichè tö Elías dë'bak, eta̱ ie'pa tö iwe'ik sia̱rë we̱s ie'pa ki̱ ikiane
es. E' bak we̱s ie' tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es.

Kabëla ekól a̱ aknama tso' e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 17.14-21; Lucas 9.37-43)

14 Mik idenerak wé̱ ittökatapa male̱pa tso' ee̱, eta̱ ie'pa isué̱ tö tai̱ë pë' tso' ipamik. Ñies
isué̱itörak tö s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa we̱lepa ñì iu̱töke ie'pa ta̱. 15 Mik pë' tö
Jesús sué̱, eta̱ iwö krarulune ta̱ itu̱nemirak ishke̱'u̱k. 16 Ie' tö ichaké ittökatapa a̱:
—¿Ì ki̱ a' ñì iu̱töke?
17 Wëm ekól tö iché ie' a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, í̱e ye' wa̱ ye' aladulaköl debitu̱ be' a̱. Wimblu sulusi tso' ia̱ e' kue̱ki̱
kë̀ itto. 18 Ká̱ wa'ñe wé̱ ie' tso' ee̱ wimblu tö ie' é̱na ká̱ chöwe̱kewa ta̱ ikéu̱re i̱ski̱ ta̱ shuya
deka̱ ikkò̀ a̱, ikà blarke ñì mik ena ikranewa̱. Be' ttökatapa a̱ ikiéyö tö wimblu e' trë'ú̱shkar
erë kë̀ ie'pa a̱ io̱ne.
19 Jesús tö iiu̱té:
—¡A pë' kë̀ e̱rblöta̱' Skëköl mik! ¿Mik ye' se̱rmirö a' ta̱? ¿Ko̱s ye' tö a' dalë'ttsemirö?
Kabëla ñe' tsú̱bitu̱ ña.
20 Eta̱ ie'pa wa̱ kabëla mítse̱r Jesús ska'. Erë mik wimblu sulusi ñe' tö Jesús sué̱ ta̱ kabëla
painuwé̱ka̱itö tai̱ë a̱nerö i̱ski̱ e̱' tréka̱ burup burup ta̱ ikkò̀ a̱ shuya deka̱. 21 Jesús tö kabëla
yë́ a̱ ichaké:
—¿Mik i' wamblënemi ie' ta̱?
Iyë́ tö iu̱té:
—Mik ie' ià̱ tsirlala e'ta̱mi. 22 Tai̱ë wimblu tö ie' ma'wé̱ ttèwa̱. Mikle ta̱ iu̱yéwa̱itö bö' a̱
ö di' a̱ ittowa̱ie. Sa' saú̱ e̱r sia̱rë wa. Ilè o̱rmi be' a̱, e̱'ma sa' ki̱mú.
23 Jesús tö iiu̱té:
—¿We̱s bö ibikeitsèmi tö ye' kë̀ a̱ io̱nuk? Yi e̱rblöke Skëköl mik, ¡ese a̱ ì ko̱s o̱rmi!
24 Eta̱ kabëla yë́ tö iché a̱neule:
—Ye' e̱rblöke Skëköl mik. ¡Ye' ki̱mú kí̱ e̱rblök imik!
25 Mik Jesús tö isué̱ tö tai̱ë pë' daparke, eta̱ wimblu sulusi uñéitö i' es:
—A wimblu, kabëla i' tteke be' tö kukuò̀ kë̀ wattsër, kë̀ tto. Ye' tö be' ké e̱' yő̱ttsa̱ kabëla
i' a̱. Kë̀ be' e̱' tiu̱kwa̱ne ie' a̱.
26 Wimblu a̱neka̱ ta̱ kabëla skà é̱na ká̱ chöwé̱wa̱neitö. E' ukuöki̱ ie' e̱' yéttsa̱ ta̱ kabëla
a̱te̱ we̱s s'duowa̱ es. E' kue̱ki̱ pë' tai̱ë tö ichè tö moki̱ iduowa̱. 27 Erë Jesús tö iklö'wé̱wa̱
iulà a̱ ta̱ iki̱mé e̱' kökka̱ ta̱ ie' e̱' kéka̱.
28 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ we̱shke̱ ta̱ ittökatapa tö ie' a̱ ichaké bánet.
—¿Ì kue̱ki̱ sa' kë̀ a̱ wimblu e' trëneshkar?
29 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wimblu sulusi ese trëo̱shkarmi ikiè S'yë́ a̱ e' è̀ wa*

* 9:29 ikiè S'yë́ a̱ e' è̀ wa: Yëkkuö këchke we̱le tö ikí̱ kuötkéka̱ i' es: ena batsè wa.

Jesús skà e̱' biyö́ ché tö itterawa̱
(Mateo 17.22-23; Lucas 9.43-45)

30-31 Jesús ena ittökatapa e̱' yéttsa̱ ee̱ tkami Galilea. Ie' tso' ie'pa wöbla'u̱k, e' kue̱ki̱ ie'
kë̀ ki̱ ikiane tö wé̱ ie'pa tso' e' jche̱rwa̱ yi wa̱. Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Ye' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̱ pë' ulà a̱ ta̱ ye' tterawa̱rakitö. Erë e' ki̱ ká̱ de mañat ta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.

32 Erë ì ché ie' tö, e' wà kë̀ a̱ne ie'pa é̱na, ñies ie'pa suanerak ichakök.

Yi dör ibua'ie Skëköl wöa̱
(Mateo 18.1-5; Lucas 9.46-48)

33 E' ukuöki̱ ie'pa demi Cafarnaúm. Mik ie'pa dewa̱ we̱shke̱, eta̱ Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:

—¿Ì ki̱ a' ñì iu̱töro ñala̱ ki̱?

34 Erë ñala̱ ki̱ ie'pa ñì iu̱töro tö wé̱ dör ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa siwa̱'bléwa̱.
35 Eta̱ Jesús e̱' tkése̱r ta̱ ie'pa dabom eyök ki̱ böl e'pa kiéitö ta̱ ichéitö ia̱:

—Yi ki̱ ikiane tö idò ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱, e' ta̱ ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa imale̱pa diki̱a̱ ikanè mésoie iki̱moie.

36 E' ukuöki̱ ta̱ alala duése̱ritö eköl ie'pa shu̱shaë ta̱ ikéka̱itö ulà a̱ ta̱ ichéitö ia̱rak:

37 —Yi tö alala i'se kiéwa̱ ye' ttö̀ wa, ese tö ye' wák kiéwa̱. Es ñies yi tö ye' kiéwa̱, ese
kë̀ wa̱ ye' ë̀ kinewa̱, yi tö ye' patkë'bitu̱, e' kiéwa̱itö ñies.

Yi kë̀ ku̱' ñippök se' ta̱ ese tso' buaë se' ta̱
(Mateo 10.42; Lucas 9.49-50)

38 Juan tö iché Jesús a̱:

—A s'wöbla'u̱kwak, wëm sué̱ sa' tö eköl, e' tö aknama trë'wé̱yal be' ttö̀ wa. Erë ie' kë̀
ku̱' se' ta̱, e' kue̱ki̱ sa' tö iché ia̱ tö kë̀ iwa̱ria̱.

39-40 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Yi tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ ye' ttö̀ wa, ese kë̀ a̱ ye' yënuk suluë. Yi kë̀ ku̱' ñippök se' ta̱,
ese tso' se' ta̱. E' kue̱ki̱ kë̀ iwöklö'wa̱r. 41 Yi isie tö di' kakla ë̀ mé a' a̱ yè, ye' dör Cristo e'
icha a' dör e' kue̱ki̱, moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ese a̱ iské pato̱rdaë buaë.

A' tso' wösh wa ì tö s'ké ì sulu wamblök ese yöki̱
(Mateo 18.6-9; Lucas 17.1-2)

42 “Yi tö ikkëpala e̱rblöke ye' mik, ese eköl ké ì sulu wamblök, esepa weirdaë tai̱ë shu̱te̱
tkö̀ka̱ ák wawoie mu̱éwa̱ ikuli' a̱ batrèemi dayë a̱ e' tsa̱ta̱. 43-44 A' ulà tö a' ké ì sulu
wamblök, e' ta̱ itö́ö. A' döwa̱ se̱ne micho a̱ ulà etkë̀, e' dör buaë. E' skéie a' döwa̱ bö'
ké̱ a̱ ulà bötkë e' dör suluë. Ee̱ bö' kë̀ wöitta̱'wa̱. 45-46 A' klö̀ tö a' ké ì sulu wamblök, e' ta̱
itö́ö. A' döwa̱ se̱ne micho a̱ klö̀ etkë̀, e' dör buaë. E' skéie a' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ klö̀ bötkë e'
dör suluë. 47 A' wöbla tö a' ké ì sulu wamblök, e' ta̱ iyö́ttsa̱. A' döwa̱ ì blúie Skëköl tso' e'
a̱ wöbla ek ë̀, e' dör buaë. E' skéie a' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ wöbla bökë e' dör suluë. 48 E' ké̱ a̱ öña
tö s'kateke ke̱kraë kë̀ duöta̱'wa̱, ñies bö' wöñarke kë̀ wöitta̱'wa̱.

49 “S'weir e' dör s'paiklè we̱s iyiwak jchè ña'wè̱ mè Skëköl a̱ ese paiklè dayë wa es.
50 Dayë dör buaë, erë kë̀ ikke ta̱'ia̱, e' ta̱ kë̀ ibuarpaia̱ne. Kë̀ a' tö dayë kke chöu̱kwa a' e̱r
a̱. A' se̱nú bë̀rë ñita̱.”

10

Se' ñì ö̀wa ese ché Jesús tö
(Mateo 19.1-12; Lucas 16.18)

1 Jesús e̱' yéttsa̱ Cafarnaúm mía Judea ta̱ itkattsa̱ Jordán a̱ wi̱she̱t. Ee̱ pë' e̱' dapa'wé̱ne
ie' ska' ta̱ ie' tö ie'pa wöbla'wé̱mitke we̱s ie' wöblar es. 2 Eta̱ fariseowakpa we̱lepa de ie'
ska' ta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké itsa̱ioie:

—¿Wëpa a̱ ka̱wö ta̱' itayë owa ö au?

3 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—¿Ì u̱k Moisés tö a' ka' ttè dalöiëno ki̱?
4 Ie'pa tö ie' iu̱té:
—Moisés tö iké̱wö me' se' a̱ ñì owa yëkkuö muk s'tayë a̱ ta̱ itrë'u̱kshkar.
5 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' e̱r darërë, e' kue̱ki̱ Moisés tö ttè e' me'a̱t a' a̱ es. 6 Erë mik ká̱ i' yöne, eta̱ kë̀ idir
es. Itso' kitule i' es: 'Skëköl tö se' yö' wëm ena alaköl. 7 E' kue̱ki̱ wëpa kë̀ se̱rpaia̱ iyë́ ena
imì e'pa dapömik ta̱ ise̱rdawa̱ alaköl ta̱. 8 Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱ ta̱ ie'pa mía̱ we̱s wák eköl
ë̀ es.'* Es ikite̱a̱t, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ ià̱ böl, ie'pa yöne we̱s wák eköl ë̀ es. 9 E' kue̱ki̱ wé̱pa
batséwa̱ Skëköl tö esepa kë̀ batsökök yi tö.
10 Mik ie'pa dene we̱shke̱, eta̱ ittökatapa tö ie' ichaké ttè e' ki̱. 11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wëm tö itayë éwa, ese tö alaköl ské tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa ie' tö ise̱newa̱bak ke̱we
e' dalöse̱wé̱wa̱. 12 Ñies tayë tö iwëm éwa, ese tö wëm ské tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa ie' tö
ise̱newa̱bak ke̱we e' dalöse̱wé̱wa̱.

Jesús tö ikié S'yë́ a̱ ala'rla ki̱
(Mateo 19.13-15; Lucas 18.15-17)

13 Eta̱ pë' wa̱ ala'rla debitu̱ a̱s Jesús ulà mùka̱ iki̱. Erë ittökatapa tö pë' e'pa uñélor.
14 Mik e' sué̱itö ta̱ iluneka̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A̱s ala'rla bitu̱ ye' ska'. Wé̱pa dör we̱s ie'pa es, esepa blúie Skëköl tso', e' kue̱ki̱ kë̀
iwöklö'wa̱ria̱. 15 Moki̱ ye' tö ichè tö yi kë̀ e̱' wöö̀wa we̱s alala es ì blúie Skëköl tso' e'
kiowa̱, ese kë̀ döpawa̱.
16 Eta̱ ie' tö ala'rla paklö'wé̱wa̱ ta̱ iulà méka̱ iki̱ ta̱ ie̱r buaë ché ia̱.

Inuköl blu' eköl e' tö Jesús a̱ ichaké
(Mateo 19.16-30; Lucas 18.18-30)

17 Mik Jesús shkémitke, eta̱ wëm debitu̱ eköl tu̱neule, e̱' tkérö kuchë ki̱ ie' wörki̱, ta̱ ie'
a̱ ichakéitö:
—A s'wöbla'u̱kwak, be' dör buaë, ¿ì wè̱mi ye' tö a̱s se̱ne michoë dö̀ ye' ulà a̱?
18 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ be' tö ye' kié buaë? Skëköl eköl ë̀ dör buaë. 19 Ie' ttè dalöiëno e' jche̱r be' wa̱:
'Kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱, kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱, kë̀ a' ka̱wö ta̱' akblök,
kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'kkatök ka̱chè wa, kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'ki̱tö'u̱k, a' yë́ ena a' mì e'pa dalöiő́.'†
20 Wëm ie' iu̱té:
—A s'wöbla'u̱kwak, ttè e' ko̱s dalöië'bitu̱ ye' tö ye' ià̱ duladula e'ta̱mi.
21 Jesús ie' sué̱ e̱r bua' wa ta̱ ichéitö:
—Íyi etkë̀ kianeia̱ be' a̱ wè̱, e' dör i': Be' yú ta̱ ì tso' be' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ se̱raa̱ ta̱ iské
múttsa̱ s'sia̱rëpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ be' shkő́ ye' ta̱ ye' ttökataie. Es ta̱ íyi buaë tai̱ë döraë be'
ulà a̱ ká̱ jaì a̱.
22 Ie' dör inuköl blu' tai̱ë, e' kue̱ki̱ mik e' ttséitö, eta̱ iwö éwa i̱ski̱ ta̱ imía̱ e̱riane tai̱ë.
23 Jesús tö ká̱ sué̱ ipamik ta̱ ichéitö ittökatapa a̱:
—¡Inuköl blúpa a̱ darërëë idir dökwa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱!
24 Ttè e' tö ittökatapa tkiwé̱wa̱, erë ie' tö ie'pa a̱ iskà chéne:
—¡A ala'r, darërëë idir dökwa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱! 25 Inuköl blu'pa a̱ dökwa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱, e' dör darërëë tkö̀ka̱ kameio tkö̀mi datsi' yuo diké ese wöukla a̱ e' tsa̱ta̱.
26 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ ie'pa kí̱ tkinewa̱ tai̱ë ta̱ ie'pa ñì chaké:
—E' dör es, e̱'ma ¿yi tsa̱tkërmi?
27 Ie'pa webléitö ta̱ ichéitö:
—E' kë̀ o̱nuk s'ditsö a̱ we̱s, erë kë̀ dör es Skëköl a̱, ie' a̱ íyi ulitane o̱rmi.
28 Pedro tö ie' a̱ ichémi:
—Sa' tö íyi ulitane me'a̱t ta̱ sa' bite̱ be' ta̱.

* 10:8 Génesis 2.24 † 10:19 Éxodo 20.12-16; Deuteronomio 5.16-20

29 Jesús iiu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö iu ö iëlpa ö ikutapa ö imì ö iyḗ ö ila'r ö iká̱ méa̱t ye'
dalërmik ena ye' tté buaë dalërmik, 30 e' ta̱ ká̱ i' ki̱ ese ulà a̱ iské dörane tai̱ë döka̱ u cien
eyök. Es ñies iëlpa ö ikutapa ö imì ö iyḗ ö ila'r ö iká̱ ese döraë iulà a̱ döka̱ cien eyök. Erë
ñies iweirdaë sia̱rë ye' tté buaë kue̱ki̱. Erë aishkuö ta̱ se̱ne michoë döraë iulà a̱. 31 Erë i̱'ñe
ta̱ s'tso' tai̱ë ke̱weie esepa döraë bataie, ena s'tso' bataie i̱'ñe ta̱ esepa döraë ke̱weie.

Jesús skà e̱' biyṓ chéne tö itterawa̱
(Mateo 20.17-19; Lucas 18.31-34)

32 Eta̱ ie'pa mirka̱ ñala̱ ki̱ micho Jerusalén. Jesús shkörami ittökatapa yöki̱ ke̱we.
Ittökatapa mir tkirulewa̱ ena pë' mir ie'pa itöki̱ e'pa suane. Ie' ttökatapa dabom eyök
kí̱ böl, e'pa kiémiitö bánet ta̱ ì tköraë ie' ta̱ e' pakémiitö ie'pa a̱. Ichéitö: 33 "Se' mirka̱
Jerusalén i', eta̱ ee̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' merdattsa̱ sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa ulà a̱. Ie'pa tö ye' kichateraë ta̱ ye' wömerattsa̱ pë' kḕ dör judiowak
esepa ulà a̱ ttèwa̱. 34 Ye' wayueraë ie'pa tö, iwiri tuöraë ye' ki̱, ye' pperarakitö, ena ye'
tterawa̱rakitö; erë e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne."

Santiago ena Juan tö ka̱wö kié Jesús a̱
(Mateo 20.20-28)

35 Santiago ena Juan e'pa dör Zebedeo ala'r e'pa dewa̱ Jesús o̱'mik ta̱ ichéitö ia̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' ki̱ ikiane tö ì kieke sa' tö be' a̱ e' mú sa' a̱.
36 Ie' tö ichakérak:
—¿Ì kiane a' ki̱?
37 Ie'pa tö iiu̱té:
—Mik be' tkëneka̱ s'blúie olo ta̱' tai̱ë, eta̱ ka̱wö mú sa' a̱ e̱' tkökse̱r be' o̱'mik, eköl be'
ulà bua'kka, eköl be' ulà bakli̱'kka s'wëttsu̱k be' ta̱.
38 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kḕ wa̱ ijche̱r ì kiök a' tso'. ¿Íyi yeraë ye' tö bacha'bachaë, e' yarmi a' a̱? ¿A' e̱' ché
weinuk we̱s ye' weirdaë es?
39 Ie'pa tö iiu̱té:
—Tṓ, sa' dirmi.
Ie' tö iché ia̱:
—Ye' tka̱' wà yeraë a' tö. A' weirdaë we̱s ye' es. 40 Erë e̱' tkökse̱r ye' ulà bua'kka ö ye'
ulà bakli̱'kka, e' kḕ ké̱wö menuk ye' a̱. E' tso'tke klöule yi a̱ imeke esepa a̱.
41 Mik ttè e' ttséwa̱ ittökatapa male̱pa döka̱ dabom eyök (10) e'pa tö, eta̱ ie'pa uluneka̱
Santiago ena Juan ki̱. 42 Erë ie' tö ie'pa kié se̱raa̱ ta̱ ichéitö:
—A' wa̱ ijche̱r tö pë' kḕ tö Skëköl dalöiè, esepa wökirpa ko̱s e̱' alökeka̱ ie'pa ki̱ ke̱kraë,
ñies iblúpa tö ie'pa patkeke kësik wa. 43 Erë a' kḕ kàne e̱' wamblök es. E' skéie, a' isie e̱'
yuak s'wökirie, ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa s'male̱pa diki̱a̱ diöshe̱t ikanè mésoie. 44 Ñies a' isie
e̱' yuak ibua'ie s'male̱pa tsa̱ta̱, ese ka̱wöta̱ e̱' muktsa̱ s'male̱pa a̱ kanè mésoie. 45 Ye' dör
S'ditsö Alà, e' kḕ dë'bitu̱ a̱s yi tö ye' ki̱mù, ye' dë'bitu̱ s'ki̱muk ena e̱' muktsa̱ ttèwa̱ s'tso'
tai̱ë e' nuì̱ skéie. E' kue̱ki̱ a' ka̱wöta̱ e̱' wöökwa s'male̱pa kanè mésoie.

Bartimeo bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 20.29-34; Lucas 18.35-43)

46 Ie'pa demi Jericó. Mik Jesús e̱' yökettsa̱tke ittökatapa ta̱ ena pë' dami tai̱ë itöki̱ e'pa
ta̱, eta̱ ee̱ wëm eköl sia̱rë tkër ñala̱ ska'. E' dör inuköl kak kiökwak kiè Bartimeo dör Timeo
alà, e' wöbla kḕ wawër. 47 Mik ie' ittsé tö Jesús Nazaret wak damitkö, eta̱ ie' iché a̱neule:
—¡A Jesús, s'blú bak David e' aleri, ye' sa̱ú e̱r sia̱rë wa!
48 Tai̱ë pë' tö ie' uñeke a̱s isiwa̱'blṑwa̱, erë ie' kí̱ a̱rkeka̱:
—¡A David aleri, ye' sa̱ú e̱r sia̱rë wa!
49 Eta̱ Jesús e̱' duése̱r ta̱ ichéitö:
—Ie' kiṓttsa̱.

Eta̲ wëm wöbla kè̈ wawër, e' kiéttsa̲ ie'pa tö ta̲ ichérakitö ia̲:
—Be' e̲r kuú̲. Be' e̲' kő̲ka̲. Ie' tso' be' kiök.
[50] Eta̲ wëm tö ipaio ki̲kke̲ yéttsa̲ ppéu̲mi ta̲ ie' e̲' kéka̲ bet dewa̲ Jesús ska'. [51] Ta̲ Jesús
tö ie' a̲ ichaké:
—¿Ì kiane be' ki̲ tö ye' tö iwè̲ be' a̲?
Ta̲ ie' tö iiu̲té:
—A s'wöbla'u̲kwak, ye' ki̲ ikiane tö ye' wöbla buarne.
[52] Jesús tö iché ia̲:
—Be' e̲rblé ye' mik, e' wa be' buanene. Be' yúne.
E' wösha̲ ta̲ ie' wöbla buanene ta̲ imía̲ Jesús ta̲ ñala̲ wa.

11

Jesús demi Jerusalén
(Mateo 21.1-11; Lucas 19.28-40; Juan 12.12-19)

[1] Mik Jesús ena ittökatapa dökemitke Betfagé ena Betania tso' tsi̲net Jerusalén, Olivo
ké̲bata kuli' a̲ ta̲ ee̲ ie' tö ittökatapa kié böl [2] ta̲ ichéitö ia̲rak:
—A' yú wì̲ u wëne eruleë ee̲. Mik a' demi ee̲, e' bet ta̲ burro pupula moulewa̲ kue̲raë
a' tö etö kè̈ ki̲ yi e̲' tkëuleka̲ ese. E' wötső̲ö ta̲ itsú̲bitu̲ ña. [3] Yile tö a' a̲ ichakeke: '¿Ì u̲k a'
tso'?', e' ta̲ iiu̲tő̲: 'Skëkëpa ki̲ ikiane', e' wa ie' tö imène.
[4] Eta̲ ie'pa míyal tö burro ñe' kué̲, motër ukkö a̲ ñala̲ sha̲ë. Iwötsée ie'pa tö tsè̲mi.
[5] Eta̲ we̲lepa iëte̲r ee̲ e' tö ichakérak:
—¿Ì u̲k a' tso'? ¿Ìie a' tö burro se̲ wötsée?
[6] Ittökatapa tö iiu̲té we̲s Jesús tö iché ia̲ es ta̲ ie'pa tö iébitu̲. [7] E' ukuöki̲ ittökatapa wa̲
burro bite̲tse̲r Jesús a̲. Ie'pa tö ipaio ki̲kke̲ méka̲ burro ki̲ ta̲ Jesús e̲' tkéka̲ iki̲. [8] Tai̲ë pë'
tö ipaio ki̲kke̲ shuélor ñala̲ ki̲, iskà tö kal kò̈ të'lor kañika̲ tsè̲mi ese shuélor ñala̲ ki̲ Jesús
ñalé̲ tso̲ie.
[9] Pë' mirwa̲ ke̲weie Jesús yöki̲ ñies itöki̲, e'pa ulitane a̲rke tai̲ë:
—¡Skëköl ki̲kökasö! Yi datse̲ ie' ttò̈ wa, ayëcha buaë e'. [10] E' datse̲ s'wëttsu̲kne s'blúie
we̲s se' yé̲ David bak es. Ayëcha buaë ie'. ¡Skëköl tso' ká̲ jaì a̲ e' ki̲kökasö![*]
[11] Jesús dewa̲ Jerusalén ta̲ imía̲ dewa̲ Skëköl wé a̲. Ie' tö íyi weblé se̲raa̲. Ká̲ tuirketke,
e' kue̲ki̲ imía̲ Betania ittökatapa dabom eyök ki̲ böl, e'pa ta̲.

Jesús tö higowö yulé
(Mateo 21.18-19)

[12] Bule es ta̲ mik ie'pa e̲' yélur Betania, eta̲ Jesús dué bli wa̲. [13] Ka̲mië ie' tö higuera
klò̈ sué̲ kò̈ arwa̲ buaë. Ie' mía̲ iweblök tö iwö ta̲'. Erë kè̈ ie' wa̲ iwö ku̲ne. Ka̲m iwö ké̲wö
döwa̲, e' kue̲ki̲ ikò̈ è̈ arwa̲ tai̲ë.
[14] Ie' tö iché higo klò̈ a̲:
—¡Kè̈ yi tö be' wö katepaia̲!
E' ttsé ittökatapa tö.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̲
(Mateo 21.12-17; Lucas 19.45-48; Juan 2.13-22)

[15] Ie'pa demi Jerusalén ta̲ Jesús dewa̲ Skëköl wé a̲. Ee̲ ie' e̲' kéka̲ wé̲pa tso' íyi ta̲u̲k
ena íyi wata̲u̲k e'pa trë'u̲kyal. Inuköl mane'u̲kwakpa[†] mesa trélurka̲itö. Ñies nuböl
wata̲u̲kwakpa kula' trélurka̲itö. [16] Ñies ie' kè̈ tö yi a̲ ka̲wö mè íyi tsu̲ktkö Skëköl wé shu̲a̲.
[17] Eta̲ ie' tö s'wöbla'wé̲mitke ta̲ ichéitö:
—Skëköl tö iyë'a̲t iyëkkuö ki̲: 'Ye' u kirdaë tto ye' ta̲ wé ká̲ ulitane wakpa a̲,'[‡] erë a' tö
iia'wé̲ka̲ akblo wéie.

---

[*] 11:10 Salmo 118.25-26 [†] 11:15 inuköl mane'u̲k: Judiowak a̲ inuköl tso' wakanewè̲ Skëköl wé è̈ a̲, e' tue̲kene ie'pa tö inuköl ëse wa. [‡] 11:17 Isaías 56.7

18 Mik e' ttsé sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö, eta̱ ie'pa
ileritsémi Jesús ttowa̱ie. Ie' tö s'wöbla'we̱ke e' tö pë' ko̱s tkiwé̱wa̱, e' kue̱ki̱ judiowak
wökirpa suane iyöki̱. 19 Erë mik ká̱ tuine, eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ Jerusalén ittökatapa ta̱.

Higo klö̀ sinewa̱
(Mateo 21.20-22)

20 Bule es bla'mi ie'pa tkamine higuera klö̀ o̱'mik, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö isinewa̱ dö̀ iwí
kicha è̱. 21 Eta̱ ì bak e' a̱newa̱ Pedro é̱na, e' kue̱ki̱ ie' tö Jesús a̱ iché:
—A S'wöbla'u̱kwak, isa̱ú̱ higuera klö̀ wayë'abö e' sinewa̱.
22 Jesús iiu̱té:
—A' e̱rblö́ Skëköl mik. 23 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö iché ka̱bata wì̱ a̱: ‘¡Be' e̱' skö́ttsa̱
í̱e̱ a̱núwa dayë a̱!’ ta̱ iklö'wé̱itö moki̱ kè̱ ibikeitse̱ka̱ bötböt tö ì chéitö e' wà tköraë, e' ta̱
es iwà tköraë. 24 E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö iklö'ú̱ tö ì kié a' tö Skëköl a̱ e' wà detke a' ulà
a̱, eta̱ iwà döraë. 25-26 Ñies mik a' tso' ikiök ie' a̱, eta̱ ilè tté tso' a' wa̱ yile ki̱, ese nuí̱ olo'yö́
iki̱ a̱s S'yé̱ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö a' icha olo'yö̀ a' ki̱ ñies.

¿Yi tö ka̱wö mè Jesús a̱?
(Mateo 21.23-27; Lucas 20.1-8)

27 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa dene Jerusalén. Jesús shkö̀dur Skëköl wé a̱. Eta̱ sacerdotepa
wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena judiowak kue̱blupa e'pa de ie' ska'
28 ta̱ ichaké ia̱:
—¿Yi ttö̀ wa be' tö íyi ikkë we̱ke? ¿Yi tö e' ké̱wö mé be' a̱?
29 Ie' tö iiu̱té:
—Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakeke, e' iu̱té a' tö, e' ta̱ ye' tö a' a̱ icheke tö yi tö iké̱wö me' ye'
a̱. 30 ¿Yi tö Juan patkë' s'wöskuök? ¿Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ö s'ditsö? Ye' iu̱tö́.
31 Ie'pa ñì iu̱témi ta̱ ichekerakitö: “Sö ichèmi tö Skëköl tö ipatkë'bitu̱, e' ta̱ ie' tö se' a̱
ichèmi: ‘¿Ì kue̱ki̱ a' kè̱ wa̱ ie' ttè klöo̱ne?’ ” 32 Pë' ulitane tö iklö'wé̱ tö Juan dör Skëköl
tteköl chökle, e' kue̱ki̱ ie'pa suane pë' yöki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö icheke ñì a̱: ‘Kè̱ se' a̱ iyënuk
tö s'ditsö tö ie' patkë'.’ 33 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Kè̱ sa' wa̱ ijche̱r.
Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Es ñies ye' kè̱ tö a' a̱ ichepa tö yi tö ye' a̱ ka̱wö mé íyi ikkë wo̱ie.

12

Uva kanéu̱kwakpa sulusipa e' tté
(Mateo 21.33-46; Lucas 20.9-19)

1 Jesús tö ttè kleé ie'pa a̱ i' es: “Wëm eköl tö uva kuatké ta̱ië ta̱ ikköiéwa̱itö buaë, ka̱uk
biéitö uva diö̀ tuoie. Ñies úla yuéitö ka̱kke̱ë uva kkö'noie. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ipeitéa̱t wëpa
we̱lepa a̱ as ie'pa tö ipata̱u̱ ie' a̱ iwörke e' kak wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ká̱ bánet. 2 Mik uva
wöline tso'tke wë'ia̱ë shtè, eta̱ ie' tö ikanè méso patkémi eköl ie' icha tsu̱k. 3 Erë ie'pa
tö ikanè méso klö'wé̱wa̱ ppé ta̱ië patkémine ulà wöchka. 4 Eta̱ kanè wák tö ikanè méso
skà patkémine eköl, erë e' shka̱'wé̱ ie'pa tö iwökir ki̱ ta̱ iché suluë. 5 E' ukuöki̱ ta̱ eköl
skà patkémine ie' tö ta̱ e' ttéwa̱ ie'pa tö. E' ukuöki̱ ikanè mésopa skà patkémiitö ta̱ië, erë
ie'pa tö we̱lepa ppélor we̱lepa ttélur.
6 “Bata ekkë ta̱ ia̱te̱ia̱ eköl è̱. E' dör iwák alà, e' dalër ta̱ië ie' é̱na. E' patkémiitö ta̱ ie'
ibikeitsè: ‘Ye' alà idir, e' kue̱ki̱ ie'pa tö idalöieraë.’ 7 Erë ie'pa tö iché ñì a̱: ‘Ká̱ i' a̱tdaë
ie' wì̱ ulà a̱. Ittöwa̱sö, es ká̱ i' döraë se' ulà a̱.’ 8 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱wa̱ ttéwa̱ ta̱ inú
kéu̱mi ie'pa tö uva ké̱ a̱ bánet.”
9 Eta̱ Jesús tö ie'pa a̱ chaké:
—¿I̱ma a' ibikeitsè? ¿Ì we̱raë kanè wák tö? Ie' mira kanéu̱kwakpa ttökulur ta̱ uva kané
meraneitö pë' kua̱'ki̱ a̱.

10 Ye' tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, ¿e' kë̀ su̱ne a' wa̱? E' tö ichè:
‘Ák watéttsa̱ u yuökwakpa tö
e' yönene ák bua'buaie.
11 E' kaneo̱' Skëköl tö,
ta̱ e' tö s'ttsë'we̱ke buaë, s'tkinewa̱ iweblök.’*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
12 Ie'pa tö isué̱wa̱ tö kleè e' wa Jesús tö ie'pa ché, e' kue̱ki̱ ie'pa é̱na iklö'wa̱kwa̱. Erë
ie'pa suane pë' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iméa̱t ta̱ iponemi.

S'wökirpa patau̱k, e' tté
(Mateo 22.15-22; Lucas 20.20-26)

13 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö fariseowakpa we̱lepa ena Herodes klépa we̱lepa patkémi Jesús
ska'. Ie'pa ki̱ ikiane tö ie' tö ilè chè ikkatoie. 14 Ie'pa demi ie' ska' ta̱ ichérakitö ia̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë be' ttö̀ moki̱. Be' tö sulitane sue̱ke ñikkëë.
I̱ma pë' tö be' cheke e' kë̀ ki̱ be' tkine. E' kue̱ki̱ be' tö s'wöbla'we̱ke yësyësë Skëköl ñalé̱
tté wa. Ichṍ sa' a̱, Roma wökir kibi patuè̱sö ¿e' dör buaë ö kë̀ idör buaë?
15 Erë ie' tö isué̱wa̱ tö ie'pa e̱' öke e̱r sulu wa, e' kue̱ki̱ ie' tö iché ia̱rak:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ye' ma'u̱k tsa̱iè? Inuköl wöshki tsú̱bitu̱ ña et suè̱.
16 Eta̱ ie'pa tö inuköl wöshki tsé̱mi ie' a̱ et ta̱ ie' tö ichaké ie'pa a̱:
—¿Yi diököl ena yi kiè me'rka̱ iki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Roma wökir kibi.
17 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—E̱'ma ko̱s Roma wökir kibi icha, ese mú ie' a̱, ta̱ ko̱s Skëköl icha ese mú ie' a̱.
Ie' tö ie'pa iu̱té es, e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱.

¿S'duolur e' shke̱rmika̱ne ö au?
(Mateo 22.23-33; Lucas 20.27-40)

18 Eta̱ saduceowakpa we̱lepa de Jesús ska'. E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'duowa̱ e' kë̀
shke̱nukka̱ne. Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
19 —A s'wöbla'u̱kwak, Moisés tö ttè dalöiëno kita̱t yëkkuö ki̱ e' tö ichè i' es: Wëm
blënewa̱ kë̀ alà a̱te̱, e' ta̱ ie' ël ka̱wöta̱ ischṍ tsu̱kwa̱ a̱s ilà kö̀ka̱ iël blënewa̱, e' a̱. 20 Etökicha
wëpa bak döka̱ kul ñì ëlpa, ikibi alaköl tsé̱wa̱, erë iblënewa̱ kë̀ alà a̱te̱. 21 Ie' itöki̱ iël tö
ischṍ tsé̱wa̱, erë e' ñies blënewa̱ kë̀ alà a̱te̱. E' sù̱ iwamblëne iël ta̱ 22 ena imale̱pa ta̱. Ie'pa
kul blërulune kë̀ alà a̱te̱ alaköl e' ta̱. Bata ekkë ta̱ ñies alaköl e' blënewa̱. 23 Wëpa kul e'
bak alaköl eköl è̀ ta̱. Mik s'duowa̱ e' shke̱neka̱ne, eta̱ ¿wé̱ne dö̀mi ie' wëm chṍkie?
24 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kë̀ wa̱ Skëköl yëkkuö su̱ule, ñies ie' diché kë̀ jche̱r a' wa̱, e' kue̱ki̱ a' wöa̱ ká̱ chowa.
25 Mik s'duolur e' shke̱neka̱ne, eta̱ wëpa ena alakölpa kë̀ se̱rpawa̱ia̱ ñita̱. E'pa míyal we̱s
Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱ kë̀ se̱rta̱'wa̱ ñita̱ es. 26 ¿A' ki̱ kiane jche̱no tö moki̱
s'duowa̱ e'pa shke̱rdaka̱ne? Skëköl ut Moisés ta̱ kal tsir wöñarke bö'ie, e' shu̱a̱, ¿e' pakè
kë̀ a̱ritsule a' wa̱ Moisés yëkkuö ki̱? E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl tö iyë': ‘Ye' dör Abraham,
Isaac ena Jacob, e'pa Këköl.’† 27 E' wà kiane chè tö ie' kë̀ dör s'duowa̱, e'pa Këköl. ¡Ie' dör
s'ttsë'ka, e'pa Këköl! Tai̱ë a' wöa̱ ká̱ chowa.

¿Skëköl ttè dalöiëno e' isie dör ibua'ie?
(Mateo 22.23-40)

28 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa dur eköl ie'pa tso' ñì iu̱tök e' ttsök. Ie' tö ittsé tö
Jesús tö ie'pa iu̱té buaë, e' kue̱ki̱ ie' ichaké ia̱:

* 12:11 Salmo 118.22-23 † 12:26 Ye' dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl: Mik ttè e' yë' Skëköl tö Moisés a̱, eta̱ Abraham, Isaac ena Jacob e'pa blërulunebak ká̱ ia̱ia̱ë. We̱s ie' tö ichè, e' wà kiane chè tö ie'pa tso' ttsë'ka Skëköl ta̱. Éxodo 3.6 sa̱ú̱.

—Skëköl ttè dalöiëno, ¿e' wé̱ne dör ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱?
29 Ie' iiu̱té:
—Skëköl ttè dalöiëno kibiie imalè̱ tsa̱ta̱ e' dör i': ‘A Israel aleripa, a' tö ittsö́. Këkë dör
se' Këköl, e' ë̀ dör Skëköl. 30 E' dalëritsö́ a' e̱r ko̱s wa ena a' wák ko̱s wa ena a' e̱rbikè ko̱s
wa ena a' diché ko̱s wa.’ 31 E' itöki̱ e' dör i': ‘A' male̱pa dalëritsö́ we̱s a' wákpa e̱' dalër es.’
Kë̀ ttè ta̱' dalöiëno tkö̀ka̱ ttè böt e' tsa̱ta̱.
32 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa, e' tö iché ia̱:
—A s'wöbla'u̱k, be' iu̱té buaë. Ì ché be' tö e' dör moki̱. Skëköl dör eköl ë̀me. Kë̀ e' skà
ta̱. 33 Ñies s'ka̱wöta̱ ie' dalëritsök se' e̱r ko̱s wa ena se' ka̱bikeitsö̀ ko̱s wa, ena se' diché ko̱s
wa, ñies s'ka̱wöta̱ s'male̱pa dalëritsök we̱s se' wák e̱' dalër es. E' wé̱sö, e' ta̱ e' dör buaë
se' a̱ tkö̀ka̱ iyiwak jchëule ña'wè̱ wa'ñe ena iyiwak jchëule skà mèsö Skëköl a̱ e' ko̱s tsa̱ta̱.
34 Mik ie' isué tö s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa, e' tö ie' iu̱té buaë yësyësë, eta̱ ie' tö
iché ia̱:
—Ì blúie Skëköl tso' e' o̱'mik tsi̱net be' tso'.
Eta̱ kë̀ yi kësik dë'ka̱ia̱ ie' a̱ ì skà chakök.

¿Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör yi aleri?
(Mateo 22.41-46; Lucas 20.41-44)

35 Jesús tso' ie'pa wöbla'u̱k Skëköl wé a̱ ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö:
—¿We̱s s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö ichèmi tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie,
e' dör s'blú bak kiè David e' aleri? 36 Erë David wák tö iyë' Wiköl Batse'r wa i' es:
‘Skëköl tö ichè ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkö́se̱r ye' ulà bua'kka dalöiëno tai̱ë,
dö̀ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klö̀ diki̱a̱ eta̱.’‡
37 Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör David aleri, e' ta̱ ¿we̱s e' kièmi David tö ie' Këköl?
Eta̱ pë' tso' tai̱ë, e'pa tö Jesús ttö̀ ttseke e̱r bua' wa.

Jesús tö s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kkaté
(Mateo 23.1-36; Lucas 11.37-54; 20.45-47)

38 Jesús tö s'wöbla'we̱ke e' shu̱a̱ ie' tö iché: “A' e̱' kkö'nú s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa yöki̱. Ie'pa wöbatsö shkök datsi' batsi̱ë ese mik wé̱ pë' tso' tai̱ë ese ska' a̱s pë' tö
ie'pa shke̱'ù̱ we̱s këkëpa dalöiërta̱' tai̱ë es. 39 Ñies se' ñì dapa'wo̱ wé a̱ ena wé̱ ie'pa ka̱wö
tkö'we̱kerakitö, ese ska' kula' tso' këkëpa dalöiërta̱' esepa a̱, ese yuleke ie'pa tö e̱' tkoie.
40 Ie'pa tö alakölpa schö́ u yeta̱'ttsa̱ iulà a̱, eta̱ ittökerak S'yé ta̱ braraë sulitane wöwa
idiki̱ñoie tö ie'pa dör pë' buaë yësyësë. Ie'pa weirdaë sia̱rë s'male̱pa tsa̱ta̱.”

Alaköl sia̱rë tö inuköl mé Skëköl a̱
(Lucas 21.1-4)

41 Etökicha ta̱ Jesús tkër kalkuö tso' inuköl ioie mè Skëköl a̱ e' wösha̱ pë' tso' inuköl iök
kalkuö a̱ e' sa̱u̱k. Inuköl blúpa tso' tai̱ë esepa tö inuköl ieke tai̱ë. 42 E' wösha̱ë ta̱ alaköl
sia̱rë dör schö́ debitu̱ eköl, e' tö inuköl wöshkila yöule cobre wa tuè̱ tottola ese iéwa̱ böt
kalkuö ek a̱. 43 Jesús tö ittökatapa kié ta̱ ichéitö ia̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö alaköl sia̱rëla dör schö́ wí̱ tö inuköl iéwa̱ kibiie imale̱pa tö iié
ko̱s e' tsa̱ta̱. 44 Ie'pa ulitane tö inuköl kuö̀ a̱te̱ ese ié, erë ie' sia̱rë, e' tö ie' wa̱ itso' se̱noie
e' ko̱s méttsa̱. E' kue̱ki̱ ye' tö ie' ché es.

13

Jesús tö iché tö Skëköl wé olordawa̱
(Mateo 24.1-2; Lucas 21.5-6)

1 Mik Jesús e̱' yéttsa̱ Skëköl wé a̱, eta̱ ittökata eköl tö iché ie' a̱:
—¡A s'wöbla'u̱k, isa̱ú̱! U bua'buaë yöule ák bua'buaala wa.

‡ 12:36 Salmo 110.1

[2] Ie' iiu̱té:
—U ko̱s tso' bua'buaë sué̱ a' tö íe̱, e' olordawa̱ se̱raa̱, iékwö ë̀ kë̀ a̱tpa ñì bata ki̱.

¿Ì wa sö isuë̱̀mi tö ká̱ i' e̱rkewatke?
(Mateo 24.3-28; Lucas 21.7-24; 17.22-24)

[3] E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal ka̱bata kiè Olivo tkërka̱ Skëköl wé wösha̱ë ee̱. Jesús e̱' tkése̱r
ta̱ Pedro, Santiago, Juan ena Andrés e'pa tö ie' a̱ ichaké bánet: [4] “Ichö́ sa' a̱: ¿mik íyi ekkë
wamblërmi? ¿Ì wa sö isuë̱̀mi tö iwamblërketke?”
[5-6] Ie' iiu̱té: “Tai̱ë pë' datse̱ e̱' chök tö ie'pa dör ye'. Icherarakitö: ‘Ye' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'’, ta̱ pë' ki̱terarakitö tai̱ë. E' kue̱ki̱ a' tso' wösh wa a̱s kë̀
yi tö a' ki̱tö'ù̱.
[7] “Mik a' tö ibiyö́ ttsé tö ká̱ tai̱ë wakpa ñippöke tai̱ë wì̱ a̱ dià a̱, eta̱ e' kë̀ tö a' tkiu̱k. E'
wake' tköraë, erë ká̱ i' e̱rwami e' kianeia̱. [8] Ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ñippöraë ñita̱. Ñies í̱
tö ká̱ wöti̱'we̱raë ká̱ wa'ñe. Ñies ká̱ tseë wakpa tteraë bli tö tai̱ë. Íyi ekkë dör e̱rpa s'tsá̱
weirketke ka̱m ye' döne e' yöki̱ ese. E' dör we̱s alaköl alà ku̱rketke ta̱ ikirirke es.
[9] “A' e̱' kkö'nú. A' merdattsa̱ s'shu̱lökwakpa a̱ ta̱ a' burdaë sia̱rë judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱. Ie'pa tö a' keraë e̱' duökse̱r shu̱lè s'wökirpa ena s'blúpa wörki̱ ye' tté kue̱ki̱. Es a' tö
ye' tté pakeraë ie'pa a̱. [10] Erë ka̱m ká̱ i' e̱rwa e' yöki̱ ye' tté buaë e' ka̱wöta̱ pakè ká̱ ulitane
wakpa a̱. [11] Mik a' menettsa̱ ttè shu̱lökwakpa a̱, eta̱ kë̀ a' tkinuk i̱ma a' e̱' tsa̱tkö̀mi. Mik
e' ké̱wö de, eta̱ kë̀ a' ttö̀pa a' wákpa e̱r wa, e' skéie Wiköl Batse'r ttöraë a' wa. E' kue̱ki̱ ttè
eraë Skëköl tö a' a̱ chè e' chö́. [12] Eta̱ we̱lepa tö iël wömerattsa̱ ttèwa̱, iyë́ tö ilà wömerattsa̱,
ñies ala'r e̱' köraka̱ iyë́ ena imì kkatök a̱s ittö̀wa̱. [13] Sulitane tö a' sue̱raë suluë ye' ttè kue̱ki̱.
Erë yi e̱' tkéwa̱ darërëë döka̱ bata ekkë, esepa tsa̱tkërdaë.
[14] “Íyi sulusi tö ì dör batse'r ia'wè̱ ñáie e' tkërdaka̱ wé̱ kë̀ ika̱wöta̱ tkëka̱ ee̱* (yi tso'
yëkkuö i' sa̱uk, e' é̱na iwà a̱nú). Mik e' sué̱ a' tö, eta̱ wé̱pa se̱rke Judea e'pa tkö́yalmi
ka̱bata a̱. [15] Yi tso' u bata ki̱ ese kë̀ dökwa̱ne we̱shke̱ íyi yöktsa̱, itkö́shkarmi. [16] Ñies yi
tso' kaneblök kañika̱ ese kë̀ dökwa̱ne we̱shke̱ idatsi' yöktsa̱. [17] E' ké̱wö ska' ta̱ alakölpa
alà ku̱rketke ena alakölpa tsu' muke ilà a̱ ¡wëstela i̱na esepa ta̱! [18-19] S'ditsö weirdaë tai̱ë
shu̱te̱ ko̱s kë̀ s'we'ikule ekkë mik ká̱ yö' Skëköl tö dö̀ ikkë ta̱, ñies ko̱s kë̀ s'weirpa aishkuö
ta̱ ekkë. E' kue̱ki̱ ikiö́ Skëköl a̱ a̱s kë̀ e' wamblër a' ta̱ yuëdiö ké̱ska'. [20] E' ké̱wö kë̀ wöö́pawa
Skëköl tö, e̱'ma kë̀ yi isie a̱tu̱kia̱ ttsë'ka. Erë e' ké̱wö wöerawaitö, wé̱pa shu̱kitbakitö esepa
dalërmik.
[21-22] “Ka̱chökwakpa e̱' köraka̱ e̱' chök tö ie'pa dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ö
ie'pa dör Skëköl tteköl we̱le. E'pa tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱raë s'ki̱tö'wo̱ie tö ie'pa ttè dör
moki̱ë. Dö̀ wé̱pa shu̱kit Skëköl tö, esepa ki̱tö'wè̱mi e' mú ki̱tërmi e̱'ma. E' kue̱ki̱ yile tö
iché a' a̱: ‘Isa̱ú̱, wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dur íe̱’, ö ‘Isa̱ú̱, idur wìe̱’, e' ta̱ kë̀ a' tö
iklö'wa̱r. [23] ¡A' tso' e̱rki̱! Íyi ekkë biyö́ chétkeyö a' a̱ ke̱weie.

Jesús dörane olo ta̱' tai̱ë
(Mateo 24.29-35,42,44; Lucas 21.25-36)

[24] “Erë s'weine e' ké̱wö tka, eta̱ diwö wötuirdawa̱, ñies si'wö kë̀ wöñarpaia̱. [25] Bëkwö
darolordaë ena ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ e' wöti̱rdaë. [26] Eta̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ mò a̱ diché
ta̱' tai̱ë olo ta̱' tai̱ë, e' wërdaë. [27] Skëköl biyöchökwakpa patkeramiyö wé̱pa shu̱kitbakyö,
esepa dapa'u̱kka̱ ek tsi̱ní ë̀me. Ie'pa tö iyuleraë ká̱ wa'ñe dö̀ wé̱ ká̱ i' bata e̱rkerö ee̱ ena
wé̱ ká̱ jaì bata e̱rkerö ee̱.
[28] “A' e̱' wöbla'ú̱ ttè ikkë wa iwà sa̱ú̱ higo klö̀ wa: Mik iulatska tso' ulölöla ena e̱rpa
iköyök tskirdoka̱, eta̱ a' wa̱ ijche̱r tö duas dewa̱tke tsi̱net. [29] Es ñies mik a' tö isué̱ tö íyi
ekkë wamblërke, eta̱ a' wa̱ ijche̱nú tö ye' datskene, e' diwö dewa̱tke tsi̱net. [30] Moki̱ ye' tö

* 13:14 Íyi sulusi...tkèka̱ ee̱: Mateo 24.15 sa̱ú̱.

a' a̲ ichè tö íyi ekkë wamblërdaë wé̲pa dör we̲s a' es esepa ka̲m e̲rwa e' yöki̲. [31] Ka̲shu̲k
ena ká̲ i' e̲rdawa, erë ye' ttè michoë e' kë̀ e̲rpawa yës.

[32] “Erë e' ké̲wö e' diwö kë̀ jche̲r yi wa̲. Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̲ jaì a̲, e'pa kë̀ wa̲
ijche̲r, ñies ye' dör Skëköl Alà e' kë̀ wa̲ ijche̲r. S'yé̲ è̲ wa̲ ijche̲r.

[33] “A' kë̀ wa̲ ijche̲r we̲kkë ta̲ idiwö de, e' kue̲ki̲ a' tso' e̲rki̲, a' se̲nú wösh wa. [34] E' dör
we̲s wëm eköl mi'kea̲ ka̲mië ká̲ kua̲'ki̲ a̲ es. Ie' tö iché ikanè mésopa a̲: ‘U kkö'nú ña.’ Eta̲
kanè tuléa̲titö ie'pa bik ekkë a̲. Ie' tö iché ie' ká̲ wékkö kkö'nukwak a̲: ‘Be' tso' wösh wa.’
[35] Es ñies a' tso' e̲rki̲. A' kë̀ wa̲ ijche̲r mik ye' dör we̲s u wák es e' dotkene. Ye' dömibitu̲
ká̲ tuinetke ekkë alè, ká̲ sha̲böts alè, dakro a̲ne ekkë alè ö ká̲ ñine alè ta̲. [36] A' tso' wösh
wa dö' a' kuè̲wa̲yö kapè a̲. [37] Ttè chéyö a' a̲, e' chekeyö sulitane a̲: ¡A' tso' wösh wa!”

14

Judiowak wökirpa tö Jesús aleritsé klö'wè̲wa̲
(Mateo 26.1-5; Lucas 22.1-2; Juan 11.45-53)

[1] Ká̲ böt è̲ kianeia̲ Judiowak Yé̲pa Yërulune Egipto e' ké̲wö tkö'wo̲ie. Ñies e' ké̲wö
ska' ta̲ Pan Kë̀ Yöule Iwölöwo̲ka̲ Wa e' ké̲wö tkö'we̲ke judiowak tö. Sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̲k ttè dalöiëno wa wakpa tö Jesús aleritsé ki̲tö'wè̲ iklö'wo̲wa̲ ttèwa̲. [2] Ie'pa
we̲lepa tö iché:

—Kë̀ sö wamblö̀ Se' Yé̲pa Yërulune Egipto e' ké̲wö a̲ a̲s pë' kë̀ shu̲ti̲rka̲. E' kue̲ki̲ ie'pa
é̲na iklö'wa̲kwa̲ iki̲tè wa.

Jesús klö̀ ki̲ kiö̀ masmas téka̲ alaköl eköl tö
(Mateo 26.6-13; Juan 12.1-8)

[3] Jesús minea̲ Betania, Simón kiri'u̲k lepra bak, e' u a̲. Ie' tkëria̲ mesa ki̲, e' dalewa
alaköl debitu̲ eköl e' wa̲ kiö̀ masmas kiè nardo ese chökle tuè̲ darërë, ese debitu̲. Kiö̀
e' ukkuö yöule ák kiè alabastro e' wa. Kiö̀ ukkuö kuli' pé̲wa̲itö ta̲ itéka̲ Jesús wökir ki̲.
[4] We̲lepa uluneka̲ ie' ki̲ ta̲ iñi a̲ ichérak:

—¿Ì kue̲ki̲ alaköl tö kiö̀ we'ikéwa? [5] Itu̲è̲ darërë döka̲ s'kaneblö̀ duas ek ské ekkë.
Iwato̲rmittsa̲ s'sia̲rëpa ki̲moie.

Eta̲ suluë ie'pa tö alaköl e' paké.

[6] Erë Jesús tö iché:

—Imúa̲t bë̀rë. ¿Ì kue̲ki̲ a' itsiriwe̲ke? Íyi buaë kanewé̲ ie' tö ye' a̲. [7] S'sia̲rëpa tso' ke̲kraë
a' shu̲a̲, eta̲ e'pa ki̲mèmi a' tö mik a' ki̲ ikiane e' ta̲. Erë ye' kë̀ ku̲' ke̲kraë a' ta̲. [8] Ie' tö iwé̲
ye' a̲ ko̲s ie' a̲ io̲r ekkë. Ie' kiö̀ té ye' ki̲ ye' kanéwo̲ie ka̲m ye' nu wötërwa̲ e' yöki̲. [9] Moki̲
ye' tö a' a̲ ichè tö ká̲ wa'ñe wé̲ Skëköl ttè buaë pakarke ee̲ ipakardaë ñies tö ie' tö ì buaë
o̲' ye' a̲. Es e' kë̀ chöpawa yi é̲na.

Judas tö Jesús wöméttsa̲
(Mateo 26.14-16; Lucas 22.3-6)

[10] Jesús ttökatapa dabom eyök kí̲ böl, e' eköl dör Judas Iscariote, e' mía̲ sacerdotepa
wökirpa ska' ichök tö ye' a̲ Jesús mermittsa̲ a' a̲. [11] Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̲ ittsë'nerak
buaë ta̲ ikablé ie' a̲ inuköl muk. Eta̲ ie' tö ka̲wö yulémi bua'iewa̲ Jesús wömottsa̲.

Jesús bata chkéia̲ ittökatapa ta̲
(Mateo 26.17-29; Lucas 22.7-23; Juan 13.21-30; 1 Corintios 11.23-26)

[12] Ka̲wö kiè Pan Kë̀ Yöule Iwölöwo̲ka̲ Wa e' ké̲wö tsá̲ diwö dewa̲tke* E' diwö wa
ie'pa obeja pupula jcheke Judiowak Yé̲pa Yërulune Egipto, e' ké̲wö tkö'wo̲ie. Eta̲ Jesús
ttökatapa tö ie' a̲ ichaké:

—¿Wé̲ be' ki̲ kiane tö sa' mi' ka̲wö tkö'we̲kesö e' chké kanéu̲k be' a̲?

[13] Ie' tö iché ie'pa böl a̲:

* 14:12 Pan Kë̀ Yöule Iwölöwo̲ka̲ Wa e' ké̲wö: Ka̲wö e' tkö'we̲ke judiowak tö dò̲ ká̲ kul, e' tsá̲ diwö kièrakitö Se' Yé̲pa Yërulune Egipto e' ké̲wö.

—A' yú Jerusalén. Mik a' demi ee̱, eta̱ wëm kue̱raë a' tö eköl, e' wa̱ di' dami ska̱u̱ña a̱.
E' itöki̱ a' yú. 14 Ta̱ u wé̱ a̱ ie' demi e' wák a̱ ichṓ: ‘S'wöbla'u̱kwak be' chakök ké: ¿Úshu̱
wé̱ a̱ ie' tö ka̱wö tkö'we̱kesö e' chké ñèmi ie' ttökatapa ta̱?’ 15 Ie' tö úshu̱ bërie tso' ká̱kke̱
tso'tke kaneo̱ule buaë, e' kkacheraë a' a̱. Ee̱ ichké kaneú̱ se' a̱.
16 Eta̱ ie'pa böl míyal Jerusalén ta̱ íyi ulitane kué̱rakitö we̱s ie' tö iché es. Ee̱ chkè
kanewé̱rakitö ka̱wö tkö'wo̱ie.
17 Mik ká̱ tuine, eta̱ ie' debitu̱ ittökatapa dabom eyök kí̱ böl, e'pa ta̱. 18 Mik ie'pa e̱'
tulése̱r chkök, eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' eköl tö ye' wömerattsa̱. E' wák tso' ye' ta̱ chkök.
19 Eta̱ ie'pa e̱rianeka̱ tai̱ë ta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichakémi eköl eköl:
—¿Ye' alè idir?
20 Ie' tö iiu̱té:
—E' dör a' dabom eyök ki̱ böl tso' ye' ta̱ pan nuu̱k tka̱' etkȅ a̱ ñè, e' eköl. 21 Ye' dör S'ditsö
Alà e' ta̱ itköraë we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. Erë wëstela i̱na yi ye' wömekettsa̱
e' ta̱. ¡Buaë idir wëm e' a̱ tö kȅ iku̱núpa!
22 Ie'pa tso'ia̱ chkök, e' shu̱a̱ pan klö'wé̱itö, e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö
watié ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:
—Pan se̱ dör ye' chkà, e' ñú a' tö.
23 E' ukuöki̱ tka̱' a̱ vino tso', e' klö'wé̱itö, e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ ie'pa ulitane
tö tka̱' e' wayé. 24 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Vino se̱ dör ye' pḗ. Ye' tterawa̱ e' pë' tërdaë tai̱ë, e' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö, e'
wà de. E' wa pë' tai̱ë tsa̱tkërdaë. 25 Moki̱ ye' a' a̱ ichè tö vino kȅ yepaia̱yö dȍ mik ì blúie
Skëköl tso' e' ké̱wö de eta̱. Mik ide, eta̱ iskà yeraneyö a' ta̱.

Pedro tö icheraë tö ie' kȅ wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.30-35; Lucas 22.31-34; Juan 13.36-38)

26 Eta̱ ie'pa tö Skëköl ttseittsé, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal Olivo ké̱bata a̱. 27 Jesús tö iché
ie'pa a̱:
—A' ulitane tköyaldaë. A' ye' mea̱tdaë ekörla. E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱
es, e' tö ichè: ‘Obeja kkö'nukwak ttewa̱raëyö, eta̱ obeja pordami wì̱ a̱ dià a̱.’† 28 Erë mik
ye' ttéwa̱ shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ ye' miraë Galilea a' yöki̱ ke̱we.
29 Pedro tö ie' a̱ iché:
—Erḗ ie'pa ulitane be' memia̱t ekörla, erë ye' kȅ tö be' mepaa̱t.
30 Ie' iiu̱té:
—Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö i' nañewe, ka̱m dakro skà a̱rne, e' yöki̱ be' tö icheraë
mañatökicha tö be' kȅ wa̱ ye' su̱ule.
31 Erë Pedro tö ikí̱ ché ia̱ kröröë:
—Erḗ ye' ttèwa̱mirakitö be' ta̱, erë kȅ ye' ichepa tö kȅ ye' wa̱ be' su̱ule.
Eta̱ ie'pa ulitane ttöke es ȅme.

Jesús tté S'yḗ ta̱ Getsemaní
(Mateo 26.36-46; Lucas 22.39-46)

32 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal ká̱ kiè Getsemaní ee̱. Jesús tö iché ittökatapa a̱:
—A' a̱te̱ tulur í̱e̱, ye' mía̱ ttök S'yḗ ta̱.
33 Pedro, Santiago ena Juan e'pa mítse̱r iwa̱ e̱' ta̱. Eta̱ ie' e̱rianemi chkenewa̱mi tai̱ë.
34 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' e̱riane tai̱ë ttsëskua ye' ttèwa̱miitö ekkë. A' e̱' tsúa̱t í̱e̱, kȅ a' kapökwa̱.
35 E' ukuöki̱ ie' mía̱ wi̱shke̱ ta̱ ie' e̱' kéu̱tër wöwakköt i̱ski̱ ta̱ ikiéitö Skëköl a̱ tö ì tköraë
ie' ta̱, e' diwö tköa̱mi ie' ki̱, e' ta̱ itköúu̱. 36 Ie' ichè: “A yḗwöla, íyi ulitane o̱rmi be' a̱. Ì
tköraë ye' ta̱ e' dör we̱s íyi bacha'bachaë yèwasö es. E' ulà a̱ ye' yṓttsa̱. Erë kȅ iwa̱r we̱s
ye' ki̱ ikiane es, iú̱ we̱s be' ki̱ ikiane es.”

† 14:27 Zacarías 13.7

37 E' ukuöki̱ ta̱ ie' dene wé̱ ittökatapa tulur ee̱ ta̱ ie'pa kué̱itö kapȍtulur. Ie' tö iché
Pedro a̱:
—A Simón, ¿be' kapowa̱? ¿Kȅ be' wa̱ kapèwa̱ wöklöne dȍ hora ek ȅ? 38 Kȅ a' kapökwa̱.
A' ikiő̱ Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a' e̱rkiöwe̱ke ese kȅ e̱' alȍka̱ a' ki̱. Moki̱ a' é̱na ì buaë wa̱k, erë
a' diché kȅ dë'ka̱ iwà u̱k, e' kue̱ki̱ a' a̱ darërëë idir.
39 Ie' mía̱ne ta̱ tté Skëköl a̱ we̱s ke̱we itté es. 40 Mik ie' dene ta̱ ie'pa kué̱neitö kapȍtulur;
ie'pa wöbla surirkewa kapè wa̱ e' kue̱ki̱. Ie'pa kȅ wa̱ ttè ku̱ne ie' iu̱toie. 41 Ie' skà mía̱ne
ttök S'yế ta̱ e' dene, i' ta̱ idare mañatökicha, eta̱ ie' tö iché ia̱rak:
—¿A' kapȍtuluria̱ e̱nukeia̱? Wë' a' kapowa̱. Ye' dör S'ditsö Alà, e' diwö deka̱tke mèttsa̱
pë' sulusipa ulà a̱. 42 A' e̱' kő̱ka̱, yi tö ye' wömekettsa̱, e' dotke i' ta̱. Mishka ie' panuk.

Jesús klö'wé̱wa̱ ibolökpa tö
(Mateo 26.47-56; Lucas 22.47-53; Juan 18.2-11)

43 Jesús tso'ia̱ ttök, e' dalewa ittökatapa dabom eyök ki̱ böl, e' eköl kiè Judas, e' debitu̱
pë' ta̱ taië̱. E' wakpa debitu̱ tabè ki̱ ena kal wölö ki̱. Ie'pa patkë'mi sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena judiowak kue̱blupa ekkëpa tö. 44 Judas dör
iwöméttsa̱ e' tö ie'pa a̱ iyë'bak: “Wé̱ shke̱'wé̱yö wöalattsè wa, e' dör ie', iklö'ú̱wa̱ a' tö ta̱
itsú̱mi kkö'naule buaë a̱s kȅ itköshkar.” 45 Eta̱ ie' e̱' skéwa̱ Jesús o̱'mik ta̱ iché ia̱:
—¡A S'wöbla'u̱kwak!
Ta̱ iwöalattséwa̱itö. 46 Eta̱ Jesús klö'wé̱wa̱ pë' tö.
47 Erë ie'pa iëte̱r ee̱, e' eköl tö itabè yéttsa̱ ta̱ e' wa sacerdote kibi e' kanè méso kukuöña
téttsa̱. 48 Eta̱ Jesús tö ichaké pë' ekkëpa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' bite̱ ye' klö'u̱kwa̱ tabè ki̱ kal wölö ki̱ we̱s akblökwakpa klö'wȅwa̱ es?
49 Ke̱kraë ye' bak a' shu̱a̱ s'wöbla'u̱k Skëköl wé a̱, erë a' kȅ wa̱ ye' klöo̱newa̱. Erë i' tköke
a̱s itkȍ we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es.
50 Eta̱ ittökatapa ko̱s tkayalmi tö iméa̱t ekörla. 51 Erë duladula eköl dowa̱ ie' itöki̱ e̱'
patréwa̱bitu̱ ka̱' ki̱shuo wa, e' klö'wé̱wa̱rakitö, 52 erë idatsi' ppéea̱titö wak tkashkarmi
sume.

Jesús demi ie'pa wa̱ Judiowak wökir kibipa wörki̱
(Mateo 26.57-68; Lucas 22.54-55,63-71; Juan 18.12-14,19-24)

53 Jesús tsé̱mirakitö sacerdote kibi ska'. Eta̱ ee̱ sacerdotepa wökirpa male̱pa ena
judiowak kue̱blupa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ko̱s daparke. 54 Pedro datse̱
ie'pa itöki̱ ka̱mië döttsa̱ sacerdote kibi u pamik, eta̱ ee̱ ie' e̱' tséa̱t tkër Skëköl wé shkëkipa
ta̱ bö' baiklök.
55 Eta̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak wökirpa male̱pa tö ttè yuleke Jesús kkatoie
a̱s ie'pa tö iwömùttsa̱ ttèwa̱, erë kȅ ie'pa wa̱ ì ttè ku̱ne ikkatoie. 56 Taië̱ pë' de ie' kkatök
ka̱chè wa, erë ie'pa ttè kȅ dë'ttsa̱ ñittsëë. 57 We̱lepa tö ie' kkatémi ka̱chè wa ta̱ ichérakitö:
58 —Sa' tö ie' ttsë'wa̱ ichök tö Skëköl wé yö' s'ditsö tö i', e' olo'yerawa̱itö ta̱ iské, kȅ
yöne s'ditsö wa̱, ese yuéraka̱neitö ká̱ mañat shu̱a̱.
59 Erë ie'pa ttè kȅ dë'ttsa̱ ñittsëë.
60 Eta̱ sacerdote kibi e̱' kéka̱ iyamipa shu̱a̱, ta̱ Jesús a̱ ichakéitö:
—¿Kȅ be' ie'pa iu̱teku̱' yës? ¿Ñe' ie'pa be' kkateke, e' dör ì?
61 Erë Jesús siwa̱'bléwa̱ ie'pa yöki̱, kȅ ie' wa̱ ì iu̱tëne.
Sacerdote kibi ie' skà chaké:
—¿Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa' blúie e'? ¿Be' dör Skëköl ki̱kauleka̱ taië̱ e' Alà?
62 Jesús ie' iu̱té:
—Tő̱, ye' idir. Ye' dör S'ditsö Alà e' sue̱raë a' tö tkërka̱ Skëköl diché ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱
e' ulà bua'kka dalöiërta̱' taië̱. Ñies ye' datskene ka̱shu̱k a̱ mò a̱ e' sue̱raë a' tö.
63 Eta̱ sacerdote kibi e̱' datsi' jchée ikkachoie tö iluneka̱ ta̱ ichéitö:

—¿Ì̱ie se' ki̱ ikkatökwakpa ki̱ kiarmiia̱? 64 A' ittsé tö ie' e̱' chṑ tö ie' dör Skëköl Alà, e'
wa ie' tso' Skëköl chök suluë. ¿We̱s a' iwe̱ke?
Ie'pa ulitane ñì sini'kué̱ tö ie' ia̱ne iwiie, e' kue̱ki̱ ika̱wöta̱ ttèwa̱.
65 Ie'pa we̱lepa wirituémi iki̱ ñies iwöbla pabakéwa̱rakitö ta̱ itérakitö ta̱ ichakérakitö:
—Be' dör Skëköl tteköl, e̱'ma sa' a̱ ichṓka̱ ¿yi tö be' té?
Eta̱ Skëköl wé shkëkipa tö ippé iwö ki̱ tai̱ë.

Pedro tö iblé tö kḕ ie' wa̱ Jesús su̱ule

(Mateo 26.69-75; Lucas 22.56-62; Juan 18.15-18,25-29)

66 Pedro tkëria̱ i̱ski̱ u pamik, e' dalewa tayëla debitu̱ e' dör sacerdote kibi e' kanè méso
eköl. 67 Ie' Pedro sué̱ bö'iklök, ta̱ isué̱itö krereë ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' ñies dör Jesús Nazaret wak e' klé eköl.
68 Pedro tö iblé. Ie' tö iché:
—Kḕ ye' wa̱ ie' su̱ule. Ye' kḕ é̱na ia̱ne tö ì chök be' tso'.
Eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ ukkö a̱. E' wösha̱ë dakro a̱ne. 69 Kanè méso ñe' tö Pedro sue̱ne ta̱ ie' e̱'
kéka̱ ichök imale̱pa a̱:
—Ie' i' dör Jesús klépa e' eköl.
70 Erë Pedro tö iskà bléne. E' kuölö ta̱ wé̱pa tso' ee̱ ñies e'pa tö iché ie' a̱:
—Be' dör Galilea wak, e' kue̱ki̱ moki̱ be' dör ie'pa ëltë wak.
71 Ie' tö iché:
—¡Skëköl wörki̱ ye' ichè tö wëm chök a' tso' e' kḕ su̱ule ye' wa̱! Kḕ idör es, e̱'ma a̱s ye'
kichatër.
72 E' wösha̱ë ta̱ dakro a̱ne etökichane, ta̱ ie' é̱na ia̱newa̱ tö Jesús tö ie' a̱ iyë': ‘Ka̱m dakro
skà a̱rne e' yöki̱ be' icheraë mañatökicha tö be' kḕ wa̱ ye' su̱ule.’ Eta̱ ie' ié̱ka̱ tai̱ë.

15

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱

(Mateo 27.1-2,11-14; Lucas 23.1-5; Juan 18.28-38)

1 Mik ká̱ ñine, eta̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa ñì dapa'wé̱ka̱ ta̱ Jesús aleritsétke. Ie'pa wa̱ imítse̱r moulewa̱ mé Pilato
a̱. 2 Pilato tö ichaké ie' a̱:
—¿Be' dör judiowak blú?
Ie' iiu̱té:
—Tṓ, we̱s be' iché, e̱'ma es idir.
3 Sacerdotepa wökirpa tö ie' kkaté tai̱ë. 4 Eta̱ Pilato tö iskà chakéne:
—Ñekkë ie'pa be' kkaté ¿e' ttsébö? ¿Ì kue̱ki̱ e' kḕ iu̱tèbö?
5 Erë ie' kḕ wa̱ iiu̱tëne, e' tö itkiwé̱wa̱ darërëë.

Jesús méttsa̱ ttèwa̱

(Mateo 27.15-31; Lucas 23.13-25; Juan 18.38–19.16)

6 Judiowak Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö wa Pilato wöblar s'wötëulewa̱ s'wöto wé a̱
ese yöktsa̱ eköl émine wé̱ kié pë' tö e'. 7 Wëm kiè Barrabás e' tso' wötëulewa̱ s'wöto wé
a̱ imale̱pa sulusipa ta̱. Ie'pa wa̱ s'kötulewa̱ mik ie'pa e̱' ka'ka̱ ñippök romawakpa ta̱ eta̱.
8 Ta̱ pë' debitu̱ Pilato ska' e'pa tö ikié ie' a̱ tö iú̱ we̱s iwöblar es. 9-10 Ie' tö isué̱wa̱ tö ukyëne
wa sacerdotepa wökirpa tö Jesús me'ttsa̱ ie' ulà a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ichakérak ia̱:
—A' judiowak blú ¿e' èmineyö?
11 Erë sacerdotepa wökirpa tö pë' shu̱ti̱wé̱ka̱tke a̱s ie'pa tö kiṑ Pilato a̱ tö Barrabás
yṓttsa̱ Jesús skéie. 12 Pilato tö ichakéne:
—Eta̱ ¿we̱s a' ki̱ kiane tö ye' tö wëm kiè a' tö judiowak blú e' wḕ?
13 Ie'pa iiu̱té a̱neule:
—¡Iwötṓwa̱ krus mik!
14 Ie' tö ichaké ie'pa a̱:

—¿Ì kue̱ki̱? ¿Ì sulu wambléitö?
Erë ie'pa kí̱ a̱rke:
—¡Iwötö̱́wa̱ krus mik!
[15] Ie' a̱ta̱k buaë ie'pa ta̱, e' kue̱ki̱ Barrabás yéttsa̱itö. Eta̱ Jesús ppök patkémiitö ttsa'
bata daloie wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iméttsa̱ wötèwa̱ krus mik.
[16] Eta̱ iñippökwakpa wa̱ Jesús mítse̱r ká̱ e' wökir u kiè Pretorio e' shu̱a̱ wé̱ ulat tso'
áie ee̱. Ee̱ ie'pa tö iñippökwakpa male̱pa kiéttsa̱ dapa'wè̱ ek tsi̱ní ème. [17] Ie'pa tö datsi'
mat daloshdalosh ese iéka̱ Jesús ki̱ blu'ie. Ñies dika'kicha yuérakitö wöshkiie tkéka̱rakitö
iwökir ki̱ blu'ie iwayuoie. [18] E' ukuöki̱ ta̱ ie' wayuémirakitö a̱neule:
—¡Be' dör judiowak blú! ¡Be' ki̱kökka̱ sa' tso'!
[19] Eta̱ ippémirakitö ta̱ië iwökir ki̱ kuaköl wölö wa ena iwiri tuérak iki̱ ena ie' e̱' tulése̱rak
kuchë ki̱ iwörki̱ iwayuök tö sú̱ sa' be' dalöiè.
[20] Mik iwayué o̱ne, eta̱ datsi' mat daloshdalosh, e' yéttsa̱rakitö ta̱ iwák datsi' iéka̱ner-
akitö iki̱ ta̱ imítse̱rak iwa̱ wötèwa̱ krus mik.

Jesús wötëne krus mik
(Mateo 27.32-44; Lucas 23.26-43; Juan 19.17-27)

[21] Ñippökwakpa tö wëm kiè Simón dör Cirene wak, e' kué̱ ña̱la̱ ki̱, e' datse̱ bánet micho
Jerusalén. Ie' dör Alejandro ena Rufo yé̱. Ie' ké ie'pa tö Jesús krus tsu̱kmi.
[22] Ie'pa wa̱ Jesús mítse̱r ká̱ kiè Gólgota ee̱. (Gólgota e' wà kiane chè s'wökirdiche.)
[23] Eta̱ vino shu̱tuule kapöli kiè mirra e' wa, ese mé Jesús a̱ yè, erë kè̱ ie' wa̱ iyanewa. [24] Eta̱
iwötérakitö krus mik. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa iné ñì ma'wo̱ie suè̱ tö we̱s ie'pa tö Jesús datsi'
blatemi ñì a̱.
[25] Mik ie'pa tö iwötéwa̱ krus mik, eta̱ diwö de su̱li̱tu (9). [26] Kaltak tso' e' ki̱ itso' kitule
tö ichè: “I' dör judiowak blú e'”, e' dör iwà kkachoie tö ì nuí̱ ki̱ ie' wötënewa̱ krus mik.
[27-28] Ñies wëpa böl akblökwakpa wötéwa̱rakitö krus mik, eköl iulà bua'kka, eköl iulà
bakli̱'kka.
[29] Pë' tköke ee̱ e'pa tö icheke sulu, iwökir wötiu̱kerak iwöa̱, es ichekerakitö:
—¡Íkëta̱, be' se̱ tö Skëköl wé tkekettsa̱ eta̱ ká̱ mañat è̱ ta̱ be' tö iyuéka̱ne! [30] ¡E̱'ma be' e̱'
tsa̱tkö̱́, be' e̱' ö̱́wa krus se̱ mik!
[31] Es ñies sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö Jesús wayueke.
Ie'pa tö icheke ñì a̱:
—O̱'kapa tsa̱tkéitö erë ie' wák kè̱ a̱ e̱' tsa̱tkër. [32] Moki̱ ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie, moki̱ ie' dör se' Israel aleripa e' blú, e̱'ma a̱s ie' e̱' ö̀wa krus wí̱ mik, e' iarma ta̱ se'
e̱rblö̀mi ie' mik.
Wé̱pa wötëne ie' ta̱ krus mik e'pa tso'ñak ie' chök suluë.

Jesús duowa̱
(Mateo 27.45-56; Lucas 23.44-49; Juan 19.28-30)

[33] Mik diwö de bata a̱, eta̱ ká̱ mía̱ ttsettseë ká̱ wa'ñe dö̀ tsá̱li̱ diwö de mañat ekkë. [34] E'
wösha̱ ta̱ Jesús a̱neka̱ ta̱ië ta̱ iché: “Eloí, Eloí, ¿lemá sabactani?” (e' wà kiane chè: A ye'
Këköl, a ye' Këköl, ¿ió̱́k be' ye' we'ikéttsa̱?)
[35] We̱lepa tso' ee̱, mik e'pa tö ttè e' ttsé ta̱ ichérakitö:
—¿A' ittsé? Ie' tso' Skëköl tteköl bak kiè Elías, e' kiök.
[36] Eta̱ ie'pa eköl tu̱nemi tö suiyök nuwé̱ka̱ vino shköshkö wa e' tkéka̱itö kuaköl bata ki̱
ta̱ itkéwa̱ ikkö̀ mik a̱s ikuyö̀itö. Ie'pa tö iché:
—Imúa̱t bër, ipanusö suè̱ tö Elías datse̱ iökwa.
[37] Jesús a̱neka̱ ta̱ië ta̱ isiwa̱' bata tké. [38] Eta̱ Skëköl wé a̱ ie'pa wa̱ datsi' buririë ese
shu̱ku̱ar u blatoie e' jchënane ká̱kke̱ döttsa̱ i̱ski̱. [39] Eta̱ Roma ñippökwakpa eköl dör
capitán e' durshkö Jesús wömik. Mik e' tö isué̱ tö we̱s Jesús duowa̱, eta̱ ichéitö:
—Moki̱, wëm wí̱ dör Skëköl Alà je'.

40 Ñies alakölpa iëte̱r ee̱ ie' kí̱ sa̱uk ka̱mië. E' shu̱a̱ eköl dör María Magdala wak. Iëköl
dör María e' dör Santiago tsirla ḗk ena José, e'pa mì. Iëköl dör Salomé. 41 Alakölpa e'pa
bak shkök Jesús ta̱ ena iki̱me' mik ibak Galilea eta̱. Ñies alakölpa skà tso' tai̱ë dë'bitu̱
Jesús ta̱ dồ Jerusalén.

Jesús nu wötëne
(Mateo 27.57-61; Lucas 23.50-56; Juan 19.38-42)

42-43 E' diwö dör judiowak a̱ íyi kanéwo̱ie e̱no diwö yöki̱. Ká̱ tuirketke* e' kue̱ki̱ wëm
eköl kiè José Arimateawak, e' kësik iéwa̱ ta̱ imía̱ Jesús nu kiök Pilato a̱ blèwa̱. Ie' dör
judiowak wökirpa e' eköl dalöiërta̱' tai̱ë ese. Ñies ie' tso' ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö
panuk. 44 Pilato tkinewa̱ tö Jesús duowa̱tke, e' kue̱ki̱ ie' tö icapitán kié chakè tö moki̱
Jesús duowa̱tke. 45 Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie' tö Jesús nu ké̱wö mé José a̱ tsè̱mi. 46 E'
ukuöki̱ ta̱ José tö datsi' ukuö bua'bua saruru ese tué̱ et. Jesús nu éwaitö krus mik, e'
patréwa̱itö datsi' ñe' wa bléwa̱ ákuk biule s'nu blóie ese a̱. Eta̱ ákuk kkồ wötéwa̱itö ák
bërie wa. 47 Wé̱ Jesús nu menewa̱ e' sué̱ María Magdala wak ena María dör José mì, e'pa
tö.

16

Jesús shke̱neka̱ne
(Mateo 28.1-10; Lucas 24.1-12; Juan 20.1-10)

1 Mik e̱no diwö tka, eta̱ María Magdala wak ena María dör Santiago mì ena Salomé e'pa
tö kiồ masmas bua'bua ese tué̱ mí ie'pa wa̱ tèka̱ Jesús nu ki̱. 2 Eta̱ domingo bla'mi e̱rpa
diwö tskine ta̱ ie'pa míyal wé̱ Jesús nu blëne ee̱. 3 Ie'pa ñì a̱ iché:

—¿Yi tö se' a̱ ák yèmittsa̱ ákuk kkồ a̱?

4 Erë mik ie'pa tö iweblé, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö ák rratune bánet. Ák e' dör bërie. 5 Mik
ie'pa dewa̱ ákuk a̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö duladula tkër eköl ulà bua'kka, e' datsi' saruruë
batsi̱ë. Ie'pa tkinewa̱ iyöki̱. 6 Erë ie' tö iché ie'pa a̱:

—Kề a' tkinukwa̱. Ye' é̱na ia̱ne tö a' tso' Jesús Nazaret wak köte̱wa̱ krus mik e' nu yulök.
Erë kề iku̱' í̱e, ie' shke̱neka̱ne. Wé̱ ie'pa tö ime'wa̱ e' tồ weblố. 7 A' yú Pedro ena ittökatapa
male̱pa a̱ ibiyố chök tö ie' mitke a' yöki̱ ke̱we Galilea. Ee̱ a' tö ie' sue̱raë we̱s ie' tö a' a̱ iyë'
es.

8 Alakölpa tkinewa̱ painéka̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' e̱' yélur ákuk a̱ tkayalmi. Ie'pa suane, e'
kue̱ki̱ kề wa̱ ì yëne yi a̱.

María Magdala wak tö Jesús sué̱

[9 Jesús shke̱neka̱ne domingo bla'mi, e' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' kkaché ke̱we María Magdala
wak a̱, e' a̱ ie' tö aknamapa bak kul (7) e' trëo̱'yal. 10 Eta̱ alaköl e' mía̱ ibiyố chök wé̱pa bak
shkök Jesús ta̱ e'pa a̱. Ie'pa e̱riarke i̱u̱ tulur sia̱rë. 11 Erë mik ie'pa ittsé tö Jesús shke̱neka̱ne
ñies tö alaköl ñe' tö isué̱, eta̱ kề ie'pa wa̱ iklöo̱ne.

Jesús ttökatapa böl e'pa tö ie' sué̱
(Lucas 24.13-35)

12 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa böl shkörami micho bánet, eta̱ ñala̱ ki̱ Jesús e̱' kkaché ie'pa a̱,
erë iwër kua̱'ki̱. 13 Eta̱ ie'pa míyal ibiyố chök imale̱pa a̱, erë ñies kề ie'pa wa̱ ittồ klöo̱ne.

Jesús tö ittökatapa patké s'wöbla'u̱k
(Mateo 28.16-20; Lucas 24.36-49; Juan 20.19-23)

14 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' kkaché ittökatapa dabom eyök ki̱ eköl e'pa a̱. Ie'pa tulur chkök e'
dalewa ie' de. Wé̱pa tö ie' shke̱neka̱ne e' sué̱, e'pa ttồ kề klöo̱ne ie'pa wa̱, ie'pa e̱r darërë
e' kue̱ki̱. E' ki̱ ie' tö ie'pa uñélor. 15 Eta̱ ie' iché ie'pa a̱: "A' yú ká̱ wa'ñe ye' tté buaë e'

* 15:42-43 Ká̱ tuirketke: Judiowak ttè dalöiëno tö ichè tö s'nu kề tse̱rta̱'mi e̱no diwö a̱. E̱no diwö e' tkërkewa̱mi Viernes ká̱ tuine ekkë. Ñies kề idör buaë ie'pa a̱ tö s'nu a̱t áie nañewe. E' kue̱ki̱ José Arimateawak é̱na Jesús nu akwa blèwa̱ bet ka̱m ká̱ tuir e' yöki̱.

pakök sulitane a̠. [16] Yi e̠rblé ye' mik ta̠ ie' e̠' wöskuée esepa tsa̠tkërdaë. Erë yi kè̀ e̠rblëne
ye' mik esepa kichatërdaë. [17] Wé̠pa e̠rblöke ye' mik esepa tö ì kè̀ o̠r yi a̠ ese we̠raë iwà
kkachoie. Ye' ttò̀ wa ie'pa tö aknamapa trë'we̠rattsa̠, ñies ie'pa a̠ imeraë ttoie s'ttò̀ kua̠'ki̠
kua̠'ki̠ wa. [18] Tkabè̀ chó̀k klö'wé̠wa̠ ie'pa tö ulà wa ö kapöli sulusi yéwarakitö, e' ta̠ kè̀
ie'pa dò̀pa we̠s. Ñies ie'pa ulà muraka̠ s'kirirke esepa ki̠ ta̠ ibuardane."

Jesús míka̠ne ká̠ jaì a̠
(Lucas 24.50-53)

[19] Mik Skëkëpa Jesús ttè e' ché o̠ne, eta̠ ibutsé̠ka̠ mía̠ ká̠ jaì a̠ ta̠ ee̠ ie̠' tkése̠r Skëköl ulà
bua'kka. [20] Eta̠ ittökatapa míyal ká̠ wa'ñe Jesús tté buaë pakök. Skëkëpa Jesús tö ie'pa
ki̠mé, ì kè̀ o̠r yi a̠ ese u̠k. E' wa ie' tö iwà kkaché tö ie' tté dör moki̠.]*

* 16:20 Yëkkuö këchke we̠le tö 16.9-20 kí̠ kuötkéka̠. Ttè e' kè̀ ku̠' yëkkuö këchke bua'ie ese ki̠.

Jesús Tté Buaë Kit Lucas tö
Lucas

Wëm tö yëkkuö i' kit e' wák kiè Lucas. Ie' tö ikit wëm eköl kiè Teófilo e' a̱. We̱lepa tö ibikeitsè tö Teófilo dör romawak eköl ena ie' dör këkëpa tai̱ë ese. Lucas tö ie' a̱ yëkkuö i' kit a̱s ì o̱' Jesús tö ena ì wa s'wöblao̱'itö e' jche̱rwa̱ ie' wa̱ yësyësë.

Yëkkuö i' ki̱ Lucas tso' ikkachök tö Jesús dë'bitu̱ sulitane tsa̱tkök, Israel aleripa ena pë' ulitane. Jesús kë̀ dë'bitu̱ Israel aleripa ë̀ a̱. Lucas tö ichè tö Jesús ku̱ne' ká̱ i' ki̱ sulitane ki̱moie. Ñies Lucas ki̱ ikiane tö s'wa̱ ijche̱rwa̱ tö Jesús dë'bitu̱ iYé̱ kkachök se' a̱.

Ì tso' kitule Colosenses 4.14 ena Filemón 24 ena 2 Timoteo 4.11, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö Lucas bak Pablo wapiöu̱k. We̱lepa tö ibikeitsè tö ie' kë̀ dör Israel aleri. Ie' bak kaneblök s'kapeyökwakie. Ñies we̱lepa tö ibikeitsè tö ie' tö yëkkuö i' kit ká̱ kiè Roma ee̱ Jesús ku̱ne' e' ki̱ duas de dabom teryök (60) ena dabom kuryök kí̱ su̱li̱tu (79) e' shu̱ ulat.

Ttè tsá̱ kitule

1-3 A këkëpa tai̱ë Teófilo, ì o̱' Jesús tö sa' shu̱a̱ mik ibak ká̱ i' ki̱ eta̱, e' paka' sa' a̱ wé̱pa itsá̱
su̱'bitu̱ dò̱ ibata ekkë e'pa tö. Ie'pa dör Jesús ttè buaë e' kanéu̱kwakpa. Tai̱ë sa' male̱pa
imao̱' shtè yëkkuö ki̱, erë kë̀ idë'ttsa̱ we̱s ikiane shtè es. E' kue̱ki̱ ye' tö iwà chakéwa̱
bua'iewa̱ itsá̱ dò̱ ibataë. Es ye' isué̱ tö buaë idir shtèmi be' a̱ yëkkuö i' ki̱ se̱raa̱ we̱s ibak
es 4 a̱s be' é̱na ia̱r tö ttè wa be' wöblane, e' dör moki̱.

Juan S'wöskuökwak ku̱rke e' biyö́ yëne

5 Mik Herodes bak judiowak blúie eta̱ sacerdote tso' eköl kiè Zacarías. Judiowak
sacerdotepa ñì dapa'o̱ule erule erule kaneblök Skëköl wé a̱. Zacarías dör sacerdotepa
erule kiè Abías wakpa e' eköl. Ie' alaköl kiè Elisabet, e' dör ñies sacerdotepa ditséwö
we̱s iwëm es. 6 Ie'pa böl se̱rke yësyësë Skëköl wöa̱. Ie'pa tö Skëköl ttè me'bak dalöiëno,
e' dalöieke buaë, kë̀ ki̱ ì sulu tté ta̱'. 7 Erë Elisabet kë̀ döta̱' alàë. Ñies ie'pa böl dör
këkëpalatke.
8 Etökicha ta̱ mik Zacarías ena imale̱pa kàne iwakanéu̱k Skëköl wé a̱, 9 eta̱ ie'pa iné ilè
wa we̱s ie'pa wöblar es isuo̱ie tö yi kàne shkökwa̱ Skëköl wé shu̱a̱ íyi masmas ña'u̱k Skëköl
a̱. Eta̱ idettsa̱ tö Zacarías ka̱wöta̱ shkökwa̱. 10 Mik ie' tso' Skëköl wé shu̱a̱ íyi masmas
ña'u̱k, e' dalewa tai̱ë s'daparke u'rki̱ ttök S'yé̱ ta̱. 11 E' wösha̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl
e̱' kkachéwa̱ ie' a̱ ka̱' tso' íyi masmas ña'wo̱ie Skëköl a̱ e' ulà bua'kka. 12 Mik ie' tö Skëköl
biyöchökwak sué̱ ta̱ ie' tkinewa̱ suane tai̱ë iyöki̱. 13 Eta̱ biyöchökwak tö iché ie' a̱:
—A Zacarías, kë̀ be' suanuk. Ì kié be' tö Skëköl a̱, e' meraëitö be' a̱. Be' alaköl dör
Elisabet, e' döraë alàë, e' wák wëm. Ie' kiè múka̱ a' tö Juan. 14-15 Ie' döraë këkëpa tai̱ë
Skëköl wöa̱. E' kue̱ki̱ e' be' ttsë'we̱raë buaë kaneë. Ñies ie' tö tai̱ë pë' ttsë'we̱raë buaë.
Ie' kë̀ ì shköshkö yepa. Ka̱m ie' ku̱r eta̱ Wiköl Batse'r döraë ie' ki̱ tai̱ë. 16 Ie' tö Israel
aleripa tai̱ë, e' kerane ie'pa Këköl yulökne. 17 Ie' döraë Skëköl yöki̱ ke̱we itté pakök. Ie'
tö ipakeraë Wiköl Batse'r diché tai̱ë e' wa we̱s Skëköl tteköl kiè Elías bak ká̱ ia̱ia̱ë es. Ie'
ipakeraë a̱s iyé̱ e̱r buarne ila'r ki̱ ena ila'r e̱r buarne iyé̱ ki̱. Ñies ipakeraëitö a̱s wé̱pa tö
Skëköl ttè dalöse̱wé̱wa̱, esepa e̱' wöbla'ù̱ se̱nuk yësyësë. Es ie' tö ie'pa patteraë Skëköl
datse̱ e' panoie.
18 Eta̱ Zacarías tö Skëköl biyöchökwak a̱ ichaké:
—¿Ì wa be' ye' a̱ ikkachèmi tö ttè e' dör moki̱? Ye' dör këkëpalatke. Ñies ye' alaköl
dewa̱tke këkëpalatke, ta̱ ¿we̱s sa' alala kò̱ka̱mii̱a̱?
19 Ie' iiu̱té:
—Ye' dör Gabriel. Ye' kaneblöke Skëköl a̱. Ie' ye' patké ttè buaë i' chök be' a̱. 20 Erë be'
kë̀ wa̱ ye' ttè klöo̱ne, e' kue̱ki̱ be' ttò̱ wöblërdawa̱ kë̀ ttò̱paia̱ dò̱ mik be' alà ku̱ne eta̱. Mik
ì chéyö be' a̱ e' ké̱wö de, eta̱ be' ttörane.

21 E' dalewa ie'pa tso' Zacarías panuk u'rki̱, e'pa tö ibikeitsé, “¿Ì tö ie' wöklö'wé̱, e' kȅ
döttsa̱ bet Skëköl wé a̱?” 22 Mik ie' dettsa̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö ie' ttȍ wöblënewa̱, kȅ ie'
ttoia̱ ta̱ ulà ȅ wa ie' tö iwà kkaché ie'pa a̱. Eta̱ ie'pa é̱na ia̱ne tö ilè sué̱itö kabsue̱ie. Es ie'
a̱te̱ me'ie.
23 Mik ie' kanè o̱ne Skëköl wé a̱, eta̱ imía̱ne iu a̱. 24 E' ukuöki̱ ta̱ ie' alaköl Elisabet
duneka̱. Ie' e̱' tkéwa̱ iu a̱ dȍ si' ske̱l, kȅ dë'ttsa̱ wé̱rö. 25 Ie' tö iché, “Ikkëpa Skëköl tö alà
mé ye' a̱. Es ie' e̱r buaë ché ye' a̱, ekkë ye' jaëne.”

Jesús ku̱rke e' biyö́ yëne

26 Elisabet duneka̱ e' ki̱ si' de teröl, eta̱ Skëköl tö ibiyöchökwak kiè Gabriel, e' patké
Nazaret, ká̱ e' a̱te̱ Galilea. 27 Ee̱ busi se̱rke eköl kiè María. Ie' ka̱m se̱r wëm ta̱, erë ie' ttè
meule wëm eköl kiè José e' a̱ se̱nowa̱ ie' ta̱. José dör blu' bak kiè David e' aleri eköl. 28 Eta̱
Skëköl biyöchökwak dewa̱ wé̱ María tkër ee̱, ta̱ ichéitö ie' a̱:

—¿Is be' shke̱ne? Skëköl e̱r buaë ché be' a̱. Ie' tso'ie be' ta̱.

29 Ttè e' tö María tkiwé̱wa̱ ta̱ ibikeitséitö, “¿Iö́k ye' shke̱'wé̱ es?” 30 Eta̱ Skëköl
biyöchökwak tö iché ie' a̱:

—A María, Skëköl e̱r buaë ché be' a̱, e' kue̱ki̱ kȅ be' suanuk. 31 Be' durka̱raë, be' alà
ku̱rdaë wák dör wëm, ikiè múka̱bö Jesús. 32 Ie' döraë këkë tai̱ë, dalȍ tai̱ë. Ie' kirdaë Skëköl
dör íyi ulitane tsa̱ta̱, e' Alà. Skëköl tö ie' meraka̱ blu'ie we̱s iyë́ bak kiè David es 33 a̱s Jacob
aleripa wëttsù̱itö blu'ie ke̱kraë kȅ e̱rta̱'wa.

34 Eta̱ María tö ichaké Skëköl biyöchökwak a̱:

—Ka̱m ye' se̱r wëm ta̱, eta̱ ¿we̱s ì ché be', e' wà tkȍmi ye' ta̱?

35 Skëköl biyöchökwak iiu̱té:

—Wiköl Batse'r döraë be' ki̱, Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱ e' diché a̱rdaë be' ki̱. E' kue̱ki̱
be' alà ku̱rdaë, e' se̱rdaë Skëköl ȅ a̱. Ie' kirdaë Skëköl Alà. 36 Ñies be' yami kiè Elisabet
këkëpalatke cheke tö kȅ idöta̱' alàë, e' alà ku̱rdaë. Si' i' wa ta̱ ie' ki̱ ide si' teröl. 37 Ì ko̱s o̱r
Skëköl a̱, kȅ ì ku̱' darërë ie' a̱ wè̱.

38 Eta̱ María tö iché:

—Ye' dör Skëköl kanè méso, a̱s ie' tö iù̱ ye' ta̱ we̱s be' iché es.

Eta̱ Skëköl biyöchökwak mía̱.

María mía̱ Elisabet paków

39 E' ukuöki̱ ta̱ María dalì ié ta̱ imía̱ bet Elisabet pakök. Elisabet se̱rke Judea ká̱ dör
ka̱bataie ee̱. 40 Mik ie' dewa̱ Zacarías u a̱, eta̱ ie' tö Elisabet shke̱'wé̱. 41 Mik e' ttsé Elisabet
tö, eta̱ ilà wöti̱'ne tai̱ë ie' shu̱a̱ ta̱ Wiköl Batse'r de iki̱ tai̱ë. 42 Ie' ttémi darërëë ta̱ ichéitö
María a̱:

—Skëköl e̱r buaë ché be' a̱ alakölpa ulitane tsa̱ta̱. Ñies ie' e̱r buaë ché be' alà ku̱rmi e'
a̱. 43 Ye' sia̱rë ¿we̱s e' a̱ ie' e̱r buaë ché tö ye' Këkëpa mì e' de ye' pakök? 44 Mik be' tö ye'
shke̱'wé̱ e' ttsé yö, e' bet ta̱ ye' alà wöti̱'ne ye' shu̱a̱ ittsë'ne buaë e' kue̱ki̱. 45 Ì yë' Skëköl
tö be' a̱, e' klö'wé̱bö tö iwà tköraë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë be' dör.

46-49 María tö iché:

“Ye' dör Skëköl kanè méso ësela sia̱rë ese ȅ,
erë e' ska' ie' e̱r de.
E' kue̱ki̱ ie' ki̱kekeka̱ ye' tö.
Ie' dör ye' tsa̱tkökwak, e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë.
Ie' diché tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱, e' tö ì buaë shu̱te̱ë wé̱ ye' a̱.
E' kue̱ki̱ i'ta̱mi ye' yërdaë: ¡Ayëcha buaë!
¡Skëköl dör batse'r!
50 Wé̱pa tö ie' dalöieke, esepa sue̱ke ie' tö ke̱kraë e̱r sia̱rë wa.
51 Ì kȅ o̱r yi a̱ ese wé̱itö idiché tai̱ë wa:
Pë' e̱' ttsȍka̱ tai̱ë esepa tö ì bikeitseke wè̱ ese wöklö'wé̱itö.

52 Ká̱ wökirpa u̱yéttsa̱itö ikulé ki̱,
e' skéie s'sia̱rëpa tkéka̱itö.
53 Wé̱pa sia̱rë kë̀ wa̱ ì ku̱' ñè,
esepa a̱ ì buaë méitö tai̱ë.
Erë inuköl blúpa esepa patkémiitö ulà wöchka.
54 Israel aleripa dör ie' kanè mésopa.
Ká̱ ia̱ia̱ë ie' tö ie'pa a̱ iyë' tö ie' tö ie'pa sue̱raë e̱r sia̱rë wa.
Ttè e' kë̀ chë'wa ie' é̱na.
55 Es ie' tö iyë'bak Abraham a̱,
ñies ie' aleripa ko̱s daia̱ ie' itöki̱ e'pa a̱.”

Es María tö iché.
56 María se̱né Elisabet ska' dò̱ si' mañat ta̱ imía̱ne iu a̱.

Juan S'wöskuökwak ku̱ne'

57 Mik Elisabet alà ku̱rke e' ké̱wö de, eta̱ iwà ku̱ne wëm. 58 Mik pë' se̱rke tsi̱net ena
iyamipa e̱kka, e'pa ibiyö̱́ ttsé tö Elisabet sué̱ Skëköl tö e̱r sia̱rë wa, eta̱ ie'pa ko̱s ttsë'ne
buaë we̱s Elisabet es. 59 Mik ilà ku̱ne' e' ki̱ ká̱ de pàköl (8), eta̱ ie'pa debitu̱ ilà tottola
kkuölit tërke tsir, e' ké̱wö tkö'u̱k we̱s ie'pa wöblane es iwà kkachoie tö alà e' dör judiowak.
Ie'pa é̱na iyé̱ kiè Zacarías, e' kiè makka̱ iki̱. 60 Erë imì tö iché:
—Au, ie' kirdaë Juan.
61 Ie'pa tö iché:
—Kë̀ yi ku̱' be' yamipa shu̱a̱ kiè es. Eta̱ ¿ì kue̱ki̱ be' ikiè mekeka̱ es?
62 Eta̱ ie'pa ulà kkaché ichakoie alà yé̱ a̱, “¿Ima be' é̱na ikiè makka̱?” 63 Eta̱ iyé̱ tö kaltak
kié, e' ki̱ ie' tö ishté tö “ikiè Juan.” E' tö ie'pa ko̱s tkiwé̱wa̱. 64 E' wösha̱ ta̱ Zacarías ttéka̱ne,
eta̱ Skëköl ki̱kéka̱ ie' tö tai̱ë. 65 Pë' se̱rke tsi̱net, e'pa ko̱s tkirulune tai̱ë. Ñies pë' ko̱s se̱rke
Judea ké̱bata a̱, e'pa shu̱a̱ itté buneka̱ tai̱ë. 66 Ie'pa ulitane tö itté ttsé e'pa tö ibikeitsé:
“Alà e' döraë këkëpa tai̱ë.” Ie'pa isué̱ tö Skëköl tso' ie' ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ibikeitsé es.

Zacarías tö Skëköl ki̱kéka

67 Eta̱ Wiköl Batse'r de tai̱ë Zacarías ki̱, e' wa ie' ttémi Skëköl ttekölie ta̱ ichéitö:

68 “Skëköl dör Israel aleripa Këköl,
e' de ie' icha ko̱s tsa̱tkök,
e' kue̱ki̱ iki̱köka̱sö tai̱ë.
69 Ie' tö S'tsa̱tkökwak diché tai̱ë, e' patké eköl,
e' dör ie' kanè méso bak kiè David e' aleri.
70 E' dör we̱s Skëköl ttekölpa batse'r
bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö iyë'a̱t es.
71 Skëköl tö iyë'a̱tbak tö ie' tö se' tsa̱tkeraë s'bolökpa ulà a̱,
ñies wé̱pa é̱na se' a̱r suluë esepa ko̱s yöki̱.
72 Ie' tö ittè batse'r me' se' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱
tö ie' se' sue̱raë e̱r sia̱rë wa,
e' kë̀ ska' ie' e̱r chë'wa.
73 Ie' tö iyë' se' yé̱ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham e' a̱
74 tö se' tsa̱tkeraëitö s'bolökpa ulà a̱
a̱s se' se̱r ie' a̱ kë̀ suarta̱',
75 ñies a̱s se' se̱r batse'r ena yësyësë ie' wöa̱ se' tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa.
76 A ye' bëbëla, mik be' de këchke,
eta̱ be' miraë ke̱we s'pattök
a̱s se' tö Skëköl kiö̀wa̱ buaë mik ide eta̱.
E' kue̱ki̱ be' kirdaë Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱, e' tteköl.
77 Israel aleripa a̱ be' tö ttè pakeraë

a̱s ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì sulu wambleke ie'pa tö,
e' olo'yèmi Skëköl tö ie'pa ki̱ itsa̱tkoie.
78 Skëköl tö se' sue̱ke e̱r sia̱rë wa,
e' kue̱ki̱ ie' tö S'tsa̱tkökwak patkekebitu̱ se' a̱ datse̱ ká̱ jaì a̱
olo ta̱' tai̱ë we̱s diwö tskir bla'mi es.
79 We̱pa tso' klöulewa̱ ì sulu ulà a̱ we̱s s'tso' stui a̱ es,
we̱pa tso' iduökewa̱tke e' ë̀ ki̱nuk,
esepa wöa̱ ká̱ ñi'we̱raë ie' tö a̱s itsa̱tkërdak.
Ie'pa wëttse̱raitö se̱ne bë̀rë ie' ta̱ e' ñalé̱ ki̱.”

Es Zacarías tö iché.
80 Juan talane de këchke ta̱ Wiköl Batse'r tso' tai̱ë ie' a̱. Ie' se̱né ká̱ wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱
dò mik iké̱wö de e̱' kkachoie Skëköl ttekölie Israel aleripa a̱ eta̱.

2

Jesús ku̱ne'
(Mateo 1.18-25)

1 Juan ku̱ne', e' ké̱wö ska' ta̱, Roma wökir kibi kiè Augusto, e' tö ká̱ ko̱s tso' ie' ulà a̱,
e' wakpa kiè shtök ké se̱raa̱. 2 (Ì dör s'kiè tsá̱ kite̱ mik Cirenio dör ká̱ kiè Siria e' wökir e'
ké̱wö ska' ta̱.) 3 Sulitane ka̱wöta̱ shkökne ká̱ wé̱ iyëpa datse̱ ee̱ e̱' kiè shtök.
4-5 José dör David bak Israel blú e' aleri. David ku̱ne' Belén a̱te̱ Judea ee̱. Erë José se̱rke
Nazaret a̱te̱ Galilea ee̱. E' kue̱ki̱ ie' mía̱ María ta̱ Belén e̱' kiè shtök. Ie'pa ttè meuletke ñì
a̱ se̱nowa̱ie, erë ka̱m ie'pa se̱rwa̱ ñita̱. María batsò dur. 6 Ie'pa tso' Belén, e' dalewa ie' alà
ku̱rke, e' diwö de. 7 Wé̱ s'kapökerö, e' wé a̱, kë̀ ká̱ ku̱neia̱ ie'pa a̱ kapoie. E' kue̱ki̱ ie'pa
míyal iyiwak wé a̱ kapökrö. Eta̱ ee̱ ie' alà tsá̱ ku̱ne wák wëm, ipatréwa̱itö datsi'tak batsì̱
wa méka̱itö iyiwak tioie ese kulë' a̱ ka̱' skéie.

Skëköl biyöchökwakpa tö ttè buaë ché obeja kkö'nukwakpa a̱

8 E' nañewe tsi̱net Belén obeja kkö'nukwakpa tso' iiyiwak kkö'nuk. 9 E' bet ta̱ Skëköl
biyöchökwak de eköl ie'pa ska' ta̱ Skëköl olo tai̱ë e' olo buneka̱ ie'pa pamik, e' yöki̱ ie'pa
suane tai̱ë. 10 Erë Skëköl biyöchökwak tö iché ie'pa a̱: “Kë̀ a' suanuk, ttè buaë datse̱ ye'
wa̱ a' a̱, e' tö pë' ulitane ttsë'we̱raë buaë. 11 I̱'ñe a' tsa̱tkökwak ku̱ne David ká̱ a̱, e' dör
Skëkëpa pairine'bitu̱ idi' wa a' blúie e'. 12 A' tö ie' kue̱raë parratulewa̱ datsi'tak batsì̱ wa
tër kulë' tso' iyiwak tioie ese a̱. E' wa a' wa̱ ijche̱r tö ì ché ye' tö a' a̱, e' dör moki̱.”
13 E' bet ta̱ Skëköl biyöchökwakpa kí̱ de tai̱ë shu̱te̱, e' tö Skëköl ki̱kekeka̱ ta̱ ichekerakitö:

14 “¡Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' ki̱köka̱sö!
¡Ñies wé̱pa a̱ Skëköl e̱r buaë chò a̱s esepa se̱r bë̀rë ñita̱ ká̱ i' ki̱!”

15 Mik Skëköl biyöchökwakpa míyalne ká̱ jaì a̱, eta̱ obeja kkö'nukwakpa tö iché ñì a̱:
—Mishka Belén, ì ché Skëköl tö se' a̱, e' wà sa̱uk.
16 Eta̱ ie'pa míyal bet, ta̱ María ena José kué̱rakitö, ta̱ iyëne tö alà àr iyiwak tio kulë́ a̱.
17 Mik ie'pa isué̱, eta̱ ì ko̱s ché Skëköl biyöchökwak tö ie'pa a̱ alà e' ki̱, e' pakéne ie'pa tö
itso'rak ee̱ e'pa a̱. 18 Mik wé̱pa tö, ì ché obeja kkö'nukwakpa, e' ttsé, eta̱ e'pa ko̱s tkirulune.
19 Ttè e' ko̱s bleke María tö ie̱r a̱ ta̱ ie' iwà bikeitseke ë̀. 20 Eta̱ obeja kkö'nukwakpa míyalne.
Ì ko̱s ttsé ie'pa tö, sué̱ ie'pa tö, e' ki̱ ie'pa tö Skëköl ki̱keka̱rami.

Alala Jesús tsé̱mi Skëköl wé a̱

21 Mik alala ki̱ ká̱ de pàköl (8), eta̱ ie'pa itóttola kkuölit tée tsir ta̱ ikiè méka̱rakitö Jesús
we̱s Skëköl biyöchökwak iyë' María a̱ ka̱m ie' buklurka̱ e' yöki̱ es.

22 Mik Jesús ku̱ne' e' ki̱ ká̱ de dabom tkëyök (40), eta̱ María ena José mía̱ e̱' batse'u̱k*
we̱s ttè dalöiëno kit Moisés tö e' tö ichè es. Ie'pa wa̱ ilà mí mè Skëköl a̱ Skëköl wé a̱te̱
Jerusalén ee̱. 23 Skëköl ttè dalöiëno e' ki̱ itso' kitule e' tö ichè: “Alaköl alà tsá̱ ku̱ne wëm,
e' kirdaë batse'r Skëköl a̱.” E' kue̱ki̱ ie'pa wa̱ ilà mí mè Skëköl a̱. 24 Ñies ie'pa mía̱ iyiwak
muk jchè Skëköl a̱ e̱' batse'wo̱ie we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es: e' dör dù kiè tórtola,
et wë'ñe ena et alaki ö nuböl pupula böt.
25 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm se̱rke Jerusalén kiè Simeón. Ie' se̱rke yësyësë we̱s Skëköl ki̱
ikiane es. Skëköl tö Israel aleripa tsa̱tkeke e' ké̱wö paneke ie' tö. Wiköl Batse'r tso' ie'
a̱, 26 e' tö ie' a̱ iyë': “be' kȅ blërpawa̱ ka̱m be' tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa a' blúie patkeraë
Skëköl tö e' sa̱ù̱ e' yöki̱.” 27 Ie' ittsé Wiköl Batse'r wa tö ie' ka̱wöta̱ shkök Skëköl wé a̱, e'
kue̱ki̱ ie' mía̱ demi ee̱. Ee̱ ñies José ena María demi. Ie'pa wa̱ ilala Jesús mí wakanewè̱ we̱s
Moisés ttè dalöiëno tö ichè es. 28 Simeón tö alala kéka̱ ulà a̱ ta̱ Skëköl ki̱kéka̱itö ta̱ ichéitö:

29 “A Skëköl, ye' dör be' kanè méso,
ì yë' be' tö ye' a̱, e' wà sué̱yö.
E' kue̱ki̱ ire', ye' duöwa̱mi bȅrë.
30 Sa' tsa̱tkökwak patké be' tö e' wà sué̱ia̱yö ye' wák wöbla wa.
31 E' patké be' tö ká̱ ulitane wakpa a̱.
32 Ie' döraë we̱s ká̱ olo es, pë' kȅ dör judiowak
esepa e̱r ñi'wo̱ie a̱s ie'pa é̱na be' ttè moki̱ë e' wà a̱r.
Ñies Israel aleripa dör be' icha, e'pa ki̱kardaka̱ tai̱ë ie' batamik.”

Es Simeón tö iché.
33 Jesús ché Simeón tö Skëköl a̱, e' tö Jesús mì ena iyé̱ tkiwé̱wa̱. 34 Ie' tö ikié Skëköl a̱ a̱s
e' e̱r buaë chȍ ie'pa a̱ ta̱ ichéitö María dör Jesús mì e' a̱:
—Skëköl ibikeitsbak tö alà i' kue̱ki̱ se' Israel aleripa tai̱ë tsa̱tkërdaë ñies e'pa tai̱ë
weirdaë. Ie' tö Skëköl olo kkacheraë se' a̱, erë tai̱ë pë' tö ie' waterattsa̱. 35 E' tö ì
bikeitsekesö e' wà kkacheraë. Be' e̱r a̱ idalërdaë tai̱ë we̱s tabè tiè̱wa̱ be' wák e̱r a̱ es.
36-38 E' wösha̱ ta̱ alaköl debitu̱ eköl ie'pa ska' kiè Ana, e' dör Skëköl tteköl. Ie' yé̱ kiè
Fanuel, e' dör Aser aleri. Ie' dör këkëpalatke. Ie' se̱ne'wa̱ mik iià̱ busi eta̱. Ie' se̱ne' wëm
e' ta̱ duas kul (7) ȅ ta̱ iwëm blënewa̱. Ie' schönewa̱ e' ki̱ duas de dabom paryök ki̱ tkël
(84). Ie' se̱rkeie Skëköl wé a̱ idalöiök ñië nañeë S'yé̱ ta̱ ttè wa ena batsè wa. Ie' tö wëstela
chémi Skëköl a̱ alala Jesús kue̱ki̱. Ñies ipakéitö tai̱ë Israel aleripa male̱pa tso' itsa̱tkè
panuk esepa a̱.

José ena María míyalne Nazaret

39 Mik José ena María e'pa tö ì ko̱s kanewé̱ we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es, eta̱ ie'pa
míyalne Nazaret a̱te̱ Galilea ee̱, e' dör iwakpa ká̱. 40 Alala talar ȅ, e' tso' buaë, ñies ie'
yörke buaë, ika̱bikeitsöke tai̱ë ta̱ Skëköl e̱r buaë chöke ie' a̱.

Jesús a̱te̱ Skëköl wé a̱

41 Duas bit ta̱ Jesús mì ena iyé̱ mi'ke Jerusalén Judiowak Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö
tkö'u̱k. 42 Mik Jesús ki̱ duas de dabom eyök ki̱ bök (12), eta̱ ie'pa míyal ka̱wö e' skà tkö'u̱k
we̱s ie'pa wöblar es. 43 Mik iké̱wö tka, eta̱ ie'pa míyalne iu a̱, erë Jesús a̱te̱ Jerusalén, e' kȅ
jche̱r imì wa̱ iyé̱ wa̱. 44 Ie'pa tö ibikeitsé tö ie' dami iyamipa ta̱. Ie'pa shké ká̱ et ta̱ ie'pa
isué̱ tö Jesús kȅ ku̱' ie'pa ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa iyulémi iyamipa dami tai̱ë e'pa shu̱a̱. 45 Erë
ie'pa kȅ wa̱ ie' ku̱ne, e' kue̱ki̱ ie'pa mía̱ne Jerusalén iyulökne.
46 Ká̱ de böiki es, eta̱ ie'pa tö Jesús kué̱ Skëköl wé a̱. Ie' tkër s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa shu̱a̱ iki̱ttsök ena ichakök. 47 Jesús tö iiu̱teke e' ttsé ie'pa ko̱s tö e'pa wökrarulune

* 2:22 e̱' batse'u̱k: E̱' batse'wè̱ i' e' kȅ dör we̱s se' bribriwak e̱' batse'ù̱ es awá wa ì wa.

ittsök ena isa̱u̱k tö we̱s ie' wa̱ íyi jche̱r tai̱ë. 48 Mik imì ena iyḗ tö ie' sué̱ ee̱, eta̱ ie'pa
tkinewa̱. Eta̱ imì tö iché ia̱:

—A alà, ¿iṍk be' e' wamblé sa' ta̱ es? ¿Iṍk be' tö be' yḗ ena ye' e̱riawé̱ ekkë? Sa' be' yulé
tai̱ë.

49 Jesús tö ie'pa iu̱té:

—¿Iṍk a' ye' yulé tai̱ë? ¿We̱s a' kȅ wa̱ ijche̱r tö a' ye' kue̱raë ye' Yḗ u a̱?

50 Erë ì ché ie' tö, e' wà kȅ a̱ne ie'pa é̱na.

51 Eta̱ imía̱ne ie'pa ta̱ Nazaret ta̱ ie' tö ie'pa ttȍ iu̱teke buaë ke̱kraë. E' ko̱s bleke imì tö
ie' e̱r a̱. 52 Jesús talarke buaë, ñies ie' kí̱ yörke tai̱ë, ka̱bikeitsöke buaë, wër buaë Skëköl
wa, ñies s'ditsö wa.

3

Juan S'wöskuökwak
(Mateo 3.1-12; Marcos 1.1-8; Juan 1.19-28)

1-2 Ká̱ et ta̱ Skëköl tté Juan dör Zacarías alà e' ta̱ wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱ ipatkoie ittè pakök.
E' ké̱wö ska' ta̱ wëm kiè Tiberio e' dör Roma wökir kibi. Ie' tkëneka̱ ká̱ e' wökirie, e' ki̱
duas de dabom eyök ki̱ ske̱l (15). Ie' diki̱a̱ ká̱ tsitsirpa wökirpa tso'. E'pa kiè dör i' es:
Poncio Pilato dör Judea wökir, Herodes dör Galilea wökir, e' ël kiè Felipe e' dör Iturea
ena Traconítide e' wökir ena Lisanias dör Abilinia wökir. E' ké̱wö ska' ta̱ Anás ena Caifás
e'pa dör judiowak sacerdotepa wökirpa. E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl tté Juan ta̱ ká̱ sir poë wé̱
kȅ yi se̱rku̱' ee̱. 3 Eta̱ Juan mía̱ di' kiè Jordán kkömik pë' se̱rke ee̱, e'pa a̱ Skëköl ttè pakök.
Ie' tö iché ie'pa a̱: “A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ a̱s a' nui̱ olo'yȍitö a' ki̱ ta̱ a' e̱' wöskuṍlor iwà
kkachoie.” 4 Isaías dör Skëköl ttekö́l e' tö Juan tté kit ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl yëkkuö ki̱, e' tö ichè:
“Ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱', ee̱ yile ttöraë a̱neule, e' tö icheraë:
‘A' e̱r mane'ú̱ Skëköl datse̱ e' yöki̱,
e' dör we̱s ñala̱ yuèsö yësyësë ie' yöki̱ es.
5 Ká̱blë ko̱s ka̱wöta̱ wà ièka̱ se̱raa̱,
ñies ka̱bata ena ka̱kkuö ko̱s ka̱wöta̱ wè̱ ñikkëë,
ñala̱ shku̱li̱'shku̱li̱', e' ko̱s ka̱wöta̱ yèttsa̱ yësyësë,
ñies ñala̱ suluë, e' ko̱s ka̱wöta̱ paiklèttsa̱ buaë.
6 Skëköl tö s'tsa̱tkè, e' sue̱raë sulitane tö.’ ”*
Es Isaías iyë'.

7 Pë' debitu̱ tai̱ë Juan ska' a̱s ie' tö ie'pa wöskuȍ ta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: “¡A' dör
s'ki̱tö'u̱kwakpa suluë we̱s tkabȅ es! ¿Yi tö a' a̱ iché tö a' tkömishkar Skëköl tö a' we'ikeraë
sia̱rë e' ulà a̱? 8 A' se̱nú yësyësë, e' wa iwërmiwa̱ tö moki̱ a' e̱r mane'wé̱tke Skëköl a̱. Kȅ
a' tö ibikeitsök tö a' dör Abraham aleripa e' ȅ kue̱ki̱ Skëköl kȅ tö a' we'ikepa. Ye' tö a'
a̱ ichè tö Skëköl ki̱ ikiane, e' ta̱ ie' tö ák ikkë yuèmi Abraham aleripaie. 9 Ie' dör we̱s kal
bikökwak es. Ie' tso'tke kal ulitane kȅ wörta̱' ese ko̱s bikökök ña'wè̱wa bö' a̱.”

10 Eta̱ ie'pa tö Juan a̱ ichaké:

—¿E̱'ma ì wè̱mi sa' tö?

11 Ie' tö ie'pa iiu̱té:

—Yi wa̱ datsi' tso' böt, e' etka mú wé̱ kȅ wa̱ ita̱' ese a̱. Es ñies yi wa̱ chkè tso', ese tö
chkè kakmú wé̱ kȅ wa̱ ita̱' ese a̱.

12 Inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱, e'pa we̱lepa debitu̱ Juan ska' a̱s ie' tö ie'pa
wöskuȍ, ie'pa tö ie' a̱ ichaké:

—A' s'wöbla'u̱kwak, ¿ì wè̱mi sa' tö?

13 Ie' tö ie'pa iiu̱té:

—Kȅ a' tö inuköl shtök ko̱s ika̱wöta̱ shtè e' tsa̱ta̱.

14 Ñies ñippökwakpa we̱lepa ie' a̱ ichaké:

---

* 3:6 Isaías 40.3-5

—Ñe' ta̱ ¿ì wè̱mi sa' tö?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kẽ̀ a' s'pau̱ñuk inuköl yottsa̱ie. Kẽ̀ a' ka̱chök s'ña'wo̱ie. Ko̱s a' pato̱rke, ekkë ẽ̀ klö'ú̱,
ta̱ a' ttsë'nú buaë iwa.
15 Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' datske bet, e' wà panuk sulitane tso'. E' kue̱ki̱ ie'pa
tso' ibikeitsök tö isalema Juan dör e'. 16 Erë Juan tö iché ie'pa ulitane a̱: “Moki̱ ye' a'
wöskueke di' wa. Erë ye' itöki̱ idatse̱ eköl, e' tö a' ierawa̱ Wiköl Batse'r a̱ ena bö' a̱. Ie' dör
këkëpa tai̱ë ye' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' klökkuö kicha ẽ̀ kẽ̀ wötsënanuk ye' sia̱rla e' a̱. 17 Ie' tö
se' wöpperaë we̱s iyiwö wöppè es. Ibua'bua bleraëitö idichakuö a̱, erë isulusi u̱yerawa̱itö
bö' kẽ̀ wöitta̱'wa̱ e' a̱.”
18 Es Juan ie'pa patté ttè ese wa tai̱ë. Es ie' tö S'tsa̱tkökwak ttè buaë e' pakeke ie'pa
a̱. 19 Ñies Juan tö Herodes dör Judea wökir, e' uñé. Herodes se̱rke ie' wák ël e' alaköl kiè
Herodías e' ta̱. Ñies ie' tö ì sulu skà wamblé tai̱ë. E' kue̱ki̱ Juan ie' uñé. 20 Herodes tö ì
sulu wamblé tai̱ë, erë e' kí̱ie ta̱ ie' tö Juan wötökwa̱ patké s'wöto wé a̱.

Jesús wösune
(Mateo 3.13-17; Marcos 1.9-11)

21 Mik Juan bak sulitane wöskuök, eta̱ ñies ie' tö Jesús wöskué. Mik Jesús tso'ia̱ ttök
S'yḗ ta̱, e' dalewa ká̱ jaì kköbunane 22 ta̱ Wiköl Batse'r de ie' ki̱ wër nuböl sù̱. Eta̱ ttö̀ ttsëne
ká̱ jaì a̱, e' tö iché:
—Be' dör ye' alà dalër tai̱ë ye' é̱na, e' wër ye' wa buaë shu̱te̱.

Jesús yḗpa bak e'pa kiè
(Mateo 1.1-17)

23 Mik Jesús ki̱ duas de dabom mañayök (30) ulatök, eta̱ ie' tö Skëköl ttè pakémitke.
Ie'pa tö ibikeitsé tö ie' dör José alà. José dör Elí alà†, 24 e' dör Matat alà, e' dör Leví alà,
e' dör Melquí alà, e' dör Janai alà, e' dör José alà, 25 e' dör Matatías alà, e' dör Amós alà,
e' dör Nahúm alà, e' dör Eslí alà, e' dör Nagai alà, 26 e' dör Máhat alà, e' dör Matatías alà,
e' dör Semeí alà, e' dör Josec alà, e' dör Judá alà, 27 e' dör Johanán alà, e' dör Resá alà, e'
dör Zorobabel alà, e' dör Salatiel alà, e' dör Nerí alà, 28 e' dör Melquí alà, e' dör Adi alà,
e' dör Cosam alà, e' dör Elmadam alà, e' dör Er alà, 29 e' dör Josué alà. e' dör Eliézer alà,
e' dör Jorim alà, e' dör Matat alà, 30 e' dör Leví alà, e' dör Simeón alà, e' dör Judá alà, e'
dör José alà, e' dör Jonam alà, e' dör Eliaquim alà, 31 e' dör Melea alà, e' dör Mená alà, e'
dör Matatá alà, e' dör Natán alà, 32 e' dör David alà, e' dör Jesé alà, e' dör Obed alà, e' dör
Booz alà, e' dör Sélah alà, e' dör Nahasón alà, 33 e' dör Aminadab alà, e' dör Admín alà, e'
dör Arni alà, e' dör Esrom alà, e' dör Fares alà, e' dör Judá alà, 34 e' dör Jacob alà, e' dör
Isaac alà, e' dör Abraham alà, e' dör Térah alà, e' dör Nahor alà, 35 e' dör Serug alà, e' dör
Ragau alà, e' dör Péleg alà, e' dör Heber alà, e' dör Sélah alà, 36 e' dör Cainán alà, e' dör
Arfaxad alà, e' dör Sem alà, e' dör Noé alà, e' dör Lámec alà, 37 e' dör Matusalén alà, e'
dör Enoc alà, e' dör Jéred alà, e' dör Mahalalel alà, e' dör Cainán alà, 38 e' dör Enós alà, e'
dör Set alà, e' dör Adán alà. Adán dör Skëköl alà.

4

Bḗ tö Jesús e̱rkiöwé̱
(Mateo 4.1-11; Marcos 1.12-13)

1 Jesús tso' Jordán di' kkömik, ie' a̱ tai̱ë Wiköl Batse'r tso'. E' tö ie' tsé̱mi ká̱ sir poë wé̱
kẽ̀ yi se̱rku̱' ee̱. 2 Ee̱ ie' se̱né döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40), e' dalewa bḗ tso' ie' e̱rkiöu̱k ì
sulu wamblök. E' ké̱wö ko̱s ta̱ ie' kẽ̀ chkane yës, e' ukuöki̱ ta̱ ie' dué bli wa̱. 3 Eta̱ bḗ tö ie'
a̱ iché:
—Be' dör Skëköl Alà, e̱'ma ichṓ ák se̱ a̱ tö iyönú chkeie.
4 Jesús tö iiu̱té:
—Skëköl yëkkuö tö ichè: “Kẽ̀ se' se̱nuk chkè ẽ̀ mik.”*

---

† 3:23 Kiè ikkëpa ko̱s dör wëpa ẽ̀ kiè. * 4:4 Deuteronomio 8.3

5 E' ukuöki̱ ta̱ bé̱ tö ie' tsé̱mi ka̱bata ka̱kke̱ë a̱, ta̱ ee̱ ká̱ ko̱s we̱s ká̱ tköke ekkë kkachéitö
ia̱ bet. 6 Ie' tö iché ia̱:
—Ká̱ ko̱s sué̱bö e' meule ye' ulà a̱, e' kue̱ki̱ yi a̱ ye' é̱na imak, ese a̱ ye' imeke. Ye' be'
yuèmi ká̱ ko̱s e' blúie. Ñies íyi buaë tso', inuköl tso', ì tso' ká̱ ulitane ki̱, e' ko̱s wákie be'
yuèmi ye' tö. 7 Be' e̱' tkéwa̱ kuchëwö ki̱ ye' wörki̱ ye' dalöiök, e' ta̱ e' ko̱s döraë be' ulà a̱.
8 Erë Jesús ie' iu̱té:
—Skëköl yëkkuö tö ichè: 'Skëköl dör a' Këköl, e' ё̀ dalöió̱; ie' ё̀ a̱ a' se̱nú.'† E' kue̱ki̱ be'
e̱' skö́ttsa̱ ye' yöki̱ bánet.
9-11 E' ukuöki̱ ta̱ bé̱ wa̱ imítse̱r Jerusalén ta̱ iduéka̱itö Skëköl wé e' bata ki̱ ka̱kke̱ë ta̱
ichéitö ia̱:
—Skëköl yëkkuö tö ichè:
'Skëköl tö ibiyöchökwakpa patkeraë be' kkö'nuk be' tsa̱tkök.
Ie'pa be' klö'we̱raka̱ iulà a̱ a̱s be' klö̀ kë̀ tërwa̱ ák ki̱.'‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè, e' kue̱ki̱ be' dör Skëköl Alà, e̱'ma be' e̱' ppö́ömi döttsa̱ i̱ski̱.
12 Erë Jesús iiu̱té:
—Ñies Skëköl yëkkuö tö ichè: 'A' kë̀ ka̱wö ta̱' a' Këköl wötsiri̱u̱k.'§
13 Mik bé̱ kë̀ wa̱ ì skà ku̱ne Jesús e̱rkiöwo̱ie, eta̱ ie' iméa̱t dò iëttökicha.

Jesús dene Galilea
(Mateo 4.12-17; Marcos 1.14-15)

14 Jesús minea̱ dene Galilea. Ke̱kraë Wiköl Batse'r diché tso' ie' a̱ tai̱ë. Ie' tté buneka̱
ká̱ e' ko̱s a̱. 15 Judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s tso', e' a̱ ie' tö s'wöbla'we̱ke Skëköl ttè wa ta̱
sulitane tö ie' ki̱kekeka̱ buaë.

Nazaret wakpa tö Jesús u̱yéttsa̱ iká̱ ki̱
(Mateo 13.53-58; Marcos 6.1-6)

16 Jesús demine Nazaret wé̱ ie' talane ee̱. Mik judiowak e̱no diwö de, eta̱ ie' dewa̱ ie'pa
ñì dapa'wo̱ wé a̱ we̱s ie' wöblane es. Eta̱ ee̱ ie' e̱' duése̱r Skëköl yëkkuö a̱ritsök ie'pa tso'
ee̱, e'pa kukua. 17 Yëkkuö kit Skëköl ttekölkiè Isaías e' tö, e' mé ie'pa tö ie' a̱ suè̱. Ie'
ishu̱ppée ta̱ ikué̱itö wé̱ Skëköl kanè méso bua'iewa̱ e' tté tso' kitule ee̱. E' tö ichè i' es:
18 "Skëköl Wiköl tö ye' pairi'bitu̱ idi' wa ttè buaë pakoie s'sia̱rëpa a̱,
e' kue̱ki̱ ie' tso' ye' a̱.
Ie' tö ye' patkë'bitu̱ ichök s'tso' klöulewa̱ ì sulu ulà a̱ esepa a̱ tö 'a' yërdattsa̱.'
Ie' tö ye' patkë'bitu̱ wé̱pa wöbla kë̀ wawër esepa wöbla bua'u̱kne.
Ie' tö ye' patkë'bitu̱ wé̱pa weirke sia̱rë s'sulusipa ulà a̱, esepa tsa̱tkök.
19 Ie' tö ye' patkë'bitu̱ ipakök sulitane a̱ tö Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱, e' ké̱wö detke."*
20 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö yëkkuö wötréwa̱ne mé judiowak ñì dapa'wo̱ wé e' ki̱mukwak a̱,
ta̱ ie̱' tkése̱r iwà pakök. Ko̱s s'daparke ee̱ e'pa tö ie' sué̱wa̱ krereë. 21 Eta̱ ie' tö iché ie'pa
a̱:
—Skëköl yëkkuö a̱ritsé ye' tö ñe', e' wà tka i' ta̱.
22 Ie'pa ulitane tö icheke ie' dör pë' buaë. Ñies ttè bua'buaë chekeitö, e' tö sulitane
tkiwé̱wa̱. Ie'pa tö iché ñì a̱:
—A'ka̱, ¿ie' kë̀ dör José alà?
23 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' wa̱ ijche̱r buaë a' tö ye' cheraë ttè i' wa: 'A s'kapeyökwak, be' wák e̱' bua'ú̱ne.'
Ñies a' tö ye' a̱ icheraë: 'Sa' ittsé tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ tai̱ë be' tö Cafarnaúm, ese ú̱ ñies í̱e
be' wák ká̱ a̱.'
24 Ie' tö ikí̱ ché ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' a' a̱ ichè tö Skëköl ttekölpa ko̱s kë̀ dalöiërta̱' iwakpa ká̱ ki̱. 25 Moki̱ ye' a' a̱
ichè tö mik Skëköl ttekölkiè Elías bak, eta̱ ka̱li̱ kë̀ yëne yës döka̱ duas mañal kí̱ sha̱böts
ta̱ bli bak poë Israel. E' ké̱wö ska' ta̱ alakölpa schö́pa tso' tai̱ë Israel, 26 erë Skëköl kë̀ wa̱

† 4:8 Deuteronomio 6.13 ‡ 4:9-11 Salmo 91.11-12 § 4:12 Deuteronomio 6.16 * 4:19 Isaías 61.1-2

Elías patkëne ie'pa ska' iki̱mukrak. Ie' tö Elías patké alaköl dör schö̀ eköl se̱rke Sarepta,
ká̱ e' a̱te̱ tsi̱net Sidón, e' ki̱muk. 27 Es ñies mik Skëköl ttekël kiè Eliseo e' bak, e' ké̱wö ska'
ta̱ lepra tö s'teke tai̱ë Israel. Erë ie'pa ko̱s kë̀ buao̱ne. Wëm kiè Naamán dör ká̱ kiè Siria
e' wak, e' ë̀ buao̱'ne Eliseo tö Skëköl batamik.
28 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa ko̱s tso' judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱, e'pa uluneka̱ tai̱ë
ie' ki̱. 29 Ie'pa iëneka̱ ie' ki̱ ta̱ iu̱yéttsa̱rakitö ká̱ e' a̱ bánet. Ká̱ e' tso' ka̱bata ka̱kke̱ë e' ki̱,
ie'pa wa̱ ie' mítse̱r dö̀ ka̱tte ka̱kke̱ë e' kkömik batrèemi a̱s iduöwa̱. 30 Erë ie' tkami ie'pa
shu̱a ta̱ imía̱.

Wëm eköl a̱ aknama tso' e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Marcos 1.21-28)

31 Jesús mía̱ Cafarnaúm, ká̱ e' a̱te̱ Galilea. E̱no diwö bit ekkë ta̱ ie' tö s'wöbla'we̱ke
judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱. 32 Ie' tö s'wöbla'we̱ke ttè moki̱ diché ta̱' tai̱ë ese wa, e' kue̱ki̱
ie'pa tkinewa̱.
33 Ká̱ et ta̱ ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱ wëm dur eköl e' a̱ aknama ö wimblu sulusi tso', ie' tö
iché a̱neule:
34 —A Jesús Nazaret wak, sa' múa̱t bë̀rë. ¿Ìie be' tso' sa' tsiri̱uk? ¿Be' debitu̱ sa' e̱u̱kwa?
Ye' wa̱ be' su̱ule. Ye' wa̱ ijche̱r tö yi be' dör. Be' dör batse'r patkë'bitu̱ Skëköl tö e'.
35 Jesús tö aknama e' uñé:
—¡Be' siwa̱'blő̱wa̱, be' e̱' yő̱ttsa̱ wëm se̱ a̱!
Eta̱ aknama tö wëm e' érö i̱ski̱ sulitane wörki̱, ta̱ ie' e̱' yéttsa̱ ia̱ kë̀ wa̱ we̱s wëm o̱ne.
36 Sulitane tkinewa̱ iweblök ta̱ iñi chakérak:
—¿Ttè wé̱se dör ñe'? Ttè diché ta̱' tai̱ë e' wa wëm wí̱ wimblupa sulusi ké e̱' yöktsa̱ ta̱
ie̱' yélur je'.
37 Eta̱ Jesús tté buneka̱ tai̱ë ká̱ e' ko̱s a̱.

Jesús tö Simón yàk bua'wé̱ne
(Mateo 8.14-15; Marcos 1.29-31)

38 Jesús e̱' yéttsa̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ ta̱ imía̱ Simón u a̱. Ee̱ Simón yàk kiri'we̱ke
duè dalölö tö tai̱ë. Ie'pa kköché Jesús a̱ tö ibua'ú̱ne. 39 Eta̱ Jesús e̱' wöéwa ie' ki̱ ta̱ duè
dalölö uñéitö ta̱ ibuanene. E' bet ta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ ilè yulémiitö ie'pa a̱ ñè.

Jesús tö s'kirirke tai̱ë esepa bua'wé̱ne
(Mateo 8.16-17; Marcos 1.32-34)

40 Diwö mi'kewa̱tke ta̱ tai̱ë pë' wa̱ iyamipa kiri'we̱ke duè tsa̱ki̱ë tö, esepa debitu̱ tai̱ë
Jesús ska'. Ie' ulà méka̱ ie'pa kirirke ko̱s ki̱ eköl eköl, ta̱ es ie' tö ibua'we̱nerak se̱raa̱.
41 Ñies e' shu̱a tai̱ë s'tso' tteke aknamapa tö. Mik ie' tö ie'pa bua'wé̱ne, eta̱ aknama e̱'
yélur ie'pa a̱ ta̱ aknamapa tö iché ie' a̱ a̱neule:
—¡Be' dör Skëköl Alà chökle!
Erë ie' tö ie'pa uñé. Ie'pa wa̱ ijche̱r tö ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. E' kue̱ki̱
kë̀ ie' wa̱ ie'pa kàne ttök.

Jesús tö Skëköl ttè paké judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱
(Marcos 1.35-39)

42 Bule es ká̱ ñine ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ mía̱ bánet wé̱ kë̀ yi ku̱' ese ska'. Erë ie'pa tö ie' yulé.
Mik ie'pa tö ikué̱, eta̱ ie'pa tö ima'wé̱ wöklö'wè̱ a̱s kë̀ imi'. 43 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë pakök ye' ka̱wöta̱ ñies judiowak se̱rke ká̱ male̱pa a̱ esepa
a̱, eseie ye' patkëne'bitu̱.
44 E' kue̱ki̱ ie' mía̱ ttè pakök judiowak ñì dapa'wo̱ wé tso' tai̱ë Judea e' a̱.

5

Jesús ttö̀ wa nima klöne tai̱ë
(Mateo 4.18-22; Marcos 1.16-20)

1 Etökicha ta̱ Jesús dur s'wöbla'u̱k batsöri kiè Genesaret e' kkömik (batsöri e' kiè ñies
Galilea). Tai̱ë pë' dapane ie' ska' Skëköl ttè pakekeitö e' ki̱ttsök, e' kë̀ wa ie' shkoia̱. 2 Nima
klö'u̱kwakpa dene tso' ikla' skuök, e'pa kanò àr bötö, e' sué̱ Jesús tö. 3 Ta̱ ie' e̱' iéka̱ kanò
etö a̱, e' dör Simón kanò. Ie' tö ikié Simón a̱: "Be' we'ikèyö, kanò patkő̱mi bë̱́rë wöwi̱k."
Ie' e̱' tkése̱r kanò a̱ ta̱ ie'pa wöbla'wé̱itö. 4 Mik ie' s'wöbla'wé̱ o̱ne, eta̱ ie' tö iché Simón a̱:
—Kanò patkő̱u̱mi di' shu̱a̱ ta̱ a' tö kla' u̱yő̱mi nima klö'wo̱ie.
5 Simón tö ie' iu̱té:
—A s'wöbla'u̱kwak, nañeë sa' ima'wé̱, erë kë̀ sa' wa̱ iwà klöne yës. Erë be' ttò wa ye' tö
kla' u̱yekene.
6 Mik ie'pa tö ikla' u̱yémi ta̱ iwà klö'wé̱rakitö tai̱ë, e' tö kla' batseeketke. 7 Ta̱ iulà kkaché
iyamipa tso' kanò ëtö a̱ e'pa a̱ tö a' shkő̱ sa' ki̱muk. Iyamipa debitu̱ ie'pa ki̱muk ta̱ kanò
bötö wà iérakitö chië, tsir eta̱ kanò wöturkewa̱tke di' a̱. 8 Mik e' sué̱ Simón Pedro tö, eta̱
ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús klò̱ ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—¡A Skëkëpa, ye' dör pë' sulusi, be' e̱' skő̱ttsa̱ ye' yöki̱!
9 Nima klöne tai̱ë, e' tö Simón Pedro ena iyamipa ko̱s tso' ie' ta̱, e'pa tkiwé̱wa̱ tai̱ë, e'
kue̱ki̱ ie' tö iché es. 10 Ñies Santiago ena Juan dör Zebedeo ala'r e'pa tkirulune. Ie'pa
kaneblöke Simón ta̱ nima klö'u̱k. Eta̱ Jesús tö iché Simón a̱:
—Kë̀ be' suanuk. Be' kë̀ tö nima klö'we̱paia̱. I' ta̱mi be' wa̱ s'ditsö bitu̱raë ye' ska'.
11 Eta̱ ie'pa tö kanò ikléka̱, ta̱ íyi ko̱s tuléa̱t ie'pa tö ee̱ ta̱ imíyal Jesús ta̱.

Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 8.1-4; Marcos 1.40-45)

12 Etökicha ta̱ Jesús tso' Judea ké̱ et a̱. Eta̱ ee̱ wëm debitu̱ eköl kiri'we̱ke lepra* tö. Mik
ie' tö Jesús sué̱, eta̱ ie' wöéwa dò̱ i̱ski̱ ta̱ ikköché tai̱ë Jesús a̱:
—A këkëpa, be' ki̱ ikiane, e' ta̱ be' a̱ ye' buarmine a̱s ye' batse'rne.
13 Jesús tö ikéwa̱ ulà wa ta̱ ichéitö ia̱:
—Tő̱, ye' ki̱ ikiane. Be' dene batse'r.
E' wösha̱ ta̱ ie' buanene, kë̀ ki̱ lepra ku̱'ia̱. 14 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ iché:
—Kë̀ ichar yi a̱. Be' yú e̱' kkachök sacerdote a̱. Ì muk Moisés tö a' ka' e̱' batse'wo̱ie, ese
tsű̱mi mè Skëköl a̱ ie'pa a̱ ikkachoie.
15 Erë Jesús tté ti̱neka̱ tai̱ë shu̱te̱. Tai̱ë pë' döke ie' ska' ie' ttè ki̱ttsök, ñies a̱s ie' tö ie'pa
bua'ù̱ne. 16 Erë tai̱ë ie' mi'ke bánet ttök S'yë̱́ ta̱ wé̱ kë̀ yi ku̱' ese ska'.

Jesús tö wëm eköl kraulewa̱ e' bua'wé̱ne
(Mateo 9.1-8; Marcos 2.1-12)

17 Etökicha ta̱ Jesús tso' s'wöbla'u̱k ta̱ ee̱ fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tulur Jesús tso' s'wöbla'u̱k e' ki̱ttsök. Ie'pa datse̱ ká̱ ko̱s tso' Galilea ñies Judea ena
Jerusalén. Jesús wa̱ Skëköl diché tso' s'kirirke ese bua'wo̱ne. 18 Eta̱ wëpa we̱lepa debitu̱
e'pa wa̱ wëm kraulewa̱ debitu̱ eköl ka̱'la ki̱. Ie'pa é̱na iduè tsa̱kmi u shu̱a̱ wé̱ Jesús dur ee̱
a̱s ie' tö ibua'ù̱ne. 19 Erë tai̱ë s'tso', e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ a̱ itkò̱mi we̱s u shu̱a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa
míka̱ u bata ki̱† tö u jchée ta̱ iduè émirakitö e̱naë döttsa̱ i̱ski̱ wé̱ Jesús dur pë' tso' tai̱ë e'
shu̱a̱ ee̱. 20 Mik Jesús tö isué̱ tö moki̱ ie'pa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie' tö iché wëm kirirke e' a̱:
—A yami, ì sulu ko̱s wamblébö, e' nuí̱ olone be' ki̱.
21 Eta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena fariseowakpa tö ibikeitsè: "¿I̱ma wëm wí̱
e̱rbikò̱ tö ie' dör yi e' tö Skëköl ché suluë es? Skëköl è̱ a̱ se' nuì̱ olo'yarmi."
22 Erë ì bikeitsök ie'pa tso' e' sué̱wa̱ Jesús tö bet. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:

---

* 5:12 lepra: E' dör duè s'méwöie ese. Judiowak tö iklö'wé̱ tö duè e' tö yi tteke ese dör ñá. Esepa batsekettsa̱ bánet
kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' se̱nuk pë' male̱pa shu̱a̱. Ñies ie'pa kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' shkowa̱ Skëköl wé a̱. † 5:19 u bata ki̱: Ie'pa u kë̀ dör
we̱s se' bribriwak u es. Ie'pa u tsa̱bata dör kkueie klökata ta̱'.

—¿Ì kue̠ki̠ a' ibikeitseke es? 23 Ye' tö wëm i' bua'wè̠mine a̠s ishköne, e' ta̠ ¿we̠s a' tö
iklö'wè̠mi tö ye' kë̀ a̠ inuì̠ oloyanuk iki̠? 24 Ye' dör S'ditsö Alà, sú̠ e' tö a' a̠ ikkachè tö ye'
wa̠ ka̠wö ta̠' ká̠ i' a̠ nuì̠ olo'yoie.

Eta̠ ie' tö iché wëm kraulewa̠ e' a̠:

—Be' e̠' kö́ka̠, be' ka̠'la kö́ka̠ ta̠ be' yúne u a̠.

25 E' wösha̠ ta̠ ie' e̠' kéka̠ sulitane wörki̠ ta̠ ka̠'la a̠ ie' debitu̠, e' kéka̠itö ta̠ imía̠ne iu
a̠ Skëköl ki̠keka̠ramiitö tai̠ë. 26 Ie'pa wökrarulune iweblök ta̠ Skëköl ki̠kéka̠rakitö tai̠ë.
Ie'pa suane ta̠ ichéitörak:

—Ì sué̠ se' tö i̠'ñe, e' kë̀ su̠ule se' wa̠ yës.

Jesús tö Leví kié ittökataie
(Mateo 9.9-13; Marcos 2.13-17)

27 E' ukuöki̠ ta̠ Jesús mía̠, e' tö wëm sué̠ eköl kiè Leví, e' dör inuköl shtökwak Roma
wökirpa a̠. Ie' tkër ikaneblöke e' wé a̠. Ta̠ Jesús tö ie' a̠ iché:

—Be' shkö́ ye' ta̠ ye' ttökataie.

28 Eta̠ Leví e̠' kéka̠ tö ì ko̠s méa̠t ta̠ imía̠ Jesús ta̠.

29 E' tsá̠li̠ ta̠ Leví tö iké̠wö tkö'wé̠ buaë chkè wa di'yè wa Jesús dalöioie. Inuköl
shtökwakpa de tai̠ë. Ñies pë' kua̠'ki̠pa de, e'pa tulur chkök Jesús ena ittökatapa ta̠. 30 Mik
fariseowakpa ena s'wöbla'u̠k ttè dalöiëno wa wakpa tö isué̠, eta̠ ie'pa tö ichémi Jesús
ttökatapa a̠:

—¿Iö́k a' chköke di' yöke inuköl shtökwakpa ta̠ ena pë' sulusipa male̠pa ta̠?

31 Jesús tö ie'pa iu̠té:

—Wé̠pa kë̀ kirirku̠' esepa kë̀ ki̠ s'kapeyökwak kiane. Erë wé̠pa kirirke esepa ki̠
s'kapeyökwak kiane. 32 Ye' kë̀ dë'bitu̠ wé̠pa e̠' bikeitsö̀ tö ise̠rke yësyësë esepa kiök. Ye'
dë'bitu̠ pë' sulusipa kiök a̠s ie'pa e̠r mane'ù̠.

Ì kue̠ki̠ Jesús ttökatapa kë̀ batsöta̠'
(Mateo 9.14-17; Marcos 2.18-22)

33 Judiopa wökirpa we̠lepa tö iché Jesús a̠:

—Juan S'wöskuökwak ttökatapa batsöke tai̠ë, ttöke S'yë́ ta̠ tai̠ë, we̠s fariseowakpa klépa
tö iwe̠ke es, erë be' ichapa chköke ena di'yöke ke̠kraë kë̀ batsöta̠'.

34 Jesús tö ie'pa iu̠té:

—Mik s'kiule ulabatsè ké̠wö tkö'u̠k ta̠ ¿we̠s ie'pa batsö̀mi wëm ulabatske ese tso'ia̠ ie'pa
ta̠ e' dalewa? 35 Erë iké̠wö döraë eta̠ ie' mi'datse̠r ie'pa yöki̠. E' je' ta̠ ie'pa batsöraë.

36 Ñies Jesús tö ie'pa wöbla'wé̠ tö judiowak ttè këchke e' kë̀ shu̠tu̠rpaka̠ ie' ttè pa̠'a̠li̠ ta̠.
E' kleéitö ttè i' wa:

—Kë̀ yi tö datsi' pa̠'a̠li̠ tak teepa batsèwa̠ datsi' këchke wöyuowa̠ie. Iwé̠sö es, e' ta̠ e' tö
datsi' pa̠'a̠li̠ we'ikéwa, ñies itak pa̠'a̠li̠ kë̀ mène buaë datsi' këchke ki̠. 37 Ñies vino pa̠'a̠li̠
kë̀ tërta̠'ka̠ iyiwak kkuölit yöule ibloie ese këchke a̠. Itéka̠sö es, e' ta̠ mik ibacha'nebitu̠,
eta̠ ikkuölit këchke jchèemiitö. Es vino ena ikkuölit weirwami ë́me. 38 E' kue̠ki̠ vino pa̠'a̠li̠
tekeka̠ ikkuölit pa̠'a̠li̠ a̠. 39 Yi tö vino bacha'bacha yeke, ese tö ibikeitseke tö e' ya' bua'
vino pa̠'a̠li̠ tsa̠ta̠. E' kue̠ki̠ ie' kë̀ é̠na vino pa̠'a̠li̠ yakia̠. Es ñies a' tö ibikeitseke tö ye' ttè
pa̠'a̠li̠ e' kë̀ dör buaë.

6

Jesús ttökatapa tö trigo wöiklée e̠no diwö a̠
(Mateo 12.1-8; Marcos 2.23-28)

1 Etökicha ta̠ e̠no diwö a̠ Jesús dami trigo shu̠a̠ ta̠ ittökatapa tö trigo wöiklérami ta̠
iwösié̠itö irikirik ulà wa ta̠ ikatéramirakitö. 2 Eta̠ fariseowakpa we̠lepa tö ie'pa a̠ ichaké:

—¿Ì kue̠ki̠ a' tso' ì kë̀ ké̠wö ta̠' wè̠ e̠no diwö a̠ ese u̠k?

3 Jesús tö ie'pa iu̠té:

—Ì o̱' David tö ká̱ ia̱ia̱ë ¿e' kë̀ a̱ritsule a' wa̱ Skëköl yëkkuö ki̱? Etökicha ta̱ ie' ena iklépa
dué bli wa̱. 4 Ie' dë'wa̱ Skëköl wé a̱ ta̱ pan meule Skëköl a̱ e' klö'wé̱itö ñéitö. Ñies ie' tö
iblaté iklépa a̱ ta̱ inérakitö. Sacerdotepa è̱ a̱ pan e' ké̱wö ta̱ ñè. Erë a' é̱na ia̱ne tö ì o̱' David
tö ñe' kë̀ dör suluë Skëköl wöa̱.
5 Ñies Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' wa̱ ka̱wö ta̱' ichoie tö ì dör buaë ö ì dör suluë wè̱ e̱no diwö a̱.

Wëm eköl ulà siulewa̱ e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 12.9-14; Marcos 3.1-6)

6 E̱no diwö skà ta̱ Jesús dewa̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ ta̱ ee̱ ie' tö s'wöbla'wé̱mitke.
Ta̱ ee̱ wëm detkër eköl e' ulà bua'kka siulewa̱. 7 S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena
fariseowakpa é̱na ie' kkatak ilè ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tso' ie' weblök tö wëm ñe' bua'wè̱mineitö
e̱no diwö a̱. 8 Erë ì bikeitseke ie'pa tö, e' sué̱wa̱ ie' tö, e' kue̱ki̱ ie' tö iché wëm ulà siulewa̱
e' a̱:
—Be' e̱' kő̱ka̱ ta̱ be' e̱' duő̱se̱r í̱e̱ sulitane wösha̱ë.
Eta̱ wëm e̱' dué̱se̱r. 9 Jesús tö iché ie'pa a̱:
—A' chakèyö: ¿Ì ké̱wö ta̱' se' a̱ wè̱ e̱no diwö a̱: ì buaë ö ì suluë? ¿S'tsa̱tkök ö s'ttökwa̱?
10 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ie'pa ulitane weblé e̱' pamik ta̱ ichéitö wëm ulà siulewa̱ e' a̱:
—Be' ulà shu̱lő̱ö.
Ta̱ ie' tö iwé̱ es eta̱ iulà buanene. 11 E' tö ie'pa uluwé̱ka̱ ta̱i̱ë, ta̱ iñi chakérak, ¿we̱s se'
tö Jesús wè̱mi?

Jesús tö ittekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl e'pa shu̱shté
(Mateo 10.1-4; Marcos 3.13-19)

12 E' ké̱wö ska' ta̱ Jesús mía̱ ka̱bata a̱ ttök S'yế ta̱, ee̱ ie' tté ie' ta̱ nañeë. 13 Mik ká̱ ñine,
eta̱ ie' tö ittökatapa kié dapa'wé̱ ie' ta̱. E' shu̱a̱ ie' tö wëpa shu̱shté dabom eyök kí̱ böl
(12), e'pa kiéitö ittekölpa tsá̱. 14 Ie'pa kiè i' es: Simón, e' kiè méka̱ Jesús tö Pedro; Andrés
dör Simón ël, Santiago, Juan, Felipe, Bartolomé, 15 Mateo, Tomás, Santiago dör Alfeo
alà, Simón kine Celote, 16 Judas dör Santiago alà ena Judas Iscariote tö Jesús wömekettsa̱
ibolökpa a̱ e'.

Jesús tö s'wöbla'wé̱ ñies s'bua'wé̱ne
(Mateo 4.23-25)

17 Jesús bite̱a̱tkene ka̱bata a̱ ittekölpa tsá̱ e'pa ta̱, e' e̱' wöklö'wé̱ ka̱kkue ki̱. Ee̱ iklépa tso'
ta̱i̱ë ie' panuk. Ñies pë' datse̱ Judea ena Jerusalén, esepa de ta̱i̱ë. Ñies pë' de ta̱i̱ë datse̱ Tiro
ena Sidón. Ká̱ böt e' a̱te̱ dayë kkömik. 18 Ie'pa ekkëpa ko̱s debitu̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke
e' ki̱ttsök ñies a̱s ikirirkerak e' bua'u̱neitö. Ñies wé̱pa tteke wimblupa sulusi tö esepa
bua'wé̱itö. 19 Ta̱i̱ë diché tso' ie' a̱ e' wa s'kirirke ko̱s e' buanene, e' kue̱ki̱ sulitane é̱na ie'
kakwa̱.

Ì wër buaë Skëköl wa
(Mateo 5.1-12)

20 Jesús tö ittökatapa weblé ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
“A' wé̱pa dör sia̱rë kë̀ wa̱ ì ta̱' ta̱i̱ë, esepa tso' ì blúie Skëköl tso' e' a̱, e' kue̱ki̱ ayëcha
buaë a'.
21 “A' wé̱pa tteke bli tö ká̱ i' a̱, esepa ttsë'rdaë dồ wë', e' kue̱ki̱ ayëcha buaë a'.
“A' wé̱pa i̱uke ká̱ i' a̱, esepa ja̱ñurane buaë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë a'.
22 “Ayëcha buaë mik pë' é̱na a' a̱r suluë, a' wateke, a' cheke suluë, a' cheke tö a' dör pë'
sulusipa ye' dör S'ditsö Alà e' tté kue̱ki̱. 23 Mik e' tköke a' ta̱, eta̱ kë̀ a' e̱rianuk. E' skéie a'
ttsë'nú buaë. Aishkuö ta̱ ká̱ jaì a̱ ì buaë merdaë a' a̱ iskéie e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú kaneë. Kè̱ a'
é̱na ichökwa tö ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa yé̱pa bak Skëköl ttekölpa we'ikök es.
24 “Erë wëstela i̱na a' wa̱ íyi tso' ta̱i̱ë ká̱ i' a̱ esepa ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ kè̱ ì skà ta̱'ia̱ a' ttsë'wo̱ie
buaë.
25 “Wëstela i̱na a' wa̱ íyi tso' ta̱i̱ë ñè wë' i̱'ñe ta̱ esepa ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ a' tterane bli tö.

“Wëstela i̱na a' ja̱ñuke buaë ká̱ i' a̱ e'pa ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ a' e̱riardaë, i̱u̱raë sia̱rë.
26 “Wëstela i̱na a' ta̱ mik sulitane tö a' ki̱kéka̱, es ie'pa yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö
ka̱chökwakpa e̱' chö̀ tö ie'pa dör Skëköl ttekölpa, e'pa ki̱ka'ka̱.

S'bolökpa ché Jesús tö
(Mateo 5.38-48; 7.12)

27 “Erë a' tso' ye' ttö̀ ki̱ttsök, esepa a̱ ye' tö ichè: a' bolökpa dalëritsö́. Wé̱pa é̱na sulu
a' a̱r, esepa a̱ ì buaë ú̱. 28 Wé̱pa alibchöke a' ki̱, esepa a̱ a' e̱r buaë chö́. Wé̱pa tö a' cheke
suluë esepa ki̱ ikiö́ S'yë́ a̱ tö iki̱mú. 29 Yi tö a' ppé a' a̱swö ki̱, e' ta̱ a' a̱swö etta mú ia̱ ppè.
Yi tö a' paio ki̱kke̱ tsé̱mi, e' ta̱ ñies a' paio mú ia̱. 30 Yi tö ilè kak kiè a' a̱, e' ta̱ imú ia̱. Yi
wa̱ a' íyi mítse̱r, e' ta̱ kë̀ a' tö ikiökneia̱. 31 A' se̱nú s'male̱pa ta̱ we̱s a' ki̱ ikiane tö ie'pa se̱r
a' ta̱ es.
32 “Wé̱pa tö a' dalëritseke, esepa ë̀ ské dalëritseke a' tö, e' ta̱ ¿e' ki̱ Skëköl tö wëstela
chèmi a' a̱? ¡Au! Ñies pë' sulusipa tö wé̱pa tö ie'pa dalëritseke, esepa ské dalëritseke.
33 Wé̱pa tö ì buaë we̱ke a' a̱, esepa ë̀ a̱ a' tö iské we̱ke buaë, e' ta̱ ¿e' ki̱ Skëköl tö a' ki̱kèka̱mi?
¡Au! Ñies pë' sulusipa tö iwe̱ke es. 34 A' tö íyi peiteke, wé̱pa klö'wé̱ a' tö tö imeraneitö,
esepa ë̀ a̱, e' ta̱ ¿e' ki̱ Skëköl tö a' ki̱kèka̱mi? ¡Au! Ñies pë' sulusipa tö íyi peiteke ñì a̱,
mik ie'pa tö iklö'wé̱ tö imerdane eta̱. 35 A' bolökpa dalëritsö́. Ì buaë ú̱ ie'pa a̱, íyi peitö́
ie'pa a̱, kë̀ iské panane. A' tö iwe̱ke es, e' ta̱ Skëköl tö a' a̱ iské merane buaë. Ie' e̱r buaë
chöke s'sulusipa a̱ ena wé̱pa kë̀ tö wëstela cheta̱' ie' a̱ esepa a̱. A' tö iwe̱ke es, e' ta̱ a' tö
ikkacheraë tö moki̱ë a' dör ie' dör íyi ulitane tsa̱ta̱, e' ala'r. 36 S'male̱pa sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa
we̱s S'yë́ tö a' sue̱ke e̱r sia̱rë wa es.

Kë̀ se' kàne s'kichatök
(Mateo 7.1-5)

37 “Kë̀ a' s'kichatök, e' ta̱ Skëköl kë̀ tö a' kichatepa. Kë̀ a' ichök yi a̱ tö Skëköl mú tö be'
tsa̱iö̀, e' ta̱ Skëköl kë̀ tö a' tsa̱iepa. Ì sulu ko̱s wamblé ie'pa tö a' ki̱, ese nuí̱ olo'yö́ ie'pa ki̱,
e' ta̱ a' nuì̱ olo'yeraë Skëköl tö a' ki̱. 38 Ko̱s a' tö ì mé s'male̱pa a̱, ekkë a' a̱ imerdane. E'
kue̱ki̱ íyi kakmú s'male̱pa a̱, eta̱ iské merane Skëköl tö a' a̱. Erë ie' tö imerane a' a̱ taie̱ we̱s
dakö'ukuö wà ièsö chië wöti̱o̱ule buaë ikí̱ wà iè döka̱ ikkö̀ a̱ katötöë tsá̱ tkënettsa̱mitke
es.”
39 Ñies Jesús tö ttè kleé ie'pa a̱ i' es: “¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö s'wöbla kë̀ wawër, ese tö eköl
wöbla kë̀ wawër ese ulà ièmi? ¿E'pa kë̀ brutarmi bölë ka̱uk a̱? 40 Wé̱ wöblarke ese kë̀ dör
iwöbla'u̱kwak tsa̱ta̱. Mik iwöblao̱ne, e' je' ta̱ idöraë we̱s iwöbla'u̱kwak es.
41 “Kaltak jche̱la tsir tso' a' yami wöbla a̱, ese sué̱ a' tö, erë ¿ì kue̱ki̱ kaltak bërie tso' a'
wák wöbla a̱, ese kë̀ su̱ne a' wa̱? 42 ¿We̱s a' ichèmi a' yami a̱: ‘A yami, sú̱yö kaltak jche̱la
tsir tso' be' wöbla a̱, e' yèttsa̱’? Erë kaltak bërie tso' a' wöbla a̱, e' kë̀ su̱ne a' wa̱. ¡A' e̱' ö̀
suluë! Kaltak bërie tso' a' wöbla a̱, ese yö́ttsa̱ ke̱we, es kaltak jche̱la tsir tso' a' yami wöbla
a̱, ese wërmi a' a̱ buaë yèttsa̱.

Kal buaë ena kal sulusi
(Mateo 7.17-20; 12.34-35)

43 “Kal buaë kë̀ wörta̱' kalwö suluie, ñies kal sulusi kë̀ wörta̱' kalwö bua'ie. 44 Kal
wërkewa̱ iwö ki̱. Higowö ö uvawö ese kë̀ shteta̱'sö dika' kicha mik. 45 Ì bikeitsekesö, ese
ë̀ chekesö. E' kue̱ki̱ wëm dör buaë, ese e̱r dör buaë, e' kue̱ki̱ ie' se̱rke buaë, ttö̀ yësyësë.
Erë wëm dör suluë, ese e̱r dör suluë, e' kue̱ki̱ ie' se̱rke suluë, ttö̀ suluë.

U yuökwak böl
(Mateo 7.24-27)

46 “¿Ì kue̱ki̱ a' tö ye' kieke: ‘A Skëkëpa, a Skëkëpa,’ erë kë̀ a' tö ye' ttè iu̱teku̱'? 47 Yi
datse̱ ye' ska', ta̱ ye' ttö̀ ttseke ta̱ iwà iu̱teke, sú̱yö a' a̱ ichè tö we̱s ese dör. 48 Ese dör we̱s

wëm eköl tö u yué es. E' tö u chkí töbié i̱ski̱ë, ká̱ dör ák è̈, ese a̱. Mik di' pone tai̱ë, tkami
u ki̱ tai̱ë, erë u kè̈ minetse̱r iwa̱, iyöule buaë e' kue̱ki̱. [49] Erë yi tö ye' ttò̈ ttsé erë kè̈ iwà
iu̱teku̱', ese dör we̱s wëm eköl tö u yué, erë kè̈ wa̱ itöbinewa̱ i̱ski̱ë, tkéka̱itö jalëjalë íyök
è̈ bata ki̱ es. Mik di' pone tai̱ë e' tkami u ki̱, eta̱ u mítse̱r iwa̱, kè̈ ì a̱te̱ia̱.

7

Jesús tö ñippökwakpa wökir eköl e' kanè méso bua'wé̱ne
(Mateo 8.5-13; Juan 4.43-54)

[1] Mik Jesús tö s'wöbla'wé̱ o̱ne, eta̱ imía̱ demi Cafarnaúm. [2] Eta̱ ee̱ Roma ñippökwakpa
döka̱ cien, e' wökir se̱rke eköl. E' kanè méso eköl kirinewa̱ tai̱ë duökewa̱tke. Iwökir é̱na
ie' dalër tai̱ë. [3] Mik ñippökwakpa wökir tö Jesús tté ttsé, eta̱ ie' tö iché judiowak kue̱blupa
we̱lepa a̱: "A' yú Jesús ska' ta̱ ichö́ ie' a̱: 'Be' we'ikè sa' tö, be' shkö́ ñippökwakpa wökir,
e' kanè méso eköl duöke tai̱ë, e' bua'u̱kne.' " [4-5] Mik ie'pa demi Jesús ska' ta̱ ikköchérak
tai̱ë ie' wöa̱:

—Ñippökwakpa wökir e' é̱na se' judiowak dalër tai̱ë. Ie' wák tö se' ñì dapa'wo̱ wé e'
yuök patkë' se' a̱. E' kue̱ki̱ sa' a̱ ta̱ buaë idir tö be' ie' ki̱mè.

[6] Eta̱ Jesús mía̱ ie'pa ta̱. Erë mik ie'pa dökemitke ñippökwakpa wökir e' u a̱, eta̱ ie' tö
iyamipa we̱lepa patké ichök Jesús a̱: "A këkëpa, kè̈ be' e̱' tsiriu̱k. Be' dör këkë tai̱ë, e' döwa̱
ye' u a̱, e' kè̈ dör ye' sia̱rla e' a̱. [7] E' kue̱ki̱ ye' kè̈ dë'rö be' ska'. Erë iké̱wö è̈ mú ta̱ ye' kanè
méso buardane. [8] Ye' wökirpa ta̱', e'pa ttò̈ iu̱tök ye' ka̱wöta̱. Ñies ye' dör ñippökwakpa
tai̱ë e'pa wökir, ie'pa ka̱wöta̱ ye' ttò̈ iu̱tök. Mik ye' tö eköl a̱ icheke, 'Be' yú' ta̱ imí. Eköl
a̱ ye' tö icheke, 'Be' dou' ta̱ ide. Ñies ye' tö icheke ye' kanè méso a̱, 'Íyi ú̱' ta̱ iwé̱itö. Ye'
iklö'wé̱ tö be' wa̱ ka̱wö ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö be' tö iké̱wö mé, e' ta̱
ye' kanè méso buardane."

[9] Mik Jesús tö ttè e' ttsé, eta̱ e' tö ie' tkiwé̱wa̱. Ie' wötréene ta̱ ichéitö pë' dami ie' itöki̱
e'pa a̱:

—Ye' ichè a' a̱ tö Israel aleripa ko̱s shu̱a̱, kè̈ yi ku̱ne ye' wa̱ e̱rblök ye' mik we̱s wëm i'
es.

[10] Eta̱ mik ñippökwakpa wökir yamipa dene u a̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö ikanè méso kirirke,
e' buanene.

Alaköl eköl schö́ alà blënewa̱ e' shke̱'wé̱ka̱ne Jesús tö

[11] E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ kiè Naín ee̱. Ie' dami ittökatapa ta̱, ñies pë' dami ie'pa ta̱
tai̱ë. [12] Mik ie'pa de tsi̱net ká̱ e' a̱, eta̱ ie'pa isué̱ tö tai̱ë pë' datse̱, e' wa̱ s'nu datse̱ micho
wötèwa̱. Dëu̱tö e' mì dör schö́, ie' alà eköl è̈me wëm, e' blënewa̱. Tai̱ë ká̱ e' wakpa tö ie'
pablerami. [13] Mik Skëkëpa Jesús tö isué̱, eta̱ ie' wa iwër sia̱rë ta̱ ichéitö ia̱:

—Kè̈ be' iu̱kia̱.

[14] E' bet ta̱ ie' dewa̱ tsi̱net ka̱'la ki̱ s'nu dami e' o̱'mik ta̱ ka̱'la kéitö. Wé̱pa wa̱ idami e'pa
e̱' wöklö'wé̱wa̱. Jesús tö iché s'nu a̱:

—A duladula, be' a̱ ye' tö ichè, ¡Be' e̱' kö́ka̱!

[15] E' bet ta̱ s'nu shke̱neka̱ne e̱' tkése̱r ta̱ itté. Eta̱ Jesús tö imé imì a̱. [16] Ko̱s pë' tso' ie'pa
ta̱ e'pa suane tai̱ë, Skëköl ki̱kéka̱ ie'pa tö tai̱ë ta̱ ichérakitö:

—Skëköl tteköl chö́k eköl, e' de se' shu̱a̱.

Ñies ie'pa tö iché:

—Skëköl de se' dör ie' icha esepa ki̱muk.

[17] Eta̱ ì wé̱ Jesús tö e' tté buneka̱ tai̱ë Judea ké̱ ko̱s e' a̱, ñies ká̱ tso' Judea pamik e' a̱ itté
ti̱neka̱.

Juan S'wöskuökwak ttökatapa de Jesús ska' ichakök
(Mateo 11.2-19)

[18] Juan S'wöskuökwak ttökatapa tö ì ko̱s we̱ke Jesús tö, e' paké Juan tso' s'wöto wé a̱ e'
a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa böl kié [19] ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—A' yú Skëkëpa Jesús a̱ ichakök tö ¿be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie yëule tö
idatse̱ e', ö yi skà panèia̱ sa' tö?
20 Mik ie'pa de Jesús ska' ta̱ ie'pa tö iché ie' a̱:
—Juan S'wöskuökwak tö sa' patké be' a̱ ichakök tö ¿be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie yëule tö idatse̱ e', ö yi skà panèia̱ sa' tö?
21 E' wösha̱ ta̱ Jesús tö s'kirirke duè tsa̱ki̱ë wa̱, esepa bua'wé̱ tai̱ë. Ñies s'tteke wimblupa
sulusi tö, ena s'wöbla kë̀ wawër esepa bua'wé̱itö tai̱ë. 22 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché Juan
ttökatapa böl a̱:
—A' yúne Juan ska' ta̱ ì sué̱ a' tö, ì ttsé a' tö, e' ko̱s pakö́ ie' a̱. Ichö́ ie' a̱ tö s'wöbla kë̀
wawër esepa wöbla wawënene; s'kraulewa̱ kë̀ shko esepa shkéne; wé̱pa kiri'we̱ke lepra tö
esepa buanene batse'nene; s'kukuò̈ kë̀ wattsër esepa wattsënene; s'duowa̱ shke̱neka̱ne;
ñies Skëköl ttè buaë e' pakane s'sia̱rëpa a̱. 23 ¡Yi kë̀ yöki̱ ye' sulune, ayëcha buaë ese!
24 Mik ie'pa míyalne, eta̱ Jesús tö Juan tté pakémitke pë' a̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱: "Mik a'
dë'rö ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱ Juan sa̱u̱k, eta̱ ¿ima a' e̱rbikò̈ wëm wé̱se suè̱mi a' tö?
A' kë̀ dë'rö wëm ëse, ka̱bikeitsò̈ wì̱ a̱ dià a̱ we̱s kua'kö wöppè siwa̱' tö es, ese sa̱u̱k. 25 A' kë̀
dë'rö wëm ese sa̱u̱k, e' ta̱ ¿wëm wé̱se sa̱u̱k a' dë'rö? A' kë̀ dë'rö wëm e̱' paiò̈ datsi' bua'bua
wa, ese sa̱u̱k. A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa e̱' paiò̈ es ena íyi bua'bua tso' iwa̱ tai̱ë e̱' ttsë'wo̱ie buaë,
esepa se̱rke blu' u a̱. 26 Erë ¿wëm wé̱se sa̱u̱k a' dë'rö? A' dë'rö wëm dör Skëköl ttekö̈l ese
sa̱u̱k. Ye' tö a' a̱ ichè tö moki̱ Juan dör Skëköl ttekö̈l, erë ie' kë̀ dör e' è̈. Ie' dör Skëköl
ttekö̈l ese tsa̱ta̱. 27 Skëköl yëkkuö ki̱ itso' kitule wé̱ Skëköl tö ichè wé̱ pairi'bitu̱itö idi' wa
s'blúie e' a̱, e' tö ichè i' es:
'Ye' tso'tke ye' ttè pakökwak patkök be' yöki̱ ke̱we be' ñalé̱ yuök.'*
Skëköl ttè pakökwak e' dör Juan. 28 Ye' ichè a' a̱ tö s'ditsö ulitane shu̱a̱, kë̀ yi ku̱' Juan
tsa̱ta̱. Erë ì blúie Skëköl tso', e' shu̱a̱ yi dör ësela, ese dör ie' tsa̱ta̱."
29 (Mik pë' ulitane ñies inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱, e'pa tö Jesús s'wöbla'we̱ke
e' ttsé, eta̱ ie'pa tö iché tö Skëköl ttè dör yësyësë. Ie'pa dë' a̱s Juan tö ie'pa wöskuò̈ iwà
kkachoie tö ie'pa tö Juan ttè klö'wé̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché es. 30 Erë fariseowakpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kë̀ wa̱ Juan ttè klöo̱ne, e' kue̱ki̱ ie' kë̀ wa̱ ie'pa wösune,
es ie'pa tö Skëköl e̱r buaë chöke ie'pa a̱ e' watéttsa̱.)
31 Jesús tö iché: "¿I̱ma a' chèmi ye' tö? ¿We̱s a' dör? 32 A' dör we̱s ttè i' tö ichè es:
Ala'rla tso' inuk u itöki̱. Sha̱bötspa a̱rke tai̱ë ta̱ iché iyamipa a̱: 'Sa' tö pulë bla'wé̱, erë a'
kë̀ klötëne'; sa' tö s'e̱riar ttseittsé, erë a' kë̀ i̱i̱ne'.' 33 E' wà dör tö Juan S'wöskuökwak de
batsöta̱', kë̀ blo' yeta̱' ta̱ a' tö iché tö aknama tso' ie' a̱. 34 E' ukuöki̱ ta̱ ye' dör S'ditsö Alà,
e' de kë̀ batsöta̱', blo' yeta̱', ta̱ a' tö ye' cheke tö ye' chkò̈ tai̱ë, blo' yè tai̱ë, ñies tö ye' dör
inuköl shtökwakpa ena pë' sulusipa male̱pa, esepa sini'. 35 A' tö ye' cheke es erë isue̱rasö
bulebök ta̱ tö wé̱pa se̱rke we̱s Skëköl siwé̱ tö ichè es, esepa dör yësyësë."

Jesús mía̱ upakök Simón dör fariseowak e' ska'

36 Fariseowak eköl kiè Simón, e' tö Jesús kié chkök ie' u a̱. E' kue̱ki̱ Jesús mía̱ ie' ska' ta̱
ie'pa e̱' tulése̱r chkök. 37 Eta̱ alaköl sulusi se̱rke ká̱ e' a̱, e' wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús tso' chkök
fariseowak e' u a̱. Ie' wa̱ kiò̈ masmas de e' ukkuö yöule ák bua'bua kiè alabastro ese wa.
38 Ie' de dur Jesús ska', e' i̱u̱ke Jesús tsi̱kka, iwöriö yënane tai̱ë Jesús klò̈ ki̱, e' pasiwé̱itö
itsà̱ wa, ta̱ Jesús klò̈ wöalattsémiitö ta̱ kiò̈ masmas téitö Jesús klò̈ ki̱. 39 Mik fariseowak
tö Jesús kié chkök e' tö alaköl sué̱, eta̱ ibikeitséitö: "Wëm wí̱ mú dör Skëköl ttekö̈l moki̱,
e̱'ma ie' é̱na ia̱rmi alaköl wé̱se tso' ie' kök. Ie' é̱na ia̱rwa̱mi tö e' dör alaköl sulusi." 40 Jesús
iché ie' a̱:
—A Simón, ilè tso' ye' wa̱ yënoie be' a̱.
Ie' iiu̱té:
—A s'wöbla'u̱kwak, ichö́ ña.

* 7:27 Malaquías 3.1

41 Jesús tö iché:
—Wëm böl ñarke inuköl peitökwak ulà a̱. Eköl ñarke cien ske̱yök (500), iëköl ñarke
dabom ske̱yök (50). 42 Ie'pa böl kë̀ a̱ ipato̱r, e' kue̱ki̱ inuköl peitökwak tö inuì̱ olo'yé ie'pa
ki̱. Ye' tö be' a̱ ichakè tö ie'pa böl, ¿wé̱ne ë́k é̱na inuköl peitökwak dalërmi kibiie?
43 Ie' iiu̱té:
—Ye' a̱ ta̱, wé̱ne nuì̱ olone kibiie e' ë́k.
Jesús tö iché:
—Buaë be' iiu̱té.
44 Eta̱ Jesús tö alaköl sué̱ ta̱ ichéitö Simón a̱:
—Alaköl i' sa̱ú̱. Mik ye' dewa̱ be' u a̱, eta̱ be' kë̀ wa̱ ye' a̱ di' mène ye' klö̀ skuoie, erë
alaköl i' tö ye' klö̀ skué iwöriö wa ta̱ ipasiwé̱itö itsà̱ wa. 45 Be' kë̀ wa̱ ye' shke̱one wöalattsè
wa we̱s s'wöblar es. Erë ie' dewa̱ íe̱, eta̱ ie' tö ye' klö̀ wöalattsémi tai̱ë.
46 Be' kë̀ wa̱ kiö̀ ësela, e' tëne ye' wökir ki̱ we̱s s'wöblar es. Erë ie' tö kiö̀ masmas tuè̱
darërëë ese té ye' klö̀ ki̱. 47 E' kue̱ki̱ ye' ichè be' a̱ tö ie' é̱na ye' dalër tai̱ë e' wa iwënewa̱
tö ì sulu wamblé ie' tö tai̱ë, e' nuí̱ olone ie' ki̱. Erë wé̱pa kë̀ é̱na ye' dalërta̱' tai̱ë, e' wa
iwënewa̱ tö esepa ki̱ inuì̱ olone elkela ë̀.
48 E' ukuöki̱ ta̱ ie' iché alaköl e' a̱:
—Ì sulu ko̱s wamblé be' tö e' nuí̱ olone be' ki̱.
49 Imale̱pa kiule chkök ñies tso' ee̱, e'pa ñì chakérak:
—A' ichè ¿yi ie' dör e' ttö̀ es? Skëköl ë̀ a̱ se' nuì̱ olo'yarmi.
50 Erë ie' tö alaköl a̱ iché:
—Be' e̱rblé ye' mik, e' tö be' tsa̱tkée. Be' yúne bë̀rë.

8

Alakölpa tö Jesús ki̱mé

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë pakök ká̱ blublu ena ká̱ tsitsir
tso' e' a̱. Ie' ttekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl, e'pa shköke ie' ta̱. 2 Ñies alakölpa we̱lepa
buao̱'ne ie' tö, e'pa shköke ie' ta̱. E'pa we̱lepa bak weinuk wimblupa sulusi wa̱, ñies duè
wa̱. Ie'pa eköl, kiè María Magdala wak, e' a̱ aknamapa yë'ttsa̱itö döka̱ kul. 3 Ñies Juana
dör Cuza alaköl, e' shköke ie' ta̱. Cuza dör Herodes dalì kkö'nukwak. Ñies Susana ena
alakölpa male̱pa tai̱ë shköke ie' ta̱. Ie'pa tö Jesús ena ittökatapa ki̱meke tai̱ë, ì tso' ie'pa
wa̱ ese wa.

Të kuatkökwak, e' pakè
(Mateo 13.1-9; Marcos 4.1-9)

4 Pë' e̱' yélur iká̱ ki̱ debitu̱ tai̱ë Jesús ska'. Ie' tö ie'pa a̱ ittè kleé i' es: 5 Wëm mía̱ eköl të
kuatkök ta̱ ie' tö iwö ppé ululu të ki̱* Mik ie' tso' iwö ppök, eta̱ ditsöwö we̱le a̱newa ñala̱
ska' ta̱ pë' dakélor iki̱, e' tö iñatélur, ñies dù debitu̱ tö ikatéwa. 6 Ditsöwö we̱le a̱newa áklo
a̱ ta̱ e' kuölö ta̱ itskine buaë. Erë ká̱ tsabe kë̀ ta̱' ee̱, e' kue̱ki̱ bet ta̱ isinewa̱. 7 Ditsöwö we̱le
a̱newa dika'chka shu̱a̱. Dika'chka ena ditsöwö talane ñita̱, erë dika'chka e̱' aléka̱ iki̱. 8 Erë
ditsöwö we̱le a̱ne íyök bua'bua ki̱, ese tskine talane wöne buaë. Iklö we̱le wöne döka̱ cien
eyök (100) elka elka.

Mik Jesús tö iché o̱ne, eta̱ ikí̱ chéitö ie'pa a̱ a̱neule: “¡A' é̱na ye' ttö̀ ttsak, e̱'ma ikukueblö́
bua'ie!”

Ì kue̱ki̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke kleaule
(Mateo 13.10-17; Marcos 4.10-12)

9 Jesús ttökatapa tö ie' a̱ ichaké:
—Ttè wakleébö, ¿i̱ma e' wà dör?

* 8:5 të kuatkök ppé ululu: Ie'pa wöblar të kuatkök wö ppélur të ko̱s e' ki̱.

10 Ie' tö iché ie'pa a̠: “Ì blúie Skëköl tso' e' tté blëulewa̠, e' ké̠wö menea̠t a' a̠ ijche̠noie.
Erë pë' tso' tai̠ë kë̀ é̠na ye' ttè klö'wa̠k, esepa a̠ ye' tö ikleeke a̠s ie'pa tö iweblö̀ je', erë kë̀
ie'pa a̠ iwà wër, ñies a̠s ie'pa tö ittsö̀ je', erë kë̀ ie'pa a̠ iwà a̠r.†

Të kuatkökwak tté e' wà paké Jesús tö
(Mateo 13.18-23; Marcos 4.13-20)

11 “Ttè wakleéyö e' wà dör i' es: Skëköl ttè pakèsö e' dör we̠s ditsöwö kuatkèsö es. 12 Pë'
we̠lepa ta̠ itkö̀mi we̠s itka ditsöwö a̠newa ñala̠ ska' ñe' ta̠ itka es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé,
erë bë́ de ie'pa ska' ta̠ iyéttsa̠itö ie'pa e̠r a̠ a̠s ie'pa kë̀ tö iklö'ù̠ ta̠ itsa̠tkër. 13 We̠lepa
skà ta̠ itkö̀mi we̠s itka ditsöwö a̠newa áklo a̠ ñe' ta̠ itka es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé ta̠
iklö'wé̠rakitö ttsë'ne buaë wa erë ekuölö ë̀. Ie'pa kë̀ a̠ e̠' tkërwa̠ darërëë Skëköl ttè a̠. Mik
ie'pa weinemitke ie' ttè kue̠ki̠, eta̠ ie'pa a̠nemine tottola. 14 We̠lepa skà ta̠ itkö̀mi we̠s itka
ditsöwö a̠newa dika'chka shu̠a̠ ñe' ta̠ itka es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé, erë ie'pa tö íyi tso'
ká̠ i' ki̠ e' bikeitseke kibiie. Ie'pa e̠r me'rie inuköl ena ì tso' ká̠ iki̠ tö s'ttsë'we̠ke buaë ese
ki̠. Ese ko̠s tö Skëköl ttè kui'wé̠wa̠ ie'pa e̠r a̠, ta̠ ie'pa kë̀ se̠ne buaë Skëköl ttè a̠. 15 Erë
we̠lepa skà ta̠ itköke we̠s itka ditsöwö a̠newa íyök buaë ki̠ ñe' ta̠ itka es. Esepa tö Skëköl
ttè ttsé ta̠ iklö'wé̠ e̠r buaë wa moki̠. Ie'pa tö iiu̠teke buaë ta̠ iwà dalöiekerakitö ke̠kraë. E'
kue̠ki̠ ie'pa tö ì buaë ko̠s ese wé̠ we̠s Skëköl ki̠ ikiane es.

Bö'wö tté
(Marcos 4.21-25)

16 “Mik bö'wö wötskéka̠sö, eta̠ kë̀ sö ipabikepawa̠, kë̀ sö ipatkepawa̠ ka̠' diki̠a̠. E' skéie
itkekeka̠ ká̠kke̠ s'yamipa datse̠ esepa wö a̠ ká̠ ñi'wo̠ie. 17 Es ñies ttè tso' blëulewa̠ i̠'ñe ta̠,
ese jche̠rdawa̠ sulitane wa̠ aishkuö ta̠. Ì ché ye' tö, e' kë̀ wà a̠ne ie'pa é̠na i̠'ñe ta̠, erë e'
wà a̠rdaë ie'pa é̠na aishkuö ta̠.
18 “Yi e̠' yuak buaë ye' ttè wa, ese a̠ ikí̠ meraëyö a̠s ie' é̠na iwà a̠r buaë. Erë yi kë̀ e̠' yuak
ye' ttè wa, ì bikeitsé ese tö tö a̠ne ié̠na, e' ko̠s yërdattsa̠ne iyöki̠. E' kue̠ki̠ ye' ttö̀ kukueblö́
a' tö bua'ie.”

Jesús mì ena ie' ëlpa debitu̠ ie' weblök
(Mateo 12.46-50; Marcos 3.31-35)

19 Eta̠ Jesús mì ena iëlpa ena ikutapa e'pa debitu̠ ie' weblök. Erë ie' tkër wé̠ pë' tso' tai̠ë
e' shu̠a̠, e' kue̠ki̠ ie'pa kë̀ dë'wa̠ ie' ska'. 20 E' biyö́ ché yile tö ie' a̠:
—Be' mì ena be' ëlpa ena be' kutapa e'pa shkö̀ be' weblök.
21 Ie' tö iiu̠té:
—Ëkëkë, erë ye' tö a' a̠ ichè tö wé̠pa tö Skëköl ttè ttsé ta̠ iwà iu̠téitö, esepa dör we̠s ye'
mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa es.

Siwa̠' tai̠ë e' wöklö'wé̠ Jesús tö
(Mateo 8.23-27; Marcos 4.35-41)

22 Etökicha ta̠ Jesús e̠' iéka̠ kanò a̠ ittökatapa ta̠, ta̠ ichéitö ie'pa a̠:
—Mishka batsöri wi̠she̠t.
Eta̠ ie'pa míyal. 23 Ie'pa mirwa̠ia̠ ta̠ ie' kapowa̠ kanò a̠. E' dalewa siwa̠' batsi̠neka̠ tai̠ë
tö di' u̠yéka̠ tai̠ë ta̠ kanò a̠ di' iënekami katsi̠rkewa̠tke. 24 E' kue̠ki̠ ie'pa tö iti̠'wé̠ka̠ ta̠
ichérakitö ia̠:
—¡A s'wöbla'u̠kwak! ¡A s'wöbla'u̠kwak! ¡Se' duölurmi!
Eta̠ ie' e̠' kéka̠ ta̠ siwa̠' ena di' yöli uñéitö ta̠ iwöklönewa̠ mía̠ne alamië.
25 E' ukuöki̠ ta̠ ie' tö iché ie'pa a̠:
—¿We̠s a' e̠rblöke ye' mik, e' de?
Erë ie'pa suanéka̠ tai̠ë, tkinewa̠ tai̠ë ta̠ iñi chakéka̠:
—¿Yi dör wëm wí̠? ¡E' ttö̀ dalöié di' tö ena siwa̠' tö!

† 8:10 Isaías 6.9

Wëm eköl a̱ aknamapa tso' tai̱ë e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 8.28-34; Marcos 5.1-20)

26 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ demi ká̱ kiè Gerasa a̱te̱ batsöri wi̱she̱t Galilea wösha̱ë ee̱. 27 Mik
Jesús e̱' yéttsa̱ de ká̱ sí ki̱, eta̱ wëm eköl de ie' ska', e' a̱ aknamapa tso'. Ie' dör Gerasa wak.
Ia̱ia̱ë ie' se̱ne'mi sume, kë̀ se̱rku̱'ia̱ u a̱, ie' se̱rke pö a̱. 28 Mik ie' tö Jesús sué̱, eta̱ ie' a̱neka̱
tai̱ë ta̱ ie̱' tkéwa̱ kuchë ki̱. Ie' iché Jesús a̱:

—A Jesús, be' dör Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱ e' alà. ¿Iö́k be' de ye' tsiriu̱k? Ye' múa̱t
bë̀rë. Ye' kköchö̀ tai̱ë be' a̱ tö kë̀ ye' we'ikar.

29 Jesús tö ichétke wimblu sulusi a̱ ke̱we: "Be' e̱' yö́ttsa̱ wëm se̱ a̱." E' kue̱ki̱ wimblu tö
ie' a̱ iché es. Ia̱ia̱ë ie' we'ikbitu̱ aknama tö. Ke̱kraë aknama tö ie' wö a̱li̱we̱ke. E' kue̱ki̱ pë'
tö ie' mue̱ke iulà a̱ iklö a̱ tabechka daloie wa, erë e' batsélor ie' tö tottola ta̱ aknama tö
ie' kí̱ a̱li̱wé̱ka̱ patkémi wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ese ska'. 30 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ ichaké:

—¿I̱ma be' kiè?

Ie' iiu̱té:

—Ye' kiè Tai̱ë Wakpa.

Ie' a̱ aknamapa tso' tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö iu̱té es. 31 Ie'pa kköchöke tai̱ë Jesús a̱: "Kë̀ sa'
patkarmi ka̱uk tai̱ë tso' i̱ski̱ë e' a̱." 32 Tsi̱net ka̱bata kuli' a̱ köchi iëte̱r tai̱ë chkök, e' kue̱ki̱
wimblupa kköchöke Jesús a̱: "Ka̱wö mú sa' a̱ e̱' tiu̱kwa̱ köchipa jaì a̱." Jesús tö iké̱wö mé
ie'pa a̱. 33 Eta̱ ie'pa e̱' yélur wëm a̱ ta̱ ie̱' tié̱lur köchipa a̱. Köchi ko̱s poneka̱ tu̱nemirak ká̱
spé mik brutolonemi batsöri a̱ ta̱ ee̱ iduolur.

34 Mik köchi kkö'nukwakpa tö isué̱, eta̱ itkayalmi ta̱ itté ppéka̱rakitö ká̱ e' wa'ñe. 35 Pë'
de tai̱ë iweblök tö ì tka. Mik ie'pa de Jesús ska', eta̱ wëm a̱ aknamapa yërulune tai̱ë, e'
sué̱ ie'pa tö itkër Jesús wörki̱ datsi' iéne é̱na ká̱ a̱nene buaë. E' tö ie'pa suawé̱. 36 Wé̱pa tö
ì tka e' sué̱, e'pa tö ipaké ie'pa a̱ tö we̱s wëm a̱ aknamapa bak e' buanene. 37 Ká̱ e' wakpa
ulitane suane tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa kköché Jesús a̱: "Be' e̱' yö́ttsa̱ sa' ká̱ a̱." Eta̱ Jesús e̱' iéka̱
kanò a̱ ittökatapa ta̱ ta̱ imía̱tke. 38 Eta̱ wëm a̱ aknamapa yërulune e' kköché Jesús a̱: "Ye'
shkakmi be' ta̱." Erë Jesús tö iiu̱té:

—Au, be' e̱' tsúa̱t. 39 Be' yúne be' u a̱ ta̱ ì ko̱s wé̱ Skëköl tö be' a̱, e' pakö́ sulitane a̱.

Ta̱ ie' mía̱, ta̱ ì ko̱s buaë wé̱ Jesús tö ie' a̱, e' pakéitö sulitane a̱.

Jesús tö Jairo alà busi shke̱'wé̱ka̱ne ñies alaköl bua'wé̱neitö eköl
(Mateo 9.18-26; Marcos 5.21-43)

40 Mik Jesús dene batsöri io̱she̱t, eta̱ pë' tso' tai̱ë ie' panuk, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' kiéwa̱
ttsë'ne bua' wa. 41 Eta̱ wëm eköl kiè Jairo e' de. Ie' dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé e' wökir
eköl. Ie' e̱' té̱wa̱ wöwakköt Jesús wörki̱ ta̱ ikköchöke tai̱ë ie' a̱: "Mishka bet ye' u a̱." 42 Jairo
alà dör ekla è̱ wák dör alaköl ki̱ duas tso' dabom eyök ki̱ bök ulatök (12), e' duökewa̱tke.

Jesús miria̱, e' dalewa tai̱ë pë' dami, e' tërdami ie' mik. 43 E'pa shu̱a̱ alaköl dami eköl e'
du'mi alakölpa duè wa̱ e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ bök (12). Ì ko̱s tso' ie' wa̱ e' e̱wé̱waitö
yës s'kapeyökwak ki̱, erë kë̀ yi a̱ ibuanene. 44 Ie' dewa̱ tsi̱net Jesús tsi̱ kke̱r ta̱ idatsi' bata
kéwa̱itö. E' wösha̱ ta̱ ipé̱ wöklöne ta̱ ibuanene buaë. 45 Eta̱ Jesús tö ichaké:

—¿Yi tö ye' ké?

Suli̱tane tö iché:

—Kë̀ sa' wa̱ be' kàne.

Pedro tö iché ia̱:

—A s'wöbla'u̱kwak, pë' tso' tai̱ë e' tërdami be' mik.

46 Erë Jesús tö iché:

—Ye' ittsé tö ilè tka ye' diché wa. E' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö yile tö ye' ké.

47 Mik alaköl buanene, e' tö isué̱ tö kë̀ ie' a̱ e̱' blënukia̱ ta̱ ide Jesús ska' painéka̱ tai̱ë
suane wa. Ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús wörki̱ ta̱ ie' e̱' chéka̱ sulitane kukua tö ì kue̱ki̱ Jesús
kéwa̱itö. Ie' tö iché: "Mik ye' tö be' kéwa̱, e' wösha̱ë ta̱ ye' buanene." 48 Jesús tö iché ia̱:

—A alà busi, be' e̱rblé ye' mik, e' kue̱ki̱ be' buanene. Be' yúne bë̀rë.

49 Ie' ttökeia̱ alaköl ta̱, e' dalewa eköl bite̱ Jairo u a̱, e' debitu̱ ta̱ iché Jairo a̱:

—Be' alà busi blënewa̱tke. S'wöbla'u̱kwak kȅ tsiriwa̱ria̱.

50 Mik e' ttsé Jesús tö, eta̱ ie' tö iché Jairo a̱:

—Kȅ be' tkinuk. Be' e̱rblő ye' mik ȅ, be' alà busila buardane.

51 Mik ie'pa de Jairo u a̱, eta̱ Jesús kȅ wa̱ yi kàne shkökwa̱ wé̱ busila nu me'r ee̱. Pedro
ena Santiago ena Juan ena alà yé̋ ena imì, e'pa ȅ kiéwa̱itö e̱' ta̱. 52 E' dalewa sulitane iu̱ke
alárke tai̱ë. Erë Jesús tö ie'pa a̱ iché:

—Kȅ a' iu̱kia̱. Busila kȅ du'wa̱, ikapöme'r ȅ.

53 Sulitane wa̱ ijche̱r tö busila duowa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' wayuéka̱ ja̱ñeitséka̱ tai̱ë. 54 Erë
Jesús tö busila ulà klö'wé̱wa̱, ta̱ iché ie' a̱:

—¡A tayëla, be' e̱' kő̱ka̱!

55 Eta̱ ishke̱neka̱ne, e' bet ta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ Jesús tö iché ie'pa a̱:

—Itiő̱.

56 Iyé̋ ena imì tkirulune iweblök. Eta̱ Jesús tö iché ie'pa a̱:

—Ì tka íe̱, e' kȅ char yi a̱.

9

Jesús tö ittökatapa patké s'wöbla'u̱k

(Mateo 10.5-15; Marcos 6.7-13)

1 Jesús tö ittökatapa dabom eyök kí̱ böl e'pa dapa'wé̱ ta̱ diché méitö ie'pa a̱ aknamapa
ulitane trë'wo̱yal. Ñies ka̱wö méitö ie'pa a̱ s'kirirke bua'wo̱ne. 2 Ipatkérak ì blúie Skëköl
tso' e' tté buaë pakök ñies s'bua'u̱kne. 3 Ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:

—Mik a' mi'ke, eta̱ kȅ ì tsa̱rmi. Shko kéli, sku', íyi ñanoie, inuköl, datsi' skà, ese ko̱s kȅ tsa̱rmi.

4 Mik yile tö a' a̱ iché a' kapő̱rö, eta̱ a' tso' ká̱ e' a̱ e' dalewa a' kapő̱rö ie' u ȅ a̱. 5 Eta̱ ká̱
we̱le wakpa kȅ wa̱ a' kinewa̱, e' ta̱ a' e̱' yő̱lur ká̱ e' a̱, ta̱ ka̱po tso' a' klöttö mik, e' ppö̋ö a'
tö. E' tö ie'pa a̱ ikkacheraë tö ie'pa dör Skëköl bolökpa.

6 Eta̱ ie'pa míyal judiowak ké̱ tsitsir ko̱s a̱ Skëköl ttè buaë pakök ñies s'kirirke bua'u̱kne.

Herodes tö ibikeitséka̱ tai̱ë tö yi dör Jesús

(Mateo 14.1-12; Marcos 6.14-29)

7-8 Herodes dör Galilea wökir, mik e' tö ì ko̱s we̱ke Jesús tö e' tté ttsé, eta̱ ie' tö
ibikeitséka̱ tai̱ë tö yi dör Jesús. We̱lepa tö icheke tö Jesús dör Juan S'wöskuökwak köte̱wa̱
e' shke̱neka̱ne. We̱lepa tö icheke tö ie' dör Skëköl tteköl bak kiè Elías e' shke̱neka̱ne.
We̱lepa tö icheke tö ie' dör Skëköl ttekölpa skà bak esepa we̱le shke̱neka̱ne. 9 Erë Herodes
tö iché:

—Ye' wák tö Juan kuli' tökök patkë', e' ta̱ wëm tté ttséyö tso' íyi u̱k tai̱ë s'tkiwè̱ ekkë ¿e' dör yi?

E' kue̱ki̱ Herodes é̱na suluë Jesús sua̱kwa̱.

Pë' döka̱ mil ske̱yök e'pa tié Jesús tö

(Mateo 14.13-21; Marcos 6.30-44; Juan 6.1-14)

10 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa dene, eta̱ ì ko̱s wé̱ ie'pa tö, e' pakéne ie'pa tö Jesús a̱.
Eta̱ Jesús tö ie'pa kiémi e̱' ta̱ dȍ tsi̱net ká̱ kiè Betsaida wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱. 11 Erë mik pë'
male̱pa wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie'pa mí itöki̱ ta̱ ie'pa kiéwa̱itö buaë. Ì blúie Skëköl tso' e' tté
buaë paké ie' tö ie'pa a̱ ñies s'kirirke bua'wé̱neitö.

12 Mik ká̱ tuirketke, eta̱ Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl (12) e'pa de ie' ska' ta̱ ichérakitö ia̱:

—Ká̱ i' ki̱ kȅ ì ku̱' katanoie ñanoie, e' kue̱ki̱ ie'pa yuő̱mi a̱s ie'pa mi' ká̱ tso' tsi̱net ena pë' se̱rke tsi̱net esepa ska' chkè ta̱uk ñè ena kapökrö.

13 Jesús tö ie'pa a̱ iché:

—Ie'pa tiő̱ a' tö.

Ie'pa tö iiu̠té:

—Sa' wa̠ pan ske̠l ena nima bötö e' ȅ tso'. Kȅ sa' mìne ikí̠ ta̠uk, e' ta̠ ì tso' sa' wa̠ e' kȅ
dökka̠ ie'pa tai̠ë ekkëpa tioie.
14 Wëpa tso' ee̠ döka̠ mil ske̠yök (5000), e' kue̠ki̠ ittökatapa tö iché es. Erë Jesús tö ie'pa
a̠ iché:
—A' tö ie'pa kṓ e̠' tkökse̠r i̠ski̠ ek tsi̠ní ek tsi̠ní dabom ske̠yök (50) dabom ske̠yök. 15 Es
ie'pa tö iwé̠ ta̠ pë' ulitane e̠' tkése̠r. 16 E' ukuöki̠ ta̠ ie' tö pan ske̠l ena nima bötö, e' klö'wé̠
ta̠ iká̠ sué̠ ká̠ jaì a̠ ta̠ wëstela chéitö Skëköl a̠. E' ukuöki̠ ta̠ ie' tö pan ena nima blaté mé
ittökatapa a̠ a̠s ie'pa tö iwatiȍ pë' a̠. 17 Mik ie'pa chké de wë', eta̠ ibata a̠te̠, e' shtérakitö
iëne döka̠ kkṓla dabom eyök ki̠ bök (12).

Pedro tö iché tö Jesús dör wé̠ pairine'bitu̠ idi' wa s'blúie e'
(Mateo 16.13-19; Marcos 8.27-29)

18 Etökicha ta̠ Jesús tso' ittökatapa ȅ ta̠. Ie' tso' S'yé̠ ta̠ ttök, ta̠ ee̠ ie' tö ie'pa a̠ ichaké:
—¿I̠ma pë' tö ichè tö ye' dör yi?
19 Ie'pa tö iiu̠té:
—We̠lepa tö icheke tö be' dör Juan S'wöskuökwak. We̠lepa skà tö icheke tö be' dör
Skëköl tteköl bak kiè Elías e' shke̠neka̠ne. We̠lepa skà tö icheke tö be' dör Skëköl ttekölpa
bak ká̠ i̠a̠i̠a̠ë e' we̠le shke̠neka̠ne.
20 Ie' tö ie'pa a̠ ichaké:
—Erë ¿i̠ma a' ichè, ye' dör yi?
Pedro tö iiu̠té:
—Be' dör wé̠ pairine'bitu̠ idi' wa sa' blúie e'.

Jesús e̠' biyṓ ché tö ie' tterawa̠
(Mateo 16.20-28; Marcos 8.30–9.1)

21 Erë Jesús kȅ wa̠ ie'pa kàne yi a̠ ichök yi dör ie'.
22 Ñies ie' tö iché:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' weirdaë tai̠ë. Judiowak kue̠blupa ena sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̠k ttè dalöiëno wa wakpa tö ye' wateratts̠a. Ye' tterawa̠, e' ki̠ ká̠ de mañat eta̠ ye'
shke̠rdaka̠ne.
23-24 E' ukuöki̠ ta̠ ie' tö iché ie'pa ulitane a̠:
—Yi e̠' tsa̠tkak ittèwa̠ yöki̠, ese kȅ ulà a̠ se̠ne michoë dȍpa. Erë yi e̠' mettsa̠ ttèwa̠ ye'
dalërmik, ese ulà a̠ idöraë. E' kue̠ki̠ yi e̠' yuak ye' ttökataie, ese kȅ kàne tkinukia̠ e̠' ki̠.
E' skéie ke̠kraë ika̠wöta̠ e̠' chök dȍ ittèwa̠ wötëulewa̠ krus mik ekkë. Es ie' ka̠wöta̠ shkök
ye' itöki̠. 25 Íyi ulitane tso' ká̠ i' a̠, e' de a' ulà a̠, erë se̠ne michoë kȅ dë' a' ulà a̠, e' ta̠
e' dör ¿ìie bua' a' a̠? 26 Mik ye' dör S'ditsö Alà, e' dene ye' olo wa, ñies ye' Yé̠ olo wa,
ñies ibiyöchökwakpa batse'r e'pa olo wa, eta̠ wé̠pa jaëne ye' ki̠, esepa ki̠ ye' jaërdaë ñies.
27 Moki̠ ye' tö a' a̠ ichè tö a' tso' í̠e, e' we̠lepa tö ì blúie Skëköl tso' e' sue̠raë ka̠m iblërulur
e' yöki̠.

Jesús tö ilo ta̠' tai̠ë e' kkaché ittökatapa a̠
(Mateo 17.1-8; Marcos 9.2-8)

28 E' ki̠ ká̠ de pàköl (8) ulatök, eta̠ Jesús mía̠ ka̠bata a̠ ttök S'yé̠ ta̠. Pedro ena Juan ena
Santiago e'pa mítse̠r iwa̠ e̠' ta̠. 29 Ie' tso' ttök S'yé̠ ta̠, eta̠ iwö manenettsa̠ mía̠ kua̠'ki̠
dalölöë ñies idatsi' mía̠ saruruë wöñarke dalölöë. 30 E' wösha̠ ta̠ wëpa de iëte̠r böl tso'
ttök ie' ta̠. Ie'pa dör Skëköl ttekölpa bak ká̠ i̠a̠i̠a̠ë kiè Moisés ena Elías e'pa. 31 Ie'pa olo
buneka̠ tai̠ë dalölöë. Ie'pa iëte̠r ka̠pakök Jesús ta̠ we̠s ie' tterawa̠ pë' tö Jerusalén a̠s iwà
tkȍ we̠s Skëköl ki̠ ikiane es. 32 Pedro ena iyamipa böl, e'pa tteke kapèwa̠ tö tai̠ë. Erë mik
ie'pa ti̠'neka̠ne bua'ie, eta̠ ie'pa tö Jesús olo tai̠ë e' sué̠, ñies wëpa böl iëte̠r ttök ie' ta̠ e'pa
sué̠rakitö. 33 Mik Moisés ena Elías mitkene, eta̠ Pedro tö iché Jesús a̠:

—A S'wöbla'u̱kwak, buaë se' tso' í̱e̱. Sú̱ sa' tö úla yuèka̱ mañatkuela, etkue be' a̱, etkue
Moisés a̱, etkue Elías a̱.
Erë ì cheke Pedro tö e' wà kȅ a̱ne ie' é̱na. 34 Pedro ttökeia̱, e' wö shà̱ ta̱ mochka tö ie'pa
ki̱téwa̱. E' tö ie'pa suawé̱ tai̱ë. 35 Mochka shu̱a̱ ie'pa tö ttȍ ttsé tö ichè: “Se̱ dör ye' alà, e'
pairi'bitu̱bak ye' tö idi' wa a' blúie. Ie' ttȍ iu̱tő.”
36 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö Jesús a̱te̱ dur ekörla. Erë ì ttsé ie'pa tö, ì
sué̱ ie'pa tö, e' blé ie'pa tö ie̱r a̱, kȅ ie'pa wa̱ ipakane yi a̱ dȍ aishkuö ta̱.

Duladula eköl tteke aknama tö e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 17.14-21; Marcos 9.14-29)

37 Bule es ta̱ ie'pa tso' ka̱bata a̱ e'pa bite̱yal, eta̱ tai̱ë pë' de Jesús ñale̱tsu̱k. 38 E' shu̱a̱
wëm tso' eköl, e' tö iché a̱neule:
—A s'wöbla'u̱kwak, be' we'ikèyö, ye' aladulaköl sa̱ú, e' dör ye' alà eköl ȅ. 39 Mik wimblu
sulusi tö ie' é̱na ká̱ chöwé̱wa, eta̱ ie' a̱neka̱ tai̱ë, painéka̱ katötöë, ta̱ ikkȍ a̱ ishuya deka̱
tai̱ë. Ke̱kraë ie' we'ikekeitö sia̱rë. Wimblu kȅ é̱na ie' akwa. 40 Ye' kköché tai̱ë be' ttökatapa
a̱ tö wimblu trë'ú̱shkar erë kȅ ie'pa a̱ io̱ne.
41 Jesús tö iché ie'pa ulitane a̱:
—A' wakpa kȅ e̱rblöta̱' Skëköl mik, a' kȅ é̱na ká̱ a̱ne. ¿Mik ye' se̱rmirö a' ta̱? ¿Ko̱s ye'
tö a' dalë'ttsemirö? Be' alà tsú̱bitu̱ ña.
42 Mik duladula de tsi̱net, eta̱ aknama tö ie' é̱na ká̱ chöwé̱wa kéu̱ i̱ski̱ ta̱ ipaineka̱ tai̱ë.
Erë Jesús tö wimblu sulusi uñé trë'wé̱shkar ta̱ duladula bua'wé̱neitö méneitö iyé̱́ a̱. 43 Ì
buaë wé̱ Skëköl tö idiché tai̱ë wa e' tö ie'pa ulitane tkiwé̱wa̱.

Jesús skà e̱' biyő chéne tö itterawa̱
(Mateo 17.22-23; Marcos 9.30-32)

Ì buaë wé̱ Jesús tö, e' chekeia̱ ie'pa tö ñì a̱, e' dalewa ie' tö iché ittökatapa a̱:
44 —Ì cheke ye' tö a' a̱, e' ttső buaë, kȅ a' é̱na ichökwa: Ye' dör S'ditsö Alà, e'
wömerdattsa̱ pë' ulà a̱.
45 Erë ì ché ie' tö e' blëulewa̱ ie'pa yöki̱, e' ku̱eki̱ ie'pa kȅ é̱na iwà a̱ne. Ñies ie'pa suane
ichakök tö i̱ma iwà dör.

Yi dör ibua'ie Skëköl wöa̱
(Mateo 18.1-5; Marcos 9.33-37)

46 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ttökatapa ñì iu̱tökerak tö ie'pa shu̱a̱ yi dȍmi ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱.
47 Ì bikeitsök ie'pa tso', e' sué̱wa̱ Jesús tö, e' ku̱eki̱ ie' tö alala kié eköl duése̱r ie' o̱'mik 48 ta̱
ichéitö ie'pa a̱:
—A' shu̱a̱ yi e̱' wöéwa imale̱pa diki̱a̱ diöshe̱t ese dör ibua'ie. E' ku̱eki̱ yi tö alala i'se
kiéwa̱ ye' ttȍ wa, ese tö ye' wák kiéwa̱. Es ñies yi tö ye' kiéwa̱, ese tö yi tö ye' patkë'bitu̱,
e' kiéwa̱.

Yi kȅ ku̱' ñippök se' ta̱ ese tö se' bikeitseke e̱r bua' wa
(Marcos 9.38-40)

49 Juan tö iché Jesús a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, wëm sué̱ sa' tö eköl, e' tö aknama trë'wé̱yal be' ttȍ wa. Erë ie' kȅ
ku̱' se' ta̱, e' ku̱eki̱ sa' tö iché ia̱ tö kȅ iwa̱ria̱.
50 Jesú̱s tö iiu̱té:
—Yi kȅ ku̱' ñippök se' ta̱, ese tso' se' ta̱. E' ku̱eki̱ kȅ iwöklö'wa̱r.

Santiago ena Juan e'pa uñé Jesús tö

51 Jesús mi'keka̱ne ká̱ jaì a̱, e' ké̱wö dökewa̱tke, eta̱ Jesús tö ibikeitsé tö ye' mía̱ diché
wa Jerusalén, ta̱ imía̱. 52 Ie' tö wëpa we̱lepa patkémi ie' yöki̱ ke̱we u yulök kaporöie. Ie'pa
mía̱ demi ká̱ tso' etk Samaria ee̱. 53 Erë Samaria wakpa wa̱ ijche̱r tö Jesús ena ittökatapa

mi'ke Jerusalén, e' kue̱ki̱ ie'pa kḕ wa̱ ikinewa̱. 54 Mik Jesús ttökatapa kiè Santiago ena
Juan e'pa tö isué̱ tö Samaria wakpa kḕ wa̱ ie'pa kinewa̱, eta̱ ie'pa tö Jesús a̱ iché:
—A Skëkëpa, ¿be' ki̱ ikiane tö sa' tö bö' kiè ká̱ jaì a̱ ie'pa e̱wo̱wa?
55 Erë Jesús wötréene ie'pa sa̱uk ta̱ ie'pa uñéitö. 56 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ ká̱ skà tso'
tsi̱net ee̱.

Wëpa mañal e̱' yuak Jesús ttökatapaie
(Mateo 8.19-22)

57 Ie'pa mirwa̱ ñala̱ ki̱ ta̱ wëm eköl tö Jesús a̱ iché:
—A këkëpa, ye' mi'ke be' ta̱ ká̱ wa'ñe wé̱ be' míröe ee̱.
58 Jesús tö iiu̱té:
—Bakli' u ta̱', ñies dúla u ta̱', erë ye' dör S'ditsö Alà, e' kḕ wa̱ u ta̱' se̱noie.
59 Jesús tö iché wëm eköl skà a̱:
—Mishka ye' ta̱.
Erë wëm tö iiu̱té:
—A këkëpa, ka̱wö mú ña, mik ye' yé̱ blërkewa̱ e' nu wötökwa̱, e' ukuöki̱ ta̱ ye' mi'ke be'
ta̱.
60 Jesús tö iiu̱té:
—Wé̱pa dör we̱s s'duulewa̱ es Skëköl wöa̱, a̱s esepa tö iyamipa nu wötò̱. Erë be' yú, ì
blúie Skëköl tso' e' tté pakök sulitane a̱.
61 Wëm eköl skà tö iché Jesús a̱:
—Ye' e̱' yuak be' ttökataie, erë ke̱we ka̱wö mú ña shkoie e̱' chöka̱t ye' yamipa a̱.
62 Jesús tö iiu̱té:
—Yi e̱' yué ye' ttökataie ta̱ ì ko̱s méa̱titö ye' dalërmik, erë ibikeitséneitö tai̱ë, eta̱ ese
kḕ ki̱ ì blúie Skëköl tso' e' mène.

10

Jesús tö ittökatapa dabom kuryök ki̱ böl (72) e'pa patké

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëkëpa Jesús tö ittökatapa skà shu̱shté döka̱ dabom kuryök kí̱ böl (72)
patkèmi ie' yöki̱ ke̱we böl böl wé̱ ie' mi'ke ese ska'.
2 Ie' tö iché ie'pa a̱: "Moki̱ pë' tso' tai̱ë e' ki̱ Skëköl ttè buaë kiane ttsè. Esepa dör we̱s
iyiwö tso'tke wë'ia̱ë shtè es, erë ishtökwakpa kḕ dör tai̱ë. E' kue̱ki̱ a' tö ikió̱ kanè wák a̱
tö ishtökwakpa patkó̱. 3 A' yú. Ye' tso' a' patkök ye' ttè pakök pë' shu̱a we̱s obe̱jala èmi
namu tso' tai̱ë, ese shu̱a es. 4 Inuköl skúla ena dalì skú ena klökkuö skà, ese ko̱s kḕ tsa̱rmi
yës. Ñies yi kué̱ a' tö ñala̱ wa, ese kḕ ta̱ a' ttök tai̱ë. 5 Mik a' dewa̱ yile ska', eta̱ ke̱we ichó̱
ie'pa a̱ tö 'Skëköl e̱r buaë chò̱ a' a̱.' 6 Ie'pa tö a' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' ta̱ Skëköl e̱r buaë
chöraë ie'pa a̱. Erë kḕ idör es, e' ta̱ Skëköl kḕ e̱r buaë chò̱pa ie'pa a̱. 7 Ie'pa tö a' kiéwa̱
buaë, e' ta̱ a' e̱' tsú̱at u e' a̱. Ttè tso' e' tö ichè i' es: 'Kaneblökwak chkò̱mi ì kanewe̱keitö
e' ské wa.' E' kue̱ki̱ ì meke ie'pa tö a' a̱ ñè yè, e' ñú, e' yó̱. U e' ḕ a̱ a' e̱' tsú̱at a' tso' ká̱ e'
a̱ e' dalewa. 8 Ká̱ wé̱ a' demi ta̱ ká̱ e' wakpa tö a' kiéwa̱ buaë, e' ta̱ ì mekeitö a' a̱ ñè e' ñú.
9 Ie'pa duöke, e' ta̱ e'pa bua'ú̱ne. Ñies ichó̱ ie'pa a̱: 'Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke
tsi̱net a' o̱'mik.' 10 Erë ká̱ we̱le wakpa kḕ wa̱ a' kinewa̱, e' ta̱ a' yú ie'pa ñala̱ wa ta̱ ichó̱
ie'pa a̱: 11 'A' ka̱po tso' sa' klöttö mik, e' ppée sa' tö iwà kkachoie tö a' dör Skëköl bolökpa.
Erë a' wa̱ ijche̱nú tö ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net a' o̱'mik.' 12 Ye' tö a' a̱ ichè
tö mik Skëköl tö a' chakeketke inuí̱ ki̱ aishkuö ta̱, eta̱ ká̱ e' wakpa weirdaë sia̱rë Sodoma
wakpa bak se̱nuk suluë e'pa tsa̱ta̱.

Ká̱ mañat wakpa weirdaë sia̱rë
(Mateo 11.20-24)

13 "A Corazín wakpa, a Betsaida wakpa, ¡wëstela i̱na a' ta̱! Ì kḕ o̱r yi a̱ ese wé̱ ye' tö
tai̱ë a' wörki̱, erë kḕ a' e̱r mane̱o̱ne. E' ú̱pa ye' tö Tiro ena Sidón e' wakpa wörki̱, e̱'ma ká̱
ia̱ia̱ë ie'pa e̱r maneo̱'bak. Ie'pa tö e̱riane datsi' a̱ja̱ë ese ië'ka̱bak, ñies ie'pa e̱' tkë'ka̱bak

mulu̱chka ki̱ iwà kkachoie tö ie'pa e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱. 14 E' kue̱ki̱ ye' tö ichè tö aishkuö
ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱ e' ké̱wö de, eta̱ a' wömerdattsa̱ weinuk tai̱ë shu̱te̱ Tiro
ena Sidón wakpa tsa̱ta̱. 15 A Cafarnaúm wakpa, kë̀ a' tö ibikeitsök tö a' mi'mitse̱r ká̱ jaì a̱.
Ie' tö a' patkerami diöshe̱t wé̱ s'wimblu weirke ee̱.”

16 Eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱: “Yi tö a' ttö̀ ttseke ta̱ iu̱tekeitö, ñies ese tö ye' ttö̀ ttseke
ta̱ iu̱tekeitö. Yi tö a' wateke, ñies ese tö ye' wateke. Ñies yi tö ye' wateke, ese tö Skëköl
tö ye' patkë', e' wateke.”

Jesús ttökatapa dabom kuryök ki̱ böl (72) e'pa dene

17 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ttökatapa döka̱ dabom kuryök ki̱ böl (72) patkë' ie' tö, e'pa dene
ttsë'nerak buaë. Ie'pa tö iché ie' a̱:

—A Skëkëpa, aknamapa tö sa' ttö̀ dalöié be' ttö̀ wa.

18 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Tö́. A' e̱' aléka̱ Satanás ki̱ je'. Ye' isué̱ tö ie' bate̱shkar ká̱ jaì a̱ we̱s alá wöñar es. 19 Ye'
tö a' a̱ diché mé e̱' aloka̱ tkabë̀ ki̱ ena bachë' ki̱ ñies e̱' aloka̱ Satanás diché ki̱. Es kë̀ ì tö
a' we'ikepa. 20 Kë̀ a' ttsë'nuk buaë wimblupa sulusi tö a' ttö̀ dalöié, e' ë̀ kue̱ki̱. E' skéie a'
kiè tso' kitule ká̱ jaì a̱ se̱ne michoë yëkkuö ki̱, e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú buaë.

Jesús ttsë'ne buaë
(Mateo 11.25-27; 13.16-17)

21 Jesús tso'ia̱ ttök ittökatapa ta̱, e' shu̱a̱ Wiköl Batse'r tö ie' ttsë'wé̱ buaë shu̱te̱. Ie' tö
iché: “A ye' Yë́, be' dör íyi ulitane tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱ e' Këköl. Be' tö ttè ikkë blë'wa̱
pë' wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë ena e̱rbikö̀ tai̱ë esepa yöki̱. Erë ikkachéwa̱bö s'ësela a̱. Es be' ki̱
ikiane, e' kue̱ki̱ be' iwé̱ es. E' kue̱ki̱ be' ki̱kéka̱yö.”

22 Jesús tté S'yë́ ta̱ o̱ne ta̱ ichéitö pë' tso' ee̱ e'pa a̱: “Ye' Yë́ tö íyi ulitane méa̱t ye' ulà
a̱. Ye' dör Skëköl Alà, kë̀ yi wa̱ ijche̱r moki̱ tö we̱s ye' dör, e' jche̱r ye' Yë́ ë̀ wa̱. Ñies kë̀ yi
wa̱ ijche̱r moki̱ tö we̱s ye' Yë́ dör, e' jche̱r ye' ë̀ wa̱. Ñies wé̱pa a̱ ye' é̱na ikkachakwa̱ esepa
wa̱ ijche̱rmi.”

23-24 Eta̱ Jesús wötréene ittökatapa kke̱ ta̱ ichéitö ie'pa ë̀ a̱: “Ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl
ttekölpa tai̱ë ena blu'pa bak ká̱ i̱ai̱aë esepa tai̱ë tö, ì sué̱ a' tö, e' kkeyë' si̱arë suè̱, erë ie'pa
kë̀ wa̱ isu̱ne. Ñies ì ttsé a' tö, e' kkeyë' si̱arë ie'pa tö ttsè, erë ie'pa kë̀ wa̱ ittsè̱ne. E' kue̱ki̱
wé̱pa tö ì sué̱ a' tö e' sué̱, ayëcha buaë esepa.”

Samariawak buaë e' pakè

25 Etökicha ta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa ese eköl debitu̱ Jesús ska', e' tö ie' a̱ ichaké
itsa̱ioie:

—A s'wöbla'u̱kwak, ¿Ì wè̱mi ye' tö a̱s se̱ne michoë dö̀ ye' ulà a̱?

26 Jesús tö ie' a̱ ichaké ñies:

—¿Ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱? ¿I̱ma e' wà dör be' a̱?

27 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak tö iiu̱té:

—Skëköl yëkkuö tö iché: ‘Skëköl dalëritsö́ a' e̱r ko̱s wa, a' wák ko̱s wa, a' diché ko̱s wa,
ena a' e̱rbikè ko̱s wa.’ Ñies e' tö ichè: ‘A' male̱pa dalëritsö́ we̱s a' wákpa e̱' dalër es.’

28 Jesús tö iché ie' a̱:

—Be' tö iiu̱té buaë. Be' tö iwé̱ es, e' ta̱ se̱ne michoë döraë be' ulà a̱.

29 Erë ie' e̱' tsa̱tkak ttè e' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Jesús a̱ ichaké:

—Eta̱ s'yamipa chè Skëköl yëkkuö tö, ¿esepa dör s'yamipa wé̱se?

30 Eta̱ Jesús tö iiu̱té ttè i' wa:

—Wëm eköl datse̱ Jerusalén, e' micho Jericó, eta̱ ñala̱ wa akblökwakpa tö ie' klö'wé̱wa̱.
Ì dami iwa̱ ko̱s dö̀ idatsi' e' bléwa̱rakitö. Ie' ppérakitö tai̱ë ta̱ imíyal. Ie' méa̱t tër ie'pa
tö ñala̱ ska', tsir eta̱ iduowa̱. 31 Eta̱ judiowak eköl dör sacerdote e' dami ñala̱ e' ki̱. Mik
ie' tö wëm tër shka̱'ule e' sué̱, eta̱ ie' tkami bánet iyöki̱. 32 Es ñies judiowak skà eköl dör
Leví aleri kaneblöke Skëköl wé a̱, e' dami ñala̱ e' ki̱. Mik ie' tö wëm tër shka̱'ule, e' sué̱,

eta̱ ie' ñies tkami bánet iyöki̱. 33 Erë samariawakpa kḕ mik a' wödör, sue̱ke a' tö suluë,
esepa eköl dör wëm, e' dami ñala̱ e' ki̱. Mik ie' tö wëm tër shka̱'ule e' sué̱, eta̱ ie' wa iwër
sia̱rë. 34 Ie' de iska', ta̱ wé̱ ishka̱'ne e' paskuéitö vino wa, paikléitö kiȍ wa, ta̱ ipatréwa̱itö
datsi'tak wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö itkéka̱ iwák burro ki̱ tsé̱mi wé̱ s'kaporö ese wé a̱, ta̱ ee̱ ie'
tö ikkö'néia̱ ipasué̱ia̱ buaë. 35 Bule es ta̱ samariawak tö s'kaporö wé, e' wák patué̱ inuköl
döka̱ s'kaneblȍ ká̱ böt e' ské ekkë, ta̱ iché ie' a̱: 'Wëm shka̱'ule i' kkö'nú ña. Ilè kí̱ tué̱ be'
tö ie' a̱, e' ta̱ e' ki̱ ye' tö be' patue̱rane mik ye' dene eta̱.'

36 Eta̱ Jesús tö ichaké s'wöbla'u̱kwak a̱:

—Wëm shka̱'wé̱ akblökwakpa tö e' sué̱ ie'pa mañal tö, ¿ie'pa wé̱ tö idalëritsé moki̱ we̱s
s'ka̱wöta̱ s'yamipa dalëritsök es?

37 S'wöbla'u̱kwak tö iiu̱té:

—Wé̱ tö isué̱ e̱r sia̱rë wa e'.

Jesús tö ie' a̱ iché:

—Es be' yú ta̱ iú̱ we̱s samariawak tö iwé̱ es.

Jesús mía̱ Marta ena María ska' upakök

38 Jesús ena ittökatapa míyal ñala̱ wa dȍ Jerusalén, ta̱ ie'pa de ká̱ tsir ese a̱. Ee̱ alaköl
se̱rke eköl kiè Marta, e' tö Jesús kiéwa̱ buaë ie' u a̱. 39 Marta ël, kiè María, e' e̱' tkéwa̱
tsi̱net Jesús ska', ta̱ ì cheke Jesús tö e' ttsök ie' tkër. 40 Erë Marta wa̱ kanè tso' tai̱ë iu a̱
kanewè̱, e' kue̱ki̱ ie' de Jesús ska' ta̱ ichéitö ie' a̱:

—A Skëkëpa, ye' ël tö ye' méa̱t ekörla u kanéu̱k, ¿e' kḕ ki̱ be' tkine? Ichő ie' a̱ tö ye'
ki̱mú.

41 Erë Jesús tö iiu̱té:

—A Marta, a Marta, tai̱ë be' e̱' tkiu̱ke kanè tso' tai̱ë be' u a̱ e' ki̱, 42 erë íyi etkḕ, e' dör
ibua'ie, e' shu̱shté María tö wè̱. Kḕ yi tö iyepattsa̱ iulà a̱.

11

Jesús tö ittökatapa wöbla'wé̱ ttök S'yế ta̱

(Mateo 6.9-15; 7.7-11)

1 Etökicha ta̱ Jesús tso' ttök S'yế ta̱. Mik ie' tté o̱ne, eta̱ ie' ttökatapa eköl tö ie' a̱ iché:

—A Skëkëpa, Juan S'wöskuökwak tö ittökatapa wöblao̱' ttök S'yế ta̱. Es ñies sa' wöbla'ú̱
ttök S'yế ta̱.

2 Jesús tö ie'pa a̱ iché:

—Mik a' ttöke S'yế ta̱, eta̱ ichő ie' a̱ i' es:

'A Sa' Yế, a̱s be' dalöiȍ sa' tö ì ulitane tsa̱ta̱.

A̱s be' dȍ sa' blúie da'a̱ie.

3 Chkè kiane sa' ki̱ se̱noie, e' mú sa' a̱ ká̱ bit ekkë.

4 Sa' male̱pa ko̱s e' nuì̱ olo'yeta̱' sa' tö ie'pa ki̱,

e' kue̱ki̱ sa' nuì̱ olo'yő sa' ki̱.

Kḕ sa' marttsa̱ tö ì sulu tö sa' e̱rkiöù̱.'

5-6 Ñies ie' tö ie'pa wöbla'wé̱ ttè i' wa:

—Sö ichèmi tö a' we̱le wa̱ yami tso' eköl, ese ska' a' mía̱ nañewe ká̱ sha̱böts, ta̱ a' tö
iché ie' a̱: 'A yami, írö ye' yami datse̱ bánet, e' debitu̱ ye' ska', erë ye' kḕ wa̱ ì ta̱' mè ie' a̱.
Be' we'ikèyö, pan peitő ña mañat.' 7 Be' yami e' tö a' iu̱tèmi i' es: 'Kḕ ye' tsiriwa̱r. Ukkö
wötënewa̱tke. Ye' ena ye' ala'r, sa' e̱' té̱wa̱tke kapökwa̱. Ye' kḕ e̱' köpaka̱ ì muk be' a̱.'
8 Jesús tö iché ie'pa a̱ tö u wák e' kḕ e̱' köpaka̱ chkè muk a' a̱, a' dör iyami e' ḕ kue̱ki̱. Erë
a' tö ikié kröröë, kḕ wöklör ekkë, e' ta̱ ie' e̱' köraka̱ ta̱ ì ko̱s kiane a' ki̱, e' meraëitö a' a̱,
a' tö ie' a̱ ikié kröröë e' kue̱ki̱. 9-10 "Wé̱pa tö íyi kié Skëköl a̱, esepa a̱ imeraëitö. Wé̱pa tö
íyi yulé ie' ska' esepa tö ikue̱raë. Wé̱pa tö ie' chaké, esepa kierawa̱itö we̱shke̱. E' kue̱ki̱ ì
kiane a' ki̱ e' kiő ie' a̱, eta̱ ie' tö a' a̱ imeraë; e' yulő ie' ska', eta̱ a' tö ikue̱raë; ie' chakő, eta̱
ie' tö a' kierawa̱ we̱shke̱.

11 “Kḕ alà yḗ wé̱ne tö tkabḕ mepa ilà a̱ nima kiéitö e' skéie. 12 Ñies kḕ a' wé̱ne tö bachë'
mepa ilà a̱ dakro sia̱' kiéitö e' skéie. 13 A' dör pë' suluë erë e' tö íyi buaë meke a' alà a̱. ¡E'
yita̱ buaë S'yḗ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö Wiköl Batse'r meraë yi tö ie' a̱ ikié ese a̱!”

Judiowak tö Jesús kkaté
(Mateo 12.22-30; Marcos 3.20-27)

14 Etökicha ta̱ Jesús tso' aknama trë'u̱kshkar wëm eköl a̱. Aknama tö wëm e' ttò̀
wöblëo̱'wa̱. Mik aknama mía̱, eta̱ wëm ttéka̱ne buaë. Wé̱pa ko̱s tö isué̱, e'pa tkirulune
iweblök. 15 Erë ie'pa we̱lepa tö iché: “Beelzebú dör bḗ, e' diché wa ie' tö ie'pa
trë'we̱keyal.”
16 Ie'pa we̱lepa skà é̱na Jesús tsa̱iak, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ikié ie' a̱ tö ì kḕ o̱r yi a̱ ese ú̱itö iwà
kkachoie tö moki̱ ie' patkë'bitu̱ Skëköl tö. 17 Erë ì bikeitseke ie'pa tö, e' sué̱wa̱ ie' tö, e'
kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ iché:
“S'se̱rke ká̱ etkḕ ki̱, e' ñì blabatsélor ta̱ iñippöke iwakpa ḕ ñita̱, kḕ wöklör, e' ta̱ ie'pa
wákpa ḕ ñì e̱ukewa kḕ diché ta̱'ia̱. Ñies ñì yamipa ḕ e̱' kéka̱ ñippök ñita̱, kḕ wöklör, e'
ta̱ ie'pa sulunewa̱ mía̱ sia̱rë. 18 Es ñies Satanás mú tö aknamapa trë'wé̱yal, e' ta̱ ie' tso'
ñippök iwakpa ḕ ta̱. ¿We̱s ì blúie ie' tso' e' se̱rmiia̱? A' icheke tö aknamapa trë'wé̱yal ye'
tö Beelzebú diché wa, e' kue̱ki̱ e' ché ye' tö. 19 Ye' tö itrë'ú̱payal Beelzebú diché wa, e̱'ma
¿yi diché wa a' klépa tö itrë'wè̱yalmi? Ie'pa kḕ a̱ itrënukyal Beelzebú diché wa. E' kue̱ki̱
¿we̱s a' tö ye' kkatèmi tö ye' tö itrë'we̱keyal Beelzebú diché wa? A' wakpa klépa tö iwà
kkacheraë tö a' ttè kḕ dör moki̱. 20 Aknamapa trë'wé̱yalyö Skëköl diché wa, e' ta̱ e' wà
kiane yënoie tö ì blúie Skëköl tso', e' ké̱wö dewa̱tke a' a̱.
21 “Mik wëm diché ta̱ië tö iu kkö'neke buaë tabè wa, ì wa, eta̱ ie' íyi ko̱s tso' blëule buaë.
22 Erë mik wëm skà datse̱ diché ta̱' ta̱ië shu̱te̱ ie' tsa̱ta̱, ñippök ie' ta̱, eta̱ e' e̱' aléka̱ iki̱ ta̱
íyi mik ie̱rblöke e̱' tsa̱tkoie ena ì skà ko̱s tso' ie' wa̱, e' yéttsa̱ se̱raa̱ iyöki̱, ta̱ ikakmémiitö
iyamipa a̱.*
23 “Yi kḕ dör ye' sini', ese dör ye' bolök. Yi kḕ tö ye' ki̱mè obeja kkö'nuk buaë, ese tö
obeja po'we̱kemi.

Aknama dene wëm a̱
(Mateo 12.43-45)

24 “Mik wimblu sulusi trëneshkar yile a̱, eta̱ imía̱ ká̱ sir poë wé̱ kḕ yi ku̱' ese ska'. Ie' tso'
ká̱ yulök se̱noie, erë kḕ ie' wa̱ iku̱ne. E' kue̱ki̱ ie' ibikeitsé: ‘Ye' mía̱ne wé̱ ye' trëneshkar
ee̱ se̱nuk.’ 25 Mik ie' demine wëm e' a̱, eta̱ ie' tö isué̱ tö wëm dör we̱s u shu̱iriule buaë
maneneë es. 26 Eta̱ ie' mía̱ iyamipa kí̱ yulök döka̱ kul suluë shu̱te̱ ie' tsa̱ta̱ ta̱ ie'pa ko̱s de
se̱nuk wëm e' a̱. Wëm e' mía̱ne suluë shu̱te̱ ke̱net tsa̱ta̱.”

Ayëcha buaë e' dör yi

27 Jesús tso' ttök, eta̱ alaköl eköl dur ee̱, e' tö iché a̱neule:
—¡Alaköl tö be' tsöo̱', be' talao̱', ayëcha buaë e'!
28 Erë ie' iiu̱té:
—¡Ayëcha buaë shu̱te̱, wé̱pa tö Skëköl ttè ttsé ta̱ idalöiekerakitö esepa!

Wé̱pa dör pë' suluë esepa kḕ tö Jesús tté klö'we̱ta̱'
(Mateo 12.38-42; Marcos 8.12)

29 Ie'pa kí̱ ñì dapa'wé̱ Jesús pamik, eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱: “A' dör pë' suluë. A' tö ye'
a̱ ikieke tö ì kḕ o̱r yi a̱ ese u̱yö iwà kkachoie tö moki̱ Skëköl tö ye' patkë'bitu̱. Erë ye'
tö ilè we̱raë etökicha ḕme iwà kkachoie, e' dör we̱s Jonás ta̱ ibak es. 30 Ì bak Jonás ta̱ e'
tö iwà kkayë' Nínive wakpa a̱ tö Skëköl tö ie' patkë'bitu̱ ie'pa pattök. Es ñies, ye' dör
S'ditsö Alà, e' tö iwà kkacheraë a' a̱ tö moki̱ Skëköl tö ye' patkë'bitu̱. 31 Aishkuö ta̱ mik

* 11:22 Ttè i' wa kiane chè tö Jesús e̱' aléka̱ Satanás ki̱, e' kue̱ki̱ ie' tö aknamapa trë'we̱keyal.

a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱, eta̱ alaköl datse̱ ká̱ bánet diwö tskirke e' o̱'mik[†] bak iká̱ blúie,
e' e̱' köraka̱ Skëköl wörki̱ a' kkatök tö a' dör pë' suluë. Ká̱ ia̱ia̱ë ie' dë'bitu̱ datse̱ ka̱mië
shu̱te̱ se' blú bak kiè Salomón wa̱ íyi jche̱r tai̱ë, e' ttö̀ ki̱ttsök. Erë i̱'ñe ta̱ ye' dur a' shu̱a̱, e'
dör Salomón tsa̱ta̱, erë a' kè̈ tö ye' ttö̀ iu̱tè. E' kue̱ki̱ alaköl e' tö a' kkateraë. 32 Mik Jonás
tö Nínive wakpa paut, e' tö ie'pa e̱r maneo̱'ttsa̱ Skëköl a̱, erë i̱'ñe ta̱ ye' dur íe̱rö, e' dör
Jonás tsa̱ta̱, erë a' kè̈ e̱r mane'ù̱ Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱
ki̱, eta̱ Nínive wakpa e̱' köraka̱ Skëköl wörki̱ a' kkatök.

Se' wöbla buaë ena se' wöbla suluë
(Mateo 5.15; 6.22-23)

33 “Kè̈ yi tö bö'wö tskepaka̱ ta̱ ibléwa̱itö ö ipatkéwa̱itö kalkuö diki̱a̱. E' skéie se' tö
itkekeka̱ ká̱kke̱ se' yamipa datse̱ e'pa wö a̱ ká̱ ñi'wo̱ie. 34 Se' wöbla dör we̱s bö'wö es se'
chkà ko̱s a̱. E' kue̱ki̱ se' wöbla dör buaë, e' ta̱ se' chkà ko̱s e' a̱ ká̱ olo ta̱' buaë. E' dör we̱s
se' e̱r dör buaë es, ì ko̱s yësyësë buaë, ese ki̱ se' e̱r me'rie. Erë se' wöbla dör suluë, e' ta̱
se' chkà ko̱s e' tso' stui a. E' dör we̱s se' e̱r suluë es, ì ko̱s suluë, ese ki̱ se' e̱r me'rie. 35 A'
e̱' kkö'nú buaë a̱s a' kè̈ e̱' ki̱tö'ù̱ tö a' wöbla wawër buaë, erë kè̈ iwawër buaë. 36 A' wöbla
dör buaë, e' ta̱ ì ko̱s buaë, ese wër buaë a' wa. E' dör we̱s a' se̱rke wé̱ bö'wö ñarke ke̱kraë
ee̱ es, kè̈ ku̱' stui a̱.”

Wëstela i̱na fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ta̱
(Mateo 23.1-36; Marcos 12.38-40; Lucas 20.45-47)

37 Mik Jesús tté o̱ne, eta̱ fariseowak eköl tö ie' kiémi chkök iu a̱. Eta̱ ie' mía̱ demi ee̱ e̱'
tkése̱r mesa kulé ki̱. 38 Erë fariseowak e' tö isué̱ tö kè̈ ie' wa̱ iulà pakò̈ne we̱s ie'pa wöblar
es, e' tö ie' tsiriwé̱ka̱. 39 E' kue̱ki̱ Jesús tö iché ie' a̱:
—A fariseowakpa, A' dör we̱s a' tka̱' ko̱s pa skueke a' tö iki̱kke̱ è̈ es. A' wër buaë, erë a'
e̱r suluë. A' dör akblökwakpa. A' ki̱ s'yamipa íyi ko̱s e' kianettsa̱ a' è̈ a̱. 40 ¡A' kè̈ é̱na ì a̱ne
yës! ¿A' kè̈ wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö se' chkà yö', e' è̈ tö se' e̱r yö'? 41 S'sia̱rëpa ki̱mú a' íyi
wa, eta̱ ì ko̱s a̱tdaë maneneë a' a̱.
42 ¡A fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! Ka̱köla tso' iëno chkè a̱ kiè menta ena ruda ena
iskà tso', ese ko̱s tsá̱ meke a' tö Skëköl a̱. Erë a' kè̈ se̱rku̱' yësyësë s'male̱pa ta̱. A' kè̈ tö
Skëköl dalëritseta̱', e' u̱k a' ka̱wöta̱ ñies.
43 ¡A fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! Kula' tso' a' ñì dapa'wo̱ wé a̱ këkëpa dalöiërta̱'
esepa a̱, ese ki̱ a' wöbatsö e̱' tkökse̱r. A' ki̱ ikiar tö a' shke̱'wè̱ we̱s këkëpa tai̱ë shke̱'wè̱ es,
wé̱ pë' tso' tai̱ë, e'pa wöwa.
44 ¡Wëstela i̱na a' ta̱! A' dör we̱s pö tso' kè̈ jche̱r yi wa̱ e' bata ki̱ s'shkörami es. Ishu̱ dör
ñá tai̱ë alar suluë, e' kè̈ alar ttsëne s'wa̱.
45 S'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa, ese tso' eköl ee̱, e' tö iché Jesús a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, mik be' tö e' ché fariseowakpa a̱, eta̱ ñies be' tso' sa' chök suluë.
46 Jesús tö iiu̱té:
—¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, wëstela i̱na a' ta̱ ñies! A' ttè dalöiëno tai̱ë
darërëë, ese meke a' tö s'male̱pa a̱ wà dalöiè we̱s dalì e̱kke̱ë iè s'ki̱ es, erë a' ulatska è̈
kè̈ tie̱ta̱'wa̱ a' tö ie'pa ki̱moie.
47 “¡Wëstela i̱na a' ta̱! A' tö Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa pö yuekene pa̱'a̱li̱, erë a'
yé̱pa tö ie'pa kötulur. 48 Es a' tso' iwà kkachök tö ì wamblë' a' yé̱pa tö, e' dör buaë a' a̱. A'
yé̱pa tö ie'pa kötulur, ta̱ i̱'ñe ta̱ a' tö ie'pa pö yuekene buaë.
49 “E' kue̱ki̱ Skëköl wa̱ íyi jche̱r tai̱ë, e' tö iyë'a̱tbak: ‘Ye' tö ye' ttekölpa ena ye' ttè
pakökwakpa patkeraë Israel aleripa a̱, eta̱ e'pa we̱lepa tterawa̱ ie'pa tö, ñies we̱lepa skà
we'ikeraë ie'pa tö.’ 50 Skëköl ttekölpa tai̱ë kötulur a' yé̱pa tö. Mik ká̱ i' yöne kuaë, 51 eta̱
Abel kötwa̱ Caín tö. E' itöki̱ a' yé̱pa bak tö Skëköl ttekölpa tai̱ë kötmi. Ibata kötwa̱rakitö
e' dör Zacarías. E' kötwa̱ ie'pa tö ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ e' ena iwé e' shu̱sha̱. Skëköl

† 11:31 diwö tskirke e' o̱'mik: Si'kuaie ttè e' dör sur. Kè̈ se' wa̱ ijche̱r tö i̱ma e' chèmisö bua'ie se' ttö̀ wa.

ttekölpa ko̱s kötulurbak a' yé̱pa tö, e' nuí̱ kierane ie' tö a' ena wé̱pa dör a' es, e'pa a̱. Moki̱
ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl ttekölpa ko̱s kötulur a' yé̱pa bak e'pa tö, e' nuí̱ kue̱ki̱ a' ena wé̱pa
dör we̱s a' es, esepa weirdaë sia̱rë.
52 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, wëstela i̱na a' ta̱! A' wa̱ Skëköl yëkkuö tso',
e' dör we̱s ukkö yottsa̱ tso' es a̱s se' wa̱ ijche̱r tö we̱s Skëköl dör. Erë e' kkëu̱k a' tso' a'
male̱pa yöki̱. A' kë̀ wa̱ ijche̱r moki̱ tö we̱s Skëköl dör, ñies wé̱pa ki̱ e' kiane jche̱noie, esepa
wöklö'we̱ke a' tö a̱s ie'pa kë̀ wa̱ ijche̱r.”
53 Eta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ u e' a̱. S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena fariseowakpa uluneka̱
tai̱ë ie' ki̱. Ie'pa tö ie' chakémi tai̱ë ttè darërëë wa. 54 Ie'pa é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ ittè ki̱
ikkatoie.

12

A' e̱' kkö'nú fariseowakpa yöki̱
(Mateo 10.26-27)

1-3 Eta̱ pë' dapane tai̱ë Jesús ska' döka̱ miles, e'pa tërke ñì mik tai̱ë. Jesús tö ichémi
ittökatapa a̱ ke̱we: “A' e̱' kkö'nú fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ yöki̱. E' wà kiane chè tö
a' e̱' kkö'nú we̱s ie'pa se̱r e' yöki̱. Ie'pa e̱' wamblö̀ suluë, erë ie̱' ö̀rak tö ie'pa dör buaë
s'male̱pa tsa̱ta̱. Kë̀ ì ku̱' blëulewa̱ ese kë̀ kkayërpawa̱ aishkuö ta̱. Ese ko̱s jche̱rdane. Ì̀
cheke a' tö bikeitsè a' tö tö kë̀ ittsë̀ne, ese ttserane sulitane tö. Ì̀ ko̱s cheke a' tö asas ukkö
wötëulewa̱ shu̱a, ese yërdane a̱neule sulitane kukua. E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú a̱s a' kë̀ e̱' ö̀
we̱s ie'pa es.

Yi yöki̱ s'ka̱wöta̱ suanuk
(Mateo 10.28-31)

4 “A ye' yamipa, kë̀ a' suanuk yi tö s'tteta̱'wa̱ esepa yöki̱. Ie'pa tö s'ttéwa̱, erë e' ukuöki̱
ta̱ kë̀ we̱s ie'pa a̱ se' o̱nukia̱. 5 Erë sú̱yö a' a̱ ichè tö yi yöki̱ a' ké suanuk. A' suanú Skëköl
yöki̱. Ie' tö a' ttèwa̱mi, e' ukuöki̱ ta̱ ie' wa̱ diché ta̱' a' u̱yowa̱ bö' ké̱ a̱. Ye' tö iskà chène a'
a̱, a' suanú ie' yöki̱.
6 “Dúla ske̱l tuè̱ tottola, inuköl böt wöshkila è̱, erë ie'pa kë̀ ska' Skëköl e̱r chöta̱'wa.
7 Ñies a' kë̀ ska' ie' e̱r chöpawa. Dö̀ a' tsa̱kö bitö tso' shta̱o̱ule ie' wa̱. Ie' a̱ ta̱ a' tuè̱ tai̱ë
tkö̀ka̱ dúla tso' tai̱ë ese tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ kë̀ a' suanuk.

Wé̱pa kë̀ jaëne Jesús ki̱
(Mateo 10.32-33; 10.19-20)

8 “Yi e̱' chö̀ sulitane wörki̱ tö ie' dör ye' dör S'ditsö Alà, e' ttökata, e' ta̱ ese cheraëyö
Skëköl biyöchökwakpa wörki̱ tö ie' dör ye' ttökata. 9 Erë yi tö iblé sulitane wörki̱ tö ie' kë̀
dör ye' ttökata, e' ta̱ ñies ibleraëyö Skëköl biyöchökwakpa wörki̱ tö ie' kë̀ dör ye' ttökata.
10 “Yi tö, ye' dör S'ditsö Alà, e' ché suluë, e' nuí̱ olo'yèmi Skëköl tö iki̱. Erë yi tö Wiköl
Batse'r ché suluë, e' kë̀ ki̱ inuì̱ olorpa.
11 “Mik pë' tö a' klö'wé̱wa̱ tsé̱mi kkatè ye' ttè kue̱ki̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ ö
s'shu̱lökwakpa wörki̱ ö s'wökirpa wörki̱, eta̱ kë̀ a' tkinuk tö ì chèmi a' dör e̱' tsa̱tkoie.
12 E' wösha̱ ta̱ Wiköl Batse'r tö ttè eraë a' a̱ chè ie'pa a̱.”

Inuköl blú eköl e' e̱r me'rie inuköl è̱ ki̱

13 Pë' dapane tai̱ë e' eköl tö Jesús a̱ iché:
—A s'wöbla'u̱kwak, ichő ye' ël a̱ tö sa' yë́ íyi ukuö a̱te̱ ko̱s e' blatő̱ö, ye' icha mú ye' a̱.
14 Jesús tö iu̱té:
—A wëm, ye' kë̀ dör a' íyi shu̱lökwak, ñies ye' kë̀ dör a' íyi blatökwak.
15 Ñies Jesús tö iché:
—Se̱ne chő̱k e' kë̀ döku̱' s'ulà a̱ íyi tso' s'wa̱ tai̱ë ese wa. E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú íyi kkechè
tai̱ë ese ko̱s yöki̱.

16 Eta̱ Jesús tö ttè kleé ie'pa i' es: "Wëm eköl dör inuköl blú ta̱i̱ë, e' tö íyi wöwé̱ ta̱i̱ë
shu̱te̱ iká̱ ki̱. 17 Ie' tö ibikeitsè: 'Ye' íyi wöne ta̱i̱ë ¿we̱s e' wè̱mi ye' tö? Kè̀ ichë'ka̱ia̱ iwé
a̱.' 18 Eta̱ ie' tö ichè: 'Ye' é̱na ia̱ne tö we̱s ye' tö iwè̱mi. Sú̱yö iwé tkèttsa̱ ské yuèka̱ne
pa̱'a̱li̱, bërie shu̱te̱, e' a̱ ye' iyiwö ko̱s ena ì ko̱s tso' ye' wa̱ e' blekeyö. 19 E' ukuöki̱ ta̱ ie'
tö ibikeitsé: íyi tso' ta̱i̱ë ye' wa̱ blëule, e' mik ye' se̱rmi dò̀ duas ta̱i̱ë. E' kue̱ki̱ sú̱ ye' e̱nù,
chkò̀, di'yò̀, ttsë'r buaë.' 20 Erë Skëköl tö iché ie' a̱: 'Be' kukuò̀ darërëë, bé̀rë nañewe be'
duöwa̱raë, eta̱ ì ko̱s tso' be' wa̱ blëule, e' a̱te̱ pë' kua̱'ki̱ ulà a̱.' " 21 Eta̱ Jesús tö iché: "Es
itköraë wé̱ tö íyi blé ta̱i̱ë iwák a̱ ká̱ i' a̱, erë kè̀ se̱rku̱' we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, ese wák dör
sia̱rë Skëköl a̱."

Kè̀ a' tkinuk ì ki̱
(Mateo 6.25-34)

22 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱: "Ye' tö a' a̱ ichè: Kè̀ a' tkinuk ì kiane a' ki̱
se̱noie, chkeie, datsi'ie, ìie, ese ko̱s ki̱. 23 S'tso' ttsë'ka e' kè̀ dör chkök è̀me, ñies s'chkà kè̀
dör datsi' è̀ ioie. 24 Dù sa̱ú̱ a' tö. Ie'pa kè̀ tö ì kuatketa̱' ì wöshteta̱' kè̀ tö chkè bleta̱', erë
Skëköl tö ie'pa tieke. E' yita̱ ie' a̱ ta̱ a' tuè̱ ta̱i̱ë dù ko̱s tsa̱ta̱. 25 A' tkirke ta̱i̱ë e̱' ki̱, e' kè̀ tö
a' a̱ ka̱wö kí̱ mepa se̱noie ekuölö è̀. 26 E' dör tottola erë kè̀ a' a̱ io̱r. ¿We̱s a' tkirke íyi malè̱
ki̱?

27 "A' tö ma'ma wörkua bua'buaala ese sa̱ú̱ we̱s italar, kè̀ kaneblöta̱', kè̀ datsi' yueta̱'.
Eré̀ blu' bak kiè Salomón, e' wa̱ íyi ulitane bua'buaë bak ta̱i̱ë, erë ye' tö a' a̱ ichè tö ie'
datsi' bua'bua, e' kè̀ wër buaë we̱s ma'ma wër es. 28 Ka̱kö sué̱sö i̱'ñe, bule ta̱ iñanewa,
erë Skëköl tö iki̱tkeke buaala iwörkua wa. Ie' tö ka̱kö ki̱tkeke es, ¡e' yita̱ ie' tö a' kianeia̱
e̱rblò̀ buaë ie' mik, e' paieraë! 29 E' kue̱ki̱ kè̀ a' e̱r mukwa̱ chkè ki̱, di'yè ki̱, ese ko̱s kè̀ ki̱ a'
tkinuk. 30 Pë' kè̀ tö Skëköl dalöiè esepa tkirke ta̱i̱ë íyi ko̱s ekkë ki̱. Erë ì ko̱s kiane a' ki̱ e'
jche̱rtke a' Yé̀ wa̱. 31 E' skéie ì ko̱s blúie Skëköl tso' e' ki̱ a' e̱r mú ke̱weie. A' tö iwé̱ es, e'
ta̱ ñies íyi ñekkë döraë a' ulà a̱."

Íyi buaë bleke ká̱ jaì a̱
(Mateo 6.19-21)

32 "A ye' obejapala, kè̀ a' suanuk ì yöki̱. A' kè̀ dör ta̱i̱ë, erë S'yé̀ e̱r buaë chöke a' a̱. Ie'
tö a' shu̱shté a̱s ì blúie ie' tso' e' dò̀ a' ulà a̱ ie' ta̱ ñita̱. 33 Ì tso' a' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ ta̱
iské mú s'sia̱rëpa a̱. Ì dör buaë Skëköl a̱, e' ú̱, eta̱ es a' a̱ íyi bua'bua blërdaë ká̱ jaì a̱ we̱s
inuköl blèsö, ì kè̀ nurta̱'wa̱, ese a̱ es. Ee̱ akblökwakpa kè̀ a̱ iekiblënuk, ñies powak kè̀ a̱
ikatanukwa̱. 34 Wé̱ a' íyi bua'bua tso' ee̱ a' e̱r me'rie ñies, e' kue̱ki̱ a' íyi bló̀ ká̱ jaì a̱."

A' tso' e̱rki̱ Jesús datse̱ne e' panuk

35-36 "A' tso' e̱rki̱ we̱s kanè mésopa tö iwökir tso' ulabatsè ké̱wö tkö'u̱k datse̱ne, ese
panè es. Ie'pa tso'tke ie' panuk datsi' iënetke ikanewo̱ie, ibö'wö tskéka̱tke buaë. Mik
iwökir de ta̱ ichaké ukkö a̱, eta̱ bet ta̱ ie'pa ukkö ppée ie' a̱. 37 Wé̱pa kué̱ iwökir tö ttsë'ka
ie' panuk mik ide eta̱, ayëcha bua esepa. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ie' e̱' paiöraë we̱s chkè
watiökwak es ta̱ ikanè mésopa keraëitö e̱' tkökse̱r kula' ki̱ ta̱ ie'pa tieraëitö chkè buaë
wa. 38 Kanè mésopa kué̱ iwökir tö ttsë'ka ie' panuk ká̱ sha̱böts alè ö ká̱ ñirketke alè eta̱,
ayëcha buaë esepa. 39 Erë a' é̱na ia̱nú tö u wák mú wa̱ ijche̱r tö we̱kkë akblökwak datse̱,
e̱'ma ie' kè̀ tö ka̱wö mepa yi a̱ dökwa̱ iíyi ekiblök. 40 Es ñies ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ne
mik a' kè̀ ku̱' ye' panuk eta̱, we̱s akblökwak es. E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱."

Kanè mésopa böl eköl dör buaë, eköl dör suluë
(Mateo 24.45-51)

41 Pedro tö Jesús a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ttè wakleébö ¿e' dör sa' è̀ a̱ ö sulitane a̱?

42 Ie' iiu̱té: “Kanè méso yësyësë ka̱bikeitsö̀ buaë, ese mekeka̱ iwökir tö imale̱pa
kue̱bluie ie'pa tiök ke̱kraë mik kë̀ iku̱' e' dalewa. 43 Iwökir dene ta̱ ikué̱itö iu̱k we̱s iyëneia̱
es, e' ta̱ ayëcha e' dör buaë ie' a̱. 44 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kanè méso e' meraka̱itö, ie'
wa̱ íyi tso' ko̱s, e' kue̱bluie. 45 Erë kanè méso ñe' e̱rbikö̀ tö ‘ye' wökir kë̀ döpane bet.’
E' kue̱ki̱ ie' tö imale̱pa wëpa ena alakölpa ppémi darërëë. Ñies ie' chkémi, di'yémi tai̱ë
ena ie̱' ttémi blo' wa. 46 Erë idiwö ena iké̱wö kë̀ wa ie' ku̱' ipanuk, eta̱ iwökir dörane ta̱
iwe'ikeraitö sia̱rë wömerattsa̱ weinuk we̱s pë' kë̀ e̱rblöta̱' Skëköl mik esepa es.
47 “Kanè méso wé̱ wa̱ ì kiane iwökir ki̱, ese jche̱r buaë, erë ie' kë̀ wa̱ ì o̱ne yës, kë̀ tö
ittö̀ dalöiè, ese we'ikeraë iwökir tö sia̱rë. 48 Erë kanè méso wé̱ kë̀ wa̱ ijche̱r ta̱ e' tö ì suluë
wamblé, e' ta̱ ese we'ikeraë iwökir tö erë kë̀ tai̱ë. Wé̱pa a̱ imène tai̱ë kanebloie Skëköl a̱,
esepa a̱ ikieraëitö tai̱ë. E' sù̱ wé̱pa a̱ imène tai̱ë shu̱te̱, esepa a̱ ikieraëitö tai̱ë shu̱te̱. Ko̱s
se' a̱ imène e' mik se' a̱ ichakirdaë.

Jesús tté kue̱ki̱ se' ñì blabatsöraë
(Mateo 10.34-36)

49 “Ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ s'aláu̱k we̱s bö' tai̱ë wöbatska̱ ese tö s'aláwè̱ es, e' mú wöbatska̱tke.
50 Erë ke̱we ta̱ ye' weirdaë sia̱rë, e' ka̱wöta̱ dalë'ttsèyö, e' tö ye' e̱riawe̱ke tai̱ë dö̀ mik itka
eta̱. 51 ¿A' ibikeitsé tö ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ a̱s a' se̱r bë̀rë ñita̱? Ye' ichè, au. E' skéie ye'
dë'bitu̱ a' blabatsök. 52 I' ta̱ iñak tkënewa̱mitke, se' se̱rke ske̱l ñita̱, e' ñì blabatsöraë ye'
ttè kue̱ki̱, böl ñippöraë mañal ta̱, mañal ñippöraë böl ta̱. 53 Iyé̱ ñippöraë ilà wëbie ta̱ ena
ilà ñippöraë iyé̱ ta̱; imì ñippöraë ilà busi ta̱ ena ilà ñippöraë imì ta̱; yàk ñippöraë iyàk ta̱.”

Ì we̱ke Jesús tö e' wà kë̀ a̱ne ie'pa é̱na
(Mateo 16.1-4; Marcos 8.11-13)

54 Ñies Jesús tö ie'pa a̱ iché: “Mik a' isué̱ tö ka̱li̱ moneka̱ diwö mi'ke e' ëka̱, eta̱ a' tö
icheke ‘ka̱li̱ yërdaë’, eta̱ moki̱ iwà yërdaë. 55 Mik a' ittsé tö siwa̱' datse̱ ká̱ sir poë e' ëka̱,
eta̱ a' tö icheke ‘dìba a̱rdaë’, eta̱ moki̱ iwà a̱ne. 56 ¡A' e̱' ö̀ suluë! A' é̱na ia̱ne mik ka̱li̱ yërmi,
mik dìba a̱rmi, erë ì u̱k ye' tso' iwà kkachoie tö yi dör ye', ¿we̱s kë̀ e' wà a̱ne a' é̱na? ¡A'
kë̀ wa̱ ì jche̱r tai̱ë we̱s a' ibikeitseke es!”

A' ñì shu̱lö́
(Mateo 5.25-26)

57 “¿Ì kue̱ki̱ a' kë̀ a̱ ibikeits tö ì dör buaë, ì dör suluë Skëköl a̱? 58 Yile tö a' kkaté nuì̱
kue̱ki̱ e' wa̱ a' mí s'shu̱lök wé a̱, e' ta̱ ima'ú̱ shu̱lè ie' ta̱ ñala̱ ki̱ a̱s ie' kë̀ tö a' wömùttsa̱
s'shu̱lökwak ulà a̱ we'ikè. A' kë̀ tö iwè̱ es, e' ta̱ s'shu̱lökwak tö a' wömerattsa̱ s'shkëkipa
ulà a̱ ta̱ e'pa tö a' wöterawa̱ s'wöto wé a̱. 59 Ye' tö a' a̱ ichè tö kë̀ a' döpattsa̱ dö̀ mik a' tö
nuì̱ e' patué̱ttsa̱ se̱raa̱ eta̱. E' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ ka̱m iwà dö̀ a' ki̱ e' yöki̱.”

13

S'ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k Skëköl a̱

1 E' è̱ ké̱wö ta̱ pë' we̱lepa tso' ee̱, e'pa tö iché Jesús a̱ tö Galilea wakpa wëpa we̱lepa tso'
iyiwak jchök mè Skëköl a̱ iwé a̱. E' dalewa Pilato tö ie'pa ttökulur patké ta̱ ipé̱ shu̱tuéka̱
iyiwak jchëne e' pé̱ ta̱.
2 Jesús tö iché ie'pa a̱: “¿Ima a' e̱rbikö̀? ¿Galilea wakpa kötulur ñe'pa dör pë' sulusipa
tkö̀ka̱ imale̱pa tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa weine es? 3 Ye' tö iché au, kë̀ idör es. Erë a' kë̀ e̱r
mane'ù̱, e' ta̱ ñies a' wákpa ko̱s duölurdaë. 4 Ñies u tso' Jerusalén kiè Siloé, e' yöule ka̱kke̱ë
ák wa, mik e' anebitu̱ a̱neka̱ ie'pa ki̱, eta̱ ie'pa duo döka̱ dabom eyök ki̱ pàköl (18). ¿Ima
a' e̱rbikö̀? ¿Ie'pa duolur ñe'pa ki̱ inuì̱ tso' tkö̀ka̱ Jerusalén wakpa male̱pa tsa̱ta̱? 5 Ye' tö
a' a̱ ichè au, kë̀ idör es. Erë a' kë̀ e̱r mane'ù̱ Skëköl a̱, e' ta̱ ñies a' duölurdaë.”

Higuera klö̀ tté wà pakè Jesús tö

6 Jesús tö ttè kleé ie'pa a̱ i' es: “Wëm eköl wa̱ kal kiè higuera tso' tkëule elka idali shu̱a̱.
Ie' mía̱ iwö yulök, erë kë̀ iwö ta̱' yës. 7 E' kue̱ki̱ ichéitö idali kkö'nukwak a̱: ‘I' ta̱ duas
mañal, ye' de ke̱kraë higuera wö yulök, erë kë̀ iwö ta̱'. E' kue̱ki̱ itṍöbö a̱s kë̀ iku̱' àr ëanas.’
8 Erë idali kkö'nukwak tö iché: ‘A këkëpa, a̱s iaria̱ duas ek. Sú̱yö iwì paiklè kapöli tkèka̱
iki̱. 9 E' wa sö isué̱ tö duas ëtö ta̱ iwörmi e̱'ma buaë idir. Erë kë̀ iwöne, e' ta̱ iteerasö.’ ”

Alaköl eköl wököulewa̱ e' bua'wé̱ne Jesús tö

10 E̱no diwö et a̱ Jesús tso' s'wöbla'u̱k Skëköl ttè wa ñì dapa'wo̱ wé etkue a̱. 11 Eta̱ ee̱
alaköl tso' eköl tteke wimblu sulusi tö wököulewa̱. Ie' kirirke es, e' ki̱ duas de dabom
eyök ki̱ pàköl (18). Kë̀ ie' a̱ e̱' wödurka̱ yësyësë. 12 Mik Jesús tö isué̱, eta̱ ikiéitö e̱' ska' ta̱
ichéitö ia̱:
—A tayë, be' buanene. Duè tö be' kiri'we̱ke, e' ulà a̱ be' tkashkar.
13 Eta̱ ie' ulà méka̱ iki̱ ta̱ iwödunekane yësyësë ta̱ Skëköl ki̱kéka̱miitö tai̱ë. 14 Erë Jesús
tö alaköl bua'wé̱ne e̱no diwö a̱, e' kue̱ki̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé e' wökir uluneka̱ iki̱ tai̱ë.
E' kue̱ki̱ ie' tö iché pë' dapane ee̱ e'pa a̱:
—Domingo etö shu̱a̱ ká̱ tso' kul. Ká̱ teröl dör se' a̱ kanebloie. Ká̱ teröl shu̱a̱ a' shkṍ í̱e
bua'wè̱ne. Kë̀ a' kine e̱no diwö a̱ bua'wè̱ne.
15 Jesús tö iché ie' a̱:
—¡A' e̱' ò̀ suluë! E̱no diwö a̱ a' ulitane tö a' iyiwak wöttseeke ta̱ itse̱kemi di' yök. 16 Tayë
i' dör Abraham aleri, e' tso' klöulewa̱ Satanás ulà a̱ döka̱ duas dabom eyök ki̱ pàköl (18)
we̱s iyiwak moulewa̱ es. Eré̱ i̱'ñe dör e̱no diwö, erë ¿we̱s a' kë̀ ki̱ ikiane tö iwöttsèeyö
aknama yöki̱?
17 Mik Jesús tö e' ché, eta̱ ibolökpa jaëneka̱ tai̱ë. Erë pë' male̱pa ttsë'nerak buaë, ì buaë
ko̱s wé̱ Jesús tö e' kue̱ki̱.

Mostaza wö tté
(Mateo 13.31; Marcos 4.30-32)

18 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl tso' ¿we̱s e' dör? ¿Ttè wé̱ wa yö ikleèmi? 19 E' dör
we̱s mostaza wö tkéwa̱ wëm eköl tö íyök a̱ es. Mostaza wö dör tsirlala, erë itskine talane
bërie kalie, ese ulà tsa̱ka̱ dù u yuöke.”

Pan wölöwo̱ka̱ tté
(Mateo 13.33)

20 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl tso' ¿ttè wé̱ wa yö ikleèmi? 21 E' dör we̱s pan
wölöwo̱ka̱ wötué tayë tö harinachka mañayök a̱ es. E' tö harinachka, e' ko̱s wölöwé̱ka̱
tai̱ë.”

Ukkö tsitsir
(Mateo 7.13-14,21-23)

22 Jesús dami Jerusalén ñalé̱ wa, eta̱ ee̱ ká̱ tso' tseë, ká̱ blublu ena ká̱ tsitsir, e' wakpa
wöbla'we̱ke Jesús tö. 23 Eta̱ yile tö ie' a̱ ichaké:
—A këkëpa ¿yëne tö kë̀ yi tsa̱tkërpa tai̱ë?
Ie' iu̱té:
24 —Tsa̱tkè wékkö dör tsir. Tai̱ë pë' tö ima'we̱raë shkökwa̱ia̱, erë kë̀ ie'pa döpawa̱. E'
kue̱ki̱ a' e̱' diché iṍ shkökwa̱ia̱. 25 Mik u wák e̱' kéka̱ tö ukkö wötéwa̱, eta̱ a' tso' u'rki̱, e'pa
tö ie' kieke ukkö a̱. A' tö ichakeke: ‘A këkëpa, be' ukkö kköppṍö sa' a̱.’ Erë ie' tö a' iu̱teraë:
‘Kë̀ ye' wa̱ a' su̱ule.’ 26 Eta̱ a' tö icheraë ie' a̱: ‘Sa' chka' be' ta̱. Sa' di'ya' be' ta̱. Be' tö sa'
wöblao̱' sa' ká̱ a̱.’ 27 Erë ie' tö a' iu̱teraë: ‘Kë̀ ye' wa̱ a' su̱ule. A' dör ì sulu wamblökwakpa,
a' yúshka bánet ye' yöki̱.’ 28 Mik a' tö Abraham, Isaac, Jacob ena Skëköl ttekölpa ko̱s e'pa
sué̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱, erë a' u̱yanettsa̱ bánet, eta̱ a' i̱uraë sia̱rë a' kà yilitdawa̱ weine
kue̱ki̱. 29 S'ditsö datse̱ ká̱ wa'ñe, esepa döraë chkök buaë ì blúie Skëköl tso' e' a̱. 30 Es se'
we̱lepa kë̀ dalöiërta̱' ká̱ i' a̱, esepa dalöiërdaë tai̱ë aishkuö ta̱. E' sù̱ se' we̱lepa dalöiërta̱'
tai̱ë ká̱ i' a̱, esepa a̱tdaë ibataie aishkuö ta̱.

Jesús e̱riane Jerusalén wakpa dalërmik
(Mateo 23.37-39)

31 E' wösha̱ ta̱ fariseowakpa we̱lepa de Jesús ska' ta̱ ichéitörak ia̱:

—Herodes é̱na be' ttakwa̱, e' kue̱ki̱ be' yúshka ká̱ bánet.

32 Jesús tö ie'pa iu̱té:

—A' yú ta̱ ichő s'ki̱tö'u̱kwak ñe' a̱: 'I̱'ñe ena bule ye' tso' aknamapa trë'u̱kyal, ñies
s'bua'u̱kne, böiki ta̱ ye' kanè e̱ne.' 33 Ye' mitke i̱'ñe, e' shkö̀mi bule böiki tkörö Jerusalén
wé̱ ie'pa wöblane Skëköl ttekölpa bak e'pa ttökulur ee̱, e' kue̱ki̱ ye' kë̀ ttepawa̱ íe̱.
34 ¡A Jerusalén wakpa, Skëköl ttekölpa ko̱s ttekewa̱ a' tö ke̱kraë! ¡Ñies ittè pakökwakpa
patkeke ie' tö a' a̱, e'pa ttekewa̱ a' tö ák wa! ¡We̱kkë ye' e̱rkiè tö ye' mú a' dapa'wè̱ e̱' ska'
we̱s dakro mitchke tö ila'rla dapa'wè̱ ipik diki̱a̱ es, erë kë̀ a' ki̱ ikiane yës! 35 Ye' ttö̀ ttső,
Skëköl kë̀ tö a' ká̱ kkö'nepaia̱. Ye' tö a' a̱ ichè tö a' kë̀ tö ye' sue̱paia̱ dö̀ mik ye' dene eta̱.
E' ké̱wö ska' ta̱ a' tö ye' cheraë: '¡Ayëcha buaë yi datse̱ Skëköl ttö̀ wa e'!'

14

Wëm eköl iëneka̱ tai̱ë e' bua'wé̱ Jesús tö

1 Etökicha ta̱ e̱no diwö a̱ Jesús mía̱ chkök fariseowakpa wökir eköl, e' u a̱. Eta̱ ee̱
fariseowakpa we̱lepa tso' iweblök krereë ikkatoie ilè ki̱. 2 Eta̱ wëm eköl kirirke iëneka̱
tai̱ë, e' de dur Jesús wörki̱. 3 Eta̱ Jesús tö ichaké s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa a̱ ena
fariseowakpa a̱:

—¿Ka̱wö ta̱' se' a̱ s'bua'u̱kne e̱no diwö a̱?

4 Erë ie'pa kë̀ wa̱ ie' iu̱tëne yës. Eta̱ Jesús tö wëm e' klö'wé̱ ta̱ ibua'wé̱itö ta̱ ichéitö ia̱:
'Be' yúshka.' 5 Eta̱ ie' tö iché fariseowakpa a̱:

—A' alà ö a' baka a̱nemi di' biule uk a̱ e̱no diwö a̱, e' ta̱ bet a' mía̱ iyöktsa̱.

6 Ie'pa kë̀ a̱ ie' iu̱tëne yës.

Ska̱wöta̱ e̱' ökwa s'male̱pa yöki̱

7 Jesús isué̱ tö pë' shke̱ñaule chkök, e'pa we̱lepa tö kula' tso' këkëpa dalöiërta̱' tai̱ë,
esepa a̱ ese shu̱shté e̱' tkoie. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa patté i' es:

8 —Mik yile tö a' we̱le shke̱ñé ulabatsè ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ kë̀ a' e̱' tkökse̱r kula' tso' këkëpa
tai̱ë a̱ ese kulé ki̱. Isalema këkëpa dalöiërta̱' tai̱ë a' tsa̱ta̱ ese de, 9 eta̱ yi tö a' shke̱ñé, e'
tö ichè a' a̱: 'Be' we'ikèyö, kula' se̱ mú këkëpa i' a̱ e̱' tkoie.' Eta̱ a' jaërka̱mi tai̱ë, miraë e̱'
tkökse̱r kula' tso' se' ësepa a̱ ese ki̱. 10 E' skéie, mik yi tö a' shke̱ñé, eta̱ a' e̱' tkőse̱r kula'
tso' se' ësepa a̱ ese kulé ki̱. Es mik yi tö a' shke̱ñé, e' de a' ska', eta̱ ie' tö ichè be' a̱: 'A yami,
be' yú e̱' tkökse̱r kula' tso' këkëpa a̱, ese kulé ki̱.' Es pë' ko̱s tso' ee̱, e'pa tö a' dalöieraë
we̱s këkëpa tai̱ë es. 11 Yi e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë, ese a̱rdawa diöshe̱t, erë yi e̱' wöéwa, ese ki̱kardaka̱
tai̱ë.

12 Wëm tö ie' shke̱ñé chkök, e' a̱ Jesús tö iché ñies:

—Mik be' tö pë' shke̱ñeke chkök be' ska' ö di'yök be' ska', eta̱ be' sini'pa ena be' ëlpa
ena be' yamipa male̱pa ena inuköl blúpa se̱rke tsi̱net be' pamik, esepa ko̱s kë̀ shke̱ñar.
Ie'pa tö be' shke̱ñèmine, eta̱ es be' ulà a̱ iské detke. 13 E' skéie mik be' ka̱wö tkö'u̱ke, eta̱
s'sia̱rëpa ena s'yulḗpa ena s'klö̀ bachiulewa̱ ena s'wöbla kë̀ wawër, esepa shke̱ñú. 14 Ie'pa
kë̀ a̱ iské menukne be' a̱. Erë mik s'se̱r yësyësë, esepa duowa̱ shke̱neka̱ aishkuö ta̱, eta̱
Skëköl tö be' a̱ iské meraë, e' tö be' ttsë'we̱raë buaë.

Ké̱wö tai̱ë e' tkö'wé̱
(Mateo 22.1-10)

15 Wëm eköl tkër chkök mesa ki̱ ie'pa ta̱, mik e' tö ì ché Jesús tö e' ttsé, eta̱ ie' tö iché
ia̱:

—Wé̱pa ka̱wö tkö'we̱raë buaë aishkuö ta̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱, ayëcha buaë esepa.

16 Jesús tö ie' a̱ iché:

—Wëm eköl tö ka̱wö tkö'we̱ke tai̱ë ta̱ ie' tö tai̱ë pë' shke̱ñé. 17 Mik ika̱wö tkö'u̱ke e'
diwö de, eta̱ ie' tö iché ikanè méso a̱: 'Se' ka̱wö tkö'u̱ke, e' tso'tke kaneo̱ule e' kue̱ki̱ be'
yú s'kiule ko̱s e'pa a̱ ichök tö a' shkő ka̱wö tkö'u̱k.' 18 Erë ie'pa ulitane tö iché kanè méso
a̱: 'Wëstela be' ta̱, erë sa' wötkërke tai̱ë, kȅ sa' dȍpa.' Itsá̱ tö iché ie' a̱: 'E̱rpa ye' tö ká̱
tué̱ e' sa̱u̱k ye' mi'ke, e' kue̱ki̱ ye' kȅ dȍpa. Ye' kköchȍ be' a̱ tö e' olo'yő ye' ki̱.' 19 Iskà
tö iché: 'Baka wë'ñe tué̱yö kanebloie dabop, e' wà ma'u̱k ye' mi'ke, e' kue̱ki̱ ye' kȅ dȍpa.
Ye' kköchȍ be' a̱ tö e' olo'yő ye' ki̱.' 20 Iëköl tö iché: 'Írö ye' ulabatséwa̱, e' kue̱ki̱ kȅ ye'
dȍpa.' 21 Ikanè méso bite̱ane iwökir ska' ta̱ ì ko̱s ché ie'pa tö ie' a̱ e' chéne ie' tö. Eta̱ u
wák uluneka̱ tai̱ë ta̱ ichéitö ia̱: 'Be' yú bet ñala̱ kibi ki̱, ñies ñala̱ male̱pa ki̱, ta̱ s'sia̱rëpa
ena s'yulḗpa ena s'wöbla kȅ wawër ena s'klȍ bachiulewa̱, esepa tsúbitu̱ íe̱ ka̱wö tkö'u̱k
ye' ta̱.' 22 Bḗrë ta̱ kanè méso dene, e' tö iché iwökir a̱: 'A këkëpa, ì u̱k be' tö ye' patké, e'
wé̱tke ye' tö, erë be' u ka̱m wà iër.' 23 Eta̱ iwökir tö iché ie' a̱: 'Be' skà yúne u tso' bánet
ese ñalé̱ ko̱s wa, eta̱ pë' kő shkökwa̱ ye' u a̱ a̱s iwà iërka̱. 24 Ye' tö ichè tö wé̱pa shke̱ña' ye'
tö ke̱we, e'pa kȅ wé̱ne ka̱wö tkö'ȕpa ye' ta̱.'

Jesús ttökataie se̱ne e' dör darërë
(Mateo 10.37-38)
25 Tai̱ë pë' mir Jesús itöki̱ ta̱ ie' e̱' wötrée ta̱ ichéitö ie'pa a̱: 26 "Yi se̱nak ye' ttökataie,
erë kȅ ié̱na ye' dalër iyḗ, imì, ilaköl, ila'r, iëlpa, ikutapa tsa̱ta̱, ñies iwák tsa̱ta̱, e' ta̱ ese
kȅ dȍpa ye' ttökataie. 27 Yi kȅ e̱' chȍ weinuk dȍ ittèwa̱ krus mik ta̱ ise̱r we̱s ye' ttökata
es, ese kȅ dȍpa ye' ttökataie. 28 Ichȍsö tö a' we̱le é̱na u yuak bërie. Ke̱we ie' e̱' tkökese̱r
ibikeitsök tö ko̱s u e' tuè̱ isuo̱ie tö inuköl dömika̱ ö kȅ idȍpaka̱ iyuoie. 29 Erë ie' kȅ wa̱
ibikeitse̱ ke̱we, e' ta̱ ie' tö ichkí tuléwa̱ ta̱ inuköl kȅ ta̱'ia̱ iyuoie. Sulitane tö isuè̱mi, e'pa
tö ie' wayueraë. 30 Ie'pa tö ichèmi: 'Wëm wí̱ u yuémi, erë kȅ ie' a̱ iyöneia̱.' 31 Ñies ká̱ blu'
we̱le wa̱ ijche̱r tö ká̱ kua̱'ki̱ blu' datse̱ ñippök ie' ta̱, e' ta̱ ie' e̱' tkörase̱r ibikeitsök ke̱we: 'Ye'
wa̱ ñippökwakpa tso' döka̱ 10.000. Ye' bolök wa̱ ñippökwakpa tso' döka̱ 20.000. ¿Ye' e̱'
alömika̱ iki̱ ö kȅ ye' e̱' alȍpaka̱ iki̱?' 32 Ie' isué̱ tö ie' kȅ e̱' alȍpaka̱ ibolök ki̱, e' ta̱ ka̱m ibolök
dȍ tsi̱net, e' yöki̱ ie' tö ibiyöchökwakpa patkeraë ibolök a̱ ichök tö '¿we̱s sö ishu̱lèmi a̱s
se' se̱r bȅrë ñita̱?' 33 E' kue̱ki̱ yi se̱nak ye' ttökataie ese tö iwà bikeitső ke̱we. Es a' kȅ e̱'
chȍ ì ko̱s tso' a' wa̱ e' muka̱t, e' ta̱ kȅ a' dȍpa ye' ttökataie.

Dayë kȅ kke ta̱'ia̱
(Mateo 5.13; Marcos 9.50)
34 "Dayë dör buaë, erë kȅ ikke ta̱'ia̱, e' ta̱ kȅ ibuarpaia̱ne. 35 Kȅ ibua'ia̱ íyök kapeyoie.
Kȅ ibua'ia̱ ìie. E' dör buaë kèu̱mi ȅ. ¡Yi é̱na ye' ttȍ ttsak, e̱'ma ikukueblő bua'ie!"

15

Obeja kkö'nukwak e' tté
(Mateo 18.10-14)
1 Ke̱kraë inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱, esepa döke tai̱ë Jesús ska' iki̱ttsök. Ñies
pë' male̱pa cheke fariseowakpa tö tö e'pa dör pë' sulusipa, esepa döke tai̱ë Jesús ttöke e'
ki̱ttsök. 2 Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö Jesús chémi suluë ñì a̱.
Ie'pa tö iché:
—Ie' tö pë' sulusipa sue̱ke buaë, ñies esepa ta̱ ie' chköke.
3 E' kue̱ki̱ ttè kleé ie' tö ie'pa a̱ i' es: 4 "A' isie wa̱ obeja tso' döka̱ cien, e' etö chowa, e'
ta̱ a' tö imale̱pa döka̱ dabom su̱li̱yök ki̱ su̱li̱tu (99), e' meraa̱t iké̱ a̱ ta̱ a' miraë ichowa e'
yulök dȍ wé̱ a' tö ikué̱ ee̱. 5 Mik a' tö ikué̱, eta̱ a' ttsë'rdaë buaë ta̱ a' tö ikeraka̱ pperaka̱
kuli' ki̱. 6 Mik a' dene iu a̱, eta̱ a' yamipa ena pë' se̱rke a' o̱'mik, e'pa kiera a' tö a' u a̱ ta̱
a' tö icheraë ie'pa a̱: 'Ye' obeja chë'wa, e' kué̱neyö. A' ttsë'nú buaë ye' ta̱.' 7 Es ñies ye'
tö a' a̱ ichè tö mik pë' sulusi eköl, ese e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱, eta̱ e' tö Skëköl tso' ká̱ jaì a̱,

e' ttsë'wé̱ buaë shu̱te̱ tkö̀ka̱ imale̱pa döka̱ dabom su̱li̱yök kí̱ su̱li̱tu (99) e̱' bikeitsö̀ tö ie'pa
dör yësyësë, kë̀ ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k, esepa tsa̱ta̱.

Inuköl chowa, e' tté

8 “Ñies alaköl wa̱ inuköl tso' döka̱ dabop, e' chowa etk, e' ta̱ ie' tö bö'wö tskéka̱
iushkléttsa̱ ta̱ iyulé bua'iewa̱ ta̱ iwà kue̱ítö. 9 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iyamipa ena pë' se̱rke
io̱'mik e'pa kié iu a̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱: ‘¡A' ttsë'nú buaë ye' ta̱! Ye' inuköl chë'wa, e'
kue̱neyö, e' kue̱ki̱ e' ké̱wö tkö'ù̱sö ñita̱.’ 10 Es ñies ye' tö a' a̱ ichè tö mik pë' sulusi eköl e̱r
mane'wé̱ Skëköl a̱, eta̱ e' tö Skëköl biyöchökwakpa ttsë'we̱ke buaë shu̱te̱.”

Alà e̱' wamblö̀ suluë e' nuí̱ olo'yé iyḗ tö iki̱, e' tté

11 Ñies Jesús tö ikleé ie'pa a̱ ttè i' wa: “Këkëpa eköl alà dör böl wëpa. 12 Ilà tsirla tö iché
iyḗ a̱: ‘A yḗwö, ì mekea̱t be' tö ye' a̱ mik be' duökewa̱tke eta̱, e' mútke be' tö ye' a̱.’ Eta̱ iyḗ
íyi ko̱s, e' blabatséitö méitö ila'r böl a̱ eköl eköl ko̱s ika̱wöta̱ imuk ia̱ ekkë. 13 Ká̱ kë̀ bak
ta̱ië, eta̱ ì ko̱s méitö ilà tsirla a̱, e' watué̱ttsa ilà tö, e' ské klö'wé̱itö ta̱ imía̱ ká̱ kua̱'ki̱. Ee̱
ie' tö ie' inuköl ko̱s we'ikéwa íyi sulu è̱ ki̱. 14 Mik ie' inuköl e̱newa, eta̱ bli a̱ne ta̱ië ká̱ e' ki̱,
e' kue̱ki̱ ie' ttémitke bli tö. 15 Ee̱ ta̱ ie' mía̱ kanè yulök ká̱ e' wakpa eköl ska'. Eta̱ wëm e'
tö ie' a̱ kanè mé köchi tiök. 16 Ie' duéwa̱ bli wa̱ suluë. Köchi chkè kë̀ ñano se' a̱ ese ñakwa̱
ie' é̱na, erë kë̀ yi tö ie' a̱ imè. 17 Bata ekkë ta̱ ie' tö ibikeitsé: ‘¿Iṓk ye' e̱' tötkër bli wa̱ íe̱?
We̱kkë ye' yḗ u a̱ kanè mésopa tso', e'pa wa̱ chkè tso' ta̱ië. 18 Ye' mía̱ne ye' yḗ ska', ta̱ ye'
tö icheraë ie' a̱: A yḗwö, ye' tö ì sulu wamblé Skëköl ki̱, ñies be' ki̱. 19 Ye' jaëne ta̱ië. Ye'
kiök be' alà, e' kë̀ dör ye' sia̱rla e' a̱. E' skéie ye' sa̱ú̱ we̱s be' kanè mésopa sue̱kebö es.’
20 Eta̱ ie' e̱' kéka̱ mía̱ iyḗ ska'.

“Mik idökemitke iyḗ ska', eta̱ iyḗ wö de iska' ta̱ idoia̱ ka̱mië ta̱ ie' wa iwër sia̱rë. Ie'
tu̱nemi iña̱le̱tsu̱k ta̱ ipaklö'wé̱wa̱itö iwöalattséitö. 21 Eta̱ ilà tö iché ie' a̱: ‘A yḗwö, ye' tö
ì sulu wamblé Skëköl ki̱ ñies be' ki̱. Ye' jaëne ta̱ië. Ye' kiök be' alà, e' kë̀ dör ye' sia̱rla e'
a̱.’ 22 Erë iyḗ tö iché ikanè mésopa a̱: ‘Datsi' bua'ie yulṓ iṓka̱ ie' ki̱ bet, ta̱ ula'tsio iṓwa̱ ta̱
klökkuö iṓka̱ iki̱. 23 Baka pupula bua'bua yulṓ ta̱ ittṓwa̱. Ye' alà dene e' ké̱wö tkö'we̱kesö.
24 Ye' alà i' dene, e' dör we̱s ie' du'wa̱ e' shke̱neka̱ne es. Ye' alà minea̱ ye' yöki̱ kë̀ tté
ttsëneia̱ ye' wa̱, e' dene e' kue̱ki̱ iké̱wö tkö'ù̱sö.’ Eta̱ ie'pa tö iké̱wö tkö'wé̱mi ta̱ië.
25 “E' dalewa ilà kibi tso' kaneblök kañika̱. Mik ie' datse̱ e' de tsi̱net u a̱, eta̱ ie' tö
ittsé tö iyamipa alárkerak ta̱ië blarkerak, klötöke ta̱ië. 26 Eta̱ ie' tö kanè méso kié eköl
ta̱ ichakéitö: ‘¿Ì ké̱wö tkö'we̱ke a' tö ekkë?’ 27 Eta̱ kanè méso tö ie' iu̱té: ‘Be' ël dene, e'
kue̱ki̱ be' yḗ tö sa' patké baka pupula bua'ie ttökwa̱ be' ël dene buaë, kë̀ we̱s ie' dë', e'
ké̱wö tkö'wo̱ie.’ 28 Erë e' tö ilà kibi uluwé̱ka̱ ta̱ië. Ie' kë̀ shkakwa̱ we̱shke̱. E' kue̱ki̱ iyḗ e̱'
yéttsa̱ u'rki̱ ta̱ iwöpablé ta̱ië ta̱ iché ie' a̱: ‘Be' shkṓwa̱ sa' ta̱, kë̀ be' ulunuk.’ 29 Erë ie' tö
iyḗ iu̱té: ‘Ye' kaneblë'mi be' a̱ e' ki̱ duas de ta̱ië. Ye' kë̀ wa̱ be' ttö̀ dalöse̱o̱ulewa̱ yës. Erë
chibola è̱ kë̀ meule be' wa̱ ye' a̱ katano ye' sini'pa ta̱. 30 Erë i̱'ñe ta̱ be' alà e' dene. Ie' tö be'
inuköl we'ikwa alakölpa sulusipa ta̱ eta̱ be' tö baka bua'ie ttökwa̱ patké ie' dene e' ké̱wö
tkö'wo̱ie.’
31 “Iyḗ tö ie' iu̱té: ‘A alala, be' tkëria̱ ye' ta̱ ke̱kraë. Ì ko̱s tso' ye' wa̱ e' dör be' icha. 32 Erë
be' ël dene buaë, e' dör we̱s ie' du'wa̱ e' shke̱neka̱ne es. Ie' minea̱ ye' yöki̱ kë̀ tté ttsënene
ye' wa̱, e' dene, e' kue̱ki̱ s'ka̱wöta̱ e' ké̱wö tkö'u̱k chkè wa, di'yè wa, ttsë'ne bua' wa.’ ”

16

Inuköl blú íyi kue̱blu e' e̱rbikö̀ buaë, e' tté

1 Ñies Jesús tö ttè kleé ittökatapa a̱ i' es: “Wëm bak eköl kaneblöke inuköl blú a̱ iíyi
kue̱bluie. Etökicha ta̱ pë' we̱lepa tö ie' kkaté iwökir a̱ tö ie' tso' iwökir inuköl we'ikökwa.
2 Iwökir tö ie' kié ta̱ iché ia̱: ‘Ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö be' tso' ye' inuköl we'ikök. Be' kë̀ a̱ kanè

ta̱'ia̱. Ye' be' trë'we̱keshkar. E' yöki̱ ì ko̱s kanewé̱ be' tö, e' yëkkuö kkachö́ ye' a̱.’ 3 Ie'
ibikeitsé: ‘Ye' wökir tö ye' trë'we̱keshkar, ¿we̱s ye' e̱' ù̱mi? Kë̀ ye' diché ta̱'ia̱ kanè darërë
wo̱ie ena ye' jaëne inuköl kakkiök. 4 Ye' é̱na ia̱netke tö we̱s ye' e̱' ù̱mi mik ye' trëneshkar
eta̱ a̱s yile tö ye' kkö'nù.’ 5 Eta̱ ie' tö pë' ko̱s ña'we̱ke iwökir tö e'pa kiéttsa̱ eköl eköl. Mik
e' tsá̱ de, eta̱ e' a̱ ie' tö ichaké: ‘¿Ko̱s be' ñarke ye' wökir ulà a̱?’ 6 E' tö iu̱té: ‘Ye' ñarke ie'
ulà a̱ kiö̀ döka̱ galon cien (100) ekkë.’ Ie' iché ia̱: ‘I' be' yëkkuö. Be' e̱' tkö́se̱r bet ta̱ yëkkuö
se̱ ki̱ be' ñarke se̱, e' mane'ú̱ttsa̱ ta̱ ishtö́ka̱ tö be' ñarke galon döka̱ dabom ske̱yök ë̀ (50).’
7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ichaké iëköl ñarke a̱: ‘¿Ñe be', ko̱s be' ñarke ye' wökir ulà a̱?’ E' tö iu̱té:
‘Ye' ñarke trigowö döka̱ saco cien (100) ekkë.’ Ie' tö iché ia̱: ‘I' be' yëkkuö. Se̱ ki̱ be' tö
imane'ú̱ttsa̱ ta̱ ishtö́ iki̱ saco döka̱ dabom paryök ë̀ (80).’ 8 Mik ì wambléitö, e' jche̱newa̱
iwökir wa̱ ta̱ ibikeitséitö: ‘Ye' íyi kue̱blu kë̀ wa̱ ikanè o̱ne yësyësë, erë ie' ka̱bikeitso buaë
e̱' ki̱moie. E' ë̀ kue̱ki̱ iki̱kekeka̱yö.’ ”

Jesús tö ichéne: “Es ñies yö ichè tö wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa ka̱bikeitsö̀ buaë e̱'
ki̱moie tkö̀ka̱ wé̱pa dör ie' olo ta̱' taie̱ e' icha esepa tsata̱. 9 E' kue̱ki̱ yö ichè a' a̱ tö inuköl
kë̀ dör ibua'ie. E' wa s'male̱pa ki̱mú a̱s ie'pa tö Skëköl dalöiö̀. A' tö iwé̱ es e' ta̱ aishkuö ta̱
ie'pa tö a' kierawa̱ buaë we̱shke̱ se̱no wé yöbië e' a̱.

10 “Yi tö kanè tsitsir we̱ke yësyësë, ñies ese tö kanè taie̱ wè̱mi es. Erë yi kë̀ tö kanè tsitsir
we̱ku̱' yësyësë, ñies ese kë̀ tö kanè taie̱ wè̱pa yësyësë. 11 E' kue̱ki̱ inuköl kë̀ wakanewè̱ a'
tö yësyësë, e' ta̱ ¿yi e̱rblö̀mi a' mik ì tue̱ta̱' chökle, ese wakanéwo̱ie? 12 Ñies a' kë̀ tö o̱'ka
icha wakanewè̱ yësyësë, e' ta̱ ¿yi tö a' icha mèmi a' a̱ wakanewè̱?

13 “Wé̱ klöulewa̱ kanè mésoie, ese ka̱wöta̱ iwökir ë̀ ttö̀ dalöiök. Iwökirpa chö̱́pa böl,
e̱'ma ie' ka̱wöta̱ eköl ë̀ dalöiök ena iëköl watöktsa̱. Es a' kë̀ a̱ e̱r menukwa̱ Skëköl ki̱ ena
inuköl ki̱ ñita̱.”

14 Ì ché Jesús tö e' ttsé se̱raa̱ fariseowakpa tö. Ie'pa é̱na inuköl dalër taie̱, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö iwayué. 15 Ie' tö iché ie'pa a̱: “A' e̱' ö̀ sulitane wörki̱ tö a' dör pë' buaë yësyësë, erë a'
e̱r su̱ule buaë Skëköl wa̱. Ì ki̱kekeka̱ s'ditsö tö taie̱, ese wër suluë ie' wa.

Ì ko̱s kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' wà tköraë

16 “Ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱, e' wa s'wöblao̱nebitu̱ dö̀ mik Juan
S'wöskuökwak dë'bitu̱ eta̱. Erë e' itöki̱ ta̱ ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë pakarke ta̱ sulitane
tso' ima'u̱k darërëë diché wa dökwa̱ e' a̱.

17 “Ká̱ jaì ena ká̱ i' e̱rta̱'wa. Erë Skëköl yëkkuö kitule, e' kë̀ e̱rta̱'wa yës, e' wà tköraë
se̱raa̱ döwa̱ ttè bataë.

Se' ñì ö̀wa ese ché Jesús tö
(Mateo 19.1-12; Marcos 10.1-12)

18 “Wëm tö itayë éwa ese tö tayë skà tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa ie' tö ise̱newa̱bak ke̱we e'
dalöse̱wé̱wa̱. Ñies tayë a'wa iwëm tö, ese tsé̱wa̱ne wëm o̱'ka tö, e' ta̱ e' wa ie' tö tayë e'
se̱newa̱bak ke̱we e' dalöse̱wé̱wa̱.

Inuköl blú ena Lázaro, e' tté

19 “Inuköl blú bak eköl e' e̱' paiö̀ datsi' bua'bua ë̀ wa. Ke̱kraë ie' chköke, di' yöke buaë.
20 Ñies s'sia̱rë bak eköl kiè Lázaro, e' e̱' tkökese̱r blu' e' u wékkö a̱. Ie' pa dör smewö ë̀me.
21 Ie' é̱na blu' chkè po darke, e' ñakwa̱ suluë. Chichi döke ie' smewö pakuyök. 22 Ká̱ et ta̱
ie' sia̱rla blënewa̱, ta̱ Skëköl biyöchökwakpa tö ie' wimblu tsé̱mi ká̱ jaì a̱ chkök Abraham
ta̱. Ñies inuköl blú ñe' blënewa̱ ta̱ inú wötënewa̱.

23 “Eta̱ ie' tso' weinuk sia̱rë wé̱ s'wimblu weirke ee̱ ta̱ iwökéka̱ ta̱ Abraham sué̱itö ka̱mië
ká̱ bánet, e' batsi̱' a̱ Lázaro tkër. 24 Eta̱ ie' a̱r taie̱ Abraham wöa̱ ta̱ ichéitö: ‘¡A këkëpa
Abraham, ye' saú̱ e̱r sia̱rë wa! Ye' weirke taie̱ bö' i' a̱. Be' we'ikèyö, Lázaro patkö́ iulatska
bata nuu̱kka̱ di' a̱ ta̱ ipatkö́ ye' ku' nuu̱kka̱ a̱s ipase̱r.’ 25 Erë Abraham tö iiu̱té: ‘Be' é̱na
ia̱nú tö mik be' bak ttsë'ka, eta̱ íyi buaë ko̱s bak be' wa̱. E' skéie Lázaro bak weinuk sia̱rë.

Erë i̱'ñe ta̱ ie' wöpablëne buaë, e' skéie be' weirkene sia̱rë. [26] Kí̱ie ta̱, ká̱blë i̱ski̱ë e' tso' se'
shu̱sha̱ë. E' kue̱ki̱ sa' shkak a' ska', esepa kȅ dȍpa a' ska'. Ñies a' shkak sa' ska', esepa kȅ
dȍpa sa' ska'.’

[27] “Inuköl blú tö iché: ‘A yö́wö Abraham, ye' kköchȍ be' a̱, Lázaro patkö́ ye' yö́ u a̱ [28] ye'
ëlpa döka̱ ske̱l, e'pa pattök a̱s ie'pa kȅ dȍ ká̱ i' a̱ wé̱ s'weirke sia̱rë ee̱.’ [29] Abraham tö iché
ie' a̱: ‘Ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa male̱pa e'pa tö yëkkuö ki̱, e' tso' ie'pa wa̱, ¡a̱s ttè
e' iu̱tȍ ie'pa tö!’ [30] Blu' tö iiu̱té: ‘A yö́wö Abraham, e' kȅ dör wë'. Erë se' duowa̱ eköl
shke̱neka̱ne ese tö ie'pa patté, e' ta̱ ie'pa e̱r mane'u̱raë.’ [31] Erë Abraham tö iché ia̱: ‘Ttè
kit Moisés ena Skëköl ttekölpa e'pa tö, e' kȅ iu̱tëne ie'pa wa̱, e' ta̱ s'du'wa̱ shke̱neka̱ne ese
mía̱ ie'pa pattök, e' ta̱ ñies ie'pa kȅ tö ie' ttȍ iu̱tepa.’ ”

17

A' tso' wösh wa ì tö ské ì sulu wamblök ese yöki̱
(Mateo 18.6-7,21-22; Marcos 9.42)

[1] Jesús tö iché ittökatapa a̱: “Ke̱kraë se' e̱rkiöo̱rke ì sulu wamblök; ¡erë yi tö se'
e̱rkiöwe̱ke, esepa tö inuí̱ sue̱raë! [2] Yi tö ikkëpala e̱rblöke ye' mik, esepa eköl ké ì sulu
wamblök, esepa weirdaë sia̱rë shu̱te̱ tkȍka̱ ák wawoie mué̱wa̱ ikuli' a̱ batrèemi dayë a̱ e'
tsa̱ta̱. [3] ¡A' tso' wösh wa!

“A' yami tö ì sulu wamblé a' ki̱, e' ta̱ iuñú. Ie' e̱r mane'wé̱ne, e' ta̱ inuì̱ olo'yö́ iki̱. [4] Eré̋
ká̱ etkȅ a̱ ie' tö ì sulu wamblé a' ki̱ döka̱ kuktökicha (7), erë ie' iché döka̱ kuktökicha: ‘ye'
e̱r mane'wé̱ne,’ e' ta̱ ilo'yö́ iki̱.”

S'kí̱ e̱rblȍ Skëköl mik

[5] Eta̱ Skëkëpa Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö ie' a̱ iché:

—Sa' ki̱mú kí̱ e̱rblök Skëköl mik.

[6] Ie' tö ie'pa iu̱té:

—A' e̱rblö́pa Skëköl mik tsir we̱s mostaza wö dör tsirla ekkë, e̱'ma a' tö ichèmi kal bërie
i' a̱: ‘Be' e̱' yö́ttsa̱ í̱e̱ e̱' tkö́wa̱ dayë a̱’, ta̱ iyërdattsa̱.

We̱s s'ka̱wöta̱ kaneblök Skëköl a̱

[7] “Ichȍsö tö a' we̱le wa̱ kanè méso tso' eköl, e' mía̱ të tök alè ö a' iyiwak kkö'nuk alè.
Mik idene u a̱, eta̱ a' kȅ tö ichepa ie' a̱: ‘We̱shke̱, be' e̱' tkö́se̱r chkök, ye' tö be' tieke.’ [8] A'
kȅ tö ichepa ia̱ es. E' skéie a' tö ichera ie' a̱: ‘Be' datsi' mane'ú̱, be' u̱lö́ ye' a̱ ta̱ ye' tiö́. Ye'
panú, ye' chké o̱ne, ye' di' yane o̱ne, e' wa be' mi' chkök.’ [9] Ie' tö iwé̱ we̱s a' tö ie' ké iu̱k
es, e' ki̱ a' kȅ tö wëstela chepa ia̱. [10] Es ñies mik ì u̱k Skëköl tö se' ké, ese wé̱sö se̱raa̱, eta̱
ichȍsö ie' a̱ i' es: ‘Ì u̱k sa' kàne, e' ȅ wé̱ sa' tö. Sa' dör kanè mésopa ësepala ȅ.’ ”

Wëpa dabop kiri'we̱ke lepra tö e'pa bua'wé̱ne Jesús tö

[11] Jesús michoë Jerusalén, e' damitkö Samaria ena Galilea. [12] Mik ie' dökemitke ká̱
tsitsirla a̱ ta̱ ee̱ wëpa döka̱ dabop kiri'we̱ke lepra tö, e'pa e̱' yéttsa̱ iëte̱r ka̱mië [13] ta̱
ia̱rkerak Jesús tsa̱ka̱:

—¡A Jesús, a s'wöbla'u̱kwak, sa' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!

[14] Mik ie' tö ie'pa sué̱, eta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—A' yú e̱' kkachök sacerdotepa a̱ a̱s sulitane wa̱ ijche̱r tö a' buanene. Ie'pa mirwa̱ia̱
ñala̱ ki̱ e' dalewa ie'pa buanene. [15] Mik ie'pa eköl tö isué̱ tö ibuanene, eta̱ ibite̱a̱ne Jesús
ska' Skëköl ki̱kökka̱ tai̱ë a̱neule. [16] Ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ iwö méwa̱ íyök ki̱ Jesús klȍ ska'
wëstela chök. Wëm e' dör Samaria wak. [17] Jesús tö iché ia̱:

—¿A' buanene e' kȅ dör dabop? ¿Wé̱ be' male̱pa su̱li̱tu (9)? [18] Wëm dör ká̱ kua̱'ki̱ wak
¿e' ȅ bite̱a̱ne Skëköl ki̱kökka̱?

[19] Ie' tö iché wëm a̱:

—Be' e̱' kö́ka̱ be' yúshkane. Be' e̱rblé ye' mik, e' tö be' bua'wé̱ne.

Ì blúie Skëköl tso', we̱s e' ké̱wö dör
(Mateo 24.23-28,36-41)
[20] Fariseowakpa tö ichaké Jesús a̱:
—Ì blúie Skëköl tso', ¿mik e' ké̱wö datse̱?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì blúie Skëköl tso' e' kȅ dör íyi suȅmi sulitane tö ese. [21] Itso'tke a' shu̱a̱, e' kue̱ki̱ kȅ
yi a̱ iyërpa, 'Í̱e̱ itso'', ö 'Wì̱e̱ itso''.
[22] Ta̱ ichéitö ittökatapa a̱:
—Iké̱wö döraë mik a' tö ibikeitseraë: 'Jesús dör S'ditsö Alà, e' mú dȍ i' ta̱ s'blúie. E'
diwö et ȅ kkechekesö suȅ.' A' tö bikeitseraë es, erë a' kȅ tö isue̱pa ka̱m ye' döne e' yöki̱.
[23] We̱lepa tö icheraë: 'Í̱e̱ ie' de', ö 'Diàe̱ ie' de'; erë kȅ a' minuk isa̱u̱k, kȅ a' minuk itöki̱.
[24] Ye' dör S'ditsö Alà, mik e' dene, eta̱ sulitane tso' ká̱ wa'ñe e'pa tö isue̱raë we̱s alá wöñar
tö ká̱ olo ppèe ká̱ wa'ñe e' suȅsö es. [25] Erë e' yöki̱ ke̱we ye' ka̱wöta̱ weinuk tai̱ë ye' bolökpa
ulà a̱, ie'pa tö ye' wateratsa̱. [26] Ye' dör S'ditsö Alà, mik e' dene, eta̱ e' ké̱wö döraë we̱s
Noé ké̱ska' es. [27] E' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa tso' chkök, di'yök, se̱nukwa̱ we̱s ke̱kraë es dȍ mik
Noé dewa̱ ikanò bërie e' a̱ eta̱. E' bet ta̱ di' dettsa̱ tai̱ë ie'pa ki̱, e' tö ie'pa ulitane ttélur.
[28] Es ñies iwamblëne wëm bak kiè Lot, e' ké̱wö ska' ta̱. Sodoma wakpa tso' chkök, di'yök,
ie'pa tso' íyi ta̱u̱k ena íyi wata̱u̱k, ie'pa tso' íyi kuatkök ena u yuök we̱s ke̱kraë es. [29] Erë
mik Lot e̱' yéttsa̱ Sodoma, eta̱ azufre datse̱ ká̱ jaì a̱ wöñarke bö'ie, ese yëne ká̱ e' ki̱ we̱s
ka̱li̱ es, e' tö ie'pa ko̱s ttélur. [30] Es itköraë mik ye' dör S'ditsö Alà, e' dene eta̱.
[31] "Mik e' ké̱wö de, eta̱ yi tso' u bata ki̱, ese kȅ dökwa̱ne we̱shke̱ iíyi tsu̱kmi. Ñies yi
tso' kaneblök kañika̱, ese kȅ dökwa̱ne we̱shke̱. [32] Ì bak Lot alaköl ta̱* e' ska' a' e̱r a̱nú. Ie'
yönane dayë wösiie, ie' é̱na iíyi dalër tai̱ë e' kue̱ki̱. [33] Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese ulà
a̱ se̱ne michoë kȅ dȍpa aishkuö ta̱. Erë yi e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ye' dalërmik, ese ulà a̱ se̱ne
michoë döraë aishkuö ta̱.
[34] "Ye' tö a' a̱ ichè tö e' nañewe se' böl kapöke ka̱' etkȅ ki̱, ta̱ eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl
a̱tdaë. [35-36] Alakölpa böl tulur ák wawök ñita̱ ta̱ eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl a̱tdaë.†
[37] Jesús ttökatapa tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ¿wé̱ e' wamblërmi?
Jesús tö ie'pa iu̱té ttè i' wa:
—Sulitane wa̱ ijche̱r tö wé̱ ölő daparke tai̱ë, ee̱ ilè nu tër. Es ilè sue̱raë a' tö iwà kkachoie
tö wé̱ iwamblërmi.

18

Alaköl dör schő ena s'shu̱lökwak eköl, e' tté
[1] Jesús é̱na ikkachak ittökatapa a̱ tö s'ka̱wöta̱ ikiök S'yé̱ a̱ ke̱kraë kȅ shtrirta̱'wa̱, e'
kleéitö ie'pa a̱ i' es: [2] "Ká̱ et ki̱ s'shu̱lökwak eköl tso', e' kȅ suarta̱' Skëköl yöki̱, ñies ie'
kȅ tö yi dalöieta̱'. [3] Ká̱ e' a̱ ñies alaköl dör schő tso' eköl, e' ñippöke ibolök ta̱. Ke̱kraë ie'
mía̱ s'shu̱lökwak ñe' ska' ta̱ ichekeitö ia̱: 'Ye' ki̱mú. Ye' bolök tö ye' we'ikeke, e' shu̱lő ye'
a̱'. [4] E' tka ká̱ tai̱ë erë s'shu̱lökwak kȅ wa̱ iiu̱tëne. Bata ekkë ta̱ s'shu̱lökwak tö ibikeitsé:
'Alaköl schő i' tso' ye' tsiri̱u̱k ñië. Eré̱ ye' kȅ suarta̱' Skëköl yöki̱, ñies kȅ ye' tö yi dalöieta̱',
[5] erë ie' tté shu̱leraëyö a̱s kȅ idöia̱ ye' shtri̱u̱k tai̱ë ttè e' wa.' "
[6] Skëkëpa tö iki̱ ché: "Ì ché s'shu̱lökwak suluë ñe' tö e' bikeitső buaë. [7] Wé̱pa
shu̱kitulebak Skëköl wa̱, tso' ie' a̱ ikiök ñië nañeë, ¿esepa kȅ tsa̱tkepaitö? ¿Ie' tö ie'pa
keraë ipanuk? [8] Ye' ichè, au. Ie'pa tsa̱tkeraitö bet, kȅ dör ká̱ tai̱ë. Erë ye' dör S'ditsö Alà,
mik e' dene, eta̱ s'e̱rblöke Skëköl mik, ¿esepa kuȅmiyö ká̱ i' a̱?

Fariseowak ena inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱, e' tté.

---
* 17:32 Génesis 19.26 sa̱ú. † 17:35-36 Yëkkuö këchke we̱le tö versículo 36 kí̱ kuötkéka̱. E' tö ichè i' es: Wëpa böl tso' kaneblök të a̱, eköl mítse̱r ta̱ iëköl a̱te̱.

9 Pë' tso' Jesús ttö̀ ki̱ttsök, e'pa we̱lepa e̱' bikeitsö̀ tö ie'pa se̱rke yësyësë Skëköl wöa̱,
erë ie'pa wöska sulu s'male̱pa wër. Esepa a̱ ie' tö ttè kleé i' es: 10 “Wëpa böl mía̱ Skëköl
wé a̱ ttök S'yḗ ta̱. Eköl dör fariseowak, eköl dör inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱.
11 fariseowak ttödur S'yḗ ta̱, ie' iché i' es: ‘A Skëköl, wëstela chekeyö be' a̱ tö ye' kḕ
dör suluë we̱s s'male̱pa es. Ie'pa dör akblökwakpa ena pë' sulusipa ena s'se̱newa̱bak e'
dalöse̱u̱kwa̱ wakpa. Ñies ye' kḕ dör suluë we̱s inuköl shtökwak dur wí̱ es. 12 Domingo bit
ta̱ ye' batsöke ká̱ böt ká̱ böt ke̱kraë. Ñies ì ko̱s de ye' ulà a̱, e' blatekeyö döka̱ dabop, e'
tsá̱ eyök mekeyö be' a̱.’ 13 Erë inuköl shtökwak e' dur bánet, ie' e̱riane tai̱ë, ie' wö ḕ kḕ
kaneka̱ ká̱ jaì sa̱u̱k, ie' batsi̱' ḕ töke iulà wa ie' e̱riane tai̱ë kue̱ki̱. Ie' tö iché: ‘¡A Skëköl, ye'
dör pë' sulusi, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!’

14 Jesús tö ichéne: Ye' tö a' a̱ ichè tö yi e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë ese wöardawa, erë yi e̱' wöéwa ese
ki̱kardaka̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱ inuköl shtökwak ñe' mía̱ne iu a̱ klö'wé̱ Skëköl tö we̱s pë' buaë
yësyësë es. Erë fariseowak kḕ minene es.

Jesús tö ikié S'yḗ a̱ ala'rla ki̱
(Mateo 19.13-15; Marcos 10.13-16)

15 Pë' wa̱ ala'rla debitu̱ Jesús ska' a̱s ie' ulà mùka̱ iki̱. Erë mik e' sué̱ ittökatapa tö, eta̱
ie'pa tö pë' uñélor. 16 Erë ie' tö ittökatapa kié ta̱ ichéitö:

—A̱s ala'rla bitu̱ ye' ska'. Wé̱pa dör we̱s ie'pa es, esepa blúie Skëköl tso', e' kue̱ki̱ kḕ
iwöklö'wa̱ria̱. 17 Moki̱ ye' tö ichè tö yi kḕ e̱' wö̀öwa we̱s alala es, ì blúie Skëköl tso' e'
kiowa̱, ese kḕ döpawa̱ia̱.

Inuköl blú eköl tö Jesús a̱ ichaké
(Mateo 19.16-30; Marcos 10.17-31)

18 Judiowak wökir eköl tö Jesús a̱ ichaké:

—A S'wöbla'u̱kwak, be' dör buaë, ¿ì wè̱mi ye' tö a̱s se̱ne michoë dö̀ ye' ulà a̱?

19 Ie' tö iiu̱té:

—¿Ì kue̱ki̱ be' ye' kié buaë? Skëköl eköl ḕ dör buaë. 20 Ttè me'a̱tbak ie' tö dalöiëno,
e' jche̱r be' wa̱ buaë. E' tö ichè: ‘Kḕ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱, kḕ a' ka̱wö ta̱'
s'ttökwa̱, kḕ a' ka̱wö ta̱' akblök, kḕ a' ka̱wö ta̱' s'kkatök ka̱chè wa, a' yḗ ena a' mì dalöiṓ.’*

21 Wëm e' tö ie' a̱ iché:

—Ttè e' ko̱s dalöië'bitu̱ ye' tö, ye' ià̱ duladula eta̱.

22 Ie' tö ttè e' ttsé ta̱ ie' iiu̱té:

—Íyi etkḕ kianeia̱ be' a̱ wè̱, e' dör i': ì tso' be' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ se̱raa̱ ta̱ iské múttsa̱
s'sia̱rëpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ be' shkṓ ye' ta̱ ye' ttökataie. Es ta̱ íyi buaë tai̱ë döraë be' ulà a̱ ká̱
jaì a̱.

23 Erë wëm e' dör inuköl blú tai̱ë e' kue̱ki̱ mik ie' tö e' ttsé, eta̱ ie' e̱rianeka̱ tai̱ë. 24 Jesús
tö isué̱ tö ie̱riane ta̱ ichéitö ia̱:

—¡Inuköl blúpa a̱ darërëë idir dökwa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱! 25 Esepa a̱ döka̱ ee̱, e' dör
darërëë tkö̀ka̱ kameio tkö̀mi datsi' yuo diké ese wöukla a̱ e' tsa̱ta̱.

26 Wé̱pa tso' ittsök e'pa tö ichaké Jesús a̱:

—E' dör es, e̱'ma ¿yi tsa̱tkërmi?

27 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Ì kḕ o̱r s'ditsö a̱, ese o̱rmi Skëköl a̱ buaë.

28 Eta̱ Pedro tö ie' a̱ iché:

—Ittsṓ, sa' íyi ko̱s me'a̱t sa' tö ta̱ sa' bite̱ be' ta̱.

29 Ie' tö iché ie' a̱:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ iché tö yi isie tö iu ö ilaköl ö iëlpa ö iyḗ ö imì ö ila'r, e' méa̱t ì blúie
Skëköl tso' e' dalërmik, 30 ese ulà a̱ iské dörane tai̱ë shu̱te̱ ká̱ i' a̱, ñies aishkuö ta̱ se̱ne
michoë döraë iulà a̱.

---

* 18:20 Éxodo 20.12-16; Deuteronomio 5.16-20

Jesús skà e̱' biyṍ ché tö itterawa̱
(Mateo 20.17-19; Marcos 10.32-34)

31 Jesús tö ittökatapa dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa kiémi bánet ta̱ ichéitö ie'pa a̱: “Se'
mirka̱ Jerusalén i', eta̱ ee̱ ì ko̱s kita̱t Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱ e' wà tköraë, ye' dör
S'ditsö Alà, e' ta̱. 32 Ie'pa tö ye' wömerattsa̱ pë' kȅ dör judiowak esepa ulà a̱. E'pa tö ye'
wayueraë, cheraë suluë, iwiri tuörarak ye' ki̱. 33 Ie'pa tö ye' pperaë, ye' tterawa̱; erë e' ki̱
ká̱ de mañat eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
34 Erë ì ché ie' tö ittökatapa a̱, e' wà blëulewa̱ ie'pa yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ a̱ iwà a̱ne.

Wëm eköl wöbla kȅ wawër tso' Jericó e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 20.29-34; Marcos 10.46-52)

35 Mik Jesús demi tsi̱net Jericó, eta̱ ee̱ wëm tkër eköl ñala̱ ska' inuköl kak kiök. Ie' wöbla
kȅ wawër. 36 Mik ie' tö ittsé tö pë' dami ta̱ië ñala̱ ki̱, eta̱ ie' tö ichaké tö ¿ì wamblërke?
37 Ie'pa tö iché ie' a̱ tö Jesús Nazaret wak dami ñala̱ ki̱. 38 E' kue̱ki̱ ie' tö iché a̱neule:
—¡A Jesús, s'blú David bak e' aleri, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!
39 Pë' dami Jesús yöki̱ ke̱we, e' tö wëm e' uñeke a̱s isiwa̱'blȍwa̱. Erë ie' tö ikí̱ ché a̱neule:
—¡A David aleri, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!
40 Jesús e̱' duése̱r ta̱ itsu̱k patkéitö. Mik ide, eta̱ Jesús tö ie' a̱ ichaké:
41 —¿Ì kiane be' ki̱ tö ye' tö iwè̱ be' a̱?
Ie' iiu̱té:
—A këkëpa, ye' ki̱ ikiane tö ye' wöbla buarne.
42 Jesús tö ie' a̱ iché:
—¡Be' e̱rblé ye' mik, e' wa be' buanene!
43 E' wösha̱ ta̱ ie' wöbla buanene ta̱ imía̱ Jesús ta̱ e' tö Skëköl ki̱keka̱rami ta̱ië. Ñies
wé̱pa ko̱s tö isué̱ e'pa tö Skëköl ki̱keka̱rami ta̱ië.

19

Jesús ena Zaqueo, e' pakè

1 Jesús de Jericó, e' shkȍdur ee̱. 2 Ee̱ wëm eköl se̱rke kiè Zaqueo, e' dör inuköl
shtökwakpa Roma wökirpa a̱, e'pa wökir. Ie' dör inuköl blú ta̱ië. 3 Ie' ki̱ Jesús kiane suè̱,
erë ie' dör tsirlala i̱ski̱la, ta̱ië pë' tso', e' kue̱ki̱ ie' kȅ wö dë'ka̱ Jesús sa̱u̱k. 4 E' kue̱ki̱ ie'
tu̱nemi wé̱ Jesús tkökemi ee̱ tkaka̱ kal ulà a̱ ipanuk suè̱. 5 Mik Jesús dökemitke kal e' diki̱a̱,
eta̱ iwökéka̱ ta̱ iché Zaqueo a̱:
—A Zaqueo, be' e̱' ṍwa bet. I̱'ñe ye' mi'ke be' ska' kapökrö.
6 Zaqueo e̱' éwa bet ta̱ Jesús kiéwa̱itö iu a̱ ttsë'ne buaë. 7 Mik pë' ulitane tö isué̱, eta̱
ie'pa tö Jesús ché suluë. Ie'pa tö iché ñì a̱: “¿Iṍk ie' mi'ke pë' sulusi u a̱?” 8 Zaqueo e̱'
duéka̱ ta̱ iché Skëkëpa Jesús a̱:
—A këkëpa, ye' ttȍ ttsṍ. Ì ko̱s tso' ye' wa̱, e' sha̱böts meraëyö s'sia̱rëpa a̱. Ñies yile íyi
ekibléyö, e' ta̱ e' mekeneyö ie' a̱ döka̱ tkëtökicha.
9 Jesús tö iché ie' a̱:
—Be' dör Abraham aleri, erë be' e̱rblé Skëköl mik moki̱ we̱s Abraham es, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱
be' de Abraham alà chṍkie. E' kue̱ki̱ i̱'ñe be' tsa̱tkëne, ñies wé̱pa tso' be' u a̱ e̱rblé Skëköl
mik e'pa tsa̱tkëne. 10 Ye' dör S'ditsö Alà, e' dë'bitu̱, wé̱pa chë'ulur ì sulu ulà a̱ esepa yulök
tsa̱tkè.

Inuköl mène wakanewè̱, e' tté

11 Jesús dökemitke Jerusalén. Pë' tso' ie' ttȍ ki̱ttsök, e'pa tö ibikeitsé tö mik ie' de
Jerusalén eta̱ ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke da'a̱ie. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ikleé i' es:
12 “Wëm tso' eköl dör blu' ditséwö, e' mía̱ ka̱mië ká̱ kua̱'ki̱ a̱ iblú kibi ska' a̱s e' tö ie'
tkȍka̱ blu'ie, wé̱ ie' bite̱ ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ ibitu̱keane. 13 Ka̱m ie' mi', eta̱ ie' tö ie' kanè
mésopa kié dabop, e'pa a̱ ie' tö inuköl mé̱ ta̱ië ñikkëë eköl eköl a̱. Ie' tö iché ie'pa a̱: ‘A' tö
inuköl se̱ wakaneú̱ dȍ mik ye' döne eta̱, isuo̱ie ko̱s a' tö ikí̱ klö'wè̱mi.’ 14 Erë pë' se̱rke ie'

ka̱ska', e'pa é̱na ie' a̱r suluë. E' kue̱ki̱ ie'pa we̱lepa patkérakitö blu' kibi ska' ichök: 'Sa' kë̀
ki̱ ie' kiane sa' blúie, e' kue̱ki̱ kë̀ itkarka̱.'
15 "Erë blu' kibi tö ie' tkéka̱ blu'ie ta̱ ie' mía̱ne wé̱ ibite̱ ee̱. Mik ie' dene, eta̱ ie' tö
ikanè mésopa dabop, wé̱pa a̱ ie' tö inuköl me'a̱t, e'pa kiök patké isuo̱ie tö ko̱s inuköl
kí̱ klö'wé̱rakitö. 16 Itsá̱ debitu̱ tö iché iblú a̱: 'A këkëpa, be' inuköl wakanewé̱yö, e' kí̱
klö'wé̱yö döka̱ dabobtökicha.' 17 Blu' tö ie' iu̱té: 'E' dör buaë. Be' dör kanè méso buaë.
Ì elkela wakanewé̱bö yësyësë, e' kue̱ki̱ ye' tö be' tkekeka̱ ká̱ dabop, e' wökirie.' 18 Iskà
debitu̱ tö iché: 'A këkëpa, be' inuköl wakanewé̱yö, e' kí̱ klö'wé̱yö döka̱ ske̱tökicha.' 19 Ñies
blu' tö ie' iu̱té: 'Ye' tö be' tkekeka̱ ká̱ ske̱l, e' wökirie.'
20 "Erë iëköl debitu̱, e' tö iblú a̱ iché: 'A këkëpa, i' be' inuköl. Ye' tö ipatréwa̱ tsa̱mo a̱
ta̱ ibléyö. 21 Be' dör wëm e̱r darërëë ese. Ì kë̀ dör be' icha ese klö'we̱kewa̱bö. Ñies be'
tö íyi wöshteke wé̱ kë̀ be' wa̱ ikuatkëne ee̱. Ye' suane be' yöki̱, e' kue̱ki̱ ye' tö be' inuköl
blé.' 22 Eta̱ blu' tö ie' a̱ iché: 'Be' dör kanè méso sulusi ese. Ye' tö be' kichaterattsa̱ be'
wák ttè wa. Be' tö iché tö ye' dör wëm e̱r darërëë ese. Be' tö iché tö ì kë̀ dör ye' icha ese
klö'we̱kewa̱yö, ñies tö ye' tö íyi wöshteke wé̱ kë̀ ye' wa̱ ikuatkëne ee̱. 23 E' dör es, e' ta̱ ¿ì
kue̱ki̱ be' kë̀ wa̱ ye' inuköl blëne inuköl bló wé a̱ a̱s ee̱ ikí̱ klör? Be' tö iú̱pa es, e̱'ma mik
ye' dene, eta̱ ye' inuköl ena ikí̱ klöne e' de ye' ulà a̱.' 24 Eta̱ blu' tö iché itso'rak ee̱, e'pa
a̱: 'Inuköl yö̃ttsa̱ ie' ulà a̱, ta̱ imú wé̱ wa̱ itso' dabop, e' a̱.' 25 Erë ie'pa tö blu' a̱ iché: 'A
këkëpa, erë ¿ì kue̱ki̱ be' tö ie' a̱ ikí̱ meke, ie' wa̱ itso'tke dabop?' 26 Ie' tö ie'pa iu̱té: 'Ye'
tö a' a̱ iché tö wé̱ wa̱ íyi tso', ese a̱ ikí̱ merdaë. Erë wé̱ kë̀ wa̱ ì ku̱', ì tso' ese wa̱ elkela,
e' yerattsa̱ iyöki̱. 27 Wé̱pa kë̀ ki̱ ye' kiane blu'ie, e'pa dör ye' bolökpa; ie'pa tsú̱bitu̱ íe̱ ta̱
ittö̃lur ye' wörki̱.' "

Jesús demi Jerusalén
(Mateo 21.1-11; Marcos 11.1-11; Juan 12.12-19)

28 Jesús ttè paké o̱ne, eta̱ ie' mirka̱ia̱ Jerusalén ñalé̱ ki̱. 29 Mik idökemitke tsi̱net Betfagé
ena Betania a̱te̱ ka̱bata kiè Olivo ké̱bata e' kuli' a̱, eta̱ ie' tö ittökatapa böl kié 30 ta̱ ichéitö
ia̱rak:

—A' yú ke̱we, u tso' se' wösha̱ë e' a̱, eta̱ ee̱ burro kue̱raë a' tö etö moule kë̀ ki̱ yi e̱'
tkëuleka̱ ese. E' wötsö̃ö ta̱ itsú̱bitu̱ ña. 31 Yile tö a' a̱ ichaké: ¿Ìie a' tö iwötseeke? e' ta̱
iiu̱tö̃: Skëkëpa ki̱ ikiane.

32 Ittökatapa míyal ta̱ ikué̱rakitö we̱s Jesús tö iché ie'pa a̱ es. 33 Ie'pa tso' burro wötsöök
ta̱ burro wakpa debitu̱ ta̱ ichakéitö:

—¿Ìie a' tö burro se̱ wötseeke?

34 Ie'pa tö iu̱té:

—Skëkëpa Jesús ki̱ ikiane e' kue̱ki̱.

35 Eta̱ ittökatapa wa̱ burro bite̱tse̱r Jesús a̱. Ie'pa tö ipaio ki̱kke̱ méka̱ burro ki̱, ta̱ Jesús
ki̱merakitö e̱' tkökka̱ iki̱. 36 Jesús mirka̱ia̱ Jerusalén ñalé̱ ki̱, ee̱ pë' tso' ta̱ië, e'pa tö paio
ki̱kke̱ shuélor ñala̱ ki̱ ke̱we Jesús yöki̱. 37 Ie'pa mirwa̱ Olivo ké̱bata kuli' a̱ wö wa'k. Iklépa
tso' ta̱ië, e'pa a̱nemi ttsë'ne buaë wa. Skëköl ki̱kéka̱rakitö ta̱ië. Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese o̱' Jesús tö
ta̱ië ie'pa wörki̱, e' kue̱ki̱ Skëköl ki̱kéka̱rakitö.

38 Ie'pa tö iché:

—¡Ayëcha buaë s'blú i' datse̱ Skëköl ttö̀ wa! Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ olo ta̱' ta̱ië a̱s e' ta̱ se'
se̱r bë̀rë. Ie' ki̱kökasö.*

39 Pë' shu̱a̱ fariseowakpa we̱lepa tso', e'pa tö iché Jesús a̱:

—Be' klépa uñú.

40 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:

—Ye' tö iché a' a̱ tö ie'pa siwa̱'bléwa̱, e' ta̱ ák tö ye' ki̱keraka̱ a̱neule.

* 19:38 Salmo 118.26

41 Mik ie' de tsi̱net Jerusalén, eta̱ ie' ikí̱ sué̱ ta̱ ie' i̱é̱ idalërmik. 42 Ie' tö ibikeitsé: ¡A'
mú wa̱ ijche̱r i̱'ñe tö we̱s a' se̱rmi bë̀rë Skëköl ta̱! Erë e' tso' blëule a' yöki̱, e' kue̱ki̱ a' kë̀
a̱ isu̱rpa. 43 Ka̱wö sulu döraë a' ki̱. A' bolökpa döraë, e'pa tö a' ká̱ köierawa̱ shkit a̱s a'
kë̀ tkö̀yal. Ie'pa miraë ñippök a' ta̱. 44 Ie'pa tö a' ká̱ ena a' wakpa ko̱s e̱we̱rawa. A' u ko̱s
olordawa̱, e' éki kë̀ a̱tpa ñì bata ki̱. Skëköl de a' tsa̱tkök, e' ké̱wö de a' ki̱ erë iwatéttsa̱ a'
tö. E' kue̱ki̱ e' ko̱s tköraë a' ta̱.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱
(Mateo 21.12-17; Marcos 11.15-19; Juan 2.13-22)

45 E' ukuöki̱ ta̱' Jesús de Skëköl wé a̱, ta̱ ie' tö íyi watau̱kwakpa trë'wé̱yalmi, 46 ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—Skëköl tö iyë' iyëkkuö ki̱: ‘Ye' u dör tto ye' ta̱ wé’, erë a' tö iia'wé̱ka̱ akblo wéie.
47 Ke̱kraë Jesús tö s'wöbla'we̱ke Skëköl wé a̱. Sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa ñies judiowak wökirpa male̱pa, e'pa tö ileritsekerak Jesús ttowa̱ie.
48 Erë judiowak male̱pa ulitane tö ie' ttöke e' ki̱ttseke e̱r bua' wa, e' kue̱ki̱ ibolökpa kë̀ ulà
dë'wa̱ ittökwa̱.

20

¿Yi tö ka̱wö mé Jesús a̱?
(Mateo 21.12-17; Marcos 11.27-33)

1 Etökicha ta̱ Jesús tso' s'wöbla'u̱k ena Skëköl ttè buaë e' pakök Skëköl wé a̱ ta̱ e̱e̱
sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena judiowak kue̱blupa e'pa
de. 2 Ie'pa tö ichaké ie' a̱:
—¿Yi ttö̀ wa be' tö íyi ikkë we̱ke? ¿Yi tö e' ké̱wö mé be' a̱?
3-4 Ie' iiu̱té:
—Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakeke: ¿Yi tö Juan patkë' s'wöskuök? ¿Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ö
s'ditsö? Ye' iu̱tö́.
5 Eta̱ ie'pa ichémi ñì a̱: “Se' tö ichèmi tö Skëköl tö Juan patkë', e' ta̱ ie' tö se' iu̱tèmi:
‘¿Ì kue̱ki̱ a' kë̀ wa̱ ie' ttè klöo̱ne?’ 6 Ñies pë' ulitane tö iklö'wé̱ tö moki̱ë Juan dör Skëköl
tteköl, e' kue̱ki̱ kë̀ se' a̱ iyënuk tö ipatkë' s'ditsö tö. Se' tö iché es, e' ta̱ ie'pa tö se' ttèwa̱mi
ák wa.” 7 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̀ sa' wa̱ ijche̱r tö yi tö Juan patkë' s'wöskuök.
8 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Es ñies ye' kë̀ tö a' a̱ ichepa yi tö ye' a̱ ka̱wö mé íyi ikkë wo̱ie.

Uva kanéu̱kwakpa sulusipa, e' tté
(Mateo 21.33-44; Marcos 12.1-11)

9 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ttémi pë' ta̱ ta̱ ttè kleéitö i' es: “Wëm eköl tö uva kuatké ta̱i̱ë. Ie'
tö ipeitéa̱t wëpa we̱lepa a̱ a̱s ie'pa tö ipata̱ù̱ ie' a̱ iwörke e' kak wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱
ká̱ kua̱'ki̱ dò ká̱ ta̱i̱ë. 10 Mik uva wöline tso'tke wë'ià̱ë shtè, eta̱ ie' tö ikanè méso patkémi
eköl ie' icha tsu̱k. Erë kanéu̱kwakpa tö ikanè méso klö'wé̱wa̱, ppé sia̱rë, ta̱ ipatkémine
ulà wöchka. 11 Eta̱ iwák tö ikanè méso skà patkémine eköl. Ñies e' ché ie'pa tö suluë,
ppé sia̱rë, ta̱ ipatkémine ulà wöchka. 12 Ikanè méso skà patkémine ie' tö eköl, eta̱ ñies e'
shka̱'wé̱rakitö ta̱i̱ë, ta̱ itrë'wé̱shkar.
13 “Bata ekkë ta̱ iwák tö iché: ‘¿Ì wè̱mi ye' tö? Ye' alà dalër ta̱i̱ë ye' é̱na, e' patkerami
ye' tö. Isalema ie'pa tö ie' dalöièmi.’ 14 Erë mik kanè mésopa tö kanè wák alà sué̱, eta̱
ie'pa tö iché ñì a̱: ‘Ie' wì̱ dör ká̱ i' wak alà, e' a̱ ká̱ i' a̱tdaë. E' kue̱ki̱ ittöwa̱sö, eta̱ es ká̱ i'
a̱tdaë se' ulà a̱.’ 15 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱wa̱ yéttsa̱ bánet ta̱ ittéwa̱rakitö.
“Ye' tö a' a̱ ichakè: ¿Ima a' ibikeitsé? ¿Ì we̱raë kanè wák tö? 16 Yö ichè tö ie' miraë ta̱
kanéu̱kwakpa tteratulur, ta̱ uva kané meraneitö pë' kua̱'ki̱ a̱.”
Mik e' ttsé judiopa wökirpa tö, eta̱ ie'pa tö iché:
—E' mú kë̀ wamblër es.

17 Erë ie' tö ie'pa sué̱ krereë, ta̱ ichéitö:
—¿We̱s a' tö ibikeitsèmi tö e' kë̀ tkö̀pa a' ta̱? Skëköl yëkkuö tö ye' ché i' es:
‘Ák watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö,
e' yönene ák bua'buaie.’* 18 Yi klastkëne ák e' mik ese pa̱rolordaë ena yi ki̱ ák e' a̱neka̱
ese yalitdawa̱ idiki̱a̱.
19 Ie'pa tö isué̱wa̱ tö kleè e' wa Jesús tö ie'pa ché. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ ee̱,
erë ie'pa suane pë' yöki̱.

S'wökirpa patuè̱, e' tté
(Mateo 22.15-22; Marcos 12.13-17)

20 E' kue̱ki̱ ie'pa tso' Jesús weblök isuo̱ie tö ì ki̱ ikkatërmi. Ie'pa tö wëpa we̱lepa patké
ie' chakök ittö̀ yoktsa̱, e' wa ikkatè Roma wökirpa a̱ a̱s e'pa tö iklö'ù̱wa̱. Wëpa e'pa e̱' ö̀ tö
ie'pa dör pë' buaë yësyësë ese. 21 Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' wa̱ ijche̱r tö ì cheke be' tö ena ttè wa be' tö s'wöbla'we̱ke, e'
dör moki̱. Be' a̱ sulitane dör ñies ë̀me. Be' tö s'wöbla'we̱ke yësyësë Skëköl ñalé̱ tté wa.
22 ¿I̱ma be' tö ibikeitsè? Roma wökir kibi patuè̱sö ¿e' dör buaë ö kë̀ idör buaë?
23 Ie' wa̱ ijche̱r tö ie'pa tso' ie' chakök e̱r sulu wa, e' kue̱ki̱ ie' iiu̱té i' es:
24 —Inuköl tso' a' wa̱ Roma wökir patuo̱ie, e' kkachö́ ye' a̱ et. ¿Yi diököl ena yi kiè
me'rka̱ iki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Roma wökir kibi.
25 Ie' iché ie'pa a̱:
—E̱'ma ko̱s Roma wökir kibi icha, ese mú ie' a̱. Ta̱ ko̱s Skëköl icha, ese mú ie' a̱. 26 Ì ko̱s
ché ie' tö sulitane wörki̱, e' a̱ ie'pa kë̀ wa̱ ì ku̱ne ie' kkatoie. Ie' tö ie'pa iu̱té es, e' tö ie'pa
tkiwé̱wa̱. E' kue̱ki̱ ie'pa siwa̱'blélur iyöki̱.

¿S'duolur e'pa shke̱rmika̱ne ö au?
(Mateo 22.23-33; Marcos 12.18-27)

27 E' ukuöki̱ ta̱ saduceowakpa we̱lepa debitu̱ Jesús ska'. E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'duowa̱
e' kë̀ shke̱nukka̱ne. Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
28 —A s'wöbla'u̱kwak, Moisés tö ttè dalöiëno kita̱t yëkkuö ki̱ se' a̱, e' tö ichè i' es: Wëm
blënewa̱ kë̀ alà a̱te̱, e' ta̱ ie' ël ka̱wöta̱ ischö́ tsu̱kwa̱ a̱s ilà kö̀ka̱ iël blënewa̱ e' a̱. 29 Etökicha
wëpa bak döka̱ kul ñì ëlpa. Ikibi alaköl tsé̱wa̱, erë iblënewa̱ kë̀ alà a̱te̱. 30 E' ukuöki̱ ta̱ ie'
itöki̱ iël tö ischö́ tsé̱wa̱, erë ñies e' blënewa̱ kë̀ alà a̱te̱. 31 Es itka iël skà ta̱ ñies imale̱pa
ko̱s e'pa ta̱. Ie'pa kul blërulune kë̀ alà a̱te̱ yës. 32 Bata ekkë ta̱ ñies alaköl e' blënewa̱.
33 Wëpa kul e'pa bak alaköl eköl è̀ ta̱. Mik s'duowa̱ e'pa shke̱neka̱ne, eta̱ ¿wé̱ne dö̀mi ie'
wëm chö́kie?
34 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—S'tso'ia̱ ká̱ i' a̱ ta̱ wëpa ena alakölpa ñì tsu̱kewa̱. 35 Erë aishkuö ta̱ wé̱pa ki̱ se̱ne michoë
mène, esepa shke̱rdaka̱ne ta̱ ee̱ wëpa ena alakölpa kë̀ se̱rpawa̱ia̱ ñita̱. 36 Ie'pa se̱r michoë
kë̀ duöta̱'wa̱ we̱s Skëköl biyöchökwakpa kë̀ duöta̱'wa̱ es. Skëköl tö ie'pa shke̱o̱'ka̱ne, e'
kue̱ki̱ ie'pa döraë ie' ala'rie. E' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ se̱rpawa̱ia̱ ñita̱. 37 Ñies Moisés wák tö se' a̱
ikkayë' tö s'duowa̱ e'pa shke̱rdaka̱ne. Kal tsir wöñarke bö'ie e' paka'itö, ee̱ ie' tö iyë' tö
Skëköl dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl.† Es isué̱sö tö ie'pa tso'ia̱ ttsë'ka Skëköl
a̱. 38 E' wà kiane chè tö s'tso' ttsë'ka ena s'duowa̱, e'pa ko̱s tso' ttsë'ka Skëköl a̱ ke̱kraë. E'
kue̱ki̱ ie' kë̀ dör s'duowa̱ e' Këköl. Ie' dör s'ttsë'ka e' Këköl.
39 Eta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa we̱lepa tö iché ie' a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, ì ché be' tö, e' chébö buaë yësyësë.
40 Eta̱ saduceowakpa kë̀ kësik dë'ka̱ia̱ ie' a̱ ì skà chakök.

* 20:17 Salmo 118.22 † 20:37 Skëköl dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl: E' ché Skëköl tö ie'pa blërulunebak ká̱ ia̱ia̱ë e' ukuöki̱.

¿Wḛ́ pairine'bitṵ idi' wa s'blúie e' dör yi aleri?
(Mateo 22.41-46; Marcos 12.35-37)

41 Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿We̱s ie'pa tö ichèmi tö wḛ́ pairine'bitṵ idi' wa s'blúie, e' dör s'blú bak kiè David e'
aleri? 42 Erë David wák tö ie' yë'a̱t yëkkuö kiè Salmos e' ki̱. Ie' tö iyë'a̱t i' es:
'Skëköl tö iché ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkö̀se̱r ye' ulà bua'kka dalöiëno ta̱ië
43 dö̀ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klö̀ diki̱a̱ eta̱.'‡
44 Es se' isuḛ́ tö wḛ́ pairine'bitṵ idi' wa s'blúie, e' kié David wák tö ie' Këköl, e' ta̱ ¿we̱s
ie' dör David aleri?

Jesús tö s'wöbla'ṵk ttè dalöiëno wa wakpa kkaté
(Mateo 23.1-36; Marcos 12.38-40; Lucas 11.37-54)

45 Sulitane tso' Jesús ttöke e' ki̱ttsök, eta̱ ie' tö iché ittökatapa a̱: 46 "A' e̱' kkö'nú
s'wöbla'ṵk ttè dalöiëno wa wakpa yöki̱. Ie'pa wöbatsö shkök datsi' batsi̱ë ese mik wḛ́ pë'
tso' ta̱ië ese ska' a̱s pë' tö ie'pa shke̱'ṵ̀ we̱s këkëpa dalöiërta̱' ta̱ië es. Ñies se' ñì dapa'wo̱
wé a̱ ena wḛ́ ie'pa ka̱wö tkö'we̱kerakitö, ese ska' kula' tso' këkëpa dalöiërta̱' esepa a̱, ese
yuleke ie'pa tö e̱' tkoie. 47 Ie'pa tö alakölpa schö̀ u yekettsa̱ iulà a̱ ta̱ iwökatekerakitö
ittökerak S'yë̀ ta̱ braraë e' wa. Ie'pa weirdaë sia̱rë s'male̱pa tsa̱ta̱.

21

Alaköl eköl sia̱rë e' tö inuköl mé Skëköl a̱
(Marcos 12.41-44)

1 Jesús tso'i̱a̱ Skëköl wé a̱, eta̱ ie' tso' inuköl blúpa tso' inuköl iök kalkuö tso' iioie mè
Skëköl a̱ ese a̱ e'pa sa̱ṵk. 2 Ñies ie' tö alaköl eköl sia̱rëla dör schö̀ e' suḛ́ inuköl wöshkila
yöule cobre* wa ese böt iökwa̱. 3 Eta̱ Jesús tö iché:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö alaköl wí̱ sia̱rëla dör schö̀ e' tö inuköl iéwa̱ kibiie imale̱pa ko̱s
tsa̱ta̱. 4 Ie'pa ulitane tö inuköl kuö̀ a̱te̱ ese ié, erë ie' sia̱rë, e' tö ie' wa̱ itso' se̱noie e' ko̱s
méttsa̱. E' kue̱ki̱ ye' tö ie' ché es.

Jesús tö iché tö Skëköl wé olordawa̱
(Mateo 24.1-2; Marcos 13.1-2)

5 Eta̱ Jesús ttökatapa we̱lepa tso' ichök tö Skëköl wé wër buaala, ki̱tkëule ta̱ië ák
bua'bua wa ena íyi bua'bua kakmeule Skëköl a̱ ta̱ië, ese wa. Jesús tö iché:
6 —Ikḛ́wö döraë eta̱ ì ko̱s suḛ́ a' tö i', e' olordawa̱ se̱raa̱, iékwö è̱ kè̱ a̱tpa ñì bata ki̱.
7 Eta̱ ittökatapa tö ichaké:
—A s'wöbla'ṵkwak, ¿mik e' wamblërmi? ¿Ì wa sö isuè̱mi tö iwamblërketke?
8 Ie' iiṵté: "Ta̱ië pë' datse̱ e̱' chök tö ie'pa dör ye'. Icherarakitö: 'Ye' dör wḛ́ pairine'bitṵ
idi' wa s'blúie e''. Ñies icherarakitö tö s'e̱rkewa e' kḛ́wö detke. Erë kè̱ a' minuk esepa itöki̱.
Pë' ki̱terarakitö ta̱ië. E' kue̱ki̱ a' tso' wösh wa a̱s kè̱ yi tö a' ki̱tö'ṵ̀. 9 Mik a' tö biyö̀ ttsé tö
ká̱ we̱le wakpa ñippöke ta̱ië ká̱ kua̱'ki̱ wakpa ta̱, eta̱ e' kè̱ tö a' tkiṵk. Ñies mik a' tö ibiyö̀
ttsé tö pë' ñippöke ta̱ië ikḛ́ wakpa wökirpa ta̱, eta̱ e' kè̱ tö a' tkiṵk. Ese wamblërdaë ka̱m
ye' döne e' yöki̱, erë ká̱ i' e̱rwa e' ka̱m kḛ́wö döwa̱."
10 Ie' tö ie'pa a̱ ikí̱ ché ia̱: "Ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ñippöraë ñita̱. 11 Ñies í̱ tö ká̱
wöti̱'we̱raë ta̱ië. Ñies ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ki̱ bli tö ena duè tö pë' tteraë ta̱ië. Ká̱ jaì a̱ íyi
sue̱raësö ta̱ië suluë iwà kkachoie, e' tö ie'pa tkiwe̱raë ta̱ië.
12 Ka̱m e' kḛ́wö tkö̀, e' yöki̱ ie'pa tö a' klö'we̱rawa̱, we'ikeraë sia̱rë. A' miraë ie'pa wa̱ se'
ñì dapa'wo̱ wé a̱ shu̱lè, ñies a' wötërdawa̱ s'wöto wé a̱. Ie'pa wa̱ a' miraë duése̱r s'blúpa
ena s'wökirpa wörki̱ ye' ttè kue̱ki̱. 13 Erë es ñies a' tö ye' tté pakeraë ie'pa a̱. 14 Eta̱ kè̱ a'

‡ 20:43 Salmo 110.1 * 21:2 cobre: E' dör tabechka ëse kè̱ tue̱ta̱' darërë we̱s orochka ena inukölchka es.

tkinuk tö i̱ma a' e̱' tsa̱tkö̀mi. 15 Ye' tö ttè eraë a' a̱ e̱' tsa̱tkoie buaë, e' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk
e' ki̱. A' bolökpa kë̀ a̱ iwöklönuk, ñies ie'pa kë̀ a̱ iyënuk tö e' dör ka̱chè. 16 A yë́, a' mì, a'
ëlpa, a' yamipa male̱pa, a' sini'pa, e'pa we̱lepa tö a' wömerattsa̱ a' bolökpa ulà a̱. Ie'pa
tö a' we̱lepa tterawa̱. 17 Sulitane tö a' sue̱raë suluë ye' ttè kue̱ki̱. 18 Erë kë̀ a' tkinuk, a' kë̀
weirpa ke̱kraë, a' döraë buaë ká̱ jaì a̱ aishkuö ta̱. 19 A' e̱' tkéwa̱ darërë döka̱ bata ekkë, e'
ta̱ a' tsa̱tkërdaë.
20 Mik a' isué̱ tö ká̱ kua̱'ki̱ ñippökwakpa iëne tai̱ë Jerusalén kköiëule e' pamik shkit
ñippök Jerusalén wakpa ta̱, eta̱ a' éna ia̱nú tö Jerusalén e̱rdawa bet. 21-22 Mik e' ké̱wö
de, eta̱ wé̱pa se̱rke Judea e'pa tkö́yalmi ka̱bata a̱. Skëköl tö Jerusalén wakpa we'ikeraë
tai̱ë sia̱rë. E' kue̱ki̱ wé̱pa se̱rke Jerusalén, e'pa e̱' yö́lur. Ñies wé̱pa tso' kañika̱, esepa kë̀
kinewa̱ne ee̱. E' ko̱s tköraë we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. 23 Ka̱wö suluë döraë ká̱
i' ki̱, iwakpa we'ikeraë sia̱rë Skëköl tö. E' kue̱ki̱ e' ké̱wö ska' ta̱ ¡wëstela i̱na alakölpa
alà ku̱rketke ena alakölpa tsu' muke ilà a̱ esepa ta̱! 24 Judiowak we̱lepa tterawa̱ tabè
wa; we̱lepa tse̱rdami klöulewa̱ ká̱ wa'ñe. Eta̱ pë' kë̀ dör judiowak, esepa tö Jerusalén
klö'we̱rawa̱ we̱s iwákpa icha es, dö̀ mik Skëköl tö iké̱wö mé ie'pa a̱ ekkë.

Jesús dörane olo ta̱' tai̱ë
(Mateo 24.29-35; Marcos 13.24-37)

25 “Diwö a̱, si'wö a̱ ena bëkwö a̱ íyi wërdaë tai̱ë suluë iwà kkachoie tö ká̱ i' e̱rkewatke.
Ñies ká̱ i' ki̱ dayë blardaë tai̱ë ena iyöli busdaka̱ tai̱ë, ese yöki̱ ká̱ ulitane wakpa suardaë
tai̱ë, kë̀ ie'pa a̱ e̱' o̱nukia̱ we̱s. 26 Ì sulu tköraë ká̱ i' ki̱, ese yöki̱ ie'pa suardaë tai̱ë, isiwa̱'
a̱rdawa̱rak suane ë̀ wa. Ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ e' wöti̱rdaë. 27 Eta̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ mò
a̱ diché ta̱' tai̱ë olo ta̱' tai̱ë, e' wërdaë. 28 Mik íyi ikkë sué̱ a' tö, eta̱ bet ta̱ a' tsa̱tkërketke,
e' kue̱ki̱ a' e̱r kuú̱, a' wö kő̱ka̱ siwa̱' ki̱.”
29 Ñies ie' tö ie'pa a̱ ikleé ttè i' wa: “Kal kiè higuera ö kal ulitane, e' bikeitső. 30 Mik a'
isué̱ tö e̱rpa kal kö̀ shlörketke, eta̱ a' wa̱ ijche̱r tö duas dewa̱tke tsi̱net. 31 Es ñies mik a'
tö isué̱ tö íyi ekkë wamblërke, eta̱ a' wa̱ ijche̱nú tö ì blúie Skëköl tso', e' ké̱wö dewa̱tke
tsi̱net.
32 “Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö íyi ekkë wamblërdaë wé̱pa dör we̱s a' es esepa ka̱m e̱rwa e'
yöki̱. 33 Ka̱shu̱k ena ká̱ i' e̱rdawa, erë ye' ttè michoë e' kë̀ e̱rpawa yës.
34 “¡A' e̱' kkö'nú! Kë̀ a' e̱' muktsa̱ ì sulu ulà a̱. Kë̀ a' e̱' ttökka̱ blo' wa. Kë̀ a' e̱r mukwa̱
ì tso' ká̱ i' a̱, e' ë̀ ki̱. E' ko̱s tö a' e̱r darë'we̱rawa̱ Skëköl ki̱. A' e̱' kkö'nú a̱s ye' datskene,
e' ké̱wö kë̀ tö a' klö'ù̱ 35 we̱s iyiwak klör sho̱' a̱ es. Ka̱wö e' döraë sulitane se̱rke ká̱ wa'ñe
e'pa ki̱, e' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú e' yöki̱. 36 A' se̱nú wösh wa. A' ikiő S'yé̱ a̱ ke̱kraë a̱s íyi suluë
ké̱wö datse̱, e' kë̀ dö̀ a' ki̱. Ñies ikiő ie' a̱ ke̱kraë a̱s a' e̱' duö̀se̱r buaë ye' wörki̱ mik Ye' dör
S'ditsö Alà, e' datskene sulitane shu̱lök eta̱.”
37 Ñiwe ta̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke Skëköl wé a̱, nañewe ta̱ ie' mía̱ ka̱bata kiè Olivo e' a̱.
38 Bla'mi sulitane mi'ke Skëköl wé a̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke e' ki̱ttsök.

22

Judas ena judiowak kue̱blupa tö Jesús aleritsé klö'wè̱wa̱
(Mateo 26.1-5,14-16; Marcos 14.1-2,10-11; Juan 11.45-53)

1 Judiowak Yé̱pa Yërulune Egipto, e' ké̱wö tkö'we̱kerakitö, e' dökewa̱tke tsi̱net, ese
ké̱wö ska' ta̱ judiowak wöblar pan kë̀ yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñuk. 2 Sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa suane pë' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tso' iké̱wö yulök Jesús
ttowa̱.
3 Eta̱ Satanás tkawa̱ Judas e̱r a̱. Judas e' kiè ñies Iscariote. Ie' dör Jesús ttökatapa dabom
eyök kí̱ böl e' ekól. 4 Ie' mía̱ ttök sacerdotepa wökirpa ta̱ ena Skëköl wé shkëkipa wökirpa
ta̱. We̱s ie' tö Jesús mèttsa̱mi ie'pa ulà a̱ e' chéitö ie'pa a̱. 5 E' tö ie'pa ttsë'wé̱rak buaë ta̱
ikablé ie' a̱ inuköl muk. 6 E' dör buaë ie' a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ka̱wö yulémi iwömottsa̱ mik kë̀
yi ku̱' tai̱ë Jesús ta̱ e' dalewa.

Judiowak Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wé̱ Jesús tö ittökatapa ta̱
(Mateo 26.17-29; Marcos 14.12-25; Juan 13.21-30)

7 Eta̱ Pan Kḕ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö tsá̱ de. E' diwö a̱ judiowak tö obeja pupula
jcheke Ie'pa Yḗpa Yërulune Egipto, e' ké̱wö tkö'wo̱ie. 8 Jesús tö Pedro ena Juan kié, ta̱
iché ie'pa a̱:
—A' yú ka̱wö tkö'we̱kesö, e' chké kanéu̱k.
9 Ie'pa ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' ki̱ ikiane tö sa' mi' ikaneu̱k?
10 Ie' iiu̱té:
—Mik a' de Jerusalén, eta̱ ee̱ wëm kue̱raë a' tö eköl, e' wa̱ di' dami ska̱u̱ña a̱. E' itöki̱ a'
yú dò̱ u wé̱ a̱ ie' demi ee̱. 11 U e' wák a̱ ichṓ: 'S'wöbla'u̱kwak be' chakök ké: ¿Úshu̱ wé̱ a̱
ie' tö ka̱wö tkö'we̱kesö e' chké ñèmi ie' ttökatapa ta̱?' 12 Ie' tö a' a̱ úshu̱ bërie tso' ká̱kke̱,
kaneo̱uletke buaë, e' kkacheraë. Ee̱ ichké kaneú̱ se' a̱.
13 Eta̱ ie'pa mía̱ ta̱ íyi ulitane kué̱rakitö we̱s ie' tö iché es. Ee̱ chkè kanewé̱rakitö ka̱wö
tkö'wo̱ie.
14 Mik ichköketke e' diwö de, eta̱ ie' e̱' tkése̱r chkök mesa o̱'mik ittekölpa tsá̱ e'pa ta̱.
15-16 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' tö a' a̱ ichè tö ka̱wö i' kḕ tkö'we̱paia̱yö a' ta̱ dò̱ mik iwà tka mik ì blúie Skëköl tso'
e' ké̱wö de eta̱. E' kue̱ki̱ suluë ye' é̱na iké̱wö bata tkö'wa̱kia̱ a' ta̱ ka̱m ye' ttò̱wa̱ ie'pa tö e'
yöki̱.
17 Eta̱ tka̱' klö'wé̱itö, ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Íkë, a' itsá̱ yṓ eköl eköl. 18 Ye' a' a̱ ichè tö vino kḕ yepaia̱yö dò̱ mik ì blúie Skëköl tso'
e' ké̱wö de eta̱.
19 E' ukuöki̱ ta̱ pan klö'wé̱itö, ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö wà tié ie'pa a̱ ta̱
ichéitö:
—Pan se̱ dör ye' chkà wömeulettsa̱ ttèwa̱ a' skéie e'. A' tö iñú ke̱kraë a̱s a' e̱r a̱rne ye'
ska'.
20 Es ñies mik ie'pa chké o̱ne, eta̱ tka̱' klö'wé̱itö ta̱ ichéitö:
—Vino i' dör ye' pḗ. Ye' tterawa̱ e' pḗ tërdaë a' tsa̱tkoie. E' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö,
e' wà de. 21 Erë yi ye' wömekettsa̱, e' tkër ye' ta̱ mesa i' o̱'mik. 22 Ye' dör S'ditsö Alà, e' ta̱
itköraë we̱s isuletëneatbak es, erë ¡wëstela i̱na yi ye' wömekettsa̱, e' ta̱!
23 Eta̱ ie'pa ñì chakémitke: "A' ichè, ¿yi ie' wömekettsa̱?"

¿Yi dör këkëpa tai̱ë Skëköl a̱?

24 Jesús ttökatapa ñì iu̱téka̱ tö ie'pa wé̱ ḗk dör këkëpa tai̱ë imale̱pa tsa̱ta̱. 25 Jesús tö
iché ie'pa a̱: "Pë' kḕ tö Skëköl dalöiè, esepa blúpa e̱' alò̱ka̱ ie'pa ki̱ ke̱kraë, erë ie'pa e̱' chò̱
tö ie'pa dör imale̱pa ki̱mukwakpa buaë. 26 Erë e' kḕ dör es a' ta̱. E' skéie yi dör këkëpa
tai̱ë imale̱pa tsa̱ta̱ a' shu̱a̱, ese ka̱wöta̱ e̱' ökwa se' ëselaie. Ñies a' wökir ka̱wöta̱ e̱' ökwa
we̱s kanè méso es. 27 E̱'ma ¿yi dör këkëpa tai̱ë? ¿Itkër chkök mesa o̱'mik ese ö wé̱ tso'
chkè watiök ese? Tṓ, itkër mesa o̱'mik ese dör këkëpa tai̱ë. Erë ye' tso' a' shu̱a̱ we̱s kanè
méso tso' chkè watiök es.
28 "Ko̱s ye' weirke e' a̱ a' tso' ye' ta̱ ye' wapie. 29 E' kue̱ki̱ ye' tö a' tkekeka̱ blu'paie, we̱s
ye' Yḗ tö ye' tkë'ka̱ blu'ie es. 30 Aishkuö ta̱ ì blúie ye' tso' e' a̱ a' e̱' tulörase̱r chkök di'yök
buaë ye' ta̱. Ñies a' e̱' tulörase̱r blu' kulé ki̱, Israel ditséwöpa döka̱ dabom eyök kí̱ böl (12),
e'pa wëttsu̱k."

Pedro tö icheraë tö ie' kḕ wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.31-35; Marcos 14.27-31; Juan 13.36-38)

31 Ñies Skëkëpa Jesús tö iché:
—A Simón, a Simón, ¡ye' ttò̱ ttsṓ! Satanás tö a' ké̱wö kié ma'wḕ̱. Ie' tö a' ulitane
wöpperaë darërëë we̱s iyiwö wöppè es. 32 Erë ye' ikiétke Skëköl a̱ a̱s be' e̱rblò̱ ye' mik

e' kë̀ olo'yö̀bö. Mik be' e̱rbléne buaë ye' mik, eta̱ ye' ttökatapa male̱pa ki̱mú a̱s ie'pa e̱'
tkö̀wa̱ darërëë ye' mik.
33 Simón tö ie' a̱ iché:

—A Skëkëpa, ye' e̱' chétke wötënukwa̱ be' ta̱ s'wöto wé a̱ dö̀ ttèwa̱ be' ta̱.
34 Ie' iiu̱té:

—A Pedro, ye' ichè be' a̱ tö i̱'ñe ka̱m dakro a̱r, e' yöki̱ be' icheraë mañatökicha tö be' kë̀ wa̱ ye' su̱ule.

Jesús weirketke e' ké̱wö dökewa̱tke

35 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö ittökatapa a̱ ichaké:

—Mik ye' tö a' patkë'mi Skëköl ttè pakök inuköl kë̀ ta̱', chkewö kë̀ ta̱', klökkuö kë̀ ta̱', eta̱ ¿ì kianeia̱ a' ki̱?

Ie'pa tö iiu̱té:

—Kë̀ ì kianeia̱ sa' ki̱.
36 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—E' skéie, i̱'ñe ta̱, ye' tö a' a̱ ichè tö a' wé̱ wa̱ inuköl ta̱', e' tsú̱mi; a' wé̱ wa̱ chkewö ta̱',
e' tsú̱mi; a' wé̱ kë̀ wa̱ tabè ta̱' e̱' tsa̱tkoie, eta̱ a' paio wataú̱ttsa̱ ta̱ e' ské wa tabè ta̱ú̱ttsa̱.
37 Ye' tté ko̱s tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' wà tköraë we̱s itso' kitule es, e' tö ichè: 'Ie'pa
tö ye' we'iké we̱s pë' sulusi we'ikè es.'* Ttè e' wà tköketke i' ta̱, e' kue̱ki̱ a' tö iú̱ we̱s ye'
tö a' a̱ ichè es.
38 Ie'pa tö iché ie' a̱:

—A Skëkëpa, íe̱ tabè tso' böt.

Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Wë' idir, ¡kë̀ a' ttökia̱!

Jesús tté S'yë́ ta̱ Getsemaní
(Mateo 26.36-46; Marcos 14.32-42)

39 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ Olivo ké̱bata a̱ we̱s iwöblar es, eta̱ ittökatapa míyal ie' ta̱. 40 Mik
ie'pa demi wé̱ ie'pa mírö ee̱, eta̱ ie' iché ie'pa a̱:

—A' ikiö́ Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a' e̱rkiöwe̱ke e' kë̀ e̱' alö̀ka̱ a' ki̱.
41 Ie' mía̱ bánet ie'pa yöki̱ dö̀ ko̱s ák u̱yèmisö ekkë, ee̱ ie' e̱' tkése̱r kuchë ki̱ ta̱ itté S'yë́
ta̱ i' es: 42 "A yë́wö, ì tköraë ye' ta̱, e' dör we̱s íyi bacha'bachaë yèwasö es. Be' ki̱ ikiane,
e̱'ma be' ye' yö́ttsa̱ e' ulà a̱. Erë kë̀ iwa̱r we̱s ye' ki̱ ikiane es, iú̱ we̱s be' ki̱ ikiane es."
43 [E' wösha̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak de eköl ie' ska' idiché kí̱ iök. 44 Ie' e̱riane tai̱ë, e'
shu̱a ie' ttémitke S'yë́ ta̱ taniniё, ta̱ ipaali wër s'pë́ es e' yërke tai̱ë darke íyök ki̱.]†
45 Mik ie' tté o̱ne, eta̱ idene ittökatapa ska' ta̱ ie'pa kué̱itö kapö̀tulur. Ie'pa shtrinewa̱
e̱riar ë̀ wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kapolur. 46 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:

—¿Iö́k a' kapö̀tulur? A' e̱' kö́ka̱, a' ikiö́ Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a' e̱rkiöwe̱ke e' kë̀ e̱' alö̀ka̱ a' ki̱.

Jesús klö'wé̱wa̱ ibolökpa tö
(Mateo 26.47-56; Marcos 14.43-50; Juan 18.2-11)

47 Jesús tso'ia̱ ttök e' dalewa tai̱ë pë' de. Ie' ttökatapa dabom eyök kí̱ böl, e' eköl kiè
Judas e' debitu̱ ie'pa wëttsë. Ie' dewa̱ Jesús ska' ishke̱'u̱k wöalattsè wa. 48 Erë Jesús tö ie'
a̱ iché:

—A Judas, ¿wöalattsè wa be' tö ye' dör S'ditsö Alà, e' wömekettsa̱?
49 Mik Jesús ttökatapa tso' ie' ta̱, e'pa tö isué̱ tö ie' klörkewa̱tke, eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:

—A Skëkëpa, ¿tabè yèttsa̱ sa' tö ie'pa ki̱?
50 Eta̱ ie'pa eköl tö sacerdote kibi, e' kanè méso eköl kuköña ulà bua'kka téttsa̱. 51 Jesús
tö iché:

—Imúa̱t; wë' idir.

---

* 22:37 Isaías 53.12 † 22:44 Ttè i' kë̀ ku̱' yëkkuö këchke we̱le ki̱.

Eta̱ ie' tö kanè méso kukuöña kéwa̱ ta̱ ibua'wé̱neitö. 52 E' ukuöki̱ ta̱ sacerdotepa
wökirpa ena Skëköl wé shkëkipa wökirpa ena judiowak kue̱blupa debitu̱ ie' tsu̱kmi, e'pa
a̱ ie' iché:
—¿Ì kue̱ki̱ a' bite̱ ye' ñalé̱ ki̱ tabè ki̱ kal wölö ki̱ ye' klö'u̱kwa̱ we̱s akblökwakpa klö'wè̱wa̱
es? 53 Ke̱kraë ye' bak a' shu̱a̱ Skëköl wé a̱, erë a' kë̀ wa̱ ye' klöo̱newa̱. Erë i' ta̱ a' a̱ iké̱wö
de ye' klö'wo̱wa̱ie. Ñies bë́ a̱ iké̱wö de ì sulu wamblak ie' é̱na e' wambloie.

Pedro tö iblé tö kë̀ ie' wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.57-58,69-75; Marcos 14.53-54,66-72; Juan 18.12-18,25-27)

54 Eta̱ ie'pa tö Jesús klö'wé̱wa̱ tsé̱mi sacerdote kibi, e' u a̱. Pedro dami ie' itöki̱ ka̱mië.
55 Eta̱ ee̱ pë' we̱lepa tö bö' batséka̱ upa shu̱sha̱ë baiklè, eta̱ Pedro e̱' tkése̱r ie'pa ta̱. 56 Eta̱
alaköl eköl dör kanè méso, e' tö Pedro sué̱ bö' kkö̀ a̱ ta̱ isué̱wa̱ krereë ta̱ ichéitö:
—Ñies ie' wí̱ dör Jesús klé.
57 Erë Pedro tö iblé. Ie' tö iché:
—A tayë, ye' kë̀ wa̱ wëm e' su̱ule.
58 E' ukuöki̱ kukuie ta̱ wëm eköl tö Pedro sué̱ ñies ta̱ ichéitö:
—Be' ñies dör Jesús klépa eköl.
Erë Pedro tö iiu̱té:
—A wëm, kë̀ ye' dör ie'pa eköl.
59 E' ukuöki̱ hora de et ta̱ iskà tö iché:
—Wëm se̱ dör Galilea wak e' kue̱ki̱ moki̱ ie' dör Jesús klé eköl.
60 Pedro tö iché:
—A wëm, ì cheke be' ye' a̱, e' kë̀ jche̱r ye' wa̱.
Pedro ttökeia̱ e' wösha̱ ta̱ dakro a̱ne. 61 Eta̱ Skëkëpa Jesús wötrée, ta̱ Pedro sué̱itö ë́k.
Eta̱ Pedro é̱na ia̱newa̱ tö ttè i' yë' Jesús tö ye' a̱: “I̱'ñe ka̱m dakro a̱r, e' yöki̱ be' tö icheraë
mañatökicha tö be' kë̀ wa̱ ye' su̱ule.” 62 Eta̱ Pedro e̱' yéttsa̱ kañika̱ ta̱ ii̱é̱ sia̱rë.

Jesús wayué ie'pa tö
(Mateo 26.67-68; Marcos 14.65)

63 Wëpa ulà a̱ Jesús tso' klöulewa̱, e'pa tö ie' wayué suluë, ippé tai̱ë. 64 Ñies ie'pa tö
iwöbla pamué̱wa̱ datsi'tak wa, eta̱ ie'pa tso' ippök, e' dalewa ie'pa tö ie' a̱ ichakeke:
—Be' dör Skëköl tteköl, e̱'ma sa' a̱ ichö́ka̱ ¿yi tö be' ppé?
65 Eta̱ ie'pa tö ie' skà cheke suluë ttè ulitane wa kua̱'ki̱ kua̱'ki̱.

Jesús mítse̱r ie'pa wa̱ judiowak kue̱blupa wörki̱
(Mateo 26.59-66; Marcos 14.55-64; Juan 18.19-24)

66 Mik ká̱ ñine, eta̱ judiowak kue̱blupa ena sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa tö Jesús tsé̱mi wé̱ judiowak wökir kibipa ñì dapa'u̱ke ee̱. Ta̱ ie'pa tö
ie' a̱ ichaké:
67 —Ichö́ sa' a̱ ¿moki̱ be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ö au?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' tö ichèmi tö́, erë kë̀ a' tö ye' ttö̀ klö'we̱pa. 68 Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakèmi, e' ta̱ a'
kë̀ tö ye' iu̱tepa. 69 Erë ye' dör S'ditsö Alà, i' ukuöki̱ ta̱ ye' e̱' tkörase̱r Skëköl diché dör íyi
ulitane tsa̱ta̱, e' ulà bua'kka dalöiërta̱' tai̱ë.
70 Ie'pa ulitane tö ie' a̱ ichaké:
—¿E̱'ma be' e̱' chö̀ tö be' dör Skëköl Alà?
Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Tö́, we̱s a' tö iché es idir.
71 Eta̱ ie'pa iché:
—¿Ìie se' ki̱ ikkatökwakpa kí̱ kiarmiia̱? Ì ché ie' tö, e' ttsé se' wákpa tö.

23

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱
(Mateo 27.1-2,11-14; Marcos 15.1-5; Juan 18.28-38)

1 Eta̱ ie'pa ulitane e̱' kéka̱ ta̱ Jesús tsé̱mirakitö Pilato ska' a̱s ishu̱lò̱itö. Pilato dör ká̱ e'
wökir patkë' Roma wökir kibi tö. 2 Ie'pa tö Jesús kkatémi Pilato a̱ ta̱ ichérakitö:
—Sa' wa̱ ijche̱r tö wëm i' tö ta̱ië sa' judiowak mekeka̱ ñippök s'wökirpa ta̱. Ie' iché tö
sa' kë̀ ka̱wöta̱ inuköl patau̱k Roma wökir kibi a̱. Ñies ie' iché tö ie' dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e'. Ie' e̱' chò̱ tö ie' dör sa' judiowak blú.
3 Pilato tö ichaké ie' a̱:
—¿Be' dör judiowak blú?
Ie' iiu̱té:
—Tö́, we̱s be' iché, e̱'ma es idir.
4 Eta̱ Pilato tö iché sacerdotepa wökirpa a̱ ena pë' tso' ee̱, e'pa a̱ ñies:
—Ye' kë̀ wa̱ ì nuí̱ ku̱ne wëm i' ki̱.
5 Erë ie'pa tö ikí̱ kkateke a̱neule ta̱ ichekerakitö:
—Ttè wa ie' tö s'wöbla'we̱ke, e' tö sa' wakpa mekeka̱ ñippök ñita̱. Ie' tö itsá̱ paka'bitu̱
Galilea, i̱'ñe ta̱ ide íe̱ Judea.

Pilato tö Jesús patkémi Herodes ska'

6 Mik e' ttsé Pilato tö, eta̱ ichakéitö: ¿wëm i' dör Galilea wak? 7 Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö
Jesús dör Galilea wak, eta̱ ie' tö ipatkémi Herodes ska' a̱s e' tö ishu̱lò̱, e' dör Galilea wökir
e' kue̱ki̱. E' ké̱wö ska' ta̱ ie' tso' Jerusalén. 8 Mik ie' tö Jesús sué̱, eta̱ e' tö ie' ttsë'wé̱ buaë.
Bànet ie' é̱na isua̱k. Ie' wa̱ itté jche̱newa̱ tö, ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱keitö, e' wà paneke ie' tö
suè̱. 9 Ie' tö Jesús chaké ta̱ië, erë Jesús kë̀ wa̱ ie' iu̱tëne yës. 10 Ñies sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tso'ñak ee̱. Ie'pa tö Jesús kkateke ta̱ië ie' a̱. 11 Ie'
ena iñippökwakpa, e'pa tö Jesús sué̱ suluë, ta̱ ie'pa tö datsi' bua'bua, blu' datsi' sù̱, ese
iéka̱ iki̱ iwayuoie. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ipatkémine Pilato ska'. 12 Herodes ena Pilato dör ñì
bolökpa, erë e' diwö shà̱ ta̱ ie'pa e̱r buanene ñì ki̱.

Jesús méttsa̱ ttèwa̱
(Mateo 27.15-26; Marcos 15.6-15; Juan 18.39–19.16)

13 Sacerdotepa wökirpa ena judiowak wökirpa male̱pa ena judiowak ta̱ië, e'pa kiéttsa̱
Pilato tö e̱' dapa'u̱k ek tsi̱ní ème. 14 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' wa̱ wëm i' de ye' ska' kkatè. A' tö iché tö ie' tö a' wakpa mekeka̱ ñippök sa' ta̱. Erë
ye' tö ie' a̱ ichaké a' wörki̱, eta̱ ì ki̱ a' tö ie' kkaté, e' kë̀ nuí̱ ku̱ne ye' wa̱ ie' ki̱ yës. 15 Ñies
Herodes kë̀ wa̱ ì nuí̱ ku̱ne ie' ki̱, e' kue̱ki̱ ie' tö ipatkébitu̱ne ye' ska'. E' kue̱ki̱ a' tö isué̱ tö
ie' kë̀ wa̱ ì sulu nuí̱ ki̱ ittèwa̱mi ese wamblëne. 16-17 Sú̱yö ippök patkè ttsa'bata daloie wa
iwe'ikoie bërëbërë, e' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ie' ekemine.*
18 Erë ie'pa ulitane a̱nemi ñikkëë:
—¡Jesús ttö́wa̱ ta̱ Barrabás ö́mine sa' a̱!
19 Barrabás e' tö iyamipa dapao̱'ka̱ ñippök ká̱ e' wökirpa ta̱, ñies ie' wa̱ s'kötulewa̱. E'
kue̱ki̱ ie' tso' wötëulewa̱ s'wöto wé a̱. 20 Pilato é̱na Jesús akmine, e' kue̱ki̱ ie' tö iskà chéne
Jesús tsa̱tkoie. 21 Erë ie'pa kí̱ a̱rkeka̱ ta̱ië:
—¡Iwötö́wa̱ krus mik! ¡Iwötö́wa̱ krus mik!
22 Pilato tö iskà chéne ie'pa a̱, i' ta̱ ide mañatökicha:
—¿Ì kue̱ki̱? ¿Ì sulu wambléitö? Ye' kë̀ wa̱ ì sulu ku̱ne ie' wömottsa̱ ttèwa̱. Sú̱yö ippök
patkè ttsa'bata daloie wa iwe'ikoie, e' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ie' ekemine.
23 Erë ie'pa kí̱ a̱rkeka̱ ta̱ië shu̱te̱: "¡Iwötö́wa̱ krus mik!" Bata ekkë ta̱ Pilato tö ie'pa ttè
iu̱té. 24 Ie' tö iwé̱ we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. 25 Es wëm tso' wötëulewa̱ ñippè s'wökirpa ta̱

* 23:16-17 Yëkkuö këchke we̱le tö kuötkéka̱. E' tö ichè i' es: Pilato wöblar s'wötëulewa̱ e' ökmi eköl mik judiowak tso' Ie'pa Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k eta̱.

kue̠ki̠, ñies s'ttèwa̠ kue̠ki̠, e' émine Pilato tö. Eta̠ Jesús ttökwa̠ patkéitö we̠s judiowak ki̠
ikiane es.

Jesús wötëne krus mik
(Mateo 27.32-44; Marcos 15.21-32; Juan 10.17-27)

26 Mik Roma shkëkipa wa̠ Jesús dami, e'pa tö isué̠ tö ie' kẽ̀ ki̠ krus dë'ka̠ia̠, eta̠ ie'pa tö
wëm eköl kiè Simón e' klö'wé̠wa̠ ta̠ iké krus ppökka̠ tsè̠mi Jesús itöki̠. Wëm e' dör Cirene
wak. Ie' tso' bánet, e̠rpa e' de Jerusalén.
27 Ta̠ië̠ pë' mirwa̠ Jesús itöki̠. E'pa shu̠a̠ alakölpa tso' ta̠ië̠ ii̠u̠ramirak ta̠ië̠ ie' i̠e̠itsök.
28-29 Jesús wötréene ie'pa sa̠u̠k ta̠ ichéitö:
—A Jerusalén alékölpa, ka̠wö suluë döraë a' ki̠, e' kue̠ki̠ kẽ̀ a' i̠u̠k ye' i̠e̠itsök. E' skéie
a' wákpa e̠' i̠e̠itső̠, ñies a' ala'r i̠e̠itső̠. Aishkuö ta̠ iyërdaë: 'Ayëcha buaë alakölpa ko̠s kẽ̀
döta̠' alàë. Ayëcha buaë alakölpa ko̠s kẽ̀ alà ta̠'.' 30-31 Ye' dör we̠s kal pa̠'a̠li̠ es e' weirke
i' es, e' ta̠ ¿ì kẽ̀ wamblërpa a' dör we̠s kal sí es, e'pa ta̠? E' kue̠ki̠ e' ké̠wö ska' ta̠ iyërdaë
ka̠bata a̠: 'Be' a̠núka̠ sa' ki̠ a̠s sa' duö̀wa̠ wötëulewa̠ íyök a̠.'†
32 Ñies wëpa böl dör pë' sulusipa e'pa mirwa̠rak iwa̠ Jesús ta̠ wötèwa̠ krus mik. 33 Mik
ie'pa demirak ká̠ kiè S'wökirdiche e̠e̠, eta̠ ie'pa tö Jesús wöté krus mik. Ñies wëpa böl
sulusipa wötérakitö, eköl iulà bua'kka, eköl bakli̠'kka. 34 [Jesús tö iché: "A yé̠wö, ì
wambleke ie'pa tö ye' ta̠, e' kẽ̀ a̠ne ie'pa é̠na, e' kue̠ki̠ e' nuí̠ olo'yő̠ ie'pa ki̠."]‡
Eta̠ Roma shkëkipa iné ñì ma'wo̠ie suè̠ tö we̠s ie'pa tö Jesús datsi' blatemi ñì a̠. 35 Pë'
iëte̠r Jesús sa̠u̠k. Dö̀ judiowak wökirpa tso' ie' wayuök suluë, ie'pa tö icheke:
—Moki̠ ie' dör wé̠ pairine'bitu̠ idi' wa s'blúie shu̠kit Skëköl tö e' e̠'ma a̠s iwák e̠' tsa̠tkö̀
we̠s o̠'kapa tsa̠tkéitö es.
36 Ñies Roma shkëkipa tö ie' wayué. Ie'pa de tsi̠net ie' ska' ta̠ blo' shköshkö watké ie'pa
tö ie' a̠. 37 Ie'pa iché:
—¡Moki̠ be' dör judiowak blú, e̠'ma be' wák e̠' tsa̠tkő̠!
38 Kaltak ki̠ itso' kitule tö ichè: "I' dör judiowak blú e'", e' batsulewa̠ Jesús tsa̠ka̠.
39 Eta̠ wëm eköl àr wötëulewa̠ ikrus mik Jesús o̠'mik, e' tso' ie' chök suluë. Ichéitö ia̠:
—¡Moki̠ be' dör wé̠ pairine'bitu̠ idi' wa s'blúie e', e̠'ma be' e̠' tsa̠tkő̠, ñies sa' tsa̠tkő̠!
40 Erë iëköl tso' wötëulewa̠ ie' o̠'mik, e' tö iëköl uñé ta̠ ichéitö:
—Be' wömenettsa̠ ttèwa̠ we̠s ie' es, erë wësua be' kẽ̀ suar ta̠' Skëköl yöki̠. 41 Moki̠ se'
weirke se' wák kue̠ki̠, se' nuì̠ kue̠ki̠. Erë ie' kẽ̀ wa̠ ì sulu wamblëne yës.
42 E' ukuöki̠ ta̠ ie' tö iché Jesús a̠:
—A Jesús, mik be' detkene s'blúie, eta̠ kẽ̀ be' é̠na ye' chökwa.
43 Ie' tö iiu̠té:
—Moki̠ ye' tö be' a̠ ichè tö i̠'ñe be' dörawa̠ ká̠ buaala tso' ká̠ jaì a̠ e' a̠ ye' ta̠.

Jesús duowa̠
(Mateo 27.45-46; Marcos 15.33-41; Juan 19.28-30)

44 Mik diwö de bata a̠, eta̠ ká̠ mía̠ ttsettseë ká̠ wa'ñe, dö̀ tsá̠li̠ diwö de mañat ekkë.
45 Diwö kẽ̀ dalöbune̠ia̠, eta̠ Skëköl wé a̠ ie'pa wa̠ datsi' buririë ese shu̠ku̠ar u blatoie, e'
jchënane shu̠sha̠ë. 46 Eta̠ Jesús tö iché a̠neule:
—A yé̠wö, ye' wiköl méa̠t be' ulà a̠.
E' chéitö ta̠ isiwa̠' bata tké.
47 Roma ñippökwak eköl dör capitán, mik e' tö isué̠, eta̠ Skëköl ki̠kéka̠itö ta̠ ichéitö:
—Moki̠, wëm wí̠ se̠ne' yësyësë.
48 Pë' daparke ta̠ië̠ isa̠u̠k, mik e'pa tö isué̠ tö we̠s Jesús blënewa̠, eta̠ ie'pa e̠rianeka̠
ta̠ië̠ ta̠ es imíyalnerak iu a̠. 49 Erë wé̠pa wa̠ Jesús su̠u̠le buaë ena alakölpa manetwa̠ ie' ta̠
Galilea, e'pa ko̠s iëte̠r ie' kí̠ sa̠u̠k erë ka̠mië.

† 23:30-31 Oseas 10.8 ‡ 23:34 Ttè tso' iwakyöule i' es...e' shu̠a̠, e' kẽ̀ ku̠' yëkkuö këchke we̠le ki̠.

Jesús nu wötëne
(Mateo 27.57-61; Marcos 15.42-47; Juan 19.38-42)
50-51 Wëm tso' eköl kiè José, e' dör ká̱ kiè Arimatea e' wak. Arimatea a̱te̱ Judea. Ie'
dör wëm buaë yësyësë. Ñies ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö panuk ie' tso'. Ie' dör judiowak
wökirpa e' eköl, erë ie' tö ibikeitsé tö we̱s imale̱pa tö Jesús wé̱ e' dör suluë. 52 Ie' mía̱
Pilato ska', eta̱ Jesús nu kiéitö. 53 Ie' tö Jesús nu yéttsa̱ krus mik éwa i̱ski̱ ta̱ ipatréwa̱itö
datsi' ukuö bua'bua saruru ese wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Jesús nu bléwa̱ ákuk bine pa̱'a̱li̱ s'nu
blóie ese a̱. 54 Ká̱ tuirketke eta̱ e̱no diwö batseitsekemitke, e' kue̱ki̱ ie' ka̱wöta̱ Jesús nu
wötökwa̱ bet.
55 Eta̱ alakölpa manetwa̱ Jesús ta̱ Galilea, e'pa mirwa̱ñak isa̱u̱k tö wé̱ Jesús nu mekewa̱.
Ie'pa tö isué̱ tö we̱s ie' nu blëne ákuk a̱. 56 Mik ie'pa dene u a̱, eta̱ kiö̀ masmas tso' tè s'nu
ki̱, ese kanewé̱rakitö. Ie'pa tö e̱no diwö batseitsé we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es.

24

Jesús shke̱neka̱ne
(Mateo 28.1-10; Marcos 16.1-8; Juan 20.1-10)
1 Erë domingo ká̱ ñirketke, eta̱ alakölpa mía̱ne Jesús pö a̱ kiö̀ masmas kanewé̱tke ie'pa
tö, e' mí ie'pa wa̱ tè Jesús nu ki̱. 2 Mik ie'pa de, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö ák bërie bastkër pö
kkö̀ a̱, e' rratune bánet. 3 Erë mik ie'pa dewa̱ ákuk a̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö Jesús nu kè̀ ku̱'.
4 Ie'pa tso'ia̱ ibikeitsök tö we̱k Jesús nu mí, e' bet ta̱ ie'pa tö isué̱ tö wëpa böl de iëte̱r ie'pa
o̱'mik, e'pa datsi' wöñarke dalölöë. 5 E' tö alakölpa suawé̱ka̱ tai̱ë ta̱ iwö éwarak dö̀ i̱ski̱.
Erë wëpa e'pa tö iché ie'pa a̱:
—¿Ió̱k a' tö ie' tso' ttsë'ka, e' yuleke s'nupa shu̱a̱? 6 Ie' kè̀ ku̱' í̱e̱, ishke̱neka̱ne. Ì
yë'bakitö a' a̱ mik ibak Galilea eta̱, e' a̱nú a' é̱na. 7 Ie' tö a' a̱ iyë'bak tö ie' dör S'ditsö
Alà, e' wömerdattsa̱ pë' sulusipa ulà a̱ ta̱ iwötërdawa̱ krus mik, e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱
ishke̱rdaka̱ne. 8 Eta̱ ì yë' Jesús tö, e' a̱newa̱ne ie'pa é̱na.
9-10 Alakölpa dare Jesús pö a̱, e'pa kiè María Magdala wak ena Juana ena María dör
Santiago mì. Ñies alakölpa skà tso'ñak ie'pa ta̱. Ì sué̱ ie'pa tö pö a̱, e' pakéne Jesús ttekölpa
tsá̱ dabom eyök ki̱ eköl (11) e'pa a̱, ñies imale̱pa a̱. 11 Erë ì paké alakölpa tö e' kè̀ wà ta̱'
ie'pa a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kè̀ wa̱ iklöo̱ne. 12 Erë Pedro tu̱nemi pö a̱ isa̱u̱k. Mik ie' demi ta̱ ie'
tö isué̱ ákuk shu̱a̱, eta̱ datsi' wa Jesús nu parrate̱wa̱, e' è̀ tkëte̱r. Eta̱ ie' bite̱ane u a̱, e' tö
ibikeitsèro tö ¿we̱k imí?

Jesús ttökatapa böl tö ie' sué̱ne Emaús ñalé̱ ki̱
(Marcos 16.12-13)
13 E' diwö wa Jesús ttökatapa böl e̱' yéttsa̱ Jerusalén michoë ká̱ kiè Emaús ee̱. E' ñalé̱
dör ka̱mië kilómetro döka̱ dabom eyök ki̱ et (11), e' ulatök. 14 Ì tka Jesús ta̱ Jerusalén, e'
ko̱s pakerami ie'pa tö ñì a̱. 15 Ie'pa ka̱pakörami ñita̱, eta̱ Jesús tö ie'pa kué̱ eta̱ ishkémi
ie'pa ta̱. 16 Ie'pa tö isué̱, erë ie'pa kè̀ a̱ ikkayënewa̱ tö yi idir.
17 Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì pakerami a' tö?
Eta̱ ie'pa e̱' wöklö'wé̱ iëte̱r. Ie'pa e̱riarke tai̱ë e' wënewa̱ iwö ki̱. 18 Ie'pa eköl kiè Cleofás,
e' tö Jesús iu̱té:
—Wësua se' ko̱s dë'rö Jerusalén ka̱wö tkö'u̱k e' shu̱a̱ be' è̀ kè̀ wa̱ ijche̱r tö ì bak ee̱ chkì
bökli.
19 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì bak?
Ie'pa iiu̱té:
—Ì bak wëm kiè Jesús dör Nazaret wak e' ta̱ e'. Ie' dör Skëköl tteköl buaë, diché ta̱' tai̱ë
Skëköl wöa̱. Ì kè̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ ie' tö tai̱ë sulitane wörki̱. Ñies s'wöbla'wé̱itö ttè buaë moki̱
wa. 20-21 Sa' tö ie' pana' tö isalema Skëköl tö ie' patkë' se' dör Israel aleripa e' tsa̱tkök. Erë

sacerdotepa wökirpa ena s'wökirpa malḛpa, e'pa tö ie' wöméttsa̱ ttèwa̱ wötëulewa̱ krus
mik. E' kí̱ie ta̱, ì ko̱s wamblëne, e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ¿ì panemia̱ sa' tö? 22 Ñies alakölpa
we̱lepa tso' sa' ska', e'pa tö sa' tkiwé̱wa̱. I̱'ñe bla'mi ie'pa dare Jesús pö a̱ 23 erë ie' nu kȅ
ku̱' ee̱. Ie'pa tö sa' a̱ iché tö Skëköl biyöchökwakpa de ie'pa ska', ta̱ ichéitö ie'pa a̱ tö Jesús
tso'ne ttsë'ka. 24 E' ukuöki̱ ta̱ sa' wakpa we̱lepa dare isa̱uk ta̱ ie'pa tö ikué̱ we̱s alakölpa
tö iché es, erë ie'pa kȅ wa̱ Jesús su̱ne.
25 Eta̱ Jesús tö iché ie'pa a̱:
—A' kuköña darërëë. A' kȅ wöblar bet. Ì ko̱s yë'a̱tbak Skëköl ttekölpa tö e' kȅ klöne
a' wa̱ bet. 26 Skëköl yëkkuö tö ichè tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ka̱wöta̱ weinuk es
ka̱m ie' dȍ sulitane wökirie olo ta̱' tai̱ë e' yöki̱.
27 Eta̱ ie' wák tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' ko̱s wà pakémiitö ie'pa a̱. Ke̱we ì kit
Moisés tö, e' wà pakéitö. E' ukuöki̱ ta̱ ì kit Skëköl ttekölpa ko̱s e'pa tö, e' wà pakéitö ie'pa
böl a̱.
28 Mik ie'pa demi wé̱ ie'pa mírö ee̱, eta̱ iwër tö Jesús kí̱ mi'keia̱ ñala̱ ki̱, 29 erë ie'pa tö
ie' kiémi kröröë kapökrö ie'pa ska'. Ie'pa tö iché ia̱:
—Ká̱ tuirketke, e' kue̱ki̱ be' e̱' tsú̱a̱t sa' ska' kapökrö.
E' kue̱ki̱ ie' dewa̱ ie'pa ta̱ we̱shke̱. 30 Mik ie'pa e̱' tuléwa̱ mesa o̱'mik chkök, eta̱ ie' tö
pan klö'wé̱ ulà a̱ ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö méitö ie'pa a̱. 31 E' wö shà̱ ta̱ ie'pa
tö isué̱wa̱ tö Jesús idir; erë bet ta̱ ie' kȅ ku̱'ia̱ ie'pa ta̱. 32 Eta̱ ie'pa tö iché ñì a̱:
—Wëe', mik ie' ka̱paköratse̱ se' ta̱ ñala̱ wa, Skëköl yëkkuö wà pakeratse̱itö, e' tö se'
ttsë'wé̱ buaë ichő́k.
33 E' wösha̱ ta̱ ie'pa e̱' yéttsa̱ míyalne Jerusalén. Mik ie'pa demi ee̱, eta̱ ie'pa tö Jesús
ttökatapa tsá̱ döka̱ dabom eyök ki̱ eköl (11) ena imale̱pa, e'pa kué̱ ee̱ ñita̱. 34 E' a̱ ie'pa
iché:
—Moki̱ Skëkëpa Jesús shke̱neka̱ne. Ie' e̱' kkaché Simón a̱.
35 Eta̱ wëpa böl tö ì ko̱s tka ie'pa ta̱ ñala̱ wa e' paké imale̱pa a̱. Ñies we̱s ie'pa tö Jesús
sué̱wa̱, mik ie' tö pan blaté eta̱, e' pakéitörak.

Jesús e̱' kkaché ittökatapa a̱
(Mateo 28.16-20; Marcos 16.14-18; Juan 20.19-23)

36 Ie'pa tso'ia̱ ipakök, eta̱ Jesús de dur ie'pa shu̱a, e' tö ie'pa shke̱'wé̱ ttè i' wa:
—A̱s a' ka̱wö tkȍ buaë.
37 Ie'pa tkirulune tö ibikeitsé tö ie'pa tso' s'wimblu sa̱uk. 38 Erë Jesús tö iché ie'pa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tkirulune? ¿Ì kue̱ki̱ a' ibikeitsè bötböt? 39 Ye' ulà ki̱ itȍ sa̱ú. Ye' klȍ ki̱ itȍ
sa̱ú. Ye' kő, e' wa a' isue̱raë tö ye' kȅ dör wimblu. S'wimblu kȅ chkà ta̱', kȅ dichéwö ta̱',
erë a' isué̱ tö ye' chkà ta̱' ye' dichéwö ta̱'.
40 E' chök ie' tso' ie'pa a̱, ta̱ ie' tö iulà ena iklö kkaché ie'pa a̱. 41 Ie'pa iëte̱ria̱ ttsë'nerak
buaë tkirulune tai̱ë, e' kue̱ki̱ darërë ie'pa a̱ iklöo̱' tö moki̱ idir. E' kue̱ki̱ Jesús tö ie'pa a̱
ichaké:
—¿Ì tso' a' wa̱ ñè? 42 Eta̱ ie'pa tö nima katuule bö' a̱, e' mé ia̱. 43 Ta̱ ie' tö ikaté ie'pa
wörki̱. 44 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ì tka ye' ta̱, e' yë' ye' tö a' a̱, mik ye' bak a' ta̱ eta̱. Ye' tö a' a̱ iyë' tö ye' tté ko̱s kit
Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱ ñies Salmos yëkkuö ki̱, e' ko̱s ka̱wöta̱ wà tkök.
45 Eta̱ ie' tö ie'pa e̱r ñi'wé̱ a̱s ì chè Skëköl yëkkuö tö, e' wà a̱r ie'pa é̱na. 46 Ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—Itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ i' es: wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa a' blúie e' ka̱wöta̱ ttèwa̱,
mik e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ishke̱rdaka̱ne. 47 Ñies tö iché i' es: Ttè buaë pakardaë ye' ttȍ wa
Jerusalén wakpa a̱ ke̱we, e' itöki̱ ipakardaë ká̱ ulitane wakpa a̱. Ttè buaë e' dör tö wé̱pa
e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱, esepa ki̱ ie' tö ì sulu wamblérakitö e' nuí̱ olo'yeraë. 48 Ì ko̱s tka ye'
ta̱, e' sué̱ a' tö, e' pakök a' ka̱wöta̱ sulitane a̱. 49 Ye' yé̱ kablë' Wiköl Batse'r muk a' a̱, e'
patkeraë ye' tö a' a̱. Ie' datse̱ ká̱ jaì a̱, e' döraë a' ki̱ idiché tai̱ë wa, e' panú í̱e Jerusalén.

Jesús mía̱ne ká̱ jaì a̱
(Marcos 16.19-20)

50 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús wa̱ ittökatapa mítse̱r tsi̱net Betania. Ee̱ Jesús ulà kéka̱ ta̱ ie' e̱r buaë
ché ie'pa a̱. 51 Ie' tso'ia̱ ie'pa a̱ e̱r buaë chök ta̱ ie' butsé̱ka̱ mía̱ ká̱ jaì a̱ ie'pa wörki̱. 52 Ie'pa
tö ie' dalöié tai̱ë, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ne Jerusalén ttsë'nerak buaë. 53 Ke̱kraë ie'pa tso'
Skëköl ki̱kökka̱ iwé a̱.

Jesús Tté Buaë Kit Juan tö
Juan

Yëkkuö i' kit Juan tö e' dör Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl e' eköl. Yëkkuö i' ki̱ Juan tö Jesús ttökata eköl tté cheke (13.23; 19.26; 20.2,21; 7.7, 20, 24). E' kièitö "Jesús ttökata dalër ta̱ië ié̱na e'." Ibikeitsèsö tö Juan wák tso' e̱' chök es. Ie' dör Israel aleri. Ie' ena iël Santiago e'pa ki' Jesús tö ittökataie. Ie'pa bak kaneblök nima kli'u̱k. Ie'pa bak se̱nuk batsöri ta̱ië me'r Galilea e' o̱'mik tsi̱net. Iklö'wé̱sö tö yëkkuö i' kit ie' tö Jesús ku̱ne' e' ki̱ duas de dabom paryök ena su̱li̱yök e' shu̱ ulat (80-90 DC).

Ie'pa tö ibikeitsè tö ie' tö ikit Israel aleripa bak se̱nuk bánet Israel esepa a̱. Juan 20.31 ee̱ ie' tö se' a̱ ikkachè tö ìie ie' tö yëkkuö i' kit. E' tö ichè i' es: yëkkuö i' kitule a̱s a' tö iklö'ù̱ tö Jesús dör Skëköl Alà pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. Ñies ikitule a̱s se̱ne michoë dö̀ a' ulà a̱ a' e̱rblö̀ ie' mik e' wa. Es Juan tö ikit. Yëkkuö i' ki̱ ie' tö se' a̱ ikkachè bua'iewa̱ tö Skëköl dör Jesús Yé̀.

Mik Juan wötënewa̱ s'wöto wé a̱ dayë nane kiè Patmos ee̱ eta̱ ie' dewa̱tke këkëlaie. Mik ie' bak ee̱, eta̱ Jesús tö ie' ka' yëkkuö kiè Apocalipsis e' shtök. Ñies ie' tö yëkkuö tsitsirla skà kit döka̱ mañat.

Skëköl Ttö̀ yöne s'ditsöie

1 Tsa̱we ta̱ eköl kiè Skëköl Ttö̀ e' tso'tke. Ie' tso' Skëköl ta̱, ñies ie' dör Skëköl. 2 Ke̱net
ie' tso'tke Skëköl ta̱. 3 Skëköl tö íyi ulitane yö' ie' ta̱ ñita̱. Kè̀ ì ku̱' ká̱ i' ki̱, e' kè̀ yöneñak
ie' wa̱. 4 Ie' dör se̱ne michoë e' wák. Ie' dör we̱s bö'wö es, e' tö se' e̱r ñi'we̱ke. 5 Bö'wö ñe'
tö se' e̱r suluë tso' we̱s stui a̱ es e' ñi'we̱mir. Kè̀ ì sulu e̱' alò̀paka̱ iki̱.
6 Wëm eköl patkë'bitu̱ Skëköl tö e' kiè Juan. 7 E' dë'bitu̱ yi dör bö'wö ñe' ttekölie itté
pakök a̱s sulitane e̱rblö̀ imik Juan tö itté pakeke e' wa. 8 Ie' wák kè̀ dör bö'wö ñe', erë ie'
dë'bitu̱ itté pakök.
9 Yi dör bö'wö ñe' e' dör bö'wö chökle datse̱ ká̱ jaì a̱ sulitane e̱r ñi'wo̱ie e'. 10 Ká̱ i' ko̱s
yö' Skëköl tö ie' ta̱ ñita̱, erë mik idë'bitu̱ ká̱ i' a̱, eta̱ ká̱ i' wakpa kè̀ é̱na ia̱ne tö yi dör ie'.
11 Ie' dë'bitu̱ iwák ká̱ a̱ ena iwák ditséwöpa a̱, erë e'pa kè̀ wa̱ ikinewa̱. 12 Erë wé̱pa tö ikiéwa̱
ta̱ ie̱rblé imik, esepa a̱ ka̱wö méitö a̱s idörak Skëköl ala'rie. 13 Ie'pa de Skëköl ala'rie, erë
e' kè̀ dör we̱s se' ala'r ku̱rke yé̀ wa mì wa es. Ie'pa de Skëköl ala'rie ie' wák e̱r wa.
14 Wé̱ kiè Skëköl Ttö̀ ñe' yöne s'ditsöie ta̱ ise̱ne' sa' shu̱a̱. Ie' dör Skëköl Alà eköl è̀ e'.
Ie' wa Skëköl e̱r buaë chö̀ se' a̱ ena we̱s Skëköl dör moki̱, e' ko̱s kkayëne se' a̱. E' su̱' sa' tö.
15 Juan tö ie' tté paka' ta̱ ichéitö a̱neule: "Wëm i' yë'yö a' a̱ mik ye' iché tö wëm eköl daia̱
ye' ukuöki̱ s'pattök ye' skéie, e' tso'tke ká̱ ia̱ia̱ë ye' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie' dör buaë ichökle ye'
tsata̱."
16-18 Skëköl ttè dalöiëno e' mène Moisés wa. Erë ko̱s Skëköl e̱r buaë chö̀ se' a̱ ena we̱s ie'
dör moki̱ e' jche̱newa̱ sa' wa̱ Jesucristo wa. Kè̀ yi wa̱ Skëköl su̱ule iwöbla wa, erë ilà eköl
è̀ tkërie iyé̀ ta̱, e' dör ñies Skëköl, e' tö iyé̀ kkaché se' a̱. E' kue̱ki̱ ie' dör e̱r buaë chökwak.
Ie' e̱r buaë kí̱ ché se' a̱ ta̱ië shu̱te̱.

Juan dör S'wöskuökwak e' tö Jesucristo tté pakè
(Mateo 3.11-12; Marcos 1.7-8; Lucas 3.15-17)

19 Judiowak wökirpa tö sacerdotepa ena Leví aleripa, e'pa we̱lepa patké Juan ska'
ichakök: "¿Yi dör be'? ¿Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'?" 20 Juan kè̀ wa̱ iblëne.
Ie' tö ie'pa iu̱té yësyësë:

—Ye' kè̀ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.

21 Ie'pa tö iskà chaké:

—E̱'ma ¿be' dör yi? ¿Be' dör Skëköl tteköl bak kiè Elías e'?

Juan tö ie'pa iu̱té:

—Au, ye' kë̀ dör ie'.
Ie'pa tö iskà chaké:
—¿Be' dör Skëköl tö iyë'a̱t tö itteköl skà datse̱ e'?
Eta̱ Juan tö iiu̱té:
—Au, ye' kë̀ dör ie'.
22 Eta̱ ie'pa tö iskà chaké ia̱:
—E̱'ma, ¿be' dör yi? Sa' ki̱ ikiane jche̱nowa̱ yësyësë chène yi tö sa' patké e'pa a̱. E'
kue̱ki̱ ichö́ sa' a̱ tö ¿yi dör be'?
23 Juan tö ie'pa iu̱té:
—Ye' dör wé̱ yë' Skëköl tteköl Isaías tö e'. Ie' tö iyë': ‘Ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱
yile ttöraë a̱neule, e' tö icheraë: A' e̱r mane'ú̱ Skëköl datse̱ e' yöki̱. E' dör we̱s ñala̱ yuèsö
yësyësë ie' yöki̱ es.’[*]
24 Eta̱ wé̱pa patké fariseowakpa tö ttök Juan ta̱, 25 e'pa tö ie' a̱ iskà chaké:
—Be' kë̀ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e', be' kë̀ dör Elías, be' kë̀ dör Skëköl tteköl
ñe', e̱'ma ¿ì kue̱ki̱ be' tö s'wöskueke?
26 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' s'wöskueke di' a̱, erë eköl dur a' shu̱a̱ kë̀ ijche̱r a' wa̱ tö yi idir, 27 e' döraë ye'
ukuöki̱ kaneblök ye' skéie. Ie' dör këkë tai̱ë ye' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' klökkuö kicha ë̀ kë̀
wötsënanuk ye' sia̱rla e' a̱.
28 E' ko̱s tka Betania. Ká̱ e' a̱te̱ di' kiè Jordán e' wi̱she̱t. Ee̱ Juan tso' s'wöskuök.

Jesús dör Skëköl obeja jchëne e'.

29 Bule es ta̱ Juan tö Jesús sué̱ tö idatse̱ ie' ska' ta̱ ichéitö: “Isa̱ú̱. Wì̱ idatse̱ e' dör Skëköl
obeja pupula patkébitu̱ jchè ì sulu wambleke sulitane tö e' nuí̱ olo'yoie e'. 30 Ie' wì̱ paka'
ye' tö a' a̱ mik ye' tö iyë': ‘Eköl doia̱ ye' ukuöki̱, e' tso'tke ká̱ ia̱ia̱ë ye' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie' dör
buaë ichökle ye' tsa̱ta̱.’ 31 Ye' wák kë̀ wa̱ ijche̱r bua'iewa̱ tö yi dör ie', erë ye' tö s'wöskueke
a̱s Israel aleripa wa̱ ijche̱rwa̱ tö yi dör ie'.”
32 Ñies Juan tö iché: “Ye' isué̱ tö Wiköl Batse'r datse̱ ká̱ jaì a̱ nubölie, e' a̱te̱ ie' a̱. 33 E'
yöki̱ ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö yi idir, erë Skëköl tö ye' patkë' s'wöskuök di' a̱, e' tö ye' a̱ iyë': ‘Yi
ki̱ Wiköl batse'r de a̱te̱ ie' a̱, e' dör wé̱ tö a' iekewa̱ Wiköl Batse'r a̱ e' wák.’ 34 E' sué̱ ye' tö,
e' kue̱ki̱ ye' tö ichè a' a̱ tö ie' dör Skëköl Alà ichökle.”

Jesús ttökatapa tsá̱

35 Bule es ta̱ Juan durne ee̱ ta̱ ie' ta̱ ittökatapa de böl. 36 Mik Juan tö isué̱ tö Jesús damia̱
e' wa, eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¡Wëm wì̱ dör Skëköl obeja pupula patkébitu̱ jchè se' skéie e'!
37 Ì ché Juan tö, e' ttsé Juan ttökatapa böl tö, eta̱ e'pa míyal Jesús itöki̱. 38 Jesús e̱'
wötréene ta̱ isué̱ tö idatse̱rak ie' itöki̱ ta̱ ichakéitö:
—¿Ì kiane a' ki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—A Rabí (judioie ttè e' wà kiane chè s'wöbla'u̱kwak), ¿wé̱ be' se̱rke?
39 Eta̱ ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' shkö́ isa̱u̱k.
Eta̱ ie'pa míyal ie' ta̱, ta̱ wé̱ ie' se̱rke, e' sué̱ ie'pa tö. Mik ie'pa mía̱ ie' ta̱ eta̱ diwö detke
tkël. Ie'pa e̱' tsé̱at ie' ska' dö̀ ka̱tuirketke ekkë.
40 Ittökatapa böl tö Juan ttö̀ ttsë' ta̱ imineyal Jesús itöki̱, e' eköl kiè Andrés, e' dör Simón
Pedro ël. 41 E' ukuöki̱ bet ta̱ Andrés tö iël Simón e' kué̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie, e' kué̱ sa' tö. (“Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie” e' kiè
judioie “Mesías” ena griegoie ikiè “Cristo”.)
42 E' ukuöki̱ ta̱ Andrés wa̱ Simón mítse̱r wé̱ Jesús tso' ee̱. Mik Jesús tö Simón sué̱, eta̱
ie' tö iché ia̱:

[*] 1:23 Isaías 40.3

—Be' dör Simón, Juan alà, erë be' kirdaë Cefas (griegoie s'kiè Pedro, e' wà kiane chè ák.)

Felipe ena Natanael e'pa kié Jesús tö ittökatapaie

43 Bule es ta̱ Jesús tö ibikeitsé tö “ye' mi'kea̱ Galilea.” Ka̱m ie' mi' e' yöki̱ ta̱ ie' tö Felipe
kué̱ ta̱ ichéitö ia̱:

—Be' shkö́ ye' ta̱ ye' ttökataie.

44 Felipe dör ká̱ kiè Betsaida e' wak. Andrés ena Pedro e'pa se̱rke ñies Betsaida. 45 Felipe
tö Natanael kué̱ ta̱ ichéitö ia̱:

—Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱, e' wák kué̱ sa' tö. Ie' dör Jesús, José se̱rke Nazaret, e' alà.

46 Natanael tö iché:

—¿Ì buaë döttsa̱mi Nazaret?

Felipe tö iché ia̱:

—Be' shkö́ sa' ta̱, ta̱ iwà saú̱.

47 Mik Jesús tö isué̱ tö Natanael datse̱ ta̱ ichéitö:

—Wëm wí̱ e' je' dör Israel aleri bua'ie. Ie' kḕ ka̱chöta̱'.

48 Natanael tö ie' a̱ ichaké:

—¿Ì be' a̱ ichök tö ye' dör es?

Ie' tö iiu̱té:

—Ye' kḕ ku̱' dur ee̱, erë ka̱m Felipe tö be' kiȍ, e' yöki̱ ye' tö be' su̱' higuera klȍ diki̱a̱.

49 Natanael tö iché ie' a̱:

—A S'wöbla'u̱kwak, ¡Be' dör Skëköl Alà ichö́k! ¡Be' dör Israel aleripa blú ichö́k!

50 Jesús tö ie' iu̱té:

—Ye' be' a̱ iché tö “ye' be' su̱' higuera klȍ diki̱a̱,” ¿e' ȅ kue̱ki̱ be' e̱rblé ye' mik? Erë e' tsa̱ta̱ be' tö ikí̱ sue̱raia̱.

51 Ñies ie' tö iché:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ iché tö ká̱ jaì sue̱raë a' tö áie ta̱ a' isue̱raë tö ye' dör S'ditsö Alà e' dör we̱s klökata† es shkoka̱ie ká̱ jaì a̱, e' ki̱ Skëköl biyöchökwakpa shköke wo̱'k wa'k.

2

Ulabatsè ké̱wö tkö'we̱ke Caná

1 Böiki es ta̱ ulabatsè Caná a̱te̱ Galilea ee̱, ee̱ Jesús mì tso'. 2 Ñies Jesús ena ittökatapa
kiule, e'pa de ulabatsè e' ké̱wö tkö'u̱k. 3 Mik ie'pa vino e̱newa, eta̱ Jesús mì tö iché ie' a̱:

—Vino e̱newa.

4 Jesús tö ie' a̱ iché:

—¿Iö́k be' tö e' ché ye' a̱? Ka̱m ye' ké̱wö dȍ iwà kkachoie tö yi dör ye'.

5 Eta̱ imì tö iché íyi watiökwakpa a̱:

—Ì ko̱s chekeitö a' a̱, e' ú̱ a' tö es.

6 Ee̱ ska̱u̱ tso' teröl (6) judiowak e̱' batse'u̱kerak Skëköl a̱, e' dí dapa'wo̱ie. Ska̱u̱ ek ȅ
a̱ di' choka̱ galon döka̱ dabom böyök (20) ö dabom mañayök (30) ekkë. 7 Jesús tö iché
watiökwakpa a̱:

—Ska̱u̱ ikkëpa wà iö́ka̱ chië di' wa.

Ta̱ watiökwakpa tö iwà iéka̱rak es. 8 Eta̱ Jesús tö iché ia̱rak:

—I' ta̱ itsá̱ yö́ttsa̱ elkela ta̱ itsú̱mi iké̱wö tkö'u̱k wökir a̱ pattsè.

Es ie'pa tö iwé̱. 9 Eta̱ iwökir tö di' yöne vinoie e' pattsé. Ie' kḕ wa̱ ijche̱r tö wé̱ vino e'
datse̱ (erë watiökwakpa tö di' yéttsa̱, e'pa ȅ wa̱ ijche̱r tö wé̱ idatse̱.) E' kue̱ki̱ ie' tö wëm
ulabatske, e' kié 10 ta̱ ichéitö ia̱:

—Sulitane wöblane vino bua'iewa̱, ese watiök ke̱we. Mik s'kiulepa tö iyé taië̱, eta̱ vino ëse watieke. Erë be' tö vino bua'ie blé, ikkë e̱rpa be' tö iwatieke.

† 1:51 Génesis 28.11 saú̱.

11 I' wé̱ Jesús tö Caná a̱te̱ Galilea ee̱, e' dör ì kë̀ o̱r yi a̱ ese tsá̱ o̱' ie' tö. E' wa ie' tö ilo
tai̱ë, e' kkaché ie'pa a̱, ta̱ ittökatapa e̱rblé ie' mik.
12 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ imì ta̱, iëlpa ta̱, ñies ittökatapa ta̱, ká̱ kiè Cafarnaúm ee̱. Ee̱ ie'pa
e̱' tsé̱a̱t ká̱ böt ká̱ mañat ekkë alè.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱
(Mateo 21.12-13; Marcos 11.15-18; Lucas 19.45-46)

13 Judiowak Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wè̱ dökewa̱tke tsi̱net, e' kue̱ki̱ Jesús mía̱
Jerusalén ka̱wö e' tkö'u̱k. 14 Mik ie' de Skëköl wé pamik, eta̱ ie' tö obeja ena bakala pupula
ena nuböl ese watau̱kwakpa kué̱. Ñies inuköl mane'u̱kwakpa* kué̱itö tulurdak imesa
o̱'mik. 15 Ta̱ ie' tö ttsa' tréwa̱, e' wa ie' tö íyi watau̱kwakpa ko̱s trë'wé̱yal iobeja ibakala
tso' ko̱s e' ta̱. Ñies inuköl mane'u̱kwakpa inuköl tuléttsa̱itö ta̱ imesa trélurka̱. 16 Ie' tö
iché nuböl watau̱kwakpa a̱:
—¡Íyi i' yó̱lur se̱raa̱! ¡Kë̀ ye' Yé̱ u klö'wa̱rwa̱ a' íyi watuo̱ie!
17 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa é̱na ia̱newa̱ tö Skëköl yëkkuö tö iché: “Be' u dalër tai̱ë ye'
é̱na, e' tsa̱tkeraë ye' tö dö̀ ye' duö̀wa̱ ekkë.”
18 Judiowak wökirpa tö ichaké Jesús a̱:
—Ì kë̀ o̱r yi a̱ ¿e' wé̱se wè̱mi be' tö sa' a̱ iwà kkachoie tö be' wa̱ ka̱wö ta̱' íyi ikkë wo̱ie?
19 Ie' tö iiu̱té:
—U i' tkéttsa̱ a' tö, e' ta̱ böiki es ta̱ ye' tö iyuéka̱ne.
20 Ie'pa tö iché ia̱:
—U i' kané dör duas dabom tkëyök kí̱ teröl (46), eta̱ ¿we̱s iyuèka̱mi be' tö ká̱ mañatkë̀?
21 Erë u cheke ie' tö, e' dör iwák e̱' chöke. 22 E' kue̱ki̱ mik ie' shke̱neka̱ne, eta̱ ittökatapa
é̱na ia̱newa̱ tö ie' tö iyë' es. E' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl yëkkuö ena ì yë' Jesús tö e' klö'wé̱.

Jesús wa̱ sulitane e̱r su̱ule buaë

23 Mik Jesús tso' Jerusalén Judiowak Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ ì kë̀ o̱r
yi a̱ ese we̱ke ie' tö tai̱ë. E' kue̱ki̱ tai̱ë pë' e̱rblé ie' mik. 24 Erë ie' wa̱ ie'pa e̱r su̱ule buaë, e'
kue̱ki̱ kë̀ ie' e̱rblëne ie'pa mik. 25 Ie' wák wa̱ ijche̱r buaë we̱s sulitane e̱r dör. E' kue̱ki̱ kë̀
yi a̱ ì yënuk ie' a̱ tö we̱s se' e̱r dör.

3

Jesús ena Nicodemo tté ñita̱

1 Wëm tso' eköl kiè Nicodemo, e' dör judiowak wökirpa eköl. Ie' dör fariseowak. 2 Ká̱
et nañewe ie' de Jesús ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱ke be' tö. Skëköl kë̀ kú̱pa be' ta̱, e̱'ma kë̀ be' a̱ ì
o̱nuk. E' kue̱ki̱ sa' wa̱ ijche̱r tö ie' tö be' patkë' sa' wöbla'u̱k.
3 Jesús tö iché ia̱:
—Moki̱ ye' be' a̱ ichè tö yi kë̀ skà ku̱nene etökichane, ese kë̀ döpawa̱ ì blúie Skëköl tso'
e' a̱.
4 Nicodemo tö ie' a̱ ichaké:
—Mik s'de këchke, eta̱ ¿we̱s s'ku̱rmine etökichane? ¿We̱s s'mi'miwa̱ne s'mì shu̱a̱, e'
ku̱rmi etökichane?
5 Jesús tö iiu̱té:
—Moki̱ ye' be' a̱ ichè tö yi kë̀ ku̱ne di' wa ena Skëköl Wiköl wa, ese kë̀ döpawa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱. 6 S'ku̱ne s'mì wa s'yé̱ wa ese se̱r we̱s s'ditsö se̱r es, erë yi ku̱ne Skëköl
Wiköl wa, ese se̱r we̱s Skëköl se̱r es. 7 Ye' tö be' a̱ ichè tö be' ka̱wöta̱ ku̱nukne etökichane.
¿We̱s e' tö be' tkiwe̱mi? 8 Ì wakanewe̱ke Skëköl Wiköl tö se' a̱, e' dör we̱s siwa̱' bitsi̱rke ká̱
wa'ñe es. E' blar ttsésö, erë wé̱ idatse̱ ena wé̱ imírö e' kë̀ jche̱r s'wa̱. Es itköke sulitane

* 2:14 inuköl mane'u̱kwakpa: Inuköl tso' Skëköl wé a̱, e' dör kua̱'ki̱, kë̀ dör inuköl tso' judiowak wa̱ íyi tuo̱ie bánet ese. E' kue̱ki̱ yi tö íyi tue̱ke ee̱, ese ka̱wöta̱ ie'pa inuköl mane'u̱k inuköl ñe'se wa.

ku̱ne Skëköl Wiköl wa e'pa ta̱. Se' wa̱ ijche̱r tö ie'pa ku̱nene Skëköl Wiköl wa, erë kȅ se'
wa̱ ijche̱r we̱s iwà tköke.
9 Nicodemo tö iskà chaké:
—¿E̱'ma i̱ma iwà dör?
10 Eta̱ Jesús tö iiu̱té:
Be' dör s'wöbla'u̱kwak dalöiërta̱' tai̱ë Israel aleripa shu̱a̱ ese, erë ¿we̱s be' kȅ wa̱ íyi
ikkë jche̱r? 11 Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö ì jche̱r sa' wa̱, e' cheke sa' tö a' a̱, ñies ì sué̱ sa' tö,
e' pakeke sa' tö, erë a' kȅ é̱na sa' ttȍ klö'wa̱k yës. 12 Íyi tso' ká̱ i' ki̱, ese wa ye' tö ikleeke
a' a̱, erë e' kȅ klö'wȅ̱ a' tö. Ye' mú tö ipakè íyi tso' ká̱ jaì a̱ ese wa kȅ kleaule, e̱'ma ¿we̱s e'
klö'wȅ̱mi a' tö?
13 "Kȅ yi mine'ka̱ ká̱ jaì a̱ ese dene ká̱ i' a̱. Erë ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ ká̱ jaì a̱, e'
kue̱ki̱ íyi tso' e̱e̱ e' jche̱r se̱raa̱ ye' wa̱ buaë. 14 Mik Israel aleripa bak ká̱ wé̱ kȅ yi se̱rku̱',
ese ké̱ a̱, eta̱ Moisés tö tabechka yué tkabȅ diökölie,* e' batséwa̱itö kalka mik ta̱ itkéka̱.
Es ñies, ye' dör S'ditsö Alà, e' ka̱wöta̱ tkèka̱ kal mik 15 a̱s wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa ulà dȍ
se̱ne michoë e' ska'." Es Jesús tö iché Nicodemo a̱.

Skëköl é̱na sulitane dalër

16 Skëköl é̱na ká̱ ulitane wakpa dalër tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie' alà eköl ȅ, e' me'ttsa̱itö ttèwa̱ se'
skéie, a̱s yi e̱rblé imik esepa kȅ duȍwa̱ aishkuö ta̱, e' skéie se̱ne michoë dȍ iulà a̱. 17 Skëköl
kȅ wa̱ ilà patkëne ká̱ i' a̱ se' kichatöktsa̱. E' skéie ipatkë'itö se' tsa̱tkök.
18 "Yi e̱rblé Skëköl Alà mik, ese kȅ kichatëne. Erë yi kȅ e̱rblëne imik, ese kȅ e̱rblëne
Skëköl Alà eköl ȅ e' mik, e' kue̱ki̱ ikichatënettsa̱tke. 19 Skëköl Alà dë'bitu̱ ká̱ i' a̱, e' dör
we̱s bö'wö es se' e̱r ñi'wo̱ie. Erë s'tso' ì sulu wamblök, esepa dör we̱s s'tso' stui a̱ es, e'
wa ie'pa wöbatsö bua'ie. Ie'pa kȅ ki̱ ie' kiane. E' kue̱ki̱ wé̱pa kȅ e̱rblëne ie' mik, esepa
kichatënetke. 20 Wé̱pa tö ì sulu wambleke, esepa é̱na suluë Skëköl Alà a̱r. Ie'pa kȅ ki̱
Skëköl Alà ttè kiane ttsè a̱s ì sulu wamblekerakitö, ese wà kȅ kkayërwa̱. E' dör we̱s s'tso'
stui a̱ kȅ shkakwa̱ bö'wö olo ska' es. 21 Erë wé̱pa se̱rke we̱s Skëköl ttè moki̱ tö ichè es,
esepa ki̱ Skëköl Alà kiar buaë. Ie'pa dewa̱ buaë Skëköl Alà dör we̱s bö'wö es e' ska' iwà
kkachoie tö ì we̱ke ie'pa tö, e' we̱kerakitö Skëköl batamik."

Juan S'wöskuökwak tö iché tö Jesús dör ie' tsa̱ta̱

22 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ Judea ittökatapa ta̱. E̱e̱ ie' e̱' tsé̱a̱t ká̱ tai̱ë ie'pa ta̱ s'wöskuök.
23 Ñies Juan tso' s'wöskuök ká̱ kiè Enón e̱e̱, e̱e̱ di' tso' tai̱ë e' kue̱ki̱. Ká̱ e' a̱te̱ tsi̱net Salim.
Pë' döke ie' ska' ta̱ ie' tö ie'pa wöskueke. 24 (Íyi ikkë kaneo̱ne ka̱m ie' wötërwa̱ s'wöto wé
a̱, e' yöki̱.)
25 Erë ie' ttökatapa we̱lepa ñì iu̱témi judiowak eköl ta̱, ie'pa e̱' batse'u̱ke di' wa, e' tté
ki̱. 26 E' kue̱ki̱ ie'pa míyal Juan ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, wëm dë' be' ska' Jordán di' wi̱she̱t yë' be' tö, e' wák tso' s'wöskuök
ta̱ sulitane mi'ke ie' ta̱. ¿E' kȅ tö be' tsiriwȅ̱?
27 Juan tö iiu̱té:
—Au, e' kȅ tö ye' tsiriwȅ̱. Skëköl kȅ wa̱ se' a̱ iké̱wö mène, e' ta̱ kȅ se' a̱ ì o̱nuk yës. 28 Ye'
tö iyë' tö 'ye' kȅ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e', erë ye' patkëne'bitu̱ ie' yöki̱ ke̱weie,'
e' ttsë' a' wákpa tö buaë. 29 Mik ulabatske, eta̱ alaköl dör iwëm icha. Eta̱ iwëm sini' tso'
e̱e̱, ese tö wëm ttȍ ttsé̱, eta̱ e' tö ie' ttsë'wé̱ buaë. Ye' dör we̱s wëm sini' es. E' kue̱ki̱ ye'
ttsë'ne buaë i̱'ñe tö sulitane mi'ke Jesús ta̱. 30 Ie' ka̱wöta̱ ki̱kèka̱ tai̱ë ye' tsa̱ta̱, e' skéie ye'
ké e̱' wöökwa diöshe̱t.

Jesús datse̱ ká̱ jaì a̱

* 3:14 Moisés tö tabechka yué tkabȅ diökölie: Israel aleripa ukyëne Skëköl ki̱ ena Moisés ki̱. E' nuí̱e Skëköl tö tkabȅ patkë' ie'pa ttökulur. Erë Skëköl tö iyë' Moisés a̱ tö tabechka yuő tkabȅ diökölie ta̱ ibatső̱wa̱ kalka mik a̱s wé̱pa duökewa̱tke esepa isa̱ù̱ ta̱ ibuarne. Números 21.4-9 sa̱ú̱.

31 Yi datse̱ ká̱ jaì a̱, e' dör sulitane tsa̱ta̱. Wé̱pa tso' ká̱ i' ki̱, esepa dör ká̱ i' wakpa, ì tso'
ká̱ i' ki̱, ese è̱ cheke ie'pa tö. Erë yi datse̱ ká̱ jaì a̱ e' dör sulitane tsa̱ta̱. 32 Ì su̱ule ie' wa̱ ena ì
ttsëule ie' wa̱ ká̱ jaì a̱ ese pakekeitö, erë pë' kibiiepa kë̀ wa̱ ie' ttè klö̱o̱ne. 33-34 Yi patkë'bitu̱
Skëköl tö e' a̱ Skëköl Wiköl mène tai̱ë shu̱te̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Skëköl ttö̀ pakekene. E' kue̱ki̱
wé̱pa tö ie' tté klö'wé̱, e' wa esepa tso' ichök tö Skëköl ttè dör moki̱ë. 35 S'yë́ é̱na ilà dalër
tai̱ë, e' kue̱ki̱ íyi ulitane méa̱titö iulà a̱. 36 Wé̱ e̱rblé Skëköl Alà mik, ese se̱r michoë. Erë wé̱
kë̀ tö Skëköl Alà ttö̀ iu̱tè, ese kë̀ ulà dö̀pa se̱ne michoë ska'. E' skéie Skëköl kësik me'rie
iki̱.

4

Jesús tté alaköl eköl ta̱ Samaria

1-3 Fariseowakpa tö ittsé tö Jesús klépa ki̱ iërke ena s'wösurkerak tai̱ë Juan tö s'wöskué
e' tsa̱ta̱. (Erë Jesús wák kë̀ wa̱ s'wösune, ittökatapa tö s'wöskué.) Mik ì cheke ie'pa tö e'
ttsé Jesús tö, eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ Judea mía̱ne Galilea.
4 Erë ie' ittsé tö ie' ka̱wöta̱ shköktkö Samaria. 5 Ie' ena ittökatapa de ká̱ a̱te̱ Samaria
kiè Sicar ee̱. Ee̱ tsi̱net ká̱ me' Jacob tö ilà José a̱, e' a̱te̱. 6 Di' bi' Jacob tö ká̱ ia̱ia̱ë e' tso'
ee̱. Ee̱ Jesús demi ta̱ ishtrinewa̱. Ie' e̱' tkése̱r di' biule e' kkömik eta̱ diwö döketke bata a̱.
7-8 Jesús ttökatapa míyal Sicar chkewö ta̱uk ñè. E' dalewa alaköl eköl dör Samaria wak, e'
debitu̱ di' tsu̱k ta̱ Jesús tö iché ia̱:
—A tayë, be' we'ikèyö, di' kakmú ña yè.
9 Ie' tkinewa̱ ta̱ iiu̱téitö:
—Be' dör judiowak, ye' dör Samaria wak. ¿We̱s be' tö ye' a̱ di' kieke? (Judiowak ena
Samaria wakpa kë̀ wö dör ñì mik, kë̀ döta̱'wa̱ ñì ska', e' kue̱ki̱ alaköl tö iiu̱té es.)
10 Jesús tö iiu̱té:
—Ì meke Skëköl tö se' a̱ é̱me ena yi dör ye', e' jche̱núpa be' wa̱, e̱'ma be' tö ye' a̱ di'
kieraë ta̱ di' tö se̱ne meke sia̱ ese meraëyö be' a̱.
11 Alaköl e' tö Jesús a̱ iché:
—A këkëpa, be' kë̀ wa̱ tka̱' ku̱' di' i' yottsa̱, ñies di' i' tso' i̱ski̱ë. ¿Wé̱ be' tö di' e' kuè̱mi
mè ye' a̱? 12 ¿I̱ma be' tö ibikeitsè? Se' yë́ bak dör Jacob, e' tö di' i' me'a̱t sa' a̱. Di' i' ya' ie'
wák tö ena ila'r tö ñies iiyiwak. ¿Be' tö ibikeitsè tö be' dör ie' tsa̱ta̱?
13 Jesús tö ie' iu̱té:
—Wé̱pa tö di' i' yé esepa e̱r sirdane. 14 Erë wé̱pa tö di' meke ye' tö e' yé, esepa kë̀ e̱r
sirpaia̱ne yës. Di' e' dör ie'pa e̱r a̱ we̱s di' tskirke wötuò tai̱ë es, e' tö se̱ne michoë meraë
ie'pa a̱.
15 Eta̱ alaköl tö iché ia̱:
—A këkëpa, di' e' mú ye' a̱ a̱s kë̀ ye' e̱r siria̱, ñies a̱s kë̀ ye' döia̱ di' watsu̱k íe̱.
16 Jesús tö iché ia̱:
—Be' yú, be' wëm kiök ta̱ be' kiéne.
17 Eta̱ alaköl tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ wëm ta̱'.
Jesús tö iché ia̱:
—Buaë be' iché tö kë̀ be' wëm ta̱'. 18 Be' ulabatsule ske̱tökicha ta̱ i̱'ñe ta̱ be' wa̱ itso', e'
kë̀ ta̱' be' ulabatsule. Ì ché be' tö, e' dör moki̱.
19 Eta̱ alaköl tö iché ie' a̱:
—A këkëpa, ye' tö isué̱ tö wësua be' dör Skëköl tteköl. 20 Sa' dör Samaria wakpa, e'
këkëpa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa tö Skëköl dalöiè e' wakaneo̱' ka̱bata i' ki̱. Erë a' judiowak tö
icheke tö s'ka̱wöta̱ e' kanéu̱k Jerusalén è̱.
21 Eta̱ Jesús tö iu̱té:
—A tayë, ye' ttö̀ klö'ú̱. Ka̱wö döraë ta̱ Skëköl dalöiè e' wakaneo̱rdaë ká̱ wa'ñe, kë̀ dör
ka̱bata i' è̱ ki̱ ö Jerusalén è̱ a̱. 22 A' tö Skëköl dalöieke, erë e' kë̀ jche̱r a' wa̱ buaë. Erë

s'tsa̱tkër tté e' datse̱ sa' dör judiowak ditséwö wa, e' kue̱ki̱ sa' wa̱ ie' jche̱r buaë. 23 S'yë́
dalöiökwakpa chökle, esepa tö ie' dalöieraë moki̱ë iWiköl wa. E' ké̱wö döketke, moki̱
idetke i' ta̱. 24 Skëköl dör wiköl, kë̀ wërta̱'wa̱, e' kue̱ki̱ wé̱pa tö ie' dalöieke esepa ké
idalöiök moki̱ë we̱s ie' ki̱ kiane es iWiköl wa.
25 Eta̱ alaköl tö iché:
—Ye' wa̱ ijche̱r tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' datse̱ (e' kiè “Cristo” griegoie ena
“Mesías” hebreoie). Mik ie' de eta̱ ie' tö íyi ulitane wà pakeraë se' a̱.
26 Jesús tö ie' a̱ iché:
—E̱'ma e' dör ye' tso' ttök be' ta̱ e'.
27 E' wösha̱ ta̱ ittökatapa debitu̱ne. E'pa tö Jesús sué̱ ka̱pakök alaköl ta̱, e' tö ie'pa
tkiwé̱wa̱ tai̱ë. Erë kë̀ yi kësik dë'ka̱ ichakök ie' a̱ tö “¿ì kiane be' ki̱?” ö “¿iö́k be' tso'
ka̱pakök alaköl se̱ ta̱?” 28 Eta̱ alaköl tö iska̱u̱ méa̱t tkër ee̱ ta̱ imía̱ne wé̱ iu tso'rak ee̱, ta̱
ichéitö e' wakpa a̱:
29 —Mishka wëm dur eköl e' sa̱u̱k. Ì sulu ko̱s wamblë'yö, e' chéitö ye' a̱ se̱raa̱. ¿Ie' alè
dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'?
30 Eta̱ ká̱ e' wakpa bite̱yal Jesús weblök. 31 E' dalewa Jesús ttökatapa tö iché ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, be' chkö́.
32 Erë Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' wa̱ chkè tso', e' kë̀ su̱ule a' wa̱.
33 Ie'pa ñì chakérak:
—¿Yile wa̱ chkè debitu̱ ie' a̱ ñè?
34 Erë Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' chkè dör, yi tö ye' patkë', e' ttö̀ iu̱tök ena kanè me'itö ye' a̱, e' e̱u̱kwa se̱raa̱. 35 A'
wa̱ ttè tso' e' tö ichè: ‘Ka̱wö kianeia̱ si' tkël eta̱ iyiwö tso'tke shtè’; erë ye' tö a' a̱ ichè tö pë'
datse̱ tai̱ë e'pa weblö́. Ie'pa dör we̱s iyiwö alinetke tso'tke wë'i̱à̱ë tënuk es. Ie'pa tso'tke
e̱rblök ye' mik. 36 Wé̱pa tö ie'pa ki̱meke e̱rblök ye' mik, esepa dör we̱s iyiwö shtökwakpa
es, e' ské döraë ie'pa ulà a̱. Ñies wé̱pa shteke ie'pa tö, esepa ulà a̱ se̱ne michoë döraë.
Es wé̱pa dör we̱s íyi kuatkökwakpa es ena wé̱pa dör we̱s iyiwö shtökwakpa es, esepa
ttsë'rdaë buaë ñita̱. 37 Pë' tö icheke: ‘we̱le tö ikuatkeke, skà tö iwöshteke.’ Ttè e' dör
moki̱. 38 Ye' tö a' patkë'mi iyiwö shtök wé̱ a' kë̀ wa̱ ikuatkëule ee̱. Ee̱ o̱'ka kaneblë', erë
iwà de buaë a' ulà a̱.
39 Alaköl e' tö ipaké Samaria wakpa a̱: “Ì sulu ko̱s wamblë'yö, e' chéitö ye' a̱ se̱raa̱.” E'
kue̱ki̱ Samaria wakpa tai̱ë se̱rke ká̱ e' a̱, e'pa e̱rblé Jesús mik. 40 Eta̱ mik Samaria wakpa
de Jesús ska', eta̱ ie'pa kköché ie' a̱ ta̱ ichérakitö ia̱:
—Be' e̱' tsúa̱t sa' ta̱.
Ie' e̱' tsé̱a̱t ie'pa ta̱ ká̱ böt. 41 Ie' ka̱paköke ie'pa ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kí̱ dapane tai̱ë e̱rblök
ie' mik. 42 Eta̱ ichérakitö alaköl a̱:
—Sa' e̱rblé ie' mik e' kë̀ dör be' tö sa' a̱ iché, e' ë̀ kue̱ki̱. I̱'ñe ta̱' sa' wákpa tö ittö̀ ttsé, e'
kue̱ki̱ sa' tö iklö'wé̱ tö moki̱ ie' dör sulitane tsa̱tkökwak.

Jesús tö blu' kanè kue̱blu eköl e' alà bua'wé̱ne
(Mateo 8.5-13; Lucas 7.1-10)

43 Böiki es ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ Samaria e' michone Galilea. 44 Ie' tö iyë': Skëköl tteköl kë̀
dalöiërta̱' iwák ká̱ ki̱. 45 Mik ie' demi Galilea eta̱ ká̱ e' wakpa tö ikiéwa̱ e̱r bua' wa. Mik
ie'pa dë'rö Jerusalén Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ ì ko̱s buaë o̱'
Jesús tö, e' su̱' ie'pa tö. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ikiéwa̱ e̱r bua' wa.
46 Jesús dene Caná a̱te̱ Galilea wé̱ ie' tö di' yö' vinoie ee̱. Ká̱ e' blú kanè kue̱blu eköl
tso' Cafarnaúm, e' alà kirinewa̱ tai̱ë. 47 Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús tso' Judea, e' dene
Galilea, eta̱ ie' mía̱ Jesús ska' ta̱ ikköché ia̱:
—Mishka Cafarnaúm ye' alà duökewa̱tke e' bua'u̱kne.
48 Ie' tö iiu̱té:

—Wësua ì kë̀ o̱r yi a̱ ese kë̀ o̱ne ye' wa̱ a' a̱ iwà kkachoie tö yi dör ye', e' ta̱ kë̀ a' e̱rblö̀pa
ye' mik.
49 Erë blu' kanè kue̱blu tö iché ia̱:
—A këkëpa, mishka bet ka̱m ye' alà duö̀wa̱ e' dalewa.
50 Jesús tö iché ia̱:
—Be' yúne be' u a̱. Be' alà se̱rdaia̱.
Ie' tö Jesús ttö̀ klö'wé̱ moki̱ë ta̱ ie' mía̱ne iu a̱. 51 Ka̱m idömine u a̱, eta̱ ikanè mésopa tö
ikué̱ ñala̱ ki̱ ta̱ ie'pa tö ie' a̱ iché:
—Be' alà buanene.
52 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Diwö we̱kkë ye' alà buanémine?
Ie'pa tö iu̱té:
—Chkì diwö bata rrate̱ ekkë.
53 Iyé̱ é̱na ia̱ne tö diwö ekkë Jesús tö iyë' ie' a̱ tö be' alà se̱rdaia̱. E' kue̱ki̱ ie' ena iyamipa
ko̱s e'pa e̱rblé imik.
54 Jesús tso' Galilea, i' ta̱, ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱itö bötökicha ee̱.

5

Jesús tö wëm kraulewa̱ bua'wé̱ne

1 E' ukuöki̱ ta̱ judiowak tso' ka̱wö tkö'u̱k Jerusalén, ee̱ Jesús mía̱. 2 Jerusalén di'dape
kuoie me'r ukkö kiè Obeja Ukkö e' o̱'mik tsi̱net. Di'dape e' kiè hebreoie Betsata, e' kkömik
úla tso' ske̱l. 3-4 Úla ekkë a̱ taië̱ s'kirirke esepa tso'. E'pa we̱lepa kë̀ wöbla wawër, we̱lepa
kë̀ shko, we̱lepa kraulewa̱. Ie'pa tso' ipanuk tö a̱s di' wöti̱r.* 5 Ie'pa shu̱a̱ wëm tër eköl
kraulewa̱. Ie' kirinemi e' ki̱ duas de dabom mañayök ki̱ pàköl (38). 6 Jesús tö isué̱ tër ee̱.
Ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö ká̱ ia̱ia̱ë ikirinemi. Eta̱ ie' tö wëm kraulewa̱ e' a̱ ichaké:
—¿Be' ki̱ ikiane tö be' buarne?
7 Eta̱ ikirirke tö ie' iu̱té:
—A këkëpa, kë̀ yi ku̱' ye' ki̱muk e̱' iowa̱ di' a̱ mik iwöti̱rke eta̱. Bitökicha ye' e̱' iakwa̱,
eta̱ yile e̱' iéwa̱tke ye' yöki̱ ke̱we.
8 Jesús tö ie' a̱ iché:
—Be' e̱' kö́ka̱, be' ka̱'la kö́ka̱ ta̱ be' shkö́mi.
9 E' bet ta̱ wëm buanene ika̱'la kéka̱itö ta̱ ishkémi e̱kka. Erë e' diwö dör judiowak e̱no
diwö. 10 E' kue̱ki̱ judiowak wökirpa tö iché wëm buanene e' a̱:
—I̱'ñe dör e̱no diwö, e' kue̱ki̱ be' kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' ka̱' se̱ tsu̱kmi i̱'ñe.
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Yi tö ye' bua'wé̱ne, e' tö ye' a̱ iché: 'Be' ka̱' shtö́ka̱ ta̱ be' shkö́mi.'
12 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Yi tö be' a̱ iché tö 'be' ka̱' shtö́ka̱ ta̱ be' shkö́mi'?
13 Jesús mía̱ pë' tso' taië̱ e' shu̱a̱, kë̀ wëneia̱, e' kue̱ki̱ wëm buanene e' kë̀ wa̱ ijche̱r yi tö
ie' bua'wé̱ne. 14 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö ie' kué̱ Skëköl wé a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' ttö̀ ttsö́. Be' buanene, e' kue̱ki̱ ì sulu kë̀ wamblaria̱ dö' ì sulu kí̱ döbitu̱ne be' ki̱.
15 Eta̱ wëm e' mía̱ judiowak wökirpa ska' ta̱ ichéitö, 'Jesús tö ye' bua'wé̱ne.' 16 Jesús tö
ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ e̱no diwö a̱, e' kue̱ki̱ judiowak wökirpa tö ie' sué̱mitke suluë. 17 Erë ie'
tö iché ie'pa a̱:
—Ye' yé̱ kaneblöke ke̱kraë, es ñies ye' kaneblöke.
18 Ttè e' tö judiowak wökirpa kí̱ uluwé̱ka̱, é̱na ie' ttakwa̱ è̀me. Ie'pa kë̀ ulune ie' ki̱, ie'
tö e̱no diwö dalöse̱wé̱wa̱, e' è̀ kue̱ki̱. Erë ie' icheke tö Skëköl dör ie' yé̱, es ie' e̱' chö̀ tö ñies
ie' dör Skëköl, e' tö ie'pa kí̱ uluwé̱ taië̱ ie' ki̱.

* 5:3-4 Ttè i' kë̀ ku̱' Juan yëkkuö këchke kibipa e' ki̱. E' tö ichè i' es: Mikle ta̱ mikle ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl e̱'
ökewa di' wötiu̱k. Di' wöti̱rke eta̱ yi míwa̱ di' a̱ ke̱we, e' buanene. Kë̀ itkine tö duè wé̱se tö ie' tteke. E' kue̱ki̱ s'kirirke
tso' ipanuk tö a̱s di' wöti̱r.

Skëköl tö ilà a̱ diché tai̱ë mé

19 Jesús tö iché ie'pa a̱: “Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ye' dör Skëköl Alà, e' kë̀ a̱ ì o̱nuk ye'
wák e̱r wa. Ì ko̱s we̱ke ye' Yë́ tö, e' sué̱ ye' tö, e' ë̀ we̱ke ye' tö. Ì we̱ke ye' Yë́ tö, e' ko̱s
we̱ke ye' tö. 20 S'yë́ é̱na ye' dör ie' Alà e' dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ ì ko̱s we̱keitö, e' kkachekeitö
ye' a̱. Ñies ilè kí̱ kkacheraëitö tai̱ë ye' a̱, e' tö a' tkiwe̱rawa̱ tai̱ë. 21 S'yë́ tö s'duulewa̱ e'
shke̱we̱ta̱'ka̱ne ta̱ se̱ne mekeneitö ie'pa a̱. E' su̱ë ye' dör ie' Alà, e' tö se̱ne meke wé̱pa a̱
ye' ki̱ ikiane mè esepa a̱. 22 Ñies S'yë́ kë̀ tö yi shu̱leta̱' ichoie tö yi kichatërdaë ö yi se̱r
michoë, e' ké̱wö méitö ye' a̱ a̱s ye' tö s'shu̱lò̀. 23 Ie' tö iwé̱ es a̱s sulitane tö ye' dalöiò̀ we̱s
ie'pa tö ie' dalöieke es. Wé̱pa kë̀ wa̱ ye' dalöiëne, ñies esepa kë̀ wa̱ S'yë́ tö ye' patkë'bitu̱
e' dalöiëne.

24 “Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö wé̱pa tö ye' ttè iu̱teke ena ie̱rblökerak yi tö ye' patkë'bitu̱, e'
mik, esepa ulà a̱ se̱ne michoë detke. Ie'pa kë̀ kichatërpattsa̱. Ie'pa kë̀ ku̱'ia̱ we̱s s'duulewa̱
es, ie'pa ulà detke se̱ne chökle ska'. 25-26 Ye' Yë́ dör se̱ne mukwak ñies ye' dör se̱ne
mukwak, e' ké̱wö me' ie' tö ye' a̱ e' kue̱ki̱. Wé̱pa kë̀ wa̱ se̱ne michoë ku̱', esepa dör we̱s
s'duulewa̱ es Skëköl a̱. Ka̱wö döraë ta̱ ie'pa tö ye' dör Skëköl Alà e' ttò̀ ttseraë. Wé̱pa tö
ye' ttò̀ ttsé ta̱ iklö'wé̱itö moki̱, esepa se̱r michoë. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö e' ké̱wö datse̱,
ñies e' de i' ta̱. 27 Ñies ye' dör S'ditsö Alà, e' kue̱ki̱ ie' tö ka̱wö mé ye' a̱ sulitane shu̱loie.
28-29 Ka̱wö datse̱ aishkuö ta̱, ta̱ s'duulewa̱ ko̱s tö ye' ttò̀ ttseraë ta̱ ie̱' yörattsa̱rak pö a̱.
Wé̱pa tö ì buaë o̱', esepa shke̱rdaka̱ne se̱ne michoë a̱. Erë wé̱pa tö ì sulu wamblë', esepa
shke̱rdaka̱ne kichatënoie. Ttè e' kë̀ tö a' tkiu̱kwa̱.

We̱s se' wa̱ ijche̱r tö Jesús tté dör moki̱ë

30 “Kë̀ ye' a̱ ì o̱nuk ye' wák e̱r wa. Ye' kë̀ ki̱ ì kiane wè̱ ye' wák e̱r wa. E' skéie ì kiane
wè̱ Skëköl tö ye' patkë'bitu̱, e' ki̱, ese we̱keyö. E' kue̱ki̱ ye' tö s'shu̱leke we̱s ye' Yë́ tö ye'
a̱ icheke es. E' kue̱ki̱ ye' tö s'shu̱leke yësyësë. 31 Ye' wák e̱' chö́pa tö ye' ttò̀ dör moki̱,
e̱'ma e' kë̀ wà ta̱'. 32 Erë itso' eköl e' tö ye' tté cheke, e' dör Skëköl. Ye' wa̱ ijche̱r tö i̱ma
ie' tö ye' tté cheke, e' wà ta̱'. 33 A' tö ye' chakök patkë' Juan a̱ ta̱ ie' tö ye' tté yë', e' dör
moki̱ë ñies. 34 Erë s'ditsö tö ye' tté cheke, e' kë̀ ska' ye' tkine. Erë ì yë' Juan tö, e' chéyö
a' a̱ a̱s a' tsa̱tkër e' ë̀ kue̱ki̱. 35 A' a̱ Juan dör we̱s bö'wö wöñarke olo burke es. Kuaë a'
tö ie' ttè klö'wé̱ buaë ttsë'ne bua' wa, erë ekuölö ë̀. 36 Erë ì skà tso', e' tö ye' tté cheke
buaë, ì yë' Juan tö, e' tsa̱ta̱. E' dör, ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱keyö tai̱ë we̱s ye' Yë́ tö ye' patkë'
iu̱k es. E' tö sulitane a̱ ikkacheke tö moki̱ ye' Yë́ tö ye' patkë'bitu̱. 37 Ñies ye' Yë́ tö ye'
patkë'bitu̱, e' tö ye' tté cheke, erë a' kë̀ wa̱ ie' ttò̀ ttsëule, ñies a' kë̀ wa̱ ie' su̱ule. 38 Ie' tö
ye' patkë'bitu̱, erë a' kë̀ e̱rblëne ye' mik. E' kue̱ki̱ a' kë̀ tö ye' ttè klö'we̱ta̱' moki̱ a' e̱r a̱.
39 A' tö ibikeitseke tö Skëköl yëkkuö tö ichèmi tö we̱s se̱ne michoë dò̀mi a' ulà a̱, e' kue̱ki̱
a' tö isue̱kewa̱ bua'iewa̱. Erë yëkkuö e' tö ye' tté cheke. 40 Erë a' kë̀ e̱rblak ye' mik a̱s se̱ne
michoë dò̀ a' ulà a̱.

41 “S'ditsö tö ye' ki̱kèka̱, e' kë̀ ska' ye' tkine. 42 Erë ye' wa̱ a' su̱ule buaë tö we̱s a' dör. Ye'
wa̱ ijche̱r tö kë̀ a' é̱na Skëköl dalër. 43 Ye' dë'bitu̱ ye' Yë́ ttò̀ wa, erë kë̀ a' wa̱ ye' kinewa̱.
Erë o̱'ka bitú̱pa iwák ttò̀ wa, e̱'ma e' kiéwa̱ a' tö buaë. 44 A' wakpa ñì ki̱kökeka̱, e' wa a'
wöbatsö bua'ie. Erë a' kë̀ ki̱ ikiane tö Skëköl eköl ë̀, e' tö a' ki̱kò̀ka̱, e' ta̱ ¿we̱s a' e̱rblò̀mi
ye' mik? 45-46 Moisés tö ye' tté kita̱t yëkkuö ki̱, e' kue̱ki̱ moki̱ a' tö ie' ttè klö'wé̱, e̱'ma ñies
a' tö ye' ttè klö'wè̱mi. E' kue̱ki̱ kë̀ a' ibikeitsök tö ye' tö a' kkatèmi ye' Yë́ a̱. Ì kit Moisés
tö ká̱ ia̱ia̱ë e' mik a' e̱rblöke, e' je' tö a' kkateraë. 47 Erë ì kitbak ie' tö, e' kë̀ klöne a' wa̱,
e̱'ma ¿we̱s ì cheke ye' tö, e' klö'wè̱mi a' tö?”

6

Pë' döka̱ mil ske̱yök e'pa tié Jesús tö
(Mateo 14.13-21; Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17)

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ batsöri kiè Galilea e' wi̱she̱t. Batsöri e' kiè ñies Tiberias. 2 Ì kè̱
o̱r yi a̱ ese we̱ke ie' tö tai̱ë. Ie' tö s'kirirke esepa bua'wé̱ne, e' sué̱ pë' tö, e' kue̱ki̱ tai̱ë pë'
mir ie' itöki̱. 3 Ie' mía̱ ittökatapa ta̱ ka̱bata a̱ ta̱ ee̱ ie' e̱' tkése̱r ie'pa ta̱. 4 Judiowak Yé̱pa
Yërulune Egipto e' ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net tkö'wè̱. 5 Mik ie' tö isué̱ tö pë' de tai̱ë ie' itöki̱,
eta̱ ichéitö Felipe a̱:
—¿Wé̱ se' mi'mi íyi ta̱uk pë' ko̱s ikkëpa a̱ ñè?
6 E' chéitö Felipe a̱ isuo̱ie tö i̱ma Felipe tö ie' iu̱tèmi. Erë ie' wák wa̱ ijche̱r buaë tö ì
wè̱mi ie' tö.
7 Felipe tö iiu̱té:
—S'kaneblö̀mi dò ká̱ cien böyök, erë e' ské kè̱ dör wë' íyi tuo̱ie mè ie'pa a̱ elke elke.
8 Ittökata eköl kiè Andrés dör Simón Pedro ël, e' tö iché ia̱:
9 —Íe̱ duladula tso' eköl, e' wa̱ pan yöule cebada wa tso' ske̱l ena nima bötö; erë e' kè̱
döpaka̱ s'tso' tai̱ë e' ki̱.
10 Jesús tö iiu̱té:
—Ichṍ ie'pa ulitane a̱ tö a' e̱' tulúse̱r i̱ski̱.
(Ká̱ e' a̱ tai̱ë ta'tsi tso'.) Eta̱ pë' ulitane e̱' tulése̱r. Ee̱ wëpa è̱ döka̱ mil ske̱yök (5.000).
11 Jesús tö pan klö'wé̱ ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱. E' ukuöki̱ ta̱ iblatéitö méitö ittökatapa
a̱ a̱s iwatiörakitö. Ñies iwé̱itö nima ta̱ es. Eta̱ ie'pa tö iñé ko̱s ie'pa ki̱ ikiane ekkë. 12 Mik
ie'pa chké de wë' eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:
—Ibata a̱te̱ e' shtṍ a̱s kè̱ iweirwa.
13 Eta̱ ittökatapa tö pan yöule cebada wa döka̱ ske̱l, e' bata a̱te̱, e' shté iëne döka̱ kkṍla
dabom eyök ki̱ bök (12). 14 Mik pë' isué̱ tö, ì kè̱ o̱r yi a̱ ese wé̱ Jesús tö, eta̱ ie'pa iché:
—Moki̱ wëm wi̱ dör Skëköl tteköl cheke ká̱ ia̱ia̱ë tö idatse̱ e'.
15 Erë Jesús wa̱ ijche̱newa̱ tö ie'pa wa̱ ie' mi'ketse̱r diché wa tkèka̱ blu'ie, e' kue̱ki̱ ie'
mía̱ne ka̱bata a̱ e̱' tsu̱ka̱t ekörla.

Jesús shké di' kí̱
(Mateo 14.22-27; Marcos 6.45-52)

16 Mik ká̱ tuirketke, eta̱ Jesús ttökatapa bite̱yalne dò batsöri a̱. 17 Jesús ichétke ie'pa a̱
tö kè̱ ye' panar. Ká̱ ttsenewa̱tke eta̱ Jesús ka̱m döne, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' iéka̱rak kanò a̱ ta̱
imichorak batsöri wi̱she̱t dò Cafarnaúm. 18 E' wösha̱ ta̱ siwa̱' bitsi̱neka̱ tai̱ë, e' tö di' u̱yeke
tai̱ë. 19 Mik ishkérak dò kilómetro ske̱l ö teröl e' ulatök, eta̱ ie'pa isué̱ tö Jesús shköratse̱
ie'pa kke̱r di' ki̱. E' tö ie'pa suawé̱. 20 Ie' iché ie'pa a̱:
—¡Kè̱ a' suanuk! Ye' idir.
21 Ie'pa ttsë'ne buaë ie' ikiökwa̱ kanò a̱, e' wösha̱ ta̱ idemirak wé̱ imi'kerak ee̱.

Pë' tö Jesús yuleke

22 Bule es ta̱, pë' a̱te̱ batsöri wi̱she̱t, e'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús ttökatapa mineyal kanò
àr ee̱ etö è̱, e' ki̱, erë Jesús kè̱ minea̱ ittökatapa ta̱. 23 Eta̱ kanò skà datse̱ tseë Tiberias,
e' irine tsi̱netkla wé̱ ie'pa pan ña' mik Jesús wëstela yë' Skëköl a̱ pan ki̱ eta̱ ee̱. 24 Mik
pë' isué̱ tö ie' ena ittökatapa kè̱ ku̱'ia̱, eta̱ ie'pa e̱' iéka̱ kanò demi tai̱ë ese ki̱ ta̱ imíyal
Cafarnaúm iyulök.

Jesús dör chkè tö se̱ne michoë meke e'

25 Mik pë' demi batsöri wi̱she̱t, eta̱ ie'pa tö Jesús kué̱ ta̱ ie' a̱ ichakérakitö:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¿mik be' dë'bitu̱ íe̱?
26 Ie' iiu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kè̱ ku̱' ye' yulök, ì kè̱ o̱r yi a̱ ese wé̱yö, e' wà a̱ne a' é̱na e'
kue̱ki̱. A' tö chkè ña' tai̱ë, e' è̱ kue̱ki̱ a' tso' ye' yulök. 27 Kè̱ a' kaneblök chkè e̱rta̱'wa ese

skéie. A' kaneblő̃ chkè kȅ e̱rta̱'wa tö se̱ne michoë meke a' a̱, ese skéie. Chkè e' meraë ye' dör S'ditsö Alà e' tö, ye' Yế dör Skëköl e' tö iké̱wö me' ye' a̱ e' kue̱ki̱.
28 Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì wè̱mi sa' tö a̱s ì kiane Skëköl ki̱ ese ù̱ sa' tö?
29 Ie' tö iiu̱té:
—Skëköl tö ye' patkë' e' ki̱ ikiane tö a' e̱rblȍ ye' mik. E' ȅ kiane ie' ki̱.
30 Ie'pa tö iché ie' a̱:
—Ì kȅ o̱r yi a̱ ¿e' wé̱se wè̱mi be' tö a̱s sa' tö isa̱ù̱ ta̱ sa' e̱rblȍ be' mik? ¿Ì wè̱mi be' tö?
31 Se' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö ì kiè maná e' ña' ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱. E' tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ ichè: 'Moisés tö ie'pa dë' chkè datse̱ ká̱ jaì a̱ e' wa.'
32 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö Moisés kȅ wa̱ chkè datse̱ ká̱ jaì a̱ e' mène a' yé̱pa bak e'pa a̱. Ye' yế tö chkè e' me' ie'pa a̱. Erë chkè chökle datse̱ ká̱ jaì a̱ e' watkeke ie' tö a' a̱. 33 Chkè chökle meke Skëköl tö, e' dör yi datse̱ eköl ká̱ jaì a̱ tö se̱ne michoë mèmi sulitane a̱ e'.
34 Ie'pa tö Jesús a̱ iché:
—A këkëpa, chkè e' mú sa' a̱ ke̱kraë.
35 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' dör chkè tö se̱ne michoë meke e'. Yi bitu̱ke ye' ska' ena ie̱rblöke ye' mik, ese kȅ tepaia̱ bli tö, ñies ese kȅ e̱rsirpaia̱. 36 Erë e' dör we̱s ye' tö a' a̱ ichétke tö erế a' wa̱ ye' su̱ule a' wöbla wa, erë a' kȅ e̱rblöku̱' ye' mik. 37 Wé̱pa me' ye' Yế tö ye' a̱, esepa ko̱s bitu̱raë ye' ska' ta̱ wé̱pa bitu̱ke ye' ska', esepa kȅ watepattsa̱yö. 38 Ye' datse̱ ká̱ jaì a̱, e' kȅ dë'bitu̱ ì kiane ye' wák ki̱ e' u̱k. Ye' dë'bitu̱ ì kiane yi tö ye' patkë' e' ki̱ e' u̱k. 39 Yi tö ye' patkë', e' ki̱ ikiane tö wé̱pa ko̱s me'itö ye' a̱, esepa kȅ wé̱ne we'ikȍyö. E' kue̱ki̱ ie'pa kȅ watepattsa̱yö. E' skéie ie' ki̱ ikiane tö ie'pa ko̱s shke̱'wè̱ka̱neyö aishkuö ta̱ mik ká̱ i' e̱newa e' ké̱wö ska'.
40 Ye' Yế ki̱ ikiane tö wé̱pa tö ye' sué̱ ena e̱rblé ye' mik, esepa ko̱s se̱r michoë ke̱kraë. Ie'pa shke̱'we̱raka̱neyö aishkuö ta̱ mik ká̱ i' e̱newa e' ké̱wö ska'.
41 Jesús tö ichétke: "Ye' dör chkè datse̱ ká̱ jaì a̱ e'." E' kue̱ki̱ ie'pa ukyënemi ie' ki̱ suluë.
42 Ie'pa tö iché:
—¿I' kȅ dör Jesús dör José alà e'? Iyế ena imì su̱ule se' wa̱ buaë. ¿We̱s ie' tö ichèmi tö ie' datse̱ ká̱ jaì a̱?
43 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kȅ a' ukyënukia̱ ye' ta̱. 44 Kȅ yi bitú̱pa ye' ska', ye' Yế tö ye' patkë', e' kȅ wa̱ idë' e̱'ma. Wé̱pa bite̱ ye' Yế wa̱, e'pa shke̱'we̱raka̱neyö mik ká̱ i' e̱rkewatke eta̱. 45 Skëköl yëkkuö kitule ittekölpa wa̱ e' tö ichè: 'Skëköl tö ie'pa ko̱s wöbla'we̱raë.' Es wé̱pa tö ye' Yế ttȍ ttseta̱', ñies e̱' wöblau̱ta̱' ie' wa, esepa ko̱s bitu̱raë ye' ska'.
46 "Kȅ yi wa̱ Skëköl su̱ule. Erë ye' dë'bitu̱ ie' ska', e' kue̱ki̱ ye' ȅ wa̱ ie' su̱ule. 47 Moki̱ ye' tö ichè a' a̱ tö wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa se̱r michoë ke̱kraë. 48 Ye' dör chkè tö se̱ne michoë meke e'. 49 A' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa tö chkè kiè maná e' ña' ká̱ wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ese ska', erë ie'pa durulune. 50 Erë chkè datse̱ ká̱ jaì a̱, e' cheke ye' tö a' a̱. Wé̱pa tö chkè e' ñé, e'pa kȅ duȍpawa̱. 51 Erë chkè tö se̱ne michoë meke datse̱ ká̱ jaì a̱, e' dör ye'. Wé̱pa tö chkè e' ñé, e'pa se̱r michoë. Chkè meraëyö ie'pa a̱, e' dör ye' wák chkà, e' merattsa̱yö ttèwa̱ a̱s ká̱ ulitane wakpa isiepa e̱rblé ye' mik, esepa se̱r michoë."
52 Eta̱ ie'pa ñì iu̱témi:
—¿We̱s ie' tö ichkà mèmi se' a̱ katè?
53 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kȅ tö ye' dör S'ditsö Alà, e' chkà katè, e' pế yè, e' ta̱ se̱ne michoë kȅ dȍpa a' ulà a̱. 54-55 Ye' chkà e' dör chkè chökle, ye' pế, e' dör di'yè chökle. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ye' chkà katé, ye' pế yé, esepa ulà a̱ se̱ne michoë detke. Aishkuö ta̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ ie'pa shke̱'we̱raka̱neyö. 56 Wé̱pa tö ye' chkà katé, ye' pế yé, esepa bàtse̱

buaë ye' mik. Ñies ye' bàtse̱ buaë ie'pa mik. 57 Ye' yë́ tö ye' patkë' e' se̱rke iwák mik. Ie'
mik ye' se̱rke. Es ñies wé̱pa tö ye' chkà katé esepa se̱rke ye' mik. 58 Chkè dë'bitu̱ ká̱ jaì
a̱, e' chök ye' tso' a' a̱. Chkè e' kë̀ dör we̱s chkè kiè maná ña' a' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö
e' es. Ie'pa tö iña' erë ie'pa durulune. Erë wé̱pa tö chkè cheke ye' tö a' a̱ e' ñé, esepa se̱r
michoë.
59 Ttè e' wa Jesús tö ie'pa wöbla'wé̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé tso' Cafarnaúm e' a̱.

Jesús ttè batamik se' se̱r michoë

60 Pë' shköke ta̱ië Jesús ta̱, e'pa tö ttè ñe' ttsé ta̱ ichérakitö:

—Ttè e' dör darërë. ¿Yi tö iklö'wë̱̀mi?

61 I̱ma ie'pa tso' ichök e' sué̱wa̱itö. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:

—¿Ttè e' kue̱ki̱ a' é̱na ye' wataktsa̱? 62 Ye' dör S'ditsö Alà, e' míka̱ne ká̱ jaì a̱ wé̱ ye' datse̱
ee̱, e' mú sué̱ a' tö, e̱'ma e' je' ta̱ ¿a' e̱rblö̀mi ye' mik? 63 Wiköl Batse'r tö se̱ne michoë meke
sia̱. Ì we̱ke s'ditsö tö, ese kë̀ dör ìie bua'. Ttè wa a' pattekeyö e' wà datse̱ Wiköl Batse'r
wa. Ttè e' klö'wé̱ a' tö, e' ta̱ a' se̱r michoë. 64 Erë a' we̱lepa kë̀ e̱rblöku̱' ye' mik.

Wé̱pa kë̀ e̱rblöku̱' ie' mik ena yi tö ie' mekettsa̱ e' jche̱rtke ie' wa̱ ke̱we, e' kue̱ki̱ ie' tö
ichè es. 65 Ie' tö ikí̱ ché:

—E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kë̀ yi bitú̱pa ye' ska', ye' Yë́ kë̀ wa̱ imène e' ta̱.

66 E' ukuöki̱ ta̱ ta̱ië pë' shköke Jesús ta̱, e' kibiiepa tö iméa̱t, kë̀ shkö̀ia̱ ie' ta̱. 67 Eta̱ Jesús
tö ittökatapa dabom eyök ki̱ böl (12), e'pa a̱ ichaké:

—¿A' shkakmi ñies ye' yöki̱?

68 Eta̱ Simón Pedro tö iiu̱té:

—A Skëkëpa, ¿yi ta̱ sa' mi'mi? Be' ttè ë̀ wa sa' se̱r michoë. 69 Sa' e̱rblétke be' mik. Sa'
wa̱ ijche̱r moki̱ë tö be' dör yi dör batse'r patkë'bitu̱ Skëköl tö e'.

70 Jesús tö ie'pa iu̱té:

—A' dabom eyök kí̱ böl (12), e' shu̱kit ye' tö, erë a' eköl dör bë́ icha.

71 Mik Jesús tö e' ché eta̱ Judas chéitö. E' dör Simón Iscariote e' alà. Ie' dör Jesús
ttökatapa dabom eyök kí̱ böl (12) e' eköl erë ie' tö Jesús wömekettsa̱.

7

Jesús ëlpa kë̀ e̱rblëne ie' mik

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús shköke Galilea. Judiowak wökirpa é̱na ie' ttakwa̱, e' kue̱ki̱ ie'
kë̀ shkak Judea. 2 Erë judiowak tö ka̱wö tkö'we̱ke kiekerakitö Úla Ké̱wö, e' ké̱wö
tkö'we̱kerakitö Judea, e' dewa̱tke tsi̱net. 3 E' kue̱ki̱ Jesús ëlpa tö ie' a̱ iché:

—Kë̀ be' e̱' tsu̱ka̱t í̱e. Be' yú Judea a̱s ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱ke be' tö, e' wà sa̱ù be' ttökatapa
se̱rke ee̱ e'pa tö. 4 Yi ki̱ ikiane tö s'male̱pa tö iki̱kèka̱ ta̱ië, ese tö íyi ko̱s wé̱ sulitane wörki̱.
Moki̱ ì kë̀ o̱r yi a̱ ese o̱rmi be' a̱, e' ta̱ iú̱ sulitane wörki̱.

5 Jesús ëlpa kë̀ e̱rblëne ie' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iwayué es. 6 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Ka̱m ye' ké̱wö döka̱, erë a' ka̱wö ko̱s ese dör buaë. 7 Wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa kë̀
a̱ a' su̱nuk suluë. Erë ye' tso' ie'pa a̱ ichök tö ì wambleke ie'pa tö, ese dör suluë. E' kue̱ki̱
ie'pa é̱na ye' a̱r suluë. 8 A' yúshka Úla ké̱wö tkö'we̱kerakitö e' a̱. Ye' ké̱wö ka̱m döka̱, e'
kue̱ki̱ ka̱m ye' mi'.

9 E' chéitö ta̱ ie' e̱' tsé̱a̱t Galilea.

Jesús mía̱ Jerusalén Úla ké̱wö tkö'u̱k

10 Jesús ëlpa míyal, e' ukuöki̱ ta̱ ñies ie' mía̱. Erë ie' mía̱ bë̀rë, kë̀ e̱' kkayëule. 11 Ké̱wö
tkö'we̱ke, e' shu̱a̱ judiowak wökirpa tso' ie' yulök. Ie'pa tö ichaké:

—¿Wé̱ ie' tso'?

12 Pë' dapane ta̱ië ee̱, e'pa tö Jesús cheke ñì a̱ bër ñì kukuö̀ a̱. We̱lepa tso' ichök: "Jesús
dör buaë." Erë we̱lepa tso' ichök: "Ie' kë̀ dör buaë. Ie' tö se' ki̱teke."

13 Erë ie'pa suane judiowak wökirpa yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ ttöku̱' darërë.

14 Mik iké̠wö tkö'we̠kerakitö, e' döketke sha̠böts, eta̠ Jesús dewa̠ Skëköl wé a̠ ta̠ ie' tö
s'wöbla'wé̠mi. 15 Eta̠ judiowak wökirpa tkirulune iweblök iki̠ttsök ta̠ ichérakitö:

—Ie' kë̀ yöule ¿we̠s e' wa̠ ttè jche̠r tai̠ë?

16 Jesús tö iiu̠té:

—Ttè wa a' wöbla'we̠ke ye' tö, e' kë̀ dör ye' wák ttè, e' dör Skëköl tö ye' patkë' e' ttè.
17 Yi e̠' chétke ì kiane Skëköl ki̠ e' wà u̠k, ese wa̠ ijche̠rdaë tö ttè wa s'wöbla'we̠keyö, e' dör
Skëköl ttè. Ie' kë̀ tö ibikeitsepa tö e' dör ye' wák ttè ë̀. 18 Yi ttöke iwák e̠r wa, ese ki̠ ikiane
tö pë' tö ie' ki̠kèka̠. Erë wé̠ ki̠ ikiane tö yi tö ipatkë' e' ki̠karka̠, ese ttö̀ moki̠ kë̀ ka̠chöta̠'.

19 “Sulitane wa̠ ijche̠r tö Moisés tö Skëköl ttè dalöiëno e' méa̠t se' a̠. Erë a' ulitane kë̀
tö iwà dalöiè. ¿Ì kue̠ki̠ a' ki̠ ye' kiane ttèwa̠?”

20 Eta̠ pë' tso' tai̠ë ee̠, e'pa tö iiu̠té:

—Be' a̠ aknama tso'. ¿Yi é̠na be' ttakwa̠?

21 Ie' tö ie'pa a̠ iché:

—Ì kë̀ o̠r yi a̠ ese wé̠ ye' tö etökicha e̠no diwö a̠, e' tö a' ulitane tkiwé̠wa̠. 22 Moisés tö
ttè dalöiëno me'a̠t a' a̠ tö a' ala'r wëpa ko̠s wakyuőö itóttola kkuölitla tèe tsir e' wa ká̠ de
iki̠ pàköl (8) eta̠. (Ñermata se' wa̠ ijche̠r tö ttè e' kë̀ mène Moisés wa̠, imène a' yé̠pa bak
ká̠ ia̠ia̠ë Moisés yöki̠ e'pa a̠.) Ñies Skëköl yëkkuö tö ichè tö kë̀ a' ka̠wö ta̠' kaneblök e̠no
diwö a̠. Erë mik ká̠ de ala'rla ki̠ pàköl, e' a̠ne e̠no diwö a̠, eta̠ a' tö a' ala'rla wakyueta̠' e̠no
diwö a̠. 23 A' a̠ ka̠wö ta̠' alala wakyuök e̠no diwö a̠ Moisés ttè dalöioie, e' ta̠ ¿we̠s a' ulurmi
ye' ki̠, ye' tö wëm eköl bua'wé̠ne wa'ñe e̠no diwö a̠ e' ki̠? 24 Kë̀ s'kkatar is iwër e' ë̀ wa. E'
skéie itö̀ yulő yësyësë.

Jesús dör wé̠ pairine'bitu̠ idi' wa s'blúie e'

25 Jerusalén wakpa we̠lepa tö ichaké:

—¿Wëm wí̠ kë̀ yuleku̠' s'wökirpa tö ttèwa̠? 26 Isa̠ú, wí̠ idur ttök sulitane wörki̠ eta̠ ie'pa
kë̀ tö ì chè ie' a̠ yës. ¿A' iché, s'wökirpa tö iklö'wé̠ tö moki̠ ie' dör wé̠ pairine'bitu̠ idi' wa
s'blúie e'? 27 Erë se' wa̠ ijche̠r buaë tö wé̠ ie' datse̠. E' skéie mik wé̠ pairine'bitu̠ idi' wa
s'blúie e' datse̠, eta̠ kë̀ yi wa̠ ijche̠rpa tö wé̠ idatse̠.

28 Jesús tso' s'wöbla'u̠k Skëköl wé a̠. Mik e' tö ttè e' ttsé, eta̠ ichéitö a̠neule:

—A' ibikeitseke tö a' wa̠ ye' su̠ule buaë. A' ibikeitseke tö a' wa̠ ijche̠r buaë tö wé̠ ye'
datse̠. Erë ye' kë̀ dë'bitu̠ ye' wák e̠r wa. Yi tö ye' patkë'bitu̠ e' mik s'e̠rblö̀mi, ie' kë̀ su̠ule
a' wa̠. 29 Erë ye' datse̠ ie' ska', e' kue̠ki̠ ye' wa̠ ie' su̠ule buaë. Ie' tö ye' patkë'bitu̠.

30 Ie'pa tö ima'wé̠ klö'wè̠wa̠, erë ka̠m ie' ké̠wö döka̠, e' kue̠ki̠ kë̀ yi ulà dë'wa̠ iska'. 31 Erë
tai̠ë pë' e̠rblé ie' mik e'pa tö iché:

—Kë̀ yi skà a̠ ì kë̀ o̠r yi ese o̠nuk tkö̀ka̠ Jesús tö iwé̠ e' tsa̠ta̠. Ie' wake' dör wé̠ pairine'bitu̠
idi' wa s'blúie e'.

Fariseowakpa é̠na Jesús klö'wa̠kwa̠

32 Jesús cheke pë' tö bë̀rë ñì kukuö̀ a̠, mik e' ttsé fariseowakpa tö, eta̠ ie'pa ena
sacerdotepa wökirpa, e'pa tö Skëköl wé shkëkipa patké iklö'u̠kwa̠. 33 Jesús tö iché:

—Ye' tso'ia̠ a' ta̠ bërbër ë̀me ta̠ ye' mía̠ne yi tö ye' patkë'bitu̠ e' ska'. 34 A' tö ye' yuleraë,
erë a' kë̀ tö ye' kue̠pa. A' kë̀ döpaka̠ wé̠ ye' mírö ee̠, e' kue̠ki̠ a' kë̀ tö ye' kue̠paia̠.

35 Ta̠ judiowak wökirpa ñì chaké:

—¿Wé̠ ie' wí̠ mi'kea̠, e' kë̀ kue̠pa se' tö? ¿A' ichè imi'kea̠ wé̠ judiowak mineyal se̠nuk ká̠
kua̠'ki̠ wakpa shu̠a̠ ese ska' pë' kë̀ dör judiowak, esepa wöbla'u̠k? 36 Ie' tö iché: ‘A' tö ye'
yuleraë, erë a' kë̀ ye' kue̠pa. A' kë̀ döpaka̠ wé̠ ye' mírö ee̠, e' kue̠ki̠ a' kë̀ tö ye' kue̠paia̠.’
¿I̠ma e' wà kiane chè?

Se' e̠r a̠ ituöraë tai̠ë we̠s di' klö̀ka tuö̀ es

37 Iké̱wö tkö'we̱ke judiowak tö, e' ké̱wö bata e' dör ibua'ie, e' ké̱wö Jesús e̱' kéka̱ ta̱
ichéitö a̱neule:
—Wé̱pa e̱rsine, esepa shkṍ ye' ska' di'yök. 38 Wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa ta̱ itköraë we̱s
Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè: “Ie'pa e̱r a̱ ituöraë tai̱ë we̱s di' klȍka tuȍ es.”
39 Mik Jesús tö di' klȍka ché, eta̱ ie' tso' Skëköl Wiköl merdaë wé̱pa e̱rblé ie' mik esepa
a̱, e' chök. Erë e' ké̱wö ska' ta̱ ka̱m Jesús mi'ka̱ne iyḗ ska' olo ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱ ka̱m Skëköl
Wiköl mer.

Judiowak ttè chilineka̱ Jesús batamik

40 Wé̱pa tö ttè e' ttsé, e'pa we̱lepa tö iché:
—Moki̱ wëm wí̱ dör Skëköl tteköl datse̱ e'.
41 We̱lepa skà tö icheke:
—Ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.
Erë we̱lepa skà tö icheke:
—Au, kȅ idör e'. Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' kȅ bitȕpa Galilea. 42 Skëköl yëkkuö tö
ichè tö ibitu̱raë se' blú bak David e' ditséwö wa, ñies ibitu̱raë Belén wé̱ David bak se̱nuk
ee̱.
43 Es ie'pa ttè chilineka̱ Jesús batamik. 44 Ie'pa we̱lepa é̱na iklö'wa̱kwa̱, erë kȅ yi ulà
dë'wa̱ ie' ska'.

Judiowak wökirpa kȅ e̱rblëne Jesús mik

45 Skëköl wé shkëkipa dë'bitu̱ Jesús klö'u̱kwa̱, e'pa dene fariseowakpa ena sacerdotepa
wökirpa ska', eta̱ e'pa tö ichakérak ishkëkipa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' kȅ wa̱ Jesús dë'?
46 Ishkëkipa tö iiu̱té:
—¡Sa' kȅ wa̱ yi ttsëule ttök we̱s wëm e' ttȍ es!
47 Fariseowakpa tö iché ie'pa a̱:
—¿Ñies a' e̱' mettsa̱ ki̱tö'wè̱? 48 ¿I̱ma a' ibikeitsè tö s'wökirpa ö fariseowakpa e'pa we̱le
e̱rblé ie' mik? 49 Pë' ësepa kȅ wa̱ Moisés ttè dalöiëno su̱ule, esepa e̱' mukettsa̱ ki̱tö'wè̱.
Erë ie'pa kichatënettsa̱tke.
50 Erë fariseowak eköl kiè Nicodemo dë'rö Jesús sa̱u̱k nañewe, e' tö iché ie'pa a̱:
51 —Ttè mène se' a̱ dalöiëno, e' tö ichè kȅ se' ka̱wö ta̱' yi wömuktsa̱ we'ikè ka̱m itȍ
yulȍttsa̱sö buaë e' yöki̱. Es se' wa̱ ijche̱r tö ì sulu wambléitö ö kȅ iwa̱ iwamblëne.
52 Ie'pa tö ie' iu̱té:
—¡Wësua ñies be' dör Galilea wak! Skëköl yëkkuö sa̱ú̱ bua'ie, eta̱ be' isue̱raë tö Skëköl
tteköl kȅ karpaka̱ yës Galilea.

Alaköl eköl tö ise̱newa̱bak dalöse̱wé̱wa̱

53 [Eta̱ ie'pa ulitane mía̱ne iu a̱.

8

1 Erë Jesús mía̱ Olivo ké̱bata a̱. 2 Bule es bla'mi ie' dene Skëköl wé a̱ ta̱ pë' ulitane debitu̱
ie' ska'. Ie' e̱' tkése̱r ie'pa wöbla'u̱k.
3 S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena fariseowakpa de ie' ska'. Ie'pa wa̱ alaköl eköl
ku̱newa̱ ise̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱ e' debitu̱. Ie'pa tö iké e̱' duökse̱r sulitane wörki̱. 4 Ie'pa
tö iché Jesús a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, alaköl i' ku̱newa̱ ise̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱. 5 Ttè dalöiëno me'a̱t
Moisés tö se' a̱, e' tö se' ké alaköl i'se ttökwa̱ ák wa. ¿I̱ma e' chè be' tö?
6 Ie'pa tö Jesús a̱ ichaké ima'wo̱ie tö i̱ma ie' tö iu̱tèmi ikkatoie. Erë Jesús e̱' wöéwa
i̱ski̱ ta̱ iulatska wa ishtémiitö i̱ski̱ we̱s íyi shtèsö yëkkuö ki̱ es. 7 Ie'pa tö ikí̱ chaké ia̱. Ie'
wöduéka̱ ta̱ ichéitö:
—A' wé̱ kȅ wa̱ ì sulu wamblëule yës, ese tö ák tsá̱ u̱yṍ ie' ki̱.

8 Eta̠ Jesús e̠' wöéwane i̠ski̠ ta̠ ishtémineitö i̠ski̠. 9 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̠ ì sulu
wambleke ie'pa tö, ese a̠ne ie'pa é̠na ta̠ imíyal eköl eköl. Ikëkëpa míyal ke̠we, e' itöki̠
iduladulapa. Bata ekkë ta̠ alaköl è̠ a̠te̠ dur Jesús wörki̠. 10 Eta̠ Jesús e̠' wöduéka̠ne ta̠ ie' a̠
ichakéitö:
—A tayë, ¿wé̠ ie'pa? ¿Yi a̠te̠ be' kkatök?
11 Ie' tö iiu̠té:
—A këkëpa, kè̠ yi a̠te̠.
Jesús tö iché ia̠:
—Ye' ñies kè̠ tö be' kkatè. Be' yúshka. Kè̠ ì sulu skà wamblaria̠.]*

Jesús dör we̠s ká̠ olo es sulitane a̠

12 Eta̠ Jesús tö iskà chéne pë' a̠:
—Ye' dör ká̠ ulitane wakpa a̠ we̠s ká̠ olo es. Wé̠pa e̠' yué ye' ttökataie, esepa se̠r michoë
ká̠ olo e' a̠. Ie'pa kè̠ se̠rpaia̠ we̠s s'shkò̠ stui a̠ es.
13 Fariseowakpa tö iché ie' a̠:
—Be' wák tso' e̠' tté chök, e' kue̠ki̠ be' ttò̠ kè̠ wà ta̠'.
14 Ie' tö ie'pa iu̠té:
—E' yëne tö ye' e̠' tté chöke, erë i̠ma ye' e̠' chöke e' wà ta̠'. Ye' wa̠ ijche̠r wé̠ ye' datse̠,
ñies wé̠ ye' michoë, erë e' kè̠ jche̠r a' wa̠. E' kue̠ki̠ i̠ma ye' e̠' chò̠ e' wà ta̠'. 15 A' tö ye'
bikeitseke we̠s a' wakpa ka̠bikeitsò̠ es, e' kue̠ki̠ a' tö ye' kkateke tö ye' dör ka̠chökwak.
Erë ye' kè̠ tö yi bikeitseta̠' es. Ye' kè̠ dë'bitu̠ yi shu̠lök, ye' dë'bitu̠ s'tsa̠tkök. 16 Erë mik ye'
tö s'shu̠lè, eta̠ ye' kè̠ tö s'shu̠leta̠' ekörla, e' kue̠ki̠ ye' tö s'shu̠leraë yësyësë. Ye' yé̠ tö ye'
patkë', e' tso' ye' ta̠ s'shu̠lök. 17 Ttè dalöiëno tö ichè tö s'ditsö böl tso' ittekölie, e'pa tö
iché ñikkëë, e' ta̠ ie'pa ttè wà ta̠'. 18 Es e', ye' dör ye' wák tteköl. Ñies ye' Yé̠ tö ye' patkë',
e' dör ye' tteköl. E' kue̠ki̠ ye' ttekölpa dör böl.
19 Ie'pa tö ie' a̠ ichaké:
—¿Wé̠ be' yé̠ tso'?
Ie' iiu̠té:
—A' kè̠ wa̠ ye' su̠ule, ñies a' kè̠ wa̠ ye' Yé̠ su̠ule. A' mú wa̠ ye' su̠ule, e̠'ma ñies a' wa̠ ye'
Yé̠ su̠ule.
20 Ttè ikkë ché Jesús tö itso' s'wöbla'u̠k e' dalewa. Ie' tkër s'wöbla'u̠k Skëköl wé̠ a̠ wé̠
kalkuö tso' inuköl ioie mè Skëköl a̠ ee̠. Erë ka̠m ie' ké̠wö döka̠, e' kue̠ki̠ kè̠ yi wa̠ iklönewa̠.

A' kè̠ dò̠pa wé̠ ye' mírö ee̠

21 Jesús tö iskà ché ie'pa a̠:
—Ye' mía̠ ta̠ a' tö ye' yuleraë, erë a' duöralur ì sulu ko̠s wambleke a' tö e' a̠. E' kue̠ki̠ kè̠
a' döpaka̠ wé̠ ye' mírö ee̠.
22 Eta̠ judiowak wökirpa tö iché:
—Ie' iché tö sa' kè̠ döpaka̠ wé̠ ie' mírö ee̠. Ie' e̠' ttökewa̠ alè, e' kue̠ki̠ ie' iché es.
23 Ie' tö ie'pa a̠ iché:
—A' dör ká̠ i' wakpa è̠, erë ye' dör ká̠ jaì wak. A' dör ká̠ íe̠ wakpa, erë ye' kè̠ dör ká̠ íe̠
wak. 24 E' kue̠ki̠ ye' tö a' a̠ ichè tö 'a' duöralur ì sulu ko̠s wambleke a' tö e' a̠.' A' kè̠ wa̠
iklöne tö ye' dör yi yë'bitu̠ ye' tö a' a̠ e', e' ta̠ a' duöralur ì sulu ko̠s wambleke a' tö ese a̠.
25 Eta̠ ie'pa tö ie' a̠ ichaké:
—¿Yi be' dör?
Ie' tö iiu̠té:
—Ye' dör yi yë'bitu̠ ye' tö a' a̠ kuaë e'. 26 Ta̠ië ye' wa̠ ttè tso' a' kkatoie. Erë ì ko̠s cheke
ye' tö sulitane a̠ e' ttsëule ye' wa̠ yi tö ye' patkë' e' kkò̠ a̠. Ie' ttè dör moki̠ë.
27 Erë ie'pa kè̠ é̠na iwà a̠ne tö ie' tso' iyé̠ dör Skëköl, e' chök. 28 E' kue̠ki̠ ie' tö iché ie'pa
a̠:

* 8:11 Isalema ttè i' kè̠ ku̠' yëkkuö këchke kit Juan tö. E' ukuöki̠ ta̠ yile skà tö ime'ka̠ iki̠.

—S'ditsö Alà, e' dör ye'. Mik a' tö ye' batséka̱ krus mik, eta̱ a' tö isue̱raë tö yi dör ye'.
Ye' kë̀ tö ì wè̱pa ye' wák e̱r wa. Ì cheke ye' Yë́ tö ye' a̱ tö ichö́, e' ë̀ chekeyö. 29 Yi tö ye'
patkë' e' tso' ye' ta̱. Ì wër buaë ie' wa, e' ë̀ we̱keyö, e' kue̱ki̱ kë̀ ie' wa̱ ye' meulea̱t ekörla.
30 Mik e' ché Jesús tö, eta̱ tai̱ë pë' e̱rblé ie' mik.

Se' yënettsa̱ ì sulu ulà a̱ Jesús batamik

31 Jesús tö iché judiowak e̱rblé ie' mik, e'pa a̱:
—A' se̱rke ke̱kraë ye' ttè diki̱a̱, e' je' ta̱ a' dör ye' ttökatapa chökle. 32 A' wa̱ Skëköl ttè
moki̱ e' jche̱rdaë buaë ta̱ e' tö a' yerattsa̱, ì ulà a̱ a' klöulewa̱ e' yöki̱.
33 Ie'pa tö ie' iu̱té:
—Sa' dör Abraham aleripa. Sa' kë̀ klöulewa̱ ì ulà a̱. ¿We̱s be' tö ichèmi tö sa' yërdattsa̱?
34 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö wé̱pa tö ì sulu wambleke, esepa tso' klöulewa̱ se̱ne sulu ulà a̱.
35 Erë́ s'klöulewa̱ kanè mésoie ese se̱rke iwökir ska', erë kë̀ idör iwökir yami e̱kka. Iwökir
alà e' dör iyami e̱kka ke̱kraë. 36 Ye' dör Skëköl Alà. Ye' tö a' yéttsa̱ se̱ne sulu ulà a̱, e' ta̱
moki̱ a' yënettsa̱. 37 Ye' wa̱ ijche̱r tö a' dör Abraham aleripa, erë a' kë̀ tö ye' ttè klö'wè̱, e'
kue̱ki̱ a' ki̱ ye' kiane ttèwa̱. 38 Ì kkacheke ye' Yë́ tö ye' a̱, ese cheke ye' tö a' a̱. Es ñies a' tö
iwambleke we̱s a' yë́ tö a' a̱ ikkacheke es.
39 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' yë́ bak ká̱ ia̱ia̱ë e' dör Abraham.
Erë ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' mú dör Abraham aleripa, e̱'ma a' se̱rmi we̱s ie' se̱ne' es. 40 Ye' tö ttè moki̱ ché a'
a̱ we̱s Skëköl tö ye' a̱ ikkaché es. E' ë̀ wé̱yö, erë a' ki̱ ye' kiane ttèwa̱. Ese kë̀ wamblëne
Abraham wa̱. 41 A' e̱' wamblö̀ we̱s a' yë́ e̱' wamblö̀ es.
Ie'pa tö ie' a̱ iché:
—¡Sa' kë̀ dör ñala̱ alé! ¡Sa' yë́ dör eköl ë̀ e' dör Skëköl!
42 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' datse̱ Skëköl ska', e' tso' íe̱. Ye' kë̀ dë' ye' wák e̱r wa. Ie' tö ye' patkë'. E' kue̱ki̱
moki̱ ie' chö́pa a' yë́, e̱'ma ye' dalërmi a' é̱na. 43 ¿Ì kue̱ki̱ a' kë̀ é̱na ye' ttè wà a̱ne? A' kë̀
ki̱ ye' ttè kiane klö'wè̱, e' kue̱ki̱ a' kë̀ é̱na ye' ttè wà a̱ne. 44 A' yë́ dör bë́. A' dör ie' ala'r.
A' dör ie' icha ta̱ a' e̱' wamblö̀ we̱s ie' ki̱ ikiane es. Ke̱kraë ie' dör s'ttökwak. Ie' ttö̀ ko̱s
e' dör ka̱chè wöchka, e' kue̱ki̱ Skëköl ttö̀ moki̱, e' kë̀ wa ie' wöbatsö. Ie' dör ka̱chökwak,
ie' wák dër es, e' kue̱ki̱ ie' ka̱chö̀ tai̱ë. Ie' dör ka̱chè këköl. 45 Erë ye' tö ttè moki̱ chè a' a̱,
e' kue̱ki̱ a' kë̀ tö ye' ttè klö'wè̱. 46 ¿A' wé̱ tö ikkachèmi tö ye' tö ì sulu wamblé? Ye' tö ttè
moki̱ cheke a' a̱, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ a' kë̀ tö ye' ttè klö'wè̱? 47 Yi dör Skëköl icha, ese tö ie' ttè
ttsè e̱r bua' wa. Erë a' kë̀ dör ie' icha, e' kue̱ki̱ a' kë̀ é̱na ie' ttè ttsak.

Abraham ka̱m ku̱r e' yöki̱ Jesús tso'tke

48 Eta̱ judiowak kë̀ e̱rblëne Jesús mik, e'pa tö iché ie' a̱:
—Mik sa' iché tö be' dör Samaria wak suluë, e' a̱ aknama tso', eta̱ sa' tö iché yësyësë.
49 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Au, kë̀ ye' a̱ aknama ku̱'. Ye' tö ye' Yë́ dalöieke, erë a' kë̀ tö ye' dalöiè. 50 Ye' kë̀ ku̱' ì
yulök ye' wák a̱ e̱' ki̱koka̱. Erë itso' eköl, e' ki̱ ikiane tö a' tö ye' ki̱kèka̱. E' dör s'shu̱lökwak.
51 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö ye' ttè iu̱teke moki̱ë, ese kë̀ duö̀pawa̱.
52 Ie'pa tö iché ie' a̱:
—I̱'ñe je' sa' tö iklö'wé̱ moki̱ tö be' a̱ aknama tso'. Abraham ena Skëköl ttekölpa ko̱s
durulune. ¿We̱s be' tö iché tö yi tö be' ttè iu̱teke, esepa kë̀ duö̀pawa̱? 53 ¿I̱ma be' e̱rbikö̀
tö be' dör se' yë́ Abraham e' tsa̱ta̱? Ie' blënewa̱ ñies Skëköl ttekölpa ko̱s blërulune. ¿I̱ma
be' e̱rbikö̀ tö be' dör yi?
54 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Ye' wák e̱' ki̱kökeka̱, e̱'ma e' kë̀ dör ìie bua'. Erë ye' Yë́ tö ye' ki̱kekeka̱, e' wák cheke
a' tö tö e' dör a' Këköl. 55 Erë a' kë̀ wa̱ ie' su̱ule. Ye' je' wa̱ isu̱ule. Ye' ichö́pa tö ye' kë̀ wa̱
ie' su̱ule, e̱'ma ye' ka̱chö̀ suluë we̱s a' es. Moki̱ ye' wa̱ isu̱ule. Ie' ttè iu̱tekeyö. 56 Abraham
dör a' yë́ bak ká̱ ia̱ia̱ë e' tö ye' datse̱, e' ké̱wö sue̱raë, e' kue̱ki̱ ie' ttsë'ne buaë. Ie' tö isu̱'
ta̱ e' tö ie' ttsëo̱' buaë.
57 Ie'pa tö ie' a̱ iché:
—Ka̱m be' ki̱ duas dö̀ dabom ske̱yök (50), eta̱ ¿we̱s be' ichèmi tö be' wa̱ Abraham su̱ule?
58 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ye' tso'tke Abraham bak ká̱ ia̱ia̱ë e' yöki̱ ke̱we.
59 Eta̱ ie'pa tö ák klö'wé̱ ta̱ië Jesús toie. Erë Jesús e̱' bléwa̱ ie'pa shu̱a̱ e̱' yéttsa̱ Skëköl
wé a̱.

9

Jesús tö s'ku̱ne eköl wöbla kë̀ wawër e' bua'wé̱ne

1 Jesús shkörami e' tö wëm ku̱ne' wöbla kë̀ wawër ese sué̱ eköl. 2 Eta̱ ittökatapa tö ie'
a̱ ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¿yi tö ì sulu wamblë', e' nuí̱ kue̱ki̱ wëm i' ku̱ne' wöbla kë̀ wawër,
ie' wák ö iyë́ ö imì?
3 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kë̀ idör tö ie' ö iyë́ ö imì tö ì sulu wamblë' e' nuí̱ kue̱ki̱. Ie' ku̱ne' es a̱s Skëköl diché
ta̱ië e' wawër iki̱. 4 Yi tö ye' patkë', e' kanè ka̱wöta̱ wè̱ se' tö ka̱wö ta̱'ia̱ se' a̱ e' dalewa. E'
dör we̱s se' kaneblö̀ ñiwe es. Se' blënewa̱ eta̱ kë̀ se' a̱ ì kaneo̱neia̱. E' dör we̱s ka̱tuine s'ki̱
es, kë̀ se' a̱ kaneblënukia̱. 5 Ye' tso'ia̱ ká̱ i' ki̱, e' dalewa ye' dör we̱s ká̱ olo es sulitane e̱r
ñi'wo̱ie.
6 Ie' tö iché o̱ne ta̱ ie' wiritué íyök ki̱, e' wa ie' tö dö́chka yué. Ta̱ wëm kë̀ wöbla wawër
e' wöbla ki̱ dö́chka e' tié̱itö. 7 Ta̱ ichéitö ie' a̱:
—Be' yú wöskuök di'dape kiè Siloé e̱e̱. (Siloé e' wà kiane chè: “patkëule”).
Wëm wöbla kë̀ wawër e' mía̱ ta̱ iwöskuée ta̱ iwöbla wawënene buaë ta̱ imía̱ iu a̱. 8 Pë'
se̱rke ie' o̱'mik ena pë' wa̱ ie' su̱ule inuköl kak kiök e'pa ñì chaké:
—¿Wëm wí̱ kë̀ dör wëm e̱' tkökese̱r inuköl kak kiök e'?
9 We̱lepa tö iché:
—Tö́, ie' idir.
Erë we̱lepa skà tö iché:
—Au, kë̀ dör ie' erë́ ie' sù̱ idir.
Erë ie' wák tö iché:
—Tö́, ye' je' idir.
10 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿We̱s i' ta̱ be' wöbla wawënene?
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wëm kiè Jesús e' tö dö́chka yué, e' tié̱itö ye' wöbla ki̱ ta̱ ichéitö ña: ‘Be' yú wöskuök
di'dape kiè Siloé e' a̱.’ Eta̱ ye' mía̱ wöskuée ta̱ ye' wöbla wawënene.
12 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ wëm e'?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kë̀ ye' wa̱ ijche̱r.

Wëm wöbla buanene e' kí̱ chaké ta̱ië fariseowakpa tö

13-14 Mik Jesús tö dö́chka yué ena wëm wöbla kë̀ wawër e' bua'wé̱neitö, e' ké̱wö dör
e̱no diwö. E' kue̱ki̱ wëm buanene e' tsé̱mirakitö fariseowakpa ska'. 15 E'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿We̱s be' wöbla buanene?
Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Wëm eköl tö dö́chka tié̱ ye' wöbla ki̱ ta̱ ye' wöskuée ta̱ ye' wöbla buanene.

16 Ie'pa we̱lepa tö iché:

—Wëm wé̱ tö e' wé̱ e' kë̀ wa̱ e̱no diwö dalöiëne, e' kue̱ki̱ e' wák kë̀ patkëne Skëköl wa̱.

Erë we̱lepa skà tö iché:

—Ie' chö́pa pë' sulusi, e̱'ma ¿we̱s ì kë̀ o̱r yi a̱ ese o̱rmi ie' a̱?

Es ie'pa ttè chilineka̱.

17 Ie'pa tö iskà chakéne wëm buanene e' a̱:

—Ie' tö be' wöbla bua'wé̱ne, ¿i̱ma e' wák bikeitsè be' tö?

Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Ye' a̱ ta̱ ie' dör Skëköl tteköl.

18 Erë ie'pa kë̀ é̱na iklö'wa̱k tö ie' bak wöbla kë̀ wawër ta̱ iwasué̱itö. E' kue̱ki̱ ie'pa tö
imì ena iyë́ tsu̱k patké 19 ta̱ ie'pa a̱ ichaké:

—¿Wëm i' dör a' alà? A' ichè tö ie' ku̱ne' wöbla kë̀ wawër, e' ta̱ ¿we̱s i̱'ñe ta̱ iwöbla
wasué̱itö?

20 Iyë́ ena imì tö iché ie'pa a̱:

—Sa' wa̱ ijche̱r buaë tö ie' dör sa' alà. Ñies sa' wa̱ ijche̱r tö iku̱ne wöbla kë̀ wawër.
21 Erë we̱s i̱'ñe ta̱ ie' wöbla buanene e' kë̀ ijche̱r sa' wa̱. Ñies kë̀ sa' wa̱ ijche̱r yi tö ie'
wöbla bua'wé̱ne. E' chakö́ ie' wák a̱. Ie' detke këchke. ¡Ie' wák tö ichèmi a' a̱! 22 Iyë́
ena imì e'pa suane judiowak wökirpa yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché es. Judiowak wökirpa
tö iyë'bak ñì a̱ tö wé̱pa iklö'wé̱ tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e', e' ta̱ esepa
yekelur ie'pa tö ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱, kë̀ kièwa̱ia̱ yës. 23 E' kue̱ki̱ iyë́ ena imì tö iché: "Ie'
detke këchke. Ie' wák tö ichèmi a' a̱."

24 Eta̱ ie'pa tö wëm buanene, e' skà kiéne ta̱ ie' a̱ ichaké:

—Be' ttö́ moki̱ë Skëköl wörki̱. Sa' wa̱ ijche̱r tö wëm tö be' bua'wé̱ne, e' dör pë' sulusi.

25 Wëm tö iiu̱té:

—Kë̀ ye' wa̱ ijche̱r tö wëm e' dör pë' sulusi ö au. Erë ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ye' bak wöbla
kë̀ wawër, erë i̱'ñe ta̱ ye' tö iwasué̱. E' ë̀ jche̱r ye' wa̱.

26 Ie'pa tö iskà chakéne ie' a̱:

—¿We̱s be' wé̱itö? ¿We̱s ie' tö be' wöbla bua'wé̱ne?

27 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—E' chétkeyö a' a̱, erë a' kë̀ é̱na ittsak. ¿Ìie a' ki̱ ikiane tö ye' tö iskà chè? Wësua ñies
a' e̱' yuak ie' kléie.

28 Ie'pa tö ie' ché suluë ta̱ ichérakitö ia̱:

—Be' dör wëm e' ttökata, erë sa' dör Moisés ttökatapa. 29 Sa' wa̱ ijche̱r tö Skëköl ut
Moisés ta̱, erë wëm e', kë̀ jche̱r sa' wa̱ wé̱ ie' datse̱.

30 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—¡Ì ché a' tö, e' tö ye' wökrawé̱wa̱! Ie' tö ye' wöbla bua'wé̱ne ta̱ ¿we̱s a' kë̀ wa̱ ijche̱r
wé̱ ie' datse̱? 31 Se' wa̱ ijche̱r tö pë' sulusipa ttö̀ kë̀ iu̱teta̱' Skëköl tö. Erë wé̱pa tö Skëköl
dalöieke ena ise̱rke we̱s ie' ki̱ ikiane es esepa ë̀ ttö̀ iu̱teke ie' tö. 32 Ká̱ i' tsá̱ yöne e'ta̱mi kë̀
yi wa̱ ittsëule tö se' ku̱ne wöbla kë̀ wawër esepa wöbla buarta̱'ne. 33 Ie' kë̀ patkö́pa Skëköl
tö, e̱'ma kë̀ ì o̱rpa ie' a̱.

34 Ie'pa tö iiu̱té:

—Be' ku̱ne', be' talane ì sulu ë̀ a̱. ¿We̱s be' kësik deka̱ sa' wöbla'u̱k?

Eta̱ ie'pa tö itrë'wé̱shkar.

Wëm wöbla buanene e' e̱rblé Jesús mik

35 Jesús ittsé tö wëm wöbla buanene e' trë'wé̱shkar ie'pa tö Skëköl wé a̱. Mik ie' tö ikué̱
ta̱ ie' a̱ ichakéitö:

—¿Be' e̱rblé S'ditsö Alà mik?

36 Ie' tö iiu̱té:

—A këkëpa, ichö́ ña yi idir a̱s ye' e̱rblö̀ imik.
[37] Jesús tö iiu̱té:
—Be' wa̱ isu̱ulebak; e' dör ye' tso' ttök be' ta̱ e'.
[38] Eta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ idalöiök ta̱ iché ia̱:
—A Skëkëpa, be' mik ye' e̱rblé.
[39] E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché:
—Ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ s'shu̱lök a̱s wé̱pa dör we̱s s'wöbla kë̀ wawër es esepa wöbla wawër.
Ñies ye' dë'bitu̱ wé̱pa e̱' chö̀ tö iwöbla wawër buaë esepa muka̱t we̱s iwöbla kë̀ wawër es.
[40] Mik fariseowakpa we̱lepa tso' ie' ska', e'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ichérakitö ia̱:
—¿I̱ma be' sa' bikeitsè? ¿Sa' dör we̱s s'wöbla kë̀ wawër es?
[41] Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' mú wöbla kë̀ wawër, e̱'ma ì sulu nuí̱ kë̀ ku̱' a' ki̱. Erë a' tö icheke tö a' wöbla wawër,
e' kue̱ki̱ a' ki̱ ì sulu nuí̱ tso'ia̱.

10

Obeja kkö'nukwak e' tté

[1] Eta̱ Jesús tö iché: "Moki̱ ye' a' a̱ ichè tö obeja ekiblökwakpa, esepa kë̀ shköta̱'wa̱
wé̱ obeja tso' wötëule, e' wékkö chökle a̱. E' skéie ie'pa shkökewa̱ bánet. Esepa dör
akblökwakpa. [2] Erë wé̱ shkökewa̱ obeja wékkö chökle a̱, ese dör obeja kkö'nukwak chökle.
[3] Obeja wékkö kkö'nukwak, ese tö obeja wékkö kköppeeke obeja kkö'nukwak a̱ ta̱ e' tö
iobeja kieke ikiè wa etö etö. Obeja tö ie' ttö̀ ttséwa̱ buaë, ta̱ ie' tö iyekelur wé̱ itso'rak
wötëule ee̱. [4] Obeja tö ie' ttö̀ ttséwa̱ buaë, e' kue̱ki̱ mik ie' tö iyélur se̱raa̱, eta̱ imi'kerak
ie' itöki̱. [5] Yi kë̀ su̱ule ie'pa wa̱, ese kë̀ tö̀ie ie'pa tö. Ie'pa kë̀ wa̱ ese ttö̀ ttsëule, e' kue̱ki̱
ie'pa poneka̱ iyöki̱."
[6] Ttè e' pakè Jesús tö judiowak a̱, erë ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱ne.

Jesús dör we̱s obeja kkö'nukwak buaë es

[7] Ie' tö iskà ché ie'pa a̱: "Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ye' wák dör we̱s obeja wötëule ese wékkö
es. [8] Pë' dë'bitu̱ ye' yöki̱ ke̱we s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, esepa dör we̱s obeja ekiblökwakpa
es, ie'pa dör pë' suluë. Erë wé̱pa dör we̱s ye' obeja es, esepa kë̀ wa̱ ie'pa ttö̀ ttsëne. [9] Ye'
dör we̱s obeja wékkö es, wé̱pa shkökewa̱ ye' wa, esepa tsa̱tkërdaë. Ie'pa döraë we̱s obeja
shkökewa̱ dökettsa̱ne chkök kkö'naule buaë ese es.
[10] "Obeja ekiblökwakpa datse̱ iekiblök ena ittökulur ie̱'u̱kwa, e' è̱ wamblök esepa datse̱.
Erë ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ se̱ne bua'ie muk a' a̱, e' dör se̱ne michoë chökle. [11] Ye' dör we̱s obeja
kkö'nukwak buaë es, e' e̱' murattsa̱ ttèwa̱ iobeja tsa̱tkoie. [12] Erë wé̱ kaneblöke inuköl
dalërmik, ese kë̀ dör ikkö'nukwak chökle. Ie' kë̀ dör obeja wák, e' kue̱ki̱ mik chichi kañiru
datse̱, eta̱ ie' tö obeja méa̱t ta̱ itkashkar ta̱ chichi kañiru tö obeja ttéwa̱ ta̱ imale̱pa poneka̱.
[13] Wëm e' kë̀ tkine obeja ki̱. Ie' tkirke inuköl è̱ ki̱, e' kue̱ki̱ itkashkar.
[14-15] "Ye' wák dör we̱s obeja kkö'nukwak buaë es. Ye' Yë́ wa̱ ye' su̱ule buaë, es ñies ye'
wa̱ ie' su̱ule. Wé̱pa dör ye' icha e'pa dör we̱s ye' obeja es, ie'pa su̱ule ye' wa̱ buaë, ñies
ie'pa wa̱ ye' su̱ule. Ye' e̱' murattsa̱ ttèwa̱ ie'pa tsa̱tkoie. [16] Ñies ye' wa̱ ye' icha skà tso'
bánet, esepa dör ye' obejapa ñies, erë ie'pa kë̀ dör a' ditséwö. Ie'pa döraë ye' wa̱ ye' ska'
ta̱ ie'pa tö ye' ttö̀ iu̱teraë ta̱ iërdawa̱rak ye' icha tso' í̱e̱ e'pa ta̱ ñita̱ echka è̱me. Ye' è̱ döraë
ie'pa ko̱s e' kkö'nukwakie.
[17] "Ye' e̱' murattsa̱ ttèwa̱ e' shke̱rdaka̱ne, e' kue̱ki̱ ye' Yë́ é̱na ye' dalër ta̱ië. [18] Kë̀ yi a̱
ye' duökwa̱. Ye' e̱' murattsa̱ ttèwa̱ ye' wák e̱r wa. Ye' a̱ ka̱wö mène e̱' mottsa̱ ttèwa̱ ena
shke̱noka̱ne we̱s ye' Yë́ tö ye' patkë' iwà u̱k es."
[19] Mik judiowak tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa ttè chiliwé̱ka̱ne. [20] Ie'pa kibiiepa tö icheke:
—¡Ie' dör a̱li̱ie! ¡Ie' a̱ aknama tso'! ¿Ì̱ie a' tö ittö̀ ttseke?
[21] Erë imale̱pa tö icheke:

—¡Yi a̱ aknama tso', ese kë̀ ttö̀ es! Aknama kë̀ a̱ s'wöbla buanukne.

Judiowak kë̀ e̱rblëne Jesús mik e'pa tö iwatéttsa̱

22 Tskiri ké̱wö de, eta̱ Jerusalén wakpa tso' Skëköl wé batse'o̱ne ká̱ ia̱ia̱ë, e' ké̱wö tkö'u̱k.
23 E' shu̱a̱ Jesús shkö̀dur Skëköl wé ùle kiè Salomón ùle e' a̱. 24 Eta̱ judiowak kë̀ e̱rblëne
Jesús mik, esepa iënewa̱ ie' pamik tai̱ë ta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ko̱s sa' tö be' ttè panemirö? Iwà chṍ sa' a̱ yësyësë tö be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e' ö kë̀ be' dör e'.
25 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' tö ichétke a' a̱, erë a' kë̀ e̱rblëne ye' mik. Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱yö ye' Yé̱ ttö̀ wa. E' tö
ikkaché buaë sulitane a̱ tö yi dör ye'. 26 Erë a' kë̀ dör ye' obeja, e' kue̱ki̱ a' kë̀ e̱rblöku̱' ye'
mik. 27 Ye' obeja tö ye' ttö̀ ttseke. Ye' wa̱ ie'pa su̱ule buaë ena ie'pa datse̱ ye' itöki̱. 28 Se̱ne
michoë mekeyö ie'pa a̱ ta̱ ie'pa kë̀ duö̀pawa̱ aishkuö ta̱. Ie'pa kë̀ yërpattsa̱ia̱ yi a̱ ye' ulà a̱.
29 Ye' Yé̱ tö ie'pa me' ye' a̱ e' dör íyi ulitane tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ kë̀ yi a̱ ie'pa yërpattsa̱ ie' ulà
a̱. 30 Ie' ena ye', sa' dör eköl ë̀.
31 Eta̱ judiowak kë̀ e̱rblëne Jesús mik, e'pa tö ák skà klö'wé̱ne tai̱ë ie' toie. 32 Ie' tö ie'pa
a̱ iché:
—Ye' Yé̱ batamik íyi buaë wé̱ ye' tö tai̱ë a' wörki̱ ¿e' wé̱ kue̱ki̱ a' ki̱ ye' kiane ttèwa̱ ák
wa?
33 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' kë̀ é̱na be' ttakwa̱ íyi buaë wé̱ be' tö ese kue̱ki̱. Sa' é̱na be' ttakwa̱ be' tö Skëköl
ché suluë e' kue̱ki̱. Be' dör s'ditsö ë̀, erë be' e̱' chö̀ tö be' dör Skëköl.
34-36 Ie' iiu̱té:
—¿We̱s a' tö ye' kkateke ttè e' ki̱? ¿A' kë̀ é̱na ia̱ne tö ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö iyë' a'
shu̱lökwakpa bak e'pa a̱: "a' dör këkölpa"?* Ttè e' tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱. Se' wa̱
ijche̱r tö yëkkuö e' dör moki̱ ke̱kraë. Ie'pa wé̱pa a̱ Skëköl tö ittè me'bak s'shu̱lök, esepa
ki' ie' tö këkölpa, e' yita̱ ye' kirmi buaë ie' alà. E' wà dör tö ie' wák tö ye' klöo̱' ta̱ ye'
patkë'bitu̱itö ká̱ i' a̱. ¿We̱s a' ichèmi tö ye' tö ie' ché suluë mik ye' iché tö ye' dör ie' alà
eta̱? 37 Ì kiane ye' Yé̱ ki̱ tö ye' tö iwè̱, e' mú kë̀ u̱k ye' ku̱', e̱'ma kë̀ a' e̱rblök ye' mik. 38 A'
kë̀ e̱rblöku̱' ye' mik, erë ì we̱keyö, e' mik a' e̱rblṍ a̱s a' wa̱ ijche̱r moki̱ tö ye' Yé̱ ena ye' sa'
dör eköl ë̀.
39 Judiowak tö Jesús skà ma'wé̱ klö'wè̱wa̱, erë ie' tkashkar ie'pa yöki̱.
40 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ne Jordán wi̱she̱t wé̱ Juan bak s'wöskuök ee̱. Ee̱ ie' e̱' tsé̱a̱t.
41 Tai̱ë pë' de ie' ska' ta̱ ichekerakitö:
—Juan kë̀ wa̱, ì kë̀ o̱r yi a̱ ese o̱ne, erë wëm i' paka' Juan tö ko̱s e' dör moki̱.
42 Eta̱ tai̱ë pë' tso' ká̱ e' a̱, e'pa e̱rblé Jesús mik.

11

Lázaro blënewa̱

1 Wëm tso' eköl duöke kiè Lázaro se̱rke Betania. Ee̱ María ena iël kiè Marta e'pa se̱rke.
2 María e' dör Lázaro kutà tö Skëkëpa Jesús klö̀ ki̱ kiö̀ masmas të'ka̱ ta̱ ipasio̱'wa̱itö itsa̱kö
wa e'. 3 Ie' ena Marta e'pa tö Jesús a̱ ichök patké:
—A Skëkëpa, Lázaro dalër tai̱ë be' é̱na, e' duöke.
4 Mik Jesús tö ittsé ta̱ ichéitö:
—Duè e' kë̀ e̱' alö̀paka̱ iki̱ da'a̱. E' dör buaë Skëköl olo kkachoie, ñies ye' dör ie' Alà e'
olo kkachoie.
5 Marta ena iël ena Lázaro, e'pa dalër tai̱ë Jesús é̱na. 6 Erë mik ie' ittsé tö Lázaro duöke,
eta̱ ie' kë̀ mìne iska'. Ie' e̱' tsé̱a̱tia̱ dö̀ ká̱ böt wé̱ itso' ee̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' iché ittökatapa
a̱:

---

* 10:34-36 këkölpa: Si'kuaie ttè e' dör dioses.

—Mishkane Judea.
8 Ie'pa tö iché ie' a̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, i' kukuie se' dë'rö ee̱, ta̱ judiowak ki̱ be' kiane ttèwa̱ ák wa. ¿We̱s
ee̱ be' shkakne?
9 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Kȅ a' tkinuk e' ki̱. Ka̱m ye' ké̱wö döka̱, e' kue̱ki̱ kȅ ì tkȍpa ye' ta̱. E' dör we̱s ttè i' tö
ichè es: Ká̱ ñiwe a̱ diwö tso' döka̱ dabom eyök ki̱ böt (12). Ñiwe ta̱ ká̱ olo buaë, e' kue̱ki̱ se'
shköke ñiwe, e' ta̱ kȅ se' klastkërpawa̱. 10 Erë s'shköke ká̱ ttsettse a̱, e' ta̱ se' klastkërdaë.
Ye' tso'ia̱ shkök we̱s s'shköke ñiwe es, e' kue̱ki̱ kȅ ì tkȍpa ye' ta̱.
11 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ichéne:
—Se' yami Lázaro kapowa̱, erë ye' mi'ke ishke̱'u̱kka̱ne.
12 Eta̱ ittökatapa tö iché ie' a̱:
—A Skëkëpa, ie' kapowa̱, e' ta̱ ibuarmine.
13 Ie' tö Lázaro blënewa̱ e' ché ie'pa a̱ es. Erë ittökatapa tö ibikeitsé tö ȅ ikapowa̱. 14 E'
kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ iché yësyësë:
—Lázaro blënewa̱. 15 Erë a' kue̱ki̱ ye' ttsë'ne buaë tö ye' kȅ ku̱' ee̱ a̱s a' e̱rblȍ ye' mik.
Mishka isa̱u̱k.
16 Eta̱ Tomás (e' kiè ñies Dídimo) e' tö iché imale̱pa a̱:
—Mishka a̱s se' ttȍwa̱ ie'pa tö Jesús ta̱.

Jesús dör s'duulewa̱ ese shke̱'u̱kka̱newak.

17 Mik Jesús demi Betania, eta̱ Lázaro nu wötënewa̱, e' ki̱ ká̱ de tkël. 18 Betania a̱te̱
tsi̱net Jerusalén o̱'mik kilómetro mañat ekkë. 19 Marta ena María akë blënewa̱, e' kue̱ki̱
tai̱ë judiowak dë'bitu̱ ie'pa pablök. 20 Mik Marta wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús döketke ta̱ imía̱
iñale̱tsu̱k, erë María a̱te̱ u a̱. 21 Ie' tö iché Jesús a̱:
—A Skëkëpa, be' chȍpa tkër íe̱, e̱'ma ye' akë kȅ blënewa̱. 22 Ie' blënewa̱tke, erë ye' wa̱
ijche̱r tö ì kié be' tö Skëköl a̱, e' meraëitö be' a̱.
23 Ie' tö ie' a̱ iché:
—Be' akë blënewa̱ e' shke̱rdaka̱ne.
24 Marta tö iché ia̱:
—Ye' wa̱ ijche̱r tö ie' shke̱rdaka̱ne aishkuö ta̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke eta̱.
25 Jesús tö iché ie' a̱:
—Ye' dör s'duulewa̱ e' shke̱'u̱kka̱ne wak. Ye' dör se̱ne michoë e' mukwak. Yi e̱rblé ye'
mik erȅ iblënewa̱tke, erë ishke̱rdaka̱ne ta̱ ise̱r michoë. 26 Yi se̱rke ye' mik e̱rblöke ye' mik,
ese kȅ duȍpawa̱ aishkuö ta̱. ¿E' klö'wé̱ be' tö?
27 Marta tö iiu̱té:
—A Skëkëpa, iklö'wé̱yö. Ye' tö iklö'wé̱ tö be' dör Skëköl Alà, be' dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie cheke ká̱ ia̱ia̱ë tö idatse̱ ká̱ i' ki̱ e'.

Jesús ié̱ wé̱ Lázaro nu blëne ee̱

28 Marta tö ttè e' ché o̱ne, ta̱ imía̱ iël María kiök, ta̱ iché ie' kukuȍ a̱:
—S'wöbla'u̱kwak detke. Ie' tö be' kié.
29 Mik e' ttsé María tö, eta̱ bet ie' e̱' kéka̱ mía̱ Jesús sa̱u̱k. 30 Jesús tso'ia̱ wé̱ ie' tté Marta
ta̱ ee̱. Ka̱m ie' döwa̱ wé̱ ie'pa se̱rke ee̱. 31 Mik wé̱pa tso' María u a̱ ipablök, e'pa tö isué̱ tö
ie' e̱' kéka̱ mía̱ bet, eta̱ ie'pa mía̱ itöki̱. Ie'pa ibikeitsé tö ie' mía̱ iu̱k idëu̱tö nu blëne ee̱.
32 Mik María demi Jesús ska', eta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ iklö ska' ta̱ ichéitö ie' a̱:
—A Skëkëpa, be' chȍpa tkër íe̱, e̱'ma ye' akë kȅ blënewa̱.
33 Mik Jesús tö isué̱ tö María iu̱ke ena wé̱pa debitu̱ ie' ta̱ e'pa iu̱keñak, eta̱ e' tö ie'
chkewé̱wa̱ tai̱ë shu̱te̱. 34 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Wé̱ a' tö inú blë'wa̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—A Skëkëpa, be' shkȍ isa̱u̱k.
35 Eta̱ Jesús ié̱. 36 Ie'pa tö iché:

—Isa̱ú̱. Ie' é̱na Lázaro dalër tai̱ë.
37 Erë ie'pa we̱lepa tö iché:
—Ie' tö wëm wöbla kȅ wawër, e' buao̱'ne ta̱ ¿ì kue̱ki̱ ie' kȅ wa̱ ì o̱ne a̱s Lázaro kȅ blërwa̱?

Jesús tö Lázaro shke̱'wé̱ka̱ne

38 Eta̱ Jesús skà e̱rianeka̱ ta̱ idemi wé̱ Lázaro nu blëne ee̱. E' dör ákuk bërie. Ák bërie
bastkër, e' wa ákuk wötëulewa̱. 39 Jesús tö iché:
—Ák bastkër ákuk kkȍ mik, e' skó̱ttsa̱ bánet.
Marta dör dëu̱tö kutà e' tö iché:
—A Skëkëpa, ká̱ detke tkël inú ki̱, e' kue̱ki̱ suluë inú alanewa̱tke.
40 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' tö be' a̱ ichétke tö be' e̱rblé ye' mik, e' ta̱ moki̱ be' tö Skëköl olo tai̱ë e' sue̱raë.
41 Eta̱ ie'pa tö ák skéu̱ bánet ta̱ Jesús wökéka̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ ichéitö:
—A yé̱wö, ì kiéyö be' a̱ e' ttsébö. E' kue̱ki̱ wëstela chekeyö be' a̱. 42 Ye' wa̱ ijche̱r tö
ke̱kraë ì kiekeyö be' a̱, e' ttsekebö. Erë ikiéyö be' a̱ pë' tso' tai̱ë íe̱, e'pa kukua a̱s ie'pa tö
iklö'ȕ̱ tö moki̱ be' ye' patkë'.
43 E' chéitö o̱ne ta̱ ie' iché a̱neule:
—A Lázaro, ¡be' e̱' yó̱ttsa̱ se̱e̱!
44 Eta̱ Lázaro blënewa̱ e' dettsa̱ ttsë'ka. Ie' ulà, ie' klȍ parratulewa̱ datsi'tak wa. Ñies
iwö parratulewa̱ datsi'tak wa. Jesús tö iché ia̱rak:
—Iparratulewa̱ datsi'tak wa, e' wötsó̱ö a̱s imi'a̱.

Judiowak tö Jesús ileritsé klö'wȅ̱wa̱
(Mateo 26.1-5; Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2)

45 Judiowak dë'bitu̱ María wapiöu̱k, e'pa tö ì wé̱ Jesús tö e' sué̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tai̱ë e̱rblé
ie' mik. 46 Erë ie'pa we̱lepa mía̱, ì wé̱itö, e' chök fariseowakpa a̱. 47 Eta̱ fariseowakpa ena
sacerdotepa wökirpa, e'pa tö judiowak wökirpa kié ta̱ iñi dapa'wé̱ka̱ ta̱ ichérakitö ñì a̱:
—¿We̱s se' tö Jesús wȅ̱mi? Ì kȅ o̱r yi a̱ ese we̱keitö tai̱ë. 48 Se' tö ie' méa̱t es, e' ta̱ sulitane
e̱rblöraë ie' mik ta̱ itkërdaka̱ se' blúie. E' mú ttsé Roma wökirpa tö, e̱'ma ie'pa bitu̱raë ta̱
Skëköl wé tskerawa̱rakitö, ñies se' judiowak e̱we̱rawarakitö.
49 Erë ie'pa shu̱a̱ wëm tso' eköl kiè Caifás, e' dör sacerdote kibi duas e' wa. Ie' tö iché
ie'pa a̱:
—A' kȅ wa̱ ì jche̱r yës. 50 Ttsëskua a' kȅ é̱na ia̱ne tö wëm eköl ȅ duȍwa̱ se' judiowak
skéie, e' dör bua'ie se' ko̱s e̱rwa e' skéie.
51 Erë e' kȅ yëne Caifás wa̱ iwák e̱r wa. Ie' dör sacerdote kibi duas e' wa, e' kue̱ki̱ Skëköl
tö ie' ké ichök es ittekölie. Ie' tö iché Skëköl ttekölie tö Jesús tterawa̱ judiowak ulitane
skéie. 52 Kȅ idör judiowak ȅ skéie, ñies itterawa̱ Skëköl ala'r ulitane se̱rke ká̱ wa'ñe e'pa
skéie a̱s ie'pa dȍ judiowak ta̱ ñita̱ we̱s wakpa etökicha ȅ es. 53 E' diwö ta̱ judiowak wökirpa
tö ka̱wö mé ñì a̱ Jesús ttowa̱.
54 E' kue̱ki̱ ie' kȅ shkȍia̱ sulitane wösha̱ judiowak shu̱a̱. Ie' e̱' yéttsa̱ mía̱ ká̱ kiè Efraín
ee̱. Ká̱ e' a̱te̱ ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ese ska' tsi̱net. Ee̱ ie' e̱' tsé̱a̱t ittökatapa ta̱.
55 Judiowak Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net tkö'wȅ̱. Judiowak se̱rke
bánet e'pa tai̱ë dökemitke Jerusalén e̱' batse'u̱kne ika̱wö tkö'u̱ke e' yöki̱ we̱s ie'pa wöblar
es. 56 Ie'pa tso'ie Jesús yulök. Ie'pa ñì chakökerak Skëköl wé a̱:
—¿I̱ma a' tö ichè, Jesús dȍmi ka̱wö tkö'u̱k ö kȅ idȍpa?
57 Fariseowakpa ena sacerdotepa wökirpa, e'pa tö iché sulitane a̱ tö yi wa̱ ijche̱r tö wé̱
Jesús tso', e' ta̱ ibiyó̱ chó̱ sa' a̱ iklö'wo̱wa̱.

12

Alaköl eköl tö kiȍ masmas téka̱ Jesús klȍ ki̱

[1] Ka̱wö kianeia̱ teröl Judiowak Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wo̱ie ta̱ Jesús mía̱
Betania wé̱ Lázaro se̱rke ee̱. Lázaro du'wa̱ e' shke̱o̱'ka̱ne ie' tö e' ska' ie' mía̱. [2] Ee̱ ie'pa
u̱lérak, chkérak buaë Jesús ki̱koka̱. Marta tso' iwatiök. Lázaro tkër ie'pa shu̱a̱ mesa ki̱
chkök Jesús ta̱. [3] Eta̱ María wa̱ kiò masmas kiè nardo chökle tuè̱ darërë, ese debitu̱ litro
sha̱böts, e' téitö Jesús klò ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ipasiwé̱wa̱itö itsa̱kö wa. Kiò e' tö úshu̱ ko̱s
alappöwé̱ka̱ buaë jamamaë. [4] Eta̱ Jesús ttökata eköl kiè Judas Iscariote tö iwömekettsa̱ e'
tö iché:
[5] —Kiò masmas se̱ tuè̱ kanè duas ek ské ekkë. ¿Ì kue̱ki̱ kè iwato̱nettsa̱ s'sia̱rëpa ki̱moie?
[6] Erë e' kè yëne ie' wa̱, ie' é̱na s'sia̱rpa dalër ta̱ië e' kue̱ki̱. Ie' dör akblökwak, e' kue̱ki̱
ie' tö iché es. Ie' dör Jesús ttökatapa inuköl blökwak, e' kak ekibleke ie' tö iwák a̱. [7] Jesús
tö iché ia̱:
—Imúa̱t. Kiò e' bleke tè se' nu ki̱, erë ité ie' tö ye' ki̱ ka̱m ye' ttòwa̱ e' yöki̱. [8] S'sia̱rëpa
tso' ke̱kraë a' shu̱a̱ a̱s a' tö iki̱mù, erë ye' kè ku̱' ke̱kraë a' ta̱.

Sacerdotepa wökirpa ki̱ Lázaro kiane ttèwa̱

[9] Ta̱ië judiowak wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús tso' Betania ta̱ imíyal ee̱, kè dör Jesús è sa̱u̱k. Ñies
ie'pa ki̱ Lázaro shke̱o̱'ka̱neitö e' kiane suè̱. [10-11] Lázaro batamik ta̱ië ie'pa e̱rblé Jesús mik,
ta̱ sacerdotepa wökirpa ttè kè iu̱tèia̱ ie'pa tö. E' kue̱ki̱ sacerdotepa wökirpa tö ibikeitsétke
Lázaro ttowa̱ ñies.

Jesús demi Jerusalén
(Mateo 21.1-11; Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40)

[12] Ta̱ië pë' de Jerusalén Judiowak Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k. Bule es ta̱ ie'pa
wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús datse̱ ñies Jerusalén. [13] E' kue̱ki̱ ie'pa sí̱ kò télor tsé̱mi shuélor ie'
datse̱ e' ñalé̱ ki̱ idalöioie ta̱ imíyal iñale̱tsu̱k. Ie'pa tö iché a̱neule:
—¡Skëköl ki̱kökа̱sö! ¡Ayëcha buaë se' Israel aleripa blú datse̱ Skëköl ttò wa e'!*
[14] Eta̱ Jesús tö burro pupula kué̱ etö, e' ki̱ ie' e̱' tkéka̱ we̱s ikitule Skëköl yëkkuö ki̱ es,
e' tö ichè:
[15] A Sión wakpa, kè a' suanuk.
Isa̱ú̱, a' blú datse̱
e̱' tkëuleka̱ burro pupula ki̱.†
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
[16] I̱ma Jesús tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' wà tka ie' ta̱. Erë e' ké̱wö ska' ta̱ ie'
ttökatapa kè é̱na iwà a̱ne tö Skëköl yëkkuö kitule ká̱ ia̱ia̱ë e' tö Jesús tté pakeke. Erë ie'
míka̱ne ká̱ jaì a̱ olo ta̱' ta̱ië, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa é̱na iwà a̱ne tö ì ko̱s wé̱ pë' tö ie' ta̱, e' tso'tke
kitule Skëköl yëkkuö ki̱.
[17] Wé̱pa tso' mik Jesús tö Lázaro shke̱o̱'ka̱ne eta̱, e'pa tö ttè e' pakeke imale̱pa a̱. [18] E'
kue̱ki̱ pë' wa̱ ta̱ië ttè e' jche̱newa̱, e' kue̱ki̱ imíyal Jesús ñale̱tsu̱k. [19] Erë fariseowakpa tö
iché ñì a̱:
—¡Isa̱ú̱, sulitane mi'ke Jesús è itöki̱! ¡Se' tsa̱iëne buaë!

Griegowak we̱lepa tö Jesús yulé

[20] Pë' mìne Jerusalén Judiowak Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k, e' shu̱a̱ griegowak
we̱lepa tso'ñak. [21] Griegowak e'pa debitu̱ Felipe ska'. Felipe dör ká̱ kiè Betsaida e' wak.
Ká̱ e' a̱te̱ Galilea. Ie'pa kköché ta̱ië:
—A këkëpa Felipe, sa' ki̱ Jesús kiane suè̱.
[22] Eta̱ Felipe mía̱ ichök Andrés a̱ ta̱ ie'pa böl míyal ichök Jesús a̱. [23] Jesús tö iché ie'pa
a̱:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' olo ta̱ië e' kkayërketke. [24] Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö iyiwö etkla kè
tkënewa̱ íyök a̱, e' ta̱ ia̱tdaë ekörla, kè wö ta̱'. Erë iyiwö etkla tkënewa̱ íyök a̱, ese shölöne
ta̱ iwödaló duowa̱, e' ta̱ itskine wördaë ta̱ië. [25] Wé̱ e̱' dalër ta̱ië kè duakwa̱, ese weirdaë

* 12:13 Salmo 118.25 † 12:15 Zacarías 9.9

aishkuö ta̱. Erë wé̱ e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ká̱ i' a̱, ese tsa̱tkërdaë se̱r michoë. 26 Yi kaneblak ye'
a̱, ese ka̱wöta̱ shkök ye' ta̱; wé̱ ye' tso' ee̱ ye' kanè mésopa tso' ñies. Yi kaneblöke ye' a̱,
ese ki̱keraka̱ ye' Yë́ tö.

Jesús ttekewa̱tke, e' ché ie' tö

27 “Ye' ittsé i' ta̱, tai̱ë ye' e̱riane. ¿Ì chèmiyö? ¿Yö ichèmi ye' Yë́ a̱: ‘A yë́wö, ye' tsa̱tkö́ö
ì tköketke ye' ta̱ e' yöki̱'? Au, e' kë̀ chepayö. ¡Ye' wák e' dë'bitu̱ ttèwa̱! 28 A yë́wö, be' olo
tai̱ë e' kkachö́ a̱s be' ki̱karka̱.”
Eta̱ ká̱ jaì a̱ ttö̀ ttsëne e' tö iché: “Ye' olo tai̱ë e' kkachétkeyö be' ki̱, ta̱ iskà kkacheraneyö.”
29 Pë' tso' ittsök ee̱, e'pa tö iché tö alá blane, erë we̱lepa tö iché:
—Skëköl biyöchökwak we̱le tté ie' ta̱.
30 Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Ttö̀ ttsé a' tö, e' kë̀ dör ye' a̱, e' dör a' ki̱moie. 31 Ká̱ i' wakpa shu̱lè ké̱wö detke. Bë́
dör ká̱ i' wakpa wökir, e' u̱yardattsa̱ i' ta̱. 32 Mik ye' wötënewa̱ krus mik e' tkëneka̱, eta̱
ye' wa̱ sulitane bitu̱raë ye' ska'.
33 Es ie' tö we̱s itterawa̱ e' ché. 34 Pë' tö iiu̱té:
—Se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl yëkkuö ki̱ ikitule tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' se̱r michoë. ¿We̱s be' tö ichè tö S'ditsö Alà, e' ka̱wöta̱ tkèka̱ krus mik? S'ditsö Alà ¿e' dör yi?
35 Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Yi shköke stui a̱, ese kë̀ wa̱ ijche̱r wé̱ imírö. Ye' dör we̱s ká̱ olo es, erë ye' tso'ia̱ a'
shu̱a̱ ekuölö ë̀. E' kue̱ki̱ a' shkö́ ye' olo a̱ a̱s kë̀ stui tö a' kǜ̱wa̱. 36 Ye' dör we̱s ká̱ olo es, e'
tso'ia̱ a' shu̱a̱. Ye' mik a' e̱rblö́ a̱s a' dö̀ ye' ichaie.
E' ché o̱ne Jesús tö ta̱ imía̱ e̱' bléwa̱ ie'pa yöki̱.

Ì kue̱ki̱ judiowak kë̀ e̱rblö̀ Jesús mik

37 Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ Jesús tö tai̱ë judiowak wörki̱, erë ie'pa kë̀ e̱rblëne ie' mik. 38 E' ko̱s
wamblëne we̱s Skëköl ttekölIsaías e' tö ikit Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“A Skëköl, ttè paka' sa' tö wësua kë̀ yi wa̱ iklöne.
Be' diché tai̱ë e' kkayë' be' tö ie'pa a̱, erë ie'pa kë̀ wa̱ sa' ttö̀ iu̱tëne.”‡
39 Es ie'pa kë̀ a̱ Skëköl ttè klör. Ñies Isaías ikita̱t tö ì kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ Skëköl ttè klöo̱ne.
E' tö ichè:
40 “Ie'pa e̱r darërëë, kë̀ é̱na Skëköl ttè klö'wa̱k yës.
E' kue̱ki̱ ie'pa wöa̱ Skëköl tö ká̱ chöwé̱wa.
Ie' tö ie'pa méa̱t we̱s s'wöbla kë̀ wawër es.
Ie' tö ie'pa e̱r darë'wé̱wa̱ a̱s ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱r.
Skëköl tö ichè tö ye' tö iwé̱ es
a̱s ie'pa kë̀ e̱r mane'ǜ ye' a̱ ta̱ ie'pa bua'wë̀neyö.”§
41 Isaías tö Jesús olo tai̱ë e' su̱' ena ie' tö Jesús cheke, e' kue̱ki̱ ie' tö iché es.
42 Erë tai̱ë judiowak wökirpa e̱rblé Jesús mik. Erë ie'pa suane fariseowakpa yöki̱,
e' kue̱ki̱ kë̀ ie'pa ichéka̱ sulitane kukua. Ie'pa kë̀ ki̱ ikiane tö fariseowakpa tö ie'pa
trë'wë̀shkar ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱. 43 S'ditsö tö ie'pa ki̱kekeka̱ e' wa ie'pa wöbatsö bua'ie,
Skëköl tö ie'pa ki̱kekeka̱ e' skéie.

Ì ché Jesús tö e' wa se' kichatërdaë

44 Jesús tö iché a̱neule: “Wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa kë̀ e̱rblëne ye' ë̀ mik. Ie'pa e̱rblé ye'
Yë́ tö ye' patkë' e' mik ñies. 45 Wé̱pa tö ye' sué̱, esepa tö ye' Yë́ tö ye' patkë' e' sué̱ ñies.
46 Ye' dör we̱s ká̱ olo es. Ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ a̱s wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa kë̀ ku̱'ia̱ we̱s s'tso'
stui a̱ es. 47 Wé̱pa tö ye' ttö̀ ttsé, erë kë̀ iwa̱ iwà iu̱tëne, esepa kë̀ kichatepa ye' wák tö. Ye'

‡ 12:38 Isaías 53.1 § 12:40 Isaías 6.10

kë̀ dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ s'ditsö kichatök. Ye' dë'bitu̱ s'ditsö tsa̱tkök. 48 Wé̱pa tö ye' watekettsa̱,
kë̀ tö ye' ttö̀ dalöiè, esepa kkatökwak tso'tke, e' tö ie'pa kichaterattsa̱. Ttè yë'bak ye' tö,
e' kë̀ klöne ie'pa wa̱, e' kue̱ki̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ ie'pa kichatërdattsa̱. 49 Ye' kë̀ wa̱ ì
yëule ye' wák e̱r wa. Ì cheke ye' tö, e' chekeyö we̱s ye' Yë́ tö ye' patkë'bitu̱, e' tö ye' patkë'
ichök es. E' kue̱ki̱ ye' ttö̀ dör moki̱ë. 50 Ye' wa̱ ijche̱r tö ì ché ie' tö e' tö se̱ne michoë mé.
Es ì chekeyö, e' chekeyö we̱s ye' Yë́ tö ye' ké ichök es.”

13

Jesús tö ittökatapa klö̀ skué

1 Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö dökewa̱tke bule es. Jesús wa̱ ijche̱r tö ie' tö
ká̱ i' mekea̱ttke ta̱ imichone iyë́ ska', e' ké̱wö dewa̱tke. Wé̱pa dör ie' icha tso' ká̱ i' a̱, e'pa
dalër ke̱kraë ie' é̱na. Es ie'pa dalër michoë ie' é̱na ke̱kraë.
2 Jesús ena ittökatapa tso' chkök nañewe. Ie'pa eköl kiè Judas, e' dör Simón Iscariote
e' alà. Bë́ tö ie' kétke ibikeitsök Jesús wömúttsa̱. 3 Erë Jesús wa̱ ijche̱r tö iyë́ tö ì ko̱s ké̱wö
mé iulà a̱. Ñies ie' wa̱ ijche̱r tö ie' dë'bitu̱ Skëköl ska' e' mitkene ee̱. 4 Es ie' e̱' kéka̱ wé̱
ie'pa tso' chkök ee̱, ta̱ ipaio ki̱kke̱ yéttsa̱itö ta̱ datsi' ukuö e̱' pasiwo̱ie, ese mué̱wa̱itö e̱'
kipa mik. 5 E' ukuöki̱ ta̱ di' téitö kulë' a̱ ta̱ ie' tö ittökatapa klö̀ skuémi. Datsi' ukuö tso'
iwa̱ moule e̱' kipa mik, e' wa ittökatapa klö̀ pasiwé̱itö.
6 Mik Jesús mi' Simón Pedro klö̀ skuök, eta̱ e' tö ie' a̱ iché:
—A Skëkëpa, be' dör sa' wöbla'u̱kwak. ¿We̱s e' tö ye' klö̀ skuèmi?
7 Jesús tö iiu̱té:
—Ì u̱k ye' tso' e' wà kë̀ a̱ne be' é̱na i̱'ñe, erë i' ukuöki̱ ta̱ be' é̱na iwà a̱rdaë.
8 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:
—¡Kë̀ ye' tö ka̱wö mepa be' a̱ a̱s be' tö ye' klö̀ skuö̀!
Jesús tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ tö be' klö̀ skuè, e' ta̱ be' kë̀ döpaia̱ ye' ttökataie.
9 Simón Pedro tö iché ia̱:
—A Skëkëpa, e' dör es e̱'ma ye' klö̀ skuö́. ¡Ñies ye' ulà ena ye' wökir e' ko̱s skuö́!
10 Erë Jesús tö iiu̱té:
—Yi kuétke ñiköl pa sunetke maneneë, ese kë̀ ka̱wöta̱ kuöwè̱ne, iklö è̀ kiane skuè. A'
kibiiepa tso'tke maneneë, erë eköl dur a' shu̱a, e' kë̀ dör manene.
11 Ie' wa̱ ijche̱r tö yi tö iwömekettsa̱, e' kue̱ki̱ ie' tö iché: “eköl dur a' shu̱a, e' kë̀ dör
manene.”
12 Jesús tö ittökatapa klö̀ skué o̱ne ta̱ ipaio ki̱kke̱ iéka̱neitö ta̱ imía̱ e̱' tkése̱rne mesa
o̱'mik ta̱ ichéitö:
—¿Ì wé̱ ye' tö a' a̱, e' wà a̱ne a' é̱na? 13 A' tö ye' kiè S'wöbla'u̱kwak ö Skëkëpa, es je' idir,
ye' dör e'. 14 Ye' dör a' wöbla'u̱kwak, ye' dör a' këkëpa, erë ye' e̱' wöéwa dö̀ diöshe̱t a' klö̀
skuök we̱s kanè méso es. E' yita̱ a' ké e̱' wöökwa dö̀ diöshe̱t ñì yöki̱ ñì ki̱muk. 15 Ì wé̱ ye' tö
a' wörki̱, e' wà kkachéyö a' a̱ a̱s a' tö iwakaneu̱ es. 16 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kanè mésopa
ko̱s, esepa kë̀ dör iwökirpa tsa̱ta̱. Ñies yi patkëule, ese kë̀ dör yi tö ipatké ese tsa̱ta̱. 17 Ttè
e' wà a̱ne a' é̱na ta̱ iwawé̱ a' tö es, e' ta̱ ayëcha e' dör buaë a' a̱.
18 “Kë̀ ye' ku̱' a' ulitane chök. Ye' tö a' shu̱kitbak, e' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r buaë we̱s a' dör.
Erë Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘wé̱pa chköke ye' ta̱, e' isie alè eköl mía̱ne ye' bolökie.’ Ttè
e' ka̱wöta̱ wà tkök es. 19 E' ché ye' tö a' a̱ ka̱m iwà tkö̀ e' yöki̱. Es mik iwà tka, eta̱ a' tö
iklö'we̱raë moki̱ tö Skëköl tö ye' patkë'bitu̱. 20 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö yi patkekeyö,
ese kiekewa̱ e̱r bua' wa, ese tö ye' kiekewa̱ e̱r bua' wa. Ñies yi tö ye' kiekewa̱ e̱r bua' wa,
ese tö yi tö ye' patkë'bitu̱ e' kiekewa̱ e̱r bua' wa.”

Jesús tö iché Judas tö ye' wömerattsa̱
(Mateo 26.20-25; Marcos 14.17-21; Lucas 22.21-23)

21 Jesús tö iché o̱ne ta̱ ichkenewa̱ ta̱ ichéitö ittökatapa a̱ yësyësë:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' eköl tö ye' wömerattsa̱.
22 Ittökatapa ñì sué̱ka̱. Ie'pa kë̀ wa̱ ijche̱r tö yi chök ie' tso'. 23 Ie'pa eköl dalër tai̱ë Jesús
é̱na, e' tkër io̱'mik tsi̱net ie'pa chköke e' dalewa. 24 Ie' a̱ Simón Pedro ulà kkaché tö ichakö́
yi cheke Jesús tö. 25 Ie' kí̱ e̱' skéwa̱ tsi̱net Jesús skà ta̱ ichakéitö ia̱:
—A Skëkëpa, ¿yi idir?
26 Jesús tö iiu̱té:
—Ye' tö pan takla nuwe̱ke u̱diö a̱, ta̱ yi a̱ yö imé e' idir.
E' bet ta̱ ie' tö pan takla nuwé̱ka̱ ta̱ iméitö Judas dör Simón Iscariote alà e' a̱. 27 Judas
tö pan takla ñé ta̱ bet Satanás tkawa̱ ie' e̱r a̱. Jesús tö iché ia̱:
—Ì we̱ke be' tö e' ú̱ bet.
28 Erë ie'pa tso' chkök mesa o̱'mik, e'pa kë̀ é̱na ia̱ne ì kue̱ki̱ Jesús tö iché es. 29 Judas dör
inuköl blökwak, e' kue̱ki̱ Jesús ttökatapa we̱lepa tö ibikeitsé tö Jesús tö Judas ké ilè ta̱uk
ika̱wö tkö'we̱kerakitö e' a̱ ö ilè kakmuk s'sia̱rëpa a̱.
30 Es Judas tö pan ñé ta̱ imía̱. Mik imía̱, eta̱ ká̱ detke nañewe.

Jesús tö ttè dalöiëno pa̱'ali̱ mé ittökatapa a̱

31 Judas mía̱ e' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché:
—Ye' dör S'ditsö Alà e'. I̱'ñe ye' olo wërdaë, ñies Skëköl wák olo wërdaë ye' ki̱. 32 Skëköl
olo wërdaë ye' ki̱, e' ta̱ ie' wák tö ye' olo kkacheraë sulitane wörki̱, e' we̱raëitö bet. 33 A
ala'r, kë̀ ye' se̱rpaia̱ a' ta̱ ká̱ tai̱ë. A' tö ye' yuleraë, erë ì yë'bak ye' tö judiowak wökirpa a̱, e'
cheke ye' tö a' a̱ ñies: a' kë̀ dö̀pa wé̱ ye' mi'ke ee̱. 34 Ye' tö ttè pa̱'ali̱ meke a' a̱ dalöiè, e' dör
i': a' ñì dalëritsö́. A' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök we̱s ye' tö a' dalëritseke es. 35 A' ñì dalëritsöke
es, e' ta̱ sulitane wa̱ ijche̱rdaë tö a' dör ye' ttökatapa.

Pedro icheraë tö ie' kë̀ wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.31-35; Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34)

36 Simón Pedro tö ichaké Jesús a̱:
—A Skëkëpa, ¿wé̱ be' mi'ke?
Ie' tö iiu̱té:
—Kë̀ be' döpami ye' itöki̱ wé̱ ye' mi'ke ee̱, erë aishkuö ta̱ be' dö̀mi ye' itöki̱.
37 Pedro tö iché ie' a̱:
—A Skëkëpa, ¿ì kue̱ki̱ ye' kë̀ mi'pa be' itöki̱ i' ta̱? ¡Ye' e̱' chétke duökwa̱ be' tsa̱tkök!
38 Jesús tö iiu̱té:
—¿Moki̱ be' e̱' chétke duökwa̱ ye' tsa̱tkök? Ye' be' a̱ ichè yësyësë tö ka̱m dakro a̱r, e'
yöki̱ bö icheraë mañatökicha tö be' kë̀ wa̱ ye' su̱ule.

14

Shkowa̱ Skëköl ska' e' ñalé̱ dör Jesús

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:
“Kë̀ a' tkinuk. A' e̱rblö́ Skëköl mik. Ñies a' e̱rblö́ ye' mik. 2 Ye' yë́ u blatëule tai̱ë. Ye'
mi'ke iwakanéu̱k ke̱we a' yöki̱. E' kë̀ chö́pa es, e̱'ma kë̀ ye' wa̱ iyëne. 3 Ye' mía̱ ta̱ mik
iwakaneo̱ne, eta̱ ye' datskene a' tsu̱kmi a̱s a' mi' se̱nuk wé̱ ye' tkër ee̱. 4 Wé̱ ye' mi'ke e'
ñalé̱ su̱ule a' wa̱ buaë.”
5 Tomás tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, kë̀ sa' wa̱ ijche̱r wé̱ be' mi'ke ta̱ ¿we̱s sa' a̱ iñalé̱ a̱rmi?
6 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' dör ñala̱ e'. Ì dör moki̱ë ena se̱ne michoë e' dör ye'. Kë̀ yi dö̀pa S'yë́ ska', e' kë̀
dör ye' wa e' ta̱. 7 A' wa̱ ye' su̱ule moki̱ë, e' ta̱ es a' wa̱ ye' Yë́ su̱ule. I' ta̱mi a' wa̱ ie' su̱ule,
moki̱ë isué̱tke a' tö.

[8] Felipe tö iché ia̱:
—A Skëkëpa, S'yḗ kkachṓ sa' a̱ ta̱ e' ḕ dör wë'.
[9] Jesús tö iiu̱té:
—A Felipe, ká̱ tai̱ë ye' se̱né a' ta̱, ¿we̱s kḕ be' wa̱ ye' su̱ule? Yi tö ye' sué̱, ese tö S'yḗ sué̱
ñies. ¿We̱s be' ichèmi, ‘S'yḗ kkachṓ sa' a̱’? [10] A Felipe, ¿be' kḕ wa̱ iklöo̱ne tö ye' ena S'yḗ,
sa' böl dör eköl ḕ? Ì chekeyö a' a̱, e' kḕ cheku̱' ye' wa̱ ye' wák e̱r wa. Ì ko̱s kanewe̱keyö, e'
kanewe̱ke S'yḗ se̱rke ye' a̱ e' tö. [11] Iklö'ú̱ tö ye' ena S'yḗ sa' böl dör eköl ḕ. Ì chekeyö a' a̱,
e' kḕ klö'wè̱ a' tö, e' ta̱ iklö'ú̱ ì kḕ o̱r yi a̱, ese wé̱yö e' wa. [12] Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö wé̱pa
e̱rblé ye' mik, esepa tö ì we̱ke ye' tö, e' we̱raë ñies. Erë ye' mi'ke S'yḗ skà e' kue̱ki̱ ì o̱ule
ye' wa̱, ese we̱raë ie'pa tö, ye' wa̱ io̱ule e' tsa̱ta̱. [13] Ì ko̱s kieke a' tö ye' ttṑ wa, e' we̱raëyö
a̱s S'yḗ olo tai̱ë e' kkayër ye' dör ilà e' wa. [14] Ì ko̱s kieke a' tö ye' a̱, e' we̱raëyö.

Jesús kablé Wiköl Batse'r patkök

[15] “A' é̱na ye' dalër, e̱'ma ye' ttè dalöiëno e' dalöieraë a' tö. [16] Ye' tö ikieraë S'yḗ a̱ ta̱ ie'
tö iskà patkeraë eköl a' ki̱muk, e' dör Sulaiökwak, ie' tso'ie a' ta̱ ke̱kraë. [17] Ie' dör Skëköl
Wiköl. Ie' tö S'yḗ ttṑ moki̱ e' kkacheraë a' a̱. Wé̱pa kḕ tö Skëköl dalöiè esepa kḕ a̱ iWiköl
wënuk ena ie'pa kḕ wa̱ isu̱ule, e' kue̱ki̱ ie'pa kḕ a̱ ikinukwa̱ e̱' ki̱moie. Erë a' wa̱ ie' su̱ule.
Ie' se̱rke a' ta̱, ñies ie' se̱rdaë a' e̱r a̱.
[18] “Ye' kḕ tö a' mepaa̱t s'jchu'rlaie. Ye' datskene a' ska'. [19] Kukur ta̱ wé̱pa kḕ dör ye'
icha esepa kḕ tö ye' sue̱paia̱. Erë a' tö ye' sue̱rane. Ye' duowa̱ shke̱neka̱ne, e' batamik
se̱ne michoë döraë a' ulà a̱. [20] Mik e' ké̱wö de, eta̱ a' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' ena S'yḗ sa' böl
dör eköl ḕ. Ñies a' wa̱ ijche̱rdaë tö a' ena ye', se' dör we̱s wák eköl ḕ es. [21] Wé̱pa tö ye' ttè
dalöiëno klö'we̱ke ta̱ iwà iu̱teke, esepa é̱na ye' dalër. Wé̱pa é̱na ye' dalër, esepa dalërdaë
ye' Yḗ é̱na. Ñies ye' é̱na ie'pa dalërdaë ena ye' e̱' kkachöraë ie'pa a̱.
[22] Eta̱ eköl skà kiè Judas, kḕ dör Judas Iscariote, e' tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ¿we̱s be' e̱' kkachṑmi sa' a̱, erë be' kḕ e̱' kkachṑpa sulitane a̱?
[23] Ie' iiu̱té:
—Wé̱pa é̱na ye' dalër, esepa tö ye' ttè iu̱teraë. Ie'pa dalëritseraë ye' Yḗ tö. Ie' ena ye',
sa' döraë ie'pa ska' se̱nuk ie'pa ta̱. [24] Wé̱pa kḕ é̱na ye' dalër, esepa kḕ tö ye' ttè iu̱tepa. Ttè
chekeyö a' a̱, e' kḕ dör ye' wák ttè, e' dör Skëköl tö ye' patkë', e' ttè.
[25] “I' ko̱s chekeyö a' a̱, e' chekeyö ye' tso'ia̱ a' ta̱ e' dalewa. [26] Erë Sulaiökwak, e' dör
Wiköl Batse'r, e' patkeraë Skëköl tö a' a̱ ye' ttṑ wa. Ì ko̱s yë' ye' tö a' a̱, e' wa ie' tö a'
wöbla'we̱raë a̱s a' é̱na ia̱rne.
[27] “Se̱ne bḕrë méa̱työ a' a̱, e' datse̱ ye' wa̱. E' dör ichṓk kḕ dör we̱s se̱ne bḕrë cheke
wé̱pa kḕ tö Skëköl dalöiè esepa tö es. E' kue̱ki̱ kḕ a' tkinuk, kḕ a' suanuk. [28] A' wa̱ ittsëule
tö ye' tö a' a̱ iché tö ‘ye' mi'ke erë ye' datskene a' ska'.’ A' é̱na ye' dalër moki̱, e' ta̱ a'
ttsë'rdaë buaë tö ye' mi'ke S'yḗ ska', e' dör ye' tsa̱ta̱ e' kue̱ki̱. [29] I' ta̱ ye' tö ichétke a' a̱
ka̱m iwà tkṑ e' yöki̱ a̱s mik iwà tka, eta̱ a' e̱rblṑ ye' mik.
[30] “Bḗ dör ká̱ i' wökir, e' datse̱tke bet, e' kue̱ki̱ ye' kḕ a̱ ka̱wö ta̱'ia̱ ttök a' ta̱ tai̱ë. Ie' kḕ
diché ta̱' e̱' aloka̱ ye' ki̱ yës. [31] Erë ye' tö iwé̱ we̱s ye' Yḗ tö ye' ka' iu̱k es a̱s sulitane tö isaù̱
tö ye' Yḗ dalër ye' é̱na.
“Se' e̱' yṑlur í̱e, mishkatke.

15

Jesús dör we̱s uva kicha es

[1] “Ye' dör uva kicha chökle, e' kanewe̱ke ye' Yḗ tö. [2] Iulà wé̱ kḕ wör, ese télor ye' Yḗ tö.
Iulà wör ta̱' ko̱s, ese paikléloritö buaë maneneë a̱s ikí̱ wör tai̱ë. [3] A' pairiuletke maneneë
ttè wa ye' tö a' wöbla'wé̱ e' wa. [4] A' se̱nú ye' ta̱ ñita̱, eta̱ ye' se̱rdaë a' ta̱ ñita̱. Mik ulà kḕ

ku̱'ia̱ iwí mik, eta̱ kë̀ iwöria̱. Kë̀ iwönuk iwák ë̀ mik. Es ñies a' kë̀ ku̱' ye' mik, eta̱ kë̀ a'
wörpa.
5 “Ye' dör uva kicha. A' dör iulà. A' kë̀ ku̱' ye' mik, eta̱ kë̀ ì o̱nuk a' a̱ yës. E' kue̱ki̱ wé̱pa
se̱rke ye' mik, ñies ye' se̱rke e'pa a̱, esepa wörke tai̱ë. 6 Wé̱pa kë̀ se̱rku̱' ye' mik, esepa
tërdattsa̱ kéu̱ bánet ta̱ isinewa̱ we̱s uva kicha ulà sir es. Iulà ese shtekeka̱ u̱yèwa̱ bö' a̱ ta̱
iñanewa.
7 “A' se̱rke ye' mik, ñies ye' ttè tso'ie a' e̱r a̱, e' ta̱ ì ko̱s kiane a' ki̱, e' kiö́ Skëköl a̱ ta̱
imeraëitö a' a̱. 8 Mik ì kiane Skëköl ki̱, ese wé̱ a' tö, eta̱ e' dör we̱s uva wör es. E' tö ye' Yë́
ki̱kekeka̱ tai̱ë. E' wa iwënewa̱ tö moki̱ a' dör ye' ttökatapa. 9 Ye' é̱na a' dalër we̱s ye' Yë́
é̱na ye' dalër es. A' se̱nú ke̱kraë ye' mik a̱s ye' tö a' dalëritsö̀ ke̱kraë. 10 Ye' ttè dalöiëno
e' dalöieke a' tö, e' ta̱ ye' tö a' dalëritsè michoë. E' dör we̱s ye' tö ye' Yë́ ttè dalöiëno e'
dalöieke ta̱ ie' tö ye' dalëritsè michoë es.
11 “I' ko̱s chekeyö a' a̱ a̱s a' ttsë'r buaë we̱s ye' es. Ye' ki̱ ikiane tö a' ttsë'r buaë shu̱te̱.
12 Ye' ttè dalöiëno e' dör i': a' ñì dalëritsö́ we̱s ye' tö a' dalëritseke es. 13 Se' e̱' mettsa̱
duökwa̱ yile dalër se' é̱na, e' skéie, e' ta̱ kë̀ se' é̱na yi dalënuk e' tsa̱ta̱. 14 Ì u̱k ye' tö a' ké,
ese we̱ke a' tö, e' ta̱ a' dör ye' sini'pa. 15 Ì bikeitseke ì kanewe̱ke kanè wökir tö, ese kë̀
jche̱r ikanè méso wa̱. Iwökir kë̀ tö ipaketa̱' ie' a̱. Erë ì ko̱s yë' ye' Yë́ tö ye' a̱, e' chéneyö a'
a̱, e' kue̱ki̱ a' kë̀ kièia̱yö ye' kanè mésopa, a' kiekeyö ye' sini'pa. 16 A' kë̀ wa̱ ye' shu̱kite̱, e'
skéie ye' tö a' shu̱kit. Ye' tö a' patkeke a̱s a' mi' wönuk buaë we̱s uva ulà es, erë iwö ese
tso'ie ke̱kraë. Es ì ko̱s kié a' tö ye' Yë́ a̱ ye' ttö̀ wa e' meraëitö a' a̱. 17 Ye' ttè dalöiëno dör
i': a' ñì dalëritsö́.

Pë' kë̀ e̱rblëne Jesús mik esepa tö Jesús ttökatapa sue̱raë suluë

18 “Wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa tö a' sue̱ke suluë, e' ta̱ a' é̱na ia̱nú tö ie'pa tö ye'
su̱'bak suluë a' yöki̱ ke̱we. 19 A' chö́pa we̱s ie'pa es, e̱'ma ie'pa tö a' dalëritsèmi we̱s ie'pa
ñì dalër es. Erë ye' tö a' shu̱kit ie'pa shu̱a̱, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ a' kë̀ dör we̱s ie'pa es. E' kue̱ki̱
ie'pa é̱na suluë a' a̱r. 20 Ye' tö iyë'bak a' a̱ tö ‘ikanè méso kë̀ dör iwökir tsa̱ta̱,’ e' a̱nú a'
é̱na. Ie'pa tö ye' we'iké sia̱rë, e' ta̱ ie'pa tö a' we'ikeraë sia̱rë. Ie'pa tö ye' ttö̀ dalöié, e' ta̱
ñies ie'pa tö a' ttö̀ dalöieraë. 21 A' dör ye' ichapa. Ie'pa kë̀ wa̱ ye' Yë́ tö ye' patkë' e' su̱ule.
E' kue̱ki̱ ì ko̱s suluë wambleraë ie'pa tö a' ki̱.
22 “Ye' kë̀ dö̀pa ká̱ i' a̱, ye' kë̀ ttè pakö́pa ie'pa a̱, e̱'ma ie'pa kë̀ ki̱ ì sulu nuí̱ ta̱'. Erë i̱'ñe
ta̱ ie'pa kë̀ tkö̀pashkar inuí̱ ulà a̱. 23 Wé̱pa tö ye' sue̱ke suluë, esepa tö ye' Yë́ sue̱ke suluë
ñies. 24 Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese kë̀ ú̱payö ie'pa wörki̱, e̱'ma ie'pa kë̀ ki̱ ì nuí̱ ta̱'. Erë́ ie'pa tö isu̱'bak
erë ie'pa tö ye' sué̱ suluë, ñies ye' Yë́ sué̱ suluë ie'pa tö. 25 Erë itka es a̱s ì tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱, e' wà tkö̀ es, e' tö ichè: ‘Ie'pa tö ye' sué̱ suluë kë̀ wà ta̱'.’*
26 “Ye' tö Sulaiökwak tso' ye' Yë́ ska', e' patkeraë a' a̱, e' dör Skëköl Wiköl. Ie' dör Skëköl
ttö̀ moki̱ chökwak. Mik ie' de, eta̱ ie' tö ye' tté cheraë. 27 A' manetwa̱ ye' ta̱ kuaë, e' kue̱ki̱
a' tö ye' tté cheraë ñies.

16

1 Ttè e' ko̱s chéyö a' a̱ a̱s a' e̱rblö̀ ye' mik e' kë̀ olo'yö̀ a' tö. 2 Ie'pa tö a' u̱yerattsa̱ se' ñì
dapa'wo̱ wé a̱. Moki̱ ka̱wö dökewa̱tke ta̱ yile tö a' ttéwa̱, e' ta̱ e' tö ibikeitseraë tö es ie'
tso' Skëköl kanè u̱k. 3 Ie'pa kë̀ wa̱ ye' ena ye' Yë́ su̱ule moki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' wamblö̀ es.
4 Erë ttè e' chéyö a' a̱ a̱s mik iké̱wö de, eta̱ a' é̱na ia̱r.

Ì we̱ke Wiköl Batse'r tö, e' pakè

Ye' tso'ia̱ a' ta̱, e' kue̱ki̱ kuaë ttè e' kë̀ yëne ye' wa̱ a' a̱. 5 Erë i̱'ñe ta̱ ye' mitkene, ye' Yë́
tö ye' patkë', e' ska'. Erë a' kë̀ tö ye' a̱ ichakè tö ‘¿Wé̱ be' mi'ke?’ 6 E' skéie a' e̱rianeka̱ tai̱ë,

* 15:25 Salmos 35.19; 64.4

ì ché ye' tö a' a̱ e' kue̱ki̱. 7 Moki̱ë ye' tö a' a̱ ichè tö buaë idir a' a̱ tö ye' mía̱. Ye' kë̀ mìne,
e̱'ma Sulaiökwak kë̀ dö̀pa a' a̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö buaë idir a' a̱ tö ye' mía̱. Ye' mía̱,
e' ta̱ ye' tö Sulaiökwak patkeraë a' a̱. 8 Mik ie' de, eta̱ ie' tö ikkacheraë wé̱pa kë̀ tö Skëköl
dalöiè esepa a̱ tö ie'pa e̱' wamblö̀ sulu. Ñies ie' tö ikkacheraë ie'pa a̱ tö ye' eköl ë̀ dör
yësyësë Skëköl wöa̱. Ñies ie' tö ikkacheraë ie'pa a̱ tö ie'pa kichatërdaë aishkuö ta̱. 9 Ie'pa
kë̀ e̱rblöku̱' ye' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa dör ì sulu wamblökwakpa. 10 Ye' mi'kene ye' Yë́ ska',
e' kue̱ki̱ kë̀ ye' sue̱paia̱ a' tö. E' wa ikkayëne ie'pa a̱ tö ye' eköl ë̀ dör yësyësë Skëköl wöa̱.
11 Bë́ dör ká̱ i' wakpa wökir e' kichatënetke, e' wa ikkayëne tö ñies ie'pa kichatërdaë.

12 “Tai̱ë ye' wa̱ íyi tso'ia̱ chè a' a̱, erë i' ta̱ kë̀ a' a̱ iwà a̱nuk. 13 Erë mik Skëköl Wiköl ttö̀
moki̱ë e' de, eta̱ ie' kë̀ ttö̀pa iwák e̱r wa. Ì ttseke ie' tö Skëköl ska', ese cherane ie' tö a' a̱.
E' kue̱ki̱ ie' tö a' wöbla'we̱raë ttè moki̱ ko̱s ese wa. Ì tköraë aishkuö ta̱, ese cheraëitö a' a̱.
14 Ì tso' ye' e̱r a̱, ese cheraneitö a' a̱. Es ie' tö ye' ki̱keraka̱. 15 Ì ko̱s tso' ye' Yë́ e̱r a̱, ñies e'
tso' ye' e̱r a̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ iché tö, ì tso' ye' e̱r a̱, ese cherane Wiköl Batse'r tö a' a̱.

Ittökatapa e̱riane e' manerdattsa̱ne ttsë'rdane buaë

16 “Bërbër se̱tcha, eta̱ kë̀ a' tö ye' sue̱paia̱. Erë e' ukuöki̱ se̱tcha, eta̱ a' tö ye' suè̱mine.”
17 Ie' ttökatapa we̱lepa ñì chaké:

—Ie' tö iché, ‘Bërbër se̱tcha eta̱ a' kë̀ tö ye' sue̱paia̱. Erë ekuölö ta̱ a' tö ye' suè̱mine.’ ¿Ì
cheke ie' tö es? ¿I̱ma iwà dör? Ñies ie' tö iché tö ‘Ye' mi'ke ye' Yë́ ska'.’ 18 Ie' iché ‘Bërbër
se̱tcha’ ¿i̱ma e' wà kiane chè? ¡Ì ché ie' tö, e' wà kë̀ a̱ne se' é̱na!”
19 Jesús wa̱ ijche̱r tö ie'pa é̱na ie' chakak, e' kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱:

—Ye' tö ichè a' a̱: ‘Bërbër se̱tcha, eta̱ a' kë̀ tö ye' sue̱paia̱. Erë e' ukuöki̱ se̱tcha, eta̱ a' tö
ye' suè̱mine.’ ¿E' wà chakeke a' tö ñì a̱? 20 Moki̱ yö ichè a' a̱ tö a' i̱uraë kköchöraë sia̱rë,
erë wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa ttsë'rdaë buaë. Eré a' e̱riardaë, erë e' manerdattsa̱ne
ttsë'rdane buaë. 21 Mik alaköl alà ku̱rketke, eta̱ ie̱riane tai̱ë, ikirine e' ké̱wö de, e' kue̱ki̱.
Erë mik ilà ku̱ne, eta̱ ittsë'nene buaë. Ie' alà ku̱ne e' tö ie' ttsë'we̱ke buaë. E' kue̱ki̱ ikirine
weine sia̱rë e' chowa ie' é̱na. 22 E' sù̱ i̱'ñe ta̱ a' e̱riarke sia̱rë, erë se' ñì sa̱urane, e' tö a'
ttsë'we̱rane buaë shu̱te̱. Ttsë'ne buaë e' kë̀ yënuktsa̱ yi a̱ a' e̱r a̱.

23 “Mik e' ké̱wö de, eta̱ kë̀ ì kiepaia̱ a' tö ye' a̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ì ko̱s kié a' tö ye'
Yë́ a̱ ye' ttö̀ wa, e' meraëitö a' a̱. 24 Ikkë ta̱ a' kë̀ wa̱ ì kiule Skëköl a̱ ye' ttö̀ wa, erë i' ta̱
ikiö́mitke ie' a̱, ikiö́ ie' a̱ ke̱kraë eta̱ imerdaë a' a̱ a̱s a' ttsë'r buaë shu̱te̱.

Jesús e̱' aléka̱tke pë' kë̀ e̱rblëne ie' mik esepa ki̱

25 “I' ko̱s chéyö a' a̱, e' chéyö ttè kleaule wa. Erë ka̱wö döraë eta̱ kë̀ ye' tö ichèia̱ a' a̱ es.
Ye' tö ye' Yë́ ttè pakeraë a' a̱ we̱s idör es kë̀ kleaule. 26 Mik e' ké̱wö de, eta̱ ì kiane a' ki̱ e'
kieraë a' wákpa tö ye' Yë́ a̱ ye' ttö̀ wa. E' wà kiane chè tö kë̀ ikianukia̱ tö ye' tö ì ko̱s kiane
a' ki̱ e' kiö̀ ye' Yë́ a̱. Ie' wák é̱na a' dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ ì kiane a' ki̱, ese kièmi a' wákpa tö
ie' a̱ ye' ttö̀ wa. 27 Ie' é̱na a' dalër, e' kue̱ki̱ a' wákpa tö ikièmi ie' a̱. A' é̱na ye' dalër, ñies
a' tö iklö'we̱ke tö ye' dë'bitu̱ ie' ska', e' kue̱ki̱ ie' é̱na a' dalër. 28 Ye' datse̱ ie' ska' e' dë' ká̱
i' a̱, i̱'ñe ta̱ ye' mitkene ie' ska'.”
29 Ittökatapa tö iché ie' a̱:

—I' ta̱ be' tso' ichök sa' a̱ we̱s idör es kë̀ kleaule. Be' kë̀ ku̱' ichökia̱ ttè kleaule wa. 30 Ire'
sa' wa̱ ijche̱r tö be' wa̱ íyi ko̱s e' jche̱r. Dö̀ ì chakak sa' é̱na be' a̱, e' jche̱rtke be' wa̱. E' kue̱ki̱
sa' tö iklö'wé̱ tö be' datse̱ Skëköl ska'.
31 Jesús tö iiu̱té:

—¿Ire' a' tö iklö'wé̱? 32 A' tö ye' meraa̱t ekörla. A' michone eköl eköl a' u a̱. Ka̱wö e'
datse̱, e' detke i' ta̱. Erë moki̱ ye' kë̀ ku̱' ekörla. Ye' Yë́ tso' ye' ta̱. 33 E' ko̱s chéyö a' a̱ a̱s a'
se̱r bë̀rë a' batsulewa̱ ye' mik e' wa. Ká̱ i' ki̱ a' weirdaë sia̱rë. Erë a' e̱r kuú̱, ¡ye' e̱' ali'ka̱bak
ì sulu diché ki̱!

17

Jesús ikié S'yḗ a̱ ittökatapa ki̱

1 Ttè ekkë ché Jesús tö o̱ne ta̱ iká̱ sué̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ ichéitö: “A Yḗwöla, ye' ké̱wö detke. Ye'
dör be' alà, e' olo kkachṓ a̱s be' olo kkayër sulitane a̱ ye' wa. 2 S'ditsö ulitane ké̱wö me'
be' tö ye' a̱ a̱s se̱ne michoë mù ye' tö, wé̱pa ko̱s me' be' tö ye' a̱, esepa a̱. 3 Se̱ne michoë e'
dör tö ie'pa bats buaë be' dör Skëköl chökle eköl ȅ e' mik, ñies ye' dör Jesucristo patkë'
be' tö e' mik.
4 “Kanè me' be' tö ye' a̱ wè̱ ká̱ i' a̱, e' wé̱tkeyö. E' wa ye' tö be' olo kkayë'bitu̱. 5 E' kue̱ki̱
i' ta̱, a yḗwöla, ye' tö be' a̱ ikiè tö mik ye' dene be' ska', eta̱ ye' olo kkachṓ, we̱s be' tö ye'
olo kkayë' mik ye' bak be' ta̱ ka̱m ká̱ i' yör e' yöki̱ eta̱ es.
6 “Wé̱pa shu̱kitbak be' tö ká̱ i' wakpa shu̱a̱ mè ye' a̱, e'pa a̱ ye' tö ikkaché tö be' dör yi.
Be' ichapa idir, e'pa me' be' tö ye' a̱. Ie'pa tö be' ttè iu̱teke. 7 I̱'ñe ta̱ ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì
ko̱s wé̱yö, ñies ì ko̱s chéyö, e' me' be' tö ye' a̱. 8 Ttè me' be' tö ye' a̱ pakè, e' pakéyö ie'pa
a̱, ta̱ ie'pa tö iklö'wé̱. Ie'pa wa̱ ijche̱r tö moki̱ ye' datse̱ be' ska' patkë' be' tö.
9 “Ye' tso' be' a̱ ikiök ie'pa ki̱. Ye' kȅ ku̱' ikiök wé̱pa kȅ tö be' dalöieta̱' esepa ki̱. Ye' tso'
ikiök wé̱pa me' be' tö ye' a̱ esepa ki̱, ie'pa dör be' icha e' kue̱ki̱. 10 Wé̱pa ko̱s dör ye' icha,
esepa dör be' icha. Ñies be' icha ko̱s esepa dör ye' icha. Ie'pa wa ye' olo tai̱ë e' kkayëne.
11 “Kȅ ye' se̱rpaia̱ tai̱ë ká̱ i' ki̱. Ye' mitkene se̱nuk be' ska'. Erë ie'pa a̱te̱ ká̱ i' ki̱. A
Yḗwöla batse'r, be' dalȍ tai̱ë, be' diché tai̱ë me' be' ye' a̱, e' wa ie'pa kkö'nú a̱s ie'pa se̱r
ñita̱ we̱s wák eköl ȅ es we̱s be' ena ye' es. 12 Mik ye' tso'ia̱ ká̱ i' a̱ ie'pa ta̱, eta̱ ye' tö ie'pa
kkö'né tsa̱tké diché me'bö ña e' wa. Ie'pa ko̱s tsa̱tkéyö. Wé̱ wömenettsa̱bak weinuk, e' ȅ
e̱' yë'ttsa̱ sa' shu̱a̱. Ie' ȅ weinewa a̱s iwà tkȍ we̱s be' yëkkuö tö ichè es.
13 “Írö ye' mitke be' ska', erë ttè i' chekeyö, ye' tso'ia̱ ká̱ i' a̱ e' dalewa, a̱s ie'pa ttsë'r
buaë moki̱ë we̱s ye' es. 14 Be' ttè yë'yö ie'pa a̱, erë wé̱pa kȅ tö be' dalöiè esepa tö ie'pa
sue̱ke suluë. Ye' kȅ dör we̱s ká̱ i' wakpa es, e' sù̱ ye' ttökatapa kȅ dör we̱s ie'pa es. E' kue̱ki̱
ká̱ i' wakpa tö ie'pa sue̱ke suluë. 15 Ye' kȅ ku̱' ikiök be' a̱ tö ie'pa yṓttsa̱ ká̱ i' ki̱. Ye' tso'
be' a̱ ikiök tö ie'pa blṓ bḗ yöki̱. 16 Ye' kȅ dör wé̱pa kȅ tö be' dalöiè esepa eköl, ñies ye'
ttökatapa kȅ dör ie'pa es. 17 Ie'pa klöú̱bö be' wák ȅ a̱ be' ttè wa. Be' ttè dör moki̱. 18 Ye'
tso' ie'pa patkök ká̱ i' wakpa shu̱a̱, we̱s be' tö ye' patkë' ká̱ i' wakpa shu̱a̱ es. 19 Es ye' e̱'
mùttsa̱ be' a̱ a̱s ie'pa e̱' mùttsa̱ moki̱ be' a̱ ñies.
20 “Ye' kȅ ku̱' ikiök be' a̱ ie'pa ȅ ki̱. Erë wé̱pa e̱rblȍmi ye' mik ie'pa ikkëpa ttȍ batamik,
ñies esepa ki̱ ye' tso' be' a̱ ikiök. 21 Ye' tö be' a̱ ikiè a̱s ie'pa dȍ we̱s wák eköl ȅ es. Be' ena
ye', se' dör wák eköl ȅ. Es ye' tö be' a̱ ikiè tö ie'pa dȍ we̱s wák eköl ȅ es se' ta̱ we̱s se' dör
eköl ȅ es, a̱s ká̱ i' wakpa tö iklö'ù̱ moki̱ tö be' tö ye' patkë'. 22 Diché me' be' tö ye' a̱, e' mé
ye' tö ie'pa a̱ a̱s ie'pa dȍ we̱s wák eköl ȅ es, we̱s be' ena ye', se' dör eköl ȅ es. 23 Ye' bàtse̱
buaë ie'pa mik, ñies be' bàtse̱ buaë ye' mik. Es idir a̱s ie'pa dȍ moki̱ë we̱s wák eköl ȅ es.
E' dör es, e' ta̱ ká̱ i' wakpa wa̱ ijche̱rdaë tö be' tö ye' patkë'. Ñies ie'pa wa̱ ijche̱rdaë tö be'
é̱na ye' ttökatapa dalër tai̱ë we̱s be' é̱na ye' dalër es.
24 “A yḗwö, be' tö ie'pa me' ye' a̱. Ye' ki̱ ikiane tö aishkuö ta̱ ie'pa dȍmi ye' ta̱, wé̱ ye' tso'
e̱e̱, a̱s ie'pa tö olo me' be' tö ye' a̱, e' sa̱ù̱. Ka̱m ká̱ i' yör, eta̱ wake' be' é̱na ye' dalër tai̱ë, e'
kue̱ki̱ olo e' me'bak be' tö ye' a̱. 25 A Yḗwö, be' dör yësyësë. Wé̱pa kȅ tö be' dalöiè esepa
kȅ wa̱ be' su̱ule, erë ye' wa̱ be' su̱ule. Ñies ie'pa ikkëpa wa̱ ijche̱r tö be' tö ye' patkë'bitu̱.
26 Ye' tö ie'pa a̱ ikkayë' tö be' dör yi, e' kkachekeia̱yö ie'pa a̱ a̱s ie'pa ñì dalëritsȍ we̱s be'
tö ye' dalëritseke es, ñies a̱s ye' dȍ se̱nuk ie'pa e̱r a̱.”

18

Judiowak tö Jesús klö'wé̱wa̱
(Mateo 26.47-56; Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53)

1 Jesús tté S'yḗ ta̱ o̱ne, ta̱ imía̱ ittökatapa ta̱ di'la kiè Cedrón, e' wi̱she̱t. Ie'pa de wé̱ kal
klṑ tso' tkëule ee̱. 2 Ee̱ Jesús krá ñì dapa'u̱k ittökatapa ta̱, e' kue̱ki̱ Judas tö ie' wömekettsa̱,
e' wa̱ ká̱ e' su̱ule buaë. 3 E' itöki̱ Judas demi ee̱ Roma ñippökwakpa ta̱ tai̱ë. Ñies Skëköl
wé, e' shkëkipa de ie' ta̱. E'pa patké judiowak sacerdotepa wökirpa ena fariseowakpa tö.
Ie'pa de Judas ta̱ bö'wö ki̱ ena kuàtak sí wöñarke tai̱ë ese ki̱, ñies tabè damirak iwa̱ tai̱ë.
4 Ì wamblërketke ie' ta̱, e' ko̱s jche̱r buaë ie' wa̱, e' kue̱ki̱ ie' dettsa̱ ta̱ ichaké ie'pa a̱:
—¿Yi yuleke a' tö?
5 Ie'pa iiu̱té:
—Jesús Nazaret wak, e' yuleke sa' tö.
Jesús tö iché:
—Ye' idir.
Judas tö ie' wömekettsa̱, e' tso' ñippökwakpa ta̱. 6 Mik Jesús tö iché: “Ye' idir”, e' wösha̱
ta̱ ie̱' skéu̱rak tsi̱kka ta̱ ia̱nerörak i̱ski̱. 7 Jesús tö iskà chaké ie'pa a̱:
—¿Yi yuleke a' tö?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Jesús Nazaret wak.
8 Jesús tö iskà iu̱té:
—Ye' tö ichétke a' a̱ tö ye' idir. A' ye' yuleke, e̱'ma wé̱pa tso' ye' ta̱, e'pa múa̱t bër.
9 Ie' tö iché es a̱s ttè yë'itö iyḗ a̱, e' wà tkṑ. Ie' tö iyë': “wé̱pa mé be' tö ye' a̱, esepa kḕ
weinuk yës.” 10 Eta̱ Simón Pedro wa̱ tabè shkṑ, e' yéttsa̱itö ta̱ sacerdote kibi kanè méso,
e' kukuöña ulà bua'kka téttsa̱, e' kiè Malco. 11 Jesús tö iché Pedro a̱:
—Be' tabè blṓwa̱ne ikkuölit a̱. Ye' Yḗ tö íyi bacha'bacha i' mé ye' a̱, e' ta̱ ¿we̱s e' kḕ
yepawayö?

Jesús mítse̱r Anás wörki̱
(Mateo 26.57-58; Marcos 14.53-54; Lucas 22.54)

12 Eta̱ Roma ñippökwakpa ena iwökir kibi ena Skëköl wé shkëkipa tö Jesús klö'wé̱wa̱
mué̱wa̱ iulà a̱. 13 Ta̱ itsé̱mirakitö ke̱we Anás u a̱. Anás dör Caifás nua̱ki. Duas e' wa Caifás
dör judiowak sacerdote kibi. 14 Caifás e' tö iyë' judiowak wökirpa a̱ tö buaë idir ie'pa a̱ tö
wëm eköl ḕ ttèwa̱ ie'pa ulitane skéie.

Pedro iblé tö kḕ ie' wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.69-70; Marcos 14.66-68; Lucas 22.55-57)

15 Simón Pedro ena Jesús ttökata skà eköl, e'pa böl mirwa̱ Jesús itöki̱. Ittökata tso'
Pedro wapieie, e' su̱ule buaë sacerdote kibi wa̱, e' kue̱ki̱ ie' dewa̱ buaë Jesús ta̱ sacerdote
kibi upa a̱. 16 Erë Pedro a̱te̱ dur u'rki̱ ukkö tkër kañika̱ ee̱. Eta̱ ittökata su̱ule sacerdote
kibi wa̱, e' bite̱a̱ne ttök tayë tso' ukkö kkö'nuk e' ta̱ a̱s Pedro döwa̱. Eta̱ es Pedro dewa̱.
17 Eta̱ tayë dur ukkö kkö'nuk, e' tö Pedro a̱ ichaké:
—¿Yëne be' dör wëm klönewa̱ e' klé?
Ie' tö iiu̱té:
—Au, ye' kḕ dör iklé.
18 Ká̱ dör se̱se̱ë, e' kue̱ki̱ sacerdote kanè mésopa ena Skëköl wé shkëkipa tö bö' batséka̱
baiklè. Ee̱ Pedro de bö' baiklök ñies ie'pa ta̱.

Sacerdote kibi tö Jesús chaké
(Mateo 26.59-66; Marcos 14.55-64; Lucas 22.66-71)

19 Anás bak sacerdote kibi e' tö Jesús chaké ittökatapa ki̱ ena ttè wa ie' s'wöbla'we̱ke,
e' ki̱. 20 Jesús tö iiu̱té:
—Ke̱kraë ye' tté sulitane kukua. Ke̱kraë ye' tö s'wöbla'wé̱ se' ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱ ena
Skëköl wé a̱ wé̱ sulitane ñì dapa'u̱ke ee̱. Kḕ ye' wa̱ ì yëule akir. 21 ¿Iṓk be' tö ye' chaké? Ì
chéyö e' jche̱r wé̱pa wa̱ ye' ttsëule ichök, esepa wa̱. Ie'pa a̱ ichakṓ.
22 Mik e' ché Jesús tö, eta̱ Skëköl wé shkëkipa eköl tö ie' ppé iwö ki̱ iulatö wa ta̱ iché ia̱:
—¿We̱s be' tö sacerdote kibi iu̱tèmi es?

23 Jesús tö iiu̱té:
—Ì chéyö, e' dör suluë, e̱'ma ichṓ wé̱ isulune. Erë ì ché ye' tö e' dör moki̱, e' ta̱ ¿ì ki̱ be'
tö ye' ppé?
24 E' ukuöki̱ ta̱ Anás tö Jesús patkémi moule Caifás ska', e' dör judiowak sacerdote kibi.

Pedro tö ibléne tö kë̀ ie' wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.71-75; Marcos 14.69-72; Lucas 22.58-62)

25 E' dalewa Pedro duria̱ bö' baiklök ta̱ ichakérakitö:
—¿Yëne be' dör wëm klönewa̱ e' klé eköl?
Ie' iiu̱té:
—Au, ye' kë̀ dör ie' klé.
26 E' ukuöki̱ ta̱ sacerdote kibi kanè méso kukuöña tëa' Pedro tö, e' yami eköl tö ie' a̱
iché:
—Ye' tö be' sué̱ ie' ta̱, kal klṑ tso' tkëule ee̱.
27 Pedro tö iskà bléne ta̱ e' wösha̱ ta̱ dakro a̱ne.

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱
(Mateo 27.1-2,11-14; Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5)

28 Bla'mi, diwö tskirketke, eta̱ Jesús yéttsa̱rakitö Caifás u a̱ tsè̱mi judiowak wökir kiè
Pilato, e' ska'. E' kë̀ dör judiowak. Ie' tkëuleka̱ Roma wakpa wa̱ judiowak wökirie. Ee̱
ie'pa tö Jesús tsé̱mi. Judiowak é̱na Ie'pa Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wa̱k, e' kue̱ki̱
ie'pa kë̀ e̱' ia'wa̱kka̱. Ie'pa a̱ ta̱ shkèwa̱ yi kë̀ dör judiowak ese u a̱ e' dör ñá, e' kue̱ki̱ ie'pa
kë̀ dë'wa̱ Pilato u a̱. 29 E' kue̱ki̱ ie' dettsa̱ ie'pa ta̱ ttök, ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö:
—¿Ì ki̱ a' tö wëm e' kkateke?
30 Ie'pa tö iiu̱té:
—Wëm e' kë̀ tö íyi sulu wamblṑpa, e̱'ma sa' kë̀ wa̱ ie' mène be' ulà a̱.
31 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Itsú̱mine ta̱ ishu̱lṓ we̱s a' wakpa ttè dalöiëno e' tö ichè es.
Erë judiowak wökirpa tö iché:
—Kë̀ sa' a̱ ka̱wö mène s'ttökwa̱.
32 Mik e' ché ie'pa tö es, eta̱ e' wa Jesús tö we̱s ie' duörawa̱ e' yë', e' wà tka.* 33 Pilato
mía̱ne we̱shke̱ ta̱ Jesús kiéitö ta̱ ichakéitö:
—¿Be' dör judiowak blú?
34 Jesús tö iché ie' a̱:
—¿E' chaké be' tö be' wák e̱r wa, ö yile tö ye' ché be' a̱ e' kue̱ki̱?
35 Pilato tö iiu̱té:
—¿Ttsëskua ta̱ ye' dör judiowak? Be' wák ditséwöpa ena sacerdote wökir kibipa, e'pa
wa̱ be' debitu̱ ye' a̱ shu̱lè. ¿Ì sulu wamblébö?
36 Jesús tö iiu̱té:
—Moki̱ ye' dör blu', erë ì blúie ye' tso' e' kë̀ dë'ka̱ ká̱ i' ki̱. Imú dör es, e̱'ma ye' ttökatapa
ñippò̱mi a̱s judiowak wökirpa kë̀ tö ye' klö'wè̱wa̱. Erë ì blúie ye' tso' e' kë̀ dë'ka̱ ká̱ i' ki̱.
37 Eta̱ Pilato tö ie' a̱ ichaké:
—¿E̱'ma moki̱ be' dör blu'?
Jesús tö iiu̱té:
—Tṓ, we̱s be' iché e̱'ma es idir. Ye' dör blu'. Ye' ku̱ne' ká̱ i' a̱ ttè moki̱ e' choie, e' kue̱ki̱
ye' dë'bitu̱. Wé̱pa é̱na ttè moki̱ dalër esepa ko̱s tö ye' ttè iu̱teraë.
38 Pilato tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì dör ttè moki̱?

Pilato tö iché tö Jesús ttṓwa̱
(Mateo 27.15-31; Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25)

Pilato tö ichaké o̱ne ta̱ ie' skà dettsa̱ ttök judiowak ta̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

* 18:32 Juan 3.14 ena 12.32 sa̱ú̱.

—Ye' kë̀ wa̱ ì sulu ku̱ne Jesús ki̱. 39 Erë a' wöblanewa̱tke tö mik A' Yë́pa Yërulune Egipto
e' ké̱wö tkö'we̱ke, eta̱ s'wötëule e' yekettsa̱ èmine ye' tö eköl. ¿A' ki̱ ikiane tö a' blú e'
èmiyö?
40 Ie'pa tö iiu̱té a̱neule:
—¡Ie' kë̀ wöttsaar! ¡Barrabás wöttsö̀ö sa' a̱!
(Barrabás e' dör akblökwak.)

19

1 Eta̱ Pilato tö Jesús ppök patké ttsa' bata daloie wa. 2 Roma ñippökwakpa tö dika'kicha
yué wöshkiie ta̱ itkéka̱rakitö Jesús wökir ki̱ blu'ie. Ñies ie'pa tö datsi' daloshdalosh ese
iéka̱ iki̱ blu'ie iwayuoie. 3 E' ukuöki̱ ta̱ idewa̱rak tsi̱net ie' o̱'mik ta̱ iché ia̱:
—¡Be' dör judiowak blú! ¡Be' mú ka̱wö tkò buaë!
Tai̱ë ie'pa tö ippé iwö ki̱.
4 Pilato dettsa̱ne ta̱ iskà ché judiowak a̱:
—Isa̱ú, ye' mía̱ itsu̱kbitu̱ a̱s a' wa̱ ijche̱r tö ye' kë̀ wa̱ ttè ku̱ne ie' kkatoie.
5 Eta̱ Jesús dettsa̱ dika'kicha yöule wöshkiie, e' tkëuleka̱ iwökir ki̱ ta̱ ipaiëule blu' datsi'
daloshdalosh ese wa. Pilato tö iché:
—I' dör wëm e'. A' tö isa̱ú.
6 Mik sacerdotepa wökirpa ena Skëköl wé shkëkipa tö Jesús sué̱, eta̱ ie'pa tö iché
a̱neule:
—¡Iwötö̀́wa̱ krus mik! ¡Iwötö̀́wa̱ krus mik!
Pilato tö iché ie'pa a̱:
—Ye' kë̀ wa̱ ì ttè ku̱ne ie' ki̱, e' kue̱ki̱ itsú̱mine, iwötö̀́wa̱ a' wákpa tö krus mik.
7 Judiowak wökirpa tö iché ie' a̱:
—Sa' wa̱ ttè dalöiëno tso', e' tö ichè ie' ka̱wöta̱ ttèwa̱, ie' e̱' yë' tö ie' dör Skëköl Alà e'
kue̱ki̱.
8 Mik e' ttsé Pilato tö, eta̱ ie' kí̱ suane tai̱ë. 9 Ie' mía̱ne u shu̱a ta̱ Jesús a̱ ichakéitö:
—¿Wé̱ be' datse̱?
Erë Jesús kë̀ wa̱ iiu̱tëne yës. 10 Pilato tö iché ie' a̱:
—¿Iö̀́k be' kë̀ ttö̀ ye' ta̱? ¿Be' kë̀ wa̱ ijche̱r tö ye' a̱ ka̱wö tso' be' wötowa̱ krus mik ö be'
omine?
11 Jesús tö iiu̱té:
—Skëköl kë̀ wa̱ ka̱wö meule be' a̱, e̱'ma be' kë̀ a̱ we̱s ye' o̱nuk. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ye'
me'ttsa̱ be' ulà a̱, e'pa ki̱ inuí tso' be' tsa̱ta̱.
12 Eta̱ Pilato tö ibikeitséka̱ tai̱ë tö we̱s ie' a̱ Jesús armimine, erë judiowak tö iché ie' a̱
a̱neule:
—Be' ie' émine, e' ta̱ be' mía̱ romawak wökir kibi e' bolökie. Wé̱ e̱' chö̀ tö ie' dör blu',
ese dör se' wökir kibi e' bolök.
13 Mik e' ttsé Pilato tö, eta̱ Jesús tsu̱k patkéitö u'rki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' tkése̱r s'shu̱lo
kulé ki̱. E' a̱te̱ uitö ki̱ kiè hebreoie Gabatá ee̱ (e' wà kiane chè uitö yöule ák wa). 14 E' dör
Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'we̱ke e' chkì es, diwö detke bata a̱ ekkë. Eta̱
Pilato tö iché ie'pa a̱:
—¡I' dör a' blú!
15 Erë ie'pa tö iché a̱neule:
—¡Ittö̀́wa̱! ¡Ittö̀́wa̱! ¡Iwötö̀́wa̱ krus mik!
Pilato tö ie'pa a̱ iché:
¿I̱ma a' ibikeitsè tö ye' tö a' blú ttèwa̱mi?
Sacerdotepa wökirpa tö iiu̱té:
—Sa' blú eköl ë̀, e' dör romawak wökir kibi.
16 Eta̱ ie' tö iwé̱ Jesús ta̱ we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. Ie' tö iméttsa̱ iñippökwakpa ulà a̱ wötèwa̱
krus mik ta̱ ie'pa wa̱ imítse̱r.

Jesús wötéwa̱rakitö krus mik
(Mateo 27.32-44; Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43)
17 Eta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ Jerusalén, krus kue̱ramiitö michoë ká̱ kiè S'wökirdiche ee̱ (ká̱ e' kiè
hebreoie Gólgota). 18 Ee̱ ie'pa tö iwöté krus mik. Ñies wëpa böl sulusipa wötëne krus mik
wi̱'kë io̱'kë, Jesús a̱te̱ ie'pa shu̱sha̱ë. 19 Pilato tö ishtök patké kaltak ki̱, e' batséwa̱rakitö
Jesús krus mik. Ikitule e' tö ichè: “I' dör Jesús Nazaret wak dör judiowak blú e'.” 20 Wé̱
ie' wötéwa̱rakitö krus mik, e' a̱te̱ Jerusalén tsi̱net, e' kue̱ki̱ tai̱ë judiowak tö ikitule e'
sué̱. Ikitule ttè mañatökicha wa: hebreoie, latinie ena griegoie. 21 E' kue̱ki̱ judiowak
sacerdotepa wökirpa tö iché Pilato a̱:

—Kë̀ ishtar tö ie' dör judiowak blú. Ishtö́ tö ie' e̱' chö̀ tö ie' dör judiowak blú.

22 Erë Pilato tö iiu̱té:

—Ì shtétke ye' tö, e' shtétkeyö, iméa̱ttkeyö es.

23 Roma ñippökwakpa tö Jesús wötéwa̱ krus mik, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö idatsi' blatélor
ie'pa tkël a̱. Erë Jesús datsi' batsì̱ë e' a̱te̱. Datsi' e' yöule alabo, 24 e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché ñì
a̱:

—Kë̀ se' tö ijchèlor. Mishka inuk ákwöla wa isuo̱ie tö yi ulà a̱ ia̱tmi.

Es itka we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: “Ye' datsi' blabatsélor ie'pa tö ñì
a̱, ta̱ inérak ákwöla wa isuo̱ie tö yi ulà a̱ ye' datsi' batsì̱ë e' a̱tmi.”* Es Roma ñippökwakpa
tö iwé̱.

25 Krus o̱'mik Jesús mì ena imila ena María dör Cleofás alaköl ena María Magdala wak
e'pa iëte̱r. 26 Mik Jesús tö imì ena ittökata dalër tai̱ë ie' é̱na, e'pa sué̱ iëte̱r ee̱, eta̱ ichéitö
imì a̱:

—A tayë, se̱ be' alà dur.

27 Eta̱ ie' tö iché ttökata ñe' a̱:

—Se̱ be' mì dur.

Es ittökata ñe' wa̱ Jesús mì mítse̱r kkö'nè ie' u a̱.

Jesús duowa̱
(Mateo 27.45-56; Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49)
28 Jesús wa̱ ijche̱r buaë tö ì u̱k ie' dë'bitu̱, e' wakaneo̱ne. Ñies ttè kitule Skëköl yëkkuö
ki̱, a̱s e' wà tkö̀, e' kue̱ki̱ ie' tö iché: —Ye' e̱r sine.
29 Eta̱ ee̱ tka̱' tkër, e' a̱ vino shköshköë tso'. E' wa ie'pa tö suiyök nuwé̱ka̱, ta̱ itkéka̱ kal
kiè hisopo, ese ulatska ki̱, ta̱ itkéwa̱ ie' kkö̀ a̱. 30 Ie' tö ikuyé ta̱ ichéitö:

—Ì ko̱s u̱k ye' dë'bitu̱, e' wakaneo̱netke.

E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' wöéwa ta̱ iwiköl émiitö, es iduowa̱.

Jesús nu tkérakitö ichane a̱ kuaböt wa
31 Ka̱wö e' wa, judiowak e̱' katablöke Ie'pa Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö
tkö'we̱kerakitö bule es, e' yöki̱. Bule es e' dör e̱no diwö. Erë e̱no diwö e' batseitseke
tai̱ë shu̱te̱ ie'pa tö, e' kue̱ki̱ ie'pa wökirpa kë̀ ki̱ ikiane tö pë' wötëulewa̱ krus mik, esepa
nu mèa̱t dö̀ bule es. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ikié Pilato a̱ tö itu' pu̱klor patkö́ a̱s iduölur bet ta̱
inú öwarakitö i̱ski̱ wötèwa̱. 32 Eta̱ Roma ñippökwakpa mía̱, ta̱ wëm ke̱we e' tu' pé̱wa̱, e'
ukuöki̱ ta̱ ñies iëköl wötënewa̱ Jesús ta̱ krus mik, e' tu' pé̱wa̱. 33 Erë mik ie'pa de Jesús
ska', eta̱ ie'pa tö isué̱ tö iduowa̱tke. E' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ itu' pa̱newa̱.
34 Erë ñippökwak eköl, e' tö Jesús nu àr e' tké kuaböt wa ichane a̱ ta̱ pë́ ena di' dettsa̱.
35 E' ko̱s tka, e' sué̱ ye' tö ye' wák wöbla wa, e' chök ye' tso' a' a̱. Ì chekeyö, e' dör moki̱.
Ye' wa̱ ijche̱r tö e' dör moki̱. Ipakekeyö a' a̱ a̱s a' e̱rblö̀ ie' mik. 36 E' ko̱s tka a̱s ì tso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ e' wà tkö̀, e' tö ichè: “Ie' diché kë̀ pa̱rpawa̱ yës.”† 37 Ikitule skà tö ichè:
“Ie' tkëule kuaböt wa, e' sue̱raë ie'pa tö.”‡

* 19:24 Salmo 22.18 † 19:36 Salmo 34.20 ‡ 19:37 Zacarías 12.10

Jesús nu wötéwa ie'pa tö pö a
(Mateo 27.57-61; Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56)

38 E' ukuöki ta wëm de eköl kiè José Arimatea wak, e' dör Jesús klé eköl, erë ie' suane
judiowak wökirpa yöki, e' kueki ie' dör iklé eköl kȅ jcher yi wa ese. Ie' tö Pilato a kawö
kié Jesús nu tsukmi blè. Pilato tö ie' a ikéwö mé, eta ie' mía ta Jesús nu mítser iwa.
39 Nicodemo dë'rö ttök Jesús ta nañewe, e' wák debitu José ta. Kapöli tso' s'nu patioie
as kȅ inurwa bet, e' debitu Nicodemo wa dȍ kilo dabom mañayök (30) ekkë. Kapöli e'
shutule kiȍ masmas kiè mirra ena áloe ese wa. 40 Ie'pa böl tö Jesús nu patréwa datsi'tak
batsìë bua'bua saruru nuuleka kapöli e' wa wes judiowak wöblar es. 41 Wé Jesús du'wa
krus mik, ee tsinet kal klȍ tso' tkëule. E' a ákuk tso' biule et s'nu blóie, erë kam s'nu
blëria. 42 Pö e' ate tsinet wé Jesús dunewa ee, ñies judiowak eno diwö döketke, e' kueki
ie'pa tö Jesús nu blé ee.

20

Jesús shkenekane
(Mateo 28.1-10; Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12)

1 Eno diwö, e' bule es bla'mi, ká ià ttsettseë ta María Magdala wak mía wé Jesús nu
blëne ee. Ie' tö isué tö ák wa ákuk kkȍ wötëule, e' sinettsa bánet. 2 Ie' tunemi bet wé
Simón Pedro ena Jesús ttökata skà tso' ee. Ittökata e' dalëritsök ie' bak taië. Ta ichéitö
ie'pa a:

—¡Yile wa Skëkëpa nu minetser! ¡Kȅ sa' wa ijcher tö wes ie'pa tö iwé!

3 Ie'pa míyal pö a. 4 Ie'pa böl tunemirak, erë Jesús ttökata ñe' tunemi bet Pedro tsata,
e' kueki ie' demi kewe pö a. 5 Ee ie' e' wöéwa ta iká sué ákuk shua. Jesús nu kȅ ku'. Ie' tö
datsi' wa Jesús nu parratewa e' ȅ sué, erë kȅ ie' minewa ákuk a iweblök. 6 Ie' itöki Simón
Pedro debitu míwa ákuk a ta ñies e' ȅ suéitö. 7 Ñies datsi'tak wa Jesús wökir monewa, e'
suéitö wörrat tër bánet. 8 Jesús ttökata de kewe, e' míwañak ákuk a ta isuéitö ta iklö'wéitö
tö moki Jesús shkenekane. 9 Kam ie'pa éna iwà arwa tö Jesús kawöta shkenukkane wes
ikitule Skëköl yëkkuö ki es. 10 E' ukuöki ta ittökatapa böl míyalne wé ikapökerö ee.

María tö Jesús sué shkeulekane
(Marcos 16.9-11)

11 María iù dur ákuk kkȍ a. Ie' iukeia ta ie' e' wöéwa ká sauk ákuk a. 12 Eta Skëköl
biyöchökwakpa suéitö böl idatsi' saruruë, e'pa tulur wé Jesús nu bak tër ee. Eköl tkër wé
iwökir bak tër ee, iëköl tkër wé iklö bak tër ee. 13 Ie'pa tö María a ichaké:

—A tayë, ¿ì ieitseke be' tö?

Ie' tö ie'pa iuté:

—Ye' Këkëpa nu minetser yile wa. Kȅ ye' wa ijcher tö wes ie'pa tö iwé.

14 E' wösha ta María wötrée ta ee Jesús dur. Ie' tö isué erë ie' kȅ wa isunewa tö Jesús
idir. 15 Jesús tö ie' a ichaké:

—A tayë, ¿Ì ieitseke be' tö? ¿Yi yuleke be' tö?

María tö ibikeitsé tö ee idur e' dör kal klȍ tso' tkëule, e' kanéukwak, e' kueki ie' tö iché
ie' a:

—A këkëpa, be' wa iminetser, e' ta ichő ña wé be' tö iblé, as ye' mi' itsuk.

16 Eta Jesús tö iché ie' a:

—¡A María!

Ta María e' wötrée ta ichéitö ie' a hebreoie:

—¡Rabuni! (e' wà kiane chè: “S'wöbla'ukwak”)

17 Jesús tö iché ie' a:

—Ye' ốwa. Kam ye' mi'ka ye' Yế ska', e' kueki kȅ ye' wöklö'waria. Erë be' yú ichök ye'
ttökatapa a tö ye' mi'kekane ye' Yế ska', e' dör a' Yế ñies. Ie' dör ye' Këköl, a' Këköl ñies.

[18] Eta̱ María Magdala wak mía̱ Jesús ttökatapa ska', ta̱ ichéitö: “Ye' tö Skëkëpa sué̱.”
Ñies ì ko̱s ché Jesús tö ie' a̱, e' pakéneitö Jesús ttökatapa a̱.

Jesús e̱' kkaché ittökatapa a̱
(Mateo 28.16-20; Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49)

[19] E̱no diwö, e' bule es nañewe ta̱ Jesús ttökatapa tulur ñita̱ u etkue ȅ a̱. Ie'pa suane
judiowak wökirpa yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa u wékkö wötë'tkër darërë. Erë e' bet ta̱ ie'pa tö
isué̱ tö Jesús de dur ie'pa shu̱a̱. Ie' tö ie'pa shke̱'wé̱ ttè i' wa:
—¡A' se̱nú bȅrë!
[20] Mik e' ché o̱ne ta̱ ie' tö iulà ena ichane shka̱'ule, e' itȍ kkaché ie'pa a̱. Eta̱ ittökatapa
ttsë'ne buaë tö Skëkëpa sué̱ne ie'pa tö ttsë'ka. [21] Ie' tö iskà ché ie'pa a̱:
—¡A' se̱nú bȅrë! We̱s ye' Yḗ tö ye' patkë'bitu̱ ká̱ i' a̱ ie' ttè pakök, es ye' tö a' patkémi
ye' ttè pakök.
[22] Ie' tö ie'pa wöiké siwa̱' wa ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Wiköl Batse'r kiṓwa̱ buaë a' tö a' e̱r a̱. [23] Yi ki̱ íyi sulu nuí̱ tso', ese olo'yé a' tö, e' ta̱
ñies Skëköl tö ilo'yeraë iki̱. Yi ki̱ íyi sulu nuí̱ tso', ese kȅ olo'yane a' wa̱, e' ta̱ ñies Skëköl
kȅ tö ilo'yepa iki̱.

Tomás tö Jesús sué̱ne ttsë'ka

[24] Jesús ttökatapa dabom eyök ki̱ böl (12), e' eköl kiè Tomás, e' kiè ñies Dídimo. Ie' kȅ
ku̱' imale̱pa ta̱ mik Jesús dë'dur ie'pa shu̱a̱ eta̱.
[25] E' kue̱ki̱ ie'pa tö iché ie' a̱:
—Sa' tö Skëkëpa sué̱.
Erë Tomás tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' kȅ wa̱ iulà shka̱'ule clavo wa, e' itȍ su̱ne, ye' kȅ wa̱ ye' wák ulatska patkënewa̱ itȍ
a̱, ye' kȅ wa̱ ye' ulà patkënewa̱ ichane shka̱'ule e' a̱, e̱'ma ye' kȅ tö yi ttè klö'we̱pa yës.
[26] Ká̱ de pàköl, eta̱ Jesús ttökatapa skà iënene iu a̱, eta̱ Tomás tso'ñak ie'pa ta̱. U wékkö
wötë'tkër, erë Jesús skà dedurne ie'pa shu̱a̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—¡A' se̱nú bȅrë!
[27] E' ukuöki̱ ta̱ ichéitö Tomás a̱:
—Be' ulatska patkṓwa̱ ye' ulà shka̱'ule a̱, eta̱ isa̱ú. Be' ulà patkṓwa̱ ye' chane shka̱'ule
e' a̱. Kȅ ibikeitsaria̱ bötböt. ¡Iklö'ú̱!
[28] Eta̱ Tomás tö iiu̱té:
—¡Be' dör ye' Blú! ¡Be' dör ye' Këköl!
[29] Jesús tö iché ie' a̱:
—Be' ye' sué̱, e' kue̱ki̱ be' e̱rblé ye' mik. Erë wé̱pa e̱rblé ye' mik, erḗ kȅ iwa̱ ye' su̱ne,
¡ayëcha buaë esepa!

Yëkkuö i' wà dör i' es

[30] Ì kȅ o̱r yi a̱ ese o̱' taie̱ Jesús tö ittökatapa wörki̱ ikkachoie tö yi dör ie', ese kibiie
kȅ kitule yëkkuö i' ki̱. [31] Erë yëkkuö i' shtekeyö a̱s a' tö iklö'ù̱ tö Jesús dör Skëköl Alà
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. Ñies ishtekeyö a̱s se̱ne michoë dȍ a' ulà a̱, a' e̱rblȍ ie' mik
e' wa.

21

Ittökatapa kul tö Jesús sué̱ne ttsë'ka

[1] E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' kkachéne ittökatapa a̱ batsöri kiè Tiberias, e' kkömik. E' pakè
dör i' es: [2] Ittökatapa ñì dapa'wé̱ ee̱, e'pa dör Simón Pedro, Tomás (e' kiè ñies Dídimo),
Natanael (e' dör ká̱ kiè Caná a̱te̱ Galilea e' wak), Zebedeo ala'r böl tso'ñak, ñies Jesús
ttökatapa skà böl tso'ñak. [3] Simón Pedro tö iché ie'pa a̱:
—Ye' mía̱ nima klö'u̱k kla' wa.
Ie'pa tö iiu̱té:

—Sa' mi'keñak be' ta̱.
Eta̱ ie'pa míyal ta̱ ie̱' iéka̱rak kanò a̱. Erë e' nañewe ie'pa kȅ wa̱ nima klöo̱ne yës. 4 Mik
ká̱ ñirketke, eta̱ Jesús demi batsöri kkömik, erë ittökatapa kȅ wa̱ ijche̱r tö ie' idir. 5 Ie' tö
ie'pa a̱ ichaké:
—A wëpa, ¿a' nima klöne?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Au, kȅ sa' wa̱ iklöne yës.
6 Eta̱ ie' iché:
—A' kla' u̱yő ulà bua'kka kke̱, eta̱ nima klördaë.
Eta̱ ie'pa tö iu̱yé ta̱ iwà klöne tai̱ë, kȅ dë'ka̱ia̱ ie'pa ki̱. 7 Eta̱ ittökata dalër tai̱ë ie' é̱na,
e' tö iché Pedro a̱:
—¡Skëkëpa Jesús idir!
Mik Simón Pedro tö ittsé tö Skëkëpa Jesús idir, eta̱ bet idatsi' iéka̱neitö, ie' dur kiparuó
ȅ mik kaneblök e' kue̱ki̱. Eta̱ ie' e̱' ppée di' a̱ ulaiklémi dȍmi Jesús ska'. 8 Jesús ttökatapa
male̱pa wa̱ kanò datse̱ batsöri kkömik, kla' wà deka̱ chië, e' kue̱ratse̱ e̱nae̱na. Ie'pa tso'
kukuie batsöri kkȍ a̱, cien metro ekkë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö kla' kue̱ratse̱. 9 Mik ie'pa e̱' yéttsa̱
kanò a̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ bö' ñarke, e' ki̱ nima me'r etö. Ñies pan tso'. 10 Eta̱ Jesús tö iché:
—Nima klö'wé̱ a' tö, e' we̱le tsú̱bitu̱.
11 Simón Pedro e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ ikla' wà deka̱ chië nima blublu ȅ wa, e' yéttsa̱itö ká̱ sí
ki̱. Nima döka̱ cien eyök kí̱ dabom ske̱yök kí̱ mañatö (153). Nima e' dör tai̱ë, erë ikla' kȅ
butsolone. 12 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—A' shkő chkök.
Ie'pa wa̱ ijche̱r tö Skëkëpa Jesús idir, e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ wa̱ ie' a̱ ichakine tö ¿be' dör yi?
13 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ bö' kkömik ta̱ pan ena nima klö'wé̱itö blaté méitö ittökatapa a̱.
14 I' ta̱ mañatökicha Jesús e̱' kkachéne ittökatapa a̱ ishke̱neka̱ne e' ukuöki̱.

Jesús tté Pedro ta̱

15 Ie'pa chké o̱ne ta̱ Jesús tö ichaké Simón Pedro a̱:
—A Simón, Juan alà, ¿be' é̱na ye' dalëne, ye' ttökatapa male̱pa é̱na ye' dalër, e' tsa̱ta̱?
Pedro tö iiu̱té:
—A Këkëpa, be' wa̱ ijche̱r tö be' dalëne ye' é̱na.
Jesús tö iché ia̱:
—E̱'ma wé̱pa dör ye' icha, esepa kkö'nú ña buaë we̱s obeja kkö'nukwakpa tö iobejala
kkö'neke buaë es.
16 Jesús tö iskà chakéne:
—A Simón, Juan alà, ¿be' é̱na ye' dalëne?
Pedro tö ie' a̱ iché:
—A Skëkëpa, be' wa̱ ijche̱r tö be' dalëne ye' é̱na.
Jesús tö iché:
—E̱'ma wé̱pa dör ye' icha, esepa kkö'nú ña buaë we̱s obeja kkö'nukwakpa tö iobejala
kkö'neke buaë es.
17 Jesús tö Pedro a̱ iskà chakéne i' ta̱ ide mañatökicha.
—A Simón, Juan alà, ¿be' é̱na ye' dalëne?
Jesús tö Pedro a̱ ichaké mañatökicha, e' kue̱ki̱ Pedro e̱rianeka̱. Ie' tö Jesús iu̱té:
—A Skëkëpa, ì ko̱s jche̱r be' wa̱. Be' wa̱ ijche̱r tö be' dalëne ye' é̱na.
Jesús tö ie' a̱ iché:
—E̱'ma wé̱pa dör ye' icha, esepa kkö'nú ña buaë we̱s obeja kkö'nukwakpa tö iobejala
kkö'neke buaë es. 18 Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö mik be' bak duladula, eta̱ be' wák e̱' paiöke
ena be' mi'ke wé̱ be' wák shkak ee̱. Erë mik be' dewa̱ wö'kela sia̱rëla, eta̱ be' ulà shu̱löraë
ta̱ o̱'ka tö be' ki̱ datsi' ieraë ta̱ be' tse̱ramiitö wé̱ be' kȅ shkak ee̱.
19 Ttè e' wa Jesús tö iwaché Pedro a̱ tö we̱s ie' duörawa̱, e' wa ie' tö Skëköl ki̱keraka̱. E'
ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ia̱:

—Be' e̱' tkö́wa̱ darërë ye' ttökataie ke̱kraë.

Ittökata dalër tai̱ë Jesús é̱na, e' pakè

20 Pedro e̱' wötrée tö isué̱ tö Jesús ttökata dalër tai̱ë ie' é̱na, e' datse̱ ie'pa itöki̱. Mik
Jesús ttökatapa bata chka' ie' ta̱, eta̱ ittökata e' e̱' tkése̱r tkër Jesús o̱'mik ta̱ ie' a̱ ichakéitö,
“A Skëkëpa, ¿yi tö be' wömerattsa̱?” 21 Mik Pedro tö isué̱ Jesús ttökata e' datse̱ ie'pa itöki̱,
eta̱ ie' tö Jesús a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, be' ttökata datse̱ se' itöki̱ ¿ì tkö̀mi e' ta̱?
22 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' ki̱ ikiane tö ie' a̱t ttsë'ka dö̀ mik ye' döne ekkë, e' ta̱ ¿we̱s e' de be' yöki̱? Be' e̱'
tkö́wa̱ darërë ye' ttökataie ke̱kraë.
23 Ttè e' kue̱ki̱ Jesús ttökata e' tté ti̱neka̱ iyamipa shu̱a, tö kë̀ iduö̀pawa̱. Erë Jesús kë̀ wa̱
iyëne tö kë̀ iduö̀pawa̱. Ë́ ie' tö iché: “Ye' ki̱ ikiane tö ie' a̱t ttsë'ka dö̀ mik ye' döne ekkë,
e' ta̱ ¿we̱s e' de be' yöki̱?”
24 Jesús ttökata e' tso' ttè i' pakök a' a̱, e' tso' ttè i' shtök yëkkuö i' ki̱. Sa' wa̱ ijche̱r tö
ttè i' dör moki̱ë.
25 Jesús tö ì skà o̱' tai̱ë, e' ko̱s shtö́pa yëkkuö ki̱, e̱'ma ye' iklö'wé̱ tö yëkkuö kitule e' ko̱s
kë̀ chöpaka̱ ká̱ i' a̱.

Ì o̱' Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö e' pakè
Hechos

Yëkkuö i' dör yëkkuö skà kit Lucas tö Teófilo a̱ e', i' ta̱ ide böt. Itsá̱ kite̱ ie' a̱ e' dör ì o̱' Skëkëpa Jesús tö e' pakè. Ie' mine'ka̱ ká̱ jaì a̱ e' ukuöki̱ ta̱ ì kí̱ o̱' ie' tö ká̱ i' ki̱ ittekölpa tsá̱ e'pa wa Wiköl Batse'r batamik, e' pakè Lucas tö yëkkuö i' ki̱.

Ka̱m Jesús mi'ka̱ne ká̱ jaì a̱ e' yöki̱ ie' tö ittekölpa tsá̱ e'pa patké ttè i' wa: Mik Wiköl Batse'r de a' ki̱, eta̱ ie' tö diché meraë a' a̱ ye' ttè pakoie. A' miraë ipakök s'tso' ko̱s Jerusalén e'pa a̱. Ñies ipakeraë a' tö s'tso' Judea ká̱ male̱pa a̱ ena Samaria ena ká̱ wa'ñe dö̀ wé̱ íyök e̱rkerö ee̱. E' tso' kitule yëkkuö i' ki̱ 1.8 ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ ì o̱' Skëköl tö Pedro wa Jerusalén ena Judea ká̱ male̱pa ena Samaria e' tté tso' kitule yëkkuö i' ki̱.

E' ukuöki̱ ta̱ Pablo tö Jesús tté buaë paka' ká̱ tai̱ë wakpa a̱ e' tté kit Lucas tö yëkkuö i' ki̱. Yëkkuö i' wa Lucas tö se' a̱ ikkachè tö Jesús dör sulitane tsa̱tkökwak.

Lucas bak s'kapeyökwakie. Iekkë ta̱ ká̱ ko̱s wé̱ Pablo dë'rö ee̱ Lucas mir ie' ta̱. E' kue̱ki̱ Lucas tö isu̱' iwák wöbla wa tö we̱s Skëköl kaneblë' Pablo wa. E' tté tso' kitule yëkkuö i' ki̱.

Skëköl tö iWiköl patkeraë

[1-2] A këkë Teófilo, ì o̱' Jesús tö ena ì wa s'wöblao̱'itö kuaë dö̀ mik imineka̱ ká̱ jaì a̱, e'
ko̱s paka' ye' tö be' a̱ yëkkuö tsá̱ kityö e' ki̱. Ka̱m ie' mi'ka̱ne ká̱ jaì a̱, e' yöki̱ ì kiane ie' ki̱
tö ittekölpa tsá̱ shu̱kitbakitö, e'pa tö iwè̱, e' u̱k ie'pa kéitö Wiköl Batse'r wa. [3] Ie' köte̱wa̱
shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ ie' wák e̱' kkayëne tai̱ë ie'pa a̱ döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40) ekkë.
Es ie' tö ie'pa a̱ ikkaché tö moki̱ ie' tso'ne ttsë'ka. Ñies ie' tö ì blúie Skëköl tso' e' tté paké
ie'pa a̱. [4] Ká̱ et ta̱ ie' tso' ittekölpa tsá̱ e'pa ta̱, ta̱ ichéitö ia̱rak:

—A' kë̀ kàne e̱' yöktsa̱ Jerusalén. Ye' Yë́ kablë' iWiköl patkök a' a̱ yë' ye' tö a' a̱, e' panú
dö̀ mik ide eta̱. [5] Juan tö s'wösuk di' a̱, erë ká̱ kë̀ tkö̀pa tai̱ë ta̱ Skëköl tö a' ierawa̱ iWiköl
Batse'r a̱.

Jesús mineka̱ ká̱ jaì a̱

[6] Mik Jesús ttekölpa tsá̱ ñì dapa'wé̱ka̱ ie' ta̱, eta̱ e'pa tö ie' a̱ ichaké:

—A Skëkëpa, ¿i' ta̱ be' tö se' wakpa tkekeka̱ne se' Israel aleripa, e' wökirpaie?*

[7] Ie' tö iiu̱té:

—E' ké̱wö kë̀ mène a' a̱ jche̱noie. E' ké̱wö tso' ye' Yë́ wa̱ klöuletke. [8] Erë mik Wiköl
Batse'r de a' ki̱, eta̱ ie' tö diché meraë a' a̱ ye' tté pakoie. A' miraë ipakök s'tso' ko̱s
Jerusalén e'pa a̱. Ñies ipakeraë a' tö s'tso' Judea ká̱ male̱pa a̱ ena Samaria ena ká̱ wa'ñe
dö̀ wé̱ íyök e̱rkerö ee̱ e'pa a̱.

[9] Mik ie' tö e' ché o̱ne, eta̱ ibutsé̱ka̱ mía̱ ká̱ jaì a̱ ie'pa wörki̱ ta̱ ichowa mò shu̱a̱ kë̀ wër
ta̱'ia̱. [10] Ie'pa tso' ká̱ sa̱uk ká̱ jaì a̱ krereë tö we̱s imichoka̱, e' dalewa bet wëpa böl datsi'
saruruë de iëte̱r ie'pa o̱'mik. [11] E'pa tö iché ia̱rak:

—A Galilea wakpa ¿ió̱k a' iëte̱ria̱ ká̱ sa̱uk ká̱ jaì a̱? Jesús bak a' shu̱a̱ e' mítse̱r Skëköl wa̱.
We̱s a' tö isué̱ tö imía̱ ká̱ jaì a̱, e' su̱ë idörane ká̱ i' ki̱.

Matías a̱te̱ Judas skéie

[12] Eta̱ Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tso' Olivo ké̱bata a̱, ie'pa bite̱a̱ne Jerusalén. E' ñalé̱ dör
we̱kkë ulat ka̱wö mène judiowak a̱ shkoie e̱no diwö a̱ ekkë.† [13] Mik ie'pa dene Jerusalén
ta̱ ie'pa tkaka̱ u etkuö ki̱ wé̱ ikapökerak ee̱. Ee̱ itso'rak Pedro, Juan, Santiago, Andrés,
Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Santiago Alfeo alà, Simón Celote, ñies Judas Santiago

* 1:6 Israel aleripa e' wökirpaie: Jesús ttekölpa tso'ia̱ ibikeitsök tö ie' e̱' tkökeka̱ Israel aleripa blúie ie'pa ká̱ ki̱ ta̱ ie'pa tkekeka̱ ie' kayuapaie. † 1:12 shkoie e̱no diwö a̱ ekkë: E' dör kilómetro etk ulatök.

alà. 14 Ie'pa ulitane ñì dapa'u̱ke ke̱kraë ttök S'yḗ ta̱. Alakölpa we̱lepa ena María, Jesús mì,
ena Jesús ëlpa, e'pa tso'ñak ie'pa ta̱ ttök S'yḗ ta̱.
15 Jesús mik e̱rblökwakpa e̱' dapa'u̱ke e'pa döka̱ cien eyök ki̱ dabom böyök ekkë ulatök
(120). E' ké̱wö ska' ta̱ Pedro e̱' kéka̱ ie'pa wörki̱ ta̱ ichéitö: 16 “A yamipa, i̱ma Judas yë'
Wiköl Batse'r tö se' blú bak David e' wa, e' wà tka we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es.
Judas wa̱ pë' míne Jesús klö'u̱kwa̱. 17 Ta̱ ie' bak Jesús kléie we̱s se' es, ie' bak kaneblök
Jesús ta̱ we̱s se' es. 18 (Ie' tö ì sulu wamblë', e' ské wa ie' tö ká̱ tué̱ et. E' ukuöki̱ ta̱ ie'
anebitu̱ wöwakköt ñawi tskinewa̱ ta̱ iñattse̱ yërulune. 19 Mik Jerusalén wakpa tö ttè e'
ttsé, eta̱ ká̱ e' kiè méka̱rakitö iwákpa ttè wa Hacéldama e' wà kiane chè S'pḗ Ké̱). 20 Es
itso' kitule Skëköl yëkkuö kiè Salmo e' ki̱ e' tö iché i' es:

‘A̱s ie' u weir
ñies a̱s kȅ yi se̱ria̱ e' a̱.’‡

Ñies ichéitö:
‘O̱'ka múka̱ iskéie ie' kanè méa̱t e' kanéu̱kne.’ ”§

Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱.
21 “Wëpa tso' í̱e̱ e'pa manetwa̱ se' ta̱ ke̱kraë Jesús bakia̱ se' shu̱a̱ eta̱. 22 Mik Juan tö
Jesús wösuk e' ko̱s ta̱ ie'pa tso'ñak se' ta̱ dȍ mik Jesús minea̱ ká̱ jaì a̱ eta̱. Se' ka̱wöta̱ wëpa
ekkëpa shu̱shtök eköl se' kí̱ie a̱s itö Jesús shke̱neka̱ne, e' tté pakȍ se' ta̱.”
23 Es ie'pa tö wëpa shu̱shté böl. Eköl kiè José, e' kiè Justo ñies. E' kkabata dör Barsabás.
Iëköl kiè Matías. 24 Eta̱ ie'pa tö ikié S'yḗ a̱ i' es: “A Skëköl, be' wa̱ sulitane e̱r su̱ule buaë.
E' kue̱ki̱ ikkachṓ sa' a̱ wé̱ne shu̱shté be' tö 25 a̱s ia̱t Jesús ttekölpa tsá̱ e' kí̱ie Judas skéie.
Judas e̱' wamblé sulu, e' kue̱ki̱ ie' tö kanè e' méa̱t ta̱ imí̱a weinuk wé̱ ika̱wöta̱ weinuk e̱e̱.”
26 Eta̱ ie'pa iné isuo̱ie tö wëpa böl shu̱shtétke ie'pa tö e' wé̱ne kiè dömittsa̱. Eta̱ Matías
kiè dettsa̱. Es ie' a̱te̱ Jesús ttekölpa tsá̱ e' kí̱ie imale̱pa döka̱ dabom eyök ki̱ eköl (11) e'pa
ta̱.

2

Wiköl Batse'r de Jesús mik e̱rblökwakpa ki̱

1 Mik Pentecostés ké̱wö* de, eta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa ko̱s tso' dapaule ek tsi̱ní ȅme.
2 E' bet ta̱ ká̱ jaì a̱ ì blane tai̱ë we̱s siwa̱' darërëë es, e' blane u shu̱ ko̱s a̱ wé̱ ie'pa tso' e̱e̱.
3 Eta̱ ie'pa tö isué̱ tö idebitu̱ tai̱ë ku'ie bö' wörkua su̱ë, e' a̱ne ie'pa ulitane ki̱ et et. 4 Eta̱
ie'pa a̱ Wiköl Batse'r iënewa̱ ta̱ eköl eköl ttémi ká̱ bánet wakpa ttȍ wa kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ we̱s
Wiköl Batse'r tö ie'pa ké ttök es.
5 E' ké̱wö ska' ta̱ judiowak tö Skëköl dalöieta̱' datse̱ ká̱ ulitane ki̱, esepa tso' tai̱ë
Jerusalén. 6 Mik ie'pa tö Jesús mik e̱rblökwakpa aláneka̱ tai̱ë e' ttsé, eta̱ ie'pa e̱' dapa'wé̱ka̱
ikí̱ ttsök bua'ie. Ie'pa tö ittsé eköl eköl iwákpa ttȍ wa kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ es. E' kue̱ki̱ ie'pa
tkinewa̱ tai̱ë. 7 Ie'pa wökranewa̱ ta̱ ichérakitö ñì a̱:
—¿A'ka̱ ie'pa kȅ dör Galilea wakpa tso' ttök? 8 ¿We̱s se' ulitane tso' ittsök tö ie'pa
ttöke se' ulitane ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa? 9 Í̱e̱ se' shu̱a̱ se' tso' datse̱ Partia, Media, Elam,
Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, 10 Frigia, Panfilia, Egipto ena ká̱ tso' Libia
a̱te̱ tsi̱net Cirene kke̱. Ñies pë' datse̱ Roma se̱rke í̱e̱ esepa tso' í̱e̱. 11 Se' we̱lepa dör
judiowak chökle. We̱lepa kȅ dör es, esepa e̱' yö'bak judiowakie. Ñies se' tso' í̱e̱ datse̱
Creta ena Arabia. Erë ì ko̱s kaneo̱' Skëköl tö buaë e' chök ie'pa tso' e' a̱ne buaë se' é̱na se'
wákpa ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ e' wa.

‡ 1:20 Salmo 69.25 § 1:20 Salmo 109.8 * 2:1 Pentecostés ké̱wö: Pentecostés wà kiane chè Ká̱ Dabom Ske̱yök ké̱wö. Judiowak tö Ie'pa Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wé̱ o̱ne, e' ki̱ ká̱ de dabom ske̱yök, eta̱ ka̱wö skà tkö'we̱ke ie'pa tö e' kiekerakitö Pentecostés. Ñies e' ké̱wö kièrakitö Iyiwö Shtök Ké̱wö. Ka̱wö e' dör wëstela choie Skëköl a̱ iyiwö kite̱ e' ki̱. Éxodo 23.16 sa̱ú̱.

12 E' kue̱ki̱ ie'pa ulitane wökrarulune tai̱ë iki̱ttsök. Ie'pa wöa̱ ká̱ chowa. Ie'pa ñì
chakérak:
—Íyi ikkë, ¿i̱ma e' wà kiane chè?
13 Erë we̱lepa tö Jesús mik e̱rblökwakpa wayué sulu ta̱ ichérakitö:
—Ie'pa tteke blo' tö.

Pedro tö ttè paké

14 Eta̱ Pedro e̱' duéka̱ shkë'ka Jesús ttekölpa tsá̱ male̱pa döka̱ dabom eyök ki̱ eköl (11),
e'pa ta̱. Ie' tö iché sulitane a̱ a̱neule: “A yamipa judiowak, ñies a' ulitane se̱rke Jerusalén.
Íyi ikkë e' wà pakekeyö a' a̱. Ye' ttö̀ ttsö́ buaë a' tö. 15 Sa' kè̱ tteku̱' blo' tö we̱s a' tö ibikeitsè
es. E̱rpa diwö de su̱li̱tu (9) bla'mi, diwö ikkë kè̱ yi e̱' ttöta̱'ka̱ blo' wa. 16 Erë ì tköke sa' ta̱,
e' dör we̱s Skëköl ttekölkiè Joel, e' tö iyë'a̱tbak es. Ie' tö iyë'a̱t i' es:
17 ‘Skëköl tö ichè tö mik ká̱ i' e̱rkewatke,
eta̱ ye' tö ye' Wiköl patkeraë sulitane ki̱.
E' kue̱ki̱ a' ala'r, wëpa ena alakölpa,
ekkëpa ko̱s ttöraë we̱s ye' ttekölpa es.
A duladulapa a̱ ilè kkayërdaë kabsue̱ie ie'pa kè̱ ku̱' kapökwa̱ e' dalewa.
Ñies a' këkëpa a̱ ilè kkayërdaë kabsuè̱ a̱.
18 Ñies e' ké̱wö ska' ta̱ ye' Wiköl patkeraëyö
ye' kanè mésopa ki̱, wëpa ena alakölpa.
Es ie'pa tö ye' ttè pakerane imale̱pa a̱.
19 Ká̱ jaì a̱ ye' tö íyi tai̱ë suluë kkacheraë, kè̱ su̱ule a' wa̱ ese.
Ká̱ i' ki̱ ñies íyi kkacheraëyö a̱s a' isa̱ù:
s'pé̱ sue̱raë a' tö, bö' sue̱raë a' tö, shkle̱ tai̱ë sue̱raë a' tö ñies.
20 Diwö ttserdawa̱. Si'wö iardawa̱ batsë we̱s s'pé̱ es.
E' ko̱s tköraë ka̱m Skëköl ké̱wö dò̱ e' yöki̱.
Ka̱wö e' dör buaë shu̱te̱, e' olo ta̱' tai̱ë.
21 E' ké̱wö ska' ta̱ yi ko̱s tö e̱' tsa̱tkè kié Skëköl a̱,
esepa ulitane tsa̱tkërdaë.’ ”†
Es Joel tö iyë'a̱t.
22 “A Israel aleripa, ye' ttö̀ ttsö́. A' wa̱ ijche̱r tö mik Jesús Nazaret wak se̱ne' ká̱ i' ki̱, eta̱
ì kè̱ o̱r yi a̱ ese wé̱itö tai̱ë se' shu̱a̱ Skëköl batamik kkayënoie. Es Skëköl tö se' a̱ ikkaché
tö ie' tö ipatkë'. 23 Erë Jesús menettsa̱ a' a̱ klö'wè̱wa̱ we̱s Skëköl tö isuletë'a̱tbak kuaë es,
ñies we̱s ie' ki̱ ikiane es. A' tö wëpa sulusipa ké ie' ttökwa̱ wötëulewa̱ krus mik. 24 Ie'
weine sia̱rë ie' köte̱wa̱, erë Skëköl tö ie' shke̱o̱'ka̱ne. Duewa̱ kè̱ a̱ ie' wöklöne yës. 25 E'
kue̱ki̱ ká̱ ia̱ia̱ë blu' David ut Skëköl ta̱ i̱ma Jesús ttò̱mi e' yë'itö i' es:
‘Ye' wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë be' tso' ye' ta̱.
Be' tso' ye' ta̱ ye' ulà bua'kka ye' ki̱muk,
e' kue̱ki̱ kè̱ ì a̱ ye' o̱rpa we̱s.
26-27 E' kue̱ki̱ ye' ttsë'r buaë,
ye' ttsò̱ kaneë.
Be' kè̱ tö ye' mepaa̱t pö a̱,
e' kue̱ki̱ ye' e̱nuraë iwà panuk bè̱rë.
Ye' dör be' kanè méso batse'r e',
e' kue̱ki̱ be' kè̱ tö imepaa̱t a̱s ye' nurwa̱.
28 Be' tö se̱ne michoë ñalé̱ e' kkayë' ye' a̱.
Ye' tso' be' wörki̱, e' kue̱ki̱ be' tö ye' ttsë'we̱raë buaë.’‡
Es David tö iyë'a̱t.

† 2:21 Joel 2.28-32 ‡ 2:28 Salmo 16.8-11

29 “A yamipa, ye' tö icheke a' a̱ yësyësë. Se' blú këkë David bak ká̱ ia̱ia̱ë, e' du'wa̱bak ta̱
inú wötënewa̱. Ie' pö tso'ia̱ dö̀ ikkë ta̱ íe̱. 30 Erë David bak Skëköl ttekölie. E' kue̱ki̱ ie' wa̱
ijche̱r tö Skëköl kablë' ie' a̱ iwák ttö̀ wa ttè i' wa: ‘Ye' tö be' aleri tkeraka̱ eköl blu'ie we̱s
be' es.’ 31 E' jche̱r David wa̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Cristo shke̱neka̱ne e' yë'. Ie' tö iyë' tö inú kè̈
a̱tu̱k pö a̱, kè̈ inurpawa̱. 32 Es iwà tka. Skëköl tö Jesús shke̱o̱'ka̱ne, e' sué sa' ulitane tö sa'
wákpa wöbla wa. 33 Skëköl tö ie' tsé̱mika̱ ta̱ itkéka̱itö iulà bua'kka dalöiërta̱' ta̱i̱ë. Ie' Yḗ
tö iWiköl mé ie' a̱ we̱s ikablë' imuk es. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iWiköl Batse'r patké sa' ki̱. E'
sué̱ a' tö, e' ttsé a' tö e̱nia̱. 34 Erë David kè̈ mine'ka̱ ká̱ jaì a̱ we̱s Jesús es. Ie' wák tö iyë'a̱t:
‘Skëköl tö ichè ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkö́ka̱ ye' ulà bua'kka,
35 e' dalewa ye' tö be' bolökpa merarö be' klö̀ diki̱a̱.’§
Es David tö iyë'.
36 “A Israel aleripa ulitane. Ijche̱nú buaë a' wa̱ tö ye' tso' Jesús chök. E' kötwa̱ a' tö
wötëulewa̱ krus mik, erë e' wák tkéka̱ Skëköl tö se' wökirie ñies se' blúie.”
37 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa e̱rianeka̱ ta̱i̱ë. Ie'pa tö Pedro ena imale̱pa a̱ ichaké:
—A yamipa, ¿we̱s sa' e̱' ù̱mi?
38 Ie' tö iiu̱té:
—A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ ta̱ a' e̱' wöskuö́ö eköl eköl Jesucristo ttö̀ wa a̱s a' nuì̱ olo'yar a'
ki̱. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ Skëköl tö iWiköl Batse'r meraë a' a̱. 39 Kablè e' dör a' a̱ ena a' aleripa
ulitane a̱ ena sulitane se̱rke ká̱ ka̱mië, esepa a̱ ñies. Kablè e' dör wé̱pa ko̱s kieke Këkë dör
Se' Këköl e' tö esepa a̱.
40 Es ttè e' wa ena ttè skà ta̱i̱ë wa Pedro tö iché ia̱rak darërëë, ipatté ta̱i̱ë ta̱ ichéitö
ia̱rak:
—A' e̱' tsa̱tkö́ ì tköraë pë' sulusipa ta̱ e' yöki̱.
41 Es wé̱pa tö ì ché Pedro tö, e' klö'wé̱, e'pa wöskuérakitö. E' diwö Skëkëpa Jesús icha
erule e' kí̱ iëne ta̱i̱ë döka̱ mil mañayök ulatök (3000). 42 Eta̱ ie'pa e̱' ché ttè wa Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa tö s'wöbla'we̱ke, e' ttsök ke̱kraë e̱r bua' wa. Ñies ie'pa e̱' ché ñì ki̱muk ì
tso' ie'pa wa̱ e' wa. Ñies ke̱kraë ie'pa e̱' dapa'u̱ke pan ñuk Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'wo̱ie.
Ñies ie'pa e̱' ché ttök S'yḗ ta̱.

We̱s Jesús mik e̱rblökwakpa tsá̱ e'pa se̱r

43 Eta̱ ì kè̈ o̱r yi a̱ ese we̱ke ta̱i̱ë Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö Skëköl batamik. E' tö pë'
ulitane wökrawé̱ ta̱i̱ë. 44 Wé̱pa e̱rblé Jesús mik e'pa ko̱s se̱rke we̱s wák eköl è̈ es. Ì tso'
ie'pa wa̱ ese kakmekerakitö ñì a̱. 45 Es íyi tso' ie'pa wa̱, ká̱ ö ilè skà, ese watue̱ke ie'pa tö ta̱
iské blatekerakitö imale̱pa ki̱mè kiane esepa a̱. 46 Diwö bit ta̱ ie'pa ulitane e̱' dapa'u̱kerak
Skëköl wé a̱. Ñies u a̱ u a̱ ie'pa chköke ñita̱ e̱r bua' wa ttsë'rdak buaë. Jesús köte̱wa̱ e'
ké̱wö tkö'we̱ke pan ñè wa ñita̱. 47 Skëköl ki̱kekeka̱ ie'pa tö. Sulitane wa ie'pa wër buaë.
Ká̱ bit ekkë Skëköl tö s'tsa̱tkeke ta̱i̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa kí̱ daparke ta̱i̱ë.

3

Pedro tö s'kraulewa̱ eköl e' bua'wé̱ne

1 Ká̱ et tsá̱li̱ diwö de mañat ta̱ Pedro ena Juan míyal ttök Skëköl ta̱ iwé a̱. Diwö e' dör
ttoie ie' ta̱. 2 Eta̱ ee̱ wëm tkër eköl ku̱ne' klö̀ kraulewa̱. E' datse̱ iyamipa wa̱ itkekese̱r
ke̱kraë Skëköl wé wékkö kiè Wékkö Buaala e' a̱ a̱s inuköl kak kiö̀itö sulitane dökewa̱ ee̱
esepa a̱. 3 Mik ie' tö Pedro ena Juan dökewa̱tke e' sué, eta̱ inuköl kak kiéitö ie'pa a̱. 4 Eta̱
ie'pa tö ie' sué̱wa̱ krereë iwö ki̱ ta̱ Pedro tö iché ia̱:
—Sa' sa̱ú̱.
5 Eta̱ ie' tö ie'pa sué̱ ta̱ ibikeitséitö tö ilè kakmekeitö ye' a̱. 6 Erë Pedro tö iché ia̱:
—Kè̈ ye' wa̱ inuköl ta̱'. Kè̈ ye' wa̱ oro ta̱'. Erë ì tso' ye' wa̱ e' mekeyö be' a̱. Jesucristo
Nazaret wak e' ttö̀ wa, be' e̱' kö́ka̱ ta̱ be' shkö́.

§ 2:35 Salmo 110.1

7 Eta̱ Pedro tö iklö'wé̱wa̱ iulà bua'kka ta̱ ibatséka̱. E' wösha̱ ta̱ iklö a̱ idiché iëne 8 ta̱
itu̱neka̱ e̱' duéka̱ie ta̱ ishkémi wi̱'kë io̱'kë. E' ukuöki̱ ta̱ imíwa̱ Skëköl wé a̱ Pedro ena
Juan ta̱ iwák klö̀ wa. Ie' tu̱rkeka̱, es Skëköl ki̱keka̱ramiitö. 9 Eta̱ pë' tso' ko̱s e'pa tö isué̱ tö
ishkörami ta̱ Skëköl ki̱keka̱ramiitö. 10 Ie'pa tö ie' sué̱wa̱ tö ie' dör wëm e̱' tköke inuköl kak
kiök Skëköl wé wékkö kiè Wékkö Buaala e' a̱ e'. E' tö ie'pa tkiwé̱wa̱ tai̱ë. Ie'pa wökranewa̱
iweblök.

Pedro tö s'patté Skëköl wé a̱

11 Skëköl wé e' ùle kiè Salomón ùle, ee̱ wëm buanene e' tso'ia̱ Pedro ena Juan paklö'u̱k.
E' dalewa pë' ko̱s datse̱ tu̱neule wé̱ ie'pa tso' ee̱ ta̱ ie'pa tkinewa̱ tai̱ë isa̱u̱k. 12 Mik e' sué̱
Pedro tö, eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: “A Israel aleripa ¿ì kue̱ki̱ a' tkirke? ¿Ì kue̱ki̱ a' tso' sa' sa̱u̱k
krereë wësua sa' wák tö wëm i' bua'wé̱ne shköwé̱ne sa' wák diché wa ö sa' se̱rke yësyësë
Skëköl a̱ e' kue̱ki̱? 13 Erë Skëköl dör Abraham, Isaac, Jacob ena se' yé̱pa male̱pa bak ká̱
ia̱ia̱ë, e'pa Këköl, e' tö ie' kanè méso kiè Jesús, e' ki̱kéka̱ íyi ulitane tsa̱ta̱, e' dör yi me'ttsa̱
ttèwa̱ a' tö e'. Ie' watë'ttsa̱ a' tö Pilato wörki̱ eré̱ e' tö ibikeitsbak iökshka. 14 Jesús dör
batse'r ena yësyësë warma a' tö iki' tö e' yő̱ttsa̱. Erë e' skéie a' tö pë' suluë e' yöktsa̱ ka'.
15 Es se̱ne mukwak e' kötwa̱ a' tö, erë ishke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö. E' ko̱s su̱' sa' tö sa' wöbla
wa. 16 Wëm i' kraulewa̱ e' su̱ule a' wa̱ buaë. Ie' diché iënene sa' e̱rblöke Jesús mik e' wa.
Jesús mik e̱rblè, e' tö wëm i' bua'wé̱ne buaë a' wörki̱.
17 “A yamipa, ye' wa̱ ijche̱r tö mik a' ena a' wökirpa tö Jesús kötwa̱, eta̱ a' kè̱ wa̱ ijche̱r
moki̱ tö ì wamblök a' tso'. 18 Erë ì yë'a̱tbak Skëköl tö ittekölpa ulitane kkò̱ wa tö wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ka̱wöta̱ ttèwa̱ es, e' wawé̱ Skëköl tö es. 19 E' kue̱ki̱ ì sulu
watő̱ttsa̱. A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ a̱s a' nui̱ olo'yò̱itö a' ki̱. 20 Eta̱ es ie' tö a' e̱r pableraë ta̱
Jesús pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie e' patkeraneitö se' a̱. 21 Erë i' ta̱ ie' ka̱wöta̱ se̱nuk ká̱ jaì a̱
dò̱ mik Skëköl tö ì ko̱s yuéne buaë we̱s ke̱net es eta̱. Es Skëköl tö iyë'bak ká̱ ia̱ia̱ë ittekölpa
batse'r e'pa wa. 22 Moisés tö Jesús yë' se' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa a̱ i' es: ‘A' shu̱a̱ Skëköl
tö itteköl keraka̱ eköl we̱s ye' es. E' ttò̱ ko̱s dalöió̱ a' tö. 23 Wé̱pa kè̱ wa̱ ie' ttò̱ dalöiëne,
esepa ulitane skerattsa̱ se' wakpa yöki̱ bánet, ie'pa e̱rdawa se̱raa̱.’* Es Moisés tö iyë'a̱t.
24 “Es ñies Samuel ena Skëköl ttekölpa male̱pa dë'bitu̱ ie' itöki̱, e'pa ko̱s tö ì tköke ka̱wö
ikkë ta̱, e' yë'a̱tbak. 25 Ì u̱k Skëköl kablë' ká̱ ia̱ia̱ë ittekölpa wa, e' wà döraë se' ulà a̱. Ñies
ttè me'a̱tbakitö se' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱, e' wà döraë se' ulà a̱. Ie' tö iyë'a̱tbak Abraham
a̱ i' es: ‘Be' aleripa batamik ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱.’ 26 E' kue̱ki̱ mik ie' tö ilà
Jesús shke̱'wé̱ka̱ne, eta̱ ipatkéitö se' a̱ ke̱we se' a̱ e̱r buaë choie a̱s se' se̱r sulu ese olo'yò̱sö
eköl eköl.”

4

Pedro ena Juan e̱' tsa̱tké judiowak wökirpa wörki̱

1 Eta̱ Pedro ena Juan tso'ia̱ s'pattök, e' shu̱a̱ sacerdotepa bite̱shka Skëköl wé shkëkipa
wökir ta̱ ena saduceowakpa ta̱. 2 Pedro ena Juan tso' s'wöbla'u̱k tö Jesús köte̱wa̱ e'
shke̱neka̱ne. E' wa iwà kkachéitö tö s'duowa̱ e'pa shke̱rdaka̱ne. E' tö sacerdotepa ena
ie'pa male̱pa uluwé̱ka̱ tai̱ë. 3 Ie'pa tö Pedro ena Juan klö'wé̱wa̱. Ká̱ detke tsá̱li̱, e' kue̱ki̱
iméa̱rakitö s'wöto wé a̱ dò̱ bule es. 4 Erë wé̱pa tso' Pedro ttò̱ ttsök, e'pa shu̱a̱ tai̱ë ie'pa tö
Jesús tté buaë klö'wé̱. Es Jesús mik e̱rblökwakpa wëpa è̱ esepa deka̱ mil ske̱yök e' ulatök
(5000).
5 Bule es ta̱ judiowak wökirpa ena ikue̱blupa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa e̱'
dapa'wé̱ka̱ Jerusalén. 6 Ñies sacerdote kibi kiè Anás e' tso'. Ñies Caifás, Juan, Alejandro
ena imale̱pa dör sacerdote kibi e' ditséwö e'pa ko̱s tso'. 7 Ie'pa tö Pedro ena Juan tsu̱k
patké ta̱ idué̱se̱rak ie'pa wörki̱ ta̱ iwà chakérakitö:

—¿Yi diché wa, yi ttò̱ wa wëm klò̱ kraulewa̱ e' bua'wé̱ne a' tö?

8 Eta̱ Pedro a̱ Wiköl Batse'r iënewa̱ tai̱ë ta̱ iiu̱téitö:

* 3:23 Deuteronomio 18.15,18-19

—A s'wökirpa, a s'kue̱blupa. [9] Sa' tö s'kirirke e' ki̱me' e̱r bua' wa, e' chaké a' tö sa' a̱.
A' ki̱ ikiane jche̱nuk tö we̱s ibuanene. [10] I̱'ñe ta̱ sa' tö ichè a' wörki̱, ñies Israel aleripa
ulitane e'pa wörki̱ tö wëm i' buanene sulitane wörki̱ Jesucristo Nazaret wak e' ttö̀ wa. E'
wák kötwa̱ a' tö krus mik erë Skëköl tö ishke̱o̱'ka̱ne. [11] Skëköl yëkkuö ki̱ itso' kitule: "Ák
watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö, e' yönene ák bua'buaie."* Ák e' dör Jesucristo chè. [12] Ie' dör
S'tsa̱tkökwak. Skëköl kė̀ wa̱ yi skà patkëule ká̱ i' ki̱ s'tsa̱tkoie. E' kue̱ki̱ Jesucristo eköl ė̀
wa s'tsa̱tkërmi.
[13] Mik iwökirpa tö isué̱ tö Pedro ena Juan dör skle sia̱rla, kė̀ wöblaule yëkkuö wa erë
ittöke buaë kė̀ suane, eta̱ ie'pa tkinewa̱. Ie'pa é̱na ia̱newa̱ tö ie'pa bak shkök Jesús ta̱
ittökatapaie. [14] Wëm buanene e' dur Pedro ena Juan ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kė̀ a̱ iyënuk tö e'
dör ka̱che. [15] Eta̱ ipatkémirakitö u'rki̱ ta̱ ie'pa a̱te̱ ileritsök. [16] Ie'pa iché ñì a̱:
—¿We̱s sö wëpa i' wè̱mi? Ko̱s Jerusalén wakpa wa̱ ijche̱r tö ì kė̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ ie'pa tö
etk. E' kė̀ yënuk se' a̱ tö e' dör ka̱che. [17] Erë ipau̱ñusö a̱s i'ta̱mi Jesús tté i' kė̀ pakö̀ia̱ ie'pa
tö yi a̱, es kė̀ itté bunukka̱ ká̱ wa'ñe.
[18] Eta̱ ikiérakitö ta̱ iché ia̱rak:
—Kė̀ a' ka̱wö ta̱'ia̱ Jesús tté pakök yi a̱. Ñies a' kė̀ ka̱wö ta̱'ia̱ yi wöbla'u̱k ttè e' wa.
[19] Erë Pedro ena Juan tö iiu̱térak:
—A' wákpa tö ibikeitsö̃ tö Skëköl wöa̱ yi ttö̀ dalöiè dör buaë sa' a̱, a' ttö̀ ö ie' ttö̀. [20] Erë
ì su̱' sa' tö ena ì ttsë' sa' tö, e' pakeraë sa' tö ke̱kraë sulitane a̱.
[21] Eta̱ iwökirpa tö ie'pa kí̱ pau̱ñé darërëë ta̱ iémirakitö. Wëm kraulewa̱ buanene e'
kue̱ki̱ pë' ko̱s tso' Skëköl ki̱kökka̱. E' kue̱ki̱ iwökirpa kė̀ ulà dë'wa̱ Pedro ena Juan we'ikök.
[22] Wëm buanene Skëköl diché wa e' ki̱ duas tso' dabom tkëyök (40) ki̱ta̱.

Jesús mik e̱rblökwakpa tö ikié Skëköl a̱

[23] Eta̱ Pedro ena Juan émirakitö ta̱ imíyal wé̱ imale̱pa tso' ee̱. Ì ko̱s yë' sacerdotepa
wökirpa ena judiowak kue̱blupa e'pa tö e' pakérakitö imale̱pa a̱ se̱raa̱. [24] Mik e' ttsé ie'pa
tö, eta̱ ie'pa ulitane kköché ñita̱ Skëköl a̱ i' es: "A Skëköl, ká̱ jaì ena ká̱ i' ena dayë ena ì
ko̱s tso' iki̱, e' yö' be' tö. [25] Ká̱ ia̱ia̱ë be' tö sa' këkëpa David dör be' kanè méso, e' ka' ttök
Wiköl Batse'r wa. Ie' tö iyë' i' es:
'¿Ió̃k ká̱ male̱pa wakpa uluneka̱ ta̱ië troka̱ ta̱ië Skëköl ki̱?
¿Ió̃k ie'pa ileritseke ñippök ie' ta̱? Kė̀ e' wamblënuk ie'pa a̱.
[26] Ká̱ wökirpa ena blu'pa e'pa ulitane ñippakka̱ ie' ta̱.
Ie'pa ileritseke ñippök ie' ta̱ ena wé̱ pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie e' ta̱.'†
Es David tö iyë'.
[27] "Ttè e' dör moki̱ë. Iwà sué̱ sa' tö tö s'wökirpa kiè Herodes ena Poncio Pilato, e'pa ñì
dapa'wé̱ka̱ ká̱ i' a̱ Israel aleripa ta̱ ena pë' kė̀ dör Israel aleripa esepa ta̱ ñita̱ Jesús we'ikök.
Ie' dör be' kanè méso batse'r pairi'bitu̱ be' tö idi' wa s'blúie e'. [28] Es ì ko̱s wé̱ ie'pa tö ie'
ta̱ e' wé̱ ie'pa tö we̱s be' tö isuletë'a̱tbak es. [29] A Skëköl, e' kue̱ki̱ ie'pa tso' sa' pau̱ñuk
darërëë, e' ttsö̃. Sa' dör be' kanè mésopa e'pa a̱ diché kí̱ mú Jesús tté pakoie kė̀ suane.
[30] Be' diché kkachö̃. S'kirirke bua'ú̱ne, ì kė̀ o̱r yi a̱ ese ú̱ iwà kkachoie, ñies íyi ese ú̱ ta̱ië
Jesús dör be' kanè méso batse'r e' ttö̀ wa."
[31] Mik ie'pa tö ikié o̱ne, eta̱ wé̱ ie'pa tso' e' ké̱ wöti̱'ne. Eta̱ ie'pa ulitane a̱ Wiköl Batse'r
iënewa̱ ta̱ ie'pa tö Skëköl tté paké kė̀ suane.

Jesús mik e̱rblökwakpa ñì ki̱mé

[32] Jesús mik e̱rblökwakpa dör ta̱ië. Ie'pa ka̱bikeitsöke ñikkëë, ulitane e̱r ttsë'r ñittsëë.
Kė̀ yi tö icheku̱' tö ie'pa íyi e' dör ie'pa ė̀ icha, e' skéie e' dör ie'pa icha ñikkëë. [33] Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa tö Jesús shke̱neka̱ne, e' tté kí̱ pakeke diché ta̱ië wa. Skëköl tö ie'pa ko̱s
ki̱meke ta̱ië. [34-35] Yi wa̱ ká̱ tso' ö ilè skà tso'rak iwa̱, ese watue̱kerakitö ta̱ iské mekerakitö

* 4:11 Salmo 118.22 † 4:26 Salmo 2.1-2

Jesús ttekölpa tsá̠ e'pa a̠ blatè wé̠pa dör sia̠rë esepa a̠ we̠s e'pa kiane ki̠mè eköl eköl es. E'
kue̠ki̠ kë̀ yi weirku̠' sia̠rë ie'pa shu̠a̠. 36 Ie'pa shu̠a̠ wëm tso' eköl dör Leví aleri datse̠ ká̠ kiè
Chipre, e' kiè José. Jesús ttekölpa tsá̠ tö ikiè méka̠ Bernabé (e' kiane yëno s'pablökwak).
37 Wëm e' wa̠ ká̠ tso'. E' watué̠itö ta̠ iské méitö Jesús ttekölpa tsá̠ a̠ a̠s ie'pa tö s'sia̠rëpa
ki̠mù iwa.

5

Ì sulu wamblé Ananías ena Safira e'pa tö e' pakè

1 Erë wëm bak eköl kiè Ananías, e' tayë kiè Safira. E'pa tö ká̠ watué̠ttsa̠. 2 Eta̠ wëm e'
tö iká̠ ské tsá̠ yéttsa̠ iwákpa a̠ ta̠ iëyök méitö Jesús ttekölpa tsá̠ a̠ we̠s ká̠ ské se̠raa̠ es. E'
jche̠r ilaköl wa̠ se̠raa̠. 3 Eta̠ Pedro tö iché ie' a̠:

—A Ananías, ¿iö́k be' e̠' mettsa̠ Satanás a̠ ki̠tö'wè̠ ta̠ be' kéitö ka̠chök Wiköl Batse'r
a̠? Ká̠ watué̠bö e' ské kak tsé̠a̠tbö. 4 Ka̠m be' tö iwataù̠ttsa̠ eta̠ be' icha idir. Ta̠ be' tö
iwatué̠ttsa̠, eta̠ iské dör be' icha. ¿Iö́k be' ibikeitsé wamblé es? Be' kë̀ ka̠yëne s'ditsö a̠.
Be' ka̠ché Skëköl a̠.

5 Mik e' ttsé Ananías tö eta̠ ia̠newa duowa̠ie. Eta̠ ie'pa ko̠s wa̠ ijche̠newa̠, e'pa suane
ta̠ië. 6 Eta̠ duladulapa we̠lepa debitu̠ ta̠ inú patréwa̠rakitö tsé̠mi blèwa̠.

7 Hora tka mañat e' ulatök, eta̠ Ananías tayë dewa̠ Pedro ska'. We̠s iwëm de e' kë̀ jche̠r
ie' wa̠. 8 Ta̠ Pedro tö ie' a̠ ichaké:

—Ichö́ ña. ¿Moki̠ a' tö ká̠ watué̠ ko̠s a' tö iché ekkë?

Safira tö iiu̠té:

—Tö́, ekkë je'.

9 Pedro tö iché ia̠: ¿Iö́k a' tö ka̠wö mé ñì a̠ Skëköl Wiköl wötsiriu̠k? Wé̠pa wa̠ be' wëm
nu mí blèwa̠, se̠ e' wakpa doyalne ta̠ írö ie'pa wa̠ be' nu michoë blèwa̠ ñies.

10 E' bet ta̠ Safira a̠newa ta̠ iduowa̠ Pedro klö̀ ska'. Mik duladulapa dewa̠ ta̠ Safira nu
tër ta̠ ie'pa wa̠ inú mítse̠r blèwa̠ iwëm o̠'mik. 11 Eta̠ Skëkëpa Jesús icha erule ulitane ena
sulitane wa̠ ijche̠newa̠, e'pa suanerak ta̠ië.

Ì kë̀ o̠r yi a̠ ese wé̠ ta̠ië Jesús ttekölpa tsá̠ tö

12 Jesús ttekölpa tsá̠ e'pa tö ì kë̀ o̠r yi a̠, ese we̠ke ta̠ië pë' shu̠a̠ iwà kkachoie. Jesús
mik e̠rblökwakpa ulitane e̠' dapa'u̠ke Salomón ùle a̠. 13 Pë' ëltëpa tö ie'pa dalöieta̠' erë kë̀
diché dë'ka̠ e̠' tiu̠kwa̠ ie'pa shu̠a̠. 14 Erë wé̠pa e̠rblé Jesús mik, wëpa ena alakölpa, esepa
kí̠ iërkerak ta̠ië ke̠kraë. 15 Pë' tö s'kirirke tsé̠mirak katà shuélur ñala̠ kkömik a̠s Pedro tkö̀
ta̠ ilo mú a̠r esepa we̠le ki̠ a̠s ibuarne. 16 Ñies ká̠ tso' ko̠s Jerusalén pamik, e' wakpa de ta̠ië̠
s'kirirke wëttsë. Ñies wimblupa sulusi s'tteke esepa wëttsë. Eta̠ e'pa ulitane buanene
se̠raa̠.

Jesús ttekölpa tsá̠ wötënewa̠ s'wöto wé a̠

17 Eta̠ sacerdote kibi ena iklépa kiè saduceowakpa, e'pa ukyëneka̠ ta̠ië Jesús ttekölpa
tsá̠ e'pa ki̠. 18 E' kue̠ki̠ iklö'wé̠wa̠rakitö wötéwa̠ s'wöto wé a̠. 19 Erë nañewe ta̠ Skëköl
biyöchökwak eköl tö s'wöto wékkö ppée ta̠ iyéttsa̠rak ta̠ iché ia̠: 20 "A' yúne Skëköl wé a̠.
E̠e a' e̠' duö́ka̠ se̠ne pa'a̠li̠ Jesús ta̠, e' tté pakök sulitane a̠." 21 Bule es bla'mi ta̠ idewa̠rak
Skëköl wé a̠ ta̠ ie̠' kéka̠rak s'wöbla'u̠k we̠s ie'pa a̠ iyëne es.

Eta̠ sacerdote kibi ena iklépa tö Israel aleripa wökirpa ulitane kiéttsa̠ e̠' dapa'u̠kka̠ ie'pa
ta̠. Eta̠ Jesús ttekölpa tsá̠ e'pa tsu̠k patkérakitö. 22 Erë mik ishkëkipa demirak s'wöto wé
a̠, eta̠ kë̀ iwa̠ iku̠nerak. Ta̠ idebitu̠rak ibiyö́ mukne 23 ta̠ ichérakitö:

—Sa' tö s'wöto wékkö kué̠ wötëule buaë. Ñies shkëkipa tso'rak iwékkö kkö'nuk. Erë
mik sa' tö iwékkö ppée, eta̠ kë̀ sa' wa̠ yi ku̠ne e̠e.

24 Mik Skëköl wé shkëkipa wökir ena sacerdote wökir kibipa, e'pa tö ttè e' ttsé eta̠ ie'pa
é̠na ká̠ chowa ta̠ iñi chakérak: "¿We̠s iwà döttsa̠mi?" 25 E' ukuöki̠ ta̠ bet eköl de ibiyö́ muk
ta̠ iché ia̠rak:

—Wëpa wötë'wa̱ a' tö s'wöto wé a̱, e'pa tso'ne Skëköl wé a̱ s'wöbla'u̱k.
26 Eta̱ shkëkipa wökir mía̱ iyulök ishkëkipa ta̱. Iklö'wé̱wa̱rak erë ie'pa suane dö' pë'
tö s'tè ák wa, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ iweineia̱. 27 Mik ideminerak eta̱ itsé̱mirakitö judiowak
wökirpa wörki̱. Eta̱ sacerdote kibi tö iché ie'pa a̱:
28 —Sa' tö a' a̱ iyë' etkëme tö wëm e' tté kë̀ pakar yës. Eta̱ ¿ì wamblé a' tö? A' tö
Jerusalén wakpa ulitane wöbla'we̱ke ttè e' wa. Ñies a' tso' ichök tö wëm e' köte̱wa̱, e' nuí̱
tkënewa̱ sa' mik.
29 Erë Pedro ena Jesús ttekölpa tsá̱ male̱pa tö iiu̱térak:
—Sa' ka̱wöta̱ Skëköl ttò̈ dalöiök s'ditsö ttò̈ tsa̱ta̱. 30 A' tö Jesús ttökwa̱ ka' wötëulewa̱
krus mik. Erë se' wakpa bak ia̱ia̱ë e' Këköl e' wák tö Jesús shke̱o̱'ka̱ne. 31 Skëköl tö
ibatséka̱mi e̱' ska' tkése̱r iulà bua'kka s'wökirie ena s'tsa̱tkökwakie a̱s Israel aleripa e̱r
mane'ù̱ ta̱ ie'pa ki̱ ie'pa nuì̱ olo'yarmi. 32 Íyi ikkë ko̱s su̱' sa' tö e' pakök sa' tso' a' a̱. Ñies
Wiköl Batse'r mène wé̱pa tö Skëköl ttò̈ dalöieke esepa a̱, e' tso' a' a̱ ipakök.
33 Mik ie'pa tö e' ttsé eta̱ ie'pa uluneka̱ tai̱ë Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ki̱. Ie'pa é̱na
ittakulur. 34 Erë ie'pa shu̱a̱ wëm tso' eköl e' dör fariseowak kiè Gamaliel. Ie' dör
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ese eköl. Sulitane tö ie' dalöieke tai̱ë. Ie' e̱' duéka̱
ta̱ iché: “Jesús klépa yṍlur kañika̱ ekuölö.” Eta̱ ie'pa tö iyélur.
35 E' ukuöki̱ ta̱ ichéitö imale̱pa a̱:
—A yamipa Israel aleripa. A' isa̱ú̱ bua'ie tö ì we̱ke a' tö wëpa wí̱kkëpa ta̱. 36 A' é̱na
ia̱nú tö barbane wëm kiè Teudas e' e̱' ka'ka̱ ichök tö e' dör wëm tai̱ë ese. Wëpa döka̱ cien
tkëyök (400) e'pa e̱' yué ie' klépaie. Ie' du'wa̱ kötulewa̱ ta̱ iklépa pone'mi wì̱ a̱ dià a̱. Es
ilone'. 37 E' ukuöki̱ ta̱ mik s'wökirpa s'kiè shtök patkë', e' ké̱wö ska' ta̱ wëm skà eköl kiè
Judas Galilea wak e' e̱' ka'ka̱. Pë' we̱lepa e̱' yué ie' klépaie. Erë ñies ie' köte̱wa̱ ta̱ iklépa
pone'mi se̱ra̱a̱ wì̱ a̱ dià a̱ ta̱ ee̱ ilone'. 38 E' kue̱ki̱ ye' tö ichè a' a̱ tö wëpa wí̱ múa̱t bè̈rë. Kë̀
ì sulu wamblar ie'pa ta̱. Ì aleritseke ie'pa tö ena ì we̱ke ie'pa tö e' dör ttè ësë, e' ta̱ bet ta̱
kë̀ ita̱'ia̱. 39 Erë Skëköl ttè idir, e' ta̱ kë̀ a' e̱' alò̈paka̱ iki̱. A' isa̱ú̱ buaë dö' a' tso' ñippök
Skëköl ta̱.
Ie'pa tö Gamaliel ttò̈ iu̱té. 40 Ie'pa tö Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tsu̱k patkéne ta̱ ippök
patkérakitö ta̱ iché ia̱rak: “Kë̀ a' a̱ ka̱wö ta̱'ia̱ Jesús tté pakök.” E' ukuöki̱ ta̱ iémirakitö.
41 Es Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa e̱' yélur judiowak wökirpa wé a̱. Skëköl tö ie'pa mé weinuk
Jesús tté kue̱ki̱, e' tö ie'pa ttsë'wé̱ buaë. 42 Es ke̱kraë ká̱ bit ekkë Skëköl wé a̱ ñies u a̱ u a̱
ie'pa tö s'wöbla'we̱ke s'patteke Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tté buaë wa.

6

Wëpa kul shu̱shtérakitö Jesús ttekölpa tsá̱ ki̱moie

1 E' ké̱wö ska' ta̱ Jesús ttökatapa kí̱ daparke tai̱ë e'pa dör judiowak. Ie'pa we̱lepa ttöke
griegoie, esepa tö imale̱pa ttöke iwakpaie e'pa cheke suluë. Ie'pa tö icheke:
—Mik chkè blatërke ke̱kraë, eta̱ sa' tayëpa schṍ, esepa kë̀ a̱ imène ko̱s imale̱pa ttöke
judioie esepa a̱ imène ekkë.
2 E' kue̱ki̱ Jesús ttekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa tö Jesús ttökatapa ulitane kié
e̱' dapa'u̱k ta̱ ichéitörak:
—A yamipa, kë̀ idör buaë sa' a̱ s'wöbla'we̱ke sa' tö Skëköl ttè wa e' kané muka̱t íyi
watioie e' è̀ kue̱ki̱. 3 E' kue̱ki̱ a' shu̱a̱ wëpa yulṍ kul a̱s kanè e' ù̱ ie'pa tö. Wëpa su̱ule
sulitane wa̱ tö ie'pa a̱ Wiköl Batse'r tso' tai̱ë ena ika̱bikeitsö buaë, esepa shu̱shtṍ ta̱ sa' tö
ie'pa mekeka̱ kanè ñe' u̱k. 4 Eta̱ sa' e̱' ché ke̱kraë ttök Skëköl ta̱ ena s'wöbla'u̱k ie' ttè wa.
5 E' wër buaë ie'pa ulitane wa. Ie'pa tö Esteban shu̱shté. E' e̱rblé buaë Skëköl mik
ñies ie' a̱ Wiköl Batse'r tso' tai̱ë. Ñies Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas ena
Nicolás e'pa shu̱shté ie'pa tö. Nicolás dör Antioquía wak, e' e̱' yö'bak judiowakie. 6 Eta̱
itsé̱mirakitö wé̱ Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tso' ee̱. Eta̱ ie'pa ulà méka̱ wëpa ñekkëpa ki̱ ta̱
ie'pa tö ikié S'yḗ a̱ tö iki̱mú.

[7] Es Skëköl ttè kí̱ pakanemi tai̱ë. Ñies Jesús ttökatapa kí̱ daparke tai̱ë Jerusalén. Ñies
judiowak sacerdotepa tai̱ë tö ttè mik se' e̱rblöke e' wà klö'wé̱.

Esteban klönewa̱

[8] Eta̱ Skëköl e̱r buaë ché Esteban a̱ tai̱ë ta̱ diché méitö ia̱ tai̱ë. E' wa ì kȅ o̱r yi a̱ ese
we̱keitö tai̱ë pë' shu̱a̱ iwà kkachoie tö Jesús tté dör moki̱. [9] Erë wëpa we̱lepa tö Esteban
chémi suluë. Ie'pa we̱lepa dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé kiè Kanè Mésopa Auleshka Esepa
Wé e' wakpa. (Ie'pa bak klöulewa̱ kaneblök erë iyërulunebak.) Ñies judiowak we̱lepa
tso' datse̱ Cirene, Alejandría, Cilicia ena Asia, e'pa ko̱s wöñarke Esteban ki̱. [10] Erë Wiköl
Batse'r tö Esteban a̱ ttè mé ttoie buaë, e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ a̱ e̱' alirka̱ ie' ki̱. [11] E' kue̱ki̱ ie'pa
tö wëpa we̱lepa patué̱ ka̱chök: "Sa' ittsé tö Esteban tso' Moisés ena Skëköl chök suluë."
[12] E' wa ie'pa tö pë' uluwé̱ka̱ tai̱ë Esteban ki̱. Ñies judiowak kue̱blupa ena s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa uluwé̱ka̱rakitö Esteban ki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa de Esteban ska' ta̱
iklö'wé̱wa̱rakitö tsé̱mirakitö judiowak wökirpa ska'. [13] Ñies wëpa yulérakitö ka̱choie,
e'pa tö iché:

—Ke̱kraë wëm wí̱ tö Skëköl wé dör batse'r i' ena Moisés ttè dalöiëno e' cheke suluë.
[14] Ñies sa' tö ie' ttsé ichök tö Jesús Nazaret wak e' tö Skëköl wé tskerawa̱ ena se̱ne me'a̱t
Moisés tö se' a̱ e' mane'we̱kettsa̱itö.

[15] Eta̱ judiowak wökirpa ko̱s tulur ee̱, e'pa tö isué̱ tö Esteban wö wër dalölöë we̱s Skëköl
biyöchökwak wö wër es.

7

Esteban e̱' tsa̱tké

[1] Sacerdote kibi, e' tö Esteban a̱ ichaké:

—Ì ki̱ be' kkatërke ¿e' dör moki̱?

[2] Ie' iiu̱té: "A yamipa, a yḗpa, ye' ttȍ ttsṓ. Mik se' këkëpa Abraham bak ia̱ia̱ë
Mesopotamia, ka̱m imi' se̱nuk Harán, eta̱ ee̱ se' Këköl olo ta̱' tai̱ë, e' e̱' kkayë' ie' a̱. [3] Eta̱
ichéitö ia̱: 'Be' ká̱ ena be' yamipa, e' múa̱t ta̱ be' yúshka se̱nuk, ká̱ kkachekeyö be' a̱ ee̱.'
[4] Es Abraham e̱' yë'ttsa̱ Caldea a̱te̱ Mesopotamia ee̱, ta̱ imía̱ se̱nuk Harán. Iyḗ blënewa̱ e'
ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö ie' patkë' se̱nuk íe̱, wé̱ se' se̱rke i̱'ñe ta̱ ee̱. [5] Kuaë Skëköl kȅ wa̱ ká̱ i'
mène ie' a̱ yës, elkela wë'ia̱ ȅ kȅ ie' a̱ imène. Erḗ e' ké̱wö ska' ta̱ ie' kȅ ala'r ta̱', erë Skëköl
kablë' ie' a̱ ttè i' wa: 'Ká̱ i' meraëyö be' aleripa a̱ be' blënewa̱ e' ukuöki̱ ta̱.' [6] Ñies Skëköl
tö iché ie' a̱: 'Be' aleripa se̱rdaë ká̱ kua̱'ki̱ ki̱ we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa es. Ee̱ ie'pa klördawa̱
kanè mésoie kȅ patue̱ta̱' ese. Iweirdarak sia̱rë döka̱ duas cien tkëyök (400).' [7] Erë Skëköl
tö iché ia̱: 'Ká̱ wé̱ wakpa tö ie'pa we'ikera, esepa ské we'ikerayö sia̱rë. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
e̱' yörattsa̱ ká̱ e' a̱ a̱s ye' dalöiörakitö ká̱ i' ki̱.' [8] Eta̱ Skëköl tö iché ia̱: 'A' ala'r wëpa ku̱rke
ko̱s esepa tottola kkuölitla tṓö tsir. E' ú̱ ke̱kraë iwà kkachoie tö ye' tö ttè me' be' a̱.' E'
kue̱ki̱ mik ie' alà kiè Isaac ki̱ ká̱ de pàköl, eta̱ itóttola kkuölitla téeitö tsir. Es ñies Isaac tö
iwé̱ ilà Jacob* ta̱. E' sù̱ Jacob tö iwé̱ ila'rla dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa ta̱. Ie'pa dör se'
dör Israel aleripa ditséwöpa dabom eyök kí̱ böl e' yḗpa tsá̱.

[9] "Erë se' yḗpa tsá̱, e'pa ukyëne iël tsirla kiè José e' ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö iwato̱'ttsa̱ ta̱ yi
tö itué̱ e' wa̱ imítse̱r Egipto. Erë Skëköl tso' ie' ta̱. [10] Ie' tö itsa̱tké ke̱kraë ko̱s iweirke e'
shu̱a̱. Ñies ka̱bikeitsè buaë méitö ia̱. Ñies ie' tö Faraón ké isa̱u̱k e̱r bua' wa (Egipto wakpa
tö iblúpa ko̱s kiè Faraón). E' kue̱ki̱ Faraón tö ie' tkéka̱ Egipto íyi ko̱s e' wökirie ñies ie'
wák u wökirie.

[11] "E' ukuöki̱ ta̱ ketba a̱neka̱ Egipto ena Canaán, e' ko̱s a̱. E' wakpa weine sia̱rë. Se' yḗpa
tsá̱ kȅ wa̱ ì ku̱ne ñanoie katanoie. [12] Erë mik Jacob wa̱ ijche̱newa̱ tö iyiwö tso' Egipto, eta̱
ie' tö ila'r dör se' yḗpa tsá̱, e'pa patkémi iyiwö ta̱u̱k ee̱, e' dör ie'pa tsá̱ dë'rö. [13] Mik ie'pa
skà dë'rö eta̱ José tö ie'pa a̱ iché: 'ye' dör a' ël.' Es Faraón wa̱ ijche̱newa̱ tö yi ditséwö José
dör. [14] E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iyḗ Jacob ena iyamipa ko̱s tsu̱k patké a̱s idöbitu̱ Egipto. E'pa

* 7:8 Jacob: E' kiè ñies Israel.

dökḁ dabom kuryök kḭ skḛl (75). 15 Es Jacob mineḁ sḛnuk Egipto. Eḛ iblënewḁ. Eḛ ie' ala'r
dör se' yé̱pa tsá̱, e'pa blërulune ñies. 16 Ie'pa nu minene Siquem wötéwḁ iwakpa pö ḁ. Ká̱
e' watḛ' Hamor ala'r tö Abraham ḁ pöie.
17 “Erë Skëköl kablë' Abraham ḁ ttè i' wa: ‘Be' aleripa yerattsḁne ye' tö Egipto.’ Mik e'
ké̱wö dökewḁtke, etḁ se' yé̱pa kí̱ alöne tḁië. 18 E' ké̱wö ska' tḁ Egipto blú ské tkënekḁ, e'
kȅ wḁ José pakè jchḛr. 19 Blu' e' tö se' yé̱pa kḭtö'wé̱ we'iké siḁrë. Ie' tö ie'pa ké kësik wa
ila'rla wëpa kṵne ḛrpa esepa kḛs watöktsḁ ḁs iduölur. 20 E' ké̱wö ska' tḁ Moisés kṵne', e'
dör buaala shṵtḛ. Iyé̱ ena imì tö ikkö'né u ḁ dökḁ sí mañat. 21 E' ukuökḭ tḁ ie'pa kḁwötḁ
iwatöktsḁ ḁs iduöwḁ erë Egipto blú alà busi tö ikué̱wḁ tsé̱mi u ḁ tala'wȅ wḛs iwák alà es.
22 Es Moisés yöne tḁië íyi jchḛr Egipto wakpa wḁ, kḛs e' wa. Ittȍ ȅ kḭ ittsënewḁ, ñies ì
wḛkeitö e' ȅ kḭ iwënewḁ tö ie' dör wëm tḁië ese.
23 “Mik ie' kḭ duas de dabom tkëyök, (40) etḁ ibikeitséitö: ‘Ye' mí̱a ye' yamipa dör Israel
aleripa e' weblök.’ 24 Etḁ ie' isué̱ tö egiptowak eköl tso' Israel aleri eköl we'ikök. E' kuḛkḭ
ie' mishka itsḁtkök tḁ egiptowak ttéwḁitö iskéie. 25 Ie' ibikeitsé tö iyamipa Israel aleripa
é̱na iḁrmi tö Skëköl tö ie' patké ie'pa tsḁtkök. Erë kȅ iwà ḁne ie'pa é̱na. 26 Bule es tḁ
ie' tö Israel aleripa kué̱ böl ñippök. Ie' kḭ ikiane tö ie'pa mú ḛr buarne ñì kḭ, e' kuḛkḭ
ichéitö iḁrak: ‘A' dör ñì yamipa. ¿Ió̱k a' ñì we'ikȍ?’ 27 Etḁ eköl tö iyami we'ikeke, e' tö
Moisés patkéṵmi tḁ ichéitö iḁ: ‘¿Yi tö be' tkékḁ sa' wökirie sa' shṵlökwakie? 28 ¿Be' é̱na
ye' ttakwḁ wḛs chkì be' tö egiptowak kötwḁ es?’ 29 E' ttséwḁ Moisés tö tḁ itkashkar ká̱
bánet kiè Madián eḛ. Eḛ isḛné wḛs ká̱ kuḁ'kḭ wak es. Eḛ ila'rla kékḁ böl.
30 “Eḛ ie' sḛné dȍ duas dabom tkëyök (40). Ká̱ et tḁ Skëköl biyöchökwak eköl ḛ' kkaché
ie' ḁ Sinaí ké̱bata ḁ tsḭnet ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi sḛrkṵ' ese ska'. Ie' ḛ' kkaché iḁ kal tsir
wöñarke bö'ie e' shṵḁ. 31 Moisés wökranewḁ iweblök. Erë mik ie' ḛ' skéwḁ isḁṵk bua'iewḁ
tḁ Skëköl ttȍ ttséitö, e' tö iché iḁ: 32 ‘Ye' dör be' yé̱pa bak iḁiḁë kiè Abraham, Isaac ena
Jacob e'pa Këköl.’ Etḁ Moisés painékḁ tḁië suane kuḛkḭ. Ie' kȅ diché dë'kḁiḁ isḁṵk. 33 Etḁ
Skëköl tö iché iḁ: ‘Wé̱ be' dur, e' ké dör batse'r, e' kuḛkḭ be' klökkuö yő̱ttsḁ. 34 Mokḭ ye'
isué̱ tö wé̱pa dör ye' icha tso' Egipto e'pa weirke. Ie'pa kköchöke e' ttséyö. E' kuḛkḭ ye'
dë'ttsḁ ie'pa tsḁtkök. E' kuḛkḭ ittső̱: Ye' tö be' patkerami Egipto.’
35 “Israel aleripa tö iyë' Moisés ḁ: ‘¿Yi tö be' tkékḁ sa' wökirie sa' shṵlökwakie?’ Eré̱
ie'pa tö ie' watë'ttsḁ, erë Skëköl tö patkë' ie'pa wökirie ena ie'pa tsḁtkökwakie. E' bak
mik Skëköl biyöchökwak ḛ' kkayë'wḁ ie' ḁ kal tsitsirla shṵḁ etḁ. 36 Es Moisés tö se' yé̱pa
yë'ttsḁ Egipto ḁ. Egipto ena dayë kiè Dayë Mat eḛ ie' tö ì kȅ ḛr yi ḁ ese wé̱ tḁië. Ñies e'
wé̱itö duas dabom tkëyök ekkë ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi sḛrkṵ' eḛ. 37 Ie' wák tö iché ie'pa ḁ:
‘Skëköl tö itteköl kerakḁ eköl a' shṵḁ wḛs ye' es.’ 38 Mik Israel aleripa tso'rak echkaie ká̱
sir poë wé̱ kȅ yi sḛrkṵ' eḛ, etḁ Moisés tso' ie'pa shṵḁ. Ñies Skëköl biyöchökwak tté ie' tḁ
Sinaí ké̱bata ḁ. Skëköl ttè tö sḛne meke siḁ e' yëne ie' ḁ eḛ, e' pakéne ie' tö se' ḁ.
39 “Erë se' yé̱pa kȅ wḁ ie' ttè dalöiëne'. Ie'pa tö ie' ttè watë'ttsḁ. Ie'pa shkakne Egipto.
40 E' kuḛkḭ ie'pa tö iché Aarón ḁ: ‘Moisés tö se' yë'ttsḁ Egipto ḁ. Kȅ sa' wḁ ijchḛr ì tka ie' tḁ.
E' kuḛkḭ íyi diököl yuő̱ se' ḁ böt mañat dalöiè skëkölie ḁs e' mi' se' wëttsṵk.’ 41 Es ie'pa tö
baka pupula diököl yué dalöiè. Tḁ iyiwak jchérakitö mè baka diököl ḁ idalöioie. Ie'pa tö
e' ké̱wö tkö'wé̱ tḁië, baka diököl yuérakitö iwákpa ulà wa, e' dalöioie. 42 E' kuḛkḭ Skëköl
ḛ' skéttsḁ ie'pa yökḭ. Ie' tö ie'pa méḁt ḁs bëkwö dalöiörakitö ie' skéie. Es Skëköl ttekölpa
tö ikit iyëkkuö kḭ. Ie'pa tö ichè:
‘A Israel aleripa,
mik a' sḛne' ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi sḛrkṵ' eḛ duas dabom tkëyök (40) ekkë,
etḁ a' tö iyiwak jchë' erë e' kȅ dör ye' dalöioie.
43 Wé̱ dalöieke pë' tö skëkölie kiè Moloc, e' diököl wéla dami a' wḁ.
Ñies wé̱ dalöieke pë' tö skëkölie kiè Refán e' diököl bëkwöie, e' dami a' wḁ.
E' kḛs diököl yué a' wákpa tö, esepa dami a' wḁ dalöiè.

E' kue̱ki̱ ye' tö a' patkeraë ka̱mië weinuk sia̱rë Babilonia wi̱'kie.'†
Es ikite̱a̱t.
44 “Es mik se' yë́pa bak se̱nuk ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱, eta̱ ie'pa wa̱ datsi'kuö dami
e' shu̱kue̱kear Skëköl wéie. E' a̱ ie' bak e̱' kkachök ie'pa a̱. U e' yöne we̱s ie' tö Moisés ka'
iyuök es, we̱s ie' tö ikkayë' ia̱ es. 45 E' ukuöki̱ ta̱ u e' méa̱t se' yë́pa bak e'pa tö ileripa a̱.
Mik ie'pa demi Josué ta̱ pë' kua̱'ki̱ wakpa ká̱ klö'u̱kwa̱, eta̱ u e' mirwa̱rak iwa̱. Skëköl tö
pë' kua̱'ki̱ wakpa u̱yéttsa̱ ie'pa yöki̱. E' ukuöki̱ ká̱ tai̱ë ta̱ David tkëneka̱ blu'ie. E' ké̱wö
ska' ta̱ u yöne ia̱ia̱ë datsi'kuö wa, e' tso'ia̱. 46 David wër buaë Skëköl wa ta̱ ie' a̱ David tö
ka̱wö kié ie' dalöio wé yuoie Israel aleripa a̱. 47 Erë David alà kiè Salomón, e' tö Skëköl wé
e' yué. 48 Erë Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱ e' kë̀ se̱r u yué s'ditsö tö ese a̱. Es itteköl eköl tö
iyë'a̱t, e' tö ichè:
49-50 ‘Skëköl tö ichè:
Ká̱ jaì e' dör ye' e̱' tkoie.
ká̱ i' dör ye' klö̀ tkose̱r.
Ye' wák tö íyi ko̱s yö',
e' kue̱ki̱ ¿we̱s a' tö u yuèmi ye' a̱?
¿We̱s a' tö ká̱ mèmi ye' a̱ e̱noie?'‡
Es ikite̱a̱t.
51 “Erë a' kë̀ tö Skëköl dalöieta̱'. A' e̱r darërë. A' kukuöña darërëë. Ke̱kraë Wiköl Batse'r
wöklö'wè̱ a' tö. A' dör we̱s a' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë es. 52 Ie'pa tö Skëköl ttekölpa ko̱s we'ik. Es
ñies ittekölpa bak ichök tö yi dör Yësyësë Chökle e' datse̱, e'pa kötulur ie'pa tö. I̱'ñe ta̱ yi
dör Yësyësë Chökle ñe' detke, erë iwatué̱ttsa̱ a' tö ttèwa̱. 53 A' ulà a̱ Skëköl ttè dalöiëno
dë' ibiyöchökwakpa wa. Erë a' kë̀ tö idalöiè.”

Esteban ttéwa̱ ie'pa tö

54 Mik iwökirpa tö ì pakè Esteban tö e' ttsé, eta̱ ie'pa uluneka̱ iki̱ tai̱ë. Ie'pa kà wötéwa̱
ulune è̀ kue̱ki̱. 55 Erë Esteban ki̱ Wiköl Batse'r kí̱ de tai̱ë ta̱ iwö kéka̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ Skëköl olo
tai̱ë e' sué̱itö. Ñies ie' tö Jesús sué̱ dur Skëköl ulà bua'kka. 56 Ie' tö iché:
—¡Isa̱ú̱! Ye' tso' isa̱uk tö ká̱ jaì wékkö àr áie. Ñies Jesús dör S'ditsö Alà e' sa̱uk ye' tso'
tö idur Skëköl ulà bua'kka.
57 Erë ie'pa e̱' kukuöña wötéwa̱ a̱s kë̀ iwattsër. Eta̱ ia̱neka̱rak tai̱ë ta̱ imishkarak se̱raa̱
Esteban ki̱. 58 Ta̱ iyéttsa̱rakitö Jerusalén a̱ mítse̱r u'rki̱ ee̱, ta̱ ie'pa tö ie' témi ák wa
ittowa̱ie. Esteban kkatökwakpa tso' itök, e'pa datsi' me'itörak duladula kiè Saulo e' a̱
blè.
59 Ie'pa tso' Esteban tök ák wa, e' dalewa ie' tö ikié Skëköl a̱ i' es: “A Skëkëpa Jesús, ye'
wiköl tsú̱mi be' ska'.” 60 E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ta̱ ia̱neka̱ tai̱ë: “A Skëkëpa, ì
sulu wamblök itso'rak, e' nuí̱ olo'yö́ ie'pa ki̱.”
Mik e' chéitö ta̱ iduowa̱.

8

1 Esteban ttéwa̱ ie'pa tö e' tö Saulo ttsë'wé̱ buaë.

Saulo tö Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikémitke

E' diwö shà̱ ta̱ Skëkëpa Jesús icha erule tso' Jerusalén e'pa we'ikémitke pë' tö. Ie'pa ko̱s
tkayalmi dö̀ Judea ena Samaria. Erë Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa kë̀ mineyal. 2 Wëpa we̱lepa
tö Skëköl dalöieke tai̱ë, esepa tö Esteban nu bléwa̱ ta̱ ie' i̱eitsérakitö tai̱ë. 3 Erë Saulo
tö Skëkëpa Jesús icha erule e'pa we'ikémi sia̱rë. Ie' mirwa̱ u a̱ u a̱ ie'pa yöktsa̱ ku̱ulemi
patkèmi wötèwa̱ s'wöto wé a̱ wëpa ena alakölpa ñies.

Jesús tté pakane Samaria wakpa a̱

4 Erë wé̱pa bakyalmi Jerusalén, e'pa tö Jesús tté buaë pakémir ká̱ wa'ñe wé̱ imirwa̱rak
ee̱. 5 Es Felipe mía̱ Samaria. Ee̱ ie' tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tté pakémi ká̱ e'

† 7:43 Amós 5.25-27 ‡ 7:49-50 Isaías 66.1-2

wakpa a̱. 6 Mik ie'pa tö ie' ttöke e' ttsé ñies ì kȅ o̱r yi a̱ ese we̱keitö, e' sué̱rakitö eta̱
ie'pa tö ittȍ ki̱ttseke bua'iewa̱. 7 Es pë' a̱ wimblupa sulusi tso', esepa bua'wé̱neitö tai̱ë.
Wimblupa sulusi yërulune a̱rkeka̱rak tai̱ë. Es ñies s'kraulewa̱ tai̱ë ena s'bachiulewa̱ tai̱ë,
esepa buanene buaë. 8 E' kue̱ki̱ ká̱ e' wakpa ko̱s ttsë'ne buaë.
9 Eta̱ ká̱ e' a̱ wëm tso' eköl kiè Simón. Ie' kaneblë'mi ia̱ia̱ë we̱s awá es. E' wa ie' tö
Samaria wakpa ki̱të' tai̱ë. Es ie' e̱' kkeö tö ie' dör imale̱pa tsa̱ta̱. 10 Ká̱ e' wakpa ulitane,
sia̱rëpa ñies inuköl blúpa, e'pa tö ie' ttȍ klöo̱' buaë. Ie'pa tö iyë': "Skëköl kiè Diché Tai̱ë,
e' e̱' yué Simónie."
11 Bànet ie' tö ie'pa ki̱të'bitu̱ ikanè wa. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' ttȍ iu̱të' buaë. 12 Erë mik
Felipe tö ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë paké ñies Jesucristo tté buaë paké, eta̱ ie'pa
tö iklö'wé̱ ta̱ ie̱' wöskuélor wëpa ena alakölpa. 13 Ñies Simón wák e̱rblé Jesús mik ta̱
iwöskuée. Ie' michoë Felipe ta̱ ke̱kraë. Es ie' isué̱ tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese we̱ke Felipe tö tai̱ë, e'
tö ie' tkiwé̱wa̱.
14 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ tso' Jerusalén, e'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö Samaria wakpa tö Skëköl
ttè klö'wé̱, eta̱ ie'pa tö Pedro ena Juan patkémi ee̱. 15 Mik idemirak, eta̱ ikiérakitö S'yé̱
a̱ Samaria wakpa tö iklö'wé̱, e'pa ki̱ a̱s Wiköl Batse'r dȍ ie'pa ki̱. 16 Ka̱m Wiköl Batse'r
döbitu̱ ie'pa ulitane ki̱. Ie'pa wösuule Skëkëpa Jesús ttȍ wa, e' ȅ o̱' ie'pa tö. 17 E' kue̱ki̱
Pedro ena Juan ulà méka̱ ie'pa ki̱ ta̱ Wiköl Batse'r de ie'pa ki̱.
18 Simón tö isué̱ tö mik Jesús ttekölpa tsá̱ ulà méka̱ ie'pa ki̱ eta̱ Wiköl Batse'r debitu̱ iki̱.
E' kue̱ki̱ ie' tö inuköl watké Pedro ena Juan a̱, 19 ta̱ ie' tö iché ia̱rak:
—A' wa̱ diché tso' se̱, e' mú ye' a̱ a̱s yi ki̱ ye' ulà mèka̱ ta̱ ese ki̱ Wiköl Batse'r döbitu̱ we̱s
a' tö iwe̱ke es.
20 Pedro tö iiu̱té:
—Be' tö ibikeitsè tö ì kakmè Skëköl tö e' to̱rmi inuköl wa, e' kue̱ki̱ be' inuköl weinú
ke̱kraë be' wák ta̱. 21 Be' e̱r kȅ dör yësyësë Skëköl wöa̱, e' kue̱ki̱ diché i' kȅ menuk be' a̱.
22 Be' e̱r mane'ú̱ ì sulu wamblekebö i', e' yöki̱. Skëköl a̱ ikió̱ a̱s ì bikeitsébö suluë isalema
e' nuí̱ olo'yèmiitö be' ki̱. 23 Ye' tö isué̱ tö be' e̱r dör suluë kësik ȅme. E' wa̱ be' wák ko̱s
tso' klöulewa̱.
24 Simón tö iiu̱té:
—Skëköl a̱ ikió̱ a̱s ì ko̱s ché a' tö e' kȅ tkȍ ye' ta̱.
25 Eta̱ ì o̱' Skëköl tö ie'pa ta̱ e' ttè paké Pedro ena Juan tö. Ñies s'pattérakitö Skëkëpa
Jesús tté wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyalne Jerusalén. Ta̱ ñala̱ wa Samaria shu̱a̱ ká̱ tso' tai̱ë,
e' wakpa a̱ ie'pa tö Jesús tté buaë pakerami we̱s imirdak es.

Felipe tö Etiopía wák eköl wöbla'wé̱

26 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl tö iché Felipe a̱: "Be' yúshka dayë ñak kke̱
Jerusalén ñalé̱ wa dȍ Gaza." Ñala̱ e' tkökemi ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' e' kke̱. 27 Eta̱ Felipe
mía̱ ta̱ ñala̱ e' ki̱ wëm kué̱itö eköl, e' dör Etiopía wak. Ie' dör iká̱ wökirpa e' eköl. Ie' dör
alaköl tso' Etiopía blúie, e' inuköl blök wökir. Ie' dare Jerusalén Skëköl dalöiök. 28 Ie'
mirwa̱ne ika̱ska' karreta ki̱, e' a̱ itkër yëkkuö kit Skëköl ttekölkiè Isaías tö, e' sa̱u̱k.
29 Eta̱ Wiköl Batse'r tö iché Felipe a̱: "Be' yú, be' e̱' skṓwa̱ karreta se̱ o̱'mik." 30 Mik
Felipe e̱' skéwa̱ karreta o̱'mik, eta̱ ie' tö ittsé tö Etiopía wak tö Skëköl yëkkuö kit Isaías
tö, e' a̱ritserami. Felipe tö ie' a̱ ichaké:
—Yëkkuö se̱ a̱ritseke be' tö ¿e' wà a̱ne be' é̱na?
31 Ie' tö iiu̱té:
—Kȅ yi ku̱' ye' wöbla'u̱k ta̱ ¿we̱s ye' a̱ iwà a̱rmi?
Ie' tö Felipe kié e̱' tkökka̱ ie' o̱'mik. 32 Ie' tö ia̱ritserami wé̱ ichéitö:
"Ie' dör we̱s obeja urula tsȅmi ttèwa̱ es.
We̱s obeja pupula kȅ a̱rta̱' mik iköyök tërke eta̱,
es ñies kȅ ie' wa̱ ì yëne.
33 Ie'pa tö ijaëwé̱ sia̱rë ta̱ ikichatéttsa̱rakitö,

erë ì ki̱ ikichatënettsa̱ e' kë̀ dör moki̱.
Ie' ttéwa̱rakitö a̱s kë̀ ise̱ria̱ ká̱ i' ki̱,
e' kue̱ki̱ kë̀ ie' alà a̱te̱.”*
34 Etiopía wak tö Felipe a̱ ichaké:
—Be' we'ikèyö, ichṓ ña, ¿yi cheke Skëköl tteköl Isaías tö ttè i' wa? ¿Ie' wák e̱' chöke ö
o̱'ka chekeitö?
35 Eta̱ ttè a̱ritsétkeitö, e' wa Felipe tö ie' a̱ Jesús tté buaë pakémi. 36-37 Es ittöramirak
ñala̱ wa ta̱ ee̱ di' kué̱rakitö. Eta̱ Etiopía wak tö iché Felipe a̱:
—Íe̱ di' tso'. ¿Ì kue̱ki̱ be' kë̀ tö ye' wöskuè?†
38 Eta̱ Etiopía wak tö iché karreta ñakökwak a̱ tö karreta wöklö'ú̱wa̱. Ta̱ ie'pa e̱' éwa
ta̱ imíyal bölë di' a̱. Ee̱ Felipe tö Etiopía wak wöskuée. 39 Mik ie̱' yélune di' a̱ eta̱ Skëköl
Wiköl tö Felipe batséka̱mi bet ká̱ bánet a̱, Etiopía wak kë̀ wa̱ isu̱neia̱ yës, erë imía̱ ttsë'ne
buaë kaneë. 40 Eta̱ Felipe tö isué̱ tö ie' demi dur ká̱ kiè Azoto ee̱. Eta̱ ie' mía̱ Jesús tté buaë
pakök ká̱ tso' ñala̱ ki̱ ese wakpa a̱ dö̀mi Cesarea.

9

Saulo e̱r mane'wé̱ Jesús a̱

1-2 E' dalewa Saulo tso'ia̱ Skëkëpa ttökatapa pau̱ñuk ttèwa̱. E' kue̱ki̱ ie' mía̱ sacerdote
kibi ska' yëkkuö kiök shkowa̱ie judiowak ñì dapa'wo̱ wé tso' Damasco ee̱. Yëkkuö e' ki̱
ka̱wö mène ia̱ s'tso' ttè kiè Jesús dör Ñala̱ Pa'a̱li̱ e' diki̱a̱ esepa yulök klö'wo̱wa̱ tsè̱mi
Jerusalén, kë̀ tkine tö alakölpa ö wëpa idir. 3 Erë mik Saulo dökemitke tsi̱net Damasco
e' bet ibite̱shka ká̱ jaì a̱ bö'wöie e' olo bune tai̱ë ipamik. 4 Ta̱ ie' a̱nere i̱ski̱. Eta̱ ttö̀ ttséitö
tö iché ia̱: “A Saulo, a Saulo, ¿iṓk be' tö ye' we'ikeke?”
5 Saulo tö ie' a̱ ichaké: “A Skëkëpa, ¿be' dör yi?” Eta̱ iiu̱téneitö: “Ye' dör Jesús we'ikeke
be' tö e'. 6 Erë be' e̱' kṓka̱. Be' yú Damasco. Ee̱ be' a̱ iyërmi tö ì u̱k be' ké.”
7 Eta̱ Saulo wapiepa tkirulune tai̱ë. Ie'pa tö yile ttö̀ ttsé, erë kë̀ ie'pa wa̱ yi su̱ne. 8 E'
ukuöki̱ ta̱ Saulo e̱' kéka̱ ta̱ iwöbla shu̱ppée, erë kë̀ iwawër. E' kue̱ki̱ itsé̱mirakitö ulà iërule
dö̀ Damasco. 9 Ee̱ ie' se̱né ká̱ mañat kë̀ wöbla wawëne, kë̀ wa̱ ì ñane, kë̀ wa̱ ì yane yës.
10 Jesús ttökata eköl kiè Ananías se̱rke Damasco e' a̱ Skëkëpa Jesús e̱' kkachéwa̱
kabsue̱ie ta̱ iché ia̱: “¡A Ananías!” Ie' iiu̱té: “A Skëkëpa Jesús, ichṓ ña.”
11 Skëkëpa tö iché ia̱: “Be' yú ñala̱ kiè Yësyësë e' ki̱ dö̀ Judas u a̱. Ee̱ wëm tso' kiè Saulo
datse̱ Tarso, e' yulṓ. Ie' tso' ttök S'yé̱ ta̱. 12 Ie' tö isué̱ kabsue̱ie tö wëm kiè Ananías dewa̱
ie' ska' iulà méka̱ iki̱ a̱s iwöbla wawërne, e' dör be'.”
13 Ie' iiu̱té: “A Skëkëpa Jesús, erë ye' a̱ iyëule tai̱ë ie'pa wa̱ tö wëm e' tö be' icha batse'r
tso' Jerusalén e'pa we'ikeke sia̱rë. 14 I̱'ñe ta̱ e' de íe̱. Sacerdotepa wökirpa tö ka̱wö mé ie'
a̱ a̱s wé̱pa tö be' a̱ e̱' tsa̱tkè kié esepa ko̱s klö'u̱luritö.”
15 Erë Skëkëpa Jesús tö iché ia̱: “Be' yú. Ye' tö wëm e' shu̱kitbak a̱s ie' tö ye' tté pakö̀
pë' kë̀ dör Israel aleripa esepa a̱ ena iblúpa a̱ ñies Israel aleripa a̱. 16 Ye' wák tö ikkacheraë
ie' a̱ tö ie' ka̱wöta̱ weinuk ye' tté kue̱ki̱.”
17 Eta̱ Ananías demi Saulo ska' ta̱ iulà méka̱ iki̱ ta̱ iché ia̱:
—A yami Saulo, Skëkëpa Jesús e̱' kkayë'wa̱ be' a̱ ñala̱ ki̱ be' dë'bitu̱ e' wa, e' tö ye' patké
a̱s be' wöbla wawërne ñies a̱s Wiköl Batse'r iërwa̱ be' a̱.
18 E' bet ta̱ ì tso' Saulo wöbla mik nima kkuö sù̱, e' darolone ta̱ iwöbla wawënene. Eta̱
ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ ta̱ ie' e̱' wöskuée. 19 E' ukuöki̱ ta̱ ichkéne ta̱ idiché iënene. Eta̱ ie' e̱'
tsé̱a̱t Jesús ttökatapa we̱lepa tso' Damasco e'pa ta̱ ká̱ elke ulatök.

Saulo tö Jesús tté paké Damasco

---

* 8:33 Isaías 53.7-8 † 8:36-37 Yëkkuö kitule ká̱ ia̱ia̱ë ke̱weie imale̱pa yöki̱ esepa kë̀ wa̱ 8.37 kite̱ka̱. Ttè e' tö ichè: Felipe tö ie' a̱ iché: —Be' tö ttè i' klö'wé̱ moki̱ë e' ta̱ be' wösurmi. Eta̱ wëm tö iiu̱té: —Ye' tö iklö'wé̱ tö Jesucristo dör Skëköl Alà e'.

20 E' ukuöki̱ ta̱ bet Saulo tö Jesús tté pakémi judiowak a̱ ie'pa ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱. Ie'pa
a̱ ichekeitö tö Jesús dör Skëköl Alà chökle. 21 Wé̱pa ko̱s tö ie' ttö̀ ttsé, e'pa wökrarulune
ittsök ta̱ iñi chakérak:
—¿Ie' wí̱ kè̀ dör wé̱pa tö e̱' tsa̱tkè kié Jesús a̱ tso' Jerusalén esepa we'ik sia̱rë? ¿Kè̀ ie'
wëbi wí̱ dë'bitu̱ ie'pa esepa tso' í̱e e'pa klö'u̱kwa̱ wömèttsa̱ sacerdotepa wökirpa ulà a̱?
22 Erë Saulo tö Jesús tté pakéwa̱ie ki̱ta̱ ki̱ta̱, kè̀ suane. Ie' tö ikkaché judiowak se̱rke
Damasco e'pa a̱ tö moki̱ Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. Ttè e' wa ie'pa
siwa̱'blöwé̱lur ie' tö.

Saulo tkashkar judiowak yöki̱

23 Ká̱ ta̱ië ukuöki̱ ta̱ judiowak tté ñita̱ Saulo ttowa̱. 24 Erë e' jche̱newa̱ ie' wa̱. Ñië nañeë
ie'pa tso' ipanuk ttéwa̱ ká̱ wékkö dökettsa̱ ese ska'. 25 Erë nañewe iklépa tö ie' iéka̱ kkő
blublu a̱ ta̱ iiémi ká̱ tso' kköiëule shkit ka̱kke̱ë e' mik e̱nae̱na. Es ie' tkashkar.

Saulo dene Jerusalén

26 Mik ie' demi Jerusalén, eta̱ ie̱' dapa'wa̱k Jesús ttökatapa ta̱. Erë ie'pa kè̀ wa̱ iklöo̱ne
tö moki̱ ie' e̱rblé Jesús mik. Ie'pa suane iyöki̱. 27 Erë Bernabé wa̱ ie' mítse̱r kkachè Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa a̱. Bernabé tö ipaké ie'pa a̱ tö Saulo tö Skëkëpa Jesús su̱' ñala̱ ki̱ ta̱ ee̱
itté ie' ta̱. Ñies ichéitö tö Saulo ka̱pakétke Damasco Jesús ttö̀ wa kè̀ suane. 28 Es Saulo e̱'
tsé̱a̱t Jerusalén dami Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ta̱. Ke̱kraë ie' tö Skëkëpa Jesús tté pakeke kè̀
suane. 29 Ñies ie' tö itté pakeke judiowak ttöke griegoie esepa a̱. Erë ie'pa ñì iu̱téka̱ ta̱ië
ie' ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ima'wé̱ ttèwa̱. 30 Mik e' jche̱newa̱ iyamipa wa̱, eta̱ ie'pa wa̱ imítse̱r
Cesarea, ee̱ ta̱ ipatkémi dö̀ Tarso.
31 E' ukuöki̱ ta̱ Skëkëpa Jesús icha erule erule ko̱s tso' Judea ena Galilea ena Samaria
e'pa a̱te̱ne bë̀rë, kè̀ yi tö ie'pa we'ikèia̱. Ie'pa yörke buaë Skëköl ttè diki̱a̱. Ñies ie'pa tö
Skëköl dalöieke ta̱ië. Wiköl Batse'r tö ie'pa ki̱meke a̱s ikí̱ iërdak ta̱ië ke̱kraë.

Eneas buanene

32 Pedro shköke ká̱ wa'ñe ie'pa ko̱s pakök wé̱ ie'pa tso' ese ska'. Eta̱ ide ñies ká̱ kiè Lida
s'batse'rpa se̱rke ee̱ e'pa pakök. 33 Eta̱ ee̱ wëm eköl kué̱itö kiè Eneas e' kraulewa̱ me'r ka̱'
ki̱ e' ki̱ duas de pàköl (8). 34 Pedro tö iché ia̱:
—Jesucristo tö be' bua'wé̱ne. Be' e̱' kő̱ka̱ ta̱ be' ka̱' pashuő̱.
E' bet ta̱ ie' e̱' kéka̱. 35 E' ukuöki̱ ta̱ pë' tso' Lida ena Sarón, e'pa ulitane tö ie' sué̱. E'
kue̱ki̱ ie'pa e̱r mane'wé̱ Skëkëpa Jesús a̱.

Dorcas shke̱neka̱ne

36 E' ké̱wö ska' ta̱ ká̱ kiè Jope ee̱ alaköl se̱rke eköl dör Jesús ttökata, e' kiè Tabitá
(griegoie ikiè e' dör Dorcas*). Ke̱kraë ie' bak ì buaë u̱k ena s'sia̱rëpa ki̱muk. 37 Ká̱ e'
ulatök ta̱ ie' kirinewa̱ ta̱ iduowa̱. Inú pasunetke ta̱ iméka̱ úshu̱ ká̱kke̱ ese a̱. 38 Jope a̱te̱
Lida o̱'mik wé̱ Pedro tso' ee̱. Jesús ttökatapa se̱rke Jope, e'pa wa̱ ijche̱r tö ie' tso' Lida, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö wëpa patké böl ichök ie' a̱: “Be' shkő̱ bet Jope.”
39 Es ie' mí̱a ie'pa ta̱. Mik idemirak, eta̱ ie' tsé̱mi u shu̱a̱ wé̱ Dorcas nu me'r ee̱. Alakölpa
schő̱† ko̱s iu̱ke ta̱ië. E'pa iënewa̱ ie' pamik. Eta̱ ie'pa tö paio ena datsi' yö' Dorcas tö mik
ibak ttsë'ka eta̱, e' kkaché Pedro a̱. 40 Eta̱ Pedro tö ie'pa ké e̱' yökulur ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ ta̱ itté S'yë̱́ ta̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö inú sué̱ ta̱ iché:
—A Tabitá, be' e̱' kő̱ka̱.
Eta̱ ie' wöbla shu̱ppée. Mik Pedro sué̱itö eta̱ ie' e̱' tkése̱r. 41 Pedro tö iklö'wé̱wa̱ iulà a̱
duéka̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö alakölpa schő̱ ena s'batse'r male̱pa kié ta̱ Tabitá kkachéitö ie'pa
a̱ ttsë'ka. 42 E' jche̱newa̱ Jope wakpa ko̱s wa̱ ta̱ ie'pa ta̱ië e̱rblé Skëkëpa Jesús mik. 43 Ta̱
Pedro e̱' tsé̱a̱t ta̱ië Jope wëm kiè Simón e' ska'. Wëm e' dör iyiwak kkuölit kané̱u̱kwak.

---

* 9:36 Dorcas: S'kiè e' wà kiane chè su̱li. † 9:39 schő̱: E' dör alakölpa wëm blëulewa̱ ka̱m se̱rwa̱ne ese.

10

Pedro tö Jesús tté buaë paké Cornelio a̱

1 Ká̱ kiè Cesarea e̱e̱ wëm se̱rke eköl kiè Cornelio, e' dör Roma ñippökwakpa eruleë
kiè Italiano e' capitán. 2 Ie' kẽ̀ dör judiowak erë ie' dör wëm yësyësë Skëköl wöa̱. Ie'
ena iyamipa e̱kka, e'pa tö Skëköl dalöieke tai̱ë. Ñies ie' tö inuköl kakmeke tai̱ë judiowak
ki̱moie. Ke̱kraë ie' ttöke Skëköl ta̱. 3 Ká̱ et tsá̱li̱ ta̱ diwö de mañat, eta̱ ie' tö isué̱ buaë
kabsue̱ie tö Skëköl biyöchökwak eköl dewa̱ wé̱ ie' tso' e̱e̱ ta̱ ichéitö ia̱: "A Cornelio." 4 Ie'
tkinewa̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak sué̱wa̱itö krereë ta̱ ie' tö iché ia̱: "A këkë, ¿Ĩ̀ kiane be' ki̱?"
Eta̱ Skëköl biyöchökwak tö ie' iu̱té: "Be' ttöke Skëköl ta̱ ena s'sia̱rëpa ki̱meke, e' wër buaë
ie' wa. 5 E' kue̱ki̱ yile patkṍmi Jope. E̱e̱ wëm tso' kiè Simón, kiè ñies Pedro e' kiök patkṍ.
6 Ie' tso' wëm eköl kiè ñies Simón dör iyiwak kkuölit kanéu̱kwak, e' ska', ie' u me'r dayë
kkömik."
7 Mik Skëköl biyöchökwak ttè o̱ne Cornelio ta̱ e' mía̱ eta̱ Cornelio tö ikanè mésopa
kié böl ena iñippökwak kiéitö eköl ñies. Ñippökwak e' tö Skëköl dalöieke tai̱ë. Ie' dör
Cornelio ki̱mukwak bua'ie. 8 Cornelio tö ì ko̱s tka ie' ta̱ e' paké ie'pa a̱. E' ukuö̱ki̱ ta̱ ie'pa
patkémiitö dõ̀ Jope.
9 Bule es diwö de bata a̱ ta̱ Cornelio kanè mésopa dami ñala̱ wa döketke tsi̱net Jope. E'
dalewa Pedro tkaka̱ u bata ki̱ ttök Skëköl ta̱. 10 Pedro dué bli wa̱ erë u̱lirkeia̱ ie' a̱, e' dalewa
isué̱itö kabsue̱ie. 11 Ie' tö isué̱ tö ká̱ jaĩ̀ kkṍbunane ta̱ datsi' ukuö bërie su̱ë iklöulewa̱ ibata
tkël a̱, e' bite̱wa̱ dõ̀ i̱ski̱. 12 Datsi' ukuö e' shu̱a̱ iyiwak klõ̀ka, e̱' sköke ibatsi̱' ki̱ ena dù dör
ñá judiowak a̱ esepa tkërki̱ tsa̱ki̱ë. 13 Eta̱ ie' tö ttõ̀ ttsé ta̱ ichéitö ia̱: "A Pedro, be' e̱' kṍka̱.
Iyiwak se̱ ttṍ ta̱ ikatṍ."
14 Erë ie' tö iiu̱té: "Au. A Skëköl, iyiwak dör ñá ese kẽ̀ kataule ye' wa̱ yës." 15 Ta̱ ttõ̀ e'
tö ichéne Pedro a̱: "Ĩ̀ batse'wé̱tke Skëköl tö e' kẽ̀ kiaria̱ ñá."
16 E' tka mañatökicha ta̱ datsi' ukuö míka̱ne ká̱ jaĩ̀ a̱. 17 Pedro tso'ia̱ ibikeitsök tai̱ë
ì sué̱yö kabsue̱ie ¿i̱ma e' wà kiane chè? E' wösha̱ë ta̱ wëpa patkë' Cornelio tö, e'pa tö
Simón u kué̱ ta̱ iëte̱r Simón ukkö a̱. 18 Ie'pa tö ichaké: "¿Íe̱ wëm kiè Simón kiekerakitö
ñies Pedro, e' tso'?"
19 Pedro tso'ia̱ ì sué̱itö kabsue̱ie e' bikeitsök, eta̱ Wiköl Batse'r tö iché ia̱: "Ittsṍ. Wëpa
mañal tso' be' yulök. 20 Be' e̱' ṍwa ta̱ be' yú ie'pa ta̱. Kẽ̀ ibikeitsar bötböt. Ye' tö ie'pa
patkébitu̱ be' tsu̱kmi."
21 Eta̱ Pedro e̱' éwa ta̱ iché ie'pa a̱:
—Yi yuleke a' tö, e' dör ye'. ¿Ĩ̀ dör iwà?
22 Ie'pa iiu̱té:
—Wëm kiè Cornelio dör Roma ñippökwakpa capitán eköl, e' tö sa' patkë' be' yulök.
Ie' dör wëm yësyësë. Skëköl dalöiekeitö tai̱ë. Judiowak ulitane ki̱ ie' kiar tai̱ë. Skëköl
biyöchökwak batse'r e' eköl tö iyë' ie' a̱: "Pedro kiṍ a̱s ie' bitu̱ be' u a̱. Ĩ̀ ko̱s cheke ie' tö
be' a̱, e' ttsṍ."
23 Eta̱ Pedro tö ie'pa kiéwa̱ we̱shke̱. E̱e̱ ie'pa kapére. Bule es ta̱ ie' mía̱ ie'pa ta̱. Ñies
s'yamipa se̱rke Jope e'pa we̱lepa mía̱ ie' wapieie. 24 Bökki̱ es ta̱ idemirak Cesarea. E̱e̱
Cornelio tö iyamipa ena pë' su̱ule iwa̱ buaë e'pa ki' e̱' dapa'u̱kka̱ Pedro ttõ̀ ttsök. E'pa ko̱s
de ie' panuk. 25 Mik ie' de Cornelio u a̱ eta̱ Cornelio dettsa̱ ishke̱'u̱k ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ ie' wösha̱ë idalöioie. 26 Erë ie' tö iké e̱' duökka̱ ta̱ iché ia̱:
—Be' e̱' duṍka̱. Ye' dör s'ditsö ñies we̱s be' es.
27 Pedro ttöramiia̱ Cornelio ta̱ eta̱ idewa̱rak we̱shke̱ ta̱ ie' isué̱ tö tai̱ë pë' dapanewa̱.
28 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—A' wa̱ ijche̱r tö sa' judiowak kẽ̀ a̱ ka̱wö ta̱' pë' kẽ̀ dör judiowak esepa pakök ena shkök
pë' esepa ta̱. Erë Skëköl tö ikkaché ye' a̱ tö kẽ̀ ye' ka̱wö ta̱'ia̱ ichök tö yile dör ñá. 29 E'
kue̱ki̱ mik ye' kine, e' bet ta̱ ye' bite̱a̱, kẽ̀ wa̱ ì chakine. Ye' tö a' a̱ ichakè ¿iṍk a' tö ye' kié?
30 Cornelio tö iiu̱té:

—Tkali ikëkkë ta̱ ye' tkër ttök Skëköl ta̱ ye' u a̱ we̱s ye' wöblar ká̱ bit ekkë diwö de
mañat eta̱. E' bet ta̱ wëm eköl de dur ye' wörki̱, e' datsi' dör dalölöë. 31 E' tö ye' a̱ iché:
'A Cornelio, be' ttöke Skëköl ta̱ e' ttsé ie' tö. Be' tö s'sia̱rëpa ki̱meke e' wër buaë ie' wa.
32 Yile patkő̱mi Jope Simón kiè ñies Pedro, e' kiökbitu̱. Ie' tso' wëm skà kiè Simón dör
iyiwak kkuölit kanéu̱kwak e' u a̱. E' u me'r dayë kkömik.' 33 E' bet ta̱ ye' tö be' tsu̱k patké
ta̱ be' debitu̱ e̱r bua' wa. Es sa' ulitane e̱' dapa'wé̱ í̱e Skëköl wöa̱ ì chök ie' tö be' ké sa' a̱
e' ttsök.

Pedro tö Skëköl tté buaë paké Cornelio ska'

34 Eta̱ Pedro ttémi ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—I̱'ñe ta̱ ye' é̱na ia̱ne tö moki̱ sulitane dör ñies è̱me Skëköl a̱. 35 E' kue̱ki̱ ká̱ wa'ñe wé̱pa
tö ie' dalöieke ta̱ ise̱rke yësyësë esepa kiar ie' ki̱. 36 Ie' e̱r buarmine se' ki̱ Jesucristo dör
sulitane Këköl e' batamik, e' tté buaë pakane sa' dör Israel aleripa e'pa a̱. E' jche̱r a' wa̱.
37 Ñies ì bak judiowak ké̱ ko̱s a̱ e' jche̱r buaë a' wa̱. Juan tö iyë' tö s'ka̱wöta̱ e̱' wöskuök. E'
ukuöki̱ ta̱ Jesús tö s'pattémi Galilea. 38 Ñies a' wa̱ ijche̱r buaë tö Skëköl tö iWiköl Batse'r
patké Jesús Nazaret wak e' ki̱ idiché ta̱ië. Ie' shké ke̱kraë pë' ulitane shu̱a̱ íyi buaë kanéu̱k.
Ñies s'we'ikeke bë́ tö esepa bua'wé̱neitö Skëköl tso' ie' ta̱ e' kue̱ki̱. 39 Ì wé̱ ie' tö Jerusalén
ena judiowak ká̱ male̱pa a̱, e' ko̱s sué̱ sa' tö. E' ukuöki̱ ta̱ ittéwa̱rakitö wötëulewa̱ krus
mik. 40 Erë e' ki̱ ká̱ de mañat ta̱ Skëköl tö ishke̱'wé̱ka̱ne ta̱ ikkachéitö sa' a̱. 41 Ie' kë̀ e̱'
kkayëne sulitane a̱. Sa' è̱ a̱ ie' e̱' kkaché. Skëköl tö sa' shu̱kitbak a̱s sa' tö Jesús sa̱ù sa'
wák wöbla wa. Ie' shke̱neka̱ne e' ukuöki̱ ta̱ sa' chké sa' di'yé ie' ta̱. 42 Ie' tö sa' patké ittè
buaë paXök sulitane a̱ ñies ichök ia̱rak tö ie' tkéka̱ Skëköl tö s'ttsë'ka ena s'duulewa̱, e'pa
shu̱lökwakie. 43 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl ttekölpa ulitane tö Jesús paka'a̱tbak ta̱ iyë'a̱trakitö tö yi
e̱rblé ie' mik esepa nu̱ì olordaë ie'pa ki̱ ie' batamik.

Pë' kë̀ dör judiowak esepa ki̱ Wiköl Batse'r de

44 Pedro tso'ia̱ ipakök ie'pa a̱ ta̱ e' shu̱a̱ Wiköl Batse'r debitu̱ ie'pa ko̱s tso' ie' ttò ki̱ttsök,
e'pa ki̱. 45-46 Eta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa dör judiowak dë'bitu̱ Pedro ta̱ e'pa tö isué̱ tö we̱s
Wiköl Batse'r debitu̱ pë' kë̀ dör judiowak, esepa ki̱ ñies. Ie'pa tö ittsé tö ittökerak ttò
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. Ñies Skëköl ki̱kökka̱ itso'rak. E' tö ie'pa tkiwé̱wa̱. 47 Eta̱ Pedro tö iché:

—Wiköl Batse'r debitu̱ ie'pa ki̱ we̱s sa' ki̱ itsá̱ dë'bitu̱ es. E' kue̱ki̱ kë̀ yi a̱ iwöklönuk tö
kë̀ ie'pa wöskuar di' a̱.

48 Ie' tö ikérak e̱' wöskuök Jesucristo ttò wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö ie' a̱ ikié ta̱ië: "Be' e̱'
tsúa̱t sa' ta̱ ká̱ böt mañat."

11

Pedro tö Cornelio tté paké Jerusalén

1 Jesús ttekölpa tsá̱ ena s'yamipa male̱pa tso' Judea, e'pa tö ittsé tö pë' kë̀ dör judiowak,
ñies esepa tö Skëköl ttè klö'wé̱. 2 Mik Pedro dene Jerusalén, eta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa
dör judiowak, esepa we̱lepa tö ie' ché suluë. 3 Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:

—¿Ió̱k be' dare pë' kë̀ dör judiowak esepa pakök ena chkök ie'pa ta̱?

4 Ie' tö ì ko̱s tka e' paké ie'pa a̱ se̱raa̱ ta̱ iché ia̱:

5 —Ye' bak Jope ta̱ ye' ttöke Skëköl ta̱, e' shu̱a̱ ye' tö ì sué̱ kabsue̱ie. Ì sué̱yö e' dör datsi'
ukuö bërie su̱ë klöulewa̱ ibata tkël a̱. E' bite̱wa̱ ká̱ jaì a̱ dò̱ wé̱ ye' tso' ee̱. 6 Eta̱ ye' tö isué̱
bua'iewa̱ isuo̱ie tö ì tso' ishu̱a̱. Ye' tö iyiwak klò̱ka, iyiwak kañiru, iyiwak e̱' sköke ibatsi̱'
ki̱ ena dù, esepa sué̱. 7 Eta̱ ye' tö ttò ttsé e' tö iché ye' a̱: 'A Pedro, be' e̱' kő̱ka̱. Iyiwak se̱ ttő̱
ta̱ ikatő̱.' 8 Ye' iiu̱té: 'Au. A Skëköl, ye' kë̀ wa̱ iyiwak dör ñá ese kataule yës.' 9 Ta̱ ttò datse̱
ká̱ jaì a̱, e' tö ichéne ye' a̱: 'Ì batse'wé̱tke Skëköl tö ese kë̀ kiaria̱ ñá.' 10 E' tka mañatökicha
ta̱ imíka̱ne se̱kka̱ ká̱ jaì a̱. 11 E' wösha̱ë ta̱, wëpa mañal patkëule datse̱ Cesarea ye' yulök,
e'pa debitu̱ wé̱ ye' tkër e' wé a̱. 12 Wiköl Batse'r tö ye' a̱ iché: 'Kè̱ ibikeitsar bötböt. Be'

yú ie'pa ta̱.’ Ñies s'yamipa teröl i' dare ye' ta̱. Sa' ko̱s dewa̱ Cornelio u a̱. [13] Ie' tö sa' a̱
ipaké tö we̱s ie' tö Skëköl biyöchökwak sué̱ dur eköl ie' u a̱. E' tö iché ia̱: ‘Yile patkṓmi dö̀
Jope ee̱ wëm tso' kiè Simón, e' kiè ñies Pedro, e' kiṓbitu̱. [14] Ie' tö icheraë be' a̱ we̱s be' ena
be' yamipa ko̱s e'pa tsa̱tkërmi.’ [15] Mik ye' tö Jesús tté pakémi ie'pa a̱, eta̱ Wiköl Batse'r
debitu̱ ie'pa ki̱ we̱s idë'bitu̱ sa' ki̱ kuaë es. [16] Eta̱ ì yë' Skëkëpa Jesús tö ye' a̱, e' a̱ne ye'
é̱na. Ie' tö ye' a̱ iyë': ‘Juan tö s'wöskué di' a̱, erë a' iërdawa̱ Wiköl Batse'r a̱.’ [17] Iwënewa̱
tö Skëköl tö iWiköl mé ie'pa a̱ we̱s imenebak se' a̱ kuaë mik se' e̱rblë' Skëkëpa Jesucristo
mik eta̱ es. E' kue̱ki̱ ¿ye' dör yi Skëköl wöklö'wo̱ie?
[18] Mik ì ché Pedro tö e' ttsé ie'pa tö, eta̱ isiwa̱'bléwa̱rak ta̱ Skëköl ki̱kéka̱rakitö. Ie'pa
tö iché:
—E' wa se' wa̱ ijche̱r tö pë' kè̀ dör judiowak, esepa a̱ ñies Skëköl tö imé a̱s ie'pa e̱r
mane'ù̱ ie' a̱ se̱noie michoë.

Skëkëpa Jesús icha eruleë tso' Antioquía e' pakè

[19] Esteban kötwa̱rakitö e' ukuöki̱ ta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikémitke tai̱ë pë' tö. E'
yöki̱ ie'pa we̱lepa tkayal. We̱lepa míyal dö̀ Fenicia. We̱lepa míyal dö̀ Chipre. Iskà mírak
dö̀ Antioquía. Ká̱ ekkëpa a̱ ie'pa tö Jesús tté buaë pakeke judiowak è̀ a̱. [20] Erë Jesús mik
e̱rblökwakpa datse̱ Chipre ena Cirene, ese we̱lepa míyal Antioquía. Ee̱ Skëkëpa Jesús tté
buaë pakérakitö pë' kè̀ dör judiowak esepa a̱. [21] Eta̱ Skëkëpa tö ie'pa ki̱mé tai̱ë. E' kue̱ki̱
tai̱ë ká̱ e' wakpa e̱rblé Skëkëpa Jesús mik ta̱ ie̱r mane'wé̱rak ie' a̱.
[22] Mik Skëkëpa Jesús icha erule tso' Jerusalén, e'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ Bernabé
patkémirakitö tkörö Antioquía. [23] Mik ie' demi, eta̱ ie' tö isué̱ we̱s Skëköl e̱r buaë ché
ie'pa a̱. E' tö ie' ttsë'wé̱ buaë. Ie' tö ie'pa kí̱ patté a̱s ie'pa e̱' tkö̀wa̱ darërë ke̱kraë ie̱r ko̱s
wa ie'pa e̱rblö̀ Skëkëpa mik e' a̱. [24] Ie' dör wëm yësyësë. Ie' a̱ tai̱ë Wiköl Batse'r tso'. Ie'
tö Jesús bikeitseke bua'iewa̱. Es tai̱ë pë' kí̱ de e̱rblök Skëkëpa mik.
[25] E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Tarso Saulo yulök. [26] Mik ikué̱itö, eta̱ itsé̱mi Antioquía e̱' ta̱. Ee̱
ie̱' tsé̱a̱rak duas ek. Ie'pa e̱' dapa'u̱ke Skëkëpa Jesús icha erule e'pa ta̱. Ká̱ e' wakpa tai̱ë
wöbla'we̱kerakitö. Ká̱ e' a̱ Jesús ttökatapa tsá̱ kine Cristo wakpa.
[27] E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl ttekölpa we̱lepa tso' Jerusalén míyal Antioquía. [28] E'pa shu̱a̱
eköl kiè Agabo, e' e̱' duéka̱ ta̱ ichéitö Wiköl Batse'r wa tö bli datse̱ ká̱ wa'ñe ki̱. E' debitu̱
mik Claudio bak Roma wökir kibi e' ké̱wö ska'. [29] Eta̱ Jesús ttökatapa tso' Antioquía e'pa
tö iché ñì a̱: “Mishka inuköl shtök patkè se' yamipa se̱rke Judea, e'pa ki̱moie ko̱s se' a̱
imer ekkë.” [30] Es ie'pa tö iwé̱. Eta̱ ipatkémirakitö Bernabé ena Saulo ulà a̱ a̱s ie'pa tö imù
Skëkëpa Jesús icha wökir kibipa tso' Judea e'pa ulà a̱.

12

Pedro wötéwa̱rakitö s'wöto wé a̱

[1] E' ké̱wö ska' ta̱ blu' kiè Herodes, e' tö Skëkëpa Jesús icha we̱lepa klö'wé̱wa̱ we'ikè. [2] Ie'
tö Santiago dör Juan ël, e' ttökwa̱ patké tabè wa. [3] Mik ie' isué̱ tö e' wër buaë judiowak
wa, eta̱ ie' tö Pedro klö'u̱kwa̱ patké. E' wé̱itö mik judiowak tö Pan Kè̀ Yöule Iwölöwo̱ka̱
Wa e' ké̱wö tkö'we̱kerakitö eta̱. [4] Mik Pedro klönewa̱, eta̱ Herodes tö iwötéwa̱ s'wöto
wé a̱. Ee̱ ñippökwakpa döka̱ dabom eyök ki̱ teröl (16) e'pa tö ikkö'neke tkël tkël. E'pa
mane'we̱ke tkël tkël kukur kukur. Herodes tö ibikeitsé tö ka̱wö tkö'we̱kerakitö, e' ukuöki̱
ta̱ iyekettsa̱neyö shu̱lè sulitane wöa̱. [5] E' dalewa Pedro tso' s'wöto wé a̱. Erë Skëkëpa Jesús
icha erule e'pa tso' ikiök Skëköl a̱ darërëë ie' ki̱ ke̱kraë.

Skëköl biyöchökwak tö Pedro yéttsa̱ s'wöto wé a̱

[6] Herodes tö Pedro yekettsa̱ shu̱lè, e' nañewe Pedro kapötër ñippökwakpa böl shu̱sha̱
moulewa̱ tabechka kichaie bötö wa. Ñies ñippökwakpa böl tso' s'wöto wé ukkö kkö'nuk.
[7] E' bet Skëköl biyöchökwak de dur ie' ska' ta̱ bö'wö olo buneka̱ dalölöë s'wöto wé a̱. Eta̱
ikéwa̱itö ichane a̱ a̱s iti̱'rka̱ ta̱ iché ia̱: “¡Be' e̱' kṓka̱ bet!” E' bet ta̱ imoulewa̱ tabechka
kichaie wa e' wöyërulune. [8] Eta̱ Skëköl biyöchökwak tö iché ia̱: “Be' datsi' iṓka̱, be'

klökkuö iö́ka̱.” Ta̱ ie' tö iwé̱ es. Skëköl biyöchökwak ikí̱ ché ia̱: “Be' paio ki̱kkuö iö́ka̱
ta̱ be' shkö́ ye' itöki̱.”
9 Eta̱ Pedro mía̱ itöki̱, erë ie' kë̀ é̱na ia̱ne tö ì we̱ke Skëköl biyöchökwak tö e' dör moki̱.
Ie' tö ibikeitsè tö ie' tso' kabsa̱u̱k. 10 Eta̱ ie'pa tkami wé̱ ñippökwakpa iëte̱r ukkö kkö'nuk
ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ wé̱ ñippökwakpa skà iëte̱r ee̱ itkamirak ñies. Mik ie'pa demi ukkö kibi a̱
yöule tabechka wa a̱te̱ ñala̱ kke̱, eta̱ e' kköbunane e̱r wa. Eta̱ ie'pa deyal u'rki̱ shkémirak
ekuölö ta̱ Skëköl biyöchökwak tö iméa̱t eköl.
11 Ekkë ta̱ ie' é̱na ia̱ne tö ì sué̱itö e' dör moki̱. Ie' ibikeitsè: “I̱'ñe ta̱ yö isué̱ tö moki̱
Skëköl tö ibiyöchökwak patké ye' tsa̱tkök Herodes ulà a̱ ena ì ko̱s wamblak judiowak é̱na
ye' ki̱, e' ulà a̱ ñies.”
12 Mik ie' é̱na ia̱newa̱ bua'iewa̱ ta̱ imía̱ María u a̱. María dör Juan mì. Juan kiè ñies
Marcos. Ee̱ ie'pa daparke taië̱ ttök Skëköl ta̱. 13 Mik Pedro de dur ukkö a̱ ie'pa chakök, eta̱
busi eköl dör kanè méso kiè Rode e' mía̱ iweblök tö yi idir. 14 Mik ie' ttö̀ ttséwa̱ Rode tö,
eta̱ ittsë'neka̱ buaë kë̀ deia̱ ukkö ppöök ta̱ itu̱nemine we̱shke̱ ichök tö Pedro de dur ukkö
a̱. 15 Ie'pa tö iché ia̱:
—¡Be' a̱li̱neka̱!
Erë ie' iu̱té:
—Moki̱ ye' ttöke.
Ie'pa ie' a̱ iché:
—Au, e' kë̀ dör ie'. E' dör Skëköl biyöchökwak patkëule ikkö'nuk e'.
16 E' dalewa Pedro tso'ia̱ ichakök ukkö a̱. Mik ukkö kköppéerakitö, eta̱ isué̱rakitö tö ie'
e' idir ta̱ itkinewa̱rak taië̱. 17 Erë ie' tö ikkaché ulà wa tö a' siwa̱'blö́. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö
ipaké ie'pa a̱ tö we̱s Skëköl tö iyéttsa̱ s'wöto wé a̱ ta̱ ichéitö:
—Ttè e' pakö́ Santiago a̱ ena s'yamipa male̱pa a̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' yéttsa̱ mía̱ bánet.
18 Mik ká̱ ñine eta̱ s'wöto wé a̱ ñippökwakpa shu̱ti̱neka̱ taië̱ Pedro kë̀ ku̱' e' kue̱ki̱.
19 Herodes tö Pedro yulök patké. Erë mik ie'pa kë̀ wa̱ iku̱ne, eta̱ ie' tö inuí̱ tkéwa̱
iñippökwakpa mik ta̱ ie' tö ie'pa ttökwa̱ patké.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' yéttsa̱ Judea mía̱ se̱nuk Cesarea.

Herodes du'wa̱

20 E' ké̱wö ska' ta̱ blu' Herodes ulurke taië̱ Tiro ena Sidón wakpa ki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa ka̱wö
mé ñì a̱ shkowa̱ie ie' ska' ttök ie' ta̱. Ie'pa tö wëm kiè Blasto e' pablë'bak a̱s ie' mi' ie'pa
ttekölie ttök Herodes ta̱. Ie' kaneblöke Herodes a̱ iu kue̱bluie. Ie' ttö̀ wa ie'pa tö ka̱wö kié
Herodes a̱ tö ie'pa múa̱t bë̀rë, ie'pa tö chkewö tue̱ke Herodes ká̱ a̱ e' kue̱ki̱.
21 Ká̱ et ta̱ Herodes tö ie'pa kiéttsa̱. Mik e' ké̱wö de, eta̱ ie' tö blu' datsí iéka̱ ta̱ ie' e̱'
tkéka̱ s'shu̱lo kulé tso' iwé a̱ e' ki̱ ta̱ ee̱ ika̱paké ie'pa ta̱. 22 Ie'pa tö Herodes ché a̱neule i'
es: “¡Ittöke i', e' kë̀ dör s'ditsö, e' dör këköl we̱le ttöke!” 23 E' ttsër buaë ie' kukua ta̱ ie'
e̱' ki̱kéka̱ taië̱, kë̀ wa̱ Skëköl ki̱kaneka̱. E' kue̱ki̱ e' wösha̱ë ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl tö
duè méka̱ iki̱. Ie' katéwa öña tö ta̱ iduowa̱.
24 E' dalewa ta̱ Skëköl ttè pakarke ë̀me ká̱ wa'ñe.
25 Mik Bernabé ena Saulo e'pa tö ì u̱k ie'pa dë' Jerusalén e' wawé̱ o̱ne, eta̱ ie'pa míyalne
Antioquía. Ie'pa wa̱ Juan kiè ñies Marcos, e' mitse̱rñak.

13

Wiköl Batse'r tö Bernabé ena Saulo patké Jesús tté buaë pakök

1 Skëkëpa Jesús icha erule tso' Antioquía, e'pa shu̱a̱ Skëköl ttekölpa ena
s'wöbla'u̱kwakpa tso'rak ee̱. E'pa dör Bernabé ena Simón (Simón e' kiè ñies Dalo'riwak),
ena Lucio dör Cirene wak, ena Menahem (Menahem e' talane Galilea blú kiè Herodes e'
ta̱ ñita̱), ñies Saulo tso'ñak. 2 Ká̱ et ta̱ ie'pa tso' Skëköl dalöiök batsè wa ta̱ e' shu̱a̱ Wiköl

Batse'r tö iché ie'pa a̱: “Kanè kua̱'ki̱ tso' ye' wa̱ Bernabé ena Saulo a̱. Ie'pa shu̱shtétkeyö
iwakanéwo̱ie e' kue̱ki̱ ie'pa böl yö́ttsa̱ ye' a̱ kanè e' wo̱ie.”
[3] Ie'pa batsé ena tté S'yë́ ta̱ o̱ne, ta̱ iulà méka̱rak ie'pa böl ki̱ e' dalewa ikié S'yë́ a̱ iki̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ipatkémirakitö iwakanéu̱k.

Bernabé ena Saulo tö Jesús tté paké Chipre wakpa a̱

[4] Es Bernabé ena Saulo míyal Seleucia patkëule Wiköl Batse'r wa̱. Ta̱ ee̱ ie'pa e̱' iéka̱
kanò a̱ míyal ká̱ kiè Chipre ee̱. [5] Idemirak Chipre wé̱ kanò irirke ee̱, e' ké̱ kiè Salamina.
Mik idemirak ee̱, eta̱ ie'pa tö Skëköl ttè pakémi judiowak a̱ iñi dapa'wo̱ wé ko̱s a̱. Juan
mirwa̱ ie'pa ta̱ ie'pa ki̱muk. [6-8] Chipre ko̱s a̱ itkarak demirak ká̱ kiè Pafos ee̱. Ee̱ ie'pa tö
judiowak kué̱ eköl kiè Barjesús (e' kiè griegoie Elimas). E' dör ie'pa awá eköl. Ie' e̱' chö̀
tö ie' dör Skëköl ttekö̈l. Ie' yë'arie ke̱kraë ká̱ e' wökir kiè Sergio Paulo, e' ska'. Sergio
Paulo ka̱bikeitsö̀ buaë, ie' ki̱ Skëköl ttè kiane ttsè. E' kue̱ki̱ ie' tö Bernabé ena Saulo tsu̱k
patké. Erë awá ñe' kë̀ ki̱ ikiane tö Sergio Paulo tö ttè mik se' e̱rblöke e' klö'wè̱. E' kue̱ki̱ ie'
tö Bernabé ena Saulo ma'wé̱ wöklö'wè̱. [9] Eta̱ Saulo, e' kiè ñies Pablo, e' ki̱ Wiköl Batse'r
debitu̱ ta̱ië. Eta̱ Elimas sué̱wa̱itö krereë [10] ta̱ iché ia̱:
—Be' ka̱chö̀. Be' e̱' wamblö̀ suluë. Be' dör we̱s bë́ es. Se̱ne yësyësë ko̱s, e' bolök be'
dör. ¿Ko̱s be' tö Skëköl ñalé̱ yësyësë e' shku̱li̱'wè̱mirö? [11] I' ta̱ Skëköl tö be' we'ikeraë. Be'
wöbla kë̀ wawërpaia̱. Ká̱ tköraë ta̱ië be' ki̱ ta̱ be' kë̀ tö diwö olo sue̱paia̱.
E' bet ta̱ Elimas wöa̱ ká̱ mía̱ ttsettseë, iwöbla kë̀ wawëneia̱, e' kue̱ki̱ yile yulekeitö a̱s tö
iulaiö̀. [12] Mik ká̱ e' wökir tö e' sué̱, eta̱ ie' e̱rblé Jesús mik. Ie' wökranewa̱ we̱s Skëkëpa ttè
dör e' ki̱ttsök.

Pablo ena Bernabé tö Jesús tté paké Antioquía a̱te̱ Pisidia ee̱

[13] Pablo ena ishköwapa e̱' iéka̱rak kanò a̱ Pafos ta̱ imíyal Perge a̱te̱ Panfilia ee̱. Eta̱ Juan
tö ie'pa méa̱t ee̱, ta̱ imía̱ne Jerusalén. [14] E' ukuöki̱ ta̱ imíyal Antioquía a̱te̱ Pisidia ee̱. Eta̱
ee̱ judiowak e̱no diwö ta̱ ie'pa dewa̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ e̱' tulése̱r. [15] Eta̱ we̱le tö ì
kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱, e' a̱ritsé dö̀ ekuölö. E' ukuöki̱ ta̱ ñì dapa'wo̱
wé wökirpa tö ichök patké Pablo ena Bernabé a̱:
—A yamipa, a' wa̱ ilè tso' sa' pattoie, e' ta̱ sa' pattö́.
[16] Eta̱ Pablo e̱' kéka̱ ta̱ ikkaché ulà wa tö a' siwa̱'blö́ ta̱ ichéitö:
—A Israel aleripa ñies ká̱ kua̱'ki̱ wakpa tö Skëköl dalöieta̱', a' tö ye' ttö̀ ttsö́. [17] Skëköl
dör Israel aleripa e' Këköl, kuaë e' tö se' bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa shu̱kitbak iwák a̱. Ie'pa se̱ne'
Egipto we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa es. Ee̱ ie' tö ie'pa ki̱mé ta̱ië alöne ta̱ië. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ie'pa
yéttsa̱ ká̱ e' ki̱ idiché wa. [18] Ie' tö ie'pa dalë'ttsé ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' e' a̱ döka̱ duas
dabom tkëyök (40). [19] Pë' ditséwöpa döka̱ kul bak se̱nuk Canaán e'pa e̱o̱'waitö ká̱ mè se'
yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa a̱. [20] E' ko̱s ki̱ duas bak cien tkëyök ki̱ dabom ske̱yök (450) ekkë.
“E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö ie'pa shu̱ kéka̱ eköl eköl imale̱pa wëttso̱ie dö̀ itteköl Samuel
e' ké̱wö ska'. [21] E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö Samuel a̱ blu' kié eköl. Es Skëköl tö Saúl méka̱
ie'pa blúie, e' dör Quis aladulaköl. Ie' dör Benjamín ditséwö. Saúl se̱né ie'pa blúie döka̱
duas dabom tkëyök (40). [22] E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö Saúl u̱yéttsa̱ ta̱ David méka̱itö blu'ie
iskéie. David ché Skëköl tö i' es: ‘Ye' tö David dör Jesé alà, e' sué̱. Ie' wër buaë ye' wa,
ie' e̱rbikö̀ we̱s ye' e̱rbikö̀ es. Ì kiane ye' ki̱ wè̱, e' wakanewe̱raëitö.’ [23] David aleri eköl dör
Jesús, e' patké Skëköl tö se' dör Israel aleripa e'pa tsa̱tkök we̱s ie' kablë' es. [24] Erë ka̱m
Jesús döbitu̱ e' yöki̱ Juan S'wöskuökwak tö se' Israel aleripa ulitane patté tö se' ka̱wöta̱
e̱r mane'u̱k Skëköl a̱. Ñies se' ka̱wöta̱ e̱' wöskuöklor di' a̱. [25] Mik Juan kanè e̱rkewatke ta̱
ie' tö iché: ‘Wëm datse̱ eköl e' ki̱nuk a' tso', e' kë̀ dör ye'. Ie' datse̱ia̱ ye' itöki̱. Ie' dör ye'
tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' klökkuö kicha è̀ kë̀ wötsënanuk ye' sia̱rla e' a̱.’
[26] “A s'yamipa, Abraham aleripa, ñies a' wé̱pa kë̀ dör ie' aleripa erë Skëköl dalöieta̱'
esepa, se' ulitane a̱ s'tsa̱tkè tté e' patkënetke. [27] Jerusalén wakpa ena iwökirpa e'pa kë̀
wa̱ ijche̱r tö Jesús dör S'tsa̱tkökwak. Ñies e̱no diwö bit ta̱ ie'pa tö ie' tté kitule yëkkuö ki̱

Skëköl ttekölpa wa̱, e' a̱ritseke, erë e' kȅ wà a̱ne ie'pa é̱na. Mik ie'pa tö Jesús wöméttsa̱
ttèwa̱ eta̱ e' wa ie'pa tö ie' tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' wà tkö'wé̱. 28 Ie'pa kȅ wa̱
ì sulu ku̱ne iki̱ ittowa̱ erë ikkatérakitö Pilato a̱ a̱s ittökwa̱ patkȍitö krus mik. 29 Es Jesús
ttéwa̱rakitö. Mik ie'pa tö ì ko̱s kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' wawé̱ o̱ne, eta̱ inú éwarakitö
krus mik ta̱ iwötéwa̱rakitö pö a̱. 30 Erë Skëköl tö ie' shke̱'wé̱ka̱ne. 31 E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱'
kkachéne ká̱ tai̱ë wé̱pa manetwa̱ ie' wapie Galilea dȍ Jerusalén, e'pa a̱. I̱'ñe ta̱ e'pa ko̱s
dör ie' ttekölpa judiowak ulitane wörki̱.
32 “Es sa' tso' ttè buaë i' pakök a' a̱. E' dör ì u̱k Skëköl kablë' sa' yé̱pa bak ká̱ i̱a̱i̱a̱ë e'pa a̱
33 e' wà tka sa' dör ie'pa aleripa e' wörki̱. Itka mik Skëköl tö Jesús shke̱'wé̱ka̱ne eta̱. Itka
we̱s itso' kitule Salmo böt ki̱ es wé̱ ichéitö: ‘Be' dör ye' alà. I̱'ñe yö ikkachétke tö ye' dör
be' yé̱.’* 34 Ñies Jesús yë'a̱t Skëköl tö iyëkkuö ki̱: ‘We̱s ye' tö ye' ttè yësyësë batse'r tai̱ë e'
me' David a̱ tö ye' e̱r buaë chöraë ie' a̱, es ye' e̱r buaë chöraë be' a̱.’† E' wà dör tö Skëköl
tö ie' shke̱'we̱rane a̱s kȅ ichkà nurwa̱. 35 E' kue̱ki̱ ñies itso' kitule: ‘Be' kanè méso batse'r,
e' kȅ mepaa̱tbö a̱s ichkà nurwa̱.’‡ 36 Es David, se' blú bak i̱a̱i̱a̱ë, e' tö imale̱pa bak e' ké̱wö
ska', e'pa wëttsé̱ we̱s Skëköl tö iyë'i̱a̱ es. E' ukuöki̱ ta̱ idu'wa̱ ta̱ itöbinewa̱ iyëpa pö a̱ ta̱
inunewa̱. 37 Erë wé̱ shke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö e' chkà kȅ nune'wa̱. 38 A yamipa, a' wa̱ ijche̱nú
tö se' nui̱ olo'yarmi se' ki̱ Jesús batamik, e' ttè pakeke sa' tö a' a̱. 39 Ttè méa̱t Moisés tö
dalöiëno, e' kȅ a̱ se' nui̱ olonuk. Erë wé̱pa e̱rblé Jesús mik esepa nui̱ olordaë ie'pa ki̱. 40 A'
tso' e̱rki̱ a̱s a' kȅ ta̱ itkȍ we̱s Skëköl ttekölpa tö ikit es wé̱ Skëköl tö ichè:
41 ‘A ye' wayuökwakpa, ye' ttȍ ttsȍ.
Ȉ we̱raëyö a' ké̱wö ska' ta̱, e' dör tai̱ë kȅ klöo̱nuk a' a̱ ekkë.
Erȅ a' a̱ ipakarmi erë kȅ a' tö iklö'we̱pa.
E' kue̱ki̱ a' tkinú. A' e̱núwa.’ ”§
42 Eta̱ Pablo ena Bernabé e̱' yélur ñì dapa'wo̱ wé a̱. Eta̱ pë' tö iché ie'pa a̱ a' kiéne ttè
ekkëpa skà pakökne sa' a̱ e̱no diwö ëtö wa. 43 Mik ie̱' dapa'wé̱rak e' o̱ne, eta̱ judiowak,
ñies pë' e̱' yué judiowakie esepa tai̱ë míyal Pablo ena Bernabé ta̱. Pablo ena Bernabé tö
ie'pa patté tö a' e̱' tkȍwa̱ darërëë Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱ e' a̱.
44 E̱no diwö ëtö wa eta̱ ká̱ e' wakpa iekkë ta̱ idettsa̱rak se̱raa̱ Skëköl ttè ki̱ttsök. 45 Erë
mik judiowak tö isué̱ tö pë' dapane tai̱ë Pablo ttȍ ki̱ttsök, eta̱ ie'pa yöki̱ isulune ta̱ ie̱'
kéka̱rak ichök tö ì cheke ie' tö e' dör ka̱che. Ie'pa tö ie' ché suluë. 46 Erë ie' ena Bernabé
kȅ suane ta̱ iché i̱a̱rak:
—Sa' ka̱wöta̱ a' dör judiowak e'pa pattoie ke̱we Skëköl ttè wa, erë a' kȅ wa̱ iklöne.
Wësua a' ibikeitseke tö se̱ne michoë kȅ mène a' ki̱. E' kue̱ki̱ sa' míyal ipakök pë' kȅ dör
judiowak esepa a̱. 47 Es Skëköl tö sa' patké. Ie' yëkkuö tö ichè:
‘Be' tkéka̱yö we̱s bö'wö wöñar stui a̱ es.
Es ye' tö be' patkeraë ká̱ ulitane wakpa pattök,
Ie'pa tsa̱tkè e' tté pakeraëbö ká̱ wa'ñe dȍ wé̱ ká̱ i' e̱rkerö ee̱.’*
48 Mik pë' kȅ dör judiowak e'pa tö ttè e' ttsé eta̱ ie'pa ttsënekarak buaë. Ie'pa e̱' kéka̱rak
Skëkëpa Jesús tté ki̱kökka̱. Wé̱pa ko̱s suletëne̱a̱t se̱nuk michoë, esepa e̱rblé Jesús mik.
49 Es Skëkëpa Jesús tté pakane ká̱ e' wa'ñe a̱. 50 Erë alakölpa dalöiërta̱' tai̱ë ká̱ e' ki̱ esepa
tö judiowak ttè dalöieke buaë, ñies wëpa dalöiërta̱' tai̱ë ká̱ e' ki̱, esepa shu̱ti̱wé̱ka̱ judiowak
tö a̱s Pablo ena Bernabé we'ikȍrakitö a̱s ie̱' yȍttsa̱rak ká̱ e' ki̱. 51 Eta̱ Pablo ena Bernabé tö
iklö po ppée ikkachoie ie'pa a̱ tö ie'pa ki̱ inuí̱ a̱ne ta̱ imíyal Iconio. 52 Erë Jesús ttökatapa
a̱te̱ e'pa ttsë'ne buaë ñies ie'pa a̱ Wiköl Batse'r tso' tai̱ë.

14

Pablo ena Bernabé tö Jesús tté paké Iconio wakpa a̱

* 13:33 Salmo 2.7 † 13:34 Isaías 55.3 ‡ 13:35 Salmo 16.10 § 13:41 Habacuc 1.5 * 13:47 Isaías 49.6

[1] Mik Pablo ena Bernabé demi Iconio, eta̱ ie'pa dewa̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ we̱s
ie'pa wöblar es. Ie'pa tö Jesús tté paké buaë. Es judiowak ñies pë' kè̱ dör judiowak, esepa
tai̱ë e̱rblé Jesús mik. [2] Erë judiowak kè̱ e̱rblëne imik, e'pa tö pë' kè̱ dör judiowak, esepa
shu̱ti̱wé̱ka̱ ena iluwé̱ka̱ tai̱ë s'yamipa ki̱ a̱s iwe'ikörakitö. [3] Erë Pablo ena Bernabé e̱' tsé̱a̱t
ká̱ tai̱ë ee̱. Ie'pa tö Skëkëpa tté pakeke kè̱ suane. Skëköl tö diché mé ie'pa a̱ ì kè̱ o̱r yi a̱ ese
wo̱ie iwà kkachoie tö ie' e̱r buaë chöke sia̱ e' tté dör moki̱. [4] Erë ká̱ e' wakpa ñì blabatsélor,
sha̱bötspa wa judiowak ttè wër buaë, sha̱bötspa wa Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ttè wër buaë.
[5] Judiowak ena pë' kè̱ dör judiowak, e'pa tö ka̱wö mé ñì a̱ iwökirpa ta̱ Pablo ena Bernabé
we'ikoie, tè ák wa ittowa̱ie. [6-7] Erë mik Pablo ena Bernabé, e'pa wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie'pa
tkayalmi dò̱mi ká̱ kiè Licaonia ee̱. Ká̱ kiè Listra ena ká̱ kiè Derbe a̱te̱ ee̱. Ká̱ e' wa'ñe ie'pa
tö Jesús tté buaë paké.

Pablo tëne ák wa ittowa̱ie ká̱ kiè Listra ee̱

[8-9] Eta̱ wëm tso' eköl Listra, e' ku̱ne' klò̱ bachiulewa̱. Ie' kè̱ shko. Ie' tkër Pablo ttöke e'
ttsök. Pablo tö isué̱wa̱ krereë. Ie' wa̱ ijche̱r tö wë' ie̱rblé Jesús mik a̱s ibuarne. [10] Eta̱ ie'
tö iché ia̱ a̱neule:
—¡Be' e̱' kö́ka̱, be' e̱' duö́ka̱!
Eta̱ wëm e̱' kéka̱ tu̱neka̱ tsut ta̱ ishkémi. [11] Mik pë' tö, ì wé̱ Pablo tö e' sué̱, eta̱ ie'pa tö
ichémi a̱neule ie'pa Licaonia ttò̱ wa:
—¡Wé̱pa dalöiekesö skëkölie e'pa dettsa̱ se' shu̱a̱ s'ditsöie!
[12] Pablo ka̱paké kibiie, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' klö'wé̱ ie'pa këköl kiè Hermes e' skéie.
Bernabé klö'wé̱rakitö ie'pa këköl kiè Zeus e' skéie.* [13] Zeus wé merka̱ ká̱ e' ñalé̱ ukuö
o̱'mik tsi̱net. Zeus sacerdote wa̱ baka wë'ñe ena ma'ma wörkua debitu̱ tai̱ë. Ie' ena pë'
ulitane é̱na baka wë'ñe jchak mè Pablo ena Bernabé a̱ idalöioie ikëkölpaie. [14] Erë mik
Bernabé ena Pablo wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie'pa e̱' datsi' jchée ikkachoie tö e' dör suluë ie'pa
a̱. Ta̱ ie'pa mía̱ pë' shu̱a̱ ta̱ ichérakitö a̱neule:
[15] —A këkëpa, ¿ì u̱k a' tso'? Sa' dör s'ditsö we̱s a' es. Sa' debitu̱ ttè buaë pakök a' a̱ a̱s
a' tö íyi ikkë kè̱ wà ta̱' ese ko̱s watò̱ttsa̱ ta̱ a' e̱r mane'ù̱ Skëköl chö́k e' a̱. Ie' tö ká̱ jaì ena
ká̱ i' ena dayë ena ì ko̱s tso' iki̱ e' yö'a̱t. [16] Ká̱ ia̱ia̱ë dò̱ ikkë ta̱ sulitane se̱rke we̱s iwák ki̱
ikiane es, e' dalë'ttsë'bitu̱ Skëköl tö. [17] Eré̱ e' dör es, erë ie' dör buaë se' ta̱ ke̱kraë, e' wa
ie' tö iwà kkaché sia̱ tö ie' dör Skëköl chö́k. Ie' tö ka̱li̱ patkeke a' a̱. Ie' tö iyiwö we̱ke a' a̱.
Ie' tö chkè meke a' a̱ ñanoie a' ttsë'wo̱ie buaë.
[18] Eré̱ ie'pa tö ì ko̱s ché ia̱rak, erë iekkë ta̱ baka wë'ñe jchérakitö Pablo ena Bernabé
dalöioie we̱s Zeus ena Hermes es.
[19] E' shà̱ ta̱ judiowak we̱lepa datse̱ Antioquía ena Iconio, e'pa debitu̱ ta̱ Listra wakpa
daki̱ñérakitö Pablo ttökwa̱. Iklö'wé̱wa̱rakitö ta̱ itérakitö tai̱ë ák wa. Ibikeitsérakitö tö
iduowa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ikué̱mi méa̱t tër Listra ké̱ kkò̱ a̱ wi̱'kie. [20] Erë mik Jesús ttökatapa
male̱pa e̱' dapa'wé̱ka̱ ipamik, eta̱ ie' e̱' kéka̱ mía̱ne Listra. E' bule es ta̱ ie' mía̱ Bernabé ta̱
dò̱ ká̱ kiè Derbe ee̱.
[21] Ie'pa demi Derbe ta̱ Jesús tté buaë pakérakitö ká̱ e' wakpa a̱. Tai̱ë ie'pa e̱' yué Jesús
ttökataie. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa debitu̱ne Listra ena Iconio ena Antioquía. [22] Ká̱ ekkë ko̱s a̱
ie'pa tö Jesús ttökatapa e̱r diché ié ena ipablérakitö a̱s ie̱' tköwa̱rak darërëë ttè mik se'
e̱rblöke e' a̱. Ie'pa tö iché ia̱rak: “Se' wake' weirdaë ká̱ i' ki̱ dowa̱ie aishkuö ta̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱.” [23] Ñies ká̱ ko̱s e' ki̱ ie'pa tö wëpa shu̱shté kaneblök Skëkëpa Jesús icha
erule erule e'pa wökirpaie. E'pa ki̱ ie'pa ikié S'yé̱ a̱ ena batsé, e' ukuöki̱ ta̱ iméa̱rakitö
Skëkëpa mik ie'pa e̱rblöke e' ulà a̱.

Pablo ena Bernabé dene Antioquía a̱te̱ Siria ee̱

* 14:12 Zeus ena Hermes: E'pa dalöiök griegowak bak skëkölie ká̱ ia̱ia̱ë. Ie'pa a̱ Zeus dör skëköl bua'ie imale̱pa tsa̱ta̱. Ie'pa tö iklö'wé̱ tö Hermes dör Zeus tteköl. Romawak tö Zeus kiè méka̱ Júpiter ena Hermes kiè méka̱rakitö Mercurio.

[24] E' ukuöki̱ ta̱ Pablo ena Bernabé tkami ká̱ kiè Pisidia demirak Panfilia. [25] Ie'pa tö Jesús
tté buaë paké ká̱ kiè Perge e' wakpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ ká̱ kiè Atalía ee̱. [26] Ee̱ ta̱ ie'pa
e̱' iéka̱ kanò a̱ míane Antioquía iyamipa tö ie'pa patkë'mi Jesús tté pakök e'pa ska'. Ee̱
iyamipa tö ie'pa me' Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱ e' ulà a̱ ì kanéu̱k ie'pa dare e' wo̱ie. [27] Mik
ie'pa demine Antioquía, eta̱ Skëkëpa Jesús icha erule e' dapa'wé̱ka̱rakitö. Ta̱ ì ko̱s wé̱
Skëköl tö ie'pa ta̱, ñies we̱s ie' tö ikkayë' pë' kȅ dör judiowak, esepa a̱ tö ie'pa e̱rblȍmi
ie' mik we̱s judiowak es, e' ko̱s pakérakitö iyamipa a̱. [28] Eta̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t ká̱ tai̱ë Jesús
ttökatapa tso' Antioquía, e'pa ta̱.

15

Skëkëpa Jesús icha e'pa wökir kibipa ñì dapa'wé̱ Jerusalén

[1] E' ké̱wö ta̱, wëpa we̱lepa e̱' yéttsa̱ Judea demi Antioquía. Ie'pa tö s'yamipa
wöbla'wé̱mi ttè i' wa: “A' wëpa ko̱s ka̱wöta̱ tottola kkuölit tèe tsir we̱s Moisés ikita̱t es.
E' kȅ kaneo̱ne a' wa̱, e' ta̱ kȅ a' tsa̱tkërpa.” [2] E' kue̱ki̱ Pablo ena Bernabé ñì iu̱téka̱ darërëë
ie'pa ta̱. E' kue̱ki̱ iyamipa tö Pablo ena Bernabé ena we̱lepa skà, e'pa shu̱shté a̱s imi'yal
Jerusalén ttè ñe' shu̱lök Skëkëpa Jesús icha wökir kibipa ena Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa ta̱.
[3] Es Skëkëpa Jesús icha erule tso' Antioquía, e'pa tö Pablo ena imale̱pa patkémi
Jerusalén. Ie'pa tkami Fenicia ena Samaria. Eta̱ ipakeramirakitö iyamipa a̱ tö we̱s pë'
kȅ dör judiowak, esepa e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱. Ttè e' tö ie'pa ttsë'wé̱ buaë.
[4] Mik Pablo ena Bernabé demirak Jerusalén, eta̱ ee̱ Skëkëpa Jesús icha eruleë e'pa ko̱s
ena iwökirpa ena Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa tö ie'pa kiéwa̱ buaë. Eta̱ ì ko̱s o̱' Skëköl tö ie'pa
wa e' pakérakitö imale̱pa a̱. [5] Erë Jesús mik e̱rblökwakpa dör fariseowakpa, esepa we̱lepa
e̱' kéka̱ ta̱ ichéitörak:

—S'yamipa kȅ dör judiowak esepa wëpa ka̱wöta̱ itóttola kkuölit tèe tsir. Ñies ie'pa a̱
ika̱wöta̱ chè tö Moisés ttè kitulebak e' dalöiök ie'pa ka̱wöta̱.
[6] Eta̱ Skëkëpa Jesús icha wökir kibipa ena Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa ñì dapa'wé̱ka̱ ttè e'
bikeitsök bua'iewa̱. [7] Ie'pa tö ipaké tai̱ë, e' ukuöki̱ ta̱ Pedro e̱' kéka̱ ta̱ ichéitö:

—A yamipa, a' wa̱ ijche̱r tö ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö ye' shu̱kitbak a' shu̱a̱ Jesús tté buaë pakök,
pë' kȅ dör judiowak, esepa a̱ a̱s ie'pa e̱rblȍ imik. [8] Ie' wa̱ se' e̱r su̱ule buaë, ie' tö Wiköl
Batse'r mé ie'pa a̱ we̱s se' a̱ ime'itö es. Es ie' tö se' a̱ ikkaché tö ñies ie' tö ie'pa klö'wé̱ ie'
ichaie. [9] Ie' tö ie'pa e̱r paiklé ie'pa e̱rblé Jesús mik e' wa. Es se' wa̱ ijche̱r tö ie'pa ena se'
dör ñies ȅme ie' wöa̱. [10] A' tö ie'pa ké Moisés ttè darërëë e' dalöiök, erë e' kȅ dalöiëne' se'
a̱, ñies se' bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa kȅ a̱ idalöiëne'. I̱'ñe ta̱ ¿iők a' tso' Skëköl wöñatkök es? [11] E'
kȅ dör es. Se' tö iklö'wé̱ tö se' tsa̱tkëne Skëkëpa Jesús e̱r buaë chöke sia̱ e' ȅ wa. E' su̱ë
ie'pa tsa̱tkëne ñies.
[12] E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ulitane siwa̱' blélur tso' Bernabé ena Pablo e'pa ka̱paköke e' ttsök.
Ie'pa tso' ipakök tö we̱s ì kȅ o̱r yi a̱ ese wé̱rakitö Skëköl batamik pë' kȅ dör judiowak,
esepa shu̱a̱ Skëköl diché kkachoie. [13] Ie'pa ka̱paké o̱ne eta̱ Santiago tö iché:

—A yamipa, ye' ttȍ ttső. [14] Simón tö se' a̱ ipaké we̱s Skëköl tö, pë' kȅ dör judiowak,
esepa tsá̱ ki̱mé e̱r bua' wa a̱s ie'pa we̱lepa dȍ ie' wák ichaie. [15] Ñies e' sini'kué̱ Skëköl
ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö. Ie'pa tö iyë':
[16] Skëköl tö ichè: ‘Aishkuö ta̱ ye' datse̱ne.
Eta̱ David jchúlipa keraka̱yö iwák su̱ë.
Ie'pa dörane diché ta̱' tai̱ë we̱s ia̱ia̱ë es
[17] a̱s pë' male̱pa kȅ dör judiowak dör ye' icha
esepa tö ye' yulȍ.
[18] Es ye' tö ttè i' chétke.
Ká̱ ia̱ia̱ë ttè i' me'a̱tbakyö a' a̱.’*

* 15:18 Amós 9.11-12

19 “Ttè i' kue̠ki̠ ye' ibikeitsè tö, pë' kȅ dör judiowak e̠r mane'wé̠ Skëköl a̠, esepa kȅ
tsiriu̠k s'kàne judiowak se̠r ese wa. 20-21 E' kue̠ki̠ yëkkuö patkömisö ie'pa a̠ e' ki̠ ichȍsö
tö íyi meule íyi diököl tso' dalöiè skëkölie ese a̠, ese kȅ kar, ese kȅ katar. Ñies ie'pa kȅ
kàne trënuk. Iyiwak ttéwa̠ kuli' siuleka̠ ese chkà kȅ katar ñies ipé̋ kȅ katar. Ká̠ ia̠ia̠ë ttè i'
pakanemi ká̠ wa'ñe se' ñì dapa'wo̠ wé a̠ e̠no diwö bit ekkë. E' kue̠ki̠ íyi ekkë ȅ shtömisö
ie'pa a̠.”

Yëkkuö patkëne s'yamipa kȅ dör judiowak, esepa a̠

22 Skëkëpa Jesús icha eruleë e'pa ko̠s ena iwökir kibipa ena Jesús ttekölpa tsá̠, e'pa
wa iwër buaë tö wëpa we̠lepa shu̠shtè ie'pa shu̠a̠ a̠s imi'rak Pablo ena Bernabé ta̠ dȍmi
Antioquía. Es ie'pa tö Judas kiè ñies Barsabás ena Silas, e'pa shu̠shté. Wëpa e'pa dalöieke
ta̠ië s'yamipa ulitane tö. 23 Eta̠ yëkkuö shté iwökirpa tö e' mé ie'pa a̠ a̠s iwa̠ imi'rak.
Yëkkuö e' tö iché i' es:

> “Sa' dör Skëkëpa Jesús icha eruleë e'pa wökir kibipa ena Jesús ttekölpa tsá̠, sa' dör a'
> yamipa. Sa' tso' yëkkuö i' shtök a' dör sa' yamipa erë kȅ dör judiowak se̠rke Antioquía
> ena Siria ena Cilicia e'pa a̠. A' shke̠'wé̠mi sa' tö. 24 Sa' wa̠ ijche̠newa̠ tö sa' yamipa
> we̠lepa e̠' yë'ttsa̠ sa' shu̠a̠, e'pa dë'mi a' ska'. Ie'pa tö a' tsirio̠' iwákpa ttè wa. E' tö
> ta̠ië a' wökir tsiriwé̠ka̠. Kȅ sa' wa̠ ka̠wö mène ie'pa a̠ a' wöbla'wo̠ie ì wa. 25 E' kue̠ki̠
> sa' ulitane wa iwër buaë wëpa we̠lepa shu̠shtök sa' shu̠a̠ a̠s imi' a' sa̠u̠k Bernabé ena
> Pablo ta̠. Sa' yami e'pa dalër ta̠ië sa' é̠na. 26 Ie'pa e̠' me'ttsa̠ weinuk ta̠ië. Ie'pa kȅ suane
> ttèwa̠ Skëkëpa Jesucristo tté kue̠ki̠. 27 Sa' tö Judas ena Silas patkémi ttök a' ta̠. Ie'pa
> tö ipakeraë a' wösha̠ë yësyësë we̠s yëkkuö i' ki̠ ikitule es. 28-29 Buaë idir Wiköl Batse'r
> a̠, ñies sa' a̠, tö a' kȅ ka̠wöta̠ judiowak se̠r e' blök se̠raa̠. I' ȅ blök a' ké: Chkè meule íyi
> diököl tso' dalöiè ese a̠, e' kȅ katar. Ñies ipé̋ kȅ katar ena iyiwak ttéwa̠ kuli' siuleka̠ ese
> chkà kȅ katar. Kȅ a' kàne trënuk. Íyi ekkë ȅ ka̠wöta̠ blè a' tö. A' tö iwé̠ es, e' ta̠ e' dör
> buaë. Skëköl tö a' ki̠mè.”

30 Eta̠ ie'pa e̠' chéa̠t ta̠ imíyal Antioquía. Mik ie'pa demi ee̠ ta̠ ie'pa iyamipa dapa'wé̠ka̠,
e'pa a̠ yëkkuö mirdak iwa̠ e' méitö. 31 Mik iyamipa tö yëkkuö a̠ritsé, eta̠ e' tö ie'pa e̠r
pablé ta̠ië, e' kue̠ki̠ ittsë'nerak buaë. 32 Judas ena Silas, e'pa dör Skëköl ttekölpa ñies, e'
kue̠ki̠ ie'pa tö iyamipa patté ta̠ië. E' tö iyamipa e̠r pablé ta̠ië, iki̠mé ta̠ië. 33-34 Ie'pa se̠né
ee̠ kukuie. Mik ie'pa mitkene itȍ wane eta̠ iyamipa tö iché ia̠rak a' shkő wöbla wa. 35 Erë
Pablo ena Bernabé e̠' tséa̠t Antioquía. Ie'pa ena imale̠pa ta̠ië e'pa tso'rak Skëkëpa Jesús
tté buaë pakök. Ñies ttè e' wa s'wöbla'u̠k ie'pa tso'.

Pablo ena Bernabé kȅ kaneblöku̠'ia̠ ñita̠

36 Ka̠wö tka ta̠ië, e' ukuöki̠ ta̠ Pablo tö iché Bernabé a̠:
—Mishkane etökichane ká̠ ko̠s ki̠ se' bak Skëkëpa Jesús tté pakök e' a̠ne s'yamipa sa̠u̠k
tö is ie'pa tso'.
37 Bernabé ki̠ Juan kiane tsȅmi ie'pa ta̠. Juan e' kiè ñies Marcos. 38 Erë Marcos tö ie'pa
me'a̠t ká̠ kiè Panfilia ee̠. Ie' kȅ kaneblëneia̠ ie'pa ta̠. E' kue̠ki̠ Pablo kȅ é̠na ie' tsa̠kmi ie'pa
ta̠. 39 Iñi iu̠térak darërëë erë kȅ ishu̠line. E' kue̠ki̠ ie'pa ñì blabatsélor. Bernabé wa̠ Marcos
mítse̠r e̠' ta̠ ta̠ ie'pa míyal kanò ki̠ dȍ Chipre. 40 Pablo tö wëm kiè Silas e' kiémi e̠' wapie.
Iyamipa tö ie'pa méa̠t Skëköl e̠r buaë chȍ sia̠ e' ulà a̠. Eta̠ ie'pa e̠' yéttsa̠ ee̠ 41 tkamirak
Siria ena Cilicia. Ie'pa tso' Skëkëpa Jesús icha erule erule tso' ká̠ e' ki̠ e'pa diché kí̠ iök
Jesús ttè wa.

16

Timoteo mía̠ Pablo ena Silas wapie

1 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo ena Silas demi Derbe ta̱ imíyal Listra. Ee̱ wëm kiè Timoteo e' se̱rke,
ie' dör Jesús ttökata. Ie' mì dör judiowak e' dör Jesús ttökata ñies. Erë iyḗ dör griegowak.
2 S'yamipa se̱rke Listra ena Iconio, e'pa tö icheke tö Timoteo dör pë' buaë. 3 Pablo ki̱ ie'
kiane tsè̱mi e̱' wapie. Erë judiowak se̱rke ká̱ e' ki̱ e'pa ulitane wa̱ ijche̱r tö Timoteo yḗ e'
dör griegowak. E' kue̱ki̱ Pablo tö ie' ké itóttola kkuölit tök tsir a̱s judiowak kȅ ulurka̱ iki̱.
4 Ká̱ ko̱s wé̱ ie'pa dami ee̱ ì u̱k patkë' Skëkëpa icha erule tso' Jerusalén e'pa wökirpa ena
Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö, e' wà paké ie'pa tö s'yamipa ulitane a̱. 5 Es Skëkëpa Jesús icha
erule erule e'pa ko̱s diché kí̱ iëne Jesús tté a̱. Ñies pë' kí̱ iërke tai̱ë ke̱kraë.

Pablo tö wëm dör Macedonia wak e' sué̱ kabsue̱ie

6 Eta̱ Wiköl Batse'r kȅ wa̱ ka̱wö mène ie'pa a̱ Jesús tté buaë pakök ká̱ kiè Asia ee̱. E'
kue̱ki̱ ie'pa tkami ká̱ kiè Frigia ena Galacia 7 demi ká̱ kiè Misia e' kkörö̱wa̱ ee̱. Eta̱ ie'pa tö
ima'wé̱ shkökwa̱ ká̱ kiè Bitinia e' a̱, erë Jesús Wiköl kȅ wa̱ ka̱wö mène ie'pa a̱. 8 E' kue̱ki̱
ie'pa tkami yësyësë Misia kke̱r demi ká̱ kiè Tróade dayë kkȍ a̱ wé̱ kanò irirke ee̱. 9 Eta̱
nañewe Pablo tö ì sué̱ kabsue̱ie. Ie' tö wëm sué̱ eköl, e' dör ká̱ kiè Macedonia e' wak. E'
dur shkë'ka ta̱ ikköché ia̱: "Be' shkö́tkö Macedonia sa' ki̱muk." 10 Pablo tö e' sué̱ o̱ne ta̱
bet sa' dalì iémi mitke Macedonia. Sa' wa̱ ijche̱r buaë tö Skëköl ki̱ ikiane tö sa' tö Jesús
tté buaë pakè ká̱ e' ki̱.

Alaköl kiè Lidia e' e̱rblé Jesús mik

11 Eta̱ sa' e̱' iéka̱ kanò a̱ Tróade, míyal yësyësë ká̱ kiè Samotracia ee̱. Bule es ta̱ sa' demi
ká̱ kiè Neápolis ee̱. 12 Ee̱ ta̱ sa' míyal klȍ ki̱ dȍ ká̱ kiè Filipos ee̱. Ká̱ e' a̱ romawak tso' tai̱ë.
E' dör ká̱ bua'bua a̱te̱ Macedonia. Ee̱ sa' se̱né ká̱ tkël ká̱ ske̱l ulatök. 13 Judiowak e̱no diwö
ta̱ sa' e̱' yélur míyal di' kkömik wé̱ sa' tö ibikeitsè isalema judiowak wa̱ ká̱ tso' ttoie Skëköl
ta̱ ee̱. Mik sa' tö ikué̱, eta̱ ee̱ sa' e̱' tuléser Jesús tté buaë pakök alakölpa ñì dapa'wé̱ka̱ e'pa
a̱. 14 Ie'pa eköl kiè Lidia, e' dör ká̱ kiè Tiatira e' wak. Ie' dör datsi' bua'bua daloshdalosh
ese watau̱kwak. Ie' tö Skëköl dalöieke tai̱ë. Skëkëpa tö ie' e̱r ñi'wé̱ a̱s Pablo ttöke ko̱s e'
klö'ȕ̱itö moki̱ë. 15 Eta̱ ie' e̱' wöskué iyamipa tso' ie' u a̱ e'pa ta̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö sa' a̱
iché kröröë:

—A' ibikeitsè tö moki̱ë ye' dör Jesús mik e̱rblökwak, e' ta̱ a' klönúi̱a̱ ye' ska'.

Es ie' tö sa' ké klönuki̱a̱ ie' ska'.

Pablo ena Silas wötënewa̱ s'wöto wé a̱ Filipos

16 Ká̱ et ta̱ sa' mirwa̱ne wé̱ s'ttöke S'yḗ ta̱ ee̱. Sa' mirwa̱i̱a̱ ta̱ pë' busi kué̱wa̱ sa' tö eköl, e'
a̱ wimblu sulusi tso' eköl, e' wa íyi tötkekeitö. Wëpa we̱lepa tö ie' to̱'ttsa̱ ie'pa a̱ kaneblök
íyi tötkök, e' ské klö'we̱ke ie'pa tö tai̱ë e̱' a̱. 17 Busi e' shkémi Pablo ena sa' itöki̱. Ie'
a̱rdatse̱:

—Wëpa ikkëpa dör Skëköl íyi ulitane tsa̱ta̱ e' kanè mésopa. Ie'pa tö s'tsa̱tkè ñalé̱ e' tté
pakeke a' a̱.

18 E' wambléitö ká̱ tai̱ë, bata ekkë ta̱ Pablo uluneka̱ tai̱ë. Ie' e̱' wötréene ta̱ ichéitö
wimblu sulusi tso' busi a̱ e' a̱:

—Jesucristo ttȍ wa ye' tö be' a̱ ichè be' e̱' yö́ttsa̱ ie' a̱.

E' wöshaë̱ ta̱ wimblu sulusi e̱' yéttsa̱ ia̱.

19 Mik busi wökirpa tö isué̱ tö inuköl kȅ dë'i̱a̱ ie'pa ulà a̱ busi batamik, eta̱ ie'pa tö
Pablo ena Silas klö'wé̱wa̱ tsé̱mirak wé̱ ttè shu̱lökwakpa tso' ee̱. 20 Ie'pa tö ikkatérak ttè
shu̱lökwakpa a̱ ta̱ ichérakitö:

—Wëpa ikkëpa dör judiowak. Tai̱ë ie'pa tso' sa' shu̱tiu̱k. 21 Sa' dör romawak, e' kue̱ki̱
kȅ sa' a̱ ka̱wö mène ie'pa tö s'wöbla'we̱ke se̱ne wa e' klö'u̱k ena e' wà u̱k.

22 Eta̱ ká̱ e' wakpa bite̱shka Pablo ena Silas ki̱. Eta̱ ishu̱lökwakpa tö idatsi' yöktsa̱ ké iki̱
ta̱ ippök ké darërëë kal wa. 23 Ibunerak sia̱rë wötéwa̱rakitö s'wöto wé a̱. Ta̱ ichérakitö
s'wöto wé wökir a̱ tö ikkö'nú bua'iewa̱ a̱s kȅ itköyal. 24 Mik ie' a̱ ka̱wö e' mène, eta̱ ie'

tö Pablo ena Silas wötéwa̱ iwé wötëulewa̱ bua'iewa̱, ese a̱. Ie' tö ie'pa klö̀ tié̱wa̱ kaltak
wöbiule s'klö̀ wötowa̱ ese a̱. Es iméa̱rakitö.
25 Ká̱ de ká̱ sha̱böts eta̱ Pablo ena Silas tso' ttök Skëköl ta̱ ena ittseittsök. Imale̱pa tso'
ittsök. 26 E' wösha̱ ta̱ í̱ tka darërëë. S'wöto wé wöppéitö darërëë. E' wösha̱ë ta̱ ukkö
ulitane kköburolone. Ì ko̱s wa ie'pa tso' moulewa̱, e' wötsërolone. 27 S'wöto wé wökir
ti̱'neka̱. Mik ie' isué̱ tö ukkö ko̱s tso' áie ta̱ ibikeitséitö s'tso' wötëule e' ko̱s tkayal. E'
kue̱ki̱ itabè kué̱ttsa̱itö e̱' ttowa̱ie. 28 Erë Pablo a̱neka̱:
—¡Kë̀ be' e̱' ttökwa̱! Sa' tso'i̱a̱ ulitane.
29 Eta̱ s'wöto wé wökir tö bö'wö kié ta̱ itu̱newa̱ Pablo ena Silas ska'. Ee̱ ie' e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ ie'pa wöa̱ painéka̱ suane tai̱ë. 30 Eta̱ ie' tö ie'pa yéttsa̱ u'rki̱ ta̱ ie'pa a̱ ichaké:
—A këkëpa, ¿ì u̱k ye' ka̱wöta̱ e̱' tsa̱tkoie?
31 Ie'pa ie' iu̱té:
—Skëkëpa Jesús mik be' e̱rblö́ eta̱ be' tsa̱tkërdaë ñies be' yamipa tsa̱tkërmi es.
32 Eta̱ ie'pa tö Skëkëpa tté paké ie' a̱ ena iyamipa ko̱s tso' iu a̱, e'pa a̱. 33 Eta̱ e' nañewe
ulatök s'wöto wé wökir tö ie'pa tsé̱mi e̱' ta̱. Ie'pa shka̱'ule tai̱ë e' kapeyéitö. Eta̱ ie' ena
iyamipa ko̱s e̱' wöskuélor. 34 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö itsé̱mirak iu a̱ ta̱ itiérakitö. Ie' ena iyamipa
e'pa e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'pa ko̱s ttsë'ne buaë.
35 Ká̱ ñine ta̱ ishu̱lökwakpa tö ishkëkipa patkémi ichök s'wöto wé wökir a̱ tö Pablo ena
Silas ö́mine. 36 S'wöto wé wökir tö iché Pablo a̱:
—Sa' shu̱lökwakpa tö ye' a̱ ka̱wö mé a' ökmine. E' kue̱ki̱ a' yúne bë̀rë.
37 Erë Pablo tö iché ia̱:
—Sa' dör romawak* Ie'pa tö sa' buk sulitane wösha̱ë ka̱m sa' shu̱lir e' yöki̱. Sa'
wötë'wa̱itö s'wöto wé a̱. I̱'ñe ta̱ ie'pa ki̱ sa' kiane èmine akir. Ie'pa kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' iwo̱ie es.
A̱s ie'pa wákpa bitu̱ sa' ökmine.
38 Eta̱ shkëkipa tö ttè e' chéne ishu̱lökwakpa a̱. Mik ie'pa ittsé tö Pablo ena Silas dör
romawak, eta̱ tai̱ë ie'pa suane. 39 Eta̱ ie'pa míyal Pablo ena Silas ska' ta̱ ichérakitö:
—Ì sulu wamblé sa' tö a' ki̱ e' olo'yö́ sa' ki̱.
Eta̱ iémine ta̱ ikköchérak ia̱: “A' e̱' yö́lur sa' ká̱ ki̱.” 40 Eta̱ Pablo ena Silas yënettsa̱ s'wöto
wé a̱ míyal Lidia u a̱ iyamipa weblök. Ie'pa pablérakitö eta̱ imíyal.

17

Tesalónica wakpa tsirineka̱ Jesús tté kue̱ki̱

1 Pablo ena Silas tkami ká̱ kiè Anfípolis ena ká̱ kiè Apolonia demirak ká̱ kiè Tesalónica
wé̱ judiowak wa̱ ñì dapa'wo̱ wé tso' ee̱. 2 Eta̱ Pablo dewa̱ e' wé a̱ e̱no diwö wa we̱s ie' wöblar
es. Ee̱ ie' ka̱paké ie'pa ta̱ Skëköl yëkkuö wa e̱no diwö mañat. 3 Ie' tö ikkaché ie'pa a̱ tö
itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tterawa̱ ta̱ ishke̱rdaka̱ne.
Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Jesús pakök ye' tso' a' a̱, e' wák dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.
4 Judiowak we̱lepa e̱rblé Jesús mik, ta̱ ie'pa de Pablo ena Silas kí̱e. Ñies griegowak tö
Skëköl dalöieke we̱s judiowak es, esepa tai̱ë e̱rblé Jesús mik ena alakölpa dalöiërta̱' esepa
tai̱ë e̱rblé imik ñies. 5 Erë e' tö judiowak male̱pa uluwé̱ka̱ tai̱ë. Eta̱ wëpa sulusipa tso'
ë́me ñala̱ ki̱, esepa kiérakitö pë' dapa'u̱k tai̱ë, e'pa kí̱ uluwé̱rakitö ta̱ imíyal kësik wa pë'
male̱pa uluu̱kka̱. Eta̱ itkawa̱rak kësik wa Jasón u a̱ Pablo ena Silas yulök yèttsa̱ mè imale̱pa
ulurke tai̱ë e'pa ulà a̱. 6 Erë kë̀ iwa̱ iku̱nerak ee̱. E' kue̱ki̱ Jasón ena iyamipa we̱lepa e'pa
kué̱mirakitö ká̱ e' wökirpa wöa̱ ta̱ ichéitörak a̱neule:
—Wëpa ikkëpa tö ká̱ ulitane wakpa tsirio̱', e'pa de íe̱ ñies. 7 Jasón tö ie'pa kiéwa̱ iu a̱.
Ie'pa ulitane tso' ichök tö se' blú kibi dör kua̱'ki̱, e' kiè Jesús. Ie'pa tö sa' blú kibi e' ttè
dalöse̱wé̱wa̱.

* 16:37 Romawak: Pablo ditséwö dör judiowak erë ie' yami bak e' we̱le e̱' yö' romawakie, e' kue̱ki̱ ñies ie' dör romawak.

8 Mik pë' ulitane ena iwökirpa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa shu̱ti̱neka̱ tai̱ë. 9 Erë Jasón ena
iyamipa kérakitö inuköl muka̱t iwà kkachoie tö ie'pa datskene ishu̱lök ta̱ iéminerakitö.

Pablo ena Silas tö Jesús tté paké Berea wakpa a̱

10 Ká̱ tuinetke eta̱ bet iyamipa tso' Tesalónica e'pa tö Pablo ena Silas patkémi ká̱ kiè
Berea ee̱. Ie'pa demi Berea eta̱ imíyal judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱. 11 Judiowak e'pa e̱r dör
buaë judiowak tso' Tesalónica e'pa tsa̱ta̱. Ie'pa tö Jesús tté kí̱ ttsé e̱r bua' wa. Ke̱kraë
ie'pa tö Skëköl yëkkuö sue̱kewa̱ bua'iewa̱ isuo̱ie tö ì ché Pablo tö e' yëne ö kȅ iyëne. 12 Es
tai̱ë ie'pa e̱rblé Jesús mik. Ñies tai̱ë griegowak e̱rblé imik alakölpa dalöiërta̱' ena wëpa
ñies. 13 Erë mik judiowak se̱rke Tesalónica e'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö Pablo tso' ñies Berea
Skëköl ttè pakök, eta̱ imíyal ee̱. Ie'pa tö Berea wakpa dapa'wé̱mi shu̱ti̱wé̱mi Pablo ki̱.
14 Erë s'yamipa tso' Berea, e'pa tö Pablo ké e̱' yöktsa̱ ta̱ ipatkémi dayë kkömik. Erë Silas
ena Timoteo e̱' tsé̱at Berea. 15 Wé̱pa wa̱ Pablo mirwa̱, e'pa wa̱ imí dȍ ká̱ kiè Atenas ee̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa bite̱yalne. Pablo tö ie'pa ka' ichök Silas ena Timoteo a̱ tö "a' kié bet."

Pablo tö Jesús tté paké Atenas wakpa a̱

16 Pablo tso' Silas ena Timoteo ki̱nuk Atenas, e' dalewa ie' tö isué̱ tö ká̱ e' wakpa wa̱ íyi
diököl tso' dalöiè, ese tso' tai̱ë. E' tö ie' tsiriwé̱ka̱ tai̱ë. 17 E' kue̱ki̱ judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱ ie' ka̱paköke judiowak ta̱ ena pë' kȅ dör judiowak erë Skëköl dalöieta̱' esepa ta̱.
Ñies ie' ka̱paköke ke̱kraë Atenas wakpa ta̱ wé̱ ie'pa döke tai̱ë íyi ta̱uk ee̱. 18 Ñies ie'pa
wöbla'u̱kwakpa we̱lepa kiekerakitö epicúreo wakpa* ena estoico wakpa†, e'pa ñì iu̱témi
Pablo ta̱. Ie'pa we̱lepa tö ie' cheke i' es:

—¿Ì kabewe̱ke s'ñeñe dió̋ tö?

Ie'pa we̱lepa skà tö icheke:

—Ttsëskua e' dör kekölpa tsa̱ki̱ë dalöieke ká̱ bár wakpa tö e'pa tté pakökwak.

Pablo tso' Jesús köte̱wa̱ shke̱neka̱ne e' tté buaë pakök e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' ché es.
19 E' kue̱ki̱ ie' tsé̱mirakitö wé̱ ie'pa e̱' dapa'u̱ke ttè tsa̱ki̱ë pakarke ese ttsök ee̱. Ká̱ e' kiè
Areópago. Ta̱ ichakérakitö:

—Ttè pa̱'a̱li̱ pakeke be' tö, ¿e' pakèmibö sa' a̱? 20 Ttè pakeke be' tö, e' kȅ ttsëule sa' wa̱,
e' kue̱ki̱ e' kiane jche̱nukwa̱ sa' ki̱ ¿i̱ma e' wà dör?

21 Atenas wakpa ko̱s ena ká̱ kua̱'ki̱ wakpa se̱rke Atenas, e'pa ulitane tö ttè pa̱'a̱li̱ ttseke
ese ȅ pakeke ñì a̱ ke̱kraë.

22 Eta̱ Pablo e̱' duéka̱ ie'pa shu̱a̱ Areópago wé a̱ ta̱ ichéitö:

"A Atenas wakpa, ì ko̱s sué̱yö, e' wa ye' wa̱ ijche̱r tö a' tö kekölpa tsa̱ki̱ë dalöieke. 23 Mik
ye' tkami a' ká̱ shu̱a̱, eta̱ wé̱ a' tö kekölpa ñe' dalöieke ese ké̱ sué̱yö tai̱ë. E' shu̱a̱ ye' tö
ka̱' tso' idalöioie ese kué̱ et e' ki̱ itso' kitule i' es: 'Skëköl eköl kȅ jche̱r se' wa̱ tö yi idir, e'
dalöioie'. Ie' dalöieke a' tö, erë a' kȅ wa̱ ijche̱r tö yi idir. Skëköl e' pakeke ye' tö a' a̱.

24 "Ie' tö ká̱ ulitane ena íyi ulitane tso' iki̱ e' yö'a̱t. Ie' dör ká̱ jaì ena ká̱ i' e' ko̱s wák.
Ie' kȅ se̱rku̱' Skëköl wé yöule s'ditsö wa ese a̱. 25 Sulitane se̱rke ie' mik. Ñies íyi ulitane
kiane se' ki̱ se̱noie, e' mekeitö se' a̱ ke̱kraë. E' kue̱ki̱ ie' kȅ ki̱ ikiar tö se' ie' ki̱mè ì wa.

26 "Wëm eköl ȅ wa ie' tö se' ditsöwö ulitane alöwé̱. Ie' tö se' ké se̱nuk ká̱ wa'ñe. Mik ie'
tö ká̱ i' yö', eta̱ ie' tö se' katatë'a̱tbak tö mik se' se̱rmi, wé̱ se' se̱rmi ditséwö wa ditséwö
wa. 27 Ie' tö se' katatë'a̱t es a̱s se' tö ima'ȕ yulè isalema sö ikuȅmi. Erë moki̱ ie' kȅ ku̱'
ka̱mië se' yöki̱. 28 E' dör we̱s yile tö iché es, e' tö iché: 'Skëköl mik se' se̱rke se' shköke,
ie' wa se' tso'.' Ñies e' dör we̱s a' wákpa ttsököl eköl tö iyë'a̱t es, e' tö iché: 'Sulitane dör
Skëköl aleripa.' 29 Se' dör Skëköl ditséwö, e' kue̱ki̱ kȅ se' kàne ibikeitsök tö ie' dör we̱s
íyi diököl yöule se' wa̱ orochka wa ö inukölchka wa ö ákchka wa es. E' ko̱s yuésö we̱s se'
ibikeitsè es we̱s se' wákpa a̱ iyör es. Erë Skëköl kȅ dör es. 30 Ia̱ia̱ë ta̱ kȅ se' wa̱ ijche̱r tö

* 17:18 epicúreo wakpa: E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'se̱r e' wà bua'ie dör ttsë'ne buaë. Ttè e' wa s'wöbla'we̱ke ie'pa
tö. † 17:18 estoico wakpa: E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'se̱r e' wà bua'ie dör se' e̱' kkö'nù ì sulu ko̱s e' yöki̱. Ttè e' wa
s'wöbla'we̱ke ie'pa tö.

we̱s ie' dör, e' kue̱ki̱ e' nuí̱ tköo̱'a̱tbak ie' tö ie'pa ki̱. Erë i̱'ñe ta̱ ie' tso' ichök ká̱ ulitane
wakpa a̱ tö a' ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k. 31 Skëköl tö idiwö me'a̱tbak we̱kkë alè ta̱ ie' tö sulitane
shu̱leraë yësyësë wëm eköl tkë'ka̱itö e' wa. Wëm e' köte̱wa̱ erë ishke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö, e'
wa ie' tö iwà kkaché sulitane a̱ tö moki̱ë wëm ñe' tkë'ka̱itö.”
32 Erë mik Atenas wakpa tö ittsé tö Pablo tö s'du'wa̱ shke̱neka̱ne e' ché, eta̱ ie'pa we̱lepa
tö ie' wayué, erë we̱lepa skà tö iché:
—Ì pakeke be' tö, e' skà ttsèmi sa' tö iëtökichane.
33 Eta̱ Pablo míạ. 34 Erë wëpa we̱lepa míyal Pablo ta̱, ta̱ e'pa e̱rblé Jesús mik. Ie'pa e'
shu̱a̱ Dionisio tso'ñak, e' dör Areópago wökirpa eköl. Ñies alaköl eköl kiè Dámaris ena
pë' skà tso'ñak ishu̱a̱.

18

Pablo mía̱ Corinto

1 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo e̱' yéttsa̱ Atenas mía̱ Corinto. 2 Ee̱ wëm kué̱wa̱itö eköl dör judiowak
kiè Áquila, e' dör ká̱ kiè Ponto e' wak. Ie' alaköl kiè Priscila. Ie'pa bak se̱nuk Roma a̱te̱
Italia ee̱. Ie'pa dë'bitu̱ e̱rpa Corinto. Ká̱ tso' tseë romawak ttè diki̱a̱ e' wökir kibi kiè
Claudio, ie' tö judiowak ko̱s se̱rke Roma e' yökulur patké. E' kue̱ki̱ Áquila ena ilaköl e̱'
yë'lur Roma demi Corinto. Pablo mía̱ ie'pa pakök. 3 Ie' kanè dör ie'pa kanè ese ẽ̀, e'
kue̱ki̱ ie' e̱' tsé̱a̱t ie'pa ta̱ kaneblök. Kanè e' dör iyiwak kkuölit yueke ùie tsè̱mi ese kané.
4 E̱no diwö bit ekkë Pablo mi'ke judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱. Ee̱ ie' tö Jesús tté pakeke ie'pa
ulitane a̱. Ie' tö judiowak ena pë' kẽ̀ dör judiowak e'pa ulitane pableke a̱s ie'pa e̱rblò̱ Jesús
mik.
5 Mik Silas ena Timoteo tso' Macedonia, e'pa demirak Corinto, eta̱ Pablo kẽ̀
kaneblëneia̱ Áquila ta̱. E' skéie ie' e̱' mé Jesús tté buaë e' ẽ̀ pakök ke̱kraë. Ñies ie' tö
judiowak pablé ke̱kraë tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. 6 Erë ie'pa wötkémi
Pablo ta̱ ta̱ iché suluë. E' kue̱ki̱ ie' datsi' wöppée iwà kkachoie tö ie' kẽ̀ ki̱ inuí̱ ku̱' ta̱ iché
ia̱rak:
—A' weirdaë sia̱rë, e' wiie a' wákpa iane. E' kẽ̀ wëneia̱ ye' wöki̱. I'ta̱mi ye' mía̱ pë' kẽ̀
dör judiowak esepa pattök.
7 Eta̱ Pablo e̱' yéttsa̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ mía̱ wëm kiè Ticio Justo, e' u a̱ se̱nuk.
Wëm e' tö Skëköl dalöieke ta̱ië. Ie' se̱rke judiowak ñì dapa'wo̱ wé o̱'mik. 8 Wëm kiè Crispo,
e' dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé, e' wökir. Ie' e̱rblé Skëkëpa Jesús mik iyamipa ko̱s e' ta̱. Es
ñies ta̱ië Corinto wakpa tö Jesús tté ttsé ta̱ ie̱rblérak imik ta̱ ie̱' wöskuélor. 9 Ká̱ et nañewe
Skëkëpa Jesús tö Pablo a̱ iché kabsue̱ie: “Kẽ̀ be' suanuk. Ye' tté kí̱ pakő̱ ke̱kraë. Kẽ̀ be'
siwa̱'blök. 10 Ye' tso' be' ta̱. Kẽ̀ yi a̱ ì sulu wamblënuk be' ki̱ yës. Ye' wa̱ pë' tso' ta̱ië ká̱ i'
ki̱.” 11 Es Pablo a̱te̱ duas ek ki̱ sha̱böts Corinto ie'pa wöbla'u̱k Skëköl ttè wa.
12 Mik Galión bak Acaya wökirie, eta̱ judiowak se̱rke Corinto e'pa ñì dapa'wé̱ka̱ Pablo
naméie ie' tsé̱mi ttè shu̱lo wé a̱. 13 Ie'pa tö Pablo kkaté Galión a̱ ta̱ iché ia̱:
—Wëm i' tso' sa' pablök tö Skëköl dalöiő̱ sa' tö, erë kẽ̀ dör we̱s ttè dalöiëno menea̱t sa'
a̱ e' tö ichè es.
14 Pablo ttémitke ta̱ Galión tö iché judiowak a̱:
—Moki̱ ì sulu wamblő̱paitö, e̱'ma ye' tö a' ttò̱ ttsèmi. 15 Erë a' tso' ñì wöñatkök ttè ki̱
ena wëpa we̱lepa kiè ki̱, ena a' wákpa ttè dalöiëno e' ki̱, e' kue̱ki̱ e' shu̱lő̱ a' wákpa tö. Ye'
kẽ̀ tö ttè ese shu̱lè.
16 Eta̱ Galión tö ie'pa u̱yéttsa̱ ttè shu̱lo wé a̱. 17 Eta̱ pë' tso' ta̱ië e'pa tö wëm kiè Sóstenes
dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé wökir, e' klö'wé̱wa̱ ppérakitö ttè shu̱lo wé wösha̱ë. Erë e' ki̱
Galión kẽ̀ tkine yës.

Pablo dene Antioquía

18 Pablo e̱' tsé̱atia̱ ta̱ië Corinto. E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' ché̱a̱t iyamipa a̱ ta̱ imía̱ ká̱ kiè Cencreas
wé̱ kanò irirke ee̱. Eta̱ ee̱ ie' e̱' iéka̱ kanò mi'ke Siria ese a̱. Áquila ena Priscila mitke ie' ta̱

ñies. Ka̠m ie' e̠' iȍka̠ kanò a̠, eta̠ ie' tsà̠ tée manene. E' wé̠itö ittè me'itö Skëköl a̠ e' blóie
we̠s iyë'itö es. [19-21] Mik ie'pa demi ká̠ kiè Éfeso ee̠, eta̠ Pablo mía̠ judiowak ñì dapa'wo̠ wé
a̠ Jesús tté buaë pakök judiowak ñì dapa'u̠ke ee̠, e'pa a̠. Ie'pa tö iché ia̠ tai̠ë: “Be' e̠' tsúa̠tia̠
sa' ta̠.” Erë kȅ ie' e̠' tsa̠ka̠t. Ie' e̠' chéa̠t ie'pa a̠ ta̠ ichéitö: “Skëköl ki̠ ikiane, e̠'ma ye' skà
dörane a' pakök.” Áquila ena Priscila e̠' tsé̠a̠t se̠nuk Éfeso.

E' ukuöki̠ ta̠ Pablo e̠' iéka̠ kanò a̠ ta̠ imía̠. [22] Mik idemi Cesarea ta̠ imía̠ Jerusalén Skëkëpa
Jesús icha erule e'pa shke̠'u̠k. E' ukuöki̠ ta̠ imía̠ Antioquía. [23] Ee̠ ie' se̠né ekuölö. E' ukuöki̠
ta̠ iskà mía̠ne Galacia ena Frigia, ká̠ e' ko̠s a̠ Jesús ttökatapa e̠r diché kí̠ iök.

Apolo tö Jesús tté paké Éfeso wakpa a̠

[24] E' ké̠wö ska' ta̠ wëm eköl kiè Apolo dör judiowak, e' de Éfeso. Ie' datse̠ ká̠ kiè
Alejandría ee̠. Ie' dör wëm ttȍ buaë ese. Ie' wa̠ Skëköl yëkkuö su̠ule buaë. [25] Ie' yöule buaë
Skëköl ñalé̠ tté wa. Ie' tö s'wöbla'we̠ke kaneë yësyësë Jesús tté wa. Erë ie' kȅ wa̠ Jesús tté
jche̠r se̠raa̠. Ie' wa̠ Juan S'wöskuökwak, e' ttè ȅ su̠ule. [26] Ie' ttémi judiowak ñì dapa'wo̠ wé
a̠, kȅ suane. Eta̠ mik Priscila ena Áquila tö ie' ka̠paköke e' ttsé, eta̠ ikiémirakitö iu a̠. Ta̠ ee̠
ie'pa tö ie' kí̠ wöbla'wé̠ buaë Skëköl ñalé̠ tté wa. [27-28] E' ukuöki̠ ta̠ ie' shkak ká̠ kiè Acaya
ee̠. E' kue̠ki̠ iyamipa se̠rke Éfeso, e'pa tö ie' ki̠mé. Yëkkuö shtérakitö Jesús ttökatapa tso'
Acaya, e'pa a̠ a̠s ie'pa tö ie' kiȍwa̠ buaë. Mik ie' demi Acaya ta̠ wé̠pa e̠rblë'bak Jesús mik
Skëköl e̠r buaë ché ie'pa a̠ e' kue̠ki̠, esepa ki̠mé tai̠ë ie' tö. Ie' e̠' alöke judiowak ki̠ ie' ttè
wa sulitane wörki̠. Ie' tö ie'pa siwa̠'blöwe̠ke. Ie' tö ikkacheke yësyësë Skëköl yëkkuö wa
tö moki̠ Jesús dör wé̠ pairine'bitu̠ idi' wa s'blúie e'. Es ie' tö iyamipa ki̠mé.

19

Pablo tö Jesús tté buaë paké Éfeso wakpa a̠

[1] Apolo tso'ia̠ Corinto e' dalewa Pablo tkami ka̠bata wa demi Éfeso. Ee̠ ie' tö Jesús
ttökatapa we̠lepa kué̠. [2] Ie' tö ie'pa a̠ ichaké:

Mik a' e̠rblë' Jesús mik eta̠ ¿Wiköl Batse'r dë' a' ki̠?

Ie'pa tö iiu̠té:

—Kȅ sa' wa̠ ittsëule tö Wiköl Batse'r tso'.

[3] Pablo tö ie'pa a̠ ichaké:

—Eta̠ ¿wöskuè wé̠se wa a' wösune?

Ie'pa iiu̠té:

—Juan s'wöskuè e' wa.

[4] Ie' tö iché ia̠rak:

—Wé̠pa e̠r mane'wé̠ Skëköl a̠, esepa wösuk Juan tö. Erë ie' tö iyë' ie'pa a̠ tö wëm datse̠
ie' itöki̠ e' mik ie'pa ké e̠rblök.

[5] Ttè e' ttsérakitö ta̠ iwöskuélor Skëkëpa Jesús ttȍ wa. [6] Pablo ulà méka̠ ie'pa ki̠ ta̠ Wiköl
Batse'r debitu̠ ie'pa ki̠ ta̠ ie'pa ttémi ttȍ kua̠'ki̠ kua̠'ki̠ wa. Ñies ì mé Skëköl tö ie'pa a̠ chè,
e' ché ie'pa tö. [7] Se̠raa̠ ie'pa döka̠ dabom eyök kí̠ böl (12) wëpa.

[8] Si' mañat Pablo shkére judiowak ñì dapa'wo̠ wé a̠, ee̠ Jesús tté pakéitö kȅ suane. Ie'
tö ie'pa pableke tai̠ë a̠s ie'pa e̠' tiu̠wa̠ ì blúie Skëköl tso' e' tté diki̠a̠. [9] Erë ie'pa we̠lepa
wökir darërëë, e' kue̠ki̠ ie'pa kȅ wa̠ ttè e' klöne. Ie'pa tö Jesús dör se' ñala̠ e' tté ché suluë
sulitane kukua. Eta̠ Pablo e̠' skéttsa̠ ie'pa yöki̠. Wé̠pa detke Jesús ttökatapaie e'pa tsé̠mi
e̠' ta̠ dȍ wé̠ wëm kiè Tirano e' wa̠ u tso' s'wöbla'wo̠ie ee̠. Ee̠ Jesús tté pakeke Pablo tö
ke̠kraë. [10] Es iwé̠itö dȍ duas bök. Sulitane se̠rke Asia, judiowak ena pë' kȅ dör judiowak,
e'pa tö Skëkëpa Jesús tté ttsé. [11-12] Ì kȅ o̠r yi a̠ ese wé̠ Skëköl tö kibiie Pablo wa tkȍka̠
imale̠pa tsa̠ta̠ dȍ tsa̠mo ena datsi' döne ie' mik ese mi'kerak iwa̠ wé̠pa kirirke esepa ska'
ta̠ ibuanene ta̠ wimblupa sulusi e̠' yélur ie'pa a̠.

13 Erë judiowak we̱lepa shkörami ñala̱ ki̱ wimblupa sulusi yökulur pë' a̱. E'pa tö iché
‘ima'ù̱sö Skëkëpa Jesús ttö̀ wa.’ Ie'pa ichémi wimblupa sulusi a̱ i' es: “¡A' e̱' yö́lur Jesús
pakeke Pablo tö, e' ttö̀ wa!”
14 Es wëm kiè Esceva e' ala'r döka̱ kul e'pa tö ima'wé̱mi ñies. Esceva dör judiowak
sacerdotepa wökirpa e' eköl. 15 Erë etökicha ta̱ wimblu sulusi tö ie'pa iu̱té: “Yi dör Jesús
e' jche̱r ye' wa̱. Ñies yi dör Pablo e' jche̱r ye' wa̱. Erë ¿a' dör yi?”
16 E' wösha̱ë wëm a̱ wimblu sulusi tso', e' u̱neka̱ ie'pa ki̱. Ie' e̱' aléka̱ ie'pa ki̱ idiché
tai̱ë wa. Ie'pa ppéitö sia̱rë. Ie'pa e̱' yélur tkayal sume shka̱'ule tai̱ë. 17 Éfeso wakpa ko̱s,
judiowak ena kë̀ judiowak, e'pa wa̱ ijche̱newa̱. Tai̱ë ie'pa suane. Es Skëkëpa Jesús tté kí̱
buneka̱ tai̱ë.
18 Tai̱ë pë' e̱rblé Jesús mik esepa debitu̱ ì ko̱s wamblë'rakitö suluë e' chökka̱ sulitane
kukua. 19 E'pa shu̱a̱ tai̱ë ie'pa awápa tso'ñak. E'pa ko̱s wa̱ iyëkkuö tso'rak iwa̱ wakanewë̀,
ese debitu̱ ta̱ iña'wé̱wa sulitane wösha̱ë. Ie'pa tö iyéttsa̱ ko̱s yëkkuö e' ské dör ta̱ idettsa̱
inuköl tai̱ë. E' dör ie'pa inuköl döka̱ 50.000 ekkë. 20 Es Skëkëpa Jesús tté kí̱ buneka̱ tai̱ë.
Sulitane tö isué̱ tö ttè e' diché ta̱' tai̱ë.
21 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo ibikeitsé: “Ye' mi'ke ká̱ kiè Macedonia ena Acaya e' wakpa pakök.
E' ukuöki̱ ta̱ ye' michoë dö̀ Jerusalén. Ee̱ ta̱ ye' ka̱wöta̱ shkök dö̀ Roma ñies.”
22 E' ukuöki̱ ta̱ ie' ki̱mukwakpa böl, Timoteo ena Erasto, e'pa patkémiitö dö̀ Macedonia,
e' dalewa ie' a̱te̱ia̱ Asia ekuölö.

Éfeso wakpa shu̱ti̱neka̱ tai̱ë

23 E' ké̱wö ska' Éfeso wakpa shu̱ti̱neka̱ tai̱ë Jesús dör Se' ñala̱ e' tté kue̱ki̱. 24 Wëm tso'
eköl kiè Demetrio e' dör íyi diököl yuök inukölchka wa e' sté̱́. E' tö Éfeso wakpa Këköl kiè
Artemisa wak dör alakölie, e' wé diököl yueke inukölchka wa. Kanè e' wa ie' ena ikanè
mésopa inuköl klö'u̱ke tai̱ë. 25 Ikanè mésopa dapa'wé̱ka̱itö imale̱pa kaneblöke kanè ese
ë̀ a̱ e'pa ta̱, ta̱ ichéitö: “A këkëpa, a' wa̱ ijche̱r tö kanè i' wa se' inuköl klö'u̱ke. 26 Erë a'
isué̱, a' ittsé tö Pablo e' tso' ichök tö íyi diököl yuekesö dalöiè skëkölie, e' kë̀ dör skëköl
moki̱. Tai̱ë pë' tö ttè e' klö'wé̱tke íe̱ Éfeso ñies Asia ko̱s e' a̱. 27 E' dör suluë. E' tö se'
kanè sulu'wë̀miwa̱. Ñies Artemisa, se' këköl tai̱ë, e' wé dalöse̱wë̀wa̱miitö. Se' këköl tai̱ë
dalöiërta̱' tai̱ë Asia ena ká̱ wa'ñe, e' dalöse̱we̱wa̱raitö.”
28 Mik ttè e' ttsérakitö, eta̱ iluneka̱rak tai̱ë. Eta̱ ia̱neka̱rak: “Artemisa dör Éfeso wakpa
këköl, e' dör këköl tai̱ë.”
29 Eta̱ Éfeso wakpa ko̱s aláneka̱ tai̱ë. Wëpa datse̱ böl Macedonia. Eköl kiè Gayo iëköl
kiè Aristarco, e'pa dör Pablo wapiepa, e'pa tso'ñak ee̱. Éfeso wakpa tö ie'pa böl klö'wé̱wa̱
kué̱mi dö̀ wé̱ ie'pa ñì dapa'u̱ke e' wé a̱. 30 Eta̱ Pablo shkakwa̱ ee̱ ttök ie'pa ta̱, erë Jesús
ttökatapa male̱pa kë̀ wa̱ ianemi. 31 Ñies Asia wökirpa we̱lepa é̱na Pablo dalër tai̱ë, e'pa tö
ttè patké Pablo a̱: “Kë̀ be' minukwa̱ ee̱.” 32 E' dalewa Éfeso wakpa daparke e'pa shu̱ti̱neka̱
tai̱ë. Ie'pa a̱rkeka̱rak tai̱ë. Ikibiiepa kë̀ é̱na iwà a̱ne iók ie̱' dapa'wé̱rak. E' kue̱ki̱ eköltëpa
a̱rke kua̱'ki̱, iëköltëpa a̱rke kua̱'ki̱. 33 Eta̱ judiowak tö wëm kiè Alejandro e' tsé̱mi patkëule
duése̱r sulitane wörki̱, e' kue̱ki̱ pë' we̱lepa tö ibikeitsé tö ie' wöki̱ iwërke. Eta̱ ie' tö ikkaché
ulà wa tö “A' siwa̱'bló̱́. Ye' ttöke judiowak tsa̱tkoie.” 34 Erë mik ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö ie'
dör judiowak, eta̱ ie'pa skà e̱' kéka̱ne a̱nuk: “Artemisa dör Éfeso këköl. E' dör këköl tai̱ë.”
Es ie'pa a̱rkerak dö̀ hora böt.
35 E' ukuöki̱ ta̱ ká̱ wökirpa yëkkuö shtökwak, e' tö pë' ké siwa̱'blökwa̱. Ie' tö iché ie'pa
a̱: “A Éfeso wakpa, ká̱ ulitane wakpa wa̱ ijche̱r tö se' dör Éfeso wakpa e'pa dör se' këköl
tai̱ë Artemisa e' wé kkö'nukwakpa, ñies ie' diököl anebitu̱ ká̱ jaì a̱, e' kkö'nukwakpa. 36 Kë̀
yi a̱ iyërpa tö kë̀ idör es. E' kue̱ki̱ a' siwa̱'bló̱́lur. Kë̀ ì wamblar kë̀ bikeitsule buaë. 37 Wëpa
i' debitu̱ a' wa̱, e'pa kë̀ wa̱ ì blëulewa̱ se' këköl wé a̱. Ie'pa kë̀ wa̱ se' këköl yëule suluë.
38 E' kue̱ki̱ Demetrio ena ikanè mésopa, ie'pa é̱na yile kkatak, e' ta̱ a̱s imi'rak ikkatök ttè
shu̱lökwakpa a̱ ena s'wökirpa a̱. E'pa tso' kaneblök ttè shu̱lo wé a̱. Ee̱ ie̱' tsa̱tkömirak

ñì wösha̱ë. 39 Erë ì skà kianeia̱ a' ki̱ yënoie, e' ta̱ e' choie a' ka̱wöta̱ mik se' daparke we̱s
ikanewe̱kesö es eta̱. 40 Ì tka í̱erö i̱'ñe, e' ki̱ s'wökirpa tö se' kkatèmi. Kȅ iwà ta̱' moki̱ë, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö se' kkaté iki̱, e' ta̱ kȅ se' a̱ e̱' tsa̱tkënuk iyöki̱.” 41 Ie' tté o̱ne ta̱ ichéitö ie'pa
a̱, “A' yúshka.”

20

Pablo mía̱ Macedonia ena Grecia

1 Éfeso wakpa shu̱ti̱neka̱, e' olone ta̱ Pablo tö Jesús ttökatapa kiéttsa̱ pattè. E' ukuöki̱
ta̱ ie' e̱' chéa̱t ie'pa a̱ ta̱ imía̱ Macedonia. 2 Ie' tkami ká̱ e' wa'ñe iyamipa pattök, e' tö ie'pa
e̱r kuwé̱ tai̱ë. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Grecia. 3 Ee̱ ie' se̱né si' mañat. Ie' tso'tke kanò klö'u̱k
shkomi dȍ Siria, e' shu̱a̱ ta̱ ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö judiowak ileritsétke ie' ttowa̱. E' kue̱ki̱ ie'
mía̱ne klȍ wa tkamine Macedonia. 4 Ie' wapiepa dör kul. Eköl kiè Sópatro, e' dör Berea
wak, iyé̱ kiè Pirro. Iëköl kiè Aristarco. Iëköl kiè Segundo, e' dör Tesalónica wak. Iëköl
kiè Gayo, e' dör Derbe wak. Iëköl kiè Timoteo. Ñies wëpa böl dör Asia wakpa, e'pa kiè
Tíquico ena Trófimo. 5 Wëpa ekkëpa mía̱ ke̱we sa' yöki̱ sa' ki̱nuk ká̱ kiè Tróade ee̱. 6 Pan
Kȅ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö tka, eta̱ sa' e̱' yélur Filipos mía̱ kanò ki̱ dȍ Tróade. Ká̱
ske̱l ukuöki̱ ta̱ sa' demi Tróade, eta̱ ie'pa kué̱ sa' tö ee̱. Ee̱ sa' e̱' tsé̱a̱t ká̱ kul.

Pablo tö ttè bata paké Skëkëpa Jesús icha erule tso' Tróade, e'pa a̱

7 E̱no diwö tuinetke ta̱ sa' e̱' dapa'wé̱ka̱ ñita̱ Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k. Pablo tso'
iyamipa ta̱ ka̱pakök. Ie' ka̱wöta̱ e̱' yöktsa̱ bule es, e' kue̱ki̱ ie' ka̱paké dȍ ká̱ sha̱böts. 8 Sa'
dapaneka̱ u ka̱kke̱ë e' a̱. Tai̱ë bö'wö tso' wötskiuleka̱ ee̱. 9 Duladula tkër eköl ukkö tsitsir
ki̱, e' kiè Eutico. Pablo tso' ka̱pakök tai̱ë e' dalewa Eutico shtrinewa̱tke kapakwa̱tke. Bata
ekkë ta̱ ikapowa̱ ta̱ ibruta̱nemi döttsa̱ i̱ski̱. Eta̱ ikéka̱ ie'pa tö erë iduowa̱ie. 10 Eta̱ Pablo
dur ká̱kke̱, e' e̱' éwa ta̱ ie' e̱' méka̱ duladula bata ki̱, ipaklö'wé̱wa̱itö ta̱ ichéitö:

—Kȅ a' tkinukia̱. Itso' ttsë'ka.

11 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo tkaka̱ne ká̱kke̱ ta̱ Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'wé̱itö ie'pa ta̱. Eta̱
ie' ka̱pakéia̱ dȍ ká̱ ñine ekkë ta̱ imía̱. 12 Eta̱ duladula tsé̱mirakitö ttsë'ka iu a̱. E' tö ie'pa
ulitane kí̱ ttsë'wé̱ka̱ buaë.

Pablo e̱' yéttsa̱ Tróade mía̱ Mileto

13 Sa' míyal ke̱we Pablo yöki̱ kanò ki̱ dȍ ká̱ kiè Aso ee̱. Pablo wák shkak klȍ wa dȍ ee̱, e'
kue̱ki̱ sa' ka̱wö me'a̱ttke ie' ta̱ ñì ki̱nuk ee̱. 14 Mik sa' tö ie' kué̱, eta̱ ie' e̱' iéka̱ sa' ta̱ kanò
ki̱ ta̱ sa' míyal ká̱ kiè Mitilene ee̱. 15 Ta̱ sa' michoë. Bule es ta̱ sa' tkami ká̱ kiè Quío, e'
wösha̱ë. E' bule es ta̱ sa' demi wé̱ kanò irirke kiè Samos ee̱. E' bule es ta̱ sa' mía̱ Mileto.
16 Pablo shkakmi bet dȍ Jerusalén Pentecostés ké̱wö tkö'u̱k, e' kue̱ki̱ sa' mineyal es. Pablo
kȅ e̱' wöklö'wa̱k tai̱ë Asia, e' kue̱ki̱ ie' kȅ dë' Éfeso.

Pablo ka̱paké Skëkëpa Jesús icha erule tso' Éfeso e' wökirpa ta̱

17 Pablo tso' Mileto e' tö Skëkëpa Jesús icha erule tso' Éfeso e' wökirpa tsu̱k patké ñì
dapa'u̱k ie' ta̱. 18 Mik idebitu̱rak, eta̱ Pablo tö iché ia̱rak:

—We̱s ye' se̱né a' shu̱a̱ ye' tsá̱ dë'bitu̱ Asia e'ta̱mi, e' jche̱r buaë a' wa̱. 19 Eré̱ judiowak
ileritseke ye' tsa̱iök e' ye' rrewe̱ke tai̱ë, erë ke̱kraë ye' e̱' wöawa diöshe̱t ta̱ Skëkëpa Jesús
kanè u̱k ye' bak a' shu̱a̱ i̱è wa ì wa. 20 Ñies a' wa̱ ijche̱r tö ttè buaë a' ki̱moie, ese kȅ blënewa̱
ye' wa̱ yës a' yöki̱. Ese wa ye' bak a' wöbla'u̱k sulitane wörki̱, ñies u a̱ u a̱. 21 Ye' bak ichök
wö yësyësë wa judiowak a̱ ena pë' kȅ dör judiowak esepa a̱: ‘A' ké e̱r mane'u̱k Skëköl a̱.
A' ké e̱rblök Skëkëpa Jesús mik moki̱ë.’ 22 I̱'ñe ye' mitke Jerusalén. Ye' ittsé tö es Wiköl
Batse'r ki̱ ikiane. Kȅ ye' wa̱ ijche̱r we̱s ye' wèmirakitö ee̱. 23 Ká̱ wa'ñe wé̱ ye' dë'ule ee̱
Wiköl Batse'r tö ye' a̱ icheke: ‘be' wötërdaë, be' weirdaë sia̱rë,’ e' ȅ jche̱r ye' wa̱. 24 Ye'
a̱ ta̱ ye' ttèwa̱ ö ye' tso' ttsë'ka, kȅ e' ki̱ ye' tkine. Kanè me' ye' a̱ Skëkëpa Jesús tö, e' ȅ
e̱wa̱kwa ye' é̱na e̱r bua' wa. Kanè e' dör Skëköl e̱r buaë chöke sia̱, e' tté buaë pakök.

25 Ì blúie Skëköl tso' e' tté pakéyö a' a̱. I̱'ñe ye' wa̱ ijche̱r buaë tö a' ulitane kë̀ tö ye'
sue̱paia̱ne. 26 E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ yö ichè a' a̱ moki̱ë tö a' wé̱pa kë̀ tsa̱tkëne, e' ta̱ kë̀ ye' iane
iwiie. 27 Ì kiane kanewè̱ Skëköl ki̱, e' tté pakéyö a' a̱ se̱. Kë̀ ye' wa̱ ttè wé̱ne blënewa̱ yës
a' yöki̱. 28 E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú. Ñies Wiköl Batse'r tö a' tkë'ka̱ Skëköl ichapa erule e'pa
wökirpaie ikkö'nukrak, e' kue̱ki̱ ie'pa kkö'nú buaë a' tö. Ie'pa to̱'ttsa̱ Skëköl tö iwák pé̱
wa. 29 Ye' wa̱ ijche̱r tö mik ye' mía̱ e' ukuöki̱ ta̱ pë' döraë s'yamipa e̱ukwa we̱s chichi
sulusi tö iyiwak e̱wè̱wa es. 30 Ñies a' shu̱a̱ we̱lepa e̱' köraka̱ s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa a̱s
s'yamipa e̱rblé Jesús mik e'pa mi' ie'pa è̱ itöki̱. 31 A' tso' e̱rki̱. A' é̱na ia̱nú tö duas mañal,
ñiwe nañewe, ke̱kraë ye' bak a' ulitane pattök eköl eköl iè̱ wa ì wa.
32 Es ye' tö a' méa̱t Skëköl ulà a̱. Ñies a' méa̱työ Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱ e' ttè a̱.
Ie' wa̱ diché ta̱' a' e̱r diché kí̱ ioie. Ñies ie' wa̱ diché ta̱' ì ko̱s buaë moie a' a̱ we̱s ikablë'
imuk ie' icha batse'r esepa a̱ es. 33 Kë̀ ye' wa̱ yi inuköl ena yi datsi' kkeyëule yës. 34 Erë
a' wa̱ ijche̱r buaë tö ye' kë̀ bak se̱nuk yi ulà mik. E' skéie ye' kaneblë' ye' wák ulà i' wa e̱'
kkö'noie. Ñies e' wa ye' tö ye' wapiepa ki̱mé. 35 Es ye' bak a' wöbla'u̱k ke̱kraë tö s'ka̱wöta̱
kaneblök darërëë wé̱pa kë̀ a̱ kaneblër, esepa ki̱moie. Kë̀ se' é̱na ichökwa tö Skëkëpa Jesús
wák tö iyë': “Se' tö ikakmè e' dör ibua'ie se' a̱, kë̀ dör ikaktsè̱.”
36 Mik Pablo tté o̱ne, eta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ta̱ itté Skëköl ta̱ ie'pa ulitane ta̱. 37 Ie'pa
ulitane tso' e̱' chöka̱t Pablo a̱ iu̱ke taiё̱ ta̱ ie'pa tö ipaklö'wé̱mi iwöalattsémi. 38 Pablo tö
ichétke ie'pa a̱: “A' kë̀ tö ye' sue̱paia̱ne.” E' tö ie'pa e̱riawé̱ taië̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱
iñale̱muk dò̀ wé̱ kanò irirke ee̱.

21

Pablo mía̱ Jerusalén

1 Mik sa' tö sa' yamipa méa̱t, eta̱ sa' e̱' iéka̱ kanò a̱. Sa' míyal yësyësë ká̱ kiè Cos ee̱. E'
bule es ta̱ sa' míyal ká̱ kiè Rodas ee̱ ta̱ sa' míyal ká̱ kiè Pátara ee̱. 2 Eta̱ sa' tö kanò kué̱
Pátara mi'ke ká̱ kiè Fenicia, e' a̱ sa' e̱' iéka̱ ta̱ sa' míyal. 3 Sa' tkami ta̱ sa' tö ká̱ kiè Chipre
e' sué̱, e' a̱te̱ ulà bakli̱'kka. Eta̱ sa' mir dò̀ Siria. Dalì mir kanò a̱ e' mekea̱t Tiro, e' kue̱ki̱
sa' demi ee̱. 4 Eta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke ee̱, e'pa yulé sa' tö ta̱ ikué̱ sa' tö. Sa' se̱né
ká̱ kul ie'pa ska'. Ie'pa tö iché Pablo a̱ Skëköl Wiköl wa: “Be' mú kë̀ mi' Jerusalén.” 5 Erë
ká̱ kul tka sa' ki̱ eta̱ sa' e̱' yéttsa̱ne. Ie'pa ko̱s, ilakölpa ena ila'r, e̱' yéttsa̱ ie'pa ká̱ a̱ míyal
sa' ñale̱muk dò̀mi dayë kkömik. Ee̱ sa' e̱' tuléwa̱ kuchë ki̱ ttök Skëköl ta̱. 6 E' ukuöki̱ ta̱ sa'
e̱' chéa̱t ie'pa a̱ ta̱ sa' e̱' iéka̱ kanò a̱. Eta̱ ie'pa míyalne iu a̱.
7 Sa' e̱' yéttsa̱ Tiro demi ká̱ kiè Tolemaida ee̱. Sa' tö s'yamipa se̱rke ee̱ e'pa shke̱'wé̱. Sa'
e̱' tsé̱a̱t ie'pa ska' ká̱ et. 8 E' bule es ta̱ sa' e̱' yéttsa̱ne demi klò̀ wa Cesarea. Ee̱ sa' mí Felipe
dör Jesús tté buaë pakökwak e' u a̱. Ie' dör wëpa kul shu̱kitulebak Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa
ki̱muk, e' eköl. Ie' ska' sa' e̱' tsé̱a̱t. 9 Ie' ala'r busipa döka̱ tkël ka̱m ise̱rdak wëpa ta̱. Ie'pa
ko̱s dör Skëköl ttekölpa. 10 Sa' se̱né ie' ska' elkeë eta̱ wëm debitu̱ eköl datse̱ Judea, e' kiè
Agabo. Ie' dör Skëköl tteköl. 11 Ie' dewa̱ sa' o̱'mik ta̱ Pablo kipamo klö'wé̱wa̱itö. Ta̱ e' wa
ie' e̱' mué̱wa̱ iklö a̱ ena iulà a̱ ta̱ ichéitö:
—Wiköl Batse'r tö ichè: “I' es judiowak tö kipamo i' wák, e' mue̱rawa̱ Jerusalén. Ta̱
imerattsa̱ ie'pa tö pë' kë̀ dör judiowak, esepa ulà a̱.”
12 Mik sa' tö ttè e' ttsé, eta̱ sa' ena Cesarea wakpa tso'ñak sa' ta̱, e'pa ulitane kköché
taië̱ Pablo a̱: “Kë̀ be' minuk Jerusalén.” 13 Erë Pablo tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ a' iu̱ke? E' tso' ye' e̱riau̱k taië̱. Ye' e̱' méttsa̱tke monukwa̱, ñies ttèwa̱ Skëkëpa
Jesús tté kue̱ki̱ Jerusalén.
14 Ie' kë̀ wa̱ sa' ttò̀ iu̱tëne, e' kue̱ki̱ kë̀ sa' wa̱ ì kí̱ yëne ia̱. Sa' iché:
—A̱s Skëkëpa tö iù̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es.
15 E' ukuöki̱ ta̱ sa' dalì ié míyal Jerusalén. 16 Jesús ttökatapa tso' Cesarea, e'pa we̱lepa
míyal sa' ta̱. Ie'pa wa̱ sa' mítse̱r wëm kiè Mnasón, e' u a̱ kapökrö. Wëm e' datse̱ ká̱ kiè
Chipre ee̱. Ie' dör wé̱pa tsá̱ e̱rblë' Jesús mik esepa eköl.

Pablo mía̱ Santiago pakök

17 Mik sa' deka̱ Jerusalén, eta̱ s'yamipa tso' ee̱, e'pa tö sa' kiéwa̱ buaë, ittsë'nerak buaë.
18 E' bule es ta̱ Pablo mía̱ sa' ta̱ Santiago pakök. Ñies Skëkëpa Jesús icha e'pa wökir kibipa
tso'ñak Santiago ska' se̱raa̱. 19 Ie' tö ie'pa shke̱'wé̱ ta̱ ì ko̱s wé̱itö Skëköl batamik, pë' kë̀
dör judiowak, esepa shu̱a̱, e' pakéitö ie'pa a̱ yësyësë. 20 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ Skëköl
ki̱kéka̱rakitö tai̱ë. Ie'pa tö iché ia̱:
—A yami Pablo, be' isué̱ buaë tö íe̱ judiowak döka̱ miles e'pa e̱rblétke Jesús mik. Ie'pa
ulitane e̱' mettsa̱ da'a̱ Moisés ttè dalöiëno e' tsa̱tkök. 21 Ie'pa a̱ iyëne tö be' tö judiowak
tso' ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ki̱, esepa wöbla'we̱ke tö ttè e' olo'yö́. Ñies ichekerakitö tö be' tö
icheke tö ila'r ku̱rke wëpa, esepa tottola kkuölit kë̀ tar. Ñies ichekerakitö tö be' tö
s'wöbla'we̱ke tö se' judiowak se̱r e' kë̀ dalöiari̱a̱. 22 Ie'pa ulitane wa̱ ijche̱rdawa̱ tö be'
dë'bitu̱. E' kue̱ki̱ ¿ì wè̱mi be' tö ie'pa siwa̱'blöwo̱wa̱? 23 Ì cheke sa' tö be' a̱ e' ú̱. Íe̱ sa' shu̱a̱
wëpa tso' tkël ka̱wö me'bak Skëköl a̱, e' o̱rketke. 24 E'pa tsú̱mi e̱' ta̱, ta̱ be' e̱' batse'ú̱ ie'pa
ta̱. Ko̱s e' patuè̱ e' pataú̱bö a̱s ie'pa tsà̱ tö̀ttsa̱ manene iwà kkachoie tö ka̱wö me' ie'pa tö
Skëköl a̱ e' o̱ne. Be' tö iwé̱ es, e' ta̱ judiowak ulitane isue̱raë tö ì ko̱s ki̱ pë' tso' be' chök
suluë e' dör ka̱che. Ie'pa tö isuè̱mi tö Moisés ttè dalöiëno e' dalöieta̱' be' tö ñies. 25 Erë
s'yamipa kë̀ dör judiowak, esepa a̱ ì bikeitsé sa' tö e' kitmibak sa' tö yëkkuö ki̱. E' ki̱ sa' tö
ie'pa a̱ iyë' tö ie'pa kë̀ kàne chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese a̱ ese katök. Iyiwak pé
kë̀ katar. Iyiwak ttéwa̱ kuli' siuleka̱ ese chkà kë̀ katar. Ñies ie'pa kë̀ kàne trënuk.

Pablo klö'wé̱wa̱rakitö Skëköl wé pamik

26 Es Pablo e̱' yéttsa̱ wëpa tkël, e'pa ta̱. E' bule es ta̱ ie' e̱' batse'wé̱ ie'pa ta̱. E' ukuöki̱
ta̱ ie'pa tkawa̱ Skëköl wé a̱. Ee̱ Pablo tö ibiyö́ ché tö mik ta̱ ie'pa batse'ne e' diwö e̱ne ta̱
ie'pa íyi meke Skëköl a̱ iwakpa bil ekkë.
27 Ka̱wö kul shu̱a̱ ie'pa tso' batse'ne e' e̱rkewatke eta̱ judiowak we̱lepa datse̱ Asia,
e'pa tö Pablo sué̱ Skëköl wé a̱. Ie'pa tö imale̱pa shu̱ti̱wéka̱ ta̱ imishkarak Pablo ki̱
iklö'wé̱wa̱rakitö. 28 Ie'pa a̱neka̱rak: “A yamipa, sa' ki̱mú. Wëm i' shköke ká̱ wa'ñe
s'wöbla'u̱k tö se' judiowak se̱r, e' kë̀ dör buaë. Ie' icherami tö Moisés ttè dalöiëno ena
Skëköl wé i' kë̀ dör buaë. I̱'ñe ta̱ pë' kë̀ dör judiowak esepa we̱lepa debitu̱ ie' wa̱ íe̱ Skëköl
wé a̱. E' tö ká̱ i' dör batse'r e' ia'wé̱ka̱.”
29 Wëm kiè Trófimo e' su̱' ie'pa tö Jerusalén ie' dör Éfeso wak. Ie'pa tö ibikeitsé tö Pablo
wa̱ imí Skëköl wé a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché es.
30 Ká̱ e' wakpa ko̱s shu̱ti̱neka̱ debitu̱ tu̱neule. Ta̱ Pablo klö'wé̱wa̱rakitö kue̱mi u'rki̱.
E' bet Skëköl wé wékkö ulitane wötéwa̱rakitö. 31 Ie'pa tö ittekewa̱tke eta̱ ttè de Roma
ñippökwakpa eruleë e' comandante a̱ tö Jerusalén wakpa ulitane shu̱ti̱neka̱ tai̱ë. 32 Eta̱
ie' tö iñippökwakpa dapa'wé̱ ikayuapa ta̱, eta̱ itu̱nemirak wé̱ pë' daparke ee̱. Mik pë' tö
ñippökwakpa ena icomandante sué̱, eta̱ ie'pa tö Pablo méa̱t, kë̀ ippèia̱. 33 Eta̱ comandante
debitu̱, e' tö Pablo klö'wé̱wa̱ ta̱ imau̱kwa̱ ké tabechka kichaie bötö wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
a̱ ichakéitö: “¿I' dör yi? ¿Ì wambléitö?” 34 Erë we̱lepa tö iché kua̱'ki̱ a̱neule, iëltëpa iché
kua̱'ki̱ a̱neule. Tai̱ë ie'pa a̱rkerak kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' wa kë̀ ishu̱lir, e' kue̱ki̱ ie' tö itsu̱kmi ké
ñippökwakpa wé a̱. 35 Pë' é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ kësik wa, e' kue̱ki̱ mik idemirak ñippökwakpa
wé klékata ki̱, eta̱ ñippökwakpa tö Pablo batséka̱mi. 36 Pë' ko̱s a̱rke Pablo itöki̱: “¡Ittö́wa̱!”

Pablo e̱' tsa̱tké judiowak wörki̱

37 Mik Pablo dökewa̱tke ñippökwakpa wé a̱ eta̱ ie' tö comandante a̱ iché:
—Ka̱wö mú ña ttök be' ta̱.
Eta̱ comandante tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö be' ttò griegoie. 38 E̱'ma be' kë̀ dör Egipto wak dë'bitu̱ eköl e̱' ka'ka̱
ñippök sa' ta̱ e'. Ie' mía̱ ká̱ wé̱ kë̀ yi ku̱' ee̱ s'ttökwa̱ wakpa ta̱ döka̱ mil tkëyök (4000).
39 Eta̱ ie' tö iché ia̱:

—Au, ye' dör judiowak ku̱ne Tarso, ká̱ e' dör ká̱ kibi a̱te̱ Cilicia. Ka̱wö mú ye' a̱ ttoie
ie'pa ta̱.
40 Eta̱ comandante tö ka̱wö mé ia̱. Eta̱ ie' dur shkë'ka ñippökwakpa wé klékata ki̱ ta̱
iulà kkaché pë' tso' tai̱ë, e'pa a̱ tö a' siwa̱'blố́lur. Mik isiwa̱'bléwa̱rak, eta̱ ie' tté ie'pa ta̱
hebreoie. Ta̱ ichéitö ia̱rak:

22

1 “A yamipa, a këkëpa, ye' e̱' tsa̱tköke, e' ttsố́.”
2 Mik ie'pa tö ittsé tö Pablo ttöke ie'pa ta̱ iwákpa ttò̀ wa, eta̱ ie'pa kí̱ siwa̱'blélur. Ie' tö
iché:
3 “Ye' dör ñies judiowak we̱s a' es. Ye' ku̱ne' Tarso a̱te̱ Cilicia ee̱. Erë ye' talane íe̱
Jerusalén. Gamaliel tö ye' yö' yësyësë we̱s se' ttè dalöiëno kite̱a̱t ia̱ia̱ë e' tö ichè es. Ke̱kraë
ye' tso'ie Skëköl dalöiök ye' e̱r ko̱s wa ko̱s a' ulitane tö idalöieke i̱'ñe ekkë. 4 Mik se' wé̱pa
tö Jesús dör Se' ñala̱ e' tté klö'wé̱, eta̱ esepa tötiu̱k ye' bak ttèwa̱, klö'wè̱wa̱, wötèwa̱ s'wöto
wé a̱. Kè̱ ye' tkine tö wëm idir ö alaköl idir. 5 Ñies sacerdote kibi ena s'kue̱blupa ulitane,
e'pa tö a' a̱ ichèmi tö e' dör moki̱ë. Ie'pa tö ye' a̱ yëkkuö me' tsè̱mi s'yamipa tso' Damasco
e'pa a̱. Yëkkuö e' tö ka̱wö me' ye' a̱ Jesús mik e̱rblökwakpa esepa tso̱bitu̱ dò̀ Jerusalén
we'ikè.
6 “Erë ye' miria̱ ñala̱ ki̱. Diwö de bata a̱ ta̱ ye' dökemitke Damasco tsi̱net, e' bet ta̱ ì
bite̱shka ká̱ jaì a̱ bö'wöie e' olo bune tai̱ë ye' pamik. 7 Ee̱ ye' a̱nere i̱ski̱. Eta̱ ittò̀ ttséyö tö
iché ña: ‘A Saulo, a Saulo ¿ió́k be' tö ye' we'ikeke?’ 8 Eta̱ ichakéyö: ‘A Skëkëpa, ¿be' dör
yi?’ Eta̱ ie' tö iiu̱té: ‘Ye' dör Jesús Nazaret wak, e' we'ikeke be' tö.’ 9 Itso'rak ye' ta̱, e'pa
tö bö'wö sué̱, erë ì yëne ye' a̱, e' wà kè̱ a̱ne ie'pa é̱na. 10 Eta̱ ye' tö ie' a̱ ichaké: ‘A Skëkëpa
Jesús, ¿ì wè̱miyö?’ Ta̱ ie' tö iché ye' a̱: ‘Be' e̱' kố́ka̱. Be' yú Damasco. Ee̱ ì ko̱s wè̱mi be'
tö, e' yërdaë be' a̱.’ 11 Bö'wö olo tö ye' wöbla batuwé̱wa̱, e' kue̱ki̱ ye' wapiepa tö ye' ulà
iémirak dò̀ Damasco.
12 “Ee̱ wëm tso' eköl kiè Ananías, e' tö Skëköl dalöieke tai̱ë. Moisés ttè dalöiëno kitule
e' dalöiekeitö yësyësë. Judiowak ko̱s se̱rke Damasco e'pa tö icheke tö ie' dör wëm buaë.
13 Ie' debitu̱ ye' ska' ta̱ ye' a̱ iché: ‘A yami Saulo, be' wöbla buanú.’ E' wösha̱ë ta̱ ye' wöbla
buanene iwawënene Ananías sué̱yö iwa. 14 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ iché: ‘Skëköl dalöiök
se' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e' tö be' shu̱kita̱tbak a̱s ì kiane wè̱ ie' ki̱ e' jche̱r be' wa̱. Ñies be'
shu̱kititö a̱s yi dör Yësyësë e' sa̱ù̱bö ena ie' wák ttò̀ ttsò̀bö. 15 Be' döraë ie' ttekölie. Ì ko̱s
su̱' be' tö, ì ko̱s ttsë' be' tö, e' cheraëbö sulitane a̱. 16 I' ta̱ kè̱ bö ipanukia̱. Be' e̱' kố́ka̱. Be'
e̱' wöskuố́. Skëköl a̱ ikiố́ a̱s ì sulu ko̱s wamblébö e' nuí̱ olo'yò̀itö be' ki̱.’
17 “Mik ye' dene Jerusalén eta̱, ye' mía̱ ttök Skëköl ta̱ iwé a̱, ee̱ ye' tö ì sué̱ kabsue̱ie.
18 Skëkëpa Jesús sué̱yö ta̱ ichéitö ña: ‘Be' tö ye' tté pakèmi judiowak a̱, e' kè̱ klö'we̱pa
ie'pa tö. E' kue̱ki̱ be' e̱' yố́ttsa̱ bet Jerusalén.’ 19 Eta̱ ye' iché ia̱: ‘A Skëkëpa, ie'pa wákpa
wa̱ ijche̱r tö ye' bak ie'pa ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱, be' mik e̱rblökwakpa, esepa yulök ppè,
wötèwa̱ s'wöto wé a̱. 20 Mik Esteban dör be' kanè méso bak be' tté pakök, e' kötwa̱ ie'pa
tö, eta̱ ye' tso' ee̱. E' wëne buaë ye' wa. E' dalewa ye' tso' ie'pa datsi' kkö'nuk.’ 21 Erë ie'
tö ye' a̱ iché: ‘Be' shkố́mitke ñala̱ ki̱. Ye' be' patkeke ka̱mië pë' kè̱ dör judiowak esepa a̱.’
”

Pablo a̱te̱ comandante ulà a̱

22 Pablo ttöke e' ttsök ie'pa tso' buaë, erë mik pë' kè̱ dör judiowak e' a̱ritséitö, eta̱ ie'pa
ñì kéka̱ a̱nuk darërëë: “¡Wëm ese kè̱ ka̱wöta̱ se̱nukia̱! ¡Ittöwa̱sö!” 23 Ie'pa a̱rkeka̱rak tai̱ë,
ta̱ idatsi' wöti̱'we̱kerakitö ka̱shu̱k a̱, ñies ká̱ po u̱yekerakitö ka̱shu̱k a̱ kësik wa. 24 E' kue̱ki̱
comandante tö Pablo tsu̱kmi ké we̱shke̱ ñippökwakpa wé a̱ ta̱ ippök ké a̱s itö ichò̀ka̱ ì
kue̱ki̱ pë' wöñarke ie' ki̱ tai̱ë. 25 Erë mik ie'pa tö Pablo mué̱wa̱tke ppè ttsa'bata daloie wa,
eta̱ ie' tö capitán dur ee̱, e' a̱ ichaké:
—¿A' a̱ ka̱wö mène wé̱pa dör romawak esepa ppök ka̱m ishu̱lir e' yöki̱?

26 Mik e' ttsé capitán dur ee̱ e' tö, eta̱ imía̱ icomandante a̱ ibiyő chök ta̱ iché ia̱:
—¿We̱s be' iwè̱mi? Wëm e' dör romawak.
27 Eta̱ comandante debitu̱ Pablo ska' ta̱ ie' tö ie' a̱ ichaké:
—¿Moki̱ be' dör romawak?
Pablo iiu̱té:
—Tő, es idir.
28 Eta̱ comandante tö iché:
—Ñies ye' dör romawak, e' pato̱'yö inuköl tai̱ë wa.
Ta̱ Pablo iiu̱té:
—Erë ye' dör romawak ye' ku̱ne' es e' kue̱ki̱.
29 Mik ittsérakitö, eta̱ ippökwakpa tö Pablo méa̱t bẽrë. Mik comandante wa̱ ijche̱newa̱
tö Pablo dör romawak, eta̱ ie' suane tö iők ie' tö imau̱kwa̱ patkë'.

Pablo e̱' tsa̱tké judiowak wökirpa wörki̱

30 Comandante ki̱ ikiane jche̱nowa̱ moki̱ë tö ì ki̱ Pablo kkateke judiowak tö. E' kue̱ki̱
bule es ta̱ ie' tö sacerdotepa wökirpa ena judiowak wökir male̱pa ké e̱' dapa'u̱kka̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö Pablo wötsöök patké ta̱ iyéttsa̱itö tsé̱mi duése̱r ie'pa wörki̱.

23

1 Eta̱ Pablo tö ie'pa sué̱wa̱ krereë iwö ki̱ ta̱ iché ia̱rak:
—A yamipa, ikkë ye' se̱nére, eta̱ ye' e̱r kẽ wa̱ ye' kkatëne ì ki̱ Skëköl wöa̱.
2 Eta̱ sacerdote kibi kiè Ananías, e' tö, itso'rak Pablo o̱'mik, e'pa ké Pablo ppök ikkõ ki̱.
3 Erë Pablo tö iiu̱té:
—¡Be' dör e̱' ökwak, e' pperaë Skëköl tö! Se̱ be' tkër ye' shu̱lök Moisés ttè dalöiëno e'
wa. Erë ¿iők ye' ppök kébö? E' wa ttè ñe' dalöse̱wé̱wa̱ be' tö.
4 Itso'rak ee̱, e'pa tö iché Pablo a̱:
—¡Be' tso' Skëköl sacerdote kibi e' chök suluë!
5 Pablo tö iché:
—A yamipa, ye' kẽ wa̱ ijche̱r tö ie' dör sacerdote kibi. Skëköl yëkkuö tö ichè: 'Yi tso'
s'wökirie, ese kẽ char suluë.'
6 Mik Pablo wa̱ ijche̱newa̱ tö iwökirpa sha̱bötspa dör saduceowakpa, sha̱bötspa dör
fariseowakpa, eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché a̱neule:
—A yamipa, ye' dör fariseowak. Ñies ye' yé̱pa ko̱s dör fariseowakpa. S'duowa̱
shke̱rka̱ne, e' wà panekeyö kröröë, e' ki̱ a' tso' ye' kkatök.
7 Mik Pablo tö ttè e' ché, eta̱ fariseowakpa ena saduceowakpa e'pa wöñanemi ñì ki̱.
Eta̱ ie'pa ñì blabatsélor. 8 Saduceowakpa tö icheke tö s'duowa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne. Ñies
ichekerakitö tö Skëköl biyöchökwakpa kẽ ta̱', wimblupa sulusi kẽ ta̱'. Erë fariseowakpa
tö íyi ekkë ko̱s klö'wé̱ tö itso'. E' kue̱ki̱ ie'pa ñì blabatsélor. 9 Ie'pa ulitane a̱rkerak tai̱ë.
Fariseowakpa dör s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa we̱lepa e̱' kéka̱ ta̱ ichérakitö:
—Wëm i' kẽ wa̱ ì sulu wamblëne. Isalema wimblu ö Skëköl biyöchökwak we̱le utule ie'
ta̱.
10 Erë ie'pa kí̱ shu̱ti̱rkeka̱ tai̱ë kësik wa, e' kue̱ki̱ comandante suane dö' Pablo
ttèwa̱rakitö. E' kue̱ki̱ iñippökwakpa tsu̱k patkéitö Pablo yottsa̱ ee̱ tsè̱mi ñippökwakpa
wé a̱.
11 E' nañewe ta̱ Skëkëpa Jesús debitu̱ e' tö Pablo a̱ iché: "Be' e̱r kuú̱. We̱s be' tö ye' tté
paké íe̱ Jerusalén es ñies be' ka̱wöta̱ ipakök Roma."

Judiowak ka̱wö mé ñì a̱ Pablo ttökwa̱

12 E' bule es ta̱ judiowak we̱lepa tö ka̱wö mé ñì a̱ Pablo ttökwa̱. Ie'pa tö ittè mé Skëköl a̱
ttè i' wa: "Kẽ sa' chkõpa, kẽ sa' di' yõpa dõ mik Pablo ttèwa̱ sa' tö eta̱." 13 Wëpa tö ittè mé
es, e'pa döka̱ dabom tkëyök (40). 14 Eta̱ ie'pa míyal sacerdotepa wökirpa ena judiowak
kue̱blupa, e'pa ska' ta̱ iché ia̱rak:

—Sa' tö ttè me' Skëköl a̱ tö kë̀ sa' chkö̀pa, Pablo ka̱m ttö̀wa̱ sa' tö e' yöki̱. E' kë̀ wà o̱ne sa'
wa̱, e' ta̱ a̱s Skëköl tö sa' we'ikö̀. [15] E' kue̱ki̱ a' ena s'wökirpa male̱pa, a' ichő comandante
a̱ tö Pablo tsú̱bitu̱ bule. A' e̱' ő tö a' ki̱ ie' kiane chakè bua'iewa̱ ishu̱loie. E' dalewa sa'
tso'tke iki̱nuk ñala̱ ki̱ ttèwa̱ ka̱m idö̀ a' ska' e' yöki̱.

[16] Erë Pablo nau̱yö wa̱ ijche̱newa̱ ta̱ imía̱ ñippökwakpa wé a̱ ta̱ ibiyő méitö Pablo a̱.
[17] Eta̱ Pablo tö capitán kié eköl ta̱ iché ia̱:

—Duladula i' tsú̱mi comandante ska'. Ie' wa̱ ilè tso' yënoie ie' a̱.

[18] Eta̱ capitán e' tö itsé̱mi comandante ska' ta̱ iché ia̱:

—Pablo tso' wötëule, e' tö ye' kié ta̱ ikköché ye' a̱ tö duladula i' tsú̱mi be' ska'. Ie' wa̱
ilè tso' yënoie be' a̱.

[19] Eta̱ comandante tö iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ ta̱ itsé̱mi bánet. Ee̱ ie' a̱ ichakéitö:

—¿Ì cheke be' tö ye' a̱?

[20] Ie' tö iché ia̱:

—Judiowak ka̱wö métke ñì a̱ be' a̱ ichök tö bulepa Pablo tsú̱mi wé̱ judiowak wökirpa
e̱' dapa'u̱ke ee̱. Ie'pa e̱' öke tö Pablo ttè kiane shu̱lè bua'ie ie'pa ki̱. [21] Erë ie'pa ttè kë̀
klö'wa̱r. Judiowak wëpa döka̱ dabom tkëyök (40) ki̱ta̱, e'pa tso' blëule Pablo panuk. Ie'pa
kablë' Skëköl a̱ ttè i' wa: “Kë̀ sa' chkö̀pa, kë̀ sa' di' yö̀pa dö̀ mik sa' tö Pablo ttèwa̱ eta̱.”
Ie'pa tso'tke, i̱ma be' icheke, e' ë̀ panuk.

[22] Eta̱ comandante tö ipatkémine ta̱ iché ia̱: “Kë̀ yi a̱ ichar tö e' ché be' tö ye' a̱.”

Pablo patkémi Judea wökir kiè Félix e' ska'

[23] Eta̱ comandante tö iki̱mukwakpa kié böl ta̱ ichéitö ie'pa a̱: “Ñippökwakpa mi'ke
klö̀ wa esepa klö'ú̱ döka̱ cien böyök (200). Ñies ñippökwakpa mi'ke kabaio ki̱ esepa
shtő döka̱ dabom kuryök (70). Ñies ñippökwakpa wa̱ kët mi'ke esepa klö'ú̱ döka̱ cien
böyök (200). Ka̱tuine de su̱li̱tu (9:00 pm) eta̱ e'pa ko̱s dapa'ú̱ a̱s imi'rak Cesarea.” [24] Ñies
ichéitö: “Kabaio yulő Pablo tso̱mi. Itsú̱mi kkö'nú buaë dö̀mi s'wökir Félix ska'.” [25] Ie'pa
ta̱ comandante tö yëkkuö patkémi mè Félix a̱. Ikitule yëkkuö ki̱ e' tö iché i' es:

[26] “A Félix, s'wökir kibi. Ye' dör Claudio Lisias. Yëkkuö i' shtéyö be' a̱. Be' shke̱'wé̱yö.
[27] Judiowak wökirpa tö wëm i' klöo̱'wa̱ iminerak ittökwa̱. Erë mik ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö
ie' dör romawak, eta̱ ye' mía̱ ye' ñippökwakpa ta̱ ta̱ itsa̱tkée sa' tö. [28] Ye' ki̱ ikiane
jche̱nukwa̱ tö ì ki̱ ie'pa tö ikkateke. E' kue̱ki̱ itsé̱miyö judiowak wökirpa wörki̱. [29] Ie'pa
tö ikkaté ie'pa ttè dalöiëno kitule, ese ki̱. Erë kë̀ ye' wa̱ ì sulu ku̱ne ie' ki̱ ittowa̱ie ö
iwötoie s'wöto wé a̱. [30] Erë ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö judiowak we̱lepa ka̱wö mé ñì a̱ ittowa̱ie,
e' kue̱ki̱ ye' tö ipatkébitu̱ be' a̱. Ñies ye' tö ichétke ikkatökwakpa a̱ tö ì ki̱ ie'pa é̱na
ikkatak, e' chő be' wösha̱ë.”

[31] Eta̱ ñippökwakpa wa̱ Pablo mítse̱r nañewe we̱s ie'pa a̱ iké̱wö mène es. Ie'pa demi ká̱
kiè Antípatris ee̱. [32] Bule es ta̱ ñippökwakpa dami klö̀ wa, e' ëltëpa bite̱ane ñippökwakpa
wé a̱. Eta̱ iëltëpa dami kabaio ki̱, e'pa wa̱ Pablo mítse̱r. [33] Mik ie'pa demirak Cesarea ee̱,
eta̱ ie'pa tö yëkkuö mé iwökir kibi a̱. Ñies Pablo méitörak ia̱. [34] Iwökir kibi tö yëkkuö
sué̱ o̱ne eta̱ ie' tö Pablo a̱ ichaké: “¿Wé̱ be' datse̱?” Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö idatse̱ Cilicia,
[35] eta̱ iché ia̱:

—Mik be' kkatökwakpa debitu̱ eta̱ be' ttè ttseraëyö.

Eta̱ ie' tö Pablo wötökwa̱ patké s'wöto wé tso' u bërie yö' blu' Herodes tö ká̱ e' wökirpa
a̱ e' a̱. Ee̱ iwötéwa̱rakitö.

24

Pablo e̱' tsa̱tké Félix wörki̱

1 Ká̱ de ske̱l eta̱ sacerdote kibi kiè Ananías, e' demi Cesarea judiowak kue̱blupa we̱lepa
ta̱ Pablo kkatök. Ñies wëm eköl kiè Tértulo, e' de ie'pa wa̱ ie'pa ttekölie Pablo kkatök
Félix a̱. 2 Mik Pablo debitu̱ eta̱ Tértulo tö ikkatémi. Ie' tö Félix a̱ iché:
A këkëpa s'wökir kibi, be' ttè diki̱a̱ ká̱ tai̱ë sa' se̱rke bë̀rë ñita̱. Be' e̱rbikȍ buaë, e' wa
be' tö sa' wakpa ki̱mé tai̱ë. E' kue̱ki̱ sa' tö wëstela chè be' a̱. 3 A Félix, këkëpa tai̱ë, be' tö
sa' ki̱meke tai̱ë, e' kue̱ki̱ ke̱kraë ká̱ ulitane ki̱ sa' tö wëstela chè tai̱ë be' a̱. 4 Kë̀ ye' é̱na be'
ka̱wö chöwa̱k tai̱ë, erë be' we'ikèyö, sa' ttȍ ttső bërbër ë̀ e̱r bua' wa. 5 Sa' wa̱ ijche̱newa̱
tö wëm i' dör pë' suluë. Ie' shköke ká̱ wa'ñe judiowak shu̱tiu̱k ñì ki̱ a̱s iñi blabatsȍlor. Ie'
dör Jesús Nazaret wak e' klépa eruleë e' wökir eköl. 6-7 Ñies ie' é̱na Skëköl wé ia'wa̱kka̱
ñáie. E' kue̱ki̱ sa' tö iklö'wé̱wa̱.* 8 Be' wák a̱ ie' chakirmi, es be' wa̱ ijche̱rmi tö ì ki̱ sa' tö
ikkateke, e' dör moki̱ë.
9 Judiowak tso' ee̱, e'pa ulitane tö Pablo kkateke ñittsëë. 10 Eta̱ Félix tö ie' a̱ ka̱wö mé
ttoie ta̱ ie' tö iché:
—Ye' wa̱ ijche̱r tö ká̱ ia̱ia̱ë be' dör ká̱ i' wakpa ttè shu̱lökwak. E' kue̱ki̱ ye' ttsë'ne buaë
e̱' tsa̱tkök be' wörki̱. 11 Be' wák wa̱ ijche̱rmi tö ye' dë'röka̱ Jerusalén Skëköl dalöiök, e'
ki̱ ká̱ detke dabom eyök ki̱ böt (12). 12 Ie'pa kë̀ wa̱ ye' ku̱ne yi ta̱ ñì chök. Ie'pa kë̀ wa̱ ye'
su̱ne pë' shu̱tiu̱kka̱ Skëköl wé a̱, ñies judiowak ñì dapa'wo̱ wé male̱pa a̱, ñies Jerusalén
ko̱s a̱. 13 Ì ko̱s ki̱ ie'pa tö ye' kkateke, e' kë̀ yërpa ie'pa a̱ yësyësë be' a̱. 14 Erë ye' tö be' a̱
ichè tö Jesús dör ñala̱ chökle, e' tté wa ye' tso' sa' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa Këköl dalöiök.
Ie'pa tö ichè tö ttè e' kë̀ dör buaë. Erë ñies ì ko̱s kita̱tbak yëkkuö ki̱ Moisés ena Skëköl
ttekölpa tö, e' klö'wé̱ ye' tö. 15 Ñies ye' e̱rblöke Skëköl mik we̱s ie'pa es tö se' yësyësë ena
se' suluë duowa̱ e' shke̱rdaka̱ne. 16 E' kue̱ki̱ ke̱kraë ye' e̱' chöke se̱nuk buaë Skëköl wöa̱
ena sulitane wöa̱ a̱s kë̀ ye' e̱r tö ye' kkatȍ ì ki̱.
17 “Ye' mìne se̱né duas tai̱ë kë̀ dë'ia̱ íe̱, e' ukuöki̱ ta̱ ye' dene íe̱ ye' wakpa shu̱a̱ inuköl
kakmuk s'sia̱rëpa a̱. Ñies ye' dene íyi muk Skëköl a̱ idalöioie. 18 E' kanéu̱k ye' tso' Skëköl
wé a̱ e' dalewa ye' sué ie'pa tö. Ye' e̱' batse'wé̱tke we̱s sa' ttè kitule tö ichè es. Ee̱ pë'
kë̀ ku̱' tai̱ë. Kë̀ yi shu̱ti̱neka̱. 19 Erë judiowak we̱lepa datse̱ Asia, e'pa tso' ee̱. E'pa é̱na
ye' kkatak ilè ki̱, e' ta̱ warma ie'pa ka̱wöta̱ shkökrö íe̱ ye' kkatök. 20 Ie'pa kë̀ shkakrö, e'
ta̱ a̱s íe̱ itso'rak e'pa tö ichȍ tö ì sulu kué̱ ie'pa tö ye' ki̱ mik ye' dë' e̱' tsa̱tkök judiowak
wökirpa wörki̱ eta̱. 21 Erë mik ye' bak ie'pa wörki̱, eta̱ ttè i' ë̀ yë' ye' tö a̱neule: ‘S'duowa̱
e' shke̱rka̱ne e' klö'wé̱yö, e' ki̱ a' tso' ye' kkatök i̱'ñe.’ ”
22 Jesús dör ñala̱ chökle e' ttè jche̱rtke buaë Félix wa̱. E' kue̱ki̱ mik ì ché Pablo tö, e'
ttséitö ta̱ ie' kë̀ ki̱ ttè i' kianeia̱ ttsè. Ie' iché ie'pa a̱:
—Mik comandante kiè Lisias, e' de, e' wa ye' tö a' ttè shu̱lè.
23 Eta̱ Félix tö capitán eköl ké Pablo wötökwa̱ne s'wöto wé a̱, erë ichéitö ia̱:
—Ikkö'nú e̱r bua' wa we̱s kë̀ s'wötëule es. Ka̱wö mú ie' a̱ a̱s iyamipa bitu̱ ikané u̱k.
24 Bökki̱ es ta̱ Félix debitu̱ne ilaköl kiè Drusila e' ta̱. E' dör judiowak. Félix tö Pablo
tsu̱k patké. Pablo tö s'ka̱wöta̱ e̱rblök Jesucristo ë̀ mik e' wà paké Félix a̱. E' ttsök ie' tso'.
25 Erë mik Pablo tö se̱ne yësyësë ena e̱' kkö'nè se̱ne sulu yöki̱ ena s'shu̱lir aishkuö ta̱ e'
wà paké, eta̱ e' tö Félix tkiwé̱wa̱. Ie' tö iché Pablo a̱:
—Be' yúne. Mik ye' ka̱wö ku̱ne e' wa ye' tö be' kiène.
26 Ñies Félix tö ipaneke tö Pablo mú tö inuköl watkè ia̱ iomine bër, e' kue̱ki̱ ie' tö Pablo
kiekerö ke̱kraë ttök ie' ta̱. 27 Es itka dȍ duas bök. E' ukuöki̱ ta̱ Félix kë̀ kaneblȍia̱ s'wökirie.
Ie' skéie wëm kiè Porcio Festo, e' de s'wökirie. Félix a̱ta̱k buaë judiowak ta̱, e' kue̱ki̱ Pablo
méa̱titö wötëule s'wöto wé a̱.

* 24:6-7 Yëkkuö kitule ká̱ ia̱ia̱ë we̱lepa tö ttè i' kí̱ méka̱ ttè i' wa: Sa' ki̱ ikiane shu̱lè we̱s sa' ttè dalöiëno tö ichè es. 7 Erë shkëkipa wökir kibi kiè Lisias, e' debitu̱ ta̱ iyéttsa̱ sa' ulà a̱ kësik wa. 8 Ie' tö sa' a̱ iché tö Pablo kkatökwakpa ka̱wöta̱ ikkatök be' wörki̱.

25

Pablo e̱' tsa̱tké Festo wörki̱

[1] Festo demi Cesarea kaneblök s'wökirie e' ki̱ ká̱ de mañat ta̱ imía̱ Jerusalén. [2] Ee̱ ta̱
sacerdotepa wökirpa ena judiowak wëpa kibipa, e'pa tö Pablo kkaté Festo a̱. [3] Ie'pa tö
ikié ie' a̱: “Sa' ki̱mú e̱r bua' wa. Ka̱wö mú Pablo tso̱bitu̱ íe̱ Jerusalén.” E' dör Pablo ttowa̱
ñala̱ ki̱. [4] Erë Festo tö iiu̱té:
—Pablo tso' Cesarea wötëulewa̱ s'wöto wé a̱. Ee̱ ye' mi'ke kukuie. [5] Ì sulu wamblé ie'
tö, e' ta̱ a̱s a' wökirpa mi' ye' ta̱ Cesarea ie' kkatök ee̱.
[6] Festo se̱né Jerusalén ká̱ pàköl (8) ká̱ dabom (10) e' ulatök ta̱ imía̱ne Cesarea. E' bule
es ta̱ ie' e̱' tkéka̱ ikula' ki̱ ttè shu̱lo wé a̱. Eta̱ Pablo tsu̱k patkéitö shu̱lè. [7] Mik Pablo dewa̱,
eta̱ judiowak datse̱ Festo ta̱ Jerusalén, e'pa dewa̱ ie' o̱'mik ta̱ ikkaté íyi suluë ta̱ië ese ki̱.
Erë ie'pa kë̀ a̱ iwöklönuk yës tö e' dör moki̱. [8] E' ukuöki̱ ta̱ Pablo tté e̱' tsa̱tkoie. Ie' tö iché
ia̱:
—Ye' kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne yës judiowak ttè dalöiëno ki̱, ñies Skëköl wé ki̱, ñies Roma
wökir kibi e' ta̱. Ekkëpa kë̀ yëule ye' wa̱ suluë.
[9] Erë Festo a̱ta̱k buaë judiowak ta̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Pablo a̱ ichaké:
—¿Be' shkak Jerusalén a̱s ye' tö be' shu̱lö̀ ee̱?
[10] Ie' tö iiu̱té:
—Au. Ye' tso'tke Roma wökir kibi e' ttè shu̱lo wé a̱. Íe̱ a' ka̱wöta̱ ye' shu̱lök. Be' wa̱
ijche̱r buaë tö ye' kë̀ wa̱ ì sulu wamblëule judiowak ta̱. [11] Erë ilè sulu wambléyö, ese kué̱
a' tö, e' ki̱ ye' ka̱wöta̱ ttèwa̱, e' ta̱ ye' ttö́wa̱. Erë ì ko̱s ki̱ ie'pa tö ye' kkateke, e' kë̀ yëne, e'
ta̱ kë̀ yi ka̱wöta̱ ye' muktsa̱ ie'pa ulà a̱. E' kue̱ki̱ ye' tö ikié tö Roma wökir kibi a̱s e' wák tö
ye' shu̱lö̀*
[12] Eta̱ Festo tté ipattökwakpa ta̱ eta̱ ichéitö Pablo a̱:
—Buaë be' ikiétke tö Roma wökir kibi tö be' shu̱lö̀. E' kue̱ki̱ ye' tö be' patkekemi Roma
a̱s ie' be' shu̱lö̀.

Festo tö Pablo tté paké blu' Agripa a̱

[13] Ká̱ tka we̱kkë alè e' ukuöki̱ ta̱ blu' kiè Agripa e' demi Cesarea ikutà kiè Berenice e'
ta̱ Festo tkëneka̱ ká̱ wökirie e' ké̱wö tkö'u̱k. [14] Ie'pa e̱' tsé̱at ká̱ ta̱ië. E' dalewa Festo tö ì
tköke Pablo ta̱ e' paké blu' Agripa a̱: Ie' tö iché ia̱:
—Íe̱ wëm tso' eköl méa̱t Félix tö wötëule s'wöto wé a̱. [15] Mik ye' bak Jerusalén, eta̱
sacerdotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa, e'pa debitu̱ wëm e' kkatök ye' a̱. Ye' a̱
ikiérakitö a̱s ye' iwömùttsa̱ ttèwa̱. [16] Ye' tö ie'pa iu̱té tö romawak wökirpa kë̀ yi tteta̱'wa̱,
ka̱m ie̱' tsa̱tkö̀ ikkatökwakpa ta̱ ñì wösha̱ë e' yöki̱. [17] E' kue̱ki̱ mik ie'pa debitu̱ íe̱, eta̱ kë̀ ye'
ka̱wö chö̱one. E' bule es ta̱ ye' e̱' tkéka̱ ye' kula' ki̱ ttè shu̱lo wé a̱ ta̱ wëm e' tsu̱k patkéyö.
[18] Erë mik ikkatökwakpa debitu̱, eta̱ ie'pa kë̀ wa̱ ikkatëne íyi sulu ki̱ we̱s ye' ibikeits es.
[19] Ie'pa tö ikkaté we̱s ie'pa Skëköl dalöieke ese ki̱. Ñies wëm köte̱wa̱ kiè Jesús, e' ché Pablo
tö tö itso' ttsë'ka, ese è̀ ki̱ ie'pa tö ikkaté. [20] Ye' kë̀ wa̱ ijche̱r we̱s yö ttè e' wè̱, e' kue̱ki̱ ye'
tö Pablo a̱ ichaké: “¿Be' shkak Jerusalén a̱s ee̱ be' shu̱lir ttè i' ki̱?” [21] Erë ie' ikié tö a̱s se'
wökir kibi tö ishu̱lö̀. E' kue̱ki̱ ye' tö iké̱wö mé tö a̱s itkër wötëule dö̀ mik ye' tö ipatkekemi
eta̱.
[22] Eta̱ Agripa tö iché Festo a̱:
—Ye' é̱na wëm e' ttö̀ ttsak ñies.
Ta̱ Festo tö iiu̱té:
—Bule bö ittseraë.
[23] Bule es ta̱ Agripa ena Berenice, e'pa debitu̱, tkawa̱ u a̱ shkörami we̱s këkë ta̱ië es.
Ñippökwakpa wökirpa ena ká̱ e' këkëpa dalöiërta̱' ta̱ië, esepa debitu̱ ie'pa ta̱ ñies. Eta̱
Festo tö Pablo tsu̱k patké [24] ta̱ ichéitö:

---

* 25:11 Pablo dör romawak e' kue̱ki̱ ie' a̱ ka̱wö ta̱' ikiök Roma wökir kibi a̱ tö e' tö ishu̱lö̀. Roma wökirpa tsitsir kë̀ a̱ iwöklönuk.

—A blu' Agripa ena këkëpa ulitane tso' í̱e̱ se' ta̱, í̱e̱ wëm dur eköl kiè Pablo. Judiowak
ko̱s tö ie' kkateke ye' a̱ Jerusalén ñies í̱e̱ Cesarea. Ie'pa kë̀ shtrirta̱'wa̱ ye' a̱ ikiök a̱neule
tö iké̱wö múttsa̱ ttèwa̱. 25 Erë ye' a̱ ta̱ ie' kë̀ wa̱ ì wamblëne ì ki̱ yö ittökwa̱ ipatkèmi. Erë
ie' wák tö ikié a̱s Roma wökir kibi tö ishu̱lȍ. E' kue̱ki̱ ye' tö ibikeitsbak patkèmi ee̱. 26 Erë
kë̀ ì ku̱ne ye' wa̱ shtèmi yëkkuö ki̱ mèmi s'wökir kibi a̱ ikkatoie. A Agripa, e' kue̱ki̱ ye'
wa̱ idebitu̱ a' wörki̱, bua'ie be' wörki̱, a̱s be' ichakȍ. I̱ma be' ichè, e' ukuöki̱ ta̱ iyëkkuö
shtèmiyö. 27 ¿We̱s ye' tö yi patkemimi shu̱lè kë̀ wayëule tö ì ki̱ ikkatërke?

26

Pablo e̱' tsa̱tké blu' Agripa wörki̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ Agripa tö Pablo a̱ iché:
—Be' ttő̱ e̱' tsa̱tkoie.
Eta̱ Pablo ulà kéka̱ ta̱ ittémitke i' es: 2-3 “A blu' tai̱ë Agripa. Se' judiowak se̱r, e' jche̱r
buaë be' wa̱. Ñies ttè i' ki̱ sa' ñì chöke, e' jche̱r buaë be' wa̱. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ye' ttsë'ne
buaë e̱' tsa̱tkök be' wörki̱ ì ko̱s ki̱ judiowak tö ye' kkateke, e' yöki̱. Es ikiéyö be' a̱ tö ye'
ttȍ ttsó̱ e̱naë.
4 “Se' wakpa ko̱s wa̱ ijche̱r buaë tö we̱s ye' se̱r ye' ka̱ska' ena Jerusalén mik ye' bak
duladula eta̱. 5 Ñies ie'pa wa̱ ijche̱r buaë tö ke̱kraë ye' dör fariseowak. Ese wakpa e̱' tiu̱ke
Skëköl ttè diki̱a̱ yësyësë se' wakpa male̱pa tsa̱ta̱. Ie'pa ki̱ ikiane, e' ta̱ ie'pa tö ichèmi
tö moki̱ ye' dör fariseowak. 6 Skëköl kablë' se' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱ tö s'duowa̱ e'
shke̱rdaka̱ne, e' wà panekeyö moki̱, e' ki̱ ie'pa tso' ye' kkatök i̱'ñe ta̱. 7 Se' dör Israel
aleripa e' ditséwöpa döka̱ dabom eyök ki̱ böl (12), e'pa tö iwà paneke ñies e̱r moki̱ wa.
E' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl dalöiè e' wakanewe̱kerakitö ñië nañeë ke̱kraë. A blu' Agripa,
s'duowa̱ shke̱rdaka̱ne, e' panekeyö we̱s se' wakpa male̱pa es, e' ta̱ ¿ì ki̱ ie'pa tso' ye'
kkatök? 8 ¿Ì kue̱ki̱ a' ibikeitseke tö s'duowa̱ e' kë̀ shke̱nukka̱ne Skëköl a̱?
9 “Ye' wák bak ibikeitsök tö ye' ka̱wöta̱ ì ko̱s o̱r ye' a̱ e' u̱k Jesús Nazaret wak e' tté
wöklö'wo̱ie. 10 Es ye' tö iwamblë' Jerusalén. Sacerdotepa wökirpa tö ye' a̱ ka̱wö me'
iwambloie. S'batse'rpa tai̱ë wötë'wa̱ ye' tö s'wöto wé a̱. Kë̀ dör e' ȅ, ñies mik ie'pa
ttekerakitö, eta̱ ye' a̱ ta̱ e' dör buaë. 11 Tai̱ë ie'pa we'ikyö se' ñì dapa'wo̱ wé ulitane a̱
ie'pa koie ie'pa e̱rblȍ Jesús mik e' olo'yök. Ye' kësik blë' ie'pa ki̱ tai̱ë. Ye' tö ie'pa töte̱'rö
tkörö ká̱ bár ki̱ we'ikè.
12 “Sacerdotepa wökirpa tö ye' a̱ ka̱wö me' ena ye' patkë' ese wamblök Damasco, e'
wakanéu̱k ye' mirwa̱. 13 Erë, a blu', ñala̱ ki̱ dibata a̱ ta̱ ká̱ jaì a̱ ye' tö ì sué̱ bö'wöie e'
tkȍka̱ diwö olo tsa̱ta̱. Bö'wö e' olo bune ye' pamik ena imirwa̱rak ye' ta̱ e'pa pamik ñies.
14 Sa' ko̱s a̱nere i̱ski̱ ta̱ ittȍ ttséyö e' tö iché ña hebreoie: ‘A Saulo, a Saulo, ¿ió̱k be' ye'
we'ikeke? Ì sulu wamblekebö ye' ki̱ e' wa be' wák e̱' mukettsa̱ we'ikè we̱s iyiwak kë̀ shkak
ppèsö kal wa es.’ 15 Ye' tö ie' a̱ ichaké: ‘A Skëkëpa, ¿be' dör yi?’ Ie' ye' iu̱té: ‘Ye' dör Jesús,
e' we'ikekebö. 16 Erë be' e̱' duő̱ka̱. Ye' e̱' kkaché be' a̱ be' patkoie kaneblök ye' a̱. Ì ko̱s
sué̱bö i̱'ñe ena ì ko̱s kkacheraëyö be' a̱, e' pakerabö sulitane a̱. 17 Ye' tö be' patkeraë be'
yamipa a̱ ena pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱. Ye' tö be' tsa̱tkeraë ie'pa ulà a̱. 18 Ye' tö be'
patkeraë ie'pa wöa̱ ká̱ ñi'u̱k a̱s ishkȍrak Skëköl ta̱ ká̱ ñí a̱, kë̀ ku̱'ia̱ klöulewa̱ stui a̱ Satanás
ulà a̱; ñies a̱s inuì̱ olo'yardak iki̱ a̱s idörak Skëköl icha batse'r e'pa kí̱ie ie̱rblérak ye' mik
e' wa.’
19 “A blu' Agripa, ì yëne ña ká̱ jaì a̱ e' wawé̱yö. 20 Jesús tté buaë tsá̱ pakéyö Damasco
wakpa a̱, e' ukuöki̱ ta̱ yö ipaké Jerusalén wakpa a̱ ñies ká̱ malè̱ tso' Judea e' ko̱s wakpa a̱.
Ñies ipakéyö pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱. Ye' tö ie'pa ko̱s patté: “A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱.
A' se̱nú buaë yësyësë ikkachoie tö moki̱ a' e̱r mane'wé̱tke ie' a̱.” 21 E' kue̱ki̱ se' yamipa
judiowak e'pa tö ye' klö̱o̱'wa̱ Skëköl wé a̱ ttèwa̱. 22 Erë dȍ ikkë ta̱ Skëköl tö ye' ki̱mé,
e' kue̱ki̱ ye' tso'ia̱ ie' tté pakök sulitane a̱, s'dalöiërta̱' tai̱ë esepa a̱, ñies se' ësepa a̱. Ì

yë'atbak Skëköl ttekölpa ena Moisés, e'pa tö tö itköraë, e' ȅ pakekeyö. Kȅ ye' wa ttè
kua'ki pakane. 23 Ie'pa tö iyë'at tö wé pairine'bitu idi' wa s'blúie e' kawöta ttèwa. E'
ukuöki ta ie' shkerdakane keweie sulitane yöki, ta s'tsatko tté pakeraëitö judiowak a ena
ká ulitane wakpa a. Ttè e' dör wes bö'wö es se' er ñi'woie."

Pablo tö Agripa shkeñé erblök Jesús mik

24 Es Pablo e' tsatköke e' shua Festo tö iché ie' a aneule:
—¡A Pablo, be' alineka! Be' e' yué yëkkuö wa taië, e' tö be' aliwéka.
25 Erë ie' iiuté:
—A këkëpa Festo. Ye' kȅ alineka. Ì chéyö e' kȅ dör alipa ttè, e' dör ttè moki. 26 Se blu'
Agripa tkër. Ie' wa ttè ikkë suule buaë. E' kueki kȅ ye' tkine ttök ie' wörki. Íyi ikkë kos
kȅ wamblëne blëulewa. E' kueki ye' wa ijcher tö ie' wa íyi ikkë jcher buaë. 27 A blu' taië
Agripa, ye' wa ijcher buaë tö be' tö ì yë'atbak Skëköl ttekölpa tö, e' klö'wé.
28 Agripa tö iiuté:
—Kȅ be' ibikeitsök tö be' ye' kèmi e' mane'uk Cristo kléie i' ta.
29 Pablo tö iché:
—I' ta ö i' ukuöki ta, erë Skëköl mú ki ikiar tö be' ena a' kos tso' i'ñe ye' ttȍ ttsök, e'pa
mú dör wes ye' es, erë kȅ moulewa tabechka kicha wa wes ye' es.
30-31 Eta blu' ena s'wökir kibi ena Berenice ena kos itulur ee, e'pa ulitane e' kéka míyal
bánet ttök ñita Pablo tté ki. Ie'pa tö iché ñì a:
—Wëm i' kȅ wa ì sulu wamblëne ì ki ittèwasö, warma kȅ ie' kawöta wötèwa.
32 Eta Agripa tö iché Festo a:
—Wëm i' kȅ tö ichő́pa: 'ye' patkő́mi Roma wökir kibi a shulè', e'ma sö ièmimi.

27

Pablo patkémirakitö Roma

1 Mik ie'pa tö ibikeitsétke tö sa' patkekemi Italia, eta Pablo ena pë' skà tso' wötëule,
e'pa mérakitö wëm eköl kiè Julio e' ulà a. Wëm e' dör ñippökwakpa eruleë kiè Emperador
Icha, e' capitán. 2 Eta sa' e' iéka kanò a. Kanò e' datse ká kiè Adramitio ee michoë Asia
wé kanò irirke dayë kkömik ese a. Wëm kiè Aristarco, e' tso'ñak sa' ta ñies. Ie' datse
Tesalónica ate Macedonia ee. 3 Bule es ta sa' demi Sidón. Julio tö Pablo sué er bua' wa.
Ie' tö iémi s'yamipa serke ee, e'pa pakök as ì kiane ie' ki e' mù ie'pa tö ie' a. 4 Sa' e' yéttsa
Sidón mir wöwí, erë siwa' bitsirke darëréë wöiá. E' kueki sa' míyal dayë nane kiè Chipre
e' kke wé siwa' kȅ bitsirku' taië e' ëka. 5 Sa' tkami Cilicia ena Panfilia demi Mira ate Licia
ee.
6 Eta ee capitán tö kanò datse Alejandría, e' kué etö. E' mi'ke Italia. Ee sa' e' mane'wé
kanò e' ëtö a ta sa' míyal. 7 Siwa' kueki sa' mirwa kanò ki enaë, kanè taië wa. Ká böt ö ká
mañat alè eta sa' demi ká kiè Cnido wöshaë. Siwa' bitsirkeia sa' kke, e' kueki sa' tkami
Salmona wöshaë ta sa' tkami dayë nane kiè Creta e' wishet. 8 Sa' mí kanò ki dayë kkȍ ȅ
wa kanè taië wa. Eta sa' demi ká kiè Buenos Puertos (kiè e' wà kiane chè wé kanò irirke
buaë), e' ate tsinet ká kiè Lasea ee.
9 Sa' ki kawö chó taië ta yuëdiö dewatke. E' késka' ta kȅ se' a shkanukia dayë ki dö' ì
sulu tkȍ s'ta. E' kueki Pablo tö ipattérak:
10 —A këkëpa, yö isué tö se' mirwa i' eta ì sulu tkȍmi. Kanò i' ena dalì i', e' weirwami,
ñies dö' se' wákpa duȍlur.
11 Erë capitán kȅ wa Pablo ttȍ iutëne. Ie' tö kanò wák ena kanò ñaкökwakpa wökir,
e'pa ttȍ iuté. 12 Wé ie'pa kanò irine e' kȅ dör buaë yuëdiö tkö'woie. E' kueki kanò wakpa
kibiiepa tö ibikeitseke tö se' mú dȍmi Fenice yuëdiö tkö'uk ee, e' dör bua'ie. Ká e' ate
dayë nane kiè Creta ee. Ee dayë ate noroeste ena sudoeste.

Siwa' bitsirke taië dayë ki

13 Eta̱ siwa̱' datse̱ sur kke̱, e' bitsi̱nemitke bërëbërë. Ie'pa tö ibikeitsè tö se' tkömimi, e'
kue̱ki̱ ie'pa e̱' yéttsa̱ míyal Creta dayë kkö̀ ë̀ mik kanò ki̱. 14 E' ukuöki̱ bet ta̱ sërkë bitsi̱neka̱
tai̱ë datse̱ nordeste kke̱, e' tërke kanò mik. 15 E' tö kanò u̱yémi. Sa' kë̀ a̱ kanò wöklöneia̱
siwa̱' kke̱. E' kue̱ki̱ sa' tö iémi a̱s siwa̱' wa̱ imítse̱r sa' ta̱. 16 Sa' tkami dayë nane tsitsir
kiè Cauda, e' tsi̱kka, wé̱ kë̀ siwa̱' bitsi̱rku̱' darërë shu̱te̱ ee̱. Sa' kaneblé darërëë, e' wa sa'
tö kanóla tso' s'tsa̱tkoie e' mué̱wa̱ buaë a̱s kë̀ imi'a̱ dayë a̱. 17 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö kanò
kibi ëtö kí̱ payuéwa̱ buaë ttsa' wa. Ie'pa suane dö' kanò tkërka̱ ttsa̱'wö tso' tai̱ë kiè Sirte,
e' ki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö datsi' ukuö tso' kanò shköwo̱ie, e' iéwa̱ dayë a̱ kanò wöklö'wo̱ie
a̱s imi' e̱naë. Ta̱ ie'pa tö iémi a̱s siwa̱' wa̱ imi'. 18 Bule es ta̱ siwa̱' bitsi̱rkeia̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱
ie'pa tö dalì damirak iwa̱ kanò a̱, e' tuléttsa̱mi dayë a̱. 19 Böiki es ta̱ ie'pa tö íyi tai̱ë tso'
kanò shköwo̱ie, e' kibiie tuléttsa̱ dayë a̱ iwákpa ulà wa. 20 Ká̱ tka tai̱ë eta̱ diwö kë̀ wëneia̱
bëkwö kë̀ wëneia̱. Sërkë tai̱ë tërkeia̱ sa' ki̱. E' kue̱ki̱ sa' tö ibikeitsé tö sa' duölurdaë, kë̀
sa' tsa̱tkërpaia̱.

21 Sa' tka ká̱ tai̱ë kë̀ chkaule. E' kue̱ki̱ Pablo e̱' kéka̱ ie'pa tso' ko̱s e' shu̱a̱ ta̱ ichéitö:

—A këkëpa, a' tö ye' ttö̀ ttsö́pa, e̱'ma kë̀ se' e̱' yënettsa̱ Creta ena ì sulu tka se' ta̱, e' kë̀
bak se' ta̱. Ñies kë̀ se' íyi weinewa. 22 Erë i̱'ñe ta̱ a' e̱r kuú̱. Kë̀ yi duö̀pawa̱. Erë kanò ë̀
weirwami. 23 E̱nia̱ nañewe Skëköl dör ye' blú dalöieke ye' tö, e' tö ibiyöchökwak patké
ye' ska', 24 e' tö ye' a̱ iché: 'A Pablo, kë̀ be' suanukia̱. Be' ka̱wöta̱ shkökrö Roma wökir kibi
e' ska'. Skëköl e̱r buaë ché be' a̱. E' kue̱ki̱ pë' ko̱s tso' be' ta̱ kanò a̱, e'pa tsa̱tkeraëitö.' 25 A
këkëpa, e' kue̱ki̱ a' e̱r kuú̱. Ye' e̱rblöke Skëköl mik. Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ì ko̱s tköraë we̱s
Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ iché es. 26 Erë siwa̱' tö se' patkeraë dö̀ ká̱ we̱le dayë kkömik.

27 Dayë kiè Adriático e' ki̱ sa' dami siwa̱' wa̱ wi̱'kë io̱'kë. E' ki̱ ká̱ de domingo bötö e'
nañewe ká̱ sha̱böts eta̱ kanò ñakökwakpa é̱na ia̱ne tö sa' döketke ká̱ sí ki̱. 28 Ie'pa tö dayë
shu̱ ma'wé̱ tö we̱kkë idir döttsa̱ i̱ski̱ ta̱ ide metro döka̱ dabom mañayök ki̱ teröl (36). E'
ukuöki̱ ta̱ wi̱'kie iskà ma'wé̱nerakitö ta̱ ide metro dabom böyök ki̱ kul (27). 29 Ie'pa suane
dö' ák tso' blubluë ese mik kanò tër, e' kue̱ki̱ tabechka tso' kanò wöklö'wo̱ie e' émirakitö
tkël kanò ñakka dayë shu̱a̱. Ta̱ ikiérakitö Skëköl a̱ tö sa' ki̱mú ká̱ ñirke e' dalewa. 30 Erë
kanò ñakökwakpa tö ibikeitsé: se' tkö̀yalmi a̱s se' e̱' tsa̱tkö̀. E' kue̱ki̱ ie'pa tö kanóla éwami
dayë a̱. Ie'pa e̱' é tö ie'pa mí tabechka tso' kanò wöklö'wo̱ie, e' ökmi kanò wökka dayë
shu̱a̱. 31 Erë ì we̱ke ie'pa tö e' biyö́ ché Pablo tö ñippökwakpa a̱ ena capitán a̱. Ie' tö iché:

—Ie'pa tkayal, e' ta̱ a' kë̀ tsa̱tkërpa.

32 Eta̱ ñippökwakpa tö kanóla e' ttsé télor ta̱ iémirak dayë a̱.

33 Ká̱ ñirketke eta̱ Pablo tö ie'pa ulitane a̱ iché:

—Ilè ñú. A' tso' ipanuk tö ì tkö̀mi, e' ki̱ domingo de bötö e' dalewa kë̀ ì ñane a' wa̱ yës.
34 A' kéyö ilè ñuk. A' e̱' tsa̱tkak, e' ta̱ a' ka̱wöta̱ ilè ñuk. Kë̀ a' weirpa yës. 35 Pablo tté
o̱ne, eta̱ pan klö'wé̱itö et, ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱. Sulitane wörki̱ iblatéitö ta̱ ie' wák
tö itsá̱ ñé. 36 Eta̱ e' tö imale̱pa e̱rkiöwé̱ ta̱ ichkérak ñies. 37 Sa' döka̱ cien böyök ki̱ dabom
kuryök ki̱ teröl (276) se̱raa̱. 38 Ie'pa chké o̱ne ko̱s ie'pa ki̱ kiane ekkë ta̱ dalì ëyök a̱te̱ e'
tuléttsa̱rakitö dayë a̱ a̱s kanò a̱t öböbla. Dalì e' dör trigowö.

Kanò jchënane

39 Ká̱ ñine ta̱ kanò ñakökwakpa kë̀ wa̱ dayë kkö̀ su̱ule. Erë ie'pa tö isué̱ tö ttsa̱'wö buaë
ulat tër kanò ikloka̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ibikeitsétke tö kanò ma'ù̱sö klèka̱ ee̱. 40 Eta̱ íyi
tso' kanò wöklö'wo̱ie, e' ttsé télor ie'pa tö émi dayë a̱. Eta̱ kaltak tso' kanò ñakoie, e'
wöttsélor ie'pa tö. E' ukuöki̱ ta̱ datsi'kuö skéka̱rakitö kanò wökka ta̱ idökemitke dayë
kkömik. 41 Erë ttsa̱'wö tkërka̱ dayë diki̱a̱, e' ki̱ kanò tkëne kuj. Ta̱ kanò wökka bunewa̱
ttsa̱'wö a̱, kë̀ yënettsa̱ia̱. E' dalewa dayë tërke kanò ñakka e' tö kanò tskélor tai̱ë.

42 Wé̱pa mir klöulewa̱ e'pa kiane ñippökwakpa ki̱ ttèlur a̱s kë̀ itköyal ùkule. 43 Erë
capitán é̱na Pablo tsa̱tkak, e' kue̱ki̱ ie' kë̀ wa̱ iké̱wö mène ittökulur. Ie' tö iché: "We̱pa

ukuo, e'pa e̱' ppö́lur ke̱we dayë a̱ a̱s e'pa döttsa̱ ká̱ sí ki̱. [44] A̱s imale̱pa mi' kanò tak ki̱.” Es
sa' ulitane dettsa̱ ká̱ sí ki̱ buaë.

28

Pablo se̱né si' mañat ká̱ kiè Malta ee̱

[1] Mik sa' dettsa̱ eta̱ sa' wa̱ ijche̱newa̱ tö ká̱ e' kiè Malta. [2] Ká̱ e' wakpa tö sa' kiéwa̱
buaë se̱raa̱. Ka̱se̱ suluë ena ka̱li̱ yërke, e' kue̱ki̱ bö' batséka̱rakitö tai̱ë ta̱ sa' kiérakitö bö'
baiklök. [3] Eta̱ Pablo tö bö' ulatska shté, e' tuleke bö' a̱. E' wösha̱ë ta̱ tkabë̀ sulusi e̱' yéttsa̱
bö'ba yöki̱, e' tö Pablo kuéwa̱ iulà kkue a̱, kë̀ èwa. [4] Mik ká̱ e' wakpa tö isué̱ tö tkabë̀ moar
Pablo ulà mik, eta̱ ichérakitö ñì a̱: “Wëm i' wa̱ s'kötulewa̱ alè. Erë́ dayë a̱ itsa̱tkëne, erë
s'shu̱lökwak tso' ká̱ jaì a̱ e' kë̀ wa̱ ka̱wö mène ia̱ a̱s ise̱r.”
[5] Erë Pablo ulà wöppé ta̱ tkabë̀ a̱newa bö' a̱. Kë̀ we̱s Pablo dë'. [6] We̱kkë Pablo iërkeka̱
ö we̱kkë Pablo duömiwa̱ etkëme, e' panuk ie'pa tso' se̱raa̱. Erë ie'pa tö ipané tai̱ë. Mik
ie'pa tö isué̱ tö kë̀ ì bak ie' ta̱, eta̱ ie'pa ibikeitséne kua̱'ki̱. Ie'pa tö ichémi tö Pablo dör
këköl we̱le.
[7] Ee̱ tsi̱net ká̱ tso', e' dör Malta wökir kibi kiè Publio, e' icha. Ie' tö sa' kiéwa̱ ena sa' sué̱
buaë dö̀ ká̱ mañat. [8] Ta̱ Publio yë́, e' duöke duè dalölö wa̱ ena ishu̱tërke tai̱ë. E' ie' teme'r.
Eta̱ Pablo mía̱ iweblök ta̱ ie' tö ikié S'yë́ a̱ ta̱ iulà méka̱ iki̱ ta̱ ibua'wé̱neitö. [9] E' ukuöki̱ ta̱
imale̱pa kirirke tso' ká̱ e' a̱, e'pa ko̱s debitu̱ ta̱ ibuanerak ñies. [10] E' kue̱ki̱ ká̱ e' wakpa tö
íyi kakmé sa' a̱ tai̱ë. Mik sa' mitkene kanò ki̱ ta̱ ì ko̱s kiane sa' ki̱ shkoie, e' kakmé ie'pa tö
sa' a̱.

Pablo demi Roma

[11] Sa' se̱né ká̱ e' a̱ si' mañat ta̱ sa' e̱' iéne kanò iëtö a̱. Ee̱ kanò e' tö yuëdiö tköo̱'. E' datse̱
Alejandría. Kanò e' kiè ie'pa këkölpa dalöiekerakitö dör klö̀ e'pa kiè wa. [12] Sa' míyal kanò
e' ki̱ ká̱ kiè Siracusa ee̱. Ee̱ sa' se̱né ká̱ mañat. [13] E' ukuöki̱ ta̱ sa' míyal ká̱ kiè Regio ee̱. E'
bule es ta̱ sa' e̱' yélur Regio a̱. Siwa̱' bitsi̱rke buaë datse̱ sur kke̱, e' wa ká̱ böt ta̱ sa' demi
Pozzuoli wé̱ kanò irirke ee̱. [14] Ee̱ sa' tö s'yamipa we̱lepa kué̱. Ie'pa tö sa' ké e̱' tsu̱ka̱t ie'pa
ta̱ domingo etö. Bata ekkë ta̱ sa' demi Roma. [15] S'yamipa tso' Roma, e'pa wa̱ ijche̱rtke
tö sa' datse̱. E' kue̱ki̱ ie'pa de sa' ñale̱tsu̱k dö̀ wé̱ dalì wé tso' tai̱ë kiekerakitö Apio ee̱.
Ñies ie'pa skà de sa' ñale̱tsu̱k ká̱ kiè S'kaporö Wé Mañat ee̱. Mik Pablo tö ie'pa sué̱ ta̱
wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ ittsë'neka̱ buaë. [16] Mik sa' demi Roma, eta̱ Roma wökirpa tö
ie' ké se̱nuk u etkue a̱ ekörla, erë ishkëki méa̱rakitö eköl Pablo kkö'nuk.

Pablo tö Jesús tté paké Roma

[17] Pablo demi Roma, e' ki̱ ká̱ de mañat, eta̱ ie' tö judiowak wökirpa tso' Roma, e'pa kiök
patkè. Mik ie'pa e̱' dapa'wé̱ka̱ ie' ska' ta̱ ie' tö iché ia̱rak:
—A yamipa judiowak, kë̀ ye' wa̱ ì sulu wamblëne se' wakpa ki̱. Ñies kë̀ ye' wa̱ ì sulu
wamblëne se' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa se̱ne e' ki̱. Erë ye' tso' Jerusalén e' me'ttsa̱rakitö
Roma wakpa ulà a̱. [18] Roma wakpa tö ye' ichaké i̱ski̱ë, erë kë̀ ie'pa wa̱ ì sulu ku̱ne ye' ki̱
ye' ttowa̱ie. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ye' akmi. [19] Erë judiowak kë̀ ki̱ ikiane tö ye' èmi ie'pa tö.
E' kue̱ki̱ ye' ka̱wöta̱ ikiök tö ye' patkö́ Roma wökir kibi a̱ a̱s ie' tö ye' shu̱lö̀. Erë ye' kë̀
wa̱ ì ta̱' se' judiowak kkatoie. [20] Ì paneke se' dör Israel aleripa e'pa tö, e' kue̱ki̱ ye' tkër í̱e
moule. Ñies e' kue̱ki̱ ye' tö a' kiök patké a' suo̱ie ena ttoie a' ta̱.
[21] Ie'pa tö iché ia̱:
—Judea wakpa kë̀ wa̱ yëkkuö patkëule sa' a̱ be' choie yës. Ñies sa' yamipa datse̱ Judea,
e'pa kë̀ wa̱ ì sulu yëule sa' a̱ be' ki̱. [22] Sa' wa̱ ijche̱r tö ttè pa̱'a̱li̱ i' pakè be' tö e' cheke suluë
sulitane tö ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ sa' ki̱ ikiane ttsè tö ¿i̱ma be' tö ibikeitseke?
[23] Ie'pa tö ka̱wö skà mé ñì a̱ ka̱pakoie. Mik e' ké̱wö de, eta̱ ie'pa dapaneka̱ tai̱ë Pablo
ska'. Ie' tö ì blúie Skëköl tso' e' tté paké bla'mi dö̀ tsá̱li̱. Ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa
tö yëkkuö ki̱ e' wa ie' tö ie'pa pablé tai̱ë a̱s ie'pa tö iklö'ü̱ tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi'

wa s'blúie e'. 24 Ie'pa we̱lepa tö ttè paké Pablo tö, e' klö'wé̱. Erë we̱lepa kë̀ wa̱ iklöo̱ne.
25 Ie'pa kë̀ wa̱ ibikeitse̱ ñikkëë, e' kue̱ki̱ imítkerak erë Pablo tö ttè i' bata ché ia̱rak:

—Ì yë' Wiköl Batse'r tö a' yë́pa bak ia̱ia̱ë, e'pa a̱, itteköl bak kiè Isaías e' wa, e' dör moki̱.
Skëköl tö iché ia̱:
26 'Be' yú ta̱ ichṓ ká̱ i' wakpa a̱.
A' tö ittseraë je', erë kë̀ a' é̱na iwà a̱nuk.
A' tö iwebleraë je', erë kë̀ a' tö isue̱pa.
27 Es ie'pa dör, ie'pa wökir suluë, e' kue̱ki̱.
Ie'pa tö ikukuò̀ wötéwa̱ a̱s kë̀ iwattsër.
Ie'pa tö iwöbla tsi̱miwé̱wa̱ a̱s kë̀ iwawër.
Ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱nak.
Ie'pa kë̀ shkakne ye' ska' a̱s ye' tö ibua'ù̱ne.'*
Es Isaías tö iyë'a̱t. 28-29 A' wa̱ ijche̱nú tö i' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö s'tsa̱tkè e' tté tso'tke pakè
pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱. Ie'pa e' tö iklö'we̱raë.

30 Pablo e̱' tsé̱a̱t duas bök wa'ñe wé̱ u patue̱keitö ee̱. Sulitane mi'ke ie' weblök ta̱ ee̱ ie'
tö ikiéwa̱. 31 Ie' tso'ie ì blúie Skëköl tso' e' tté pakök ena s'wöbla'u̱k Skëkëpa Jesucristo
tté wa. Kë̀ yi wa̱ ie' wöklöo̱ne. Kë̀ yi wa̱ ie' tsirio̱ne yës.

* 28:27 Isaías 6.9-10

Yëkkuö kit Pablo tö Roma wakpa a̱
Romanos

Yi tö yëkkuö i' kit, e' wák kiè Pablo. We̱lepa tö ibikeitsè tö yëkkuö i' kit ie' tö eta̱ ie' wák tso' Corinto. Ie' tö ikit duas dabom ske̱yök ki̱ kul (57) Cristo ku̱ne'bak e' ukuöki̱ ta̱. Ie' ikkeyë' tai̱ë shkökmi Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Roma e'pa pakök. Erë kè̀ ie' a̱ ka̱wö ku̱ne shkoie. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit patkèmi ie'pa a̱ a̱s ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì o̱' Jesús tö ie'pa dalërmik. Ie'pa kibiiepa kè̀ dör Israel aleripa erë Israel aleripa e̱rblé Cristo mik esepa e̱' ië'wa̱ ie'pa ta̱. Israel aleripa e̱rblé Cristo mik esepa tö ibikeitsè tö ie'pa klöo̱'bak Skëköl tö ke̱weie e' kue̱ki̱ ie'pa dör ibua'ie pë' kè̀ dör ie'pa ditséwö esepa tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa kè̀ ñì sini'ku̱ne.

E' kue̱ki̱ Pablo ki̱ ikiane kkachè ie'pa a̱ yëkkuö i' ki̱ tö sulitane dör ñies è̀ Skëköl wöa̱. Israel aleri ö kè̀ idör ileri e' dör ñies è̀me. Ke̱we Pablo tö ie'pa a̱ ikkaché tö sulitane tö Skëköl watë'ttsa̱ e' kue̱ki̱ e' nuí̱ tso' sulitane ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ie'pa a̱ ikkaché tö Jesús tté buaë e' è̀ wa Skëköl tö se' tsa̱tkèmi ñikkëë, Israel aleripa ena kè̀ idör ileripa esepa ñies. E' kkaché ie' tö ie'pa a̱. Ñies Pablo tö ikkaché tö e̱rblè Jesús mik e' wa Skëköl tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Israel aleripa tö ibikeitsè tö Moisés ttè dalöiëno e' dalöiè wa Skëköl tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Erë Pablo tö ie'pa a̱ iché tö e' kè̀ dör es. Se' kè̀ a̱ ì o̱nuk Skëköl ttsë'wo̱ie buaë a̱s se' tsa̱tkò̀itö. Erë Jesús mik e̱rblè e' wa ie' tö se' tsa̱tkeke. Es Pablo tö ichè yëkkuö i' ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ye' dör Cristo Jesús kanè méso klöule ie' ttekölpa tsá̱ e' ekölie. Ñies
ye' klöule ttè buaë kkayë' Skëköl tö e' pakök.
2 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl kablë' tö ttè buaë ñe' kkayërdaë, e' kit ittekölpa tö iyëkkuö batse'r e'
ki̱. 3 Ttè buaë ñe', e' dör ilà Skëkëpa Jesucristo e' tté. S'ditsö wa ta̱ ie' dör Israel blú bak
kiè David e' aleri. 4 Erë mik ishke̱neka̱ne, eta̱ e' wa ikkayëne Wiköl Batse'r wa tö ñies ie'
dör Skëköl Alà diché ta̱' tai̱ë e'.
5 Ie' batamik Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱. Ie' ye' tkë'ka̱ kaneblök Jesucristo a̱ ittekölpa
tsá̱ e'pa ekölie a̱s ká̱ wa'ñe pë' kè̀ dör judiowak esepa ku̱r ie' ttò̀ iu̱tök e̱rblè ie' mik e'
wa. 6 Ñies a' tso' ie'pa shu̱a̱. A' klöule Jesucristo ichaie. 7 Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' dalër
tai̱ë Skëköl é̱na se̱rke Roma e'pa a̱. A' klöule ie' wa̱ s'batse'rpa kí̱ie. S'yé̱ dör Skëköl ena
Skëkëpa Jesucristo a̱s e'pa e̱r buaë chò̀ ena se̱ne bè̀rë mù a' a̱.

Pablo wëstela ché Skëköl a̱

8 Ke̱we ye' ichè tö a' e̱rblé Jesús mik e' tté buneka̱ ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ wëstela chekeyö
Skëköl a̱ Jesucristo ttò̀ wa a' ulitane ki̱. 9 Skëköl a̱ ye' kaneblöke ye' e̱r ko̱s wa ie' alà tté
buaë e' pakök, e' wák wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë ye' e̱r a̱rke a' ska'. 10 Ke̱kraë ie' a̱ ikiekeyö tö ie'
ki̱ ikiane, e̱'ma a̱s bata ekkë ta̱ ie' ka̱wö mù ye' a̱ shkoie a' pakök. 11 Sulu ye' é̱na a' sua̱k.
Ye' é̱na a' ki̱mak a̱s a' e̱r diché kí̱ iër buaë Skëköl Wiköl wa. 12 E' wà dör tö se' e̱rblöke
Jesús mik eköl eköl, e' wa se' ñì e̱r diché iò̀ buaë.
13 A yamipa, ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö tai̱ë ye' ileritsé shkoie a' pakök, erë dò̀ ikkë
ta̱ ye' wötkërke. Ye' ki̱ ikiane tö kanè me' Skëköl tö ye' a̱ e' wà döttsa̱ buaë a' shu̱a̱ we̱s
ká̱ male̱pa wakpa shu̱a̱ idë'ttsa̱ es. 14 Ye' ittsé tö ye' ki̱ kanè tso'ia̱ Jesús tté buaë pakök
sulitane a̱. Kè̀ ye' tkine tö s'dalöiër ta̱' tai̱ë ese idir ö s'ësepa idir ö s'yöule ö kè̀ s'yöule
idir. 15 E' kue̱ki̱ ñies ye' shkak Roma Jesús tté buaë pakök a' wakpa shu̱a̱.

Jesús tté buaë dör Skëköl diché tai̱ë s'tsa̱tkoie e'

16-17 Jesús tté buaë e' wa Skëköl a̱ wé̱pa ko̱s tö iklö'wé̱ esepa tsa̱tkërmi. E' kue̱ki̱ ye' kè̀
jaëne ttè e' ki̱. Ttè e' pakane judiowak a̱ ke̱we, e' itöki̱ pë' kè̀ dör judiowak esepa a̱. Ttè

e' tö ikkachè se' a̱ tö we̱s Skëköl tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Se' klö'wé̱itö
es se' e̱rblé Jesús mik e' wa. E' ë̀ wa ie' tö se' klö'wè̱mi es. E' dör we̱s itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: "Yi dör yësyësë ie̱rblö̀ Skëköl mik e' batamik, ese se̱rdaë."*

Sulitane ki̱ ì sulu nuí̱ tso' Skëköl wöa̱

18 Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' tso' wé̱pa tö ì sulu wambleta̱' ena kë̀ se̱r yësyësë esepa
we'ikök. E' wa ie' tso' ikësik kkachök. Ì̀ sulu ko̱s wambleke ie'pa tö, ese tö ie' ttè moki̱
e' wöklö'we̱ke. 19 Ko̱s s'é̱na ia̱ne tö we̱s ie' dör, e' kkayë' ie' wák tö ie'pa a̱, e' kue̱ki̱ buaë
ie'pa wa̱ ijche̱r. 20 Ke̱we ta̱ ie' tö ká̱ i' yö'a̱t, e'ta̱mi sulitane wa̱ ijche̱r tö we̱s ie' dör. Ie' kë̀
wërta̱' erë ì ko̱s yö'itö e' wa iwënewa̱ buaë tö ie' dör Skëköl, ñies tö ie' diché kë̀ e̱rta̱'wa.
E' kue̱ki̱ kë̀ ie'pa a̱ iyënuk tö kë̀ sa' wa̱ ijche̱r. 21 Erë́ ie'pa wa̱ ijche̱r buaë tö ie' tso'tke, erë
ie'pa kë̀ wa̱ iki̱kaneka̱ we̱s ika̱wöta̱ ki̱kèka̱ es. Ñies ie'pa kë̀ wa̱ wëstela yëne ie' a̱. E' skéie
ì bikeitseke ie'pa tö ese kë̀ wà ta̱'. Ie'pa e̱rbiköke ko̱s ese dör sulu ë̀me. 22 Ie'pa e̱' chö̀ tö
ie'pa wa̱ íyi ko̱s ese jche̱r buaë, ñermata ie'pa ianewa̱ kë̀ ka̱bikeitsöta̱'. 23 Ie' olo ta̱' tai̱ë
kë̀ e̱rta̱'wa, e' kë̀ dalöiëne' ie'pa wa̱. E' skéie ie'pa tö s'duöta̱'wa̱ ese diököl dalöieke. Dö́
kal ö ák yöule dùie ö bakaie ö talokie ese dalöiekerakitö ie' skéie.
24 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa émi e̱' ia'u̱kka̱ se̱ne sulusi wa we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. Es ie'pa
ñì dalöse̱wé̱wa̱ íyi s'jaëwè̱ tai̱ë ese wa. 25 Ie' ttè moki̱ë e' olo'yérakitö, e' skéie ka̱che ttè
ë̀ klö'we̱kerakitö. Íyi yö'a̱t ie' tö ese ë̀ dalöiekerakitö skëkölie, kë̀ dör ie' wák dalöiè. Ie' ë̀
ki̱ ki̱kèka̱ mène buaë ke̱kraë. Es e' idir.
26 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa émi e̱' ya'u̱k we̱s ie'pa e̱r sulu ki̱ ikiane es. Dö̀ alakölpa e̱'
mane'wé̱ttsa̱ kë̀ se̱nakia̱ wëpa ta̱ we̱s imeneа̱t es. Ie'pa se̱néka̱ ñita̱ iwakpa ë̀. 27 Es ñies
wëpa kë̀ se̱nakia̱ alakölpa ta̱. Ie'pa e̱' mane'wé̱ttsa̱. Suluë ie'pa é̱na se̱nakka̱ iwákpa ë̀
ñita̱. E' dör jaë tai̱ë. Ie'pa e̱' ya'u̱ sulu es, e' nuí̱ ki̱ iwákpa weirke sia̱rë we̱s ikiane we'ikè
es.
28 Ie'pa kë̀ é̱na Skëköl bikeitsak, e' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa émi ì suluë e' ë̀ bikeitsök a̱s ì kë̀
wamblök s'kàne ese wamblörakitö. 29 Es ie'pa e̱r sulunewa̱ da'a̱ie. Ì̀ sulu ko̱s e' wambleke
ie'pa tö tai̱ë. Ie'pa wöttsé̱rke tai̱ë. Ie'pa e̱' wamblöke suluë. Ie'pa ukyërke imale̱pa ta̱.
Ie'pa s'ttekewa̱ ena ñì wöñakköke suluë ena s'ki̱tö'we̱ke tai̱ë. Ke̱kraë ie'pa e̱r me'rie ì
sulu ë̀ ki̱. Ie'pa biyöblöke ñì ki̱. 30 Ie'pa tö s'male̱pa cheke suluë. Sulu ie'pa é̱na Skëköl
a̱r. Ie'pa e̱' kkeökeka̱ tai̱ë e̱' ttsökeka̱ tai̱ë ena kë̀ tkirku̱' imale̱pa ki̱. Íyi sulusi bikeitseke
ie'pa wákpa tö, ese wamblekerakitö. Ie'pa kë̀ tö imì ena iyë́ ttö̀ dalöieta̱'. 31 Ì̀ dör buaë e'
kë̀ a̱ne ie'pa é̱na. Ì̀ u̱k ie'pa kablé e' kë̀ wawe̱ta̱'itö. Ie'pa kë̀ é̱na yi dalërta̱'. Kë̀ yi sue̱ta̱'
e̱r sia̱rë wa. 32 Erë́ ie'pa wa̱ ijche̱r buaë tö Skëköl ttè dalöiëno tö ichè tö wé̱pa tö íyi ekkë
wambleke esepa ki̱ duèwa̱ kiane, erë ie'pa tö iwamblekeia̱. E' kí̱ie ta̱ ie'pa wa buaë iwër
tö s'male̱pa tö iwamblè.

2

Skëköl tö sulitane shu̱leraë ñikkëë

1 A' isie* tö pë' chéyö ñe'sepa kichatekettsa̱, esepa kë̀ a̱ ì yënuk e̱' tsa̱tkoie Skëköl wörki̱.
Ì̀ sulu ko̱s wambleke ie'pa tö ese wambleke a' tö ñies. E' kue̱ki̱ mik a' tö ie'pa kichatéttsa̱,
eta̱ e' wa a' wákpa tso' e̱' kichatöktsa̱. E' kue̱ki̱ kë̀ a' a̱ e̱' tsa̱tkënuk. 2 Se' wa̱ ijche̱r tö
Skëköl tö s'shu̱lè yësyësë, e' tö se' e̱' wamblö̀ sulu es esepa ko̱s kichaterattsa̱. 3 A' tö ì
sulu wamblé we̱s wé̱pa kichatéttsa̱ a' tö es, e' ta̱ ¿we̱s a' ibikeitsèmi tö Skëköl kë̀ tö a'
kichatepattsa̱ ñies? 4 A' tö ibikeitseke es, e' ta̱ e' wa ie' e̱r buaë se' ta̱, e' watöktsa̱ a' tso'.
Ie' tö se' anewe̱keia̱ tai̱ë, ie' kë̀ tö se' we'ikè bet. Ie' e̱r buaë a' ta̱, e' tö a' dalë'ttsekeia̱ buaë,
e' wa ie' tso' a' ulaiök a̱s a' e̱r mane'ù̱ ie' a̱, ¿e' kë̀ jche̱r a' wa̱? 5 Erë a' e̱r darërëë. A' kë̀ é̱na

* 1:16-17 Habacuc 2.4 * 2:1 Versículo i' a̱ Pablo ttökemi judiowak ta̱. E' wënewa̱ bua'ie verículo 12 ena itöki̱ itso' e' ki̱.

e̱r mane'wa̱k ie' a̱, e' nuí ki̱ a' tso' Skëköl kësik e' kí̱ kiök e̱' ki̱. Mik ie' s'shu̱leraë e' ké̱wö
de eta̱ ie' tö s'shu̱leraë yësyësë. 6-11 Sulitane dör ñies è̄me ie' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö iské meraë
eköl eköl a̱ we̱s s'se̱r es. Wé̱pa e̱' chöke ke̱kraë ì buaë u̱k, tso' ilo ena iki̱kèka̱ ena se̱ne
michoë yulök, esepa ulà a̱ se̱ne michoë döraë. Erë wé̱pa tkirke iwák è̄ ki̱, e̱' wamblò̄ sulu,
kè̄ tö ie' ttè moki̱ dalöiè, esepa we'ikeraëitö kësik wa da'a̱. Wé̱pa e̱' wamblò̄ suluë esepa
ko̱s weirdaë sia̱rë ke̱we judiowak e' ukuöki̱ ta̱ sulitane, e' dalërdarak imik tai̱ë. Erë wé̱pa
se̱rke yësyësë esepa ko̱s a̱ ilo ena iki̱kèka̱ ena se̱ne bè̄rë e' merdaë tai̱ë ke̱we judiowak a̱
e' ukuöki̱ ta̱ sulitane a̱.
12 Pë' kè̄ dör judiowak esepa kè̄ ku̱' Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱. Ie'pa tö ì sulu wamblé,
e' ta̱ iweirdaë sia̱rë erë ie'pa kè̄ shu̱lirpa ttè ñe' wa. Erë judiowak tso' ttè e' diki̱a̱, e'pa tö ì
suluë wamblé e' ta̱ ttè e' wa ie'pa shu̱lirdaë. 13 Wé̱pa tö ttè dalöiëno e' ttsé, e' è̄ kue̱ki̱ ie'pa
kè̄ klö'we̱pa Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es. E' skéie wé̱pa tö ttè e' wà dalöié esepa
klö'we̱raëitö es. 14-15 Pë' kè̄ dör judiowak esepa kè̄ wa̱ Skëköl ttè dalöiëno kit Moisés tö
yëkkuö ki̱ e' jche̱r. Erë mik ie'pa tö ttè ñe' wà dalöié iwákpa wa̱ ijche̱r e' kue̱ki̱, eta̱ e' wa
iwënewa̱ tö ttè dalöiëno tso' ie'pa e̱r a̱. Ttè e' diki̱a̱ ie'pa tso'. Ttè e' è̄ wa ie'pa e̱r tö ie'pa
a̱ icheke tö ì dör buaë ì dör suluë. Ttè e' wa mikle ta̱ ie'pa e̱r tö ie'pa kkateke, mikle ta̱
ie'pa tsa̱tkeke. Ttè e' wa ie'pa shu̱lirdaë. 16 E' tköraë aishkuö ta̱ mik Skëköl tö ì ko̱s tso'
blëulewa̱ se' e̱r a̱ e' shu̱leraë Cristo Jesús batamik eta̱, we̱s ttè buaë pakekeyö e' tö ichè
es.
17 Erë a' we̱lepa dör judiowak, esepa e̱rblöke Moisés ttè dalöiëno e' mik. A' e̱' ttsò̄ka̱
tö a' dör Skëköl icha. 18 Ì̄ kiane ie' ki̱ ese jche̱r buaë a' wa̱. A' yöule buaë ie' ttè wa, e'
kue̱ki̱ ì dör ibua'ie e' shu̱kitmi a' a̱ wè̱. 19 A' ibikeitseke tö o̱'ka pautmi a' a̱ buaë. E' dör
we̱s s'wöbla kè̄ wawër esepa ulaiè es ö we̱s se' tso' stui a̱ esepa a̱ bö'wö kkachè es. 20 A'
wa̱ ttè dalöiëno tso', e' dör ttè moki̱ ena íyi jche̱r tai̱ë e' tté. E' kue̱ki̱ a' ibikeitseke tö a' a̱
se' ka̱m yör esepa yörmi ena wé̱pa kè̄ wa̱ ì jche̱r esepa wöblarmi. 21 E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s
a' kè̄ e̱' wöbla'u̱? A' tö s'patteke tö kè̄ s'kàne akblök ta̱ ¿we̱s a' akblöke? 22 A' icheke tö kè̄
s'ka̱wöta̱ s'se̱newa̱bak dalöse̱ukwa̱ ta̱ ¿we̱s a' tö idalöse̱we̱ke? Íyi diököl tso' dalöiè e' a̱r
suluë a' é̱na ta̱ ¿we̱s íyi tso' iwé a̱ e' ekibleke a' tö? 23 Ttè dalöiëno menea̱t a' a̱, e' wa a' e̱'
ttsò̄ka̱ tai̱ë ta̱ ¿we̱s a' kè̄ tö idalöiè? E' wa a' tö ie' dalöse̱wé̱wa̱. 24 Wëe' Skëköl yëkkuö tö
ichè: “Pë' kè̄ dör judiowak, esepa tö Skëköl cheke suluë a' ukuömik.”†
25 Moki̱ wé̱pa tö Moisés ttè dalöiëno e' iu̱teke, esepa a̱ itóttola kkuölit tëule tsir e' dör
buaë. Erë yi kè̄ tö iiu̱tè, esepa a̱ kè̄ idör ìie bua', e' dör we̱s kè̄ s'wakyöule es. 26-29 ¿Wé̱pa
dör judiowak chökle? E' kè̄ dör iditséwö è̄ wa. E' kè̄ dör iwakyöule iyese alè ki̱ e' wa.
Judiowak chökle e' dör wé̱pa e̱r yësyësë Skëköl wöa̱ esepa, e' dör we̱s ie'pa wakyöule ie̱r
a̱ es. E' kè̄ o̱nuk ttè dalöiëno e' a̱. E' o̱rmi Wiköl Batse'r è̄ a̱. Esepa wër buaë Skëköl wa, kè̄
dör s'ditsö wa. E' kue̱ki̱ pë' kè̄ dör judiowak, kè̄ wakyöule, kè̄ wa̱ Moisés ttè dalöiëno e'
ku̱', esepa tö idalöié buaë, e' ta̱ ie'pa sue̱raë Skëköl tö we̱s judiowak wakyöule es eré̄ kè̄
iwakyöule moki̱. Pë' tö ttè dalöiëno e' dalöié, eré̄ kè̄ iwakyöule ichkà ki̱, esepa tö judiowak
kè̄ tö iiu̱tè esepa kkateraë iki̱ aishkuö ta̱, eré̄ iwakyöule ena ttè dalöiëno tso' iwa̱.

3

1 Yile tö ichakèmi: “E' dör es, e' ta̱ ¿ìie bua' idir tö se' dör judiowak? Se' tottola kkuölit
tëule tsir ¿ìie bua' e' dör?” 2 Ye' iiu̱té tö e' dör buaë shu̱te̱ ena iwà dör tai̱ë. Ibua'ie dör
tö Skëköl tö ittè me'a̱tbak judiowak ulà a̱. 3 Yëne tö ie'pa we̱lepa tö ttè ñe' dalöse̱wé̱wa̱,
erë e' è̄ kue̱ki̱ ¿ichèmisö tö Skëköl kè̄ ttò̄ moki̱ë? 4 Au, kè̄ idör es. Eré̄ sulitane ka̱chömi
suluë, erë ie' ttò̄ moki̱ë ke̱kraë. E' dör we̱s itso' kitule ie' yëkkuö ki̱ es, e' tö ie' chè i' es:
“Sulitane isue̱raë tö be' ttò̄ moki̱ë.
Be' tté shu̱lirmi, e' ta̱ be' e̱' alöraka̱ be' kkatökwakpa ki̱.”*

† 2:24 Isaías 52.5; Ezequiel 36.22 * 3:4 Salmo 51.4

Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
5 Pë' we̱lepa kë̀ wa̱ ijche̱r yësyësë, esepa tö icheke tö s'se̱r suluë, e' wa ikí̱ wënewa̱ bua'ie
tö Skëköl dör yësyësë sulitane tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö icheke tö e' nuí̱ ki̱ s'we'ikéitö, e'
kë̀ dör yësyësë. ¿Es idir? 6 Au, kë̀ idör es. Skëköl chö́pa kë̀ dör yësyësë, e̱'ma ¿we̱s ie' a̱
sulitane shu̱lirmi yësyësë?
7 Es yile tö ichakèmi: “Ye' ka̱che wa Skëköl ttö̀ moki̱ë e' ki̱karkeka̱ tai̱ë, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱
e' nuí̱ ki̱ ye' kkatekeia̱itö?” 8 E' chö́pa es, e̱'ma sö ichèmi tö “ì sulu kí̱ wamblö̀sö a̱s e'
wa ì buaë kí̱ dö̀ tai̱ë.” We̱lepa tö icheke tö ttè ese wa ye' tö s'wöbla'we̱ke. Ie'pa é̱na ye'
wöakwa, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ye' cheke sulu es. Erë ie'pa esepa kichatèttsa̱ kiane.

Kë̀ yi dör yësyësë Skëköl wöa̱

9 E̱'ma ¿ì chèmisö? Sa' dör judiowak ¿esepa dör buaë sulitane tsa̱ta̱? Au, kë̀ idör es.
Ikkachétkeyö a' a̱ tö sulitane, judiowak ena wé̱pa kë̀ dör judiowak, esepa ko̱s tso' se̱ne
sulu diki̱a̱. 10 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“¡Kë̀ yi ku̱' eköl wë'ia̱ dör yësyësë Skëköl wöa̱!
11 Ì dör buaë Skëköl a̱ ese kë̀ a̱ne yi é̱na yës.
Kë̀ yi ku̱' Skëköl yulök.
12 Sulitane tsi̱ tröu̱ke ie' yöki̱;
Ie'pa e̱r sulunewa̱ suluë.
Kë̀ yi ku̱' eköl wë'ia̱ ì buaë ese u̱k.†
13 Ie'pa ttö̀ suluë, e' dör we̱s s'nu kélkuö kköppèe alar suluë es.
Ie'pa kkö̀ ki̱ s'ki̱tö'wè̱ me'rie.‡
Ie'pa ka̱pakö̀ e' dör we̱s tkabë̀ ichö́k kapöli es.§
14 Ie'pa tso'ie alibchök s'male̱pa ki̱ kësik wa.*
15 Ie'pa e̱r me'rie s'ttèwa̱ è̱ ki̱.
16 Wé̱ ie'pa dami ee̱ s'we'ikè ena s'e̱riawè̱ sia̱rë ese meke̱a̱rakitö.
17 Se̱ne bë̀rë ñalé̱ e' kë̀ su̱ule ie'pa wa̱.†
18 Skëköl dalöiè e' kë̀ e̱ri ta̱' ie'pa wa̱ yës.”‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
19 Se' wa̱ ijche̱r tö ì ko̱s chè Skëköl ttè dalöiëno tö, e' chèitö wé̱pa tso' idiki̱a̱, esepa a̱.
Ttè e' wa sulitane siwa̱'blöwe̱kewa̱ Skëköl tö. Ñies ttè e' tö ikkacheke tö sulitane ki̱ nuì̱
tso' ie' wöa̱. 20 Ttè dalöiëno e' dör ikkachoie se' a̱ tö se' dör ì sulu wamblökwakpa. E'
kue̱ki̱ kë̀ yi a̱ iyënukka̱: “ttè dalöiëno iu̱téyö se̱ra̱, e' kue̱ki̱ Skëköl ka̱wöta̱ ichök tö ye'
dör pë' buaë yësyësë.”

We̱s Skëköl tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es

(3.21-31)

21-23 Erë i̱'ñe ta̱ Skëköl tö se' a̱ ikkachétke tö we̱s ie' tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë
es. E' kë̀ dör ttè dalöiëno iu̱tésö e' wa. E' dör se' e̱rblé Jesucristo mik e' wa. Wé̱pa ko̱s
e̱rblé ie' mik, esepa klö'wé̱ Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es. Ñies Skëköl yëkkuö ko̱s e'
tö isini'kué̱ tö moki̱ idir. Sulitane dör ì sulu wamblökwak. Kë̀ se' se̱rku̱' buaë yësyësë we̱s
Skëköl olo ta̱' tai̱ë e' se̱r es. E' kue̱ki̱ sulitane dör ñies ie' wöa̱. 24 Erë Cristo Jesús tö se'
yë'ttsa̱ ì sulu ulà a̱. E' wa Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. E' kë̀ ki̱ se' ñarku̱',
e' dör é̱me. Es ie' e̱r buaë ché se' a̱. 25 Ie' tö Jesucristo me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie e' pé̱ tëne
tai̱ë se' nuì̱ olo'yoie. E' de se' ulà a̱ se' e̱rblé Jesús mik e' wa. E' wa ie' tö ikkaché tö ie'
dör yësyësë. Ká̱ ia̱ia̱ë ie' tö se̱ne suluë dalë'ttsë'bitu̱ e̱naë. 26 E' ké̱wö ska' ta̱ ie' kë̀ wa̱ se'
weine we̱s s'ka̱wöta̱ weinuk es. Erë se' nuì̱ pato̱ne Jesucristo weine e' wa. E' wa Skëköl

† 3:12 Salmo 14.1-3; 53.1-3 ‡ 3:13 Salmo 5.9 § 3:13 Salmo 140.3 * 3:14 Salmo 10.7 † 3:17 Isaías 59.7-8
‡ 3:18 Salmo 36.1

tso' ikkachök i̱'ñe ta̱ tö ie' dör yësyësë. Ñies ie' tso' ikkachök tö we̱s ie' tö wé̱pa e̱rblé
Jesús mik esepa klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es.
27 E' dör es, e' ta̱ ¿ì wa se' e̱' ttsö̀ka̱mi Skëköl wöa̱? ¡Kë̀ ì wa! Se' e̱rblé Jesús mik, e' kue̱ki̱
ie' tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. Kë̀ idör ttè dalöiëno iu̱tèsö e' kue̱ki̱. E' kue̱ki̱
kë̀ se' a̱ e̱' ttsënukka̱ ì wa yës. 28 Es se' tö ibata chéa̱t tö Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es se' e̱rblé Jesús mik e' kue̱ki̱. Kë̀ idör ttè dalöiëno e' iu̱tèsö e' kue̱ki̱.
29 Erë ¿Skëköl dör judiowak ë̀ Këköl? ¿Ie' kë̀ dör pë' male̱pa Këköl? Tö́, ie' dör pë' kë̀
dör judiowak esepa Këköl ñies. 30 Ie' dör eköl ë̀me. Wé̱pa e̱rblé Jesús mik esepa klö'wé̱itö
we̱s pë' buaë yësyësë es. Kë̀ ie' tkine tö judiowak idir ö kë̀ idir judiowak. 31 Se' tsa̱tkërmi
se' e̱rblé Jesús mik e' wa, eta̱ ¿sö ichèmi tö Moisés ttè dalöiëno e' kë̀ diché ta̱'ia̱? ¡Au, e'
kë̀ dör es! E' skéie se' tö ikí̱ ché moki̱ tö idiché tso'ia̱ iwák es.

4

Abraham e̱rblé Skëköl mik

1 Eta̱ sa' judiowak yë́ bak kiè Abraham, ¿i̱ma e' chèmisö? ¿Ì jche̱newa̱ ie' wa̱ e̱rblè Skëköl
mik e' wa? 2-3 Skëköl tö Abraham klö'ú̱pa we̱s pë' buaë yësyësë es ì buaë wé̱itö e' kue̱ki̱,
e̱'ma buaë ie' a̱ e̱' ttsërmika̱. Erë Skëköl yëkkuö tö ichè: “Abraham e̱rblé Skëköl mik, e'
kue̱ki̱ iklö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es.”* E' kue̱ki̱ ie' kë̀ a̱ e̱' ttsënukka̱ yës Skëköl wöa̱.
4 E' dör we̱s s'kaneblétke ese patuè̱ es, e' kë̀ dör kakmeule. E' dör ikanebletke e' ské. 5 Erë
yile e̱rblé Skëköl tö s'sulusipa klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es e' mik, e' ta̱ ese klö'we̱raë
Skëköl tö es, erë́ kë̀ iwa̱ ì buaë o̱ne e̱' tsa̱tkoie. 6 Ñies e' sini'ku̱' David tö. Ie' iché tö ayëcha
buaë wé̱ klö'wé̱ Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es, kë̀ dör ì buaë wé̱itö e' kue̱ki̱. 7 Ie' tö
iyë':
“Wé̱pa ki̱ inuì̱ olo'yé Skëköl tö ena itköwé̱e̱ iki̱, ¡ayëcha buaë esepa!
8 Wé̱pa kë̀ chakepaia̱ Skëköl tö inuì̱ ki̱, ¡ayëcha buaë esepa!”†
Es itso' kitule.
9 Ye' ichakè tö wé̱pa yë' David tö ayëcha buaë ¿esepa dör wé̱pa wakyöule itóttola
kkuölit tëule tsir e' wa esepa ë̀? Au. Ñies ie'pa dör wé̱pa kë̀ wakyöule esepa. Ye' ichétke
tö Abraham e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklöo̱'itö we̱s pë' buaë yësyësë es. 10 Erë ¿mik
Skëköl tö iklöo̱' es? ¿E' dör iwakyöne e' ukuöki̱ ö e' yöki̱? Kë̀ idör e' ukuöki̱, e' dör e' yöki̱.
11 Ie' tö iklö'wé̱ es ie̱rblé imik e' kue̱ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' kéitö e̱' wakyuök iwà kkachoie
tö iklö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es. Es ie' de wé̱pa e̱rblé Skëköl mik erë́ kë̀ iwakyöule,
esepa ko̱s yë́ tsa̱weie. Es ie'pa ko̱s klö'wé̱ Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es. 12 Ñies ie'
dör wé̱pa wakyöule ena ie̱rblö̀ Skëköl mik we̱s ie' es ka̱m iwakyuö e' yöki̱, esepa ko̱s yé.

Skëköl tö ttè me' Abraham a̱

13 Skëköl kablë' Abraham a̱ ttè i' wa: “Ye' tö ká̱ ulitane meraë be' a̱ ena be' aleripa a̱.”
Erë ie' kë̀ wa̱ imène Abraham a̱ ttè dalöiëno e' iu̱tè wa. Iméitö ia̱ ie̱rblé imik e' wa. E' wa
Abraham klöne we̱s pë' buaë yësyësë es. 14-15 Mik Skëköl ttè dalöiëno dalöse̱wé̱wa̱sö, eta̱
e' nuí̱ ki̱ se' we'ikeraëitö. Erë ttè ñe' kë̀ ku̱núpa, e̱'ma kë̀ ì ta̱' dalöse̱wè̱wa̱. E' kue̱ki̱ ì u̱k
Skëköl kablë' Abraham a̱ e' wà mú dö̀ wé̱pa tö ttè dalöiëno e' wà iu̱tè esepa a̱, e̱'ma e̱rblè
Skëköl mik ena ie' kablë' Abraham a̱ e' kë̀ dör ìie bua'.
16 E' kue̱ki̱ ì u̱k Skëköl kablë' Abraham a̱, e' wawé̱itö ë́me we̱s íyi kakmeule es ie' e̱rblé
imik e' wa. Ie' tö iwé̱ es e̱r buaë choie sulitane a̱ a̱s iwà dö̀ Abraham aleripa ulitane ulà
a̱. E' wà dör tö ì yëne Abraham a̱, e' kë̀ dör wé̱pa tso' ttè dalöiëno diki̱a̱ esepa ë̀ a̱. Ñies e'
dör wé̱pa ko̱s e̱rblé Skëköl mik we̱s Abraham es esepa a̱. Es Abraham de se' ulitane e̱rblé
Skëköl mik esepa yë́ie. 17 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' ki̱ Skëköl tö iché
Abraham a̱: “Ye' tö be' tkéka̱ ká̱ taië wakpa yë́ie.”‡ Skëköl dör s'duowa̱ shke̱'u̱kka̱newak

* 4:2-3 Génesis 15.6 † 4:8 Salmo 32.1-2 ‡ 4:17 Génesis 17.5

e'. Ì kȅ ku̱' e' yuèmiitö ittȍ ȅ wa. Skëköl e' mik Abraham e̱rblé.
18 Ì yë' Skëköl tö Abraham a̱ wësua kȅ iwà tkȍpa su̱ë. Erë Abraham tö iklö'wé̱ moki̱ë
ta̱ iwà panéitö. E' kue̱ki̱ ie' de ká̱ kua̱'ki̱ tai̱ë e' wakpa yḗie we̱s ie' a̱ iyënebak es. Skëköl
tö ie' a̱ iyë': “Be' aleripa alördaë tai̱ë.”§ 19 Tsir eta̱ ie' ki̱ duas de cien eyök (100). Ie' wa̱
ijche̱r tö ie' ena ilaköl Sara dewa̱tke këkëpa alula kȅ döpaia̱ alàë. Erë e̱rblè Skëköl mik e'
kȅ olo'yane ie' wa̱ yës. 20 Ie' kȅ wa̱ ibikeitse̱ka̱ bötböt. Skëköl kablë' ie' a̱ e' kȅ bikeitse̱ ie'
wa̱ tö kȅ iwà tkȍpa. E' skéie ie' kí̱ e̱rblé Skëköl mik ta̱ iki̱kéka̱itö. 21 Ie' tö iklö'wé̱ moki̱ë
tö Skëköl wa̱ diché tso' ì u̱k ie' kablë' ese wo̱ie. 22 E' kue̱ki̱ Skëköl tö iklö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es.
23 “Skëköl tö iklö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es.” Ttè e' kȅ kite̱at yëkkuö ki̱ Abraham ȅ a̱.
24 Ñies ikite̱at se' a̱. Skëköl tö Skëkëpa Jesús shke̱o̱'ka̱ne e' mik se' e̱rblé, e' ta̱ ñies ie' tö
se' klö'we̱raë we̱s pë' buaë yësyësë es. 25 Jesús wömenettsa̱ ttèwa̱ se' nuì̱ ki̱, e' ukuöki̱ ta̱
ishke̱o̱'ka̱neitö a̱s se' klör we̱s pë' buaë yësyësë es.

5

Skëköl e̱r buanene se' ki̱

1 Se' e̱rblé Jesucristo mik e' wa Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. E' kue̱ki̱
i̱'ñe ta̱ ie' e̱r buanene se' ki̱ Skëkëpa Jesucristo batamik. 2 Jesucristo batamik ie' e̱r buaë
ché se' a̱, se' e̱rblé ie' mik e' wa. Ie' e̱r buaë chȍ se' a̱, e' a̱ se' e̱' tkéwa̱ darërë. Se' wa̱
ijche̱r tö se' dörami ie' ska' olo ta̱' tai̱ë ie' ta̱ ñita̱. E' wà paneke se' tö kröröë, e' tö se'
ttsë'we̱ke buaë. 3 Erë kȅ dör e' ȅ, ñies se' ttsë'rke buaë mik se' weirke eta̱. E' wà dör tö
se' wa̱ ijche̱r tö mik se' weirke, eta̱ e' tö se' kí̱ diché ieke idalë'ttsök e̱r bua' wa. 4 Ì ko̱s
dalë'ttsésö e̱r bua' wa e' wër buaë Skëköl wa. Se' wër buaë ie' wa, e' ta̱ e' tö se' ké iwà kí̱
panuk kröröë. E' kue̱ki̱ se' ttsë'rke buaë se' weirke e' shu̱a̱. 5 Wiköl Batse'r mène se' a̱ e'
tö se' a̱ ikkacheke tö Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ ipanè ñe' e' kȅ tö se' e̱riawe̱pa.
6 Mik Skëköl tö iké̱wö me' e' de, eta̱ Cristo köte̱wa̱ se' nuì̱ skéie se' tso'ia̱ kȅ a̱ e̱' tsa̱tkër
e' dalewa. 7 Darërë idir se' a̱ e̱' muktsa̱ ttèwa̱ o̱'ka skéie, erḗ imú dör pë' buaë yësyësë
ese. Isalema yile e̱' mumittsa̱ ttèwa̱ pë' buaë shu̱te̱ ese skéie. 8 Erë Cristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱
se' skéie, se' bakia̱ e̱' wamblök suluë e' dalewa. E' tö se' a̱ ikkacheke tö ko̱s Skëköl é̱na
se' dalër. 9 Ie' köte̱wa̱ ipḗ tëne tai̱ë e' wa Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. E'
yita̱ buaë ie' wa se' tsa̱tkërdaë Skëköl kësik yöki̱. 10 Mik se' bak Skëköl bolökpaie, eta̱ ie'
wák tö ie̱r bua'wé̱ne se' ki̱ ilà ttèwa̱ e' batamik. Erë i̱'ñe ta̱ ie' e̱r buanene se' ki̱, e' yita̱
buaë se' tsa̱tkërdaë Cristo tso'ne ttsë'ka e' diché wa. 11 Erë kȅ dör e' ȅ. Skëkëpa Jesucristo
batamik Skëköl e̱r buanene se' ki̱, e' kue̱ki̱ se' ttsë'rke buaë ie' batamik.

Adán ena Cristo

12 Wëm tsá̱ yöne kiè Adán, e' wa̱ se̱ne sulu tsá̱ dë'bitu̱ ká̱ i' a̱. Ie' dör sulitane yḗie. E'
kue̱ki̱ mik ie' tö ì sulu tsá̱ wamblë', eta̱ e' dör we̱s sulitane tö iwamblë' ie' ta̱ ñita̱ es. E'
tö sulitane wöme'ttsa̱ ì sulu wamblök ena e' nuí̱ ki̱ duökwa̱. E' kue̱ki̱ duèwa̱ de sulitane
ki̱. 13 Ka̱m ttè dalöiëno mer Moisés a̱, e' yöki̱ ì sulu wamblënemibak je'. Erë e' ké̱wö ska'
ta̱ ttè dalöiëno kȅ ta̱', e' kue̱ki̱ kȅ yi kkatëne inuì̱ ki̱. 14 Erë Adán ké̱wö ska' dȍ Moisés
ké̱wö ska' sulitane blërke. Ñies wé̱pa kȅ wa̱ Skëköl ttȍ dalöse̱o̱newa̱ we̱s Adán es, esepa
blërulune. Ie' dör wëm eköl doia̱ ie' itöki̱ e' klíla.
15 Ì sulu wamblë' Adán tö ena ì buaë o̱' Skëköl tö se' a̱ e' dör kua̱'ki̱. Adán tö ì sulu
wamblë', e' kue̱ki̱ tai̱ë s'blërulune. Erë wëm eköl skà, e' dör Jesucristo, e' batamik Skëköl
e̱r buaë ché se' a̱ ḗme kȅ tuȅ ta̱'. E' dör buaë ichökle, e' wa s'tsa̱tkërke tai̱ë. 16 Adán tö ì
sulu wamblë' etökicha ȅme, e' nuí̱ ki̱ sulitane kichatë'ttsa̱ Skëköl tö. Erë Skëköl e̱r buaë
ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es, erḗ se' tö ì sulu wambleke tai̱ë.
E' kue̱ki̱ ì buaë o̱' ie' tö se' a̱, e' kȅ dör we̱s ì sulu wamblë' Adán tö es. 17 Es wëm eköl ȅ
tö ì sulu wamblë', e' wa duèwa̱ e̱' aléka̱ sulitane ki̱. E' yita̱ ì o̱' Jesucristo tö, e' wa wé̱pa a̱

§ 4:18 Génesis 15.5

Skëköl e̱r buaë ché klö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es, esepa ko̱s ulà a̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ döraë
ta̱ ie'pa e̱' alöraka̱ ie' ta̱ ñita̱. E' dör tai̱ë tkö̀ka̱ ì wamblé Adán tö e' tsa̱ta̱.
18 Ì sulu wamblé Adán tö etökicha, e' wa sulitane kichatënettsa̱. Erë ì yësyësë wé̱
Jesucristo tö etökicha, e' wa sulitane klörmi we̱s pë' buaë yësyësë es a̱s ise̱r michoë.
19 Adán tö Skëköl ttö̀ tsá̱ dalöse̱o̱'wa̱ e' wa sulitane wömenettsa̱ ì sulu wamblök. Erë
Jesucristo tö Skëköl ttö̀ dalöié, e' wa se' tai̱ë klördaë we̱s pë' buaë yësyësë es.
20 Skëköl tö ttè dalöiëno mé se' a̱ a̱s ì sulu wamblekesö ko̱s e' jche̱rwa̱ se' wa̱ yësyësë tö
e' dör suluë. Erë mik ijche̱newa̱ se' wa̱, eta̱ se' é̱na iwà a̱rmi bua'ie tö ko̱s Skëköl e̱r buaë
ché se' a̱. E' dör tai̱ë ì sulu ko̱s wamblekesö e' tsa̱ta̱. 21 Mik se' bak klöulewa̱ duèwa̱ ulà a̱,
eta̱ se̱ne sulu e̱' ali'ka̱ se' ki̱. Erë Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' diki̱a̱ se' tso' i̱'ñe ta̱ we̱s se'
bak kuaë se̱ne sulu diki̱a̱ es. Ie' e̱r buaë ché se' a̱ Skëkëpa Jesucristo batamik, e' wa se'
klö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es ta̱ se̱ne michoë méitö se' a̱.

6

Se' dör we̱s s'duulewa̱ es se̱ne sulu yöki̱

1 E' dör es e̱'ma ¿i̱ma sö ichèmi? ¿Ì sulu kí̱ wamblèi̱a̱sö a̱s Skëköl e̱r buaë kí̱ chö̀ se'
a̱ tai̱ë shu̱te̱? 2 Au, e' kè̀ dör es. Se' dör we̱s s'duulewa̱ es se̱ne sulu yöki̱. ¿We̱s ì sulu
wamblèmi̱i̱a̱sö? 3 ¿A' kè̀ wa̱ ijche̱r tö se' wösune e' tö iwà kkacheke tö se' batsulewa̱ Cristo
Jesús mik? E' dör we̱s se' ttèwa̱ñak ie' ta̱ es. 4 Se' wösune e' wà kiane chè tö se' töbinewa̱
ie' ta̱. E' dör es a̱s se' se̱rne kua̱'ki̱ we̱s Cristo shke̱neka̱ne S'yë́ olo ta̱' tai̱ë e' wa e' se̱r es.
5 Se' batsulewa̱ ie' mik ie' dunewa̱ e̱erö, es ñies se' shke̱rdaka̱ne we̱s ie' shke̱neka̱ne es.
6-7 Se' wa̱ ijche̱r tö s'duulewa̱ kè̀ ku̱'i̱a̱ ì sulu wamblök. Es ñies we̱s se' dör kuaë e' dunewa̱
Cristo ta̱ wötëulewa̱ krus mik. E' tka es a̱s s'wák dër suluë e' diché e̱rwa ta̱ s'tkö̀shkar
se̱ne sulu ulà a̱ kè̀ ku̱'i̱a̱ klöulewa̱. 8-9 Se' wa̱ ijche̱r tö Cristo shke̱neka̱ne, e' kue̱ki̱ ie' kè̀
duöpawa̱ne. Duewa̱ kè̀ e̱' alö̀paka̱i̱a̱ ie' ki̱. E' kue̱ki̱ se' duulewa̱tke ie' ta̱, e' ta̱ se' tö iklö'wé̱
moki̱ë tö se' se̱rdane ie' ta̱. 10 Mik ie' kötwa̱, eta̱ ikötwa̱ etökicha è̀me se' nuì̱ ki̱, kè̀ iskà
duöpawa̱i̱a̱ne. Erë ishke̱neka̱ne se̱rkene Skëköl a̱. 11 Es ñies a' e̱' ttsö́ moki̱ë tö a' duulewa̱
se̱ne sulu yöki̱, erë a' tso' ttsë'ka se̱noie yësyësë Skëköl a̱ a' batsulewa̱ Cristo Jesús mik e'
wa.
12 E' kue̱ki̱ kè̀ a' ka̱wö muki̱a̱ se̱ne sulu a̱ a̱s kè̀ ie̱' alö̀ka̱ a' ki̱ ta̱ ì sulu ko̱s wamblak a' é̱na
ese wamblè a' tö. 13 Kè̀ a' e̱' muktsa̱i̱a̱ se̱ne sulu ulà a̱ a̱s e' kè̀ tö a' klö'ù̱wa̱ ì sulu wambloie.
E' skéie a' e̱' múttsa̱ Skëköl a̱ we̱s s'duulewa̱ shke̱neka̱ne es. A' e̱' múttsa̱ wa'ñe Skëköl a̱
se̱nuk yësyësë. 14 A' kè̀ ku̱'i̱a̱ Moisés ttè dalöiëno diki̱a̱. A' tso' Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱
e' diki̱a̱. E' kue̱ki̱ a' e̱' múttsa̱ se̱nuk yësyësë ta̱ es se̱ne sulu kè̀ e̱' alö̀paka̱ a' ki̱.

Ska̱wöta̱ se̱nuk buaë yësyësë Skëköl a̱

15 E' dör es, e' ta̱ ¿i̱ma sö ichèmi? Se' kè̀ ku̱'i̱a̱ ttè dalöiëno e' diki̱a̱. Se' tso' Skëköl e̱r
buaë chö̀ se' a̱ e' diki̱a̱. E̱'ma e' kue̱ki̱ ¿ì sulu wamblö̀sö? Au, kè̀ idör es. 16 A' wa̱ ijche̱r
buaë tö yi ttö̀ iu̱tekesö, ese ulà a̱ se' tso' klöulewa̱ we̱s s'klöulewa̱ kanè mésoie tso' iwökir
ulà a̱ es. Es se̱ne sulu ttö̀ iu̱tekesö, e' ta̱ e' ulà a̱ se' tso' klöulewa̱ we̱s kanè méso es ta̱ e'
nuí̱ ki̱ se' duöralur weir michoë. Erë Skëköl ttö̀ iu̱tekesö, e' ta̱ e' ulà a̱ se' tso' ta̱ e' wa se'
se̱rdaë yësyësë. 17 A' bak klöulewa̱ se̱ne sulu ulà a̱ we̱s kanè méso es. Erë wëstela Skëköl a̱
tö i̱'ñe ta̱ ttè buaë pakane a' a̱ e' iu̱té a' tö e̱r moki̱ wa. 18 Es a' yëulettsa̱tke se̱ne sulu ulà a̱
ta̱ i̱'ñe ta̱ a' de se̱ne yësyësë e' ulà a̱. 19 (A' ià̱ katötö Skëköl ttè a̱, e' kue̱ki̱ ttè i' kleekeyö a'
a̱ kanè méso ttè wa.) Ke̱net a' e̱' me'ttsa̱ e̱' ia'u̱kka̱ se̱ne sulusi wa ena ì sulu è̀ kí̱ wamblök.
Erë e' sù̱ i̱'ñe ta̱ a' e̱' múttsa̱ se̱nuk yësyësë a̱s a' se̱r batse'r.
20 Mik a' baki̱a̱ klöulewa̱ se̱ne sulu ulà a̱, eta̱ kè̀ a' tkine se̱ne yësyësë ki̱. 21 E' wa ¿ì bua'
dë' a' ulà a̱? E' ulà a̱ a' mìne duökulur weir michoë. I̱'ñe ta̱ ì sulu wamblë' a' tö ese tö a'
jaëwé̱ne. 22 Erë a' yënettsa̱ se̱ne sulu ulà a̱. A' de Skëköl kanè mésopaie. E' ulà a̱ a' se̱rke

batse'r, e' bata dör se̱ne michoë. 23 Ì sulu wamblekesö ese skéie s'duörawa̱. Erë wé̱pa
batsulewa̱ Skëkëpa Cristo Jesús mik, esepa a̱ se̱ne michoë meraë Skëköl tö é̱me.

7

Se' du'ulur ttè dalöiëno yöki̱

1 A yamipa, Moisés ttè dalöiëno, e' su̱ule buaë a' wa̱. A' wa̱ ijche̱r tö ttè e' diki̱a̱ s'tso',
s'tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa. 2 E' dör we̱s alaköl se̱newa̱bak es. Ese kë̀ ka̱wöta̱ iwëm ökwa
iwëm tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa. Erë mik iwëm blënewa̱, eta̱ e' tté olone ie' ki̱. 3 Alaköl ese
se̱né wëm o̱'ka ta̱ iwëm chökle tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa, e' ta̱ ttè e' dalöse̱wé̱wa̱itö. Erë
iwëm chökle blënewa̱, e' ta̱ ie' kë̀ ku̱'ia̱ ttè e' diki̱a̱. Ie' a̱ se̱rwa̱mine buaë wëm skà ta̱, e'
kë̀ dör trë.
4 A yamipa, es idör se' a̱ ñies. Se' batsulewa̱ Cristo mik, e' kue̱ki̱ se' du'ulur ie' ta̱ ttè
dalöiëno e' yöki̱. Ñies se' shke̱neka̱ne ie' ta̱ a̱s se' se̱r we̱s Skëköl wa iwër buaë es.
5 Mik se' bak se̱nuk s'wák dër sulu e' diki̱a̱, eta̱ ttè dalöiëno tö se' wörieikeke ì sulu kí̱
wamblök. E' ulà a̱ se' mìne duökulur. 6 Se' bak klöulewa̱ ttè dalöiëno e' diki̱a̱, erë i̱'ñe ta̱
se' durulune ttè e' yöki̱. Se' yënettsa̱ ttè e' ulà a̱ a̱s se' kaneblö̀ Skëköl a̱ kua̱'ki̱ se̱ne pa̱'a̱li̱
mé iWiköl tö se' a̱ e' wa. E' kë̀ dör we̱s se' bak kaneblök ie' a̱ ttè dalöiëno kitule yëkkuö
ki̱ e' iu̱tè wa es.

Se̱ne sulu ta̱ ñippök

7 Es idir, e̱'ma ¿i̱ma sö ichèmi? Moisés ttè dalöiëno kitule ¿e' dör suluë? Au, kë̀ idör es.
Ttè e' kë̀ ku̱núpa, e̱'ma ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö ì dör suluë. Ttè e' kë̀ tö ichó̱pa: “Kë̀ a' ka̱wö ta̱'
o̱'ka íyi kkechök,” e̱'ma ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö e' dör suluë. 8 Erë ttè dalöiëno kë̀ ku̱núpa, e̱'ma
se̱ne sulu kë̀ diché ta̱'. E' kue̱ki̱ ttè dalöiëno e' wa se̱ne sulu tö ye' e̱rkiöwé̱ka̱ ì sulu tsa̱ki̱ë
wamblök. 9 Ká̱ ia̱ia̱ë ka̱m ye' wa̱ ttè dalöiëno jche̱rwa̱, e' yöki̱ ye' ttsë'ne' buaë. Erë mik
ye' wa̱ ttè e' jche̱newa̱, eta̱ se̱ne sulu tso' ye' a̱ e' diché iëne ta̱ ye' é̱na ia̱newa̱ tö ye' dör
ì sulu wamblökwak 10-11 kichatëulettsa̱. Ttè dalöiëno batamik se̱ne sulu tö ye' ki̱tö'wé̱ a̱s
ì sulu wamblö̀yö, ese tö ye' kichatéttsa̱. Es ttè e' tö warma se̱ne michoë mèmi ye' a̱, e'
skéie ye' kichatéttsa̱itö.
12 Es Moisés ttè dalöiëno e' dör buaë, e' dör yësyësë, e' dör batse'r. 13 Eta̱ ¿e' yëne tö
ttè buaë e' tö ye' kichatéttsa̱? Au, kë̀ idör es. Ttè buaë e' batamik, ì sulu wamblekeyö,
ese tö ye' kichatéttsa̱. Ttè dalöiëno e' tö se' a̱ ikkacheke moki̱ë tö ì sulu wamblekesö, ese
dör suluë ichó̱k. Es ttè dalöiëno dör buaë, e' wa sö isuè̱mi tö moki̱ë ì sulu wamblekesö
ese dör sulu è̱me.
14 Se' wa̱ ijche̱r tö ttè dalöiëno e' dör Skëköl wák ttè. Erë ye' dör sia̱rë kë̀ diché ta̱'
klöulewa̱ se̱ne sulu ulà a̱ ikanè mésoie. 15 Ì wamblekeyö ese kë̀ a̱ne ye' wák é̱na. Ì buaë
wa̱k ye' é̱na ese kë̀ wè̱yö. Erë ì a̱r suluë ye' é̱na, ese wamblekeyö. 16 Ì kë̀ wamblak ye' é̱na
ese wambléyö, e' ta̱ e' wa ye' icheke tö ttè dalöiëno e' dör buaë. 17-18 Ì buaë wa̱k ye' é̱na,
ese kë̀ o̱r ye' a̱, e' wa ye' wa̱ ijche̱r tö ì dör buaë e' kë̀ ku̱' ye' e̱r a̱. Sö ichöma kë̀ ì bua'
ku̱' ye' wák dër sulu e' a̱. Es idir e' kue̱ki̱ ye' kë̀ tö ì sulu wambleku̱' ye' wák e̱r wa. Se̱ne
sulu tso' ye' e̱r a̱, e' tö ye' ké iwamblök. 19 Ì buaë wa̱k ye' é̱na, ese kë̀ wè̱yö. Ñies ì sulu kë̀
wamblak ye' é̱na, ese wamblekeyö. 20 Es ì sulu kë̀ wamblak ye' é̱na, ese wambléyö, e' ta̱
e' kë̀ dör tö ye' tö iwambleke ye' wák e̱r wa. E' dör tö se̱ne sulu tso' ye' é̱na, e' tö ye' keke
iwamblök.
21 Es ye' é̱na ia̱ne tö eré̱ ì buaë wa̱k ye' é̱na erë ye' a̱ se̱ne sulu tkër. 22 Ttè dalöiëno
me'a̱t Skëköl tö, e' wa ye' wöbatsö ta̱ië. 23 Erë ilè skà tso' ye' a̱, e' ttséyö tö e' tso' ì buaë
wa̱k ye' é̱na ese wöklö'u̱k. E' dör se̱ne sulu tso' ye' e̱r a̱ e', e' ulà a̱ ye' tso' klöulewa̱.
24 Ye' dör sia̱rëla. Ì sulu tso' ye' e̱r a̱, e' tö ye' kichatéttsa̱. E' yöki̱ ¿yi tö ye' tsa̱tkèmi?
25 Skëköl tö ye' tsa̱tké Skëkëpa Jesucristo batamik. E' kue̱ki̱ wëstela chéyö ia̱.

Es ye' é̱na ttè dalöiëno me'a̱t Skëköl tö e' è̱ iu̱tak. Erë ye' wák dër suluë, e' tö ye' ké ì
sulu wamblök.

8

Se' se̱rmi buaë yësyësë Skëköl Wiköl wa

1-2 Cristo Jesús batamik Skëköl Wiköl tö se̱ne michoë meke se' a̱, e' tö ye' yéttsa̱ se̱ne
sulu ena duèwa̱ e' ulà a̱. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ wé̱pa batsulewa̱ Cristo Jesús mik, esepa kè̱
kichatepa Skëköl tö yës. 3 Ì kè̱ o̱nuk Moisés ttè dalöiëno a̱, e' wé̱ Skëköl tö. Se' wák dër
sulu e' kè̱ tö se' kè ttè dalöiëno iu̱tök buaë, e' kue̱ki̱ e' kè̱ a̱ se' tsa̱tkënuk. Erë Skëköl tö
iwák alà patkë'bitu̱ s'ditsöie ttèwa̱ se' skéie se' nu̱ì patuo̱ie. Es ie' tö se̱ne sulu tso' se' e̱r
a̱ e' kichatë'ttsa̱. 4 E' wé̱ ie' tö a̱s se' klö'ù̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es we̱s ttè dalöiëno
yësyësë e' tö se' a̱ ikiè es. Se' klöne es, esepa se̱rke we̱s Skëköl Wiköl ki̱ ikiane es. Ie'pa
kè̱ se̱rku̱'ia̱ we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es.

5 Wé̱pa se̱rke we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es, esepa e̱r me'rie ì kiane e' ki̱ ese è̱ ki̱. Erë
wé̱pa se̱rke we̱s Skëköl Wiköl ki̱ ikiane es, esepa e̱r me'rie ì kiane e' ki̱ ese è̱ ki̱. 6 Ì kiane
s'wák dër sulu ki̱, ese ki̱ se' e̱r me'rie, e' ta̱ e' bata dör se' duò̱wa̱. Erë se' e̱r me'rie ì kiane
Skëköl Wiköl ki̱, ese ki̱, e' ta̱ e' bata dör se̱ne michoë, ñies se̱ne bè̱rë Skëköl ta̱ e'. 7 Erë
wé̱pa e̱r me'rie ì kiane s'wák dër sulu ki̱, ese ki̱, esepa kè̱ tö Skëköl ttè dalöiëno e' dalöiè,
moki̱ ie'pa kè̱ a̱ idalöiër. E' kue̱ki̱ ie'pa dör Skëköl bolökpa. 8 Wé̱pa se̱rke we̱s s'wák dër
sulu ki̱ ikiane es, esepa kè̱ a̱ ì o̱nuk wër buaë Skëköl wa.

9 Erë Skëköl Wiköl tso' se' a̱, e' ta̱ se' kè̱ ku̱'ia̱ s'wák dër sulu ulà a̱. E' skéie se' tso'
Skëköl Wiköl ulà a̱. Yi kè̱ a̱ Cristo Wiköl ku̱', ese kè̱ dör ie' icha. 10 Erë Skëköl tö se' klö'wé̱
we̱s pë' buaë yësyësë es, e' kue̱ki̱ Cristo tso' se' a̱. E' dör es, e' ta̱ eré̱ s'chkà nurdawa̱ se'
nu̱ì kue̱ki̱, erë se' wiköl se̱r michoë. 11 Skëköl tö Cristo Jesús shke̱o̱'ka̱ne, e' Wiköl tso' se'
a̱, e' ta̱ aishkuö ta̱ ie' tö se' nu shke̱'we̱raka̱ iWiköl tso' se' a̱ e' wa.

12 A yamipa, e' kue̱ki̱ kè̱ se' kàne se̱nukia̱ we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es. 13 Se' se̱rke
es, e' ta̱ se' duörawa̱. Erë se' e̱' aléka̱ iki̱ Skëköl Wiköl wa, e' ta̱ se' se̱r michoë.

14 Wé̱pa wëttse̱ke Skëköl Wiköl tö, esepa dör Skëköl ala'r. 15 Skëköl kè̱ wa̱ iWiköl mène
se' a̱ se' klö'wo̱wa̱ kësik wa a̱s se' suarne. E' skéie iWiköl wa se' de ie' ala'rie. Ie' Wiköl
wa ie' a̱ ichèmisö: “A yé̱wöla.” 16 Ñies ie' Wiköl tö se' ké ittsök se' e̱r a̱ tö se' dör ie' ala'r.
17 Es se' dör ie' ala'r. Se' weirke Cristo ta̱ ñita̱, e' je' ta̱ ñies se' kirdawa̱ buaë ie' ta̱ ñita̱ ie'
olo ta̱' tai̱ë e' ska'. Aishkuö ta̱ ì ko̱s tso' blëule Skëköl wa̱ mè se' a̱, e' döraë se' ulà a̱ Cristo
ta̱ ñita̱.

Ì tso' se' a̱ aishkuö ta̱ e' dör buaë chökle

18 Ye' a̱ ta̱ ie' olo tai̱ë e' a̱ se' döraña̱k aishkuö ta̱, e' dör buaë shu̱te̱. E' o̱'mik ta̱ se'
weirke ko̱s ká̱ i' ki̱ e' kè̱ dör ì. 19 Aishkuö ta̱ ikkayërdaë wösha̱ë tö se' dör Skëköl ala'r.
E' ké̱wö paneke krörö̈ë íyi ulitane yö'a̱t Skëköl tö ese tö. 20 Íyi ulitane yö'a̱t Skëköl tö
ese ko̱s sulunewa̱. Ì ko̱s yöule e' kè̱ wák e̱' suluo̱newa̱. Erë Skëköl wák tö iwöme'ttsa̱ es.
Erë ibua'we̱neraëitö aishkuö ta̱. 21 Ie' wák tö iyë'a̱t: “Aishkuö ta̱ íyi ko̱s yö'a̱t ye' tö e'
yerattsa̱neyö iweirke tai̱ë e' ulà a̱ a̱s itsa̱tkënar ena ilókarka̱ tai̱ë ye' olo wa ye' ala'r ta̱
ñita̱.” E' kue̱ki̱ íyi ulitane yö'a̱titö e' tso' ka̱wö e' panuk krörö̈ë. 22 Se' wa̱ ijche̱r tö dò̱ ikkë
ta̱ íyi ulitane yö'a̱titö e' rrerkeia̱ ena iweirkeia̱ we̱s alaköl alà ku̱rketke weir es. 23 Erë kè̱
e' è̱ rrerku̱' ka̱wö e' panuk. Ñies se' a̱ Skëköl Wiköl menetke we̱s íyi tsá̱ kakmè sia̱ es, e'pa
rrerkeia̱ ka̱wö e' panekesö e' dalewa. E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl tö se' tse̱ratkö da'a̱ ila'rie,
ta̱ se' chkà mane'we̱rattsa̱neitö buaë kè̱ duöta̱'waia̱. 24 Se' tsa̱tkëne erë se' tsa̱tkërketke
da'a̱ie e' panekesö. Ì tso'tke s'wa̱ ese kè̱ paneku̱'sö. E' kue̱ki̱ mik se' tö iché tö e' ké̱wö
panekesö, eta̱ e' wà kiane chè tö ka̱m sö isa̱ù̱. 25 Erë ì ka̱m sa̱ù̱sö ese panekesö, e' ta̱ se'
ka̱wöta̱ ipanuk bè̱rë s'weirke ko̱s e' dalë'ttsè wa.

26 Es ñies se' kë̀ diché ta̱', e' kue̱ki̱ Skëköl Wiköl tö se' ki̱meke. Kë̀ se' wöblar buaë ttök
Skëköl ta̱ we̱s se' ké ttök ita̱ es. Erë ie' wák Wiköl tso' se' tté chök ie' a̱ tai̱ë kköchè wa ena
ttè kë̀ yër sia̱ ese wa. 27 Ie' wa̱ se' e̱r su̱ule buaë. Ie' Wiköl tö ikieke ie' ichapa batse'r ki̱
we̱s ie' ki̱ ikiane es. E' kue̱ki̱ ì cheke iWiköl tö ie' a̱ e' a̱ne buaë ie' e̱na.

Se' e̱' aléka̱ íyi ulitane ki̱ Cristo batamik

28 Se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa é̱na Skëköl dalër, ñies iklöo̱'bakitö we̱s ie' wák tö ibikeitsbak
es, esepa ta̱ ì ko̱s tköke, e' a̱ ie' ulà te̱r ie'pa ki̱moie a̱s idöttsa̱ buaë we̱s ie' ki̱ kiane es.
29 Wé̱pa shu̱kitbakitö e'pa bikeitsbakitö tö idöraë we̱s ie' Alà es a̱s ie' Alà dò̈ ie'pa tai̱ë e'
shu̱a̱ we̱s ikok es. 30 Wé̱pa bikeitsbakitö e'pa kiéitö ñies. Wé̱pa kiéitö e'pa klö'wé̱itö we̱s
pë' buaë yësyësë es. Wé̱pa klö'wé̱itö es, esepa döraë ie' ta̱ ñita̱ ilo tai̱ë e' a̱.

31 E' dör es, e' ta̱ kë̀ ì kianeia̱ chè. Skëköl tso' se' ta̱, e' ta̱ ¿ì e̱' alömika̱ se' ki̱? 32 Ie' kë̀
wa̱ iwák Alà kkëo̱ne, e' me'ttsa̱itö ttèwa̱ se' ulitane skéie ¡e' yita̱ ì ko̱s meraëitö se' a̱ ilà ta̱
ñita̱! 33 ¿Yi tö wé̱pa shu̱kitbak Skëköl tö esepa kkatèmi? Kë̀ yi. Ie' wák tö ie'pa klö'wé̱tke
we̱s pë' buaë yësyësë es. 34 ¿Yi a̱ ie'pa kichatërmi? Kë̀ yi. Cristo Jesús kötwa̱ se' skéie, e'
kí̱ie ta̱ ishke̱neka̱ne tkër Skëköl ulà bua'kka se' tté chök. 35 ¿Ì tö se' yèttsa̱mi Cristo é̱na
se' dalër tai̱ë e' ulà a̱? ¿Se' weir tai̱ë alè? ¿Ì darërëë alè? ¿Se' weir Jesús tté batamik alè?
¿Se' duöke bli wa̱ alè? ¿Kë̀ se' datsi' ta̱' alè? ¿Ilè tkò̈ se' ta̱ alè? ¿S'ttèwa̱ alè? Au. Kë̀ ì a̱
se' yërpattsa̱ ie' ulà a̱. 36 E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
Be' dalërmik we̱kkë alè ta̱ sa' tterawa̱ pë' tö.
Sa' sue̱ke ie'pa dör we̱s obeja tsè̱mi ttèwa̱ es.*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.

37 Erë e' shu̱a̱ se' dör e̱' alökwakpa tsa̱ta̱, Cristo é̱na se' dalër tai̱ë e' batamik. 38 E' kue̱ki̱
ye' wa̱ ijche̱r buaë tö kë̀ ì tö se' yepattsa̱ Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë e' ulà a̱. Duewa̱, se̱ne,
ie' biyöchökwakpa, íyi wökir kë̀ wërta̱'wa̱, ì tköke se' ta̱ i̱'ñe ta̱, ì tkò̈mi se' ta̱ aishkuö ta̱,
ì skà tso' diché ta̱', 39 ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, ì ko̱s tso' ká̱ diöshe̱t, ekkë ko̱s ena ì skà yö'a̱titö, e'
ko̱s kë̀ a̱ se' yërpattsa̱ ie' é̱na se' dalër tai̱ë e' ulà a̱. Ie' é̱na se' dalër tai̱ë, e' kkachéitö se'
a̱ Skëkëpa Cristo Jesús e' wa.

9

Skëköl tö Israel aleripa shu̱kitbak ie' ala'rie

1 Ì cheke ye' tö a' a̱ e' dör moki̱ë. Ye' dör Cristo icha, kë̀ ye' ka̱chò̈. Ñies Wiköl Batse'r wa
ye' e̱r tö ye' a̱ icheke tö e' dör moki̱ë. 2-3 Moki̱ ye' chkenewa̱ siarë, tai̱ë ye' e̱riarke ke̱kraë
ye' wák ditséwöpa kue̱ki̱. Ye' wák mú kichatée Skëköl tö yèttsa̱ Cristo ulà a̱ a̱s ie'pa tsa̱tkër
ye' skéie. 4 E'pa dör Israel aleripa. Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö ie'pa tse̱'tkö ie' ala'rie. Ie'pa a̱ ie'
tö ilo tai̱ë e' kkayë'. Ie' ena ie'pa ttè me' ñì a̱ tsa̱ki̱ë ñies ittè dalöiëno e' me'itö ie'pa a̱.
We̱s íyi wakanewè̱ ie' dalöioie e' wa ie'pa wöblao̱'itö. Ñies ie' kablë' ie'pa a̱ e̱r buaë chök.
5 Ie'pa dör sa' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë dalöiërta̱' tai̱ë, e'pa aleripa. Ñies wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e' ku̱ne' ie'pa ditséwö wa, e' dör Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱ ki̱karkeka̱ ke̱kraë e'.
Es e' idir.

6 Kë̀ ye' ku̱' ichök tö Skëköl kablë' e̱r buaë chök ie'pa a̱ e' kë̀ wà bak. E' kë̀ dör es. E' dör
tö kë̀ ie'pa se̱raa̱ dör Israel aleripa chökle Skëköl a̱. 7 Ñies Abraham aleripa, e'pa kibiiepa
kë̀ dör ie' aleripa chökle Skëköl a̱. Skëköl tö iyë' ie' a̱: “Be' aleripa chökle, e'pa döraë
Isaac wa.”* 8 E' wà kiane chè tö kë̀ yi dör Skëköl ala'r s'ditséwö wa. E' skéie wé̱pa tö ì u̱k
Skëköl kablë' e' klö'wé̱ we̱s Abraham tö iklö'wé̱ es, esepa è̈ dör Abraham aleripa chökle
Skëköl a̱. 9 Skëköl kablë' ie' a̱ ttè i' wa: “Ka̱wö ikkë ta̱ duas iëk ye' dörane ta̱ be' alaköl
Sara alà ta̱'tke.”† E' klö'wé̱ Abraham tö.

* 8:36 Salmo 44.22 * 9:7 Génesis 21.12 † 9:9 Génesis 18.10,14

10 Erë kȅ dör e' ȅ. Sara alà ku̱ne' ñe' dör sa' yḗ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Isaac e'. Ie' alà ka'ka̱
itayë Rebeca ta̱ e'pa dör klȍ wakpa wëm. 11-13 Erë ka̱m ie'pa ku̱r, ka̱m ie'pa tö ì buaë ù̱ ö ì
sulu wamblȍ, e' yöki̱ Skëköl tö iyë' Rebeca a̱: “Ikibi ḗk döraë itsirla kanè mésoie.”‡ E' dör
we̱s iskà tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' ki̱ ie' tö ichè: “Jacob dalëne ye' é̱na, erë Esaú
watéttsa̱yö.”§ Es ia̱te̱tke tö wé̱ne shu̱shtak ie' wák é̱na, ese shu̱shtéitö a̱s iwà döttsa̱ we̱s
ie' ki̱ ikiane es. Kȅ dör ì wé̱sö ese kue̱ki̱.
14 Es idir, e' ta̱ ¿sö ichèmi tö Skëköl kȅ dör yësyësë? Au, kȅ idör es. 15 Ie' tö iyë' Moisés
a̱: “Wé̱ a̱ ye' e̱r buaë chak, ese a̱ ye' e̱r buaë chöraë. Ñies wé̱ sua̱k ye' é̱na e̱r sia̱rë wa, ese
sue̱rayö e̱r sia̱rë wa.”* 16 E' kue̱ki̱ ie' kȅ e̱r buaë chȍ se' a̱, se' ki̱ ikiane ö ì we̱kesö e' kue̱ki̱.
Erë wé̱pa sue̱ke ie' tö e̱r sia̱rë wa, esepa a̱ ie' e̱r buaë chöraë. 17 E' dör we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' ki̱ Skëköl tö iché Egipto blú a̱: “Ye' tö be' tkéka̱ ká̱ i' blúie, e' wà
ta̱' ye' wa̱. E' dör ye' diché kkachoie be' wa a̱s yi dör ye' e' tté pakar ká̱ wa'ñe.”† 18 Es yi
sua̱k Skëköl é̱na e̱r sia̱rë wa, ese sue̱raëitö e̱r sia̱rë wa. Ñies yi e̱r darë'wa̱kwa̱ ie' é̱na, ese
e̱r darë'we̱rawa̱ ie' tö.
19 Erë isalema a' we̱le tö ye' a̱ ichèmi: “Moki̱ tö ì kiane wè̱ Skëköl ki̱ ese kȅ wöklönuk yi
a̱ ¿we̱s ie' tö se' chakèmi se' nuì̱ ki̱?” 20 Erë ye' iiu̱tèmi: A wëm ¿i̱ma be' e̱rbikȍ be' dör yi,
e' tö Skëköl iu̱tè e̱r sulu wa? Ska̱u̱ kȅ tö ichepa iyuökwak a̱: “¿Ì kue̱ki̱ be' tö ye' yué i' es?”
21 Ska̱u̱ yuökwak e' a̱ iyörmi we̱s ie' é̱na iyuak es. Ska̱u̱chka e' ȅ yörmi ska̱u̱ bua'buaie ena
ska̱u̱ ëseie ñies.
22 Es ñies Skëköl tö iwè̱mi we̱s ie' ki̱ ikiane es. Ie' é̱na ie' kësik ena ie' diché kkachak ì
sulu wamblökwakpa wömeulettsa̱ weinuk esepa e̱wè̱wa wa, e' ta̱ e' wè̱mi ie' tö. Erë e'pa
ko̱s dalë'ttsekeia̱ ie' tö bȅrë e̱naë 23 a̱s ie' olo tai̱ë shu̱te̱ë e' kkachȍitö se' shu̱kitbakitö e'pa
a̱. Ká̱ ia̱ia̱ë ie' tö se' shu̱kitbak suè̱ e̱r sia̱rë wa ñies se' klöo̱'bakitö a̱s se' dȍ ie' ska' olo ta̱'
tai̱ë ie' ta̱ ñita̱. 24 Es judiowak ena pë' kȅ dör judiowak, e'pa shu̱a̱ ie' tö se' klöo̱'bak ie'
wák a̱. 25 E' dör we̱s Oseas tö ikit iyëkkuö ki̱ es. E' ki̱ Skëköl tö ichè:
“Wé̱pa kȅ dör ye' icha, esepa kieraëyö ye' icha.
Wé̱pa kȅ dalër ye' é̱na, esepa a̱ icheraëyö: ‘ye' é̱na a' dalër.’‡
26 Ñies ká̱ wé̱ ki̱ ye' tö iyë': ‘a' kȅ dör ye' icha’
ká̱ e' ȅ ki̱ ye' icherane: ‘Ye' dör Skëköl chṓk e' ala'r a' dör.’ ”§
27-28 Isaías tö Israel aleripa yë' i' es:
“Ká̱ wa'ñe wé̱pa wömeulettsa̱ kichatënuk
e' wakanewe̱raë Skëköl tö bet kȅ wötkënuk yës.
E' kue̱ki̱ erḗ Israel aleripa dör tai̱ë we̱s dayë tsé̱wö es,
erë ie'pa we̱lepa ȅ tsa̱tkërdaë, kȅ dör tai̱ë.”*
29 E' dör we̱s Isaías tö iyë' es. Ie' iché:
“Skëköl diché ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱, e' kȅ tö se' aleripa múpaa̱t,
e̱'ma se' e̱newa se̱raa̱ we̱s Sodoma ena Gomorra wakpa e̱newa es.”†

Jesús tté buaë e' dör Israel aleripa a̱ ñies

30 Es sö isué̱ tö pë' kȅ dör Israel aleripa, kȅ ku̱' se̱ne yësyësë e' yulök, esepa klö'wé̱
Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es ie'pa e̱rblé Jesús mik e' wa. 31 E' skéie Israel aleripa ki̱
ikiane tö Skëköl tö ie'pa klö'wè̱ we̱s pë' buaë yësyësë es ttè dalöiëno e' dalöiè wa, erë e'
kȅ ska' ie'pa ulà dë'. 32 ¿Ì kue̱ki̱ e' kȅ dë' ie'pa ulà a̱? Ie'pa kȅ e̱rblëne Jesús mik e' kue̱ki̱.
Ie'pa e̱rblé ì buaë we̱kerakitö e' mik. E' kue̱ki̱ ie'pa tëne Jesús mik we̱s s'klastkër ák mik
es. 33 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Ye' ttȍ ttsṓ. Ák tkë'a̱työ et Sión,
e' mik pë' klastkërdaë, ák e' tö ie'pa eröraë i̱ski̱.

‡ 9:11-13 Génesis 25.23 § 9:11-13 Malaquías 1.2-3 * 9:15 Éxodo 33.19 † 9:17 Éxodo 9.16 ‡ 9:25 Oseas 2.23 § 9:26 Oseas 1.10 * 9:27-28 Isaías 10.22-23 † 9:29 Isaías 1.9

Erë wé̱pa e̱rblé ák e' mik, esepa kȅ e̱riarpa.”‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè. Ák e' tö Jesús chè.

10

1 A yamipa, Israel aleripa mú tsa̱tkër e' kkechekeyö tai̱ë ye' e̱r a̱, e' kiekeyö Skëköl a̱.
2 Ye' ichè tö moki̱ ie'pa kaneblak darërëë Skëköl a̱. Erë ie' ttè moki̱ë e' wà kȅ a̱ne ie'pa
é̱na buaë. 3 Ie'pa kȅ é̱na ia̱ne tö ie' tö s'klö'we̱ke we̱s pë' buaë yësyësë es s'e̱rblé Jesús mik
e' wa. Ttè e' watéttsa̱ ie'pa tö. Ie'pa a̱ta̱k buaë yësyësë ie' wöa̱ ie'pa se̱rke es e' wa. 4 Erë
Moisés ttè dalöiëno e' wà dör Cristo kkachè. E' kue̱ki̱ mik ie' de, eta̱ ttè e' wà de. E' kue̱ki̱
wé̱pa e̱rblé ie' mik esepa ulitane klö'we̱raë Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es.
5 Se' wër yësyësë Skëköl wa se̱ne yësyësë wa, e' yë' Moisés tö i' es: “Yi tö ttè dalöiëno
e' dalöié yësyësë se̱raa̱, ese se̱r michoë ttè e' wa.”* 6 Erë se' wër yësyësë Skëköl wa se'
e̱rblé Jesús mik, e' yë' Moisés tö i' es: “Kȅ a' tö ibikeitsar tö ¿yi mi'mi ká̱ jaì a̱?” —E' dör
we̱s se' mú mi' Cristo yulök a̱s ibitu̱ne ká̱ i' ki̱.— 7 “Ñies ¿yi mi'mi ká̱ dià ka̱ska'?” —E' dör
we̱s se' mú mi' Cristo yulök a̱s ishke̱rka̱ne s'duulewa̱ tso' esepa shu̱a.— 8 Erë ttè e' tö ichè:
“Ttè buaë e' tso' tsi̱net se' ska' ena se' kkȍ a̱ ena se' e̱r a̱.”† Ttè buaë e' dör a̱s a' e̱rblȍ
Jesús mik, e' tté pakeke sa' tö. 9-10 Se' e̱r a̱ ttè e' klö'wé̱sö a̱s Skëköl tö se' klö'ȕ̱ we̱s pë'
buaë yësyësë es. Ñies s'wák kkȍ wa ichésö tö Jesús dör Skëkëpa eköl ȅ e' a̱s se' tsa̱tkër. E'
kue̱ki̱ iché a' tö a' wák kkȍ wa tö Jesús dör Skëkëpa eköl ȅ e', ñies iklö'wé̱ a' tö a' e̱r a̱ tö
Skëköl tö ishke̱o̱'ka̱ne, e' ta̱ a' tsa̱tkërdaë.
11 Skëköl yëkkuö tö ichè: “Yi e̱rblé ie' mik esepa kȅ e̱riarpa.”‡ 12 Skëkëpa ñe' ȅ dör
sulitane Këköl. Judiowak ena wé̱pa kȅ dör judiowak, esepa ko̱s Këköl ie' dör. E' kue̱ki̱
ie'pa dör ñikkëë ie' wöa̱. Wé̱pa kköchöke ie' a̱ a̱s ie'pa tsa̱tkȍitö, esepa a̱ ie' e̱r buaë chȍ
tai̱ë. 13 E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè: “Yi ko̱s tö e̱' tsa̱tkè kié Skëköl a̱,
esepa ulitane tsa̱tkërdaë.”§ 14 Erë kȅ s'e̱rblëne ie' mik, e' ta̱ ¿we̱s s'kköchȍmi ie' a̱? Ñies
kȅ s'wa̱ ie' tté ttsëule, e' ta̱ ¿we̱s s'e̱rblȍmi ie' mik? Ñies kȅ yi wa̱ ie' tté pakane sia̱, e' ta̱
¿we̱s ittsèmisö? 15 Ñies ie' tté pakökwakpa kȅ patkëne yi wa̱, e' ta̱ ¿we̱s e'pa dȍmi ie' tté
pakök sia̱? E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè: “Wé̱pa wa̱ ttè buaë datse̱ sia̱,
esepa de e' dör buaë shu̱te̱.”*
16 Erë kȅ sulitane wa̱ ttè buaë e' klöne. Es Isaías tö iyë'bak: “A Skëköl, ttè paka' sa' tö
wësua kȅ yi wa̱ e' klöne.”† 17 Es sö isuȅ̱ tö se' e̱rblé Skëköl mik, e' datse̱ ie' tté ttsésö, e'
wa. Ttè e' dör Cristo tté.
18 Erë ye' ichakè: ¿A' ichè, kȅ iwa̱rak ttè e' ttsëule? Erë ye' e̱' iu̱tȍne tő, ie'pa wa̱ ittsëule
je'. E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es wé̱ ichèitö:
“Skëköl ttè pakökwakpa, e'pa tka ká̱ wa'ñe,
Ttè i' de dȍ wé̱ ká̱ i' e̱rkerö ee̱.”‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
19 Ye' iskà chakène: ¿A' ichè Israel aleripa ka̱m é̱na iwà a̱r? E' iu̱të' Moisés tö mik ie' tö
iyë' ie'pa a̱ tö Skëköl tö iyë' i' es:
“Ye' tö a' keraë sibinukka̱ pë' kȅ dör ì, esepa wa.
Ye' tö a' keraë ulunukka̱ pë' kȅ é̱na ì a̱ne, esepa ki̱.”§
20 E' ukuöki̱ ta̱ Isaías diché dë'ka̱ ichök tö Skëköl tö pë' kȅ dör Israel aleripa esepa yë'
i' es:
“Wé̱pa kȅ ku̱' ye' payulök, esepa tö ye' kué̱.
Wé̱pa kȅ ku̱' ye' chakök, esepa a̱ ye' e̱' kkaché.”*
21 Ñies Isaías tö iskà yë' tö Skëköl tö Israel aleripa yë' i' es:
“Ie'pa tö ye' ttȍ dalöse̱wé̱wa̱ ñippöke ye' ta̱,

‡ 9:33 Isaías 8.14; 28.16 * 10:5 Levítico 18.5 † 10:8 Deuteronomio 30.14 ‡ 10:11 Isaías 28.16 § 10:13 Joel 2.32 * 10:15 Isaías 52.7 † 10:16 Isaías 53.1 ‡ 10:18 Salmo 19.4 § 10:19 Deuteronomio 32.21 * 10:20 Isaías 65.1

esepa a̱ ke̱kraë ye' tö iki̱mè watkè.”†
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.

11

Skëköl e̱r buaë chöraë Israel aleripa a̱

1 I' ta̱ ye' ichakè: ¿A' ichè, Israel aleripa watéttsa̱ Skëköl tö se̱raa̱? Au, kȅ idör es. Ye'
wák dör Israel aleri eköl. Ye' dör Abraham aleri eköl Benjamín ditséwö wa. 2 Kuaë Skëköl
tö Israel aleripa shu̱kitbak iwák ichaie. Kȅ ie'pa watëulettsa̱ ie' wa̱. Elías tté tso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ Israel aleripa kkatë'ka̱itö Skëköl a̱, ¿e' kȅ jche̱r a' wa̱? Ie' iché Skëköl
a̱: 3 “A Skëköl, ie'pa tö be' ttekölpa male̱pa ko̱s ttélur. Ñies ka̱' tso' íyi moka̱ be' a̱, e' ko̱s
tkéttsa̱rakitö. Ye' ȅ a̱té̱at ttsë'ka erë ye' ttakwa̱ ie'pa é̱na ñies.”* 4 Erë Skëköl tö ie' iu̱té:
“Wëpa döka̱ mil kuryök (7.000) e'pa kȅ e̱' tkëulewa̱ kuchë ki̱ Baal dalöioie ekkëpa tso'ia̱
ye' wa̱.”† 5 Es ñies i̱'ñe ta̱ Israel aleripa tso' tai̱ë, erë e' shu̱a̱ wé̱pa a̱ Skëköl e̱r buaë yë' ta̱
ishu̱kititö, esepa kȅ dör tai̱ë. 6 Ie'pa shu̱kititö ie' e̱r buaë ché ie'pa a̱ e' kue̱ki̱, e' ta̱ e' wà
kiane chè tö e' kȅ dör ì buaë wé̱ ie'pa tö e' kue̱ki̱. Ichő̱pa es, e̱'ma kȅ ie' e̱r bua' yëne.
7 E' kue̱ki̱ sö isué̱ tö Israel aleripa bak tsa̱tkè yulök, e' kȅ dë' ie'pa ulitane ulà a̱. Erë ie'pa
we̱lepa shu̱kit Skëköl tö, e'pa ulà a̱ ide, erë imale̱pa e̱r darërulune. 8 E' dör we̱s Skëköl
yëkkuö tö ichè es. E' ichè: “Skëköl tö ie'pa ké e̱r chöu̱kwa ie' ska'. E' dör we̱s ie'pa wöbla
ta̱', erë kȅ iwawër es. E' dör we̱s ie'pa kuköña ta̱' erë kȅ iwattsër. Dȍ i̱'ñe ta̱ ie'pa dör es.”‡
9 Es ñies David tö ie'pa yë' i' es:
“Mik ie'pa tso' ka̱wö tkö'u̱k kaneë, eta̱ a̱s ee̱ ibolökpa tö iklö'ù̱wa̱ kësik wa
a̱s ie'pa klastkër ta̱ iweirdak.
10 Iwöbla mú kȅ wawëria̱.
Itsi̱wö mú körwa̱ dalì e̱kke̱ë diki̱a̱ ke̱kraë.”§

Pë' kȅ dör Israel aleripa esepa tsa̱tkërdaë

11 I' ta̱ ye' ichakè: A' ichè Israel aleripa tö Jesús watë'ttsa̱ ¿e' wà kiane chè tö ie'pa
kȅ tsa̱tkërpa? Au, e' kȅ dör es. E' skéie ì sulu wamblé ie'pa tö ñe' batamik pë' male̱pa
tsa̱tkërmi. E' tka es a̱s ie'pa sibirka̱ pë' male̱pa ki̱ ta̱ ie̱rkirdak e̱rblök Jesús mik. 12 Ì sulu
wamblë' ie'pa tö, e' batamik pë' male̱pa a̱ Skëköl e̱r buaë ché tai̱ë ká̱ wa'ñe. E' yita̱ buaë
sulitane a̱ ie' e̱r buaë kí̱ chöraë tai̱ë shu̱te̱ mik judiowak tai̱ë e̱rblé Jesús mik eta̱.
13 Erë a' kȅ dör judiowak, esepa a̱ ye' tö ilè cheke. Skëköl tö ye' a̱ kanè i' me' Jesús
ttekölie pë' kȅ dör judiowak esepa a̱ ttè pakök. Kanè e' dalër tai̱ë ye' é̱na. 14 Isalema
kanè e' wa ye' tö ye' wák ditséwöpa we̱lepa mú ukyëwȇka̱ ta̱ ie'pa ñies e̱rblȍmi Jesús
mik a̱s itsa̱tkër. 15 Ie'pa watéttsa̱ Skëköl tö e' batamik ie' ena ká̱ wa'ñe wakpa male̱pa e̱r
buarmine ñì ki̱. E' yita̱ mik ie' tö ie'pa skà kiéwa̱ne buaë, eta̱ e' dör buaë shu̱te̱. E' dör
buaë we̱s s'duulewa̱ e' shke̱neka̱ne es. 16 Harinachka tsá̱ meule Skëköl a̱* e' dör batse'r,
e' ta̱ iëyök dör batse'r ñies. Ñies kal wikicha dör batse'r, e' ta̱ kal e' ko̱s dör batse'r ñies.
Es judiowak yé̱pa tsá̱ dör Skëköl icha, e' kue̱ki̱ ileripa dör ie' icha ñies.
17 Skëköl tö judiowak watéttsa̱, e' dör we̱s kal uru kiè olivo e' ulà tée es. Pë' kȅ dör
judiowak esepa dör we̱s olivo klȍ kañiru ulà tkéwa̱ olivo uru ulà tëule ese skéie es. E'
batamik i̱'ñe ta̱ a' se̱rke buaë olivo klȍ uru e' wì mik. 18 E' kue̱ki̱ olivo uru ulà tëule, e' kȅ
ki̱ a' e̱' ttsökka̱. Erë a' e̱' ttsakka̱, e' ta̱ a' é̱na ia̱nú tö ulà se̱rke iwí mik; iwì kȅ se̱rku̱' iulà
mik.
19 Isalema a' ichèmi: “E' yëne erë iulà uru tërolone a̱s sa' tkërwa̱ne iskéie.” 20 E' yëne
erë ie'pa tërolone ie'pa kȅ e̱rblëne Jesús mik e' kue̱ki̱. Erë a' e̱rblé Jesús mik, e' ȅ kue̱ki̱

† 10:21 Isaías 65.2 * 11:3 1 Reyes 19.10,14 † 11:4 1 Reyes 19.18 ‡ 11:8 Deuteronomio 29.4; Isaías 29.10
§ 11:10 Salmo 69.22-23 * 11:16 Harinachka tsá̱ meule Skëköl a̱: Pablo tso' ichök tö judiowak dör we̱s harinachka
es. Harinachka tsá̱ e' dör we̱s judiowak yé̱pa tsá̱ Abraham ena Isaac ena Jacob es. Harinachka iëyök e' dör we̱s ileripa
datse̱ itöki̱ es.

a' tkëulewa̱ olivo klȍ uru mik. E' kue̱ki̱ kȅ a' e̱' ttsökka̱. Warma a' ka̱wöta̱ Skëköl dalöiök.
21 Ie' kȅ wa̱ kal chő́k e' ulà mene̱at, e' yita̱ kȅ ie' tö a' mepa̱at. 22 A' é̱na ia̱nú tö we̱s
Skëköl dör. Ie' e̱r buaë chȍmi se' a̱, erë ñies ie' a̱ s'kichatërmi. Wé̱pa a̱nemi ì sulu a̱, esepa
kichaterattsa̱itö. Erë ie' e̱r buaë ché a' a̱. A' e̱rblökeia̱ ie' mik, e̱'ma buaë idir. Erë a' kȅ
se̱rku̱'ia̱ es, e' ta̱ a' tërdattsa̱ ñies. 23 Judiowak kȅ e̱rblëne Jesús mik. Erë e' kȅ wamblèia̱
ie'pa tö ta̱ ie̱rblé imik, e' ta̱ Skëköl wa̱ diché tso' ie'pa tkowa̱ne iwákpa kéli mik, e' kue̱ki̱
itkërdawa̱rak. 24 E' wà dör i' es: a' kȅ dör judiowak, e'pa dör we̱s olivo kañiru ulà tëule
tkëulewa̱ olivo uru mik es. Erḗ e' kȅ we̱ta̱'sö es, erë es Skëköl tö iwé̱ a' a̱. E' yita̱ buaë
judiowak dör we̱s ulà chő́k es, esepa tkërwa̱mine buaë iwákpa kéli mik.

Israel aleripa tsa̱tkërdaë tai̱ë

25-26 A yamipa, ke̱net ta̱ ttè tso' blëule, ese chekeyö a' a̱. Ye' ki̱ ikiane tö ttè e' jche̱rwa̱ a'
wa̱ a̱s a' kȅ e̱' ttsȍka̱ tö a' wa̱ íyi jche̱r Israel aleripa tsa̱ta̱. Ttè blëule e' dör i': i̱'ñe ta̱ Israel
aleripa kibiiepa e̱r darërulune dȍ mik pë' male̱pa shu̱kitbak Skëköl tö e' ko̱s tsa̱tkëne eta̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ko̱s tsa̱tkërdaë we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
“S'tsa̱tkökwak datse̱ Sión,
e' tö se̱ne sulu ko̱s yerattsa̱ Jacob aleripa shu̱a̱.
27 Ttè e' meraëyö ie'pa a̱
mik ie'pa nuì̱ olo'yéyö ie'pa ki̱ eta̱.”†
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
28-29 Mik Skëköl tö s'shu̱shté e̱r buaë choie sia̱, eta̱ e' kȅ mane'we̱paitö. Israel aleripa tö
Jesús tté buaë watéttsa̱, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ie'pa dör Skëköl bolökpa. Erë ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa yḗpa
bak e'pa shu̱kititö e̱r buaë choie ie'pa a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa aleripa dalërkeia̱ ie' é̱na. E' tka es
ie'pa ta̱ a̱s a' tsa̱tkër. 30-32 Sulitane tö ie' ttè dalöse̱wé̱wa̱, e' nuí̱ ulà a̱ se' tso' klöulewa̱. E'
me'a̱tbakitö es a̱s ie' a̱ sulitane su̱r e̱r sia̱rë wa ñikkëë. E' kue̱ki̱ ke̱net a' tö ie' dalöse̱wé̱wa̱,
erë i̱'ñe ta̱ a' suéitö e̱r sia̱rë wa, ie'pa tö ie' dalöse̱wé̱wa̱ e' kue̱ki̱. Es ñies i̱'ñe ta̱ ie'pa tö
ie' dalöse̱we̱kewa̱, erë e' dör a̱s a' sa̱ùitö e̱r sia̱rë wa, ñies a̱s ie'pa sa̱ù̱neitö e̱r sia̱rë wa.
33 Skëköl e̱r buaë ché tai̱ë shu̱te̱ se' a̱. Ie' wa̱ íyi ulitane jche̱r buaë sulitane tsa̱ta̱. Ie'
ka̱bikeitsȍ tai̱ë iski̱ë. Ì bikeitseke ie' tö ese kȅ wà pakanuk yi a̱. Ì we̱keitö ese kȅ a̱nuk yi
é̱na. 34-36 Ì ko̱s e' wì dör ie'. Ì ko̱s tso' ie' batamik. Ì ko̱s tso' ie' wák a̱. E' kue̱ki̱ Skëköl
yëkkuö tö ichè:
“Skëköl e̱rbikȍ e' kȅ jche̱r yi wa̱.
Kȅ yi a̱ ie' pautu̱k.
Kȅ yi a̱ ì menuk ie' a̱ ke̱weie
a̱s ie' tö iské mùne ia̱.”
¡Skëköl ki̱kökа̱sö ke̱kraë! ¡Es e' idir!

12

We̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl ala'rie

1 A yamipa, Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ye' kköchȍ a' a̱ tö a' e̱' múttsa̱ eköl eköl
ie' a̱ ke̱kraë we̱s ì batse'r meule ie' a̱ wër buaë ie' wa es. Es se' tö ie' dalöiè e' wakanewè̱mi
moki̱ë. 2 Kȅ a' se̱nukia̱ we̱s wé̱pa kȅ tö ie' dalöiè esepa se̱r es. E' skéie a' e̱rbikè mane'ú̱ttsa̱
pa̱'a̱li̱ ta̱ e' wa a' se̱rmi buaë yësyësë. Es ì kiane ie' ki̱ ese jche̱rmi buaë a' wa̱ wawè̱. E' wà
dör ì dör buaë, ì wër buaë ie' wa ena ì dör yësyësë ese.
3 Ie' e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö kanè me' ye' a̱ Jesús ttekölie. E' wa ye' tö a' ko̱s
a̱ ichè tö kȅ a' e̱' bikeitsökka̱ tkȍka̱ ko̱s s'ké e̱' bikeitsök e' tsa̱ta̱. E' skéie se' e̱' bikeitsȍ
yësyësë ko̱s Skëköl tö imé se' a̱ e̱rbloie ie' mik ekkë. 4 E' dör we̱s se' dör es. Se' wöbla ta̱',
ulà ta̱' ena s'yese skà tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë e' ko̱s wöiëulewa̱ ñita̱ s'wák eköl ȅ a̱. 5 E'

† 11:27 Isaías 59.20-21; 27.9

sù̱ se' e̱rblöke Cristo mik esepa dör tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë se' ko̱s dör we̱s wák eköl ȅ es,
se' ko̱s batsulewa̱ ie' mik e' wa.
[6] Es Skëköl tö imé se' a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ñì ki̱moie we̱s ie' ki̱ ikiane es. E' kue̱ki̱ wé̱pa a̱
iméitö ttoie ittekölie, esepa ttő es, ie'pa e̱rblȍ Skëköl mik e' wa. [7] Wé̱pa a̱ imé Skëköl tö
s'ki̱moie, esepa tö s'ki̱mú. Wé̱pa a̱ iméitö s'wöbla'wo̱ie Skëköl ttè wa, esepa s'wöbla'ú̱.
[8] Wé̱pa a̱ imène s'e̱r diché ioie, esepa tö s'e̱r diché iő. Wé̱pa a̱ imène íyi kakmoie, esepa
ikakmú e̱r bua' wa kȅ dör ì skéie. Wé̱pa a̱ imène s'wëttso̱ie, esepa s'wëttsú̱ kaneë. Wé̱pa
a̱ imène s'male̱pa suo̱ie e̱r sia̱rë wa, esepa tö iwà ú̱ ttsë'ne buaë wa.

Jesús mik e̱rblökwakpa ñì dalër

[9] A' ñì dalëritső e̱r moki̱ wa. Se̱ne sulu ko̱s e' watőttsa̱. E' skéie se̱ne yësyësë ko̱s e' a̱ a'
se̱nú ke̱kraë. [10] A' ñì dalëritső we̱s ñì ëlpa ñì dalër es. A' ñì dalöiő tai̱ë.
[11] Ì ko̱s we̱ke a' tö, e' ú̱ kaneë. Kȅ a' bikënuk. Skëköl kanè ú̱ ttsë'ne buaë meke iWiköl
tö se' a̱ e' wa.
[12] Ì buaë panekesö, e' kue̱ki̱ a' se̱nú ttsë'ne bua' wa. A' weirke e' dalë'ttső e̱r bua' wa.
A' ttő S'yế ta̱ ke̱kraë.
[13] S'batse'rpa male̱pa weirke ki̱ ilè kiane, esepa ki̱mú. Yi de a' pakök, ese kiőwa̱ e̱r bua'
wa.
[14] Wé̱pa tö a' we'ikeke Jesús tté kue̱ki̱, kȅ esepa ki̱ alibchök, e' skéie e̱r buaë chő ia̱rak.
[15] Wé̱pa ttsë'rke buaë, esepa ta̱ a' ttsë'nú buaë. Wé̱pa iu̱ke, esepa ta̱ a' iú̱.
[16] A' se̱nú bȅrë ñita̱. Kȅ a' e̱' ttsökka̱ s'male̱pa tsa̱ta̱. E' skéie a' e̱' batső se' ësepala ta̱
buaë. Kȅ a' e̱' bikeitsökka̱ tö a' wa̱ íyi jche̱r tai̱ë.
[17] Yi tö ì sulu wamblé a' ki̱, e' ta̱ kȅ iské wamblarne. Ì ko̱s dör buaë yësyësë sulitane a̱
ese ú̱. [18] A' se̱nú bȅrë sulitane ta̱ ko̱s a' dirmi ekkë. [19] A yamipa dalër ye' é̱na, kȅ ì sulu ské
wamblarne yi ki̱. E' skéie imúa̱t Skëköl kësik ulà a̱. Ie' tö ichè iyëkkuö ki̱ i' es: “Ye' ȅ wöki̱
iské wërke wè̱. Yi tö ì sulu wamblé, e' ské we̱rayö iki̱.”* [20] Ñies ichè: “A' bolökpa dué bli
wa̱, e' ta̱ itiő. Ie' e̱r sine, e' ta̱ di' mú ia̱ yè. A' iwé̱ es, e' ta̱ ie'pa jaërdaë.”† [21] Kȅ se̱ne sulu
kar e̱' alökka̱ a' ki̱. E' skéie a' e̱' alőka̱ se̱ne sulu ki̱ se̱ne yësyësë wa.

13

[1] Sulitane ka̱wöta̱ ká̱ wökirpa ttè dalöiök. Skëköl tö ka̱wö me' ie'pa a̱ s'wëttso̱ie.
Itso'rak ko̱s e'pa tkë'ka̱ ie' tö. [2] E' kue̱ki̱ wé̱pa kȅ tö ie'pa dalöiè, esepa ñippöke wé̱pa
tkë'ka̱ ie' tö esepa ta̱. Ese wakpa weirdaë iulà a̱. [3-4] S'wökirpa kȅ tkëneka̱ s'se̱r yësyësë
esepa we'ikök a̱s isuardak. Ie'pa dör Skëköl kanè mésopa a' ki̱moie. Ie'pa tso' s'se̱r suluë
esepa we'ikoie. Esepa je' ka̱wöta̱ suanuk. A' se̱nak kȅ suar ta̱' s'wökirpa yöki̱, e' ta̱ a' se̱nú
yësyësë ta̱ ie'pa tö a' ki̱keraka̱. Erë wé̱pa se̱rke suluë, esepa je' ka̱wöta̱ suanuk. Kȅ ế ichők
ie'pa a̱ ka̱wö mène s'we'ikoie. Ie'pa tso' kaneblök Skëköl a̱ s'se̱r sulu we'ikoie we̱s ka̱wö
menea̱t ie'pa a̱ es.
[5] E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ ie'pa ttè iu̱tök, e' kȅ dör a̱s kȅ itö s'we'ikȍ e' ȅ kue̱ki̱. E' dör tö
se' e̱r tö se' a̱ icheke tö e' dör buaë yësyësë e' kue̱ki̱. [6] E' kue̱ki̱ ñies inuköl pata̱uk ie'pa
tö se' keke ese patue̱kesö. Ie'pa dör Skëköl kanè mésopa kaneblöke ie' a̱ s'wökirpaie. E'
dör ie'pa kanè, e' kue̱ki̱ ie'pa patuè̱ e' dör buaë. [7] E' kue̱ki̱ imusö ie'pa a̱ eköl eköl we̱s
s'ka̱wöta̱ imuk es. Ilè ka̱wöta̱ patuè̱ eta̱ ipata̱ú. Wé̱pa ka̱wöta̱ dalöiè esepa dalöiő.
[8] A' wa̱ nuì̱ tso' ko̱s e' pata̱ú. Erë nuì̱ tso'ia̱ se' ki̱ ke̱kraë, e' dör ñì dalëritsè, e' kȅ
pato̱nuktsa̱ se' a̱. S'male̱pa dalëritsekesö, e' ta̱ e' wa ttè dalöiëno me'a̱t Moisés tö e' wà
ko̱s dalöiésö. [9] Ttè e' tö ichè: “Kȅ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱; kȅ a' ka̱wö ta̱'
s'ttökwa̱, kȅ a' ka̱wö ta̱' akblök; kȅ a' ka̱wö ta̱' o̱'ka íyi kkechök.”* Ttè e' ena imale̱pa ko̱s e'
wöiënewa̱ ttè etkȅ a̱, e' dör i': “A' male̱pa dalëritső we̱s a' wákpa e̱' dalër es.”† [10] S'male̱pa

* 12:19 Deuteronomio 32.35 † 12:20 Proverbios 25.21-22 * 13:9 Éxodo 20.13-17 † 13:9 Levítico 19.18

dalëritsekesö, e' ta̱ kë̀ ì sulu wamblepasö yi ta̱. Es ttè dalöiëno ko̱s e' dalöiekesö moki̱ë
yësyësë.
11 A' se̱nú es. S'tsa̱tkè ké̱wö kí̱ dewa̱tke tsi̱net se' e̱rblë' Jesús mik kuaë e' tsa̱ta̱. E' ké̱wö
a̱ se' tso' i̱'ñe ta̱, e' a̱nú a' é̱na. E' kue̱ki̱ kë̀ a' se̱nukia̱ we̱s s'kapötër nañewe es. 12 Se̱ne
sulu ké̱wö e̱rkewatke ta̱ se' tsa̱tkeke e' ké̱wö dökewa̱tke we̱s ká̱ ñirketke s'ki̱ es. E' kue̱ki̱
kë̀ se' e̱' wamblö̀ia̱ suluë we̱s pë' tso'ia̱ stui a̱ e̱' wamblö̀ es. E' skéie se' se̱nù yësyësë, e'
dör we̱s s'se̱r ká̱ ñí a̱ es. Se' e̱' duö̀se̱r ñippök se̱ne sulu ta̱ we̱s ñippökwakpa es. 13 Se'
se̱nú buaë yësyësë we̱s s'se̱r ká̱ ñí a̱ es. Kë̀ se' kàne e̱' wamblökia̱ bloblopa es. Kë̀ se' kàne
trënuk, e̱' ya'u̱k sulu. Kë̀ se' kàne ñippök. Kë̀ se' kàne ukyënuk s'male̱pa ta̱. 14 E' skéie
a' se̱nú buaë yësyësë we̱s Skëkëpa Jesucristo ki̱ kiane es. Kë̀ a' tö ibikeitsök tö we̱s a' a̱
s'wák dër sulu e' wöpatërmi.

14

Kë̀ a' ñì bikeitsök suluë

1 Wé̱pa e̱rblöke Jesús mik, erë ka̱m ie̱rblö̀ bua'ie, esepa kiö́wa̱ e̱r bua' wa. Ttè bikeitseke
a' tö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ese kë̀ ki̱ a' ñì iu̱tök. 2 A' we̱lepa tö ibikeitseke tö Jesús mik e̱rblökwakpa
a̱ íyi ulitane katarmi. Erë a' we̱lepa skà ka̱m e̱rblö̀ bua'ie Jesús mik, esepa tö iklö'wé̱
tö iyiwak chkà kë̀ katar. 3 Wé̱pa tö íyi ulitane katé, esepa kë̀ kàne wé̱pa kë̀ ikatè esepa
chök iki̱. Ñies wé̱pa kë̀ ikatè, esepa kë̀ kàne wé̱pa tö ikaté esepa chök iki̱, Skëköl tö ie'pa
klöo̱'bak ie' ichaie e' kue̱ki̱. 4 Se' dör Skëkëpa Cristo kanè mésopa. We̱s se' wër ie' wa eköl
eköl, e' wërke ie' wák wöki̱. Ie' a̱ se' ki̱mermi a̱s se' wër buaë ie' wa, e' kue̱ki̱ se' wërdaë
ie' wa buaë. E' kue̱ki̱ ¿we̱s s'yamipa chèmisö suluë?
5 Ñies se' shu̱a̱ we̱lepa tso' tö ibikeitseke tö s'ka̱wöta̱ diwö we̱le batseitsök imale̱pa
tsa̱ta̱. Erë iëltëpa tö ibikeitseke tö diwö ulitane dör ñies è̀me. Se' ka̱wöta̱ wa̱ ijche̱nuk
eköl eköl tö ì klö'wé̱sö e' dör yësyësë. 6 Wé̱pa tö iklö'wé̱ tö s'ka̱wöta̱ diwö we̱le batseitsök
bua'iewa̱, esepa tö batseitseke Skëkëpa Cristo dalöioie. Ñies wé̱pa tö íyi ulitane katé
esepa tö ikateke Skëkëpa Cristo dalöioie ta̱ wëstela chekeitö Skëköl a̱ iki̱. Wé̱pa kë̀ tö
iyiwak chkà katèia̱, esepa tö ilo'yé Skëkëpa Cristo dalöioie ta̱ wëstela chekerakitö Skëköl
a̱ ì ñekerakitö e' ki̱.
7 Se' dör Skëkëpa Cristo icha, e'pa tso' ttsë'ka ö e'pa duowa̱ e' dör ie' dalöioie, kë̀ idör
se' wák dalöioie. 8 Mik se' tso'ia̱ ttsë'ka, eta̱ se' se̱rke ie' a̱. Mik se' duowa̱, eta̱ se' duowa̱
ie' a̱. Se' tso' ttsë'ka ö se' duowa̱, erë se' dör ie' icha. 9 Ie' köte̱wa̱ e' shke̱neka̱ne a̱s ie' dö̀
s'durulune ena s'tso' ttsë'ka e'pa ko̱s Këkölie.
10 Se' ulitane döraë Skëköl tkër s'shu̱lo kulé ki̱ e' wörki̱. E' kue̱ki̱ ¿iók a' ñì chö̀ ö ñì sa̱ù
suluë? 11 Skëköl tö ichè iyëkkuö ki̱ i' es:
“Ye' wák se̱r wa yö ichè:
Sulitane e̱' tulörawa̱ kuchë ki̱ ye' wörki̱.
Sulitane tö ye' ki̱keraka̱.”*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè. 12 Es sö isuè̱ tö we̱s se' se̱rke e' ki̱ Skëköl tö se' chakerane eköl
eköl.
13 E' kue̱ki̱ kë̀ se' kàne ñì chökia̱ suluë. E' skéie a' e̱' tkö́wa̱ darërë ì tö s'yamipa
wöklö'wè̱mi ö ì tö ièmimine se̱ne sulu a̱, ese kë̀ wa̱r. 14 Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö kë̀ chkè wé̱ne
tö s'ia'we̱pa ñáie Skëköl wöa̱. Ye' e̱rblöke Skëkëpa Jesús mik, e' wa ye' iklö'wé̱ yësyësë tö
es idir. Erë wé̱pa tö iklö'wé̱ tö chkè we̱le tö s'ia'wè̱mi ñáie, e' ta̱ es idir esepa a̱. 15 E' kue̱ki̱
a' tö s'yami we̱le sia̱wé̱wa̱ ì kateke a' tö e' batamik, e' ta̱ e' kë̀ dalëritseku̱'ia̱ a' tö. Ñies ie'
skéie Cristo köte̱wa̱, e' kë̀ sulu'wa̱rwa̱ ì kateke a' tö e' batamik. 16-18 Ì blúie Skëköl tso' e'
wà kë̀ dör chkè ena di'yè. E' wà dör se̱ne yësyësë ena se̱ne bè̀rë ena ttsë'ne buaë Wiköl
Batse'r wa. Yi tö Cristo kanè we̱ke es, ese wër buaë Skëköl wa ñies sulitane wa. E' kue̱ki̱
ì tö a' yamipa kèmi a' chök suluë ì dör buaë a' a̱ e' ki̱, ese kë̀ wa̱r.

* 14:11 Isaías 45.23

[19] Es ì ko̱s tö se' ki̱meke se̱nuk bë̀rë ñita̱ ena ñì diché iök Skëköl a̱, ese ù̱sö. [20] Ì buaë
wé̱tke Skëköl tö a' e̱r a̱, e' kë̀ sulu'wa̱rwa̱ chkè ë̀ kue̱ki̱. Moki̱ chkè ena di'yè ko̱s dör batse'r.
Erë sulu idir tö s'yamipa a̱rmine se̱ne sulu a̱ se' ukuömik ì katésö ì yésö ese wa. [21] Buaë
idir tö iyiwak chkà mú kë̀ katèsö ö blo' mú kë̀ yèsö ö ì ko̱s mú kë̀ wè̱sö. Erë kë̀ idör buaë
tö s'yamipa a̱rmine se' ukuömik. [22] I̱ma a' ttè i' bikeitsè e' blő a' e̱r a̱ Skëköl ë̀ a̱. Wé̱pa
tö ì wër buaë ie'pa wa ese wé̱ ta̱ ittsé tö kë̀ iki̱ ì nuí̱ ku̱', ¡ayëcha buaë esepa! [23] Erë yi tö
ì katé ta̱ ibikeitséka̱itö bötböt dö' ye' tso' ì sulu wamblök, e' ta̱ e' nuí̱ tso' iki̱. Ie' kë̀ wa̱
iklöne moki̱ tö buaë idir, e' kue̱ki̱ e' dör suluë ie' a̱. Ì ko̱s wé̱sö e' kë̀ o̱ne se' wa̱ yësyësë
we̱s iklö'wé̱sö es, e' ta̱ e' dör suluë se' a̱.

15

S'ka̱wöta̱ s'male̱pa ki̱muk

[1] Se' wé̱pa e̱rblöke buaë Cristo mik, esepa ké wé̱pa ka̱m e̱rblö̀ buaë tso'ia̱ katötö esepa
sa̱u̱k we̱s se' wák katörwa̱ es. Kë̀ se' kàne ì tö se' wák ttsë'we̱ke buaë ese ë̀ bikeitsök. [2] Se'
ko̱s ké ì tö s'male̱pa ttsë'wè̱mi buaë ese bikeitsök eköl eköl iki̱moie ena idiché ioie buaë
Skëköl a̱. [3] Cristo wák kë̀ wa̱ ì tö ie' ttsë'we̱ke buaë ese ë̀ bikeitse̱. E' skéie ie' ta̱ itka we̱s
Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè: "A Skëköl, wé̱pa tö be' cheke suluë esepa tö ye' cheke
suluë ñies."* [4] Ì ko̱s kite̱ ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl yëkkuö ki̱, e' kite̱ s'wöbla'wo̱ie a̱s se' e̱' tkö̀wa̱
darërëë ena a̱s se' e̱r pablö̀. E' wa ì buaë panekesö e' kë̀ olo'yepasö. [5] Skëköl tö se' ké e̱'
tkökwa̱ darërë ñies se' e̱r pablekeitö. A̱s ie' tö a' ki̱mù se̱nuk bë̀rë ñita̱ we̱s Cristo Jesús
se̱r es. [6] A' se̱rke es, e' ta̱ Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo Yế e' ki̱keraka̱ a' ulitane tö se̱kka̱
ñita̱.
[7] Es a' ñì kiő̱wa̱ e̱r bua' wa we̱s Cristo tö a' ki'wa̱ es a̱s sulitane tö Skëköl ki̱kö̀ka̱. [8] Moki̱
ye' ichè a' a̱ tö Cristo dë'bitu̱ judiowak ki̱muk ikkachoie ie'pa a̱ tö ì u̱k Skëköl kablë' sa'
yế̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱, e' wawé̱itö. [9] Ñies idë'bitu̱ a̱s pë' kë̀ dör judiowak, esepa tö Skëköl
ki̱kö̀ka̱ ie'pa suéitö e̱r sia̱rë wa e' kue̱ki̱. E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es wé̱ ichèitö:
"E' kue̱ki̱ ye' tö be' ki̱keraka̱ pë' kë̀ dör judiowak esepa ulitane shu̱a̱.
Ye' ttsöraë be' ki̱koka̱ie buaë."†
[10] Ñies itso' kitule i' es:
"¡A' kë̀ dör judiowak esepa ttsë'nú buaë wé̱pa dör Skëköl icha esepa ta̱ ñita̱!"‡
[11] Ñies ichéitö:
"¡A pë' kë̀ dör judiowak Skëköl ki̱kő̱ka̱!
¡A ká̱ ulitane wakpa, Skëköl ki̱kő̱ka̱!"§
[12] Ñies Isaías tö ikita̱t iyëkkuö ki̱ i' es:
"Jesé aleri eköl döraë se' shu̱a̱,
e' tkërdaka̱ ká̱ ulitane wakpa wëttso̱ie.
Pë' kë̀ dör judiowak esepa tö ie' ë̀ paneraë e̱' tsa̱tkoie."*
Es itso' kitule.
[13] Ì buaë ko̱s doia̱ se' a̱ e' panekesö krörö̀ë e' wì dör Skëköl. A̱s e' tö ttsë'ne buaë ena
se̱ne bë̀rë mù a' ko̱s e̱rblé ie' mik e'pa a̱. A̱s ie' tö a' ki̱mù iwà kí̱ panuk buaë Wiköl Batse'r
diché batamik.
[14] A yamipa, moki̱ ye' iklö'wé̱ tö a' se̱rke buaë yësyësë. Ñies ye' iklö'wé̱ tö a' wa̱ íyi
jche̱r ta̱ië. A' a̱ ñì pautmi buaë. [15] Erë yëkkuö i' ki̱ ye' e̱r deka̱ a' pattök wösha̱ë ttè wé̱sele
wa a̱s kë̀ a' é̱na ichö̀wa. Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱ e' wa kanè me'itö ye' a̱, e' kue̱ki̱ ye' a̱
ka̱wö ta̱' a' pattoie es. [16] Ye' dör Cristo Jesús kanè méso ie' tté buaë kkayë' Skëköl tö se'
a̱ e' pakoie pë' kë̀ dör judiowak esepa moie Skëköl a̱ batse'o̱ule Wiköl Batse'r wa̱. E' dör
we̱s íyi mè sacerdotepa tö Skëköl dalöioie wër buaë ie' wa es.

* 15:3 Salmo 69.9 † 15:9 2 Samuel 22.50; Salmo 18.49 ‡ 15:10 Deuteronomio 32.43 § 15:11 Salmo 117.1
* 15:12 Isaías 11.10

17 Ye' batsulewa̱ Cristo Jesús mik, e' kue̱ki̱ ye' kaneblöke Skëköl a̱ e' tö ye' ttsë'we̱ke
buaë. 18 Ye' kȅ e̱r dë'ka̱ kabenukka̱ ì kȅ o̱ne Cristo wa̱ ye' wa ese ki̱. Ie' batamik ye' tö pë'
kȅ dör judiowak esepa ulaié Skëköl ttè iu̱tök. E' wé̱ ye' tö ipakè wa ena iwakanewè̱ wa
19 ena Skëköl Wiköl diché wa. Ñies ì kȅ o̱r yi a̱ ese wé̱yö tai̱ë ie'pa wörki̱ ikkachoie tö ì
chéyö e' dör moki̱. Es kanè mène ye' a̱ Cristo tté buaë pakoie e' wawé̱tkeyö ká̱ tso' ko̱s
Jerusalén dȍ Iliria e' shu̱a̱. 20 Ke̱kraë ye' e̱' mukettsa̱ tté buaë e' pakök wé̱ kȅ yi tö Cristo
dalöieta̱' ese ska'. Ye' iwé̱ es a̱s ye' kȅ dör we̱s yi tö u yuéka̱ u chkí tulu'wa̱bak o̱'ka tö ese
ki̱ es. 21 E' skéie ye' é̱na iwa̱k we̱s Skëköl yëkkuö tö iché es, e' tö ichè:
“Wé̱pa a̱ ie' tté kȅ pakaule, esepa a̱ ká̱ a̱rdaë;
Wé̱pa kȅ wa̱ ie' tté ttsëule, esepa é̱na ia̱rdaë.”†

Pablo shkak Roma

22 Ke̱kraë ye' shkak a' weblök, erë kanè i' tö ye' wöklö'we̱ke. 23 Erë i̱'ñe ta̱ ye' kaneo̱ne
ká̱ ikkëpa ki̱. Bànet ye' tö a' kkeyë'mi pakè, 24 e' kue̱ki̱ ye' mú tkȍmi Roma a' pakök mik
ye' mi'ke España eta̱. Erë́ ye' kȅ a̱ ka̱wö ku̱nuk tai̱ë a' ska' se̱nuk, erë ye' ttsë'rmi buaë.
E' ukuöki̱ ta̱ a' mú ye' ki̱mè a̱s ye' dȍ España. 25 Erë i̱'ñe ta̱ ye' mitke Jerusalén s'batse'r
male̱pa se̱rke ee̱ e'pa ki̱muk. 26 E' dör tö s'yamipa se̱rke Macedonia ena Acaya e'pa tö
inuköl kitbak iwákpa e̱r wa patkèmi s'batse'rpa dör sia̱rë tso' Jerusalén e'pa ki̱moie. 27 E'
wé̱ ie'pa tö iwákpa e̱r wa, erë moki̱ ie'pa ki̱ inuí̱ tso'. E' kue̱ki̱ buaë idir tö ie'pa tö judiowak
ki̱mè. E' dör tö ì buaë de judiowak ulà a̱ Cristo wa, e' de ie'pa ulà a̱ ñies judiowak wa. E'
kue̱ki̱ buaë idir tö ì tso' ie'pa wa̱ e' kakmè s'yamipa dör judiowak esepa a̱. 28 Es mik ye' tö
inuköl kitule ko̱s ie'pa a̱ e' mé ie'pa ulà a̱, eta̱ ye' mía̱ España e' tkökemi a' pakök. 29 Ye'
wa̱ ijche̱r tö mik ye' demi a' ska', eta̱ se' ñì e̱r diché iöraë buaë Cristo e̱r buaë chȍ sia̱ e'
ko̱s wa.
30 A yamipa, Skëkëpa Jesucristo ttȍ wa, ñies se' ñì dalëritsöke Skëköl Wiköl wa, e' wa
ye' kköchȍ a' a̱ tö a' e̱' chő darërë ye' ta̱ ñita̱ kanè mène ye' a̱ e' wà u̱k. E' wè̱mi a' tö, a'
tö Skëköl a̱ ikiè ye' ki̱ e' wa. 31 Ikiő ie' a̱ a̱s ie' tö ye' tsa̱tkȍ Judea wakpa kȅ tö Jesús tté
iu̱tè esepa yöki̱. Ñies ikiő ie' a̱ tö ì ko̱s mi'ke ye' wa̱ s'batse'rpa tso' Jerusalén e'pa ki̱moie
a̱s ie'pa tö e' tsȕ̱ e̱r bua' wa. 32 Es ikiő ie' a̱ a̱s ye' dȍmi a' ska' ttsë'ne buaë wa e̱nuk a'
pakekeyö e' dalewa, es ie' ki̱ ikiane e̱'ma. 33 Ie' dör se̱ne bȅrë mukwak a̱s e' tö a' wapiöȕ̱.
Es e' idir.

16

Roma wakpa shke̱'wé̱mi Pablo tö

1 Tayë eköl kiè Febe dör s'yami, e' tté chekeyö a' a̱. Ie' dör Skëkëpa Jesús icha erule
tso' Cencreas e' ki̱mukwak eköl. 2 Ie' kiő̱wa̱ buaë Skëkëpa Jesús ttȍ wa we̱s s'batse'rpa ñì
kiȍ̱wa̱ es. Ie' tö s'yamipa tai̱ë e'pa ki̱mé, ñies ye' wák ki̱méitö. E' kue̱ki̱ mik ie' ki̱ ilè kiane
eta̱ ie' ki̱mú.
3 Prisca ena Áquila e'pa shke̱'ú̱ ña. Ie'pa bak kaneblök ye' ta̱ Cristo Jesús kanè a̱. 4 Ie'pa
e̱' me'ttsa̱ ye' tsa̱tkök, kȅ tkine tö dö' ittèwa̱. Wëstela chekeyö ie'pa a̱, erë kȅ dör ye' ȅ.
Skëkëpa Jesús icha erule erule ko̱s kȅ dör judiowak, e'pa tö wëstela cheke ie'pa a̱ ñies.
5 Ñies Skëkëpa icha erule daparke Prisca ena Áquila u a̱, e'pa shke̱'ú̱ ña. Ñies ye' yami
dalër tai̱ë ye' é̱na kiè Epéneto, e' shke̱'ú̱ ña. Ie' dör s'tsá̱ e̱rblë' Cristo mik Asia e'. 6 María
shke̱'ú̱ ña. Ie' kaneblé tai̱ë a' a̱. 7 Wé̱pa böl kiè Andrónico ena Junias, e'pa shke̱'ú̱ ña. Ie'pa
dör judiowak we̱s ye' es. Ie'pa bak wötëule s'wöto wé a̱ ye' ta̱. Ie'pa dör Jesús ttekölpa
kkeauleka̱ buaë imale̱pa wa̱. Ie'pa e̱rblë' Cristo mik ye' yöki̱ ke̱we.
8 Ampliato shke̱'ú̱ ña. Ie' dör ye' yami Skëkëpa Jesús ttȍ wa, e' dalër tai̱ë ye' é̱na.
9 Urbano shke̱'ú̱ ña. Ñies ie' kaneblöke Cristo a̱ we̱s sa' es. Ñies Estaquis shke̱'ú̱ ña. Ie'
dalër tai̱ë ye' é̱na. 10 Apeles shke̱'ú̱ ña. Ie' wër buaë Cristo wa. Ñies wé̱pa dör Aristóbulo

† 15:21 Isaías 52.15

icha, e'pa shke̱'ú̱ ña. 11 Herodión, e' shke̱'ú̱ ña. Ie' dör judiowak we̱s ye' es. Ñies wé̱pa
dör Narciso icha e̱rblé Skëkëpa mik e'pa shke̱'ú̱ ña. 12 Tayëpa kiè Trifena ena Trifosa
shke̱'ú̱ ña. Ie'pa kaneblöke Skëköl a̱. Ñies tayë dalër se' é̱na kiè Pérside e' shke̱'ú̱ ña. Ie'
kaneblöke tai̱ë Skëköl a̱. 13 Rufo shke̱'ú̱ ña, e' dör Jesús mik e̱rblökwak buaë su̱ule sulitane
wa̱. Ñies ie' mì e' shke̱'ú̱ ña. Ie' dör we̱s ye' wák mì es. 14 Asíncrito, Flegonte, Hermes,
Patrobas, Hermas ena s'yamipa ko̱s tso' ie'pa ta̱, e'pa ko̱s shke̱'ú̱ ña. 15 Ñies Filólogo, Julia,
Nereo ena ikutà, Olimpas ena s'batse'r male̱pa tso' ie'pa ta̱, e'pa ko̱s shke̱'ú̱ ña.
16 A' ñì shke̱'ú̱ ñì dalër wa. Cristo icha erule erule e' ko̱s tö a' shke̱'wé̱mi.
17 A yamipa, ye' kköchö̀ a' a̱ tö wé̱pa é̱na se' blabatsak ena se' akmine se̱ne sulu a̱, esepa
yöki̱ a' e̱' kkö'nú. Ie'pa se' a̱ icheke tö ttè wa se' wöblaule ke̱we e' kë̀ dör moki̱ë. Esepa
yöki̱ a' e̱' skö́. 18 Ie'pa kë̀ ku̱' Skëkëpa Cristo kanèu̱k. E' skéie ie'pa tso' iwákpa ë̀ kanèu̱k.
Se' ka̱m é̱na ia̱r buaë esepa daki̱ñekerakitö ttè ttsër buaë ese wa. E' ku̱eki̱ esepa yöki̱ a'
e̱' skö́. 19 Sulitane wa̱ ijche̱r tö Skëköl ttè moki̱ë e' dalöieke a' tö buaë. E' tö ye' ttsë'we̱ke
buaë. Ye' ki̱ ikiane tö a' mú wöblar ttè buaë yësyësë wa wawè̱. Erë a' mú kë̀ e̱' wöbla'ù̱
ka̱che tté wa ì sulu wambloie. 20 A' se̱rke es, e' ta̱ betka̱ Skëköl dör se̱ne bë̀rë mukwak, e'
tö Satanás shtowe̱rawa̱ a' klö̀ diki̱a̱. A̱s Skëkëpa Jesús e̱r buaë chö̀ a' a̱.
21 Ye' yami Skëkëpa Jesús kanè a̱ kiè Timoteo e' tö a' shke̱'wé̱mi. Ñies Lucio ena Jasón
ena Sosípatro, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi. Ie'pa dör judiowak we̱s ye' es.
22 Ye' dör Tercio, e' tso' Pablo ttöke e' shtök yëkkuö i' ki̱. Ñies ye' tö a' shke̱'wé̱mi
Skëkëpa ttö̀ wa. I' ta̱ ì cheke Pablo tö e' shtekeneyö.
23-24 Gayo tö a' shke̱'wé̱mi, e' u a̱ ye' se̱rke. Ee̱ Skëkëpa Jesús icha erule tso' ká̱ i' ki̱ e'pa
daparke. Erasto tö a' shke̱'wé̱mi. Ie' dör ká̱ i' inuköl kue̱blu. Ñies s'yami kiè Cuarto, e' tö
a' shke̱'wé̱mi.

Pablo tö Skëköl ki̱kéka̱

25 ¡Skëköl ki̱köka̱sö! Ie' a̱ a' ki̱mermi e̱' tkökwa̱ darërë Jesucristo tté buaë pakekeyö e' a̱.
Ká̱ ia̱ia̱ë ttè buaë e' blëule se' yöki̱. 26 Erë i̱'ñe ta̱ ikkayënewa̱ se' a̱ ì kit Skëköl ttekölpa tö
yëkkuö ki̱ e' wa. Skëköl yöbië e' tö ie'pa ka' ishtök. Ttè buaë ñe' kkayënewa̱ a̱s ká̱ ulitane
wakpa e̱rblö̀ imik ta̱ iwà iu̱tö̀.
27 Skëköl e' dör Skëköl eköl ë̀me e'. Ie' e̱rbikö̀ tai̱ë sulitane tsa̱ta̱. ¡A̱s e' ki̱karka̱ ke̱kraë
Jesucristo wa! Es e' idir.

Yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Corinto wakpa a̱
1 Corintios

Mik Pablo bak kaneblök Éfeso eta̱ ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Corinto e'pa a̱. Pablo ké̱wö ska' ta̱ Corinto dör Grecia ká̱ bua'ie. Pë' bak se̱nuk iki̱ döka̱ 650.000. E'pa shu̱a 400.000 klöulewa̱ kaneblök é̱. Pablo wák tö tsa̱we Corinto wakpa a̱ Jesús tté buaë paka'. E' tté tso' kitule Hechos 18.1-17 e' ki̱.

Alaköl eköl kiè Cloe e' yami we̱le de Pablo pakök ie' tso' Éfeso ee̱. E' tö ie' a̱ iyë' tö Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Corinto e'pa ñippöke ta̱ië ena we̱lepa tso' íyi sulusi wamblök ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit. Ñies ie' tö ikit ilè chaki' ie'pa tö ie' a̱ e' iu̱toie ie'pa ki̱moie ena ipattoie.

Ka̱m Corinto wakpa e̱rblȍ Jesús mik eta̱ ie'pa tö íyi ta̱ië dalöieke Skëköl skéie, e' dör kabene et. Ì dalöieke ie'pa tö e' a̱ ie'pa tö iyiwak jcheke e' chkà katekerakitö iyamipa ta̱ ì dalöiekerakitö e' dalöioie. E' cheke Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Ñies ì dalöieke ie'pa tö e' wé ko̱s a̱ alakölpa sulusi datse̱ ta̱ wëpa se̱rkerak ita̱. Erë mik wëpa ñekkëpa e̱rblë' Jesús mik eta̱ ie'pa kȅ é̱na ia̱ne tö we̱s ie'pa ké se̱nuk. E' kue̱ki̱ Pablo tö ikkaché tö we̱s wëpa alaköl ta̱' ena alaköl kȅ ta̱' e'pa ka̱wöta̱ se̱nuk.

Kí̱e ta̱ pë' we̱le bak ñì dapa'u̱k Jesús mik e̱rblökwakpa ta̱, e'pa tö ie'pa wöbla'we̱ke ka̱che tté wa. Ese ché Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Shke̱'wè̱

[1] Ye' dör Pablo. Skëköl tö ye' klöo̱'bak iwák e̱r wa Cristo Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa ekölie.
S'yami kiè Sóstenes tso' ye' ta̱. [2] A' dör Skëköl icha erule se̱rke Corinto, e'pa a̱ sa' tso'
yëkkuö i' shtök. A' batse'o̱ule a' batsulewa̱ Cristo Jesús mik e' wa. A' klöo̱' Skëköl tö ie'
icha batse'rpaie wé̱pa ko̱s tso' ká̱ wa'ñe tö e̱' tsa̱tkè kié Skëkëpa Jesucristo a̱ e'pa ta̱ ñita̱.
Jesucristo dör ie'pa ena se', e' Këköl. [3] Skëköl dör S'yé̱ ena Skëkëpa Jesucristo, a̱s e'pa e̱r
buaë chȍ ena se̱ne bȅrë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché Skëköl a̱

[4] Skëköl e̱r buaë ché ta̱ië a' a̱ Cristo Jesús batamik, e' kue̱ki̱ ye' tso' wëstela chök ie' a̱
ke̱kraë. [5] A' batsulewa̱ Cristo mik, e' wa ì ko̱s kiane a' ki̱ wakanewè̱ Skëköl a̱, e' mène a'
a̱ ta̱ië. Skëköl tö ie̱ri mé a' a̱ iwà pakoie buaë, ñies iwà jche̱nowa̱ buaë. [6] E' wa iwënewa̱
a' shu̱a tö moki̱ a' tö Cristo tté klö'wé̱ buaë. [7] Es ì ko̱s kiane a' ki̱ kanebloie Skëköl a̱, ese
métke ie' tö a' a̱ iWiköl wa. E' wakanewe̱ke a' tö a' tso' Skëkëpa Jesucristo datskene e'
panuk, e' dalewa. [8] Ñies ie' tö a' ki̱meraë buaë a̱s a' e̱' tkȍwa̱ darërëë ie' mik dȍ bata ekkë.
Es a' kȅ ki̱ ì nuí̱ ta̱' ie' wöa̱ mik Skëkëpa Jesucristo datskene e' ké̱wö ska'. [9] Skëköl ttȍ
moki̱ë e' tö a' klöo̱'bak a̱s a' se̱r batsulewa̱ ie' alà Jesucristo dör Skëkëpa e' mik.

Jesús mik e̱rblökwakpa ñì blabatsélor

[10] A yamipa, ye' tö a' a̱ ichè Skëkëpa Jesucristo ttȍ wa tö a' ko̱s e̱rbikő ñikkëë. Kȅ a' ñì
blabatsök. A' se̱nú buaë ñita̱. A' ka̱bikeitső ñikkëë we̱s wák eköl ȅ es. [11] A yamipa, tayë
kiè Cloe, e' yamipa we̱lepa tö ibiyő ché ye' a̱ tö a' tso' ñippök ttè ki̱. E' kue̱ki̱ ye' tso' a' a̱
ichök es. [12] Ie'pa tö ye' a̱ iché tö a' ko̱s ñippöke ñita̱ i' es: A' we̱lepa tö icheke: "Ye' dör
Pablo klé." We̱lepa skà tö icheke: "Ye' dör Apolo klé." Iëkölpa tö icheke: "Ye' dör Cefas[*]
klé." A' skà tö icheke: "Ye' dör Cristo klé." [13] ¿I̱ma a' ibikeitsè tö Cristo tso' blabutsule?
Au, kȅ idör es. ¿Ye' köte̱wa̱ krus mik a' skéie? Au. ¿A' wösune ye' ttȍ wa? Au. [14] Wëstela
chekeyö Skëköl a̱ tö ye' kȅ wa̱ a' wösune ta̱ië. Wëpa kiè Crispo ena Gayo, e'pa ȅ wösuk
ye' tö. [15] Kȅ yi a̱ iyënuk tö ye' tö a' wösuk ye' ttȍ wa. [16] Ye' é̱na ia̱newa̱ i' ta̱ tö ñies ye' tö
wëm kiè Estéfanas e' wösuk ena ie' yamipa e̱kka. Kȅ ye' é̱na ia̱ne tö yi skà wösuk ye' tö.

[*] 1:12 Cefas: E' ȅ kiè ñies Pedro.

17 Cristo kë̀ wa̱ ye' patkëne s'wöskuök, ie' tö ye' patké ie' tté buaë pakök. Ye' kë̀ tö ttè e'
paketa̱' ttè i̱ski̱ë wa we̱s s'yöule tai̱ë esepa ka̱pakö̀ es. Ye' tö ipakeke ttè wösha̱kla wa a̱s
Cristo köte̱wa̱ krus mik e' tté diché kë̀ chöwa.

Skëköl diché tai̱ë ena ie' siwé̱ i̱ski̱ë, e' wà dör Cristo

18 Wé̱pa weirdaë aishkuö ta̱, esepa a̱ Cristo köte̱wa̱ krus mik, e' tté dör a̱li̱pa ttèie. Erë
se' tsa̱tkërke, esepa a̱ Skëköl diché tai̱ë, e' tté idir. 19 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ es, e' tö ichè:
"Skëköl tö ichè: Wé̱pa wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë,
esepa meraa̱työ we̱s kë̀ wa̱ ì jche̱r es.
Wé̱pa ka̱bikeitsö̀ tai̱ë,
esepa é̱na ká̱ chöwe̱rawayö."†
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
20 Es idir e' kue̱ki̱ s'ditsö wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë, ¿we̱s esepa de? S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa, ¿we̱s esepa de? Wé̱pa a̱ s'ditsö íyi tté wà pakar ñì a̱ buaë ¿we̱s esepa de? Skëköl
a̱ ta̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r s'ditsö wa̱, e' kë̀ wà ta̱', e' dör we̱s a̱li̱pa ttè es. 21 Ttè e' wà dör i'
es: Skëköl wa̱ íyi jche̱r i̱ski̱ë, e' kue̱ki̱ ie' kë̀ wa̱ imenea̱t tö se' tsa̱tkër ì jche̱r s'ditsö wa̱
i̱ski̱ë ese wa. E' skéie ie' tö ime'a̱t tö wé̱pa e̱rblé Cristo mik itté pakarke e' wa, esepa ë̀
tsa̱tkërdaë eré̱ ittsër a̱li̱pa ttèie.
22 Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese kiane suè̱ judiowak ki̱ ttè klö'wo̱ie. Griegowak tö siwa̱' i̱ski̱ë ese yuleke
tai̱ë. 23 Erë Cristo köte̱wa̱ krus mik, e' tté pakeke sa' tö. Ttè e' sulune judiowak yöki̱. Pë'
kë̀ dör judiowak, esepa a̱ ta̱ e' dör a̱li̱pa ttè. 24 Erë wé̱pa ko̱s klöo̱'bak Skëköl tö iwák a̱,
judiowak ö pë' kë̀ dör judiowak, esepa a̱ Cristo dör Skëköl diché tai̱ë ena ie' siwé̱ i̱ski̱ë e'.
25 Ì wé̱ ie' tö e' wër we̱s ì wè̱ a̱li̱wakpa tö es. Ñermata ie' wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë tkö̀ka̱ sulitane
tsa̱ta̱. Iwër wësua tö ie' kë̀ diché ta̱', ñermata ie' diché ta̱' tai̱ë tkö̀ka̱ sulitane tsa̱ta̱.
26 A yamipa, mik Skëköl tö a' klöo̱'bak, eta̱ ¿we̱s a' dör? E' a̱nú a' é̱na. Ká̱ i' wakpa a̱ ta̱
a' kibiiepa kë̀ wa̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r. A' kibiiepa kë̀ ttö̀ dalöiërta̱'. A' kibiiepa kë̀ dör këkëpa
tai̱ë ese ditséwö. 27 Erë wé̱pa cheke ká̱ i' wakpa tö tö kë̀ iwa̱ ì jche̱r, esepa shu̱kit Skëköl tö
wöbla wa, wé̱pa wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë, esepa jaëwo̱ie. Wé̱pa kë̀ dör këkëpa tai̱ë ká̱ i' wakpa
a̱, esepa shu̱kit ie' tö wöbla wa, wé̱pa dör këkëpa tai̱ë, esepa jaëwo̱ie. 28 Wé̱pa watëulettsa̱,
wé̱pa bikeitseke ká̱ i' wakpa tö tö kë̀ idör ìie bua', wé̱pa kë̀ dör ì, esepa shu̱kit ie' tö, wé̱pa
dalöiërta̱' tai̱ë ká̱ i' ki̱, esepa wöowaie diöshe̱t. 29 Es kë̀ yi a̱ e̱' ttsënukka̱ Skëköl wörki̱.
30 Erë Skëköl wák tö a' bátswa̱ Cristo Jesús mik. Cristo batamik ie' tö se' ké siwa̱' moki̱
jche̱nukwa̱ i̱ski̱ë. Ñies Cristo batamik ie' tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es, ñies se'
de ie' wák ichaie batse'r yënettsa̱ se̱ne sulu ulà a̱. 31 E' kue̱ki̱ s'ka̱wöta̱ se̱nuk we̱s Skëköl
yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè: "Yi e̱' ttsakka̱ a̱s ese e̱' ttsö̀ka̱ ì wé̱ Skëköl tö ese wa."‡

2

Cristo köte̱wa̱ wötëulewa̱ krus mik, e' tté paké Pablo tö

1 A yamipa, mik ye' dë' ke̱we Skëköl tté buaë pakök a' a̱, eta̱ kë̀ ye' wa̱ iwà pakane siwa̱'
i̱ski̱ë ese wa we̱s a' wakpa yöule tai̱ë esepa tö s'wöbla'we̱ke es. 2 Mik ye' bak a' shu̱a, eta̱
ye' kë̀ ki̱ ì bár tté kianei̱a. Ye' ibikeitsétke Jesucristo köte̱wa̱ wötëulewa̱ krus mik e' tté ë̀
pakök. 3 Mik ye' dë'bitu̱ a' ska', eta̱ ye' ttsë'rke alabëbë kë̀ diché ta̱' tai̱ë, ye' suarke tai̱ë
painuke tai̱ë. 4 Ye' tö Skëköl tté buaë e' paké a' a̱, erë kë̀ ye' wa̱ ipakane siwa̱' i̱ski̱ë s'ditsö
a̱ ese wa a' dakiñoie. E' skéie ì pakéyö a' a̱, e' wà kkaché a' a̱ Skëköl Wiköl tö idiché wa
tö moki̱ë idir. 5 Skëköl tö iwé̱ es a̱s a' kë̀ e̱rblö̀ siwa̱' i̱ski̱ë ese mik, e' skéie a̱s a' e̱rblö̀ ie'
diché mik.

Se' wa̱ Skëköl siwé̱ jche̱r iWiköl wa

† 1:19 Isaías 29.14 ‡ 1:31 Jeremías 9.24

[6] Erë wé̱pa tkëulewa̱tke darërë Cristo mik, esepa je' é̱na ia̱ne tö ttè pakeke sa' tö, e' dör
siwa̱' i̱ski̱ë chökle. Erë e' kë̀ dör s'ditsö ena iwökirpa siwa̱' ese; esepa diché e̱rkewatke.
[7] Siwa̱' pakeke sa' tö, e' dör Skëköl siwa̱' bak blëulewa̱ s'ditsö yöki̱ e'. Ká̱ ia̱ia̱ë ka̱m ká̱ i'
yör, e' yöki̱ ie' tö ibikeitsbak tö se̱ne michoë olo ta̱' tai̱ë, e' meraëitö se' a̱ ie' siwa̱' wa.
[8] Siwa̱' e' kë̀ a̱ne s'ditsö wökirpa é̱na. Ie'pa é̱na ia̱núpa, e̱'ma ie'pa kë̀ wa̱ Skëkëpa Jesús
olo ta̱' tai̱ë e' köte̱wa̱. [9] Erë e' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Ì buaë kë̀ su̱ule yi wa̱,
ì buaë kë̀ ttsëule yi wa̱,
ì buaë kë̀ bikeitsule yi wa̱,
ese tso' Skëköl wa̱ mè wé̱pa é̱na ie' dalër esepa a̱.”*
[10] Erë e' ko̱s wà kkachéitö se' a̱ iWiköl wa. Iwiköl tö íyi ulitane shu̱yulekettsa̱ se̱kka̱ dö̀
Skëköl e̱rbikö̀ i̱ski̱ë eseë.
[11] Se' wiköl tso' se' a̱, e' ë̀ wa̱ ijche̱r ì tso' se' e̱r a̱. Es ñies Skëköl Wiköl ë̀ wa̱ ijche̱r ì tso'
ie' e̱r a̱. [12] Ie' tö iWiköl mé se' a̱, e' kue̱ki̱ kë̀ se' ka̱bikeitsö̀ia̱ we̱s s'ditsö ka̱bikeitsö̀ es. Ie'
tö iWiköl mé se' a̱ a̱s ì buaë ko̱s méitö se' a̱ e̱r bua' wa e' wà a̱r se' é̱na. [13] E' kue̱ki̱ kë̀ sa'
tö s'wöbla'we̱ku̱' ká̱ i' a̱ siwa̱' tso' ese wa. S'wöbla'we̱ke sa' tö ttè kkaché Skëköl Wiköl tö
sa' a̱ e' wa. Es sa' tö Skëköl Wiköl íyi e' wà pakeke ttè méitö sa' a̱ ese wa.
[14] Wé̱pa kë̀ a̱ Skëköl Wiköl ku̱', esepa a̱ ie' íyi e' dör a̱li̱pa íyi, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ ki̱ ikiane.
Ñies ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱r, ttè e' wà a̱rke se' é̱na Skëköl Wiköl ë̀ wa e' kue̱ki̱. [15] Erë wé̱pa a̱
Skëköl Wiköl tso', esepa é̱na ie' íyi ulitane wà a̱rmi buaë. Erë ì we̱ke ie' tö ie'pa a̱ e' kë̀ wà
a̱nuk yi é̱na. [16] E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: “Skëköl e̱rbikö̀ e' kë̀
jche̱r yi wa̱. Kë̀ yi a̱ ie' pautu̱k.”† Erë se' ëltëpa wa̱ Cristo e̱rbikè tso'.

3

Se' ko̱s dör Skëköl kanè mésopa

[1] A yamipa, mik ye' bak a' shu̱a̱, eta̱ ye' kë̀ a̱ ka̱pakar a' ta̱ we̱s s'wëttse̱ke Skëköl Wiköl
tö esepa ta̱ ka̱pakè es. E' skéie ye' ka̱wöta̱ ka̱pakök a' ta̱ we̱s ye' ku̱núpa ka̱pakök s'tso'ia̱
s'wák dër sulu diki̱a̱ ö ala'r tsitsirla kë̀ yöule buaë Cristo ttè wa esepa ta̱ ka̱pakè es. [2] Ttè
wa ye' tö a' wöblao̱' e' dör tottola we̱s tsu'diö mè ala'rla a̱ es, ka̱m a' a̱ chkè darërë katar
e' kue̱ki̱. ¡Erë ikkë ta̱ ka̱m a' a̱ chkè darërëë katar, [3] a' se̱rkeia̱ we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane
es e' kue̱ki̱! A' ñippöke, a' ukyërke ñì ki̱ tai̱ë, e' wà kiane chè tö a' se̱ria̱ we̱s s'wák dër
sulu ki̱ ikiane es, we̱s pë' kë̀ a̱ Wiköl Batse'r ku̱' es. [4] A' we̱lepa tö icheke: “ye' dör Pablo
klé.” A' we̱lepa skà tö icheke: “ye' dör Apolo klé.” A' ttökeia̱ es, e' wa iwënewa̱ tö a' dör
we̱s pë' kë̀ a̱ Wiköl Batse'r ku̱' es.
[5] Eta̱ ichö̀ ye' a̱ tö ¿Apolo dör yi? ¿Pablo dör yi? Sa' dör Skëköl kanè mésopa ë̀. Sa'
tö Jesús tté buaë paka' a' a̱, e' batamik a' de e̱rblök Jesús mik. Kanè me' ie' tö sa' böl a̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' wakanewé sa' tö. [6] Jesús tté buaë e' tsá̱ tkéyö a' e̱r a̱, we̱s íyi kuatkè es.
Apolo tö ikkö'né a̱s italar, erë Skëköl wák tö iwà tala'we̱ke. [7] Yi tö íyi kuatkeke, ñies yi
tö ikkö'neke, esepa kë̀ dör ì. Skëköl tö iwà tala'we̱ke, e' dör ibua'ie. [8] Yi tö íyi kuatkeke,
ñies yi tö ikkö'neke, esepa dör ñies ë̀me ie' a̱. Ie' tö iské meraë ie'pa a̱ eköl eköl we̱s
iwakanewe̱kerakitö es. [9] A' dör we̱s ie' të es, e' a̱ sa' böl kaneblöke ie' a̱. Ñies a' dör
we̱s u yörke ie' a̱ es. [10-11] Ie' e̱r buaë ché ye' a̱, e' wa ime'itö ye' a̱ ichkí tkökwa̱ we̱s u
yuökwak bua'bua es. E' ukuöki̱ ta̱ u yuökwakpa skà de ikí̱ yuökmi. U yörke Skëköl a̱ e'
chkí tkënewa̱tke e' dör eköl ë̀, e' dör Jesucristo. Kë̀ yi a̱ ichkí kua̱'ki̱ tkënukwa̱ne. E' kue̱ki̱
se' ulitane eköl eköl ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk buaë tö we̱s iwà kí̱ yuekemisö. [12] Se' tö iwà yuèmi
orochka wa, inukölchka wa ena ák bua'bua wa ö iwà yuèmisö kaltak wa, ka̱kö wa ena
kuaköl wa. [13] Mik Jesucristo datskene, eta̱ iwërdaë tö is iwà yuésö. E' ké̱wö ska' ta̱ se'
kanè ma'o̱rdaë bö' wa isuo̱ie tö is idir. [14] U chkí tulunewa̱, e' ki̱ se' tö iwà yué, e' ta̱ e' kë̀

* 2:9 Isaías 64.4 † 2:16 Isaías 40.13

ñanewa̱ bö' a̱ ta̱ esepa a̱ iské merdaë. 15 Erë ì yuésö e' ñanewa̱, e' ta̱ kanè e' weirdawa. Erë
esepa tsa̱tkërdaë bö' yöki̱, erë kë̀ ì a̱te̱ ie'pa ulà a̱ we̱s s'tkö̀shkar u ñarkewa yöki̱ es.

16 ¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö a' wákpa dör Skëköl wé, ie' Wiköl se̱rke a' shu̱a̱ e' kue̱ki̱? 17 Ie' wé
dör batse'r, e' dör a' wákpa. E' kue̱ki̱ e' olo'yéwa̱ yi isie tö, e' ta̱ ese olo'yerawa̱ ie' tö.

18 Kë̀ a' e̱' ki̱tö'u̱kia̱. A' we̱lepa e̱' bikeitsö̀ tö a' wa̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r we̱s s'ditsö tö
ibikeitseke es, e' ta̱ esepa ka̱wöta̱ e̱' ökwa a̱li̱ie a̱s siwa̱' moki̱ jche̱rwa̱ iwa̱. 19 Ì dör siwa̱'
i̱ski̱ë s'ditsö a̱, ese dör a̱li̱pa ttè Skëköl a̱. E' dör we̱s ie' yëkkuö tö ichè es: “Wé̱pa wa̱ siwa̱'
i̱ski̱ë jche̱r tai̱ë, esepa klö'we̱rawa̱ Skëköl tö iwákpa e̱rbikö̀ s'daki̱ñoie e' wa we̱s iyiwak
klö'wè̱wa̱sö sho̱' wa es.” 20 Ñies ichéitö i' es: “Skëköl wa̱ ijche̱r buaë tö ì tso' ká̱ i' a̱, ese
siwé̱ jche̱rmi s'wa̱ tai̱ë, e' kë̀ dör ìie bua'.” 21-23 Erë a' dör Cristo icha ena Cristo dör Skëköl
icha. E' wà kiane chè tö íyi ulitane mé Skëköl tö a' a̱ a' ki̱moie. Ye' ena Apolo ena Pedro,
e'pa tso' a' ki̱muk. E' kí̱ie ta̱ ì ko̱s tköke i̱'ñe ta̱, ñies aishkuö ta̱, s'se̱r ena s'duö̀wa̱, ekkë
ko̱s tso' a' ki̱muk. E' kue̱ki̱ kë̀ a' kàne s'ditsö we̱le kkeökka̱ tai̱ë tö e' dör ibua'ie a̱s s'mi'
ikléie.

4

Jesucristo ttekölpa tsá̱, e'pa kanè

1 Sa' bikeitsö́ tö sa' dör Cristo kanè mésopa. Skëköl ttè bak blëulewa̱ e' wà pakè wërke
sa' wöki̱ we̱s íyi kue̱blu es. 2 Íyi kue̱blu ka̱wöta̱ iwakanéu̱k yësyësë we̱s iwökir tö iu̱k patké
es. 3 Es idir, e' kue̱ki̱ i̱ma a' tö ö yile skà tö is ye' kaneblöke Cristo a̱ e' bikeitseke, e' kë̀ ki̱
ye' tkine. E' kí̱ie ta̱ i̱ma ye' wák tö ye' kanè bikeitseke, e' kë̀ ki̱ ye' tkine. 4 Ye' e̱r kë̀ wa̱ ye'
kkatëne, erë kë̀ e' wa yö ichepa tö kë̀ ì sulu ku̱' ye' ki̱. Skëkëpa Jesucristo tö ye' shu̱leraë,
i̱ma e' tö ye' bikeitseke, e' ë̀ ki̱ ye' tkirke. 5 Mik ie' dene eta̱ sulitane shu̱leraëitö. Ì ko̱s tso'
blëulewa̱ se' e̱r a̱, ñies ì dalërmik se' se̱rke, ese ko̱s kkacheraëitö wöshak sulitane wörki̱.
E' ké̱wö ska' ta̱ se' ko̱s kaneblöke buaë ie' a̱, e'pa ki̱keraka̱ ie' tö. E' kue̱ki̱ kë̀ s'kkatar, ka̱m
s'shu̱lir ké̱wö döka̱ e' yöki̱.

6 A yamipa, ye' tö ye' wák ena Apolo ché a' a̱ a' ki̱moie a̱s e' wa a' tö iwà sa̱ù̱ tö kë̀ a'
kàne ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ chétkeyö ñe' dalöse̱u̱kwa̱. Kë̀ a' kàne e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë sa'
eköl wa ena sa' ëköl wöökwa diöshe̱t. 7 ¿We̱s a' tö ichèmi tö a' dör s'male̱pa tsa̱ta̱? Ì ko̱s
tso' a' wa̱, ì buaë e̱ri ta̱' a' wa̱, we̱s a' ka̱bikeitsö̀, e' ko̱s me' Skëköl tö a' a̱. ¿Ió̱k a' e̱' ttsö̀ka̱
tai̱ë tö wësua íyi ko̱s e' dë'bitu̱ a' wákpa wa̱, a' wákpa e̱r wa?

8 Wësua a' ibikeitseke tö Skëköl siwa̱' jche̱r tai̱ë a' wa̱, e' dör wë', kë̀ ì kí̱ kianeia̱ a' ki̱.
A' e̱' ttsö̀ tö a' s'wëttsé̱mitke blu'paie, erë ka̱m sa' döka̱ ekkë. Moki̱ a' mú s'wëttsé̱mitke
blu'paie, e̱'ma sa' detke a' ta̱ ñita̱ s'wëttsu̱k. 9 Erë ye' a̱ ta̱, wësua sa' dör Jesús ttekölpa
tsá̱ e'pa méa̱t Skëköl tö s'ditsö male̱pa bataie. Ye' ittsé tö ká̱ ulitane wakpa ñies Skëköl
biyöchökwakpa ulitane e'pa tso' sa' weirke e' weblök. Sa' dör we̱s s'bolökpa tö s'klö'wé̱wa̱
tsè̱mi sulitane wörki̱ ttèwa̱ es. 10 Cristo tté kue̱ki̱ sa' wër a̱li̱ie, erë a' e̱' bikeitsö̀ tö a' wa̱
siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r buaë a' batsulewa̱ Cristo mik e' kue̱ki̱. Iyërke tö sa' kë̀ diché ta̱', erë a'
diché ta̱' tai̱ë. A' dalöiërta̱' tai̱ë, erë sa' kë̀ dalöiërta̱'. 11 Dö̀ ikkë ta̱ sa' tekeia̱ bli tö e̱rsir
tö; kë̀ sa' datsi' ta̱' buaë; pë' tö sa' we'ikeke sia̱rë; sa' wákpa kë̀ wa̱ u ta̱' se̱noie; 12 sa'
kaneblöke darërëë sa' wák ulà wa dö̀ sa' shtrinewa̱ da'a̱ ekkë. Mik pë' alibchöke sa' ki̱,
eta̱ e'pa a̱ sa' e̱r buaë chöke. Mik ie'pa tö sa' we'ikeke, eta̱ e' dalë'ttseke sa' tö e̱r bua' wa.
13 Mik pë' tö sa' cheke suluë, eta̱ e' iu̱tekene sa' tö ttè bua' wa. Dö̀ ikkë ta̱ ká̱ i' wakpa wa
sulu sa' wër. Ie'pa a̱ sa' dör we̱s ushña u̱yanettsa̱ u'rki̱ es.

14 Ye' kë̀ wa̱ ttè i' kite̱ a' a̱ a' jaëwo̱ie, é̱ ye' tso' a' pattök we̱s iyé̱ é̱na ila'r dalër ese
pattèitö es. 15 Cristo Jesús tté buaë paka' ye' tö a' a̱ ke̱we, e' wa a' bàtse̱wa̱ ie' mik. E' kue̱ki̱
moki̱ ye' dör we̱s a' yé̱ es. A' mú wa̱ s'wöbla'u̱kwakpa Cristo tté wa tso' döka̱ 10.000, erë
ye' eköl ë̀ dör we̱s a' yé̱ es. 16 E' kue̱ki̱ ye' tö a' pattè tö a' se̱nú we̱s ye' se̱rke es. 17 E' kue̱ki̱

ye' tö Timoteo patkémi a' ska'. Ie' dör we̱s ye' wák alà es Skëkëpa wa. Ie' dör ye' ttökata
yësyësë dalër tai̱ë ye' é̱na. We̱s ye' dör Cristo Jesús mik e̱rblökwak e' se̱r, e' ttè wa ye' tö
ie' icha ko̱s tso' erule erule ká̱ wa'ñe, e'pa wöbla'we̱ke. Ttè e' ska' Timoteo tö a' e̱r erane.
18 A' we̱lepa e̱' ttséka̱ tai̱ë tö ibikeitseke tö ye' kë̀ dò̱pa a' ska'. 19 Erë Skëkëpa ki̱ ikiane,
e' ta̱ ye' mi'ke a' pakök bet. Mik ye' de eta̱ ye' tö isue̱raë tö a' wé̱pa e̱' ttséka̱ tai̱ë, esepa
wa̱ Skëköl diché ta̱' ö ie'pa kaberke è̱. 20 Ì blúie Skëköl tso' e' wà wënewa̱ idiché tai̱ë e' ki̱,
kë̀ dör ttè è̱ wa. 21 ¿Ì kiane a' ki̱? ¿A' ki̱ ikiane tö ye' dò̱ kësik wa a' uñuk? ö ¿a' ki̱ ikiane
tö ye' dò̱ a' ska' e̱r bua' wa, a' dalëritsè wa?

5

Se̱ne sulu watò̱ttsa̱sö

1 Ye' itté ttsé tö a' shu̱a̱ wëm tso' eköl e' trërke suluë tkò̱ka̱ pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè,
esepa tsa̱ta̱. Ie' wa̱ iyé̱ alaköl tso'. 2 Ì sulu e' tköke a' shu̱a̱, erë e' wa a' e̱' ttsökeka̱ia̱ tai̱ë.
E' skéie ¿we̱s e' kë̀ wa̱ a' jaëne? ¿We̱s e' kë̀ wa̱ a' e̱riane? Warma wëm ñe' u̱ya'ttsa̱bak a'
tö a' shu̱a̱. 3-4 Eré̱ ye' wák kë̀ ku̱' a' ta̱, erë ye' ttöke we̱s ye' wák tso' a' ta̱ es. Wëm ñe'
shu̱létke ye' tö Skëkëpa Jesús ttò̱ wa we̱s ye' wák tso' a' ta̱ es. Mik a' ñì dapa'u̱ke eta̱ ee̱
ye' tso'ñak a' ta̱ Wiköl Batse'r wa. Ñies Skëkëpa Jesucristo diché tso' a' ta̱. 5 E' wösha̱ ta̱
wëm ñe' wömúttsa̱ a' tö Satanás ulà a̱ a̱s iwák dër suluë e' wöklör ta̱ iwák tsa̱tkër mik
Skëkëpa datskene e' ké̱wö ska'.
6 A' e̱' ttsò̱ka̱ tai̱ë se̱ne sulu wa, e' kë̀ dör buaë. ¿Kë̀ a' wa̱ ijche̱r tö pan wölöwo̱ka̱
elkela tö harinachka ko̱s wölöwé̱ka̱? 7 Se̱ne sulu e' dör we̱s pan wölöwo̱ka̱ këchke* es,
e' tö a' sulu'we̱kewa̱. E' kue̱ki̱ ese ko̱s u̱yő̱ttsa̱ a' shu̱a̱. Es a' döraë buaë yësyësë kë̀ a̱ ì
sulu ta̱'ia̱ we̱s pan yöule kë̀ a̱ iwölöwo̱ka̱ iëne es. Cristo köte̱wa̱ se' nuì̱ skéie. Ie' dör we̱s
obeja jcheke Judiowak Yé̱pa Yërulune Egipto, e' ké̱wö tkö'wo̱ie es. E' kue̱ki̱ ñermata a'
batse'o̱ule Skëköl wöa̱ Cristo batamik. 8 Es kë̀ se' kàne Cristo köte̱wa̱ se' skéie, e' ké̱wö
tkö'u̱k pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese wa. Itkö'ù̱sö pan kë̀ yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese wa. E'
wà kiane chè tö itkö'ù̱sö ke̱kraë se̱ne moki̱ yësyësë ese wa. Kë̀ se' kàne itkö'u̱k se̱ne sulu
tö s'sulu'we̱kewa̱ ese wa.
9 Yëkkuö iët patkë' ye' tö a' a̱, e' ki̱ ye' iyë' tö a' kë̀ kàne e̱' batsök trër wakpa ta̱. 10 Erë
pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè dör trër wakpa ö íyi kkechök tai̱ë ese wakpa ö akblökwakpa ö
íyi diököl dalöiökwakpa, esepa kë̀ chök ye' ku̱' a' a̱. Esepa chő̱pa ye' tö, e̱'ma a' ka̱wöta̱
duökwa̱ a̱s kë̀ a' e̱' batsò̱ esepa ta̱. 11 Wé̱pa yë' ye' tö a' a̱ yëkkuö ki̱, esepa dör wé̱pa e̱' chò̱
tö ie'pa e̱rblöke Jesús mik esepa. Erë ie'pa dör trënukwakpa ö íyi kkechök tai̱ë wakpa ö
íyi diököl dalöiökwakpa ö s'chök suluë wakpa ö bloblopa ö akblökwakpa. Kë̀ a' e̱' batsök
esepa ta̱, ñies kë̀ a' chkök esepa ta̱. 12-13 Wé̱pa kë̀ dör Skëkëpa Jesús icha ¿we̱s esepa
shu̱lèmi ye' tö? Skëköl wák tö ie'pa shu̱leraë. Erë wé̱pa dör Skëkëpa icha ñì dapa'u̱ke a'
ta̱, esepa ka̱wöta̱ shu̱lè a' tö. E' kue̱ki̱ a' tö iú̱ we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö
ichè: “Yi tö ì sulu wamblé, e' u̱yő̱ttsa̱ a' shu̱a̱.”

6

A' ñippöke e' shu̱lő̱ a' wákpa tö

1 Mik a' we̱le tö ì sulu wamblé iyami eköl ki̱, eta̱ ¿we̱s ese mi'ke ie' wa̱ kkatè
s'shu̱lökwakpa kë̀ tö Skëköl dalöiè, esepa ska'? ¿Ió̱k e' kë̀ shu̱lè a' wákpa dör batse'r
e'pa tö? 2 ¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö se' batse'r, e'pa tö ká̱ i' wakpa shu̱leraë aishkuö ta̱? E' dör
es, e' ta̱ ¿we̱s i̱'ñe ta̱ íyi tsitsirla ese è̱ kë̀ shu̱lir a' a̱? 3 ¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö ñies Skëköl
biyöchökwakpa shu̱leraësö? Ie'pa shu̱leraësö, e' ta̱ ¿we̱s a' kë̀ a̱ ñippè tso' ká̱ i' ki̱ ese

* 5:7 pan wölöwo̱ka̱ këchke: Judiowak wöblar pan wölöwo̱ka̱ tso' ie'pa u a̱ e' ko̱s u̱yöktsa̱ Ie'pa Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'we̱ketke ie'pa tö e' yöki̱.

shu̱lir? 4 E' kue̱ki̱ a' we̱lepa ñippöke ñita̱, e' ta̱ ¿we̱s ese mi'ke a' wa̱ shu̱lè pë' bánet ska'?
5 I' chéyö a' jaëwo̱ie. Yi a̱ a' shu̱lirmi ¿ese kề ku̱' a' shu̱a da'a̱? 6 Erë e' skéie a' mi'ke ñì
kkatök s'shu̱lökwakpa kề e̱rblöta̱' Jesús mik esepa ska'.

7 A' ñì kkatöke s'shu̱lökwakpa ska', e' ề wa iwënewa̱ tö se̱ne sulu e̱' alékatke a' ki̱.
Idalë'ttsök bềrë ¿e' kề dör ibua'ie? ¡A̱s itö se' íyi ekiblồ! 8 Erë e' skéie a' wákpa tö ì sulu
ñe' wambleke ñì ta̱ dồ s'yamipa e̱rblöke Cristo mik esepa íyi ekibleke a' tö.

9 ¿A' kề wa̱ ijche̱r tö wé̱pa dör ì sulu wamblökwakpa, esepa kề dồpa ì blúie Skëköl
tso' e' a̱? Kề a' e̱' ki̱tö'u̱k. Wé̱pa dör trënukwakpa, wé̱pa dör íyi diököl dalöiökwakpa,
s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱ wakpa, wëpa trër wëpa ta̱, alakölpa trër alakölpa ta̱, esepa ko̱s
kề dồpa ì blúie Skëköl tso' e' a̱. 10 Ñies wé̱pa dör akblökwakpa, wé̱pa dör íyi kkechök
tai̱ë wakpa, bloblopa, s'chök suluë wakpa, esepa ko̱s kề dồpa ì blúie Skëköl tso' e' a̱. 11 A'
we̱lepa bak se̱nuk íyi ekkë wamblök, erë Skëköl tö a' pakö a'bak, a' batseo̱'bak, a' klöo̱'bak
we̱s pë' buaë yësyësë es iWiköl wa Skëkëpa Jesucristo ttồ wa.

Skëköl kề wa̱ se' tsa̱tkëne a̱s se' tö ì sulu wamblồia̱

12 A' we̱lepa tö icheke: "se' wa̱ ka̱wö tso', ì ko̱s kiane wè̱ se' ki̱, ese wo̱ie." Erë ye' ichè
tö kề ì ulitane dör buaë se' a̱ wè̱. Ye' wa̱ ka̱wö ta̱' ì ulitane wo̱ie, erë kề ye' e̱' mùpattsa̱ a̱s
ilè e̱' alồka̱ ye' ki̱. 13-14 A' we̱lepa tö icheke: "chkè dör s'ñawi a̱, ñies s'ñawi dör chkè a̱."
E' yëne erë aishkuö ta̱ íyi böt ñe' e̱we̱rawa Skëköl tö. Erë s'chkà kề dör trënoie. Skëköl tö
s'chkà shke̱'we̱raka̱ne aishkuö ta̱ idiché tai̱ë wa we̱s ie' tö Skëkëpa Jesús shkeo̱'ka̱ne es.
E' kue̱ki̱ s'chkà kề menea̱t trënoie we̱s a' tö ibikeitseke es, imenea̱t ì buaë wo̱ie Skëkëpa
a̱, ñies ie' tö s'chkà kkö'neke.

15 ¿A' kề wa̱ ijche̱r tö se' batsulewa̱ Cristo mik, e' kue̱ki̱ se' chkà dör etkề ie' chkà ta̱?
E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s se' tö s'chkà dör Cristo icha e' ia'wè̱mika̱ se̱nukka̱ alaköl sulusi ta̱ ese
wa? ¡Kề se' kàne e̱' ia'u̱kka̱ yës! 16 ¿A' kề wa̱ ijche̱r tö mik yi se̱né alaköl sulusi ta̱, e' ta̱
ie'pa böl mía̱ we̱s wák eköl ề es? E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' tö wëm
ena ilaköl e' chè i' es: "Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱ ta̱ ie'pa mía̱ we̱s wák eköl ề es."* 17 Erë yi
batsulewa̱ Skëkëpa Jesús mik, ese dör we̱s wák eköl ề es ie' ta̱.

18 E' kue̱ki̱ a' tkő̱shkar trë yöki̱. Se̱ne sulu skà ko̱s, e' kề tö s'chkà dalöse̱wè̱wa̱ we̱s trë
es. Mik se' trërke, eta̱ s'chkà dör Cristo icha, e' méttsa̱sö o̱'ka kề dör Cristo icha, ese a̱.
E' wa s'wák chkà dalöse̱wé̱wa̱sö. 19-20 ¿A' kề wa̱ ijche̱r tö a' chkà dör Wiköl Batse'r e' wé?
Skëköl tö iWiköl mé a' a̱, e' tso' a' a̱. Ie' tö a' to̱'ttsa̱bak, e' ské dör darërëë. A' kề dör a'
wákpa icha, a' dör ie' icha. E' kue̱ki̱ a' ké se̱nuk yësyësë a̱s ie' ki̱karka̱.

7

Se' se̱rwa̱ ñita̱ e' pakè

1 Ì chaki' a' tö ye' a̱ yëkkuö ki̱, e' wà iu̱teke ye' tö i̱'ñe. A' tö ye' a̱ ichaki' tö ¿buaë idör tö
se' kề se̱rwa̱ alakölpa ta̱? 2 Erë ye' ichè a' a̱ tö tai̱ë trë tso', e' yöki̱ a' ko̱s maso tsú̱wa̱ eköl
eköl. 3 A' wëpa ko̱s ka̱wöta̱ se̱nuk ilaköl ta̱, es ñies a' alakölpa ko̱s ka̱wöta̱ se̱nuk iwëm ta̱.
4 Alaköl chkà kề menea̱t ie' wák ề a̱, e' menea̱t ñies iwëm a̱. Es ñies iwëm chkà kề menea̱t
ie' wák ề a̱, e' menea̱t ñies ilaköl a̱. 5 Ie'pa kề kàne ichkà kkëu̱k ñì yöki̱. Erë ie'pa ka̱wö mé
ñì a̱ e̱' batsökttsa̱ ñì yöki̱ ekuölö ề ttoie S'yế ta̱, e' ta̱ e' ề dalewa kề ie'pa ñì köpawa̱. Mik
ká̱ e' tka, eta̱ ie'pa ñì kő̱wa̱ne dö' Satanás tö ie'pa e̱rkiöwè̱ trënuk, kề ie'pa diché dë'ka̱
e̱' kkö'nuk e' kue̱ki̱. 6 Erë ye' kề ku̱' a' a̱ ichök tö a' ka̱wöta̱ ñì batsökttsa̱ ñì yöki̱ es, a' ki̱
ikiane, e' ta̱ a' tö iwè̱mi es. 7 Ye' a̱ ta̱ sulitane mú dör we̱s ye' es, kề alaköl ta̱'. Erë Skëköl
tö imé sulitane a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ñì ki̱moie.

---

* 6:16 Génesis 2.24

[8] A' wé̱pa tso'ia̱ ekörla ñies a' wé̱pa dör schṍ, esepa a̱ ye' ichè tö buaë idör tö ie'pa
mú se̱r ke̱kraë ekörla we̱s ye' es. [9] Erë ie'pa kè̱ e̱' kkö'nuku̱' trë yöki̱, e' ta̱ ie'pa mú maso
yulö̀ne se̱nowa̱ie. S'se̱rwa̱ e' dör bua'ie maso kkechekesö ñië e' tsa̱ta̱.

[10] A' wé̱pa se̱newa̱bak, esepa a̱ ye' tö ttè dalöiëno i' meke: a' kè̱ kàne ñì ökwa. Ttè e' kè̱
dör ye' ttè, e' mé Skëkëpa Jesús tö se' a̱. Alakölpa kè̱ kàne iwëm ökwa. [11] Erë ie' tö iéwa̱,
e' ta̱ ie' kè̱ kàne se̱nukwa̱ wëm o̱'ka ta̱, ie' ka̱wöta̱ se̱nuk ekörla kè̱ wëm ta̱'. Ie' kè̱ se̱nak
es, e' ta̱ ie' ké e̱r bua'u̱kne iwëm ki̱. Ñies wëpa alaköl ta̱', esepa kè̱ kàne ilaköl ökwa.

[12-14] A' male̱pa se̱newa̱bak, erë e' maso kè̱ e̱rblöta̱' Jesús mik, esepa a̱ ttè dalöiëno kè̱
menea̱t Skëkëpa Jesús wa̱. Erë esepa a̱ ye' ichè tö a' masopa kè̱ arwa. Iwëm kè̱ e̱rblöta̱'
Jesús mik, isalema e' tsa̱tkërmi ilaköl olomik. Ñies alaköl kè̱ e̱rblöta̱' Jesús mik, isalema
e' tsa̱tkërmi iwëm olomik. Ie'pa ñì éwa, e' ta̱ ie'pa ala'r dör we̱s pë' kè̱ e̱rblöta̱' Jesús mik
esepa ala'r es, ie'pa tsa̱tkè e' dör darërë. Erë iyḗ ena imì se̱rke ñita̱, kè̱ ñì anewa, e' ta̱
isalema ie'pa tsa̱tkërmi iyḗ ö imì olomik. E' kue̱ki̱ ye' ichè tö a' maso se̱nakia̱ a' ta̱, e' ta̱
kè̱ iarwa. [15] Erë a' maso kè̱ e̱rblöta̱' Jesús mik, e' é̱na a' akwa krṍ wa, e' ta̱ kè̱ iwöklö'wa̱r
a' kè̱ klöulewa̱ iulà a̱. Erë Skëköl tö se' klöo̱'bak se̱nuk bè̱rë ñita̱. [16] E' kue̱ki̱ ibua'ie dör
tö a' se̱rmiia̱ bè̱rë ñita̱. A wëm ¿ì tö be' a̱ ichök tö be' alaköl kè̱ tsa̱tkërpa be' olomik? A
alaköl ¿ì tö be' a̱ ichök tö be' wëm kè̱ tsa̱tkërpa be' olomik?

[17] E' dör we̱s ttè wa ye' tö Skëkëpa Jesús icha erule erule e'pa ulitane wöbla'we̱ke ká̱
wa'ñe es. Ye' tö ie'pa a̱ ichè tö we̱s a' ku̱' Skëköl tö mik a' klöo̱'itö iwák a̱ eta̱, es a' a̱tú̱
bër. Ie' tö ie̱ri mé a' a̱ se̱no eköl eköl es. [18] Wëpa tottola kkuölit tëule tsir, mik ie'pa klöo̱'
Skëköl tö iwák a̱ eta̱, esepa kè̱ kàne e' mane'u̱kne we̱s. Es ñies wëpa kè̱ wakyöule es, mik
Skëköl tö ie'pa klöo̱' eta̱, esepa kè̱ kàne e̱' wakyuök. [19] Se' wakyöule ö kè̱ se' wakyöule e'
ska' Skëköl kè̱ tkine yës. Ie' ttè dalöiëno, e' dalöiekesö, e' je' ki̱ ie' tkirke. [20] A' ko̱s e̱' tsú̱a̱t
we̱s a' dör mik ie' tö a' klöo̱' iwák a̱ eta̱ es. [21] Mik ie' tö a' klöo̱', eta̱ ¿a' klöulewa̱ kanè
mésoie? e' ta̱ kè̱ a' tkinuk e' ki̱. Erë a' a̱ ka̱wö tso'ia̱ e̱' yöktsa̱ e' ulà a̱, e' ta̱ a' e̱' yṍttsa̱.
[22] Mik ie' tö a' klöo̱', eta̱ a' klöulewa̱ kanè mésoie, e' ta̱ e' yë'ttsa̱ ie' tö se̱ne sulu ulà a̱
kanebloie Skëkëpa Jesús a̱. Es ñies mik Skëköl tö a' klöo̱', eta̱ a' kè̱ dör kanè méso ñe'se,
e' ta̱ e' klöo̱' Cristo tö ie' wák kanè mésopaie. E' kue̱ki̱ a' klöulewa̱ kanè mésoie, e' ta̱ kè̱
a' tkinuk e' ki̱. [23] Skëköl tö a' to̱'ttsa̱bak, e' kue̱ki̱ kè̱ a' e̱' tiu̱kne yile skà ttè diki̱a̱. [24] A
yamipa, we̱s a' ku̱' Skëköl tö mik a' klöo̱'itö eta̱, es a' a̱tú̱ bër. A' se̱nú buaë yësyësë ie' a̱,
se̱ne me'itö a' a̱ e' a̱.

[25] I̱ma a' tö ye' chaki' yëkkuö ki̱ wé̱pa tso'ia̱ ekörla, esepa ki̱, e' iu̱teke ye' tö i̱'ñe. Ese
tté kè̱ mène ye' a̱ Skëkëpa Jesús wa̱. Erë i̱ma ibikeitsèyö, e' chekeyö a' a̱. Skëköl ye' sué̱
e̱r sia̱rë wa e' wa ie̱ri méitö ye' a̱ iwà jche̱nowa̱ buaë. E' kue̱ki̱ ì chekeyö e' mik a' e̱rblö̀mi.
[26] I̱'ñe ta̱ se' se̱rke ka̱wö darërë a̱, e' kue̱ki̱ ye' a̱ ta̱ buaë idir tö se' ko̱s e̱' tsù̱a̱t we̱s s'tso'
es. [27] Wëm se̱newa̱bak, ese kè̱ tö ilaköl ökwa. Wëm duria̱ ekörla, ese tayë kè̱ yular. [28] Erë
wëm se̱néwa̱, e' ta̱ buaë idir. E' wa ie' kè̱ wa̱ ì sulu wamblëne. Ñies alaköl ka̱m se̱rwa̱, ese
se̱néwa̱, e' ta̱ e' dör buaë. E' wa ie' kè̱ wa̱ ì sulu wamblëne. Erë wé̱pa se̱newa̱bak, esepa
we'ikèmi ká̱ i' ki̱ s'weirke ese tö tkö̀ka̱ wé̱pa kè̱ se̱newa̱bak esepa tsa̱ta̱. E' yöki̱ ye' é̱na a'
tsa̱tkak, e' è̱ kue̱ki̱ ye' ichè tö buaë idir tö a' se̱r ekörla.

[29-31] A yamipa, ye' ichè tö kè̱ se' a̱ ka̱wö ta̱'ia̱ tai̱ë. We̱s ká̱ i' dör i̱'ñe ta̱ e' e̱rkewatke. E'
kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ena ke̱kraë kè̱ se' kàne se̱nukia̱ e̱r me'rie ì tso' ká̱ i' ki̱ ese ki̱. Se' se̱newa̱bak,
esepa kè̱ e̱r mukwa̱ e' ki̱. Se' i̱uke sia̱rë, esepa kè̱ e̱r mukwa̱ e' ki̱. Ñies se' ttsë'rke buaë,
esepa kè̱ e̱r mukwa̱ e' ki̱. Se' tö ì tuè̱ ta̱', esepa kè̱ e̱r mukwa̱ ì tso'rak iwa̱ ese ki̱. Se' se̱rke
buaë ì tso' ká̱ i' ki̱ ese mik, esepa kè̱ e̱r mukwa̱ ese ki̱.

[32] Ye' ki̱ ikiane tö a' mú ttsë'r buaë, kè̱ tkir ì ki̱. Wëpa se̱rke ekörla, esepa wa̱ ka̱wö
tso' kibiie Skëköl íyi sa̱u̱k ena ì wër buaë ie' wa ese u̱k. [33] Erë wëpa se̱newa̱bak, esepa

ka̱wöta̱ ì tso' ká̱ i' ki̱ ese sa̱u̱k a̱s iwër buaë itayë wa. [34] Es ie'pa ki̱ íyi böt kané tso'. Es ñies
alakölpa dör schṍ ena busipa wëm kë̀ ta̱', esepa wa̱ ka̱wö tso' kibiie Skëköl íyi sa̱u̱k. Ie'pa
e̱' mumittsa̱ se̱nuk batse'r. Erë alakölpa se̱newa̱bak, esepa ka̱wöta̱ ì tso' ká̱ i' ki̱ ese sa̱u̱k
a̱s iwër buaë iwëm wa. [35] Ttè ekkë chéyö a' ki̱moie, kë̀ dör a' wöklö'wo̱ie. Ye' ki̱ ikiane tö
a' se̱r buaë yësyësë Skëköl ë̀ a̱, kë̀ wötkeku̱' ì tö.

[36] Wëpa ttè meuletke tayë a̱ se̱nukwa̱, esepa we̱le tö ibikeitsè: “Tayë duéswö detke
se̱nowa̱, ñies ye' kë̀ a̱ se̱neia̱ ekörla. Bua' idir ye' a̱ se̱nukwa̱ ie' ta̱”, e' ta̱ esepa a̱ ye' ichè
tö a' se̱nakwa̱, e' ta̱ a' se̱núwa̱, e' kë̀ dör suluë. A' se̱núwa̱. [37] Erë wëpa ttè meuletke tayë a̱
se̱nukwa̱, erë esepa kë̀ é̱na se̱nakwa̱ia̱, e' ta̱ esepa a̱ ye' ichè tö e' dör buaë tö a' kë̀ se̱rwa̱.
Erë a' ka̱wöta̱ ibikeitsökwa̱ bua'iewa̱ ke̱we tö a' wákpa e̱r wa a' kë̀ se̱nakwa̱. Ñies a' ka̱wöta̱
isa̱u̱k buaë tö kë̀ yi ku̱' a' a̱ ichök tö kë̀ a' se̱nukwa̱. A' tö ibikeitsétke tö a' se̱nak ekörla
ke̱kraë, e' ta̱ bua' idir tö a' kë̀ se̱rwa̱. [38] Es ye' tö ichè tö wé̱pa se̱néwa̱, esepa tö iwé̱ buaë.
Erë wé̱pa kë̀ se̱ne'wa̱, esepa tö iwé̱ bua'ie.

[39] Alaköl se̱newa̱bak, e' ka̱wöta̱ se̱nuk iwëm ë̀ ta̱ dö̀ mik iwëm blënewa̱ eta̱. Iwëm
blënewa̱ e' ta̱ ie' se̱rwa̱mine wëm o̱'ka ta̱. Erë ie' ka̱wöta̱ se̱nukwa̱ wëm e̱rblé Skëkëpa
mik ese ë̀ ta̱. [40] Erë ye' ichè tö bua' idir ie' a̱ tö ie' mú se̱r ekörla, kë̀ se̱newa̱ne. E' tö ie'
ttsë'we̱raë buaë shu̱te̱. Ye' tö iklö'wé̱ tö ye' a̱ Skëköl Wiköl tso' ñies, e' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱
ichè es.

8

Iyiwak jchëule íyi diököl tso' dalöiè ese a̱, e' pakè

[1] Chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese a̱, ese ki̱ a' tö ye' a̱ ichaki' yëkkuö ki̱, e' iu̱tekeyö
i̱'ñe.

I̱ma a' tö íyi diököl ñe'se ché, e' dör moki̱ e' jche̱r se' wa̱. Erë kë̀ a' é̱na ichökwa tö se'
wa̱ íyi jche̱r, e' tö se' kèmi e̱' ttsökka̱ ta̱ië s'male̱pa ki̱. Erë s'male̱pa dalëritsekesö, e' tö
ie'pa diché kí̱ ieraë. [2] Yi e̱' bikeitsö̀ tö ie' wa̱ íyi jche̱rtke ta̱ië, e' wa iwënewa̱ tö ka̱m ie'
wa̱ ijche̱r we̱s ika̱wöta̱ jche̱nuk es. [3] Erë yi tö Skëköl dalëritseke, ese mik ie' bàtse̱ buaë.

[4] Chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese a̱ ese katèsö, e' ki̱ a' tö ye' a̱ ichaki'. Se' wa̱ ijche̱r
buaë tö íyi diököl ñe'se wák kë̀ ta̱', e' kue̱ki̱ kë̀ idör ìie bua'. Skëköl chökle, e' dör eköl
ë̀. [5] Pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè, esepa tö iklö'wé̱ tö ì dalöiekerakitö, esepa tso' ta̱ië se̱rke ká̱
jaì a̱ ö ká̱ i' a̱. Esepa kiérakitö këköl ö skëkëpa. Moki̱ esepa tso', [6] erë Skëköl dalöieke se'
tö, e' dör Skëköl eköl ë̀me e'. Ie' dör S'yé̱. Ie' dör íyi ulitane wì, ñies se' tso' ie' ë̀ a̱. Ñies
Skëkëpa dör eköl ë̀, e' dör Jesucristo. Íyi ulitane tso' ie' mik, ñies se' tso' ie' mik.

[7] Erë kë̀ s'yamipa ulitane é̱na iwà a̱ne buaë tö íyi diököl tso' dalöiè, ese ko̱s kë̀ wà ta̱'.
Ie'pa bak íyi diököl ñe'se dalöiök, e' kue̱ki̱ e' tso'ia̱ ie'pa e̱r a̱ dö̀ ikkë ta̱. Mik ie'pa tö chkè
meule íyi diököl a̱, ese katé, eta̱ e' ki̱ ie̱r tö ikkaté. Ie'pa diché kë̀ dë'ka̱ ie̱rbikö̀ es, ese
wöklö'wo̱ie. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ittsé tö iianeka̱ne ñáie. [8] Se' bats Skëköl mik e' kë̀ dör chkè
wa. Ì katekesö ö ì kë̀ katèsö e' kë̀ a̱ se' o̱nuk buaë ö suluë ie' wöa̱. [9] E' jche̱r a' wa̱, e' kue̱ki̱
a' tö iklö'wé̱ tö chkè ko̱s katèmi a' tö. E' yëne, erë a' e̱' kkö'nú a̱s kë̀ a' ukuömik s'yamipa
ka̱m é̱na iwà a̱r buaë, esepa a̱rdöne se̱ne sulu a̱. [10] Ichö̀sö tö be' é̱na ia̱ne buaë, e' mía̱
e̱' tkése̱r chkè meule íyi diököl a̱, ese katök iwé a̱. Erë e' dalewa s'yami ka̱m é̱na iwà a̱r
buaë ese eköl tö be' sué̱ chkök ta̱ e' tö ie' e̱rkiöwé̱ka̱ ta̱ imía̱ ta̱ ikatéitö ñies. [11] Be' tö iwé̱
es, e' ta̱ e' wa be' tö se' yami, kë̀ diché dë'ka̱ wë', e' émine se̱ne sulu a̱ ta̱ isulurdawa̱ be'
ukuömik. Ie' dör s'yami, ñies Cristo e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ie' skéie. Be' tö iwé̱ es, e' ta̱ be' tö ì
sulu wamblé s'yami ki̱. [12] Se' tö s'yamipa ka̱m é̱na iwà a̱r buaë, esepa ki̱ ì sulu wamblé es,
e' ta̱ ñies se' tso' ì sulu wamblök Cristo ki̱. [13] E' kue̱ki̱ ye' ichè tö s'yami we̱le a̱rmine se̱ne
sulu a̱ ye' ukuömik, iyiwak chkà katéyö e' kue̱ki̱, e' ta̱ kë̀ ye' tö ikatepaia̱ne.

9

Pablo tö ikanè tsa̱tké

1 ¿We̱s a' tö ibikeitsèmi tö ye' kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' ì wo̱ie we̱s ye' ki̱ ikiane es? Wësua a' tö
ibikeitseke tö ye' kë̀ dör Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa eköl. Erë ye' tö Skëkëpa Jesús su̱' ye' wák
wöbla wa, e' kue̱ki̱ moki̱ ye' dör ie'pa eköl. A' dör ye' kaneblöke Skëkëpa a̱ e' wà. 2 A'
wakpa ki̱ iwënewa̱ tö moki̱ ye' dör Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa eköl. O̱'kapa tö ichèmi tö ye'
kë̀ dör es, erë e' kë̀ yënuk a' a̱.

3 Wé̱pa tö ye' ché es, esepa yöki̱ ye' e̱' tsa̱tköke i' es. 4 ¿We̱s a' ibikeitsèmi tö wé̱pa
wöbla'we̱keyö, esepa kë̀ ka̱wöta̱ ye' ki̱muk inuköl wa chkoie di' yoie? 5 Ñies ¿i̱ma a'
ibikeitsè tö ye' kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' se̱nukwa̱ tayë e̱rblöke Jesús mik ese ta̱ tsè̱mi e̱' ta̱ we̱s Jesús
ttekölpa male̱pa ena Jesús ëlpa ena Pedro e'pa tö iwe̱ke es? 6 ¿I̱ma a' ibikeitsè tö ye' ena
Bernabé, sa' böl ḛ̀ ka̱wöta̱ kaneblök sa' wákpa ulà wa e̱' kkö'noie? 7 ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö
ñippökwakpa mi'ke, erë iwákpa e̱' kkö'nuke ichkè wa idi'yè wa? ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö iyiwö
tkèsö, erë kë̀ sö iwà katepa? ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö yi tso' chibo kkö'nuk, erë ese kë̀ tö chibo
tsu'diö yepa? 8-9 Ì chök ye' tso' a' a̱, e' kë̀ bikeitse̱ s'ditsö ḛ̀ wa̱, ñies itso' kitule Moisés ttè
dalöiëno ki̱, e' tö ichè i' es: “Baka wë'ñe tso' kanebloie trigo wöttsoie, e' kë̀ ka̱wö ta̱' kkò̱
payuèwa̱ itso' kaneblök e' dalewa a̱s trigowö katò̱itö.” ¿I̱ma a' ibikeitsè? ¿Ttè dalöiëno
e' me'a̱t Skëköl tö baka wë'ñe ḛ̀ kkö'noie? 10 Au, ie' tö ime'a̱t se' a̱ ñies. Wé̱pa tö iyiwö
tkeke ena wé̱pa tö ishteke, esepa tö iwakanewe̱ke ie'pa tö iwö kak paneke e' kue̱ki̱. 11 Es
ñies sa' tö Wiköl Batse'r íyi tsá̱ paka' a' a̱, e' dör we̱s iyiwö tkèsö es, e' kue̱ki̱ kë̀ idör suluë
tö a' tö sa' ki̱mù ì tso' a' wa̱ ese wa, e' dör we̱s iyiwö shtekesö es. 12 A' wöbla'u̱kwakpa skà
e' kkö'nuk a' ka̱wöta̱, e' yita̱ buaë a' ka̱wöta̱ sa' kkö'nuk.

Erë e' wà kë̀ kine sa' wa̱ a' a̱. Mik sa' bak a' ska', eta̱ sa' kë̀ wa̱ a' íyi kàne e̱' kkö'noie.
Sa' kaneblë' sa' wákpa ulà wa e̱' kkö'noie. E' dör darërë sa' a̱, erë e' ko̱s dalë'ttsë' sa' tö
a̱s kë̀ ì tö a' wöklö'ù̱ Cristo tté buaë e' klö'u̱k. 13 A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa kaneblöke Skëköl
wé tso' Jerusalén e' a̱, esepa se̱rke ì kanewe̱ke ie'pa tö ese mik. E' wà dò̱ tö iyiwak jcheke
ie'pa tö ka̱' tso' imoka̱ Skëköl a̱ e' ki̱, ese chkà kak tse̱ke̱a̱t ie'pa tö katè. 14 Es ñies Skëkëpa
Jesús tö iyë'a̱t tö wé̱pa kaneblöke ie' a̱ ittè buaë pakök, esepa se̱rdaë kanè e' mik. 15 Erë
ye' kë̀ wa̱ íyi ikkë kine a' a̱ yës. Ñies ye' kë̀ ku̱' i' chök a' a̱ a̱s a' tö ye' a̱ imù. Ye' tö Jesús
tté buaë pakeke ḗme, e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë shu̱te̱. E' kë̀ yepattsa̱ yi tö ye' ulà a̱. Ye' a̱ ta̱
buaë idir tö ye' duò̱wa̱, erë ye' kë̀ tö a' ulà a̱ ì klö'we̱pa.

16 Erë ye' patkëule Jesús tté buaë pakök, e' kue̱ki̱ e' wa ye' kë̀ a̱ e̱' ttsënukka̱ yës. Ye'
ka̱wöta̱ iwà pakök. Ye' kë̀ tö ipakè, e' ta̱ ¡wëstela i̱na ye' ta̱! 17 Ipakő̱payö ye' wák e̱r wa,
e̱'ma ye' wa̱ ka̱wö ta̱' s'ña'wo̱ie iki̱. Erë kanè e' me'a̱t Skëköl tö ye' ulà a̱, e' kue̱ki̱ ye'
ka̱wöta̱ ipakök. 18 E' dör es e̱'ma ¿ì dör iské ye' a̱? Ye' ttsë'ne buaë ipakök ḗme e' dör
iské ye' a̱. E' wà kiane chè tö eré̱ ye' wa̱ ka̱wö ta̱' se̱nuk ye' kanè e' wa, erë e' kë̀ ki̱ ye'
s'ña'we̱ku̱' yës. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë shu̱te̱.

19 Eré̱ ye' kë̀ dör yi kanè méso, erë ye' e̱' mettsa̱ sulitane kanè mésoie a̱s ko̱s ie'pa
e̱rblò̱mi Jesús mik, ekkëpa dò̱ e̱rblök imik. 20 Mik ye' tso' judiowak shu̱a̱, eta̱ ye' se̱rke
we̱s sa' judiowak se̱r Moisés ttè dalöiëno diki̱a̱ es a̱s ie'pa e̱rblò̱ Jesús mik. Eré̱ ye' kë̀ ku̱'ia̱
Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱, erë mik ye' tso' ie'pa shu̱a̱, eta̱ idalöiekeyö a̱s ie'pa e̱rblò̱
Jesús mik. 21 Es ñies mik ye' tso' pë' kë̀ dör judiowak esepa shu̱a̱, eta̱ ye' se̱rke we̱s ie'pa
se̱r es a̱s ie'pa e̱rblò̱ Jesús mik. (Erë kë̀ ì sulu wambleku̱'yö. E' wà dör tö eré̱ ye' kë̀ ku̱'ia̱
Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱, erë ye' tso'ia̱ Skëköl ttè dalöiëno e' diki̱a̱, ye' tso' Cristo ttè
diki̱a̱ e' kue̱ki̱.) 22 Mik ye' tso' s'yamipa ka̱m é̱na Jesús tté wà a̱r buaë, esepa shu̱a̱, eta̱ ye'
se̱rke we̱s ie'pa se̱r es, a̱s ye' a̱ ie'pa ki̱mer a̱s ie'pa é̱na iwà a̱r buaë. Es mik ye' tso' pë'

shu̱a eta̱ ye' se̱rke we̱s ie'pa es a̱s we̱s alè ie'pa we̱lepa tsa̱tkër. 23 Ì ko̱s we̱keyö e' dör Jesús
tté buaë kí̱ shköwo̱ie a̱s iwà döñak ye' ulà a̱.

24 A' wa̱ ijche̱r tö mik se' tu̱rke tseë isuo̱ie tö wé̱ e̱' alȍmi, eta̱ itu̱rkerak se̱raa̱, erë eköl
ȅ e̱' alȍmi, ese ulà a̱ iské döraë. E' sù̱ a' se̱nú Skëköl a̱ buaë a̱s iské dȍ a' ulà a̱ we̱s wé̱
e̱' alé ese ulà a̱ iské de es. 25 Tu̱nukwakpa ulitane e̱' kkö'nuke, e̱' yuöke ke̱kraë e̱' aloka̱
imale̱pa ki̱. Ì ko̱s tö ie'pa wöklö'wȅ̱mi, e' olo'yeke ie'pa tö. E' ko̱s we̱ke ie'pa tö a̱s kal
kȍ yuekerakitö wöshkiie* tkèka̱ iwökir ki̱, ese dȍ ie'pa ulà a̱ ie̱' alérak e' skéie. Iské e'
chklörta̱'wa̱, erë se' iyuleke, e' dör yöbië kȅ chklörta̱'wa̱. 26 Ye' se̱rke Skëköl a̱ we̱s yi tu̱r
e̱' aloka̱ ese es, kȅ dör we̱s tu̱nukwak tu̱rke ëanas ese es. Ye' kȅ dör we̱s ñippökwak tö iulà
tsiní u̱yeke e̋ siwa̱' ki̱, kȅ wà ta̱' ese es. 27 Ye' e̱' wöklö'u̱ke darërë, ye' chkà kekeyö kësik
wa a̱s tö iù̱ we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. E' we̱keyö es dö' ye' s'patté tai̱ë Skëkëpa ttè wa, erë
ye' wák kȅ ulà a̱ iské dȍ.

10

Kȅ a' minuk íyi diököl dalöiè ese wé a̱

1 A yamipa, ye' kȅ ki̱ ikiane tö a' é̱na ichȍwa tö ì bak se' yamipa bak ká̱ ia̱ia̱ë Moisés
ké̱wö ska' e'pa ta̱. Ie'pa ko̱s wëttse̱' Skëköl tö mò àr tai̱ë e' wa. Ñies Skëköl diché wa
ie'pa ko̱s baktsa̱ klȍ wa dayë kiè Dayë Mat, e' shu̱a kȅ nune'ka̱ dayë wa̱. 2 E' dör we̱s ie'pa
wösunerak mò a̱ ena dayë a̱ es iwà kkachoie tö ie'pa batsulewa̱ Moisés mik. 3 Es ñies chkè
mé Skëköl wák tö ie'pa a̱, e' ȅ ñé ie'pa ulitane tö. 4 Ñies di' mé ie' wák tö ie'pa a̱, e' ȅ
yé ie'pa ulitane tö. Di' e' döwé̱ttsa̱itö ákkuö a̱. Ákkuö e' tö Cristo wà ché, e' mir ie'pa
ta̱ ke̱kraë iki̱mukrak. 5 Erë ie'pa kibiiepa kȅ wër Skëköl wa buaë. E' kue̱ki̱ ie'pa kibiiepa
durulune, nu a̱te̱ tkëte̱r ká̱ wa'ñe ká̱ sir poë e' ki̱.

6 E' ko̱s tka ie'pa ta̱ se' a̱ iwà kkachoie tö kȅ se' kàne ì sulu kkechök we̱s ie'pa tö
ikkeyë' es. 7 Se' kȅ kàne íyi diököl dalöiök we̱s ie'pa we̱lepa tö idalöië' es. Ì wamblë'
ie'pa tö e' tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱. E' tö ichè: “Ie'pa e̱' tuléwa̱ chkök di'yök tai̱ë
buaë íyi diököl dalöioie. E' ukuöki̱ ta̱ ie̱' kéka̱rak klötök trënuk ì sulu wamblök tai̱ë e̱'
ttsë'wo̱ka̱rak buaë.”* 8 Kȅ se' kàne trënuk we̱s ie'pa we̱lepa trënerak es, e' nuí̱ ki̱ ie'pa
tai̱ë e'pa durulune ká̱ etkȅ a̱ döka̱ 23,000. 9 Kȅ se' kàne Cristo wöñatkök ì sulu wa we̱s ie'pa
we̱lepa iwöñatkë' es, e' nuí̱ ki̱ ie'pa kötulur tkabȅ wa. 10 Kȅ se' kàne kköchökka̱ Skëköl
wöa̱ we̱s ie'pa we̱lepa kköyë'ka̱ es, e' nuí̱ ki̱ S'ttökulurwak tö ie'pa kötulur.

11 Íyi ekkë ko̱s tka s'yamipa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa ta̱ iwà kkachoie se' a̱ tö se' kȅ kàne ì sulu
wamblök we̱s ie'pa es. E' ko̱s kite̱a̱t Skëköl yëkkuö ki̱ se' se̱rke i̱'ñe ta̱ ká̱ i' e̱rkewatke e'
ké̱wö ska', esepa a̱ ikkachoie tö wé̱pa tö Skëköl watéttsa̱, esepa weirdaë inuí̱ ki̱.

12 A' we̱lepa e̱' bikeitsȍ tö “ye' e̱' tkéwa̱ darërë Jesús mik, kȅ ye' a̱rpamine ì sulu a̱.” Ese
wakpa ka̱wöta̱ se̱nuk e̱rki̱ a̱s kȅ ia̱rmine ì sulu a̱. 13 Se' e̱rkirke ì sulu wamblök, ese ko̱s
tköke sulitane ta̱. Erë Skëköl ttȍ moki̱ë, ie' kȅ tö se' mepattsa̱ tö ì sulu tö se' e̱rkiöwȅ̱ tai̱ë
shu̱te̱ kȅ se' a̱ iwöklör ekkë. Mik se' e̱rkiöwe̱ke ì sulu tö, eta̱ ie' tö se' a̱ ikkacheraë we̱s se'
tkȍshkarmi iulà a̱ a̱s se' a̱ iwöklör.

14 A yamipa, a' dalër tai̱ë ye' é̱na, íyi diököl tso' dalöiè ese ko̱s yöki̱ a' tkőshkar bánet.
15 A' ka̱bikeitsȍ buaë, e' kue̱ki̱ ì chekeyö a' a̱, e' bikeitső ta̱ a' isue̱raë tö moki̱ë idir. 16 Mik
se' ñì dapa'u̱ke Cristo köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ wëstela chèsö Skëköl a̱ vino yekesö
ñita̱ tka̱' etkȅ a̱ e' ki̱. Vino ñe' tö ie' pe̋ tëne tai̱ë s'tsa̱tkoie e' wà chè. E' wa se' ko̱s tso'
batsulewa̱ ie' mik. Ñies pan etö ȅ blatekesö ñì a̱ e' ñekesö ñita̱. E' tö ie' chkà wà chè. E'
wa se' ko̱s tso' batsulewa̱ ie' mik. 17 Se' dör tai̱ë, e' ko̱s tö pan etö ȅ e' ñeke, e' kue̱ki̱ se'
ko̱s dör we̱s wák eköl ȅ es.

* 9:25 kal kȍ yöule wöshkiie: E' merke tu̱nukwakpa e̱' alé esepa a̱, e' kkecheke ie'pa tö tai̱ë. Wé̱ ki̱ itkëneka̱ ese wák dalöiërta̱' tai̱ë. * 10:7 Éxodo 32.6

[18] Ì we̱ke Israel aleripa tö e' wà bikeitső. Mik ie'pa tö iyiwak jcheke ka̱' tso' imoka̱ Skëköl
a̱ e' ki̱, eta̱ wé̱pa tö ese chkà kak kateke, esepa ko̱s tso' ie' dalöiök ñita̱. Es ñies a' mi'ke íyi
diököl dalöio wé a̱, ta̱ chkè meule íyi diököl a̱, ese kak katé a' tö, e' ta̱ a' tso' idalöiök ie'pa
ta̱ ñita̱. [19] E' wa ye' kȅ ku̱' ichök tö íyi diököl ese ena chkè meule ia̱ ese diché ta̱'. [20] Au,
kȅ idör es. Ye' tso' ichök tö pë' kȅ tö Skëköl dalöiè esepa tö iyiwak jcheke mè íyi diököl
a̱, ñermata e' meule aknamapa a̱, kȅ meule Skëköl ichők e' a̱. Ye' kȅ ki̱ ikiane tö a' e̱' tiù̱
aknamapa íyi shu̱a̱ yës. [21] A' kȅ a̱ Skëkëpa Jesús tka̱' ena aknamapa tka̱' e' wà yanuk ñita̱.
A' kȅ a̱ Skëkëpa chkè ena aknamapa chkè katanuk ñita̱. [22] Iwé̱sö es, e' ta̱ s'tso' Skëkëpa
tsiriu̱k a̱s isibirka̱ s'ki̱. Ie' uluneka̱ s'ki̱, e' ta̱ ¿we̱s e' dalë'ttsërmi sia̱?

Ì ko̱s ú̱ Skëköl ȅ ki̱koka̱

[23] A' we̱lepa tö icheke tö “se' wa̱ ka̱wö tso', ì ko̱s kiane se' ki̱ wȅ, ese wo̱ie.” E' yëne
erë kȅ ì ulitane e' dör buaë se' a̱ wȅ. Ì ko̱s kiane se' ki̱ wȅ, e' wȅmisö, erë kȅ ì ulitane a̱
s'yamipa e̱r diché iënuk. [24] Se' kȅ kàne tkinuk se' wák ȅ ki̱. Ñies s'ka̱wöta̱ tkinuk s'male̱pa
ki̱.
[25-26] Skëköl yëkkuö tö ichè: “Ká̱ i' ena íyi ko̱s tso' iki̱, e' dör Skëköl icha.”† E' kue̱ki̱
iyiwak chkà wato̱rke iwé a̱, ese ko̱s katèmisö. Kȅ iwà chakar tö imeule íyi diököl a̱ ö au a̱s
s'e̱r kȅ tö s'kkatȍ iki̱.
[27] Yi kȅ e̱rblöta̱' Jesús mik, ese eköl tö a' we̱le kié chkök ie' ta̱, ta̱ a' shkak, e' ta̱ a' yú. Ì
ko̱s wà a' dëne e' katő bȅrë kȅ ichakar a̱s a' e̱r kȅ tö a' kkatȍ iki̱. [28] Erë o̱'ka tö a' a̱ iché:
“Iyiwak chkà se̱ meule íyi diököl a̱”, e' ta̱ kȅ ikatar ie' dalërmik, ñies e̱rbikè dalërmik.
[29] Ye' tso' ie' e̱rbikè chök, ye' kȅ ku̱' a' e̱rbikè chök.
Ye' a̱ ka̱wö ta̱' iyiwak chkà ulitane katök, ¿we̱s e' kȅ katepayö, imène sulu o̱'ka ki̱ e' ȅ
kue̱ki̱? [30] Ì kateke ye' tö, ese ki̱ ye' tö wëstela cheke Skëköl a̱, e' ta̱ ¿we̱s e' sulurmi o̱'ka
yöki̱? ¿We̱s e' ki̱ ie' tö ye' chèmi suluë?
[31] E' kue̱ki̱ ì ko̱s yekesö, ñekesö, ñies ì ko̱s we̱kesö, e' ù̱sö a̱s Skëköl ki̱karka̱. [32] A' se̱nú
wösh wa a̱s kȅ yi wöklör a' ukuömik. Judiowak idir ö kȅ idör judiowak ö wé̱pa dör Skëköl
icha ese idir, ese ko̱s kȅ wöklö'wa̱r. [33] A' se̱nú we̱s ye' se̱rke es. Ye' wák e̱' ché se̱nuk
ke̱kraë a̱s e' wër buaë sulitane wa. Ye' kȅ tkirku̱' ye' wák ki̱. Ye' tkirke sulitane ki̱ ie'pa
ki̱moie a̱s itsa̱tkërdak.

11

[1] A' se̱nú we̱s ye' se̱rke es. Ye' se̱rke we̱s Cristo se̱r es.

We̱s alakölpa ka̱wöta̱ e̱' u̱k mik se' ñì dapa'u̱ke eta̱

[2] Ke̱kraë a' e̱r a̱rke ye' ska'. Ñies ì ko̱s wa ye' tö a' wöblao̱', e' we̱keia̱ a' tö. E' kue̱ki̱
ye' tso' a' ki̱kökka̱. [3] Erë ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö Cristo dör wëpa dör ie' icha
esepa ko̱s wökir. Ñies wëm dör alaköl wökir. Ñies Skëköl dör Cristo wökir. [4] Mik a'
ñì dapa'u̱ke ttök Skëköl ta̱, eta̱ a' wëpa we̱lepa ttöke ie' ta̱ ö ilè chekerakitö ie' ttekölie ta̱
iwökir pabakekewa̱itö, e' ta̱ e' wa yi dör iwökir e' dalöse̱we̱kewa̱itö. [5] E' skéie kȅ dör es
alakölpa a̱. Ie'pa ttöke Skëköl ta̱ ö ilè chekerakitö ie' ttekölie, kȅ wökir pabakulewa̱, e' ta̱
e' wa ie'pa tö yi dör iwökir e' dalöse̱wé̱wa̱. Ie'pa dör we̱s alakölpa tsà̱ tȍ dabebe esepa es.
[6] Alaköl we̱le kȅ é̱na iwökir pabakakwa̱, e' ta̱ ese mú tö itsà̱ tèe we̱s wëm es. Erë e' dör jaë
taië̱ ie' a̱. E' kue̱ki̱ buaë idir ie' a̱ tö iwökir pabakȍwa̱. [7-9] Skëköl tö wëm yö' we̱s ie' wák
es, e' kue̱ki̱ we̱s ie' dör e' wërke wëm ki̱. E' kue̱ki̱ wëpa kȅ kàne iwökir pabakökwa̱ mik
ittöke ie' ta̱ e' dalewa. Erë alaköl dë'ka̱ wëm wa, e' kȅ dör tö wëm dë'ka̱ alaköl wa. Ñies
alaköl yöne wëm kue̱ki̱ iki̱moie, e' kȅ dör tö wëm yöne alaköl kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ we̱s wëm
dör e' wërke alaköl ki̱. [10] E' kue̱ki̱ alakölpa ké e' wà kkachök iwökir pabakèwa̱ wa. Ñies
ie'pa ké e' u̱k Skëköl biyöchökwakpa kue̱ki̱. [11] Erë alakölpa ena wëpa batsulewa̱ Skëkëpa

† 10:25-26 Salmo 24.1

mik esepa kë̀ menea̱t ulawa ulawa ñì yöki̱. E' skéie imenea̱t ñì ki̱muk ñì dalöiök. 12 Moki̱
tö alaköl tsá̱ dë'ka̱ wëm tsá̱ wa. Erë ñies e' ukuöki̱ ta̱ wëpa ulitane ku̱rke alaköl wa. Erë
se' ko̱s ena íyi ko̱s, e' dë'ka̱ Skëköl wa.

13 A' wakpa tö ibikeitsö́. ¿Buaë idir tö alakölpa ttöke Skëköl ta̱ wökir kë̀ pabakule?
14 Sulitane wa̱ ijche̱r tö iwake' menea̱tbak tö wëm tsà̱ batsì̱, e' dör jaë. 15 Erë alaköl tsà̱
batsì̱, e' mène ie' a̱ iwökir pabakoie, e' kue̱ki̱ e' mène buaë ie' ki̱ iki̱koka̱. 16 Yile kë̀ wa̱ ye'
sini'ku̱ne, e' ta̱ ese é̱na ia̱nú tö se' dör Skëköl icha erule erule ñì dapa'u̱ke ká̱ wa'ñe, e'pa
ko̱s wöblar tö alakölpa ttöke Skëköl ta̱ wökir pabakulewa̱.

We̱s se' ké Skëkëpa köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k

17 Ì cheke ye' tö a' a̱ i' ta̱, e' kë̀ ki̱ ye' a̱ a' peñanuk. Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ e' wà dettsa̱
suluë ichö́k ì buaë tsa̱ta̱. 18 Ke̱weie yö ichè tö ye' wa̱ ibiyö́ jche̱r tö mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱
a' ñì blabatsélor. We̱le ta̱ ye' iklö'wé̱ tö e' dör moki̱. 19 Moki̱ e' dör buaë tö a' ñì blabatsö̀
a̱s iwërwa̱ a' shu̱a̱ tö a' wé̱pa wër moki̱ Skëköl wa buaë. 20-21 Mik a' ñì dapa'u̱ke Skëkëpa
köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'wo̱ie chkè wa di'yè wa, eta̱ a' wákpa tö a' chkè ñéwa̱ kë̀ wa̱ iyamipa
kë̀ wa̱ ì ta̱' esepa bikeitse̱. Bataie ta̱ a' we̱lepa a̱te̱ kë̀ chkaule we̱lepa e̱' ttéka̱ tai̱ë blo' wa.
E' wa ì ché a' tö tö iké̱wö tkö'we̱ke a' tö e' dalöse̱wé̱wa̱ a' tö. 22 Wësua a' kë̀ u ta̱' chkoie
di'yoie. Wësua se' dör Skëköl icha e'pa dalöse̱we̱kewa̱ a' tö. Wësua a' é̱na s'yamipa dör
sia̱rë, esepa jaëwa̱kka̱. ¿Ì chèmiyö a' a̱ íyi ekkë kue̱ki̱? ¿A' ki̱ ikiane tö ye' tö a' peñè iki̱?
Au, ye' kë̀ tö iwe̱pa.

23 Skëkëpa Jesús tté menea̱t ye' a̱ paka'neyö a' a̱, e' dör i' es: Nañewe ka̱m ie' merttsa̱,
e' yöki̱ ie' tö pan klö'wé̱. 24 E' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱. E' ukuöki̱ ta̱ iblatéitö ta̱ iché:
“Pan i' dör ye' chkà merdattsa̱ a' tsa̱tkoie e'. I' ú̱ ke̱kraë a̱s a' e̱r a̱rne ye' ska'.” 25 Es ñies
mik ie'pa chké o̱ne ta̱ tka̱' a̱ vino tkër, e' klö'wé̱itö ta̱ iché: “Vino i' dör ye' pé̱. Ye' tterawa̱
e' pé̱ tërdaë, e' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö, e' wà de. Bitökicha a' tö iyeke, eta̱ a' e̱r a̱nú
ye' ska'.” 26 Es bitökicha a' tö pan ñe' ñé ena vino ñe' yé, e' wa a' tso' ichök tö ie' köte̱wa̱
se' skéie. Es a' tö ichè michoë dö̀ mik ie' datskene eta̱.

27 E' kue̱ki̱ yi isie tö pan ñe' ñé ena vino ñe' yé, erë kë̀ ise̱rku̱' we̱s ka̱wö tkö'we̱ke ñe'
wà kiane chè es, e' ta̱ esepa tso' Skëkëpa chkà ena ipé̱ dalöse̱u̱kwa̱. 28-29 Iñésö ena iyésö,
erë s'yamipa male̱pa dör we̱s wák eköl ë̀ es se' ta̱ Skëkëpa batamik, esepa dalöse̱wé̱wa̱sö,
e' ta̱ Skëköl wö kiekesö e̱' ki̱. E' kue̱ki̱ se' ko̱s eköl eköl ka̱wöta̱ e̱' sa̱u̱k ke̱we tö is s'tso',
e' ukuöki̱ ta̱ pan ñú ena vino yö́. 30 Erë a' kë̀ ku̱' iwà dalöiök es. E' kue̱ki̱ a' tai̱ë kirirke
ianewa̱ alabëbë, ñies a' we̱lepa duolur. 31 Se' e̱' sué buaë, e̱'ma Skëkëpa kë̀ tö se' shu̱lepa.
32 Erë ie' tö se' shu̱leke, e' ta̱ e' dör se' ki̱moie a̱s se' kë̀ kichatër aishkuö ta̱ wé̱pa kë̀ tö
ie' dalöieta̱' esepa ta̱ ñita̱. 33 A yamipa, mik a' ñì dapa'u̱ke chkök ñita̱ Skëkëpa köte̱wa̱
e' ké̱wö tkö'wo̱ie, eta̱ a' ñì panú. 34 A' wé̱pa dué bli wa̱, e' ta̱ esepa chkö́bitu̱ iwák u a̱ a̱s
a' kë̀ tö Skëköl wö kiö̀ e̱' ki̱ a' ñì dapa'u̱ke chkök ñita̱ e' wa. Íyi malè̱ kianeia̱ shu̱lè, ese
shu̱lekeyö mik ye' dene a' ska' eta̱.

12

Ì merke Wiköl Batse'r wa e' pakè

1 A yamipa, i' ta̱ ye' tö ì merke Wiköl Batse'r wa se' a̱ e' tté pakeke a' a̱. Ye' ki̱ ikiane tö a'
é̱na ttè e' wà a̱r buaë. 2 A' wa̱ ijche̱r buaë tö ke̱net ta̱ ka̱m a' tö Skëköl dalöiö̀, e' yöki̱ a' bak
e̱' muktsa̱ wëttsè̱ we̱s alè íyi diököl kë̀ ttö̀ ta̱', ese dalöiök. 3 E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ye' ki̱ ikiane tö
a' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa ttöke Skëköl Wiköl wa, esepa kë̀ tö ichepa: “¡Jesús mú kichatër!” E'
sù̱ wé̱pa kë̀ ttöku̱' Wiköl Batse'r wa, esepa kë̀ tö ichepa moki̱: “¡Jesús dör sulitane Këköl!”

4 Ì mène se' a̱ ñì ki̱moie ese dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë e' wì dör Skëköl Wiköl eköl ë̀. 5 E' sù̱
kanè tso' se' wa̱ s'ki̱moie ese dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë e' wì dör Skëkëpa Jesús eköl ë̀. 6 E' sù̱
ì we̱kesö ese wà dökettsa̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë e' wì dör Skëköl eköl ë̀, e' tö iwakanewe̱ke se'

a̱ a̱s iwà döttsa̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es. 7 Se' ko̱s eköl eköl a̱ imène Skëköl Wiköl wa s'male̱pa
ki̱moie. 8 We̱lepa a̱ imerke Skëköl Wiköl wa Skëköl siwé̱ i̱ski̱ë e' pakoie. We̱lepa skà a̱
Wiköl e' ȅ wa imerke ttè blëule ese wà pakoie. 9 We̱lepa skà a̱ imerke Wiköl e' ȅ wa e̱rbloie
Skëköl mik bua'ie. We̱lepa skà a̱ imerke Wiköl e' ȅ wa s'duöke ese bua'wo̱ne. 10 We̱lepa
skà a̱ imerke ì kȅ o̱r yi a̱ ese wo̱ie. We̱lepa skà a̱ imerke ttoie Skëköl ttekölie. We̱lepa
skà a̱ imerke isuo̱ie tö yile ka̱paköke ese dör Skëköl ttè moki̱ ö au. We̱lepa skà a̱ imerke
ttoie ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. We̱lepa skà a̱ imerke wé̱pa ttöke ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, ese wà
pakone. 11 Erë ekkë ko̱s dör Skëköl Wiköl eköl ȅ e' kanè. Ie' tö imeke se' ko̱s a̱ eköl eköl
we̱s ie' ki̱ ikiane es. 12-13 Se' dör Cristo icha e'pa dör we̱s wák eköl ȅ es. Se' ulà ta̱', klȍ ta̱'
ena se' yese skà tso' tai̱ë, erë e' ko̱s wöiëulewa̱ etkëme. Es ñies se' dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Se'
we̱lepa dör judiowak, se' we̱lepa skà kȅ dör judiowak, se' we̱lepa klöulewa̱ kanè mésoie,
se' we̱lepa skà kȅ dör es. Erë se' ko̱s iënewa̱ Skëköl Wiköl a̱, e' ȅ a̱ se' ko̱s tso'. E' wa se' de
we̱s wák eköl ȅ es Cristo ta̱ ñita̱.

14 S'chkà kȅ dör etkëme, iyese tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 15 Ichȍsö tö s'klȍ mú tö ichè:
“Ye' kȅ dör ulà, e' kue̱ki̱ ye' kȅ ku̱' chkà mik.” Ie' tö ichèmi es, erë ie' tso' chkà mik.
16 S'kukuöña mú tö ichè: “Ye' kȅ dör wöbla, e' kue̱ki̱ ye' kȅ ku̱' chkà mik.” Ie' tö ichèmi
es, erë ie' tso' chkà mik. 17 S'chkà ko̱s e' mú dör wöbla ȅ, e̱'ma ¿we̱s ì ttsèmisö? S'chkà
ko̱s e' mú dör kukuöña ȅ, e̱'ma ¿ì wa íyi alar ttsèmisö? 18 Erë Skëköl kȅ wa̱ se' chkà yöne
es. Ie' tö ì ko̱s tso' s'chkà mik, e' méa̱t wé̱ ie' ki̱ ikiane mèa̱t ee̱ a̱s ikaneblȍ buaë ñita̱. 19 Es
s'chkà ulitane mú dör wöbla ȅ ö kukuöña ȅ, e̱'ma s'chkà kȅ dör moki̱. 20 Erë kȅ idör es.
S'yese tso' tai̱ë.

21 E' kue̱ki̱ s'wöbla kȅ a̱ iyënuk s'ulà a̱: “Be' kȅ dör ìie bua' ye' a̱.” Es ñies s'wökir kȅ a̱
iyënuk s'klȍ a̱: “Be' kȅ dör ìie bua' ye' a̱.” 22 E' skéie, s'chkà wé̱sele bikeitsekesö tö kȅ ia̱ ì
o̱r buaë, e' kȅ ta̱' eta̱ kȅ se' se̱rpa. 23 S'chkà wé̱sele ki̱ se' jaërke, kȅ kkayër ta̱', ese paiekesö
buaë datsi' wa kkö'neke buaë. 24 Erë s'chkà wé̱sele kȅ ki̱ se' jaërku̱', e' kȅ paieku̱'sö datsi'
wa. S'chkà wé̱sele bikeitsekesö tö kȅ idör buaë chökle, ese kkö'nekesö bua'ie. Es Skëköl
tö s'chkà tulu'wa̱. 25 Ie' tö iwé̱ es a̱s s'chkà kȅ ñì blabatsȍ e' skéie iñi kkö'nurak buaë
ñikkëë. 26 Se' yese alè dalëne s'mik, e' ta̱ s'chkà ko̱s e' tö ittsé. Ñies se' yese alè peñarke
buaë, e' ta̱ s'chkà ko̱s e' ttsë'ne buaë.

27 A' ko̱s eköl eköl tso' batsulewa̱ Cristo mik we̱s wák eköl ȅ es. 28 Se' dör Skëkëpa
Jesús icha e'pa shu̱a Skëköl tö se' tkë̄'ka̱ kanè kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ u̱k. Ke̱we ie' tö Jesús ttekölpa
tsá̱, e'pa tkë'ka̱. E' ukuöki̱ ta̱ ittekölpa male̱pa tkëneka̱. E' ukuöki̱ ta̱ s'wöbla'u̱kwakpa
ittè wa esepa tkëneka̱. E' ukuöki̱ ta̱ ì kȅ o̱r yi a̱ ese u̱kwakpa tkëneka̱, ñies s'duöke ese
bua'u̱kwakpa ena s'ki̱mukwakpa ena s'wëttsu̱kwakpa esepa tkëneka̱. Ñies wé̱pa ttöke
ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, esepa tkëneka̱. 29 Se' ulitane kȅ dör Jesús ttekölpa tsá̱. Se' ulitane
kȅ dör Skëköl ttekölpa. Se' ulitane kȅ dör s'wöbla'u̱kwakpa. Se' ulitane kȅ dör ì kȅ o̱r yi
a̱ ese u̱kwakpa. 30 Se' ulitane kȅ dör s'duöke ese bua'u̱kwakpa. Se' ulitane kȅ ttȍpa ttȍ
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. Ì chekerakitö ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, ese wà kȅ pakanukne se' ulitane a̱.
31 Erë ì merke se' a̱ Wiköl Batse'r wa, e' bua'ie yulő a' dör poë.

Se' ñì dalëritsȍ e' dör ñala̱ bua'ie

Erë ñala̱ bua'ie shu̱te̱, e' kkachekeyö a' a̱ i' ta̱.

13

1 S'ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ dȍ Skëköl biyöchökwakpa ttȍ e' ko̱s mú yër ye' a̱, erë s'male̱pa kȅ
dalër ye' é̱na, e' ta̱ ye' dör we̱s tabechka ppésö ese blar es ö we̱s panakkuö ppésö ese blar
es kȅ wà ta̱'. 2 Ye' mú ttȍ Skëköl ttekölie, ñies ie' siwé̱ blëule e' ko̱s mú a̱r ye' é̱na ñies íyi
ko̱s mú jche̱r ye' wa̱ ñies ye' mú e̱rblȍ Skëköl mik tai̱ë dȍ ka̱bata skéu̱ ekkë, erë s'male̱pa
kȅ dalër ye' é̱na, e' ta̱ ye' kȅ dör ì. 3 Ì ko̱s tso' ye' wa̱ e' mú mèttsa̱yö s'sia̱rëpa a̱, ñies ye'

wák mú e̠' mùttsa̠ we'ikè sia̠rë Skëköl ttè kue̠ki̠ e̠' ttsoka̠*, erë s'male̠pa kȅ dalër ye' é̠na,
e' ta̠ e' kȅ dör ìie bua' ye' a̠.

[4] Se' ñì dalëritsöke, e' ta̠ ì ko̠s dalë'ttsekesö bȅrë, ñies se' e̠r buaë chöke s'male̠pa a̠.
Se' ñì dalëritsöke, e' ta̠ kȅ se' ukyërta̠' ñì ki̠, kȅ se' e̠' ttsöta̠'ka̠ s'male̠pa ki̠, kȅ se' e̠'
bikeitsöta̠'ka̠ tö se' dör pë' tai̠ë. [5] Se' ñì dalëritsöke, e' ta̠ kȅ s'male̠pa suȅsö e̠r sulu wa,
kȅ se' e̠r muta̠'wa̠ se' wák ȅ ki̠, kȅ se' ulurta̠'ka̠ bet, ì sulu wamblërke se' ta̠, e' ta̠ ese nuí̠
olo'yekesö. [6] Se' ñì dalëritsöke, e' ta̠ ì sulu wamblërke ese kȅ tö se' ttsë'we̠pa buaë. E'
skéie mik s'male̠pa se̠rke we̠s ttè moki̠ tö ichè es, e' ta̠ ese je' tö se' ttsë'we̠ke buaë. [7] Se'
ñì dalëritsöke, e' ta̠ ì ko̠s dalë'ttsekesö, se' e̠rblȍ michoë Skëköl mik, ì buaë yë' Skëköl tö
se' a̠ ese ko̠s wà panekesö krörö̈ë, ì ko̠s wöklö'we̠kesö.

[8] Se' ñì dalëritsöke e' kȅ e̠rta̠'wa. I̠'ñe ta̠ imerke ttoie Skëköl ttekölie, erë aishkuö ta̠ e'
kȅ merpaia̠ es. I̠'ñe ta̠ imerke ttoie ttȍ kua̠'ki̠ kua̠'ki̠ wa, erë aishkuö ta̠ e' kȅ ku̠'ia̠. I̠'ñe ta̠
imerke íyi blëule ese jche̠noie Wiköl Batse'r wa, erë aishkuö ta̠ e' e̠rdawa. [9] E' wà dör tö
ì mène se' a̠ jche̠noie i̠'ñe ta̠ ese kȅ dör Skëköl íyi wa'ñe, e' dör ikakla ȅ. Ñies ì chekesö
Skëköl ttekölie, ese kȅ dör se̠raa̠. [10] Ese ko̠s e̠rdawa mik ì dör ibua'ie e' de se̠raa̠ eta̠.

[11] E' dör i' es: Mik ye' ià̠ alala, eta̠ ye' ttöke we̠s alala es, ye' e̠rbiköke we̠s alala es, íyi
sue̠keyö we̠s alala es. Erë mik ye' kibine̠one, eta̠ ye' kȅ dör alala, e' kue̠ki̠ ye' kȅ se̠ria̠ we̠s
alala es. [12] I̠'ñe ta̠ se' wa̠ Skëköl jche̠r we̠s íyi olo suȅsö wösuo̠ nula wa es. Erë aishkuö
ta̠ isue̠rasö ñì wöshaë. I̠'ñe ta̠ ie' kak jche̠r ye' wa̠, erë aishkuö ta̠ ijche̠rdawa̠ ye' wa̠ buaë
we̠s ie' wa̠ ye' jche̠r buaë es.

[13] I̠'ñe ta̠ se' e̠rblöke Skëköl mik. Ñies ì yë'a̠tbakitö, ese wà panekesö krörö̈ë. Ñies se'
ñì dalëritsöke. Íyi mañat ekkë wawe̠kesö i̠'ñe ta̠, erë ibua'ie dör se' ñì dalëritsȍ.

14

Imène ttoie ttȍ kua̠'ki̠ kua̠'ki̠ wa, e' pakè

[1] A' e̠' chő ñì dalëritsök buaë. Ñies ì merke se' a̠ Wiköl Batse'r wa ñì ki̠moie ese yulő
poë. Erë ttök Skëköl ttekölie e' yulő bua'ie imale̠pa tsa̠ta̠. [2] E' wà dör tö yi a̠ imène ttoie
ttȍ kua̠'ki̠ wa ese kȅ ttöku̠' imale̠pa ta̠, ittöke Skëköl ȅ ta̠. Kȅ yi skà é̠na ittöke e' a̠nuk.
Erë ttè blëulewa̠ ese chekeitö Skëköl Wiköl wa. [3] Erë yi a̠ imène ttoie Skëköl ttekölie, ese
ttöke imale̠pa ta̠ ie'pa e̠r diché kí̠ ioie, ie'pa pattoie ena ie'pa e̠r pabloie. [4] Yi ttöke ttȍ
kua̠'ki̠ wa Wiköl Batse'r wa, ese tö iwák ȅ e̠r diché kí̠ ieke. Erë yi ttöke Skëköl ttekölie, ese
tö Skëkëpa Jesús icha male̠pa e̠r diché kí̠ ieke. [5] Ye' ki̠ ikiane tö a' ulitane mú a̠ imer ttoie
ttȍ kua̠'ki̠ kua̠'ki̠ wa. Erë a' mú ttȍ Skëköl ttekölpaie, e' dör ibua'ie ttök ttȍ kua̠'ki̠ kua̠'ki̠
wa ese tsa̠ta̠. Erë a' ttöke ttȍ kua̠'ki̠ kua̠'ki̠ wa ta̠ yile tö iwà pakène imale̠pa a̠ a̠s ie'pa e̠r
diché kí̠ iër, e' ta̠ e' dör buaë we̠s yi ttöke Skëköl ttekölie ese es.

[6] A yamipa, e' wà pakekeyö a' a̠ i' es. Ichȍsö tö ye' de, e' ttöke a' ta̠ ttȍ kua̠'ki̠ wa, e' ta̠
¿e' tö a' ki̠mèmi? Au, e' kȅ dör ìie bua'. Erë ilè kkayëne ye' a̠ ese chéneyö a' a̠ ö ilè jche̠r
ye' wa̠ ese pakéneyö ö ilè chéyö Skëköl ttekölie ö a' wöbla'wé̠yö ttè wé̠sele wa ese ko̠s
chéyö a' wákpa ttȍ wa, e' ta̠ e' je' tö a' ki̠mèmi buaë. [7] E' dör we̠s ma'ma tso' blarta̠' pulë
sù̠ ö ma'ma kicha ta̠' sù̠ ese blar es. Kȅ iblane we̠s ika̠wöta̠ bla'wȅ̠ es, e' ta̠ ¿ì se' a̠ ichök tö
ì bla'we̠kerakitö? [8] Ñies duk bla'we̠ke ñippökwakpa kioie ñippök ibolökpa ta̠, e' kȅ blane
we̠s ibla'we̠ke es, e' ta̠ ñippökwakpa kȅ bitú̠pa ñippök. [9] E' sù̠ a' ta̠ itköke. A' ttöke ttȍ
kua̠'ki̠ kua̠'ki̠ wa, e' ta̠ ¿we̠s e' wà a̠rmi yi é̠na? A' ttöke é̠, we̠s yi ttȍ ekörla ese es. [10] S'ttȍ
dakliliё, e' tso' tai̠ë ká̠ i' a̠, ese ko̠s wà a̠ne iwákpa é̠na. [11] Erë we̠le ttöke iwákpa ttȍ wa, kȅ
wà a̠ne ye' é̠na, e' ttséyö, e' ta̠ ie' dör ká̠ kua̠'ki̠ wak ye' a̠, ñies ye' dör ká̠ kua̠'ki̠ wak ie' a̠.

* 13:3 ye' wák mú e̠' mùttsa̠ we'ikè sia̠rë: Yëkkuö këchke we̠le tö ichè: ye' mú e̠' mùttsa̠ ña'wȅ̠wa

12 Ì meke Skëköl tö se' a̱ iWiköl wa, ese ko̱s yuleke a' tö poë. E' kue̱ki̱ yö ichè a' a̱, e' wé̱se
tö se' male̱pa dör Skëkëpa icha e'pa e̱r diché kí̱ ieke, ese ko̱s yulő bua'iewa̱.

13 E' kue̱ki̱ yi ttöke ttȍ kua̱'ki̱ wa ese wák tö ikiő Skëköl a̱ a̱s imùitö ie' a̱ iwà pakone
imale̱pa a̱. 14 Ichȍsö tö ye' tso' ttök Skëköl ta̱ ttȍ kua̱'ki̱ wa, e' ta̱ moki̱ ye' tso' ttök ie'
ta̱, erë iwà kȅ a̱ne ye' wák é̱na. 15 ¿We̱s ye' iwè̱mi? Ye' iwe̱ke i' es: ye' ttöke Skëköl ta̱
ttȍ kua̱'ki̱ wa, ñies ye' ttöke ie' ta̱ ttȍ a̱ne ye' é̱na ese wa. E' sù̱ ye' ttsöke ie' ki̱koka̱ie ttȍ
kua̱'ki̱ wa, erë ñies ye' ttsöke ttȍ a̱ne ye' é̱na ese wa. 16 Ichȍsö tö a' we̱le tso' wëstela chök
Skëköl a̱ ttȍ kua̱'ki̱ wa a' male̱pa kukua, erë iwà kȅ a̱ne a' é̱na, e' ta̱ ¿we̱s a' ichèmi, “Es e'
idir”? 17 Moki̱ ie' tö wëstela ché buaë Skëköl a̱, erë e' kȅ wa̱ a' e̱r diché kí̱ iëne. 18 Ye' ttöke
ttȍ kua̱'ki̱ wa tai̱ë a' tsa̱ta̱, e' ki̱ ye' tö wëstela cheke Skëköl a̱. 19 Erë mik se' ñì dapa'u̱ke,
eta̱ ee̱ ye' a̱ ta̱ ye' ka̱paköke ttè böt mañat wà a̱ne se' é̱na ese wa, e' dör buaë ye' ka̱paköke
ttè tai̱ë ttȍ kua̱'ki̱ wa döka̱ 10.000 kȅ a̱ne yi é̱na e' skéie.

20 A yamipa, kȅ a' ka̱bikeitsökia̱ we̱s ala'rla es. A' ka̱bikeitső we̱s s'kibinetke es. Erë
buaë idir tö se̱ne sulu yöki̱ a' ka̱bikeitsȍ we̱s ala'rla es. 21 Skëköl tö ichè iyëkkuö ki̱ i' es:
“Erế ye' ttöraë ká̱ i' wakpa ta̱ s'ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa ena ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa wa, erë
ie'pa kȅ tö ye' ttȍ iu̱tepa.” 22 E' wa isué̱sö tö s'ttöke ttȍ kua̱'ki̱ wa e' dör ilè kkachoie wé̱pa
kȅ e̱rblöta̱' Jesús mik esepa a̱, kȅ idör se' e̱rblȍ Jesús mik esepa a̱. Erë se' ttöke Skëköl
ttekölie e' je' dör se' e̱rblȍ ie' mik esepa a̱. 23 E' wà dör i' es: A' ñì dapa'u̱ke e' ko̱s tso'
ttök ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ kȅ a̱ne yi é̱na ese wa, e' wösha̱ pë' kȅ yöne Jesús ttè wa kȅ e̱rblöta̱'
ie' mik, esepa dewa̱ a' shu̱a̱, e' ta̱ ie'pa tö ibikeitseraë tö a' dör a̱li̱ie. 24 Erë e' skéie a'
ulitane ttöke Skëköl ttekölie wà a̱ne sulitane é̱na ta̱ pë' kȅ e̱rblöta̱' Jesús mik kȅ yöne ie'
ttè wa esepa dewa̱, e' ta̱ ie'pa é̱na ia̱rdaë tö nuì̱ tso' ie'pa ki̱ ta̱ ie'pa e̱' shu̱löraë. 25 Ì tso'
blëule ie'pa e̱r a̱, ese yëneka̱ sulitane kukua ta̱ ie'pa e̱' tköralur kuchë ki̱ Skëköl dalöioie
ta̱ icheraërakitö, “Moki̱ Skëköl tso' a' ta̱.”

A' ñì dapa'ú̱ bȅrë kȅ chiliwa̱rka̱

26 A yamipa, ttè ikkë ko̱s bata dör i' es: Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ a' ulitane wa̱ ilè bitu̱mi
eköl eköl s'male̱pa e̱r diché ioie. A' we̱le wa̱ Salmo bitu̱mi ttsoie. A' we̱le skà wa̱ ttè tso'
s'wöbla'wo̱ie. A' we̱le skà wa̱ ttè kkaché Skëköl tö ese tso' chè. A' we̱le wa̱ ilè skà tso'
chè ttȍ kua̱'ki̱ wa. A' we̱le wa̱ ì yëne ttȍ kua̱'ki̱ wa, e' wà pakè tso'ne. E' ko̱s ú̱ ñì e̱r diché
ioie. 27 A' wé̱pa ttöke ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, e' ta̱ buaë idir tö böl ȅ ttȍ, isalema mañal,
erë e' dör wë'. Ñies esepa ka̱wöta̱ ttök eköl eköl. Ñies ì chekerakitö e' wà pakökne yile
ka̱wöta̱. 28 Erë kȅ yi ku̱' iwà pakökne, e' ta̱ ie'pa ka̱wöta̱ siwa̱'blökwa̱. A̱s ie'pa ttȍ Skëköl
ta̱ ttȍ kua̱'ki̱ wa bánet ekörla. 29 Es ñies wé̱pa a̱ imène ttoie Skëköl ttekölie, esepa ttő böl
ö mañal, e' ukuöki̱ ta̱ a' male̱pa tö iwà bikeitső isuo̱ie tö moki̱ idir ö au. 30 Erë a' we̱le
ttöke Skëköl ttekölie, e' dalewa a' we̱le skà tkër ee̱, ese a̱ Skëköl tö ittè é ñies, e' ta̱ wé̱
tso' ttök ese siwa̱'blő a̱s iëköl tö icha chȍ. 31 Es a' ulitane ttȍmi Skëköl ttekölie eköl eköl
a̱s a' ulitane wöblar ena a' ulitane a̱ diché kí̱ iër. 32-33 Skëköl dör se̱ne bȅrë mukwak e' kȅ
chilirta̱'ka̱. E' kue̱ki̱ ie' ki̱ ikiane tö se' ñì dapa'u̱ bȅrë, kȅ chilirta̱'ka̱ we̱s s'batse'rpa erule
erule ñì dapa'u̱ke ká̱ wa'ñe es. E' kue̱ki̱ wé̱pa a̱ imène ttoie Skëköl ttekölpaie, esepa a̱ e̱'
wöklörmi a̱s ittȍ eköl eköl.

34 Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ alakölpa ko̱s ké siwa̱'blökwa̱. Ie'pa kȅ kàne ttök, e' skéie ie'pa
ké ittsök bȅrë we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es. 35 Ie'pa ttöke mik a' ñì dapa'u̱ke, e'
dalewa e' dör jaë. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ilè chakak, e' ta̱ a̱s ichakörakitö iwëm a̱ iu a̱.

36 ¿I̱ma a' ibikeitsè? ¿Skëköl ttè de a' batamik? ¿A' ȅ ulà a̱ ide? Au. ¡A' e̱' ki̱té! 37 Yi e̱'
bikeitsȍ tö ie' dör Skëköl tteköl ö Wiköl Batse'r tö ie' ké ichök, e' ta̱ ese ka̱wöta̱ ichök tö ì
shteke ye' tö a' a̱ e' dör ì u̱k se' patkë' Skëkëpa Jesús tö e'. 38 Erë yi tö ttè i' watéttsa̱, ese
watërdattsa̱.

39 A yamipa, es ye' tö a' a̱ ichè tö ttök Skëköl ttekölie, e' yulö́ poë. Ñies wé̱pa ttöke ttö̀
kua̱'ki̱ wa, esepa kë̀ wöklö'wa̱r. 40 Erë íyi ko̱s ese ú̱ a' tö buaë yësyësë, kë̀ chiliwa̱rka̱.

15

Cristo shke̱neka̱ne, e' pakè

1 A yamipa, Jesús tté buaë paka' ye' tö a' a̱, e' skà pakekeneyö a' a̱ i' ta̱ a̱s e' ska' a' e̱r
döne. Ttè ñe' klöo̱'bak a' tö, e' a̱ a' tso' tkëulewa̱ darërëë. 2 A' e̱' tkéwa̱ michoë ttè buaë
ñe' a̱ yësyësë we̱s ye' tö a' a̱ iwà paka' es, e' ta̱ e' wa a' tsa̱tkëne. Kë̀ idör es, e' ta̱ ë́ ichö́k
a' e̱rblé imik.

3 Ttè menea̱t ye' a̱, e' ë̀ paka'neyö a' a̱. E' bua'ie dör i' es: Cristo köte̱wa̱ se' nuì̱ ki̱
we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. 4 Ñies ie' wötënewa̱ pö a̱, e' ki̱ ká̱ de mañat, eta̱
ishke̱neka̱ne we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. 5 Ñies ie̱' kkaché Cefas a̱. E' ukuöki̱ ta̱
ie̱' kkaché ittekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa a̱. 6 E' ukuöki̱ ta̱ ie̱' kkaché s'yamipa
döka̱ cien ske̱yök (500) ki̱ta̱, e'pa a̱ mik iñi dapa'wé̱ ek tsi̱ní ë̀me eta̱. Ie'pa ekkëpa we̱lepa
blërulunetke, erë ikibiiepa dobyërkeia̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' kkaché Santiago a̱. E' ukuöki̱
ta̱ ie' e̱' kkaché ittekölpa ko̱s a̱.

8 Bata ekkë ta̱ ie' e̱' kkaché ye' a̱. Ye' dör ittekölpa tsá̱ e'pa yulë́, erë ñies ie' e̱' kkaché
ye' a̱. 9 Skëköl icha, e'pa we'ikök ye' bak. E' kue̱ki̱ ye' dör ittekölpa male̱pa diki̱a̱ diöshe̱t.
Ye' kiök ie'pa eköl, e' kë̀ dör ye' sia̱rla e' a̱. 10 Erë Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ye'
dör ie'pa eköl. Ie' e̱r buaë ché ye' a̱ e' kë̀ dör ë́me. E' wakanewé̱yö tai̱ë ie'pa male̱pa
tsa̱ta̱. Ñermata kë̀ dör tö ye' wák tö iwakanewé̱. Iwakanewé̱yö Skëköl e̱r buaë chö̀ ye' a̱
e' batamik. 11 Erë Jesús tté buaë, e' dör etkëme, e' paka' sa' tö a' a̱, e' mik a' e̱rblé. Ye' tö
ipakè ö ie'pa tö ipakè, e' kë̀ dë' we̱s.

Se' duulewa̱ shke̱rdaka̱ne

12 Sa' tö ipakeke tö Cristo köte̱wa̱, e' shke̱neka̱ne. Erë a' we̱lepa tö icheke tö s'duulewa̱
kë̀ shke̱rta̱'ka̱ne. ¿We̱s e' chèmi ie'pa tö? 13 S'duulewa̱ kë̀ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma Cristo kë̀
shke̱neka̱ne. 14 Ie' kë̀ shke̱núpaka̱ne, e̱'ma ë́ ye' tö ie' tté buaë pakeke. Ñies ë́ a' e̱rblöke
ie' mik. 15 Sa' tö ipakeke tö Skëköl tö ie' shke̱o̱'ka̱ne, erë s'duulewa̱ kë̀ shke̱rta̱'ka̱ne,
e̱'ma ie' kë̀ shke̱neka̱ne. E' mú dör es, e̱'ma ttè pakeke sa' tö Skëköl ttö̀ wa e' dör ka̱che.
16 S'duulewa̱ kë̀ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma Cristo kë̀ shke̱neka̱ne. 17 Ie' kë̀ shke̱núpaka̱ne, e̱'ma
ë́ a' e̱rblöke ie' mik. Se' tso'ia̱ se' nuì̱ ulà a̱. 18 Ñies e' mú dör es, e̱'ma wé̱pa e̱rblë' ie' mik
blërulune, esepa tso'tke weinuk. 19 Se' tö Cristo paneke, e' kë̀ wà tkö́pa aishkuö ta̱, e̱'ma
se' dör sia̱rë chökle s'male̱pa diki̱a̱.

20 ¡Erë moki̱ Cristo shke̱neka̱ne! Ie' dör se' shke̱rka̱ne e'pa tsá̱, e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r
tö ñies se' shke̱rdaka̱ne. 21 E' wà dör i' es: Wëm eköl wa s'duö̀wa̱ e̱' ali'ka̱ sulitane ki̱. E'
sù̱ wëm skà ekö̱l wa s'duulewa̱ shke̱rdaka̱ne. 22 Sulitane dë'ka̱ Adán wa, e' kue̱ki̱ sulitane
wömenettsa̱ duökwa̱ we̱s ie' es. Erë se' batsulewa̱ Cristo mik e'pa ko̱s shke̱rdaka̱ne we̱s
ie' shke̱neka̱ne es. 23 Erë e' ko̱s mir we̱s ika̱wöta̱ minuk es. Cristo shke̱neka̱ne ke̱we. E'
itöki̱ mik idene, eta̱ se' dör ie' icha, e'pa ko̱s shke̱rdaka̱ne. 24 Eta̱ ká̱ i' e̱rdawa. E' ké̱wö ska'
ta̱ Cristo e̱' alöraka̱ íyi wökir, íyi wák, íyi këköl wa̱ diché ta̱' ese ko̱s ki̱. Ì ko̱s blu'ie ie' tso'
e' merattsa̱itö Skëköl dör S'yë́ e' ulà a̱. 25 Erë i̱'ñe ta̱ ie' tso'ia̱ íyi ko̱s wëttsu̱k blu'ie dö̀ mik
ibolökpa ko̱s menewa̱ ie' klö̀ diki̱a̱ eta̱. 26 Ie' bolök bata, e' dör s'duö̀wa̱, e' ki̱ ie' e̱' alöraka̱
bataie. 27 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: "Íyi ulitane menewa̱ ie'
klö̀ diki̱a̱." Erë se' é̱na ia̱ne tö mik iyëne "íyi ulitane" eta̱ Skëköl kë̀ ku̱' e' shu̱a, ie' wák tö
ì ko̱s mérö Cristo klö̀ diki̱a̱ e' kue̱ki̱. 28 Erë mik íyi ulitane mérötke Skëköl tö Cristo dör ilà
e' klö̀ diki̱a̱, eta̱ ñies Cristo e̱' murattsa̱ iyë́ ulà a̱ a̱s íyi ulitane dö̀ ie' diki̱a̱.

29 S'duulewa̱ kë̀ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma wé̱pa wösune s'duulewa̱ skéie[*] ¿iök e' we̱kerakitö?
S'duulewa̱ kë̀ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma ¿iök ie'pa wösune esepa skéie? 30 S'duulewa̱ kë̀
shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma ¿iö́k se' e̱' mùmi weinuk ke̱kraë ttè e' pakök? 31 A yamipa, ká̱ bit ta̱
ye' ki̱ idalò̀ me'rie ttsëskua ye' ttèmiwa̱ yile tö. E' dör moki̱ we̱s a' tso' batsulewa̱ Skëkëpa
Cristo Jesús mik, e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë e' dör moki̱ es. 32 Í̱e̱ Éfeso ye' bolökpa tso' ñippök
ye' ta̱ we̱s iyiwak sulusi es. Kë̀ se' shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma ¿iö́k e' dalë'ttsekeyö? E' kë̀ dör ìie
bua' ye' a̱. Moki̱ tö s'duulewa̱ kë̀ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma iù̱sö we̱s we̱lepa tö icheke es. E' dör
i' es: “Bulepa s'duöralur, e' kue̱ki̱ i̱'ñe se' chkö̀, se' di'yö̀ buaë kaneë.”

33 Kë̀ a' e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k es. E' dör we̱s yile tö iyë' es, e' dör i' es. “S'yamipa e̱'
wamblö̀ sulu esepa tö s'se̱r yësyësë esepa sulu'we̱kewa̱.” 34 A' e̱rbikö́ne buaë yësyësë. Ì
sulu kë̀ wamblaria̱ a' tö. A' we̱lepa kë̀ bàtse̱ Skëköl mik yës. E' chéyö a' a̱ a' jaëwo̱ka̱.

Se' duulewa̱ shke̱rdaka̱ne ¿is e' chkà dör?

35 Isalema a' we̱lepa tö ichakèmi: “Se' duowa̱, ¿we̱s e' shke̱rmika̱ne? ¿Is e' chkà dör?”
36 ¡Ì chaké a' tö we̱s kë̀ s'ka̱bikeitsö̀ ese ì chakè es! Iyiwö tkèsö, e' kë̀ dë'ka̱ne, ikuala deka̱
ta̱ iwö dalola nunéwa̱. 37 Mik se' tö trigo wö tkéwa̱, eta̱ kë̀ se' wa̱ itkëne kuáie. Se' tö iwö
dalola tké. 38 E' ukuöki̱ ta̱ ikua deka̱ we̱s Skëköl ime'a̱tbak es. E' sù̱ iyiwö ulitane döraka̱
iwakmik iwakmik we̱s imenea̱t es.

39 S'ditsö ena iyiwak klö̀ka ena dù ena nima e' wák dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ñies ichkà dör
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 40 Ñies ì menea̱t ká̱ jaì a̱ ena ì menea̱t ká̱ i' a̱ e' dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. E' ko̱s dör
buaala, erë iwër kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 41 Diwö si'wö bëkwö e' ko̱s dalöburke kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Ñies
bëkwö ko̱s e' wák dalöburke ek ek kua̱'ki̱ kua̱'ki̱.

42 Mik se' shke̱neka̱ne, eta̱ se' manenettsa̱tke we̱s iyiwö tkëne e' manerttsa̱ es. Se'
chkà i' nurta̱'wa̱, erë mik ishke̱neka̱ne, eta̱ kë̀ inurpawa̱ia̱. 43 S'chkà i' dör ësela, erë
ishke̱rdaka̱ne olo ta̱' tai̱ë. S'chkà i' kë̀ diché ta̱', erë ishke̱rdaka̱ne diché ta̱' tai̱ë. 44 S'chkà
i' dör buaë se̱noie i̱'ñe ta̱, erë mik ishke̱neka̱ne, eta̱ imanenettsa̱ se̱noie buaë aishkuö ta̱
Wiköl Batse'r ta̱. 45 E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè: “Wëm tsá̱ kiè Adán,
e' yöne se'ie ttsë'ka.”[†] Erë wëm skà de eköl Adán es, e' dör Cristo, e' yöne se̱ne michoë
mukwak. 46 Erë s'chkà se̱noie aishkuö ta̱, e' kë̀ mène Skëköl wa̱ se' a̱ ke̱we. S'chkà i' me'itö
se' a̱ ke̱we. E' itöki̱ chkà se̱noie aishkuö ta̱ Wiköl Batse'r ta̱ ese merdaë se' a̱. 47 Wëm tsá̱
yöne íyök wa, e' kue̱ki̱ e' dör ká̱ i' wak. Erë wëm skà de Adán es, e' datse̱ ká̱ jaì a̱. 48 Wé̱pa
dör ká̱ i' wakpa, esepa dör we̱s wëm tsá̱ yöne íyök wa ñe' es. Erë wé̱pa dör Skëköl tso' ká̱
jaì a̱ e' icha esepa dör we̱s wëm datse̱ ee̱ es. 49 Se' tö wëm datse̱ ká̱ jaì a̱ e' ki̱tse̱raë we̱s
wëm yöne íyök wa ñe' ki̱tse̱'sö es.

50 A yamipa, ye' tö a' a̱ ichè tö se' chkà i' duöta̱'wa̱ nurta̱'wa̱ e' kë̀ döpawa̱ ì blúie Skëköl
tso' e' a̱. 51-52 Ye' ttö̀ ttsö́. Ttè bak blëulewa̱ ese chekeyö a' a̱ i' ta̱: Kë̀ se' ulitane duö̀pawa̱
erë mik Skëköl duk blane iwà kkachoie tö ka̱wö i' e̱newatke eta̱ se' ko̱s maneo̱rdattsa̱ bet
we̱s s'wöbla tsi̱miù̱ es. Mik duk ñe' blane, eta̱ s'duulewa̱ ko̱s shke̱rdaka̱, kë̀ duöpawa̱ia̱.
Ñies se' tso'ia̱ ttsë'ka, e' chkà maneo̱rdattsa̱. 53 Se' chkà i' nurta̱'wa̱, e' maneo̱rdattsa̱
chkà kë̀ nurta̱'wa̱ ese wa. Se' chkà i' duöta̱'wa̱, e' maneo̱rdattsa̱ chkà kë̀ duöta̱'wa̱, ese
wa. 54 Mik se' chkà i' manenettsa̱ kë̀ duöpawa̱ia̱, kë̀ nurpawa̱ia̱, eta̱ ì tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱, e' wà de, e' tö ichè: “Duewa̱ ki̱ Skëköl e̱' aléka̱.[‡] 55 A Duewa̱, ¿wé̱ be' diché
tai̱ë e'? ¿Wé̱ be' e̱' alö̀ tai̱ë e'? Be' kirëbata tso' se' rrewo̱ie tai̱ë, ¿wé̱ e' i' ta̱?”[§] 56 Se' se̱r
sulu kue̱ki̱ duèwa̱ tö se' rrewe̱ke ena se̱ne sulu diché i̱ëne ttè dalöiëno wa. 57 Erë se' nuì̱
olo'yane se' ki̱ Skëkëpa Jesucristo batamik, e' kue̱ki̱ kë̀ se' suaneia̱ s'duö̀wa̱ yöki̱. E' kue̱ki̱
ke̱kraë wëstela chekesö Skëköl a̱.

[*] 15:29 s'wösune s'duulewa̱ skéie: E' dör ì u̱k ie'pa we̱lepa wöblar es. Kë̀ iyëne Skëköl wa̱ tö iù̱ es. [†] 15:45 Génesis 2.7 [‡] 15:54 Isaías 25.8 [§] 15:55 Oseas 13.14

58 E' kue̱ki̱, a yamipa dalër ye' é̱na, a' e̱' tkṓwa̱ darërë ke̱kraë Skëkëpa ttè a̱, kḕ a' e̱'
sköktsa̱ bánet. A' wa̱ ijche̱r tö ì ko̱s kanewé̱ a' tö ie' a̱, e' kḕ weirpa éme. E' kue̱ki̱ a' kí̱
kaneblṓ buaë ke̱kraë ie' a̱.

16

Inuköl shteke s'sia̱rëpa ki̱moie, e' pakè

1 Inuköl shteke a' tö s'batse'rpa se̱rke Jerusalén e'pa ki̱moie, e' pakeke ye' tö a' a̱ i' ta̱.
Inuköl shtṓ we̱s ye' tö iyë' Skëkëpa icha erule erule tso' Galacia, e'pa a̱ es. 2 Domingo bit
ta̱ a' wakpa bik ekkë tö a' inuköl shta̱'ú̱ tö ko̱s a' ulà a̱ ide. Eta̱ ko̱s a' a̱ imermi, e' blṓ bánet.
A' tö iwé̱ es, eta̱ mik ye' de a' ska', eta̱ kḕ a' ka̱wöta̱ inuköl shtök, a' wa̱ itso'tke blëule e'
kue̱ki̱. 3 Mik ye' de a' ska', eta̱ wé̱pa shu̱shtétke a' tö patkèmi Jerusalén inuköl ñe' muk,
e'pa tté choie yëkkuö shtekemiyö e' mi'ke ie'pa wa̱. Es ye' tö ie'pa patkeke Jerusalén. 4 A'
ibikeitsé tö buaë idir tö ye' mi'ñak ie'pa ta̱, e' ta̱ ye' mi'mi.

Pablo tö ishkak e' aleritsé

5 Ye' ka̱wöta̱ minuk Macedonia, e' ukuöki̱ ta̱ ye' mi'ke a' ska'. 6 Isalema ye' e̱' tsu̱kea̱t
a' ska' si' et si' böt ulatök ö isalema ye' e̱' tsù̱mia̱t dò̱ yuëdiö tka ekkë. Es a' a̱ ye' ki̱mermi
ì kiane ye' ki̱ shkoie ese wa a̱s ye' mi' buaë wé̱ ye' mi'mirö e̱e̱. 7 Ye' kḕ shkak a' pakök
shkaule. Ye' mú se̱r a' ska' ká̱ tai̱ë, Skëkëpa ki̱ ikiane e̱'ma. 8 Erë ye' e̱' tsu̱kea̱t íe̱ Éfeso dò̱
Pentecostés ké̱wö tka ekkë. 9 Íe̱ buaë ye' a̱ ka̱wö ku̱ne Jesús tté buaë pakoie. Ye' bolökpa
tso' tai̱ë, erë ñies tai̱ë pë' é̱na Jesús tté buaë ttsak. E' kue̱ki̱ kḕ ye' e̱' yaktsa̱ i' ta̱ íe̱.
10 Timoteo kaneblöke Skëkëpa a̱ we̱s ye' es, e' kue̱ki̱ ie' de a' ska', e' ta̱ ikiṓwa̱ buaë.
11 Kḕ yi kàne ie' dalöse̱u̱kwa̱. E' skéie ie' ki̱mú a̱s ie' döne bḕrë ye' ska'. Ye' tso', ie' ena
s'yamipa u̱rke ie' ta̱, e'pa panuk.
12 Ye' tö s'yami Apolo e' cheke a' a̱ i' ta̱. Ye' kköyë' ie' a̱ tai̱ë tö ie' yúñak s'yamipa mi'ke
a' pakök e'pa ta̱. Ie' kḕ shkak i' ta̱, erë we̱kkë alè ta̱ ie' a̱ ka̱wö ku̱rmi, eta̱ ie' mi'mi.

Pablo tö ie'pa bata patté

13 A' se̱nú e̱rki̱. A' e̱' tkṓwa̱ darërë a' e̱rblöke Jesús mik e' a̱. A' e̱' tkṓwa̱ wëbla su̱ë, kḕ
a' suanuk. A' e̱rblṓ darërë ie' mik. 14 Ì we̱ke a' tö ko̱s ese ú̱ ñì dalëritsè wa.
15 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r tö Estéfanas ena iyamipa e'pa dör Acaya wakpa tsá̱ e̱rblë' Jesús
mik e'pa. Ie'pa e̱' ché buaë s'batse'r male̱pa ki̱muk. 16 Ye' tö a' a̱ ikiè tai̱ë tö ie'pa esepa
ttò̱ dalöiṓ e̱r bua' wa. Ñies yi isie tso'ñak kaneblök Skëkëpa kanè a̱ esepa ttò̱ dalöiṓ.
17 Ye' ttsë'ne buaë tö Estéfanas ena Fortunato ena Acaico e'pa de ye' ska'. Ie'pa tso' ye'
ki̱muk tai̱ë a' kḕ ku̱' e' skéie. 18 Ie'pa tö ye' e̱r pablé we̱s a' e̱r pablérakitö es. Buaë idir
ie'pa esepa ki̱kökka̱.

Pablo e̱' chéa̱t

19 Skëkëpa Jesús icha erule erule ko̱s tso' Asia, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi. Áquila ena Prisca
ena Skëkëpa icha ñì dapa'u̱ke ie'pa u a̱, e'pa tö shke̱ne patké tai̱ë a' a̱ Skëkëpa ttò̱ wa.
20 S'yamipa ko̱s tso' íe̱, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi. A' ñì shke̱'ú̱ ñì dalër wa.
21 Ye' dör Pablo e' tö shke̱ne i' shté ye' wák ulà wa.
22 Yi kḕ é̱na Skëkëpa dalër, e' ta̱ a̱s ese kichatër. ¡A Skëkëpa, be' shkṓne bet!
23 A̱s Skëkëpa Jesús e̱r buaë chò̱ a' a̱.
24 Ye' é̱na a' dalër Cristo Jesús batamik. Es e' idir.

Yëkkuö skà kit Pablo tö Corinto wakpa a̱, i' ta̱ ide böt
2 Corintios

Mik Pablo bak kaneblök Macedonia eta̱ ie' tö yëkkuö skà kit Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Corinto ena ipamik e'pa a̱. Wëm kiè Tito e' kaneblöke Pablo ta̱ Jesús tté pakök. Ie' tso' Corinto, mik ie' dene Pablo ska' eta̱ ie' tö Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Corinto e'pa kaberke ñita̱ e' paké Pablo a̱. E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit. Ì tköke Corinto wakpa ta̱ e' dör i': We̱lepa e̱' chò̱ tö ie'pa dör Jesús ttekölpa erë kè̱ idör moki̱. Esepa dë'mi Corinto ta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa tö iki'wa̱rak buaë. Ie'pa ñekkëpa tö s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa. Ie'pa e̱' ù̱ tö ie'pa dör buaë Pablo tsa̱ta̱. Ie'pa tö icheke tö Pablo dör sia̱rë kè̱ dör këkëpa tai̱ë. Es ie'pa tso' Jesús mik e̱rblökwakpa ki̱tö'u̱k. Pablo é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa dalër tai̱ë e' kè̱ kiane ie' ki̱ tö imi'yal ñala̱ sulusi ki̱ ka̱chökwakpa itöki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit ie'pa a̱ a̱s ie'pa tso' ttsë'ka ka̱chökwakpa yöki̱ ena e̱r bua' wa ì kkayëne ie'pa a̱ e' dalöiök. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö ie' dör Jesús tteköl moki̱.

E' kí̱ie ta̱ ka̱m ie' tö yëkkuö i' shtò̱ eta̱ ie' tö inuköl ki' ie'pa a̱ Jesús mik e̱rblökwakpa sia̱rëpa tso' Jerusalén e'pa ki̱moie. S'ki̱tö'u̱kwakpa tö iyë' tö Pablo tö inuköl e' tse̱ketkö iwák a̱, erë ie' tö iché tö e' kè̱ dör es. Ie' mi'ke betka̱ Jerusalén pakök e' kue̱ki̱ Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Corinto e'pa ka̱wöta̱ inuköl kí̱ shtök tsè̱mi Jerusalén.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye' dör Cristo Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa eköl. S'yami kiè
Timoteo, e' tso' ye' ta̱ í̱e̱. Sa' tso' yëkkuö i' shtök a' dör Skëköl icha erule se̱rke Corinto,
e'pa a̱. Ñies sa' tso' yëkkuö i' shtök s'batse'r male̱pa se̱rke ká̱ male̱pa a̱te̱ Acaya, e'pa
ulitane a̱. 2 Skëköl dör S'yḗ ena Skëkëpa Jesucristo a̱s e'pa e̱r buaë chò̱ ena se̱ne bè̱rë mù
a' a̱.

Pablo weirke e' shu̱a̱ Skëköl ki̱kéka̱itö

3 Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo yḗ, e' ki̱köka̱sö tai̱ë. Ie' dör S'yḗ e' tö se' sue̱ke e̱r sia̱rë
wa ena se' e̱r pableke ke̱kraë. 4 Sa' weirke ko̱s Cristo tté kue̱ki̱, e' shu̱a̱ sa' e̱r pableke
Skëköl tö a̱s s'male̱pa weirke esepa e̱r pablò̱ sa' tö we̱s ie' tö sa' e̱r pableke es. 5 Cristo
weine tai̱ë, e' ukuö miria̱ sa' ki̱ tai̱ë. Erë ñies ie' batamik sa' e̱r pablërke tai̱ë shu̱te̱. 6 Sa'
weine es, eta̱ e' dör a' e̱r pabloie, a' tsa̱tkoie. Ñies Skëköl tö sa' e̱r pablé, eta̱ ñies e' dör a'
e̱r pabloie a̱s a' weirke we̱s sa' es ese dalë'ttsò̱ a' tö e̱r bua' wa. 7 Sa' wa̱ ijche̱r tö a' weirke
we̱s sa' es, erë ñies a' e̱r pablërke we̱s sa' e̱r pablërke es. E' kue̱ki̱ sa' wa̱ ijche̱r buaë tö a'
kè̱ tö sa' e̱riawe̱pa.

8 A yamipa, sa' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö sa' weine Asia e' dör darërë sa' a̱. Sa' diché kè̱
dë'ka̱ iwöklö'wo̱ie. Sa' ibikeits tö kè̱ sa' döpattsa̱ ttsë'ka. 9 Sa' e̱' ttsë' we̱s s'wömenettsa̱
ttèwa̱ es. Erë e' wamblëne sa' ta̱ a̱s kè̱ sa' e̱rblò̱ sa' wákpa mik, e' skéie a̱s sa' e̱rblò̱ Skëköl
tö s'shke̱'wè̱ka̱ne e' wák mik. 10-11 Sa' ttekelur ñe' e' ulà a̱ ie' tö sa' tsa̱tkë'ttsa̱ ena sa'
tsa̱tkeraëitö. Ie' dapömik sa' moneka̱ darërë. A' sa' ki̱mé S'yḗ a̱ ikiök sa' ki̱, e̱'ma ie' tö sa'
tsa̱tkè michoë. A' tai̱ë tö iwé̱ es, e' ta̱ ie' tö sa' ki̱meraë e' ki̱ wëstela cheraë ie' a̱ se' tai̱ë
tö.

Ì kue̱ki̱ Pablo kè̱ dë' Corinto

12 Sa' e̱r kè̱ tö sa' kkatè ì ki̱, e' tö sa' ttsë'we̱ke buaë. Ke̱kraë Skëköl tö sa' a̱ imè se̱no
yësyësë e̱' batseitsök buaë e̱r moki̱ wa sulitane wö wa ena bua'ie a' wö wa. Sa' se̱r es, e'
kè̱ dör siwa̱' i̱ski̱ tso' ká̱ i' a̱ ese wa, e' dör Skëköl e̱r buaë chò̱ se' a̱ e' wa. 13-14 Yëkkuö ko̱s
kitmi sa' tö a' a̱, e' wà kè̱ dör ttè blëulewa̱ ese, ia̱ritsmi a' a̱ ena iwà a̱rmi a' é̱na. Erḗ we̱s
sa' dör e' kè̱ a̱ne a' é̱na bua'ie, erë ye' ipaneke tö we̱kkë alè ta̱ a' é̱na ia̱rdaë se̱ra̱. E' dör

es, e' ta̱ mik Skëkëpa Jesús datskene, eta̱ e' ké̱wö ska' a' e̱' ttsöraka̱ buaë sa' wa we̱s sa' e̱'
ttsöraka̱ buaë a' wa es.
[15] Ye' ibikeitsé tö a' e̱' ttséka̱ ye' wa buaë, e' kue̱ki̱ warma ye' ibikeitsé tö ye' mi' a'
pakök bötökicha a̱s a' ttsë'r buaë bötökicha. [16] Ye' ibikeitsé tö mik ye' mi'ke Macedonia,
eta̱ warma ye' tkökemi a' pakök. Ye' datskene, e' ta̱ ye' damitköne a' pakök. Es a' a̱ ye'
ki̱mermi shkoie Judea. [17] Erë kè̱ ye' wa̱ io̱ne es. Ye' dë' a' pakök etökicha è̱, e' kue̱ki̱ ¿a'
ibikeitsé tö ye' kè̱ wa̱ iwà bikeitse̱ buaë ke̱we? ¿A' ibikeitsé tö ye' ttò̱ bötböt we̱s s'ditsö
ëse es? [18] Erë Skëköl ttò̱ moki̱ë, e' ttò̱ wa ye' ichè a' a̱ tö ye' kè̱ ttò̱ a' ta̱ bötböt. [19] E' wà
dör tö Jesucristo dör Skëköl Alà, e' kè̱ ttò̱ bötböt, ie' ttò̱ etkëme. Ie' tté buaë paka' ye' ena
Silvano ena Timoteo, e'pa tö a' a̱. [20] Ì̱ ko̱s u̱k Skëköl kablë', e' wé̱itö Cristo wa. E' kue̱ki̱
mik se' ñì̱ dapa'u̱ke Skëköl ki̱kökka̱, eta̱ se' tö icheke: “Es e' idir” Cristo Jesús ttò̱ wa. [21] Yi
tö a' ena sa' kkö'neke a̱s se' tulurie Cristo mik, e' dör Skëköl. Ie' tö se' shu̱kitbak iwák a̱.
[22] Ie' tö se' e̱r wakyué ie' wák a̱. Ñies iWiköl méitö se' a̱ we̱s íyi tsá̱ patué̱sö es ikkachoie
tö se' tsa̱tkeraëitö da'a̱.
[23] Ie' wa̱ ye' su̱ule buaë e' wöwa ye' ichè a' a̱ tö ka̱m ye' döne Corinto warma we̱s ye'
ibikeitsé es, e' wà dör tö kè̱ ye' é̱na a' kí̱ e̱riawa̱k. [24] Sa' wa̱ ijche̱r tö a' e̱rblöke buaë Jesús
mik, e' wa a' tkënewa̱ darërëë. E' kue̱ki̱ sa' tso' a' ki̱muk e̱r bua' wa a̱s a' ttsë'r buaë. Kè̱
sa' ku̱' a' patkök kësik wa a' e̱rblöke e' iu̱tök.

2

[1] E' kue̱ki̱ ye' ibikeits tö ye' kè̱ shkakne a' pakök a' e̱riawo̱ie. [2] A' è̱ tö ye' ttsë'wè̱mi buaë.
Erë a' e̱riawé̱yö, e' ta̱ ¿yi tö ye' ttsë'wè̱mi buaë? [3] Warma a' ye' ttsë'wè̱ buaë, e' kue̱ki̱
yëkkuö iët kitmiyö a' a̱ e' ki̱ a' pautyö darërë a̱s a' e̱' shu̱lò̱, eta̱ es a' kè̱ tö ye' e̱riawe̱pa.
Ye' iklöo̱' yësyësë tö a' ulitane ttsë'rdaë buaë ye' ta̱ ñita̱. [4] Mik ye' tö yëkkuö ñe' kit, eta̱
ye' e̱riane sia̱rë, ye' chkenewa̱ tai̱ë dò̱ ye' ié̱ttsa̱ie ekkë. Erë kè̱ ye' wa̱ ikite̱ a' e̱riawo̱ie. E'
skéie ye' ikitmi a̱s a' é̱na ia̱r tö a' dalër tai̱ë ye' é̱na.

Yi tö ì sulu wamblë' e' nuí̱ olo'yé Pablo tö

[5] Wëm tö kabene tski'ka̱ a' shu̱a̱ ì sulu wambléitö e' wa, e' kè̱ wa̱ ye' è̱ e̱riao̱ne. Isalema
ye' tso' ikí̱ kuötkökka̱, erë ye' ichè tö we̱s alè ie' tö a' ulitane e̱riawé̱. [6] Ko̱s a' kibiiepa tö
ie' ki̱ inuí̱ métke e' dör wë'. [7] I̱'ñe ta̱ a' tö inuì̱ olo'yő iki̱ ta̱ iki̱mú a̱s kè̱ ie̱riar tai̱ë kè̱ e̱r
pablëneia̱ ekkë. [8] E' kue̱ki̱ ye' kköchò̱ a' a̱ tai̱ë tö ikkachő̱ne ie' a̱ tö moki̱ a' é̱na ie' dalër.
[9] Yëkkuö ñe' kitmiyö a' a̱ isuo̱ie tö ye' ttò̱ iu̱té a' tö se̱raa̱ ö au. [10] Yi isie nuì̱ olo'yé a' tö iki̱,
ñies ese ki̱ ye' tö ilo'yeke. Moki̱ yö ichè Cristo wöwa ena a' dalërmik tö ilè nuí̱ tso' kiane
olo'yè, e' ta̱ e' olo'yétkeyö [11] a̱s Satanás kè̱ e̱' alò̱ka̱ se' ki̱. We̱s ie' é̱na se' sulu'wa̱kwa̱, e'
a̱ne se' é̱na buaë.

Tito kè̱ dë' Tróade

[12] Mik ye' de ká̱ kiè Tróade Cristo tté buaë pakök ee̱, eta̱ ye' isué̱ tö Skëkëpa tö ye' a̱
ñala̱ yuétke buaë itté pakoie. [13] Erë s'yami Tito wa̱ a' biyő̱ done ye' a̱, e' kè̱ ku̱ne ye' wa̱
we̱s ikablë' es. E' tö ye' tkiwé̱ ka̱bikeitséka̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱ ye' e̱' chéa̱t Tróade wakpa a̱ ta̱
ye' mía̱ Macedonia ie' yulök.

Íyi ulitane ki̱ se' e̱' alöka̱mi Cristo wa

[14] ¡Erë wëstela Skëköl a̱! Ke̱kraë ie' tö sa' wëttse̱ke e̱' aloka̱ íyi ulitane ki̱ Cristo ta̱ ñita̱.
Sa' wa ie' tö Cristo tté buaë pakeke ká̱ wa'ñe, e' dör we̱s kiò̱ masmas alabur es. [15] Sa' tö
Cristo tté pakeke, e' dör we̱s íyi alar masmas ña'wè̱ Cristo tö Skëköl a̱ iki̱koka̱ es. Sa' dör
we̱s kiò̱ masmas alar es. Erë wé̱pa tsa̱tkërke ena wé̱pa kè̱ tsa̱tkërku̱' esepa böltëpa wöa̱
ilàr kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. [16] Wé̱pa kè̱ tsa̱tkërku̱' esepa a̱ ttè pakeke sa' tö e' dör we̱s s'nu alar es,
e' wa ie'pa duöralur e' kue̱ki̱. Erë wé̱pa tsa̱tkërke esepa a̱ e' dör we̱s íyi alar buaë es, e' wa
se̱ne michoë döraë ie'pa ulà a̱ e' kue̱ki̱. ¿Yi dirmi ttè i' wakanéu̱k? [17] Tai̱ë pë' tö Skëköl tté

pakeke inuköl ȅ klö'wo̱ie, erë sa' kȅ dör es. Ie' tö sa' patké ipakök, e' kue̱ki̱ sa' tö ipakeke e̱r moki̱ wa ie' wöwa Cristo dalërmik.

3

Skëköl ttè pa̱'a̱li̱ e' wakanéu̱kwakpa sa' dör

1 ¿I̱ma a' ibikeitsè tö sa' wákpa e̱' tté chöke a' a̱? ¿I̱ma a' ibikeitsè tö sa' ki̱ yëkkuö kiane
sa' tté choie a' a̱ ö a' tö yëkkuö mèmi sa' a̱ sa' tté choie we̱s we̱le tö iwe̱ke es? Yëkkuö
ese kȅ kiane sa' ki̱. 2 A' wakpa dör we̱s sa' tté choie yëkkuö es. E' kitule sa' e̱r a̱ su̱ule ena
a̱ritsule sulitane wa̱. 3 Iwënewa̱ wösha̱k tö a' dör we̱s yëkkuö kitmi Cristo tö patkëne sa'
ulà a̱ es. Yëkkuö e' kȅ kitule tinta wa, e' skéie ikitule Skëköl ichökle e' Wiköl wa. E' kȅ
kitule ákkue ki̱ we̱s ttè dalöiëno kite̱ ákkue ki̱ es. E' skéie ikitule a' e̱r a̱.
4 Sa' e̱rblöke Skëköl mik Cristo batamik, e' ȅ kue̱ki̱ sa' tö a' ché es. 5 Sa' kȅ a̱ iyënuk tö
kanè wé̱ sa' tö a' shu̱a̱, e' dör sa' wákpa diché wa. Skëköl tö sa' a̱ ie̱ri mé iwakanéwo̱ie.
6 Ie' tö sa' a̱ ie̱ri mé ie' ttè pa̱'a̱li̱ mène se' a̱ e' wakanéu̱k. Ttè e' kȅ datse̱ ttè dalöiëno
mène ká̱ ia̱ia̱ë e' wa. E' skéie idatse̱ Skëköl Wiköl wa. Ttè dalöiëno ñe' tö s'kichateta̱'ttsa̱
erë Skëköl Wiköl tö se̱ne michoë meke se' a̱.
7 Ttè dalöiëno këchke kitule ákkue ki̱, e' mène ká̱ ia̱ia̱ë Israel aleripa a̱. Mik ttè e' tsá̱
mène, eta̱ Skëköl olo bune ta̱ië. E' klöne Moisés wö ki̱ dalölöë dȍ imale̱pa kȅ wö dë'wa̱ ie'
wö sa̱u̱k ekkë. Erë dalȍ e' chowamine e̱nae̱na. Ttè ñe' mène olo ta̱' ta̱ië ikkachoie tö e'
dör ttè dalȍ ta̱' ta̱ië ese. 8 ¡E' yita̱ Skëköl Wiköl kanè e' olo tkȍka̱ ta̱ië ttè ñe' tsa̱ta̱! 9 E' wà
dör tö ttè tö s'kichateta̱'ttsa̱ ñe' mène dalȍ ta̱' ta̱ië, ¡e' yita̱ ttè wa Skëköl tö s'klö'we̱mi
we̱s pë' buaë yësyësë es e' pakè olo ta̱' ta̱ië shu̱te̱ tkȍka̱ ttè tsá̱ mène e' tsa̱ta̱! 10 Moki̱ ttè
pa̱'a̱li̱ e' olo ta̱' ta̱ië shu̱te̱, e' o̱'mik ttè iët olo kȅ dör ì. 11 Ttè kȅ dör yöbië e' de olo ta̱' ta̱ië,
¡e' yita̱ ttè dör yöbië e' olo ta̱' ta̱ië shu̱te̱!
12 Ttè e' wà paneke sa' tö kröröë, e' kue̱ki̱ sa' tö iwà pakeke sulitane kukua kȅ suarta̱'.
13 Sa' kȅ tö iwe̱ku̱' we̱s Moisés tö io̱' es. E' wö pabakéwa̱ datsi'tak wa a̱s Israel aleripa
kȅ tö isa̱ù̱ tö ie' wö dalȍ bune e' chowamine se̱raa̱. 14 Erë ie'pa e̱r darë'newa̱, kȅ é̱na
iwà a̱ne. Ie'pa e̱r pabakulewa̱ we̱s Moisés wö pabakwa̱ es. Es ñies i̱'ñe ta̱ ie'pa aleripa
e̱r pabakulewa̱ mik ie'pa tso' ttè këchke mène iyëpa bak e'pa a̱ e' a̱ritsök eta̱. Ie'pa e̱r
pabakulewa̱ e' sirmittsa̱ e̱rblè Cristo mik, e' ȅ wa. E' kue̱ki̱ ie'pa icha ka̱m sirttsa̱. 15 Dȍ
ikkë ta̱, mik ie'pa tö yëkkuö kit Moisés tö e' a̱ritseke, eta̱ ie'pa e̱r tso'ia̱ pabakulewa̱.
16 Erë mik se' e̱r mane'wé̱ Skëkëpa a̱, eta̱ se' e̱r pabakulewa̱, e' sinettsa̱. 17 Skëkëpa e'
dör Skëköl Wiköl. Wé̱ e' tso', eta̱ ee̱ se' yënettsa̱ ttè dalöiëno ulà a̱. 18 Es se' dör we̱s s'wö
kȅ pabakulewa̱ es, esepa ko̱s ki̱ Cristo olo wërke buaë we̱s wösuo̱ es. Se' maner michoë
a̱s se' dȍ we̱s Skëkëpa olo ta̱' ta̱ië es. E' ko̱s wakanewe̱ke Skëköl Wiköl tö.

4

Sa' dör Jesucristo ttekölpa tsá̱

1 Skëköl tö sa' sué̱ e̱r sia̱rë wa, e' batamik kanè i' méitö sa' a̱. E' kue̱ki̱ kȅ sa' e̱' chkeu̱wa̱.
2 E' skéie kȅ sa' tö iwakanewe̱ku̱' blëule we̱s ì dör jaë ese es. Sa' kȅ ku̱' s'ki̱tö'u̱k. Sa' kȅ
ku̱' Skëköl ttè shu̱tuökka̱ ka̱che tté wa. E' skéie ttè moki̱ pakeke sa' tö yësyësë Skëköl
wöa̱ a̱s sulitane wa̱ ijche̱r tö ì ché sa' tö, eta̱ es idir. 3 Erë Jesús tté buaë pakeke sa' tö, e'
pabakulewa̱, e' ta̱ ipabakulewa̱ wé̱pa kichatërke esepa ȅ yöki̱. 4 Ie'pa kȅ e̱rblöta̱' Cristo
mik. Bé̱ dör ká̱ i' këköl, e' tö ie'pa e̱r pabakéwa̱ da'a̱ie a̱s kȅ ie'pa é̱na Cristo dör Skëköl
wák su̱ë olo ta̱' ta̱ië e' tté buaë wà a̱r. 5 Sa' kȅ tö sa' wákpa tté pakeku̱'. Sa' tö Jesucristo
dör Skëkëpa, e' tté pakeke. Sa' e̱' chȍ tö sa' dör we̱s a' kanè mésopa es a' ki̱moie Jesús
dalërmik. 6 Mik Skëköl tö ká̱ i' yö', eta̱ ie' iyë': “ká̱ ñinú,” eta̱ ká̱ ñine. Ie' wák tö se' e̱r
ñi'wé̱ a̱s ie' olo ta̱ië burke Jesucristo wö ki̱, e' a̱r se' é̱na. E' kue̱ki̱ sa' tö ie' tté buaë e'
pakeke sulitane a̱.

Se' weirke ká̱ i' ki̱, e' dör bërbër ȅ

7 Jesús tté buaë, e' dör we̱s íyi bua'bua ské darërë es, e' menea̱t sa' a̱ wakanewè̱. Erë
sa' kȅ diché ta̱'. Sa' dör tottola we̱s ska̱u̱ es. E' dör iwà kkachoie tö diché wa sa' tö
iwakanewe̱ke e' meke Skëköl tö sa' a̱, e' kȅ dör sa' diché. 8 Erë́ kabene tso' sa' ki̱ tai̱ë
ke̱kraë, erë e' kȅ e̱' alineka̱ sa' ki̱. Erë́ sa' kȅ wa̱ ijche̱r we̱s sa' e̱' ȕmi, erë kȅ sa' e̱' ȍwa
e' yöki̱. 9 Erë́ sa' bolökpa tö sa' tötie̱ke, erë Skëköl kȅ wa̱ sa' menea̱t. Erë́ sa' dettsa̱ i̱ski̱,
erë sa' e̱' kökeka̱ne. 10-11 Se' tso'ia̱ ttsë'ka ká̱ i' a̱, e' dalewa sa' chöke sa' bolökpa ulà a̱
sa' ttekelur Jesús tté kue̱ki̱ we̱s ie' kötwa̱rakitö es. Sa' weirke es a̱s iwërwa̱ sa' ki̱ tö moki̱
ie' shke̱neka̱ne, e' tso' sa' ta̱. 12 Duewa̱ dalȍ me'rie sa' ki̱, es sa' weirke a' dalërmik a̱s
se̱ne michoë dȍ a' ulà a̱. 13 Itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ yile tö iyë': “Ye' e̱rblé imik e'
kue̱ki̱ ye' iché.”* Es ñies sa' e̱rblöke Skëköl mik we̱s yi ñe' es, e' kue̱ki̱ sa' tö ie' tté pakeke.
14 Sa' wa̱ ijche̱r tö ie' tö Skëkëpa Jesús shke̱o̱'ka̱ne ñies ie' tö sa' shke̱'we̱raka̱ne we̱s Jesús
shke̱o̱'ka̱neitö es, sa' batsulewa̱ Jesús mik e' kue̱ki̱. Aishkuö ta̱ ie' wa̱ sa' miraë a' ta̱ ñita̱
wé̱ ie' tso' e̱e̱. 15 Sa' weirke ko̱s e' dör a' ki̱moie a̱s se' tai̱ë tö wëstela chȍ Skëköl a̱ ie̱r buaë
ché se' tai̱ë a̱ e' kue̱ki̱. E' wa ie' ki̱kardaka̱ tai̱ë. 16 E' kue̱ki̱ sa' kȅ e̱' chkeu̱wa̱. Erë́ sa' chkà
mir wa'k ȅ, erë sa' e̱r diché kí̱ iërke ki̱ta̱ ki̱ta̱ ká̱ bit ekkë. 17-18 Ȉ ko̱s sue̱kesö s'wöbla wa
ese e̱rta̱'wa. Erë ì ko̱s kȅ wërta̱' ese dör yöbië. E' kue̱ki̱ kȅ sa' e̱r menewa̱ ì sue̱kesö ese
ki̱. E' skéie sa' e̱r me'rie ì kȅ wërta̱' ese ki̱. E' kue̱ki̱ sa' weirke sia̱rë, e' kȅ dör tai̱ë sa' a̱, e'
dör ekuölö ȅ. E' wà dör tö e' wa ì dör buaë, olo ta̱' tai̱ë yöbië, e' döraë sa' ulà a̱ tai̱ë shu̱te̱
tkȍka̱ ko̱s sa' weine e' tsa̱ta̱.

5

1 S'chkà dör we̱s úla es, e' dör buaë se̱noie ká̱ i' ki̱ ȅ. Se' wa̱ ijche̱r tö mik se' úla i' panane,
eta̱ u yöbië tso'tke Skëköl wa̱ se' a̱ ká̱ jaì a̱. E' dör se' chkà pa̱'a̱li̱ se̱r michoë yöule ie' wa̱ e'.
2 E' kue̱ki̱ moki̱ ká̱ i' ki̱ se' rrerke. S'chkà pa̱'a̱li̱ merke se' a̱ aishkuö ta̱ ká̱ jaì a̱, e' kkecheke
se' tö poë. Se' é̱na s'chkà i' mane'wa̱ktke s'chkà pa̱'a̱li̱ wa we̱s datsi' mane'wè̱sö es. 3 E'
kiane se' ki̱ a̱s se' wiköl kȅ a̱t aishkuö ta̱ kȅ chkà ta̱' we̱s se' sume es. 4 Se' tso'ia̱ se' úla i' a̱
eta̱ se' kköchöke se' se̱rke chkeulewa̱ we̱s dalì e̱kke̱ë e' diki̱a̱ es. Kȅ dör tö se' duakulurtke
se̱noie chkà kȅ ta̱'. E' skéie se' é̱na s'chkà i' mane'wa̱ktke chkà pa̱'a̱li̱ ñe' wa a̱s ì duöta̱'wa̱
ese manerttsa̱ne ì se̱r michoë ese wa. 5 Skëköl wák tö se' kanewé̱tke maneo̱nuk ñe' es.
Ie' tö iWiköl mé se' a̱ we̱s íyi tsá̱ patuè̱sö es iwà kkachoie tö iwà döraë se' ulà a̱ wake'.

6 E' kue̱ki̱ kȅ se' tkirku̱' ì ki̱, erë́ se' wa̱ ijche̱r tö se' tso' ka̱mië Skëkëpa yöki̱, se' tso'ia̱
ttsë'ka ká̱ i' a̱ e' dalewa. 7 I̱'ñe ta̱ ie' kȅ su̱nuk se' a̱, erë se' se̱rke se' e̱rblé ie' mik e' wa. 8 Kȅ
se' tkirku̱' ì ki̱. Se' a̱ ta̱ s'chkà i' mú mèa̱tsö, e' ta̱ es se' mí̱a se̱nuk ie' ska', e' dör ibua'ie.
9-10 Se' u̱litane ka̱wöta̱ dökwa̱ Cristo tkër s'shu̱lo kulé ki̱ e' wörki̱. Ee̱ ì ko̱s wé̱ se' tö ká̱
i' ki̱, buaë ena suluë, ese kkayërdaë ta̱ e' ské meraëitö se' a̱ eköl eköl. E' kue̱ki̱ se' tso'ia̱
ttsë'ka ö se' mí̱a ie' ta̱, erë ke̱kraë se' e̱' chöke se̱nuk yësyësë a̱s ie' wa iwër buaë.

Skëköl e̱r buarne se' ki̱ e' pakè

11 Sa' tö Skëkëpa dalöieke tai̱ë, e' kue̱ki̱ sa' e̱' chöke darërë s'male̱pa pablök a̱s ñies
ie'pa tö ie' dalöiȍ. Skëköl wa̱ ijche̱r buaë tö sa' e̱r yësyësë, e' mú jche̱r a' wa̱ ñies. 12 Sa' kȅ
skà ku̱'ne e̱' tté chök a' a̱. E' skéie sa' tso' a' a̱ ka̱wö skà mukne e̱' ttsȍka̱ sa' wa. E' wa a' tö
sa' tsa̱tkèmi wé̱pa tö sa' cheke suluë, esepa yöki̱. Ie'pa esepa e̱' ttsȍka̱ tai̱ë is imale̱pa wa
iwër ese wa, kȅ dör is ie'pa e̱r dör Skëköl wöa̱ ese wa. 13 Sa' wër a̱li̱ie, e' ta̱ e' dör Skëköl
dalërmik. Kȅ sa' wër es, e' ta̱ e' dör a' ki̱moie. 14 Sa' é̱na ia̱ne tö Cristo é̱na se' dalër tai̱ë, e'
tö sa' ké se̱nuk ie' a̱. Sa' é̱na ia̱ne tö ie' eköl ȅ kötewa̱ sulitane skéie, e' wà kiane chè tö e'
dör we̱s sulitane kötewa̱ es. 15 Ie' kötewa̱ sulitane skéie a̱s se' tso'ia̱ ttsë'ka esepa kȅ se̱ria̱
we̱s se' ki̱ ikiane es, e' skéie a̱s se' se̱r we̱s ie' kötewa̱ shke̱neka̱ne se' skéie e' ki̱ ikiane es.

* 4:13 Salmo 116.10

16 E' kue̱ki̱ kë̀ sa' ku̱'ia̱ s'male̱pa bikeitsök we̱s ká̱ i' wakpa tö ibikeitseke es. Ke̱net sa'
tö Cristo bikeits es. Sa' ibikeits tö ie' dör se' ëse ë̀. Erë i̱'ñe ta̱ sa' kë̀ tö ie' bikeitseku̱'ia̱
es. 17 E' kue̱ki̱ yi batsulewa̱ Cristo mik, esepa e̱r maneo̱nettsa̱ yöne pa̱'a̱li̱. We̱s ie'pa bak
se̱nuk e' kë̀ ku̱'ia̱, e' skéie ise̱némine pa̱'a̱li̱. 18 E' ko̱s wé̱ Skëköl tö. Ie' e̱r buanene se' ki̱
Cristo batamik. Ñies ttè buaë pakè e' kané me'itö sa' a̱. 19 Ttè buaë ñe' dör i' es: Skëköl
e̱r buarmine ká̱ ulitane wakpa ki̱ Cristo batamik kë̀ ie'pa wöchakeku̱' inuì ki̱. Ñies ie' tö
ttè buaë e' me' sa' a̱ wà pakè sulitane a̱. 20 Sa' dör Cristo ttekölpa. E' dör we̱s Skëköl wák
kköchöke a' a̱ sa' wa es. E' kue̱ki̱ sa' kköchöke a' a̱ Cristo ttö̀ wa tö a' e̱r bua'ú̱ne Skëköl
a̱. 21 Cristo kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne yës, erë Skëköl tö ie' su̱' we̱s ì sulu wamblökwak es se'
skéie. Ie' tö iwé̱ es a̱s se' batsulewa̱ Cristo mik e'pa sa̱ù̱itö we̱s iwák dör yësyësë es.

6

1 Sa' kaneblöke Skëköl ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ sa' kköchöke a' a̱ tö ie' e̱r buaë ché a' a̱, e' kë̀
tsa̱r ë́. 2 E' wà dör tö ie' tö ichè iyëkkuö ki̱ i' es:

“Mik ye' e̱r buaë chö̀ be' a̱ e' ké̱wö de,
eta̱ be' kköchöke e' ttséyö.
Mik be' tsa̱tkè e' ké̱wö de,
eta̱ be' ki̱méyö.”*

Ye' ttö̀ ttsö́: Skëköl e̱r buaë chö̀ a' a̱, e' ké̱wö detke. Ie' tö a' tsa̱tkè e' ké̱wö de i̱'ñe.
3 Sa' e̱' kkö'nuke buaë ke̱kraë sulitane wörki̱ a̱s kë̀ yi tö Skëkëpa Jesús watö̀ttsa̱ sa'
ukuömik. E' kë̀ dör es, e' ta̱ sa' kaneblöke Skëköl a̱ e' yërmi suluë. 4-5 E' skéie ì ulitane
wa sa' tö ikkacheke tö moki̱ sa' dör Skëköl kanè mésopa. Mikle ta̱ sa' weirke, mikle ta̱ sa'
kë̀ wa̱ ì ta̱, mikle ta̱ ka̱wö darërë tköke sa' ta̱. Mikle ta̱ sa' burke sia̱rë, sa' wötërke, pë'
iërkeka̱ tai̱ë sa' ki̱. Sa' kaneblöke darërëë tai̱ë shu̱te̱, wöñirke tai̱ë, tteke bli tö. Erë e' ko̱s
dalë'ttseke sa' tö bë̀rë. 6 Ñies sa' tö ikkacheke sa' se̱r batse'r ena ì jche̱r se' wa̱ e' wa. Ì ko̱s
paneke sa' tö bë̀rë e̱r bua' wa. Sa' e̱r buaë chöke s'male̱pa a̱. E' ko̱s wa sa' tö ikkacheke
tö moki̱ sa' dör Skëköl kanè mésopa. Iwënewa̱ tö Wiköl Batse'r tso' sa' ta̱. S'male̱pa
dalëritseke sa' tö e̱r moki̱ wa. 7 Ttè moki̱ pakeke sa' tö. Ì ko̱s we̱ke sa' tö diché meke Skëköl
tö sa' a̱ e' wa. Sa' se̱rke yësyësë, e' dör sa' a̱ we̱s tabè tso' ñippökwakpa wa̱ ñippoie ena e̱'
tsa̱tkoie es. 8 Mikle ta̱ sa' dalöiërke, mikle ta̱ kë̀ sa' dalöiërku̱'. Mikle ta̱ sa' ki̱kekeka̱ buaë,
mikle ta̱ sa' cheke suluë. Sa' ttö̀ moki̱, erë mikle ta̱ sa' sue̱ke ka̱chökwakpaie. 9 Ie'pa wa̱
sa' su̱ule buaë, erë ie'pa tö sa' sue̱ke we̱s ie'pa kë̀ wa̱ sa' su̱ule es. Wësua sa' duökelurtke,
erë sa' tso'ia̱ ttsë'ka. Ie'pa tö sa' we'ikè sia̱rë, erë kë̀ itö sa' ttélur. 10 Sa' e̱riarke tai̱ë, erë
sa' ttsë'rke buaë ke̱kraë. Wësua sa' dör sia̱rëpa, inuköl kë̀ ta̱', erë Skëköl ttè wa sa' tö
s'blu'we̱ke tai̱ë. Wësua sa' kë̀ wa̱ ì ta̱', ñermata ì ulitane tso' sa' wa̱.
11 A Corinto wakpa, sa' ttöke a' ta̱ yësyësë. A' dalër tai̱ë sa' é̱na. 12 E' kë̀ blëne sa' wa̱
a' yöki̱, erë a' je' tö iblé sa' yöki̱. 13 E' kue̱ki̱ ye' kköchöke a' a̱ we̱s alà a̱ iyé̱ kköchö̀ es, sa'
bikeitsö́ e̱r bua' wa we̱s sa' tö a' bikeitseke es.

A' e̱' batsö́ttsa̱ ì sulu ko̱s e' yöki̱

14 Kë̀ a' e̱' batsök wé̱pa kë̀ e̱rblöta̱' Jesús mik esepa ta̱. ¿We̱s se̱ne yësyësë batsmi se̱ne
sulu ta̱? ¿We̱s ká̱ ttsettse ena ká̱ ñí a̱ e' shu̱irirmika̱ ñita̱? 15 ¿We̱s Cristo ena bé̱ se̱rmi bë̀rë
ñita̱? Yi e̱rblöta̱' Jesús mik ena yi kë̀ e̱rblöta̱' imik ¿we̱s esepa batsmi ñì mik? 16 Se' dör
we̱s Skëköl ichö́k e' wé moki̱ es. E' kue̱ki̱ ¿we̱s e' ñì sini'ku̱mi íyi diököl tso' dalöiè ese ta̱?
E' yë' Skëköl tö i' es:
“Ye' se̱rdaë ie'pa shu̱a̱,
Ye' shköraë ie'pa ta̱ ñita̱;

* 6:2 Isaías 49.8

Ye' döraë ie'pa Këköl
ena ie'pa döraë Ye' icha.”†
17 E' kue̱ki̱ ñies Skëköl tö iyë':
“A' e̱' yṍttsa̱, a' e̱' skṍttsa̱ bánet pë' kȅ tö ye' dalöiè esepa yöki̱.
Ì ko̱s dör ñá ese kȅ kar
e' ta̱ Ye' tö a' kierawa̱ buaë.
18 A' se̱rke es, e' ta̱ Ye' döraë a' yḗie
ena Ye' tö a' klö'we̱raë Ye' ala'rie.
Ye' dör Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱,
e' wák tö ichè es.”‡

7

1 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, es se' a̱ Skëköl kablë' e' kue̱ki̱ se' e̱' paiklȍ se̱ne sulusi ko̱s
tö se' e̱r ena se' chkà ia'wȅmi, e' yöki̱. Se' e̱' chȍ se̱nuk batse'r ke̱kraë, ie' dalöiè tai̱ë e'
wa.

Pablo ttsë'wé̱ buaë Corinto wakpa tö.

2 ¡Sa' bikeitsṍ e̱r bua' wa! Kȅ sa' wa̱ ì sulu wamblëne yi ta̱. Kȅ sa' wa̱ yi weine yës. Kȅ sa'
wa̱ yi ki̱tëne ka̱che tté wa. 3 A' dalër tai̱ë sa' é̱na, e' kue̱ki̱ kȅ ye' ku̱' ttè i' chök a' kkatoie.
Ye' tö a' a̱ iyë'baktke kuaë tö sa' tö a' bikeitsè michoë dȍ sa' duolur ekkë. 4 Ye' e̱rblöke
buaë a' mik. A' wa ye' e̱' ttséka̱ tai̱ë. Sa' weirke ko̱s e' shu̱a̱ ye' e̱r ku̱nene buaë. Ye' ttsë'ne
buaë shu̱te̱.
5 Sa' de Macedonia ta̱ kȅ sa' wa̱ ka̱wö ku̱ne e̱noie. E' skéie kabene kí̱ de tai̱ë sa' ki̱. Tai̱ë
sa' tsiriwé̱ sa' bolökpa tö. Ñies sa' suane tai̱ë. 6 Erë Skëköl tö s'e̱r pableke, e' tö sa' e̱r pablé
s'yami Tito de sa' ska' e' wa. 7 Kȅ dör tö ie' de e' ȅ kue̱ki̱. Ñies we̱s a' tö ie' e̱r kuwé̱ e' biyṍ
tö sa' e̱r pablé tai̱ë. Ie' tö sa' a̱ iché tö suluë a' é̱na ye' sua̱k. Ñies ie' iché tö ì wamblé a' tö
sulu, e' tö a' e̱riawé̱ tai̱ë ta̱ i̱'ñe ta̱ a' tso'ne ye' tsa̱tkök. Ttè e' tö ye' kí̱ ttsë'wé̱ buaë.
8 Yëkkuö patkë'miyö a' a̱, erḗ e' tö a' e̱riawé̱, erë kȅ ye' tkine tö iṍk ye' tö ipatkë'mi.
Tsa̱we ta̱ ye' ttsë'wéitö sulu, erë i̱'ñe ta̱ kȅ ye' ttsërku̱'ia̱ es. Moki̱ yëkkuö e' tö a' e̱riawé̱,
erë e' dör ekuölö ȅ. 9 I̱'ñe ta̱ ye' ttsë'ne buaë. E' kȅ dör tö ye' tö a' e̱riao̱' e' kue̱ki̱. E' dör tö
a' e̱riane es, e' tö a' e̱r mane'wé̱ne Skëköl a̱. A' e̱riane we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, e' kue̱ki̱ sa'
kȅ wa̱ a' suluo̱ne yës. 10 Mik se' e̱riane we̱s ie' ki̱ ikiane es, eta̱ e' dör se' e̱r mane'wo̱ie ie' a̱
a̱s se' tsa̱tkër. E' kue̱ki̱ kȅ se' kàne ttsë'nuk suluë se' e̱riar ese ki̱. Erë se' e̱riar ëse, kȅ mène
Skëköl wa̱, ese tö du̱èwa̱ tskeke. 11 A' e̱riane we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, e' sa̱ú, ¡iwà dettsa̱
buaë! E' wà bikeitsṍ. E' batamik a' e̱r téwa̱ darërë ta̱ a' ñì kéka̱rak wëm tö ì sulu wamblé
a' shu̱a̱, e' shu̱lök. E' wa a' tö ikkaché tö a' kȅ ku̱' ì sulu e' a̱. Iwënewa̱ tö a' e̱' tuléwa̱ie
darërë. Ì sulu e' tö a' uluwé̱ a' suawé̱itö. Iwënewa̱ tö a' é̱na ye' dalëne tai̱ë. Iwënewa̱ tö
a' tso'tke ì sulu shu̱lök. E' ko̱s wa iwënewa̱ tö moki̱ a' kȅ ku̱'ñak ì sulu ñe' a̱. 12 Ye' kȅ wa̱
yëkkuö ñe' kite̱mi a' a̱ wëm tö ì sulu wamblë' ñe' kkatoie. Ñies ye' kȅ wa̱ ikite̱mi yi ta̱
iwambléitö e' tsa̱tkoie. E' skéie ye' tö ikitmi a̱s a' wákpa é̱na ia̱r buaë Skëköl wöa̱ tö moki̱
a' tö sa' bikeitseke tai̱ë. 13 Ì wé̱ a' tö, e' tö sa' e̱r kí̱ kuwé̱ne buaë.
E' kí̱ie ta̱ a' tö Tito e̱r kuwé̱ tai̱ë. Ie' ttsë'ne buaë e' tö sa' kí̱ ttsë'wé̱ buaë. 14 A' ki̱ka'ka̱yö
ie' a̱ ta̱ a' kȅ wa̱ ye' jaë̱one. Ke̱kraë sa' ttȍ moki̱ a' ta̱, ñies i̱ma sa' e̱' ttséka̱ a' wa Tito kukua,
e' sué̱itö tö e' dör moki̱. 15 A' tö ie' kiéwa̱ suane wa painè wa ena a' tso'tke ie' ttȍ dalöiök,
mik e' ska' ie' e̱r a̱ne eta̱ e' tö ie' ké a' kí̱ dalëritsök tai̱ë. 16 Ye' e̱rblȍmi a' mik e' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë.

8

Se' e̱r buaë chȍ sia̱rëpa ki̱moie

† 6:16 Levítico 26.12; Jeremías 32.38 ‡ 6:18 2 Samuel 7.14; Isaías 52.11; Ezequiel 20.34,41

1 A yamipa, sa' é̱na a' a̱ ipakak tö we̱s Skëköl e̱r buaë ché Skëkëpa icha erule erule ñì
dapa'u̱ke Macedonia ko̱s a̱, e'pa a̱. 2 Ie'pa weine sia̱rë íyi ulitane ulà a̱, erë e' shu̱a̱ ie'pa
ttsë'rke buaë. Ie'pa dör sia̱rë, kè̱ ì ta̱' tai̱ë, erë ie'pa tö inuköl kakmé e̱r bua' wa. Wësua
ie'pa dör inuköl blúpa. 3 Ye' tö a' a̱ ichè tö ie'pa imé ko̱s ie'pa a̱ imermi, e' tsa̱ta̱ iwákpa e̱r
wa. 4 Ie'pa kköché tai̱ë sa' a̱ tö ñies ka̱wö mú sa' a̱ s'batse'r male̱pa se̱rke Jerusalén, e'pa
ki̱moie inuköl wa. 5 Ie'pa tö imé tai̱ë shu̱te̱, sa' kè̱ wa̱ ibikeitse̱ tö ie'pa a̱ imermi ekkë.
Ke̱we ie'pa wákpa e̱' mé Skëkëpa a̱, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' ché sa' a̱ we̱s Skëköl ki̱ kiane es.
6 E' kue̱ki̱ sa' tö ikié Tito a̱ tö ie' mi'ne a' ska' inuköl tsá̱ kititö a' shu̱ a̱ e' bata shtöktsa̱
s'sia̱rëpa ki̱moie. 7 Ì ko̱s we̱ke Skëköl a̱ e' we̱ke a' tö tai̱ë. A' e̱rblò̱ buaë Jesús mik. A' tö
ttè pakè buaë. A' wa̱ íyi jche̱r tai̱ë. Sulu a' é̱na s'male̱pa ki̱mak. Sa' dalër tai̱ë a' é̱na. E' sù̱
sa' ki̱ ikiane tö ñies a' e̱r buaë chò̱ tai̱ë s'sia̱rëpa a̱.
8 Ye' kè̱ ku̱' ichök a' a̱ a' patkoie. E' skéie ye' é̱na isua̱k tö moki̱ a' é̱na s'male̱pa dalër we̱s
s'yamipa tso' Macedonia e'pa é̱na s'male̱pa dalër es. 9 A' wa̱ ijche̱rtke buaë tö Skëkëpa
Jesucristo e̱r buaë ché a' a̱ tai̱ë. Ie' íyi tso' tai̱ë ká̱ jaì a̱, e' me'a̱titö dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ sia̱rëpaie
a' dalërmik a̱s a' blur ie' íyi tai̱ë wa.
10 A' tö ibikeits ke̱we sulitane yöki̱ tö a' é̱na s'sia̱rëpa ki̱mak. Duas su̱köt bak e' wa a' tö
iwà ki̱mémi ke̱we. E' kue̱ki̱ ima ye' tö ibikeitsè, e' chekeyö a' a̱. 11 Kanè buaë o̱'mi a' tö,
e' e̱ú̱wa e̱r bua' wa we̱s tsa̱we a' tö ibikeits es. Inuköl shtő̱ s'sia̱rëpa ki̱moie ko̱s a' a̱ ikit
ekkë. 12 Ì kè̱ ta̱' se' wa̱, ese kè̱ kieku̱' Skëköl tö se' a̱. Erë ì tso' se' wa̱ ese kakmésö e̱r bua'
wa ko̱s se' a̱ imer ekkë, e' ta̱ e' wër buaë ie' wa.
13 Ye' kè̱ ku̱' ichök tö a' íyi kakmú eta̱ a' a̱tne weinuk kè̱ wa̱ ì ta̱'. E' skéie buaë idir tö a'
ñì ki̱mù ñikkëë. 14 I̱'ñe ta̱ a' wa̱ íyi tso' tai̱ë, e' kue̱ki̱ buaë idir tö a' tö s'yamipa kè̱ wa̱ ì ta̱',
esepa ki̱mù. Es aishkuö ta̱ mik a' kè̱ wa̱ ì ta̱' tai̱ë, erë ie'pa wa̱ itso', eta̱ ie'pa tö a' ki̱mèmi.
Es a' ulitane ñì ki̱mùmi ñikkëë. 15 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Wé̱ tö ishté tai̱ë, e' icha kè̱ bata a̱te̱. Wé̱ tö ishté bërëbërë, e' icha deka̱ wë'.”*

Tito ena iwapiepa

16 Skëköl tö Tito e̱rkiöwé̱ a' ki̱muk we̱s sa' é̱na a' ki̱mak es. E' kue̱ki̱ ye' tö wëstela
cheke Skëköl a̱. 17 Mik sa' tö ikié Tito a̱ tö ie' mi' a' ska' a' ki̱muk inuköl shtök, eta̱ ie' é̱na
a' ki̱mak tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' e̱' ché iwák e̱r wa minuk a' ska'. 18 Tito ta̱ s'yami skà patkeke̱mi
sa' tö eköl. E' tö Jesús tté buaë pakeke buaë ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ ie' tté cheke buaë Skëkëpa
Jesús icha erule erule tso' ká̱ wa'ñe e'pa tö. 19 E' kí̱ie ta̱ ie'pa ko̱s tö ie' shu̱shté a̱s imi' sa'
ta̱ Jerusalén, inuköl shteke sa' tö e' muk. E' kanewe̱ke sa' tö buaë Skëkëpa ki̱koka̱ ena iwà
kkachoie tö moki̱ sa' é̱na ie'pa ki̱mak. 20-21 Sa' e̱' chöke iwakanéu̱k buaë Skëkëpa wörki̱
ñies sulitane wörki̱. E' kue̱ki̱ wëm ñe' mi'ke sa' wa̱, e' wa kè̱ yi a̱ sa' kkatënuk inuköl
shteke tai̱ë sa' tö e' ki̱.
22 Ñies sa' tö s'yami skà patkeke ie'pa böl ta̱. E' e̱r me'rie kaneblök buaë ke̱kraë. Bànet
sa' tö ie' su̱'bitu̱, e' kue̱ki̱ ie' su̱ule buaë sa' wa̱. Ñies ie' isué̱ tö a' dör pë' buaë, e' kue̱ki̱ ie'
e̱' ché sa' ki̱muk kanè i' wa. 23 Tito dör ye' wapie e' kaneblöke ye' ta̱ a' ki̱muk. S'yamipa
böl ñe' mi'ke ie' ta̱, e'pa patké Skëkëpa Jesús icha eruleë tso' ká̱ wa'ñe e'pa tö. Ie'pa wa
Cristo ki̱karkeka̱. 24 E' kue̱ki̱ ikkachő̱ ie'pa a̱ tö ie'pa dalër a' é̱na a̱s Skëkëpa icha eruleë
tso' ká̱ wa'ñe e'pa ko̱s wa̱ ijche̱r tö moki̱ a' tö s'dalëritseta̱'. Ikkachő̱ ie'pa a̱ tö wëe' sa' e̱'
ttsò̱ka̱ tai̱ë a' wa.

9

1-2 Ye' wa̱ ijche̱r tö s'batse'r male̱pa se̱rke Jerusalén, e'pa ki̱mak a' é̱na e̱r bua' wa. E'
kue̱ki̱ inuköl shteke sa' tö ie'pa a̱, e' ki̱ ye' kè̱ ka̱wöta̱ a' a̱ yëkkuö skà shtökne. Ke̱kraë ye'
e̱' ttsökeka̱ a' tté pakök Macedonia wakpa a̱. Ye' iché ie'pa a̱ tö duas su̱köt bak e' wa a' dör
Acaya wakpa, e'pa é̱na inuköl mak e̱r bua' wa. E' tö ie'pa kibiie e̱rkiöwé̱. 3 Erë s'yamipa
mañal ñe' patkekeyö a' ska' a̱s ye' e̱' ttsökeka̱ a' wa e' kè̱ dör é̱. E' skéie ye' ki̱ ikiane tö

* 8:15 Éxodo 16.18

a' wa̱ inuköl tso'tke kitule wà mè ẽ̀ we̱s ye' tö a' pakè es. 4 Dö' Macedonia wakpa döbitu̱
ye' ta̱ e'pa tö isué̱wa̱ tö ka̱m a' tö inuköl e' shtõ̀. E' tö sa' jaëwe̱raë tai̱ë sa' iklö'wé̱ tö a'
tö ishtétke e' kue̱ki̱. ¿We̱s e' kẽ̀ tö a' jaëwe̱pañak? 5 E' ẽ̀ kue̱ki̱ ye' ibikeitsé tö buaë idir
s'yamipa mañal ñe' a̱ ikiök tö ie'pa mi' ye' yöki̱ ke̱we a' ki̱muk inuköl muk a' kablë' e'
shtöktsa̱. Es inuköl meke a' tö e' tso'tke kitule mik ye' de eta̱, iwà kkachoie tö a' imeke
e̱r bua' wa, kẽ̀ dör kkë'blè wa.
6 Ttè i' a̱nú a' é̱na: “Yi tö ì kuatké elkela, ese ulà a̱ iwà wördane elkela. Erë yi tö ì kuatké
tai̱ë, ese ulà a̱ iwà wördane tai̱ë.” 7 A' ulitane eköl eköl tö imú ko̱s a' ibikeitsé mè ekkë.
Wé̱pa tö imeke ttsë'ne bua' wa esepa dalër Skëköl é̱na, e' kue̱ki̱ kẽ̀ imar e̱r sulu wa ö diché
wa. 8 Kẽ̀ a' tkinuk. Skëköl e̱r bua' kí̱ chõ̀mi a' a̱ tai̱ë a̱s ì ko̱s kiane a' ki̱ se̱noie ese dõ̀ a' ulà
a̱ wë' ke̱kraë. Ñies ie' tö ikí̱ mèmi a' a̱ tai̱ë shu̱te̱ a̱s a' ulà a̱ idõ̀ tai̱ë ì buaë ko̱s e' wo̱ie. 9 E'
dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' tö, yi tö ì meke e̱r bua' wa, ese chè i' es:
“Ie' tö ikakme' tai̱ë e̱r bua' wa s'sia̱rëpa a̱;
Ì buaë wé̱itö e' ska' Skëköl e̱r a̱rke ke̱kraë.”*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè. 10 Skëköl tö iwö meke kuatkè ena chkè mekeitö se' a̱ ñè, ñies e' ẽ̀
tö ì ko̱s kiane se' ki̱ s'ki̱moie, ese kí̱ meraëitö a' a̱ tai̱ë a̱s a' tö ì buaë ese kí̱ ù̱ tai̱ë. 11 Ke̱kraë
ie' tö a' a̱ íyi kí̱ meraë buaë wë' a̱s a' tö s'male̱pa ki̱mù buaë ke̱kraë. Ie' tö iwe̱raë es a̱s
wëstela yër tai̱ë ie' a̱ inuköl mèmi a' tö sa' ulà a̱ e' ki̱. 12 Es ì meke a' tö i' Skëköl dalöioie,
e' wa s'batse'r male̱pa ki̱mè kiane, esepa ulà a̱ ì kiane ie'pa ki̱ ese döraë. E' kí̱ie ta̱ ie'pa tö
wëstela cheraë tai̱ë ie' a̱ ttsë'ne bua' wa. 13 Ì buaë we̱ke a' tö ie'pa ki̱moie, e' wa iwërdawa̱
tö moki̱ a' tso' Cristo tté buaë cheke a' tö tö moki̱ idir e' wà iu̱tök. Ñies iwërdawa̱ tö a' tö
ie'pa ena sulitane ki̱meke tai̱ë e̱r bua' wa. E' ko̱s kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl ki̱keraka̱ tai̱ë. 14 E'
kí̱ie ta̱ ie' e̱r buaë ché a' a̱ tai̱ë shu̱te̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ikieraë ie' a̱ a' ki̱ a' dalëritsè tai̱ë e'
wa. 15 Wëstela chõ̀sö Skëköl a̱ ilà méitö se' a̱ e' ki̱, e' dör buaë shu̱te̱ kẽ̀ se' a̱ iyënuk ekkë.

10

Pablo tö kanè me' Skëköl tö ie' a̱, e' tsa̱tké

1-2 Ye' dör Pablo, e' wák kköchöke a' a̱ bẽ̀rë e̱r bua' wa we̱s Cristo es tö ye' ttõ̀ ttsṍ. A'
we̱lepa tö sa' cheke tö sa' kaneblöke e' kẽ̀ dör Skëköl a̱, e' dör sa' wákpa a̱ we̱s s'ditsö
male̱pa es. Ie'pa icheke tö mik ye' tso' a' ska', eta̱ ye' kësik kẽ̀ ta̱' a' uñoie. Erë mik ye'
tso' yëkkuö shtök ká̱ bánet, e' je' ta̱ ye' kësik deka̱. Erë e' kẽ̀ yëne. Ye' kësik ta̱' yi isie
tso' ye' chök ese uñoie darërëë. E' kue̱ki̱ ye' kköchöke a' a̱ tö a' e̱' shu̱lṍ a̱s kẽ̀ ye' ka̱wöta̱
a' uñuk darërëë mik ye' de a' ska' eta̱. 3 Moki̱ sa' dör s'ditsö we̱s sulitane es, erë kẽ̀ sa'
ñippöku̱' we̱s s'ditsö ñippöke es. 4 Ì tso' sa' wa̱ e̱' aloka̱ ì sulu ki̱, e' kẽ̀ dör we̱s ì tso' s'ditsö
wa̱ e̱' aloka̱ ibolökpa ki̱ es. E' skéie e' dör ì meke Skëköl tö sa' a̱ diché ta̱' tai̱ë e̱' aloka̱
ì sulu diché ki̱ ese. E' wa sa' tö ka̱che ttè e̱we̱kewa. 5 Ñies ttè ko̱s pakarke e̱' ttsèka̱ wa
s'wöklö'wo̱ie a̱s kẽ̀ s'wa̱ Skëköl jche̱r, ese chöwe̱kewa sa' tö. E̱rbikè ko̱s klö'we̱kewa̱ sa' tö
mekerö Cristo klõ̀ diki̱a̱ a̱s itö ittõ̀ iu̱tõ̀. 6 Mik a' de sa' ttõ̀ iu̱tök buaë, eta̱ sa' tso'tke wé̱pa
kẽ̀ é̱na iiu̱tak, esepa ko̱s we'ikök.
7 A' tö pë' sue̱ke iki̱kke̱ ẽ̀, e' kẽ̀ dör buaë. A' we̱lepa e̱' bikeitsõ̀ tö e'pa ẽ̀ dör Cristo icha,
e' ta̱ a̱s esepa tö ibikeitsõ̀ne. Ñies sa' dör Cristo icha we̱s ie'pa es. 8 Skëköl tö ye' a̱ iké̱wö
me' a' wöbla'wo̱ie. Isalema e' wa ye' e̱' ttsõ̀ka̱ tai̱ë shu̱te̱. Erë e' ké̱wö mène ye' a̱ a' e̱r
diché kí̱ ioie, kẽ̀ dör a' sulu'wo̱ie. E' kue̱ki̱ kẽ̀ ye' jaëne e̱' ttsökka̱ iké̱wö mène ye' a̱ e' wa.
9 Kẽ̀ a' tö ibikeitsar tö ye' é̱na a' tkiwa̱k yëkkuö shtekeyö a' a̱ e' wa. 10 We̱lepa tö icheke:
“Yëkkuö ko̱s kitbitu̱ Pablo tö se' a̱, e' ki̱ ie' tö se' uñébitu̱ darërë ttsëskua ie' kësik deka̱
buaë se' uñuk. Erë mik itso' se' ska' eta̱ ikësik kẽ̀ ta̱' yës. We̱s ie' ka̱pakõ̀ e' kẽ̀ wa yi wa̱
ie' dalöiëne.” 11 Wé̱pa tö icheke es, esepa wa̱ ijche̱nú tö mik sa' demi a' ska' eta̱ ì kit sa'
tö yëkkuö ki̱ ká̱ bánet, e' wawe̱raë sa' tö.

* 9:9 Salmo 112.9

[12] Ie'pa esepa ñì ki̱kökeka̱ tai̱ë. Kȅ sa' diché dë'ka̱ e̱' chök tö sa' dör buaë we̱s ie'pa
e̱' chȍ es. Ie'pa wákpa tö itské ie̱r wa tö ì dör buaë wè̱. We̱s ie'pa wakpa se̱rke e' wéwa
ie'pa ñì sa̱ù̱. ¡E' kue̱ki̱ ie'pa dör me'ukuöie! [13] Kanè me' Skëköl tö sa' a̱, e' ȅ wa sa' a̱ e̱'
ttsërmika̱. Kȅ sa' a̱ e̱' ttsënukka̱ ì skà wa. Kanè mène sa' a̱ ñies e' wà dö̱r a'. [14] E' kue̱ki̱ kȅ
sa' ku̱' e̱' ttsökka̱ tai̱ë shu̱te̱. Sa' kȅ dȍpa ke̱we kaneblök a' shu̱a, e̱'ma ế sa' e̱' ttsȍka̱. Erë
sa' tö Cristo tté buaë e' paka' a' a̱ tsa̱we. [15] Ñies sa' kȅ e̱' ttsȍka̱ o̱'ka kanè wa, e' ké̱wö kȅ
mène Skëköl wa̱ sa' a̱ e' kue̱ki̱. E' skéie sa' ki̱ ikiane tö sa' kanè a' shu̱a e' mú kí̱ iër buaë
we̱s a' kí̱ e̱rblȍ mir Skëkëpa mik es. Erë kȅ sa' kaneblȍpa ko̱s sa' a̱ iké̱wö mène e' tsa̱ta̱.
[16] Ñies Jesús tté buaë e' kí̱ pakak sa' é̱na a' se̱rke ee̱ ká̱ bánet tso' diwö mi'kewa̱ e' kke̱ ee̱.
Erë kȅ sa' é̱na ipakak ká̱ wé̱ o̱'ka tso' ipakök ee̱ a̱s kȅ sa' e̱' ttsȍka̱ o̱'ka kanè wa.

[17-18] Wé̱pa e̱' ttséka̱ tai̱ë, esepa kȅ wër buaë Skëköl wa. Erë wé̱pa ki̱kéka̱ ie' wák tö,
esepa je' wër buaë ie' wa. Wëe' itso' kitule iyëkkuö ki̱ i' es: "Yi e̱' ttsakka̱ a̱s ese e̱' ttsȍka̱
ì wé̱ Skëköl tö ese wa."*

11

Pablo tö s'ki̱tö'u̱kwakpa ché

[1] Ye' ttöke a̱li̱wakpaie erë a' mú tö ye' dalë'ttsèia̱ bërbër ȅ. A' we'ikèyö, ye' ttȍ kí̱ ttső
ekuölö ȅ. [2] Ye' é̱na a' dalër ta̱ië. Ye' é̱na a' kkö'nak we̱s Skëköl tö se' kkö'neke es. Ye' ki̱
ikiane tö a' e̱' tkȍwa̱ ke̱kraë darërëë Jesús ȅ a̱. E' dör we̱s ye' tö a' mé se̱nukwa̱ wëm eköl
ȅ ta̱ es a̱s a' dȍ we̱s busi batse'r dȍ imaso ulà a̱ es. A' maso e' dör Cristo. [3] I̱'ñe ta̱ a' tso'
tkëulewa̱ buaë darërëë Cristo ȅ a̱, erë ye' suane dö' a' e̱' mùttsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k we̱s Eva ki̱töo̱'ka̱
Satanás e̱' a' tkabȅie e' tö ka̱che wa es. Ye' suane dö' a' e̱r tso' buaë etkëme Cristo ȅ a̱,
e' watè a' tö. [4] We̱lepa de a' ska' Jesús tté pakök, erë kȅ idör imoki̱ we̱s sa' tö ipakeke es.
Erë e' ttseke a' tö buaë. Wiköl tté pakeke ie'pa tö, e' kȅ dör Wiköl Batse'r dë'wa̱ a' e̱r a̱
e'. Ttè buaë pakeke ie'pa tö, e' kȅ dör imoki̱ we̱s sa' tö ipaka' a' a̱ es. Erë esepa kiekewa̱
a' tö buaë. E' kue̱ki̱ ye' suane dö' a' e̱rblȍ Cristo mik, e' olo'yène a' tö. [5] Ie'pa de a' ska'
sa' itöki̱ e̱' chök tö ie'pa dör Jesús ttekölpa tsá̱ bua'iewa̱, erë ye' kȅ e̱' ttsë'ne ie'pa diki̱a̱
diöshe̱t yës. [6] Isalema ye' kȅ a̱ ipakar buaë we̱s ie'pa icha pakȍ es. Erë ttè pakeke ye' tö e'
wà jche̱r buaë ye' wa̱. E' wà kkayë'bitu̱ sa' tö a' a̱ tai̱ë íyi ulitane shu̱a̱.

[7] Mik ye' tö Skëköl tté buaë e' paka' a' a̱, eta̱ ye' kȅ wa̱ a' ña'o̱ne e' ki̱ yës. E' kue̱ki̱
isalema a' tö ibikeitsé tö ttè pakeke ye' tö a' a̱, e' kȅ dör buaë. Erë es ye' e̱' wöéwa diöshe̱t
a̱s a' dalöiër. ¿I̱ma a' tö ibikeitsè? ¿Ì wé̱yö es e' dör suluë? [8] Skëkëpa icha erule erule ñì
dapa'u̱ke ká̱ bánet, e' dapömik ye' moneka̱ kanebloie éme a' shu̱a̱. E' dör we̱s ie'pa íyi
ekibléyö a' ki̱moie es. [9] Mik ye' se̱ne' a' shu̱a̱, eta̱ ilè kiane ye' ki̱ se̱noie, e' ta̱ ye' kȅ wa̱
a' tsirio̱ne ese wa. Erë s'yamipa datse̱ Macedonia, e'pa wa̱ ì ko̱s kiane ye' ki̱ e' de ye' a̱.
Es ye' kȅ wa̱ ì kine a' a̱, ñies kȅ yö ì kiepa. [10] Ye' e̱' ttsȍ es e' kȅ yënuktsa̱ ye' ulà a̱ a' dör
Acaya wakpa e' ko̱s a̱. E' dör moki̱ we̱s Cristo tso' ye' a̱ e' dör moki̱ es. [11] Ye' ttȍ es, ¿e' dör
tö ye' kȅ é̱na a' dalër? Au, e' kȅ dör es. ¡Skëköl wák wa̱ ijche̱r buaë tö ye' é̱na a' dalër!

[12] Ye' kaneblöraë a' shu̱a̱ we̱s ye' io̱'bitu̱ es a̱s ie'pa ñe' kȅ e̱' ttsȍka̱ tö ie'pa kaneblöke
we̱s sa' es. [13] Ie'pa kȅ dör Jesús ttekölpa tsá̱ moki̱ esepa. Ie'pa dör s'ki̱tö'u̱kwakpa. Ie'pa
e̱' ȍ tö ie'pa dör Cristo ttekölpa tsá̱ moki̱, erë e' kȅ dör es. [14] E' kȅ dör ì kȅ su̱ule se' wa̱ ese.
Satanás wák e̱' ȍ tö ie' dör Skëköl biyöchökwak olo ta̱' tai̱ë ese. [15] E' kue̱ki̱ kȅ se' tkine
tö ie' kanè mésopa e̱' ȍ tö ie'pa tso' se̱ne yësyësë e' tsa̱tkök. Bata ekkë ta̱ ie'pa ulà a̱ iské
döraë we̱s ie̱' wamblörak es.

Pablo weine ie' dör Cristo tteköl e' kue̱ki̱

---

* 10:17-18 Jeremías 9.24

[16] Ye' tö iskà chène a' a̱, kȅ a' tö ye' bikeitsök tö ye' dör a̱li̱ie. Erë a' we̱lepa tö ye'
bikeitsè es, eta̱ ka̱wö mú ña bërbër ȅ e̱' ttsoka̱ we̱s a̱li̱wak es. [17] Ye' e̱' ttsökeka̱, e' ttè kȅ
mène Skëkëpa Jesús wa̱ ye' a̱. Ye' wák tö icheke a̱li̱ie. [18] Tai̱ë itso'rak e̱' ttsökka̱ iwákpa íyi
wa, es ñies ye' e̱' ttsökeka̱ we̱s ie'pa es. [19] ¡Aj! A' dör íyi jche̱r tai̱ë ese wakpa. Erë s'kukuȍ
darërë esepa dalë'ttseke a' dör e̱r bua' wa. [20] Wé̱pa de a' ska' a' klö'u̱kwa̱ we̱s ie'pa icha
es, esepa kiekewa̱ buaë a' tö. Ie'pa de a' ki̱tö'u̱k a' íyi yottsa̱ a' ulà a̱. Ie'pa e̱' ttsöke tai̱ë
a' ki̱, a' ppeke a' wö ki̱, a' cheke erë ie'pa kiéwa̱ a' tö e̱r bua' wa. [21] ¡Aj! ¡Ye' wák e̱' jaëu̱ne
mik ye' ichè tö sa' diché kȅ dë'ka̱ a' sa̱u̱k es eta̱!

Ie'pa diché deka̱ e̱' ttsoka̱ tai̱ë, e' ta̱ ñies ye' diché deka̱ e̱' ttsoka̱. Ye' wák a̱ ta̱ ye' ttȍ
es, e' dör we̱s a̱li̱wakpa ttȍ es. [22] Ie'pa dör hebreowak, e' wa ie'pa e̱' ttsökeka̱ tai̱ë. Erë
ñies ye' dör ie'pa ditséwö. Ie'pa e̱' chȍ tö ie'pa dör Israel aleripa, erë ñies ye' dör Israel
aleri. Ie'pa e̱' ttsökeka̱ tai̱ë tö ie'pa dör Abraham aleripa. Ñies ye' dör Abraham aleri.
[23] Ie'pa e̱' chȍ tö ie'pa dör Cristo kanè mésopa. Es ye' dör ñies, erë ye' dör ikanè méso
bua'ie ie'pa tsa̱ta̱. Ye' ttȍ es e' dör we̱s a̱li̱wak ttȍ es, erë Cristo a̱ kaneblè e' wa ye' e̱'
aléka̱ tai̱ë ie'pa ki̱. Ye' wötëule s'wöto wé a̱ tai̱ë ie'pa tsa̱ta̱. Ye' buule ttsa'bata daloie ese
wa tai̱ë shu̱te̱ ie'pa tsa̱ta̱. Tai̱ë ye' bakshkar ye' duȍwa̱ e' ulà a̱. [24] Ske̱tökicha judiowak tö
ye' buk ttsa'bata wa. Bitökicha ie'pa tö ye' ppé, eta̱ ie'pa tö ye' ppé dȍ dabom tkëyök tsá̱
yënettsa̱ et ekkë* [25] Mañatökicha romawak tö ye' buk kal wa. Etökicha ye' të'rakitö ák wa
ye' ttowa̱. Mañatökicha kanò ki̱ ye' mirwa̱, e' wötunewa̱ dayë a̱. E' shu̱a̱ etökicha ye' bak
àr kaltakla ki̱ dayë ki̱ ká̱ et ñië nañeë. [26] Ye' shké tai̱ë, e' shu̱a̱ di' tai̱ë ena akblökwakpa
tö ye' tkiwé̱ sia̱rë. Ye' wák ditséwöpa ena o̱'kapa, e'pa tö ye' we'ikeke, e' dalȍ tai̱ë e' shu̱a̱
ye' shké. Wé̱ pë' se̱rke tai̱ë ena wé̱ pë' kȅ se̱rku̱' tai̱ë, ñies dayë ki̱, ese ska' ye' shké wösh
wa. Ñies wé̱pa e̱' ȍ tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa, esepa dalȍ mène tai̱ë ye' ki̱. [27] Ye'
kaneblé tai̱ë darërëë. Ye' wöñine tai̱ë, ye' bli dalë'ttsë' tai̱ë, ye' e̱rsi dalë'ttsë' tai̱ë. Mikle
ta̱ ye' kȅ wa̱ ì ku̱ne ñanoie, tteke ka̱se̱ tö tai̱ë, kȅ datsi' ta̱' wë' e̱' patroie.

[28] E' kí̱ skà tso', e' dör tö Skëkëpa Jesús icha erule erule, e'pa ko̱s bikeitsekeyö ke̱kraë
tö is ie'pa mir. [29] Mik ie'pa we̱lepa diché kȅ dë'ka̱ia̱ buaë e̱' tkowa̱ darërë Jesús mik, eta̱
ye' mik e' dalëne. Mik yile tö ie'pa ké ì sulu wamblök, eta̱ e' tö ye' uluwé̱ suluë. [30] Ye'
mú e̱' ttsakka̱, e̱'ma ì tö ikkacheke tö ye' kȅ diché ta̱' ese wa ye' e̱' ttsȍmika̱. [31] Skëköl dör
Skëkëpa Jesús Yế ena iKëköl ki̱karka̱ ke̱kraë, e' wa̱ ijche̱r tö ye' kȅ ku̱' ka̱chök. [32-33] Mik
ye' bak Damasco, eta̱ ká̱ e' wökir kaneblöke iblú kiè Aretas e' a̱, e' tö ishkëkipa patké ye'
klö'u̱kwa̱ ká̱ e' kköiëule shkit ka̱kke̱ë, e' wékkö a̱. Erë s'yamipa we̱lepa tö ye' iéka̱ kkő̱ a̱
ta̱ ttsa' wa ye' émi e̱nae̱na iwékkö tsitsir tso' ese a̱ döttsa̱ i̱ski̱. Es ye' tkashkar ie' yöki̱.

12

Ì kkaché Skëkëpa tö Pablo a̱ kabsue̱ie

[1] Kȅ dör ìie bua', erë ye' ka̱wöta̱ kí̱ e̱' ttsökka̱ia̱ e̱' tsa̱tkoie. Ì kkaché Skëkëpa Jesús tö ye'
a̱ kabsue̱ie e' pakekeyö a' a̱ i' ta̱. [2] Wëm su̱ule ye' wa eköl dör Cristo ttökata, e' minetse̱r
ká̱ jaì a̱, e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ tkël (14). Ye' kȅ wa̱ ijche̱r tö ie' mine'ka̱ chkaë ö
wikölie, e' jche̱r Skëköl ȅ wa̱. [3-4] Wëm e' su̱ule ye' wa̱, e' minetse̱r ká̱ jaì a̱ e' dör ká̱ buaala
ee̱. Ee̱ ttè kȅ yënuk se' a̱ ena kȅ se' a̱ iké̱wö mène chè, ese ttséitö. Iskà chekeneyö a' a̱ tö
ye' kȅ wa̱ ijche̱r tö imine'ka̱ chkaë ö wikölie, e' jche̱r Skëköl ȅ wa̱. [5] Wëm ese ki̱kèmika̱
ye' tö, erë ye' wák kȅ e̱' ki̱köpaka̱. Erë ye' diché kȅ ta̱' e' ȅ wa ye' e̱' ki̱kömika̱. [6] Ye' mú e̱'
ttsakka̱, e̱'ma ye' a̱ e̱' ttsërmika̱ ttè moki̱ wa, e' kue̱ki̱ e' kȅ dör suluë. Erë kȅ ye' e̱' ttsöta̱'ka̱
a̱s kȅ yi ibikeitsȍ tö we̱s ye' wër ena we̱s ye' ttȍ e' tsa̱ta̱ ye' dör. [7] Íyi tai̱ë buaë kkayëne

* 11:24 dabom tkëyök tsá̱ yënettsa̱ et: E' ké̱wö ska' ta̱ judiowak ttè dalöiëno tö ichè tö kȅ ka̱wö ta̱' s'ppök döka̱ dabom tkëyök tsa̱ta̱. Ie'pa wöblane pë' sulusipa ppök döka̱ dabom mañayök kí̱ su̱li̱tu a̱s kȅ itkȍka̱ dabom tkëyök tsa̱ta̱.

ye' a̱ ká̱ jaì a̱, ñe' kue̱ki̱ ilè mène ye' a̱ ye' wöowaie a̱s kë̀ ye' e̱' ttsö̀ka̱ ì buaë su̱'yö e' wa.
E' dör we̱s dika' tkërwa̱ ye' chkà a̱ es, e' wa ye' rrewe̱ke Satanás tö ke̱kraë. 8 Mañatökicha
ye' kköyë' Skëkëpa a̱ tö iyö́ttsa̱ ye' a̱. 9 Erë ie' ye' iu̱té: “Mik be' diché kë̀ ta̱', eta̱ e' ki̱ Ye'
diché wënewa̱ bua'iewa̱. E' kue̱ki̱ ye' e̱r buaë chö̀ be' a̱, e' ë̀ dör wë' be' a̱.” E' kue̱ki̱ buaë
idir ye' a̱ e̱' ttsökka̱ ye' diché kë̀ ta̱' e' wa a̱s Cristo diché tai̱ë e' wërwa̱ bua'iewa̱ ye' ki̱.
10 Mik ye' ttsë'r tö ye' diché kë̀ ta̱', e' je' ta̱ ye' diché ta̱' tai̱ë. E' kue̱ki̱ mik ye' diché kë̀ ta̱',
mik ye' yërke suluë, mik ye' kë̀ wa̱ ì ta̱', mik ye' we'ikeke sia̱rë pë' tö, mik ye' ka̱wö tköke
suluë, mik ese ko̱s tköke ye' ta̱ Cristo dalërmik, eta̱ ye' ttsë'ne buaë.

11 Eré̱ ye' kë̀ dör yi, erë wëpa cheke a' tö tö e'pa dör Jesús ttekölpa tsá̱ bua'iewa̱, e'pa
kë̀ dör ye' tsa̱ta̱. A' tö ye' tsa̱tkö̀pa ie'pa yöki̱ erë e' kë̀ o̱ne a' wa̱. E' kue̱ki̱ a' tö ye' ké e̱'
ttsökka̱ tai̱ë we̱s a̱li̱wak es. 12 Mik ye' bak se̱nuk a' shu̱a̱, eta̱ ye' weine ko̱s e' dalë'ttséyö
bë̀rë e̱r bua' wa. Ñies ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱yö tai̱ë a' wörki̱ Skëköl diché tai̱ë wa s'tkiwè̱
ekkë. E' wa iwënewa̱ tö moki̱ ye' dör Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. 13 Ye' kë̀ wa̱ a' kàne
ye' kanéu̱k. E' ë̀ wa a' wöanewa Skëkëpa icha erule erule male̱pa e' diki̱a̱ diöshe̱t. A'
we'ikèyö, e' nuí̱ olo'yö́ ye' ki̱.

Pablo kablé ie'pa pakök

14 Ye' tso'tke shkök a' pakök. I' ta̱ ide mañatökicha. I' ëtökicha we̱s ke̱kraë kë̀ ye' e̱'
mau̱paka̱ a' mik a̱s a' tö ye' kkö'nù. Ye' kë̀ tkirku̱' a' íyi ki̱, ye' tkirke a' wákpa ki̱. A'
dör we̱s ye' ala'r es. Ila'r kë̀ ka̱wöta̱ iyë́ kkö'nuk, e' skéie iyë́ ka̱wöta̱ ila'r kkö'nuk. 15 E'
kue̱ki̱ ye' e̱' chétke ì ko̱s tso' ye' wa̱ e' e̱u̱kwa e̱r bua' wa a' ki̱moie dö̀ ye' wákë. Ye' tö a'
dalëritseke ki̱ta̱ ki̱ta̱, eta̱ a' é̱na ye' dalër ¿e' mir wa'k ë̀?

16 A' ye' sini'kué̱ buaë tö mik ye' bak a' ska', eta̱ ye' kë̀ e̱' moneka̱ a' mik. Erë a' we̱lepa
tö icheke tö ye' tö a' ki̱tö'wé̱ a' inuköl klö'wo̱ie akir. 17 ¿I̱ma a' e̱rbikö̀ tö wé̱pa patkë'yö
a' ska', e'pa wa ye' tö a' ki̱tö'wé̱? 18 Ye' kköyë' tai̱ë Tito a̱ tö ie' mi' a' ska', eta̱ s'yami skà
eköl patkë'miyö ie' ta̱. ¿Tito tö a' ki̱töo̱'? Au, ie' se̱ne buaë yësyësë a' shu̱a̱ we̱s ye' es. Sa'
böl se̱né a' shu̱a̱ ñì su̱ë.

19 Isalema a' tso'ia̱ ibikeitsök tö sa' e̱' tsa̱tköke a' yöki̱. E' kë̀ dör es. Ñermata sa' tso'
ttök Skëköl wörki̱ we̱s s'batsulewa̱ Cristo mik esepa ttö̀ es. A yamipa dalër ye' é̱na, ì ko̱s
we̱ke sa' tö e' dör a' e̱r diché kí̱ ioie. 20 Moki̱ ye' suane dö' mik ye' de a' ska', eta̱ ye' kë̀ tö a'
suè̱ we̱s ye' ki̱ a' kiane suè̱ es. Ñies ye' suane dö' a' kë̀ tö ye' suè̱ we̱s a' ki̱ ye' kiane suè̱ es.
Ye' suane dö' ye' iku̱é tö a' ñippöke, a' ukyërke ñì ki̱, a' ulurke ñì ki̱, a' e̱r me'rie a' wákpa
ë̀ ki̱, a' biyöblöke ñì ki̱, a' ñì chöke suluë, a' e̱' ttsökeka̱ tai̱ë, a' ñì chiliu̱ke. 21 Ñies ye' suane
dö' mik ye' dene a' ska' eta̱ Skëköl tö ye' jaëwè̱ a' kue̱ki̱. Dö' a' tai̱ë kë̀ e̱r maneo̱ne. Dö' a'
e̱' ia'u̱kekai̱a̱ se̱ne sulusi wa. Dö' a' tso'ia̱ trënuk ena a' tso'ia̱ ì sulu skà kukuéña a' wa̱ e'
a̱. E' dör es, e' ta̱ Skëköl tö ye' iu̱wé̱raë sia̱rë a' wa.

13

1 I' ta̱ mañatökicha ye' mi'ke a' pakök. Ì tso' a' wa̱ shu̱lè, e' shu̱leraësö we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: “Ttè ko̱s shu̱lekesö eta̱ ittekölpa kiane böl ö mañal ichoie
tö moki̱ idir ö au.” 2 Mik ye' bata dë'rö a' ska', eta̱ wé̱pa tö ì sulu wamblé, e'pa a̱ ye' iyë' tö
a' ka̱wöta̱ ilo'yök. I̱'ñe ta̱ ye' kë̀ ku̱' a' ska', erë ye' tö iskà chekene ekkëpa a̱ ena a' male̱pa
tso' ì sulu wamblök, esepa a̱ tö mik ye' dene, eta̱ a' shu̱leraëyö darërëë. 3 A' ichè tö a' ki̱
ikiane suè̱ tö moki̱ ye' ttöke Cristo diché wa. Mik ye' de a' ska', eta̱ a' isue̱raë tö es idir.
Cristo diché ta̱' tai̱ë, e' tso' iwakanéu̱k a' shu̱a̱, ie' kë̀ dör we̱s se' kë̀ diché ta̱' es. 4 Moki̱
ie' köte̱wa̱ wötëulewa̱ krus mik we̱s se' kë̀ diché ta̱' es, erë ie' se̱rkene Skëköl diché tai̱ë
e' wa. Es ñies sa' batsulewa̱ ie' mik, e' kue̱ki̱ wësua sa' kë̀ diché ta̱', erë Skëköl diché wa
sa' se̱rdaë a' ki̱moie.

5 A' wakpa e̱' sa̱ú̱ tö moki̱ a' e̱rblöke Jesucristo mik. A' ibikeitsố buaë. ¿A' kề wa̱ ijche̱r
tö ie' tso' a' e̱r a̱? E' kề dör es, e' ta̱ e' wà kiane chè tö a' kề dör ie' icha. 6 A' mú wöa̱
iwëne tö sa' kaneblë' a' shu̱a̱ e' wà dettsa̱ buaë. 7 Sa' tso' ikiök Skëköl a̱ tö a' kề tö ì sulu
wamblökia̱. Sa' kề ku̱' e' kiök a̱s iwër tö ye' kaneblë' a' shu̱a̱ e' wà dettsa̱ buaë. E' skéie sa'
ki̱ ikiane tö a' se̱r buaë yësyësë we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, erế we̱lepa wa iwër tö sa' kaneblë'
e' kề wà dë'ttsa̱ buaë. 8 Mik a' se̱rke buaë we̱s Skëköl ttè moki̱ tö ichè es, eta̱ e' ki̱ kề sa'
a̱ ì yënuk. E' skéie e' ki̱kekeka̱ tai̱ë sa' tö. 9 Sa' kề diché ta̱', erë mik a' e̱' tkëulewa̱ darërë
Skëkëpa ttè a̱, eta̱ e' tö sa' ttsë'we̱ke buaë. Sa' tö ikiè michoë Skëköl a̱ tö a' mú dồ se̱nuk
buaë yësyësë ke̱kraë we̱s ie' ki̱ ikiane es. 10 Mik ye' de a' ska', eta̱ ka̱wö mène ye' a̱ a' ki̱,
e' kề wà shu̱lak ye' é̱na darërë kësik wa. Skëkëpa Jesús tö e' ké̱wö me' ye' a̱, se' e̱r diché
ioie, e' kề dör se' sulu'wo̱ie. E' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱ ka̱m ye' dồ a' ska' e' yöki̱
a̱s ì ko̱s tso' shu̱lè, e' shu̱lồ a' tö ka̱m ye' dồ e' yöki̱.

Pablo e̱' chéa̱t

11 A yamipa, bataie yö ichè tö a' ttsë'nú buaë. A' e̱' chố se̱nuk yësyësë. A' e̱r kuú̱. A'
ka̱bikeitsố ñikkëë. A' se̱nú bềrë ñita̱. A' se̱rke es, e' ta̱ Skëköl dör dalëritsökwak ena se̱ne
bềrë mukwak, e' se̱rdaë a' ta̱ ke̱kraë.
12 A' ñì shke̱'ú̱ ñì dalëritsè wa. S'batse'rpa ko̱s tö a' shke̱'wé̱mi.
13-14 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chồ a' a̱. A̱s Skëköl tö a' a̱ ikkachồ tö a' dalër tai̱ë ie'
é̱na. Ñies a̱s Wiköl Batse'r tö a' kồ se̱nuk we̱s wák eköl ề es.

Yëkkuö kit Pablo tö Galacia wakpa a̱

Gálatas

Pablo tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa tso' ká̱ kiè Galacia e' shu̱a̱ ká̱ wa'ñe e'pa a̱ iki̱moie. Iekkëta̱ ie'pa ko̱s e' kȅ dör Israel aleripa. E' kue̱ki̱ ka̱m ie'pa e̱rblȍ Jesús mik eta̱ ie'pa kȅ tö Moisés ttè dalöiëno e' dalöiè. Mik Pablo dë'rö Jesús tté buaë kkachök ie'pa a̱ eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché tö kȅ se' tsa̱tkërpa Moisés ttè dalöiëno e' dalöiè wa.

Erë mik ie' mineane eta̱ Israel aleripa shu̱a̱ pë' demi e̱' ȍ tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa. E'pa tö ie'pa wöbla'we̱ke sulu iki̱töwo̱ie. Ie'pa tö iché tö se' kȅ tsa̱tkërpa Jesús mik e̱rblè e' ȅ wa. E' kue̱ki̱ ñies se' ka̱wöta̱ Moisés ttè dalöiök. Ȉ sulu e' wöklö'wo̱ie Pablo tö yëkkuö i' kit. Jesús mik e̱rblökwakpa tö s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, e'pa ki'wa̱ buaë, e' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit a̱s ie'pa tso' ttsë'ka iyöki̱ ena ie'pa shu̱lir e̱r bua' wa. S'wöbla'u̱k ka̱che tté wa e'pa tö icheke tö Pablo kȅ dör Jesús ttekölchökle ie' kȅ wa̱ Moisés tté e' dalöiëne e' kue̱ki̱.

Pablo tö iché Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ tö Jesús wák tö ie' klöo̱' kaneblök ittekölie. Ñies ie' tö iché tö Jesús mik e̱rblè e' ȅ wa Skëköl tö se' klö'wȅmi we̱s pë' buaë yëse̱yëse̱ es. Kȅ dör Moisés ttè dalöiè wa Skëköl tö se' tsa̱tkeke. E' skéie ie' e̱r buaë ché se' a̱ e' wa ie' tö se' tsa̱tkeke se̱noie ie' a̱ iWiköl wa. E' kkacheke Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Shke̱'wȅ

[1] Ye' dör Pablo. Ye' dör Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ye' kȅ kine s'ditsö wa̱ ñies ye' kȅ
patkëne s'ditsö wa̱. E' skéie Skëköl dör S'yé̱ tö Jesús shke̱o̱'ka̱ne, e' ena Jesucristo, e'pa tö
ye' patkë' ie' tté buaë pakök. [2] Ye' tso' yëkkuö i' shtök Skëkëpa Jesús icha erule erule ko̱s
tso' Galacia e'pa a̱. Ye' ena s'yamipa ko̱s tso' ye' ta̱ íe̱, e'pa tö a' ko̱s shke̱'wé̱mi. [3] Skëköl
dör S'yé̱ ena Skëkëpa Jesucristo, a̱s e'pa e̱r buaë chȍ ena se̱ne bȅrë mù a' a̱. [4] Jesucristo e̱'
me'ttsa̱ ttèwa̱ se' nuì̱ skéie we̱s Skëköl dör S'yé̱ e' ki̱ ikiane es. E' o̱' ie' tö se' yottsa̱ se̱ne
sulu ko̱s tso' ká̱ i' a̱ e' ulà a̱. [5] ¡Ie' ki̱kökasö ke̱kraë! Es idir.

Jesús tté buaë, e' dör etkëme

[6] Ye' tö a' me'a̱t, e' itöki̱ bet ta̱, Skëköl olo'yé a' tö. Ie' tö se' klöo̱'bak. Ie' e̱r buaë ché
tai̱ë se' a̱ Cristo batamik. Erë ie' olo'yé a' tö. E' skéie a' tso'ne ttè kua̱'ki̱ klö'u̱k. E' tö ye'
tkiwé̱wa̱ e̱riawé̱ka̱ tai̱ë. We̱lepa tö icheke tö ttè e' dör Jesús tté buaë, [7] erë e' kȅ dör es.
Jesús tté buaë moki̱, e' dör etkëme. Pë' we̱lepa de a' wökir a̱ ká̱ chöu̱kwa ttè kua̱'ki̱ wa.
Ie'pa tö Cristo tté buaë, e' kí̱ kuötkéka̱. Es ie'pa tö ie' tté buaë moki̱ e' shku̱li̱'we̱ke. [8] Erë
ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö ttè kua̱'ki̱ pakeke a' a̱ Jesús ttéie, kȅ dör we̱s sa' tö a' a̱ ipaka' kuaë
es, e' ta̱ a̱s ese wák kichatër. Kȅ ye' tkine tö ye' wák alè tö ipakè ö Skëköl biyöchökwak
we̱le datse̱ ká̱ jaì a̱, ese tö ttè kua̱'ki̱ pakè a' a̱, a̱s esepa kichatër. [9] Ye' tö a' a̱ iskà chène:
Yi tö ttè kua̱'ki̱ paké a' a̱ Jesús ttéie, kȅ dör ie' tté buaë paka' sa' tö a' a̱ e', kȅ dör ttè klöo̱'
a' tö ke̱we e', e' ta̱ a̱s ese wák kichatër. [10] ¿I̱ma a' ibikeitsè? Ye' ttöke es, ¿e' wa ye' a̱ta̱k
buaë Skëköl ta̱ ö s'ditsö ta̱? Ye' mú a̱ta̱k buaë s'ditsö ta̱, e̱'ma ye' kȅ dör Cristo kanè méso
moki̱.

Jesús tté buaë, e' kȅ dë'bitu̱ s'ditsö wa̱

[11] A yamipa, a' wa̱ ijche̱nú tö Jesús tté buaë pakekeyö, e' kȅ dë'bitu̱ s'ditsö wa̱. [12] Ttè e'
kȅ yëne yi wa̱ ye' a̱, kȅ yi wa̱ ye' wöblane iwa, e' skéie Jesucristo wák tö ikkayë' ye' a̱.
[13] We̱s ye' bak se̱nuk judiowak ttè diki̱a̱, e' ttsëule a' wa̱ buaë. Ye' bak Skëköl icha e'pa
we'ikök sia̱rë töiök kësik wa. Ye' é̱na ie'pa e̱wa̱kwa se̱raa̱. [14] Mik ye' bak judiowak ttè
diki̱a̱, eta̱ ye' tö sa' yé̱pa bak e' se̱r ko̱s iu̱té buaë yëse̱yëse̱, iwakpa bak ko̱s ye' ta̱ e' ké̱ska',
e'pa tai̱ë tsa̱ta̱. [15-16] Erë Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö ye' shu̱kitbak iwák a̱,

ka̱m ye' ku̱r e' yöki̱. Ie' tö ye' klöo̱'bak kaneblök ie' a̱. Mik ie' é̱na ilà kkachak ye' a̱, eta̱
ie' tö ye' a̱ ikkaché a̱s ye' tö ilà tté buaë e' pakö̀ pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱. Mik ie' tö
ilà kkaché ye' a̱, eta̱ ye' kë̀ dë' s'ditsö ska' e̱' yuök. 17 Ñies ye' kë̀ dë' Jerusalén, wëpa dör
Jesús ttekölpa tsá̱ ye' yöki̱ ke̱we, e'pa ska' e̱' yuök ie'pa ttè wa. E' skéie bet ye' mía̱ Arabia,
e' ukuöki̱ ta̱ ye' dene Damasco.

18 Duas de mañal, e' ukuöki̱ ta̱ ye' mía̱ Jerusalén Pedro, kë̀ su̱ule ye' wa̱, e' sa̱u̱k. Erë kë̀
ye' se̱ne ie' ska' ká̱ tai̱ë, domingo bötö ë̀. 19 Ñies Santiago dör Skëkëpa Jesús ël, e' sué̱yö.
Erë kë̀ ye' wa̱ Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa male̱pa su̱ne. 20 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè Skëköl wörki̱
tö ì shtekeyö yëkkuö i' ki̱, e' dör moki̱.

21 E' ukuöki̱ ta̱ ye' mía̱ bánet Siria ena Cilicia. 22 E' ké̱wö ska' ta̱ Cristo icha erule erule
tso' Judea, e'pa wa̱ ye' tté jche̱r, erë ie'pa kë̀ wa̱ ye' su̱ule. 23 Ie'pa tö ittsé: “Pablo bak se'
we'ikök, ttè mik se' e̱rblöke e' olo'yakwa̱ ie' é̱na, erë i̱'ñe ta̱ ie' tso'ne ipakök.” 24 E' kue̱ki̱
ie'pa tö Skëköl ki̱kéka̱ tai̱ë ye' kue̱ki̱.

2

1 Duas de dabom eyök kí̱ tkël (14), e' ukuöki̱ ta̱ ye' skà mía̱ne Bernabé ta̱ Jerusalén.
Ñies Tito mía̱ ye' ta̱. 2 Skëköl tö ye' a̱ ikkayë' tö ye' ka̱wöta̱ shkök Jerusalén ttök Skëkëpa
Jesús icha ko̱s e'pa wökirpa ta̱, e' kue̱ki̱ ye' mía̱. Se' ulitane wa̱ ie'pa su̱ule tö ie'pa dör se'
wökirpa. Mik ye' de Jerusalén, eta̱ ttè buaë pakekeyö pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱, e' wa
pakéneyö se' wökirpa ulitane e'pa ë̀ a̱ bánet isuo̱ie tö iyëne ö kë̀ iyëne. Ye' kë̀ ki̱ ikiane
tö yi tö ichè tö Jesús kanè ko̱s o̱'bitu̱yö, e' dör ë́.

3 Ie'pa tö iché tö ttè pakekeyö, e' dör buaë yësyësë, kë̀ ì skà kianei̱a̱. Tito mirwa̱ ye' ta̱, e'
dör griegowak, e' kue̱ki̱ ie' tottola kë̀ kkuölit tëule tsir we̱s judiowak wöblar es. Erë ie'pa
kë̀ wa̱ ie' kàne itóttola kkuölit tök tsir. 4 Erë pë' we̱lepa tso' ee̱ e̱' chö̀ tö ie'pa dör Jesús
mik e̱rblökwakpa, erë kë̀ idör es. Ie'pa kë̀ ichó̱pa tö Tito tottola ka̱wöta̱ kkuölit tèe tsir,
e̱'ma s'wökirpa kë̀ wa̱ ì yëne. Pë' esepa tso' se' shu̱a se' weblök bër tö we̱s se' se̱r buaë,
ttsë'r buaë Cristo Jesús ttè a̱. Ie'pa a̱ ta̱ kë̀ idör buaë tö kë̀ se' tö judiowak ttè dalöiëno e'
iu̱tèi̱a̱. Ie'pa ki̱ ikiane tö se' klörwa̱ne ttè ñe' ulà a̱. 5 Sa' ki̱ ikiane tö Jesús tté buaë moki̱ë,
e' ë̀ klö'ù̱ a' tö ke̱kraë. E' kue̱ki̱ sa' kë̀ wa̱ ie'pa ttè iu̱tëne yës.

6 Se' wökirpa kièsö skëkëpa tai̱ë, e'pa iché tö ttè pakekeyö e' dör buaë. Ie'pa kë̀ wa̱ ikí̱
kuötkëne yës. (Skëköl a̱ ta̱ se' ulitane dör ñies ë̀me, e' kue̱ki̱ ë́ yö ichè tö ie'pa dör këkëpa
tai̱ë ö kë̀ idör es, e' kë̀ ki̱ ye' tkine.) 7 Ie'pa é̱na ia̱ne tö Skëköl tö kanè me'a̱t ye' ulà a̱ Jesús
tté buaë pakök, pë' kë̀ dör judiowak, esepa a̱, we̱s ie' tö kanè me'a̱t Pedro ulà a̱ ipakök
judiowak a̱ es. 8 Skëköl tö Pedro patkë' Jesús tté buaë pakök judiowak a̱, e' ë̀ tö ye' patkë'
ipakök pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱. 9 Santiago ena Pedro ena Juan, e'pa su̱ule se' ulitane
wa̱ tö ie'pa dör se' wökirpa kibiie. Ie'pa é̱na ia̱ne tö Skëköl e̱r buaë yë' ye' a̱ kanè i' wa.
E' kue̱ki̱ ie'pa ulà mé ye' a̱ ena Bernabé a̱ iwà kkachoie tö ie'pa tö sa' klö'wé̱ ie'pa kí̱ie.
Ie'pa é̱na ia̱ne tö Skëköl tö sa' patkë' Jesús tté buaë pakök pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱,
erë ie'pa patkë'itö ipakök judiowak a̱. Es buaë idir ie'pa a̱. 10 Íyi etkë̀ kié ie'pa tö sa' a̱, e'
dör tö s'yamipa sia̱rëpa se̱rke Jerusalén, esepa ki̱mè sa' tö. E' wawe̱keyö ke̱kraë e̱r bua'
wa.

Pedro uñé Pablo tö Antioquía

11-12 Erë e' ukuöki̱ ta̱ mik Pedro demi Antioquía sa' pakök, eta̱ ke̱we ie' chköke buaë
Jesús mik e̱rblökwakpa kë̀ dör judiowak, esepa ta̱. Erë s'yamipa dör judiowak datse̱
Jerusalén, patkë' Santiago tö, e'pa de. E'pa tö iklö'wé̱ tö s'yamipa kë̀ dör judiowak, esepa
ka̱wöta̱ itóttola kkuölit tök tsir. Ñies ie'pa tö iklö'wé̱ tö esepa ka̱wöta̱ se̱nuk we̱s judiowak
se̱r es. Pedro suane ie'pa yöki̱, e' kue̱ki̱ mik ie'pa de, eta̱ ie' e̱' batséttsa̱ wé̱pa kë̀ dör
judiowak, esepa yöki̱. Ie' kë̀ chköi̱a̱ ie'pa ta̱ ñita̱. 13 Ñies judiowak male̱pa tö Pedro e̱'

a' ñe' es, e' wambléñak dö̀ Bernabéë. 14 E' kue̱ki̱, mik ye' isué̱ tö Pedro kë̀ ku̱' iwà iu̱tök
yësyësë we̱s Jesús tté buaë moki̱ tö ichè es, eta̱ ye' tö ie' a̱ iché sulitane kukua: “Be' tso'
e̱' ök. Be' dör judiowak, erë be' kë̀ se̱rku̱' we̱s judiowak se̱r es. ¿Iö́k be' tö, pë' kë̀ dör
judiowak, esepa keke se̱nuk we̱s judiowak se̱r es? 15 Se' böl dör judiowak se' ditséwö wa.
Se' kë̀ dör pë' sulusipa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa. 16 Erë se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl kë̀ tö se'
klö'we̱pa we̱s pë' buaë yësyësë es, Moisés ttè dalöiëno e' iu̱tèsö e' batamik. Se' wa̱ ijche̱r
tö se' e̱rblé Jesucristo mik, e' kue̱ki̱ ie' tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. Ie' ichè tö
ie' kë̀ tö se' klö'we̱pa we̱s pë' buaë yësyësë es, ttè dalöiëno e' iu̱tèsö e' batamik. E' kue̱ki̱
se' böl e̱rblétke Jesucristo mik a̱s Skëköl tö se' klö'ù̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. E' kë̀ dör tö
Moisés ttè dalöiëno, e' iu̱tèsö buaë e' batamik.” Es ye' tö iché Pedro a̱.
17 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ie'pa ulitane a̱ iché: “Se' e̱rblöke Cristo mik, e' batamik Skëköl
tö se' klöo̱' we̱s pë' buaë yësyësë es, e' wà paneke se' tö. Es se' kë̀ e̱rblöku̱'ia̱ Moisés ttè
dalöiëno e' mik. E' kue̱ki̱ judiowak tö se' chèmi tö se' dör ì sulu wamblökwakpa we̱s pë'
kë̀ dör judiowak es. E' kue̱ki̱ ¿sö ichèmi tö Cristo tö se' ké ì sulu wamblök? Au, kë̀ idör
es. 18 Se' éna ia̱ne tö Skëköl kë̀ tö se' tsa̱tkepa ttè dalöiëno e' batamik. E' kue̱ki̱ se' kë̀
e̱rblëneia̱ ttè e' mik e̱' tsa̱tkoie. Erë se' e̱rbléne ttè dalöiëno e' mik e̱' tsa̱tkoie, e' ta̱ e' je'
tö se' a̱ ikkacheraë tö moki̱ se' dör ì sulu wamblökwakpa, se' kë̀ a̱ iwà iu̱tënuk se̱raa̱ e'
kue̱ki̱. 19 Mik ye' bak e̱rblök Moisés ttè dalöiëno e' mik e̱' tsa̱tkoie, eta̱ ye' éna ia̱ne tö ye'
kë̀ a̱ ttè e' iu̱tënuk yësyësë we̱s s'ka̱wöta̱ iiu̱tök es. E' kue̱ki̱ ye' éna ia̱ne tö nuì̱ tso' ye'
ki̱, e' ki̱ Skëköl tö ye' kichaterattsa̱. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ye' kë̀ e̱rblöia̱ ttè dalöiëno e' mik e̱'
tsa̱tkoie. Ye' a̱ ta̱ e' dör we̱s ye' du'wa̱ ttè dalöiëno e' yöki̱ es. I̱'ñe ta̱ ye' e̱rblöke Cristo
ë̀ mik a̱s ye' se̱r yësyësë Skëköl a̱. Cristo köte̱wa̱ krus mik ye' skéie ye' nuì̱ patuo̱ie, 20 e'
kue̱ki̱ e' dör we̱s ye' köte̱wa̱ ie' ta̱ krus mik es. I̱'ñe ta̱ e' dör we̱s kë̀ ye' se̱rku̱'ia̱ es, erë
Cristo se̱rke ye' e̱r a̱ iWiköl wa. Ie' tö ye' dalëritsé, ie' e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ye' skéie. E' ë̀ mik
ye' e̱rblöke, e' mik ye' se̱rke ká̱ i' ki̱. 21 Es Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, e' kë̀ watepa ye' tö yës.
Erë se̱ne yësyësë mú dö̀ se' ulà a̱ ttè dalöiëno e' iu̱tè wa, e̱'ma e' wà kiane chè tö Cristo
köte̱wa̱ ë́me, kë̀ wà ta̱'.” Es ye' tö iché Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Antioquía, e'pa a̱.

3

Skëköl tö iWiköl mé se' a̱, se' e̱rblö̀ Jesucristo mik, e' batamik

1 ¡A Galacia wakpa, wësua a' kë̀ ka̱bikeitsöta̱'! ¿Yi alibché a' ki̱, e' tö a' wöli̱wé̱ka̱ tai̱ë
es? Jesucristo köte̱wa̱ krus mik se' skéie, e' tté wa sa' tö a' wöblao̱' buaë yësyësë, e' wà
a̱ne buaë a' éna kuaë. Eta̱ ¿we̱s ttè e' olo'yakne a' éna? 2 I' chakeke ye' tö a' a̱, e' iu̱tö́: ¿Ì
batamik Skëköl Wiköl dë' a' ki̱? ¿E' dör Moisés ttè dalöiëno e' iu̱té a' tö e' batamik? Au,
kë̀ idör es. Ie' dë' a' ki̱ mik a' tö Jesucristo tté buaë e' ttsë' ta̱ a' e̱rblë' imik eta̱. 3 ¡A' kë̀
ka̱bikeitsöta̱'! Kuaë Skëköl tö se' yué ie' ala'rie iWiköl wa, erë ¿we̱s a' tö ibikeitsè i̱'ñe ta̱'
tö se' ka̱wöta̱ Moisés ttè dalöiëno e' iu̱tök se' wákpa diché wa a̱s se' a̱t buaë yësyësë ie'
wöa̱? 4 Es idör, e' ta̱ ë́me se' weine tai̱ë Jesús tté buaë kue̱ki̱. ¡Ayëcha, e' kë̀ weinewa ë́me!
5 Ye' tö iskà chakéne a' a̱: ¿Skëköl tö iWiköl me' se' a̱, ñies ì kë̀ o̱r yi a̱ ese o̱'itö a' shu̱a̱,
e' dör Moisés ttè dalöiëno e' iu̱tèsö, e' batamik? Au, kë̀ idör es. E' ko̱s o̱' Skëköl tö, se' tö
Jesucristo tté buaë e' ttsë' ta̱ se' e̱rblë' imik e' kue̱ki̱.

Abraham e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es

6 Es ibak ñies sa' yë́ bak kiè Abraham e' ta̱. Skëköl yëkkuö tö ichè: Abraham e̱rblé
Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklö'wéitö we̱s pë' buaë yësyësë es. 7 E' kue̱ki̱ a' wa̱ ijche̱nú tö wé̱pa
e̱rblö̀ Skëköl mik, esepa dör Abraham aleripa chö́k. 8 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl ibikeitsbak tö mik
pë' kë̀ dör judiowak, esepa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie' tö ie'pa klö'we̱raë we̱s pë' buaë yësyësë es.
E' kue̱ki̱ ttè buaë e' tso' kitule ie' yëkkuö ki̱ wé̱ ie' tö iyë' Abraham a̱ i' es: “Be' batamik

ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱."* 9 Es se' isué̱ tö wé̱pa ko̱s e̱rblöke ie' mik we̱s
Abraham es, esepa ko̱s a̱ ie' e̱r buaë chöraë we̱s ie' e̱r buaë yë' Abraham a̱ es. Esepa ë̀ a̱
ie' e̱r buaë chöraë.
10 Skëköl yëkkuö tö ichè i' es: "Wé̱pa kë̀ tö ì ko̱s tso' kitule ttè dalöiëno yëkkuö ki̱ e' wà
dalöieku̱' yësyësë, esepa ko̱s kichateraë Skëköl tö."† Erë kë̀ yi tö iwà iu̱tepa es, e' kue̱ki̱
se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa e̱rblé ttè dalöiëno mik e̱' tsa̱tkoie, esepa ko̱s kichateraëitö. 11 Ñies
ie' yëkkuö tö ichè i' es: "Yi dör yësyësë ie̱rblö̀ Skëköl mik e' batamik, ese se̱rdaë."‡ Es se'
wa̱ ijche̱r tö kë̀ yi tsa̱tkënuk Moisés ttè dalöiëno iu̱tè wa. 12 Ñies Skëköl yëkkuö tö ichè i'
es: "Yi tö ttè dalöiëno e' dalöié yësyësë se̱raa̱, ese se̱r michoë ttè e' wa."§ Ttè e' tö se' a̱
ikkachè tö ttè dalöiëno, e' tö se' ké idalöiök se̱raa̱. Erë se' e̱rblö̀ Cristo mik, e' kë̀ dör es,
e' ki̱ e̱rblè ë̀ kiane ie' mik. E' kue̱ki̱ ttè e' kë̀ shu̱tunukka̱ Moisés ttè dalöiëno e' wa, e' dör
ttè kua̱'ki̱ e' kue̱ki̱.
13 Skëköl yëkkuö tö ichè: "Yi ttéwa̱ kichatkëule kal mik, e' wa iwënewa̱ tö ese
kichatéttsa̱ Skëköl tö."* Es Cristo köte̱wa̱ krus mik, e' wà kiane chè tö ikichatéttsa̱ Skëköl
tö. Erë ikichatënettsa̱ se' skéie, Skëköl ttè dalöiëno e' dalöse̱wé̱wa̱sö e' nuí̱ ki̱. Es Cristo
tö se' yë'ttsa̱ se' nuì̱ ulà a̱. 14 Es ibak ie' ta̱ a̱s Skëköl kablë' e̱r buaë chök Abraham a̱, e'
wà dö̀ ñies pë' kë̀ dör judiowak esepa ulà a̱ Cristo Jesús batamik. E' dör tö Skëköl kablë'
iWiköl muk se' a̱, se' e̱rblö̀ Cristo mik, e' batamik.

Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' kë̀ dë' ttè dalöiëno e' batamik

15 A yamipa, se' a̱ ta̱ mik se' tö se' ttè mé ñì a̱, e' shtésö yëkkuö ki̱ ta̱ s'kiè shtésö iki̱, eta̱
ttè e' kë̀ maneo̱rpattsa̱ne yës, kë̀ ikí̱ kuötkërpaka̱ia̱ yës. 16 Es ì u̱k Skëköl kablë' Abraham
a̱ ena ileri eköl a̱, e' dör. Skëköl yëkkuö tö Abraham ditséwö eköl ë̀ e' cheke, kë̀ dör se̱raa̱.
Abraham ditséwö chekeitö e' dör Cristo. 17 Ì chök ye' tso' e' dör i': Skëköl tö ittè me'tke
Abraham a̱ ta̱ ikkachéitö ia̱ tö moki̱ iwawe̱raëitö. E' ukuöki̱ ta̱ duas tka döka̱ cien tkëyök
kí̱ dabom mañayök (430) ta̱ ie' tö ittè dalöiëno me' Moisés a̱ a̱s Israel aleripa tö idalöiö̀.
E' wa isué̱sö tö ttè mène Abraham a̱, e' mène ia̱ ke̱we, ttè dalöiëno mène Moisés a̱ e' yöki̱.
E' kue̱ki̱ ttè dalöiëno mène Moisés a̱, e' kë̀ a̱ ì u̱k Skëköl kablë' Abraham a̱, e' wöitu̱kwa̱.
18 Ì u̱k Skëköl kablë' se' a̱, e' wà dö́pa se' ulà a̱, Moisés ttè dalöiëno e' iu̱tésö e' batamik,
e̱'ma e' kë̀ dë'ttsa̱ se' a̱ we̱s ì kablëule es. Erë Skëköl kablë' Abraham a̱ imuk é̱me.
19 E' dör es, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ Skëköl tö ittè dalöiëno me' Israel aleripa a̱? Ie' kablë' Abraham
a̱, e' ukuöki̱ ta̱ ittè dalöiëno méitö ie'pa a̱ ì sulu wamblekerakitö, e' wà kkachoie dö̀
mik Abraham aleri eköl yëne ie' a̱, e' de eta̱, e' dör Cristo. Ttè dalöiëno e' me' Skëköl
biyöchökwakpa tö Israel aleripa a̱ Moisés dör itteköl e' wa. 20 Erë Skëköl wák kablë'
Abraham a̱, e' kë̀ dör itteköl we̱le wa. E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ttè e' dör kibiie, ttè dalöiëno
mène Moisés a̱ e' tsa̱ta̱.

¿Ì kue̱ki̱ Skëköl tö ittè dalöiëno me' Israel aleripa a̱?

21 E' dör es, e' ta̱ ¿e' wà kiane chè tö ttè dalöiëno, e' kë̀ ñì sini'ku̱ne Skëköl kablë'
Abraham a̱ e' ta̱? ¡Au, kë̀ idör es! Ttè dalöiëno tö se̱ne michoë múpa se' a̱, e̱'ma se'
dö̀mi buaë yësyësë Skëköl wörki̱ ttè ñe' dalöièsö e' wa. 22 Erë e' kë̀ dör es. Skëköl yëkkuö
tö ichè tö s'ditsö ko̱s klöulewa̱ se̱ne sulu ulà a̱, kë̀ se' a̱ e̱' tsa̱tkënuk. E' dör es a̱s Skëköl
kablë', e' wà dö̀ se' ulà a̱, se' e̱rblö̀ Jesucristo mik e' wa.
23 Ka̱m Cristo döbitu̱ s'tsa̱tkök se' e̱rblö̀ ie' mik e' wa, e' yöki̱ se' bak klöulewa̱ ttè
dalöiëno diki̱a̱ we̱s s'wötèwa̱ s'wöto wé a̱ es. Erë se' kë̀ a̱ e̱' yënuktsa̱ ttè e' diki̱a̱ dö̀ mik
Cristo dë'bitu̱ ikkachök se' a̱ tö s'ka̱wöta̱ e̱rblök ie' mik e̱' tsa̱tkoie eta̱. 24 Ñies ichèmisö
tö Skëköl tö se' méwa̱ ttè dalöiëno diki̱a̱ s'kkö'noie dö̀ mik Cristo de eta̱. E' dör we̱s alà yé
tö yi yulè ilà kkö'noie es. Skëköl tö iwé̱ es a̱s ie' tö se' klö'ṵ̀ we̱s pë' buaë yësyësë es, se'

* 3:8 Génesis 12.3 † 3:10 Deuteronomio 27.26 ‡ 3:11 Habacuc 2.4 § 3:12 Levítico 18.5 * 3:13
Deuteronomio 21.23

e̱rblö̀ Cristo mik e' wa. 25 I̱'ñe ta̱ se' e̱rblö̀ Jesucristo tté buaë e' mik, e' kue̱ki̱ ttè dalöiëno
kȅ ku̱'ia̱ se' kkö'nuk we̱s alà kkö'nukwak es. 26 A' ko̱s dör Skëköl ala'r, a' e̱rblé Cristo Jesús
mik e' wa. 27 A' wé̱pa ko̱s wösune iwà kkachoie tö a' e̱rblé Cristo mik, esepa ki̱ Cristo se̱r
iëne we̱s se' datsi' iö̀ es. E' kue̱ki̱ a' se̱rke buaë we̱s Cristo se̱r es. 28 Se' ko̱s batsulewa̱
Cristo Jesús mik, e' kue̱ki̱ se' dör we̱s wák eköl ȅ es. E' kue̱ki̱ se' dör judiowak ö se' kȅ dör
es, se' klöulewa̱ kanè mésoie ö se' kȅ dör es, se' dör wëm ö se' dör alaköl, e' kȅ dë' we̱s
Skëköl a̱. 29 Se' dör Cristo icha, e' ta̱ se' dör Abraham aleripa chő́k. Ñies ì u̱k Skëköl kablë'
Abraham a̱ e' wà döraë se' ulà a̱.

4

Se' kȅ ku̱'ia̱ Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱

1-2 Ye' tö ikleeke a' a̱ ttè i' wa: Ichö̀sö tö pë' eköl dör inuköl blu' tai̱ë e' blënewa̱. Ie'
íyi ko̱s méa̱titö ilà ulà a̱. Erë ie' alà ià̱ tsirlala, kȅ a̱ ikaneo̱nuk. E' kue̱ki̱ o̱'ka tso'ne ie'
kkö'nuk, ie' wëttsu̱k. Ie' ka̱wöta̱ ie'pa ttè iu̱tök dö̀ mik we̱kkë iyé̋ tö iké̱wö me'a̱t ekkë.
Eré̋ ie' dör iyé̋ blënewa̱ e' dalì ko̱s e' wák, erë ka̱m iké̱wö dö̀ e' yöki̱ ie' dör we̱s s'klöulewa̱
kanè mésoie tso' iu a̱ es. Erë mik iyé̋ blënewa̱ e' tö iké̱wö me'a̱t e' deka̱, eta̱ iyé̋ dalì ko̱s
döraë iulà a̱. 3 E' sù̱ sa' judiowak bak we̱s alala ñe' es. Ka̱m Skëköl tö ilà patkö̀ e' yöki̱ sa'
bakia̱ klöulewa̱ ttè ëse tso' ká̱ i' a̱ ese diki̱a̱ idalöiök. 4 Erë mik ka̱wö bikeitsitö e' de, eta̱
ie' tö ilà patké ká̱ i' ki̱, e' ku̱ne' s'ditsöie se̱ne' Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱. 5 Ilà debitu̱
sa' bak klöulewa̱ ttè e' ulà a̱, e'pa yöktsa̱ a̱s sa' dö̀ Skëköl ala'rie. 6 A' e̱rblé Cristo mik, e'
kue̱ki̱ a' dör Skëköl ala'r ñies we̱s sa' es. E' kue̱ki̱ ie' tö ilà Wiköl patké se̱nuk se' e̱r a̱, e'
wa se' kköchöke buaë Skëköl ska', ie' wa se' tö icheke buaë Skëköl a̱: “¡A yé̋wöla!” 7 Es
se' kȅ ku̱'ia̱ we̱s s'klöulewa̱ kanè mésoie es. E' skéie se' detke Skëköl ala'rie, e' kue̱ki̱ ì ko̱s
tso' ie' wa̱ e' dör se' icha ñies.

8 Ke̱net ta̱ a' kȅ e̱' batsöta̱' ie' mik, e' ké̱wö ska' ta̱ a' bak klöulewa̱ skëkölpa dalöiök a'
bak esepa ulà a̱. Ñermata ie'pa kȅ dör Skëköl ichökle e'. 9 Erë i̱'ñe ta̱ a' bàtse̱ buaë Skëköl
chő́k e' mik —ö ichèmisö bua'ie tö ie' bàtse̱ buaë a' mik— ¿we̱s i̱'ñe ta̱ a' e̱' maktsa̱ne
ttè ëse ko̱s e' a̱ne? Ttè ekkëpa kȅ a̱ se' tsa̱tkënuk. Ttè e' kȅ dör ìie bua' se' a̱. Kȅ se'
se̱nukne ttè ese diki̱a̱. 10 Judiowak tö idiwö tkö'we̱ke, isi'wö tkö'we̱ke, iké̱wö tkö'we̱ke
ñies idué̱swö tkö'we̱ke. ¿Ió̋k se' tö e' wakanewe̱ke es? 11 Ye' suane dö' kanè ko̱s wé̱yö a'
shu̱a̱, e' weirwa é̋.

Ke̱net ta̱ Galacia wakpa tö Pablo kiéwa̱ buaë

12 A yamipa, ye' dör judiowak erë ye' kȅ se̱rku̱'ia̱ judiowak ttè diki̱a̱. ¿We̱s i̱'ñe ta̱ a' e̱'
tia̱kwa̱ ttè e' diki̱a̱? E' kȅ wa̱r a' tö es. Ye' kköchö̀ a' a̱ tö a' se̱nú we̱s ye' es. Mik ye' bak
a' ska' kuaë, eta̱ a' kȅ wa̱ ì sulu wamblëne ye' ta̱. 13 Mik ye' tö Jesús tté buaë tsá̱ paka' a'
a̱, eta̱ ye' kirirke tai̱ë, e' kue̱ki̱ ye' e̱' tsé̱a̱t a' ska'. 14 Ye' kirirke, e' dör darërëë a' a̱, erë e'
kue̱ki̱ a' kȅ wa̱ ye' watënettsa̱. E' skéie a' tö ye' sué̱ buaë we̱s Skëköl biyöchökwak suè̱ es.
A' tö ye' kiéwa̱ buaë we̱s Cristo Jesús kièwa̱ a' tö es. 15 A' ttsë'ne buaë ye' ta̱ kuaë, ¿we̱s e'
de i̱'ñe ta̱? Ye' ichè tö a' wák wöbla mú yërttsa̱ a' a̱ tkèwa̱ ye' icha skéie, e̱'ma a' tö io̱' es.
Es a' ki̱kéka̱yö. 16 Erë i̱'ñe ta̱ wësua a' ye' suè̱ a' bolökie, ttè moki̱ chéyö a' a̱ e' ȅ kue̱ki̱.

17 Pë' tso' a' wöbla'u̱k judiowak ttè wa, e'pa tö iché tö ie'pa ki̱ a' kiar tai̱ë, erë e' kȅ dör
e̱r bua' wa. Ie'pa ki̱ kiane tö a' tö sa' watö̀ttsa̱ ta̱ es a' mi' ie'pa ȅ ttè iu̱tök. 18 Ie'pa tö a'
sa̱ú̱pa, a' ki̱mú̱pa e̱r bua' wa mik ye' tso' a' ta̱ ö ye' kȅ ku̱' a' ta̱, e̱'ma buaë idir ye' a̱. Erë
ie'pa tso' a' wöbla'u̱k ttè kȅ dör moki̱ ese wa. E' kue̱ki̱ ye' yöki̱ isulune. 19 A ye' ala'r, ye'
skà weirke tai̱ë a' dalërmik we̱s alaköl alà ku̱rke weir es dö̀ mik a' de se̱nuk we̱s Cristo
se̱r es eta̱. 20 I' ta̱ ye' mú dö̀ a' ska' ttök bua'ie a' ta̱ a̱s a' isa̱ù̱ tö a' dalër tai̱ë ye' é̱na. Ì
wambleke a' tö es, e' tö ye' tkiwé̱wa̱ suawé̱ tai̱ë.

Agar ena Sara, e' pakè

21 A' we̱lepa se̱nak judiowak ttè diki̱a̱, erë ì tso' kitule Moisés yëkkuö ki̱, ¿e' jche̱r a' wa̱?
22 E' tö ichè tö Abraham ala'r böl. Eköl ku̱ne' alaköl kiè Agar, e' ta̱. E' kiè Ismael. Agar dör
Abraham alaköl kiè Sara e' kanè méso to̱ulettsa̱ ese. Iëköl ku̱ne Sara ta̱. E' kiè Isaac. Sara
kë̀ dör yi kanè méso. 23 Kanè méso ñe' alà ku̱ne' we̱s se' ësepa ku̱r es. Erë Sara kë̀ döta̱'
alàë, e' alà ku̱ne' mik idetke këkëpalatke eta̱, we̱s Skëköl kablë' Abraham a̱ es. 24-25 E' tö
ilè kleeke se' a̱. Alakölpa böl ñe' tö ttè mène böt e' wà chè. Agar bak kanè méso e' tö
ttè dalöiëno mène Israel aleripa a̱ Sinaí ké̱bata a̱te̱ Arabia, e' wà chè. E' wà dör tö Israel
aleripa e̱rblé ttè dalöiëno e' mik e̱' tsa̱tkoie. E' dör we̱s ie'pa tso' klöulewa̱ ttè e' diki̱a̱ we̱s
kanè méso tso' klöulewa̱ iwökir ulà a̱ es. E' kue̱ki̱ wé̱pa ko̱s tso' klöulewa̱ ttè dalöiëno e'
ulà a̱, esepa dör we̱s Agar ala'r es. Ñies Sinaí ké̱bata, e' tö Jerusalén tso' ká̱ i' ki̱ i̱'ñe ta̱ e'
wà chè. Ee̱ judiowak se̱rke. Ie'pa tso' klöulewa̱ Moisés ttè dalöiëno diki̱a̱ we̱s kanè méso
es. 26 Erë Sara alà ku̱ne' e' tö ttè mène Abraham a̱, e' wà chè. Se' kë̀ ku̱' klöulewa̱ Moisés
ttè diki̱a̱, e' kue̱ki̱ se' dör we̱s Sara alà es. Se' dör Jerusalén ët tso' ká̱ jaì a̱ e' wakpa. 27 E'
dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè i' es:

A alaköl, be' kë̀ döta̱' alàë,
is alala ku̱r, e' ki̱ alakölpa weir, e' kë̀ ttsëule be' wa̱.
Erë be' döraë alàë tai̱ë
tkö̀ka̱ alaköl döta̱' alàë e' tsa̱ta̱.
E' kue̱ki̱ be' ttsë'nú buaë.
Be' a̱nú tai̱ë ttsë'ne bua' wa.*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.

28 A yamipa, se' dör we̱s Isaac es. Isaac ku̱ne' we̱s Skëköl kablë' Abraham a̱ es. Es ñies
se' e̱rblé Cristo mik, esepa de Skëköl ala'rie we̱s ie' kablë' es. 29 Agar alà ku̱ne' we̱s s'ditsö
ku̱r es, erë Isaac ku̱ne' Skëköl Wiköl batamik. E' ké̱wö ska' ta̱ Agar alà tö Isaac we'ik tai̱ë.
E' sù̱ i̱'ñe ta̱ wé̱pa tso' klöulewa̱ Moisés ttè diki̱a̱, esepa tso' se' dör Skëköl ala'r, esepa
we'ikök. 30 Erë Skëköl yëkkuö tö iché i' es: “Iyḗ íyi tso' mè alaköl kë̀ dör kanè méso, e'
alà a̱, e' kë̀ ka̱wö ta̱' blatè alaköl dör kanè méso e' alà a̱. E' kue̱ki̱ iyuṓshkar alàë.”† 31 E'
kue̱ki̱, a yamipa, se' kë̀ dör we̱s alaköl dör kanè méso e' ala'r es. Se' dör we̱s alaköl kë̀ dör
kanè méso, e' ala'r es.

5

Se' yënettsa̱ ttè dalöiëno diki̱a̱

1 Cristo tö se' yë'ttsa̱ Moisés ttè dalöiëno e' yöki̱ a̱s se' kë̀ ku̱'ia̱ klöulewa̱ ttè e' ulà a̱. E'
kue̱ki̱ se' e̱' tkö̀wa̱ darërë e̱rblök Cristo è̀ mik. Kë̀ se' e̱' tiu̱kwa̱ne ttè dalöiëno diki̱a̱ we̱s
s'klöulewa̱ kanè mésoie es.

2 A' tö ye' ttö̀ ttsṓ. Ye' dör Pablo. Ye' wák tö ichè a' a̱ tö a' wëpa e̱' mettsa̱ itóttola
kkuölit tök tsir we̱s judiowak wöblar es e̱' tsa̱tkoie, e' ta̱ Cristo kë̀ tö a' ki̱mepa yës. 3 Ye'
tö iskà chène wëpa ulitane e̱' mettsa̱ itóttola kkuölit tök tsir, esepa a̱ tö ie'pa ka̱wöta̱
Moisés ttè dalöiëno e' wà dalöiök se̱raa̱. 4 A' ulitane é̱na ttè dalöiëno, e' iu̱tak a̱s a' dò̀
yësyësë Skëköl wöa̱, esepa ko̱s e̱' batséttsa̱ bánet Cristo yöki̱. Es Skëköl e̱r buaë ché se'
a̱ Cristo batamik, e' watéttsa̱ ie'pa tö se̱raa̱. 5 Erë se' e̱rblöke Cristo mik, esepa wa̱ ijche̱r
Skëköl Wiköl wa tö ie' tö se' klö'we̱raë we̱s pë' buaë yësyësë es, se' e̱rblé Cristo mik, e'
batamik. E' wà panekesö ttsë'ne bua' wa. 6 Se' batsulewa̱ Cristo Jesús mik, e' ta̱ yi tottola
kkuölit tëule tsir ö kë̀ itëule e' kë̀ ska' Skëköl tkine. Se' e̱rblö̀ Cristo è̀ mik, e' tö se' ké ñì
dalëritsök, e' dör ibua'ie.

7 Kuaë ta̱ a' mir buaë. ¿Yi tö a' wöklö'wé̱ a̱s a' kë̀ tö ttè moki̱ iu̱tò̀? 8 E' kë̀ dör Skëköl tö
se' klöo̱'bak iwák a̱ e'. 9 A' tai̱ë e'pa sulu'we̱rawa̱ ttè suluë elkela è̀ tö we̱s pan wölöwo̱ka̱
elkela tö harinachka ko̱s wölöwe̱keka̱ es. 10 Erë ye' e̱rblöke Skëkëpa Jesús mik tö a' kë̀

* 4:27 Isaías 54.1,2 † 4:30 Génesis 21.10

mi'pa ttè sulu e' itöki̱. Wé̱ tso' a' tsiriu̱k ttè ese wa, e' we'ikera Skëköl tö. Kè̀ ki̱ ie' tkine
tö yi idir.
11 Erë a yamipa, ye' mú tso'ia̱ ipakök tö wëpa ka̱wöta̱ itóttola kkuölit tök tsir, e̱'ma ¿ì
kue̱ki̱ judiowak tö ye' we'ikekeia̱ tai̱ë? Ye' tö ttè e' pakő̱paia̱, e̱'ma ie'pa kè̀ ulurku̱' ye'
ki̱ mik ipakekeyö tö Cristo kötewa̱ krus mik se' skéie eta̱. 12 Erë wé̱pa tso' a' wökir a̱ ká̱
chöu̱kwa ttè ese wa, ¡esepa mú e̱' biöttsa̱ie i' ta̱!

Ñì dalëritsè

13 A yamipa, Skëköl tö se' klöo̱'bak a̱s se' kè̀ se̱ria̱ ttè dalöiëno diki̱a̱. Erë e' kè̀ dör ì
sulu wambloie we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es. E' skéie se' ñì ki̱mù, ñì dalëritsè kue̱ki̱.
14 Moisés ttè dalöiëno ko̱s e' wöiënewa̱ ttè etkè̀ a̱, e' tö ichè: "A' male̱pa dalëritső we̱s
a' wákpa e̱' dalër es."* 15 A' e̱' kkö'nú. A' ñì sa̱u̱keia̱ suluë, a' ñippökeia̱ tai̱ë we̱s iyiwak
sulusi es, e' ta̱ a' wákpa è̀ ñì e̱u̱rawa.

Se̱ne Wiköl Batse'r wa

16 Es ye' tö a' a̱ ichè tö se' se̱nù Skëköl Wiköl wa. Se' se̱rke es, e' ta̱ ì sulu kiane s'wák
dër sulu e' ki̱ wamblè, ese kè̀ wamblepasö. 17 Ì kiar s'wák dër sulu e' ki̱, ese kè̀ kiar Skëköl
Wiköl ki̱. Ñies ì kiar Skëköl Wiköl ki̱, ese kè̀ kiar s'wák dër suluë e' ki̱. S'wák dër suluë
ena Skëköl Wiköl e'pa ñì wöklö'u̱ke, e' kue̱ki̱ ì kiar se' ki̱ wè̱ ese kè̀ o̱r se' a̱. 18 Erë Skëköl
Wiköl tö se' wëttse̱ke, e' ta̱ se' kè̀ ku̱'ia̱ ttè dalöiëno diki̱a̱.
19 Wé̱pa tso' iwák dër sulu e' iu̱tök, e' wërwa̱ wösha̱k. Esepa trër ena e̱' ia'u̱ke se̱ne
sulusi wa. Íyi sulu ese skà kakuetéwa̱rakitö darërëë. 20 Ie'pa tö íyi diököl dalöieke. Ie'pa
dör alibchökwakpa. Ie'pa ñì sa̱ù̱ suluë, ñì wöñatkò̀ ñië, ñippò̀ tai̱ë, ukyër ñì ki̱. Ie'pa
ulurka̱ bet. Ie'pa e̱' ttsò̀ka̱ imale̱pa tsa̱ta̱. Ie'pa dör s'blabatsökwakpa. Wé̱pa e̱' batsöke
ie'pa mik, e'pa è̀ ta̱ ie'pa se̱r buaë. 21 Ie'pa kè̀ wöbatsö tö ì kiane ie'pa ki̱, ese tso' s'male̱pa
wa̱. Ie'pa e̱' ttöke blo' wa, e' kue̱ki̱ ì sulu kí̱ wamblekerakitö tai̱ë. E' sù̱ íyi skà suluë
wambleke ie'pa tö. Ye' tö a' a̱ ichekene we̱s ye' tö iyë'bak es tö wé̱pa se̱rke es, esepa kè̀
dò̀pa ì blúie Skëköl tso' e' a̱.
22 Erë mik se' se̱rke Skëköl Wiköl wa, eta̱ se' ñì dalëritsöke, se' ttsë'rke buaë, se' se̱rke
bè̀rë, ì ko̱s dalë'ttsekesö e̱r bua' wa, se' ñì sa̱ù̱ e̱r bua' wa, se' e̱r buaë chò̀ s'male̱pa a̱, se'
ttò̀ moki̱, 23 kè̀ se' e̱' ttsò̀ka̱ tai̱ë, se' e̱' kkö'nù buaë. Se' se̱rke es, e' ta̱ ttè dalöiëno ko̱s,
e' kè̀ dalöse̱o̱newa̱ se' wa̱. 24 Se' wák dër suluë, ñies ì ko̱s suluë wamblak se' é̱na, ese ko̱s
watéttsa̱ se' dör Cristo Jesús icha e'pa tö. E' dör we̱s se' tö ese ko̱s ttéwa̱ wötëulewa̱ krus
mik es.
25 Se' se̱rke Skëköl Wiköl mik, e' kue̱ki̱ se' e̱' mù a̱s ie' tö se' wëttsù̱. 26 Kè̀ se' e̱' ttsökka̱
tai̱ë, kè̀ se' ñì tsiriu̱k, kè̀ se' ukyënuk ñì ki̱.

6

Se' ka̱wöta̱ ñì ki̱muk

1 A yamipa, a' we̱le a̱nemine ì sulu wamblè a̱, e' ta̱ a' se̱rke Wiköl Batse'r wa, esepa ké
ie' ki̱muk e̱r bua' wa a̱s ie' e̱' kò̀ka̱ne. Erë a' e̱' kkö'nú dö' ì sulu tö a' e̱rkiöwè̱ ta̱ a' a̱rmi ì
sulu wamblè a̱ we̱s ie' es. 2 A' we̱lepa ka̱wö tköke suluë, e' ta̱ a' ñì ki̱mú. A' tö iwé̱ es, e' ta̱
a' se̱rke we̱s Cristo ttè dalöiëno tö ichè es. 3 A' we̱le e̱' bikeitsò̀ tö buaë idir imale̱pa tsa̱ta̱,
ñermata kè̀ dör ì, e' ta̱ ie̱' ki̱tö'u̱ke.
4-5 Is se' se̱r buaë ö suluë ese wërke se' wöki̱ eköl eköl. E' kue̱ki̱ se' ulitane ké e̱' sa̱u̱k
tö is se' se̱r, e' wa se' e̱' kkö'nù. Se' se̱rke buaë yësyësë, e' ta̱ se' ttsë'rdaë buaë se' wák a̱.
Erë kè̀ se' kàne e̱' kkö'nuk we̱s s'male̱pa se̱rke es.
6 Ì buaë ko̱s tso' a' wa̱ ese kakmú wé̱pa tö a' wöbla'we̱ke Skëköl ttè wa esepa a̱.
7 Kè̀ se' e̱' ki̱tö'u̱k tö se' a̱ Skëköl wayörmi kè̀ nuí̱ ta̱'. Ì kuatkésö buaë ö suluë, e' wà
wöwe̱ranesö. 8 Ì sulu kiane s'wák dër suluë e' ki̱ wamblè, ese wamblésö, e' ta̱ e' wà dörane

* 5:14 Levítico 19.18

s'ki̱ ta̱ se' weir michoë. Erë ì buaë kiane Skëköl Wiköl ki̱ wè̱ ese wé̱sö, e' ta̱ e' wà dörane
s'ki̱ ta̱ se̱ne michoë döraë se' ulà a̱. 9 Ì buaë we̱kesö ke̱kraë, kȅ ilo'yeta̱', e' ta̱ aishkuö ta̱
mik iké̱wö de, eta̱ iské döraë se' ulà a̱. E' kue̱ki̱ kȅ se' shtrinuk ì buaë u̱k ke̱kraë. 10 E' kue̱ki̱
mik se' a̱ ì buaë o̱rmi, eta̱ iù̱sö sulitane a̱, bua'iewa̱ s'yamipa e̱rblöke Cristo mik, esepa a̱.

Pablo e̱' chéa̱t

11 Ttè bata i' shtök ye' tso' ye' wák ulà wa. A' isa̱ú̱ tö ikite̱ bërie, es a' wa̱ ijche̱rmi tö
moki̱ ye' tso' ishtök. 12 Wé̱pa tö a' keke a' wëpa tottola kkuölit tök tsir, e'pa tö iwe̱ke es
a̱s ie'pa a̱t buaë judiowak male̱pa ta̱. Ie'pa tö ichő̱pa tö se' tsa̱tkërke, Cristo köte̱wa̱ krus
mik se' skéie, e' batamik, e̱'ma judiowak tö ie'pa we'ikera sia̱rë. 13 Erë ie'pa wákpa tottola
kkuölit tëule, e'pa kȅ tö Moisés ttè dalöiëno e' iu̱tè se̱raa̱. Ie'pa tö a' keke a' tottola kkuölit
tök tsir e̱' ttsoka̱ iwákpa a̱ tö ie'pa tö a' ké e̱' wakyuök we̱s judiowak es. 14 Erë ye' i', e' kȅ
e̱' ttsȍpaka̱ ì ulitane ki̱. Skëkëpa Jesucristo köte̱wa̱ krus mik, e' ȅ ki̱kekeka̱yö. E' batamik
ì sulu ko̱s tso' ká̱ i' a̱ ese dunewa̱bak ye' a̱, ñies ese a̱ ye' dunewa̱bak. 15 S'tottola kkuölit
tëule tsir ö kȅ tëule, e' kȅ ki̱ Skëköl tkine. Ie' tö se' e̱r mane'wé̱ pa̱'a̱li̱ iWiköl wa, e' ȅ kiar
ie' ki̱. 16 Wé̱pa ko̱s se̱rke we̱s ttè i' tö ichè es, a̱s esepa a̱ ie' tö se̱ne bȅrë mù ena isa̱ù̱ e̱r
sia̱rë wa. Esepa dör ie' ala'r chő̱k, esepa dör Israel aleripa chő̱k ie' a̱.

17 Ye' weine ko̱s Jesús tté kue̱ki̱, e' tȍ tso' ye' wa̱ ye' chkà ki̱. E' wa ye' tö iwà kkacheke
tö ye' dör ie' kanè méso moki̱. E' kue̱ki̱ i'ta̱mi kȅ yi tö ye' tsiriwa̱ria̱ ttè e' ki̱.

18 A yamipa, a̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chȍ a' ulitane a̱. Es e' idir.

Yëkkuö kit Pablo tö Éfeso wakpa a̱
Efesios

Pablo tö yëkkuö i' kit mik ie' bak Roma wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱ e' ta̱. Ì bak ie' ta̱ e' tso' kitule yëkkuö Hechos 28.17-31 e' ki̱. Pablo tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Éfeso ena ipamik e'pa a̱. E' ké̱wö ska' ta̱ Éfeso dör ká̱ bua'ie ena ee̱ tai̱ë u tso' ì dalöieke ie'pa tö Skëköl skéie e' dalöioie. E' bua'ie dör ie'pa këköl eköl kiè Artemisa e' dalöioie (Hechos 19.23-31). Mik Pablo shka' Jesús tté buaë pakök, eta̱ ie' dë'mi Éfeso (Hechos 18.18-21). Erë ee̱ ie' se̱né bërbër ȅ ta̱ iminea̱. E' ukuöki̱ ta̱ iskà mineane ta̱ ise̱né ee̱ duas mañal Skëköl tté kkachök. E' tso' kitule Hechos 19 ki̱.

Jesús mik e̱rblökwakpa kȅ wa̱ kabene ku̱' tai̱ë. E' kue̱ki̱ Pablo kȅ wa̱ ì kite̱ tai̱ë e' ki̱. E' skéie ì buaë tsa̱ki̱ë o̱' Skëköl tö se' a̱, ie̱r buaë yë' sia̱ e' batamik, e' ki̱ ie' tö ikit kibiie. Ie' tö ichè tö e' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl ki̱koka̱ie. E' kit ie' tö yëkkuö i' ki̱.

Jesucristo wa Skëköl tö se' ulitane tsa̱tkë' Israel aleripa ena pë' ulitane, ñies e'pa e̱r bua'wé̱itö ñì ki̱.

She̱'wè̱

[1] Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye' dör Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ye' tso' yëkkuö
i' shtök s'batse'rpa e̱' tkëulewa̱ darërë Cristo Jesús mik se̱rke Éfeso, e'pa a̱. [2] Skëköl dör
S'yé̋ ena Skëkëpa Jesucristo a̱s e'pa e̱r buaë chȍ ena se̱ne bȅrë mù a' a̱.

Skëköl tö se' tsa̱tké Jesucristo batamik

[3] Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo yé̋, e' ki̱köka̱sö tai̱ë. Se' batsulewa̱ Cristo mik, e' kue̱ki̱
Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ ì ko̱s buaë tso' ie' wa̱ ká̱ jaì a̱ e' wa. [4] Ka̱m ie' tö ká̱ i' yuȍ, e'
yöki̱ se' shu̱kitbakitö a̱s se' dȍ batse'r, kȅ ki̱ ì sulu ta̱' yës ie' wöa̱, se' batsulewa̱ Cristo
mik e' batamik. Ie' é̱na se' dalër tai̱ë, [5] e' kue̱ki̱ ie' tö ibikeitsbak tö se' tse̱ratköitö ila'rie
Jesucristo batamik, e' kiane ie' wák ki̱, ñies e' tö ie' ttsë'we̱ke buaë. [6] Ie' tö iwé̱ es a̱s se'
tö ie' ki̱kȍka̱ michoë ie' e̱r buaë ché se' a̱ tai̱ë shu̱te̱ e' kue̱ki̱. E' ko̱s wé̱ ie' tö ilà dalër tai̱ë
ie' é̱na, e' batamik. [7-8] Cristo köte̱wa̱ se' skéie, ie' pé̋ tëne, e' wa se' yënettsa̱ se̱ne sulu ulà
a̱ ena se' nuì̱ olo'yé Skëköl tö se' ki̱. E' wa se' isué̱ tö ie' e̱r buaë ché tai̱ë shu̱te̱ se' a̱. Ñies
ie' tö e̱rbikè buaë mé se' a̱ a̱s ì we̱ke ie' tö e' wà a̱r se' a̱. [9] Ì bikeitsbak ie' tö wȅ̱, e' wawé̱itö
ì o̱' Cristo tö e' batamik. Kuaë ta̱ iblë'wa̱itö sulitane yöki̱, erë iwà kkachéitö se' a̱. [10] Ie'
ibikeitsbak tö mik iké̱wö de, eta̱ ie' tö Cristo tkeraka̱ íyi ulitane tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱ e'
wöki̱rie.

[11] Ì ko̱s we̱ke Skëköl tö, e' we̱ke ie' tö iwák e̱r wa we̱s ie' ki̱ ikiane es, we̱s ie' tö ibikeitseke
es. Es sa' dör judiowak e'pa shu̱kitbak ie' tö a̱s sa' dȍ ie' ichaie, sa' batsulewa̱ Cristo mik
e' batamik we̱s ie' tö ibikeitsbak es. [12] Ie' tö iwé̱ es a̱s sa' e̱rblë' ke̱we Cristo mik e'pa tö ie'
olo tai̱ë e' ki̱kȍka̱. [13] Es a' ñies, mik a' tö s'tsa̱tkè tté buaë moki̱ e' ttsé ta̱ a' e̱rblé imik, eta̱
a' bàtse̱wa̱ Cristo mik ena Wiköl Batse'r muk ikablë' e' méitö a' a̱ iwà kkachoie tö a' dör
ie' icha. [14] Wiköl Batse'r tso' se' a̱, e' dör iwà kkachoie tö ì ko̱s yë' Skëköl tö tö imeke, se'
dör ie' icha, e'pa a̱ aishkuö ta̱, e' meraëitö se' a̱. E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ie' tö se' tsa̱tkeraë
da'a̱. E' kue̱ki̱ ie' olo ta̱' tai̱ë, e' ki̱köka̱sö.

Pablo tté Skëköl ta̱ Éfeso wakpa ki̱

[15] E' kue̱ki̱, mik ye' tö a' tté ttsé tö a' e̱rblöke moki̱ë Skëkëpa Jesús mik, ñies mik ye'
ittsé tö s'batse'r male̱pa ko̱s dalëritseke a' tö tai̱ë, [16] e'ta̱mi wëstela yë'miyö Skëköl a̱ a'
dalërmik ke̱kraë mik ye' ttöke ie' ta̱ eta̱. [17] Ie' dör Skëkëpa Jesucristo e' Këköl. Ie' dör
S'yé̋ olo ta̱' tai̱ë e'. Ie' a̱ ye' tso'ie ikiök tö ie' tö a' ki̱mè iWiköl wa a̱s ie' íyi wà a̱r buaë a'
é̱na, ñies a̱s a' wa̱ ijche̱r bua'iewa̱ tö yi dör ie'. [18] Ie' tö se' klöo̱' ikablë' se' a̱ e' wà panuk
kröröë. E' tso' ie' wa̱ mè se' dör ie' icha batse'rpa esepa a̱. Ye' tso'ie ie' a̱ ikiök tö a' e̱r
ñi'ú̱itö a̱s ko̱s kablè ñe' bua' dör ena olo dör e' wà a̱r a' é̱na. [19] Ie' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane

tsa̱ta̱. Ì ko̱s o̱rmi ie' a̱. Idiché e' wa ie' tso' se' e̱rblöke Cristo mik, e'pa ki̱muk. Ye' tso'ie
ikiök ie' a̱ tö a' e̱r ñi'ú̱itö a̱s e' ko̱s wà a̱r bua'ie a' é̱na. Diché e' dör tai̱ë shu̱te̱, 20 e' wa
Cristo köte̱wa̱, e' shke̱o̱'ka̱ne ie' tö. Diché e' wa ie' tö Cristo tkéka̱ ká̱ jaì a̱ iulà bua'kka íyi
ulitane wökirie. 21 Ee̱ Cristo tkërka̱ diché ta̱' tai̱ë íyi wökir, íyi wák, íyi këköl wa̱ diché ta̱',
ese ko̱s tsa̱ta̱. Ie' tkëneka̱ íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dör ì ko̱s tso' i̱'ñe ta̱ ena aishkuö ta̱ e' tsa̱ta̱.
22 Skëköl tö ì ko̱s méwa̱ ie' klö̀ diki̱a̱. Ñies ie' tö iméka̱ se' dör ie' icha e'pa ko̱s wökirie.
23 Se' dör we̱s Cristo wák chkà es, ta̱ ie' dör we̱s s'wökir es. Ie' tö se' wëttse̱ke ì ko̱s kiane
ie' ki̱ wè̱ ká̱ i' ki̱, e' u̱k. Ie' tso' ká̱ wa'ñe, kë̀ ì a̱ ie' wöklönuk.

2

Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ se' tsa̱tkoie

1 Ka̱m a' e̱rblö̀ Cristo mik, e' yöki̱ a' bak e̱' wamblök suluë, e' kue̱ki̱ a' bak we̱s s'duulewa̱
es Skëköl a̱. 2 E' ké̱wö ska' ta̱ a' bak se̱nuk suluë we̱s wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa se̱r
es. Wimblu sulusi dör ì sulu ko̱s tso' ká̱ i' a̱ e' wökir e' ttö̀ iu̱tök a' bak. Ie' tso' Skëköl
ttè dalöse̱u̱kwa̱ wakpa esepa wörieikök. 3 Se' ko̱s bak se̱nuk we̱s ie'pa es. Ì sulu ko̱s kiane
s'wák dër suluë e' ki̱ wamblè, ese wamblök se' bak. Se' e̱rbikè sulu, e' è̱ wà wamblök se'
bak s'wák ttsë'wo̱ie buaë. Se' bak wömeulettsa̱ weinuk Skëköl ulà a̱ we̱s pë' male̱pa es.
4-5 Se' bak duulewa̱ se' nuì̱ ki̱, erë Skëköl tö se' suè̱ e̱r sia̱rë wa tai̱ë. Ie' tö se' dalëritsé tai̱ë.
E' kue̱ki̱ ie' tö se̱ne michoë mé se' a̱. E' dör we̱s ie' tö se' shke̱'wé̱ka̱ne Cristo ta̱ es. Ie' e̱r
buaë ché se' a̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ se' tsa̱tkëne. 6 Se' batsulewa̱ Cristo Jesús mik, e' kue̱ki̱ e' dör
we̱s Skëköl tö se' shke̱'wé̱ka̱ne Cristo ta̱ ñita̱ es. Ñies ie' tö se' tkéka̱ Cristo ta̱ ñita̱ ká̱ jaì a̱.
7 E' ko̱s wé̱ ie' tö es iwà kkachoie aishkuö ta̱ tö ko̱s ie' e̱r buaë ché se' a̱ ì wé̱ Cristo Jesús tö
se' dalërmik e' batamik. E' dör tai̱ë shu̱te̱ kë̀ wöet ta̱' ekkë. 8-9 Skëköl e̱r buaë ché a' a̱, e'
batamik a' tsa̱tkëne, a' e̱rblöke Jesucristo mik e' kue̱ki̱. E' kë̀ dör ì buaë wé̱ a' tö ie' wörki̱
ese skéie. Ie' tö a' a̱ imé é̱me we̱s íyi kakmè es. Ie' tö iwé̱ es a̱s kë̀ yi e̱' ttsö̀ka̱ tö ie̱' tsa̱tkée
ì buaë wé̱itö ese batamik. 10 Ie' tö se' e̱r mane'wé̱ pa̱'a̱li̱ se' batsulewa̱ Cristo Jesús mik e'
batamik. Ie' tö iwé̱ es a̱s se' tö ì buaë ko̱s ese ù̱. E' ko̱s bikeitsbakitö a̱s se' se̱r we̱s ie' ki̱
ikiane es.

Judiowak ena wé̱pa kë̀ dör es, esepa de we̱s wák eköl è̱ es Cristo batamik

11 A' wé̱pa kë̀ dör judiowak, kë̀ a' é̱na ichökwa tö we̱s a' bak ka̱m a' e̱rblö̀ Cristo mik e'
yöki̱. Judiowak wëpa ko̱s esepa tottola kkuölit tëule tsir iwà kkachoie tö ie'pa dör Skëköl
icha. Pë' kë̀ dör judiowak, esepa kiè ie'pa tö tottola kkuölit kë̀ tëule ese wakpa. Es ie'pa
tö a' cheke suluë. Ie'pa a̱ a' dör ñá. 12 A' é̱na ia̱nú tö a' bak e̱' butsulettsa̱ bánet Cristo
yöki̱. A' kë̀ bak Israel aleripa shu̱a̱. Ì u̱k Skëköl kablë' ie'pa a̱ ena ttè mène ie'pa a̱ tsa̱ki̱ë
e' shu̱a̱ a' kë̀ bak. A' bak se̱nuk ká̱ i' a̱ Skëköl chö́k kë̀ ta̱', kë̀ a̱ ì paneta̱'. 13 Erë i̱'ñe ta̱ a'
batsulewa̱ Jesucristo mik. E' kue̱ki̱ a' dewa̱ Skëköl ska' buaë, Cristo Jesús köte̱wa̱ a' skéie,
ie' pé̱ tëne a' tsa̱tkoie, e' batamik.

14 Cristo tö judiowak ena pë' kë̀ dör judiowak, esepa e̱r bua'wé̱ ñì ki̱. Se' bak ñì
bolökpaie, erë Cristo tö se' e̱r bua'wé̱ ñì ki̱. Ie' tö se' wöiéwa̱ ká̱ etkë̀ wakpaie. Ì tö se'
wé̱ ñì bolökpaie ese shu̱lé ie' tö ikötewa̱ krus mik se' skéie e' wa. 15 Ttè me'a̱tbak Skëköl
tö judiowak a̱ dalöiëno, e' tö se' me'ka̱ ñì bolökpaie. Erë Cristo köte̱wa̱ se' skéie e' kue̱ki̱
ttè e' ko̱s kë̀ diché ta̱'ia̱. Skëköl tö iwé̱ es a̱s sa' dör judiowak ena a' kë̀ dör judiowak,
e'pa dö̀ ñì yamipaie batsulewa̱ Cristo mik we̱s wák eköl è̱ es. Es ie' tö se' e̱r bua'wé̱ ñì ki̱.
16 Ì tö se' wé̱ ñì bolökpaie, ese shu̱lé Cristo tö. Ie' köte̱wa̱ krus mik se' skéie, e' wa ie' tö
Skëköl e̱r bua'wé̱ judiowak ki̱ ena pë' kë̀ dör judiowak esepa ki̱. Es se' de we̱s wák eköl
è̱ es Skëköl a̱. 17 Se̱ne bë̀rë Skëköl ta̱, e' tté buaë pakök Cristo de, pë' kë̀ dör judiowak
e̱' butsulettsa̱ bánet Skëköl yöki̱, esepa a̱, ñies judiowak kë̀ e̱' butsulettsa̱ bánet esepa
a̱. 18 Cristo batamik se' ko̱s döwa̱mi buaë S'yé̱ ska', iWiköl dör eköl è̱, e' wa. 19 E' kue̱ki̱
i̱'ñe ta̱ a' kë̀ dör we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa es. A' de s'batse'rpa kí̱ie. Ñies a' de Skëköl ala'rie.

[20] Se' dör we̱s u es. Jesús ttekölpa tsá̱ ena Skëköl ttekölpa, e'pa dör we̱s u kukulëwö es.
Jesucristo wák dör we̱s u chkí es. [21] Cristo dör u wöklö'u̱kwak. Se' ko̱s dör u e' yese alè.
Cristo batamik u e' yörmir dö̀ ide u etkue batse'r Skëkëpa a̱ ekkë. [22] Se' batsulewa̱ Cristo
mik, ñies se' batsulewa̱ ñì mik, es se' ko̱s dö̀ we̱s Skëköl wé es, e' a̱ Skëköl se̱rke iWiköl
wa.

3

Pablo klöne Cristo tté pakök pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱

[1] Ye' wák tso' wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ Cristo Jesús tté pakè kue̱ki̱ a' kë̀ dör judiowak
esepa ki̱moie. Skëköl e̱r buaë ché a' a̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' a̱ ye' tso' ikiök a' ki̱. [2] Ye' wa̱ ijche̱r
tö a' wa̱ ittsëule tö Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö kanè i' me' ye' a̱ Jesús tté pakök
a' kë̀ dör judiowak esepa a̱. [3] Ibikeitsbak Skëköl tö wè̱, e' blë'wa̱itö erë iwà kkayë'itö ye'
a̱. E' wà shtétke ye' tö a' a̱ yëkkuö i' ki̱ böt mañat. [4] Yëkkuö i' sué̱ a' tö, eta̱ a' é̱na iwà
a̱rmi tö Cristo tté blëulewa̱ se' yöki̱ kuaë, e' wà a̱ne ye' é̱na buaë. [5] Ibikeitsbak Skëköl tö
wè̱ Cristo batamik, e' blëulewa̱ kuaë. Erë i̱'ñe ta̱ ie' tö iwà kkaché iWiköl wa sa' dör Cristo
ttekölpa tsá̱ e'pa a̱, ñies Skëköl ttekölpa batse'r e'pa a̱. [6] Ttè e' blëulewa̱ se' yöki̱ kuaë, e'
wà dör i' es: A' kë̀ dör judiowak, esepa kieke Skëköl tö Jesús tté buaë e' wa a̱s ì ko̱s tso'
ie' wa̱ mè sa' a̱, e' mùitö a' a̱ ñies, a̱s a' döñak sa' ta̱ ñita̱ we̱s wák eköl è̀ es, a̱s ì ko̱s muk
Skëköl kablë' sa' a̱ e' dö̀ a' ulà a̱ ñies, a' batsulewa̱ Cristo Jesús mik e' kue̱ki̱. [7] Skëköl e̱r
buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ie' diché wa ie' tö ye' me'ka̱ ttè buaë ñe' wakanéu̱k.
[8] S'batse'rpa ko̱s, e' sulula ye' dör. Erë Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, ie' tö ye' shu̱shté Cristo
tté buaë e' pakök pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱. Ì tso' Skëköl wa̱ ie'pa a̱ Cristo batamik, e'
dör buaë shu̱te̱, kë̀ se' a̱ iwà bikeitsu̱k ekkë. [9] Ñies ì bikeitsbak Skëköl tö wè̱ Cristo wa,
e' wà pakök sulitane a̱ ie' tö ye' patké. Ttè e' bak blëulewa̱ ká̱ i̱a̱i̱ë, ie' dör íyi ulitane
yuökwak e' wa̱. [10] Ie' kë̀ wa̱ ikkayëne yi a̱ ká̱ i̱a̱i̱ë ta̱, ie' tso' se' dör Skëkëpa Jesús icha
e'pa panuk e' kue̱ki̱. Se' wa ie' tö iwà kkaché i̱'ñe ta̱ íyi wökir ena íyi wák tso' kë̀ wërta̱'wa̱
ese ko̱s a̱ a̱s ie'pa é̱na ia̱r tö ie' siwa̱' dör i̱ski̱ë tsa̱ki̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱. [11] E' ko̱s wé̱ ie' tö
Cristo Jesús dör Skëkëpa e' wa, we̱s ie' tö iwà yöbië e' bikeitsbak es. [12] Se' batsulewa̱
Cristo mik, se' e̱rblöke ie' mik, e' kue̱ki̱ se' dömiwa̱ buaë ttök ie' ta̱ kë̀ suarta̱', kë̀ wöklör
ì a̱. [13] Ye' weirke ko̱s a' dalërmik, e' wa a' ké e̱' ttsökka̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kë̀ a' e̱'
sia̱u̱kwa̱.

Pablo tténe Skëköl ta̱ Éfeso wakpa ki̱

[14] Íyi ekkë ko̱s kue̱ki̱ ye' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ S'yé̱ wörki̱ ttök ie' ta̱. [15] Ì ko̱s dör ttsë'ka ká̱
jaì a̱ ena ká̱ i' a̱, e' tso' ie' è̀ batamik. [16] Ie' olo ta̱' tai̱ë shu̱te̱, e' a̱ ye' tö ikieke tö ie' tö a' e̱r
diché iö̀ iWiköl wa. [17] Ñies ye' tö ikieke ie' a̱ tö Cristo mú se̱r a' e̱r a̱, a' e̱rblöke ie' mik e'
kue̱ki̱. Ye' tö ie' a̱ ikieke tö a' e̱' tkö̀wa̱ darërëë ñì dalëritsök ñies Skëköl dalëritsök. [18] Ye'
tö ikieke ie' a̱ es a̱s a' ena s'batse'r male̱pa, e'pa ko̱s é̱na iwà a̱r tö ko̱s Cristo é̱na se' dalër,
e' dör tai̱ë, shoë, batsì̱ë, ka̱kke̱ë, i̱ski̱ë, kë̀ e̱nukwa. [19] Ye' ki̱ ikiane tö a' é̱na iwà a̱nù buaë
tö ko̱s Cristo é̱na se' dalër, e' tkö̀ka̱ ko̱s se' ka̱bikeitsö̀ e' tsa̱ta̱. Es ye' ki̱ ikiane a̱s a' se̱r
buaë yësyësë, ka̱bikeitsö̀ buaë moki̱ë we̱s Skëköl wák es.
[20] Skëköl diché ta̱' tai̱ë, e' tso' iwakanéu̱k se' e̱r a̱. Ie' tö ì buaë wè̱mi se' a̱, ì ko̱s kiekesö
ena ì ko̱s bikeitsekesö e' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' ki̱kö̀ka̱sö. [21] A̱s Skëköl ki̱kö̀ka̱ se' dör Skëkëpa
Jesús icha e'pa tö. Ñies iki̱kö̀ka̱sö Cristo Jesús kue̱ki̱ ke̱kraë. Es e' idir.

4

Se' dör we̱s ñì yamipa es Wiköl Batse'r wa

[1] Ye' tso' wötëulewa̱ Skëkëpa Jesús ttè kue̱ki̱. Skëköl e̱r buaë ché a' a̱ tai̱ë Cristo
batamik, e' kue̱ki̱ ye' kköchö̀ a' a̱ tö a' se̱nú buaë yësyësë we̱s Skëköl tö a' klö̱o̱'bak se̱nuk
es. [2] A' e̱' wö̀ő̀wa bè̀rë, a' se̱nú buaë ñita̱ kë̀ kësik wa. A' ñì dalëritső̀, ñies a' ñì dalë'ttső̀

e̠r bua' wa. 3 A' ko̠s dör we̠s ñì yamipa es Skëköl Wiköl wa. A' e̠' chő darërë a̠s a' kȅ ñì
blabatsȍlor ñì yöki̠. A' se̠nú bȅrë ñita̠. 4 Se' ko̠s dör we̠s wák eköl ȅ es. Skëköl Wiköl tso'
se' ta̠ e' dör eköl ȅ. Skëköl tö se' ko̠s klöo̠' a̠s se' se̠r michoë ie' ta̠, e' wà paneke se' ko̠s tö
ñita̠ ttsë'ne buaë wa. 5 Se' Këköl dör eköl ȅ, ttè mik se' e̠rblöke e' dör etkȅ. S'wöskuè etkȅ
a̠ se' ulitane wösune. 6 Skëköl dör eköl ȅ, e' dör se' ulitane ye̋. Ie' dör se' ulitane wökir.
Ie' tso' iwakanéu̠k se' ulitane wa, ñies ie' tso' se' ulitane ta̠.
7 Se' ko̠s dör we̠s wák eköl ȅ es, erë Cristo tö imé se' a̠ eköl eköl kanebloie ie' a̠ kua̠'ki̠
kua̠'ki̠ we̠s ie' ki̠ ikiane es. 8 E' dör we̠s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̠ es, e' tö ichè:
“Mik ie' e̠' aléka̠ ibolökpa ki̠
eta̠ ie' míka̠ne ká̠ jaì a̠.
Ibolökpa klö'we̠̋wa̠itö ta̠ië, e'pa mítse̠r iwa̠ e̠' ta̠,
ñies ì buaë méitö iwakpa a̠.”*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
9 Wé̠ ichéitö tö “ie' míka̠ne ká̠kke̠”, eta̠ ¿i̠ma e' wà dör? E' wà dör tö ie' dë'rö ke̠we ká̠
dià ka̠ska'. 10 E' wà kiane chè tö ie' dë'rö ká̠ dià ka̠ska', e' ȅ mine'ka̠ne ká̠ jaì a̠ íyi ulitane
tsa̠ta̠ ká̠ ko̠s wà ioie ie' olo ta̠ië e' wa.
11 Cristo tö diché mé se' a̠ eköl eköl kanebloie ie' a̠. Se' we̠lepa shu̠shté ie' tö kaneblök
ie' a̠ ittekölpa tsá̠ie. Se' we̠lepa skà shu̠shté ie' tö Skëköl ttekölpaie. Se' we̠lepa skà
shu̠shté ie' tö ittè buaë pakökwakpaie. Se' we̠lepa skà shu̠shté ie' tö ittè klö'u̠kwakpa
wökirpaie ena s'wöbla'u̠kwakpaie ittè wa. 12 Esepa kanè dör s'batse'r male̠pa ko̠s
wöbla'u̠k kaneblök buaë ie' a̠ ena ñì ki̠muk buaë. Se' se̠rke we̠s ie' ki̠ ikiane es, e' ta̠ se'
ko̠s dör we̠s Cristo chkà es, e'pa e̠r diché kí̠ iërdaë Cristo tté a̠. 13 Es se' ko̠s döraë e̠rblök
ñikkëë Jesús dör Skëköl Alà, e' mik. Ñies se' ko̠s wa̠ ijche̠rdaë ñikkëë se' e̠r a̠ tö we̠s ie'
dör. Se' döraë we̠s wëm kibineo̠ne es. Se' se̠rdaë buaë yësyësë we̠s Cristo es. 14 Es se'
kȅ döpaia̠ we̠s alala es ki̠tër tottola ttè ulitane wa. Esepa dör we̠s dichàwö ppé siwa̠' tö
es. S'wöbla'u̠kwakpa ka̠che tté wa, e'pa e̠rbikȍ ta̠ië, ie'pa tö ttè pa̠'a̠li̠ yuémi s'ki̠tö'wo̠ie.
Mik se' kibine Cristo ttè a̠, eta̠ esepa kȅ ki̠töo̠nukia̠ yi a̠. 15 Kȅ se' e̠' muktsa̠ ki̠tö'wè̠ ka̠che
tté wa. E' skéie ttè moki̠, ese chekesö ñì a̠ se' ñì dalëritsȍ e' kue̠ki̠. Se' tö iwé̠ es, eta̠ se'
diché iërke buaë Cristo dör s'wökir, e' ttè ko̠s a̠. 16 Cristo batamik se' ko̠s dör we̠s s'chkà
es. S'chkà a̠ s'dichéwö tso', s'kicha tso' ena s'yese skà tso' tsa̠ki̠ë, e' ko̠s tso' iëulewa̠ buaë
ñikkëë, kaneblöke buaë ñikkëë ñita̠. Es se' dör ta̠ië, e'pa kaneblöke Cristo a̠ eköl eköl
kanè dör kua̠'ki̠ kua̠'ki̠, erë Cristo batamik se' dör we̠s chkà etkȅ es, iëulewa̠ buaë ñita̠,
kaneblöke buaë ñita̠. Es se' mir buaë, ñì kí̠ diché iöke buaë ñikkëë ñì dalër wa.

Kȅ se' se̠nukia̠ we̠s pë' kȅ tö Skëköl dalöiè es

17 Skëképa Jesucristo ttȍ wa ye' tö a' a̠ ichè tö kȅ se' se̠ria̠ we̠s pë' kȅ tö Skëköl dalöiè
se̠r es. Ì ko̠s bikeitseke ie'pa tö, e' wà kȅ dör ìie bua'. 18 Ie'pa e̠rbikè ttsenewa̠tke. Skëköl
ttè moki̠, e' wà kȅ a̠ne ie'pa é̠na yës. Ie'pa e̠r darërëë, e' kue̠ki̠ se̠ne moki̠ meke Skëköl tö
se' a̠, e' kȅ dë' ie'pa ulà a̠. 19 Ie'pa e̠r burinewa̠. Ie'pa e̠' mettsa̠ ì sulu kukuétökwa̠ darërëë.
Ie'pa e̠' ia'u̠ke se̠ne sulusi wa, kȅ e̠' wöklö'u̠ta̠' yës.
20 Erë Cristo ttè kȅ wa se' wöblane se̠nuk es. 21 Moki̠ a' tö ie' ttè ttsé, a' e̠' yué ie' ttè
moki̠ wa. 22 E' kue̠ki̠ se' bak se̠nuk suluë, ese ko̠s olo'yȍsö. Ñies se' wák dër suluë, e'
olo'yȍsö. E' tö se' ki̠tö'we̠ke ì sulu wamblök. Se' tö iu̠té es, e' ta̠ se' e̠r sulurdawa̠. 23 Erë
se' e̠rbikȍne kua̠'ki̠ buaë yësyësë. 24 Skëköl tö se' wák dër suluë, e' mane'we̠̋ttsa̠ pa̠'a̠li̠
we̠s ie' wák es, e' kue̠ki̠ se' se̠nù yësyësë ena batse'r we̠s ttè moki̠ tö ichè es.
25 E' kue̠ki̠ a' kȅ ka̠chökia̠ ñì ki̠. Se' ko̠s dör we̠s wák eköl ȅ es, e' kue̠ki̠ ì cheke a' tö ñì a̠,
e' chő ttè moki̠ wa.
26 A' ulune, e' ta̠ kȅ iwà wamblar. A' e̠r buanúne ka̠m ka̠tuirwa̠ e' yöki̠. 27 Kȅ ka̠wö mar
be̋ a̠ a̠s ie' tö a' kȍ ì sulu wamblök.

* 4:8 Salmo 68.18

28 Yi bak akblök, e' kë̀ akblökia̱. E' skéie ese kaneblö́ iwák ulà wa a̱s iulà a̱ iwà dö̀ ta̱
ikakmèitö s'sia̱rëpa a̱.

29 Ttè sulusi kë̀ charia̱. E' skéie a' tö ttè buaë ese ë̀ chö́ s'male̱pa kukua a̱s ie'pa kí̱ e̱r
tö̀wa̱ Skëköl mik darërëë. Es a' tö ie'pa ki̱mèmi buaë mik ie'pa ki̱ ikiane eta̱. 30 Skëköl
tö iWiköl me' se' a̱ iwà kkachoie tö se' dör ie' icha. Es se' wa̱ ijche̱r moki̱ tö Skëköl tö
se' bleraë buaë dö̀ mik se' tsa̱tkërdattsa̱ aishkuö ta̱, e' ké̱wö ska' ta̱. E' kue̱ki̱ kë̀ ì sulu
wamblaria̱ a̱s Wiköl Batse'r kë̀ e̱riar. 31 Kë̀ a' kësik blökia̱ ñì ki̱. Kë̀ a' ñì sa̱u̱kia̱ suluë. Kë̀
a' ulunukia̱ ñì ki̱. Kë̀ a' wöñanukia̱ ñì ki̱. Kë̀ a' ñì chökia̱ suluë. Ese ko̱s olo'yö́. 32 E' skéie
ì buaë ë̀ ú̱ ñì a̱. A' ñì sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa. Ì sulu wambleke a' tö ñì ki̱, ese nuí̱ olo'yö́ ñì ki̱ we̱s
a' nuì̱ olo'yé Skëköl tö a' ki̱ Cristo batamik es.

5

1 A' dör Skëköl ala'r dalër tai̱ë ie' é̱na, e' kue̱ki̱ a' se̱nú buaë yësyësë we̱s ie' se̱r es. 2 A'
ñì dalëritsö́ ke̱kraë we̱s Cristo tö se' dalëritsé es. Ie' e̱' mettsa̱ ttèwa̱ se' skéie. E' wër buaë
Skëköl wa we̱s íyi mekesö ie' a̱ ala'r buaë masmas es. 3 A' se̱nú we̱s s'batse'rpa ké se̱nuk
es. Kë̀ a' kàne trënuk. Kë̀ a' kàne e̱' ia'u̱kka̱ se̱ne sulusi wa. Kë̀ a' kàne íyi kkechök. Íyi
ese yöki̱ a' e̱' kkö'nú bua'iewa̱ a̱s kë̀ yi tö a' kkatö̀ iki̱. 4 Ttè sulusi ko̱s, ttè kë̀ wà ta̱' ko̱s,
ttè tsuleie ku̱lu̱ie ko̱s, ese kë̀ char. E' skéie Skëköl ë̀ ki̱kö́ka̱. 5 A' wa̱ ijche̱nú buaë tö wé̱pa
trërke ena wé̱pa tö íyi sulusi wambleke, ñies wé̱pa tö íyi kkecheke (e' dör we̱s íyi diököl
dalöiè skëkölie es), esepa ko̱s kë̀ dö̀pa ì blúie Cristo ena Skëköl e'pa tso' e' a̱.

Se̱ne buaë yësyësë

6 Íyi sulu ekkë ko̱s kue̱ki̱ wé̱pa tö Skëköl ttè dalöse̱wé̱wa̱, esepa ki̱ Skëköl kësik a̱rdaë.
E' kue̱ki̱ kë̀ a' e̱' muktsa̱ yi a̱ ki̱tö'wè̱ ttè kë̀ wà ta̱' ese wa. 7 Kë̀ a' e̱' tiu̱k ie'pa esepa ta̱, a'
e̱' skö́ ie'pa yöki̱ bánet. 8 A' bak se̱nuk suluë, e' dör we̱s a' bak se̱nuk ká̱ ttsettseë a̱ es. Erë
i̱'ñe ta̱ a' tso' batsulewa̱ Skëkëpa Jesús mik, e' dör we̱s a' se̱rke ká̱ ñí a̱ es. E' kue̱ki̱ a' se̱nú
we̱s s'se̱r ká̱ ñí a̱ es. 9 S'se̱rke we̱s ká̱ ñí a̱ es, esepa e̱r buaë, se̱r yësyësë ena ttö̀ moki̱ë.
10 A' e̱' chö́ e̱' wöbla'u̱k ì wër buaë Skëkëpa wa ese wa. 11-12 Ì sulu wambleke wé̱pa se̱r we̱s
ká̱ ttsettseë a̱ es, esepa tö, ese kë̀ dör ìie bua'. Ì sulu wambleke ie'pa tö akirie, ese pakè
tö s'jaëwè̱ ekkë. E' kue̱ki̱ kë̀ ì sulu wamblaria̱ yës we̱s ie'pa es. E' skéie ì buaë kí̱ ú̱ ke̱kraë.
E' tö ie'pa a̱ ikkachèmi tö ì wambleke ie'pa tö e' dör suluë. 13-14 Erë ká̱ ñiwe tö íyi ulitane
kkachèwa̱ buaë mía̱ ñiweie. E' kue̱ki̱ mik ì sulu wambleke ie'pa tö e' kkachésö ie'pa a̱, e'
ta̱ ie'pa we̱lepa é̱na ia̱rmi tö e' dör suluë ta̱ ie̱r mane'u̱mi ta̱ imía̱ se̱r buaë we̱s ká̱ ñiwe
wakpa es. E' kue̱ki̱ ttè tö ichè i' es:
“A' dör we̱s s'kapötkëte̱r es, esepa ti̱'nú,
a' dör we̱s s'duulewa̱ es, esepa shke̱núka̱ne,
eta̱ Cristo tö a' e̱r ñi'we̱raë.”

15 E' kue̱ki̱ a' se̱r kkö'nú a' tö. Kë̀ a' se̱nukia̱ we̱s wé̱pa kë̀ e̱r ta̱' esepa se̱r es. E' skéie a'
se̱nú yësyësë. 16 Tai̱ë pë' tö íyi sulu wambleke i̱'ñe ta̱, e' kue̱ki̱ ì buaë o̱rmi se' a̱, e' ta̱ iù̱sö
ko̱s se' a̱ io̱rmi ekkë. 17 Kë̀ a' se̱nuk we̱s kë̀ se' e̱rbikötа̱' buaë es. Erë ì kiane Skëkëpa Jesús
ki̱ tö se' tö iwè̱, ese wà a̱nú a' é̱na. 18 Kë̀ a' e̱' ttökka̱ia̱ blo' wa yës. E' tö s'sulu'we̱kewa̱ da'a̱.
E' skéie a' se̱nú buaë yësyësë ke̱kraë Wiköl Batse'r diché wa. 19 Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ a'
ttsö́ ñita̱ Salmo wa ena Skëköl ttsé wa, ñies ttsé meke iWiköl tö a' a̱ ese wa. A' ttsö́ Skëköl
a̱ iki̱koka̱ie a' e̱r ko̱s wa. 20 Wëstela chö́ ke̱kraë Skëköl dör S'yë́ e' a̱ Skëkëpa Jesucristo ttö̀
wa.

We̱s se' ké se̱nuk ñita̱

21 Cristo dalöieke a' tö, e' kue̱ki̱ a' ñì dalöiö́. 22 Alakölpa ké iwëpa dalöiök we̱s ie'pa tö
Skëkëpa dalöieke es. 23 Alaköl wëm dör ie' wökir we̱s Cristo dör ie' ichapa wökir es. Ie'
dör ie'pa tsa̱tkökwak. Ie'pa dör we̱s ie' chkà es. 24 E' kue̱ki̱ alakölpa ké iwëpa dalöiök ì
ko̱s a̱ we̱s wé̱pa dör Cristo icha esepa tö ie' dalöieke es.

25 A wëpa, a' alakölpa dalëritsö̗ wẹs Cristo tö se' dör ie' icha esepa dalëritseke es. Ie'
ẹ' mettsạ ttèwạ se' skéie. 26 Ie' tö iwẹ́ es se' batse'wọie. Ie' tö se' paiklé ittè wa ạs se' dö̀
maneneë Skëköl wöạ. E' wà suẹkesö mik se' wösune etạ. 27 Ie' tö iwẹ́ es ạs se' dö̀ ie' wák
wörkị batse'r, kë̀ kị ì sulu tạ' yës, olo tạ' taịë wẹs alaköl ulabatsöketke es, ese paiëule buaë,
kë̀ iaulekạ, idatsi' kë̀ wöklịouleką. 28-30 Es ñies wëpa ké ilakölpa dalëritsök wẹs ie'pa ẹ'
dalëritsö̀ es. Kë̀ yi ẹ' sạụtạ' suluë. E' skéie se' ẹ' kkö'nù buaë, ẹ' tiö̀ buaë. E' kuẹkị wëm
tö ilaköl dalëritseke, e' wa ie' wák ẹ' dalëritsö̀. Es ñies se' dör Cristo icha, e'pa dör wẹs
ie' chkà es, e' kuẹkị ie' tö se' kkö'neke buaë. 31 Itso' kitule Skëköl yëkkuö kị i' es: "Wëm
kë̀ sẹrpaịạ iyẹ́ ena imì e'pa dapömik, e' skéie isẹrdawạ ilaköl tạ. Ie'pa böl sẹrdaë ñitạ tạ
ie'pa míạ wẹs wák eköl ë̀ es."* 32 Ttè e' dör taịë ịskịë, kë̀ se' ẹ́na iwà ạr bet. Erë ye' ạ tạ,
ttè e' tso' Cristo ena se' dör ie' ichapa e'pa chök. 33 Erë ñies ttè e' tso' se' ạ ichök tö wëpa
kọs ké ilakölpa dalëritsök wẹs iwákpa ẹ' dalëritsö̀ es. Ñies alakölpa kọs ké iwëpa dalöiök.

6

1 A ala'rla, a' yẹ́ ena a' mì, e'pa ttö̀ dalöiö̗ Skëkëpa Jesús dalërmik, e' dör buaë yësyësë
e' kuẹkị. 2-3 Ttè dalöiëno me'ạtbak Skëköl tö e' et tö ichè: "A' yẹ́ ena a' mì e'pa dalöiö̗. A'
tö iwẹ́ es, e' tạ a' kạwö tköraë buaë ena a' sẹrdaë kạ́ taịë kạ́ i' kị."* Ttè e' dör ttè dalöiëno
tsạ́ kablé se' ạ ilè ụk iiụtè skéie e'.

4 A' dör ala'rla yẹ́wöpa ena imiwöpa, kë̀ a' tö a' ala'r uluụkkạ. E' skéie ie'pa tala'ụ́ buaë,
ie'pa shụlö̗ ẹr bua' wa. Ñies ie'pa wöbla'ụ́ Skëkëpa Jesús ttè wa.

5 A' klöulewạ kanè mésoie, a' wökirpa tso' kạ́ i' kị, e'pa ttö̀ iụtö̗ ẹr mokị wa. Ie'pa
dalöiö̗ suane wa painè wa. A' kaneblö̗ ie'pa ạ buaë wẹs a' chö̗pa kaneblök Cristo ạ es. 6 A'
kaneblö̗ buaë ie'pa ạ kẹkraë, kë̀ dör mik ie'pa tö a' suẹke e' ë̀ tạ ie'pa wökatoie tö a' dör
kanè mésopa buaë ese. Mokị a' dör Cristo kanè mésopa, e' kuẹkị a' kaneblö̗ ie'pa ạ kaneë
wẹs Skëköl kị ikiane es. 7 A' kaneblö̗ ie'pa ạ kaneë wẹs Skëkëpa Jesús wák ạ s'kaneblö̀ es,
kë̀ dör wẹs s'kaneblö̀ s'ditsö ạ es. 8 A' wạ ijchẹr tö wẹ́pa tso' klöulewạ kanè mésoie ena
wẹ́pa kë̀ dör es, esepa kọs ạ Skëkëpa Jesús tö iské meraë eköl eköl wẹs ì buaë wẹ́sö es.

9 A' dör kanè wökirpa, a' kanè mésopa dalöiö̗ ñies. Kë̀ ie'pa paụñar. A' ẹ́na iạnú tö a'
ena ie'pa, e'pa kọs wökir dör Skëköl tso' kạ́ jaì ạ e'. Se' kọs kạwötạ ie' ttè dalöiök. Se' dör
kanè wökirpa ö se' dör kanè mésopa ësepa, esepa kọs dör ñies ë̀me ie' ạ.

Se' ẹ' tsạtkö̀ bẹ́ yökị

10 A yamipa, ibataie tạ ye' tö a' ạ icheke tö a' ẹ' diché iö̗ kẹkraë a' batsulewạ Skëkëpa
Jesús tạ e' wa, ñies ie' diché taịë e' wa. 11 Ì kọs mé Skëköl tö a' ạ ẹ' tsạtkoie ì sulu yökị,
e' dör wẹs ì kọs tso' ñippökwakpa wạ ẹ' tsạtkoie es. E' iö̗ a' tö ạs a' ẹ' tsạtkö̀, e' wa a' ẹ'
tkö̗wạ darërë bẹ́ ẹ́na se' kịtö'wạk e' yökị. 12 Kë̀ se' ñippökụ' s'ditsö tạ. E' skéie se' ñippöke
íyi sulusi diché tạ' kë̀ wërtạ'wạ esepa tạ. E'pa dör íyi wökir ena íyi wák tso' ì sulu kọs tso'
s'pamik wẹs stui ạ es ese wëttsụk. 13 E' kuẹkị ì kọs mé Skëköl tö a' ạ ẹ' tsạtkoie, e' iö̗ a' tö,
e' klö'ụ́ ạs mik ì sulu datsẹ a' ẹrkiöụk ì sulu wamblök, etạ a' ạ iwöklör. A' tö iwẹ́ es kẹkraë,
e' tạ a' ẹ' alörakạ ì sulu kị tạ a' ạ ẹ' tkërdawạ darërë mokịë.

14 E' kuẹkị a' tso' ẹrkị ñippök ì sulu tạ. Skëköl ttè mokị e' klö'ụ́ a' tö, e' dör wẹs
ñippökwakpa kipamo es. A' sẹnú yësyësë Skëköl ạ, e' tö a' kịmeraë wẹs íyi daloie ieke
ñippökwakpa tö ibatsị' kị ẹ' tsạtkoie es. 15 Skëköl tö a' ẹr bua'wẹ́ne ie' kị Cristo batamik, e'
ttè buaë klö'wẹ́ a' tö, e' dör a' ạ wẹs ñippökwakpa klökkuö iökạ ạs kë̀ ikụlịrttsạ es. 16 Ñies
a' ẹrblö̀ kẹkraë Skëkëpa Jesús mik, e' dör wẹs ì tso' klöule ñippökwakpa wạ iulà ạ shoë
ẹ' tsạtkoie es. E' wa a' tö ì sulu kọs patkeke bẹ́ tö a' kị ese kọs wöklö'wẹraë. E' dör wẹs
kuaböt wöñarke bö'ie ụyeke ñippökwakpa kị, e' wöklö'wẹke wöshteke ì tso' ie'pa wạ iulà
ạ e' wa es. 17 Skëköl tö a' tsạtkeraë, e' bikeitsö̗ a' tö kẹkraë, e' dör wẹs íyi daloie tkekeką

* 5:31 Génesis 2.24 * 6:2-3 Deuteronomio 5.16

ñippökwakpa tö iwökir ki̱ e̱' tsa̱tkoie es. Ñies a' e̱r múwa̱ ie' ttè ki̱, e' dör we̱s ie' Wiköl
tabè es. 18 Ì ko̱s a̱ ta̱ ikiṍ ie' a̱ tö ie' tö a' ki̱mè. Ie' ta̱ a' ttṍ ke̱kraë iWiköl wa, kḕ ilo'yar yës.
Ñies ie' a̱ ikiṍ s'batse'r male̱pa ko̱s ki̱. 19 Ñies ikiṍ ie' a̱ tö ye' a̱ ttè mèitö wà pakè a̱s ye' tö
Jesús tté buaë blëulewa̱ ká̱ ia̱ia̱ë, e' wà pakö̀ kḕ suarta̱'. 20 Ye' patkëule ttè buaë e' pakök,
erë i̱'ñe ta̱ ye' tso' wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ ttè e' kue̱ki̱. A' ikiṍ Skëköl a̱ ye' ki̱ a̱s ye' tö iwà
pakö̀ buaë kḕ suarta̱'.

Pablo e̱' chéa̱t

21-22 Ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö is ye' tso' ena ì we̱ke ye' tö. E' kue̱ki̱ ye' tö yëkkuö i'
patkeke Tíquico ulà a̱. Ie' dör s'yami dalër tai̱ë sa' é̱na. Ie' dör Skëkëpa Jesús kanè méso
yësyësë ese. Ie' tö a' a̱ ichèmi tö is ye' tso'. Ñies ie' tö a' e̱r diché ièmi.

23 Skëköl dör S'yḗ ena Skëkëpa Jesucristo a̱s e'pa tö se̱ne bḕrë mù s'yamipa ko̱s a̱. Ñies
a̱s Skëköl tö ie'pa ki̱mù ñì dalëritsök buaë. Ñies a̱s ie'pa e̱rblö̀ Skëköl mik ke̱kraë. 24 A̱s
Skëköl e̱r buaë chö̀ wé̱pa é̱na Skëkëpa Jesucristo dalër ke̱kraë kḕ manerta̱'ttsa̱ esepa ko̱s
a̱.

Yëkkuö kit Pablo tö Filipos wakpa a̱
Filipenses

Mik Pablo tö yëkkuö i' kit, eta̱ ie' tso' Roma wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱. E' tso' kitule Hechos 28.14-31 e' ki̱. E' yöki̱ mik Pablo dë'rö Filipos Silas ena Timoteo e'pa ta̱ Jesús tté buaë pakök, eta̱ tai̱ë pë' e̱rblë' Jesús mik (Hechos 16.11-40). Mik Jesús mik e̱rblökwakpa wa̱ ijche̱newa̱ tö Pablo tso' wötëulewa̱, eta̱ ie'pa tö inuköl ena ilè skà patkë'mi Epafrodito ulà a̱ iki̱moie. E' ki̱ wëstela ché Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Filipos wakpa weirke Jesús mik e̱rblè e' kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ Pablo tö ie'pa a̱ ikkaché tö erḗ ie' weirke, erë ie' ttsë'rke buaë. Ie' tö ie'pa a̱ iché tö ie'pa ké se̱nuk we̱s Jesús se̱né es. Ie' e̱' wöawa diöshe̱t s'male̱pa ki̱moie. Es se' ka̱wöta̱ se̱nuk ñì ki̱moie.

E' kí̱ie ta̱ ie' tö ie'pa a̱ ibiyṓ ché tö Israel aleripa we̱lepa tso' s'wöbla'u̱k suluë. E' yöki̱ ie'pa ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk. Ie'pa ñekkëpa s'wöbla'we̱ke tö kề se' tsa̱tkërpa e̱rblè Jesús mik e' ề wa. Erë Pablo tö iché tö e' kề idör es.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ñies Timoteo tso' ye' ta̱ í̱e̱. Sa' dör Cristo Jesús kanè mésopa. Ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' dör batse'r batsulewa̱ Cristo Jesús mik se̱rke Filipos e'pa a̱, ñies a'
wökirpa ena ie'pa ki̱mukwakpa e'pa ko̱s a̱. 2 Skëköl dör S'yḗ ena Skëkëpa Jesucristo a̱s
e'pa e̱r buaë chồ a' a̱ ena se̱ne bềrë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché Skëköl a̱ Filipos wakpa dalërmik

3 Bitökicha ye' e̱r a̱ne a' ska', eta̱ ye' tö wëstela cheke Skëköl a̱ a' dalërmik. 4 Ke̱kraë mik
ye' tö ikieke Skëköl a̱ a' ki̱, eta̱ ye' ttsë'ne buaë. 5 Kuaë dồ ikkë ta̱, buaë a' tö ye' ki̱meke
Jesús tté buaë pakè e' kané wa. E' kue̱ki̱ ye' ttsë'ne buaë a' dalërmik. 6 Ye' wa̱ ijche̱r buaë
tö ì buaë tsá̱ tkéwa̱mitke Skëköl tö a' e̱r a̱, e' wà kí̱ we̱raëitö buaë dồ mik Jesucristo döne
eta̱. 7 A' dalër tai̱ë ye' é̱na, e' kue̱ki̱ e' dör buaë tö ye' tö a' bikeitsè es. Ke̱kraë a' e̱r tso' ye'
ska'. Erḗ ye' tso' wötëule s'wöto wé a̱ Jesús tté buaë kue̱ki̱, erë a' e̱r tso' ye' ska'. Ñies mik
ye' kề ku̱' wötëule tso' Jesús tté buaë tsa̱tkök ena ichök tö e' dör moki̱, eta̱ a' e̱r tso' ye'
ska'. Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱ e' kue̱ki̱ kanè méitö ye' a̱ Jesús tté buaë pakök. Kanè e' a̱ a'
ulitane tso' ye' ta̱ ñita̱. E' kue̱ki̱ buaë idir tö ye' tö a' bikeitsè es. 8 Skëköl wa̱ ijche̱r buaë
tö ko̱s ye' é̱na a' dalër we̱s Cristo Jesús é̱na a' dalër es. 9 Ye' tö Skëköl a̱ ikieke tö a' kí̱ ñì
dalëritsồ tai̱ë. Ñies ye' tö ie' a̱ ikieke tö a̱s a' kí̱ e̱rbikồ yësyësë ena a' kí̱ é̱na ká̱ a̱r buaë 10 a̱s
ì dör ibua'ie ese shu̱shtồ a' tö wè̱ ke̱kraë. Es a' se̱rmi batse'r, kề ki̱ ì nuí̱ ta̱' dồ mik Cristo
döne eta̱. 11 Es Jesucristo batamik a' se̱rmi yësyësë, e' wërdaë buaë we̱s kal bua'bua wör
buaë ese wër es. E' dör es, eta̱ Skëköl dalöiërdaë buaë iki̱kardaka̱ tai̱ë a' batamik.

Pablo tso' wötëule erë Jesús tté buaë kí̱ pakarke

12 A yamipa, ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö ì sulu tköke ye' ta̱, moki̱ e' kề wa̱ Jesús
tté buaë wöklöne. E' skéie ikí̱ pakarke tai̱ë. 13 Shkëkipa ko̱s tso' í̱e̱ ká̱ i' wökir kibi u a̱,
ñies imale̱pa ko̱s tso' í̱e̱, e'pa wa̱ ijche̱r tö ye' tso' wötëule Cristo tté kue̱ki̱. 14 Ñies ye' tso'
wötëulewa̱ moulewa̱, e' tö tai̱ë s'yamipa tso' ká̱ i' a̱, e'pa kí̱ e̱rkiöwé̱ ttè pakök kề suarta̱'ia̱,
ie'pa kí̱ e̱rblöke Skëkëpa mik e' wa.
15 Moki̱ s'yamipa we̱lepa ukyërke ye' ki̱, ie'pa wötköke ye' ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö Cristo
tté pakeke. Erë we̱lepa tö ipakeke e̱r moki̱ wa. 16 Ie'pa é̱na ye' dalër tai̱ë, ñies ie'pa wa̱
ijche̱r buaë tö ye' tso' wötëulewa̱ í̱e̱, e' dör Jesús tté buaë tsa̱tkoie. E' kue̱ki̱ ie'pa tö Cristo
tté pakeke. 17 Erë we̱lepa skà tso' e̱' ề bikeitsök, esepa tö ipakeke, erë e' kề dör e̱r moki̱
wa. Ie'pa é̱na ye' kí̱ we'ikak ye' tso' s'wöto wé a̱ e' dalewa. 18 Erë ipakarke e̱r sulu wa ö e̱r
moki̱ wa, e' kề dë' we̱s ye' a̱. Ibua'ie dör tö Cristo tté buaë e' pakarke, e' tö ye' ttsë'we̱ke
buaë.

Eta̱ ye' kí̱ ttsë'rdaë buaë. 19 E' wà dör tö ye' wa̱ ijche̱r tö ye' yërdattsa̱ne e' kieke a' tö
Skëköl a̱ e' batamik, ñies Jesucristo Wiköl tso' ye' ki̱muk e' batamik. 20 Moki̱ yö iklö'wé̱
tö ye' kè̱ jaënukka̱ Cristo ki̱ s'shu̱lökwakpa wörki̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö mik ye' e̱' tsa̱tköke
ie'pa wörki̱, eta̱ ye' ttöraë ie'pa ta̱ kè̱ suane we̱s ke̱kraë ye' tö Cristo tté pakeke es a̱s ie'
ki̱karka̱ tai̱ë ye' wa. Ye' se̱rkeia̱ ö ye' ttèwa̱ e' wa Cristo ki̱karkeka̱. 21 Ye' a̱ ta̱, ye' se̱rkeia̱,
e' dör Cristo ki̱kökka̱. Erë ye' blënewa̱, e' ta̱ ye' e̱' alé. 22 Ye' se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱, eta̱ es ye'
kaneblömiia̱ Cristo a̱ ta̱ e' wà kí̱ dörattsa̱ buaë. Ye' wák kè̱ wa̱ ijche̱r tö wé̱ne dör ibua'ie.
23 Darërë ishu̱kit ye' a̱. Sulu ye' shkakmitke Cristo ska', e' dör ibua'ie ichökle. 24 Erë a'
a̱ buaë idir tö ye' se̱rkeia̱ a' ki̱moie. 25 Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö e' dör moki̱, e' kue̱ki̱ ye' wa̱
ijche̱r tö ye' se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱ a' ki̱moie a̱s a' kí̱ ttsë'r buaë ttè mik se' e̱rblöke e' a̱. 26 Ñies
ye' se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱ e' dör a̱s a' tö Cristo Jesús ki̱kö̀ka̱ tai̱ë mik a' tö isué̱ tö ie' wa̱ ye' dene
a' ska' eta̱.

Se̱ne we̱s Cristo ki̱ ikiane es

27 Ibua'ie dör tö a' se̱nú yësyësë we̱s Cristo tté buaë tö ichè es. Ye' de a' ska' ö ye' kè̱
dë' a' ska', erë ye' ki̱ ikiane tö a' se̱r es a̱s ye' tö a' tté ttsö̀ tö a' e̱r méwa̱ ñita̱ ñikkëë.
Ñies a̱s ye' tö ittsö̀ tö a' e̱' tkéwa̱ darërëë ñita̱ Jesús tté buaë mik se' e̱rblöke e' tsa̱tkök.
28-29 Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö ka̱wö mé se' a̱ e̱rblök Cristo mik ñies weinuk
idalërmik. E' kue̱ki̱ kè̱ a' suanuk se' bolökpa yöki̱. Ie'pa tö se' we'ikeke, e' dalë'ttsésö e̱r
bua' wa, e' ta̱ e' tö ikkacheke ie'pa a̱ tö ie'pa weirdaë sia̱rë aishkuö ta̱, erë se' tsa̱tkërdaë.
E' ko̱s dör Skëköl kanè. 30 I̱'ñe ta̱ a' weirke we̱s a' tö isu̱' tö ye' weine mik a' ta̱ ye' bak eta̱
es. Ñies i̱'ñe ta̱ a' tö ittsé tö ye' tso'ia̱ weinuk.

2

Se' ké e̱' wöökwa diöshe̱t we̱s Cristo e̱' wöawa es

1 Cristo tö a' e̱r kuwe̱ke. Ie' é̱na a' dalër tai̱ë e' tö a' e̱r pableke. A' batsulewa̱ ñì mik
Skëköl Wiköl wa. Ñies a' ñì sa̱ù e̱r bua' wa, e̱r sia̱rë wa. 2 E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ikiè tai̱ë tö
a' e̱r múwa̱ ñita̱ ñikkëë. A' ñì dalëritsö̋ ñikkëë. A' e̱rbikö̋ ñikkëë Skëköl a̱. A' se̱nú buaë
ñita̱ ñikkëë, e' wa a' tö ye' ttsë'ú̱ buaë. 3 Kè̱ ì wa̱r wötkoie ñita̱. Kè̱ ì wa̱r e̱' ttsoka̱ ñì ki̱. E'
skéie a' e̱' wöö̋wa bè̱rë. Ibikeitsö̋ tö s'male̱pa dör buaë a' tsa̱ta̱. 4 Kè̱ a' e̱' tkiu̱k a' wákpa
íyi è̱ ki̱. A' ké s'male̱pa ki̱ tkinuk iki̱mè wa isuè̱ wa.
5 Se' e̱rbikö̀ we̱s Cristo Jesús e̱rbikö̀ es, e' dör i' es:

6 Ie' wák dör Skëköl je',
erë ie' kè̱ tkine e̱' ki̱ tö iwák dör Skëköl.
7 E' ko̱s méa̱titö iwák e̱r wa,
ie' de ká̱ i' a̱ yöne s'ditsöie we̱s kanè méso es.
Ie' ku̱ne' s'ditsöie.
8 Mik ie' bak ká̱ i' a̱, eta̱ ì ko̱s kiane Skëköl ki̱ e' iu̱të'itö se̱raa̱
dö̀ ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ wötëulewa̱ krus mik we̱s pë' sulusi es.
Ekkë ie' e̱' wöa'wa.

9-11 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' tkéka̱ íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ñies ikiè méka̱itö Këköl íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' tö iwé̱ es a̱s ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, ena ká̱ i' a̱ ena ká̱ diöshe̱t e'pa ko̱s e̱' tulö̀wa̱ kuchë ki̱
Jesús wörki̱ idalöioie,
ñies a̱s sulitane tö ichö̀ka̱ tö Jesucristo dör Skëköl,
Skëköl dör S'yé̱ e' ki̱koka̱ tai̱ë.

Se̱ne yësyësë pë' sulusipa shu̱a̱

12 A ye' yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, Cristo tö Skëköl ttè iu̱té buaë, e' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè
tö a' tsa̱tkëne e' wà ú̱ suane wa painè wa. Mik ye' bak a' ska' eta̱ ke̱kraë a' tö Skëköl ttè iu̱té

buaë, erë i̱'ñe ta̱ ye' kḕ ku̱' a' ta̱, eta̱ ikí̱ iu̱tő bua'iewa̱. 13 Skëköl wák tö a' e̱rkiöwé̱ ì kiane
ie' ki̱ wè̱ ese wo̱ie. Ñies ie' tö idiché mé a' a̱ iwakanéwo̱ie. E' kue̱ki̱ a' tö iwakanewè̱mi
buaë.
14 Ì ko̱s we̱ke a' tö, e' ú̱ bḕrë, kḕ dör kabene wa, kḕ dör ukyëne wa. 15 Iú̱ es a̱s kḕ ì sulu
tté ku̱r a' ki̱. Es a' se̱rmi pë' sulusipa shu̱a yësyësë kḕ ki̱ ì nuí̱ ta̱' we̱s Skëköl ala'r es. Ie'pa
shu̱a a' dör we̱s bëkwö wöñar ká̱ ttsettse a̱ es. 16 Jesús tö se̱ne michoë mè se' a̱, e' tté
wà pakő ie'pa a̱. A' tö iwakanewé̱ es, e' ta̱ ye' ttsë'rdaë buaë mik Cristo dene eta̱. Es ye'
tö isue̱raë tö ye' kaneblé darërë e' kḕ weine ế. 17 A' e̱rblöke Jesús mik, a' tö Skëköl ttè
iu̱teke buaë. Ñies a' e̱' mettsa̱ weinuk ie' ttè kue̱ki̱. E' dör we̱s iyiwak jchè sacerdote tö
mè Skëköl a̱ es. Isalema ie'pa tö ye' ttèwa̱mi Jesús ttè kue̱ki̱. E' wà tka ye' ta̱, e' ta̱ ye'
döraë we̱s vino tekettsa̱ iyiwak jchëne mè Skëköl a̱ e' ki̱ es. Ie'pa tö ye' ttèwa̱mi, erë ye'
ttsë'r buaë a' ta̱ ñita̱. 18 Es ñies a' ttsë'nú buaë ye' ta̱ ñita̱.

Timoteo

19 Skëkëpa Jesús ttồ wa ye' mú tö Timoteo patkémi bet a' ska'. Ie' tö a' a̱ ye' biyő meraë
buaë, e' tö a' ttsë'we̱raë buaë. Ñies ie' wa̱ a' biyő döraë ye' a̱ a̱s ye' ttsë'r buaë. 20 Kḕ yi
skà ku̱' ye' ta̱ tkirke a' ki̱ moki̱ we̱s ie' es. 21 Imale̱pa tkirke ì kiane ie'pa wákpa ki̱, ese ḕ
ki̱, kḕ tkirta̱' ì kiane Jesucristo ki̱ ese ki̱. 22 Erë a' wa̱ ijche̱r tö Timoteo tö ikkayë'bak tö ie'
dör Jesús kanè méso buaë. Ie' kaneblëule buaë ye' ta̱ Jesús tté buaë pakök we̱s ye' wák
alà es. 23 E' kue̱ki̱ mik ye' wa̱ ijche̱rtke tö we̱s ye' dồmi íe̱, eta̱ ye' mú tö Timoteo patkémi
a' ska'. 24 Ñies ye' e̱rblöke Skëkëpa mik tö ye' dömine a' ska' kukuie.

Epafrodito

25 Ñies ye' tö ibikeitsè tö ye' ka̱wöta̱ s'yami Epafrodito patkökmine a' ska'. Ie' dör we̱s
ye' ël es. Ie' kaneblöke buaë ye' ta̱. Ie' tö Jesús tté tsa̱tkeke buaë ye' ta̱. A' tö ie' patkë'bitu̱
ye' ki̱muk a' skéie.
26 Ie' ki̱ a' kiane suè̱ kröröë. Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö a' tö ibiyő ttsë' tö ie' duöke, eta̱ e'
tö ie' e̱riawé̱ka̱ tai̱ë. 27 Moki̱ ie' kirinebak. Tsir eta̱ ie' blënewa̱, erë Skëköl tö isué̱ e̱r sia̱rë
wa, e' kue̱ki̱ ie' buanene. Es Skëköl tö ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa ñies. Epafrodito duőpawa̱, e̱'ma
ye' kí̱ e̱riane tai̱ë. 28 E' kue̱ki̱ sulu ye' é̱na ipatkakmi bet a' ska' a̱s a' ttsë'rne buaë isa̱ukne,
ñies a̱s ye' kḕ kí̱ e̱riaria̱. 29-30 A' tö ie' kiőwa̱ ttsë'ne bua' wa we̱s Jesús mik e̱rblökwakpa
ñì kiồwa̱ es. Tsir eta̱ ie' blënewa̱ Cristo kanè wè̱ kue̱ki̱. We̱s a' kḕ a̱ ye' ki̱mer, e' kue̱ki̱ ie'
tö ye' ki̱mé a' skéie. Ee̱ iekkë ta̱ ie' blënewa̱. E' kue̱ki̱ se' esepa dalöiő.

3

Cristo dör buaë ichökle ì ulitane tsa̱ta̱

1 A yamipa, e' kí̱ie ta̱ ye' tö ichè a' a̱ tö a' ttsë'nú buaë Skëkëpa Jesús batamik. Ì kitbak
ye' tö yëkkuö ki̱ a' a̱, e' skà shtekeneyö a' a̱ i' ta̱. Ye' kḕ shtrine iskà chökne a' a̱. E' dör
buaë a' a̱ a' tsa̱tkoie wé̱pa é̱na a' ki̱tö'wa̱k esepa yöki̱. 2 A' e̱' kkö'nú pë' sulusipa datse̱
we̱s chichi sulusipa es esepa yöki̱. Ie'pa e̱' wamblörak suluë. Ie'pa icheke tö wëpa tottola
kkuölit tëule tsir we̱s Moisés tö ikita̱t es, esepa ḕ dör Skëköl ala'r chökle. Ie'pa é̱na a' e̱r
sulu'wa̱kwa̱ ttè ese wa. E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú esepa yöki̱. 3 E' kḕ dör we̱s ie'pa tö ichè es. Se'
tö Skëköl dalöieke iWiköl batamik, esepa je' dör Skëköl ala'r chökle. Kḕ se' e̱rblöku̱' se'
wákpa mik e̱' tsa̱tkoie. E' skéie se' e̱rblöke ì o̱' Cristo Jesús tö e' mik, e' wa se' e̱' tsökeka̱
tai̱ë. 4 Yile e̱' ttsồka̱ tö itsa̱tkërmi iwák batamik, e' ta̱ ye' e̱' ttsồka̱mi tai̱ë e' tsa̱ta̱. 5 Mik
ye' ki̱ ká̱ deka̱ pàköl (8) eta̱ ye' tottola kkuölit tëne tsir we̱s Moisés tö ime'a̱t es. Ye' dör
Israel aleripa e' eköl. Ye' dör Benjamín ditséwö. Ye' dör hebreo ditséwö chökle. Ye' bak
fariseowakie e' kue̱ki̱ Moisés ttè kitule dalöiëno e' dalöiök ye' bak buaë we̱s fariseowakpa
es. 6 E' ké̱wö ska' ta̱ ye' bak ttè e' tsa̱tkök darërë dồ Skëkëpa Jesús icha esepa we'ikök sia̱rë.
Se̱ne yësyësë kieke ttè ñe' tö se' a̱ e' wà iu̱tëule ye' wa̱ se̱raa̱, kḕ ki̱ ì sulu tté ta̱' yës. 7 Ye'
bak ibikeitsök tö íyi ekkëpa ko̱s e' dör buaë ye' a̱ e̱' tsa̱tkoie, erë i̱'ñe ta̱ ye' é̱na ia̱ne tö

e' ko̱s kẽ̀ dör ìie bua' ye' a̱. E' kue̱ki̱ e' ko̱s kẽ̀ wà ta̱'ia̱ ye' a̱ Cristo dalërmik. [8] E' kí̱e ta̱,
Cristo Jesús dör ye' Këköl, e' mik ye' bàtse̱ buaë, moki̱ e' dör buaë ye' a̱ íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' dalërmik íyi malè̱ ko̱s watéttsa̱yö, e' dör ushñaie ye' a̱ a̱s ye' ulà dõ̀ ie' ska' [9] ena ye'
bátswa̱ ie' mik da'a̱ie. Es Skëköl tö ye' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es ie' wörki̱, e' kẽ̀
dör Moisés ttè dalöiëno e' dalöiéyö buaë e' kue̱ki̱. E' skéie ie' tö ye' klö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es ye' e̱rblé Cristo mik e' kue̱ki̱. E' wà dör tö mik ye' e̱rblé Cristo mik eta̱, e' kue̱ki̱
Skëköl tö iché tö ye' dör pë' buaë yësyësë ie' a̱. Ñies ie' tö ye' ki̱mé se̱nuk yësyësë ie' a̱.
[10] Ye' kí̱ e̱' batsak Cristo mik bua'iewa̱. Ie' kötwa̱ pë' tö e' shke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö ie' diché
tai̱ë wa, e' diché kiane ye' ki̱ ye' e̱r a̱. Ye' e̱' chak weinuk ie' dalërmik we̱s ie' weine ye'
dalërmik es. Ye' e̱' chak ttèwa̱ ie' dalërmik we̱s ie' köte̱wa̱ ye' dalërmik es. [11] Ye' se̱nak
es a̱s Skëköl tö ye' shke̱'ù̱ka̱ne aishkuö ta̱.

Ka̱m se' se̱r yësyësë we̱s Cristo es

[12] Ye' kẽ̀ tö icheku̱' tö e' ko̱s wé̱tkeyö. Ye' kẽ̀ tö icheku̱' tö ye' deka̱tke se̱r yësyësë we̱s
Cristo Jesús se̱r es. Erë ie' tö ye' klöo̱'bak a̱s ye' dõ̀ we̱s ie' es. E' kue̱ki̱ ye' e̱' tkéwa̱ darërëë
a̱s ye' dõ̀ we̱s ie' es. [13] A yamipa, ye' kẽ̀ ibikeitsè tö íyi ekkë ko̱s detke ye' ulà a̱. Ì o̱' ye'
tö, ese kẽ̀ bikeitseku̱'ia̱yö. E' skéie ì tso' Skëköl wa̱ ye' a̱ aishkuö ta̱, ese ẽ̀ yuleke ye' tö
darërëë. [14] Ye' e̱' tkéwa̱ darërëë ke̱kraë dõ̀ mik ye' demi ká̱ jaì a̱ eta̱ a̱s iské dõ̀ ye' ulà a̱.
E' dör se̱ne michoë Skëköl ta̱. E' tso' ie' wa̱ bil yi klöule ie' wa̱ Cristo Jesús batamik esepa
a̱. [15] Se' ulitane e̱rblõ̀ buaë Cristo mik, esepa ka̱wöta̱ ibikeitsök ñe' es. A' we̱lepa tö ilè
bikeitseke kua̱'ki̱ eta̱ Skëköl tö a' e̱r ñi'we̱rane. [16] Erë ibua'ie dör tö se' ulitane ké se̱nuk
yësyësë ko̱s se' a̱ ikkayëne eköl eköl ekkë.

Se' dör ká̱ jaì wakpa

[17] A yamipa, a' se̱nú we̱s ye' se̱rke es. Ñies wé̱pa se̱rke we̱s sa' se̱rke es esepa weblő
ta̱ a' se̱nú es. [18] Ye' tö a' a̱ iyë' tai̱ë tö pë' tso' e̱' chõ̀ tö ie'pa e̱rblöke Jesús mik, erë ie'pa
se̱rke we̱s Cristo köte̱wa̱ krus mik e' bolökpa es. E' skà chèneyö a' a̱ i' ta̱ i̱è wa. [19] Ie'pa
ekkëpa michoë e̱wè̱wa. Ì kiane ie'pa ki̱ ese dör ie'pa këköl. Warma ì tö ie'pa ké jaënuk
tai̱ë, ese wa ie'pa e̱' ttsökeka̱. Ie'pa e̱r me'rie ì tso' ká̱ i' a̱ ese ẽ̀ ki̱. [20] Erë se' dör ká̱ jaì
wakpa. Skëkëpa Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak tso' ká̱ jaì a̱, e' datskene, e' paneke se' tö
kröröë. [21] Ie' wa̱ diché tso' tai̱ë e̱' aloka̱ íyi ulitane ki̱. Idiché wa ie' tö se' chkà nurta̱'wa̱
e' mane'we̱rattsa̱ a̱s idõ̀ we̱s ie' wák chkà olo ta̱' tai̱ë es.

4

[1] A yamipa, a' e̱' tkőwa̱ darërë Skëkëpa Jesús a̱ ke̱kraë. Suluë ye' éna a' sua̱kne, a' dalër
tai̱ë ye' éna. A' tö ye' ttsë'we̱ke buaë. A' dör we̱s ye' kaneblöke Skëköl a̱ e' ské es.

Evodia ena Síntique

[2] A Evodia ena Síntique, a' böl dör Skëkëpa Jesús icha, e' kue̱ki̱ ye' kköchõ̀ a' a̱ tö a'
e̱rbikő ñikkëë. [3] Eköl tso' a' shu̱a̱, e' dör ye' ki̱mukwak buaë, e' a̱ ye' ikiè tö alakölpa e'pa
ki̱mú e̱r buanukne ñì ki̱. Ie'pa bak kaneblök buaë ye' ta̱ Jesús tté buaë pakè wa. Ie'pa
ena Clemente ena imale̱pa bak kaneblök darërëë ye' ta̱, e'pa kiè ko̱s tso'tke kitule se̱ne
michoë yëkkuö ki̱.

A' ttsë'nú buaë ke̱kraë

[4] A' ttsë'nú buaë ke̱kraë a' dör Skëkëpa Jesús icha e' kue̱ki̱. Ye' tö iskà chène a' a̱ tö a'
ttsë'nú buaë. [5] Sulitane sa̱ú̱ e̱r bua' wa ke̱kraë. Skëkëpa Jesús datskene bet.
[6] Kẽ̀ ì tö a' e̱ria̱u̱k, e' skéie ì kiane a' ki̱, ese ko̱s mú Skëköl ulà a̱, ie' a̱ ikiè wa ena kköchè
wa. Ñies wëstela chő ia̱. [7] A' tö iwé̱ es, e' ta̱ se̱ne bè̃rë meke ie' tö e' meraëitö a' a̱. E' dör
tai̱ë i̱ski̱ë kẽ̀ se' é̱na iwà a̱r ekkë. E' tö a' e̱r ena a' e̱rbikè kkö'neraë Cristo Jesús batamik.

8 A yamipa, ibataie ta̱ ye' tö a' a̱ icheke tö ì ko̱s dör moki̱ë, ì ko̱s dalöiërta̱', ì ko̱s dör
yësyësë, ì ko̱s dör batse'r, ì ko̱s dör buaala, ì ko̱s ki̱kauleka̱ buaë, íyi ese ko̱s ki̱ a' e̱r múwa̱
ke̱kraë. Ì ko̱s dör buaë ena ì ko̱s ki̱karka̱ta̱', ese bikeitsö̋ ke̱kraë.
9 Ì ko̱s wa ye' tö a' wöblao̱', ttè ko̱s yë' ye' tö a' a̱, e' ttsë' a' tö. We̱s ye' se̱rke, e' su̱' a'
tö. A' se̱nú es, e' ta̱ Skëköl dör se̱ne bë̀rë mukwak, e' tso' a' ta̱' ke̱kraë.

Pablo tö ie'pa a̱ wëstela ché

10 Ye' ttsë'ne buaë tö bata ekkë ta̱ a' e̱r dene ye' ska'. Ì patké a' tö ye' a̱, e' wà de ye' ulà
a̱, e' tö ye' ké wëstela chök Skëkëpa Jesús a̱. Ye' é̱na ia̱ne tö moki̱ a' kë̀ e̱r chë'wa ye' ska',
erë a' kë̀ ulà dë' we̱s ipatkoie ye' a̱. 11 Ye' kë̀ ku̱' e' chök a' a̱ ilè kí̱ kianeia̱ ye' ki̱ e' kue̱ki̱.
Ye' wöblanewa̱tke ttsë'nuk buaë ì ko̱s tköke ye' ta̱ e' a̱. 12 Ye' wöblanewa̱tke se̱nuk mik
ye' wa̱ íyi tso' tai̱ë eta̱, ñies mik ye' kë̀ wa̱ íyi ta̱' yës eta̱. Ye' wöblanewa̱tke ì ko̱s tköke
ye' ta̱ e' dalë'ttsök. Íyi tso' ye' wa̱ ñè ö íyi kë̀ ta̱' ye' wa̱ ñè, erë ye' ttsë'rke buaë. Ì tso' ye'
wa̱ tai̱ë ö ì kë̀ ta̱' ye' wa̱ yës, erë ye' ttsë'rke buaë. 13 Íyi ko̱s dalë'ttsërmi ye' a̱ buaë Cristo
batamik, e' tö ye' a̱ diché meke e' kue̱ki̱. 14 Erë buaë idir tö a' tö ye' ki̱mé ye' weirke tai̱ë
e' shu̱a̱.
15 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r buaë tö mik a' tö Jesús tté buaë e' tsá̱ ttsë', e' ké̱wö ska' ta̱ ye'
e̱' yë'ttsa̱ Macedonia ta̱ a' erule se̱rke Filipos e'pa ë̀ tö ye' ki̱mé inuköl wa. Kë̀ imale̱pa
skà wa̱ ye' ki̱mène we̱s a' es. 16 E' kí̱ie ta̱ mik ye' bak Tesalónica, eta̱ a' tö íyi patkë' ye' a̱
e̱' ki̱moie bötökichakkë. 17 Ye' kë̀ ku̱' ì kakmeke a' tö ye' a̱ e' ë̀ bikeitsök. Ì buaë kí̱ merke
a' a̱ ká̱ jaì a̱ ì kakmé a' tö ye' a̱ e' skéie, ese bikeitsök ye' tso' bua'ie. 18 A' wa̱ ijche̱nú tö
ì ko̱s patkë' a' tö ye' a̱, e' dë' ye' ulà a̱, e' kue̱ki̱ tai̱ë ye' wa̱ itso'. E' kí̱ie ta̱ ì ipatkë' a' tö
Epafrodito ulà a̱, e' ko̱s ta̱ ye' wa̱ itso' tai̱ë shu̱te̱. Ì wé̱ a' tö e' wër buaë Skëköl wa we̱s
íyi meule ie' a̱ ala'r buaë masmas es. Ese kiar ie' ki̱. 19 E' kue̱ki̱ ye' Këköl tö ì ko̱s kiane
a' ki̱ se̱noie ie' a̱ ese meraë a' a̱ ì tso' ie' wa̱ buaë tai̱ë shu̱te̱ë e' wa Cristo Jesús batamik.
20 ¡Skëköl dör S'yé̋, e' ki̱köka̱sö tai̱ë ke̱kraë! Es e' idir.

Pablo e̱' chéa̱t

21 Jesucristo icha batse'r e'pa ko̱s shke̱'ú̱ ye' a̱. Ñies s'yamipa tso' ye' ta̱, e'pa tö a'
shke̱'wé̱mi. 22 Ñies s'batse'rpa se̱rke íe̱, e'pa ko̱s tö a' shke̱'wé̱mi. Sa' shu̱a̱ wé̱pa kaneblöke
Roma wökir kibi a̱, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi bua'iewa̱.
23 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chò̀ a' a̱.

Yëkkuö kit Pablo tö Colosas wakpa a̱
Colosenses

Mik Pablo tö yëkkuö i' kit eta̱ ie' tso'ia̱ wötëulewa̱ Roma s'wöto wé a̱. We̱s ì bak ie' ta̱ e' tso' kitule Hechos 28.17-31 e' ki̱. Pablo wák kë̀ wa̱ Jesús tté buaë pakane Colosas. Wëm eköl kiè Epafra, e' tö Colosas wakpa a̱ ipaka'. E' ukuöki̱ ie' dë'rö Pablo weblök s'wöto wé a̱ ta̱ ie' tö Pablo a̱ ipaké tö Colosas wakpa shu̱a̱ kabene tso' tai̱ë.

Epafra tö ie' a̱ ipaké tö pë' we̱le tso' s'wöbla'u̱k Jesús tté wa erë kë̀ dör yësyësë. Pë' ñe'pa tö s'wöbla'we̱ke tö Skëköl kë̀ wa̱ íyi ko̱s yöne Cristo wa. Ñies ie'pa tö icheke tö Jesús kë̀ dör këkëpa tai̱ë ese. E' skéie Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ tkinuk bua'ie ì ki̱ Israel aleripa tkirke ese ki̱, es ie'pa tö s'wöbla'we̱ke.

E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit ñippoie ie'pa ñekkëpa ta̱ Jesús tté buaë tsa̱tkoie. Ie' tö ichè tö Jesús ë̀ a̱ se' tsa̱tkërmi. E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' tkë'ka̱ sulitane ena íyi ulitane tsa̱ta̱. Ñies ie' ichè tö ì kkacheke pë' esepa tö e' kë̀ dör ìie bua' ena e' kë̀ a̱ se' tsa̱tkënuk. E' kí̱ie ta̱ ie' tö ikkaché tö we̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl wörki̱.

Shke̱'wè̱

[1] Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye' dör Jesucristo ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ñies s'yami
Timoteo e' tso' ye' ta̱ íe̱. [2] Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' dör batse'r se̱rke Colosas e'pa a̱. A'
dör s'yamipa e̱' tkëulewa̱ darërë Cristo mik. Skëköl dör S'yé̱ a̱s e' e̱r buaë chò̱ ena se̱ne
bë̀rë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché Skëköl a̱ ie'pa dalërmik

[3] Ke̱kraë mik sa' tö ikieke Skëköl a̱ a' ki̱, eta̱ sa' tö wëstela cheke ie' dör Skëkëpa
Jesucristo Yé̱ e' a̱ a' dalërmik. [4] Sa' tö a' tté ttsé tö a' tso'ia̱ e̱rblök buaë Cristo Jesús mik.
Ñies sa' tö ittsé tö a' tö s'batse'r male̱pa ko̱s dalëritseke buaë. E' kue̱ki̱ sa' tso' wëstela
chök ie' a̱ a' dalërmik. [5] Mik Jesús tté buaë moki̱ë e' dë' a' ska' kuaë, eta̱ a' tö ittsë' tö
Skëköl wa̱ ì buaë tso' blëule a' a̱, e' tso' a' panuk ká̱ jaì a̱. E' wà paneke a' tö krörö̈ë, e'
kue̱ki̱ a' e̱rblöke Cristo mik ena a' ñì dalëritsöke buaë ke̱kraë. [6] Ttè buaë e' pakarke tai̱ë ká̱
wa'ñe, e' klö'we̱ke pë' tö tai̱ë. E' tö ie'pa e̱r mane'we̱ke a̱s ise̱r buaë yësyësë. Es ñies ibak
a' ta̱ kuaë mik a' tö ittsë' ta̱ iklöo̱'mi moki̱ tö Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ Cristo batamik. Kuaë
dò̱ i̱'ñe ta̱ ttè e' wakaneo̱rkear buaë a' shu̱a̱. [7] Ttè e' paka' Epafras tö a' a̱, ie' dalër tai̱ë se'
é̱na. Ie' dör Cristo kanè méso we̱s sa' es. Ie' dör Cristo kanè méso yësyësë a' ki̱moie. [8] Ie'
wa̱ a' tté de sa' ska' tö a' tö sa' dalëritseke tai̱ë Skëköl Wiköl wa.
[9] E' kue̱ki̱ mik sa' tö a' tté ttsë' kuaë, eta̱ sa' utmi S'yé̱ ta̱ a' ki̱. E' kë̀ olo'yeta̱' sa' tö dò̱
ikkë ta̱. Sa' tö ikiear Skëköl a̱ tö ie' Wiköl tö a' e̱r ñi'ú̱ ka̱bikeitsoie buaë, a̱s ì kiane ie' ki̱
tö a' iwè̱ e' wà a̱r buaë a' é̱na. [10] E' a̱ne buaë a' é̱na, e' ta̱ a' se̱rdaë buaë yësyësë we̱s wé̱pa
dör Skëkëpa Jesús icha, esepa ké se̱nuk es. A' se̱rke es, e' ta̱ ì ko̱s we̱ke a' tö, e' wër buaë
ie' wa. Ì buaë ko̱s we̱raë a' tö tai̱ë we̱s kal wör tai̱ë buaë es. Ñies we̱s Skëköl dör, e' wà
kí̱ a̱r michoë a' é̱na buaë. [11-12] Sa' tö ikieke S'yé̱ a̱ tö ie' tö a' e̱r diché iò̱, ie' olo tai̱ë, ie'
diché tai̱ë, e' wa. Es idir, e' ta̱ a' weirke ko̱s e' dalë'ttsërmi a' a̱ e̱r bua' wa. Ñies ì ko̱s wé̱
S'yé̱ tö a' a̱, e' ki̱ wëstela cheraë a' tö ie' a̱ ttsë'ne bua' wa. Ì tso' ie' wa̱ mè se' dör ie' icha
batse'rpa e'pa a̱ ilo bur tai̱ë e' a̱, e' yök a' yuétkeitö a̱s idò̱ a' ulà a̱ ñies. [13] Ie' tö se' yéttsa̱
ì sulu ko̱s dör we̱s stui es, ese ulà a̱ ta̱ se' tsé̱miitö wé̱pa blúie ilà dalër ié̱na e' tso' esepa
kí̱ie. [14] E' batamik se' tsa̱tkéeitö ena se' nuì̱ olo'yéitö se' ki̱.

Skëköl e̱r buanene se' ki̱ Cristo batamik

[15] Skëköl kë̀ wërta̱'wa̱, erë Cristo wa ie' e̱' kkayë' s'ditsö a̱. Ka̱m íyi ulitane yör, e' yöki̱
Cristo tso'tke. Ie' dör íyi ulitane ko̱s e' tsa̱ta̱. [16] Ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱, e' yö' Skëköl
tö Cristo ta̱ ñita̱. Ì wërta̱'wa̱, ñies ì kë̀ wërta̱'wa̱ íyi wökirie ena íyi këkölie ena íyi wákie

wa̱ diché ta̱' ese ko̱s yö' ie' tö Cristo ta̱ ena Cristo ki̱koka̱. 17 Ka̱m íyi ulitane yör, e' yöki̱
Cristo tso'tke. Íyi ulitane yöne ie' ta̱ ñita̱ ta̱ i̱'ñe ta̱ e' ko̱s kicha a'tse̱r ie' wa̱. 18 Ñies se' dör
ie' icha, e'pa wökir ie' dör. Se' dör we̱s Cristo wák chkà es, eta̱ ie' dör we̱s s'wökir es. Ie'
köte̱wa̱, e' shke̱neka̱ne se' tsá̱ie a̱s ie' dö̀ íyi ulitane tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ ie' dör se' se̱ne michoë,
e' wì kicha bua'ie. 19 We̱s Skëköl dör, e' ko̱s wënewa̱ Cristo ki̱, es Skëköl tö ibikeitsbak.
20 Ñies ie' tö ibikeitsbak tö íyi ulitane tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱ ena ká̱ wa'ñe e' dörane ie'
ulà a̱ Cristo batamik. Es ie' tö se' e̱r bua'wé̱ne ie' wák ki̱ Cristo köte̱wa̱ krus mik, ipḗ tëne
tai̱ë se' nui̱ skéie e' wa.
21 Ke̱net se' bak ì sulu wamblök ena ì sulu bikeitsök, e' kue̱ki̱ se' bak Skëköl bolökpa
siulettsa̱ bánet ie' yöki̱. 22 Erë ie' tö se' e̱r buao̱'ne ie' ki̱ Cristo köte̱wa̱ se' nui̱ skéie e' wa
a̱s se' döwa̱ ie' wörki̱ batse'r, kë̀ ki̱ ì sulu ta̱, kë̀ ki̱ ì nuí̱ ta̱'. 23 Erë se' ka̱wöta̱ e̱' tkökwa̱
darërëë ke̱kraë se' e̱rblö̀ Cristo mik e' a̱. Ttè buaë ttsë' a' tö wà paneke a' tö e' kë̀ olo'yar,
e' ta̱ iwà döraë a' ulà a̱. Ttè buaë e' pakane sulitane a̱ ká̱ wa'ñe ñies ye' tso'ñak ipakök.

Kanè mène Pablo a̱

24 Erḗ ye' weirke a' dalërmik, erë ye' ttsë'rke buaë. Cristo weine ie' icha dalërmik. Ie'pa
dör we̱s ie' chkà es, e' kue̱ki̱ ie'pa weirke e' dör we̱s ie' wák tso'ia̱ weinuk es. E' kue̱ki̱ ye'
weirke ko̱s a' dalërmik, e' dalë'ttsök ye' tso'. Es ye' tso'ñak weinuk Cristo ta̱. E' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë. 25 Skëköl tö kanè mé ye' a̱ Skëkëpa Jesús icha e'pa kanéu̱k. Ie' tö ye'
patké ie' tté buaë ko̱s e' pakök a' a̱. 26 Se' bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa yöki̱ ttè buaë e' bak blëulewa̱,
erë i̱'ñe ta̱ ikkayëne ie' icha batse'rpa a̱. 27 Ie' tö ibikeitsbak tö ttè e' kkacheraë ie'pa a̱.
Ttè e' dör buaë shu̱te̱ë, e' wa ie' e̱r buaë chö̀mi pë' ko̱s kë̀ dör judiowak esepa a̱. Ttè buaë
blëulewa̱, e' dör tö Cristo tso' se' e̱r a̱, e' batamik se' dörañak Skëköl olo ta̱' tai̱ë, e' ska'.
E' wà paneke se' tö kröröë.
28 E' kue̱ki̱ sa' tö Cristo tté pakeke sulitane a̱. E' wa sa' tö sulitane patteke wöbla'we̱ke
ka̱bikeitsè buaë yësyësë wa a̱s sa' tö ie'pa ko̱s mù Skëköl ulà a̱ yöuletke buaë batsulewa̱
Cristo ta̱ ñita̱. 29 E' kue̱ki̱ ye' e̱' tkéwa̱ darërëë kaneblök diché tai̱ë meke Cristo tö ye' a̱, e'
ko̱s wa.

2

1 Ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö ye' tso' kaneblök darërëë a' dalërmik kë̀ shtrirta̱'wa̱.
Ñies ye' tso' kaneblök s'yamipa se̱rke Laodicea e'pa dalërmik ena s'yamipa male̱pa kë̀ wa̱
ye' su̱ule, e'pa ko̱s dalërmik. 2 Ye' kaneblöke darërëë ie'pa dalërmik a̱s ie'pa e̱r diché kí̱
iër buaë, ñies a̱s ie'pa kí̱ ñì dalëritsö̀ tai̱ë we̱s s'yamipa e̱kka ñì dalëritsö̀ es. E' dör es,
e' ta̱ ttè buaë blëulewa̱ Skëköl wa̱ kuaë, e' wà ko̱s a̱rdaë ie'pa é̱na buaë. Ttè buaë e' dör
Cristo wák. 3 Skëköl e̱rbikö̀ ko̱s, ena Skëköl wa̱ íyi jche̱r ko̱s, e' tso' Cristo a̱ blëule we̱s íyi
bua'bua tuè̱ darërë blèsö es. 4 Ye' tö a' a̱ ichè es a̱s kë̀ yi tö a' ki̱tö'ù̱ ttè ttsër buaë, erë
kë̀ dör ttè moki̱, ese wa. 5 Ye' wák kë̀ ku̱' a' ta̱, erë e' dör we̱s ye' wák tso' a' ta̱ es. Ye'
wa̱ ijche̱r tö a' e̱' tkéwa̱ darërë ñikkëë a' e̱rblö̀ Cristo mik e' a̱ we̱s wák eköl è̀ es. E' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë.

Se̱ne pa̱'a̱li̱ Cristo a̱

6 A' tö Jesucristo klö'wé̱tke e̱' këkölie, e' kue̱ki̱ a' se̱nú we̱s ie' ki̱ ikiane es. 7 A' e̱' tkö́wa̱
darërëë ie' mik we̱s kal wì kicha klörwa̱ es. A' talanú ie' mik we̱s kal talar iwí mik es. A'
kí̱ e̱rblö́ ie' mik ke̱kraë we̱s a' wöblao̱ne es. Wëstela mú ke̱kraë ie' a̱.
8 A' tso' e̱rki̱ a̱s kë̀ yi tö a' ki̱tö'ù̱ ttè kë̀ wà ta̱' ese wa. Ttè e' ttsër buaë erë iwà kë̀ dör
moki̱, ese dör s'ditsö ttè è̀. Ttè ese ko̱s pakane'bitu̱ ká̱ ia̱ia̱ë, e' dör ttè ëse tso' ká̱ i' ki̱
ese kë̀ idör Cristo ttè. 9 Cristo dör s'ditsö erë we̱s Skëköl dör, e' ko̱s wënewa̱ ie' ki̱. 10 A'
batsulewa̱ ie' mik, e' kue̱ki̱ kë̀ ì skà kianeia̱ a' ki̱ Skëköl wörki̱. Íyi wökir wa̱ diché ta̱' kë̀
wërta̱'wa̱ ese ko̱s tsa̱ta̱ ie' dör. E' kue̱ki̱ kë̀ a' e̱' ki̱tö'u̱k ttè kua̱'ki̱ wa.
11 A' batsulewa̱ Cristo mik, e' tö a' wák dër suluë yéttsa̱. Es ie' tö a' wakyué a' e̱r a̱ iwà
kkachoie tö a' dör ie' icha. E' dör we̱s sa' judiowak wöblar iwëpa tottola kkuölitla ttök tsir

es iwà kkachoie tö ie'pa dör Skëköl icha. 12 A' tö iklö'wé̱ moki̱ tö Cristo shke̱o̱'ka̱ne Skëköl
tö idiché tai̱ë wa. E' kue̱ki̱ mik a' wösune, eta̱ e' dör we̱s a' wötënewa̱ ena a' shke̱neka̱ne
Cristo ta̱ es. 13 Ke̱net ta̱ a' dör ì sulu wamblökwakpa, e' ké̱wö ska' ta̱ a' kë̀ dör Skëköl
icha, e' kue̱ki̱ a' dör we̱s s'duulewa̱ es ie' a̱. Erë ie' tö a' shke̱o̱'ka̱ne, se̱ne moki̱ méitö a'
a̱ Cristo ta̱ ñita̱. Se̱ne sulu e' nuí̱ ko̱s olo'yéitö a' ki̱. 14 Ie' ttè dalöiëno, e' dalöse̱o̱'wa̱ se'
tö, e' nuí̱ ko̱s e' ki̱ se' kkatëne. E' dör we̱s se' nuì̱ ko̱s tso' kitule yëkkuö ki̱ es. Erë ie' tö
e' nuí̱ ko̱s patué̱ttsa̱ Cristo köte̱wa̱ e' batamik. E' dör we̱s ie' tö se' nuì̱ yëkkuö wötë'wa̱
krus mik Cristo ta̱ ñita̱ es. 15 Cristo batamik ie' tö íyi wökir ena íyi wák wa̱ diché ta̱' kë̀
wërta̱'wa̱ esepa diché yë'lur. Ie' e̱' ali'ka̱ ie'pa ki̱ ta̱ ijaëo̱'itö we̱s s'klöulewa̱ ñippè shu̱a̱
jaëwè̱ sulitane wörki̱ yi e̱' aléka̱ iki̱ e' tö es.

Ì tso' ká̱ jaì a̱ ese ki̱ a' e̱r múwa̱

16 E' kue̱ki̱ kë̀ yi kar a' kkatök chkè ki̱ di'yè ki̱. Ñies ka̱wö tkö'we̱ke judiowak tö duas bit
ena si' pa̱'a̱li̱ bit ena e̱no diwö bit ekkë, ese kë̀ tkö'wè̱ a' tö e' kë̀ ki̱ yi kar a' kkatök. 17 E'
ko̱s me'a̱tbak Skëköl tö ie'pa a̱ iwà kkachoie tö ì we̱raë Cristo tö mik ide eta̱. Erë Cristo
dë'bak. Es ttè e' ko̱s wà tka. E' kue̱ki̱ ttè dalöiëno këchke ese kë̀ dalöiaria̱. 18 Wé̱pa e̱' ò̀
tö ie'pa dör pë' buaë se̱r bë̀rë, esepa tö Skëköl biyöchökwakpa dalöieke. Ñies ie'pa e̱' chò̀
tö Skëköl tö íyi kkacheke ie'pa a̱ kabsue̱ie. E' wa ie'pa e̱' ttsökeka̱ tai̱ë. Erë ie'pa ttè kë̀
wà ta̱', e' dör iwákpa ka̱bikeitsò̀ è̀. Kë̀ a' e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k ie'pa esepa ttè wa. 19 Ie'pa
esepa kë̀ ku̱'ia̱ e̱' batsökwa̱ Cristo dör s'wökir e' mik. Cristo dör we̱s s'wökir es, eta̱ se'
dör we̱s ie' chkà es. Se' wöbla ta̱', se' kukuöña ta̱' ena s'yese skà tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱,
e' ko̱s iëulewa̱ buaë ñikkëë ta̱ ikaneblöke buaë ñita̱. Erë iwökir kë̀ ta̱' eta̱ s'chkà ko̱s e' kë̀
dör ìie bua'. Es se' dör Cristo ta̱ ñies. Se' batsulewa̱ Cristo ta̱, e' ta̱ se' ko̱s se̱r buaë ñita̱,
ñì tsa̱tköke buaë we̱s s'chkà etkë̀ es. E' dör es, e' ta̱ se' e̱r diché kí̱ iërdaë buaë we̱s Skëköl
ki̱ ikiane es.
20 A' duulewa̱bak Cristo ta̱ ñita̱ ttè ëse tso' ká̱ i' a̱ ese ko̱s yöki̱. A' kë̀ ku̱'ia̱ idiki̱a̱. ¿We̱s
a' tö iiu̱tekeia̱? Ttè ese dör i' es: 21 Chkè se̱ kë̀ kar; chkè wí̱ kë̀ katar, kë̀ ñar; chkè dió̱́ kë̀
kar. 22 Ì ko̱s dör ṉ̃á cheke ttè ese tö, e' e̱rta̱'wa. Mik ichké o̱ne, di'yé o̱ne, eta̱ kë̀ ita̱'ia̱. Ttè
ese ko̱s e' dör ttè dalöiëno me' s'ditsö tö ese è̀. 23 Kuaë ta̱ ittsèsö tö ttè ese dör moki̱, wà
ta̱'. Wé̱pa tso' ttè ese iu̱tök, esepa wër wësua ie'pa tö Skëköl dalöieke buaë moki̱ë. Ie'pa
e̱' ò̀ tai̱ë, suè̱sö tö wësua moki̱ idir. Ie'pa wák e̱' we'iköke tai̱ë. E' kue̱ki̱ iwër tö ttè ese dör
buaë, erë kë̀ idör es. Ttè ese kë̀ a̱ ì wamblak s'wák dër suluë é̱na ese wöklönuk yës.

3

1 Se' shke̱uleka̱ne Cristo ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, e' ki̱ se' e̱r mùwa̱. Ee̱ Cristo
tkër Skëköl ulà bua'kka dalöiërta̱' tai̱ë. 2-4 Se' duulewa̱ Cristo ta̱ ñita̱. Se' se̱ne moki̱ë e'
tso' blëule Skëköl wa̱ Cristo ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ ka̱m ikkayërwa̱ da'a̱ie. Cristo dör se̱ne moki̱
se' a̱. Mik ie' dene ká̱ i' a̱, eta̱ ikkayërdaë sulitane a̱. Se' kkayërdaë ie' ta̱ ñita̱ olo ta̱' tai̱ë.
E' kue̱ki̱ se' e̱r múwa̱ ke̱kraë ì tso' ká̱ jaì a̱ ese ki̱. Kë̀ se' e̱r mukwa̱, ì tso' ká̱ i' a̱, ese ki̱.

Wé̱pa dör Cristo icha, esepa se̱rke we̱s ie' ki̱ ikiane es

5 E' kue̱ki̱, ì sulu tso' ká̱ ì a̱ tö se' e̱rkiöwe̱ke, ese ko̱s olo'yö́ a' tö. Trë ko̱s, se̱ne sulusi
ko̱s, s'e̱r me'rie trë ki̱, s'e̱rbikò̀ sulusi ko̱s, ese olo'yö́ a' tö. Ñies íyi kkechè tai̱ë, e' olo'yö́
a' tö (e' dör we̱s íyi diököl dalöiè skëkölie es). 6 Íyi ekkë ko̱s kue̱ki̱, wé̱pa kë̀ tö Skëköl ttè
iu̱teta̱', esepa ki̱ Skëköl kësik a̱rdaë. 7 A' bak se̱nuk ì sulu ko̱s ese diché diki̱a̱. 8 Erë i̱'ñe
ta̱ a' ka̱wöta̱ ì sulu skà tso' ko̱s e' olo'yök. Ulune, kësik, ñì wamblò̀ sulu, ese ko̱s olo'yö́ a'
tö. Kë̀ a' ñì chökia̱ suluë. Kë̀ a' tö ttè sulusi chökia̱. 9 A' wák dër suluë ena we̱s e' se̱r, e'
olo'ya' a' tö, e' kue̱ki̱ kë̀ a' ka̱chök ñita̱. 10 A' wák dër suluë, e' maneo̱nebak se̱ne pa̱'a̱li̱
wa. Skëköl tö a' e̱r yuéne pa̱'a̱li̱. Ie' tö a' e̱r mane'wè̱ michoë ke̱kraë a̱s a' e̱r dò̀ we̱s ie'
wák e̱r es. E' u̱k ie' tso' a̱s a' dò̀ ie' sini'pa chö́kie. 11 Se' dör Cristo icha, e' shu̱a̱ s'tso' dör

judiowak ena s'tso' kë̀ dör judiowak. Se' shu̱a̱ s'tso' datse̱ ká̱ bánet, ñies s'tso' kë̀ yöule
tai̱ë esepa. Se' shu̱a̱ s'tso' klöulewa̱ kanè mésoie ese ena s'tso' kë̀ dör es. E' ko̱s kë̀ dë' we̱s
se' a̱. Cristo batamik se' ko̱s dör ñikkëë. Ie' dör íyi ulitane tsa̱ta̱, ñies ie' tso' se' ko̱s e̱r a̱.
12 Skëköl tö a' shu̱kitbak iwák a̱. A' batseo̱'itö ena a' dalër tai̱ë ie' é̱na. E' kue̱ki̱ a' ñì sa̱ú̱
e̱r sia̱rë wa, e̱r bua' wa. A' e̱' ö́wa diöshe̱t ñì yöki̱. A' se̱nú bë̀rë. Íyi ko̱s panú a' tö e̱naë.
13 A' ñì dalë'ttsö́ e̱r bua' wa. Yile tö ì sulu wamblé a' ta̱, eta̱ e' nuí̱ olo'yö́ a' tö iki̱. A' nuì̱
olo'yö́ a' tö ñì ki̱ we̱s Skëkëpa tö a' nuì̱ olo'yé es. 14 Íyi ulitane ekkë tsa̱ta̱, a' ñì dalëritsö́
ke̱kraë, e' dör iwì bua'ie. A' ñì dalëritsöke es, e' ta̱ a' se̱rdaë buaë ñita̱ we̱s wák eköl ë̀ es.
15 Moki̱ Skëköl tö a' klöo̱'bak se̱nuk bë̀rë ñita̱ we̱s wák eköl ë̀ es. E' kue̱ki̱ a' e̱' mú a̱s Cristo
tö a' wëttsù̱ se̱nuk bë̀rë ñita̱ ke̱kraë. Ñies wëstela chö́ a' tö ie' a̱ ke̱kraë.
16 Cristo ttè blö́ a' tö a' e̱r a̱ ke̱kraë. A' ñì wöbla'ú̱ iwa, a' ñì pattö́ iwa e̱rbikè buaë ko̱s
meke Skëköl tö a' a̱, ese wa. Wëstela chö́ a' tö ke̱kraë Skëköl a̱ a' e̱r a̱ Salmo wa ena Skëköl
ttsé wa ena ttsè meke Wiköl Batse'r tö se' a̱ ese wa. 17 Ì ko̱s we̱ke a' tö, ñies ì ko̱s cheke a'
tö, e' ko̱s ú̱ ena ichö́ Skëkëpa Jesús ttò̱ wa. Ke̱kraë wëstela chö́ a' tö Skëköl dör S'yë́ e' a̱
Cristo batamik.

We̱s se' ké se̱nuk ñita̱

18 A alakölpa wëm ta̱', a' wëm ttò̱ dalöiö́ we̱s Skëkëpa mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ iu̱k es.
19 A wëpa, a' alaköl dalëritsö́, kë̀ këesik blök iki̱.
20 A ala'r, a' yë́ ena a' mì, e'pa ttò̱ dalöiö́, e' wër buaë Skëkëpa wa e' kue̱ki̱. 21 A iyëpa,
kë̀ a' tö a' ala'r uluwa̱rka̱ ë́ ichökle a̱s ie'pa kë̀ e̱riar tai̱ë shu̱te̱.
22 A' klöulewa̱ kanè mésoie, a' wökirpa ttò̱ dalöiö́ ke̱kraë. A' kaneblö́ buaë ie'pa a̱
ke̱kraë, kë̀ dör tö mik ie'pa tö a' sue̱ke e' ë̀ ta̱ ie'pa wökatoie. E' skéie a' kaneblö́ ie'pa
a̱ e̱r moki̱ wa, Skëkëpa dalöieke a' tö e' kue̱ki̱. 23-24 Ñermata a' dör Cristo kanè mésopa,
ie' dör a' wökir moki̱. A' kaneblöke buaë ká̱ i' a̱ a' wökirpa a̱, e' ta̱ e' ské meraë Cristo tö
a' a̱ aishkuö ta̱. E' kue̱ki̱ ì ko̱s we̱ke a' tö e' ú̱ kaneë we̱s a' tso' iu̱k Skëkëpa wák a̱ es, kë̀
dör we̱s s'ditsö a̱ iwè̱ es. 25 Erë Skëköl a̱ sulitane dör ñies ë̀me, e' kue̱ki̱ wé̱pa tö ì sulu
wambleke, ese nuí̱ ki̱ ie' tö ie'pa we'ikeraë aishkuö ta̱.

4

1 A' wé̱pa wa̱ kanè mésopa tso', esepa tö ie'pa sa̱ú̱ e̱r bua' wa yësyësë. A' é̱na ia̱nú tö a'
wa̱ wökir tso' ñies, e' dör Skëkëpa tso' ká̱ jaì a̱ e'.

Se' e̱' chò̱ ttök Skëköl ta̱

2 A' e̱' chö́ ttök Skëköl ta̱ ke̱kraë, kë̀ ilo'yar. Mik a' ttöke ie' ta̱, eta̱ e' ë̀ wà bikeitsö́, ñies
wëstela chö́ ie' a̱. 3 Ye' tso' wötëule í̱e̱ s'wöto wé a̱ Cristo tté buaë blëulewa̱ kuaë, e' pakè
kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ ikiö́ Skëköl a̱ tö ie' tö sa' ki̱mú Cristo tté kí̱ pakök buaë ká̱ wa'ñe a̱s kë̀ ì
tö sa' wöklö'ù̱. 4 Ikiö́ Skëköl a̱ tö ye' mú ipakè buaë yësyësë we̱s ye' ka̱wöta̱ ipakök es a̱s
sulitane é̱na iwà a̱r buaë.
5 Mik a' tso' pë' kë̀ dör Jesús mik e̱rblökwakpa, esepa ta̱, eta̱ a' se̱nú buaë we̱s Skëköl
ala'r ké se̱nuk es. Kë̀ a' ka̱wö chöu̱k ë́. Ka̱wö yö́ttsa̱ ka̱pakök ie'pa ta̱. Cristo tté buaë pakö́
ie'pa a̱. 6 A' ké ttök ie'pa ta̱ ttè bua'buaë wa a̱s ie'pa tö a' ttò̱ ttsò̱ e̱r bua' wa. A' tso' e̱rki̱ ì
ko̱s chakeke ie'pa tö a' a̱ eköl eköl, e' iu̱tök yësyësë.

Pablo e̱' chéa̱t

7 Tíquico tö ye' biyö́ cheraë a' a̱. Ie' dör s'yami dalër tai̱ë sa' é̱na ese. Ie' dör ye'
ki̱mukwak yësyësë ese. Ie' dör Skëkëpa Jesucristo kanè méso ye' ta̱. 8 E' kue̱ki̱ ye' tso'
ie' patkök a' ska' a̱s ie' tö a' a̱ ichò̱ tö is sa' tso', ñies a̱s a' e̱r kuù̱itö. 9 Ie' ta̱ Onésimo mi'ke
ñies. Ie' dalër sa' é̱na, ie' dör s'yami e̱' tkëulewa̱ darërë ese. Ie' datse̱ a' ká̱ a̱. Ie'pa böl tö
a' a̱ icheraë tö is sa' ka̱wö tköke.

10 Aristarco tso' wötëule ye' ta̱ s'wöto wé a̱, e' tö a' shke̱'wé̱mi. Ñies Marcos dör
Bernabé duö', e' tö a' shke̱'wé̱mi. A' a̱ iyënetke tö ie' de a' pakök, eta̱ ikiö́wa̱ buaë. 11 Jesús
kiè ñies Justo, e' tö a' shke̱'wé̱mi. Wé̱pa tso' ye' ta̱ ì blúie Skëköl tso' e' kanè a̱ e'pa shu̱a̱
ie'pa mañal è̈ dör judiowak. Ye' e̱r pablérakitö tai̱ë. 12 Epafras dör a' wakpa eköl, e' tö a'
shke̱'wé̱mi. Ie' dör Cristo Jesús kanè méso. Ke̱kraë ie' kköchöke Skëköl a̱ a' dalërmik tö a'
mú e̱' tkéwa̱ darërëë Cristo ttè a̱ kè̈ ibikeitsè bötböt ena e̱' meulettsa̱ da'a̱ie ì kiane Skëköl
ki̱ ese wo̱ie. 13 Ye' wák tö ie' cheke moki̱ tö ie' kaneblöke darërëë a' dalërmik, ñies Jesús
mik e̱rblökwakpa tso' Laodicea ena Hierápolis, e'pa dalërmik. 14 Lucas tö a' shke̱'wé̱mi.
Ie' dör s'kapeyökwak dalër tai̱ë se' é̱na. Ñies Demas tö a' shke̱'wé̱mi.

15 S'yamipa se̱rke Laodicea, e'pa shke̱'ú̱ sa' a̱. Ñies Ninfa ena Skëkëpa icha erule ñì
dapa'u̱ke ie' u a̱, e'pa shke̱'ú̱ sa' a̱. 16 Yëkkuö i' a̱ritsé o̱ne a' tö sulitane kukua, e' ukuöki̱
ta̱ ipatkö́mi a' tö Skëkëpa icha erule ñì dapa'u̱ke Laodicea, e'pa a̱ a̱s ie'pa tö ia̱ritsö̀ ñies.
Ñies yëkkuö patkë' ye' tö Laodicea wakpa a̱, e' sa̱ú̱ mik ide a' ska' eta̱. 17 Ichö́ Arquipo a̱
tö Skëkëpa Jesucristo kanè mène ie' a̱ wè̱, e' wà ú̱ ie' tö se̱raa̱ buaë.

18 Ñies ye' dör Pablo, e' tö shke̱ne i' shté ye' wák ulà wa. Kè̈ a' é̱na ichökwa tö ye' tso'
wötëule s'wöto wé a̱. A̱s Skëköl e̱r buaë chö̀ a' a̱.

Yëkkuö Tsá̱ Kit Pablo tö Tesalónica wakpa a̱

1 Tesalonicenses

Pablo tö yëkkuö i' kit duas dabom ske̱yök ena ske̱yök kí̱ et Jesús ku̱ne'bak e' ukuöki̱ (50-51 AC) e' shu̱ ulat. E' kue̱ki̱ i' dör yëkkuö tsá̱ kit ie' tö e'. Mik ie' skà dë'rö Tesalónica Skëköl tté buaë e' pakök eta̱ Timoteo ena Silvano e'pa mir ie' ta̱. Mik Pablo tö Skëköl tté paka' ká̱ e' a̱, eta̱ tai̱ë pë' uluneka̱ ie' ki̱, e' kue̱ki̱ ie' bakshkarmi dò̱ Atenas. E' ukuöki̱ ie' shkakmine kaneblökne Tesalónica Jesús mik e̱rblökwakpa ki̱muk, erë kè̱ ie' dë'röne. Erë Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikeke tai̱ë pë' kè̱ dör Jesús mik e̱rblökwakpa esepa tö, e' kue̱ki̱ Pablo tö Timoteo è̱ patkë'mi yëkkuö i' muk ie'pa a̱ ie̱r diché ioie (Hechos 12.1-14).

Ì kit Pablo tö yëkkuö i' ki̱ e' dör i' es: Et: Ie' tö wëstela mé Skëköl a̱ ì buaë o̱' ie' tö Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Tesalónica e'pa a̱ e' ki̱. Ñies Pablo tö ie'pa a̱ ie̱ri mène tö Skëköl tso' ie'pa ta̱.

Böt: Pablo tö ie'pa a̱ ie̱ri méne tö we̱s ie' bak se̱nuk ie'pa shu̱a̱ ena we̱s ie' tö ie'pa dalërits. Ie' tö ikit es ie'pa e̱r diché ioie se̱nuk Jesús a̱.

Mañat: Pablo tö ie'pa e̱r diché ié se̱nuk ke̱kraë Jesús a̱. Ñies ì tköraë Jesús mik e̱rblökwakpa ta̱ mik iblërulune eta̱, e' paké ie' tö ie'pa a̱. Ñies ie' tö ikkachè tö we̱s se' ka̱wöta̱ Jesús datskene e' panuk kröröë.

Shke̱'wè̱

[1] Ye' dör Pablo. Silvano ena Timoteo tso' ye' ta̱ í̱e̱. Sa' tso' yëkkuö i' shtök Skëkëpa
Jesús icha erule se̱rke Tesalónica e'pa a̱. A' batsulewa̱ Skëköl dör S'yé̱ e' mik, ñies Skëkëpa
Jesucristo mik. A̱s ie'pa e̱r buaë chò̱ ena se̱ne bè̱rë mù a' a̱.

Pablo wëstela ché Skëköl a̱ Tesalónica wakpa dalërmik

[2] Ke̱kraë sa' tö wëstela cheke Skëköl a̱ a' dalërmik. Mik sa' ttöke ie' ta̱, eta̱ ke̱kraë sa' tö
ikieke a' ki̱. [3] Sa' é̱na ia̱ne tö a' e̱rblöke Jesús mik, e' kue̱ki̱ a' tö ì ko̱s buaë we̱ke. S'yé̱ dalër
tai̱ë a' é̱na, e' kue̱ki̱ a' kaneblöke darërë ie' a̱. Skëkëpa Jesucristo datskene, e' paneke a'
tö moki̱ë, e' kue̱ki̱ a' e̱' tkéwa̱ darërë ie' mik. E' ko̱s kue̱ki̱ ke̱kraë mik sa' ttöke Skëköl ta̱,
eta̱ sa' tö wëstela cheke ie' dör S'yé̱ e' a̱ a' dalërmik. [4] A yamipa dalër tai̱ë Skëköl é̱na,
sa' wa̱ ijche̱r tö ie' tö a' shu̱kitbak ie' ala'rie. [5] Mik sa' tö Jesús tté buaë paka' a' a̱, eta̱ kè̱
sa' wa̱ ipakane ttè è̱ wa. Ñies Wiköl Batse'r diché e' kkayë' sa' tö a' a̱. A' tö isué̱ tö ì ché
sa' tö, e' ché sa' tö e̱r moki̱ë wa. A' wa̱ ijche̱r buaë tö sa' bak se̱nuk yësyësë a' shu̱a̱ iwà
kkachoie tö a' ka̱wöta̱ se̱nuk es.
[6] Es a' dë'bak se̱nuk yësyësë we̱s sa' se̱r es, ñies we̱s Skëkëpa Jesús se̱r es. Mik a' tö
Jesús tté buaë klö̱o̱'bak, eta̱ e' kue̱ki̱ pë' tö a' we'ik sia̱rë, erë a' tö ttè e' klö'we̱keia̱ ttsë'ne
bua' wa Wiköl Batse'r batamik. [7] E' wa a' tö iwà kkaché Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke
Macedonia ena Acaya, e'pa ko̱s a̱ tö we̱s s'ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl a̱. [8] A' batamik Skëkëpa
Jesús tté buneka̱ Macedonia ena Acaya. Ká̱ wa'ñe, wé̱ ye' mirwa̱, ee̱ pë' ko̱s wa̱ ijche̱r tö
a' e̱rblöke Skëköl mik. E' kue̱ki̱ kè̱ ì ku̱'ia̱ chè yi a̱ ttè e' ki̱. [9] Sulitane tö sa' a̱ icheke tö
a' tö sa' ki'wa̱ buaë. Ñies ie'pa tö icheke tö íyi diököl tso' dalöiè, ese ko̱s watéttsa̱ a' tö
kanebloie Skëköl chökle ekól è̱ e' a̱. [10] Ñies ie'pa tö icheke sa' a̱ tö a' tso' Jesús datse̱ ká̱ jaì
a̱, e' panuk e̱r moki̱ wa. Ie' dör Skëköl Alà. Ie' köte̱wa̱, erë Skëköl tö ie' shke̱o̱'ka̱ne. Ie' tö
se' tsa̱tkée, se' weirdaë sia̱rë aishkuö ta̱, e' yöki̱.

2

Ì o̱' Pablo tö Tesalónica

[1] A yamipa, a' wa̱ ijche̱r buaë tö sa' se̱ne' a' shu̱a̱, e' wà kè̱ dör é̱me, e' tö a' ki̱mé buaë.
[2] A' wa̱ ijche̱r tö ka̱m sa' dò̱ a' ska' e' yöki̱ Filipos wakpa tö sa' yë' suluë, sa' we'ik sia̱rë.

Ñies a' ká̱ a̱ pë' bak e'pa é̱na sa' wöklö'wa̱k erë Skëköl tö sa' ki̱me'. Ie' tö diché mé sa'
a̱ Jesús tté buaë pakoie a' a̱. 3 Sa' kë̀ tö s'patteta̱' ka̱che tté wa ö íyi sulusi dalërmik ö
s'ki̱tö'wo̱ie. 4 Sa' kë̀ tö s'patteta̱' es. Skëköl tö sa' e̱r webleke, e' tö sa' shu̱kit. Ie' tö kanè
me'a̱t sa' ulà a̱ Jesús tté buaë pakök. E' kue̱ki̱ sa' ipakeke a̱s sa' wër buaë ie' wa, kë̀ dör
s'ditsö wa. 5 A' wa̱ ijche̱r tö sa' kë̀ dë'rö a' ska' a' ki̱kökka̱ ka̱che tté wa. Kë̀ sa' wa̱ a' pautule
inuköl kiane sa' ki̱ e' kue̱ki̱. Skëköl wa̱ ijche̱r tö sa' kë̀ wa̱ iwamblëne es. 6 Sa' kë̀ dë'rö a'
ska' a̱s a' tö sa' ki̱kö̀ka̱ ö yi skà tö sa' ki̱kö̀ka̱. 7 Sa' dör Cristo ttekölpa tsá̱, e' kue̱ki̱ sa' wa̱
ka̱wö ta̱' a̱s a' tö sa' sa̱ù̱ buaë, erë e' kë̀ kine sa' wa̱ a' a̱. Sa' tö a' sué̱ we̱s alà mì tö ila'rla
suè̱ es. 8 Sa' é̱na a' dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ sa' ttsë'ne buaë a' pattök Skëköl tté buaë wa. Kë̀ dör
e' ë̀ wa, ñies sa' e̱' mumittsa̱ weinuk a' dalërmik. 9 A yamipa, a' é̱na ia̱ne tö mik Skëköl
tté buaë paka' sa' tö a' a̱, e' dalewa sa' kaneblë' darërë. Sa' kaneblë' ñië nañeë a̱s sa' kë̀
tö a' ulà panù sa' tioie.

10 A' wa̱ ijche̱r, ñies Skëköl wa̱ ijche̱r, tö sa' se̱ne' batse'r yësyësë kë̀ ki̱ ì sulu tté ta̱' a'
dör Jesús mik e̱rblökwakpa e'pa shu̱a̱. 11-12 A' wa̱ ijche̱r tö sa' tö a' paut, a' e̱r pablë' eköl
eköl we̱s iyé̱ tö iwè̱ iwák ala'r ta̱ es. Ñies sa' tö a' a̱ iyë' ke̱kraë tö a' se̱nú yësyësë we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es. E' tö se' klöo̱'bak a̱s se' dö̀ ì blúie ie' tso' olo ta̱' tai̱ë e' kíi̱e.

13 Mik sa' tö Skëköl ttè paka' a' a̱, eta̱ a' kë̀ wa̱ itsè̱ne we̱s s'ditsö ttè es. E' skéie a' tö
itse̱' we̱s Skëköl ttè moki̱ es, ta̱ es je' idir. E' kue̱ki̱ ke̱kraë sa' tso' wëstela chök Skëköl
a̱ a' dalërmik. Ie' ttè batamik, iwakanewe̱keitö a' dör Jesús mik e̱rblökwakpa e'pa e̱r a̱.
14 A yamipa, a' wakpa ditséwöpa e'pa tö a' we'ik sia̱rë. Es ñies ibak Skëköl icha erule
erule e̱rblö̀ Cristo Jesús mik tso' Judea e'pa ta̱. Judiowak male̱pa tö ie'pa we'ik sia̱rë ñies.
15 Judiowak tö iwakpa we'ik Jesús tté kue̱ki̱, e' wakpa ë̀ tö Jesús kötwa̱ we̱s ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa
tö Skëköl ttekölpa kötulurbak es. Ñies ie'pa ë̀ tö sa' trëo̱'yal. ¡Ie'pa kë̀ wër buaë Skëköl
wa! ¡Ie'pa kë̀ wödör yi mik! 16 Mik sa' tö Skëköl ttè pakeke pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱
a̱s ñies ie'pa tsa̱tkër, eta̱ judiowak ñe'pa tö sa' ma'wé̱ wöklö'wè̱ a̱s kë̀ sa' tö ttè e' pakö̀,
erë ie'pa kë̀ ulà dë' iska'. Es ì sulu nuí̱, e' kí̱ kieke ie'pa tö e̱' ki̱ tai̱ë. Bata ekkë ta̱ Skëköl
tö ie'pa kichatéttsa̱tke.

Pablo shkakne ie'pa weblök

17 A yamipa, sa' manétyal, sa' kë̀ ku̱'ia̱ a' ta̱ ñita̱, erë sa' e̱r me'rie a' ki̱. Sa' manétyal
erë bet ta̱ sa' é̱na shkakne suluë a' weblökne. 18 Sa' tö ima'wé̱, ye' wák tö ima'wé̱ tseë erë
Satanás tö sa' wöklö'wé̱. 19 Mik Skëkëpa Jesús dene, eta̱ ¿yi tö sa' ttsë'wè̱mi buaë moki̱ë
ie' wöa̱? ¡E' dör a'! Ì buaë paneke sa' tö Jesús wörki̱ a' batamik. A' dë' Skëköl ala'rie, e' tö
sa' ttsë'we̱raë buaë Jesús wörki̱. 20 Yëne e', a' wa sa' e̱' ttsökeka̱, a' tö sa' ttsë'we̱ke buaë.

3

Timoteo patkémine Tesalónica wakpa ska'

1 Bata ekkë ta̱, mik sa' kë̀ a̱ idalë'ttsëneia̱, eta̱ sa' tö ibikeits tö “sa' böl a̱te̱ í̱e̱ Atenas 2 ta̱
s'yami Timoteo e' patkekemi sa' tö a' weblök.” Ie' dör Skëköl kanè méso Cristo tté buaë
pakök we̱s sa' es. Sa' tö ie' patkë'mi a' ki̱muk a̱s a' diché kí̱ iër Jesús ttè a̱ ena a' e̱rblöia̱
moki̱ë imik. 3 Sa' kë̀ ki̱ ikiane tö a' we̱le e̱riawè̱, a' weirke sia̱rë Jesús tté kue̱ki̱, e' tö. E'
tköraë se' ta̱ wake'. 4 Mik sa' bak a' ska', eta̱ sa' tö a' a̱ iyë' tai̱ë tö se' weirdaë pë' kë̀ dör
Jesús mik e̱rblökwakpa esepa ulà a̱. A' wa̱ ijche̱r buaë tö iwà tka es. 5 E' kue̱ki̱ mik ye' wák
kë̀ a̱ idalë'ttsëneia̱, eta̱ Timoteo patkë'miyö a' tté ttsök tö ¿is a' e̱rblöke Jesús mik e' mir?
Ye' suane sia̱rë dö' Satanás tö a' e̱rkiöwè̱ ta̱ a' èmine ta̱ ko̱s sa' tö a' patté e' weirdawa é̱.

6 Erë Timoteo tso' a' ska', írö ie' dene. Ie' wa̱ biyö̀ buaë debitu̱ sa' a̱. Ie' ichè tö a'
e̱rblökeia̱ Cristo mik, ñies a' ñì dalëritsökeia̱ buaë. Ke̱kraë a' tö sa' bikeitseke e̱r bua' wa.
A' é̱na sa' sua̱kne suluë we̱s sa' é̱na a' sua̱kne es. 7 A yamipa, a' e̱rblöke Jesús mik buaë,
e' tö sa' e̱r pableke tai̱ë sa' e̱riarke ko̱s sa' weirke ko̱s e' shu̱a̱. 8 Mik sa' ittsé tö a' e̱' tkéwa̱

darërë Skëkëpa mik, eta̱ sa' e̱r deka̱ne. 9 A' tö sa' ttsë'wé̱ buaë ichökle Skëköl wöa̱. Ke̱kraë
sa' tö wëstela cheke ie' a̱ tai̱ë a' ki̱, erë e' kȅ dör wë'. 10 Sa' tö ie' a̱ ikieke tai̱ë ñië nañeë a̱s
ka̱wö mùitö sa' a̱ a' suo̱ie a' kí̱ wöbla'wo̱ie a̱s a' kí̱ yör e̱rblök Jesús mik.

Pablo tté Skëköl ta̱

11 Skëköl dör S'yé̱ e' ena Skëkëpa Jesús e'pa a̱ sa' tö ikieke tö sa' ki̱mú shkoie a' ska'.
12 A̱s Skëkëpa tö a' kȍ ñì kí̱ dalëritsök tai̱ë shu̱te̱ ñies sulitane dalëritsök we̱s sa' tö a'
dalëritseke es. 13 A̱s ie' tö a' e̱r diché kí̱ iȍ a̱s a' dȍ Skëköl dör S'yé̱ e' wörki̱ batse'r, kȅ ki̱ ì
sulu tté ta̱', mik Skëkëpa Jesús datskene ie' icha batse'rpa ta̱ eta̱. Es e' idir.

4

Se̱ne wër buaë Skëköl wa ese

1 A yamipa, sa' tö a' wöblao̱' tö a' se̱nú we̱s Skëköl wa iwër buaë es, e' iu̱teke buaë a' tö.
I' ta̱ sa' tö a' a̱ ikieke, sa' tö a' patteke Skëkëpa Jesús ttȍ wa, tö a' kí̱ se̱nú yësyësë ke̱kraë.
2 Ì u̱k a' ka' ye' tö Skëkëpa Jesús ttȍ wa, e' jche̱r buaë a' wa̱. 3 Skëköl ki̱ ikiane tö a se̱r
batse'r, e' wà kiane chè tö a' e̱' skő̱ttsa̱ trë ko̱s yöki̱. 4 A' e̱' wöbla'ú̱ e̱' kkö'nuk batse'r
dalöiërta̱'. 5 A' kȅ kàne se̱nuk we̱s pë' kȅ e̱' batsöta̱' Skëköl mik es. Ie'pa trër tai̱ë we̱s
iwákpa ki̱ ikiane es. 6 A' dör ñì yamipa Jesús ttè wa, e' kue̱ki̱ kȅ a' kàne ñì tsiriu̱k a'
alakölpa wa. A' ñì wamblȍ es, e' ta̱ a' ñì dalöse̱u̱kewa̱. Sa' tö a' a̱ iyë'bak tö wé̱pa tö
iwambleke es esepa we'ikeraë sia̱rë Skëkëpa Jesús tö. 7 Skëköl kȅ wa̱ a' klöo̱ne e̱' ia'u̱kka̱
se̱ne sulusi wa. Ie' tö a' klöo̱' se̱nuk batse'r ie' a̱. 8 E' kue̱ki̱ yi tö ttè i' watéttsa̱, ese kȅ wa̱
s'ditsö ttè watënettsa̱, ie' tö Skëköl tö Wiköl Batse'r mé se' a̱, e' ttè watéttsa̱.
9 Skëköl wák tö a' wöbla'wé̱ ñì dalëritsök, e' kue̱ki̱ kȅ ì shteku̱'ia̱ sa' tö ttè e' ki̱. 10 A
yamipa, e' yëne tö Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Macedonia, e'pa ko̱s dalër tai̱ë a' é̱na.
Erë sa' tö a' kí̱ patteke tö a' kí̱ ñì dalëritső̱ tai̱ë shu̱te̱. 11 Ñies a' e̱' chő̱ se̱nuk bȅrë. Pë' kȅ
tsiriwa̱r kanè wa, ttè wa, ì wa. A' wakpa íyi ȅ wà sa̱ú̱ wà shu̱lő̱. A' kanebló̱ a' wákpa ulà
wa we̱s sa' tö a' iyë' es. 12 A' tö iwé̱ es, e' ta̱ pë' kȅ e̱rblȍ Jesús mik, esepa tö a' dalöieraë.
Ñies a' tö iwé̱ es, e' ta̱ ì ko̱s kiane a' ki̱ se̱noie, e' döraë a' ulà a̱ a̱s a' kȅ tö yile ulà panù a'
kanéwo̱ie.

Skëkëpa Jesús datskene

13 A yamipa, sa' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö ì tköraë se' blërulunebak esepa ta̱ a̱s a' kȅ
e̱riar we̱s wé̱pa kȅ ku̱' ì panuk, esepa e̱riar es. 14 Se' tö iklö'wé̱ tö Jesús köte̱wa̱ shke̱neka̱ne,
e' kue̱ki̱ ñies se' tö iklö'wé̱ tö wé̱pa batsulewa̱ ie' mik blërulunebak, esepa tse̱rabitu̱
Skëköl tö Jesús ta̱ mik idatskene eta̱.
15 E' kue̱ki̱ ì kkayë' Skëkëpa tö sa' a̱ e' chekene sa' tö a' a̱, e' dör tö mik ie' dene, eta̱
se' dör ie' icha tso' ttsë'ka, esepa kȅ mìne se' male̱pa blënewa̱, esepa yöki̱ ke̱we. 16 Mik
Skëkëpa wák bitu̱kene ká̱ jaì a̱, eta̱ ittöraë a̱neule darërë ttseraë sulitane tö. Ñies Skëköl
biyöchökwakpa wökir kibi, e' a̱rdaë ta̱ Skëköl duk bla'we̱raëitö tai̱ë. Eta̱ wé̱pa batsulewa̱
Cristo mik blërulunebak, esepa shke̱rdaka̱ne ke̱we. 17 E' ukuöki̱ ta̱ se' tso' ttsë'ka ká̱ i' a̱,
esepa ko̱s busdaka̱ ie'pa ta̱ ñita̱ mò a̱ ta̱ Skëkëpa Jesús kue̱raësö ka̱shu̱k a̱, eta̱ es se' tso'ie
ie' ta̱ ke̱kraë. 18 E' kue̱ki̱ a' ñì e̱r diché ió̱ ttè e' wa.

5

1-2 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r buaë tö mik Skëkëpa Jesús datskene, eta̱ ké̱wö e' datse̱ kȅ biyő̱
yëule we̱s akblökwakpa döwa̱ se' u a̱ nañewe es. Kȅ yi wa̱ ijche̱r tö mik idatskene, e' kue̱ki̱
e' ké̱wö kȅ kitu̱k sa' a̱ yëkkuö ki̱ a' a̱. 3 Mik sulitane tö iché: “Ire' sulitane se̱rke bȅrë ñita̱,
kȅ pau̱irku̱'”, e' bet ta̱ ì sulu döraë ká̱ i' ki̱ ta̱ s'ditsö weirdaë sia̱rë. Ie'pa kȅ tkȍpashkar
iulà a̱ we̱s tayë alà ku̱rke e' kȅ tkȍpashkar iweir tai̱ë e' ulà a̱ es. 4 Erë a yamipa, a' kȅ
se̱rku̱'ia̱ ká̱ ttsettse a̱ we̱s ie'pa es. E' kue̱ki̱ e' ké̱wö kȅ dȍpa a' ki̱ we̱s akblökwakpa döwa̱

es. 5 A' ko̱s se̱rke yësyësë Jesús ttè diki̱a̱, e' dör we̱s se' se̱rke ká̱ ñiwe a̱ es. Skëkëpa Jesús
ké̱wö, e' tö a' ttsë'we̱raë buaë. Kḕ se' tö ì sulu wambleku̱'ia̱ we̱s ká̱ ttsettse wakpa es. 6 E'
kue̱ki̱ kḕ se' kàne se̱nuk we̱s ie'pa es. Ie'pa dör we̱s se' kapṑtulur es, kḕ ku̱' ì panuk. Erë
se' ka̱wöta̱ se̱nuk wösh wa, ka̱bikeitsöke buaë we̱s s'tso' kkáme es. 7 Wé̱pa kapötkëte̱r,
esepa kapötkëte̱r nañewe. Wé̱pa tteke blo' tö, esepa tteke blo' tö nañewe. 8 Erë se' dör
we̱s ká̱ ñiwe wakpa es, esepa ké ka̱bikeitsök buaë we̱s s'tso' kkáme es. Se' e̱rblṑ Jesús mik,
ñies se' ñì dalëritsṑ, e' tö se' bleraë we̱s íyi daloie ieke ñippökwakpa tö ibatsi̱' ki̱ kuaböt
yöki̱ es. Ñies se' tsa̱tkërdaë, e' panusö kröröë, e' tö se' tsa̱tkeraë we̱s íyi daloie tkekeka̱
ñippökwakpa tö iwökir ki̱ e̱' tsa̱tkoie es. 9 Skëköl kḕ wa̱ se' klöo̱ne ie' ala'rie se' we'ikoie.
E' skéie se' klöo̱'bakitö se' tsa̱tkoie Skëkëpa Jesucristo batamik. 10 Cristo köte̱wa̱ se' skéie
a̱s se' se̱r michoë ie' ta̱ ñita̱. Se' blënewa̱ ö se' tso'ia̱ ttsë'ka, e' kḕ dë' we̱s ie' a̱ mik ie'
datskene eta̱. 11 E' kue̱ki̱ a' ñì e̱r pablő, a' ñì diché ió̋, ttè ikkë wa we̱s a' tso' iwà u̱k es.

Pablo tö ie'pa kí̱ patté

12 A yamipa, wé̱pa tso' kaneblök darërë a' wökirpaie Skëkëpa Jesús ttè a̱, esepa tö a'
kkö'neke, a' patteke a̱s a' se̱r buaë yësyësë Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ sa' tö a' a̱ ikieke tö ie'pa
dalöió̋. 13 Ie'pa dalöió̋ ta̱ië. Ie'pa dalëritsó̋ ie'pa kanè kue̱ki̱. A' se̱nú bḕrë ñita̱.
14 Ñies sa' tö a' pattè tö a' wé̱pa bikëne, kḕ é̱na kaneblak, esepa uñú. Wé̱pa e̱riarke,
esepa e̱r pablő. Wé̱pa kḕ ku̱' tkëulewa̱ darërë e̱rblök Jesús mik, esepa ki̱mú. Sulitane
dalë'ttsó̋ e̱r bua' wa.
15 A' e̱' kkö'nú. Mik yi tö ì sulu wamblé a' ki̱, eta̱ kḕ a' tö ì sulu wamblökne ie' ki̱ iskéie.
E' skéie a' e̱' chó̋ ke̱kraë e̱r buaë chök ñì a̱ ena sulitane a̱.
16 A' ttsë'nú buaë ke̱kraë. 17 A' ttó̋ me'rie Skëköl ta̱. 18 Ì ko̱s ki̱ wëstela chó̋ Skëköl a̱. A'
dör Cristo Jesús icha, e' kue̱ki̱ Skëköl ki̱ ikiane tö a' se̱r es.
19 Ì we̱ke Skëköl Wiköl tö a' shu̱a̱, e' kḕ wöklö'wa̱r. 20 Ttè Skëköl ttekölie, ese kḕ
watarttsa̱. 21 Iwà ko̱s bikeitsó̋ bua'iewa̱. Wé̱ dör buaë ese bló̋. 22 Ì sulu ko̱s, ese yöki̱ a'
e̱' skó̋ttsa̱.
23 Skëköl dör se̱ne bḕrë mukwak, a̱s e' tö a' ki̱mù se̱nuk batse'r. Ñies a̱s ie' tö a' chkà, a'
e̱r, a' wiköl, a' wák wa'ñe kkö'nù kḕ ki̱ ì sulu tté ta̱' yës dṑ mik Skëkëpa Jesucristo datskene
eta̱. 24 Yi tö a' klöo̱'bak, e' ttṑ moki̱ë. Ie' tö ese ko̱s wawe̱raë.

Pablo e̱' chéa̱t

25 A yamipa, a' tö ikió̋ Skëköl a̱ sa' ki̱.
26 S'yamipa ko̱s shke̱'ú̱ sa' a̱ ñì dalër wa.
27 Ye' tö a' ké Skëkëpa Jesús ttṑ wa yëkkuö i' sa̱uk s'yamipa ko̱s a̱.
28 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chṑ a' a̱.

Yëkkuö Skà Kit Pablo tö Tesalónica wakpa a̱, i' ta̱ ide böt

2 Tesalonicenses

Mik Pablo bak Corinto eta̱ ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Tesalónica e'pa a̱. I' dör yëkkuö skà kit ie' tö ie'pa a̱, i' ta̱ ide böt. S'wöbla'u̱kwakpa we̱le tö ichè tö Jesús skà dë'röbakne e' kue̱ki̱ kè̀ s'ka̱wöta̱ kaneblök. Jesús mik e̱rblökwakpa we̱lepa tö e' klöo̱', e' kue̱ki̱ ie'pa kè̀ kaneblò̀ia̱ chkè yuloie. E' kue̱ki̱ Pablo tö Jesucristo skà datskene e' paké ie'pa a̱.

Pablo é̱na ie'pa a̱ ichak yësyësë tö Jesús ka̱m döne e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit. Ie' tö ie'pa a̱ iché tö Jesucristo datsketkene e' yöki̱ wëm döraë eköl sulitane ki̱tö'u̱k. E' kaneblöraë Satanás diché wa. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö mik Jesús dene eta̱ pë' ko̱s kè̀ e̱rblëne ie' mik e' we'ikeraë Skëköl tö.

Erë ka̱m Jesús döne eta̱ ie' mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë ena ie'pa ka̱wöta̱ kaneblök e̱' kkö'noie. Es Pablo tö ie'pa a̱ iché.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Silvano ena Timoteo tso' ye' ta̱ í̱e. Sa' tso' yëkkuö i' shtök Skëkëpa Jesús
icha erule se̱rke Tesalónica e'pa a̱. A' batsulewa̱ Skëköl dör S'yé̱ ena Skëkëpa Jesucristo
e'pa mik. 2 A̱s ie'pa e̱r buaë chò̀ ena se̱ne bè̀rë mù a' a̱.

Mik Jesús dene, eta̱ pë' suluë we'ikeraëitö

3 A yamipa, ke̱kraë sa' ka̱wöta̱ wëstela chök Skëköl a̱ a' dalërmik. A' e̱rblöke Jesús mik,
e' kí̱ mir buaë. E' sù̱ a' ñì dalëritsöke, e' kí̱ mir buaë. E' tö sa' ké wëstela chök Skëköl a̱.
4 Sa' tö a' tté ppéka̱ buaë Skëköl icha eruleë ko̱s e'pa shu̱a̱. Eré̱ a' weirke sia̱rë s'bolökpa
ulà a̱, a' töiërke sia̱rë Jesús ttè kue̱ki̱, erë a' e̱' tkéwa̱ darërëë, a' e̱rblökeia̱ Jesús mik buaë,
e' kue̱ki̱ sa' tö a' ki̱kéka̱. 5 E' ko̱s wa iwënewa̱ tö Skëköl tö s'shu̱lè yësyësë. Ie' dör se' blú,
e' tté kue̱ki̱ a' weirke. E' wa iwënewa̱ tö ie' tö ibikeitseke tö a' je' didir ì blúie ie' tso' e'
kí̱ie.
6 Skëköl tö s'shu̱leke yësyësë ke̱kraë, e' kue̱ki̱ buaë idir tö wé̱pa tö a' we'ikeke esepa
we'ikeraë ie' tö sia̱rë. 7 Ta̱ a' weirke sia̱rë e'pa e̱nuraë sa' ta̱ ñita̱. E' ko̱s tköraë mik Skëkëpa
Jesús datskene ie' biyöchökwakpa diché ta̱' tai̱ë e'pa ta̱ ena bö'wö ñarke tai̱ë e' shu̱a̱ eta̱.
8 Wé̱pa kè̀ e̱' batsöta̱' Skëköl mik, kè̀ wa̱ Skëkëpa Jesús tté buaë e' iu̱tëne, esepa ko̱s we'ikök
ie' datse̱. 9 Ie'pa weir michoë sia̱rë busdattsa̱ bánet Skëköl diché ta̱' tai̱ë olo ta̱' tai̱ë, e'
yöki̱. 10 E' ko̱s tköraë mik Skëkëpa Jesús datskene eta̱. E' ké̱wö ta̱ ie' icha batse'rpa ko̱s tö
ie' ki̱keraka̱. Se' e̱rblé ie' mik, esepa ko̱s tö ie' dalöieraë. A' tö ttè yë' sa' tö a' a̱, e' klö'wé̱
e' kue̱ki̱ a' tso'ñak e'pa shu̱a̱.
11 E' kue̱ki̱ sa' tö Skëköl a̱ ikieke ke̱kraë a' ki̱. Sa' tö ikieke ie' a̱ a̱s ie' tö a' sa̱ù̱ tö a' se̱rke
yësyësë we̱s ie' tö a' klöo̱'bak se̱nuk es. Ñies sa' tö ikiè ie' a̱ tö ie' tö a' ki̱mù ì buaë ko̱s
kiane wè̱ a' ki̱ e' wà u̱k buaë ie' diché wa. E' ko̱s wa̱k a' é̱na a' e̱rblöke Jesús mik e' kue̱ki̱.
12 Sa' tö ikieke es a̱s Skëkëpa Jesús ki̱karka̱ a' batamik, ñies a̱s Skëköl tö a' ki̱kò̀ka̱ buaë.
Ie' ena Skëkëpa Jesucristo e'pa e̱r buaë chò̀ a' a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö a' ki̱meraë iwà u̱k buaë.

2

Wëm Sulusi Ichökle

1 A yamipa, mik Skëkëpa Jesucristo datskene, eta̱ se' busdaka̱ ka̱shu̱k a̱ ñì dapa'u̱k ie'
ta̱, e' tté pakeke sa' tö a' a̱ i̱'ñe. Sa' tö a' a̱ ikieke krörøë tö 2 yile iché tö Skëkëpa Jesús
datskene, e' ké̱wö detke, e' ta̱ kè̀ a' e̱' ki̱tö'u̱k e̱' tkiu̱k ttè ese wa. Isalema yile tö a' a̱ icheke
tö Wiköl Batse'r tö sa' a̱ ikkaché tö Jesús denetke. Isalema yile tö icheke tö sa' tö ie'pa
a̱ iyë' ö sa' tö ikit yëkkuö ki̱ tö Skëkëpa Jesús denetke ká̱ i' a̱. Yile tö iché es, e' ta̱ e' dör
ka̱che. 3 Kè̀ a' e̱' ki̱tö'u̱k ttè ese wa yës. Skëkëpa Jesús ka̱m döne e' yöki̱ tai̱ë pë' tö Skëköl

waterattsa̱. Ñies wëm sulusi ichökle wömenettsa̱bak weinuk e' döraë. 4 Ì ko̱s tso' dalöiè
skëkölie, ese kë̀ kiarpa ie' ki̱. Ie' wák e̱' ttsöraka̱ ese ko̱s tsa̱ta̱. Ie' ki̱ ikiane tö sulitane tö
ie' ë̀ dalöiè. Ie' e̱' tköraka̱ Skëköl wé kibi a̱ ta̱ ie̱' chöraë: "ye' dör íyi ulitane këköl."

5 Mik ye' bak a' ska', eta̱ íyi ekkë yë'yö a' a̱, ye' a̱ ta̱ e' a̱ne a' é̱na. 6 Ì tö wëm sulusi ñe'
wöklö'we̱keia̱ a̱s kë̀ idò ka̱m iké̱wö dò e' yöki̱ e' jche̱r a' wa̱. 7 Erë i̱'ñe ta̱ Satanás tso'tke
iwakanéu̱k bër akirie a̱s s'ditsö tö Skëköl ttè watòttsa̱. Erë wëm sulusi ñe' kë̀ dòpa dò
mik yi tso' iwöklö'u̱k e' yënettsa̱ eta̱. 8 Mik iyënettsa̱, eta̱ wëm sulusi e' döraë sulitane
wörki̱. Erë mik Skëkëpa Jesús de, eta̱ ie' e̱' alöraka̱ iki̱ ilo ta̱ië wa ta̱ itterawa̱itö ikkò
siwé̱ ë̀ wa. 9 Mik wëm sulusi ñe' de (ka̱m Jesús tö ittòwa̱ e' yöki̱), eta̱ ie' döraë Satanás
batamik. Satanás diché wa, ie' tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese ko̱s we̱raë s'ki̱tö'wo̱ie. 10 Ì sulu ko̱s
wa ie' tö s'wömeulettsa̱ weinuk aishkuö ta̱ esepa ki̱tö'we̱raë. Ie'pa kë̀ wa̱ Jesús tté moki̱
e' dalëritse̱ e̱' tsa̱tkoie, e' kue̱ki̱ ie'pa wömeulettsa̱ weinuk. 11 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa
wömerattsa̱ a̱s ie'pa e̱' ki̱tö'ù̱ Wëm Suluë Ichökle e' ka̱che wa. 12 Es ie'pa kë̀ tö ttè moki̱ë
ñe' klö'wè̱. E' skéie ie'pa ttsë'r buaë ì sulu wamblök, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa wömerattsa̱
weinuk aishkuö ta̱. Esepa ko̱s ki̱ inuí̱ döraë.

S'yë́ tö se' shu̱kitbak tsa̱tkè

13 Erë, a yamipa, a' dalër ta̱ië Skëkëpa Jesús é̱na. Tsa̱we ta̱ Skëköl tö a' shu̱kitbak tsa̱tkè
iWiköl tö a' batse'wè̱ e' batamik. Ñies a' tsa̱tkëne ttè moki̱ë klö'wé̱ a' tö e' batamik. E'
ko̱s kue̱ki̱ sa' ka̱wöta̱ wëstela chök Skëköl a̱ ke̱kraë a' ki̱. 14 Sa' tö Jesús tté buaë paka' a'
a̱, e' wa Skëköl tö a' klöo̱'bak a̱s a' se̱r michoë Skëkëpa Jesucristo ta̱ ñita̱ e' olo ta̱ië e' a̱.

15 A yamipa, e' kue̱ki̱, ttè wa sa' tö a' yö' mik sa' bak a' shu̱a̱ eta̱, ñies mik sa' tö yëkkuö
kit a' a̱ eta̱, ttè e' ko̱s blö́ buaë a' e̱r a̱, kë̀ ilo'yar. 16 Skëkëpa Jesucristo ena Skëköl dör S'yë́,
e'pa é̱na se' dalër ta̱ië. Ie'pa e̱r buaë chè se' a̱, e' tö se' e̱r pablè michoë. Ñies ie'pa kablë'
se̱ne michoë muk se' a̱, e' panuk kröröë se' tso'ie. 17 A̱s ie'pa tö a' e̱r pablò. A̱s ie'pa tö a'
e̱r diché kí̱ iò a̱s a' tö ì buaë ko̱s ù̱ ttè wa ena iwawatke.

3

S'yë́ a̱ ikiö́ sa' ki̱

1 A yamipa, bata ekkë ta̱, a' tö Skëköl a̱ ikiö́ sa' ki̱ a̱s Skëkëpa Jesús tté pakeke sa' tö, e'
kí̱ pakar bet ká̱ ulitane wakpa a̱ ta̱ e'pa tö iklö'wé̱ we̱s a' tö iklöo̱' es. 2 Ñies pë' tso' ta̱ië
kë̀ e̱rblöku̱' Jesús mik, e' kue̱ki̱ a' ikiö́ Skëköl a̱ tö ie' tö sa' tsa̱tkö́ pë' sulusi yöki̱. 3 Erë
Skëkëpa Jesús ttò moki̱ë, ie' tö a' se̱'we̱raë tkëulewa̱ darërë ie' mik ta̱ a' tsa̱tkeraëitö ì
sulu yöki̱. 4 Sa' e̱' mué̱ ie' mik tö ie' tö a' ki̱meraë. E' kue̱ki̱ sa' wa̱ ijche̱r tö ì u̱k a' ké sa'
tö, e' wawé̱ a' tö ta̱ a' iwè̱ michoë. 5 A̱s Skëkëpa tö a' ki̱mù ko̱s Skëköl é̱na se' dalër e' wà
a̱nuk. Ñies a̱s a' ki̱muitö a' weirke ko̱s e' dalë'ttsök we̱s Cristo tö ie' icha dalë'ttsë' es.

Se' ka̱wöta̱ kaneblök

6 A yamipa, Skëkëpa Jesucristo ttò wa sa' tö a' a̱ icheke tö s'yamipa we̱lepa bikërke,
esepa yöki̱ a' e̱' skö́. Wé̱pa kë̀ tö ttè me'a̱t sa' tö e' iu̱teku̱', esepa yöki̱ a' e̱' skö́, kë̀ iiu̱tar.
7 A' wa̱ ijche̱r buaë tö a' ka̱wöta̱ se̱nuk we̱s sa' bak se̱nuk a' ska' es. A' kë̀ wa̱ sa' su̱ne
bikënuk. 8 Sa' kë̀ wa̱ yi chkè ñane kë̀ pato̱ule. E' skéie sa' bak kaneblök darërë ñië nañeë
shtrine wa ì wa chkoie, di' yoie a̱s sa' kë̀ tö yi tsiriù̱ e̱' tiè wa e̱' kanewè̱ wa. 9 Mik sa' bak
a' ska' warma a' ka̱wöta̱ sa' sa̱u̱k, sa' kkö'nuk, erë sa' kë̀ wa̱ ì kine a' a̱ es. Es sa' kaneblë'
a' ska' a̱s a' wöblar kaneblök we̱s sa' tö a' a̱ iwà kkayë' es. 10 Mik sa' bak a' ska', eta̱ ttè i'
yë' sa' tö a' a̱: "Yi kë̀ kaneblak, ese kë̀ tiar." 11 Sa' tö ittsé tö a' we̱lepa bikërke ta̱ië. Ie'pa
kë̀ kaneblöku̱' yës, e' skéie wé̱pa kaneblöke esepa tsiriwe̱kerakitö ñië. 12 Pë' esepa patté
sa' tö, ñies ie'pa ké sa' tö Skëkëpa Jesucristo ttò wa kaneblök darërë bèrë e̱' kanéwo̱ie.

13 Erë, a yamipa, kè̈ a' shtrinuk ì buaë u̱k ke̱kraë. 14 Ttè shtéyö yëkkuö i' ki̱, e' kè̈ iu̱tè
yile tö, e' ta̱ ichő a' male̱pa a̱. Ie' yöki̱ a' e̱' skő a̱s ijaërka̱ ta̱ ie̱r mane'ù̱ne. 15 Erë kè̈ ie'
sua̱r suluë we̱s s'bolök es, e' skéie ipattő e̱r bua' wa we̱s s'ël es.

Pablo e̱' chéa̱t

16 Skëkëpa Jesús dör se̱ne bè̈rë mukwak, a̱s e' tö se̱ne bè̈rë mù a' a̱ ke̱kraë ì ko̱s tköke
a' ta̱ e' shu̱a̱. A̱s ie' tkërie a' ulitane ta̱ ke̱kraë.
17 Ye' dör Pablo, e' tö shke̱ne i' shté ye' wák ulà wa we̱s ye' tö ishteke yëkkuö ko̱s shtéyö
ese ki̱ es. Es sulitane wa̱ ijche̱r tö ye' wák tö ishté. 18 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chò̈
a' ulitane a̱ tai̱ë.

Yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Timoteo a̱
1 Timoteo

Pablo tö yëkkuö kit mañat Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpa a̱, e' et e' dör itsá̱ kititö Timoteo a̱ e'. Yëkkuö i' dör ie' pattoie we̱s ie'pa ka̱wöta̱ s'wëttsu̱k s'wökirpaie.

Timoteo dör Pablo wapiöu̱k ikanè a̱. Mik ie' bak duladula eta̱ Pablo tö ie' klöo̱' kaneblök ie' ta̱. Timoteo bak se̱nuk ká̱ kiè Listra a̱te̱ Asia ee̱. Ie' yë́ dör griegowak ena imì dör Israel aleri. Mik Pablo tö Jesús tté buaë paka' Listra eta̱ Timoteo e̱rblë' Jesús mik. E' ukuöki̱ mik Pablo skà bak Listra eta̱ ie' tö Timoteo shu̱kit kaneblök ie' ta̱ (Hechos 16.1-4). E' ukuöki̱ Timoteo kaneblë' tai̱ë Pablo ta̱ Jesús tté buaë pakök ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ a̱. E' ukuöki̱ ta̱ Timoteo bak Jesús mik e̱rblökwakpa wëttsu̱k Éfeso. Pablo tö yëkkuö i' kit Timoteo a̱ ie' ki̱moie we̱s ie' ké se̱nuk kaneblök.

E' kí̱ieta̱ se' wé̱se ké kaneblök Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpaie ena e'pa ki̱mukwakpaie, e' kit Pablo tö Timoteo a̱. Ñies Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Éfeso e'pa shu̱a̱ kabene tso' tai̱ë. Pë' we̱lepa tö s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa, esepa kí̱ talarke tai̱ë, e' ché Pablo tö Timoteo a̱ tö we̱s ie' ka̱wöta̱ ttè ese shu̱lök.

Yëkkuö i' tö se' ki̱mèmi tai̱ë i̱'ñe ta̱. Yëkkuö i' tö se' a̱ ikkachè tö se' wé̱se ka̱wöta̱ shu̱shtè s'wökirpaie, ñies se' wé̱se ka̱wöta̱ shu̱shtè s'wökirpa ki̱mukwakie. E' kí̱ieta̱ we̱s s'wökirpa ké kaneblök e' tso' kitule yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Timoteo a̱ e' ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ye' dör Cristo Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Skëköl dör S'tsa̱tkökwak
ena Cristo Jesús mik se' e̱rblöke, e'pa ye' ka' kanè e' wà u̱k. 2 A Timoteo, ye' tso' yëkkuö
i' shtök be' a̱. Be' dör we̱s ye' alà chố k es ttè mik se' e̱rblöke e' wa. Skëköl dör S'yế ena
Skëkëpa Cristo Jesús, a̱s e'pa e̱r buaë chồ be' a̱ ena be' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa ñies se̱ne bё̀rë mù
be' a̱.

Se' wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, esepa wöklö'ú̱

3 Mik ye' minea̱ Macedonia, eta̱ ye' kköyë' be' a̱: “Be' e̱' tsú̱at Éfeso pë' we̱lepa tso' ee̱
e'pa a̱ ichố tö kè̀ s'wöbla'wa̱r ka̱che tté wa.” 4 Ie'pa ka̱wö chöke tai̱ë se' ditséwö bak ká̱
ia̱ia̱ë e' tté pakè wa. Ttè e' kè̀ e̱rta̱'wa, e' dör ttè ëse. Ichố ie'pa a̱ tö kè̀ yi wöbla'wa̱ria̱
ka̱che ttè ese wa. Ttè ese ki̱ sulu s'ñì chồ. Ttè ese tö, ì we̱ke Skëköl tö se' e̱rblé ie' mik e'
wa, ese wöklö'we̱ke.
5 Ye' ki̱ ikiane tö s'yamipa ñì dalëritsồ e̱r maneneë wa, e̱rbikè bua' wa. Mik ie'pa ñì
dalëritsồ es, eta̱ e' wa iwënewa̱ tö moki̱ ie'pa e̱rblöke Jesús mik. E' kue̱ki̱ ye' tö be'
ké s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa esepa wöklö'u̱k, kè̀ kar s'wöbla'u̱k. 6 Ie'pa we̱lepa
tö ttè moki̱ méa̱t ta̱ ittémirak biraraë. 7 Ie'pa e̱rkiöke s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa. Erế
ipakekerakitö we̱s ichốpa é̱na iwà a̱nerak buaë es, erë iwákpa kè̀ é̱na iwà a̱ne.
8 Se' wa̱ ijche̱r tö ttè dalöiëno e' dör buaë, erë se' ka̱wöta̱ iwà jche̱nukwa̱ tö ì kue̱ki̱
imenea̱t. 9 Se' wa̱ ijche̱r tö ttè dalöiëno, e' kè̀ menea̱t s'se̱r yësyësë esepa shu̱loie. E'
skéie imenea̱t wé̱pa kè̀ se̱nak yësyësë, wé̱pa tö ttè dalöse̱we̱kewa̱, wé̱pa dör pë' sulusi,
wé̱pa e̱' wamblồ sulu, wé̱pa kè̀ tö Skëköl ena ie' siwé̱ dalöiè, wé̱pa tö imì ö iyế ttèwa̱,
wé̱pa dör s'ttökwakpa, 10 wé̱pa trër, wëpa se̱rke wëpa ta̱ alakölpa skéie, wé̱pa tö s'ditsö
ekibleke watuè̱, wé̱pa dör ka̱chökwakpa, wé̱pa tö s'kkateke ka̱che wa, ñies wé̱pa tö ì skà
kè̀ dör ttè yësyësë sini'kuè̱ ese wambleke, esepa ko̱s shu̱loie ttè dalöiëno menea̱t. 11 Es
ttè buaë ichökle e' tö se' a̱ ikkacheke. Ttè e' pakè kané me'a̱t Skëköl ki̱kauleka̱ tai̱ë, e' tö
ye' ulà a̱.

Pablo tö wëstela ché Cristo a̱

12 Skëkëpa Cristo Jesús tö ye' e̱r diché ieke. Ie' isué̱wa̱ tö ye' ttö̀ moki̱ë, e' kue̱ki̱ ye'
me'ka̱itö kaneblök ie' a̱. E' kue̱ki̱ wëstela chèyö ie' a̱ tai̱ë. 13 Ye' bak ie' chök suluë. Ñies
ye' bak ie' ttökatapa chök suluë, we'ikök sia̱rë. Erë Skëköl tö ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa, ka̱m ye'
e̱rblö̀ ie' mik e' kue̱ki̱. Ì wamblë' ye' tö ie' ta̱, e' wà kë̀ a̱ne ye' é̱na tö e' dör suluë, e' kue̱ki̱
ie' tö ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa. 14 Es Skëkëpa Jesús e̱r buaë ché ye' a̱ tai̱ë shu̱te a̱s ye' e̱rblö̀ ie'
mik, ñies a̱s ye' tö s'male̱pa dalëritsö̀ buaë Cristo Jesús ttö̀ wa.
15 Cristo Jesús dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ pë' sulusipa tsa̱tkök. Ttè e' dör yësyësë je', sulitane ké
iklö'u̱k. Ye' bak e̱' wamblök suluë sulitane tsa̱ta̱. 16 Erë Skëköl tö ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa, ie'
tö ye' tsa̱tkée sulitane a̱ ikkachoie tö ko̱s Jesucristo tö se' dalë'ttseke e̱naë e̱r bua' wa. Ie'
tö iwé̱ es a̱s sulitane e̱rblö̀ Jesús mik we̱s ye' es ta̱ se̱ne michoë dö̀ ie'pa ulà a̱. 17 Skëköl
dör s'blú yöbië, kë̀ duöta̱'wa̱, kë̀ wërta̱'wa̱, e' dör eköl è̱me. ¡A̱s sulitane tö ie' dalöiö̀ tai̱ë,
ie' ki̱kö̀ka̱ tai̱ë ke̱kraë!
18 A Timoteo, be' dör we̱s ye' alà es, ye' tö be' ké iwakanéu̱k we̱s Skëköl tteköl tö iyë'bak
be' a̱ es. Be' e̱' tkő̱wa̱ darërë we̱s ñippökwak bua'bua ñippö̀ es. 19 Be' e̱rblő michoë Jesús
mik. Be' e̱rbikö̀ buaë e' wà iu̱tő. We̱lepa kë̀ wa̱ ie̱rbikö̀ buaë e' wà iu̱tëne, e' kue̱ki̱ ie'pa
e̱rblöke Jesús mik e' olo'yé ie'pa tö. 20 Esepa tso' böl kiè Himeneo ena Alejandro. Ie'pa
méttsa̱ ye' tö Satanás ulà a̱ a̱s iwötkirdak tö Skëköl kë̀ yërta̱' suluë.

2

Skëköl a̱ ikiö̀sö sulitane ki̱

1 A Timoteo, ttè i' cheke ye' tö be' a̱ e' dör ttè bua'ie: Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱
Skëköl a̱ ikiök sulitane ki̱ ke̱kraë. Ichő ie'pa a̱ tö ie' a̱ ikiő tö ie' tö sulitane ki̱mè, ñies
wëstela chő ie' a̱ sulitane ki̱. 2 Ie' a̱ ikiő wé̱pa tso' se' blúpaie se' wökirpaie esepa ko̱s ki̱
a̱s ie'pa s'wëttsù̱ buaë. Ie'pa tö iwé̱ es, e' ta̱ se' se̱rdaë bè̱rë buaë Skëköl dalöiök è̱, kë̀ ñì
chöta̱' suluë. 3 E' dör buaë, ñies iwër buaë Skëköl dör S'tsa̱tkökwak e' wa. 4 Ie' ki̱ ikiane
tö sulitane tsa̱tkër. Ñies ie' ki̱ ikiane tö sulitane é̱na ttè moki̱ë e' wà a̱r. 5 Ttè e' dör i' es:
Skëköl dör eköl è̱me.
Ñies wëm tso' eköl è̱me, e' tso' se' tté chök Skëköl a̱,
e' dör Cristo Jesús.
6 Ie' wák e̱' me'ttsa̱bak ttèwa̱ sulitane nuì̱ skéie.
E' bak mik Skëköl tö iké̱wö me'wa̱ eta̱,
a̱s sulitane wa̱ ijche̱r tö moki̱ ie' é̱na se' tsa̱tkak.
7 Ttè e' wà pakök Skëköl tö ye' klöo̱'bak Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ekölie. Ie' tö ye' patkë' pë'
kë̀ dör judiowak esepa wöbla'u̱k ttè moki̱ mik se' e̱rblöke e' wa. Ì ché ye' tö e' dör moki̱ë,
e' kë̀ dör ka̱che.
8 Bitökicha a' ñì dapa'u̱ke ká̱ wa'ñe, eta̱ ye' ki̱ ikiane tö wëpa ttö̀ Skëköl ta̱ e̱r batse'r
wa, kë̀ ulune yi ki̱, kë̀ ñì chöta̱'. 9 Ñies ye' ki̱ ikiane tö alakölpa e̱' paiö̀ buaë, kë̀ dör ichkà
kkachök. Alakölpa kë̀ kàne íyi tulökka̱ tai̱ë itsà̱ ki̱. Ñies ie'pa kë̀ kàne e̱' ki̱tkökka̱ tai̱ë íyi
wöñarke dalölöë oroie ìie ese wa. Datsi' tuè̱ darërë ese kë̀ iër e̱' ttsoka̱ tai̱ë. 10 E' skéie ie'pa
ké e̱' ki̱tkökka̱ ì buaë we̱kerakitö ese wa we̱s alakölpa e̱' chò̱ tö ie̱' tkëulewa̱ darërë Skëköl
ttè a̱ esepa ké se̱nuk es. 11 Ie'pa ka̱wöta̱ s'wöblarke e' ki̱ttsök bè̱rë dalöiè wa. 12-14 Skëköl
tö Adán yö' ke̱we, e' ukuöki̱ ta̱ Eva yö'itö. Ñies Adán kë̀ ki̱tëne, Eva ki̱tëne, es ie' tö Skëköl
ttè dalöse̱o̱'wa̱. E' kue̱ki̱ mik a' ñì dapa'u̱ke Skëköl dalöiök, eta̱ ye' ki̱ ikiane tö alakölpa
tulur bè̱rë. Ye' kë̀ tö ka̱wö mè ie'pa a̱ s'wöbla'u̱k. Ñies ye' kë̀ tö ka̱wö mè ie'pa a̱ e̱' alökka̱
wëpa ki̱. 15 Erë alakölpa tö ila'r kanewe̱ke buaë ena ie̱rblöke Jesús mik ena s'dalëritseke
ena ise̱rke batse'r ena ie̱rbiköke buaë yësyësë e' ko̱s a̱ itkërie, e' ta̱ itsa̱tkërdak.

3

Skëkëpa Jesús ichapa erule e'pa wökirpa

[1] Ttè i' dör yësyësë: Yi é̱na kaneblak Skëkëpa Jesús ichapa erule e'pa wökirie, e' ta̱ ese
é̱na kanè buaë wa̱k. [2] E' kue̱ki̱ esepa ké se̱nuk yësyësë, kë̀ ki̱ ì sulu kue̱pa yi tö ikkatoie.
Esepa ké alaköl tsu̱kwa̱ eköl ë̀, e' dalöiök ta̱ië, kë̀ kàne trënuk. Esepa ké e̱' kkö'nuk buaë,
ka̱bikeitsök buaë, ñies se̱nuk yësyësë a̱s idalöiër. Esepa ké s'yamipa datse̱ bánet, esepa
kiökwa̱ buaë iu a̱. Esepa a̱ buaë s'wöblar Skëköl ttè wa. [3] Esepa kë̀ kàne e̱' ttökka̱ blo' wa.
Esepa kë̀ dör kësik tsiriwe̱ta̱', e' skéie ie' e̱r buaë chò̀ sulitane a̱ ta̱ ise̱rke bë̀rë. Esepa kë̀ e̱r
me'rie inuköl ki̱. [4] Esepa dör iu wökir buaë. Ñies esepa ala'r wöblane buaë ie' ttò̀ dalöiök,
ñies sulitane dalöiök. [5] Esepa kë̀ dör iwák u wökir buaë, e' ta̱ ¿we̱s idömi Skëköl ichapa
erule e'pa wökirie buaë? [6] Wé̱pa míwa̱ e̱rpa Skëköl ttè a̱, esepa kë̀ menukka̱ s'wökirpaie
dö' ie̱' ttsò̀ka̱ ta̱ië ta̱ iwömerttsa̱ weinuk we̱s bë́ es. [7] Ñies e' wakpa ké se̱nuk yësyësë a̱s
wé̱pa kë̀ dör Skëkëpa Jesús ichapa esepa tö idalöiò̀. Kë̀ dör es, e' ta̱ ie'pa tö iwayuèmi ta̱
ijaërka̱mi ta̱ ia̱rmine we̱s bë́ ki̱ ikiane es.

Skëkëpa Jesús icha wökirpa e'pa ki̱mukwakpa

[8] Es ñies Skëkëpa Jesús ichapa erule wökirpa e'pa ki̱mukwakpa ké se̱nuk yësyësë a̱s
idalöiër. Esepa ké ttök moki̱. Esepa kë̀ kàne e̱' ttökka̱ blo' wa. Esepa kë̀ kàne inuköl
klö'u̱k ka̱che wa. [9] Esepa ké e̱' tkökwa̱ darërë ttè mik se' e̱rblöke kkayëne se' a̱, e' a̱
e̱rbikè maneneë wa. [10] Wé̱pa merkeka̱ iwökirpa ki̱mukwakpaie, esepa ka̱wöta̱ suè̱ ke̱we
tö is ise̱rdak. Kë̀ iki̱ ì nuí̱ ta̱', e' ta̱ imerka̱mi ki̱mukwakpaie. [11] Esepa alakölpa ñies ké
se̱nuk buaë a̱s idalöiër. E'pa kë̀ kàne biyöblök, kë̀ kàne e̱' ttökka̱ blo' wa. E'pa ké ì ko̱s u̱k
yësyësë. [12] Wé̱pa kaneblak ki̱mukwakpaie, esepa ké alaköl tsu̱kwa̱ eköl ë̀me, e' dalöiök
ta̱ië, kë̀ kàne trënuk. Esepa wöblane buaë ila'r wëttsu̱k ñies ie' dör iwák u wökir buaë.
[13] Ki̱mukwakpa tö iwakanewe̱ke buaë, e' ta̱ ie'pa dalöiërdaë, ñies Cristo Jesús tté mik se'
e̱rblöke, e' pakeraëitö kë̀ jaëne.

Jesucristo siwé̱ kkayë' Skëköl tö se' a̱

[14] Ye' mú mi' bet be' weblök. Ye' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱ [15] dö' ye' wöklör eta̱ be' wa̱
ijche̱r tö we̱s se' dör Skëköl yamipaie esepa ka̱wöta̱ se̱nuk. Se' dör Skëköl chó̀k e' ichapa,
e'pa dör we̱s u chkí bua'ie es ttè moki̱ë e' tsa̱tkoie iwöklö'wo̱ie. [16] Jesucristo siwé̱ e' kkayë'
Skëköl tö se' a̱, ttè e' dör moki̱ë buaë shu̱te̱ë. Ttè e' dör i' es:

Jesucristo yöne s'ditsöie.
Ie' dör yësyësë e' kkayë' Skëköl Wiköl tö.
Ie' su̱' Skëköl biyöchökwakpa tö.
Ie' tté buaë e' pakane ká̱ wa'ñe wakpa a̱.
Ie' mik pë' e̱rblöke ká̱ wa'ñe.
Ie' kinewa̱ buaë ká̱ jaì a̱ olo ta̱' ta̱ië ee̱.

4

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

[1] Skëköl Wiköl tö ichè yësyësë tö mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ ta̱ië pë' tö ie̱rblò̀ Jesús mik
e' waterattsa̱. E' skéie ttè datse̱ wimblupa tö s'ki̱tö'we̱ke esepa wa̱ ena aknamapa wa̱ ese
klö'we̱kerakitö. [2] Pë' e̱' ò̀ sulu ka̱chò̀ ta̱ië e̱rbikè burinewa̱tke esepa iu̱tekerakitö. [3] Pë'
ñe'sepa kë̀ tö s'kè se̱nukwa̱. Ñies ie'pa tö icheke tö chkè wé̱sele kë̀ katar, kë̀ ñar. Erë chkè
ko̱s me'a̱tbak Skëköl tö se' a̱ katanoie ñanoie. E' kue̱ki̱ se' dör Jesús mik e̱rblökwakpa wa̱
ttè moki̱ë e' jche̱r, e'pa wa̱ ka̱wö ta̱' chkè ulitane katök ñuk wëstela chekesö ie' a̱ e' wa.
[4-5] Ì ko̱s yö' ie' tö e' dör buaë, kë̀ se' kàne iwatöktsa̱. Chkè ko̱s batse'o̱rmi ie' ttè wa ena
ie' a̱ ikiè wa. E' kue̱ki̱ ie' a̱ wëstela chésö iki̱, e' ta̱ iñèmisö.

Jesucristo kanè méso buaë

6 Ttè ekkë wa be' tö se' yamipa wöbla'wé̱, e' ta̱ be' döraë Cristo Jesús kanè méso buaë
ese. Ñies iwënewa̱ tö be' e̱r diché iërke buaë ttè moki̱ mik se' e̱rblöke e' ko̱s wa. Ttè e' wà
iu̱të'bitu̱ be' tö buaë dṑ ikkë.
7 Erë ka̱pakè ëse, kḕ wà ta̱', kḕ tö Skëköl dalöiè, ese ko̱s kḕ iu̱tar. E' skéie be' e̱' paulaú̱
ke̱kraë se̱nuk we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. 8 Se' e̱' diché iöke e̱' pa kë'wo̱ie e' dör bërëbërë
buaë se' a̱ ká̱ i' ki̱ ḕ. Erë se̱ne we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, e' tö se̱ne buaë shu̱te̱ë e' meraë se'
a̱ ká̱ i' ki̱ ñies aishkuö ta̱. 9 Ttè e' dör yësyësë, sulitane ké iklö'u̱k. 10 Se' e̱rblétke Skëköl
chṓk e' mik, e' kue̱ki̱ se' dobchöke darërë kaneblök ie' a̱. Ie' dör sulitane tsa̱tkökwak, erë
bua'iewa̱ ie' dör wé̱pa e̱rblé ie' mik esepa tsa̱tkökwak.
11 Ttè ekkë wa s'yamipa wöbla'ú̱ ta̱ ikṓ iwà iu̱tök. 12 Kḕ be' e̱' muktsa̱ watè be' dör
duladula e' kue̱ki̱. E' skéie be' ttṑ wa, be' se̱r wa, be' s'dalëritsè wa, be' e̱rblṑ wa ena be'
se̱r batse'r wa ikkachṓ s'male̱pa e̱rblöke Jesús mik esepa a̱ tö we̱s se' ké se̱nuk. 13 Ka̱m
ye' dṑ e' yöki̱ be' e̱' chṓ Skëköl yëkkuö a̱ritsök s'yamipa a̱ mik a' ñì dapa'u̱ke eta̱. Ie'pa
wöbla'ú̱ iwa, ie'pa pattṓ iwa. 14 Mik Skëkëpa Jesús icha e' wökirpa ulà me'ka̱bak be' ki̱, eta̱
Skëköl ttekölpa tö iyë' be' a̱ tö ì me' Wiköl Batse'r tö be' a̱ kanebloie Skëköl a̱, e' wakaneú̱
ie' a̱ buaë, kḕ iwe'ikar. 15 Be' e̱' chṓ ttè ekkë ko̱s e' wakanéu̱k a̱s sulitane tö isa̱ù̱ tö be' kí̱
yörke buaë Cristo ttè wa. 16 We̱s be' se̱r ena we̱s s'wöbla'wè̱bö e' kkö'nú. Be' tö iwé̱ es
ke̱kraë, e' ta̱ be' ena wé̱pa tö be' ttöke e' ttsé, e'pa ko̱s tsa̱tkërdaë.

5

We̱s be' ké se̱nuk Jesús mik e̱rblökwakpa ta̱

1 Wëpa këkëpatke esepa kḕ uñar kësik wa, e' skéie ie'pa pattṓ e̱r bua' wa we̱s s'yḗwö es.
Duladulapa pattṓ we̱s s'ëlpa es. 2 Es ñies alakölpa këkëpatke, e' pattṓ we̱s s'mì es. Ñies
busipa pattṓ we̱s s'kutapa es e̱r yësyësë wa.
3 Alakölpa schṓ sia̱rëla, kḕ wa̱ yi ta̱' e̱' kkö'nuk, esepa dalöiṓ, esepa kkö'nú. 4 Erë schṓpa
wa̱ ala'r ta̱' ö uyökpa ta̱' ö wi̱'chkepa ta̱' esepa ala'r ö isibayökpa ka̱wöta̱ e̱' wöbla'u̱k
iwi̱ke̱la ö imì a̱te̱ sia̱rë e' kkö'nuk imipa tö ie'pa kköna' e' skéie. E' wër buaë Skëköl wa.
5 Alakölpa schṓ kḕ wa̱ yi ta̱' e̱' kkö'nuk, se̱rke ekörla, morke Skëköl ḕ mik, ttöke ie' ta̱ ñië
nañeë, esepa ka̱wöta̱ ki̱mè. 6 Erë alakölpa schṓpa e̱' mettsa̱ ì sulu wamblök e̱' ttsë'wo̱ie
buaë esepa tso' ttsë'ka, erë Skëköl a̱ ie'pa dör we̱s s'duulewa̱ es. Esepa kḕ ka̱wö ta̱' ki̱mè.
7 Ttè e' wà iu̱tök s'yamipa kṓ a̱s kḕ yi tö ì sulu kù̱ ie'pa ki̱ ikkatoie. 8 Es yi kḕ tö iyamipa
kkö'nè, kḕ tö iyamipa e̱kka kkö'nè bua'iewa̱, ese tö ttè mik se' e̱rblöke e' watéttsa̱. Ie' dör
suluë tkṑka̱ pë' kḕ e̱rblöta̱' Jesús mik esepa tsa̱ta̱.
9 Alakölpa schṓ ki̱ duas de dabom teryök (60) ö kí̱ ta̱, se̱newa̱bak wëm eköl ḕ ta̱, esepa ḕ
kiè shtṓ ki̱mè. 10 E' kí̱ie ta̱ ijche̱r sulitane wa̱ tö ie'pa s'ki̱meke buaë, ie'pa ala'r talao̱' buaë,
ie'pa tö ipakökwakpa datse̱ bánet esepa ki'wa̱ buaë, kḕ ie'pa tkine kanè ëse u̱k s'batse'r
male̱pa ki̱moie, ñies s'weirke esepa ki̱meke ie'pa tö, ie'pa e̱' muke íyi buaë ko̱s ese u̱k e'
wawe̱ke ie'pa tö. Alakölpa schṓ esepa kiè shtök se' ka̱wöta̱ yëkkuö ki̱ iki̱moie.
11-12 Erë alakölpa schṓ ka̱m ki̱ duas dṑ dabom teryök (60) esepa kiè kḕ shtar yëkkuö ki̱,
esepa kḕ ka̱wöta̱ ki̱mè. Ie'pa tö ichèmi Cristo a̱ tö kḕ sa' se̱rpawa̱ne, erë ie'pa e̱rkiöwé̱ne
wëpa tö, e' ta̱ ie'pa se̱rdawa̱ne. Es ie'pa ttè me' kuaë, e' kḕ dalöiëne ie'pa wa̱, e' ta̱ e' nuí̱ a̱te̱
ie'pa ki̱. E' kue̱ki̱ esepa kiè kḕ shtar yëkkuö ki̱ a̱s kḕ itkṑ ie'pa ta̱ es. 13 Ñies a' tö alakölpa
schṓ esepa ki̱mé eta̱ ie'pa bikërdaka̱ ta̱ië, michoë upakök u ët u ët biyöblök suluë, e̱' tiù̱
mir mir s'yamipa tsiriu̱k, ttè kḕ yër ta̱' ese cherami shabatshabat. 14 E' kue̱ki̱ alakölpa
schṓ ià̱ busipa, esepa a̱ ye' tö ichè tö a' se̱núwa̱ne, a' ala'r kṓka̱ne, a' wákpa u kaneú̱.
Ie'pa tö iwé̱ es eta̱ pë' kḕ wöbatsö Jesús ttè wa e'pa kḕ tö se' chepa suluë. 15 Alakölpa schṓ
we̱lepa a̱nemibakne Cristo ttè yöki̱ tso'ne Satanás ttṑ iu̱tök, e' kue̱ki̱ ye' tö ichè es.

16 Alaköl isie dör Jesús mik e̱rblökwak, e' yamipa alè dör alakölpa schố, eta̱ ie' ké ie'pa
kkö'nuk a̱s kanè e' kȅ a̱rka̱ Skëkëpa icha male̱pa ki̱. Es imale̱pa tö alakölpa schố kȅ wa̱ yi
ta̱' e̱' kkö'nuk, esepa kkö'nemi.
17 Skëkëpa Jesús icha erule erule e'pa wökirpa tö se' wëttse̱ke buaë, esepa ka̱wöta̱
dalöiè ta̱ië patuè̱ buaë. Ie'pa wé̱pa e̱' ché s'pattök s'wöbla'u̱k Skëköl ttè wa, esepa ka̱wöta̱
pasuè̱ bua'iewa̱. 18 Skëköl yëkkuö tö ichè: “Baka wë'ñe tso' kanebloie trigo wöttsoie, e'
kȅ ka̱wö ta̱' kkȍ payuèwa̱ itso' kaneblök e' dalewa a̱s ie' tö trigowö katȍ.” Ñies ichèitö:
“Kaneblökwakpa ka̱wöta̱ patuè̱.” E' kue̱ki̱ s'wökirpa pasa̱u̱k buaë se' ka̱wöta̱.
19 Yile debitu̱ s'wökirpa eköl kkatök, ese kȅ iu̱tar. Erë mik idebitu̱rak böl mañal ikkatök
ta̱ iché tö ie'pa tö isué̱, eta̱ ttè e' wà chakố tö iyëne ö kȅ iyëne. 20 S'wökirpa tö ì sulu
wamblekeia̱, kȅ é̱na ilo'yak, esepa wöuñú s'yamipa ulitane wörki̱ a̱s imale̱pa suarka̱ ta̱
ie'pa kȅ tö íyi sulu wamblȍ.
21 Ye' tö be' a̱ icheke Skëköl wörki̱ ñies Jesucristo wörki̱ ñies Skëköl biyöchökwakpa
shu̱kitule e'pa wörki̱ tö ttè ekkëpa wà iu̱tố ñikkëë s'wökirpa ulitane ta̱. Ie'pa sa̱ú̱ ñikkëë.
22 Kȅ yi marka̱ betbet s'wökirie. Mik be' tö imekeka̱, eta̱ iwà bikeitsốwa̱ buaë ke̱we. Wëm
tö ì sulu wamblé, ese méka̱bö s'wökirie e' ta̱ ie'pa tö ichèmi tö be' tso' ie' pabakök. Ñies
be' sue̱raë suluë ie'pa tö. Be' e̱' kkö'nú batse'r ì sulu ko̱s e' yöki̱.
23 Be' shu̱ dalër ñië, e' kue̱ki̱ kȅ be' kàne di' ȅ yök. Mikle ta̱ vino yố elkela kapöliie.
24 Ì sulu wambleke we̱lepa tö ese jche̱rwa̱ sulitane wa̱ bet, ka̱m ishu̱lir e' yöki̱. Erë ì sulu
skà tso' ese kȅ jche̱rwa̱ yi wa̱ dȍ aishkuö ta̱ mik ishu̱line eta̱. 25 Es ñies ì buaë we̱kesö ese
wërwa̱ bet. Erë kȅ iwëne bet, e' ta̱ iwërdaë aishkuö ta̱, kȅ iblënuk. E' kue̱ki̱ kȅ yi marka̱
betbet s'wökirie ka̱m iwà bikeìtswa̱ buaë e' yöki̱.

6

1 Wé̱pa tso' klöulewa̱ kanè mésoie, esepa a̱ ichố tö ie'pa ka̱wöta̱ iwökirpa dalöiök
e̱r bua' wa a̱s iwökirpa kȅ tö Skëköl chȍ suluë, ñies a̱s ie'pa kȅ tö ttè buaë wa se' tö
s'wöbla'we̱ke, e' chȍ suluë. 2 Ie'pa wökirpa dör Jesús mik e̱rblökwakpa, e' ta̱ ie'pa kȅ
kàne idalöse̱u̱kwa̱, ie'pa de ñì yamiie Jesús ttè wa e' kue̱ki̱. E' skéie ie'pa ké kaneblök
bua'iewa̱. E' wà dör tö iwökirpa dör ñies Jesús mik e̱rblökwakpa. Ie'pa dör ñì yamipa ñì
dalër ta̱ië. Ttè ekkë wa s'wöbla'ú̱, ichố sulitane a̱ tö iiu̱tố.

Se' e̱r me'rie inuköl ki̱, e' dör suluë

3 Ttè buaë wa se' wöblao̱' Skëkëpa Jesucristo tö, e' tö se' a̱ ikkacheke tö we̱s se̱neke
yësyësë Skëköl a̱. Ttè e' wa se' tö s'wöbla'we̱ke. Yile tso' s'wöbla'u̱k ttè kua̱'ki̱ wa, kȅ dör
we̱s ttè wa se' tö s'wöbla'we̱ke es, 4 e' ta̱ ie' e̱' ttsȍka̱ ta̱ië, erë ie' kȅ wa̱ ì jche̱r yës. Ttè kȅ wà
ta̱, ese ȅ tso' ie'pa e̱r a̱, e' kabewe̱kerakitö ñië se' tsiriwo̱ie. Wé̱pa tö ie'pa ttè iu̱teke, esepa
ukyërke s'male̱pa ta̱, ñì blabatsökelor, ñì chöke suluë ena ñì bikeitsöke suluë. 5 Ke̱kraë
iñi tsiriu̱kerak ttè kue̱ki̱. S'wöbla'u̱kwakpa ttè kua̱'ki̱ wa, esepa e̱r me'rie ì sulu ȅ ki̱. Ttè
moki̱ ese kȅ ku̱'ia̱ ie'pa wa̱. Ie'pa tö ttè kua̱'ki̱ pakeke e̱' blu'wo̱ie ȅme. 6-7 Erë ye' tö a'
a̱ ichè tö mik se' ku̱ne, eta̱ se' kȅ wa̱ ì dë'ka̱. Ñies mik se' blënewa̱, eta̱ kȅ se' wa̱ ì mìne
yës. E' kue̱ki̱ se' se̱rke yësyësë we̱s Skëköl ki̱ ikiane es ena se' ttsë'r buaë, ì tso' se' wa̱ e'
ȅ wa, e' ta̱ e' dör buaë shu̱te̱ se' a̱ inuköl ta̱ië tsa̱ta̱. 8 E' kue̱ki̱ se' wa̱ chkè ta̱' datsi' ta̱', e'
ta̱ se' ké ttsë'nuk buaë, e' dör wë' se' a̱. 9 E' skéie wé̱pa e̱' blu'wa̱kka̱ ta̱ië, esepa e̱rkirke
ì sulu wamblök ta̱ ia̱nemine ì sulu ulà a̱ we̱s dúla klörwa̱ sho̱' a̱ es. Ie'pa klöulewa̱ se̱ne
sulu a̱, eré̱ ese tö ie'pa sulu'we̱ke, erë ie'pa tö iwawe̱keia̱, bata ekkë ta̱ ie'pa yilite̱wa̱ idiki̱a̱
weinuk. 10 Inuköl dalër s'é̱na e' dör ì sulu tsa̱ki̱ë e' wì. We̱lepa tö inuköl kkecheke ta̱ië, e'
ukuömik ttè mik se' e̱rblöke e' olo'yérakitö ta̱ iweirke e̱riarke sia̱rë.

Pablo tö Timoteo bata patté

11 Erë be' dör Skëköl kanè méso buaë. Be' e̱' skṓttsa̱ ì sulu ko̱s ekkë yöki̱. E' skéie be' e̱'
chṓ se̱nuk yësyësë we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. Be' e̱rblṓ Jesús mik ke̱kraë. S'male̱pa dalëritsṓ.
Be' weirke ko̱s e' dalë'ttsṓ e̱r bua' wa. S'male̱pa sa̱ú̱ e̱r bua' wa. 12 Be' e̱rblöke Jesús tté
buaë e' mik, e' kue̱ki̱ be' e̱' tkṓwa̱ darërë ñippök ì sulu datse̱ be' ki̱ e' ta̱. Mik be' e̱rblë'
Jesús mik kuaë, eta̱ e' yë'ka̱ be' tö pë' tso' ta̱ië e' kukua. E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl tö be'
klöo̱'bak se̱nuk michoë ie' ta̱, ttè e' mik be' e̱' klö'ú̱ darërëë ke̱kraë, kè̀ arwa a̱s iwà dò̀ be'
ulà a̱. 13 Skëköl dör se̱ne mukwak e' wörki̱, ñies Cristo Jesús e̱' tsa̱tkë' ttè moki̱ wa Poncio
Pilato ska', e' wörki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö 14 ì u̱k ye' tö be' ké e' wà iu̱tṓ yësyësë a̱s kè̀ yi
tö ì sulu kù̱ be' ki̱ be' kkatoie dò̀ mik Skëkëpa Jesucristo datskene olo ta̱' ta̱ië eta̱. 15 Mik
iké̱wö de, eta̱ Skëköl tö Jesucristo patkerane kkachè sulitane a̱.
Skëköl ki̱karkeka̱ ta̱ië,
e' eköl è̀ dör íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' dör blu'pa ko̱s e'pa Blú
ena skëkölpa ko̱s e'pa Këköl.
16 ¡Ie' eköl è̀ kè̀ duöta̱'wa̱!
Ie' se̱rke ie' olo ta̱' ta̱ië e' shu̱a̱,
kè̀ yi döpawa̱ e' ska'.
Kè̀ yi wa̱ ie' su̱ule iwöbla wa,
ñies kè̀ yi a̱ ie' su̱nukwa̱.
¡Ie' è̀ ka̱wöta̱ ki̱kèka̱ ke̱kraë!
¡Ie' è̀ diché ta̱' ta̱ië ke̱kraë! ¡Es e' idir!
17 A Timoteo, inuköl blúpa a̱ ichṓ tö ie'pa kè̀ kàne e̱' ttsökka̱ ta̱ië. Inuköl e̱rta̱'wa,
chöta̱'wa e' kue̱ki̱ ichṓ ie'pa a̱ tö ie'pa kè̀ kàne e̱' mau̱kka̱ inuköl mik. E' skéie ie'pa a̱
ichṓ tö a' e̱' maú̱ka̱ Skëköl è̀ mik. Ie' tö se' a̱ íyi buaë meke ta̱ië se̱noie, se' ttsë'wo̱ie buaë.
18 Ichṓ ie'pa a̱ tö ì buaë ú̱ ta̱ië s'ki̱moie. A' kè̀ kàne kkë'blök. S'ki̱mú a' inuköl wa e̱r bua'
wa. 19 Ie'pa tö iwé̱ es, e' ta̱ iské merane buaë Skëköl tö ie'pa a̱ aishkuö ta̱. Es se̱ne chökle
e' döraë ie'pa ulà a̱.

Pablo e̱' chéa̱t

20 A Timoteo, Skëköl tté buaë mène be' ulà a̱, e' wakaneú̱ e̱r moki̱ wa. Ka̱pakè kè̀ wà
ta̱', kè̀ dör Skëköl dalöioie, ese ko̱s yöki̱ be' e̱' skṓttsa̱. Ie'pa wákpa tö iché tö e' dör ttè
moki̱ë. Ie̱' chörak tö ie'pa wa̱ íyi jche̱r ta̱ië, erë e' dör ka̱che. 21 Se' we̱lepa tö iché tö ttè
ese sini'kué̱rakitö ta̱ ttè mik se' e̱rblöke e' olo'yérakitö. E' kue̱ki̱ be' e̱' skṓttsa̱ bánet ttè
ese ko̱s yöki̱.

A̱s Skëköl e̱r buaë chò̀ a' ulitane a̱.

Yëkkuö skà kit Pablo tö Timoteo a̱, i' ta̱ ide böt
2 Timoteo

Pablo bak wötëulewa̱ Roma s'wöto wé a̱, e' yënettsa̱ duas dabom teryök ena teryök kí̱ böt Jesús kune'bak e' ukuöki̱ (60-62 DC) e' ulatök. E' ukuöki̱ ta̱ ie' skà minea̱ Jesús tté buaë pakök i' ta̱ ide tkëtökicha. E' ké̱wö ska' ie' tö yëkkuö tsá̱ kit Timoteo a̱ ena Tito a̱. E' ukuöki̱ ta̱ wëm kiè Nero e' yöne Roma blúie eta̱ Pablo skà wötënewa̱ne s'wöto wé a̱. Mik ie' tso' wötëule e' dalewa ie' tö yëkkuö i' kit Timoteo a̱. I' ëtökicha Pablo wötënewa̱ kua̱'ki̱. Ke̱we ie' bak wötëule iwák u a̱. I' ëtökicha ie' wötënewa̱ ká̱ suluë ena se̱se̱ë ese a̱. Ñies ie' monewa̱ tabechka kicha wa. Ie' wa̱ ijche̱r tö e' dör ie' kanè bata, e' kue̱ki̱ yëkkuö i' kit ie' tö Timoteo a̱. I' es ie' tö ikit. Et: Pablo ittsë' tö ie' a̱te̱ ekörla e' kue̱ki̱ ie' siá̱newa̱. Wëpa kiè Figelo ena Hermógenes dör ie' wapiepa e'pa tö ie' méa̱t. Ñies wëm kiè Demas e' ena imale̱pa skà tö ie' méa̱t. E' kue̱ki̱ ie' ki̱ ikiane tö Timoteo bitu̱ bet ie' ki̱muk.

Böt: Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikeke sia̱rë Roma blú ñe' tö, e' ki̱ Pablo tkirke ta̱ië. E' kue̱ki̱ ie' tö Timoteo patté ta̱ië tö ie' ka̱wöta̱ e̱' tkökwa̱ darërë Jesús ttè a̱. Ñies ie' tö Timoteo a̱ ichè tö ie' ka̱wöta̱ Jesús tté buaë e' kí̱ wa s'wöbla'u̱k. E' kí̱ieta̱ ie' tö Timoteo a̱ ichè tö ie' ka̱wöta̱ e̱' chöktke weinuk Jesús tté buaë kue̱ki̱.

Yëkkuö i' tö se' a̱ ikkachè tö we̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Jesús a̱. Ñies se' a̱ ichèitö tö se' ka̱wöta̱ e̱' chök weinuk Jesús mik e̱rblè kue̱ki̱. We̱lepa tö ibikeitsè tö i' dör yëkkuö bata kit Pablo tö e'.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye' dör Cristo Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ie' kablé
se̱ne michoë muk wé̱pa batsulewa̱ Cristo Jesús mik esepa a̱, e' tté pakök ye' patkë'itö. 2 A
Timoteo, ye' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱. Be' dalër ta̱ië ye' é̱na we̱s ye' wák alà es. Skëköl
dör S'yé̱ ena Skëkëpa Cristo Jesús, a̱s e'pa e̱r buaë chò̱ be' a̱ ena be' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa ñies
se̱ne bè̱rë mù be' a̱.

Pablo wëstela ché Skëköl a̱ Timoteo dalërmik

3 Skëköl dalöieke ye' tö e̱rbikè maneneë wa we̱s ye' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë idalöiök es.
Ke̱kraë mik ye' ttöke ie' ta̱ ñië nañeë, eta̱ ye' e̱r a̱rke be' ska' ta̱ wëstela chekeyö be'
dalërmik. 4 Mik ye' minea̱, eta̱ be' i̱i̱' sia̱rë. Mik e' a̱newa̱ ye' é̱na, eta̱ ttsëskua ye' mú
be' suè̱ne a̱s ye' ttsë'rne buaë. 5 Ñies ye' é̱na ia̱ne tö be' e̱rblöke Jesús mik e̱r moki̱ wa.
Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö be' e̱rblöke Skëköl mik we̱s be' wi̱'kela Loida ena be' mì Eunice e'pa
e̱rblë' imik ke̱we be' yöki̱ es.

Kè̱ be' jaënuk Jesús tté buaë pakök

6 E' kue̱ki̱ ì me' Skëköl tö be' a̱ kanebloie ie' a̱ mik ye' ulà me'ka̱ be' ki̱ eta̱, e' kè̱ olo'yar,
e' kí̱ wakaneú̱ bua'iewa̱. 7 Skëköl kè̱ wa̱ se' a̱ iWiköl mène a̱s se' suar. E' skéie iWiköl tö
se' a̱ diché mé se̱noie yësyësë ie' a̱, ñì dalëritsoie, ñies e̱rbikoie buaë yësyësë. E' kue̱ki̱ be'
kanebló̱ Skëköl a̱ kè̱ suarta̱'. 8 Kè̱ be' jaënuk Skëkëpa Jesús tté buaë pakök. Ñies ye' tso'
wötëule Jesús tté pakè kue̱ki̱, e' kè̱ ki̱ be' jaënuk. E' skéie ye' tö be' a̱ ichè tö be' e̱' chó̱ se'
weirke Jesús ttè kue̱ki̱ e' dalë'ttsök ye' ta̱ Skëköl diché wa.
9 Skëköl wák tö se' tsa̱tkë'ttsa̱
ñies ie' tö se' klöo̱' se̱nuk batse'r ie' a̱.
E' kè̱ dör tö se' tö ì buaë wé̱ ie' a̱ e' skéie.
E' dör tö ie' wák tö ibikeitsé es ta̱ iwawé̱itö,
ie' e̱r buaë chè se' a̱, e' kue̱ki̱.
Ka̱m ká̱ i' yör e' yöki̱ ie' tö ibikeits
tö ie' e̱r buaë chöraë se' a̱ Cristo Jesús batamik.
10 Cristo Jesús dör S'tsa̱tkökwak e' dë'rö ká̱ i' a̱
se' a̱ ikkachök tö Skëköl e̱r buaë ché se' a̱.

Ie' kötе̱wa̱ shke̱neka̱ne, e' wa ie' tö iwà kkaché
tö ie' e̱' aléka̱ duèwa̱ ki̱.
Ie' tté buaë e' tö se' a̱ ikkacheke
tö se' kȅ duȍpawa̱ da'a̱,
e' skéie se̱ne michoë döraë se' ulà a̱
ie' tté buaë e' batamik.

11 Ttè buaë e' wà pakök ena s'wöbla'u̱k iwa Skëköl tö ye' klöo̱' Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa
ekölie. 12 E' kue̱ki̱ erȅ ye' weirke, erë ye' kȅ jaëne e' ki̱. Yi mik ye' e̱rblöke, e' mik ye' bàtse̱
buaë, e' dör Jesús. Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö kanè me' Skëköl tö ye' a̱ e' kkö'neraë ie' wák tö
dȍ mik Skëkëpa Jesús datskene eta̱. E' kue̱ki̱ ye' kȅ jaëne weinuk ie' dalërmik.
13 Ttè yësyësë wa ye' tö be' wöblao̱' e' wà iu̱tő. Be' e̱' tkőwa̱ darërëë e̱rblök Jesús ȅ mik.
Ñies s'male̱pa dalëritső Cristo Jesús batamik. 14 Ttè moki̱ë mène be' a̱, e' wà kkö'nú buaë
Wiköl Batse'r tso' se' a̱ e' wa a̱s kȅ yi tö imane'ȕttsa̱.
15 Be' wa̱ ijche̱r buaë tö s'yamipa se̱rke Asia, e'pa se̱raa̱ iekkë ta̱ ye' watë'ttsa̱, e'pa böl
kiè Figelo ena Hermógenes. 16 Erë Onesíforo kȅ jaëne ye' tso' wötëule e' ki̱. Ke̱kraë ie'
tso' ye' e̱r pablök. A̱s Skëkëpa Jesús tö ie' ena iyamipa sa̱ȕ e̱r sia̱rë wa. 17 Mik ie' de íe̱
Roma, eta̱ ie' tö ye' yulé poë ta̱ ye' wakue̱itö. 18 Skëkëpa Jesús datskene, mik e' ke̱wö de
eta̱ a̱s ie' tö Onesíforo sa̱ȕ e̱r sia̱rë wa. Be' wa̱ ijche̱r buaë tö we̱kkë ie' tö se' ki̱me' Éfeso.

2

Be' weirke Jesús ttè kue̱ki̱ e' dalë'ttső

1 A Timoteo, be' dör ye' alàie, Skëköl e̱r buaë chȍ se' a̱ Cristo Jesús batamik, e' mik be'
e̱' diché iő. 2 Wëpa ttȍ moki̱ë dirmi buaë s'wöbla'u̱k esepa yulő ta̱ ì yë'yö s'yamipa tai̱ë e'
kukua, ttsë' be' tö ese wa ie'pa wöbla'ú̱ a̱s ie'pa tö s'male̱pa wöbla'ȕ̱ iwa.
3 Se' weirke Cristo Jesús ttè kue̱ki̱, ese dalë'ttső darërëë we̱s ñippökwak buaë tö iweirke
ko̱s e' dalë'ttseke es. 4 Mik ñippökwakpa tso' ikanè a̱, eta̱ ie'pa kȅ ku̱' e̱' tiu̱k ì kua̱'ki̱ a̱ a̱s
iwër buaë iwökir wa. 5 Es ñies wé̱pa inuke̱ esepa ka̱wöta̱ itté iu̱tök buaë. Kȅ iwa̱ iu̱tëne, e'
ta̱ kȅ e̱' alȍpaka̱. 6 Wé̱pa kaneblöke darërë íyi kuatkök, esepa ulà a̱ iyiwö tsá̱ döraë ke̱we.
7 Ì cheke ye' tö be' a̱ ttè i' wa, e' wà bikeitső buaë ta̱ Skëkëpa Jesús tö be' ki̱meraë a̱s be'
é̱na iwà ko̱s a̱r buaë.
8 Be' tö Jesucristo bikeitső me'rie. Ie' dör se' blú bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè David e' aleri. Cristo
kötе̱wa̱ shke̱neka̱ne, e' tté buaë pakeke ye' tö. 9 Ttè buaë e' kue̱ki̱ ye' weirke sia̱rë. Ye' tso'
wötëulewa̱ moulewa̱ s'wöto wé a̱ we̱s pë' sulusipa es. Erë Skëköl ttè e' kȅ ku̱' wötëulewa̱.
10 E' kue̱ki̱ ye' tö ì ko̱s dalë'ttseke wé̱pa shu̱kitbak Skëköl tö esepa ki̱moie a̱s ie'pa tsa̱tkër
ena olo yöbië dȍ ie'pa ulà a̱ Cristo Jesús batamik.
11 Ttè i' dör yësyësë:

Se' bàtse̱wa̱ Cristo kötе̱wa̱, e' ta̱ ñita̱,
e' ta̱ se' se̱r michoë ie' ta̱ ñita̱.
12 Se' weirke Cristo dalërmik, e' dalë'ttsésö,
e' ta̱ ñies se' döraë s'wökirpaie ie' ta̱ ñita̱.
Se' tö iché s'male̱pa a̱ tö se' kȅ dör Cristo icha,
e' ta̱ ñies ie' tö icheraë aishkuö ta̱ tö se' kȅ dör ie' icha.
13 Ie' wák kȅ a̱ e̱' watënuk,
e' kue̱ki̱ erȅ se' tö ie' watèmittsa̱,
erë ie' kȅ tö se' watepattsa̱.

Be' kaneblő a̱s be' wër buaë Skëköl wa

14 Be' tö ttè ekkëpa chő ie'pa a̱ a̱s ie'pa e̱r a̱rne iska' ke̱kraë. Ie'pa pattő Skëköl wörki̱
tö a' kȅ kàne ñì wötkök ñië ttè ëse ki̱. E' kȅ dör ìie bua'. E' tö wé̱pa tso' ittsök esepa

sulu'wekewa. 15 Be' e' chố kaneblök Skëköl a buaë as ie' wa be' wër buaë. S'wöbla'ú
yësyësë ttè mokië e' wa, kȅ shiliwar shilitshilit as be' kȅ jaërka be' kanè ki. 16 Kapakè
kȅ dör Skëköl dalöioie, kȅ wà ta', ttè ese kos yöki be' e' skốttsa. Ttè ese tö se' wëttsȅmi
ì sulu ȅ a, kȅ tö Skëköl ttè iutèia. 17 Ttè ese tö s'sulu'wȅwami wes smewö tö s'katè es.
Wëpa böl kiè Himeneo ena Fileto e'pa s'wöbla'weke kache tté wa. 18 Ie'pa tö ttè moki
watéttsa. Ie'pa tö s'wöbla'weke kache tté wa. Ie'pa tö icheke tö mik se' wöskuée, eta e'
dör wes se' wiköl du'wa shkenekanetke Skëköl a es. E' kueki mik se' duowa, eta se' nu
kȅ shkerpakane aishkuö ta. Ttè e' wa ie'pa tso' welepa er sulu'uk ta kȅ ierblöiarak Jesús
mik. 19 Ie'pa tö s'wöbla'weke kache tté wa, erë Skëköl ttè dör moki e' kȅ manerta', e' kȅ
wötirta' wes ák blubluë kȅ wötirta' es. Itso' kitule Skëköl yëkkuö ki, e' tö ichè: "Wépa
dör Skëköl icha, esepa suule ie' wa buaë." Ñies e' tö ichè: "Wépa iché tö ie'pa dör Skëköl
icha, esepa kawöta ì sulu kos wamblekerakitö e' olo'yök."
20 Inuköl blu' u a tka' tso' daklilië welepa yöule orochka wa, inukölchka wa, ese dör
tka' bua'bua ikawö tkö'uke buaë ese tkéie. Ñies u e' a tka' ëse tso' yöule skauchka wa,
ñies kal yöule tka'ie ese dör tka' ëse. 21 Es se' dör. Se' e' kkö'nuke ì sulu ñe' yöki, e' ta se'
dȍmi wes tka' bua'bua maneneë es, batse'oule, dör buaë se' Blú a íyi ulitaneie tso'tke ì
kos buaë ese woie ie' a.
22 Ì sulu wamblak duladulapa éna, ese kos yöki be' tkốshkar. E' skéie be' e' chố senuk
yësyësë. Be' kí erblố Jesús mik. S'malepa dalëritsố. Ñies be' senú bȅrë sulitane ta. E'
kos yulố s'malepa tö Skëkëpa chakè er maneneë wa esepa kos ta ñita. 23 Ttè kȅ wà ta',
ese kabewekerakitö, e' kȅ iutar be' tö. Be' wa ijcher buaë tö ttè ese tö sulu se' ké ñippök.
24 Skëkëpa Jesús kanè méso kȅ kawöta e' tiuk ñippè a. E' skéie ese ké senuk bȅrë sulitane
ta. Ese a s'wöblarmi buaë Skëköl ttè wa, sulitane dalë'ttsekeitö er bua' wa. 25 Wépa kȅ éna
ttè moki iutak, esepa kawöta shulèitö er bua' wa, isalema wekkë alè ta ie'pa er mane'umi
Skëköl a ta iyörmine ttè moki wa. 26 Ie'pa er mane'wéne, e' ta es ȅme ie'pa tkömishkar
bế ulà a. Ie' wa ie'pa tso' klöulewa wes dúla klöulewa sho' a es as ie'pa e' wamblȍ wes ie'
ki ikiane es.

3

Mik ká i' erkewa, eta s'ditsö e' wamblöraë suluë

1 Be' kawöta wa ijchenuk tö mik ká i' erkewatke, eta kawö suluë datse taië s'ki. 2 Pë'
wák ȅ e' dalëritsöraë. Ie'pa er murawa inuköl ki. Ie'pa e' ttsöraka taië, kȅ tkirpa yi
skà ki. Ie'pa ñì chöraë suluë. Iyế ena imì, e'pa ttȍ kȅ iuteparakitö. Ie'pa er suluë, kȅ
wëstela chepa yi a. Ie'pa kȅ tö Skëköl dalöiepa. 3 Kȅ er ttsë'rpa buaë yi ki, kȅ er buarpane
yi ki. Ie'pa biyöblöraë taië. Ì sulu datse ie'pa er a, ese wà wambleraë ie'pa tö. Ie'pa
tö s'we'ikeraë siarë. Ì buaë kos sueraë suluë ie'pa tö. 4 Íyi sulu wambleraë akirie, íyi
wambleraë kȅ ulé klöule. Ie'pa e' ttsöraka taië shuteë. Skëköl kȅ dalëritsepaitö, e' skéie
ì tso' ká i' a s'ttsë'weke buaë, ese ȅ wa ie'pa wöbatsöraë taië. 5 Ie'pa e' ȍ tö mokië Skëköl
dalöiekerakitö, erë wes ie' wamblörak e' wa iwënewa tö e' dör kache.
Esepa yöki be' e' kkö'nú. 6 Wëpa esepa welepa micho u ët u ët ta iwachekerakitö tö
itso' s'pattök, erë e' dör kache. Ie'pa tso' alakölpa kitër tottola esepa dakiñuk. Alakölpa
esepa tso' klöulewa ì sulu wamblekerakitö ese ulà a. Ì sulu wa ie'pa wöbatsö, ese tö ie'pa
erkiöweke taië. 7 Ie'pa e' yuak ttè kua'ki wa mirmir kekraë, erë Skëköl ttè moki kȅ ska'
ie'pa er dë'. 8 Ie'pa esepa tö Skëköl ttè moki cheke suluë wes ká iaiaë Janes ena Jambrés
tö Moisés yë' suluë Skëköl ttè kueki es. Ie'pa kȅ a kabikeitsia buaë. Ie'pa kȅ erblöku'ia
mokië Jesús mik. 9 Erë ì wambleke ie'pa tö, ese wà kȅ ki ká dȍpa taië. Bet ta sulitane wa
ijcherdawa tö ie'pa ttè e' kȅ wà ta' wes ibak ká iaiaë Janes ena Jambrés e'pa ta es.

Pablo tö Timoteo bata patté

10 Erë ttè wa ye' s'wöbla'we̱ke e' jche̱r buaë be' wa̱. Ñies we̱s ye' se̱r, ì kiane ye' ki̱, we̱s
ye' e̱rblö̀ Jesús mik, we̱s ye' tö s'dalë'ttseke e̱r bua' wa, we̱s ye' tö s'dalëritseke, we̱s ye'
weine e' ko̱s dalë'ttsë'yö, e' ko̱s jche̱r buaë be' wa̱. 11 We̱s ye' yë'bak suluë pë' tö, we̱s ie'pa
tö ye' we'ik sia̱rë Antioquía ena Iconio ena Listra, e' ko̱s su̱ule buaë be' wa̱. Ye' weinebak
tai̱ë sia̱rë erë Skëkëpa Jesús tö ye' tsa̱tkë' e' ko̱s yöki̱. 12 Ttè i' dör moki̱: yi se̱nak yësyësë
we̱s Cristo Jesús ki̱ ikiane es, esepa ko̱s weirdaë sia̱rë ie' ttè ki̱. 13 Erë pë' sulusipa ena
s'ki̱tö'u̱kwakpa esepa kí̱ e̱' wamblöraë suluë shu̱te̱, s'ki̱tö'u̱k ena e̱' ki̱tö'u̱k.

14 Erë be' e̱' tkö́wa̱ darërëë ke̱kraë ttè wa be' wöblao̱ne e' a̱. Ttè e' dör moki̱ e' jche̱r
yësyësë be' wa̱. Wé̱pa tö be' wöblao̱' iwa e'pa su̱ule bua' be' wa̱, e' kue̱ki̱ be' e̱' tkö́wa̱ia̱
ke̱kraë. 15 Es ñies, mik be' ià̱ alala, eta̱ Skëköl yëkkuö batse'r e' su̱ule be' wa̱, e' a̱ be'
talane. Ttè e' tö be' a̱ ikkachèmi tö Skëköl tö se' tsa̱tkèmi se' e̱rblé Cristo Jesús mik e'
batamik. 16 Skëköl yëkkuö ko̱s, e' kitule yësyësë we̱s ie' wák tö ibikeits es. E' dör buaë se'
a̱ s'wöbla'wo̱ie, s'wöuñoie, s'shu̱loie, ñies ikkachoie se' a̱ we̱s se̱neke yësyësë 17 a̱s wé̱pa
dör Skëköl icha, esepa yör buaë da'a̱ie tso'tke ì buaë ko̱s ese u̱k.

4

1 Cristo Jesús datskene s'blúie ká̱ i' a̱ olo ta̱' tai̱ë s'blërulunebak ko̱s ena s'tso' ttsë'ka
ko̱s esepa shu̱lök. Ie' wöa̱ ena Skëköl wöa̱, ye' tö be' a̱ ichè tö be' ké 2 ie' tté buaë pakök
kröröë, be' é̱na ipakak ö be' kë̀ é̱na ipakak, erë ipakö́ ke̱kraë. S'shu̱lö́, s'uñú, s'pattö́,
s'wöbla'ú̱ e̱naë e̱r bua' wa. 3 Ka̱wö datse̱ eta̱ pë' kë̀ tö Jesús tté moki̱ e' ttsepaia̱. E' skéie
s'wöbla'u̱kwakpa yuleke ie'pa tö tai̱ë ie'pa wöbla'wo̱ie ttè wé̱se ttsak ie'pa é̱na ese ë̀ wa.
4 Ttè moki̱ë e' waterattsa̱rakitö ta̱ ka̱pakè ëse ko̱s ese klö'we̱rarakitö. 5 Erë be' e̱' tkö́wa̱
darërëë. Be' e̱rbikö́ buaë yësyësë. Ko̱s be' weirke e' dalë'ttsö́ buaë. Jesús tté buaë pakö́.
Kanè ko̱s me'a̱t Skëköl tö be' a̱, e' wakaneú̱ e̱r bua' wa.

6 Ye' duökewa̱, e' ké̱wö dökewa̱tke. Ye' a̱ ta̱ e' dör we̱s íyi mekesö Skëköl a̱ idalöioie
es. 7 Ye' e̱' tkéwa̱ darërëë kanè me' Skëköl tö ye' a̱ e' a̱, e' wawé̱yö buaë, ye' e̱' batseitsé
iwawo̱ie ke̱kraë. 8 E' kue̱ki̱ se̱ne yësyësë ské, e' tso' blëule ye' a̱. Mik iké̱wö de, eta̱ imeraë
ye' a̱ Skëkëpa Jesús dör s'shu̱lökwak yësyësë e' tö. Kë̀ dör ye' ë̀ a̱, ñies e' dör wé̱pa é̱na ie'
dalër tai̱ë ena itso'rak ie' datskene olo ta̱' tai̱ë e' panuk esepa ko̱s a̱.

Pablo ttè bata ché Timoteo a̱

9-11 Demas tö ye' mé̱a̱t, ì tso' ká̱ i' ki̱ e' dalërmik ta̱ imí̱a Tesalónica. Ñies Crescente mí̱a
Galacia ena Tito mí̱a Dalmacia. Lucas ë̀ a̱te̱ ye' ta̱. E' kue̱ki̱ be' shkö́ bet ye' weblök, kë̀
be' e̱' wöklö'u̱k ì wa. Marcos yulö́ ta̱ ikiö́bitu̱ e̱' ta̱. Ye' ki̱ ie' kiane e̱' ki̱muk ye' kanè wa.
12 Tíquico patkémiyö Éfeso. 13 Be' we'ikèyö, mik be' datse̱, eta̱ ye' paio ki̱kkuö me'a̱työ
Tróade Carpo u a̱, e' tsú̱bitu̱ ña. Ñies ye' yëkkuö me'a̱t tseë, e' shu̱a̱ we̱le tso', e' dör
iyiwak kkuölit yöule yëkkuöie, ese ko̱s kiane ye' ki̱, ttè bua'iewa̱ tso' kitule iki̱ e' kue̱ki̱, e'
ko̱s tsú̱bitu̱ ña.

14 Alejandro dör íyi yuökwak tabechka wa, e' e̱' wamblé suluë ye' ta̱. Skëkëpa Jesús tö
ie' patue̱raë we̱s ie' e̱' wamblé es. 15 Ttè buaë pakekesö e' ché ie' tö suluë. E' kue̱ki̱ be' e̱'
kkö'nú ie' yöki̱ ñies.

16 Ye' tsá̱ mine shu̱lè s'wökirpa ska' eta̱ kë̀ yi dë' ye' ki̱muk. Sulitane tö ye' mé̱a̱t ekörla.
Skëköl mú kë̀ tö ie'pa we'ikè e' ki̱. 17 Erë Skëkëpa Jesús tö ye' ki̱mé, ie' tö ye' a̱ idiché mé
a̱s ye' tö S'tsa̱tkökwak tté pakö̀ sulitane tso' ee̱, kë̀ dör judiowak, e'pa kukua. Es Skëkëpa
Jesús tö ye' tsa̱tkée ye' bolökpa é̱na ye' ttakwa̱ e'pa ulà a̱. 18 Ñies ie' tö ye' yerattsa̱ ì
sulu ko̱s e' ulà a̱. Ie' tö ye' tse̱rami ká̱ jaì a̱ wé̱ ie' tkër s'blúie ee̱, es ye' tsa̱tkeraëitö. ¡Ie'
ki̱kökа̱sö tai̱ë ke̱kraë! Es e' idir.

Pablo e̱' ché̱a̱t

19 Prisca ena Áquila ena Onesíforo yamipa, e'pa shke̱'ú̱ ña. 20 Erasto e̱' tsé̱a̱t Corinto.
Trófimo kirirke, e' me'a̱työ Mileto. 21 Be' mú bitu̱ ka̱m tskiridiö döwa̱ e' yöki̱. Eubolo,
Pudente, Lino, Claudia ena s'yamipa ko̱s tso' í̱e̱rö e'pa tö be' shke̱'wé̱mi.

22 A̱s Skëkëpa Jesucristo tso'ie be' ta̱. A̱s Skëköl e̱r buaë chö̀ a' ulitane a̱ tai̱ë.

Yëkkuö kit Pablo tö Tito a̱
Tito

Mik Pablo bak klöulewa̱ Roma e' yënettsa̱, eta̱ yëkkuö i' kititö Tito a̱ duas dabom teryök ki̱ mañal ena teryök ki̱ ske̱l Jesús kune'bak e' ukuöki̱ (63-65 DC) e' ulatök. S'wa̱ ijche̱r tö Tito e̱rblë' Jesús mik Pablo ttö̀ wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' kaneblé Pablo ena Timoteo e'pa ta̱ ñita̱. Mik Pablo tsá̱ bak klöulewa̱ e' yënettsa̱ eta̱ ie' kaneblé Tito ta̱ ká̱nane blubluë tso' dayë kiè Mediterráneo e' a̱ e' et kiè Creta ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ Pablo minea̱ bánet ta̱ ie' tö Tito méa̱t e̱' skéie. Pablo ena Tito bak se̱nuk e' ké̱wö ska' ta̱ Creta wakpa bak se̱nuk suluë. E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit Tito a̱ ipattoie tö se' wé̱se ka̱wöta̱ shu̱shtè Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpaie ena iki̱mukwakpaie.

Ñies Pablo tö ie' patté tö we̱s ie' tö wé̱pa kë̀ ki̱ Jesús tté buaë kiane, esepa wöklö'wè̱mi. E' kí̱ie ta̱ Pablo tö ie' a̱ ichè tö s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa esepa döraë s'ki̱tö'u̱k.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ye' dör Skëköl kanè méso. Ñies ye' dör Jesucristo ttekölpa tsá̱ e'pa eköl.
Ie' tö ye' patkë' wé̱pa shu̱kitbakitö, esepa ki̱muk a̱s ikí e̱rblö̀rak bua'ie ie' mik ena siwa̱'
moki̱ e' kí̱ wà a̱r buaë ie'pa é̱na. 2 Es ie'pa se̱r michoë aishkuö ta̱ Skëköl ta̱, e' wà paneke
ie'pa tö krörö̈ë. Skëköl kë̀ ka̱chö̀ ta̱'. Ka̱m ká̱ i' yör e' yöki̱ ie' kablë' se̱ne michoë muk se'
a̱. 3 Mik ké̱wö me'bakitö e' de, eta̱ ie' tö Jesucristo tté buaë e' wà kkaché sulitane a̱. Ttè
e' wà pakök ye' ka' Skëköl dör S'tsa̱tkökwak e' tö. 4 A Tito, ye' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱.
Ttè mik se' böl e̱rblöke e' wa be' dör we̱s ye' alà chő̱k es. Skëköl dör S'yế ena Jesucristo
dör S'tsa̱tkökwak, a̱s e'pa e̱r buaë chö̀ ena se̱ne bè̀rë mù be' a̱.

We̱s Skëkëpa Jesús ichapa wökirpa ké se̱nuk

5 Ye' tö be' méa̱t Creta, kanè kianeia̱ wè̱, e' e̱ukwa. Ñies ye' tö be' méa̱t ee̱ a̱s be' tö wëpa
tkö̀ka̱ Skëkëpa icha wökirpaie wé̱ itso'rak erule erule ee̱ Creta ko̱s a̱ we̱s ye' tö be' a̱ iyë' es.
6 Wëpa se̱rke yësyësë, kè̀ yi tö ì sulu kue̱pa ie'pa ki̱ ikkatoie, esepa yulő̱. Esepa ké alaköl
tsu̱kwa̱ eköl è̱, e' dalöiök tai̱ë. Esepa ala'r ko̱s ké e̱rblök Jesús mik buaë, kè̀ kkatënuk ì ki̱.
Esepa ala'r ké ie'pa ttö̀ dalöiök buaë. Wëpa esepa tkő̱ka̱ be' tö Skëkëpa Jesús icha erule
erule wökirpaie. 7 Skëkëpa icha erule erule e'pa wökirpa dör we̱s Skëköl kanè kue̱blupa
es. E' kue̱ki̱ esepa ké se̱nuk yësyësë, kè̀ yi tö ì sulu kue̱pa ie'pa ki̱ ikkatoie. Esepa kè̀ e̱' ttsö̀
tö ie'pa è̱ wa̱ íyi jche̱r tai̱ë sulitane tsa̱ta̱. Esepa kè̀ dör kësikie, kè̀ e̱' ttöta̱'ka̱ blo' wa. Esepa
kè̀ kàne ñippök yi ta̱. Esepa kè̀ kàne inuköl klö'u̱k ka̱che wa s'ki̱tö'wè̱ wa. 8 E' skéie ie'pa
ké s'yamipa datse̱ ie'pa pakök, esepa kiökwa̱ e̱r bua' wa. Esepa ttsë'r buaë ì buaë ko̱s e'
u̱k. Esepa ké e̱rbikök buaë, se̱nuk yësyësë ena batse'r ena e̱' kkö'nuk. 9 Jesús ttè yësyësë
wa ie'pa wöblao̱ule, e' a̱ ie'pa ké e̱' tkökwa̱ darërë, kè̀ kàne ilo'yök. Es esepa tö s'male̱pa
ki̱mèmi Jesús ttè moki̱ wa. Ñies wé̱pa tö ttè moki̱ cheke suluë, esepa a̱ ikkayërmi tö we̱s
ie'pa tö ibikeitseke, e' dör suluë.

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

10 Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Creta e'pa shu̱a̱ tai̱ë s'tso' kè̀ é̱na Jesús ttè moki̱ e'
iu̱tak. Ie'pa esepa kibiiepa dör judiowak tö s'wöbla'we̱ke tö Jesús mik e̱rblökwakpa
ka̱wöta̱ se̱nuk we̱s judiowak se̱r es. Ttè pakeke ie'pa tö, e' kè̀ wà ta̱'. Ie'pa tö s'ki̱tö'we̱ke.
11 Ie'pa mir u ët u ët s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, es ie'pa tö u wákpa we̱lepa tso', e' ko̱s wöa̱
ka̱chöwe̱kewa ka̱che tté wa. Ie'pa tö s'wöbla'we̱ke es inuköl è̱ klö'wo̱ie. E' kue̱ki̱ ie'pa
esepa ka̱wöta̱ wöklö'wè̱.
12 Ká̱ ia̱ia̱ë wëm bak eköl Creta e' wa̱ íyi jche̱r tai̱ë, ie' tö iwakpa yë' i' es: “Creta wakpa
ka̱chö̀ tai̱ë ke̱kraë. Ie'pa dör we̱s iyiwak kañiru es, ie'pa bikër tai̱ë, chkö̀ tai̱ë.” 13 Ì yë' ie'

tö, e' yëne, e' kue̱ki̱ ie'pa uñú darërëë a̱s ie'pa tö ttè mik se' e̱rblöke e' iu̱tö̀ yësyësë. [14] Es
ie'pa tö judiowak tö ka̱che ttè pakeke kë̀ wà ta̱', ese kë̀ iu̱tepaia̱. Es ñies wé̱pa tö ttè moki̱ë̱
e' watéttsa̱, esepa ttè dalöiëno kë̀ dalöiepaia̱ ie'pa tö. [15] Wé̱pa e̱r maneneë, esepa a̱ ì ko̱s
dör maneneë. Erë wé̱pa e̱r suluë, kë̀ e̱rblö̀ Jesús mik, esepa a̱ kë̀ ì dör maneneë. Ie'pa e̱r
ena ie'pa e̱rbikè dör suluë. [16] Ie'pa e̱' chö̀ tö ie'pa bàtse̱ buaë Skëköl mik, erë we̱s ise̱rdak
sulu, e' wa iwënewa̱ tö e' dör ka̱che. Ie'pa dör suluë ichṓk, kë̀ tö Skëköl ttö̀ dalöierak, kë̀
ia̱rak ì buaë o̱r yës.

2

We̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl a̱

[1] Erë be' ké s'wöbla'u̱k ke̱kraë Jesucristo ttè moki̱ wa. [2] Wëpa këkëpatke, esepa wöbla'ú̱
tö ie'pa ké e̱' kkö'nuk se̱ne sulu yöki̱. Ie'pa ké se̱nuk buaë yësyësë a̱s sulitane tö idalöiö̀.
Ie'pa ké e̱rbikök buaë yësyësë. Ie'pa ké e̱' tkökwa̱ darërëë ttè mik se' e̱rblöke e' a̱. Ie'pa
ké s'dalëritsök moki̱ë̱ ena ì ko̱s dalë'ttsök e̱r bua' wa. [3] Es ñies tayëpa këkëpatke, esepa
wöbla'ú̱ se̱nuk Skëköl dalöiè a̱. Ie'pa kë̀ kàne blo' kukueblökwa̱. Ie'pa kë̀ kàne biyöblök.
E' skéie ie'pa ké s'wöbla'u̱k se̱nuk buaë. [4] Ie'pa ké tayëpa wöbla'u̱k tö ika̱wöta̱ imaso ena
ila'rla e'pa dalëritsök buaë. [5] Ie'pa ké e̱rbikök yësyësë. Ie'pa ké se̱nuk kë̀ trërta̱'. Ie'pa ké
iu kanéu̱k buaë. Ñies ie'pa ké iwëm dalöiök buaë a̱s kë̀ yi tö Skëköl ttè chö̀ suluë.

[6] Ñies duladulapa pattṓ tö ie'pa ké e̱' kkö'nuk se̱ne suluë ko̱s yöki̱. [7-8] Be' se̱nú yësyësë
ie'pa wörki̱ a̱s ie'pa se̱r we̱s be' se̱r es. Mik be' tso' ie'pa wöbla'u̱k, eta̱ iwöbla'ú̱ yësyësë
e̱r moki̱ wa Skëköl dalöioie, es kë̀ yi a̱ ì sulu yërpa be' ki̱. Es be' bolökpa kë̀ a̱ ì sulu ku̱nuk
be' ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa jaërdaka̱ se' ki̱.

[9] S'tso' klöulewa̱ kanè mésoie, esepa pattṓ tö ie'pa ké iwökirpa ttö̀ ko̱s e' iu̱tök e̱r bua'
wa a̱s iwërdak buaë iwökirpa wa. Ie'pa kë̀ kàne iwökirpa iu̱tök kësik wa. [10] Ie'pa kë̀ kàne
iwökirpa íyi ekiblök, e' skéie ie'pa ké ì ko̱s we̱kerakitö e' u̱k buaë yësyësë iwà kkachoie ì
ko̱s wa tö Skëköl dör S'tsa̱tkökwak, e' tté dör buaë.

[11] Skëköl tö s'tsa̱tkè, e' watkekeitö sulitane a̱. Es ie' tö se' a̱ iwà kkacheke tö ie' e̱r buaë
ché se' a̱. [12] Mik se' é̱na ia̱ne tö ko̱s Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, eta̱ kë̀ se' é̱na ì sulu wamblakia̱
we̱s wé̱pa kë̀ tö ie' dalöiè esepa es. Ie'pa e̱r me'rie ì suluë è̱ ki̱. E' skéie se' e̱rbikak buaë.
Se' se̱nak yësyësë ena batse'r ie' a̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es, se' se̱rkeia̱ ká̱ i' ki̱ e' dalewa. [13] Se'
tso'ia̱ ká̱ i' ki̱ eta̱ se' tso' Jesucristo datskene olo ta̱' tai̱ë̱, e' panuk, e' tö se' ttsë'we̱ke buaë.
Ie' dör S'tsa̱tkökwak, ie' dör Se' Këköl tai̱ë̱ e'. [14] Ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie se' yottsa̱ie
ì sulu ko̱s e' ulà a̱, ñies se' e̱r paikloie manene. Es se' de ie' wák a̱, es se' e̱r de ì buaë u̱k
ke̱kraë.

[15] A Tito, ttè e' chṓ ie'pa a̱, ie'pa pattṓ, ie'pa uñú diché wa. Es kë̀ yi tö be' watepattsa̱.

3

We̱s Jesús mik e̱rblökwakpa ulitane ka̱wöta̱ se̱nuk

[1] A Tito, iskà chṓne ie'pa a̱ tö ká̱ wökirpa ena s'shkëkipa, e'pa dalöiṓ, ie'pa ttè iu̱tṓ.
Ichṓ ie'pa a̱ tö a' tso' e̱rki̱ ì buaë ko̱s e' wo̱ie. [2] Ie'pa kë̀ kàne yi chök suluë; ie'pa ké se̱nuk
bë̀rë, sulitane a̱ e̱r buaë chök. Ie'pa ké sulitane sa̱u̱k e̱r bua' wa.

[3] Se' bak se̱nuk suluë, kë̀ ka̱bikeitsöta̱' buaë, kë̀ Skëköl ttè iu̱teta̱'. Se' bak se̱nuk
ki̱töo̱ule; se' bak klöulewa̱ ì sulu ulà a̱. Ì sulu kiane se' ki̱ wamblè, ese è̱ wamblök se'
bak. Ì sulu tö se' ttsë'we̱ke buaë, ese è̱ wamblök se' bak. Se' bak se̱nuk ì sulu è̱ a̱. Se' bak
ukyënuk ñì ki̱. Se' sa̱u̱k suluë s'male̱pa bak, ñies ie'pa sa̱u̱k suluë se' bak. [4] Erë Skëköl dör
S'tsa̱tkökwak, e' e̱r buaë ché sulitane a̱, ie' é̱na se' dalër tai̱ë̱, e' kkachéitö se' a̱ Jesucristo
wa. [5] Ie' tö se' tsa̱tké ie' wák e̱r wa, kë̀ dör tö se' se̱rke yësyësë e' kue̱ki̱. Ie' se' sué̱ e̱r sia̱rë
wa, e' è̱ kue̱ki̱ ie' tö se' tsa̱tké. Skëköl tö Wiköl Batse'r mé se̱nuk se' a̱, e' tö se' e̱r paiklé
mane'wé̱ yué pa̱'a̱li̱. Se̱ne pa̱'a̱li̱ méitö se' a̱. [6] Skëköl tö iWiköl mé se' a̱ tai̱ë̱ Jesucristo

dör S'tsa̱tkökwak, e' batamik. 7 Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es ie' wöa̱, ie'
e̱r buaë ché se' a̱, e' kue̱ki̱. Ie' tö iwé̱ es a̱s se' se̱r michoë ie' ta̱. E' wà paneke se' tö krörö̈ë,
ttsë'ne buaë wa. E' ko̱s kue̱ki̱ ie'pa ké se̱nuk buaë yësyësë Skëköl a̱.
8 Ttè ikkë dör yësyësë. Ye' ki̱ ikiane tö be' tö ttè ikkë wa s'kí̱ wöbla'wè̱ tai̱ë buaë a̱s wé̱pa
e̱rblöke Skëköl mik, esepa tso'ie ì buaë u̱k. Íyi ikkë dör buaë sulitane a̱ s'ki̱moie buaë. 9 Erë
be' e̱' skö́ttsa̱ ttè tö suluë s'blabatsélor ñì yöki̱ ese ko̱s yöki̱. Pë' we̱lepa é̱na s'bak ká̱ ia̱ia̱ë,
esepa ditséwö ese tté pakak ke̱kraë, esepa yöki̱ be' e̱' skö́. Ñies pë' we̱lepa ñì uñuke kësik
wa ke̱kraë ttè dalöiëno mène Moisés a̱ e' ki̱, esepa yöki̱ be' e̱' skö́ ñies. Ñì uñè esepa ko̱s kȅ
wà ta̱', kȅ dör ìie bua', kȅ a̱ s'ki̱mer ì wa. 10 Yi tö Jesús mik e̱rblökwakpa blabatsélor, ese
wöuñú darërëë etökicha bötökicha. Kȅ itö iiu̱tè, eta̱ ie' u̱yö́ttsa̱ a' shu̱a̱. 11 Be' wa̱ ijche̱r
buaë tö pë' ese e̱r sulu'wé̱wa̱ ì sulu tö. Ì sulu wambléitö, ese tö ikichatéttsa̱tke.

Ttè bata yëne Tito a̱

12 Artemas ö Tíquico, e' eköl patkekeyö be' ska'. Mik ie' de, eta̱ be' ka̱wö yö́ttsa̱ ta̱ be'
shkö́ krörö̈ë Nicópolis wé̱ ye' tso' ee̱. Ee̱ ye' tö ibikeitsétke tskiridiö tkö'u̱k. 13 Zenas dör
s'shu̱lökwak ena Apolo, e'pa ki̱mú buaë ì kiane ie'pa ki̱ ko̱s e' wa, a̱s imi'rak buaë. 14 Se'
icha wöbla'ú̱ buaë ì ko̱s buaë e' u̱k. Ñies ie'pa wöbla'ú̱ s'sia̱rëpa ki̱muk. Es ie'pa se̱rmi
buaë Skëköl wörki̱.

Pablo e̱' chéa̱t

15 Ie'pa ko̱s tso' ye' ska', e'pa tö be' shke̱'wé̱mi. Wé̱pa é̱na sa' dalër ttè mik se' e̱rblöke
e' dalërmik, e'pa shke̱'ú̱ ña. A̱s Skëköl e̱r buaë chȍ a' ulitane a̱.

Yëkkuö kit Pablo tö Filemón a̱
Filemón

Pablo tö yëkkuö i' kit mik ie' bak Roma s'wöto wé a̱ eta̱. E' ké̱wö ska' ta̱ ie' tö yëkkuö kit Éfeso ena Filipos ena Colosas wakpa a̱. Ie' tö yëkkuö i' kit iklé eköl kiè Filemón e' a̱. Ie' se̱rke Colosas ee̱. Ie' tö kanè méso kë̀ patue̱ta̱' ese to̱'ttsa̱ eköl e' kiè Onésimo. E' ukuöki̱ ta̱ Onésimo tö ie' íyi blëlur ta̱ ibakshkarmi. E' ké̱wö ska' ta̱ akblökwakpa ttekelur. E' kue̱ki̱ Onésimo bakshkarmi dö̀ Roma. Ee̱ Pablo tso' wötëulewa̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱. Pablo tö Onésimo a̱ Jesús tté buaë paké ta̱ ie̱rblé Jesús mik. E' kue̱ki̱ ie' shkakmine iwökir Filemón ska' ie' a̱ kët kët chökne.

E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit Filemón a̱ a̱s ie' kë̀ ulurka̱ Onésimo ki̱. Pablo tö iché Filemón a̱ tö Jesús é̱na ie' dalëne tai̱ë ena ì sulu nuí̱ tso' ie' ki̱ e' olo'ya'itö ta̱ iki'wa̱ buaë. Es ñies ie' ka̱wöta̱ Onésimo ki̱ inuì̱ olo'yök ta̱ ikiökwa̱ we̱s iyami e̱kka es.

S'kiè Onésimo griegoie e' wà kiane chè kanenamé buaë. Erë yëkkuö i' tö ichè tö ka̱m Onésimo tö Jesús tté klö'ù̱ eta̱ ie' kë̀ dör kanenamé buaë. Es Pablo tso' ichök tö Jesús batamik Onésimo dö̀mi we̱s ikiè wà kiane chè es.

Shke̱'wè̱

[1] A Filemón, ye' dör Pablo tso' wötëule Cristo Jesús tté pakè kue̱ki̱, e' tso' yëkkuö i'
shtök be' a̱. Ye' ena s'yami Timoteo, e'pa tö be' shke̱'wé̱mi. Be' dalër tai̱ë sa' é̱na, ñies
be' tso' kaneblök Cristo a̱ we̱s sa' es. [2] Ñies sa' tö s'yamipa kiè Apia ena Arquipo, e'pa
shke̱'wé̱mi. Arquipo dör Jesucristo tté buaë e' tsa̱tkökwak buaë we̱s sa' es. Ñies Skëkëpa
Jesús icha erule daparke be' u a̱, e'pa ko̱s shke̱'wé̱mi sa' tö. [3] Skëköl dör S'yë́ ena Skëkëpa
Jesucristo, a̱s e'pa e̱r buaë chò̈ ena se̱ne bë̀rë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché S'yë́ a̱ Filemón ki̱

[4-5] Ye' tö be' tté ttsé tö be' e̱rblöke buaë Skëkëpa Jesús mik, ñies s'batse'r male̱pa ko̱s
dalër be' é̱na. E' kue̱ki̱ mik ye' ttöke Skëköl ta̱, eta̱ ke̱kraë wëstela chekeyö be' dalërmik.
[6] Ttè mik se' e̱rblöke e' a̱ be' e̱' tkö́wa̱ buaë s'yamipa ta̱ ñita̱. Ye' tso' ikiök Skëköl a̱ tö e' wa
ì buaë ko̱s wè̱misö Cristo dalërmik, e' a̱r be' é̱na. [7] A yami, s'batse'r male̱pa ko̱s e̱r pableke
be' tö buaë, ie'pa dalër tai̱ë be' é̱na. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë, ttsëskua ye' e̱r deka̱ne.

Pablo tö Onésimo tté ché Filemón a̱

[8-9] E' kue̱ki̱ ye' tö be' a̱ ikiè e̱r bua' wa tö ì kiekeyö be' a̱, e' wà ú̱. Cristo tö ye' a̱ ka̱wö
mé be' kök iu̱k. Erë se' ñì dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ ye' tö be' a̱ ikieke e̱r bua' wa. Ye' dör Pablo
këkëpatke tso' wötëulewa̱ Cristo Jesús tté pakè kue̱ki̱ e'. [10] Ye' be' a̱ ikiè tö Onésimo sa̱ú̱ne
e̱r bua' wa. Ie' e̱rblé Jesús mik ye' ttò̈ wa í̱e̱ wé̱ ye' tso' wötëule ee̱. E' kue̱ki̱ ie' dör we̱s
ye' alà es.

[11] Kuaë ta̱ ie' bak be' wa̱ to̱ulettsa̱ be' kanè mésoie kë̀ dör ìie bua' be' a̱, erë i̱'ñe ta̱ ie'
dör buaë be' a̱ ñies ye' a̱. [12] Ie' dalër tai̱ë ye' é̱na, erë ye' tö ie' patkémine be' a̱. [13] Ye' a̱
ta̱ imú e̱' tsù̱at ye' ta̱ ye' ki̱moie be' skéie ye' tso'ia̱ wötëulewa̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱
e' dalewa. [14] Erë kë̀ ye' é̱na ì wa̱k ka̱m be' tö iké̱wö mù e' yöki̱. Ye' ki̱ ikiane tö ì we̱ke be'
tö, e' ù̱bö be' wák e̱r wa, kë̀ dör tö ye' tö be' ké iu̱k e' kue̱ki̱. [15] Isalema ie' minea̱ be' yöki̱
ekuölö è̈ a̱s idöne tso' be' ta̱ ke̱kraë. [16] Erë ie' dene e' kë̀ dör kanè mésoie è̈, ie' dene be'
yamiie Jesús ttè wa dalër tai̱ë be' é̱na, e' dör buaë shu̱te̱ kanè méso ëse tsa̱ta̱. Ie' dalër
tai̱ë ye' é̱na, erë ie' dör be' kanè méso, ñies ie' dör we̱s be' ël es Jesús wa. E' kue̱ki̱ be' ké
idalëritsök, ye' tö idalëritseke e' tsa̱ta̱.
[17] Be' tö ye' klö'wé̱ be' yamiie Jesús mik e̱rblè e' wa, e' ta̱ ie' klö'ú̱ we̱s ye' wák es. [18] Ie'
tö ilè sulu wamblë' ö be' tö ie' ña'we̱ke ilè kue̱ki̱, eta̱ ye' ña'ú̱ iskéie. [19] Ye' dör Pablo tso'
yëkkuö i' shtök ye' wák ulà wa, e' wák tö ie' nuì̱ patue̱raë. Kë̀ ye' é̱na ichak, erë kë̀ be' é̱na

ichökwa tö ye' ttö̀ wa be' tö Jesús tté klöo̱', e' kue̱ki̱ be' wa̱ nuì̱ ta̱'ia̱ ye' a̱. 20 A yami, be'
we'ikèyö, be' mú e̱r buaë chö̀ ye' a̱ Skëkëpa Jesús dalërmik. Ye' e̱r pablő Cristo batamik.
21 Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö be' tö ye' iu̱teraë, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱. Ye' é̱na
ia̱ne buaë tö ì kiéyö be' a̱, e' tsa̱ta̱ be' tö iwe̱raë. 22 Ñies Skëköl mú tö ka̱wö mè ye' a̱ a'
pakoie we̱s a' tso' ie' a̱ ikiök es. E' kue̱ki̱ u yulő ye' a̱.

Pablo e̱' chéa̱t

23 Epafras tö be' shke̱'wé̱mi. Ie' tso' wötëule ye' ta̱ Cristo Jesús tté pakè kue̱ki̱. 24 Ñies
Marcos, Aristarco, Demas ena Lucas, e'pa kaneblöke Skëköl a̱ ye' ta̱, e'pa tö be' shke̱'wé̱mi
ñies. 25 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chö̀ be' a̱.

Yëkkuö kitule hebreowak a̱

Hebreos

Yëkkuö i' kite̱ Israel aleripa e̱rblé Jesús mik e'pa a̱. Ñies ie'pa kiè hebreowak ena judiowak. Kè̀ yi wa̱ ijche̱r yi tö yëkkuö i' kit. Pë' we̱le tö ibikeitsè tö Pablo tö ikit. We̱le skà tö ichè tö Bernabé tö ikit. We̱le tö ichè tö Apolo tö ikit erë kè̀ s'wa̱ ijche̱r yi tö ikit. We̱le tö ibikeitsè tö ikite̱ Roma wakpa tö Jerusalén suluo̱'wa̱ e' yöki̱ duas dabom kuryök Jesús kune'bak e' ukuöki̱ (70 D.C.).

Israel aleripa e̱rblë' Jesús mik e' kue̱ki̱ e'pa bak weinuk. Ie'pa we̱lepa é̱na ie̱rblò̀ Jesús mik e' olo'yak ta̱ ishkakne Moisés ttè diki̱a. E' kue̱ki̱ yëkkuö i' kite̱ ie'pa a̱ iki̱morak e̱' tkökwa̱ darërëë Jesús mik. S'ki̱töu̱kwakpa tö ie'pa wöbla'we̱ke tö Jesús kè̀ diché ta̱' ie'pa ki̱moie, e' kue̱ki̱ ie'pa ka̱wöta̱ ie'pa e̱rblò̀ imik e' olo'yök. E' kue̱ki̱ yëkkuö i' kite̱ Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ Jesús kkachoie ie'pa a̱ i' es: Skëköl e̱' kkaché se' a̱ Jesús wa a̱s se' é̱na ia̱r buaë. Ká̱ ia̱ia̱ë ta̱ ie' utbitu̱ se' ta̱ ittekölpa wa ena ibiyöchökwakpa wa ena Moisés wa, erë bataie ta̱ iut se' ta̱ ilà eköl è̀ Jesucristo e' wa.

E' kí̱ie ta̱ ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö iyë'bak tö ie' kablörane Israel aleripa a̱. E' wà tka Jesucristo wa e' chè yëkkuö i' tö. Ñies sacerdotepa tö iyiwak jcheke Jerusalén ká̱ bit ekkë judiowak nuì̱ olo'yoie. Iyiwak jchërke e' kè̀ diché ta̱' se' nuì̱ paiklottsa̱ da'a̱ie. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ijcheke ke̱kraë erë e' kè̀ dör buaë shu̱te̱ Skëköl wöa̱. E' kue̱ki̱ Jesucristo köte̱wa̱ etökicha è̀ se' nuì̱ paiklottsa̱, e' je' dör buaë shu̱te̱ Skëköl wöa̱. E' kue̱ki̱ Jesús dör ibua'ie. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ e̱rblök ie' mik ena ie' è̀ ka̱wöta̱ ttò̀ iu̱tè. I̱'ñeta̱ ie' tkër Skëköl wörki̱ se' tté chök Skëköl a̱. Ie' dör ibua'ie e' kue̱ki̱ Israel aleripa e̱rblé ie' mik e'pa kè̀ ka̱wöta̱ ie' olo'yök. Ie' wa iyé̱ tö ñala̱ yö' se' a̱ döka̱ ika̱ska'. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ se̱nuk e̱' meulettsa̱ weinuk e̱rblè Jesús mik e' kue̱ki̱. Se' tö ie' watéttsa̱ e' ta̱ Skëköl tö se' shu̱leraë we̱s ie' tö Israel aleripa shu̱li' es.

Skëköl ut se' ta̱ ilà wa

1 Skëköl utbitu̱ ta̱ië se' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa ta̱ ittekölpa wa. Ie' utbitu̱ ie'pa ta̱ ta̱ië
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 2 Erë i̱'ñe ta̱, mik ká̱ i' e̱rkewatke e' ké̱wö ska' ta̱, ie' tté se' ta̱ iwák alà
patkë'itö ká̱ i' ki̱ e' wa. Tsa̱we ta̱ ie' tö íyi ulitane yö' ilà ta̱ ñita̱. Ñies ie' tö ilà tkë'ka̱bak
a̱s íyi ulitane dò̀ ie' ulà a̱ aishkuö ta̱. 3 Skëköl Alà dör iyé̱ olo ta̱ië e'. We̱s Skëköl dör e' su̱ë
ie' dör. Íyi ulitane kicha a'tse̱r ie' wa̱ ittè diché ta̱ië e' wa. Se' nuì̱ paikléttsa̱itö e' ukuöki̱
ta̱ ie' tkéka̱ ká̱ jaì a̱ dalöiërta̱' ta̱ië Skëköl ulà bua'kka.

Skëköl Alà olo ta̱' ta̱ië shu̱te̱ Skëköl biyöchökwakpa tsa̱ta̱

4 E' wa iwënewa̱ tö Skëköl Alà dör Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱, e'pa ko̱s tsa̱ta̱.
Es ñies we̱s Skëköl tö ie' kiè iwák alà, e' dör bua'iewa̱ we̱s ie' tö ibiyöchökwakpa kiè e'
tsa̱ta̱. 5 Skëköl yëkkuö ki̱ itso' kitule tö Skëköl tö iché ilà a̱:

"Be' dör ye' alà;
i̱'ñe yö ikkachétke tö ye' dör be' yé̱."*

Erë ttè e' kè̀ yëule ie' wa̱ ibiyöchökwakpa isie a̱. Ñies Skëköl yëkkuö ki̱ Skëköl tö ilà tté
chè i' es:

"Ye' tö icheraë tö ye' dör ie' yé̱,
eta̱ ie' dör ye' alà."†

Erë Skëköl kè̀ wa̱ ibiyöchökwakpa isie tté yëule es. 6 Ñies mik ie' tö ilà eköl è̀me, e'
patkeketke ká̱ i' a̱, eta̱ ie' tö itté yë' i' es:

"Ye' biyöchökwakpa ulitane ka̱wöta̱ ie' dalöiök ta̱ië."‡

* 1:5 Salmo 2.7 † 1:5 2 Samuel 7.14; 1 Crónicas 17.13 ‡ 1:6 Deuteronomio 32.43

Ttè ekkë kos kueki se' wa ijcher tö Skëköl Alà dör Skëköl biyöchökwakpa ulitane tsata.
7 Mik Skëköl tö ibiyöchökwakpa tté cheke, eta ie' tö ichè i' es:
“Ye' tö ye' biyöchökwakpa patkeke wes siwa' batsir es,
e'pa dör ye' kanè mésopa patkekeyö wes bö' wörkua wöñar es.”§
8 Erë ie' tö ilà tté cheke i' es:
“¡A Skëköl, be' tö s'wëttseke s'blúie e' dör yöbië!
Be' tö s'wëttseke yësyësë.
9 Sene yësyësë dalër be' éna, erë sene sulu ar suluë be' éna;
e' kueki, ye' dör be' Këköl, e' tö be' klö'wé ta ttsë'ne buaë méyö be' a taië be' malepa ulitane tsata.”*
10 Ñies Skëköl tö ilà tté cheke i' es:
“A Këköl, tsawe ta be' tö ká i' yö',
ñies ká jaì ena ì kos tso' iki e' yö' be' wák tö.
11-12 E' kos chörawa erdawa wes datsi' nurwa ta ierwa es,
e' kos manerdattsa wes s'datsi' mane'wȅ ta iwötrèwa es.
Erë be' tso'tke kenet. Be' kȅ manerpattsa, be' ser michoë.”†
13 Skëköl tö iché ilà a i' es:
“Be' e' tkṓser ye' ulà bua'kka
dȍ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klȍ dikia eta.”‡
Erë Skëköl kȅ wa ttè e' yëule ibiyöchökwakpa isie a. 14 Skëköl biyöchökwakpa dör wes
siwa' es kȅ wërta'. E'pa kos kaneblöke Skëköl a. Ie' tö ie'pa patkeke wépa tsatkërdaë,
esepa kimuk. E' kueki ie' kȅ wa ttè ese yëule ie'pa isie a.

2

Skëköl Alà tté buaë e' kawöta dalöiè

1 Skëköl Alà dör íyi ulitane tsata, e' kueki se' ké e' tkökwa darërë ie' tté buaë moki
ttsëule se' wa, e' a as kȅ se' mi'ne wes kanò èmi di' ki es. 2 Skëköl tö ittè dalöiëno, e'
me'atbak ibiyöchökwakpa wa se' yḗpa bak ká iaiaë e'pa a. Wépa kos kȅ wa ttè e' dalöiëne',
e' nuí ki ie'pa weine wes ikawöta weinuk es. 3-4 Es ibak ie'pa ta, erë Skëköl Alà tté buaë,
e' ȅ wa se' tsatkërmi, e' dör ttè bua'iewa ttè ulitane tsata. S'tsatko tté, e' tsá yë' Skëkëpa
Jesús wák tö. Wépa tö ttè e' ttsë', e'pa tö iyë'ne se' a ta iwà kkachérakitö tö e' dör ttè
moki. Ñies ì kȅ or yi a ese o' Skëköl tö ie'pa wa taië kua'ki kua'ki iwà kkachoie tö ì ché
ie'pa tö e' dör moki. Ñies Wiköl Batse'r wa ie' tö imé se' a kanebloie buaë ie' a taië kua'ki
kua'ki wes ie' ki ikiane es. E' wa ie' tö iwà kkaché tö ie'pa ttè dör moki. Ttè e' wà kȅ
dalöiëne se' wa, e' ta ¿wes se' tkömishkar inuí ulà a?

Jesús dë'bitu se' yamiie

5 Aishkuö ta ká i' mane'werattsane Skëköl tö buaë pa'ali, e' chök sa' tso'. Skëköl tö
ibikeitsbak tö ká pa'ali e' kȅ merpa ibiyöchökwakpa a as ie'pa dȍ iwökirpaie. 6 Kȅ idör es.
Ie' tö ibikeitsbak tö imerdaë s'ditsö ulà a. E' dör wes itso' kitule Skëköl yëkkuö ki es, e'
tö ichè:
“A' Skëköl, ¿S'ditsö dör yi? ¿Iṓk e' ska' be' er de?
¿Wes ie'pa ki be' tkine?
7 Erḗ ekuölö ȅ ie'pa yö' be' tö be' biyöchökwakpa dikia diöshet tsir.
Erë ie'pa yö'bö olo ta' taië dalöiërta' taië.
8 Ie'pa tkë'ka be' tö íyi ulitane yö'bö e' wökirie.”*

Yëkkuö e' ichè tö Skëköl tö se' tkë'ka íyi ulitane yö' ie' tö e' wökirie. “Íyi ulitane” e' wà
kiane chè tö kȅ ì ku', e' kȅ ku' se' ulà a. Erë i'ñe ta kam se' tö isaṵ̀wa es. 9 Erë se' wa

§ 1:7 Salmo 104.4 * 1:9 Salmo 45.6-7 † 1:11-12 Salmo 102.24-27 ‡ 1:13 Salmo 110.1 * 2:8 Salmo 8.4-6

ijche̱r tö ì ché yëkkuö e' tö, e' wà tka Jesús wa. Ie' yöne s'ditsöie, e' wöanewa Skëköl
biyöchökwakpa diki̱a̱ diöshe̱t tsir ekuölö ȅ. Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Jesús
me'ttsa̱ ttèwa̱ sulitane nuì̱ skéie. Jesús weine sia̱rë kötewa̱ se' skéie, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'
ki̱ka'ka̱ tai̱ë, tkë'ka̱ íyi ulitane blúie dalöiërta̱' tai̱ë.
[10] Skëköl dör íyi ulitane wì, e' ko̱s tso' ie' wa ñies ie' a̱. Ie' ki̱ ikiane tö se' tai̱ë dör ie'
ala'r esepa dȍ ie' ta̱ ñita̱ olo ta̱' tai̱ë. E' wawé̱ ie' tö Jesucristo wa. E' kue̱ki̱ buaë idir ie'
a̱ tö Jesús weine köte̱wa̱ s'tsa̱tkoie. Es ì ko̱s kiane Skëköl ki̱ tö Jesús tö iwè̱ s'tsa̱tkoie, e'
wé̱itö se̱raa̱.
[11] Jesús ena se' batse'we̱keitö, e'pa Yḗ dör eköl ȅ, e' dör Skëköl. E' kue̱ki̱ Jesús dör
Skëköl Alà, e' kȅ jaëne ichök tö se' dör ie' ëlpa ena ie' kutapa. [12] Es itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ wé̱ ie' tö ichè Skëköl a̱ i' es:
"A Skëköl, ye' tö be' tté cheraë ye' ëlpa ena ye' kutapa a̱.
Mik ie'pa ñì dapa'u̱ke, eta̱ ye' tö be' ki̱keraka̱ ttsè wa ie'pa kukua."†
[13] Ñies iskà tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ Jesús tö iché i' es:
"Ye' e̱rblöraë Skëköl ȅ mik."‡

Ñies ichéitö:
"Íe̱ ye' dur, wé̱pa me' Skëköl tö ye' a̱ ala'rie, e'pa ta̱."§
[14-15] Se' dör Jesús icha. Erë se' dör s'ditsö ȅ. Se' ulitane se̱rkei̱a̱ ta̱ sulu se' suar s'duȍwa̱
yöki̱, e' wa̱ se' tso' klöulewa̱. E' kue̱ki̱ Jesús yöne s'ditsöie. Ie' dë'bitu̱ e̱' muktsa̱ ttèwa̱ se'
skéie e̱' aloka̱ie bḗ iane s'duȍwa̱ wiie e' ki̱. Es ie' tö se' tsa̱tkée, se' suar s'duȍwa̱ yöki̱, e'
ulà a̱. [16] Iwënewa̱ buaë tö Jesús kȅ dë'bitu̱ Skëköl biyöchökwakpa ki̱muk. Ie' dë'bitu̱ se'
dör se' yḗ bak ká̱ ia̱ia̱ë Abraham, e' aleripa ki̱muk. [17] E' kue̱ki̱ ie' yöne s'ditsöie we̱s se' es
a̱s ie' dȍ sacerdote kibiie se' tté chök Skëköl a̱ e' wakanewe̱keitö yësyësë. Ie' dör s'ditsö
we̱s se' es, e' kue̱ki̱ ie' tö se' sue̱ke e̱r sia̱rë wa. Ie' wák e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie a̱s se'
nuì̱ olo'yar se' ki̱. [18] Ie' weinebak ñies ie' e̱rkiöo̱ne ì sulu wamblök, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ wé̱pa
e̱rkiöo̱rke ì sulu wamblök, esepa ki̱mermi buaë ie' a̱.

3

Jesús dör Moisés tsa̱ta̱

[1] A yamipa, a' batseo̱' Skëköl tö. Ie' tö a' klöo̱'ñak a̱s a' dȍ ie' ichaie. Jesús bikeitsȍ
bua'ie. Se' tö ichekeka̱ tö ie' dör Skëköl tteköl bua'ie ena se' sacerdote kibi mik se' e̱rblöke
e'. [2] Skëköl tö ie' tkë'ka̱ kaneblök se' sacerdote kibiie e' wakanewé̱itö yësyësë we̱s Moisés
tö, kanè me' Skëköl tö ie' a̱, e' wakaneo̱' yësyësë es. Ko̱s ì kiane wè̱ Skëköl wé a̱ e' o̱' Moisés
tö yësyësë. [3] Erë Jesús dalöiërta̱' tai̱ë tkȍka̱ Moisés tsa̱ta̱ we̱s u wák dalöiër tkȍka̱ u tsa̱ta̱
es. [4] Se' wa̱ ijche̱r tö u ulitane yué yile tö, erë Skëköl dör íyi ulitane yuökwak. [5] Moki̱
Moisés kaneblë' yësyësë Skëköl wé a̱ ikanè mésoie. Ì o̱' ie' tö, e' wa ie' tö ì buaë kkachera
Skëköl tö aishkuö ta̱ Cristo wa e' klea'. [6] Erë Cristo dör Skëköl wák alà, e' kaneblöke
yësyësë se' dör we̱s Skëköl wé es e'pa wökirie. Ì buaë yë' Cristo tö tö idoi̱a̱ se' a̱, e' wà
panekesö kröröë ttsë'ne bua' wa kȅ tö ilo'yè, e' ta̱ moki̱ se' dör Skëköl icha.

A' e̱' kkö'nú Skëköl kȅ watarttsa̱

[7] E' kue̱ki̱, ì ché Wiköl Batse'r tö Skëköl yëkkuö ki̱, e' wà iu̱tȍ buaë. E' tö ichè i' es:
"Ì cheke Skëköl tö e' ttsé a' tö i̱'ñe ta̱,
[8] eta̱ kȅ a' e̱r darë'u̱kwa̱ iyöki̱ we̱s a' yḗpa bak ká̱ ia̱ia̱ë es.
Ie'pa e̱' ka'ka̱ e̱' u̱k kësik kësik Skëköl wöa̱.
Ie'pa tö ie' wöñatkë' ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' tai̱ë e' ké̱ a̱.
[9] Skëköl tö iché tö duas döka̱ dabom tkëyök (40),
e' dalewa ye' tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese wé̱ tai̱ë ie'pa se̱'wo̱ie, ie'pa kkö'noie,

† 2:12 Salmo 22.22 ‡ 2:13 Isaías 8.17 § 2:13 Isaías 8.18

erë ie'pa tö ye' wöñatkë' tai̱ë.
10 E' kue̱ki̱ ye' uluneka̱ tai̱ë ie'pa ki̱ eta̱ ye' tö ie'pa ché i' es:
'Ke̱kraë ie'pa kȅ ki̱ ikiar tö ye' ie'pa wëttsè̱,
ie'pa kȅ se̱nak we̱s ye' ki̱ ikiane es.'
11 E' kue̱ki̱ ye' uluneka̱ ie'pa ki̱ eta̱ ye' iché
tö ie'pa kȅ döpawa̱ wé̱ warma ie'pa e̱nuwe̱ke ye' tö ee̱."*
12 A yamipa, a' e̱' kkö'nú dö' a' isie e̱r sulurwa̱ ta̱ a' kȅ e̱rblöia̱ Skëköl chő́k e' mik ta̱ a'
e̱' batsȍttsa̱ iyöki̱. 13 E' skéie a' ñì e̱r diché ió̱ ke̱kraë s'tsa̱tkè ké̱wö tso'ia̱ i̱'ñe ta̱ e' dalewa.
A' tö iú̱ es a̱s kȅ a' isie e̱' ki̱tö'ù̱ se̱ne sulu wa ta̱ a' e̱r darërwa̱ Skëköl yöki̱. 14 Se' e̱rblȍ
Cristo mik buaë ke̱kraë dȍ ibata ekkë we̱s kuaë es, e' ta̱ moki̱ se' tso' ie' ta̱. E' kue̱ki̱ a' ñì
e̱r diché ió̱ buaë. 15 Skëköl yëkkuö tö iché i' es:
"Ì cheke Skëköl tö e' ttsé a' tö i̱'ñe ta̱,
eta̱ kȅ a' e̱r darë'u̱kwa̱ iyöki̱ we̱s a' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë es.
Ie'pa e̱' ka'ka̱ e̱' u̱k kësik kësik Skëköl wöa̱."†
16 Wé̱pa tö Skëköl ttȍ ttsë' erë ie'pa e̱' o̱' ie' wöa̱ kësik kësik, ¿e' wakpa dör yi? ¿Kȅ dör
ie'pa ulitane yë'ttsa̱ Skëköl tö Egipto Moisés wa, e'pa ȅ? 17 ¿Yi ki̱ Skëköl ulune dȍ duas
dabom tkëyök (40)? ¿Kȅ dör ie'pa tö ì sulu wamblë' ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' e' a̱ e'pa ȅ?
E' nuí̱ ki̱ idurulune. 18 ¿Yi a̱ Skëköl tö ichétke: "A' kȅ döpawa̱ wé̱ warma a' e̱nuwe̱ke ye'
tö ee̱"? ¿Kȅ dör ie'pa tö ie' ttè dalöse̱o̱'wa̱ e'pa ȅ? 19 Es se' tö isué̱ tö ie'pa kȅ e̱rblëne ie'
mik, e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ dë'wa̱ wé̱ warma Skëköl tö ie'pa e̱nuwe̱ke ee̱.

4

1 Ñies Skëköl kablë' se' a̱ tö se' döwa̱mi ie' tö se' e̱nuwe̱ke e' a̱. E' kue̱ki̱ e' tso'ia̱ e' dalewa
se' ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk tai̱ë dö' se' we̱le kȅ ulà a̱ idȍ. 2 Se' a̱ Skëköl tté buaë e' pakane we̱s
ie'pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa a̱ ipakane es. Erë ie'pa kȅ e̱rblëne imik, e' kue̱ki̱ ttè buaë ttsë' ie'pa
tö, e' kȅ dör ìie bua' ie'pa a̱. 3 Se' e̱rblé Skëköl mik, e'pa dörawa̱ ie' tö se' e̱nuwe̱ke e' a̱.
Erë wé̱pa kȅ e̱rblöku̱' ie' mik, esepa ché Skëköl tö iyëkkuö ki̱ i' es:
"Ye' uluneka̱ ie'pa ki̱ eta̱ yö ichétke
ie'pa kȅ döpawa̱ wé̱ warma ie'pa e̱nuwe̱keyö ee̱."*

Ie' tö iché es, erě́ ie' kanè e̱newa mik ká̱ i' yöne o̱ne eta̱. 4 Skëköl tö íyi ulitane yö' dȍ ká̱
teröl. Ká̱ de kul ta̱ ie' e̱ni'. Es itso' kitule we̱le Skëköl yëkkuö ki̱. E' tö ichè:
"Ká̱ de kul eta̱ ì ko̱s yö'bitu̱itö e' yöne o̱ne, e' kue̱ki̱ diwö e' wa ie' kȅ kaneblëne."†
E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö moki̱ Skëköl tö se' e̱nuwe̱ke e' tso'tke. 5 Erë ttè kitule chétkeyö,
e' ki̱ Skëköl tö ichè:
"Ie'pa kȅ döpawa̱ wé̱ warma ie'pa e̱nuwe̱keyö ee̱."‡
6 Es se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö se' e̱nuwe̱ke e' tso'tke se' a̱. Erë wé̱pa a̱ ttè buaë e' pakane
kuaë, e'pa kȅ dë'wa̱, ie'pa tö idalöse̱o̱'wa̱ e' kue̱ki̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ duas tka tai̱ë eta̱ Skëköl
tö ttè e' ȅ skà pakène se' a̱ ì kit se' blú bak kiè David e' tö e' wa. Ttè kitule ñe' chétkeyö,
e' dör i' es:
"Ì cheke Skëköl tö e' ttsé a' tö i̱'ñe ta̱,
e' ta̱ kȅ a' e̱r darë'u̱kwa̱ iyöki̱."
Es se' isué̱ tö iké̱wö skà mé Skëköl tö se' a̱ a̱s se' döwa̱ ie' se' e̱nuwe̱ke e' a̱, e' ké̱wö dör
i̱'ñe. 8 Josué tö Israel aleripa e̱nuú̱pa ie' ké̱wö ska' ta̱, e̱'ma Skëköl kȅ wa̱ e̱ne skà yënene.
9 E' wà kiane chè tö Skëköl tö se' e̱nuwè̱mi we̱s ie' e̱ni' mik ká̱ i' yö'itö eta̱ es, e' tso'ia̱
wé̱pa dör ie' icha esepa a̱. 10 Wé̱pa dewa̱ Skëköl e̱ne e' a̱, esepa e̱nuraë we̱s ie' e̱ni' es. 11 E'

* 3:11 Salmo 95.7-11 † 3:15 Salmo 95.7-8 * 4:3 Salmo 95.11 † 4:4 Génesis 2.2 ‡ 4:5 Salmo 95.11

kue̱ki̱ se' ké e̱' diché iök shkowa̱ e̱ne e' a̱ a̱s se' kȅ isie tö ñe'pa kȅ wa̱ Skëköl ttè iu̱tëne
e'pa wakö̀u̱.
[12] Skëköl ttè dör ttsë'ka, diché ta̱' tai̱ë, e' tö iwakanewe̱ke buaë tkö̀ka̱ tabè kà yaule
di'dië wi̱'kë io̱'kë e' tsa̱ta̱. Idökewa̱ buaë dö̀ se' e̱r a̱, se' wiköl a̱. Ì ko̱s dalërmik se' se̱rke
tso' blëule se' e̱r a̱, ena ì ko̱s bikeitsekesö, ese weblekettsa̱itö tö buaë idir ö sulu idir. [13] Se'
e̱' chöraka̱ Skëköl a̱. Ie' yöki̱ ì ko̱s yö'itö e' kȅ a̱ e̱' blënukwa̱. Ì ko̱s tso' áie ie' wörki̱. E'
kue̱ki̱ se' e̱' tkö̀wa̱ darërë ie' ttè a̱.

Jesús dör se' sacerdote kibi buaë shu̱te̱

[14] Se' wa̱ sacerdote kibi tso' eköl, e' dör sacerdotepa ulitane tsa̱ta̱. E' dör Jesús, ie' dör
Skëköl Alà. Ie' minea̱tke tso' ká̱ jaì a̱ se' tté chök Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ e̱' tkökwa̱
darërëë ie' ttè buaë klö'we̱kesö, e' a̱. [15] Se' sacerdote kibi e' wa se' wër sia̱rë. Mik ie'
bak se̱nuk ká̱ i' ki̱, eta̱ erë́ ie' ma'o̱ule ì sulu ko̱s wamblök we̱s se' es, erë ie' kȅ wa̱ ì sulu
wamblëne yës. E' kue̱ki̱ ie' wa̱ ijche̱r buaë tö is s'ttsër mik se' ma'o̱rke ì sulu wamblök
eta̱. [16] E' kue̱ki̱ a' shkö́wa̱ Skëköl wörki̱. Mik s'ki̱mè kiane eta̱ ikiö̀sö ie' a̱, kȅ suar ta̱'. Ie'
tö se' sue̱ke e̱r sia̱rë wa, e' kue̱ki̱ ie' tö se' ki̱meraë e̱r bua' wa.

5

[1] Wëpa dör sacerdotepa kibipa e'pa ko̱s tso' shu̱kitule iwakpa shu̱a̱ kanebloie imale̱pa
tté chök Skëköl a̱. Ie'pa kanè dör iyiwak jchëule ena ilè skà merke Skëköl a̱, ese wakanéu̱k
imale̱pa nuì̱ olo'yoie. [2] Ie'pa dör we̱s imale̱pa es. Ie'pa diché kȅ dë'ka̱ buaë ì sulu
wöklö'wo̱ie. Ie'pa weirke sia̱rë we̱s imale̱pa weir ì sulu ulà a̱ es. E' kue̱ki̱ imale̱pa kȅ
wöblaule íyi buaë wa, a̱rkedö ì sulu a̱ ke̱kraë, esepa wërmi sia̱rë ie'pa wa. [3] Ñies ie'pa
wakpa tö ì sulu wambleta̱', e' kue̱ki̱ ie'pa ka̱wöta̱ iyiwak jchök mè Skëköl a̱ ie'pa nuì̱ ki̱
ñies imale̱pa nuì̱ ki̱. [4] Kaneblök Skëköl a̱ sacerdote kibiie, e' dör kanè buaë, dalöiërta̱'
tai̱ë. Kȅ yi yörta̱' sacerdote kibiie iwák e̱r wa. E' shu̱shteke Skëköl ȅ tö ta̱ itkéka̱ sacerdote
kibiie we̱s ie' tö Aarón tkë'ka̱ es. [5] E' sù̱ Cristo kȅ e̱' tkëneka̱ sacerdote kibiie iwák e̱r wa
e̱' ki̱koka̱. E' skéie Skëköl tö iché ie' a̱:
“Be' dör ye' alà;
i̱'ñe ye' tö ikkacheke tö ye' dör be' yé́.”*
[6] Ttè kitule skà tö ichè i' es:
“Be' dör sacerdote ke̱kraë we̱s Melquisedec ese es.”†
[7] Mik Jesús tso'ia̱ ká̱ i' ki̱, eta̱ ie' kköyë' Skëköl a̱ tai̱ë a̱neule wi̱'wi̱ë i̱è̱ wa ì wa. Skëköl ȅ
a̱ ie' yërmittsa̱ duèwa̱ ulà a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö iki' Skëköl a̱ tö ye' yő́ttsa̱ iulà a̱. Ie' tö Skëköl
dalöieke tai̱ë, ittè iu̱teke buaë, e' kue̱ki̱ ì kiéitö e' iu̱té Skëköl tö. [8] Erë́ ie' dör Skëköl Alà,
erë ie' weine tai̱ë, e' wa ie' é̱na ia̱ne tö we̱s s'weir Skëköl ttè dalöiè kue̱ki̱. [9] Mik ì u̱k ie'
patkëne e' wé̱itö se̱raa̱, eta̱ ie' de S'tsa̱tkökwakie. Wé̱pa tö ie' ttè iu̱teke, esepa ko̱s tsa̱tkè
michoë ie' tö. [10] Ñies Skëköl tö ie' tkéka̱ sacerdote kibiie we̱s Melquisedec ese es.

A' e̱rblöke Cristo mik, e' kȅ olo'yar a' tö

[11] Ttè ese tso'ia̱ sa' wa̱ yëno tai̱ë, erë kȅ a' é̱na ia̱nuk bet, e' kue̱ki̱ iwà pakè a' a̱ e' dör
darërëë. [12-13] Ká̱ ia̱ia̱ë a' e̱rblë'mi Cristo mik, ikkë ta̱ warma a' detke s'wöbla'u̱kwakpaie.
Erë a' skà kianene wöbla'wȅ Skëköl ttè tsa̱we tottola ese wa. A' dör we̱s ala'rla es kȅ a̱
chkè darërë ñar, tso' tsu' ȅ mik. Ka̱m a' a̱ iwër tö ì dör buaë ì dör suluë. [14] E' skéie chkè
darërë ese dör s'wöblauletke esepa a̱. Ie'pa a̱ iwënetke tö ì dör buaë ì dör suluë. E' kue̱ki̱
ie'pa é̱na ia̱ne mik ta̱ buaë idir mik ta̱ sulu idir.

6

[1] E' kue̱ki̱ Cristo tté tsá̱ wa s'wöblane, e' ȅ kȅ charia̱ ke̱kraë. E' skéie Cristo tté kí̱ tso' tai̱ë,
ese wa se' kí̱ e̱' yuö̀ a̱s se' yör i̱ski̱ë we̱s se' kibirwa̱ es. Kȅ se' kàne e̱' wöbla'u̱kne Cristo tté
tsá̱ jche̱rtke se' wa̱, ese wa. Se' wa̱ ijche̱rtke tö s'ka̱wöta̱ ì sulu nuí̱ ki̱ s'duöwa̱mi, ese ko̱s

* 5:5 Salmo 2.7 † 5:6 Salmo 110.4

olo'yök. Se' wa̱ ijche̱rtke tö s'ka̱wöta̱ e̱rblök Skëköl è̱ mik. 2 S'wöskuè tté ena s'ulà mùka̱
s'yamipa ki̱ ese tté wa se' wöblao̱'netke. S'duulewa̱ shke̱rdaka̱ne ena s'weir michoë ese
tté jche̱rtke se' wa̱. 3 E' kue̱ki̱ kè̱ se' e̱' wöbla'u̱kia̱ ttè ese wa. E' skéie se' kí̱ e̱' yuò̱ Cristo
ttè skà tso'ia̱ ese wa. Skëköl tö iké̱wö mé se' a̱, e' ta̱ iwe̱raësö es.
4 Wé̱pa wöa̱ ká̱ ñine'bak Cristo ttè wa, erë e'pa tö ilo'yé, e' ta̱ ¿we̱s ka̱wö mermine ie'pa
a̱ e̱r mane'u̱kne? Ì buaë mé Skëköl tö se' a̱, e' kak ttsëule ie'pa wa̱. Wiköl Batse'r dë'ñak
ie'pa ki̱. 5 Ie'pa éna ia̱ne tö Skëköl ttè dör buaë. Skëköl ké̱wö olo ta̱' tai̱ë datske aishkuö
ta̱, e' diché kak su̱ule ie'pa wa̱. 6 E' ko̱s ttsëule ie'pa wa̱, e' watéttsa̱ ie'pa tö, e' ta̱ ¿we̱s
ie'pa dömine e' ska'? E' dör we̱s ie'pa tso'ne Skëköl Alà ttökwa̱ne wötèwa̱ne krus mik es.
Ie'pa tso' ie' wayuök sulitane wö wa. 7 Se' dör we̱s të es. Íyi kuatkëne iki̱, ka̱li̱ yëne iki̱
buaë, warma e' wà tskirmi buaë wà wörmi buaë we̱s iwák ki̱ ikiane es. Të ese a̱ Skëköl e̱r
buaë chöraë. 8 Erë të e' ki̱ dika'chka tskine, kualkö tskine, ì tskine, e' ta̱ e' kè̱ dör ìie bua'.
Kukur ta̱ iwayënarketke ì sulu a̱ ta̱ iñardawa̱.
9 A yamipa dalër tai̱ë sa' éna, sa' ttöke a' ta̱ es, erë moki̱ sa' iklö'we̱ke tö a' shköke buaë
s'tsa̱tkè ñalé̱ ki̱. A' kè̱ dör we̱s wé̱pa tö Cristo watéttsa̱ esepa es. 10 Skëköl dör yësyësë.
A' kaneblöke buaë ie' a̱. A' tö s'batse'r male̱pa ki̱meke buaë, e' we̱keia̱ a' tö buaë. E' wa
iwënewa̱ tö moki̱ a' éna Skëköl dalër. E' ko̱s kè̱ ska' ie' e̱r chöpawa. 11 Erë sa' ki̱ ikiane tö
a' ulitane tö, ì buaë we̱ke a' tö, ese kí̱ ù̱ e̱r bua' wa dò̱ ibata ekkë. Es ì buaë ko̱s panekesö,
e' wà döraë a' ulà a̱ da'a̱ie. 12 Sa' kè̱ ki̱ ikiane tö a' bikër. E' skéie sa' ki̱ ikiane tö a' dò̱ we̱s
wé̱pa e̱rblöta̱' moki̱ Skëköl mik esepa es. Ì muk Skëköl kablë' se' a̱, e' wà panekesö e̱naë,
e' wa iwà döraë se' ulà a̱.

Se' e̱rblò̱mi Skëköl kablë' se' a̱, e' mik

13 Mik Skëköl kablë' Abraham a̱, eta̱ ie' kè̱ kablëne yi skà ttò̱ wa. Ie' kablë' iwák ttò̱ wa,
kè̱ yi ku̱' ie' tsa̱ta̱ e' kue̱ki̱. 14 Ie' tö iyë' Abraham a̱: “Moki̱ ye' ichè tö ye' e̱r buaë chöraë
be' a̱ tai̱ë. Be' aleripa alöwe̱raëyö tai̱ë.”* 15 Ttè e' wà pané Abraham tö e̱naë ta̱ Skëköl
kablë'ia̱, e' wà de iulà a̱. 16 Moki̱ mik se' tö ttè mé yi a̱, eta̱ imekesö yi dör se' tsa̱ta̱, ese
ttò̱ wa. Mik se' tö ttè métke es, eta̱ ttè e' ki̱ kè̱ ì skà ku̱'ia̱ chè. 17 Es ñies Skëköl ki̱ ikiane
kkachè wöshak wé̱pa a̱ ikablë' esepa a̱ tö moki̱ iwà döraë ie'pa ulà a̱, kè̱ imane'we̱paneitö
yës. E' kue̱ki̱ ikablë' iwák ttò̱ wa. 18 Es se' éna ia̱ne buaë tö Skëköl tö ittè mé se' a̱ iwák
ttò̱ wa, e' kè̱ mane'we̱paneitö yës, ie' kè̱ ka̱chöta̱' e' kue̱ki̱. Ie' tö ittè mé se' a̱ iwák ttò̱ wa
tö se' e̱rblöke ie' mik e'pa tsa̱tkeraëitö. E' tö se' e̱r pableke buaë. Ttè e' wà paneke se' tö
krörööë, e' a̱ se' e̱' tkò̱wa̱ darërë ke̱kraë. 19-20 Ttè e' wà paneke se' tö, e' tö se' tkéwa̱ darërëë
we̱s tabechka tso' kanò wöklö'wo̱ie dayë shu̱a̱ es. Jesús míka̱ne se' yöki̱ ke̱we ká̱ jaì a̱. Ee̱
ie' tso' Skëköl wé kibi e' úshu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱, e' a̱. Úshu̱ e' kköiëule àr datsi' buririë
shu̱ku̱ar e' wa, e' etmik ie' tso' se' tté chök ke̱kraë Skëköl wörki̱. Es ie' de se' sacerdote
kibi ke̱kraë we̱s Melquisedec ese es.

7

Jesús dör sacerdote kibi we̱s Melquisedec ese es

1 Melquisedec bak ká̱ kiè Salem e' blúie. Ñies ie' kaneblë' sacerdoteie Skëköl dör íyi
ulitane tsa̱ta̱ e' a̱. Abraham e̱' ali'ka̱ blu'pa ske̱l wa̱ ilayök Lot minetse̱r e'pa ki̱. Mik
Abraham dotkene iu a̱, eta̱ Melquisedec dettsa̱ ie' ñale̱tsu̱k ta̱ ikié Skëköl a̱ a̱s e' e̱r buaë
chò̱ ie' a̱. 2 Ñies dalì ko̱s dë'ne Abram ulà a̱ ñippè shu̱a̱, e' blatéitö döka̱ dabop, e' eyök
méitö Melquisedec a̱. S'kiè Melquisedec, e' wà kiane chè “se̱ne yësyësë e' blú.” Ñies ie'
dör ká̱ kiè Salem, e' blú. Salem, e' wà kiane chè “se̱ne bè̱rë,” e' kue̱ki̱ ñies ie' dör se̱ne
bè̱rë blú. 3 Kè̱ se' wa̱ ijche̱r tö yi dör iyé̱, yi dör imì, yi dör iditséwö, mik iku̱ne ö mik
idu'wa̱. E' ko̱s kè̱ ku̱' kitule Skëköl yëkkuö ki̱. E' kue̱ki̱ se' tö ichèmi tö ie' dör sacerdote
kè̱ e̱rta̱'wa we̱s Skëköl Alà es.

* 6:14 Génesis 22.17

4 Ibikeitsö́ buaë, e' ta̱ a' wa̱ ijche̱rdaë tö Melquisedec dalöiërta̱' tai̱ë sacerdotepa dör
Leví aleripa, e'pa ko̱s tsa̱ta̱. Abraham dör se' yë́ bak ká̱ ia̱ia̱ë dalöiërta̱' tai̱ë ese. Ñippè
shu̱a̱ ibolökpa dalì de ie' ulà a̱, e' blatéitö döka̱ dabop, e' eyök tsá̱ méitö Melquisedec
a̱. 5 Leví aleripa yë́ tsá̱ dör Abraham we̱s Israel aleripa male̱pa es. Leví aleripa ë̀
menea̱t sacerdotepaie. Ie'pa dör Israel aleripa male̱pa yamipa, erë itso' kitule Moisés
ttè dalöiëno, e' ki̱ tö Israel aleripa ko̱s ka̱wöta̱ iíyi ko̱s blatök döka̱ dabop, ta̱ e' eyök tsá̱
muk Leví aleripa a̱. 6 Skëköl kablë' Abraham a̱ tö ie' döraë skëkëpa tai̱ë. Erë́ Melquisedec
kë̀ dör Leví aleri, erë e' a̱ Abraham tö iíyi tsá̱ mé. Ñies Melquisedec tö ikié Skëköl a̱ a̱s e'
e̱r buaë chö̀ Abraham a̱. 7 Sulitane wa̱ ijche̱r tö yi tö e' ché o̱'ka a̱, ese wák dör yi a̱ iyëne
e' tsa̱ta̱. 8 Israel aleripa tö iíyi tsá̱ meke sacerdotepa duöta̱'wa̱ esepa a̱. Erë Skëköl yëkkuö
tö Melquisedec chè we̱s ie' tso'ia̱ ttsë'ka es. 9-10 Mik Abraham tö iíyi tsá̱ mé Melquisedec
a̱, eta̱ Leví ka̱m ku̱r. Erë se' tö ichèmi tö Leví aleripa bak tö iíyi tsá̱ mé Melquisedec a̱
Abraham wa, Abraham dör ie'pa yë́ tsá̱ e' kue̱ki̱.

11 Ttè dalöiëno me' Skëköl tö Israel aleripa a̱ Moisés wa, e' ichè tö Leví aleripa ë̀ menea̱t
sacerdotepaie Israel aleripa tté chök Skëköl a̱ a̱s e' tö ie'pa nuì̱ olo'yö̀. Erë e' mú a̱ nuì̱
olo'yarmi se' ki̱ se̱raa̱, e̱'ma kë̀ sacerdote ské kua̱'ki̱ kianeia̱. E' kue̱ki̱ Skëköl tö sacerdote
ské patké. E' kë̀ dör Leví aleripa e' eköl we̱s Aarón es. Ie' dör sacerdote we̱s Melquisedec
ese es. 12 Sacerdote wé̱sepa ské maneo̱ne kua̱'ki̱, e' ta̱ ñies ttè dalöiëno tsá̱ e' ka̱wöta̱
mane'wè̱ttsa̱. 13-14 Sacerdote ské patkë' Skëköl tö chèyö a' a̱, e' dör Skëkëpa Jesús. E' kë̀
dör Leví aleripa eköl. Sulitane wa̱ ijche̱r buaë tö ie' dör Judá aleri. Moisés kë̀ wa̱ ì yëule
tö Judá aleripa dö̀mi sacerdoteie. E' kue̱ki̱ kë̀ ie' aleri isie tkëuleka̱ sacerdoteie.

15 Sacerdote ské tkënekа̱ne kua̱'ki̱ we̱s Melquisedec ese es, e' ta̱ se' é̱na iwà a̱ne tö ñies
ttè dalöiëno menea̱t Moisés a̱ e' maneo̱nettsa̱. 16-17 Skëköl yëkkuö ki̱ itso' kitule tö ie' tö
Jesús a̱ iché i' es:
“Be' dör sacerdote ke̱kraë we̱s Melquisedec ese es.”*
E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö Jesús kë̀ tkëneka̱ sacerdoteie ie' ditséwö wa we̱s Moisés ttè ki̱
itso' kitule es. Ie' de sacerdoteie ie' se̱r michoë, kë̀ duöta̱'wa̱, e' diché wa. 18-19 Moisés ttè
dalöiëno bak ke̱net, e' kë̀ a̱ yi o̱nuk buaë yësyësë Skëköl wöa̱. E' kë̀ diché ta̱', kë̀ dör ìie
bua' ese wo̱ie. E' kue̱ki̱ ttè e' maneo̱nettsa̱. E' skéie ttè pa̱'a̱li̱ wà panekesö kröröë e' dör
ibua'ie ttè këchke tsa̱ta̱, e' wa se' e̱' batsöwa̱mi buaë Skëköl mik kë̀ ki̱ ì sulu nuí̱ ta̱'ia̱.

20 Ñies mik Skëköl tö Jesús tkë'ka̱ sacerdoteie, eta̱ ie' kablë'ia̱ iwák ttö̀ wa tö ikaneblö̀
michoë sacerdoteie. Ie' kë̀ kablëne es sacerdotepa dör Leví aleripa, e'pa a̱. 21 Erë mik ie'
tö Jesús tkë'ka̱ sacerdoteie, eta̱ ie' kablë'ia̱ iwák ttö̀ wa ttè i' wa:
“Be' dör sacerdote ke̱kraë.
Ye' kablé be' a̱ ye' wák ttö̀ wa, e' kë̀ olo'yepayö yës.”†
22 Es Skëköl kablë' Jesús a̱, e' wa se' wa̱ ijche̱r moki̱ tö ttè pa̱'a̱li̱ mène se' a̱, e' dör bua'iewa̱
ttè këchke mène Israel aleripa a̱ e' tsa̱ta̱. Jesús wa se' wa̱ ijche̱r yësyësë tö iwà sue̱rasö.

23 Ñies sacerdotepa dör Leví aleripa, e'pa duöta̱'wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ a̱ kaneblëne
ke̱kraë. E' kue̱ki̱ ie'pa ské tkëuleka̱ tai̱ë. 24 Erë Jesús se̱r michoë, e' kue̱ki̱ ie' kë̀ skéie
yi tkënukka̱. 25 Wé̱pa ko̱s shkökewa̱ Skëköl wörki̱ Jesús batamik, esepa tté chök ie' tso'ie
ke̱kraë Skëköl a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa ko̱s tsa̱tkërmi ie' a̱ buaë ke̱kraë.

26 Es se' isué̱ tö Jesús dör sacerdote kibiie chökle. Ie' dör batse'r. Kë̀ ì sulu ku̱' iki̱,
kë̀ iauleka̱ se̱ne sulusi wa. Ie' butsulettsa̱ pë' sulusipa yöki̱. Skëköl tö ie' tkéka̱ ká̱ jaì
a̱ íyi ulitane tsa̱ta̱. Sacerdote ese kiane se' ki̱. 27 Ie' kë̀ dör we̱s sacerdote kibi male̱pa
es. Ká̱ bit ta̱ ie'pa ka̱wöta̱ iyiwak jchök mè Skëköl a̱ ie'pa nuì̱ kue̱ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ iyiwak
kí̱ jchekerakitö mè Skëköl a̱ imale̱pa nuì̱ kue̱ki̱. Erë e' ko̱s skéie Jesús e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱
etökicha ë̀ se' nuì̱ patuo̱ie, e' kë̀ skà tköpaia̱. 28 Wëpa tkëuleka̱ sacerdotepa kibiie Moisés

* 7:16-17 Salmo 110.4 † 7:21 Salmo 110.4

ttè wa, moki̱ e'pa dör we̱s s'male̱pa es, kë̀ diché dë'ka̱ e̱' kkö'nuk buaë yësyësë. Erë Moisés
ttè kite̱, e' ukuöki̱ ta̱ Skëköl kablë' iwák ttö̀ wa tö ie' alà tkërdaka̱ se' sacerdote kibiie, e'
dör se' sacerdote kibi yöbië bua'iewa̱ yësyësë e'.

8

Jesús dör ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö, e' wakanéu̱kwak

[1] Ì ko̱s cheratse̱ sa' tö e' wà dör i': Jesús tso' se' wa̱ sacerdote kibiie. Ie' tkër dalöiërta̱'
tai̱ë ká̱ jaì a̱ Skëköl ulà bua'kka. [2] Ie' dör se' sacerdote kibi. Ie' tso' iwakanéu̱k Skëköl wé
batse'r chökle tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱. E' kë̀ yöne s'ditsö wa̱, e' yö' ie' wák tö.
[3] Sacerdote kibi ko̱s tkëneka̱ iyiwak tso'rak iwa̱ jchè mè Skëköl a̱ ena ì skà mekerakitö,
e' wakanéu̱k imale̱pa tsa̱tkoie ie'pa nuì̱ ulà a̱. E' kue̱ki̱ Jesucristo ka̱wöta̱ ñies ilè muk
Skëköl a̱ se' tsa̱tkoie. [4] Erë ie' kë̀ tö ikanewe̱ku̱' ká̱ i' a̱, iwakanewe̱keitö ká̱ jaì a̱. Moisés ttè
dalöiëno tö ichè tö Leví aleripa ë̀ tkërka̱mi sacerdoteie. E' kue̱ki̱ Jesús mú tö iwakanewe̱ke
ká̱ i' a̱, e̱'ma ie' kë̀ tkënukka̱ sacerdoteie, ie' kë̀ dör Leví aleri e' kue̱ki̱. [5] Ì kanewe̱ke
sacerdotepa tö ká̱ i' a̱, ese dör ibua'ie tso' ká̱ jaì a̱, e' kleeke ie'pa tö ká̱ i' a̱. E' dör we̱s
ibak Moisés ta̱ es. Mik Moisés tö u yueketke Skëköl a̱, eta̱ Skëköl tö iché ie' a̱: "Ittsö́, ì
ko̱s yuö́ we̱s be' a̱ ikkayëne Sinaí ké̱bata a̱ e' su̱ë." E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl wé kibi
tso' ká̱ i' a̱, e' dör ichökle tso' ká̱ jaì a̱ e' klí ë̀. [6] Erë Jesús tkëneka̱ se' sacerdote kibiie, e'
wakanewe̱keitö buaë sacerdotepa tso' ká̱ i' a̱ e'pa tsa̱ta̱. Ñies ie' batamik ì muk Skëköl
kablë' se' a̱ ttè pa̱'a̱li̱ wa, e' dör ibua'ie. E' kue̱ki̱ ttè e' dör buaë shu̱te̱ ttè këchke tsa̱ta̱.

Ttè tsá̱ mène Israel aleripa a̱, e' kë̀ dalöta̱'ia̱

[7] Ttè tsá̱ mène Israel aleripa a̱, e' mú dör wë' a̱s Skëköl tö se' kiö̀wa̱ buaë, e̱'ma ttè skà
pa̱'a̱li̱ kë̀ kianukia̱. [8] Erë ie' isué̱ tö ie'pa kë̀ wa̱ ttè tsá̱ mène ie'pa a̱, e' wà iu̱tëne buaë. E'
kue̱ki̱ itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' tö ie'pa chè i' es:
"Skëköl tö ichè: Aishkuö ta̱ ka̱wö döraë,
e' ké̱wö ska' ta̱ ye' tö ttè pa̱'a̱li̱ meraë Israel wakpa a̱ ena Judá wakpa a̱.
[9] Ttè e' kë̀ dör we̱s ttè tsá̱ me' ye' tö ie'pa yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱ es.
Ttè e' me'yö ie'pa a̱ mik ie'pa ulaië'yö e̱r bua' wa ibak klöulewa̱ Egipto e' yottsa̱ie eta̱.
Erë ttè me'yö ie'pa a̱, e' wà kë̀ iu̱tëne ie'pa wa̱,
e' kue̱ki̱ ye' tö ie'pa me'a̱t.
[10] Ñies Skëköl tö ichè:
Ttè pa̱'a̱li̱ meraëyö Israel aleripa a̱ aishkuö ta̱, e' dör i' es:
Ye' ttè dalöiëno e' merdaë ie'pa e̱r a̱,
ta̱ ie'pa tö iiu̱teraë e̱r bua' wa iwákpa e̱r wa.
Ye' döraë ie'pa Këköl,
ta̱ ie'pa döraë ye' icha.
[11] Ie'pa ko̱s, tsitsirpa dö̀ këkëpa,
e'pa batsdaë ye' mik.
E' kue̱ki̱ kë̀ ikiarpaia̱ tö yi tö iyamipa ö o̱'ka wöbla'we̱ia̱ a̱s ibats ye' mik.
[12] Ì sulu ko̱s wamblekerakitö, e' nuí̱ olo'yeraëyö ie'pa ki̱,
kë̀ ibikeitsepaia̱yö."*
[13] Es Skëköl tö ichè tö ttè pa̱'a̱li̱ meraëitö se' a̱. E' wa ie' tso' ichök tö ttè tsá̱ mène, e' dör
këchke wöite̱wa̱. Ì ko̱s ianewa̱tke këchke, e' bet ta̱ kë̀ iku̱'ia̱.

9

Cristo dewa̱ Skëköl wé a̱ ká̱ jaì a̱ se' tté chök

[1] Ttè dalöiëno tsá̱ me' Skëköl tö Israel aleripa a̱, e' a̱ ttè tso' tö we̱s ie'pa ka̱wöta̱ Skëköl
dalöiè e' wakanéu̱k. Ñies ie'pa wa̱ u tso' etkue batse'r ká̱ i' a̱ iwakanéwo̱ie. [2] Ie'pa tö u yö'

---

* 8:12 Jeremías 31.31-34

Skëköl dalöiè e' wakanéwo̱ie, e' blatérakitö böt. Úshu̱ ke̱we e' kiè úshu̱ batse'r. Úshu̱ e'
a̱ bö'wö taloka̱ tso' et, ñies ka̱' tso' et, e' ki̱ pan meke Skëköl a̱, ese me'r. 3 Úshu̱ skà tso'
datsi' buririë shu̱ku̱ar, e' etmik, e' kiè úshu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱. 4 Úshu̱ e' a̱ ka̱' tso' yöule
orochka wa íyi masmas ña'wo̱ie Skëköl a̱ e'. Ñies kalkuö tkër ek, e' paiëulewa̱ orochka
wa. Kalkuö e' shu̱a̱ tka̱' tso' etk yöule orochka wa. Tka̱' e' a̱ chkè me' Skëköl tö Israel
aleripa a̱ kiè maná, e' kak tso' blëule. Ñies kalkuö ñe' shu̱a̱ Aarón shko kéli përi tskineka̱,
e' tso' blëule. Ñies ishu̱a̱ ák tak tso' böt, e' ki̱ Skëköl tö ittè dalöiëno kit. Kalkuö e' kiè
Ttè Mène Ñì A̱ Kélkuö. 5 Kalkuö e' bata ki̱ Skëköl biyöchökwak pik ta̱' kiè kérub, e' diököl
tulur böt. E' tö se' a̱ iwà kkacheke tö Skëköl olo tso' ee̱. Ipik meuleka̱ kalkuö kköshto bata
ki̱, ee̱ Israel aleripa nuì̱ olo'yarke. Erë i' ta̱ íyi ekkë kè̱ wà pakanuktsa̱ ye' a̱ i̱ski̱ë.

6 Es íyi ulitane bak kaneo̱ule buaë Skëköl wé a̱, ta̱ sacerdotepa bak shkökwa̱ ke̱kraë
úshu̱ batse'r e' a̱ iwakanéu̱k. 7 Erë sacerdote kibi, e' è̱ a̱ ka̱wö tso' shkowa̱ úshu̱ skà tso'
dör batse'r tai̱ë shu̱te̱ e' a̱. Ee̱ ie' döwa̱mi etökicha è̱ duas wa duas wa. Mik ie' mi'kewa̱
ee̱, eta̱ ie' wa̱ iyiwak pé̱ mi'ke mè Skëköl a̱ e̱' nuì̱ ki̱, ñies ì sulu wamblé pë' male̱pa tö
kè̱ wà jche̱r ie'pa wa̱, ese nuí̱ ki̱. 8 E' ko̱s wa Wiköl Batse'r tö se' a̱ iwà kkacheke tö
úshu̱ batse'r, e' wakaneo̱rkeia̱, e' dalewa kè̱ sulitane döpawa̱ úshu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱ e'
a̱. 9-10 Ì ko̱s kanewe̱ke judiowak sacerdotepa tö ttè dalöiëno tsá̱ mène ie'pa a̱, e' wa, e' dör
chkeie, di'yeie, se' batse'we̱ie, ese ko̱s dör s'pa ki̱kke̱ è̱ batse'wo̱ie. E' tö se' ki̱meke ka̱m
ttè manerne e' dalewa è̱. E' kue̱ki̱ ì meke ie'pa tö Skëköl a̱ idalöiè e' wakanéwo̱ie, ñies
iyiwak ko̱s jcheke mè ie' a̱ se' nuì̱ ki̱, ese ko̱s kè̱ a̱ wé̱pa tö ie' dalöieke es, esepa e̱rbikè
pairinuk. Ie'pa ittsé tö inuì̱ tso'ia̱ ie'pa ki̱. Erë ì ko̱s kanewe̱ke ie'pa tö Skëköl wé a̱, e' tö
ttè pa̱'a̱li̱ mé Skëköl tö se' a̱ Jesús batamik, e' wà kkacheke i̱'ñe ta̱.

11 Cristo dë'bitu̱bak. Ie' dör se' sacerdote kibi. Ie' dör ttè buaë pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö se'
a̱ e' wakanéu̱kwak. Ie' dur iwakanéu̱k Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱, e' a̱. Skëköl wé e' kè̱ yöne
s'ditsö wa̱, e' kè̱ dör we̱s íyi tso' ká̱ i' a̱ es. E' kue̱ki̱ Skëköl wé e' dör buaë shu̱te̱ itso' ká̱ i'
a̱ e' tsa̱ta̱. 12 Etökicha è̱me Cristo dewa̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱ e' shu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱, e'
a̱ s'tsa̱tkoie. Ì wé̱ ie' tö ee̱, e' dör wë', kè̱ ie' mi'pane iskà kanéu̱kne. Mik ie' dewa̱ ee̱, eta̱
kè̱ ie' wa̱ chibo ö baka pé̱ mìne mè Skëköl a̱ se' nuì̱ ki̱. E' skéie ie' wák kötewa̱ e' pé̱ mí ie'
wa̱. Es ie' tö se' yèttsa̱ michoë se' nuì̱ ulà a̱. 13 Wé̱pa bak ttè këchke diki̱a̱, esepa iane ñá,
e' ta̱ chibo pé̱ ö baka wë'ñe pé̱ ese sklippeke sacerdotepa tö ie'pa ki̱ ö isalema baka alaki
pupula ña'we̱ke ese mulu̱chka diöbléka̱ di' wa e' sklippekerakitö ie'pa ki̱. Moki̱ e' tö ie'pa
pa ki̱kke̱ batse'wé̱ne paiklé. 14 Erë e' dör es, e' yita̱ buaë Cristo pé̱ diché ta̱' tai̱ë iyiwak pé̱
tsa̱ta̱. Skëköl Wiköl yöbiië, e' batamik ie' wák e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie we̱s iyiwak kè̱ ki̱ ì
sulu ku̱' mè Skëköl a̱ ese es. Ie' pé̱ tö se' e̱rbikè paiklèmi ì sulu nuí̱ ki̱ s'duöwa̱mi ese yöki̱
a̱s se' tö Skëköl chó̱k e' dalöiò̱.

15 Jesucristo dör ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö se' a̱, e' wakanéu̱kwak. Ì sulu ko̱s wamblë'
wé̱pa bak ttè tsá̱ mène e' diki̱a̱ e'pa tö, e' nuí̱ ulà a̱ ie'pa yënettsa̱ Jesús köte̱wa̱ krus mik
e' batamik. Ñies e' batamik ì buaë yöbiië muk Skëköl kablë' wé̱pa klöo̱'bakitö a̱s idò̱ ie'
ichaie esepa a̱, e' döraë ie'pa ulà a̱. 16-17 Ye' tö iwà pakè a' a̱ i' es: Ka̱m s'duö̀wa̱ e' yöki̱
s'wöblane ì mekesö s'yamipa a̱, ese yëkkuö muka̱t. Yëkkuö e' wà kè̱ merpa, yi tö imé ese
tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa. Iwak blënewa̱, e' è̱ ta̱ imermi. E' kue̱ki̱ s'ka̱wöta̱ isa̱u̱kwa̱ bua'ie
tö yi tö imé, ese wák blënewa̱tke yëkkuö e' wakanéwo̱mi. 18 Es ñies ttè tsá̱ mène, e' mène
iyiwak jchëule e' pé̱ tëne ese wa. 19 Ttè tsá̱ mène dalöiëno, e' wà paka' Moisés tö Israel
aleripa ko̱s a̱. E' ukuöki̱ ta̱ chibo ena baka wë'ñe pé̱ shu̱tuéka̱itö di' wa. E' sklippéitö
yëkkuö ki̱ Skëköl ttè dalöiëno tso' kitule e' ki̱, ñies e' sklippéitö Israel aleripa ko̱s ki̱ kal
kiè hisopo e' ulatska mik datsi'tak batsë rratulewa̱ e' wa. 20 E' we̱keitö ta̱ icheramiitö i'
es: "Pé̱ i' dör iwà kkachoie tö ttè mé Skëköl tö se' a̱ e' tsá̱ kaneo̱nemitke." 21 E' sù̱ Skëköl
wé ena ì ko̱s tso'ia̱ Skëköl dalöiè e' wakanéwo̱ie, ñies ese ki̱ Moisés tö pé̱ sklippé. 22 Moki̱

ttè dalöiëno tsá̱ mène, e' wa ta̱ tsir eta̱ íyi ulitane batse'we̱kene pé̱ wa. Ñies e' tö ichè tö
iyiwak jchëule ese pé̱ kè̱ tëne, e' ta̱ se' nui̱ kè̱ olonuk se' ki̱. 23 Íyi tso' Skëköl wé tso' ká̱ i'
a̱ e' a̱, e' dör ì tso' Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱, e' klí è̱. Íyi ekkë ka̱wöta̱ batse'wè̱ iyiwak jchëule
mè Skëköl a̱, ese pé̱ wa. Erë Skëköl wé a̱ íyi tso' ká̱ jaì a̱, e' ka̱wöta̱ batse'wè̱ ì dör buaë
shu̱te̱ iyiwak pé̱ tsa̱ta̱, ese wa.
24 Ì buaë e' dör Cristo. Ie' kè̱ dë'wa̱ Skëköl wé shu̱ batse'r yöne s'ditsö wa̱ tso' ká̱ i'
a̱, e' a̱. E' dör ibua'ie tso' ká̱ jaì a̱, e' klí è̱. E' skéie ie' de ká̱ jaì a̱ Skëköl wé chökle e' a̱,
ee̱ ie' tso' Skëköl a̱ se' tté chök. 25 Judiowak sacerdotepa kibipa, e'pa ka̱wöta̱ shkökwa̱
Skëköl wé shu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱, e' a̱ iyiwak pé̱ muk Skëköl a̱ se' nui̱ ki̱ duas bik ekkë
etökicha etökicha. Erë Jesús kè̱ dë'wa̱ tai̱ë we̱s ie'pa es. 26 Imú dör es, e̱'ma ká̱ i' yöne dò̱
ikkë ta̱, eta̱ ie' ka̱wöta̱ e̱' muktsa̱ ttèwa̱ duas bit ekkë. Erë e' kè̱ dör es. E' skéie, i̱'ñe ta̱
mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ ie' de e̱' muktsa̱ ttèwa̱ se' skéie etökicha è̱ se' nui̱ ko̱s paiklottsa̱.
27 Sulitane a̱ ka̱wö menea̱t duökwa̱ etökicha è̱, e' ukuöki̱ ta̱ se' shu̱lirdaë. 28 Es ñies Cristo
e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ etökicha è̱, se' tai̱ë e' nui̱ paiklottsa̱. Ie' skà dörane, erë e' kè̱ dör se' nui̱
shu̱lök. Ie' dörane wé̱pa tso' ie' panuk esepa tsa̱tkök.

10

Ttè dalöiëno kè̱ a̱ se' nui̱ pairinuktsa̱

1 Ttè dalöiëno mène ká̱ ia̱ia̱ë Moisés wa, e' dör ì bua'ie doia̱ se' a̱ Cristo batamik aishkuö
ta̱, e' biyó̱ yëne. E' dör we̱s ilo es, kè̱ dör iwà chó̱k. E' kue̱ki̱ ttè e' kè̱ a̱ wé̱pa dökewa̱ Skëköl
ska' iyiwak jchök mè ie' a̱ ke̱kraë duas bik ekkë esepa batse'o̱nuk da'a̱. 2 Ttè e' mú a̱ ie'pa
nui̱ pairinettsa̱ moki̱, e̱'ma ie'pa e̱r kè̱ tö ie'pa kkatepaia̱ ta̱ ie'pa kè̱ tö iyiwak jchepaia̱
mè Skëköl a̱. 3 Erë e' kè̱ dör es. E' skéie mik ie'pa tö iyiwak jcheke mè Skëköl a̱ duas bit
ekkë, eta̱ e' tö ie'pa e̱r a̱we̱kene ì sulu wamblekerakitö ese ska'. 4 E' wà dör tö se' nui̱ kè̱
pairirpattsa̱ baka wë'ñe pé̱ wa ena chibo pé̱ wa.
5 E' kue̱ki̱ mik Cristo döketke ká̱ i' a̱, eta̱ ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' chéitö Skëköl
a̱, e' tö ichè i' es:
“Iyiwak jcheke mè be' a̱ ena ilè skà tso' mè be' a̱,
e' kè̱ kiane be' ki̱.
Erë be' tö ye' yueketke s'ditsöie chkà ta̱' diché ta̱'.
6 Iyiwak jcheke ña'wè̱ wa'ñe be' a̱
ena ilè skà tso' mè be' a̱ nui̱ paikloie,
e' kè̱ wër bua' be' wa.”
7 E' ukuöki̱ ta̱ Cristo tö iché Skëköl a̱:
“A Skëköl, i' ye' dur ì kiane be' ki̱ wè̱ e' wo̱ie,
we̱s ye' tté tso' kitule be' yëkkuö ki̱ es.”*
8 Ke̱we ie' tö iché Skëköl a̱: “Iyiwak jcheke mè be' a̱ ena ilè skà tso' mè be' a̱, ñies iyiwak
jcheke ña'wè̱ wa'ñe be' a̱ nui̱ paikloie, ese ko̱s kè̱ kiane be' ki̱, kè̱ iwër bua' be' wa.” Eré̱
ie' tö iché es, erë ese ko̱s yë'a̱tbakitö dalöiè Skëköl ttè dalöiëno tso'tke kitule e' ki̱. 9 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché: “A Skëköl, i' ye' dur ì kiane be' ki̱ wè̱ e' wo̱ie.” E' wa se' é̱na ia̱ne
tö iyiwak jcheke ie'pa tö ttè tsá̱ diki̱a̱ ese ko̱s skéttsa̱ Skëköl tö iské pa̱'a̱li̱ moka̱ne, e' dör
Cristo kötewa̱ se' skéie e'. 10 Ì kiane Skëköl ki̱ e' wà o̱' Jesucristo tö. Ie' wák e̱' me'ttsa̱
ttèwa̱ se' skéie etökicha è̱, kè̱ skà tteta̱'wa̱ia̱. E' kue̱ki̱ Skëköl tö se' batse̱o̱'.
11 Ke̱kraë judiowak sacerdotepa tö iwakanewe̱ke. Ká̱ bit ta̱ ie'pa tö iyiwak jcheke mè
Skëköl a̱ se̱ne sulu nuí̱ ki̱. E' è̱ kanewe̱ke ie'pa tö tai̱ë ke̱kraë, erë e' kè̱ a̱ nui̱ pairinuktsa̱.
12 Erë Jesucristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' nui̱ skéie etökicha è̱, kè̱ skà tteta̱'wa̱ia̱, e' ukuöki̱ ta̱ ká̱
jaì a̱ ie' tkë'ka̱ dalöiërta̱' tai̱ë Skëköl ulà bua'kka. 13 Ee̱ ie' tkër Skëköl e̱' aléka̱ ibolökpa ko̱s

* 10:7 Salmo 40.6-8

ki̱, e' mekerö ie' klö̀ diki̱a̱ e' panuk. 14 Ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie etökicha ë̀, e' wa wé̱pa
dör ie' icha, esepa batse'wé̱itö buaë ichökle Skëköl a̱ etökicha ë̀, kë̀ batse'wè̱ kianeia̱.
15 Ñies Wiköl Batse'r tö ichè tö e' dör moki̱. Ie' tö iché Skëköl yëkkuö ki̱ i' es:
16 “Ka̱wö döraë ta̱ ye' tö ttè pa̱'a̱li̱ meraë ie'pa a̱,
e' tö ichè i' es:
Ye' ttè dalöiëno e' merdaë ie'pa e̱r a̱,
eta̱ ie'pa tö iiu̱teraë e̱r bua' wa iwákpa e̱r wa.
17 Ie'pa e̱' wamblö̀ sulu ko̱s,
kë̀ e' bikeitsepaia̱ ye' tö.”†
18 Es se' é̱na ia̱ne tö se' nuì̱ olo'yane se' ki̱, kë̀ se' ka̱wöta̱ia̱ ì skà muk Skëköl a̱ se' nuì̱ ki̱.

Se' a̱ ka̱wö mène shkowa̱ Skëköl wörki̱

19 A yamipa, e' ku̱eki̱ i̱'ñe ta̱ se' döwa̱mi buaë Skëköl dör batse'r tai̱ë shu̱te̱ e' ska', kë̀
suarta̱', Jesús köte̱wa̱ ipé̱ tëne tai̱ë, e' batamik. 20 Kë̀ yi döta̱'wa̱ Skëköl wörki̱ ëanas we̱s kë̀
yi dë'wa̱ ëanas Skëköl wé úshu̱ nanetkëar datsi' buririë wa e' etmik es. Erë Jesús köte̱wa̱
se' skéie e' chè datsi'ukuö jchënane e' tö. E' wa ñala̱ pa̱'a̱li̱ dö̀ Skëköl ska', e' kköyë'ttsa̱
ie' tö se' a̱, e' dör se̱ne michoë e' ñalé̱. 21 Jesús dör se' sacerdote tai̱ë. Ie' dör se' dör
Skëköl icha, e'pa ko̱s wökir. 22 E' ku̱eki̱ se' shkö̀wa̱ Skëköl wörki̱ e̱r moki̱ wa ena e̱rblè ie'
mik yësyësë e' wa. Se' e̱rbikè sulu e' pairiulettsa̱. Se' batse'o̱uletke, e' dör we̱s s'pa skuè
buaë manene di' maneneë wa es. 23 Skëköl ttö̀ moki̱ë. Ì u̱k ie' kablë' se' a̱, e' we̱raëitö.
E' wà panekesö krörööë. E' ku̱eki̱ se' e̱' tkö̀wa̱ darërë ttè e' a̱, kë̀ tö ibikeitsè böt böt. 24 A'
tö ibikeitsö̀ tö we̱s a' a̱ ñì ki̱mermi a̱s a' kí̱ ñì dalëritsö̀ buaë, ñies a̱s a' tö ì buaë kí̱ ù̱ tai̱ë
ñì ki̱moie. 25 Se' ñì dapa'u̱ke, e' kë̀ olo'yar a' tö we̱s se' we̱lepa wöblane iwamblök es.
E' skéie a' e̱r kí̱ diché ió̱ ñita̱. E' yita̱ mik se' tö isué̱ tö Skëkëpa Jesús datskene, e' ké̱wö
dökewa̱tke, eta̱ a' e̱r kí̱ diché iërmi ñita̱.
26 Ttè moki̱ë e' jche̱rtke se' wa̱, erë e' ukuöki̱ ta̱ ì sulu wamblekeia̱sö wöbla wa, e' ta̱ kë̀
ì ku̱'ia̱ jchè mè Skëköl a̱ e' nuí̱ olo'yoie se' ki̱. 27 Iwamblésö es, e' ta̱ s'pau̱irke shu̱lè wa, e'
ë̀ tso' se' panuk. E' dör bö' ñarke tai̱ë wa Skëköl tö ibolökpa e̱we̱rawa e'. 28 Ká̱ ia̱ia̱ë yi tö
ttè dalöiëno me'a̱t Moisés tö, e' dalöse̱wé̱wa̱ ta̱ ikkatökwakpa dör böl ö mañal, e' ta̱ ese
wák ttekewa̱ kë̀ ulé klöule. 29 E' dör es, e' ta̱ wé̱pa tö Skëköl Alà dalöse̱wé̱wa̱ ¿we̱s esepa
kë̀ weirpa tai̱ë shu̱te̱? Jesús pé̱ wa ttè pa̱'a̱li̱ mène se' a̱ e' wakaneo̱ne, e' pé̱ tuè̱ tai̱ë e' wa
ie'pa batse'o̱ne, erë isue̱kerakitö we̱s se' ëse pé̱ es. Ñies Skëköl Wiköl e̱r buaë ché se' a̱, e'
chekerakitö suluë. ¿We̱s ie'pa tkömishkar e' nuí̱ ulà a̱? 30 Skëköl mik se' bàtse̱ e' tö ichè
iyëkkuö ki̱ i' es: “Ye' ë̀ wöki̱ iské wërke wè̱. Yi tö ì sulu wamblé ese ské we̱rayö iki̱.”‡ Ñies
ichéitö: “Skëköl icha ko̱s esepa shu̱leraë ie' tö.”§ 31 ¡Se' a̱rwa Skëköl chó̱k ulà a̱ weinuk,
e' dör sia̱rë ichó̱k!
32 Erë a' é̱na ia̱nú tö mik kuaë Skëköl tö a' e̱r ñì o̱' Jesús tté buaë wa, e' ké̱wö ska' ta̱
pë' tö a' we'ik sia̱rë Jesús tté buaë ku̱eki̱. Erë e' ko̱s dalë'ttsë' a' tö e̱r bua' wa. 33 Mikle ta̱
pë' tö a' yë' suluë, ie'pa tö a' we'ik sia̱rë sulitane wörki̱. Mikle ta̱ a' wák e̱r wa a' e̱' ché
weinuk wé̱pa weirke es esepa ta̱. 34 Wé̱pa wötëne s'wöto wé a̱ Jesús tté ku̱eki̱, esepa su̱'
a' tö e̱r sia̱rë wa, ie'pa ki̱me' a' tö. A' wa̱ ijche̱r tö ì bua'ie kë̀ e̱rta̱'wa ese tso' tai̱ë a' wa̱
ká̱ jaì a̱, e' ku̱eki̱ mik pë' tö a' íyi ko̱s yë'lur a' yöki̱, eta̱ e' dalë'ttsë' a' tö ttsë'ne bua' wa.
35 A' kë̀ e̱' ökwa a' weirke e' yöki̱, e' ské merdaë a' a̱ tai̱ë, e' ku̱eki̱ iwöklö'ú̱ a' tö darërë.
36 A' weirke e' dalë'ttsök a' ka̱wöta̱ bë̀rë e̱r bua' wa a̱s a' tö iù̱ we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, ñies
a̱s ì buaë muk a' a̱ ie' kablë' e' mùitö. 37 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö
Cristo tté chè i' es:
“Wé̱ ka̱wöta̱ dök e' datse̱ kukuie,
e' kë̀ ki̱ ka̱wö tkö̀pa tai̱ë.

† 10:17 Jeremías 31.33,34 ‡ 10:30 Deuteronomio 32.35 § 10:30 Deuteronomio 32.36

38 Erë wé̱pa dör ye' icha se̱rke yësyësë,
esepa e̱rblé buaë ye' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa se̱r michoë.
Erë ie'pa wé̱pa suanéka̱ ta̱ ye' ttè olo'yérakitö,
e' ta̱ kë̀ ye' wa ie'pa wërpaia̱ buaë."*
Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱. 39 Erë se' kë̀ dör we̱s wé̱pa tö Jesús tté buaë e' olo'yé esepa
es. Ie'pa weirdaë sia̱rë aishkuö ta̱. Se' e̱rblöke buaë Jesús mik, e' kue̱ki̱ se' tsa̱tkërdaë.

11

Se' e̱rblö̀ Skëköl mik we̱s këkëpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e̱rblë' imik es

1 E̱rblè Skëköl mik, e' wà kiane chè tö se' tö iklö'wé̱ moki̱ë tö ì muk ie' kablë' panekesö,
e' meraëitö se' a̱. Eré̱ e' kë̀ wërta̱' i̱'ñe ta̱, erë se' tö iklö'wé̱ yësyësë tö iwà sue̱rasö. 2 Se'
yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa bak e̱rblök Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'pa yë' ie' tö tö ie'pa dör buaë
ie' wöa̱.
3 Se' e̱rblöke Skëköl mik, e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ie' tö íyi ulitane yö' iwák ttè wa. E'
wà kiane chè tö ì ko̱s wërta̱' suésö i̱'ñe ta̱, e' yöne ì kë̀ wërta̱', e' ë̀ wa.
4 Abel e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ì mé ie' tö Skëköl a̱ inuì̱ ki̱, e' dör bua'ie ì mé Caín tö,
e' tsa̱ta̱. Abel e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. Ñies
ì mé ie' tö Skëköl a̱ e' wër buaë Skëköl wa. Ie' blënewa̱bak ká̱ ia̱ia̱ë, erë ie' e̱rblé Skëköl
mik, e' tté pakarkeia̱ i̱'ñe ta̱.
5 Enoc e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie' kë̀ blënewa̱. Ie' minetse̱r ttsë'ka Skëköl wa̱, e'
kue̱ki̱ kë̀ yi wa̱ ie' nu ku̱ne. Skëköl yëkkuö ichè tö ka̱m Enoc mi'tse̱r Skëköl wa̱, e' yöki̱ ie'
wër buaë Skëköl wa. 6 Yi isie shkakwa̱ Skëköl wörki̱, ese ka̱wöta̱ iklö'u̱k tö moki̱ Skëköl
tso'. Ñies ie' ka̱wöta̱ iklö'u̱k tö wé̱pa tö Skëköl yuleke e̱r moki̱ wa, esepa ulà a̱ iwà döraë.
E' kue̱ki̱ kë̀ se' e̱rblöku̱' Skëköl mik, e' ta̱ kë̀ se' a̱ ì o̱nuk wërmi buaë ie' wa.
7 Noé e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ mik Skëköl tö ie' a̱ iché tö ì sulu tköraë ká̱ i' ki̱ kë̀ su̱ule
yi wa̱ ese, eta̱ ie' tö ittè iu̱té. Ie' tö kanò bërie yué etö, e' a̱ ie' ena iyamipa e' ë̀ tsa̱tkëne.
E' wa ikkayëne tö imale̱pa ki̱ nuì̱ tso'. Ñies se̱ne yësyësë dö̀mi se' ulà a̱ s'e̱rblé Skëköl mik
e' wa, e' de ie' ulà a̱.
8 Abraham e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ mik e' tö iché ia̱: "Be' yú ká̱ yë'yö tö imeraë be'
a̱ e' a̱," eta̱ iiu̱téitö. Eré̱ ie' kë̀ wa̱ ijche̱r tö ká̱ wé̱ a̱ ie' mírö, erë bet ta̱ ie̱' yéttsa̱ iwák ká̱
a̱. 9 Ie' e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ mik ie' de ká̱ yëne ie' a̱ ee̱, eta̱ ie' se̱né we̱s s'dami shkal
se̱r es. Ie' se̱né úla yöule datsi'tak wa, ese a̱. Ie' alà Isaac ena itala Jacob, e'pa ñies se̱né
we̱s ie' es. Ñies ie'pa a̱ ká̱ e' muk Skëköl kablë'. 10 Ká̱ bua'ie kë̀ e̱rta̱'wa bikeitsbak Skëköl
tö, yö'itö ká̱ jaì a̱, e' wà pané Abraham tö. E' kue̱ki̱ ie' se̱ne' we̱s s'dami shkal se̱r es, e'
dalë'ttséitö e̱r bua' wa.
11 Skëköl tö iyë' ie' a̱: be' alà köraka̱ be' alaköl Sara e' ta̱. Eré̱ ie' dewa̱tke këkëpala aluë,
ñies Sara wake' kë̀ döta̱' alàë, erë ie' iklö'wé̱ tö Skëköl kablë' ie' a̱ e' we̱raëitö. E' kue̱ki̱
diché mène ie' a̱ alà koka̱. 12 Ie' dewa̱tke këkëpala aluë, erë es ie' de alàë. Ilà e' wa ileripa
dë'bitu̱ tai̱ë kë̀ shtar ekkë we̱s bëkwö tso' tai̱ë ö ttsa̱'wö tso' tai̱ë dayë kkömik kë̀ shtar es.
13 Ie'pa ekkëpa ko̱s e̱rblë' Skëköl mik, kë̀ ilo'yane ie'pa wa̱, es ie'pa blërulune. Ká̱ muk
Skëköl kablé ie'pa a̱, e' wà kë̀ dë' ie'pa ulà a̱ ie'pa tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa. Erë ie'pa tö
iklö'wé̱ tö iwà döraë ie'pa ulà a̱ aishkuö ta̱. E' dör ie'pa a̱ we̱s ilo suè̱ ka̱mië es. E' kue̱ki̱
ie'pa tö iyë' tö ie'pa se̱r ká̱ i' ki̱ we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa dami shkal es. 14 Wé̱pa tö ichè es, e'
wa iwënewa̱ tö ie'pa tso'ia̱ ká̱ yulök iwákpa a̱. 15 Ie'pa mú tso'ia̱ wé̱ ie'pa manete̱, e' ké̱
bikeitsök, e̱'ma ie'pa mi'mine buaë ká̱ e' a̱. 16 Erë ie'pa tö ká̱ bua'ie e' kkecheke, e' dör ká̱
tso' ká̱ jaì a̱. Skëköl tö ká̱ e' yö'bak ie'pa a̱, e' kue̱ki̱ Skëköl kë̀ jaëne tö ie' kiè ie'pa Këköl.
17-19 Skëköl kablë' Abraham a̱ ttè i' wa: "Be' aleripa chökle, e'pa döraë Isaac wa." Erë
e' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ia̱: "Isaac ttö́wa̱ mè ye' a̱ ye' dalöioie." Ie' ki̱ ikiane suè̱ tö moki̱
Abraham e̱rblöke ie' mik, e' kue̱ki̱ ie' ima'wé̱ es. Abraham e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱

* 10:38 Habacuc 2.3-4

moki̱ ie' tö Isaac mekettsa̱ we̱s Skëköl tö ie' a̱ iyë' es. Ie' tö ibikeitsé tö ie' tö ilà ttéwa̱, e'
ta̱ Skëköl a̱ ishke̱rka̱mine, e' kue̱ki̱ ie' tö ittekewa̱. Erë bata ekkë ta̱ Skëköl tö ie' wöklö'wé̱.
E' kue̱ki̱ ichèmisö tö e' dör we̱s Isaac köte̱wa̱ shke̱neka̱ne es.
20 Isaac e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie' tö iyë', ila'r Jacob ena Esaú, e'pa a̱ tö aishkuö ta̱
Skëköl e̱r buaë chöraë ie'pa a̱.
21 Jacob e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ mik ie' blërkewa̱, e' ké̱wö döketke, eta̱ ie' tö iyë'
italapa dör José ala'r e'pa a̱ eköl eköl tö Skëköl e̱r buaë chöraë ie'pa a̱. Ñies Skëköl dalöié
ie' tö ie' e̱' duedur ishko kéli mik e' dalewa.
22 José e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ mik ie' blërkewa̱tke, eta̱ ie' tö iché tö aishkuö ta̱ Israel
aleripa e̱' yörattsa̱rak Egipto. Es ie' ichéa̱t tö mik a' e̱' yéttsa̱ ká̱ i' a̱ eta̱ ye' nu tso' blëule
e' tsú̱mi a' tö blèwa̱ wé̱ a' mírö ee̱.
23 Ñies Moisés yḗ ena imì, e'pa e̱rblë' Skëköl mik. Mik ie' ku̱ne', eta̱ ie'pa tö isué̱ tö
alala buaala ku̱ne. Egipto blú tö iyë' tö Israel aleripa alala ku̱rke wëpa, e'pa ko̱s ttekelur.
Erë Moisés yḗ ena imì, e'pa e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'pa kḕ suane blu' ttè yöki̱. Ie'pa
tö Moisés blé döka̱ si' mañat itsa̱tkoie.
24 Moisés talane Egipto blú duöchkeie dalöiërta̱' tai̱ë. Erë ie' e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱
mik ie' de këchke, eta̱ e' ko̱s watéttsa̱ ie' tö. Ie' kḕ ki̱ ikiane tö ie' kirwa̱ Egipto blú duöchke.
25 Ie' a̱ ta̱ weinuk wé̱pa dör Skëköl icha, esepa ta̱, e' dör buaë tkö̀ka̱ se̱ne sulu tö s'ttsë'we̱ke
buaë ekuölö ḕ, ese ko̱s tsa̱ta̱. 26 Ì buaë döraë ie' ulà a̱ aishkuö ta̱ iskéie, e' ḕ ki̱ ie' e̱r me'rie.
E' kue̱ki̱ ie' tö bikeitsé tö iweir ko̱s wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tté ki̱, e' dör buaë
shu̱te̱, íyi bua'bua tso' Egipto ese ko̱s tsa̱ta̱.
27 Moisés e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie' e̱' yéttsa̱ Egipto, kḕ suane Egipto blú ulune
yöki̱. Ie' e̱' tkéwa̱ darërë Skëköl kḕ wërta̱' e' mik kḕ ilo'yane ie' wa̱. 28 Ie' e̱rblé Skëköl
mik, e' kue̱ki̱ ie' tö Israel aleripa patké Ie'pa Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k. Ie' tö
ie'pa patké obeja pupula ttökwa̱ ta̱ ipḗ sklippök ie'pa ukkö ko̱s e' mik. Ie'pa tö iwé̱ es a̱s
Skëköl biyöchökwak patké Skëköl tö s'ttökulur, e' kḕ mi'wa̱ u a̱ alà wëm tsá̱ ku̱ne, esepa
ko̱s ttökulur.
29 Israel aleripa e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'pa tkami Dayë Mat shu̱a̱ we̱s íyök ḕ ki̱
shkè es. Erë mik Egipto wakpa mí ie'pa itöki̱, eta̱ e'pa ki̱ dayë u̱neka̱ tö ie'pa ko̱s ttélur.
30 Israel aleripa e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'pa shké ká̱ kiè Jericó kköiëule e' pamik
döka̱ ká̱ kul. E' ukuöki̱ ta̱ ká̱ e' kköiëule ko̱s, e' tkënettsa̱ i̱ski̱. 31 Ñies alaköl sulusi kiè
Rahab, e' e̱rblë' Skëköl mik. E' kue̱ki̱ mik wëpa böl patkë' Josué tö Jericó weblök bër
akir, eta̱ e'pa ki'wa̱itö bḕrë blë' itsa̱tkoie. E' kue̱ki̱ ie' kḕ dunewa̱ñak wé̱pa tö Skëköl ttè
dalöse̱wé̱wa̱ esepa ta̱.
32 Ye' a̱ ikí̱ yërmi tai̱ë. Gedeón ena Barac ena Sansón ena Jefté ena David ena Samuel
ena Skëköl ttekölpa ko̱s, e'pa ko̱s tté pakarmi ye' a̱, erë ye' kḕ ka̱wö ku̱ne i' ta̱ ipakoie
se̱raa̱. 33 Ie'pa ena pë' skà e̱rblë' Skëköl mik we̱s ie'pa es, e' wa e'pa we̱lepa e̱' aléka̱ ká̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ki̱. Ñies ie'pa we̱lepa ttè dalöiëno e' wakanewé̱ yësyësë. Ñies Skëköl
kablë' ie'pa a̱, e' wà de ie'pa ulà a̱. Ie'pa we̱lepa tö ma'name kkö̀ tsa̱téwa̱. 34 Ie'pa we̱lepa
kḕ ki̱ bö' dakaneka̱. Ie'pa we̱lepa ttekewa̱tke tabè wa, e' tsa̱tkée Skëköl tö. Ie'pa we̱lepa kḕ
diché ta̱', erë idiché iëne. Ie'pa we̱lepa ñippé darërë ta̱ ie̱' aléka̱ ká̱ kua̱'ki̱ ñippökwakpa ki̱.
35 Ñies alakölpa bak e̱rblök Skëköl mik, e'pa we̱lepa dëu̱töpa shke̱neka̱ne menene ie'pa
a̱.

Pë' we̱lepa skà e̱rblë' Skëköl mik, e'pa klö'wé̱wa̱ pë' tö ta̱ iwe'ikérakitö tai̱ë sia̱rë dö̀
iduowa̱ ekkë. Erë ie'pa e̱rblé Skëköl mik, e' kḕ watënettsa̱ ie'pa wa̱. Ie'pa wa̱ ijche̱r tö
ie'pa shke̱rdaka̱ne aishkuö ta̱ se̱noie buaë shu̱te̱, e' kue̱ki̱ ie'pa ekemine áie, e' kḕ kinewa̱
ie'pa wa̱. 36 Ie'pa we̱lepa wayöne tai̱ë, bune sia̱rë. Ie'pa we̱lepa skà monewa̱ tabechka
yöule ttsa'ie ese wa, es iminerak s'wöto wé a̱. 37 Ie'pa we̱lepa ttélur ák wa. We̱lepa ttélur
jchëulettsa̱ shu̱sha̱ë. Ñies we̱lepa ttélur tabè wa. Ie'pa bak shkök wì̱ a̱ dià a̱ paiëule obeja
kkuölit ö chibo kkuölit wa. Ie'pa dör sia̱rë, töiëne sia̱rë, weine tai̱ë. 38 Ie'pa dör buaë

shu̱te̱, kë̀ dör bua' tö ie'pa se̱r imale̱pa se̱rke ká̱ i' ki̱ e' shu̱a̱. Erë ie'pa bak shkök wì̱ a̱ dià
a̱ ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' tai̱ë̱ ese ska' ö ka̱bata a̱. Ie'pa bak se̱nuk sia̱rë ákuk a̱ ö ka̱uk a̱.
[39] Ie'pa ekkëpa ko̱s e̱rblë' Skëköl mik buaë, e' kue̱ki̱ ie' wa ie'pa wëne buaë. Erë ie'
kablë' ie'pa a̱, e' wà ka̱m mer ie'pa a̱, [40] ie' tö iskà bikeitséne bua'ie se' batamik e' kue̱ki̱.
Ì buaë meke ie' tö se' a̱ aishkuö ta̱, e' kiane ie' ki̱ tö ie'pa ena se', e'pa ulà a̱ idö̀ ñita̱. E'
kue̱ki̱ ka̱m idö̀ ie'pa ulà a̱.

12

A' e̱rblö́ Skëköl mik we̱s Jesús es

[1] A yamipa, se' e̱rblöke Skëköl mik ena se' se̱rke ie' a̱, e' dör we̱s s'tu̱r e̱' aloka̱ a̱s ì merke
sia̱ e' dö̀ se' ulà a̱ es. Wé̱pa e̱rblë' Skëköl mik ká̱ ia̱ia̱ë e'pa durulunebak, e' dör we̱s ie'pa
tu̱ne e̱' ali'ka̱bak es. Ie'pa ekkëpa dör tai̱ë, e' ko̱s e̱rblë' buaë Skëköl mik, e' dör we̱s ie'pa
iëne se' tu̱rke e' sa̱uk es, tö is se' mir. E' kue̱ki̱ ì ko̱s tö se' wöklö'we̱ke ese ulà watö̀sö. Ì
sulu wamblekesö, ese dör we̱s ttsa' muli̱tswa̱ s'klö̀ mik es, e' kue̱ki̱ ilo'yö̀sö. Eta̱ se' tu̱nú
darërë dö̀ mik se' deka̱ wé̱ se' mi'kerö ee̱. [2] Se' e̱r mùwa̱ Jesús è̀ ki̱. Se' e̱rblöke Skëköl mik
e' wërke Jesús wöki̱ tsa̱we dö̀ bataie. Ie' kötewa̱ krus mik, e' dör jaë tai̱ë, erë e' kë̀ ki̱ ie'
tkine yës. Ie' wa̱ ijche̱r tö ie' ttsë'rdaë buaë aishkuö ta̱, e' kue̱ki̱ idalë'ttséitö e̱r bua' wa.
I̱'ñe ta̱ ie' tkërka̱ dalöiërta̱' tai̱ë Skëköl tkër ikulé ki̱ e' ulà bua'kka.
[3] Pë' sulusipa tö ie' we'ik tai̱ë, e' ko̱s dalë'ttséitö. E' bikeitsö́ buaë a̱s a' kë̀ shtrirwa̱
e̱rblök Skëköl mik ta̱ ilo'yè. [4] Moki̱ a' tso' ñippök se̱ne sulu ta̱, e' kue̱ki̱ a' weirke tai̱ë, erë
ka̱m a' weir dö̀ a' duö̀wa̱ pé̱ tër tai̱ë ekkë we̱s Jesús es. [5-6] Skëköl yëkkuö ki̱ ie' tö a' pattè
we̱s ie' ala'r es, wësua e' chowa a' é̱na, e' tö iché i' es:

“A ye' alà, wé̱pa ko̱s dalër Skëköl é̱na, esepa paruekeitö.
Wé̱pa klö'wé̱ ie' tö ila'rie, esepa uñekeitö.
E' kue̱ki̱ mik ie' tö be' parueke, eta̱ e' kë̀ watöktsa̱ be' tö.
Mik be' uñekeitö, eta̱ kë̀ be' e̱rianuk.”*

Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱.
[7] A' weirke ko̱s, e' wa Skëköl tso' a' paruök, e' kue̱ki̱ e' dalë'ttsö́ e̱r bua' wa. A' parueke
e' wà kiane chè tö ie' tö a' sué̱ we̱s ie' ala'r es. ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö alala kë̀ parueta̱' iyé̱
tö? [8] Skëköl kë̀ tö a' paruè we̱s ila'r ulitane es, e' ta̱ e' wà kiane chè tö a' kë̀ dör ie' ala'r
chökle, a' dör we̱s ñala̱ alé es. [9] Mik se' bak ala'rla, eta̱ se' yé̱ tso' ká̱ i' ki̱, e'pa tö se'
parueta̱' ta̱ ie' dalöiè se' tö. E' dör es, e' yita̱ buaë se' ka̱wöta̱ S'yé̱ tso' ká̱ jaì a̱ e' dalöiök
tai̱ë a̱s se̱ne michoë dö̀ se' ulà a̱. [10] Se' yé̱ tso' ká̱ i' ki̱, e'pa tö se' parueta̱' ekuölö è̀ we̱s
ie'pa wa iwër buaë es. Erë Skëköl tö se' parueke se' ki̱moie a̱s se' se̱r batse'r we̱s ie' es.
[11] Mik se' padurke, eta̱ e' ké̱wö ska' ta̱ kë̀ ittsë'r buaë idalëne s'mik. Erë s'wöblane iwa, e'
ta̱ s'se̱rdaë bë̀rë yësyësë.
[12] E' kue̱ki̱ a' e̱r diché ióne. A' e̱rblöke Jesús mik, e' kë̀ armi a' tö a' shtrine kue̱ki̱. [13] A'
shkö́ ke̱kraë ttè yësyësë e' ñalé̱ wa a̱s a' wé̱pa kë̀ e̱rblöku̱' buaë Jesús mik, shkökeia̱ we̱s
s'klö̀ kranewa̱ shkö̀ es, esepa kë̀ kí̱ a̱rdö, e' skéie ie'pa buarne ta̱ ishkö̀mi buaë.

Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' kë̀ watarttsa̱

[14] A' e̱' mú se̱nuk bë̀rë sulitane ta̱. Ñies a' e̱' mú se̱nuk batse'r we̱s Skëköl ki̱ ikiane
es. Yi isie kë̀ se̱rku̱' es, ese kë̀ tö Skëkëpa Jesús sue̱pa. [15] A' ñì kkö'nú buaë a̱s Skëköl e̱r
buaë chöke se' a̱, e' kë̀ watö̀ttsa̱ yi tö. Yi tö iwatéttsa̱, ese dör a' shu̱a̱ we̱s kalkua sulusi
tskirka̱ es. Mik ideka̱, eta̱ imale̱pa tai̱ë sulu'wé̱wa̱itö. [16] A' kë̀ kàne trënuk. A' kë̀ kàne ì
dör batse'r ese dalöse̱u̱kwa̱ we̱s Esaú es. Ie' dör iyé̱ alà tsá̱, e' kue̱ki̱ iyé̱ íyi kuö̀ meke ie'
a̱. Erë e' wato̱'ttsa̱ ie' tö iël a̱ chkè tka̱' etkë̀, e' è̀ skéie. [17] A' wa̱ ijche̱r tö e' ukuöki̱ ta̱ ie' ki̱

* 12:5-6 Proverbios 3.11-12

ikiane tö iyḗ mú e̱r buaë chò̀ ie' a̱ we̱s ie'pa wöblar alà wëm tsá̱ ku̱ne ese a̱ e̱r buaë chök
es. E' kiéitö iyḗ a̱ i̱è̱ wa kköchè wa tai̱ë, erë kḕ we̱s ie' a̱ io̱nukia̱, iwake' watënettsa̱.
18 I̱'ñe ta̱ a' kḕ döku̱' Skëköl wörki̱ we̱s ká̱ i̱a̱i̱a̱ë se' yḗpa dë'rö ie' ska' es. Mik ie'pa
dökewa̱tke Sinaí kḗbata a̱, eta̱ ká̱ ttsenewa̱ mía̱ ttsettseë, e' shu̱a bö' tai̱ë ñarke ka̱bata ki̱,
siwa̱' bitsi̱rke darërë, e' ko̱s ttsé ie'pa tö sué̱ ie'pa tö. 19-20 Duk blarke tai̱ë ttsé ie'pa tö.
Ñies Skëköl ttöke e' ttsé ie'pa tö. Ì ché ie' tö ie'pa a̱, e' yöki̱ ie'pa suane tai̱ë. Ie' iché ie'pa
a̱: “Yi deka̱ ka̱bata i' ki̱, se' ö iyiwak, ese ka̱wöta̱ ttèwa̱ ák wa.” Ttè e' kḕ dalë'ttsënuk ie'pa
a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa kköché tai̱ë tö mú kḕ ittöia̱ ie'pa ta̱. 21 Moki̱ ì sué̱ ie'pa tö, ì ttsé ie'pa tö
e' tö ie'pa suawé̱ tai̱ë. Ñies Moisés wák kköchöwé̱itö ta̱ ichéitö: “¡Tai̱ë ye' painéka̱ suane
ḕ wa!”
22 Erë i̱'ñe ta̱ kḕ idör es a' a̱. E' skéie a' detke ka̱bata kḕ wërta̱' kiè Sión kḗbata ee̱, e'
dör Jerusalén tso' ká̱ jaì a̱ e'. Ee̱ Skëköl chṓk se̱rke. Ee̱ ie' biyöchökwakpa tso' tai̱ë, kḕ
shta̱rta̱' ekkë, e'pa daparke ie' ki̱kökka̱. 23 Ee̱ wé̱pa ko̱s de Skëköl alà tsá̱ie esepa tso' ñì
dapa'u̱k ttsë'ne bua' wa. Ie'pa kiè tso' kitule yëkkuö tso' ee̱ e' ki̱, e'pa shu̱ a' dör. Ee̱ a'
detke Skëköl dör sulitane shu̱lökwak, e' wörki̱. Ñies a' detke pë' bak se̱nuk yësyësë ká̱
i' ki̱, esepa ta̱ ñita̱. Ie'pa yuétke Skëköl tö yësyësë, kḕ ì kianeia̱ ie'pa ki̱. 24 Ñies a' detke
Jesús ska', ie' dör ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö se' a̱, e' kanéu̱kwak. Ie' köte̱wa̱ ipḗ tëne tai̱ë, e'
wa se' batse'wé̱ Skëköl tö. Ie' köte̱wa̱ e' dör s'tsa̱tkoie, e' kḕ dör we̱s Abel köte̱wa̱, e' nuí̱
ki̱ iël tsa̱iëne es.
25 E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú. Skëköl ttöke a' ta̱, e' kḕ watarttsa̱. Ká̱ i̱a̱i̱a̱ë wé̱pa ta̱ ie' ut ká̱ i'
ki̱, e' watë'ttsa̱ ie'pa tö, e' nuí̱ kḕ ulà a̱ ie'pa bakyal, e' ta̱ ¿we̱s se' tkö̀yalmi i̱'ñe ta̱ ie' ttöke
ká̱ jaì a̱ e' ttò̀ watéttsa̱sö e' nuí̱ ulà a̱? 26 Ká̱ i̱a̱i̱a̱ë mik ie' ut ie'pa ta̱, eta̱ e' tö ká̱ i' wöti̱o̱'
darërë. Erë i̱'ñe ta̱ ie' ichè: “ka̱wö döraë ta̱ ká̱ i' wöti̱'we̱raëyö etökichane, erë kḕ dör ká̱ i'
ḕ, ñies ká̱ jaì ko̱s wöti̱'we̱raëyö.”† 27 Mik ie' tö iché es, eta̱ e' wà kiane chè tö íyi ko̱s yö'itö
wöti̱rta̱', ese wöti̱'we̱raëitö, skerattsa̱itö a̱s ì kḕ wöti̱rta̱' kḕ e̱rta̱'wa, ese ḕ a̱tne iskéie.
28-29 Ì blúie Skëköl tso' e' a̱ se' tso', e' kḕ wöti̱rta̱' kḕ e̱rta̱'wa. E' kue̱ki̱ wëstela chò̀sö ie'
a̱. Ie' dalò̀ ta̱' tai̱ë we̱s bö' ñar tai̱ë es, e' kue̱ki̱ ie' dalöiò̀sö tai̱ë suane wa, we̱s ie' wa iwër
buaë es.

13

We̱s Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ se̱nuk

1 A' ñì dalëritsṓ buaë ke̱kraë ñì ëlpaie, kḕ ilo'yar.
2 Yi kḕ su̱ule a' wa̱, ese de a' u a̱, eta̱ ikiṓwa̱ buaë. We̱lepa tö io̱' es eta̱ Skëköl
biyöchökwakpa dë'wa̱ ie'pa u a̱, erë e' kḕ a̱ne ie'pa é̱na. E' kue̱ki̱ kḕ a' é̱na ichökwa
s'male̱pa kiökwa̱ buaë a' u a̱.
3 S'yamipa tso' wötëule s'wöto wé a̱, esepa ki̱mú we̱s a' wákpa tso' wötëule ie'pa ta̱ ñita̱
es. S'yamipa we̱lepa weirke Jesús ttè kue̱ki̱, eta̱ a' tö ibikeitsṓ we̱s a' wákpa weirke es.
4 S'se̱newa̱bak e' tté dalöiṓ. Wé̱pa tö tté e' dalöse̱wé̱wa̱ trë wa ì wa esepa wömerattsa̱
weinuk Skëköl tö. E' kue̱ki̱ kḕ a' trënuk yës. Kḕ a' tö s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱.
5 Kḕ a' e̱r mukwa̱ inuköl ki̱ yës. Skëköl tö iyë'bak i' es: “Ye' kḕ tö be' mepaa̱t yës, ye' tö
be' kkö'nè michoë.”* E' kue̱ki̱ ì tso' a' wa̱, a̱s e' tö a' ttsë'ù̱ buaë. 6 Se' e̱rblöke Skëköl mik,
e' kue̱ki̱ kḕ se' suane ì yöki̱. Se' tö ichèmi we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Skëköl dör ye' ki̱mukwak,
e' kue̱ki̱ ì wè̱mi s'ditsö tö ye' ta̱, e' kḕ yöki̱ ye' suane.”†
7 A' wökirpa bak a' wöbla'u̱k Skëköl ttè wa, e'pa ska' a' e̱r a̱núne. We̱s ie'pa bak se̱nuk
ko̱s ena we̱s ie'pa blënewa̱, e' bikeitsṓ buaë ta̱ a' e̱rblṓ Jesús mik we̱s ie'pa es. 8 Jesucristo
kḕ manerta̱'. We̱s ie' dör ká̱ i̱a̱i̱a̱ë, es ie' dör i̱'ñe, ñies es ie' döraë aishkuö ta̱ ke̱kraë. 9 E'

† 12:26 Hageo 2.6 * 13:5 Deuteronomio 31.6 † 13:6 Salmo 118.6-7

kue̱ki̱ kẽ̀ a' e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k ttè kua̱'ki̱ ko̱s kẽ̀ dör Jesús tté moki̱ ese wa. Ttè dalöiëno
we̱le tö ichè tö chkè wé̱sele kẽ̀ katar. Ttè ese ko̱s kẽ̀ dör ìie bua' se' e̱r diché ioie. Wé̱pa
tö ttè ese dalöieke, e' kẽ̀ tö ie'pa ki̱mepa. Erë Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱, e' je' tö se' e̱r
diché ièmi buaë.
10 Sacerdotepa bak ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ e' wakanéu̱k, e'pa a̱ ka̱wö mène iyiwak
ña'we̱kewa ka̱' e' ki̱ ese chkà kak katök. Erë se' e̱rblöke Jesús mik, e' dör we̱s ka̱' ñe'
wakanewe̱kerakitö es, ie' wa se' tsa̱tkërmi. Erë wé̱pa tso'ia̱ e̱rblök ka̱' ñe' mik, esepa kẽ̀ a̱
e̱' tsa̱tkënuk. 11 Iyiwak jchök sacerdote kibi bak duas bik ekkë nu̱ì olo'yoie, ese pḗ tsu̱kmi
ie'pa bak Skëköl wé shu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱ ee̱. Erë iyiwak ese nu ña'u̱kwa ie'pa bak ie'pa
ká̱ döwa̱ e' wi̱she̱t. 12 Es ñies Jesús köte̱wa̱ Jerusalén kköiëule e' wi̱she̱t se' batse'wo̱ie ipḗ
wa. 13 E' kue̱ki̱ kẽ̀ se' e̱rblöia̱ judiowak ttè dalöiëno e' mik. Mishka bánet Jesús ta̱ weinuk
jaënuk we̱s ie' weine jaëne es. 14 E' wà dör tö ká̱ i' a̱ kẽ̀ se' wa̱ ká̱ ta̱' we̱s Jerusalén es.
E' skéie ká̱ yöbië doia̱ aishkuö ta̱, e' panuk se' tso' krörö̈ë. 15 E' kue̱ki̱ Skëköl ki̱köka̱sö
ke̱kraë Jesucristo batamik. E' dör buaë we̱s iyiwak jchèsö mè ie' a̱ idalöioie es. E' kue̱ki̱
iki̱köka̱sö s'wák kkõ̀ wa. 16 Kẽ̀ a' é̱na ichökwa ì buaë u̱k ena ñì ki̱muk. E' dör buaë ñies
we̱s íyi mekesö Skëköl a̱ es. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ e' wër buaë ie' wa.
17 A' wökirpa wöñirke tai̱ë a' kkö'nè batamik. Ie'pa é̱na ia̱ne tö e' ki̱ ie'pa chakerane
Skëköl tö. E' kue̱ki̱ ie'pa ttõ̀ iu̱tṓ ena idalöiṓ. E' ú̱ a̱s ie'pa ttsë'ũ̱̀ buaë ikanè tö, kẽ̀
kköchöku̱'. A' kẽ̀ tö iwẽ̱̀ es, e' ta̱ e' kẽ̀ dör buaë a' a̱.
18 A' tö ikiṓ Skëköl a̱ ke̱kraë sa' ki̱. Sa' wa̱ ijche̱r tö sa' e̱r kẽ̀ tö sa' kkateku̱' ì ki̱. Ke̱kraë
sa' e̱' ché se̱nuk buaë yësyësë. 19 Ñies ye' kköchõ̀ a' a̱ tö a' ikiṓ Skëköl a̱ a̱s ie' tö ye' a̱
iké̱wö mù tö ye' mi'ne bet a' weblök.

Yëkkuö shtökwak e̱' chéa̱t

20-21 Skëköl dör se̱ne bẽ̀rë mukwak e' tö Skëkëpa Jesús shke̱o̱'ka̱ne. A̱s ie' tö ì ko̱s kiane
a' ki̱ se̱noie we̱s ie' ki̱ ikiane es, e' mù a' a̱. Ñies ì wër buaë ie' wa a̱s ese ko̱s u̱k ie' tö a' kõ̀
Jesucristo diché wa. Jesús tö ttè pa̱'a̱li̱ yöbië mène se' a̱, e' kaneo̱' ie' pḗ wa. Ie' dör se'
kkö'nukwak kibiie. ¡Cristo ki̱köka̱sö tai̱ë ke̱kraë! Es e' idir.
22 A yamipa, ttè böt mañat i' shtéyö a' pattoie, e' mú klö'ũ̱̀ a' tö e̱r bua' wa. 23 Ñies ye'
ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱nú tö s'yami Timoteo bak wötëule, e' yënettsa̱ne. Ie' de bet ye'
ska', eta̱ ye' wa̱ ie' mi'ke e̱' ta̱ mik ye' mi'ke a' weblök eta̱.
24 A' wökirpa ko̱s ena s'batse'r male̱pa ko̱s shke̱'ú̱ ña. Ñies s'yamipa dör Italia wakpa
tso' ye' ta̱, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi.
25 A̱s S'yḗ e̱r buaë chõ̀ a' ulitane a̱.

Yëkkuö kit Santiago tö

Santiago

Yëkkuö i' kit Santiago tö. We̱lepa tö ibikeitsè tö ie' dör Jesús ël eköl. Ie' bak se̱nuk Jerusalén ena ee̱ ie' bak Jesús mik e̱rblökwakpa wökirie. Ñies mik Jesús ttekölpa tsá̱ ena Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpa male̱pa e'pa ñì dapao̱' Jerusalén Pablo kanè pakoie, eta̱ Santiago tso' iwökirie (Hechos 15 saú̱). Mateo 13.55,56 tö Jesús ëlpa ena ikutapa e'pa chè.

Israel aleripa e̱rblë' Jesús mik esepa tai̱ë bak se̱nuk ká̱ bánet kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ a̱ o̱'kapaie. E'pa a̱ Santiago tö yëkkuö i' kit. Yëkkuö i' kit ie' tö kabene kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ cheke erë e' yöki̱ ie' tö iché: Mik se' se̱rkeia̱ ká̱ i' ki̱ eta̱ se' weirdaë Jesús mik e̱rblè kue̱ki̱, e' wa Skëköl tö se' ki̱meke se̱nuk yësyësë ie' a̱. E' kue̱ki̱ kë̀ se' kàne tkinukwa̱ se' weirke e' wa̱. Se' ké ttsë'nuk buaë mik s'weirke eta̱. Es Santiago tö iché.

E' kí̱ie ta̱ ie' tö iché we̱s se' se̱rke ena ì we̱ke se' tö, e' wa iwënewa̱ tö moki̱ se' e̱rblöke Jesús mik ö au. We̱s se' tö s'male̱pa sue̱ke e' dör ibua'ie. S'sia̱rëpa ki̱ Skëköl tkirke ena ie' wöa̱ ta̱ sulitane dör ñies. E' kue̱ki̱ kë̀ se' kàne inuköl blúpa sa̱uk bua'ie s'sia̱rëpa tsa̱ta̱.

E' kí̱ieta̱ Santiago tö iché tö inuköl blúpa tö s'sia̱rëpa watèttsa̱ ena kë̀ ipatuè̱ buaë, esepa ki̱ tai̱ë kabene tso' S'yḗ wöa̱, e' tö iwe'ikeraë s'sia̱rëpa we'ikè e' nuí̱ ki̱.

Shke̱'wè̱

[1] Ye' dör Santiago. Ye' dör Skëköl ena Skëkëpa Jesucristo, e'pa kanè méso eköl. Ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' dör Skëköl icha* e'pa a̱. A' shke̱'wé̱miyö.

S'weirke ko̱s e' dalë'ttsö̀sö

[2] A ye' yamipa, mik ì sulu tköke a' ta̱ tsa̱ki̱ë a' ma'wo̱ie, eta̱ a' ibikeitsö́: "¡Ayëcha buaë
ye' ta̱!" [3] E' wà dör tö a' wa̱ ijche̱r tö mik se' e̱rblöke Skëköl mik e' ma'o̱rke, eta̱ e' tö se'
ki̱meke e̱' tkökwa̱ darërëë. [4] E' kue̱ki̱ a' e̱' tkṓwa̱ darërëë e̱rblök Skëköl mik, kë̀ ilo'yar a̱s
a' e̱r kurwa̱ buaë darërëë we̱s ie' ki̱ ikiane es, kë̀ ì kiarpaia̱ a' ki̱ ie' wöa̱.
[5] Erë a' we̱lepa kë̀ é̱na ia̱ne tö ì dör bua'ie wè̱, e' ta̱ ikiṓ Skëköl a̱ ta̱ ie' tö a' ki̱meraë a̱s
a' é̱na iwà a̱r buaë. E' kiésö ie' a̱, e' kë̀ tö ie' tsiriwè̱. Ie' tö ì buaë meke sulitane a̱ tai̱ë kë̀
e̱rta̱'wa ekkë. E' kue̱ki̱ ikiṓ ie' a̱. [6] Erë mik a' tö ilè kié ie' a̱, eta̱ a' e̱rblṓ darërëë ie' è̱ mik,
kë̀ ibikeitsar bötböt. Yi ibikeitséka̱ bötböt, ese dör we̱s dayë u̱yè siwa̱' tö wì̱ a̱ dià a̱ es, kë̀
merta̱'wa̱ bè̀rë. [7-8] Yi dör es, ese e̱rbiköke bötböt ke̱kraë, kë̀ e̱rbikö̀ etkëme. E' kue̱ki̱ ese
kë̀ tö ibikeitsök tö Skëköl tö ì mèmi ie' a̱.
[9] S'yamipa sia̱rëpa e̱rblöke Jesús mik, esepa ttsë'nú buaë shu̱te̱, Skëköl tö ie'pa tkéka̱
pë' tai̱ë ie' a̱ e' kue̱ki̱. [10] Es ñies s'yamipa inuköl blúpa e̱rblöke Jesús mik, esepa ttsë'nú
buaë shu̱te̱, Skëköl tö ie'pa wöéwa diöshe̱t e' kue̱ki̱. Ie'pa ta̱ itköraë we̱s ma'ma wörkua
es. [11] Mik diwö deka̱ ba'baë, eta̱ e' tö ma'ma wörkua alabëwé̱wa̱ a̱newa, kë̀ wëria̱ buaë
we̱s kuaë es. E' su̱ë itköraë inuköl blúpa ta̱, ie'pa íyi tso' tai̱ë, e' shu̱a̱ iblërdawa̱rak.
[12] Wé̱pa ma'o̱rke e' dalë'ttsekerakitö e̱r bua' wa, ayëcha buaë esepa. Ie'pa dettsa̱ buaë,
e' ta̱ se̱ne michoë merdaë ie'pa a̱ iskéie. E' muk Skëköl kablë' wé̱pa é̱na ie' dalër esepa
ko̱s a̱.
[13] Mik yi e̱rkié ì sulu wamblök, e' ta̱ kë̀ ichar: "Skëköl tö ye' e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök."
Kë̀ yi a̱ Skëköl e̱rkinuk ì sulu wamblök. Ñies Skëköl kë̀ tö yi e̱rkiöwe̱pa ì sulu wamblök.
E' kue̱ki̱ kë̀ yi kàne ichök: "Skëköl tö ye' e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök." [14] E' skéie, se' wák
dër suluë, e' tö se' e̱rkiöwe̱ke ì sulu wamblök ta̱ sulu se' é̱na iwamblak. [15] E' ukuöki̱ ta̱
iwawamblésö. E' ukuöki̱ ta̱ se' wöblanewa̱tke ì sulu è̱ wamblök, e' nuí̱ ki̱ s'duörawa̱.

* 1:1 a' dör Skëköl icha: Griegoie ttè i' dör: ditséwö dabom eyök kí̱ böl bakyalmi ká̱ wa'ñe.

16 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, kë̀ a' e̱' ki̱tö'u̱k. 17 Ì ko̱s dör buaë yësyësë tso' se' wa̱, ese
meke se' a̱ S'yë́ tso' ká̱ jaì a̱, e' tö. Ì ko̱s dalöburke ká̱ jaì a̱, e' yö' ie' tö. Íyi ekkë ko̱s e' olo
maneo̱rta̱'ne, erë ie' kë̀ e̱' mane'u̱ta̱'ne. Ie' wák dër buaë yësyësë ke̱kraë. 18 Ie' wák e̱r wa,
ie' tö ibikeits se' e̱r mane'u̱k pa̱'a̱li̱ ie' ala'rie, se' tö ie' ttè moki̱ klö'wé̱ e' batamik. Ie' tö
iwé̱ es a̱s se' dö̀ íyi ko̱s yö' ie' tö ese tsá̱ bua'ie.

Skëköl ttè iu̱tö̀sö

19 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, ye' ttö̀ ttsö́. Mik yile ttöke a' ta̱, eta̱ ikukueblö́ bua'ie, kë̀
iiu̱tar bet ena kë̀ a' ulunukka̱ bet. 20 Se' ulur e' kë̀ tö se' kè se̱nuk yësyësë Skëköl wörki̱.
21 E' kue̱ki̱ e̱' ya'we̱ ko̱s ena ì sulu skà tso' ta̱ië, ese ko̱s watö́ttsa̱ u̱yö́ttsa̱ a' tö se̱raa̱. E'
skéie Skëköl ttè tso' se' e̱r a̱, e' klö'ú̱, e' wà iu̱tö́ bë̀rë e̱r bua' wa. Ttè e' tkëule a' a̱ we̱s íyi
kuatkèsö es. Ttè e' a̱ a' tsa̱tkërmi.
22 Erë kë̀ a' tö Skëköl ttè ki̱ttsar kukuö̀ ë̀ wa, iwà iu̱tö́ moki̱ë. A' kë̀ tö iwè̱ es, e' ta̱ a' e̱'
ki̱tö'u̱ke. 23 Yile tö Skëköl ttè ttsé kukuö̀ ë̀ wa, erë kë̀ itö iwà iu̱tè, e' ta̱ ese dör we̱s wëm
e̱' sa̱ù̱ wösuo̱ wa es. 24 Ie' e̱' sué̱ wösuo̱ wa ta̱ imía̱, erë bet ié̱na ichowa tö ì sué̱itö iwö ki̱.
Ta̱ ¿iö́k ie' e̱' wö sué̱? 25 Erë yi e̱r me'rie ttè dalöiëno yësyësë tso' s'yottsa̱ ì sulu ulà a̱ e'
ki̱, ta̱ e' a̱ ie̱' tkökewa̱ darërëë ena iwà iu̱tekeitö buaë, kë̀ ichöta̱'wa ié̱na, ese a̱ Skëköl e̱r
buaë chöraë ì ko̱s we̱keitö e' a̱.
26 Yi e̱' bikeitsö̀ tö ie' dör Skëköl dalöiökwak moki̱ë, erë kë̀ ikkö̀ ki̱ ì sulu blërta̱'wa̱ chè,
e' ta̱ ese e̱' ki̱tö'u̱ke sia̱rë. Ie' e̱' bikeitsö̀ tö ie' dör Skëköl dalöiökwak, erë e' dör ka̱che,
kë̀ wà ta̱'. 27 Erë Skëköl dör S'yë́, e' wöa̱ wé̱pa tö ie' dalöieke yësyësë, kë̀ ì sulu ta̱', esepa
tö jchu'rlapa ena alakölpa schö́pa weirke sia̱rë, esepa ki̱meke. Ñies ie'pa kë̀ e̱' ia'u̱ta̱'ka̱ ì
sulu tso' ká̱ i' a̱ ese wa.

2

Sulitane dalöiö̀sö ñikkëë

1 A yamipa, se' e̱rblöke Skëkëpa Jesucristo olo ta̱' ta̱ië e' mik, esepa ké sulitane sa̱u̱k
ñikkëë. 2-3 Iwà kkachekeyö a' a̱ i' es: ichö̀sö tö wëm inuköl blú debitu̱ eköl wé̱ a' ñì
dapa'u̱ke ee̱, paiëule buaë datsi' bua'bua wa, ñies ula'tsio iéitö dalölöë. E' kiéwa̱ a' tö
we̱shke̱ ta̱ ishke̱'wé̱ buaë ta̱ iché ia̱: “be' e̱' tkö́se̱r íe̱ kula' buaë i' ki̱.” E' wösha̱ ta̱ s'sia̱rë
debitu̱ eköl datsi' nula sulu dö́ ë̀ ta̱ a' tö ichè ie' a̱: “Be' e̱' duö́dur se̱e̱ ö be' e̱' tkö́se̱r i̱ski̱.”
4 A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' e̱' wamblö̀ suluë. A' e̱r suluë, e' kue̱ki̱ a' kë̀ tö s'dalöieta̱' ñikkëë.
5 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, ye' ttö̀ ttsö́: wé̱pa dör sia̱rë ká̱ i' a̱ esepa shu̱kitbak Skëköl
tö a̱s ie'pa dö̀ e̱rblè ie' mik e' blúie. Ñies ie'pa shu̱kitbakitö a̱s idörak wé̱pa blúie ie' tso' e'
kí̱ie we̱s ie' kablë' wé̱pa é̱na ie' dalër esepa a̱ es. 6 Erë ie'pa dalöse̱we̱kewa̱ a' tö. E' skéie
inuköl blúpa sue̱ke a' tö buaë dalöieke ta̱ië, erë esepa tö a' we'ikeke sia̱rë. Ie'pa wa̱ a'
mi'ke kkatè s'shu̱lökwakpa wörki̱. 7 A' dör Jesucristo icha erë inuköl blúpa tö ie' cheke
suluë. ¿We̱s esepa dalöièmi a' tö s'sia̱rëpa tsa̱ta̱?
8 Skëköl ttè dalöiëno bua'ie kitule iyëkkuö ki̱, e' tö ichè, “A' male̱pa dalëritsö́ we̱s a'
wákpa e̱' dalër es.”* Ttè e' wà iu̱té a' tö moki̱, e' ta̱ e' dör buaë. 9 Erë a' kë̀ tö sulitane
suè̱ ñikkëë, e' ta̱ a' tso' ì sulu wamblök. E' wa a' tso' ttè dalöiëno bua'ie e' dalöse̱u̱kwa̱.
10 Yi tö ttè dalöiëno e' dalöieke iekkë ta̱ se̱raa̱, erë e' et dalöse̱wé̱wa̱itö, e' ta̱ e' dör we̱s
ie' tö ttè ko̱s dalöse̱wé̱wa̱ es. E' nuí̱ ko̱s a̱ne ie' ki̱. 11 E' wà dör tö Skëköl tö iyë': “kë̀
a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱,” ñies e' wák tö iyë': “kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱.”
Kë̀ se' wa̱ s'se̱newa̱bak dalöse̱o̱newa̱, erë s'ttéwa̱sö, eta̱ e' wa se' ianewa̱ ttè dalöiëno e'
dalöse̱u̱kwa̱wak. 12 Ttè e' me'a̱t Skëköl tö se' tsa̱tkoie se' e̱r sulu e' yöki̱. Ttè e' wa ie' tö
s'shu̱leraë aishkuö ta̱. E' kue̱ki̱ a' ttö́, a' se̱nú we̱s ttè e' tö ichè es. 13 Kë̀ sö s'male̱pa suè̱
e̱r sia̱rë wa, e' ta̱ mik se' shu̱lirketke, eta̱ Skëköl kë̀ tö se' sue̱pa e̱r sia̱rë wa. Erë s'male̱pa
sue̱kesö e̱r sia̱rë wa, e' ta̱ idörattsa̱ buaë se' a̱ mik se' shu̱lirketke eta̱.

* 2:8 Levítico 19.18

Ì buaë wé̱sö s'male̱pa a̱ e' wa iwënewa̱ tö moki̱ se' e̱rblöke Skëköl mik

14 A yamipa, yi e̱' chö̀: "ye' e̱rblöke Skëköl mik", erë ese kë̀ tö ì buaë we̱ku̱' s'male̱pa
ki̱moie iwà kkachoie, e' ta̱ ie' e̱' chö̀ es, e' kë̀ dör ìie bua'. ¿We̱s ie' tsa̱tkërmi? 15 E' wà
kkachekeyö a' a̱ i' es: ichö̀sö tö s'yami eköl, wëm ö alaköl, ese tso' sia̱rë, datsi' kë̀ ta̱',
chkewö kë̀ ta̱', 16 eta̱ a' we̱le tö iché ie' a̱: "Be' shkö́ wöbla wa, Skëköl be' ki̱mè. Be' e̱' paiö́
buaë, be' chkö́ buaë." A' tö iché ie' a̱ es, erë ì kiane ie' ki̱ e' kë̀ mène a' wa̱ ie' a̱, e' ta̱ e' wa
¿ì buaë wé̱ a' tö? 17 Es ñies se' e̱' chö̀ tö se' e̱rblöke Skëköl mik, erë se' kë̀ tö ì buaë we̱ku̱'
s'male̱pa a̱ iwà kkachoie, e' ta̱ se' e̱' chö̀ es, e' kë̀ dör ìie bua'.
18 A' we̱le tö ichèmi ye' a̱: "ye' tsa̱tkërdaë ye' e̱rblöke Skëköl mik e' ë̀ batamik." A' we̱le
skà tö ichèmi ye' a̱: "ye' tsa̱tkërdaë ì buaë we̱keyö e' ë̀ batamik."

Ye' tö ie'pa iu̱tèmi i' es: S'e̱rblöke Skëköl mik ena ì buaë we̱kesö, e' mir ñita̱. Se' kë̀ wa̱
ì buaë o̱ne, e' ta̱ kë̀ se' a̱ iwà kkayënuk tö se' e̱rblöke Skëköl mik. Erë se' tö ì buaë we̱ke,
e' ta̱ e' wa se' tso' iwà kkachök tö moki̱ se' e̱rblöke Skëköl mik. 19 Se' e̱' chö̀ tö iklö'wé̱sö
tö Skëköl dör eköl ë̀me, eta̱ e' dör buaë. Erë ñies aknamapa tö iklö'wé̱ es, eta̱ e' tö ie'pa
suawe̱keka̱ painuwe̱keka̱ tai̱ë.
20 Kë̀ a' se̱nuk we̱s kë̀ se' e̱r ta̱' es. A' é̱na iwà a̱nú tö yi e̱' chö̀ tö ie̱rblöke Skëköl mik, erë
kë̀ itö ì buaë we̱ku̱', e' ta̱ ie̱' chö̀ es e' kë̀ dör ìie bua'. 21 Se' yé̱ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham,
e' tö ilà kiè Isaac, e' méka̱ ka̱' yö'itö íyi moka̱ Skëköl a̱ e' ki̱ ttèwa̱ ña'wè̱wa we̱s Skëköl tö
iu̱k patkë' es. Moki̱ ie' mí e' wà u̱k erë Skëköl tö iwöklö'wé̱. Skëköl tö isué̱ tö moki̱ ie'
mí ittö̀ wà iu̱tök. E' kue̱ki̱ ie' tö iklö'wé̱ we̱s wëm yësyësë es. ¿E' kë̀ jche̱r a' wa̱? 22 Es a'
é̱na ia̱rmi tö moki̱ ie' e̱rblé Skëköl mik. Ie' tö Skëköl ttö̀ wà iu̱té, e' tö iwà kkaché tö moki̱
ie' e̱rblé imik. 23 Es ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' wà a̱ne se' é̱na, e' tö ichè: "Abraham
e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklö'wéitö we̱s pë' buaë yësyësë es."† E' kue̱ki̱ ie' kine Skëköl
sini'. 24 Es se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es, ì buaë we̱kesö iwà
kkachoie tö se' e̱rblöke ie' mik ese batamik. E' kë̀ dör tö se' e̱rblöke ie' mik e' ë̀ batamik.
25 Es ñies ibak ká̱ ia̱ia̱ë alaköl trër tai̱ë kiè Rahab, e' ta̱. Josué tö wëpa patké Jericó
weblök tö we̱s iulà dö̀mi iska'. Ká̱ e' a̱ e'pa kiéwa̱ Rahab tö buaë ie' u a̱ itsa̱tkoie. E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö ñala̱ kua̱'ki̱ kkaché ie'pa a̱ a̱s e' wa itköshkardak. Es ie' tö iwà kkaché tö ie' e̱rblé
Skëköl mik. E' batamik Skëköl tö ie' klö'wé̱ we̱s alaköl yësyësë es.
26 Mik se' duowa̱, eta̱ se' wiköl mía̱ ta̱ s'nu ë̀ a̱te̱. E' sù̱ mik se' e̱' chö̀ tö se' e̱rblöke
Skëköl mik, erë kë̀ ì buaë we̱ku̱'sö iwà kkachoie, e' ta̱ se' e̱' chö̀ es, e' dör we̱s s'nu es, kë̀
dör ìie bua'.

3

S'kkö̀ paklöù̱sö a̱s kë̀ sö ì sulu chö̀

1 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r tö sa' wé̱pa tso' a' wöbla'u̱k Skëköl ttè wa, esepa chakeraë
aishkuö ta̱ Skëköl tö tai̱ë s'male̱pa kë̀ dör s'wöbla'u̱kwakpa esepa tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ kë̀ a' e̱'
yuökka̱ s'wöbla'u̱kwakpaie tai̱ë. 2 Sulitane tö ì sulu wambleta̱' tai̱ë. Erë wé̱ kë̀ tö ì sulu
cheta̱' yës, ese dör buaë yësyësë. Ie' a̱ e̱' wöklörmi a̱s kë̀ itö ì sulu ko̱s wamblö̀. 3 Kabaio
diché tai̱ë, erë ikkö̀ payuekewa̱sö ttsa'ukuöla wa ta̱ iwëttsè̱misö we̱s se' ki̱ ikiane es. 4 Ñies
kanò blubluë shköke dayë ki̱, ese bikeitsö́. E'pa dör bërie, e' u̱yeke siwa̱' tö darërëë, erë
iñakoie e' dör tsirlala, e' wa iñakökwak tö iñakeke buaë dö̀ wé̱ ie' ki̱ ikiane tö imi' ee̱. 5 Es
s'kkö̀ dör tsirlala, erë e' a̱ ì tai̱ë wamblërmi we̱s bö'wö tsir tö të tai̱ë ña'wè̱wa es. 6 S'kkö̀
dör we̱s bö' es, e' dör ì sulu chö́k tso' se' a̱. Se' tso'ia̱ ttsë'ka, e' dalewa e' tö se' wák ko̱s e'
sulu'we̱kewa̱ ke̱kraë we̱s bö' s'ña'wè̱ es. Bö' e' datse̱ bö' ké̱ a̱. 7 Iyiwak ulitane urutërmi
se' a̱. Iyiwak kañiru ko̱s, dù, tkabë̀, ñies ì tso' dayë a̱, e' ko̱s urutöo̱ule se' wa̱. 8 E' skéie
kë̀ yi a̱ ikkö̀ paklönuk a̱s kë̀ itö ì sulu chö̀. S'kkö̀ a̱ ì sulu dökettsa̱ ke̱kraë, kë̀ wöklör se'

† 2:23 Génesis 15.6

a̠. E' tö s'sulu'we̠ke we̠s kapöli sulusi tö s'ttèwa̠ es. [9] S'kkö̀ wa se' tö Skëköl dör S'yë́ e'
ki̠kekeka̠ e' ë̀ wa se' alibchöke s'male̠pa yö'itö we̠s ie' wák es e'pa ki̠. [10] Se' e̠r buaë chöke,
se' alibchöke s'kkö̀ e' ë̀ wa. A yamipa, kë̀ se' kàne e̠' wamblök es. [11] ¿Wé̠ a' wa̠ isu̠ule tö
di' tum etkë̀ a̠ yëri tskirke ena di' se̠se̠ tskirke? [12] A' wa̠ ijche̠r buaë tö higo klö̀ kë̀ wörta̠'
olivoie ö uva kicha kë̀ wörta̠' higoie. A yamipa, es ñies di' se̠se̠ ena yëri kë̀ tskirku̠' di'
tum etkë̀ a̠.

Skëköl siwé̠ moki̠, e' tö se' ké se̠nuk yësyësë

[13] A' we̠lepa e̠' bikeitsö̀ tö a' wa̠ siwa̠' meke Skëköl tö e' jche̠r tai̠ë iwà a̠ne buaë a' é̠na,
e' ta̠ e' wà kkachö́ se̠ne yësyësë e' wa. A' se̠nú kë̀ e̠' ttsöta̠'ka̠ we̠s wé̠pa wa̠ siwa̠' yësyësë
jche̠r esepa se̠r es. [14] Erë a' ukyërkeia̠ ñita̠, a' kköwërkeia̠ ñita̠, ese tso'ia̠ a' e̠r sulu'u̠kwa̠,
e' ta̠ kë̀ a' e̠' ttsökka̠ tö a' wa̠ siwa̠' yësyësë jche̠r. A' e̠' ttsö̀ka̠ es, e' ta̠ a' tso' ka̠chök.
[15] Siwa̠' ese kë̀ mène Skëköl tso' ká̠ jaì a̠ e' wa̠. E' dör siwa̠' tskirke ká̠ i' ki̠ s'ditsö e̠r a̠
ese. E' meke se' a̠ bë́ tö. [16] Mik se' ukyërke kköwërke ñì ta̠ eta̠ e̠e̠ tai̠ë se' ñì chiliu̠ke, e̠e̠ ì
sulu ko̠s wamblërke. [17] E' skéie, wé̠pa tö Skëköl siwa̠' datse̠ ká̠ jaì a̠ e' iu̠teke, esepa se̠rke
yësyësë. Esepa se̠rke bë̀rë ñita̠. Ie'pa e̠r buaë ñì ki̠. Ie'pa tö s'male̠pa sue̠ke e̠r sia̠rë wa
tai̠ë. Ie'pa tö ì buaë we̠ke ke̠kraë sulitane a̠ ñikkëë e̠r moki̠ wa. [18] Wé̠pa tö s'patteke e̠r
bua'u̠kne ñì ki̠, esepa dör we̠s íyi kuatkökwak es. Se̠ne bë̀rë kuatkeke ie'pa tö ta̠ e' wà
dörattsa̠ se̠ne yësyësëie.

4

Yi é̠na se̠ne sulu dalër, ese dör Skëköl bolök

[1] ¿Ì tö a' ké ñì tsiriu̠k ñippök ñita̠? E' dör tö a' é̠na ì sulu wamblak e̠' ttsë'wo̠ie buaë,
ese tso' ñippök, ì buaë tso' a' e̠r a̠, ese ta̠. [2] Ilè kkecheke a' tö tai̠ë, erë e' wà kë̀ dö̀ a' ulà a̠,
e' kue̠ki̠ a' tso'tke s'ttökwa̠. Ilè tö a' ukyëwe̠ke, erë e' kë̀ dö̀ a' ulà a̠, e' kue̠ki̠ a' ñì tsiriu̠ke
ñippöke ñita̠. Erë ì kiane a' ki̠, ese kë̀ kiè a' tö Skëköl a̠, e' kue̠ki̠ kë̀ idö̀ a' ulà a̠. [3] Mik
ilè kié a' tö Skëköl a̠, eta̠ kë̀ a' wa̠ ikine e̠r moki̠ wa. A' é̠na iwà we'ikakwa a' wákpa ki̠ e̠'
ttsë'wo̠ie buaë. E' kue̠ki̠ kë̀ a' ulà a̠ idë'. [4] ¡A' kë̀ tö Skëköl dalöiè we̠s trër wakpa kë̀ tö
imaso dalöiè es! ¿A' kë̀ wa̠ ijche̠r tö ì sulu tso' ká̠ i' a̠, ese wa se' wöbatsö, e' ta̠ se' mía̠
Skëköl bolökie? Iskà chekeneyö, yi tö ì sulu tso' ká̠ i' a̠ ese sini'kué̠, e' ta̠ ese wák mía̠
Skëköl bolökie. [5] Kë̀ a' tö ibikeitsök tö ë́ Skëköl yëkkuö tö ichè: “Skëköl tö se' wiköl me'a̠t
se̠nuk se' e̠r a̠, e' ulatska tkënettsa̠ se' ki̠, e' tö se' sibirtseke tai̠ë.” [6] Erë ì sulu wamblak se'
é̠na ese wöklö'u̠k Skëköl tö s'ki̠meke tai̠ë. Es itso' kitule ie' yëkkuö ki̠ wé̠ ichèitö: “Wé̠pa
e̠' ttsö̀ka̠ tai̠ë, esepa wöklö'we̠ke Skëköl tö. Erë wé̠pa e̠' wöéwa diöshe̠t, esepa a̠ ie' e̠r buaë
chö̀.”* [7] E' kue̠ki̠ a' e̠' mú Skëköl ttè dalöiök. Bë́ kë̀ iu̠tar ta̠ ie' tkörashkar a' yöki̠. [8] A' e̠'
batsö́ Skëköl mik ta̠ ie' e̠' batsöra a' mik. ¡A pë' sulusipa, se̠ne sulu olo'yö́, a' e̠r batse'ú̠! A'
e̠rbikökeia̠ bötböt, e' olo'yö́, e' skéie a' e̠rbikö́ etkëme Skëköl ë̀ a̠. [9] ¡A' e̠rianú, a' kköchö́
tai̠ë, a' iú̠ sia̠rë! ¡Kë̀ a' jañukia̠, e' skéie a' iú̠ sia̠rë! ¡Kë̀ a' ttsë'nukia̠ buaë, e' skéie a' e̠rianú!
[10] A' e̠' ö́wa bë̀rë Skëköl wöa̠ ta̠ ie' tö a' ki̠keraka̠.

Kë̀ se' ñì chök suluë

[11] A yamipa, kë̀ a' ñì chök suluë. Yi tö iyami cheke suluë ö iwatekeitö, e' dör we̠s Skëköl
ttè dalöiëno cheke suluë ena iwateke es. Es ese tö idalöse̠wé̠wa̠. A' tö iwé̠ es, e' ta̠ a' e̠'
tkéka̠ iwà shu̠lök, kë̀ dör iwà dalöiök. [12] Skëköl eköl ë̀ tö ittè dalöiëno me'a̠t se' a̠. Ie' ë̀ dör
s'shu̠lökwak. Ie' ë̀ a̠ se' tsa̠tkërmi. Ie' ë̀ a̠ se' kichatërmi. Eta̠ ¿yi tö a' a̠ ka̠wö mé s'male̠pa
kichatök?

Kë̀ se' e̠' ttsökka̠

* 4:6 Proverbios 3.34

13 Ye' ttö̀ ttsö̋. A' we̱lepa tö ichèmi i' es: “Bulebök sa' mi'ke ká̱ kua̱'ki̱, eta̱ ee̱ sa' se̱rke
duas ek ta̱ sa' kaneblö̀mi ta̱i̱ë, inuköl klö'we̱raë sa' tö ta̱i̱ë e̱' blu'wo̱ie.” 14 A' tö ichèmi es,
erë ì tkö̀mi a' ta̱ e' kè̱ ijche̱r a' wa̱. A' dör we̱s mochka es, bla'mi ta̱ sö isué̱, erë bet ta̱ kè̱
iku̱'ia̱. 15 A' ka̱wöta̱ ichök i' es: “Skëköl ki̱ ikiane, e' ta̱ sa' se̱rmiia̱ ta̱ kanè wé̱sele wè̱mi sa'
tö.” 16 Erë a' e̱' ttsö̀ka̱ ta̱i̱ë, e' kue̱ki̱ a' kè̱ tö icheta̱' es. A' ibikeitseke tö a' se̱rke a' wákpa
è̱ mik. Se' e̱' ttsö̀ka̱ es, e' ko̱s dör suluë. 17 Ì dör buaë wè̱, ese jche̱r se' wa̱, erë kè̱ se' wa̱
io̱ne, e' ta̱ e' dör suluë.

5

Inuköl blúpa pattè

1 ¡A inuköl blúpa, ye' ttö̀ ttsö̋! ¡Skëköl tö a' we'ikeraë, e' ké̱wö döketke a' ki̱! ¡E' kue̱ki̱ a'
iú̱, a' kköchö̋ ta̱i̱ë! 2 Ì bua'bua tso' a' wa̱ ta̱i̱ë, ese sulunewa̱tke, a' datsi' katétke powak tö.
3 Ñies a' orochka, a' inukölchka ko̱s, e' döli toka̱tke weirketke. Döli e' tö iwà kkacheke tö
a' kkë'blö suluë. E' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ a' weirdaë bö' ké̱ a̱. Ká̱ i' e̱rkewatke, erë a' tso'ia̱ íyi
blök ta̱i̱ë a' wákpa a̱. 4 A' tö ittsö̋. Wé̱pa kaneblöke a' a̱ a' iyiwö shtök, e'pa kè̱ pato̱ne a'
wa̱. E' tö ie'pa kköchöwe̱ke ta̱i̱ë, e' ttsé Skëköl diché ta̱' ta̱i̱ë e' tö. 5 Ká̱ i' a̱ a' wa̱ íyi bua'bua
tso' ta̱i̱ë e̱' ttsë'wo̱ie buaë. Ñermata a' dör we̱s köchi kiéiesö ttèwa̱ es; köchi kè̱ é̱na ia̱ne
tö ì sulu datse̱ iki̱. 6 Pë' se̱r yësyësë kè̱ a̱ e̱' tsa̱tkër a' yöki̱, esepa kkaté a' tö wöméttsa̱
ttèwa̱.

Se' weirke dalë'ttsö̀sö bè̱rë e̱r bua' wa

7 A yamipa, a' weirke ko̱s, e' dalë'ttsö̋ e̱r bua' wa bè̱rë dö̀ mik Skëkëpa Jesucristo
datskene eta̱. Íyi kuatkökwakpa sa̱ú̱ we̱s ie'pa tö iwörke e' wà paneke bè̱rë e̱r bua' wa es.
Ñies ie'pa tö ka̱li̱ paneke bè̱rë e̱r bua' wa a̱s iyiwö tskir, talar buaë, wöne ta̱i̱ë. 8 Skëkëpa
datskene e' ké̱wö döketke tsi̱net, e' kue̱ki̱ e' wà panú bè̱rë. A' e̱' tkö̋wa̱ darërëë ie' a̱.
9 A yamipa, kè̱ a' ñì chök suluë a̱s a' kè̱ we'ikö̀ Skëköl tö. Jesucristo dör s'shu̱lökwak, e'
döketke tsi̱net we̱s yi dökewa̱tke ukkö a̱ es. 10 A yamipa, Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa
weine ta̱i̱ë, e' dalë'ttsë'rakitö bè̱rë e̱r bua' wa. E' sa̱ú̱, eta̱ iwà ú̱ es. 11 Se' tö ichè: “Wé̱pa
weine sia̱rë, e' dalë'ttsérakitö bè̱rë e̱r bua' wa, ayëcha buaë esepa.” A' wa̱ ittsëule tö ká̱
ia̱ia̱ë wëm bak eköl kiè Job, e' weine ta̱i̱ë, erë ie' tö idalë'ttsë' bè̱rë e̱r bua' wa. Ñies a' wa̱
ijche̱r tö mik iweine sia̱rë e' tka, eta̱ Skëköl e̱r buaë yë' ie' a̱ ta̱i̱ë. Skëköl e̱r dör buaë, se'
wër sia̱rë ie' wa, e' kue̱ki̱ ie̱r buaë yë' Job a̱ ta̱i̱ë.
12 A yamipa, ttè chekeyö i' e' dör ibua'ie: Mik a' tö ì cheke, eta̱ kè̱ ichar: “Ì chéyö e' dör
moki̱ Skëköl tö ká̱ jaì ena ká̱ i' yö' e' wöwa” ö yile skà wöwa. A' ttö̋ etkè̱. Mik a' icheke,
“tö̋”, eta̱ es idir; mik a' icheke, “au”, eta̱ es idir. A' ichö̋ es a̱s kè̱ a' kichatër.

Ikiö̀sö Skëköl a̱ ñì ki̱

13 A' we̱le weirke e̱riarke sia̱rë, e' ta̱ ese ttö̋ Skëköl ta̱. A' we̱le ttsë'rke buaë, e' ta̱ ese
tö Skëköl ki̱kö̋ka̱ ittsé wa. 14 A' we̱le duöke, e' ta̱ ese tö Skëkëpa Jesús icha erule e'pa
wökirpa tsu̱k patkö̋, a̱s e'pa bitu̱ ikiök Skëköl a̱ iki̱ ena kiö̀ tök iki̱ Skëkëpa ttö̀ wa. 15 Ie'pa
tö ikié Skëköl a̱ e̱rblè imik moki̱ e' wa, e' ta̱ ibuardane ta̱ Skëkëpa tö ikeraka̱ne. Ñies ì
sulu nuí̱ tso' iki̱, e' ta̱ e' olo'yeraëitö iki̱. 16 E' kue̱ki̱ a' e̱' kkatö̋ka̱ ñì a̱ ta̱ ikiö̋ Skëköl a̱ ñì ki̱
a̱s a' buarne. Mik s'se̱r yësyësë, esepa tö ì kié Skëköl a̱ e̱r moki̱ wa, eta̱ ie' tö iwà iu̱teraë
buaë ta̱i̱ë. 17 Skëköl tteköl bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Elías, e' dör s'ditsö we̱s sulitane es. Erë ie' tö
iki' Skëköl a̱ e̱r moki̱ wa tö a̱s ka̱li̱ kè̱ yër, eta̱ ka̱li̱ kè̱ yëne dö̀ duas maña̱l kí̱ sha̱böts. 18 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö ikiéne Skëköl a̱ tö a̱s ka̱li̱ yërne, eta̱ moki̱ ka̱li̱ yënene ta̱ íyi kuá ko̱s talane
buaë.

Ì sulu wamblökwakpa ki̱musö ilo'yök

[19] A yamipa, a' we̱le tö ttè moki̱, e' olo'yé, erë a' we̱le skà tö iki̱mé a̱s idöne iiu̱tökne, e'
ta̱ e' dör buaë. [20] A' é̱na ia̱nú tö wé̱pa tö pë' sulusi ki̱mé ì wambléitö e' olo'yök, esepa tö
ie' tsa̱tkée ikichatër yöki̱, ñies inuì̱ tai̱ë e' ko̱s olo'yane iki̱.

Yëkkuö tsá̱ kit Pedro tö
1 Pedro

Pedro, kiè ñies Simón, e' tö yëkkuö i' kit. Jesús ttökatapa shu̱a̱ ie' dör këkë ta̱ië imale̱pa tsa̱ta̱. Erë mik Jesús klönewa̱ ttèwa̱ eta̱ Pedro ë̀ tö iyë' tö ie' kë̀ wa̱ Jesús su̱ule. E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱riane ta̱ië ta̱ ie' e̱' me' Jesús dalöiökne. Kë̀ s'wa̱ ijche̱r wé̱ ie' bak se̱nuk mik ie' tö yëkkuö i' kit eta̱. Ie' tö iché tö ie' bak se̱nuk Babilonia (1 Pedro 5.13) erë ká̱ bak böt kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ Babilonia. Roma wakpa ta̱ië bak se̱nuk suluë Skëköl wöa̱ we̱s Babilonia wakpa bak se̱nuk es. E' kue̱ki̱ ie'pa ká̱ kiè ñies Babilonia. E' kue̱ki̱ pë' ta̱ië tö ibikeitsè tö mik Pedro tö yëkkuö i' kit, eta̱ ie' tso' Roma.

Ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa bak se̱nuk ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tso' Asia Menor shu̱a̱ e'pa a̱. I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiène Turquía. Ie'pa bak weinuk, e' kue̱ki̱ Pedro é̱na iki̱mak se̱nuk batse'ne ke̱kraë Jesús a̱ mik ie'pa weirke e' dalewa. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö Skëköl wák tö ie'pa klö̱o̱'bak iwák ichaie, e' kue̱ki̱ ie'pa tuè̱ ta̱ië Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ kàne tkinuk iwák ë̀ ki̱. E' skéie ie'pa ké se̱nuk tso'tke e̱' meulettsa̱ e̱r bua' wa weinuk Jesús dalërmik we̱s ie' weine ie'pa dalërmik es. Mik ie'pa weirke Jesús kue̱ki̱ eta̱ ie'pa ké ttsë'nuk buaë Wiköl Batse'r tso' moki̱ë ie'pa a̱ e' kue̱ki̱. Es Pedro tö iché.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pedro. Ye' dör Jesucristo ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ye' tso' yëkkuö i' shtök wé̱pa
shu̱kitbak Skëköl tö iwák a̱ mineyal se̱nuk Ponto, Galacia, Capadocia, Asia, ñies Bitinia,
esepa a̱.
2 Skëköl dör S'yé̱ e' tö se' shu̱kitbak we̱s ie' tö ibikeitsbak kuaë es. Iwiköl wa ie' tö se'
batseo̱' a̱s se' tö Jesucristo ttè iu̱tö̀, ñies a̱s se' e̱r pairir Jesucristo pé̱ wa se' nuì̱ yöki̱. A̱s
Skëköl e̱r buaë chö̀ ena se̱ne bë̀rë mù a' a̱ ta̱ië.

Skëköl ki̱kökaso̱

3-4 Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo yé̱, e' ki̱kökasö ta̱ië. Ie' tö se' sué̱ e̱r sia̱rë wa.
Jesucristo köte̱wa̱ shke̱neka̱ne, e' batamik ie' tö se' a̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ mé. Aishkuö ta̱ ì buaë
ko̱s tso' ie' wa̱ blëule se' a̱ ká̱ jaì a̱, e' döraë se' ulà a̱, e' wà panekesö krörö̈ë. E' ko̱s kë̀
nurta̱'wa̱, kë̀ sulurta̱'wa̱, kë̀ e̱rta̱'wa yës. 5 A' e̱rblöke Jesucristo mik, e' kue̱ki̱ Skëköl tso'
a' kkö'nuk ie' diché wa a̱s ie' tö a' tsa̱tkè, e' dö̀ a' ulà a̱. E' tso'tke kkachè sulitane a̱ ká̱
e̱rkewatke eta̱.
6 Isalema a' ka̱wöta̱ weinuk ekuölö wì̱ sù̱ diö̀ sù̱ Cristo tté kue̱ki̱, erë e' dalewa a' ttsë'rke
buaë a' wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö a' tsa̱tkeraë aishkuö ta̱ e' kue̱ki̱. 7 A' e̱rblö̀ Jesucristo mik, e'
ské dör orochka weirta̱'wa, e' ské tsa̱ta̱. Se' tö orochka ma'we̱ke bö' wa iwà kkachoie
tö moki̱ oro wöchka idir. Ì kë̀ dör oro wöchka ese ñarkewa. E' sù̱ a' weirke, e' dör
a' ma'wo̱ie iwà kkachoie tö moki̱ a' e̱rblöke Jesucristo mik. A' dettsa̱ buaë, e' ta̱ mik
Jesucristo datskene, eta̱ Skëköl tö a' tté keraka̱, a' ki̱keraka̱ buaë.
8-9 A' kë̀ wa̱ Jesucristo su̱ule a' wöbla wa, erë a' é̱na ie' dalër. I̱'ñe ta̱ a' kë̀ ku̱' ie' sa̱uk,
erë a' e̱rblöke ie' mik, e' wà tö a' tsa̱tkeraë. E' kue̱ki̱ a' ttsë'rke buaë shu̱te̱, kë̀ ttè ta̱' iwà
choie ekkë.
10 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl ttekölpa tö s'tsa̱tkè ñe' bikeits ena itö̀ yulö'ttsa̱rakitö. Ñies ì ko̱s
meraë Skëköl tö se' a̱ ie' e̱r buaë ché se' a̱ e' dalërmik, e' yë'rakitö. 11 Cristo Wiköl tö ie'pa
ka' ijche̱nuk tö Cristo weirdaë sia̱rë, e' ukuöki̱ ta̱ ilo kardaka̱ ta̱ië. Erë kë̀ ie'pa é̱na iwà a̱ne
tö yi idir ö mik ö we̱s iwà tkö̀mi. 12 Erë Skëköl tö ie'pa a̱ iwà kkayë' tö ttè e' kë̀ wà tkö̀pa
ie'pa ké̱wö ska', e' skéie iwà tköraë se' ké̱wö ska'. Ttè buaë yë' ie'pa tö, e' dör Jesucristo
tté buaë ttsë'bak a' tö e'. Ipakökwakpa tö a' a̱ ipaka' Wiköl Batse'r patkëulebitu̱ ká̱ jaì a̱
e' diché wa. Íyi ikkë jche̱nakwa̱ suluë Skëköl biyöchökwakpa wa̱.

Skëköl tö se' kié se̱nuk buaë yësyësë

13 E' kue̱ki̱ a' e̱rbikö́ buaë yësyësë, a' e̱' kkö'nú, a' tso' e̱rki̱. Mik Jesucristo datskene,
eta̱ Skëköl e̱r buaë ché a' a̱, e' wà döraë a' ulà a̱. E' wà panú krörö́ë, e' ki̱ a' e̱r múwa̱ie
ke̱kraë. 14 Skëköl ttè iu̱tö́ we̱s ala'rla buaë tö s'ttö̀ iu̱tè es. Kè̈ a' e̱' muktsa̱ne a' bak ì sulu
wamblök ese a̱ne we̱s a' bak ke̱net kè̈ wa̱ ie' ttè moki̱ jche̱r es. 15 E' skéie a' se̱nú batse'r
ke̱kraë, Skëköl tö a' klöo̱' e' dör batse'r e' kue̱ki̱. 16 Skëköl yëkkuö tö ichè i' es: “Skëköl tö
ichè: Ye' dör batse'r, e' kue̱ki̱ a' se̱nú batse'r.”* Es iyë'itö.
17 Skëköl tö sulitane shu̱leke yësyësë ñikkëë we̱s se' se̱rke es, e' kieke a' tö “S'yë́”, e'
ta̱ a' ka̱wöta̱ ie' dalöiök suane wa a' se̱rkeia̱ ká̱ i' ki̱ e' dalewa. 18 A' wa̱ ijche̱r tö ie' tö
a' yë'ttsa̱ a' se̱r suluë we̱s a' yë́pa bak se̱nuk suluë es, e' nuí̱ ulà a̱. E' ské kè̈ pato̱ne íyi
e̱rta̱'wa we̱s orochka ö inukölchka ese wa. 19 E' skéie ipato̱ne Cristo köte̱wa̱ pë́ tëne tai̱ë,
e' wa. Ie' pë́ tuè̱ tai̱ë kè̈ to̱nuk yi a̱. Ie' dör we̱s obeja wë'ñe pupula jchè judiowak tö mè
Skëköl a̱ es. Obeja e' dör bua'buaë kè̈ iki̱ ì sulu ku̱' yës. E' sù̱ Cristo kè̈ ki̱ ì sulu ta̱' yës,
erë ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie. E' kue̱ki̱ Skëköl dalöiö̀sö ke̱kraë. 20 Ka̱m ká̱ i' yör, e' yöki̱
ie' tö Cristo wöme'ttsa̱bak ttèwa̱, erë i̱'ñe ta̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ iwà tka a' tsa̱tkoie.
21 Cristo batamik a' e̱rblöke ie' mik. Ie' tö Cristo shke̱o̱'ka̱ne s'duulewa̱ shu̱a̱ ta̱ ilo me'itö
ie' a̱ buaë. Ie' tö io̱'bak es a̱s a' e̱rblö̀ ie' mik, ñies a̱s ì we̱raë ie' tö, e' wà panù a' tö.
22 I̱'ñe ta̱ ttè moki̱ e' dalöié a' tö, e' batamik a' batse'o̱ne ñì dalëritsoie e̱r moki̱ wa. Es a'
kí̱ ñì dalëritsö́ a' e̱r ko̱s wa. 23 A' a̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ mène, e' dör we̱s a' ku̱rne e̱rpa etökichane
es. Erë e' kè̈ dör we̱s s'ku̱r e̱rpa s'mì wa s'yë́ wa es, e' duöta̱'wa̱. A' ku̱ne' etökichane
Skëköl ttè dör ttsë'ka tso' ke̱kraë e' wa. 24 E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
“S'ditsö ulitane dör we̱s ka̱kö es,
Ie'pa dör we̱s ma'ma wörkua es.
Ka̱kö sinewa̱ ta̱ iwörkua a̱newa,
25 erë Skëköl ttè e' tso' ke̱kraë.”†

Ie' ttè e' dör Jesús tté buaë pakane a' a̱ e'.

2

1 E' kue̱ki̱, se̱ne sulu ko̱s olo'yö́. Kè̈ a' ka̱chökia̱ ñì ki̱. Kè̈ a' e̱' ökia̱ tö a' dör pë' buaë. Kè̈
ukyënukia̱. Kè̈ yi charia̱ suluë a' tö. 2-3 Skëkëpa Jesús e̱r buaë ché se' a̱, e' kke ttsétke a'
tö, e' kue̱ki̱ ie' ttè wák wöchka yulö́ poë we̱s alala ku̱ne e̱rpa ese tö imì tsu' yulè es a̱s a'
e̱r kí̱ diché iër buaë a̱s a' tsa̱tkër.

Cristo dör we̱s ák kibi tso' u katabloie es

4 A' shkö́wa̱ Skëkëpa Jesucristo ska', ie' dör we̱s ák tso' u yuoie es erë ttsë'ka. E'
watë'ttsa̱ s'ditsö tö we̱s u yuökwakpa tö ák kè̈ dör buaë u yuoie ese kèu̱ es. Erë Skëköl a̱ ta̱
ie' dör we̱s ák shu̱kitule tuè̱ darërë es. 5 Es ñies se' dör we̱s ák tso' u yuoie es erë ttsë'ka.
Se' wa Wiköl Batse'r tso' iwé yuök. U e' a̱ se' dör we̱s sacerdotepa batse'r es. Ee̱ se' tö ì
wër buaë Skëköl wa ese meke ie' a̱ Jesucristo batamik. Ì wër buaë ie' wa, e' dör tö se' tö
ie' dalöiö̀ Wiköl Batse'r wa se' e̱r wa ena se' se̱r ko̱s e' wa. 6 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ es. E' ki̱ Skëköl tö Cristo chè i' es:
“Ittsö́. Ye' tö ák kibiie tkéa̱t ye' u katabloie Sión,
e' dör ák bua'ie shu̱kitule tuè̱ darërëë ese.
Yi e̱rblöke imik, ese kè̈ e̱riarpa.”*
7 Ák e' dör Jesucristo. Se' e̱rblöke ie' mik, esepa ki̱keraka̱ Skëköl tö. Erë wë́pa kè̈
e̱rblöku̱' ie' mik, esepa a̱ ta̱ e' kè̈ dör es. Itköke ie'pa ta̱ we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ es, e' tö ichè:
“Ák watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö,

* 1:16 Levítico 11.44-45 † 1:25 Isaías 40.6-8 * 2:6 Isaías 28.16

e' yönene ák bua'buaie.”†
8 Ñies e' tö ichè:
“Ák e' mik pë' klastkërdaë,
ie'pa a̱rdarö i̱ski̱ ák e' kue̱ki̱.”‡

Ie'pa kë̀ wa̱ Jesucristo tté buaë e' iu̱tëne, e' kue̱ki̱ ie'pa weirdaë e' nuí̱ ki̱. E' dör we̱s ie'pa
klastkër Jesucristo mik es. Skëköl tö ie'pa wöme'tts a̱bak a̱s itkö̀ ie'pa ta̱ es.
9 Erë a' kë̀ dör es. Skëköl tö a' shu̱kit a̱s a' dö̀ ie' wák ichaie. Ie' dör a' blú ena a' dör ie'
sacerdotepa. A' dör batse'r ie' a̱. A' bak se̱nuk ì sulu diki̱a̱ we̱s s'se̱r stui a̱ es, erë ie' tö a'
yë'tts a̱ e' ulà a̱ se̱noie ie' olo buaë tai̱ë e' a̱. Ie' tö iwé̱ es a̱s ì buaë ko̱s wé̱ ie' tö, e' wà pakö̀
a' tö sulitane a̱. 10 Ke̱net ta̱ a' kë̀ dör ie' icha, erë i̱'ñe ta̱ a' dör ie' wák icha. Ke̱net ta̱ ie'
kë̀ wa̱ a' su̱ne e̱r sia̱rë wa, erë i̱'ñe ta̱ ie' tö a' sue̱ke e̱r sia̱rë wa.

Se' se̱nù we̱s Skëköl ki̱ ikiane es

11 A ye' yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, se' tso' bërbërla ë̀ ká̱ i' ki̱ we̱s upakè shkal es. Se' ká̱
bua'ie e' dör ká̱ jaì a̱. E' kue̱ki̱ a' wák dër suluë tö a' e̱rkiöwe̱ke ì sulu wamblök, e' kë̀ iu̱tar.
E' tö a' wöklö'we̱ke a̱s a' kë̀ tö Skëköl ttö̀ iu̱tè. 12 A' se̱nú yësyësë ke̱kraë pë' kë̀ tö Skëköl
dalöiè esepa wörki̱. Eré̱ i̱'ñe ta̱' ie'pa tö a' kkateke we̱s a' chö́pa pë' sulusipa es, erë ie'pa
tso' a' se̱rke yësyësë e' wà sa̱uk. E' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ mik Skëköl de s'chakök se' nuì̱ ki̱, eta̱
ie'pa tö ie' ki̱keraka̱ we̱s a' se̱rke e' ki̱. E' kue̱ki̱ a' se̱nú buaë yësyësë ke̱kraë.
13 S'wökirpa ko̱s ttè iu̱tö́ a' tö Skëkëpa Jesús batamik. Ká̱ wökir kibi, e' ttè iu̱tö́, ie' dör
s'wökir kibi ká̱ i' ki̱ e' kue̱ki̱. 14 Ñies wé̱pa patkeke ie' tö s'wökirpaie, esepa ttè iu̱tö́ a' tö.
Ie' tö ie'pa patkeke wé̱pa tö ì sulu wambleke esepa we'ikök ena wé̱pa tö ì bua' we̱ke esepa
ki̱kökka̱. 15 Skëköl ki̱ ikiane tö a' tö ì buaë wè̱, pë' tö ie' ttè watétts a̱, kë̀ wa̱ iwà jche̱r yës,
esepa siwa̱'blöwo̱wa̱ie a̱s ie'pa kë̀ tö a' chö̀ia̱ suluë.
16 A' se̱nú we̱s pë' ts a̱tkëulettsa̱ es. A' bak klöulewa̱ ì sulu ulà a̱, e' yöki̱ a' ts a̱tkë'tts a̱
Skëköl tö, erë e' kë̀ klö'wa̱r a' tö ì sulu wambloie. E' skéie a' se̱nú yësyësë ie' kanè
mésopaie. 17 Sulitane dalöiö́. S'yamipa male̱pa dalëritsö́. Skëköl dalöiö́. Ñies ká̱ wökir
kibi, e' ttè dalöiö́.

S'weirke ko̱s e' dalë'ttsö̀sö

18 A' wé̱pa klöulewa̱ kanè mésoie, esepa tö a' wökirpa ttö̀ iu̱tö́. Wé̱pa e̱r buaë tö a'
sue̱ke buaë, ñies wé̱pa e̱r suluë tö a' sue̱ke kësik wa, esepa ttö̀ iu̱tö́ e̱r bua' wa. 19 A' kë̀
ki̱ ì nuí̱ ta̱', erë a' wökir tö a' we'ikeke é̱me, e' dalë'ttseke a' tö bë̀rë, a' e̱r me'rie Skëköl
ki̱ e' kue̱ki̱, e' ta̱ e' wër buaë ie' wa. E' kue̱ki̱ a' wökirpa ttö̀ iu̱tö́. 20 Se' weirke ì sulu
wamblekesö ese nuí̱ ki̱, ese dalë'ttsésö bë̀rë, e' ta̱ Skëköl kë̀ tö se' ki̱kepaka̱ yës. Erë se'
weirke ì buaë wé̱sö ese kue̱ki̱, ese dalë'ttsésö bë̀rë, e' ta̱ e' je' wër buaë ie' wa. 21 Ie' tö
se' klöo̱'bak a̱s se' tö idalë'ttsö̀ es. Cristo weine tai̱ë se' dalërmik, e' dalë'ttsë' ie' tö bë̀rë.
Es ie' ki̱ ikiane tö se' tö se' weirke ese dalë'ttsö̀ bë̀rë we̱s ie' tö idalë'ttsë' es. 22 Cristo
kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne yës, ie' kë̀ ka̱yëne yës. 23 Mik ie'pa tö ie' yë' suluë iwöshaë, eta̱
ie' kë̀ wa̱ ie'pa yëne sulu. Mik ie'pa tö ie' we'ik tai̱ë, eta̱ ie' kë̀ wa̱ yi pau̱ine. E' skéie e'
me'a̱titö, Skëköl tö s'shu̱leke yësyësë, e' ulà a̱. 24 Cristo köte̱wa̱ wötëulewa̱ krus mik se'
nuì̱ ko̱s patuo̱ie a̱s se' se̱r yësyësë, ñies a̱s ì sulu kë̀ wamblö̀ia̱sö. Ie' shka̱'ne ichkà ki̱ tai̱ë,
e' batamik a' buanene. 25 A' bak we̱s obeja chöwa es, erë i̱'ñe ta̱ a' dene Cristo ska'. Ie'
dör a' kkö'nukwak buaë, ie' tö a' kkö'neke e̱r bua' wa.

3

We̱s s'se̱newa̱bak esepa ké se̱nuk ñita̱

† 2:7 Salmo 118.22 ‡ 2:8 Isaías 8.14

[1] A tayëpa, a' wëpa ttö̀ iu̱tő e̱r bua' wa. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' wëpa we̱lepa kë̀ e̱rblöku̱'
Jesús mik, esepa e̱rblö̀mi alè Jesús mik, a' se̱rke buaë ie'pa ta̱, e' ë̀ batamik, kë̀ wà pakaule
ie'pa a̱. [2] A' wëpa tö isué̱ tö a' se̱rke yësyësë, Skëköl ttè dalöieke moki̱ë, e' tö ie'pa
e̱rkiöwè̱mi e̱rblök Jesús mik. [3] A' tayëpa, ¿moki̱ a' e̱' ttsakka̱ buaala? e' ta̱ kë̀ a' e̱' ki̱tkarka̱
tai̱ë a' chkà ki̱. Kë̀ ì tularka̱ tai̱ë e̱' ki̱ ena a' tsà ki̱ wöñarke dalölöë oroie ìie. Kë̀ a' e̱' paiökka̱
datsi' tuè̱ darërëë ese wa. Ese ko̱s weirta̱'wa. [4] E' skéie e̱r buaë ñies se̱ne bë̀rë, ese wa a' e̱'
ki̱tkő. E' kë̀ weirta̱'wa ñies e' wër buaë shu̱te̱ Skëköl wa. [5] Alakölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë tö Skëköl
dalöieta̱', esepa bak e̱' ki̱tkök es. Ie'pa bak e̱' mau̱kka̱ Skëköl mik, ñies ie'pa bak iwëpa ttè
iu̱tök buaë. [6] Sara tö iwëm Abraham ttè iu̱të' buaë ta̱ iki'itö këkëpa. A' tö ì buaë we̱ke, kë̀
suarta̱' ì yöki̱, e' ta̱ a' dör we̱s Sara es.

[7] A wëpa alaköl ta̱', a' se̱nú ita̱ bë̀rë e̱r bua' wa. Ie'pa diché kë̀ ta̱' tai̱ë we̱s se' wëpa es.
Ñies ie'pa ulà a̱ se̱ne michoë döraë se' ta̱ ñita̱ Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ e' wa. E' kue̱ki̱ ie'pa
dalöiő. Iú̱ es a̱s ì kieke a' tö Skëköl a̱, ese kë̀ wöklör.

Jesús mik e̱rblökwakpa ké se̱nuk buaë sulitane ta̱

[8] Es bata ekkë ta̱ ye' tö ichè a' ulitane a̱, a' se̱nú buaë ñita̱ bë̀rë. A' ñì sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa.
A' ñì dalëritső buaë ñì ëlpaie. A' ñì sa̱ú̱ e̱r bua' wa. A' e̱' ő̱wa ñì yöki̱ diöshe̱t. [9] Yi tö ì sulu
wamblé a' ki̱, ese kë̀ ki̱ iské wamblarne. Yi tö a' ché suluë, ese kë̀ ské charne suluë. E'
skéie esepa a̱ a' e̱r buaë chő̱ne. Skëköl tö se' klöo̱'bak e̱r buaë choie se' a̱, e' kue̱ki̱ a' e̱r
buaë chő s'male̱pa a̱. [10-12] E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
“Skëköl wöbla me'rie s'se̱r yësyësë, esepa ki̱ ikkö'nuk.
Ì kieke ie'pa tö ie' a̱, ese meraëitö ie'pa a̱.
Erë wé̱pa e̱' wamblö̀ sulu, esepa sue̱keitö ibolökpaie.
E' kue̱ki̱ yi ki̱ ikiane tö ika̱wö tkö̀ buaë ttsëne bua' wa ke̱kraë,
ese wák ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk a̱s kë̀ itö ì sulu chö̀,
a̱s kë̀ itö yi ki̱tö'ù̱.
Ese wák ka̱wöta̱ ì sulu ko̱s olo'yök,
ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë.
Ie' ké e̱' chök se̱nuk bë̀rë ke̱kraë sulitane ta̱.”*

[13] A' e̱' tkéwa̱ darërëë se̱nuk yësyësë ke̱kraë, e' ta̱ kë̀ yi a̱ a' sulunukwa̱ da'a̱. [14] Erë
a' se̱rke yësyësë, e' ki̱ a' weirmi alè, e' ta̱ ayëcha e' dör buaë. Kë̀ a' suanuk wé̱pa tö a'
we'ikeke esepa yöki̱. Kë̀ a' tkinuk ì yöki̱. [15] E' skéie Cristo dalöiő a' tö e̱' blúie. Yile tö a'
chaké Cristo paneke a' tö kröröë, e' ki̱, e' ta̱ a' tso'tke e̱rki̱ ke̱kraë iwà iu̱tök. [16] Erë iwà
iu̱tő bë̀rë e̱r bua' wa. A' se̱nú yësyësë a̱s a' e̱r kë̀ tö a' kkatö̀ ì ki̱. E' dör es, e' ta̱ mik pë' tö
a' ché suluë a' dör Cristo mik e̱rblökwakpa e' kue̱ki̱, eta̱ e'pa jaërdaka̱ ì ché ie'pa tö e' dör
ka̱che e' kue̱ki̱.
[17] Se' weirke ì buaë we̱ke se' tö ese ki̱, Skëköl ki̱ ikiane alè es, e' ta̱ e' dör buaë. Erë
se' weirke ì sulu wamblekesö ese ki̱, e' ta̱ e' dör suluë. [18] Ñies Cristo weine sia̱rë se' nuì̱
patuo̱ie. Ie' kötewa̱ etökicha ë̀me kë̀ duöta̱'wa̱ia̱ yës. Ie' dör yësyësë, erë ie' e̱' mettsa̱
ttèwa̱ se' kë̀ dör yësyësë e'pa skéie se' tso̱mi Skëköl ska'. Moki̱ ie' kötwa̱ pë' tö, erë ie'
shke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö iWiköl wa. [19] Ñies Wiköl Batse'r wa ie' dë'rö wé̱ wimblupa tso'
wötëule ee̱, ie' e̱' ali'ka̱ e' chök ie'pa a̱. [20] Ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa tö Skëköl ttö̀ dalöse̱o̱'wa̱ Noé
ké̱ska'. Noé bak kanò tai̱ë e' yuök, e' dalewa Skëköl tö ipana' e̱naë tö pë' e̱r mane'ù̱ ie'
a̱, erë ie'pa kë̀ wa̱ io̱ne. E' kue̱ki̱ Noé ena iyamipa pàköl wa'ñe, e'pa ë̀ tsa̱tkëne kanò a̱ di'
tai̱ë yöki̱. [21] Di' tai̱ë bakmi Noé ké̱ska', e' tö di' a̱ s'wöskueke e̱' tsa̱tkoie i̱'ñeta̱ e' klea' se'
a̱. S'wöskuè e' kë̀ dör s'chkà paskuoie. E' skéie iwà kkachekeitö tö se' tso' ikiök Skëköl
a̱ tö se' nuì̱ olo'yő s'ki̱ a̱s se' e̱r kë̀ tö s'kkatöia̱. E' tö se' tsa̱tkeke Jesucristo shke̱neka̱ne

* 3:10-12 Salmo 34.12-16

e' batamik. 22 I̱'ñe ta̱ Jesucristo mine'ka̱ne ká̱ jaì a̱ e' tkër Skëköl ulà bua'kka† Skëköl
biyöchökwakpa ulitane, ñies ì ulitane tso' s'wökirie wa̱ diché ta̱' kë̀ wërta̱'wa̱ esepa ko̱s
tso' ie' klö̀ diki̱a̱.

4

1 Cristo weine tai̱ë se' skéie, e' kue̱ki̱ a' e̱' chö́ a' weirke ko̱s e' dalë'ttsök e̱r bua' wa we̱s
Cristo es. Yi weine ì buaë wé̱itö e' kue̱ki̱, esepa kë̀ é̱na ì sulu wamblakia̱. E' kue̱ki̱ a' e̱' chö́
weinuk. 2 Wé̱pa dör es, ese wakpa se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱ eta̱ kë̀ ie'pa é̱na ì sulu wamblakia̱ we̱s
s'male̱pa tö iwambleke es. E' skéie ie'pa se̱nak buaë yësyësë ke̱kraë we̱s Skëköl ki̱ ikiane
es. 3 Ke̱net ta̱ a' kë̀ wa̱ Skëköl su̱ule, e' ké̱wö ska' ta̱ a' bak ì sulu ë̀ wamblök tai̱ë we̱s pë'
male̱pa kë̀ wa̱ ie' su̱ule esepa se̱r es. A' bak trënuk tai̱ë. Ì sulu kukuétë'wa̱ darërëë. A' bak
e̱' ttökka̱ blo' wa tai̱ë. A' bak ñì dapa'u̱k blo' yök tai̱ë. E' ké̱wa a' tö ì sulu kí̱ wambleke tai̱ë.
Ñies íyi diököl tö s'dako'wè̱ ekkë, ese dalöiök a' bak tai̱ë skëkölie. 4 Erë i̱'ñe ta̱ a' kë̀ mineia̱
pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa ta̱ ì sulu wamblök we̱s ie'pa tö iwambleke kë̀ wöklörta̱' es.
E' tö ie'pa tkiwè̱wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö a' cheke suluë. 5 Skëköl dör s'duulewa̱ ena s'tso'ia̱
ttsë'ka, e'pa ko̱s shu̱lökwak. Aishkuö ta̱ ì sulu wamblë' ie'pa tö, e' ko̱s ki̱ ie'pa ka̱wöta̱ e̱'
chökka̱ ie' wörki̱. 6 Cristo tté buaë e' pakanebak ñies s'durulune esepa a̱. Ie'pa durulune
ì sulu wamblë' ie'pa tö e' kue̱ki̱, we̱s Skëköl tö ime'a̱t tö sulitane ka̱wöta̱ duökwa̱ es. Erë
Cristo tté buaë e' pakanebak ie'pa a̱ a̱s ie'pa wikölpa se̱r michoë we̱s Skëköl se̱r es.

Se' ké ñì ki̱muk

7 Ká̱ i' e̱rkewatke, e' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱, a' e̱' kkö'nú buaë a̱s a' a̱ s'yëyër buaë. 8 Íyi ko̱s
tsa̱ta̱ a' ñì dalëritsö́ a' e̱r ko̱s wa. A' ñì dalëritsöke es, e' ta̱ we̱s alè s'yamipa e̱' wamblö̀
suluë a' ki̱, ese kë̀ ki̱ a' tkirpa. 9 A' tö s'yamipa kiö́wa̱ e̱r bua' wa a' u a̱, kë̀ isua̱r suluë.
10 Skëköl e̱r buaë ché a' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö imé a' a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ñì ki̱moie, e' kue̱blupa a'
dör. E' kue̱ki̱ ì mène a' eköl eköl a̱ s'male̱pa ki̱moie ese wà kaneú̱. 11 A' we̱lepa a̱ imène
ttè pakök, e' ta̱ esepa ka̱wöta̱ Skëköl ttè ë̀ pakök. A' we̱lepa a̱ imène s'ki̱muk, e' ta̱ esepa
ka̱wöta̱ s'ki̱muk ko̱s Skëköl tö e'pa a̱ diché métke ekkë. Ì ko̱s we̱kesö e' ù̱sö buaë a̱s Skëköl
ki̱karka̱ tai̱ë Jesucristo batamik. Jesucristo diché ta̱' tai̱ë, olo ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱
ke̱kraë. Es e' idir.

Se' ttsë'nù buaë se' weirke eta̱

12 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, mik a' weirke sia̱rë Cristo ttè kue̱ki̱, eta̱ kë̀ e' ki̱ a' tkinuk.
Kë̀ a' tö ibikeitsök tö a' ta̱ itkö̀mi we̱s ì kë̀ su̱ule yi wa̱ tkö̀ s'ta̱ es. 13 E' skéie a' ttsë'nú buaë.
Cristo weine ko̱s e' bata de a' ki̱ ñies, e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú buaë. E' tköke a' ta̱ es a̱s a' ttsë'r
buaë shu̱te̱ mik Cristo dene olo ta̱' tai̱ë eta̱. 14 Ayëcha buaë mik ie'pa tö a' ché suluë Cristo
kue̱ki̱, e' wà dör tö Skëköl Wiköl olo ta̱' tai̱ë e' tso' a' ta̱. 15 A' weirke s'ttèwa̱ kue̱ki̱, akblè
kue̱ki̱, ì sulu wamblè kue̱ki̱ ö ulà tiè̱ o̱'ka íyi a̱ e' kue̱ki̱, e' je' ta̱ a' jaënú. 16 Erë a' weirke
se' dör Cristo icha e' kue̱ki̱, eta̱ kë̀ e' ki̱ a' jaënuk. E' skéie Skëköl ki̱kö́ka̱ a' tö ie'pa tö a'
kiè Cristo icha e' kue̱ki̱.
17 Skëköl tö sulitane shu̱leketke, e' ké̱wö dökewa̱tke. Erë ie' tö iwák icha shu̱leraë ke̱we.
Se' weirke i̱'ñe ta̱, e' dör sulitane weirdaë e' tsá̱, e' ta̱ ¿ì kë̀ tkö̀pa wé̱pa kë̀ tö ttè buaë me'
Skëköl tö e' dalöieta̱' esepa ta̱? 18 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
"Pë' se̱rke yësyësë, iekkë ta̱ esepa kë̀ tsa̱tkëne,
e' ta̱ ¿ì kë̀ tkö̀pa pë' sulusipa ena pë' e̱' wamblö̀ sulu esepa ta̱?"*
19 Wé̱pa mé Skëköl tö weinuk ie' ttè kue̱ki̱, esepa ké ì buaë we̱kerakitö, ese kí̱ u̱k. Ie' se'
yö', ie' ttö̀ moki̱ë, e' kue̱ki̱ se' e̱' mù bë̀rë ie' ulà a̱.

5

Skëkëpa Jesús icha wökirpa esepa patté Pedro tö

† 3:22 ulà bua'kka: E' ké̱wö ska' ta̱ yi tkër blu' ulà bua'kka ese wák dalöiërta̱' tai̱ë imale̱pa tsa̱ta̱. * 4:18 Proverbios 11.31

1 I̱'ñe ye' tö ilè cheke a' dör Skëkëpa Jesús icha wökirpa esepa a̱. Ñies ye' dör Jesús icha
wökir eköl. Cristo weine sia̱rë, e' su̱'yö ye' wák wöbla wa. Mik ie' datskene, eta̱ ie' olo tai̱ë
e' kkayërdaë sulitane a̱, e' a̱ ye' tso'ñak a' ta̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö 2 wé̱pa me' Skëköl
tö a' ulà a̱ kkö'nè we̱s obeja es, esepa kkö'nú buaë, e̱r buaë wa we̱s ie' ki̱ ikiane es. Kë̀ dör
tö a' kë̀ é̱na iwa̱k, erë a' tö iwe̱ke. E' skéie iwakaneú̱ e̱r bua' wa. Ñies kë̀ ie'pa kkö'nar
inuköl ë̀ dalërmik, e' skéie ikkö'nú e̱r bua' wa ie'pa ki̱moie. 3 Kë̀ a' tö ie'pa wëttsu̱k kësik
wa. Kë̀ a' e̱' ttsökka̱ tai̱ë ie'pa ki̱. E' skéie a' se̱nú buaë yësyësë ie'pa wörki̱ a̱s ie'pa se̱r
buaë we̱s a' se̱r es. 4 A' tö iwé̱ es, e' ta̱ mik Cristo dör se' ulitane wökir kibi e' datskene,
eta̱ iské buaë olo ta̱' tai̱ë, kë̀ sulurta̱'wa̱ e' meraëitö a' a̱.

Jesús icha male̱pa patté Pedro tö

5 A duladulapa, a' këkëpa ttö̀ iu̱tö́ buaë. Ñies a' ulitane e̱' wöö́wa diöshe̱t ñì yöki̱, a' ñì
dalöiö́ e̱r bua' wa. Skëköl yëkkuö tö ichè:
“Wé̱pa e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë, esepa wöklö'we̱ke Skëköl tö.
Erë wé̱pa e̱' wöö̀wa diöshe̱t, esepa a̱ ie' e̱r buaë chö̀.”*
6 E' kue̱ki̱ a' e̱' wöö́wa diöshe̱t ie' diché ta̱' tai̱ë e' yöki̱, a̱s ie' tö a' ki̱kö̀ka̱ mik iké̱wö
de eta̱. 7 Ie' e̱r me'rie a' ki̱ a' kkö'noie, e' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk ì ki̱. Ì ko̱s tö a' tkiwe̱ke, a'
tsiriwe̱ke, e' múa̱t ie' ulà a̱.
8 ¡A' tso' e̱rki̱, a' e̱' kkö'nú! Bë́ dör a' bolök. Ie' tso' a' tötiu̱k we̱s ma'name a̱rke tai̱ë,
e' tö iyiwak tötie̱ke katèwa es. 9 A' e̱' tkö́wa̱ darërë a' e̱rblöke Skëköl mik e' a̱, es a' tö
Satanás wöklö'we̱raë. A' wa̱ ijche̱r tö ká̱ wa'ñe s'yamipa tso' weinuk we̱s a' es. E' kue̱ki̱
a' e̱' tkö́wa̱ darërë Skëköl a̱. 10 Ie' e̱r buaë ché se' a̱ tai̱ë shu̱te̱. Ie' tö se' shu̱kitbak a̱s se'
döñak ie' olo yöbië e' a̱, se' batsulewa̱ Cristo mik e' wa. Se' weirke ekuölö ë̀ ká̱ i' a̱, mik
e' tka, eta̱ ì sulu tso'ia̱ se' a̱, e' yerattsa̱itö se̱kka̱. Ie' tö se' tkewa̱raë darërë. Ie' tö se' e̱r
diché ieraë, kë̀ ì e̱' alö̀pakaia̱ se' ki̱. 11 Ie' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dör íyi ulitane
wökir ke̱kraë. Es e' idir.

Pedro e̱' chéa̱t

12 Ye' tö Silvano ké yëkkuö i' shtök. Ye' wa̱ ijche̱r tö ie' dör s'yami e̱' tkëulewa̱ darërë
ese. Yëkkuö i' shtéyö a' a̱ a' e̱r diché kí̱ ioie. Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ tai̱ë, e' shtéyö yëkkuö
i' ki̱. Ye' tö ichè tö e' dör ttè moki̱ë, e' a̱ a' e̱' tkö́wa̱ darërëë.
13 Jesús mik e̱rblökwakpa ko̱s tso' Babilonia, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi. E'pa shu̱kit Skëköl
tö we̱s ie' tö a' shu̱kit es. Ñies Marcos dör we̱s ye' wák alà es, e' tö a' shke̱'wé̱mi. 14 A' ñì
shke̱'ú̱ e̱r bua' wa.
A' ko̱s dör Cristo icha, e'pa se̱nú bë̀rë.

* 5:5 Proverbios 3.34

Yëkkuö skà kit Pedro tö, i' ta̱ ide böt
2 Pedro

Yëkkuö skà i' kit Pedro tö. Ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö iblërkewa̱tke, e' yë'itö 2 Pedro 1.12-15 e' ki̱. Jesús mik e̱rblökwakpa weirke ie̱rblö̀ ñe' kue̱ki̱, e'pa a̱ Pedro tö yëkkuö i' kit ie'pa e̱r one Jesús tté moki̱ë e' ska' a̱s ise̱rdak yësyësë ena ke̱kraë Jesús a̱. E' kí̱ieta̱ ie' tö ie'pa a̱ ie̱ri mène tö pë' e̱' ò tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa esepa döraë ie'pa shu̱a̱ iki̱tö̱u̱krak. Ie' tö ie'pa a̱ iché tö we̱s s'ki̱tö'u̱kwakpa ñe'sepa se̱rdaë. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö s'ki̱tö'u̱kwakpa we'ikeraë Skëköl tö. E' kí̱ieta̱ ì tkö̀mi ká̱ i' e̱rkewatke eta̱ e' e̱ri mène Pedro tö ie'pa a̱. Ie' tö ichè ká̱ i' e̱rkewa e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net, e' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë Jesús ki̱koka̱ie.

Ñies Pedro tö ichè tö moki̱ë Jesús datskene erë Skëköl tö sulitane sue̱ke e̱r sia̱rë wa ena ie' ki̱ ikiane tö se' e̱r mane'ù̱ ta̱ se' e̱rblö̀ Jesús mik. E' paneke ie' tö e̱r bua' wa, e' kue̱ki̱ ka̱m ie' tö Jesús patkö̀ne.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Simón Pedro. Ye' dör Jesucristo kanè méso. Ñies ye' dör ittekölpa tsá̱, e'pa
eköl. Jesucristo dör Skëköl ena S'tsa̱tkökwak. Ie' dör yësyësë, e' batamik sa' de e̱rblök ie'
mik. Ye' tso' yëkkuö i' shtök wé̱pa de e̱rblök ie' mik buaë moki̱ë we̱s sa' es, esepa a̱.
2 Skëköl ena Skëkëpa Jesús a̱s e'pa e̱r buaë chò̀ ena se̱ne bè̀rë mù a' a̱ ta̱ië, a' kí̱ batsmir
buaë ie'pa mik e' a̱.

Se' e̱r diché iò̀ se̱nuk yësyësë Skëköl a̱

3 Jesús tö se' klö̱o̱'bak a̱s se' dò̀ ie' ta̱ ñita̱ ie' olo ta̱ië e' a̱, ñies a̱s se' se̱r we̱s ie' se̱r
es. Se' bàtse̱ ie' mik, e' wa ì ko̱s kiane se' ki̱ se̱noie we̱s ie' ki̱ ikiane es e' me'tkeitö se' a̱
ie' diché ta̱ië e' wa. 4 Íyi ekkë ko̱s wa ie' kablë' se' a̱ a̱s se' dò̀ we̱s ie' wák dër es, a̱s se'
tkö̀shkar ì sulu tso' ká̱ i' a̱ wamblak se' é̱na tö se' sulu'wè̱wa̱mi ese ulà a̱. Skëköl kablë'
se' a̱, e' me'tkeitö se' a̱, e' dör ta̱ië buaë shu̱te̱. 5 E' kue̱ki̱ a' e̱' diché ió̀ a' e̱rblöke Cristo
mik, e' kí̱ie se̱nuk yësyësë. Se̱ne yësyësë, e' kí̱ie Skëköl íyi a̱nuk. 6 Skëköl íyi a̱ne, e' kí̱ie
e̱' kkö'nuk. E̱' kkö'nè, e' kí̱ie íyi panuk bè̀rë. Íyi panè bè̀rë, e' kí̱ie e̱r mukwa̱ Skëköl è̀ ki̱.
7 E̱r mèwa̱ Skëköl è̀ ki̱, e' kí̱ie ñì sa̱uk e̱r bua' wa we̱s ñì ëlpa es. Ñì suè̱ e̱r bua' wa, e' kí̱ie
ñì dalëritsök. 8 Íyi ekkë ko̱s we̱ke a' tö, ñies ikí̱ we̱ke a' tö ke̱kraë, e' ta̱ e' wà kiane chè
tö moki̱ a' bàtse̱ buaë Skëkëpa Jesucristo mik. A' se̱rke es, e' ta̱ ì ko̱s we̱ke a' tö Skëköl a̱,
e' wà dörattsa̱ buaë. 9 Erë wé̱pa e̱' chò̀ tö ie'pa e̱rblò̀ Cristo mik, erë ie'pa kè̀ tö íyi ekkë
wawè̱, esepa dör we̱s s'wöbla kè̀ wawër buaë es. Ie'pa kè̀ é̱na iwà a̱ne buaë. Wësua ie'pa
é̱na ichowa tö ì sulu wamblë' ie'pa tö, e' pairi'ttsa̱ Skëköl tö ie'pa ki̱. 10 A yamipa, a' e̱'
diché ió̀ se̱nuk buaë yësyësë ke̱kraë, e' wa iwà kkayërdaë tö moki̱ Skëköl tö a' klö̱o̱'bak,
a' shu̱kitbakitö iwák a̱. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' e̱rblöke Cristo mik, e' kè̀ olo'yepa a' tö yës.
11 E' wa aishkuö ta̱ a' kirdawa̱ buaë ì blúie Skëkëpa Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak, e' tso' e'
a̱. E' dör yöbië.
12 Íyi ekkë jche̱r a' wa̱ buaë. Ttè moki̱ wa a' e̱' wöblao̱', e' a̱ a' tso' e̱' tkëulewa̱ darërëë.
Erë ye' tö a' a̱ ikí̱ chè michoë a̱s a' kè̀ é̱na ichò̀wa. 13 Ye' tso'ia̱ ttsë'ka, eta̱ ye' a̱ ta̱ buaë
idir tö ye' tö a' a̱ ttè i' kí̱ chè a̱s a' tö íyi ekkë wà bikeitsò̀ ke̱kraë. 14 Skëkëpa Jesucristo tö
ye' a̱ iyë' tö we̱kkë alè ta̱ ye' kè̀ ku̱'ia̱ ká̱ i' ki̱. 15 Ye' tö ì ko̱s we̱raë a̱s ttè i' kè̀ chöwa a' é̱na
yës i̱'ñe ta̱ ñies mik ye' blënewa̱tke e' ukuöki̱ ta̱.
16 Skëkëpa Jesucristo olo ta̱' ta̱ië, e' su̱' sa' tö sa' wákpa wöbla wa. E' kue̱ki̱ mik sa' tö
a' wöblao̱' ie' diché ta̱' ta̱ië ena ie' datskene e' tté wa, eta̱ kè̀ sa' wa̱ ipakane a' a̱ ttè kè̀ wà
ta̱' we̱s sa' wákpa tö ibikeitsè chè es a' ki̱tö'wo̱ie. 17-18 Mik sa' dë'rö ie' ta̱ ka̱bata batse'r,

e' tukir ki̱, eta̱ e̱e̱ Skëköl dör S'yé̱, e' tö ie' ki̱kéka̱ tai̱ë. Ttö̀ datse̱ Skëköl olo ta̱' tai̱ë e' ska',
e' tö ie' ché i' es: “Se̱ dör ye' alà dalër tai̱ë ye' é̱na, e' wër ye' wa buaë shu̱te̱.” E' ko̱s su̱'
sa' tö. Ttö̀ ñe' datse̱ ká̱ jaì a̱, e' ttsë' sa' tö, sa' tso'ñak ie' ta̱ e̱e̱ e' kue̱ki̱.
[19] Ì su̱' sa' tö, ì ttsë' sa' tö, e' tö ikí̱ cheke se' a̱ tö Jesús tté tso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ ká̱ ia̱ia̱ë ittekölpa wa̱, e' yëne moki̱. E' kue̱ki̱ ttè kit ie'pa tö yëkkuö ki̱, e' wà iu̱tök a'
ka̱wöta̱ bua'iewa̱. Ttè e' dör we̱s bö'wö batsèka̱ stui a̱ tö ká̱ olo ppeeke ese es. E' tö se'
e̱r ñi'we̱ke a̱s se' é̱na ia̱r tö ì dör moki̱, ì dör ka̱che. Ttè e' tö se' ki̱meraë dö̀ mik Skëkëpa
Jesucristo datskene eta̱. Mik ie' de, eta̱ ì ko̱s a̱rdaë buaë se' é̱na, e' dör we̱s ká̱ ñir s'ki̱ es.
Jesucristo dör we̱s bëkwö bërie wërke bla'mi e' es. [20-21] Erë ì ko̱s tsa̱ta̱ a' wa̱ ijche̱nú tö
ì yë' Skëköl ttekölpa tö, tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' kë̀ yëne ie'pa wa̱ ie'pa wákpa e̱r
wa. Erë Skëköl tö ie'pa ké ichök we̱s ie' ki̱ ikiane es Wiköl Batse'r wa. E' kue̱ki̱ ì kit Skëköl
ttekölpa tö ká̱ ia̱ia̱ë, e' kë̀ yëne ie'pa wa̱ iwákpa e̱r wa, e' dör Skëköl ttè moki̱.

2

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

[1] Ká̱ ia̱ia̱ë Israel aleripa shu̱a̱ ka̱chökwakpa e̱' ka'ka̱ e̱' chök tö ie'pa dör Skëköl ttekölpa.
Es ñies i̱'ñe ta̱ a' shu̱a̱ ka̱chökwakpa e̱' köraka̱ e̱' chök tö ie'pa dör s'wöbla'u̱kwakpa Skëköl
ttè wa. Ie'pa e̱' ö̀ tö ie'pa tso' ttè moki̱ pakök, erë ttè wa ie'pa tö s'wöbla'we̱ke, e' tö s'e̱r
sulu'wè̱wa̱mi e' iu̱tésö, e' ta̱ Skëköl tö s'we'ikeraë. Skëkëpa Jesucristo tö ie'pa nuì̱ to̱'tsa̱,
erë e' wák watéttsa̱ ie'pa tö. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa we'ikeraë bet. [2] Erë tai̱ë s'yamipa a̱rdarö
ka̱che ttè e' a̱ itrërdarak tai̱ë we̱s iwöbla'u̱kwakpa es. Ie'pa kue̱ki̱ ttè moki̱ e' cheraë suluë
pë' male̱pa tö. [3] S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, e'pa ki̱ inuköl ë̀ kiane tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö a' inuköl yerattsa̱ ttè kë̀ wà ta̱' pakeke ie'pa tö ese wa. E' kue̱ki̱ ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa esepa
wöme'ttsa̱bak weinuk Skëköl tö, e' kë̀ chë'wa ie' é̱na.
[4] Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl biyöchökwakpa we̱lepa tö ì sulu wamblë' ie' ki̱, e' nuí̱ kë̀ olo'yane
ie' wa̱ ie'pa ki̱. Ie' tö ie'pa batrélor bö' ké̱ a̱, e̱e̱ ie'pa tso' wötëule moulewa̱ stui a̱ ie'pa
kichateraëitö aishkuö ta̱ e' panuk. [5] Ñies ká̱ ia̱ia̱ë wakpa bak se̱nuk Noé ké̱ska' ta̱, e'pa
tö ì sulu wamblë' tai̱ë, e' nuí̱ kë̀ olo'yane ie' wa̱ ie'pa ki̱. Noé tö ipaka' ie'pa a̱ tö ie'pa
ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë, erë ie'pa kë̀ wa̱ ie' ttè iu̱tëne. E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa e̱wé̱wa di'
tai̱ë wa. Noé ena imale̱pa döka̱ kul (7), e'pa ë̀ tsa̱tké Skëköl tö di' tai̱ë yöki̱. [6-8] Ñies ká̱
ia̱ia̱ë ká̱ böt kiè Sodoma ena Gomorra, e' wakpa dör pë' sulusi. E'pa shu̱a̱ wëm se̱rke eköl
kiè Lot, e' se̱rke yësyësë. Ie'pa trër tai̱ë, e' ttseke, e' sue̱ke ie' tö ke̱kraë, e' tö ie' dör buaë
e' e̱riawe̱ke sia̱rë. Ie'pa nuì̱ ki̱ Skëköl tö ie'pa wöméttsa̱ e̱wè̱wa. Ie' tö ie'pa ena ie'pa ká̱ e'
ko̱s ña'wé̱wa se̱ra̱a̱ imulu̱chka ë̀ a̱te̱. Erë Lot, e' ë̀ tsa̱tkéttsaitö. Ie' tö ie'pa e̱wé̱wa es iwà
kkachoie sulitane a̱ tö es itköraë pë' sulusipa ko̱s esepa ta̱.
[9] E' ko̱s bak ká̱ ia̱ia̱ë, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa se̱rke buaë yësyësë, esepa tsa̱tkërmi
buaë Skëköl a̱ ì ko̱s tö ie'pa we'ikeke e' ulà a̱. Ñies se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa dör ì sulu
wamblökwakpa, esepa tso' blëule ie' wa̱ ishu̱lirkerak e' ké̱wö panuk. [10] Wé̱pa e̱' mettsa̱ e̱'
ia'u̱kka̱ se̱ne sulusi wa we̱s ie'pa wák dër sulu ki̱ ikiane es ena Skëköl ttè watéttsa̱rakitö,
esepa ko̱s we'ikeraëitö tai̱ë s'male̱pa tsa̱ta̱.
S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, e'pa e̱' wamblörak kësik kësik, kë̀ tö ì ulé klö'we̱ta̱',
iwökir darërëë. Ie'pa kë̀ suane wé̱pa olo ta̱' tai̱ë, esepa chök suluë. [11] Skëköl
biyöchökwakpa diché ta̱' tai̱ë, olo ta̱' tai̱ë s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, esepa tsa̱ta̱,
erë ie'pa kë̀ tö imale̱pa dör suluë esepa cheta̱' Skëköl a̱ suluë a̱s ikichatër. [12] Erë ì sulu
wambleke s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, esepa tö, e' wamblekerakitö kë̀ wà bikeitsule
we̱s iyiwak kañiru kë̀ a̱ ká̱ a̱rta̱' tso' klö'wè̱wa̱ ttèwa̱ es. Ì kë̀ a̱ne ie'pa é̱na, e' ko̱s cheke
suluë ie'pa tö. Ie'pa duörawa̱ we̱s iyiwak kañiru ttèwa̱ es. [13] Ie'pa tö s'male̱pa we'ikeke,
e' skéie ie'pa weirdaë sia̱rë. Ì sulu tö ie'pa ttsë'we̱ke buaë, ese ko̱s wambleke ie'pa tö
tai̱ë ñiwe kë̀ jaër ta̱'ia̱, ese tö ie'pa ttsë'we̱ke buaë. Mik a' ñì dapa'u̱ke chkök ñita̱ di'yök

ñita̱, eta̱ ie'pa tso' a' shu̱a̱ ì sulu wamblök e̱' ttsë'wo̱ie buaë. Ese wa ie'pa é̱na a' ki̱tö'wa̱k.
Es ie'pa tö a' ka̱wö sulu'we̱kewa̱. Ie'pa tö a' jaëwe̱keka̱ tai̱ë. 14 Ie'pa e̱r me'rie trë è̀ ki̱.
Ie'pa kè̀ shtrirta̱'wa̱ ì sulu wamblök. Wé̱pa kè̀ e̱' tkënewa̱ darërë S'tsa̱tkökwak ttè a̱,
esepa daki̱ñekerakitö a̱s ie'pa tö ì sulu wamblöne we̱s ie'pa es. Ie'pa tö inuköl è̀ kkecheke
tai̱ë ke̱kraë. Ie'pa wöme'ttsa̱bak kichatée Skëköl tö. 15-16 Ie'pa dör we̱s s'cholur es. Ñala̱
yësyësë e' olo'yé ie'pa tö e̱' wambloie we̱s ká̱ i̱a̱i̱a̱ë Beor alà kiè Balaam dör Skëköl ttekötl,
e' e̱' wamblë' es. Ie' mí ì sulu wamblök inuköl è̀ dalërmik, erë Skëköl tö ie' burro ké ttökka̱
ie' ta̱ ta̱ iuñéitö ta̱ ichéitö i̱a̱: ¿Ì wambleke be' tö a̱li̱e? E' tö Balaam wöklö'wé̱.
17 S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, e'pa dör we̱s di' tum itö̀ kè̀ a̱ di' ta̱' es. Ie'pa dör we̱s
ka̱li̱ morka̱ mochka a̱ u̱yè siwa̱' tö kè̀ wà yërta̱' es. Ie'pa wömeulettsa̱ weinuk michoë stui
ké̱ a̱. 18 Ttè pakeke ie'pa tö e' ttsë'r buaë, erë kè̀ iwà ta̱'. Ì sulu kukuéña ie'pa wa̱ ena ì sulu
kiane s'wák dër sulu e' ki̱, e' wa ie'pa tö wé̱pa e̱' yéttsa̱ tsaririë ise̱rkerak ki̱tëule e' ulà a̱,
esepa e̱rkiöwe̱keka̱ne a̱s i̱a̱rmine ì sulu a̱. 19 Ie'pa tö icheke: “A' tö sa' ttè i̱u̱té, e' ta̱ a' kè̀
ku̱'i̱a̱ klöulewa̱ ì ulà a̱, a' se̱rmi we̱s a' wákpa ki̱ ikiane es.” Ie'pa tö icheke es, erë ie'pa
wákpa tso' klöulewa̱ ì sulu ulà a̱, ie'pa kè̀ a̱ e̱' yërpattsa̱ we̱s. Mik se' kè̀ a̱ e̱' yënettsa̱ ì ulà
a̱, eta̱ e' wà dör tö se' tso' klöulewa̱ iulà a̱. 20 Skëkëpa Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak e' mik
se' e̱' batsé, e' wa se̱ne sulusi tso' ká̱ i' a̱ e' olo'ya'sö. Erë se' a̱nemine ì sulu ulà a̱ne, kè̀ tö
ilo'yeta̱', e' ta̱ se' a̱ e' dör sulu ichökle ke̱we tsa̱ta̱. 21 Se' tö se̱ne yësyësë e' tté klöo̱'bak
buaë ke̱we. Erë e' ukuöki̱ ta̱ ttè dalöiëno batse'r mène se' a̱, e' olo'yésö, e̱'ma buaë idir
tö kè̀ sö iklö'ú̱pa. 22 E' dör we̱s ttè moki̱ i' tö iché es: “Chichi chöli tuéttsa̱, e' ukuöki̱ ta̱
iñéwaneitö.”* Ñies skà tö iché: “Köchi kuöwé̱sö buaë, e' mía̱ kueka̱ne dő̱ a̱.”

3

Skëkëpa Jesús dörane

1 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ye' tö yëkkuö tsá̱ kit a' a̱, e' skà shtekeyö a' a̱, i' ta̱ ide
böt. Yëkkuö böt e' ki̱ ye' tso', ttè jche̱rtke a' wa̱, e' chökne a' a̱ a' pattök a̱s a' e̱r a̱rne iska'
ta̱ iwà bikeitsö̀ bua'iewa̱ yësyësë. 2 Ì yë' Skëköl ttekölpa batse'r e'pa tö ká̱ i̱a̱i̱a̱ë, e' ska' a'
e̱r a̱nú. Ñies ttè dalöiëno me'a̱t Skëkëpa dör S'tsa̱tkökwak e' tö, e' ska' a' e̱r a̱nú. Sa' dör
ittekölpa tsá̱, e'pa tö ttè e' yë' a' a̱.
3 A' wa̱ ijche̱nú bua'iewa̱ tö ká̱ i' e̱rkewatke e' ké̱wö ska' ta̱ pë' se̱rke suluë esepa döraë.
Ie'pa tö ì sulu è̀ wambleke we̱s ie̱r sulu tö ikieke i̱a̱ es. Ie'pa tö a' wayueraë 4 ta̱ a' a̱
ichakeraë: “Jesucristo kablë' dökne ¿we̱s e' de? Ikkë ta̱ kè̀ iwër ta̱, ¿wé̱ idir? Se' këkëpa
blërulunebak, eta̱ íyi ko̱s mir iwák su̱ë we̱s iyöne kuaë es.” 5 Erë ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì cheke
ie'pa tö e' kè̀ yëne. Ie'pa kè̀ ki̱ ikiane ttsëno tö ká̱ i̱a̱i̱a̱ë Skëköl tö ká̱ jaì ena ì ko̱s tso' i̱a̱, e'
yö' ittö̀ è̀ wa. Ñies ká̱ i' ena ì ko̱s tso' iki̱, e' yö' ie' tö ittö̀ è̀ wa. Ká̱ i' dë'ka̱ ie' wa̱ di' a̱, es
di' tso' ká̱ i' pamik shkit. 6 Ie'pa kè̀ ki̱ ikiane ttsëno tö ì ulitane bak se̱nuk ká̱ i' a̱, e' e̱o̱'wa
Skëköl tö di' tai̱ë bak e' wa. 7 Erë ká̱ jaì ena ká̱ i' tso' i̱'ñe ta̱, e' kicha a'ri̱a̱ ie' wa̱ iwák ttè
wa dö̀ mik ie' tö ie̱we̱kewa bö' wa aishkuö ta̱ eta̱. E' ko̱s tköraë mik pë' sulusipa shu̱lirke
kichatërkettsa̱ e' ké̱wö de eta̱.
8 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, kè̀ a' é̱na ichökwa tö Skëköl a̱ ká̱ etkè̀, e' dör we̱s duas
döka̱ mil eyök es, ñies duas döka̱ mil eyök, e' dör we̱s ká̱ etkè̀ es. 9 Skëkëpa Jesús kablë',
e' wà tköraë. Ie' datskene sulitane shu̱lök mik Skëköl ki̱ ikiane eta̱. E' kè̀ dör tö ie' kablë'
e' chowa ie' é̱na we̱s pë' we̱lepa tso' ibikeitsök es. E' kè̀ dör es. Ie' kè̀ ki̱ ikiane tö yi weir
aishkuö ta̱. Ie' ki̱ ikiane tö sulitane e̱r mane'ù̱ ie' a̱. E' wà panuk ie' tso' e̱naë. E' kue̱ki̱ ie'
ka̱m döne.
10 Erë ie' dörane, kè̀ tkö̀pa. Mik ie' datskene, eta̱ e' ké̱wö döraë kè̀ e̱' biyő̱ yëule we̱s
akblökwakpa döwa̱ nañewe es. Mik ie' de, eta̱ ká̱ jaì ko̱s blardaë tai̱ë ta̱ ichörawa kè̀
wërpai̱a̱. Ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, e' ñardawa diardawa̱. E' sù̱ ká̱ i' ena ì ko̱s tso' iki̱, e' ñardawa

* 2:22 Proverbios 26.11

se̱kka̱, kë̀ ì a̱tu̱kia̱. 11 E' ko̱s e̱rdawa es, e' ta̱ ¿we̱s kë̀ se' se̱rpa batse'r e̱' tkëulewa̱ darërëë
Skëköl ë̀ a̱? 12 E' ké̱wö panuk se' tso' poë, e' dalewa se' e̱' chö̀ se̱nuk we̱s Skëköl ki̱ ikiane
es a̱s iké̱wö e' dö̀ bet. Mik e' ké̱wö de, eta̱ ká̱ jaì ñardawa ena ì ko̱s tso'ia̱, e' diardawa̱
e̱rdawa bö' wa. 13 Erë Skëköl kablë' ká̱ jaì pa̱'a̱li̱ ena ká̱ i' pa̱'a̱li̱ e' yuök se' a̱. Wé̱pa se̱rke
yësyësë, esepa ë̀ se̱rdaë ee̱. Ee̱ ì sulu kë̀ ta̱'. E' wà paneke se' tö poë.
14 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, a' tso' íyi ekkë wà panuk, e' dalewa a' e̱' tkö́wa̱ darërëë
se̱nuk a̱s mik e' ké̱wö de, eta̱ ie' tö a' kù̱ se̱nuk bë̀rë ñita̱, kë̀ iauleka̱, kë̀ ki̱ ì sulu tté ta̱'.
15 A' é̱na ia̱nú tö Skëkëpa Jesús ka̱m dö̀, ie' tso'ia̱ ipanuk a̱s s'tsa̱tkër. Ñies ttè e' kita̱t a' a̱
yëkkuö ki̱ s'yami Pablo dalër tai̱ë se' é̱na e' tö. Ie' tö ikita̱t e̱rbikè tai̱ë me' Skëköl tö ie'
a̱ e' wa. 16 Ttè i' kit Pablo tö yëkkuö ko̱s kit ie' tö ekkë ki̱. Ie' ttè we̱le dör darërë, kë̀ wà
a̱r se' é̱na bet. Pë' we̱lepa kë̀ yöule buaë, kë̀ e̱' tkëulewa̱ buaë Jesucristo ttè a̱, esepa tö
Pablo ttè darërë, e' wà shku̱li̱'we̱kewa̱ we̱s ie'pa tö Skëköl ttè kitule yëkkuö ki̱ male̱pa, e'
wà shku̱li̱'we̱kewa̱ es. E' nuí̱ ki̱ ie'pa weirdaë sia̱rë.

Ttè bata

17 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, íyi ekkë ko̱s jche̱rtke a' wa̱ buaë. E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú
pë' sulusi ñe'sepa yöki̱ a̱s a' kë̀ tö ie'pa ttö̀ iu̱tö̀. A' tso' e̱rki̱ a̱s a' e̱' tkëulewa̱ buaë
S'tsa̱tkökwak mik, e' kë̀ olo'yö̀ a' tö. 18 Skëkëpa Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak, e' e̱r buaë
ché se' a̱, e' ttè wa a' kí̱ e̱' yuö́. Ie' mik a' kí̱ e̱' batsö́ bua'ie. ¡A̱s ie' ki̱karka̱ tai̱ë i̱'ñe ta̱ ena
ke̱kraë! Es e' idir.

Yëkkuö tsá̱ kit Juan tö
1 Juan

Yëkkuö i' kit Jesús ttekölpa tsá̱ e' eköl kiè Juan e' tö. Ie' tö ikit Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Asia e'pa a̱. I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiè Turquía. Ie' tö ikit eta̱ ie' dewa̱tke këkëla. Ñies yëkkuö skà kit ie' tö döka̱ tkël, e' böt dör tsitsir, böt dör blublu. Yëkkuö blublu e' et kiè 'Jesús Tté Buaë kit Juan tö' ena iët kiè 'Ì Kkayë' Jesucristo tö Juan a̱ e' Pakè.'

Skëköl é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa dalër tai̱ë ena íyi tai̱ë buaë o̱' ie' tö ie'pa a̱ Jesucristo batamik, e' pakè Juan tö yëkkuö i' ki̱. Ñies ie' tö iché tö mik se' ñì dalëritsöke eta̱ se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl dör se' wák, e' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök.

E' kí̱ie ta̱ ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa esepa biyő choie. Ie'pa tö s'wöbla'we̱ke tö Jesús kè dör we̱s s'ditsö es. Ie'pa tö ichè tö ie' wër se' sù̱ erë kè idör se' es. Jesús mik e̱rblökwakpa kè kàne ie'pa ttö̀ ttsök. Ie'pa dör s'ki̱tö'u̱kwak. Skëköl Wiköl e' je' tö Skëköl ena ilà Jesucristo e'pa tté moki̱ e' kkacheraë se' a̱. Es Juan tö iché yëkkuö i' ki̱.

Se̱ne michoë mukwak

[1] Itso' eköl dör ttè tö se̱ne michoë meke se' a̱ e'. E' tté pakeke ye' tö a' a̱ yëkkuö i' ki̱.
Tsa̱wemi ta̱ ie' tso'tke, erë i̱'ñe ta̱ sa' tö ichè a' a̱ tö ie' ttö̀ ttsë' sa' tö, ie' su̱' sa' tö ena ì o̱'
ie' tö e' su̱' sa' tö, ñies ie' ka' sa' tö sa' ulà wa. [2] Ie' dör se̱ne michoë mukwak, e' patkë'bitu̱
S'yḗ tö ká̱ i' a̱ s'ditsöie e̱' kkachök se' a̱, e' su̱' sa' tö. E' kue̱ki̱ sa' tö ie' ttè moki̱ e' pakeke
a' a̱. Sa' tö ichè a' a̱ tö ie' tö se̱ne michoë meke se' a̱. Ie' bak S'yḗ ta̱ ñita̱ kuaë ke̱kraë, erë
S'yḗ tö ie' kkayë' sa' a̱. [3] Es ie' su̱' sa' tö, ittö̀ ttsë' sa' tö, e' tté pakeke sa' tö a' a̱ i' ta̱ a̱s
a' bàtswa̱ sa' mik we̱s sa' batsulewa̱ S'yḗ mik ena ilà Jesucristo mik es. [4] Yëkkuö i' shteke
sa' tö a' a̱ a̱s a' ttsë'r buaë moki̱ë.

Se̱ne yësyësë

[5] Ttè wa Jesucristo tö sa' wöblao̱', e' wà pakeke sa' tö a' a̱, e' dör i': Skëköl dör buaë
yësyësë, kè ki̱ ì sulu ta̱' we̱s ká̱ ñí kè a̱ ká̱ ttsettse ta̱' es. [6] E' kue̱ki̱ se' e̱' chö̀ tö se' batsulewa̱
ie' mik, erë se' tso'ia̱ ì sulu wamblök, e' ta̱ se' tso' ka̱chök. Se' kè tö ttè moki̱ e' iu̱teku̱'. E'
dör we̱s se' se̱rkeia̱ ká̱ ttsettse a̱ es. [7] E' skéie, se' se̱rke yësyësë we̱s ie' se̱r yësyësë es, e'
ta̱ se' bàtse̱ buaë ñì mik. Ñies ie' alà Jesucristo, e' pḗ wa se' pairirke se' nuì̱ ko̱s e' ki̱.
[8] Se' e̱' chö̀ tö se' kè tö ì sulu wambleta̱', e' ta̱ se' wák e̱' ki̱tö'u̱ke, ñies ttè moki̱ kè ku̱'
se' e̱r a̱. [9] Erë Skëköl ttö̀ moki̱ë ena ie' dör yësyësë. E' kue̱ki̱ se' e̱' kkatéka̱ ie' a̱, e' ta̱ se'
nuì̱ olo'yeraëitö se' ki̱, ñies se̱ne sulu nuí̱ ko̱s paikleraëitö se' e̱r a̱. [10] Se' e̱' chö̀ tö se' kè
tö ì sulu wambleta̱', e' ta̱ se' tso' ichök tö Skëköl ka̱chöta̱', ñies iwënewa̱ tö ie' ttè kè ku̱'
se' e̱r a̱.

2

[1] A' ye' ala'rla, ye' tso' ttè ikkë shtök a' a̱ a̱s a' kè tö ì sulu wamblö̀. Erë se' we̱le tö ì sulu
wamblé, e' ta̱ s'tsa̱tkökwak tso' eköl S'yḗ ska', e' dör Jesucristo dör yësyësë e'. [2] Jesucristo
e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie se̱ne sulu nuí̱ olo'yoie se' ki̱. Erë ie' kè kköte̱wa̱ se' è̱ nuì̱ ki̱, ñies
ie' kköte̱wa̱ ká̱ ulitane wakpa nuì̱ ki̱.

Se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök

[3] Skëköl ttè dalöiëno e' dalöiekesö, e' ta̱ e' wa se' wa̱ ijche̱r buaë tö se' bàtse̱ ie' mik.
[4] Yi e̱' chö̀: "Ye' bàtse̱ buaë Skëköl mik", erë ese kè tö ittè dalöieku̱', e' ta̱ ie' tso' ka̱chök,
kè ittö̀ moki̱. [5] Erë yi tö ie' ttè dalöieke, ese je' é̱na ie' dalër moki̱ë. Es se' wa̱ ijche̱r tö se'
batsulewa̱ ie' mik. [6] Yi e̱' chö̀: "Ye' tkërie Skëköl mik", ese ké se̱nuk we̱s Jesucristo se̱ne'
es.

7 A yamipa dalër tai̱ë ye' éna, ttè dalöiëno shtekeyö a' a̱ i', e' kë̀ dör ttè pa̱'a̱li̱ a' a̱. Tsa̱we
ta̱ ttè e' yënebak a' a̱. Ttè e' menea̱t ká̱ ia̱ia̱ë, e' ttsëuletke a' wa̱, e' dör i': se' ka̱wöta̱ ñì
dalëritsök. 8 Ttè e' menea̱t ká̱ ia̱ia̱ë, erë e' ké̱wö ska' ta̱ se' e̱r tso'ia̱ we̱s ká̱ ttsettse a̱ es,
e' kue̱ki̱ kë̀ se' éna iwà a̱ne buaë. Erë i̱'ñe ta̱ se' e̱r a̱ ká̱ ñirketke Cristo ttè moki̱ e' kue̱ki̱.
We̱s Cristo éna se' dalëne, ñies we̱s a' ñì dalër, e' wa iwër wësua tö ttè e' dör pa̱'a̱li̱.

9 Yi e̱' chö̀: “Cristo ttè tö ye' e̱r ñi'wé̱”, erë ese éna iyami a̱r suluë, e' ta̱ ie' e̱r ka̱m ñir,
ie' e̱r tso'ia̱ ká̱ ttsettse a̱. 10 Erë yi éna iyami dalër moki̱, ese e̱r a̱ ká̱ ñine buaë, kë̀ ì tö ie'
epamine se̱ne sulu a̱. 11 Erë yi éna iyami a̱r suluë, ese e̱r tso'ia̱ ká̱ ttsettse a̱. Ie' e̱' wamblö̀
suluë, kë̀ ie' wa̱ ijche̱r ì dör suluë. Ie' dör we̱s s'shköke ká̱ ttsettse a̱ es. Ká̱ ttsettse kë̀ tö
ie' ka̱wö mè ká̱ sa̱u̱k, e' kue̱ki̱ kë̀ ie' wa̱ ijche̱r wé̱ ie' mírö.

A' kë̀ kàne e̱r mukwa̱ ì ko̱s tso' ká̱ i' a̱ ese ki̱

12 A ala'rla, a' nuì̱ ko̱s olo'yane a' ki̱ Jesús batamik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱.
13 A' dör këkëpatke, a' bàtse̱ Jesús tso'tke tsa̱we ta̱ e' mik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök
a' a̱. A duladulapa, a' e̱' ali'ka̱ bë́ ki̱, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱.

A ala'r, a' dör we̱s ye' ala'rla es, a' bàtse̱ S'yë́ mik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱.
14 A' dör këkëpatke, a' bàtse̱ Jesús tso'tke tsa̱we ta̱ e' mik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök
a' a̱. A duladulapa, a' e̱' tkéwa̱ darërë Skëköl ttè a̱, e' tso' a' e̱r a̱, ñies a' e̱' ali'ka̱ bë́ ki̱, e'
kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱.

15 Kë̀ a' e̱r mukwa̱ ká̱ i' ki̱ ena ì tso' iki̱ ese ki̱. Yi e̱r méwa̱ iki̱ ese kë̀ éna S'yë́ dalërta̱'.
16 ¿Ì tso' ká̱ i' a̱? E' dör ì ko̱s tö s'wák dër sulu ttsë'we̱ke buaë ese. Ñies e' dör ì ko̱s wa
s'wöbatsö kkechekesö tai̱ë ese. Ñies e' dör íyi tso' se' wa̱ wa se' e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë ese. Íyi ekkë
ko̱s tso' ká̱ i' a̱, ese kë̀ menebitu̱ S'yë́ wa̱ se' a̱, e' datse̱ ì sulu tso' ká̱ i' a̱ ese wa̱. E' kue̱ki̱
kë̀ se' e̱r mukwa̱ íyi ekkë ki̱. 17 Ká̱ i' e̱rkewatke, ñies ì sulu ko̱s tso' iki̱ tö se' e̱rkiöwe̱ke ese
e̱rkewatke. Erë wé̱pa tö ì kiane Skëköl ki̱ ese we̱ke, esepa se̱r michoë.

18 A ye' ala'rla, ká̱ i' e̱rkewa e' ké̱wö döketke. A' éna ia̱ne tö sa' tö a' a̱ iyë' tö mik ká̱ i'
e̱rkewatke, eta̱ eköl idatse̱ kiè Cristo Bolök. Es i̱'ñe ta̱ a' tö isue̱ke tö tai̱ë Cristo bolökpa
tso', e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ká̱ i' e̱rkewa e' ké̱wö döketke. 19 Ie'pa bak se' ëltëpa ta̱, erë
ie'pa e̱' yélurne. E' wa iwënewa̱ tö ie'pa kë̀ dör moki̱ se' ëltëpa. Ie'pa chö́pa se' ëltëpa
moki̱, e̱'ma ie'pa tso'ia̱ se' ta̱. Erë ie'pa e̱' yélurne, e' wa iwënewa̱ wösha̱k tö ie'pa kë̀ dör
se' ëltëpa.

20 Cristo dör yi dör batse'r ichökle, e' tö a' batse'wé̱ Wiköl Batse'r wa, e' kue̱ki̱ a' wa̱
Cristo ttè moki̱ë e' jche̱r. 21 Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱, e' wà kë̀ dör tö a' kë̀ wa̱ Cristo tté
jche̱r. E' skéie a' wa̱ ie' tté jche̱r buaë, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱. A' wa̱ ijche̱r tö
ka̱chökwakpa kë̀ tö ttè moki̱ paketa̱'. 22 Eta̱ ¿wé̱pa dör ka̱chökwakpa? Wé̱pa tö icheke tö
Jesús kë̀ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e', esepa dör ka̱chökwakpa. Esepa dör Cristo
bolökpa, ie'pa tö S'yë́ ena ilà watéttsa̱ e' kue̱ki̱. 23 Wé̱pa tö icheke tö Cristo kë̀ dör Skëköl
Alà, esepa tso' ie' watöktsa̱, ñies ie'pa tso' S'yë́ watöktsa̱. Erë wé̱pa tö icheke tö Cristo
dör Skëköl Alà, esepa tso' buaë S'yë́ ta̱.

24 Cristo ttè moki̱ ttsë' a' tö mik a' tö iklöo̱' tsa̱we ta̱, e' se̱ú a' e̱r a̱ ke̱kraë. E' wé̱ a' tö
es, e' ta̱ a' se̱rdaë batsulewa̱ S'yë́ ena ilà mik ke̱kraë. 25 Ì muk Jesucristo kablë' se' a̱ e' dör
i': se̱ne michoë e'.

26 Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱ a̱s a' e̱' kkö'nù s'ki̱tö'u̱kwakpa yöki̱. 27 Erë Cristo tö a'
batse'wé̱ Wiköl Batse'r wa, e' tso'ie a' a̱, e' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö ie'pa kë̀ tö a' ki̱tö'we̱pa.
Wiköl Batse'r mène a' a̱, e' tö a' e̱r ñi'we̱ke a̱s ttè ikkë ko̱s wà a̱r buaë a' éna. Ttè wa ie'
tö a' wöbla'we̱ke, e' dör ttè moki̱, kë̀ dör ka̱che. E' kue̱ki̱ a' kë̀ ki̱ ikiane tö yi skà bitu̱ a'
wöbla'u̱k. Es a' se̱nú batsulewa̱ Cristo mik we̱s Wiköl Batse'r tö a' wöbla'we̱ke es.

A' kë̀ e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k yi a̱ ì sulu wambloie

28 A ala'rla, a' se̱nú batsulewa̱ Cristo mik ke̱kraë a̱s a' kë̀ suar ena a' kë̀ jaër ie' wörki̱
mik idatskene eta̱.
29 A' wa̱ ijche̱r tö Cristo se̱r yësyësë, e' kue̱ki̱ a' wa̱ ijche̱r ñies tö wé̱pa se̱rke yësyësë,
esepa dör Skëköl ala'r.

3

1 A' ittsö́ tö we̱kkë Skëköl dör S'yë́ e' é̱na se' dalër, ie' tö se' kiè iwák ala'r. Moki̱ se' detke
ie' ala'rie. Erë wé̱pa kë̀ tö ie' dalöiè, esepa kë̀ e̱' batsöta̱' ie' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ é̱na iwà
a̱ne tö se' dör ie' ala'r. 2 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, i̱'ñe ta̱ se' tso'tke Skëköl ala'rie,
aishkuö ta̱ ie' tö se' mane'we̱raë bua'ie, erë ka̱m se' é̱na iwà a̱r tö we̱s se' maneo̱rmi. Mik
Cristo datskene, eta̱ se' tö ie' wák sue̱raë, e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r buaë tö se' döraë we̱s ie'
wák es. 3 Wé̱pa ko̱s tso' ttè e' wà panuk, esepa e̱' batse'u̱ke se̱noie yësyësë we̱s Cristo se̱r
es.
4 Yi tö Skëköl ttè dalöiëno e' dalöse̱we̱kewa̱, ese tö ì sulu wambleke. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö
ì sulu wamblekeia̱, esepa tö Skëköl ttè dalöiëno, e' dalöse̱we̱kewa̱. 5 A' wa̱ ijche̱r buaë tö
Jesucristo dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ se' nuì̱ olo'yök. Ie' kë̀ tö ì sulu wambleta̱' yës. 6 E' kue̱ki̱ wé̱pa
tkërie Cristo mik, esepa kë̀ ku̱'ia̱ ì sulu wamblök. Erë wé̱pa tö ì sulu wamblekeia̱, esepa
kë̀ wa̱ Cristo su̱ule moki̱, ie'pa kë̀ bats ie' mik. 7 A ye' ala'rla, a' kë̀ e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k
yi a̱ ì sulu wambloie. Yi se̱rke yësyësë, ese dör yësyësë we̱s Cristo dör yësyësë es. 8 Erë
yi tö ì sulu wambleke, ese dör bë́ icha. Ie' e̱' wamblö̀ sulu kuaëmi', es ie' dör ke̱kraë. E'
kue̱ki̱ yi tö ì sulu wambleke, ese dör ie' icha. Erë Skëköl Alà dë'bitu̱ e' wà dör bë́ kanè ko̱s
e' olo'yökwa̱. 9 Wé̱pa e̱rblé Jesucristo mik, esepa ku̱nene etökichane Wiköl Batse'r wa,
ie'pa dör Skëköl ala'r, e' kue̱ki̱ ie'pa wák dër we̱s Skëköl wák es. E' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ se̱rku̱'ia̱
klöulewa̱ ì sulu ulà a̱. Ie'pa dör Skëköl ala'r e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ a̱ ì sulu wamblënukia̱. 10 ¿Ì
wa isuèmisö tö wé̱pa dör Skëköl ala'r ö bë́ ala'r? Wé̱pa kë̀ se̱r yësyësë, kë̀ tö s'yamipa
dalëritsè, esepa kë̀ dör Skëköl ala'r.

Se' ñì dalëritsö̀

11 Kuaë, mik a' tsá̱ e̱rblë' Cristo mik, e'ta̱mi ttè i' ttsë'bitu̱ a' tö: se' ñì dalëritsö̀. 12 Kë̀
se' kàne ñì sa̱u̱k suluë we̱s Caín tö iël su̱' suluë es. Ie' dör bë́ icha. Ie' tö iël kötwa̱. Ie' e̱'
wamblö̀ suluë erë iël se̱r yësyësë, e' kue̱ki̱ ie' tö ikötwa̱.
13 A ye' yamipa, wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa tö a' sue̱ke suluë, e' ta̱ kë̀ e' ki̱ a' tkinuk.
14 Se' ñì dalëritsöke e' wa iwënewa̱ tö Skëköl tö se' e̱r mane'wé̱ttsa̱ pa̱'a̱li̱. Ka̱m se' e̱rblö̀
Skëköl mik, eta̱ se' dör we̱s s'duulewa̱ es ie' a̱, erë i̱'ñe ta̱ se' dör ttsë'ka ie' a̱. Yi kë̀ tö
iyami dalëritsè, ese tso'ia̱ we̱s s'duulewa̱ es ie' a̱. 15 Ie' a̱ wé̱pa ko̱s tö s'yamipa sue̱ke
suluë, esepa dör s'ttökwa̱ wakpa. A' wa̱ ijche̱r tö s'ttökwa̱ wakpa ko̱s kë̀ wa̱ se̱ne michoë
ta̱'. 16 Jesucristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie, e' wa ie' tö iwà kkaché tö we̱s se' ka̱wöta̱ ñì
dalëritsök. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ e̱' muktsa̱ s'yamipa ki̱muk se' wák e̱r wa dö̀ s'ttèwa̱ ie'pa
skéie ekkë. 17 E' kue̱ki̱ yi wa̱ íyi tso' ká̱ i' a̱, ese tö s'yamipa sué̱ tö iweirke, erë ie' e̱r téwa̱
darërë iyöki̱, kë̀ tö ì kakmè ia̱, e' ta̱ ¿we̱s ie' ichèmi tö ie' é̱na Skëköl dalër? 18 A ye' ala'rla,
kë̀ se' kàne ñì dalëritsök kkö̀ ë̀ wa, e' skéie se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök moki̱ë iwawatke.
19-20 Se' ñì dalëritsöke, e' wa se' wa̱ ijche̱r moki̱ë tö se' se̱rke buaë we̱s Skëköl ttè moki̱
tö ichè es. Mikle ta̱ se' wák e̱r tö se' kkateke tö kë̀ se' ku̱' iwà iu̱tök buaë. Erë Skëköl dör
se' e̱r tsa̱ta̱, ie' wa̱ íyi ulitane jche̱r. E' kue̱ki̱ se' ñì dalëritsöke, e' ta̱ se' e̱r ttsë'rdaë buaë
ie' wöa̱ kë̀ suane. 21 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, se' e̱r kë̀ tö se' kkatè, e' ta̱ se' ttsë'rmi
buaë Skëköl wöa̱ kë̀ suane. 22 Ie' ttè iu̱tekesö ena ì wër buaë ie' wa ese we̱kesö, e' ta̱ ì
ko̱s kiekesö ie' a̱, e' meraëitö se' a̱. 23 Ie' ttè dalöiëno, e' dör i': se' ka̱wöta̱ e̱rblök ie' alà
Jesucristo mik, ñies se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök we̱s Cristo tö se' a̱ iyë'a̱t es. 24 Wé̱pa tö ie'
ttè dalöieke, esepa se̱rke batsulewa̱ ie' mik, ñies ie' tso' batsulewa̱ ie'pa mik. Ie' tö iWiköl
me' se' a̱, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö ie' tso' batsulewa̱ se' mik.

4

A' ké ttè ulitane wà sa̱u̱k buaë tö moki̱ idir

1 A yamipa dalër ye' é̱na, tai̱ë ka̱chökwakpa tso' ká̱ wa'ñe e̱' chök tö ie'pa dör Skëköl
ttekölpa. Esepa weblö́ buaë tö ie'pa dör Skëköl icha ö au. 2 Wé̱pa tö ichekeka̱ tö Jesucristo
yöne s'ditsöie, esepa dör Skëköl icha. Es a' wa̱ ijche̱rmi tö wé̱pa a̱ Skëköl Wiköl tso'. 3 Erë
wé̱pa kȅ tö Jesús chè es, esepa kȅ a̱ Skëköl Wiköl ku̱'. E' skéie Cristo Bolök wiköl tso' ia̱rak.
A' wa̱ ittsëule tö ie'pa esepa datske, itso'raktke i̱'ñe ta̱ ká̱ i' a̱.
4 A ala'rla, a' dör Skëköl icha. Ie' Wiköl tso' a' a̱, e' diché tai̱ë tkȍka̱ yi tso' wé̱pa kȅ tö ie'
dalöieta̱' esepa a̱ e' tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ a' e̱' aléka̱ ka̱chökwakpa ñe'pa ki̱. 5 Ie'pa kȅ tö Skëköl
dalöiè, e' kue̱ki̱ ie'pa tö s'wöbla'we̱ke ttè ese wa. Imale̱pa tö ie'pa ttè ttseke buaë. 6 Erë
se' kȅ dör es, se' dör Skëköl icha. Wé̱pa bàtse̱ ie' mik, esepa tö se' ttè ttseke buaë. Wé̱pa
kȅ dör ie' icha, esepa kȅ tö se' ttè ttsepa. E' wa sö isuè̱mi tö yi tö s'wöbla'we̱ke ttè moki̱
wa Wiköl Batse'r wa, ö yi tö s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa.

Skëköl tö se' dalëritseke tai̱ë

7 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, Skëköl tö se' a̱ diché mé ñì dalëritsoie, e' kue̱ki̱ se' ké ñì
dalëritsök. Wé̱pa ñì dalëritsöta̱', esepa dör ie' icha, ñies ie'pa bàtse̱ ie' mik. 8 Skëköl wák
é̱na s'dalër, es ie' dör, e' kue̱ki̱ wé̱pa kȅ ñì dalër, esepa kȅ bats ie' mik. 9 Ie' tö ilà eköl ȅme
e' patkë' ká̱ i' a̱ a̱s se̱ne michoë dȍ se' ulà a̱ ilà batamik, e' wa ie' tö se' a̱ iwà kkaché tö
se' dalër ie' é̱na. 10 Skëköl dalër se' é̱na, e' kȅ dör iwà. Iwà dör tö ie' tö se' dalëritsé ta̱ ilà
patkéitö ttèwa̱ se' skéie a̱s se' nuì̱ olo'yar.
11 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ekkë Skëköl tö se' dalëritsé, e' kue̱ki̱ se' ké ñì dalëritsök.
12 Kȅ yi wa̱ ie' su̱ule iwöbla wa, erë se' ñì dalëritsöke moki̱ë, e' ta̱ e' wa iwënewa̱ tö ie'
batsulewa̱ se' mik ena se' ñì dalëritsöke we̱s ie' ki̱ ikiane es. 13 Ie' tö iWiköl me' se' a̱, e'
wa se' wa̱ ijche̱r tö se' batsulewa̱ ie' mik ena ie' batsulewa̱ se' mik. 14 Ñies sa' tö isu̱' tö
S'yé̱ tö ilà patkë' ká̱ i' a̱ sulitane tsa̱tkök. Ì cheke sa' tö, e' dör moki̱. 15 Wé̱pa tö iklö'wé̱ ta̱
icheke tö Jesús dör Skëköl Alà, esepa mik Skëköl batsulewa̱, ñies ie'pa batsulewa̱ ie' mik.
16 Es se' wa̱ ijche̱r ena iklö'wé̱sö tö Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë. Ke̱kraë ie' wák é̱na se' dalër
tai̱ë. Wé̱pa é̱na s'male̱pa dalër ena ie' dalër, esepa batsulewa̱ ie' mik ena ie' batsulewa̱
ie'pa mik. 17 Se' ñì dalëritsȍ we̱s ie' ki̱ ikiane es, e' ta̱ es se' se̱rke yësyësë ká̱ i' a̱ we̱s
Jesucristo se̱r es. Se' se̱rke es a̱s kȅ se' suar s'shu̱lirke e' ké̱wö yöki̱. 18 Se' suane Skëköl
yöki̱, e' ta̱ e' wà kiane chè tö se' é̱na ia̱ne tö se' weirdaë ì sulu wamblekesö ese nuí̱ ki̱. Erë
wé̱pa é̱na ie' dalër ena s'male̱pa dalër, esepa kȅ suane ishu̱lirketke aishkuö ta̱ e' yöki̱. E'
kue̱ki̱ wé̱pa suane e' yöki̱, e' wà kiane chè tö ka̱m ie'pa é̱na ie' dalër ena s'male̱pa dalër
buaë we̱s ie' ki̱ ikiane es.
19 Skëköl tö se' dalëritsé ke̱we, e' kue̱ki̱ se' ñì dalër. 20 Se' e̱' chȍ tö se' é̱na ie' dalër, erë
s'yamipa e̱rblöke Jesús mik, esepa sue̱kesö suluë, e' ta̱ se' tso' ka̱chök. S'yami sué̱sö, ese
kȅ dalër se' é̱na, e' ta̱ ¿we̱s Skëköl kȅ su̱ne s'wa̱ e' dalërmi se' é̱na? E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r
tö se' e̱' chȍ es, e' ta̱ s'tso' ka̱chök. 21 Ie' tö ttè i' me'a̱t se' a̱ dalöiè: yi é̱na Skëköl dalër,
ese ké iyamipa dalëritsök ñies.

5

Se' e̱rblȍ wa se' e̱' alȍka̱ ì sulu tso' ká̱ i' a̱ ese ki̱

1 Wé̱pa ko̱s tö iklö'wé̱ moki̱ë tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e', esepa dör
Skëköl ala'r moki̱ë. Yi tö iyé̱ dalëritseke, ese tö ila'r dalëritseke ñies. 2 Skëköl dalër se' é̱na
ena ittè dalöiëno e' wà iu̱tekesö, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö moki̱ se' tso' Skëköl ala'r dalëritsök
ñies. 3 Skëköl dalër se' é̱na e' wà dör tö ittè dalöiëno e' wà iu̱tekesö. Ie' ttè dalöiëno, e'
kȅ dör darërëë se' a̱ iu̱tè. 4 E' wà dör tö wé̱pa dör Skëköl ala'r, esepa e̱' alȍka̱ ì sulu tso' ká̱
i' a̱ ese ki̱. Se' e̱rblöke Jesús mik, e' wa se' a̱ diché mène e̱' aloka̱ ì sulu ko̱s ese ki̱. 5 Wé̱pa
tö iklö'wé̱ moki̱ë tö Jesús dör Skëköl Alà, esepa ȅ e̱' alȍka̱ ì sulu ko̱s tso' ká̱ i' a̱ ese ki̱.

6 Jesucristo dë'bitu̱ ká̱ i' a̱, e' wösuk Juan tö di' a̱, ñies ie' köte̱wa̱ krus mik ipḗ tëne
tai̱ë; e' wa se' tö isue̱ke tö ie' dör Skëköl Alà. Ie' kḕ dë'bitu̱ wöskuè ḕ, ñies ie' dë'bitu̱
ttèwa̱ pḗ tëne tai̱ë. Skëköl Wiköl tö se' a̱ ikkacheke tö moki̱ë idir, ie' ttṑ moki̱ë ke̱kraë e'
kue̱ki̱. 7 Jesucristo dör Skëköl Alà, e' wà kkayëne se' a̱ íyi mañatökicha wa. 8 Skëköl Wiköl
tö icheke se' a̱ tö moki̱ idir, ñies ie' wösune di' a̱, ñies ie' köte̱wa̱ krus mik ipḗ tëne; ttè
mañat e' tö icheke ñikkëë. 9 S'ditsö ttè klö'wé̱sö, e' yita̱ Skëköl ttè klö'wè̱misö buaë, e'
dör ibua'ie e' kue̱ki̱. E' dör ie' Alà chéitö se' a̱ e' tté. 10 Yi e̱rblöke ie' alà mik, ese wa̱ ijche̱r
buaë tö moki̱ Jesús dör ie' Alà we̱s ie' tö iyë' es. Erë yi kḕ tö iklö'wè̱, ese tö Skëköl sue̱ke
ka̱chökwakie, ie' kḕ tö ittè klö'wè̱ e' kue̱ki̱. 11 Ttè e' dör i' es: Skëköl tö se̱ne michoë meke
se' a̱ ie' Alà batamik. 12 Yi batsulewa̱ ie' Alà mik, ese wa̱ se̱ne michoë tso'. Erë yi kḕ ku̱'
batsulewa̱ imik, ese kḕ wa̱ ita̱'.

Ttè bata

13 Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' e̱rblöke Skëköl Alà mik esepa a̱ a̱s a' é̱na ia̱r buaë tö a' wa̱
se̱ne michoë tso'.

14 E' dör es, e' ta̱ kḕ se' suane ilè kiök Skëköl a̱. E' wà dör tö se' wa̱ ijche̱r tö ilè kiésö ie'
a̱ e' dör ì kiane ie' ki̱ ese, e' ta̱ ie' tö ittsé. 15 Se' wa̱ ijche̱r tö ie' tö ittsé, e' ta̱ se' wa̱ ijche̱r
tö ì kiésö ie' a̱, e' detke se' ulà a̱.

16 Yile tö isué̱ tö iyami e̱rblöke Cristo mik, ese tso' ì sulu wamblök, erë e' kḕ ki̱ ie'
kichatënuk aishkuö ta̱, e' ta̱ a' ka̱wöta̱ ikiök Skëköl a̱ iki̱ ta̱ ie' tö inuí̱ olo'yeraë iki̱ ta̱ se̱ne
michoë meraëitö ia̱. Erë ì sulu tso' et, e' nuí̱ kḕ olo'yepa Skëköl tö se' ki̱, e' nuí̱ ki̱ se'
kichatërdaë wake'. Ye' kḕ tö icheku̱' tö a' tö ikiṓ yi tö ì sulu e' wamblé ese ki̱. 17 Ì sulu ko̱s
wamblekesö, e' dör suluë S'yḗ wöa̱. Ì sulu wamblekesö ko̱s e' nuí̱ olo'yèmiitö se' ki̱. Erë ì
sulu chéyö ñe' ḕ nuí̱ kḕ olo'yepaitö se' ki̱.

18 Se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa wa̱ Skëköl tso' iYḗie, esepa kkö'neke Skëköl Alà tö a̱s bḗ kḕ a̱
ie'pa o̱r we̱s, e' kue̱ki̱ ie'pa kḕ tö ì sulu wamblèia̱. 19 Se' wa̱ ijche̱r tö se' dör Skëköl icha,
ñies se' wa̱ ijche̱r tö pë' male̱pa ko̱s tso' klöulewa̱ bḗ ulà a̱. 20 Ñies se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl
Alà dë'bitu̱ ká̱ i' a̱, e' tö se' e̱r ñi'wé̱ a̱s se' e̱' batsṑ yi dör Skëköl ichökle e' mik. I̱'ñe ta̱ se'
se̱rke batsulewa̱ yi dör ichökle e' mik, se' batsulewa̱ ilà Jesucristo mik e' wa, e' dör Skëköl
ichökle ena se̱ne michoë e' mukwak. 21 A ala'rla, a' e̱' kkö'nú, íyi diököl tso' dalöiè ese
ko̱s yöki̱.

Yëkkuö skà kit Juan tö i' ta̱ ide böt
2 Juan

Yëkkuö i' kit Jesús ttekölpa tsá̱ e' eköl kiè Juan e' tö. Ie' tö yëkkuö skà kit döka̱ tkël. Pë' we̱lepa tö ibikeitsè tö ie' tö yëkkuö i' kit alaköl eköl ena ila'rla e'pa a̱. Erë iëltëpa tö ibikeitsè tö "alaköl" ena "ala'rla" e' wà kiane chè Skëkëpa Jesús icha erule we̱le. E' kue̱ki̱ we̱lepa tö ibikeitsè tö ie' tö ikit Skëkëpa icha erule we̱le a̱.

S'ki̱tö'u̱kwakpa dë'mi Jesús mik e̱rblökwakpa shu̱a̱ e'pa kḕ tö s'wöbla'we̱ku̱' Jesús tté buaë e' wa. Ie'pa é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa tsa̱kmi ñala̱ sulusi ki̱. E' kue̱ki̱ Juan tö yëkkuö i' kit pë' ñekkëpa biyő choie ie'pa a̱. Ñies ie' tö iché tö Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ ñì dalëritsök.

Shke̱'wè̱

[1] A tayë*, be' shu̱kitbak Skëköl tö. Ye' kiè a' tö blë'këkëpa, e' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱
ena be' ala'r a̱. Moki̱ë a' dalër tai̱ë ye' é̱na. Ñies wé̱pa tö Skëköl ttè moki̱ e' klö'wé̱, esepa
ko̱s é̱na a' dalër tai̱ë. [2] Ttè moki̱ e' tso' se' ko̱s e̱r a̱, e' tso' se' ta̱ ke̱kraë, e' kue̱ki̱ sa' é̱na a'
dalër tai̱ë. [3] Skëköl dör S'yḗ ena ilà Jesucristo, a̱s e'pa e̱r buaë chò̱ a' a̱ ena a' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë
wa. A̱s ie'pa tö se̱ne bḕrë mù a' se̱rke ttè moki̱ a̱ ena ñì dalëritsè a̱, esepa ko̱s a̱.

Se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök

[4] Ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö be' ala'r we̱lepa tso' S'yḗ ttè moki̱ë, e' wà dalöiök buaë we̱s ie' tö
ime'a̱t se' a̱ es. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë. [5] A tayë, ye' tö be' a̱ ichè tö se' ulitane ka̱wöta̱ ñì
dalëritsök. Ttè e' kḕ dör ttè dalöiëno pa̱'a̱li̱ shtekeyö a' a̱. E' dör ttè yënebitu̱ se' a̱ tsa̱we
e'. [6] Se' se̱rke yësyësë we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es, e' ta̱ se' tso' Skëköl dalëritsök
moki̱ë. Ie' ttè dalöiëno tö ichè tö se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök. Ttè e' ttsë'bitu̱ a' tö tsa̱we.

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

[7] Tai̱ë s'ki̱tö'u̱kwakpa tso' ká̱ wa'ñe. Ie'pa tö icheke tö Jesucristo dë', erë kḕ idë'bitu̱
s'ditsöie. Yi tö icheke es, ese dör s'ki̱tö'u̱kwak ena Cristo Bolök. [8] A' e̱' kkö'nú pë' esepa
yöki̱ a̱s sa' kaneblë' a' shu̱a̱, e' kḕ wà weirwa é̱me. Ye' ki̱ ikiane tö iské mú dò̱ a' ulà a̱
se̱raa̱.
[9] Ttè wa Cristo tö s'wöblao̱', e' kḕ klö'we̱ku̱'ia̱ yile tö erë ikí̱ kuötkéka̱itö tai̱ë ko̱s Cristo
tö iyë', e' tsa̱ta̱, e' ta̱ ese kḕ batsulewa̱ Skëköl mik. Erë yi e̱' tkéwa̱ darërëë Cristo ttè moki̱
a̱, ese batsulewa̱ S'yḗ mik ena ilà mik. [10] Yile de a' ska' kḕ wa̱ Cristo ttè moki̱ mir, eta̱ kḕ
ese a̱ we̱shke̱ char, kḕ ishke̱'wa̱r. [11] Yi tö ishke̱'wé̱, ese tö ì sulu wamblekeitö e' ki̱meke. E'
kue̱ki̱ esepa kḕ shke̱'wa̱r.

Juan e̱' chéa̱t

[12] Tai̱ë ye' wa̱ íyi tso' chè a' a̱, erë kḕ ye' é̱na ishtak yëkkuö ki̱. Ye' mú mi' a' ska' ta̱ se'
tö iwà chèmi ñì a̱. Es se' ttsë'rdaë buaë shu̱te̱.
[13] Be' ël shu̱kitbak Skëköl tö, e' ala'r tö be' shke̱'wé̱mi.

* 1:1 tayë: Es Juan tö Skëkëpa icha erule a̱ ie' tso' yëkkuö i' shtök e'pa kiè.

Yëkkuö skà kit Juan tö i' ta̱ ide mañat
3 Juan

Juan tö yëkkuö et ena böt kit e' wák tö i' kit. Ie' tö ikit isini' eköl kiè Gayo e' a̱. Ie' tö yile patkë' Gayo ska' Jesús tté buaë pakök erë wëm eköl e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë kiè Diótrefes e' kë̀ é̱na Juan tö ipatkë' e'pa kiakwa̱. E' kë̀ mène buaë Juan a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit Gayo a̱. Ie' wöa̱ iwëne buaë tö Gayo tö s'wöbla'u̱kwakpa kiekewa̱ buaë e' chak ie' é̱na Gayo a̱ ena ie' ki̱ ikiane tö e' kí̱ wè̱ Gayo tö es. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit.

Shke̱'wè̱

[1] A Gayo, ye' dör blë'këkëpa, e' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱. Ye' é̱na be' dalër tai̱ë Jesús
ttè moki̱ e' kue̱ki̱.

Juan tö Gayo ki̱kéka̱ buaë

[2] A yami dalër tai̱ë ye' é̱na, ye' tso' ikiök Skëköl a̱ tö be' mú mir buaë ì ko̱s tso' be' wa̱ e'
a̱, ena be' mú tso' buaë kë̀ duöta̱' we̱s be' e̱r tso' buaë Skëköl ta̱ es. [3] Mik s'yamipa we̱lepa
dë' ye' ska', eta̱ e'pa tö ye' a̱ iyë' tö be' se̱rke buaë ke̱kraë yësyësë we̱s Skëköl ttè moki̱ë
tö ichè es. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë. [4] Ke̱kraë mik ye' tö ittsé tö wé̱pa dör we̱s ye' ala'r
es, esepa se̱rke buaë yësyësë we̱s Skëköl ttè moki̱ tö ichè es, eta̱ e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë
tkö̀ka̱ íyi ulitane tsa̱ta̱.
[5] A yami, be' dalër tai̱ë ye' é̱na, s'yamipa shköke ká̱ wa'ñe Jesús tté buaë pakök, esepa
kiekewa̱ be' tö buaë ke̱kraë, bua'iewa̱ wé̱pa kë̀ su̱ule be' wa̱ esepa. [6] Ie'pa we̱lepa dene sa'
ska', e'pa tö be' paké Skëkëpa Jesús icha erule e'pa a̱ tö be' é̱na ie'pa dalër tai̱ë. Ye' tö be'
a̱ ichè tö ie'pa esepa kí̱ ki̱mú. Ì ko̱s kiane ie'pa ki̱ shkoie Jesús tté buaë pakök, ese ko̱s wa
ie'pa ki̱mú. Ie'pa ki̱mú e̱r bua' wa we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. [7] Ie'pa mi'ke ká̱ wa'ñe kaneblök
Jesucristo a̱, ie'pa kë̀ tö ì kieta̱' pë' kë̀ tö Skëköl dalöieta̱' esepa a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa ki̱mú. [8] Se'
ulitane ka̱wöta̱ ie'pa ki̱muk, ì ko̱s kiane ie'pa ki̱ e' wa. Es se' ko̱s tö ie'pa ki̱mekeñak Jesús
tté moki̱ e' wà pakök.

Diótrefes dör se' e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë ese

[9] Skëkëpa Jesús icha erule se̱rke a' ká̱ a̱, e'pa a̱ ye' tö yëkkuö kit. Erë wëm tso' ee̱ eköl kiè
Diótrefes, e' wöbatsö e̱' tkö̀ka̱ imale̱pa wökirie, e' kue̱ki̱ ka̱wö mène ye' a̱ Jesús ttekölie, e'
watéttsa̱itö. [10] E' kue̱ki̱ mik ye' de a' ska', eta̱ ì sulu wamblé ie' tö, e' cheraka̱yö a' ulitane
kukua. Ie' tso' ka̱chök ye' ta̱. E' kí̱ie ta̱ mik s'yamipa de a' weblök, eta̱ e'pa kë̀ kièwa̱ ie' tö.
A' we̱lepa é̱na ie'pa kiakwa̱ e'pa wöklö'we̱keitö, u̱yekettsa̱itö Skëkëpa Jesús icha erule e'
shu̱a̱.
[11] A yami dalër tai̱ë ye' é̱na, ì sulu wambleke pë' tö, ese kë̀ wamblar be' tö. E' skéie pë'
se̱r buaë yësyësë, es be' se̱nú buaë yësyësë. Yi se̱rke yësyësë, ese dör Skëköl icha. Yi e̱'
wamblö̀ sulu, ese kë̀ bàtse̱ Skëköl mik.
[12] Sulitane tö icheke tö wëm kiè Demetrio, e' dör pë' buaë. Ie' se̱rke buaë yësyësë we̱s
Skëköl ttè moki̱ tö ichè es. E' wa iwënewa̱ tö ie' dör pë' buaë. Ñies sa' tö ichè tö ie' dör
pë' buaë. Be' wa̱ ijche̱r tö ì ko̱s cheke sa' tö e' dör moki̱.

Juan e̱' chéa̱t

[13] Ye' wa̱ íyi tso' tai̱ë chè be' a̱, erë kë̀ ye' é̱na ishtak yëkkuö ki̱. [14] Ye' mú mi' be' ska'
bet, e' wa ye' tö be' a̱ iwà chè.
[15] A̱s be' ttsë'r buaë. Í̱e̱ s'yamipa tö be' shke̱'wé̱mi. S'yamipa tso' be' ska', e'pa shke̱'ú̱
ña eköl eköl.

Yëkkuö kit Judas tö
Juan

Yëkkuö i' kit Judas tö. Kë̀ s'wa̱ ijche̱r moki̱ë tö yi dör ie'. Erë we̱lepa tö ibikeitsè tö Jesús ttekölpa tsá̱ e' eköl kiè Judas cheke Lucas tö (Lucas 6.16; Hechos 1.13), e' tö ikit. Pë' tai̱ë tö ibikeitsè tö ie' dör Jesús ël eköl we̱s Santiago es. Mateo 1.55 ena Marcos 6.3 e' tö Jesús ël kiè Judas e' chè, e' kue̱ki̱ we̱lepa tö ibikeitsè es.

Judas tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa a̱, ie'pa a̱ s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, esepa biyő choie. Pë' esepa dë'bitu̱ e̱' chök tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa erë ie'pa dör s'ki̱tö'u̱kwakpa ë̀me. Ie'pa ki̱ Jesús mik e̱rblökwakpa kiane tsè̱mi ñala̱ sulu ki̱. E' chök Judas tso' ie'pa a̱ tö a' e̱' kkö'nú iyöki̱. Ie'pa esepa tö s'wöbla'we̱ke tö Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë ena ì sulu nuí̱ tso' se' ki̱ e' olo'ya'itö s'ki̱, e' kue̱ki̱ se' a̱ ì sulu kí̱ wamblërmi. Judas tö iché tö e' kë̀ dör es. Ká̱ ia̱ia̱ë wé̱pa bak e̱' wamblök suluë e'pa we'ik Skëköl tö sia̱rë. E' sù̱ ie' tö s'ki̱tö'u̱kwakpa ñe' we'ikeraë. E' kkachak Judas é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Judas, ye' dör Jesucristo kanè méso, ñies ye' dör Santiago ël, e' tso' yëkkuö i'
shtök a' a̱. Skëköl dör S'yé̃ e' tö a' klöo̱'bak ie' ala'rie. Tai̱ë a' dalër ie' é̱na. Jesucristo tso'
a' tsa̱tkök ì sulu ko̱s yöki̱. 2 A̱s Skëköl tö a' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa ena se̱ne bë̀rë kí̱ mù a' a̱. Ñies
a̱s a' kí̱ ñì dalëritsò̈ tai̱ë.

Jesús tté buaë, e' tsa̱tkő

3 A yamipa, a' dalër tai̱ë ye' é̱na. Ke̱we ta̱ ye' ibikeitsé yëkkuö shtök a' a̱ se' tsa̱tkëne e'
tté pakoie. Erë ye' ittsé tö ye' ka̱wöta̱ kköchök a' a̱ tö ttè mik se' e̱rblöke e' tsa̱tkő ke̱kraë.
Ttè e' meneat etökicha ë̀me s'batse'rpa a̱ kkö'nè ke̱kraë. 4 Pë' we̱lepa dewa̱ a' shu̱a̱, erë
a' kibiiepa kë̀ wa̱ ijche̱r tö e'pa dör s'ki̱tö'u̱kwakpa. E' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a'
a̱. Esepa kë̀ tö Skëköl dalöieta̱' moki̱. Ie'pa tö icheke tö ie' e̱r buaë ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ì
sulu ko̱s wamblak se' é̱na, e' wamblèmisö, kë̀ ulé klöule. Erë kë̀ idör es. Ttè e' wa ie'pa tö
Skëkëpa Jesucristo dör se' blú eköl è̀, e' dalöse̱wé̱wa̱. Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö iyë'bak iyëkkuö
ki̱ tö esepa ko̱s wömeulettsa̱tke weinuk aishkuö ta̱. E' kue̱ki̱ ye' tso' a' a̱ ichök tö Jesús tté
buaë tsa̱tkő ie'pa esepa yöki̱.

Skëköl tö ì sulu wamblökwakpa we'ikeraë

5 A' wa̱ ijche̱rtke buaë, erë ye' é̱na ichakne a' a̱, a̱s a' é̱na ia̱rne tö Skëköl tö Israel aleripa
tsa̱tkë'ttsa̱ egiptowak ulà a̱, yë'ttsa̱ Egipto. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wé̱pa kë̀ e̱rblëne ie' mik e'pa
e̱o̱'waitö. 6 Ñies a' é̱na ia̱nú tö Skëköl biyöchökwakpa, e'pa we̱lepa tö kanè mène ie'pa
a̱, e' olo'yé ta̱ ie̱' yélur wé̱ ie'pa bak se̱nuk e̱e̱. E' kue̱ki̱ ie' wa̱ ie'pa tso' wötëule stui ké̱
a̱. E̱e ie'pa tso' moule tabechka kë̀ butsta̱'ttsa̱ yöbiё ese wa. E̱e ie'pa tso' ikichatërke e'
ké̱wö panuk. 7 Es ñies a' é̱na ia̱nú tö Sodoma ena Gomorra wakpa, ñies ká̱ tso' tsi̱net ie'pa
o̱'mik e' wakpa, e'pa bak trënuk tai̱ë ena e̱' ya'u̱k suluë. E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa ko̱s we'ik
michoë bö' wa. Ie'pa wa ie' tö ikkaché tö ì tköraë ì sulu wamblökwakpa ta̱'.
8 Es ñies wé̱pa chök ye' tso' a' a̱, esepa e̱' wamblò̈ suluë. Ie'pa e̱' ia'u̱keka̱ trë
wa ta̱ ichekerakitö tö e' kkayëne ie'pa a̱ kabsuè̱ a̱. Ñies Skëköl ttè watekerakitö ena
ibiyöchökwakpa olo ta̱' tai̱ë, e'pa chekerakitö suluë. 9 Ká̱ ia̱ia̱ë mik Moisés blënewa̱, eta̱
bé̃ ki̱ inú kiane, erë Skëköl biyöchökwak wökir eköl kiè Miguel, e' kë̀ tö imè ie' a̱, e' kue̱ki̱
ie'pa ñì iu̱té iki̱. Miguel dör Skëköl biyöchökwak olo ta̱' tai̱ë ese, erë ie' kë̀ wa̱ bé̃ yëne
suluë a̱s ikichatër. Ie' tö iché ia̱: “Skëköl tö be' uñú.” E' è̀ ché Miguel tö ie' a̱. Eta̱ ¿we̱s
wé̱pa chök ye' tso' esepa tö Skëköl biyöchökwakpa chèmi suluë? 10 Ì kë̀ a̱ne ie'pa é̱na,

ì kë̀ jche̱r ie'pa wa̱, ese ko̱s cheke suluë ie'pa tö. Erë ì jche̱r ie'pa wa̱ iwákpa e̱r wa, ese
wambleke ie'pa tö kë̀ wà bikeitsule we̱s iyiwak es. E' kue̱ki̱ ie'pa weirdaë sia̱rë aishkuö
ta̱.
11 ¡Wëstela i̱na ie'pa ta̱! Ie'pa e̱' wamblö̀ suluë we̱s Caín e̱' o̱' es. Ie'pa tö ttè moki̱
olo'yé inuköl klö'wo̱ie we̱s Balaam es. Ie'pa tö Skëköl dalöse̱wé̱wa̱ we̱s Coré tö Moisés
dalöse̱o̱'wa̱ es. E' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ ie'pa weirdaë sia̱rë we̱s Coré es. 12 Mik a' ñì dapa'u̱ke
chkök di'yök ñita̱ e̱r bua' wa Cristo köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ e' sulu'we̱kewa̱ ie'pa tö
we̱s ie̱' wamblörak ese wa. Ie'pa kë̀ jaër ì sulu wamblök ka̱wö e' a̱. Ie'pa e̱r me'rie iwákpa
ë̀ kkö'nuk. Ie'pa dör s'ki̱tö'u̱kwakpa we̱s ka̱li̱ dami siwa̱' wa tai̱ë, erë kë̀ iwà yër yës es.
Ie'pa dör we̱s kal kë̀ wör ta̱' mik iwörke e' ké̱wö ska' es. Ie'pa dör we̱s kal ponettsa̱ iwìë
e' sirwa̱ es. 13 Ie'pa tö ì sulu wambleke kë̀ jaër ta̱', e' u̱yekerakitö we̱s dayë tö íyi tso' ko̱s
ie' a̱ e' u̱yèttsa̱ u'rki̱ es. Ie'pa dör we̱s bëkwö kë̀ ku̱'ar ek tsi̱ní ë̀me es. Skëköl wa̱ ká̱ tso'
ie'pa a̱ ttsettseë, ee̱ ie'pa wötërdawa̱ kë̀ yërpattsa̱ia̱.
14 Adán aleripa de ie' itöki̱ döka̱ kul, e' shu̱a̱ wëm eköl bak, e' kiè Enoc. Ie' tö pë' sulusi
esepa yë' i' es Skëköl ttekölie: "Ye' ttö̀ ttsö́. Skëköl döraë ibiyöchökwakpa batse'r tai̱ë
shu̱te̱ e'pa ta̱ 15 sulitane shu̱lök. Pë' sulusipa kë̀ tö ie' dalöieku̱' tö ì sulu wambleke tö ie'
cheke suluë, esepa ko̱s wömerattsa̱ ie' tö weinuk." 16 Wé̱pa chök ye' tso' a' a̱, esepa wa
íyi ulitane wër suluë, íyi ulitane tö ie'pa kköchöwe̱ke. Ì sulu kiane ie'pa ki̱ wamblè ese
wamblekerakitö. Ie'pa e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë. Ñies s'male̱pa daki̱ñekerakitö ttè ttsë'r bua' ese wa
a̱s tö iù̱ we̱s ie'pa ki̱ ikiane es.

A' e̱' tkö́wa̱ darërëë Skëköl ttè a̱

17 Erë a yamipa, a' dalër tai̱ë ye' é̱na. Ì yë' Skëkëpa Jesucristo ttekölpa tsá̱ e'pa tö, e'
ska' a' e̱r a̱nú. 18 Ie'pa tö se' a̱ iyë': "Mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ s'wayuökwakpa datse̱ tai̱ë.
Ie'pa se̱rdaë we̱s ie'pa wák dër suluë ki̱ ikiane se̱nuk es." 19 Ye' tö a' a̱ ichè tö pë' esepa
tso' a' shu̱a̱ a' blabatsök. Ie'pa se̱rke we̱s ie'pa e̱r tö ikieke ia̱ es. Skëköl Wiköl kë̀ ku̱' ie'pa
ta̱.
20 Erë a yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ttè batse'r ichökle mik se' e̱rblöke, e' a̱ a' kí̱ e̱r diché
iö́. A' ttö́ Skëköl ta̱ Wiköl Batse'r wa. 21 Skëkëpa Jesucristo tö se' sué̱ e̱r sia̱rë wa, e' kue̱ki̱
se̱ne michoë döraë se' ulà a̱ aishkuö ta̱, e' wà panuk se' tso' e̱r bua' wa. E' dalewa kë̀ a'
é̱na ichökwa tö Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë, e' a̱ a' e̱' tkö́wa̱ darërëë.
22 A' wé̱pa e̱rblöke Jesús mik, erë ibikeitsekeia̱ bötböt, esepa sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa ta̱ ie'pa
ki̱mú. 23 A' wé̱pa skà mi'ketke ì sulu a̱, esepa tsa̱tkö́ we̱s s'ñarkewa ese tsa̱tkèsö es. A'
wé̱pa skà tso' ì sulu wamblök tai̱ë ichö́k, esepa sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa ta̱ iki̱mú, erë a' tso' e̱rki̱
dö' a' a̱rmi ì sulu wambleke ie'pa tö e' a̱. Ì sulu wambleke ie'pa tö, e' yöki̱ a' suanú tai̱ë;
e' kë̀ kiarwa̱ a' a̱ elkela wë'ia̱.

Ttè bata

24 Skëköl ë̀ a̱ se' kkö'narmi a̱s kë̀ s'a̱rmine ì sulu a̱. Ie' ë̀ a̱ se' nuì̱ olo'yarmi a̱s se' dö̀ ie'
olo tai̱ë e' wörki̱ ttsë'ne buaë wa, kë̀ ki̱ ì sulu ta̱' yës. E' kue̱ki̱ ie' ki̱köka̱sö ttè bua' wa.
25 Ie' ki̱köka̱sö Skëkëpa Jesucristo batamik. Ie' dör eköl ë̀me. Ie' dör S'tsa̱tkökwak. Tsa̱we
ta̱, i̱'ñe ta̱, ñies dö̀ ke̱kraë ie' olo ta̱' tai̱ë, ie' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dör se' blú
tai̱ë. A̱s sulitane tö ie' ki̱kö̀ka̱ e̱r bua' wa ke̱kraë. Es e' idir.

Ì kkayë' Jesucristo tö Juan a̱, e' tté pakè
Apocalipsis

Jesús ttekölpa tsá̱ eköl kiè Juan e' tö yëkkuö i' kit. Ie' bak klöulewa̱ dayënane kiè
Patmos ee̱. Ee̱ ie' bak se̱nuk mik ie' tö yëkkuö i' kit eta̱.
Jesucristo wák tö Juan ka' ishtök. Ì ko̱s kkayëne ie' a̱ ena yëne ie' a̱ kabsue̱ie, e' shtök
Jesucristo tö ie' ka'. Mik Jesucristo e̱' kkayë' ie' a̱ kabsue̱ie eta̱ e' tö ika' yëkkuö i' shtök
Skëkëpa icha erule erule döka̱ kul se̱rke ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tso' Asia shu̱a̱ e'pa a̱.
E' kí̱ie ta̱ Satanás ñippöke Skëköl ta̱ we̱s e' ukuö miria̱ Juan ké̱wö ska' ena e' ukuöki̱,
e' paké ie' tö yëkkuö i' ki̱ a̱s Jesús mik e̱rblökwakpa wa̱ ijche̱r tö Skëköl ena Jesucristo e̱'
alöraka̱ da'a̱ie Satanás ena iklépa ki̱.

Shke̱'wè̱

[1] Ttè shtök ye' tso' yëkkuö i' ki̱ e' dör ì kkayë' Skëköl tö Jesucristo a̱ a̱s ie' tö ikkachồne
ikanè mésopa a̱ a̱s ie'pa é̱na ia̱r tö ì tköraë bet. Ye' kiè Juan, ye' dör Cristo kanè méso. Ie'
tö ibiyöchökwak patkë' eköl ye' ska' íyi ikkë kkachök ye' a̱. [2] Ì ko̱s sué̱ ye' tö, e' shteke ye'
tö yëkkuö i' ki̱ se̱raa̱. Ye' tö a' a̱ ichè tö e' dör Skëköl ttè moki̱, ñies e' dör ttè moki̱ kkayë'
Jesucristo tö e'.
[3] Ì shteke ye' tö yëkkuö i' ki̱, e' wà döketke bet. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ia̱ritseke ena ittseke
ena iwà iu̱teke, ayëcha buaë esepa.
[4-5] Ye' tso' yëkkuö i' shtök Skëkëpa Jesús icha eruleë se̱rke ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ döka̱ kul a̱te̱
Asia e'pa a̱. Skëköl ena iWiköl ena Jesucristo, a̱s e'pa e̱r buaë chồ ena se̱ne bè̱rë mù a' a̱.
Skëköl e' tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱, ñies ke̱kraë. Wikölpa Kul* tso' wé̱ Skëköl tkër s'blúie e'
wörki̱. Jesucristo tö Skëköl tté cheke yësyësë ke̱kraë. Ie' dör s'duulewa̱ e' tsá̱ shke̱neka̱ne
sulitane yöki̱ ke̱we e'. Ie' dör ká̱ ulitane blúpa e'pa blú. Ie' é̱na se' dalër tai̱ë. Ie' köte̱wa̱,
ie' pé̱ tëne se' skéie, e' wa ie' tö se' tsa̱tkée se̱ne sulu nuí̱ ulà a̱. [6] Ie' tö se' shu̱kit a̱s se'
dồ s'blúpaie ena sacerdotepaie kaneblök Skëköl dör ie' yé̱ e' a̱. Jesucristo olo ta̱' tai̱ë, ie'
diché ta̱' tai̱ë, a̱s sulitane tö ie' ki̱kồka̱ ke̱kraë. Es e' idir.

[7] ¡Ittsố! Jesucristo datse̱ mò a̱.
Sulitane tö ie' sue̱raë,
ñies wé̱pa tö ie' kötwa̱, ie' tkë'rakitö kuaböt wa,
e'pa tö isue̱raë.
Mik ká̱ ulitane wakpa tö isué̱,
eta̱ ie'pa i̱uraë sia̱rë suane yöki̱.
Es iwà tköraë. Es e' idir.

[8] Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱, ie' tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱, ñies ke̱kraë. Ie' tö
ichè: “Ye' dör íyi wì ena íyi bata.”

Juan tö Jesucristo sué̱ kabsue̱ie

[9] Ye' dör a' yami Juan, e' batsulewa̱ Jesús mik e' wa ye' tso'ñak a' ta̱ wé̱pa blúie Skëköl
tso' esepa shu̱a̱. Ñies ye' tso'ñak weinuk a' ta̱ ena idalë'ttsök a' ta̱ e̱r bua' wa. Ye' tö
s'wöbla'wé̱ Skëköl ttè wa, ñies ye' tö Jesús tté paké sulitane a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ye' u̱ya'mi
se̱nuk dayë nane kiè Patmos e' a̱. [10] Skëkëpa Jesús diwö, e' dör Domingo, e' ké̱wö ska' ta̱
Skëköl Wiköl de ye' ki̱ tai̱ë, eta̱ ye' ittsé ye' tsi̱kka tö yi tté ye' ta̱, e' ttồ dör darërëë we̱s
duk blar es. [11] Ie' tö ye' a̱ iché: “Ì sue̱ke be' tö, e' shtố yëkkuö ki̱ ta̱ ipatkốmi Skëkëpa Jesús

* 1:4-5 Wikölpa Kul: Mik yëkkuö i' tö Wikölpa Kul cheke, eta̱ e' wà kiane chè Wiköl Batse'r. Isalema Juan tö ikié es
ichoie tö ì kanewe̱ke Wiköl Batse'r tö ese dör tsa̱ki̱ë buaë kè̱ ì kianeia̱ iki̱. Apocalipsis 3.1; 4.5; 5.6 sa̱ú̱.

icha eruleë se̱rke Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardes, Filadelfia ena Laodicea e'pa
ko̱s a̱.”
[12] Ye' wötrée isa̱u̱k tö yi ttöke ye' ta̱, eta̱ bö'wöla wöbastulur döka̱ kul, e' sué̱ ye' tö. E'
tulur ituloka̱ yöule orochka wa e' ki̱. [13] Bö'wöla kul shu̱a̱, ye' tö isué̱ tö ì dur s'ditsö su̱ë.
Ie' datsi' dör batsi̱ë döttsa̱ iklökue ki̱. Ikiparuo àr icho' mik e' dör oro. [14] Ie' tsa̱kö dör
saruru shu̱te̱ë we̱s suiyök es we̱s mochka saruruë es† Ie' wöbla wër we̱s bö'wö wöñar es.
[15] Ie' klö̀ wër dalölöë we̱s tabechka bua'bua ba'wè̱ bö' a̱ ena ipaiklè ta̱ iwër dalölöë es. Ie'
ttö̀ ttsër we̱s di' blar ta̱i̱ë ákttö mik es. [16] Ie' ulattö bua'kka a̱ ie' wa̱ bëkwö tso' döka̱ kul.
Ie' kkö̀ a̱ tabè dettsa̱ kao̱ule di'dië wi̱'kë io̱'kë. Ie' wö wër dalölöë we̱s mik dìba a̱rke buaë
eta̱ diwö wër es.
[17] Mik ye' tö ie' sué̱, eta̱ ye' a̱newa wöwakköt ie' klö̀ ska' we̱s s'duowa̱ es. Erë ie' ulà
bua'kka méka̱ ye' ki̱ ta̱ ichéitö ye' a̱: “Kë̀ be' suanuk. Ye' dör ttè tsá̱ ena ttè bata. [18] Ye'
dör se̱ne michoë e' wák. Ye' du'wa̱ e' tso'ne ttsë'ka ke̱kraë. Ye' wa̱ diché tso' s'duö̀wa̱ ki̱.
S'wimblu ké̱ e' wékkö yottsa̱ tso' ye' wa̱. Ie'pa shke̱o̱rmika̱ ye' a̱. [19] Ì tso' i̱'ñe ta̱ ena ì ko̱s
datse̱i̱a̱ sue̱ke be' tö e' shtő yëkkuö ki̱. [20] Bëkwö döka̱ kul sué̱ be' tö ye' ulattö bua'kka
a̱ ñies bö'wöla tuloka̱ yöule orochka wa, e' wà cheke ye' tö be' a̱ i' ta̱. Bëkwö kul, e' tö
Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul e'pa wà chè. E'pa dör Skëkëpa Jesús icha eruleë se̱rke
ká̱ kul a̱ ñe' kkö'nukwakpa. Bö'wöla döka̱ kul, e' tö Skëkëpa Jesús ichapa eruleë se̱rke ká̱
kul a̱ ñe' wà chè.”

2

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Éfeso, e'pa a̱

[1] Eta̱ ie' tö ye' a̱ iché: “Yëkkuö shtő Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule se̱rke Éfeso,
e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtőmi ie' a̱ i' es:
‘Yi wa̱ bëkwö kul tso' iulatö bua'kka a̱, ñies yi shkö̀dur bö'wöla tuloka̱ yöule orochka
wa, e' shu̱a̱, e' tö ichè a' a̱ i' es: [2] We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. A' kaneblöke darërëë,
a' weirke ko̱s ye' kue̱ki̱, e' dalë'ttseke a' tö e̱r bua' wa, e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. Ye' wa̱ ijche̱r
tö pë' sulusipa kë̀ wër a' wa buaë. Wé̱pa de a' ska' e̱' chök tö ie'pa dör ye' ttekölpa erë
ika̱chörak, esepa ma'wé̱ a' tö ta̱ a' isué̱ tö ie'pa dör ka̱chökwakpa. [3] A' weirke ta̱i̱ë ye' tté
kue̱ki̱, e' dalë'ttseke a' tö e̱r bua' wa, kë̀ ilo'yane a' wa̱. [4] Erë ye' wa̱ ilè tso' ki̱ a' kkatè: a'
kë̀ ñì dalëritsöku̱'ia̱ ena a' kë̀ ye' dalëritsèia̱ we̱s kuaë es. [5] E' kue̱ki̱ we̱s kuaë ta̱ a' é̱na ye'
dalër, ñies we̱s kuaë ta̱ a' ñì dalërits e' a̱nú a' é̱na. A' e̱r mane'ú̱ne ta̱ a' se̱núne we̱s a' se̱ne'
kuaë es. A' kë̀ e̱r maneo̱ne, e' ta̱ ye' datskene bet a' ska' ta̱ a' bö'wöla tuloka̱ e' yerattsa̱
ye' tö. [6] Erë ì sulu wambleke Nicolaiwakpa tö e' sue̱ke a' tö suluë we̱s ye' tö isue̱ke es,
e' tö ye' ttsë'wé̱ buaë. [7] ¡Ì cheke Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttső a' ulitane
tö! Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kë̀ wa̱ ye' tté olo'yaule, esepa ko̱s a̱ ye' tö ka̱wö meraë se̱ne
michoë e' kéli wö katök. E' kéli àr ká̱ buaala tso' ká̱ jaì a̱ ee̱.’ ”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Esmirna, e'pa a̱

[8] E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: “Yëkkuö shtő Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule
se̱rke Esmirna, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtőmi ie' a̱ i' es:
‘Yi dör ttè tsa̱we ena ttè bata. Yi kötewa̱ e' shke̱neka̱ne, e' tö ichè a' a̱ i' es: [9] A' weirke
sia̱rë ye' tté kue̱ki̱ ñies a' kë̀ wa̱ ì ta̱', e' ko̱s jche̱r ye' wa̱, erë a' dör Skëköl icha e' kue̱ki̱ a'
dör we̱s inuköl blúpa es. Ñies ye' wa̱ ijche̱r tö pë' we̱lepa tö a' cheke suluë. Ie'pa e̱' chö̀
tö ie'pa dör Skëköl icha, ñermata ie'pa dör Satanás icha. [10] A' weirdaë ko̱s, e' kë̀ yöki̱ a'
suanuk. Ye' ttö̀ ttső: Bé̋ tö a' we̱lepa u̱yerawa̱ s'wöto wé a̱, a' e̱rblöke ye' mik e' ma'wo̱ie.
A' weirdaë sia̱rë döka̱ ká̱ dabop è̋. Ie'pa tö a' ttèwa̱mi ye' tté kue̱ki̱, erë a' e̱rblöke ye' mik,
e' kë̀ olo'yar a' tö yës, e' ta̱ se̱ne michoë meraëyö a' a̱ iskéie. [11] ¡Ì cheke Skëköl Wiköl tö

† 1:14 suiyök ena mochka: Si'kuaie e' dör lana ena nieve.

ye' icha eruleë esepa a̱, e' ttsố a' ulitane tö! Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kề wa̱ ye' tté olo'yaule,
esepa kề duồpawa̱ bötökicha.' "*

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Pérgamo, e'pa a̱

12 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: "Yëkkuö shtố Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule
se̱rke Pérgamo, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtốmi ie' a̱ i' es:
'Yi wa̱ tabè tso' kao̱ule di'dië wi̱'kë io̱'kë, e' tö ichè a' a̱ i' es: 13 Ye' wa̱ ijche̱r tö a' se̱rke
wé̱ Satanás tkër blu'ie ee̱, erë a' e̱' tkéwa̱ darërëë ye' a̱. Erế ye' tté chökwak eköl yësyësë
kiè Antipas, e' kötwa̱ ie'pa tö a' ké̱ a̱ wé̱ Satanás se̱rke ee̱, erë a' kề wa̱ a' e̱rblöke ye' mik e'
olo'yane. 14 Erë ilè tso' ye' wa̱ böt mañat ki̱ a' kkatè: A' shu̱a̱ we̱lepa tso', e'pa tso' ttè sulu
iu̱tök. Ttè e' dör we̱s ttè wa Balaam bak s'wöbla'u̱k es. Ká̱ ia̱ia̱ë Balaam tö Balac wöblao̱'
a̱s ie' tö Israel aleripa kồ ì sulu wamblök. Balaam tö Israel aleripa daki̱ñé chkè meule íyi
dioköl tso' dalöiè ese a̱, ese katök ñies trënuk ta̱ië. 15 Es ñies a' shu̱a̱ we̱lepa tso', e'pa kề
é̱na Nicolaiwakpa ttè olo'yak. 16 E' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱ne Skëköl a̱. A' kề tö iwè̱ es, e' ta̱
bet ye' datske ñippök ie'pa ta̱ tabè tso' ye' kkồ a̱ e' wa. 17 ¡Ì cheke Skëköl Wiköl tö ye' icha
eruleë e'pa a̱, e' ttsố a' ulitane tö! Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kề wa̱ ye' tté olo'yaule, esepa
ko̱s tieraëyö chkè tso' blëulewa̱ kiè maná ese wa. Ñies ákwöla sarurula meraëyö ie'pa a̱
eköl eköl, e' ki̱ kiè pa̱'a̱li̱ tso' kitule. Kiè e' kề jche̱r yi wa̱. Yi a̱ imène, ese ề wa̱ ijche̱rdaë.'
"

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Tiatira, e'pa a̱

18 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: "Yëkkuö shtố Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule
se̱rke Tiatira, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtốmi ie' a̱ i' es:
'Skëköl Alà, e' wöbla wër we̱s bö'wö wöñar es. Ie' klồ wër dalölöë we̱s tabechka bua'bua
paiklèsö ta̱ iwër dalölöë es, e' tö ichè a' a̱ i' es: 19 We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. Ye' wa̱
ijche̱r tö a' ñì dalëritsöke buaë ena a' e̱rblöke ye' mik. Ñies ye' wa̱ ijche̱r tö a' ñì ki̱muke
ñikkëë buaë ena a' weirke ko̱s, e' dalë'ttseke a' tö e̱r bua' wa. I̱'ñe a' tö ikí̱ we̱ke bua'ie,
kuaë a' tö io̱' e' tsa̱ta̱. 20 Erë ye' wa̱ ilè tso' ki̱ a' kkatè: alaköl tso' a' shu̱a̱ kiè Jezabel, e'
a̱ a' tö ka̱wö meke s'wöbla'u̱k. Ie' e̱' chồ tö ie' dör Skëköl tteköl, erë ie' tö s'wöbla'we̱ke,
e' wa ie' tö ye' kanè mésopa daki̱ñeke a̱s itrër ñies a̱s itörak chkè meule íyi dioköl dalöiè
ese a̱, ese katồ. 21 Ye' tö ie' pané ta̱ië a̱s ie' tö íyi suluë e' olo'yồ ta̱ ie̱r mane'ù̱ ye' a̱, erë ie'
kề e̱r mane'wa̱k yës. 22 E' kue̱ki̱ sú̱yö duè patkè ie' ki̱ darërëë a̱s kề ikarka̱ia̱. Ñies wé̱pa
ko̱s trëne ie' ta̱, esepa we'ikerayö. Ie'pa kề e̱r mane'ù̱, kề tö ì sulu e' olo'yè, e' ta̱ bet ye' tö
ie'pa we'ikeraë. 23 Ñies ye' tö alaköl e' klépa tteralur. Es ye' icha eruleë se̱rke ká̱ wa'ñe,
e'pa wa̱ ijche̱rdaë tö ye' wa̱ sulitane e̱r su̱ule buaë tö we̱s idir, we̱s ise̱r. Ye' tö a' ulitane a̱
iské meraë eköl eköl we̱s ise̱r es. 24 Erë a' male̱pa tso' Tiatira, a' kề ku̱' ttè sulu e' iu̱tök.
Ttè e' kiè ie'pa tö "Satanás ttè blëulewa̱ se' ësepa yöki̱." Ttè e' dör suluë. E' kề iu̱tëne
a' wa̱, eta̱ e' dör buaë. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ye' kề tö ttè dalöiëno darërëë ese skà
kí̱ meku̱' a' a̱ dalöiè. 25 Erë ye' ttè tso'tke a' wa̱ klöule, e' a̱ a' e̱' tkốwa̱ darërë michoë dồ
mik ye' datskene eta̱. 26-27 Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kề wa̱ ye' tté olo'yaule, wé̱pa se̱rke we̱s
ye' ki̱ ikiane es dồ mik s'e̱newa ekkë, esepa a̱ ye' tö ka̱wö meraë s'blúpaie we̱s ye' Yế tö
ye' a̱ imé es. Ie'pa tkeraka̱ ye' tö ká̱ ulitane wakpa wökirpaie. Ie'pa tö ká̱ ulitane wakpa
wëttse̱raë yësyësë kề janéwe̱ta̱' yës. Wé̱pa tö ie'pa ttè dalöse̱wé̱wa̱, esepa olordawa̱ we̱s
ska̱u̱ña olorwa̱ es. 28 Ñies ye' tö bëkwö kiè dukir wërke bla'mi e' meraë ie'pa a̱. 29 ¡Ì cheke
Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttsố a' ulitane tö!' "

3

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Sardes, e'pa a̱

* 2:11 kề duồpawa̱ bötökicha: S'duồwa̱ bötökicha e' dör se' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ wé̱ s'weir michoë ee̱ e'. Apocalipsis 20.16 sa̱ú̱.

1 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ ichè: “Yëkkuö shtö́ Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule
se̱rke Sardes, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱ i' es:
‘Yi wa̱ Skëköl Wikölpa Kul* tso'. Ñies yi wa̱ iulatö a̱ bëkwö tso' döka̱ kul, e' tö ichè a'
a̱ i' es: We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. Sulitane tö ibikeitseke tö a' se̱rke buaë ye' a̱ erë
ye' wa̱ ijche̱r tö e' kë̀ dör es. A' kë̀ se̱rku̱'ia̱ ye' a̱ buaë. Ye' a̱ ta̱ a' dör we̱s s'duulewa̱ es.
2 Ye' tö isué̱ tö a' se̱rke Skëköl a̱, e' ka̱m döka̱ wë' ie' wöa̱. E' kue̱ki̱ a' ti̱'núne, a' se̱núne
ye' a̱ buaë. Ì buaë tso'ia̱ a' a̱ elkela, e' a̱ a' e̱' diché iö́ne ka̱m ichö̀wa da'a̱ e' yöki̱. 3 Ttè
buaë wa a' wöblane, e' ska' a' e̱r a̱núne. Ttè e' iu̱tö́ne. Ì sulu wamblé a' tö, ese olo'yö́ ta̱
a' e̱r mane'ú̱ ye' a̱. A' kë̀ tö iwè̱ es, e' ta̱ ye' döraë a' ska' we̱s akblökwak es a' we'ikök, e'
ké̱wö kë̀ jche̱rpa a' wa̱. 4 Erë a' tso' Sardes, e'pa we̱lepa kë̀ e̱' iao̱neka̱ se̱ne sulu wa. E'pa
se̱rke yësyësë ye' a̱, e' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ ie'pa shköraë ye' ta̱ paiëule buaë datsi' saruru wa.
5 Es ñies wé̱pa e̱' aléka̱ se̱ne sulu ki̱, kë̀ wa̱ ye' tté olo'yaule, esepa ki̱ datsi' saruruë iërdaë.
Ie'pa kiè kë̀ yepattsa̱yö se̱ne michoë e' yëkkuö ki̱. E' skéie ye' tö icheraë Skëköl wörki̱
ena Skëköl biyöchökwakpa wörki̱ tö ie'pa dör ye' icha. 6 ¡Ì cheke Skëköl Wiköl tö ye' icha
eruleë e'pa a̱, e' ttsö́ a' ulitane tö!’ ”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Filadelfia, e'pa

7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ ichè i' es: “Yëkkuö shtö́ Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule
se̱rke Filadelfia, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱ i' es:
‘Yi dör batse'r ena ttö̀ moki̱ë̱ e' ulà a̱ s'blú bak kiè David e' ké̱ ukkö yottsa̱ tso'. Ie' wa̱
ka̱wö ta̱' íyi ulitane ki̱. Mik ie' tö iukkö yéttsa̱, eta̱ kë̀ yi a̱ iwötënukwa̱ne. Mik ie' tö iukkö
wötéwa̱, eta̱ kë̀ yi a̱ ikkö̀ yënuktsa̱ne. Ie' tö ichè a' a̱ i' es: 8 We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱.
Ye' wa̱ ijche̱r tö eré̱ a' kë̀ dalöiërta̱' tai̱ë̱, erë a' tö ye' ttè iu̱té buaë, a' kë̀ wa̱ ye' watënettsa̱.
E' kue̱ki̱ ukkö yéttsa̱ ye' tö a' a̱, kë̀ yi a̱ iwötënukwa̱ne. 9 Ye' ttö̀ ttsö́. A' shu̱a̱ we̱lepa tso',
e'pa dör Satanás icha. Ie'pa e̱' chö̀ tö ie'pa dör Skëköl icha, erë ie'pa ka̱chö̀. Ie'pa keraë
ye' tö e̱' tulökwa̱ kuchë ki̱ a' wörki̱. Es ie'pa wa̱ ijche̱rdaë tö ye' tö a' dalëritseke. 10 A'
weirke ye' tté kue̱ki̱, e' dalë'ttsé a' tö e̱r bua' wa we̱s ye' tö a' patkë' iwà u̱k es. E' wà iu̱té
a' tö buaë, e' kue̱ki̱ ye' tö a' tsa̱tkeraë mik s'weirke tai̱ë̱ e' ké̱wö de ká̱ ulitane wakpa ki̱
ima'wo̱ie eta̱. 11 Ye' datse̱ne bet. Ye' ttè wa a' wöblane, e' a̱ a' e̱' tkö́wa̱ darërë ke̱kraë a̱s kë̀
yi tö a' ulà a̱ iské buaë e' yö̀ttsa̱. 12 Wé̱pa e̱' aléka̱ se̱ne sulu ki̱, kë̀ wa̱ ye' tté olo'yane, esepa
döraë we̱s u chkí bua'ie es Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱. Ee̱ ie'pa se̱r michoë ke̱kraë. Skëköl
kiè shteraëyö ie'pa mik. Ñies Skëköl ké̱, e' kiè shteraëyö ie'pa mik. Ká̱ e' kiè Jerusalén
Pa̱'a̱li̱, e' datse̱ ká̱ jaì a̱. Ñies ye' wák kiè pa̱'a̱li̱, e' shteraë ye' tö ie'pa mik. 13 ¡Ì cheke
Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttsö́ a' ulitane tö!’ ”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Laodicea, e'pa

14 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ iché i' es: “Yëkkuö shtö́ Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha
erule se̱rke Laodicea e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱ i' es:
‘Yi dör ì ko̱s yë' Skëköl tö e' wà, yi tö ie' tté cheke yësyësë ke̱kraë, yi ta̱ ie' tö íyi ulitane
yö', e' tö ichè a' a̱ i' es: 15 We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö a' tö ye' ttè
dalöieke bërëbërë è̱, kë̀ bua'ie. A' dör we̱s di' bashbash es, kë̀ dör ba'baë, kë̀ dör se̱se̱ë, a'
dör bashbash è̱. ¡A' mú dör ba'baë ö se̱se̱ë! 16 Erë a' dör we̱s di' bashbash es ye' a̱. A' kë̀
dör ba'baë, ñies a' kë̀ dör se̱se̱ë. E' kue̱ki̱ ye' tö a' tuerattsa̱ ye' kkö̀ a̱. 17 A' tö ichè tö a'
dör inuköl blúpa. A' tö ichè tö a' ka̱wö tköke buaë, kë̀ ì kí̱ kianeia̱ a' ki̱. Erë a' kë̀ wa̱ ijche̱r
tö ñermata ye' a̱ ta̱ a' dör we̱s pë' weirke sia̱rë es. A' dör we̱s se' wër sia̱rë s'yamipa wa
es. A' dör we̱s pë' kë̀ wa̱ ì ku̱'ia̱ es. A' dör we̱s pë' wöbla kë̀ wawër es. A' dör we̱s pë' kë̀
wa̱ datsi' ta̱' es. 18 E' kue̱ki̱ ye' tö a' patteke tö a' tö orochka ta̱ú̱ ye' ska'. Oro ese dör oro
bua'bua diao̱ule bö' wa ibua'bua yottsa̱ ese. E' je' tö a' blu'we̱mi buaë. Ñies datsi' saruruë

* 3:1 Apocalipsis 1.3 sa̱ú̱.

ese ta̱ú̱ ye' ska'. E' wa a' e̱' paiö̀mi buaë a̱s a' kë̀ jaëri̱a̱. Ñies a' tö kapöli ta̱ú̱ ye' ska' a'
wöbla bua'wo̱ie a̱s iwawër buaë. 19 Wé̱pa dalër ye' é̱na, e'pa ko̱s uñeke ye' tö shu̱rueke
ye' tö a̱s ise̱rdak buaë. E' kue̱ki̱ ye' dalöiö́ e̱r bua' wa. Ì sulu wambleke a' tö, ese watö́ttsa̱.
A' e̱r mane'ú̱ bua'iewa̱ ye' a̱. 20 ¡Ye' ttö̀ ttsö́! Ye' dör we̱s wëm dur eköl ukkö a̱ a' a̱ ikiök
tö ye' a̱ ka̱wö mú shkowa̱ es. Yi tö ye' ttö̀ ttsé ta̱ ye' kiéwa̱itö we̱shke̱, e' ta̱ ye' dörawa̱ ta̱
ye' chköraë ie' ta̱. 21 Ye' e̱' aléka̱ íyi ulitane ki̱ ta̱ ye' e̱' tkéka̱ ye' Yë́ ta̱ wé̱ ie' tkër blu'ie
ee̱. Es ñies wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kë̀ wa̱ ye' tté olo'yane, esepa a̱ ka̱wö meraë ye' tö e̱'
tkökse̱r ye' ta̱ wé̱ ye' tkër blu'ie ee̱. 22 ¡Ì cheke Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e'
ttsö́ a' ulitane tö!' ”

4

Skëköl ki̱karkeka̱ buaë ká̱ jaì a̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö íyi skà sué̱ kabsue̱ie. Ye' isué̱ tö ká̱ jaì a̱ ukkö tso' áie ta̱ s'ttö̀ ttsë'
ye' tö ke̱we we̱s duk blar es, e' tö ye' a̱ ichè: “Be' shkö́ka̱ íe̱, eta̱ ì wamblërmi i' ukuöki̱ ta̱,
e' kkacheke ye' tö be' a̱.”
2 E' wösha̱ ta̱ Skëköl Wiköl de ye' ki̱ tai̱ë, ta̱ ye' tö blu' kulé tso' ká̱ jaì a̱ e' sué̱ et. E' ki̱
itkër eköl. 3 Yi tkër kula' e' ki̱, e' dalöburke dalölöë we̱s ák bua'bua dalöbur es, e' wöaule
spa̱spa̱ ena mat we̱s ák bua'bua kiè diamante ena rubí es. Ie' kula' pamik shkaba' tkërke
oloburke dalölöë, e' wöaule spa̱spa̱ we̱s ák bua'bua kiè esmeralda es. 4 Ñies ie' kula' pamik
blu' kulé skà sué̱yö döka̱ dabom böyök kí̱ tkël (24). E' ki̱ këkëpa tulur döka̱ dabom böyök
kí̱ tkël (24), e'pa paiëulewa̱ datsi' saruruë wa, ñies ie'pa wa̱ orochka tso' yöule tkëuleka̱
iwökir ki̱ we̱s blu'pa es. 5 Blu' kulé sué̱ ye' tö ke̱we, ee̱ alá wöñarke tai̱ë, talachke blarke
tai̱ë. Kula' e' wösha̱ë bö'wö ñarke kul we̱s kuàtak wöbatsesö es. Bö'wö kul, e' tö Skëköl
Wiköl chè. 6 Kula' e' wösha̱ë ì me'r dayëie kkueie wër sarërëë we̱s vidrio es.
Ì ttsë'ka tso' kula' pamik döka̱ tkël e'pa wöbla dör tai̱ë tsi̱kka wökka. 7 Itsá̱ e' wökir
wër ma'name su̱ë. Iëtö wökir wër baka wë'ñe su̱ë. Iëtö skà wö dör s'ditsö wö su̱ë. Ibata
wër we̱s pu̱ u̱r àr es. 8 Itsá̱ pik dör teröl, es imale̱pa ko̱s pik dör teröl ñies. Ie'pa pa ko̱s e'
dör wöbla è̈ döttsa̱ ipik diki̱a̱. Ñië nañeë ie'pa tso' Skëköl ttseittsök, kë̀ ie̱' wöklö'u̱ta̱'rak
ta̱ ichekerakitö i' es:

“Skëköl dör batse'r tai̱ë, ie' dör batse'r tai̱ë, ie' dör batse'r tai̱ë.
Ie' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱, ñies ke̱kraë.”

Es ie'pa tö icheke ke̱kraë.
9 Skëköl yöbië tkër kula' e' ki̱, e' pamik ì ttsë'ka tso' tkël, e'pa tso' ie' ki̱kökka̱, ie' olo
ki̱kökka̱, ie' a̱ wëstela chök ke̱kraë. 10 Mik ie'pa tso' e' u̱k, e' dalewa këkëpa döka̱ dabom
böyök kí̱ tkël (24) tulur ie' pamik, e'pa e̱' tulökese̱r i̱ski̱ wöwakköt itkër kula' ki̱ e' dalöioie.
Ie'pa tso' Skëköl se̱r michoë e' dalöiök, e' dalewa ì tkër ie'pa wökir ki̱ yöule orochka wa,
e' ko̱s mekewa̱rakitö i̱ski̱ Skëköl kula' wösha̱ë ta̱ ichekerakitö:

11 “A Sa' Këköl, íyi ulitane yö' be' tö.
Íyi ulitane tso' be' wák ttö̀ wa.
E' kue̱ki̱ sa' ulitane ka̱wöta̱ ichök tö be' olo ta̱' tai̱ë.
Sa' ulitane ka̱wöta̱ be' dalöiök ñies be' diché ki̱kökka̱.”

5

Yëkkuö kitule wörratule ena Obeja Pupula, e' pakè

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö itkër kula' ki̱, e' wa̱ yëkkuö wörratule a'tse̱r iulà bua'kka,
e' ki̱ itso' kitule iki̱kke̱ ena ishu̱a̱. Yëkkuö e' kkö̀ wöbatsulewa̱ döka̱ kul. 2 Eta̱ Skëköl
biyöchökwak sué̱ ye' tö eköl, e' diché tai̱ë, e' tö ichaké a̱neule: “¿A yi wëë, yi e' didir

yëkkuö wöbatsulewa̱, e' kkö̀ batsöök wé̱ iwöbatsulewa̱ ee̱ ta̱ ishu̱ppö́ök?” 3 Erë ká̱ jaì a̱
ena ká̱ i' ki̱ ena ká̱ dià ka̱ska' kè̱ yi didir yës yëkkuö e' shu̱ppöök ena iwà sa̱u̱k. 4 Ye' i̱u̱ke
ta̱i̱ë, kè̱ yi didir yëkkuö e' shu̱ppöök ena iwà sa̱u̱k e' kue̱ki̱. 5 Eta̱ skëkëpa tso' ee̱ dabom
böyök kí̱ tkël (24), e' eköl tö ye' a̱ iché: “Kè̱ be' i̱u̱kia̱. Ittsö́, eköl kiè Ma'name e' dör
judáwak ditséwö, ie' kököl dör blu' bak ká̱ i̱a̱i̱a̱ë kiè David e'. Ie' e̱' ali'ka̱bak ibolökpa ko̱s
ki̱. Ie' je' didir yëkkuö wöbatsulewa̱ kul e' kkö̀ batsöök ena ishu̱ppö́ök.”

6 Eta̱ ye' tö obeja wë'ñe pupula sué̱ etö, e' pa ki̱ itö̀ tso' wësua ijchëulea mè Skëköl a̱,
ese shke̱neka̱ne. E' dur itkër kula' ki̱ e' o̱'mik, ì ttsë'ka döka̱ tkël ena këkëpa döka̱ dabom
böyök ki̱ tkël (24) e'pa shu̱sha̱. Obeja e' dula' döka̱ kul ñies iwöbla döka̱ kul. Iwöbla döka̱
kul e' wà dör tö Skëköl Wiköl Kul* patké Skëköl tö ká̱ wa'ñe. 7 Obeja Pupula e' de itkër
kula' ki̱ e' ska' ta̱ yëkkuö a'tse̱r itkër kula' ki̱ e' ulà bua'kka, e' klö'wé̱itö. 8 Mik ie' tö
yëkkuö klö'wé̱, eta̱ ì ttsë'ka döka̱ tkël ena këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël (24), e'pa ko̱s
e̱' télur wöwakköt Obeja Pupula wörki̱. E'pa ko̱s wa̱ ma'ma tso' blano kicha ta̱' kiè arpa.
Ñies tka̱' yöule orochka wa, ese tso' ie'pa ko̱s wa̱. Tka̱' e' a̱ íyi masmas tso' ña'wè̱ Skëköl
a̱, ese tso' chikchië. E' tö s'batse'rpa ttöke ie' ta̱ e' wà chè. 9-10 Ì ttsë'ka döka̱ tkël ena
këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël, e'pa ko̱s ttsémi ttsè pa̱'a̱li̱ wa Obeja Pupula ki̱koka̱ie.
Ie'pa tö ittseittsé i' es:

“Be' kötulewa̱, be' pé̱ tëne ta̱i̱ë
we̱s obeja pupula jchè mè Skëköl a̱ es,
e' wa be' tö s'ditsö ttö̀ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena ditsöwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa to̱'ttsa̱
a̱s ekkëpa ulitane shu̱a̱ se' dö̀ ta̱i̱ë Skëköl ichaie.
E'pa klö'wé̱ be' tö a̱s ie'pa kaneblö̀ Skëköl a̱ blu'paie ena sacerdotepaie.
Ie'pa döraë ká̱ ulitane wakpa blúpaie, es ie'pa tö s'wëttse̱raë.
E' kue̱ki̱ be' je' didir moki̱ yëkkuö wörratule se̱, e' klö'u̱k ena ikkö̀ batsökök wé̱ iwöbatsulewa̱ ee̱.”

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' wökéka̱ eta̱ ye' tö isué̱ tö Skëköl biyöchökwakpa tso' ta̱i̱ë, kè̱ ishta̱nuk
yi a̱, e'pa ttö̀ ttsé ye' tö. Ie'pa tso' itkër kula' ki̱ ena ì ttsë'ka döka̱ tkël ena këkëpa döka̱
dabom böyök ki̱ tkël, e'pa pamik. 12 Ie'pa tö ittseittsé wi̱'wi̱ë i' es:

“Obeja Pupula kötulewa̱, e' je' ki̱ sulitane ie' ki̱kèka̱ e' mène buaë.
Ie' olo ta̱' ta̱i̱ë, ie' dör íyi ulitane wák, ie' wa̱ íyi ulitane jche̱r, ie' diché ta̱' ta̱i̱ë,
e' kue̱ki̱ sulitane ka̱wöta̱ ie' dalöiök, ie' ki̱kökka̱.”

13 Ñies ye' tö ittsé tö íyi ulitane yö' Skëköl tö tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' ki̱ ena ká̱ dià ka̱ska'
ena dayë a̱, e' ko̱s tö iché i' es:

“Itkër kula' ki̱ ena Obeja Pupula, e'pa olo ta̱' ta̱i̱ë, diché ta̱' ta̱i̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱,
e' kue̱ki̱ sulitane ka̱wöta̱ ie'pa ki̱kökka̱, ie'pa dalöiök ke̱kraë.”

14 Ì ttsë'ka döka̱ tkël e'pa tö iché: “¡Es e' idir!” Këkëpa döka̱ dabom böyök kí̱ tkël, e'pa
e̱' télur wöwakköt Skëköl ena Obeja Pupula wörki̱ ie'pa dalöiök.

6

Yëkkuö wörratule e' kkö̀ batsulewa̱ döka̱ kul e' batsée Obeja Pupula tö etk etk

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö Obeja Pupula tö yëkkuö wörratule e' kkö̀ batsulewa̱ döka̱
kul e' tsá̱ batsée. Eta̱ ì ttsë'ka döka̱ tkël, e' eköl ttö̀ ttséyö, e' ttö̀ darërëë we̱s alá blar es.
Wé̱pa tso' ipatkërke e' panuk e' eköl a̱ ie' tö iché: “¡Be' yú!” 2 Ye' wökéka̱ ta̱ kabaio saruru

* 5:6 Apocalipsis 1.3 sa̱ú̱.

sué̱yö etö. Yi tkërka̱ iki̱, e' ulà a̱ shkame' àr, ñies ì tkekeka̱ wökir ki̱ iwà kkachoie tö ie'
dör e̱' alökwak ese mène ie' a̱ et. Ie' mía̱ kí̱ e̱' alökka̱ ibolökpa ki̱.
3 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀ batsulewa̱, e' skà batsée et, eta̱ ye' tö ittsé tö ì ttsë'ka
döka̱ tkël, e' skà tö iché wé̱pa tso' ipatkërke e' panuk e' skà a̱: “¡Be' yú!” 4 Eta̱ kabaio batsë
dettsa̱. Yi tkërka̱ iki̱, e' a̱ ka̱wö mène se̱ne bë̀rë ñita̱ e' yö̀ttsa̱ ká̱ i' a̱ a̱s pë' ñì ttö̀wa̱. Ie' a̱
tabè bërie mène.
5 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀ batsulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide mañat, eta̱ ye' tö
ittsé tö ì ttsë'ka döka̱ tkël, e' skà tö iché wé̱pa tso' ipatkërke e' panuk e' skà a̱: “¡Be' yú!”
Ye' wökéka̱ eta̱ ye' tö kabaio dalolo sué̱ etö. Yi tkërka̱ iki̱, e' wa̱ íyi e̱s ma'wo̱ie dami iulà
a̱. 6 Ì ttsë'ka döka̱ tkël, e' shu̱a ye' tö ttö̀ ttsé tö iché: “Harinachka kilo elka ë̀ e' to̱rdaë
s'kaneblö̀ ká̱ et e' ské ekkë. Ñies cebada kilo mañalka to̱rdaë s'kaneblö̀ ká̱ et e' ské ekkë;
erë olivo kié ena vino e' kë̀ sulu'wa̱rwa̱ be' tö.”
7 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀ batsulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide tkël, eta̱ ye' tö
ittsé tö ì ttsë'ka döka̱ tkël, e' bata tö iché wé̱pa tso' ipatkërke e' panuk e' skà a̱: “¡Be' yú!”
8 Ye' wökéka̱ eta̱ kabaio tskrittskris sué̱yö etö wër suluë. Yi tkërka̱ iki̱, e' kiè dör S'duö̀wa̱.
E' itöki̱ eköl skà datse̱ e' kiè dör S'wimblu Ké̱. Ie'pa a̱ ka̱wö mène ká̱ ulitane wakpa e' mú
blatèsö tkël tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní e̱u̱kwa tabè wa, bli wa, duè wa ena iyiwak dör se'name ese
wa.
9 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀ batsulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide ske̱l, eta̱
s'kötulewa̱ Skëköl ttè paka' ie'pa tö taninië e' kue̱ki̱, e'pa wimblupa sué̱yö ka̱' tso' íyi
moka̱ Skëköl a̱ e' diki̱a̱. 10 Ie'pa tso' ichök Skëköl a̱ a̱neule: “A Sa' Këköl, be' dör íyi ulitane
tsa̱ta̱, be' dör batse'r, be' ttö̀ moki̱ë. ¿Dö̀ mik be' tö wé̱pa se̱rke dià íyök ki̱ tö sa' kötulur
esepa dalë'ttsekerö? ¿Mik be' tö ie'pa wömekettsa̱ weinuk ì wamblë'rakitö sa' ki̱, e' nuí̱
skéie?” 11 Eta̱ ie'pa wakpa bil ekkë e'pa a̱ datsi' saruru mène iè. Skëköl tö iché ie'pa a̱:
“A' e̱núi̱a̱ bërbër ë̀ dö̀ mik pë' tö a' male̱pa dör ye' kanè mésopa kianei̱a̱ ttèlur, e'pa ko̱s
ttekeluri̱a̱ we̱s a' kötulurakitö es eta̱. E'pa panúi̱a̱ tsir.”
12 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀ batsulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide teröl, eta̱ í̱ tka
darërëë. Diwö ttsenewa̱ mía̱ ttsettseë we̱s datsi' dalolöë es. Si'wö mía̱ batsë we̱s pé̱ es.
13 Bëkwö darolone íyök ki̱ we̱s kalwö tkèttsa̱ siwa̱' tö mik ibitsi̱rke tai̱ë eta̱ es. 14 Eta̱ ká̱ jaì,
e' wörraté̱wa̱ we̱s yëkkuö wötrèwa̱sö es, kë̀ iwërta̱i̱a̱. Ka̱bata ulitane, dayë nane ulitane,
e' ko̱s e̱' skélur bánet. 15 Eta̱ ká̱ blúpa ko̱s, pë' tai̱ë ko̱s, ñippökwakpa wökirpa ko̱s, inuköl
blúpa ko̱s, s'dalöiër ta̱' tai̱ë esepa ko̱s, ñies s'klöulewa̱ kanè mésoie, ñies kanè mésopa
male̱pa, esepa ko̱s e̱' blélur ákuk a̱ ena ák blublu tso' ka̱bata a̱ ese diki̱a̱ e̱' tsa̱tkoie. 16 Eta̱
ie'pa tö iché a̱neule ka̱bata a̱ ena ák blublu a̱: “¡Sa' blö́ a' diki̱a̱, sa' kkö'nú Skëköl tkër
ikula' ki̱ ká̱ jaì a̱ e' yöki̱! Ñies Obeja Pupula kësik yöki̱ sa' kkö'nú. 17 Ie'pa tö sulitane
we'ikeraë sia̱rë e' ké̱wö detke, kë̀ yi tkö̀pashkar e' ulà a̱.”

7

Skëköl kanè mésopa wakyöule ie' a̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl biyöchökwakpa sué̱ döka̱ tkël, e'pa iëte̱r wé̱ ká̱ i' e̱rkerö e'
kkö̀ mik. Böl iëte̱r diwö tskirke e' kke̱; eköl dur ulà bua'kka, eköl dur ulà bakli̱'kka. Böl
iëte̱r diwö mi'kewa̱ e' kke̱; eköl dur ulà bua'kka, eköl dur ulà bakli̱'kka. Ie'pa tso' siwa̱' ko̱s
bitsi̱rke e' wöklö'u̱k a̱s kë̀ ibitsi̱ri̱a̱ ká̱ i' ki̱, dayë ki̱, kal ki̱, ì ki̱ yës. 2 Ie'pa a̱ ka̱wö mène ká̱
i' ena dayë sulu'u̱kwa̱. Ñies ye' tö Skëköl biyöchökwak skà sué̱ eköl, e' datse̱ diwö tskirke
e' kke̱. E' ulà a̱ íyi tso' s'wakyuoie Skëköl chö́k wa̱, e' a'tse̱r. Ie' a̱ne imale̱pa tkël tsa̱ka̱ ta̱
ichéitö ie'pa a̱: 3 “¡A' kë̀ tö ká̱ sulu'u̱kwa̱, dayë sulu'u̱kwa̱, kal sulu'u̱kwa̱ ka̱m sa' tö Skëköl
kanè mésopa wakyuö̀ iwötsa̱ ki̱ e' yöki̱!”
4-8 Eta̱ bil wakyöule e' yëne ye' a̱. Wé̱pa wakyöule e'pa dör se' yé̱ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè
Israel, e' ala'r dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa aleripa shu̱kite̱ iditséwö wa iditséwö wa. Ie'pa

ditséwö kiè Judá, Rubén, Gad, Aser, Neftalí, Manasés, Simeón, Leví, Isacar, Zabulón, José
ena Benjamín. Ekkëpa ditséwö shu̱kite̱ döka̱ 12.000 iditséwö wa iditséwö wa. Ishu̱kite̱
e'pa dör se̱raa̱ 144.000 ekkë.
[9] E' ukuöki̱ ta̱ ye' wö kéka̱ ta̱ ye' isué̱ tö s'ditsö dapane tai̱ë kȅ shta̱nuk yi a̱ ekkë. E'pa
dör ká̱ ulitane wakpa, ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, ditsöwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Ie'pa iëte̱r, itkër kula' ki̱
ena yi kiè Obeja Pupula, e'pa wörki̱. Ie'pa ko̱s datsi' ié saruruë. Ie'pa ulitane wa̱ sí̱ kȍ
dami iulà a̱. [10] Ie'pa tö iché a̱neule:

"¡S'tsa̱tkè e' datse̱
Skëköl tkër kula' ki̱ ena Obeja Pupula e'pa wa̱!"

[11] Këkëpa döka̱ dabom böyök kí̱ tkël (24) ena ì ttsë'ka döka̱ tkël, e'pa pamik Skëköl
biyöchökwakpa ko̱s iëte̱r. E'pa ko̱s e̱' télur wöwakköt, itkër kula' ki̱, e' dalöioie [12] eta̱
ichérakitö:

"¡Es e' idir!
Be' dör sa' blú yöbië, sa' tö be' ki̱kekeka̱ ke̱kraë.
Be' olo ta̱' tai̱ë, be' wa̱ íyi ulitane jche̱r buaë.
Sa' tö wëstela cheke be' a̱ ke̱kraë.
Be' dalöieke sa' tö ke̱kraë.
Be' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱, be' ȅ a̱ ì ko̱s o̱r,
¡Es e' idir!"

[13] E' ukuöki̱ ta̱ këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël (24), e'pa eköl tö ye' a̱ ichaké: "¿Ie'pa
paiëule datsi' saruru wa, e'pa dör yi? ¿Wé̱ ie'pa datse̱?" [14] Ye' tö ie' iu̱té: "A këkëpa, ye'
kȅ wa̱ ijche̱r, ichő ye' a̱." Eta̱ ie' tö ye' a̱ iché: "Ie'pa dör wé̱pa weine sia̱rë sulitane weirke
tai̱ë e' ké̱wö ska' e'pa. Erë e' dalë'ttsë' ie'pa tö buaë. Ie'pa tö idatsi' skué yi kiè Obeja
Pupula e' pé̋ wa eta̱ idatsi' mía̱ saruruë.

[15] "E' kue̱ki̱ ie'pa iëte̱r Skëköl tso' ikulé ki̱, e' wörki̱.
Ñië nañeë ie'pa tso' ie' dalöiè e' wakanéu̱k iwé a̱.
Ie'pa tso' ie' ta̱ ena ie' tö ie'pa kkö'neraë ke̱kraë.
[16] Ie'pa kȅ duöpaia̱ bli wa̱, ie'pa kȅ e̱r sirpaia̱.
Dìba kȅ tö ie'pa ña'we̱paia̱, ka̱ba kȅ tö ie'pa we'ikepaia̱.
[17] Obeja Pupula tso' Skëköl kula' o̱'mik,
e' dör ie'pa kkö'nukwak, e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ weirpaia̱ yës.
Obeja Pupula tö ie'pa wëttse̱raë di' tum tö se̱ne michoë meke se' a̱, e' di' yök.
Skëköl tö ie'pa wöriö ko̱s e' paikleraë a̱s ie'pa ttsë'r buaë."

8

Obeja Pupula tö yëkkuö wörratule e' kkȍ batsulewa̱ döka̱ kul, e' bata batsée

[1] Mik Obeja Pupula tö yëkkuö wöbatsulewa̱, e' bata kkȍ batsée, eta̱ ká̱ jaì a̱ ká̱ mía̱
mejmeë dȍ hora sha̱böts ekkë.
[2] E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul iëte̱r Skëköl wörki̱, e'pa sué̱yö. Ie'pa
a̱ duk mène eköl eköl. [3] E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà de wé̱ ka̱' tso' íyi moka̱
Skëköl a̱ e' wörki̱. Ie' wa̱ iulà a̱ tka̱' yöule orochka wa ese a'tse̱r. Ie' a̱ íyi masmas mène
tai̱ë s'batse'rpa ko̱s e'pa ttöke Skëköl ta̱ e' kí̱ ioie a̱s ie' tö iña'ù̱ ka̱' yöule orochka wa
iña'wo̱ie tso' Skëköl kulé wö sha̱ë, e' ki̱. [4] Eta̱ ie' tö íyi masmas ña'wé̱ ka̱' ñe' ki̱, e' shkle̱
tka ie' ulà mik deka̱ Skëköl wörki̱ s'batse'rpa ttöke ie' ta̱ e' ta̱ ñita̱. [5] Ie' tö itka̱' wà iéka̱
bö' wörkua tso' ka̱' ñe' ki̱, e' wa. Bö' wörkua e' u̱yémi ie' tö íyök ki̱. Eta̱ ká̱ wa'ñe ki̱ alá
wöñane tai̱ë, iblane tai̱ë, ká̱ wöti̱'wé̱ tai̱ë í̱ tö.

Duk döka̱ kul

6 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul, e'pa wa̱ duk tso' iwakpa bil ekkë, ie'pa tso'tke iduk
bla'we̱ke e' panuk.
7 Eta̱ Skëköl biyöchökwak eköl tö iduk bla'wé̱ ke̱we. Eta̱ mò wöli wösi se̱se̱ë, ñies bö'wö
shu̱tuule pé̱ ta̱, ese dane tai̱ë íyök ki̱ we̱s ka̱li̱ yër es. Ká̱ i' ena kal e' ñanewa̱ tai̱ë. Ká̱ i'
ena kal ko̱s e' mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní ñanewa̱. Ñies ka̱kö ko̱s tso' ká̱ i' ki̱ e'
ñanewa̱ se̱raa̱.
8 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö iduk bla'wé̱. Eta̱ ì bite̱shka ka̱bataie bërie
wöñarke bö'ie, e' a̱newa dayë a̱. Eta̱ dayë mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní mía̱ pé̱ie.
9 Iyiwak ko̱s se̱rke dayë a̱ ena kanò ko̱s shköke dayë ki̱, e' mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et
tsi̱ní e̱newa.
10 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide mañatökicha. Eta̱ bëkwö
bërie wöñarke we̱s kuàtak wöñar es, e' bite̱shka a̱newa di' a̱ ena di' tum a̱ tai̱ë. Di' tso'
ko̱s ena di' tum tso' ko̱s, e' mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní a̱ bëkwö a̱newa. 11 Bëkwö
e' kiè Bacha'bachaë. Wé̱ bëkwö e' a̱newa, e' di' ko̱s mía̱ bacha'bachaë. Di' e' tö s'ttélur
tai̱ë.
12 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide tkëtökicha. Eta̱ diwö
ena si'wö ena bëkwö, e' ko̱s mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní ko̱s ttsenewa̱. E' kue̱ki̱
ñiwe ena nañewe, e' mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní ttsenewa̱.
13 E' ukuöki̱ ta̱ ye' wökéka̱ ta̱ ye' tö pu̱ sué̱ et u̱r àr ka̱shu̱k a̱, e' tö iché a̱neule: "¡Ayëwëë,
ayëwëë, ayëwëë! ¡Wëstela i̱na ká̱ ulitane wakpa ta̱, mik Skëköl biyöchökwakpa tso'ia̱
mañal e'pa tö iduk bla'we̱ke eta̱!"

9

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide ske̱tökicha. Eta̱ bëkwö et
a̱newabak, e' sué̱yö iski̱. Ee̱ ka̱uk te̱r tai̱ë iski̱ë, kè̱ s'wö dë'mi ekkë. Ka̱uk e' kkò̱ wötëule,
e' kköyottsa̱ mène bëkwö sué̱yö iski̱, e' a̱. 2 Mik ie' tö ka̱uk kköyéttsa̱, eta̱ e' a̱ ishklé̱ deka̱
tai̱ë we̱s bö' wöñar tai̱ë e' shkle̱ es. E' tö ka̱shu̱k ttsewé̱wa̱, e' kue̱ki̱ diwö kè̱ olo buneia̱.
3 Shkle̱ e' shu̱a̱ ditski blubluë dettsa̱ tai̱ë íyök ki̱, poneka̱ ká̱ wa'ñe, ká̱ ulitane wà iéwa̱.
Ie'pa a̱ ka̱wö mène s'we'ikök we̱s bachë' tö s'kuèwa̱ ta̱ idalë'r es. 4 Ie'pa kè̱ a̱ ka̱wö mène
ka̱kö ko̱s, kalkö ko̱s, e' katök. Ie'pa a̱ ka̱wö mène, wé̱pa kè̱ wakyöule Skëköl wa̱ iwö tsà̱ ki̱,
esepa è̱ we'ikök. 5 Erë ie'pa kè̱ a̱ ka̱wö mène ittökulur. Ie'pa a̱ ka̱wö mène irreu̱k idalë'r
tai̱ë wa dò̱ si' ske̱l ekkë. E' dalër tai̱ë we̱s bachë' s'kuèwa̱ es. 6 E' ké̱wö ska' ta̱ s'ditsö tö
duèwa̱ yuleraë poë, erë duèwa̱ wák, e' tkörashkar ie'pa yöki̱.
7 Ditski e' wër we̱s kabaio tso' ñippoie ese payöule es. Iwökir ki̱ itkëuleka̱, ì tkèka̱ blu'
tö iwökir ki̱ yöule orochka wa ese su̱ë. Iwö wër we̱s s'ditsö wö wër es. 8 Itsà̱ batsi̱ë we̱s
alakölpa tsà̱ es. Ikà dör we̱s namu kà es. 9 Tabechka àr ibatsi̱' mik we̱s ñippökwakpa tö
ieke e̱' tsa̱tkoie e' sù̱. Ipik blar tai̱ë we̱s carreta skè kabaio tö tu̱neule michoë ñippök es.
10 Ikirë dör we̱s bachë' kirë es, e' diché wa ie'pa tö s'we'ikeke dò̱ si' ske̱l ekkë. 11 Ie'pa blú
e' dör Skëköl biyöchökwak dör ka̱uk iski̱ë, e' wökir. Hebreoie e' kiè dör Abadón. Griegoie
e' kiè dör Apolión (kiè e' wà kiane chè: Se' e̱ukwawak).
12 Íyi sulu e' tsá̱ tka et, erë iskà kianeia̱ böt.
13 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide tektökicha. Ye' tö s'ttò̱
ttsé datse̱ ka̱' tso' yöule orochka wa íyi moka̱ Skëköl a̱ ee̱. Ka̱' e' bata tkël a̱ iyöule dula'ie,
e' shu̱a̱ s'ttò̱ ttséyö. 14 E' tö iché Skëköl biyöchökwak tö iduk bla'wé̱ írö e' a̱: "Skëköl
biyöchökwakpa döka̱ tkël tso' moulewa̱ di' tai̱ë kiè Éufrates e' kkömik, e'pa wöttsṓlor be'
tö." 15 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ tkël e'pa tso'tke Skëköl wa̱ iwakanéwo̱ie i' ké̱wö ska'.
Ie'pa kanè dör pë' tai̱ë e̱ukwa. Pë' ulitane mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní e̱rdawa
se̱raa̱ ie'pa ulà a̱. Eta̱ Skëköl biyöchökwakpa döka̱ tkël wöttsërolone iwakanéu̱k. 16 Eta̱
ye' a̱ iyëne tö ñippökwakpa dami kabaio ki̱, e'pa döka̱ 200.000.000.

17 Ñippökwakpa ekkëpa dami kabaio ki̱, e' sué̱ ye' tö, e'pa wa̱ tabechka àr ibatsi̱' mik
e̱' tsa̱tkoie, e' wöaule batsë we̱s bö' wörkua suè̱sö es ena siè̱ we̱s ák bua'bua kiè jacinto
es, ena tskiriri we̱s azufre es. Kabaio ekkëpa wökir wër we̱s namu wökir es. Ñies ikkò̱ a̱
bö' ena shkle̱ ena azufre, e' dökettsa̱. 18 Bö' ena shkle̱ ena azufre dökettsa̱ kabaio ekkëpa
kkò̱ a̱, e' dör ì mañat suluë döke pë' ki̱ e'. E' tö pë' e̱wé̱wa tai̱ë. Pë' ulitane mú blatèsö
mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní e̱newa se̱raa̱. 19 E' wà dör tö kabaio ekkëpa wa̱ diché tso' ikkò̱ a̱
ena ikirë a̱ s'we'ikoie. Ikirë bata dör tkabè̱ chó̱k wökir es, e' wa s'shka̱'we̱keitö.
20 Erë pë' male̱pa a̱te̱ kè̱ durulune ì sulu tka e' wa, e'pa kè̱ wa̱ ì sulu wamblekerakitö
ese olo'yane. Ñies aknamapa ena íyi diököl dalöiekerakitö esepa kè̱ olo'yanerak iwa̱. Íyi
diököl ñe'pa yöule orochka wa, inukölchka wa, broncechka wa, ákchka wa ena kal tak
wa, ese ko̱s wöbla kè̱ wawër, kè̱ kukuò̱ wattsër, kè̱ shko, erë ie'pa tso'ia̱ idalöiök ikëkölie.
21 Ie'pa kè̱ e̱r maneo̱ne. Ie'pa s'ttekewa̱ia̱, alibchökeia̱, trërkeia̱, akblökeia̱.

10

Skëköl biyöchökwak e' wa̱ yëkkuö a'tse̱r iulà a̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl biyöchökwak sué̱ eköl, e' diché ta̱' tai̱ë. Ie' datse̱ ká̱ jaì a̱
paiëulewa̱ buaë mò wa. Shkaba' tkënear iwökir tsa̱ka̱. Ie' wö dalöburke we̱s diwö es. Ie'
klölobo wa'ñe wër we̱s bö' wöñar es. 2 Ie' wa̱ yëkkuö tsitsirla a'tse̱r iulà a̱ shu̱bukaule.
Ie' klò̱ bua'kka tkéka̱itö dayë ki̱, iklö bakli̱'kka tkéka̱itö ká̱ sí ki̱. 3 Eta̱ ie' a̱ne tai̱ë we̱s
ma'name a̱r es. Mik e' o̱ne, eta̱ alá blane döka̱ kuktökicha. 4 Ì ché alá tö e' shtök ye' mí
yëkkuö ki̱, erë ttò̱ ttséyö datse̱ ká̱ jaì a̱ e' tö iché: “Kè̱ ishtar, iblő̱wa̱bö bè̱rë.”
5 Eta̱ Skëköl biyöchökwak sué̱yö iklö et tkërka̱ dayë ki̱, iklö et tkërka̱ ká̱ sí ki̱, e' ulà
bua'kka kéka̱ ká̱ jaì a̱ 6 ta̱ ichéitö: “Skëköl se̱r michoë e' tö ká̱ jaì ena ká̱ i' ena dayë ena ì
ko̱s tso'ia̱, e' yö'. Ie' wörki̱ ye' tö ichè tö ì cheke ye' tö e' dör moki̱. Skëköl kè̱ tö ì panepaia̱.
7 Ì tso' Skëköl wa̱ ie̱r a̱ blëule wè̱, e' yë'bakitö ikanè mésopa dör ittekölpa e'pa a̱, e' wà
o̱rdaë mik Skëköl biyöchökwak bata tö iduk bla'wé̱ eta̱.”
8 Eta̱ s'ttò̱ ttsë'yö datse̱ ká̱ jaì a̱, e' tténe ye' ta̱ ta̱ ichéitö: “Be' yú Skëköl biyöchökwak
klò̱ et tkërka̱ dayë ki̱ eta̱ iklö et tkërka̱ ká̱ sí ki̱, e' ska', eta̱ yëkkuö a'tse̱r iulà a̱ shu̱bukaule,
e' klö'ú̱.” 9 Eta̱ ye' mí Skëköl biyöchökwak dur e' ska' ta̱ yëkkuö e' kiéyö ie' a̱. Ie' tö ye' a̱
iché: “Íkë, ikató̱wa̱bö. Be' kkò̱ a̱ be' tö ittseraë tö blo'bloë idir we̱s bulali es, erë be' shu̱a̱
imia̱raë bacha'bachaë.”
10 Eta̱ yëkkuö a'tse̱r Skëköl biyöchökwak ulà a̱, e' klö'wé̱yö ta̱ ikatéwayö. Ye' kkò̱ a̱ ta̱
blo'bloë idir we̱s bulali es, erë mik ide ye' shu̱a̱, eta̱ imía̱ bacha'bachaë. 11 Eta̱ ttè i' yëne
ye' a̱: “Ì wamblërmi ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa tai̱ë ta̱, ñies ditsöwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa tai̱ë
ta̱, ñies s'ttò̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa tai̱ë ta̱, ñies ká̱ blúpa tai̱ë ta̱, e' ko̱s chök be' ka̱wöta̱
Skëköl ttekölie.”

11

Skëköl ttekölpa böl

1 Eta̱ ye' a̱ kua' mène ká̱ ma'wo̱ie. Ye' a̱ iyëne: “Be' yú, Skëköl wé kibi, e' ma'u̱k. Ñies ka̱'
tso' íyi moka̱ Skëköl a̱, e' ma'ú̱. Bil s'tso' Skëköl dalöiök iwé a̱, e' shta̱'ú̱ttsa̱. 2 Erë Skëköl
wé kibi upa a̱te̱ u'rki̱ e' meule pë' kè̱ dör judiowak esepa a̱, e' kue̱ki̱ e' kè̱ ma'wa̱r be' tö.
Ie'pa tö Skëköl ké̱, e' dör Jerusalén dör batse'r e', e' klö'we̱rawa̱, sulu'we̱rawa̱ ì sulu wa
dò̱ si' döka̱ dabom tkëyök ki̱ böt (42) ekkë. 3 Eta̱ ee̱ ye' tö ye' ttekölpa patkeraë böl ye' tté
pakök ká̱ döka̱ mil eyök ki̱ cien böyök ki̱ dabom teryök (1.260 días) ekkë. Ie'pa paiëule
datsi' kra'kraë wa s'ká̱ datsi' sù̱.”
4 Olivo klò̱ bölka ena bö'wöla tulur ituloka̱ ki̱ döka̱ böt tso' Skëköl wörki̱ ká̱ jaì a̱, e'
yë'bak ká̱ ia̱ia̱ë Zacarías tö, e' wà dör ttekölpa böl e'. 5 Yi datse̱ ie'pa böl we'ikök suluë
kiane ppè, kiane ttèwa̱, e' ta̱ ese e̱we̱rawa ie'pa tö bö' dökettsa̱ ie'pa kkò̱ a̱ e' wa. 6 Ie'pa

tso' Skëköl ttè pakök ittekölpaie, e' dalewa ie'pa a̱ ka̱wö mène ka̱li̱ wöklö'u̱kwa̱ a̱s kȅ iyër.
Ñies ie'pa a̱ ka̱wö mène di' mane'u̱ktsa̱ne pé̱ie. Ñies ka̱wö mène ie'pa a̱ ì sulu ko̱s mukka̱
ká̱ i' wakpa ki̱ bitökicha ie'pa ki̱ ikiane ekkë.
7 Erë mik ie'pa tö Skëköl ttè paké o̱ne, eta̱ iyiwak sulusi aknamaie e' döraka̱ ka̱uk tai̱ë
i̱ski̱ë e' a̱. E' ñippöraë ie'pa ta̱, eta̱ ie̱' alöraka̱ ie'pa ki̱, eta̱ itteraluritö. 8 Ie'pa nu a̱rdaë
tkëte̱r Jerusalén ká̱ shu̱sha̱ë sulitane wörki̱. Ká̱ e' a̱ ie'pa Këköl kötwa̱rakitö wötëulewa̱
krus mik. Skëköl a̱ ká̱ e' dör suluë we̱s Sodoma ena Egipto es. 9 Pë' datse̱ ká̱ wa'ñe, ditséwö
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa e'pa tö Skëköl ttekölpa nu
sue̱raë dȍ ká̱ mañat kí̱ sha̱böts ekkë. Ie'pa kȅ tö ka̱wö mepa yi a̱ inú wötökwa̱. 10 Ká̱
ulitane wakpa ttsë'rdaë buaë, ie'pa böl duolur e' kue̱ki̱. Skëköl ttekölpa böl tö ie'pa we'ik
sia̱rë, e'pa duolur, e' tö ie'pa ttsë'we̱raë buaë, e' kue̱ki̱ ie'pa íyi kakmeraë ñì a̱.
11 Mik ká̱ mañat kí̱ sha̱böts e' tka, eta̱ Skëköl tö ittekölpa böl duolur, e'pa shke̱'wé̱ka̱ne
ta̱ ie'pa e̱' duéka̱. Wé̱pa tö e' sué̱, e'pa ko̱s suane iyöki̱ tai̱ë. 12 E' ukuöki̱ ta̱ ttȍ darërë datse̱
ká̱ jaì a̱, e' ttsé ittekölpa tö, e' tö iché: “¡A' shkó̱ka̱ íe̱!” Eta̱ ie'pa míka̱ ká̱ jaì a̱ mò shu̱a, e'
sué̱ ibolökpa tö. 13 E' wösha̱ ta̱ í̱ tka darërëë, e' tö Jerusalén mú blatèsö döka̱ dabop ta̱ e'
et tsi̱ní chöraë í̱ ulà a̱. Iwakpa duolur döka̱ mil kuryök (7.000). Imale̱pa a̱te̱ ttsë'ka, e'pa
ko̱s suanerak tai̱ë. Ie'pa tö Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' ki̱kéka̱.
14 Es ì suluë skà tka, i' ta̱ ide bötökicha. Ì suluë skà datse̱ia̱ bet, e' ta̱ ide mañatökicha.

Duk blane, i' ta̱ ide kuktökicha

15 Eta̱ Skëköl biyöchökwak bata tö iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide kuktökicha. Eta̱ s'ttȍ ttsëne
tai̱ë darërëë ká̱ jaì a̱, e'pa tö iché:

“I' ta̱ ká̱ ulitane wakpa ena iwökirpa,
e'pa de Skëköl ena wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie, e'pa ulà a̱.
Ie'pa tö s'wëttsè̱ michoë blu'ie.”

16 E' ukuöki̱ ta̱ këkëpa döka̱ dabom böyök kí̱ tkël (24) tulur ikula' ki̱ Skëköl ska', e'pa e̱'
télur wöwakköt Skëköl wörki̱ idalöiök. 17 Ie'pa tö iché:

“A sa' Këköl, be' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱.
Be' tso'tke tsa̱we ta̱, be' tso' i̱'ñe ta̱, ñies be' tso' aishkuö ta̱ ke̱kraë.
Be' e̱' tkéka̱ ká̱ ulitane wakpa blúie be' diché tai̱ë wa,
e' kue̱ki̱ sa' tö icheke wëstela be' a̱.
18 Ká̱ ulitane wakpa wé̱pa dör be' bolökpa,
esepa we'ikeketke be' tö kësik wa, e' ké̱wö de i' ta̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa ulune tai̱ë be' ki̱.
S'duulewa̱ ko̱s e' shu̱lirke, e' ké̱wö detke.
Ñies be' kanè mésopa ena be' ttekölpa ena s'batse'r male̱pa tö be' dalöieke, pë' dalöiërta̱' esepa ena pë' ësepa,
e'pa ko̱s a̱ iské meketke be' tö, e' ké̱wö de.
Wé̱pa tö s'ditsö e̱wé̱wa ká̱ i' ki̱,
esepa e̱we̱kewa be' tö, e' ké̱wö detke.”
19 Eta̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱, e' wékkö bunane, e' shu̱a Skëköl tö ittè me' se' a̱, e' kélkuö
sué̱yö. Eta̱ alá wöñane blane tai̱ë, e' ttséyö. Í̱ tka darërëë, ñies mò wösi se̱se̱ë blubluë, e'
dane tai̱ë ka̱li̱ie.

12

Alaköl eköl ena bé̱ dör këtali këkölie e'

1 E' ukuöki̱ ta̱ ilè tai̱ë sué̱yö ká̱ jaì a̱ ilè wà kkachoie. E' dör alaköl eköl parratulewa̱ diwö
wa̱. Si'wö tso' ie' klȍ diki̱a̱. Iwökir ki̱ ì tkërka̱ we̱s blu' wökir ki̱ itkèka̱ es, e' yöule bëkwö

döka̱ dabom eyök kí̱ böt (12) e' wa. 2 Alaköl batsöketkër buklú, e' kirinemitke, e' tö ie'
kköchöwe̱ke tai̱ë.
3 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ilè skà sué̱ ká̱ jaì a̱ ilè wà kkachoie. E' dör iyiwak sulusi aknamaie
blubluë, e' dör këtali këköl wák batsë e'. Iwökir döka̱ kul, e' ki̱ idula' tulurka̱ döka̱ dabop.
Ñies iwökir ko̱s ki̱ itulurka̱ we̱s blu' wökir ki̱ itkër es. 4 Bëkwö ko̱s mú blatèsö mañat tsi̱ní
ta̱ e' et tsi̱ní kaléttsa̱itö dö̀ ká̱ i' ki̱ ikirë wa. Ie' e̱' duéka̱ alaköl alà ku̱rketke, e' wösha̱ë
ipanuk ilà ku̱rketke e' katowa̱ie. 5 Alaköl alà ku̱ne wëm, e' suletënebak ká̱ ulitane wakpa
wëttsu̱k iblúie. Ie' tö ie'pa wëttse̱raë yësyësë idiché tai̱ë wa. Erë alà e' yënettsa̱ imì ulà
a̱, minetse̱r wé̱ Skëköl tkër ikulé ki̱ ee̱. 6 Alaköl e' tkashkar këtali këköl yöki̱ ta̱ imía̱ ká̱
sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' tai̱ë ese ska'. Ee̱ Skëköl tö ká̱ me'baktke ie' a̱. Ee̱ ie'pa tö alaköl
se̱'we̱ke ká̱ döka̱ mil eyök kí̱ cien böyök kí̱ dabom teryök ekkë (1260).
7 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ñippémi tai̱ë ká̱ jaì a̱. Skëköl biyöchökwak kibi kiè Miguel, e' ena
imale̱pa, e'pa ñippé tai̱ë këtali këköl ta̱. Këtali këköl ena iklépa, e'pa ñippé tai̱ë ñies, 8 erë
Miguel e̱' aléka̱ ie'pa ki̱. E' kue̱ki̱ këtali këköl ena iklépa, e'pa kë̀ a̱ ka̱wö mène se̱nukia̱
ká̱ jaì a̱. 9 Es këtali këköl bërie u̱yéttsa̱rakitö ká̱ jaì a̱ döttsa̱ ká̱ i' ki̱ iklépa ko̱s eta̱. Këtali
këköl e' dör tkabë̀ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Bë́ ena Satanás e'. Ie' dör ká̱ ulitane wakpa ki̱tö'u̱kwak
a̱s ie'pa tö ì sulu wamblö̀.
10 E' ukuöki̱ ta̱ ttö̀ darërëë ttséyö ká̱ jaì a̱ tö iché:

“Bata ekkë ta̱ Skëköl tö se' tsa̱tkée,
ie' e̱' tkéka̱tke ì ulitane blúie diché ta̱' tai̱ë.
Wé̱ pairi'bitu̱ ie' tö idi' wa s'blúie
e' detke ká̱ ulitane wakpa wökirie.
Satanás bak s'yamipa kkatök ñië nañeë Skëköl a̱,
erë bata ekkë ta̱ ie' u̱yéttsa̱itö.
11 Obeja Pupula kököte̱wa̱, e' pë́ tëne se' skéie,
ie' mik s'yamipa e̱rblé,
e' tté buaë paké ie'pa tö,
e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' aléka̱ Satanás ki̱.
Ie'pa kë̀ tkine ttè buaë e' dalërmik ittèwa̱ e' ki̱.
12 ¡A Skëköl biyöchökwakpa se̱rke ká̱ jaì, a' ttsë'nú buaë!
Erë ¡wëstela i̱na wé̱pa tso' ká̱ i' ki̱ ena dayë ki̱ esepa ta̱!
Bë́ wa̱ ijche̱r tö ie' ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net,
e' kue̱ki̱ ie' ulune tai̱ë, ie' dë'ttsa̱ a' we'ikök.”

13 Mik këtali këköl tö isué̱ tö ie' u̱yanettsa̱ döttsa̱ ká̱ i' ki̱, eta̱ ie' tö alaköl alà ku̱ne', e'
tötié̱mi. 14 Erë alaköl a̱ pu̱ pik mène a̱s iu̱r ka̱mië këtali këköl yöki̱ ie' ká̱ tso' ká̱ sir poë
wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱. Ee̱ ie'pa tö ie' se̱'we̱raë dö̀ duas mañal kí̱ sha̱böts. 15 Eta̱ këtali këköl
tö di' tué ikkö̀ a̱ tai̱ë a̱s e' tö alaköl katö̀mi. 16 Erë íyök tö alaköl ki̱mé. Íyök tskinane ta̱
di' tué këtali këköl tö ikkö̀ a̱, e' yéwa íyök tö. 17 E' tö këtali këköl uluwé̱ka̱ tai̱ë alaköl ki̱.
E' kue̱ki̱ ie' mía̱ ñippök alaköl e' aleripa datse̱ ie' itöki̱ e'pa ta̱. Ie'pa dör wé̱pa tö Skëköl
ttè dalöiëno, e' iu̱teke buaë e'pa. Ñies ie'pa e̱' tkéwa̱ darërëë ke̱kraë Jesús tté moki̱ e' a̱
kë̀ olo'yeta̱'. 18 Eta̱ këtali këköl demi e̱' duéka̱ dayë kkö̀ mik.

13

Iyiwak sulusi aknamaie e' deka̱ dayë a̱

1 Eta̱ ye' tö isué̱ tö iyiwak sulusi aknamaie deka̱ etö dayë a̱, e' wökir döka̱ kul, idula'
tulurka̱ dabop. Idula' ko̱s ki̱ itulurka̱ we̱s itkër blu' wökir ki̱ es. Ie' wökir bik ekkë ki̱ kiè
kitule et et, e' ko̱s tö Skëköl cheke suluë. 2 Iyiwak sulusi sué̱ ye' tö, e' dör we̱s namu es,
iklö dör we̱s sini'urri bërie klö̀ es, ikkö̀ dör we̱s ma'name kkö̀ es. Iyiwak sulusi e' a̱ këtali
këköl tö idiché ena ka̱wö mé s'blúie s'wëttso̱ie. 3 Iyiwak sulusi e' wökir döka̱ kul, iwökir

ek shka̠'ule tai̠ë wësua ittèwa̠miitö ekkë. Erë e' buanene bet. E' tö ká̠ ulitane wakpa
tkiwé̠wa̠ tai̠ë. E' kue̠ki̠ ie'pa tö ie' klö'wé̠ iblúie. 4 Këtali këköl tö idiché me'baktke iyiwak
sulusi dë'ka̠ dayë a̠ e' a̠, e' kue̠ki̠ ie'pa tö idalöié ikëkölie. Ñies ie'pa tö iyiwak sulusi e'
dalöié. Ie'pa tö iché: “Kë̀ yi dör we̠s ie' es. Kë̀ yi e̠' alö̀paka̠ ie' ki̠.”
5 Iyiwak sulusi dë'ka̠ dayë a̠ e' a̠ ka̠wö mène e̠' ttsökka̠ tai̠ë, Skëköl chök suluë. Ñies
ka̠wö mène ie' a̠ blu'ie s'wëttsu̠k si' döka̠ dabom tkëyök ki̠ böt ekkë (42). 6 Eta̠ es ie' tö
iwà wamblé. Ie' tö Skëköl ena Skëköl kiè e' ché suluë. Ñies ie' tö Skëköl wé ena wé̠pa
se̠rke ká̠ jaì a̠, e' ko̠s ché suluë. 7 Ñies ka̠wö mène ie' a̠ ñippök s'batse'rpa tso' ká̠ i' ki̠
e'pa ta̠ e̠' alökka̠ ie'pa ki̠. Ka̠wö mène ie' a̠ blu'ie ká̠ ulitane wakpa, s'ttö̀ kua̠'ki̠ kua̠'ki̠,
ditsöwö kua̠'ki̠ kua̠'ki̠, e'pa ko̠s wëttsu̠k. 8 Wé̠pa dör Obeja Pupula kötulewa̠ se' skéie, e'
icha, esepa kiè tso' kitule iyëkkuö ki̠ kuaë, mik Skëköl tö ká̠ i' yö' e' yöki̠. Yëkkuö e' dör
se̠ne michoë e' yëkkuö. Wé̠pa kiè tso' kitule yëkkuö e' ki̠, esepa kë̀ wa̠ iyiwak suluë e'
dalöiëne'. Erë ká̠ ulitane wakpa male̠pa, wé̠pa kiè kë̀ ku̠' kitule se̠ne michoë yëkkuö ki̠,
esepa ko̠s tö iyiwak sulusi dë'ka̠ dayë a̠ e' dalöié ikëkölie.

9 Ì cheke ye' tö, e' ttsö́ a' ulitane tö:
10 “Wé̠pa suletë'bak Skëköl tö klö'wè̠wa̠,
esepa tse̠rdami klöulewa̠.
Wé̠pa suletë'bak Skëköl tö duökwa̠ tabè kkö́ a̠,
esepa tterawa̠ tabè wa.”

E' wa s'batse'rpa e̠' tkö̀wa̠ darërë ena ie̠rblö̀ ie' mik e' wërdaë.

Iyiwak Sulusi aknamaie deka̠ etö íyök a̠

11 E' ukuöki̠ ta̠ ye' tö iyiwak sulusi aknamaie skà sué̠ etö, e' deka̠ íyök a̠. Idula' dör
bötö we̠s obeja wë'ñe dula' es, ittö̀ we̠s këtali këköl ttö̀ es. 12 Ie' wa̠ ka̠wö tso' ì ko̠s wo̠ie
we̠s iyiwak sulusi dë'ka̠ dayë a̠ e' wa̠ itso' es. Ie' kaneblöke iyiwak sulusi dë'ka̠ dayë e'
a̠. Ie' kanè dör ká̠ ulitane wakpa kök iyiwak sulusi dë'ka̠ dayë a̠ shka̠'ule tai̠ë iwökir ki̠
wësua ittèwa̠miitö, e' dalöiök. 13 Ì kë̀ o̠r yi a̠, ese wé̠itö tai̠ë döka̠ bö' kiéitö ká̠ jaì a̠, e'
ta̠ ibite̠shka tai̠ë döttsa̠ ká̠ i' ki̠ sulitane wörki̠. 14 Ì kë̀ o̠r yi a̠, ese wé̠ tai̠ë ie' tö iyiwak
sulusi dë'ka̠ dayë a̠ e' wörki̠. E' wa ie' tö ká̠ ulitane wakpa kë̀ dör Skëköl icha, esepa ko̠s
ki̠tö'wé̠ tai̠ë. Ie' tö ie'pa a̠ iché: “Iyiwak sulusi dë'ka̠ dayë a̠ e' shka̠'ule tai̠ë iwökir ki̠ tabè
wa erë ishke̠neka̠ne e' diököl yuö́ iwák su̠ë idalöioie.” 15 Iyiwak sulusi dë'ka̠ íyök a̠ e' a̠
ka̠wö mène siwa̠' muk iyiwak dë'ka̠ dayë a̠ e' diököl yöne e' a̠ a̠s ittöka̠, ñies a̠s tö wé̠pa kë̀
tö idalöiè, esepa ttökwa̠ patkö̀. 16 Ñies iyiwak sulusi dë'ka̠ íyök a̠, e' tö ká̠ ulitane wakpa
ké e̠' muk wakyuè iulà bua'kka ki̠ ö iwötsa̠ ki̠. Pë' ësepa ena pë' dalöiërta̠', pë' sia̠rëpa
ena pë' inuköl blúpa, pë' klöulewa̠ kanè mésoie ena pë' kë̀ dör es, e'pa ko̠s ka̠wöta̠ e̠' muk
wakyuè. 17 Wé̠pa wakyöule es, esepa ë̀ a̠ ka̠wö mène íyi tau̠k ena íyi watau̠k. Ie'pa ko̠s
wakyöule iyiwak sulusi dë'ka̠ dayë a̠ e' kiè wa ö ikiè e' número wa.
18 A' ka̠wöta̠ iwà bikeitsökwa̠ buaë a̠s a' é̠na ia̠r tö ì kiane yënuk. Wé̠pa didir ena ká̠ a̠ne
buaë, esepa é̠na iwà a̠rmi buaë. Iyiwak sulusi dë'ka̠ dayë a̠ e' número dör s'ditsö eköl e'
número, e' dör cien teryök ki̠ dabom teryök kí̠ teröl (666).

14

Obeja Pupula ena wé̠pa tsa̠tkëne esepa

1 E' ukuöki̠ ta̠ ye' tö Obeja Pupula sué̠ tö idur ka̠bata kiè Sión e' wöbata ki̠. Ie' ta̠ pë'
tso' tai̠ë döka̠ 144.000 ekkë. Ie'pa ko̠s wötsa̠ ki̠ Obeja Pupula ena iyé̠, e'pa kiè tso' kitule.
2 E' ukuöki̠ ta̠ ye' tö ittsé tö ì blarke tai̠ë ká̠ jaì a̠, e' blar we̠s di' blar tai̠ë ákttö mik es, we̠s
alá blar tai̠ë es, e' dör we̠s s'blar tai̠ë ma'ma kiè arpa wa es. 3 Pë' tso' tai̠ë döka̠ 144.000,
e'pa iëte̠r Skëköl kulé wöshaë ñies itso' ttsë'ka döka̠ tkël ena këkëpa döka̠ dabom böyök

ki̱ tkël (24), e'pa wöshaë̱ ie'pa iëte̱r. Ie'pa tso' ttsök ttsè pa̱'a̱li̱ wa. Ká̱ ulitane wakpa shu̱a̱
e'pa è̀ tsa̱tkëne, e' kue̱ki̱ kè̀ yi skà a̱ e̱' yönuk ttsè e' wa. 4 Ie'pa dör yësyësë, kè̀ e̱' iao̱uleka̱
trë wa yës. Ie'pa michoë Obeja Pupula itöki̱ wé̱ imi'ke ee̱. Ie'pa tsa̱tkëne, ie'pa dör we̱s
íyi tsá̱ mène Skëköl a̱ ena Obeja Pupula a̱ es. 5 Ie'pa kè̀ ka̱yëule yës. Ie'pa kè̀ ki̱ ì sulu ta̱'
Skëköl wöa̱.

Skëköl biyöchökwakpa döka̱ teröl

6 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl biyöchökwak skà sué̱ eköl u̱rkear ka̱shu̱k a̱. E' wa̱ Skëköl
tté buaë yöbië e' dami wà pakè ká̱ ulitane wakpa a̱, s'ditsöwö ulitane a̱ ena s'ttö̀ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ ulitane a̱. 7 Ie' tö iché a̱neule: "Skëköl tö sulitane shu̱leketke, e' ké̱wö detke. E'
kue̱ki̱ Skëköl dalöiő́, ie' ki̱kő́ka̱. Ka̱shu̱k ena ká̱ i' ena dayë ena di' ulitane, e' ko̱s yö'itö, e'
kue̱ki̱ idalöiő́ sulitane tö."
8 Eta̱ Skëköl biyöchökwak skà debitu̱ idë'bitu̱ ke̱we, e' itöki̱, e' tö iché: "Ká̱ kibi tai̱ë
bua'iewa̱ kiè Babilonia, e' e̱newa se̱raa̱, sulunewa̱. Babilonia wakpa tö ká̱ male̱pa wakpa
e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök ie'pa ta̱ we̱s s'ttèka̱ blo' wa se̱nokka̱ ita̱ es. E' kue̱ki̱ ká̱ e' wakpa
e̱newa."
9 Eta̱ Skëköl biyöchökwak skà debitu̱ itöki̱, e' tö iché: "Wé̱pa tö iyiwak sulusi dë'ka̱
dayë a̱ e' ena idiököl dalöié ta̱ ie̱' mérak wakyuè iwötsa̱ ki̱ ö iulà kkue ki̱, 10 esepa
we'ikeraë Skëköl tö. Ie' kësik tai̱ë e' a̱rdaë se̱raa̱ ie'pa ki̱. E' dör we̱s ie' tö ie'pa ké ì
bacha'bachaë e' yökwa se̱raa̱ es. Ie' tö ie'pa we'ikeraë tai̱ë ke̱kraë bö' wöñarke azufre
ta̱ e' wa ibiyöchökwakpa batse'r e'pa wörki̱ ena Obeja Pupula wörki̱. 11 Wé̱pa tö iyiwak
sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' dalöié, ñies idiököl dalöiérakitö, e'pa e̱' me' wakyuè iyiwak sulusi
e' kiè wa, esepa weirke bö' ké̱ a̱, e' shkle̱ batrö michoë kè̀ iwöitta̱'wa̱ ñië nañeë."
12 S'batse'rpa tö ie' ttè dalöiëno, e' iu̱té buaë, ñies ie'pa tkëulewa̱ darërëë Jesús mik. E'
wa ie'pa diché wërdaë.
13 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ttö̀ datse̱ ká̱ jaì a̱ e' ttsé. E' tö ye' a̱ iché: "I̱'ñe ta̱ ena aishkuö ta̱
wé̱pa e̱rblë' Jesús mik ta̱ idurulune es, ayëcha buaë esepa." Ñies Skëköl Wiköl tö ichè:
"E' dör moki̱, ie'pa kaneblë' darërëë Skëköl a̱ ká̱ i' ki̱, e'pa e̱nuraë aishkuö ta̱. Ì buaë ko̱s
o̱' ie'pa tö, e' ské döraë ie'pa ulà a̱."
14 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö mò saruru sué̱, mò saruru e' ki̱ yi tkër eköl wër tö ie' dör S'ditsö
Alà. Ie' wökir ki̱ itkëuleka̱ ì tkekeka̱ blu' wökir ki̱ yöule orochka wa ese. Tabe kà di'dië
tso' iyiwö toie, ese a'tse̱r ie' wa̱. 15 Eta̱ Skëköl biyöchökwak eköl e̱' yéttsa̱ Skëköl wé tso'
ká̱ jaì a̱ e' a̱, eta̱ iché a̱neule yi tkër mò bata ki̱ e' a̱: "Ká̱ ulitane wakpa dör we̱s iyiwö es, e'
ké̱wö detke wöshtè we̱s íyi wöshtèsö es. E' kue̱ki̱ e'pa wöshtő́ be' tabè wa." 16 Eta̱ yi tkër
mò bata ki̱, e' tö itabè waté ká̱ i' ki̱, eta̱ iwà wöshtéitö.
17 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà e̱' yéttsa̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱. Ie' wa̱ tabè
kà di'dië a'tse̱r. 18 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tso' e' dör ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl
a̱ e' bő́ kanéu̱kwak. Ie' dettsa̱ ta̱ ichéitö a̱neule wé̱ wa̱ tabè dami e' a̱: "Uvawö ko̱s tso' ká̱
dià a̱ e' detke wöshtè, e' kue̱ki̱ uvawöli kicha tő́ tabè wa." 19 Eta̱ Skëköl biyöchökwak, e'
tö uvawöli ko̱s kicha té ta̱ iéka̱itö ákuk a̱ wé̱ iwő́li ñateke idiö yottsa̱ie e' a̱. Ákuk e' wà
kiane chè tö Skëköl tö ibolökpa we'ikeraë ikësik wa we̱s uvawö ñatèsö es. 20 Ákuk e' tso'
Jerusalén bánet, e' a̱ iwöshté Skëköl biyöchökwak tö e' iëne. Mik iñatëne, eta̱ s'pé̱ tëne
tai̱ë wër we̱s di' tai̱ë suè̱sö es. Ibatsí̱ dör kilómetro döka̱ cien mañayök (300) ekkë, isho̱ló̱
dör metro et ki̱ sha̱böts.

15

Ì sulu bata datse̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ì skà sué̱ ká̱ jaì a̱ ilè wà kkachoie, e' tö ye' tkiwé̱wa̱. E' dör Skëköl
biyöchökwakpa döka̱ kul, e'pa wa̱ ì sulu bata datse̱ döka̱ kul ká̱ i' wakpa ki̱, e' dami. Mik
ì sulu ikkëpa tka, eta̱ Skëköl kësik tai̱ë e' wöklöne.

2 Ñies ye' tö isué̱ tö ì me'r bërie dayë su̱ë, e' wër wösuo̱chka su̱ë sarërëë shu̱tuule bö'
wörkua wa. Ñies wé̱pa e̱' ali'ka̱bak iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' ki̱ ena idiököl ki̱, esepa
sué̱yö. Ie'pa kë̀ e̱' menettsa̱ wakyuè iyiwak sulusi kiè e' número wa. Ie'pa iëte̱r dayë e'
kkömik. Ma'ma blarta̱' kiè arpa me' Skëköl tö ie'pa a̱, e' a'tse̱r ie'pa wa̱. 3 Skëköl kanè
méso kiè Moisés e' ttsè, ñies Obeja Pupula ttsè, e' ttseittseke ie'pa tö, e' tö ichè i' es:

“A Skëköl, be' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ì ko̱s wé̱ be' tö, e' dör tai̱ë buaë, e' tö sa' tkiwé̱wa̱.
Be' ë̀ dör ká̱́ ulitane wakpa blú.
Be' dör yësyësë, be' ttö̀ etkë̀.
4 A Skëköl, sulitane tö be' dalöieraë.
Sulitane tö be' ki̱keraka̱.
Be' ë̀ dör batse'r.
Sulitane wa̱ ijche̱r tö be' tö s'shu̱leke yësyësë,
e' kue̱ki̱ ká̱́ ulitane wakpa döraë be' ska' be' dalöiök.”

5 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl wé tso' ká̱́ jaì a̱, e' úshu̱ dalöiërta̱' tai̱ë shu̱te̱, e' sué̱aryö áie, e'
shu̱a̱ ttè me'bak Skëköl tö se' a̱ e' tso' blëule. 6 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul wa̱ ì sulu
datse̱ ká̱́ i' ki̱ e' damirak iwa̱ iulà a̱, e'pa dettsa̱ Skëköl wé e' a̱. Ie'pa datsi' yöule datsi'
kiè lino ese wa e' dör saruruë wöñarke dalalaë, ikiparuo àr iwa̱ icho' mik, e' dör oro. 7 Ì
tso' ttsë'ka döka̱ tkël, e' eköl tö tka̱' yöule orochka wa, e' mé Skëköl biyöchökwakpa kul
a̱ eköl eköl. Tka̱' e' a̱ Skëköl se̱r michoë e' kësik iëne chië. 8 Eta̱ Skëköl wé e' wà iëneka̱
Skëköl olo tai̱ë ena idiché tai̱ë e' shkle̱ wa. Kë̀ yi döpawa̱ Skëköl wé e' a̱ dö̀ mik, ì sulu
dami Skëköl biyöchökwakpa kul wa̱, e' wà tka eta̱.

16

1 Ye' tö yile ttö̀ ttsé darërëë Skëköl wé a̱, e' tö iché Skëköl biyöchökwakpa kul a̱: “¡A'
yú ta̱ a' tka̱' wà iëne Skëköl kësik wa, e' wà tkö̋ttsa̱ ká̱́ dià ki̱!”

Tka̱' wà iëne Skëköl kësik wa döka̱ kul

2 Skëköl biyöchökwak tsá, e' tö itka̱' wà tkéttsa̱ ká̱́ i' ki̱, eta̱ wé̱pa wakyöule iyiwak sulusi
dë'ka̱ dayë a̱ e' kiè wa ñies idiököl dalöiérakitö, esepa ko̱s ki̱ s'méwö sulusi tskine dalër
tai̱ë.
3 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö itka̱' wà tkéttsa̱ dayë ki̱. Eta̱ dayë mía̱ pé̋ie
we̱s wëm kötulewa̱ pé̋ es. Iyiwak ko̱s tso' dayë a̱ duolur yës.
4 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö itka̱' wà tkéttsa̱ di' ko̱s ki̱. Eta̱ di' ko̱s mía̱ pé̋ie.
5 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ittsé tö Skëköl biyöchökwak dör di' kkö'nukwak, e' tö iché:

“A Skëköl, be' dör batse'r,
be' tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱ ena ke̱kraë.
Ke̱kraë be' tö s'shu̱leke yësyësë,
e' kue̱ki̱ e' dör buaë tö be' tso' ie'pa we'ikök es.
6 Ie'pa tö s'batse'rpa ena be' ttekölpa,
e'pa kötulur pé̋ tëne tai̱ë, e' kue̱ki̱ e' dör buaë tö be' tö ie'pa we'ikè es.
I̱'ñe ta̱ be' tö ie'pa ské kéne pé̋ yök.
Es ie'pa ki̱ inuí̱ ské dene.”

7 E' ukuöki̱ ta̱ ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ ee̱ ttö̀ ttséyö se' ttö̀ie e' tö iché: “A Skëköl, be'
diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱, ayëcha e' dör moki̱ë, be' tö ie'pa nuí̱ shu̱lé moki̱ë yësyësë.”
8 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö itka̱' wà tkéttsa̱, e' a̱ne diwö ki̱. Eta̱ diwö a̱
ka̱wö mène s'ditsö ña'u̱kwa iba tai̱ë e' wa. 9 Dìba e' tö sulitane pa shayo'wé̱ttsa̱ tai̱ë. Ì sulu

ikkë ko̱s patké Skëköl tö ie'pa ki̱, erë ie'pa kë̀ é̱na ì sulu wambleke ie'pa tö ese olo'yak,
ie'pa kë̀ e̱r mane'wa̱k ie' a̱. Ie'pa kë̀ é̱na ie' ki̱kakka̱. E' skéie ie'pa tö ie' ché suluë.
10 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö itka̱' wà tkéttsa̱, e' a̱ne wé̱ iyiwak sulusi dë'ka̱
dayë a̱ e' tkërka̱ e' ki̱. Eta̱ ie' ká̱ ko̱s ttsenewa̱ we̱s stui es. Ká̱ ulitane wakpa tö iku' kueke
ipà dalër tai̱ë e' ë̀ kue̱ki̱. 11 Erë ì sulu wambleke ie'pa tö, ese kë̀ olo'yè ie'pa tö. Ie'pa pa
dalër tai̱ë ñies ie'pa tteke smewö sulusi tö, e' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ché
suluë.
12 Skëköl biyöchökwak skà tö itka̱' wà tkéttsa̱, e' a̱ne di' tai̱ë kiè Éufrates e' a̱. Eta̱ di'
tai̱ë e' sinewa̱ a̱s blu'pa datse̱ diwö tskirke e' wa, esepa tkö̀mi buaë iñippökwakpa ta̱. 13 E'
ukuöki̱ ta̱ ye' tö wimblupa sulusi sué̱ bukuë'ie mañat. Et dettsa̱ këtali këköl e' kkö̀ a̱. Et
dettsa̱ iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' kkö̀ a̱. Ibata ët dettsa̱ iyiwak sulusi e' tteköl kkö̀ a̱.
14 Bukuë' e'pa dör aknamapa. Ì kë̀ o̱r yi a̱, ese o̱rmi ie'pa a̱. Ie'pa mi'ke blu'pa tso' ká̱
wa'ñe, e'pa dapa'u̱k ñippök Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱, e' ta̱, mik iké̱wö de
sulitane shu̱lök eta̱.
15 Skëköpa Jesucristo tö iché i' es: “Ye' ttö̀ ttsö́. Mik ye' datse̱ne, eta̱ ye' datse̱ kë̀ e̱'
biyö́ yëule we̱s akblökwak döwa̱ es. Wé̱pa tso' e̱rki̱ ye' panuk, idatsi' tso'tke buaë iënoie,
ayëcha buaë esepa. Es ie'pa kë̀ shkö̀pa sume sulitane wörki̱ ta̱ ijaërka̱rak.”
16 Eta̱ aknamapa mañal, e'pa tö blu'pa dapa'wé̱ka̱ ká̱ kiè hebreoie Armagedón e̱e̱.
17 Eta̱ Skëköl biyöchökwak bata tö itka̱' wà tkéttsa̱, e' a̱ne ka̱shu̱k a̱. Eta̱ se' ttö̀ie
darërëë ttsé ye' tö datse̱ blu' kulé tso' Skëköl wé a̱ e' ska', e' tö iché a̱neule: “¡Ye' tö
iwakanewé̱tke!” 18 Eta̱ alá wöñane tai̱ë iblane tai̱ë. Í̱ tka darërëë, e' tö ká̱ wöti̱'wé̱ tai̱ë
ko̱s í̱ bakule ká̱ i' ki̱ e' tsa̱ta̱. 19 Ká̱ wa'ñe wé̱ s'ditsö se̱rke, e' ké̱ ko̱s e̱newa. Ká̱ kibi tai̱ë
bua'iewa̱ kiè Babilonia, e' tskinewa̱ a̱te̱ mañat tsi̱ní. Es Babilonia ki̱ Skëköl kësik suluë
blé, ì sulu wamblekerakitö ese nuí̱ kue̱ki̱. E' dör we̱s Skëköl tö ie'pa ké ì bacha'bachaë
yökwa se̱raa̱ es. 20 Dayë nane ko̱s, ka̱bata ko̱s, e' cholur. 21 Ñies mò wöli wösi se̱se̱ë, e'
wösi e̱s tkö̀ka̱ dabom tkëyök (40) kilo tsa̱ta̱, ese dane tai̱ë s'ditsö ki̱ we̱s ka̱li̱ yër es. E' tö
s'ditsö we'iké tai̱ë e' kue̱ki̱ ie'pa uluneka̱ Skëköl ki̱ ta̱ ie' ché suluë.

17

Alaköl trër tai̱ë e' weirdaë

1 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul wa̱ tka̱' tso', e' eköl de ye' ska' ta̱ ye' a̱ ichéitö: “Be'
shkö́ ye' ta̱, súyö be' a̱ ikkachè we̱s Skëköl tö alaköl trër tai̱ë kkeauleka̱ tai̱ë, e' we'ikè.
Alaköl e' tkërka̱ di' tso' tai̱ë e' bata ki̱. 2 Ká̱ ulitane blúpa e̱' mettsa̱ trënuk ie' ta̱. Ñies ká̱
ulitane wakpa e̱' mettsa̱ ì sulu wamblök we̱s ie' es kë̀ wöklörta̱' we̱s s'tteke blo' tö es.”
3 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl Wiköl de tai̱ë ye' ki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak wa̱ ye' míttse̱r ká̱ sir
poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' tai̱ë ese ska'. Eta̱ e̱e̱ ye' tö alaköl sué̱ eköl tkërka̱ iyiwak sulusi dë'ka̱
dayë a̱ wák batsë e' ki̱. Iyiwak sulusi e' pa ko̱s ki̱ kiè tso' kitule tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Kiè e' wà
ko̱s tö Skëköl cheke suluë. Iwökir döka̱ kul, idula' döka̱ dabop. 4 Alaköl e' paiëule buaë
idatsi' dör sie̱lsie̱l ena batsë. Iki̱tkëule buaë tai̱ë oro wa ena ák bua'bua wa ena ákwöla
bua'bua kiè perla ese wa. Tka̱' yöule oro wa, e' a'tse̱r iwa̱ wà iëule chië blo' wa. Blo' e'
tö ì ko̱s wër suluë Skëköl wa ena alaköl e̱' ia'wé̱ka̱ trë wa e' chè. 5 Ie' wötsa̱ ki̱ ttè tso'
kitule. Ttè e' wà blëulewa̱ se' yöki̱, e' tö iché: “Ye' dör ká̱ kibi tai̱ë kiè Babilonia. Ye' dör
alakölpa trër suluë esepa ko̱s mì. Ñies ye' dör ì ko̱s tso' ká̱ i' ki̱ wër suluë Skëköl wa ese
mì.” 6 Eta̱ ye' tö isué̱ tö alaköl tteke blo' tö. Blo' e' dör s'batse'rpa kötulur ie'pa tö Jesús
tté kue̱ki̱, e'pa pé́. E' tö alaköl e' tteke blo'ie. Mik ye' tö ie' sué̱ eta̱ ye' tkinewa̱ tai̱ë. 7 Eta̱
Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ ichaké: “¿Ì kue̱ki̱ be' tkinewa̱? Alaköl e' ena iyiwak sulusi
wökir döka̱ kul, idula' döka̱ dabop, e' ki̱ alaköl tkërka̱, e' wà pakeke ye' tö be' a̱. 8 Iyiwak
sulusi sué̱ be' tö, e' bak se̱nuk ká̱ i̱a̱i̱a̱ë, e' kë̀ ku̱'ia̱ i̱'ñe ta̱, erë ie' döraka̱ ka̱uk tai̱ë i̱ski̱ë, kë̀
s'wö dë'mi ekkë, e' a̱. E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö ie' we'ikök patkeraë ke̱kraë. Wé̱pa kiè kë̀ ku̱'
kitule kuaë se̱ne michoë yëkkuö ki̱ ka̱m Skëköl tö ká̱ i' yuö̀ e' yöki̱, esepa ko̱s tkirdawa̱rak

mik ie'pa tö iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' sué̱ eta̱. Iyiwak sulusi e' bak se̱nuk, e' kè̱ ku̱'ia̱
i̱'ñe ta̱, erë ie' dörane.
9 “Wé̱pa didir ena ká̱ a̱ne buaë, esepa é̱na ì cheke ye' tö a' a̱ e' wà a̱rmi buaë. Iyiwak
sulusi e' wökir döka̱ kul, e' wà kiane chè ka̱bata döka̱ kul, e' ki̱ alaköl sulusi tkërka̱. Ñies
e' wà kiane chè blu'pa döka̱ kul. 10 E' ske̱l blërulunebak, e' eköl tso' blu'ie, blu' bata doia̱
itöki̱ erë e' kè̱ kaneblò̱pa ká̱ tai̱ë blu'ie. 11 Iyiwak sulusi bak se̱nuk ká̱ ia̱ia̱ë, e' kè̱ ku̱'ia̱ i̱'ñe
ta̱, mik ie' dene blu'ie, eta̱ ide pàköl, ie' dör blu' bak kul e' eköl ñies. Erë ie' dene blu'ie
weinuk è̱.
12 “Idula' döka̱ dabop sué̱ be' tö, e' wà kiane chè tö blu'pa döka̱ dabop e'pa doia̱. Ie'pa
a̱ ka̱wö merdaë s'wëttso̱ie iyiwak sulusi e' ta̱ ekuölö è̱me. 13 Blu'pa döka̱ dabop, e'pa e̱r
mé ñikkëë iwákpa bil ekkë, ka̱wö ena diché tso' ie'pa wa̱ s'wëttso̱ie, e' muk iyiwak sulusi
e' a̱. 14 Ie'pa ñippöraë Obeja Pupula ta̱, erë e' e̱ alöraka̱ ie'pa ki̱. Ie' dör skëkölpa ulitane
e' këköl, ñies ie' dör blu'pa ulitane e' blú, e' kue̱ki̱ ie' e̱ alöraka̱ ie'pa ki̱. Wé̱pa tso' ie'
ta̱, e'pa klöo̱'bak Skëköl tö, ñies ie'pa shu̱kitbakitö. Ie'pa dör Obeja Pupula ttökatapa e̱'
tkökewa̱ darërëë ie' a̱ ese.”
15 Ñies Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ iché: “Di' tso' tai̱ë sué̱ be' tö, e' bata ki̱ alaköl
trër tai̱ë, e' tkërka̱, e' wà kiane chè, ká̱ tso' tai̱ë e' wakpa s'tso' tai̱ë ttò̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ e'.
16 Idula' döka̱ dabop ena iyiwak sulusi, e'pa tö alaköl trër tai̱ë e' sue̱raë suluë. Ì ko̱s tso' ie'
wa̱, e' yerattsa̱rakitö iulà a̱, imeraa̱rakitö sume. Ie'pa tö ie' chkà katerawa̱ eta̱ ikuö a̱te̱ e'
ña'we̱rawa ie'pa tö. 17 Skëköl wák tö blu'pa dabop e̱r méwa̱ ñikkëë a̱s ie'pa wa̱ ka̱wö tso'
s'wëttso̱ie, e' mùitörak iyiwak sulusi e' a̱. Es ie'pa tö iwe̱raë dò̱ mik iwà tka we̱s Skëköl tö
iyë'a̱t es. 18 Alaköl trër tai̱ë sué̱ be' tö, e' wà dör ká̱ kibi tai̱ë. Ká̱ e' wakpa e̱' aléka̱ ká̱ malè̱
blúpa ki̱.”

18

Babilonia wakpa e̱newa ta̱ iké̱ sulunewa̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl biyöchökwak skà sué̱ eköl datse̱ ká̱ jaì a̱, e' diché ta̱' tai̱ë. Ilo
tai̱ë, e' buneka̱ ká̱ i' ko̱s ki̱. 2 Ie' tö iché a̱neule:

“¡Babilonia wakpa e̱newa ta̱ iké̱ sulunewa̱!
Ká̱ e' sulunewa̱ mía̱ne aknamapa ké̱ie.
Ee̱ wimblupa sulusi tsa̱ki̱ë e̱' dapa'wé̱ka̱ se̱nuk.
E' dör iyiwak sulusi dör ñá ena dù dör ñá, ese wé.
3 Ká̱ ulitane wakpa e̱rkiöwé̱ka̱ Babilonia wakpa tö
trënuk we̱s s'tteke blo' tö es.
Ká̱ ulitane blúpa se̱néka̱ ie' ta̱.
Ì sulu ko̱s tue̱ke ie' tö ì sulu wambloie,
e' tö dalì wata̱u̱kwakpa ulitane blu'wé̱ka̱ tai̱ë.”

4 Ttò̱ skà ttsé ye' tö datse̱ ká̱ jaì a̱, e' tö iché:
“Wé̱pa dör ye' icha, e'pa ko̱s e̱' yö̱́lur Babilonia
a̱s a' kè̱ tö ì sulu wamblërke ee̱ e' wamblò̱ñak.
Ñies a' e̱' yö̱́lur a̱s ì sulu datse̱ ie'pa ki̱ e' kè̱ dò̱ a' ki̱.
5 Ì sulu wamblé ie'pa tö, e' dör tai̱ë shu̱te̱,
e' mú dapa'wè̱sö, e̱'ma ideka̱ ká̱ jaì a̱.
Ì sulu wamblé ie'pa tö, e' jche̱r buaë Skëköl wa̱.
6 Eta̱ ttò̱ ttsé ye' tö e' iché inamépa a̱:
Ì sulu wamblé ie'pa tö pë' male̱pa ki̱,
e' nuí̱ ské patkö̱́ne ie'pa ki̱ tai̱ë dò̱ bötökicha.
Ì sulu wamblé ie'pa tö pë' male̱pa ki̱,
e' dör we̱s ie'pa tö pë' male̱pa ké ì bacha'bachaë yök es.

E' kue̱ki̱ ibaché döka̱ bötökicha,
e' ské yökwa ie'pa kő inuí̱e.
7 Ie'pa e̱' kkeö̀ka̱ tai̱ë, ie'pa wa̱ íyi bua'bua tso' tai̱ë shu̱te̱,
ekkë ie'pa we'ikő tai̱ë shu̱te̱.
Ie'pa e̱' bikeitsö̀:
‘Se' tso' buaë we̱s alaköl dör blu' es,
se' kë̀ dör we̱s schő es weir sia̱rë.’
8 Ie'pa e̱' bikeitsö̀ es, e' kue̱ki̱ ì suluë döraë ie'pa ki̱ bet.
Ie'pa teraë bli tö, ie'pa weirdaë sia̱rë,
ie'pa duöralur, ie'pa ñardawa bö' a̱.
Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱,
e' wa ie' tö ie'pa wöme'ttsa̱bak weinuk.”

9 Ì sulu wambleke Babilonia wakpa tö, ese wamblë'ñak ká̱ blúpa tö ie'pa ta̱. Ñies íyi
bua'bua tso' tai̱ë Babilonia, e' tö ie'pa ttsë'wé̱ buaë. Mik ie'pa tö Babilonia ñarkewa e'
shkle̱ sué̱, eta̱ ie'pa e̱riardaë tai̱ë, i̱u̱raë sia̱rë. 10 Ie'pa suardaë dö' ì sulu e' dö̀ ie'pa ki̱ ñies.
E' kue̱ki̱ ie'pa e̱' tsu̱raa̱rak ka̱mië ikí̱ sa̱u̱k ta̱ icherarakitö:

“¡Wëstela i̱na Babilonia wakpa ta̱!
Ie'pa dör pë' tai̱ë. Ie'pa ká̱ dör tai̱ë buaë.
¡Ì sulu wamblé ie'pa tö e' nuí̱ de ie'pa ki̱ bet,
ekuő̀löie ie'pa e̱newa, ie'pa ká̱ sulunewa̱!”

11 Dalì watau̱kwakpa tso' ká̱ i' ki̱ e'pa e̱riardarak sia̱rë i̱u̱rarak tai̱ë, kë̀ yi ku̱'ia̱ Babilonia
ie'pa dalì ta̱u̱k e' kue̱ki̱. 12 Dalì watue̱ke ie'pa tö e' dör orochka, inukölchka, ák bua'bua,
ákwöla bua'bua kiè perla, datsi' bua'bua kiè lino ena seda, ñies datsi' bua'bua wöaule
sie̱lsie̱l ena batsë; ñies kal ulitane alar jamamaë; ñies íyi ulitane bua'buaë yöule marfil*,
ena kaltak bua'bua wa, ena tabechka kiè hierro e' wa ena tabechka kiè bronce e' wa, ena
ák bua'bua kiè mármol e' wa; 13 ñies canela klö̀ e' kkuölit, ñies íyi poie alar jamamaë ena
íyi masmas ña'wè̱, kiö̀ masmas kiè mirra ena íyi masmas poie tuè̱ darërë kiè olibano;
ñies vino ena kiö̀, ñies harina bua'bua ena trigowö; ñies baka ena obeja ena kabaio ena
carreta; ñies pë' klöulewa̱ kanè mésoie ena pë' skà tso' watuè̱ ese. Íyi ekkë ko̱s watue̱ke
ie'pa tö. 14 Dalì watau̱kwakpa tö icheraë:

“A Babilonia wakpa, ì ko̱s bua'buaë kiarke a' ki̱ tai̱ë,
e' kë̀ ku̱'ia̱ a' wa̱.
Íyi bua'bua ko̱s wër buaë wöñarke dalölöë,
e' ko̱s kë̀ dë'ia̱ a' ulà a̱.”

15 Dalì watau̱kwakpa e̱' blu'wé̱ Babilonia wakpa wa, e'pa e̱' tsu̱raa̱rak ka̱mië ikí̱ sa̱u̱k.
Ie'pa suane dö' ì sulu tka Babilonia wakpa ki̱, e' dö̀ ie'pa ki̱ ñies. Ie'pa e̱riardaë sia̱rë, i̱u̱raë
tai̱ë. 16 Ie'pa tö icheraë:

“¡Wëstela i̱na Babilonia wakpa ta̱!
A' e̱' paiëule datsi' bua'bua kiè lino ese wa
ñies datsi' wöaule sie̱lsie̱l ena batsë ese wa.
A' e̱' ki̱tkëule buaë oro wa ena ák bua'bua wa ena ákwöla bua'bua kiè perla ese wa.
17 ¡Ká̱ etkë̀ ta̱ a' wa̱ íyi tso' bua'buaë tai̱ë, a' blune tai̱ë, e' e̱newa!”

* 18:12 marfil: E' dör iyiwak kiè elefante ese kà taléki wà.

Es ñies kanò blubluë shköke tai̱ë dayë ki̱, e' wökirpa ko̱s ena ikaneblökerak ko̱s ena
wé̱pa shköke kanò shu̱a̱, wé̱pa ko̱s inuköl klö'we̱ke kaneblök kanò wa, esepa ko̱s e̱' tsé̱a̱t
ka̱mië Babilonia ki̱sa̱u̱k. [18] Mik ie'pa tö ká̱ e' ñanewa̱ e' shkle̱ sué̱, eta̱ ie'pa a̱ne tai̱ë: "¿Ká̱
wé̱ skà dör buaë tai̱ë we̱s Babilonia es?" [19] Ie'pa tö ká̱ po tkéka̱ e̱' wökir ki̱ iwà kkachoie
tö ie'pa e̱rianerak tai̱ë ta̱ i̱u̱ke tai̱ë ta̱ ichérakitö a̱neule:

"¡Wëstela i̱na ká̱ e' buaë tai̱ë, e' wakpa ta̱!
Sa' ko̱s wa̱ kanò tso', e'pa blune tai̱ë ie'pa batamik.
¡Ká̱ etkë̀ ta̱ ká̱ e' sulunewa̱!"

[20] ¡A a' tso' ká̱ jaì a̱,
Skëköl tö Babilonia wakpa e̱wé̱wa,
e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú buaë!
A' dör batse'rpa,
ñies Jesús ttekölpa tsá̱,
ñies Skëköl ttekölpa, ¡e'pa ko̱s ttsë'nú buaë!
Skëköl tö Babilonia wakpa we'iké,
ì sulu wamblé ie'pa tö a' ki̱, e' nuí̱ ské de ie'pa ki̱,
e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú buaë.

[21] E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà de eköl diché ta̱' tai̱ë. E' tö ák bërie kéka̱, ák e'
dör ko̱s ák tso' wawè ekkë, e' u̱yémiitö dayë a̱ ta̱ ichéitö:

"A Babilonia wakpa, a' chörawa
we̱s ák i' chowa dayë a̱ es,
kë̀ yi tö a' sue̱paia̱.
[22] Ma'ma tso' bla'wè̱ kiè arpa ena flauta ena duk,
ese kë̀ blarpaia̱ a' ká̱ a̱.
A' kanè mésopa ko̱s kë̀ ku̱'ia̱.
Ák tso' wawè ese kë̀ blarpaia̱ a' ká̱ a̱.
[23] Bö'wö ñarke e' kë̀ wöñarpaia̱ a' ká̱ a̱.
Kë̀ yi ku̱'ia̱ ulabatsök.
A' dalì wata̱u̱kwakpa e'pa kkeauleka̱ tai̱ë,
ie'pa dör pë' tai̱ë ká̱ i' ki̱.
Es a' tö ká̱ ulitane wakpa ki̱tö'wé̱ alibchò̀ wa,
e' kue̱ki̱ íyi ikkë sulu de a' ki̱."

[24] Skëköl ttekölpa ena s'batse'r male̱pa ko̱s kötulur Babilonia wakpa tö, e'pa pé̄ tëne
ie'pa ká̱ ki̱. Ñies pë' male̱pa tai̱ë kötulur ie'pa tö. E' kue̱ki̱ e' nuí̱ de ie'pa ki̱.

19

[1] E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ittsé tö ká̱ jaì a̱ pë' daparke tai̱ë, e'pa tté darërë ta̱ ichérakitö a̱neule:

"Skëköl tö s'shu̱lè yësyësë ttè moki̱ wa,
e' kue̱ki̱ ¡iki̱kökasö!
Ie' dör S'tsa̱tkökwak.
Ie' olo ta̱' tai̱ë, ie' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱. [2] Babilonia wakpa dör we̱s alaköl trër tai̱ë es.
Ie'pa bak ká̱ ulitane wakpa e̱rkiöu̱k ì sulu wamblök we̱s ie'pa es.
Ie'pa tö Skëköl kanè mésopa kötulur.
E' nuí̱ ki̱ Skëköl tö ie'pa ká̱ sulu'wé̱wa̱ ta̱ iwakpa e̱wé̱waitö.
E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ie' s'shu̱leke yësyësë moki̱ë."

3 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö iskà chéne:
“¡Skëköl ki̱kökа̱sö!
Babilonia shkle̱ dià e' batrö michoë.”

4 Këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël (24) ena ì ttsë'ka döka̱ tkël, e'pa e̱' télur iski̱
wöwakköt ta̱ Skëköl tkërka̱ ikulé ki̱, e' dalöiérakitö. Ie'pa tö iché: “¡Es e' idir! ¡Skëköl
ki̱köka̱sö!” 5 Skëköl tkër e' ska' ttò̈ ttsé ye' tö, e' iché:

“¡A' ulitane tö se' Këköl ki̱kő́ka̱,
se' tsitsipa ñies se' blublupa.
A' dör ie' kanè mésopa tö ie' dalöieke,
e'pa ko̱s tö Skëköl ki̱kő́ka̱!”

Obeja Pupula ulabatsöke e' ké̱wö tkö'u̱k

6 Eta̱ ye' tö ittsé tö ì blarke ta̱ië we̱s s'tso' ta̱ië ttò̈ es, we̱s di' blar ta̱ië ákttö mik es, we̱s
alá blar ta̱ië es, e' tö iché:

“¡Skëköl ki̱köka̱sö!
Këkë dör se' Këköl, e' diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' detke s'blúie s'wëttsu̱k,
e' kue̱ki̱ iki̱köka̱sö.
7 Obeja Pupula ulabatsöketke, e' ké̱wö dewa̱tke,
e' tayë e̱' kané wé̱tke ulabatsoie ie' ta̱.
E' kue̱ki̱ se' ttsë'nù buaë kaneë, ie' olo ki̱köka̱sö.
8 Ie' tayë a̱ datsi' bua'bua kiè lino e' mène e̱' paioie,
Datsi' e' dör saruruë, wöñarke dalalaë.
Datsi' e' wà kiane chè
s'batse'rpa se̱r yësyësë e'.”

9 Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ iché: “Ishtő́ yëkkuö ki̱ i' es: ‘Wé̱pa shke̱ñaule Obeja
Pupula ulabatsöketke, e' ké̱wö tkö'u̱k, ayëcha buaë esepa.’ ” Ñies ie' tö iché ye' a̱: “Ttè e'
dör Skëköl ttè moki̱ë.”
10 Ye' e̱' té̱wa̱ iski̱ wöwakköt Skëköl biyöchökwak wösha̱ë idalöiök, erë ie' tö ye' a̱ iché:
“¡Se̱ kè̈ wa̱r! Ye' dör Skëköl kanè méso we̱s be' ena be' male̱pa e̱' tkëulewa̱ darërë Jesús
tté a̱ e'pa es. ¡Skëköl è̈ dalöió̈!”
Jesús tté e' tö Skëköl ttekölpa e̱rkiöwe̱ke s'pattök.

Itkërka̱ kabaio saruru ki̱

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö ká̱ jaì a̱ ukkö tso' áie, ee̱ kabaio suéyö etö saruruë. E' ki̱
itkërka̱, e' kiè dör Ttò̈ Yësyësë Ke̱kraë. Ie' tö s'wëttse̱ke yësyësë. Mik ie' e̱' kéka̱ ñippök e'
kè̈ dör é̈. 12 Ie' wöbla wër we̱s bö'wö wöñar es. Ie' wökir ki̱ ì tkërka̱ ta̱ië we̱s itso' tkèka̱ blu'
wökir ki̱ es. Ie' ki̱ ikiè tso' kitule. Kiè e' kè̈ jche̱r yi wa̱, e' jche̱r ie' wák è̈ wa̱. 13 Ie' datsi'
nuuleka̱ pé̈ wa. Ie' kiè dör Skëköl Ttè. 14 Ñippökwakpa tso' ta̱ië ká̱ jaì a̱, e'pa datse̱ ie'
itöki̱ kabaio saruru ki̱. Ie'pa paiëule datsi' bua'bua kiè lino ese wa, datsi' e' dör saruruë
wöñarke dalalaë. 15 Ie' kkò̈ a̱ tabè dökettsa̱ kà yëule di'dië, tabè e' wa ie' e̱' alöraka̱ ká̱
ulitane wakpa ki̱. Ie' tö ie'pa wëttse̱raë yësyësë idiché ta̱ië wa. Skëköl diché ta̱' ta̱ië íyi
ulitane tsa̱ta̱, e' kësik wa ie' tö ibolökpa ñatskerawa̱ we̱s uvawö ñatskèwa̱sö s'klò̈ wa idiö
yottsa̱ es. 16 Itu' shà̱ ie' paio ki̱ itso' kitule, e' tö iché: “Blu'pa ulitane e'pa Blú, skëkölpa
ulitane e'pa Këköl.”

S'tsa̱tkökwak e̱' aléka̱ iyiwak sulusi ki̱

17 E' ukuöki̱ ta̱ ye' isué̱ tö Skëköl biyöchökwak dur eköl diwö ki̱. E' tö iché a̱neule dù ko̱s
u̱rke ka̱shu̱k a̱ e' a̱: “¡A' shkő́, a' ñì dapa'ú̱ka̱ chkè tso' ta̱ië Skëköl wa̱ a' a̱ e' katök! 18 A'

shkö́ blu'pa chkà katök, ñies ñippökwakpa wökirpa ena wëpa kësik suluë, esepa chkà
katök a' shkö́. Kabaio ena iwákpa e'pa chkà katök a' shkö́. S'klöulewa̱ kanè mésoie ena
pë' kë̀ dör es, ñies s'dalöiër ta̱' tai̱ë ena se' ësepa ena pë' ulitane chkà katök a' shkö́.”
19 Eta̱ ye' tö iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' sué̱. Ká̱ ulitane blúpa ena iñippökwakpa, e'pa
tso' ie' ta̱. E'pa ñì dapa'u̱ke ñippök itkërka̱ kabaio saruru ki̱ ena iñippökwakpa e'pa ta̱.
20 Iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ ena itteköl e'pa klö'wé̱wa̱rakitö. Itteköl e' tö ì kë̀ o̱r yi a̱
ese o̱' iyiwak sulusi wörki̱. Ese wa ie' tö wé̱pa e̱' me' wakyuè iyiwak sulusi e' kiè wa ena
idiököl dalöië', esepa ki̱töo̱'ka̱. Eta̱ iyiwak sulusi ena itteköl, e'pa batrélormi ttsë'ka bö'
me'r tai̱ë batsöriie e' a̱. Ee̱ bö' wöñarke tai̱ë azufre ta̱. 21 Imale̱pa ttélur itkërka̱ kabaio ki̱
e' tö, tabè dökettsa̱ ikkö̀ a̱ e' wa. Eta̱ dù tö ie'pa chkà katé tai̱ë dö̀ che̱.

20

Skëköl e̱' aléka̱ Satanás ki̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak sué̱ ye' tö eköl, e' datse̱ ká̱ jaì a̱. Ie' wa̱ ka̱uk te̱r tai̱ë
i̱ski̱ë e' kköyottsa̱ tso'. Ñies tabechka kichaie bërie e' a'tse̱r iwa̱. 2-3 Eta̱ ie' tö këtali kéköl
klö'wé̱wa̱. Këtali këköl e' dör Bḗ kiè Satanás dë'ka̱ tkabḕie ká̱ ia̱ia̱ë e'. Skëköl biyöchökwak
tö ie' mué̱wa̱ tabechka kichaie wa batréemi ka̱uk te̱r tai̱ë i̱ski̱ë e' a̱. Ta̱ e' kkö̀ wötéwa̱itö
daloie ena iwakyuéitö a̱s kë̀ yi a̱ ikköyërttsa̱ne. Ee̱ ie' wötëne dö̀ duas mil eyök a̱s kë̀ ie' a̱
ká̱ ulitane wakpa ki̱tëria̱. Erë mik duas mil eyök deka̱, eta̱ ie' wötsënardaë erë ekuölö ë̀.
4 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö s'blúpa kulé sué̱ tulur ká̱ jaì a̱. Wé̱pa tulur kula' e' ki̱, e'pa a̱ ka̱wö
mène s'wëttsu̱k. Ñies wé̱pa kuli' tërdulune Skëköl tté ena Jesús tté moki̱ pakè kue̱ki̱,
esepa wiköl sué̱ ye' tö. Ie'pa kë̀ wa̱ iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ ena idiököl dalöiëne'. Ñies
ie'pa kë̀ e̱' mène wakyuè iyiwak sulusi kiè wa iwötsa̱ ki̱ ö iulà kkue ki̱. Ie'pa shke̱neka̱ne,
eta̱ ie'pa tö s'wëttsé̱ Cristo ta̱ döka̱ duas mil eyök. 5 Ie'pa shke̱neka̱ne e' dör s'duulewa̱ e'
tsá̱ shke̱neka̱ne. S'duulewa̱ male̱pa e'pa kë̀ shke̱rpaka̱ne dö̀ mik duas mil eyök e̱ne eta̱.
6 Wé̱pa shke̱rdaka̱ne ke̱we, ayëcha buaë esepa. Ie'pa dör wé̱pa batseo̱' Skëköl tö esepa kí̱.
Ie'pa kë̀ duö̀pawa̱ bötökicha. Ie'pa kaneblöraë Skëköl a̱ ena Cristo a̱ sacerdotepaie. Ñies
ie'pa tö s'wëttse̱raë Cristo ta̱ ñita̱ dö̀ duas mil eyök ekkë.
7 Mik duas mil eyök deka̱, eta̱ Satanás yërdattsa̱ne wé̱ itso' wötëulewa̱ ee̱. 8 Ie' e̱'
yörattsa̱ Gog ena Magog ki̱tö'u̱k. Gog ena Magog, e' wà kiane chè ká̱ ulitane wakpa.
Satanás tö ie'pa dapa'we̱raë ñippök Skëköl ta̱. Ie'pa ñippökwakpa dör tai̱ë we̱s dayë
tsé̱wö es.
9 Ie'pa ulitane datse̱ ká̱ wa'ñe demi Jerusalén. Ee̱ s'batse'rpa se̱rke. Ká̱ e' dalër tai̱ë
Skëköl é̱na. Ie'pa tö ká̱ e' kköiéwa̱ shkit s'batse'rpa e̱wo̱wa, erë bö' bite̱shka ká̱ jaì a̱, e'
tö Skëköl bolökpa e̱wé̱wa se̱raa̱. 10 Eta̱ Bḗ tö ie'pa ki̱töo̱', e' batréemi bö' wöñarke azufre
ta̱ me'r tai̱ë batsöriie e' a̱. Ee̱ iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ ena itteköl e'pa u̱yanemibak. Ee̱
ie'pa weir michoë ñië nañeë.

Skëköl tö sulitane shu̱leke bata ekkë ta̱

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö Skëköl tkër ikulé ki̱. Ikula' dör bërie saruruë. Ká̱ jaì ena
ká̱ i' e' tkashkar ie' yöki̱, kë̀ iwëneia̱ yës. 12-13 Eta̱ ye' tö isué̱ tö s'duulewa̱ ko̱s iëte̱r Skëköl
kulé wörki̱ a̱s ishu̱lirdak. Wé̱pa datse̱ s'wimblu ké̱ a̱ esepa tso', ñies wé̱pa durulune dayë
a̱ esepa tso'. S'dalöiërta̱' tai̱ë ena s'ësepa ko̱s iëte̱r Skëköl wörki̱ a̱s ie' tö ie'pa shu̱lö̀
we̱s ie'pa e̱' wamblë' es. Yëkkuö tso' tseë ee̱, e' ki̱ ì ko̱s o̱'sö ena ì ko̱s wamblë'sö e' tso'
kitule. Yëkkuö skà tso' ee̱ et, e' dör se̱ne michoë yëkkuö. Yëkkuö e' ki̱ wé̱pa ulà a̱ se̱ne
michoë döraë, e'pa kiè tso' kitule. Yëkkuö e' shu̱ppélor, eta̱ s'duulewa̱ ko̱s shu̱lé Skëköl
tö we̱s ie'pa e̱' wamblë' es, ñies we̱s itso' kitule iyëkkuö ki̱ es. 14 E' ukuöki̱ ta̱ s'duö̀wa̱
ena s'wimblu ké̱ e' ko̱s batréemi bö' me'r tai̱ë batsöriie e' a̱, e' dör s'duö̀wa̱ bötökicha e'.
15 Wé̱pa ko̱s kiè kë̀ ku̱' kitule se̱ne michoë yëkkuö ki̱, e'pa batréemi bö' ñe' a̱.

21

Ká̱ jaì pa̱'a̱li̱ ena ká̱ i' pa̱'a̱li̱

[1] E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö ká̱ jaì tsá̱ ena ká̱ i' tsá̱, e' kȅ ku̱'ia̱, e' ko̱s ské yönene pa̱'a̱li̱.
Ñies dayë kȅ ku̱'ia̱. [2] Eta̱ ye' tö isué̱ tö ká̱ batse'r dör Jerusalén pa̱'a̱li̱ e' datse̱ ká̱ jaì a̱ Skëköl
ska'. Ká̱ e' wër buaala we̱s tayë ulabatsketke e̱' paiȍ buaala iwëm wörki̱ es. [3] Skëköl tkër,
e' ska' ttȍ ttsé ye' tö, e' tö iché a̱neule: “Ittső, i̱'ñe Skëköl de se̱nuk s'ditsö shu̱a. Ie' se̱rdaë
ie'pa ta̱ ke̱kraë. Ie'pa döraë ie' ichaie. [4] Ie'pa wöriö ko̱s paikleraëitö. Kȅ yi duöpawa̱ia̱, kȅ
yi e̱riarpaia̱, kȅ yi kköchöpaia̱, kȅ yi mik ì dalërpaia̱, íyi ekkë ko̱s bakbak e' kue̱ki̱.”
[5] Eta̱ Skëköl tkër ikula' ki̱, e' tö iché: “Ye' tso' íyi ko̱s yuökne pa̱'a̱li̱.” Ñies ie' tö ye' a̱
iché: “Ttè i' dör moki̱ë, e' mik be' e̱rblȍmi, e' kue̱ki̱ ishtő yëkkuö ki̱.”
[6] E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: “Iwà yöne o̱ne. Ye' dör íyi wì ena íyi bata, ttè tsá̱ ena ttè
bata. Wé̱pa e̱rsine, esepa a̱ ka̱wö meraë ye' tö, se̱ne michoë di' yök é̱me, kȅ tuè̱ ta̱'. [7] Wé̱pa
e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kȅ wa̱ ye' tté olo'yaule, esepa a̱ íyi ekkë ko̱s ské meraë ye' tö. Ye' döraë
ie'pa Këköl ena ie'pa döraë ye' ala'rie. [8] Erë wé̱pa tö ye' tté olo'yé suane kue̱ki̱, wé̱pa
kȅ e̱rblöta̱' ye' mik, wé̱pa e̱' ia'u̱ke ì sulu wamblekerakitö ese wa, wé̱pa dör s'ttökwakpa,
wé̱pa trërta̱', wé̱pa wöbatsö alibchök, wé̱pa tö íyi diököl dalöieke skëkölie, ñies wé̱pa dör
ka̱chökwakpa, esepa ko̱s batreerami bö' wöñarke azufre ta̱ me'r ta̱ië batsöriie e' a̱. E' dör
s'duȍwa̱ bötökicha e'.”

Jerusalén pa̱'a̱li̱ kkayëne Juan a̱

[9] Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul sué̱yö ke̱we tö tka̱' damirak iwa̱ wà tkèttsa̱ ká̱ ulitane
wakpa we'ikoie, e' eköl de ye' ska', e' tö iché ye' a̱: “Be' shkő ye' ta̱. Obeja Pupula
ulabatsöketke, e' tayë kkacheke ye' tö be' a̱.” [10] Eta̱ Skëköl Wiköl de ta̱ië ye' ki̱ ta̱ Skëköl
biyöchökwak wa̱ ye' mítse̱r ka̱bata bërie ka̱kke̱ë e' ki̱. Ie' tö Jerusalén dör batse'r datse̱ ká̱
jaì a̱ e' kkaché ye' a̱, e' dör Skëköl ké̱. [11] Ká̱ e' wöñarke dalölöë Skëköl olo ta̱ië e' wa. Ká̱ e'
olo burke ta̱ië dalölöë we̱s ák bua'bua tuè̱ darërëë kiè jaspe es. Ák e' wöaule spa̱spa̱ ena
mat, e' wër sarërëë. [12] Ká̱ e' kköiëulewa̱ shkit ka̱kke̱ë buririë. E' ukkö döka̱ dabom eyök ki̱
böt (12). E' ukkö ko̱s a̱ Skëköl biyöchökwakpa iëte̱r eköl eköl. Ñies Israel aleripa ditséwö
döka̱ dabom eyök ki̱ böt, e'pa kiè tso' kitule eköl eköl ukkö ko̱s e' mik. [13] Ukkö tso' mañat
diwö tskirke, e' kke̱. Ukkö tso' mañat diwö mi'kewa̱, e' kke̱. Ukkö tso' mañat wì̱ wa. Ñies
ukkö tso' mañat i' wa. [14] Ká̱ e' kköiëulewa̱ shkittke̱, e' yöule ák blubluë ki̱ döka̱ dabom
eyök ki̱ bök. Obeja Pupula ttekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl, e'pa kiè tso' kitule eköl eköl
ák blubluë ko̱s e' mik.
[15] Skëköl biyöchökwak tso' ttök ye' ta̱, e' wa̱ orochka yöule batsì̱ë ká̱ ma'wo̱ie, ese
a'tse̱r. E' wa ie' tö ká̱ ko̱s ñe' ma'we̱ke, ikköiëulewa̱ shkit ena iukkö ko̱s e' ma'we̱ke ie' tö.
[16] Ká̱ e' yöule ñikkëë, ko̱s ibatsí̱ dör, ekkë isho̱ló̱ dör. Skëköl biyöchökwak tö ká̱ e' ma'wé̱
ká̱ ma'wo̱ a'tse̱r ie' wa̱ e' wa. Ká̱ e' batsí̱ dör kilómetro döka̱ mil böyök kí̱ cien tkëyök
(2.400); ñies isho̱ló̱ ena iká̱kke̱ e' dör ekkë ñies. [17] E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak tö ká̱
kköiëulewa̱ shkit, e' burrí ma'wé̱. E' dör metro döka̱ dabom teryök kí̱ teröl (66). Skëköl
biyöchökwak tö ima'wé̱ we̱s s'ditsö tö ká̱ ma'wè̱ es.
[18] Ká̱ kköiëulewa̱ shkit, e' yöule ák bua'bua kiè jaspe ese wa. Ká̱ e' yöule orochka wák ȅ
wa; e' damiwa̱ sarërëë we̱s vidrio es. [19] Ák blubluë tuluulewa̱ ká̱ kköiëulewa̱ e' chkíie, e'
mik ák bua'bua kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ bastulur ta̱ië. Ák blubluë e' tsá̱ e' dör ák bua'bua kiè jaspe;
ák blubluë skà dör zafiro; iskà dör ágata; iskà dör esmeralda; [20] iskà dör ónice; iskà dör
cornalina; iskà dör crisólito; iskà dör berilo; iskà dör topacio; iskà dör crisoprasa; iskà dör
jacinto; ibata dör amatista. [21] Ukkö döka̱ dabom eyök kí̱ böt, e' dör ák bua'bua saruru kiè
perla döka̱ dabom eyök kí̱ böt. Ukkö bit e' dör perla et. Ká̱ e' ñalé̱ kibi e' yöule orochka
wák ȅ wa damiwa̱ sarërëë.
[22] Kȅ ye' wa̱ Skëköl wé su̱ne ká̱ e' ki̱. Skëköl diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱ ena Obeja
Pupula e'pa se̱rke ee̱, e' kue̱ki̱ Skëköl wé kȅ ta̱'. [23] Skëköl olo burke ta̱ië ká̱ e' a̱, ñies Obeja

Pupula olo burke tai̱ë ká̱ e' ko̱s a̱ we̱s bö'wö tai̱ë olo bur es. E' kue̱ki̱ diwö kë̀ ta̱', si'wö
kë̀ ta̱'. 24 Ká̱ ulitane wakpa se̱rdaë ká̱ e' olo burke e' a̱. Ká̱ ulitane blúpa wa̱ iíyi bua'bua
tso' e' bitu̱raë ie'pa wa̱ mè ká̱ e' wakpa a̱. 25 Ká̱ e' a̱ nañewe kë̀ ta̱', ke̱kraë ká̱ dör ñiwe.
E' kue̱ki̱ iukkö kë̀ wötërta̱'wa̱ yës. 26 Ká̱ ulitane wakpa wa̱ iíyi bua'bua ko̱s tso', e' bitu̱raë
mè ká̱ e' wakpa a̱. 27 Erë íyi ulitane kë̀ dör batse'r, ñies wé̱pa tö ì wër suluë Skëköl wa
ese wambleta̱' ö s'ki̱tö'we̱ta̱', esepa ko̱s kë̀ döpawa̱ ee̱. Wé̱pa kiè tso' kitule Obeja Pupula
yëkkuö ki̱, yëkkuö e' dör se̱ne michoë yëkkuö, e'pa ë̀ döwa̱mi ee̱.

22

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ di' kkaché etö. Di' e' dör maneneë, damiwa̱
sarërëë, e' dör se̱ne michoë dí. E' tskirke wé̱ Skëköl ena Obeja Pupula tulur ikulé ki̱ e'
ska'. 2 Di' e' dami ká̱ e' ñalé̱ kibi e' shu̱sha̱ë. Di' e' kkömik kal tso' wi̱'kë io̱'kë. Kal e' dör
se̱ne michoë moie se' a̱. E' wörke si' bit ekkë. E' wà kiane chè tö duas ek ta̱ iwöne döka̱
dabom eyök ki̱ bötökicha (12). Kal e' kò̱ dör buaë kapölie ká̱ ulitane wakpa bua'wo̱ie. 3 Ì
ko̱s kë̀ dör buaë Skëköl wöa̱, e' kë̀ ku̱' ká̱ e' a̱. Ee̱ ie' ena Obeja Pupula, e'pa tulur ikulé ki̱.
Ee̱ Skëköl kanè mésopa tö ie' dalöieraë. 4 Ie'pa tö ie' sue̱raë iwöbla wa. Ie' kiè tso' kitule
ie'pa wötsa̱ ki̱. 5 Ká̱ e' ñi'we̱raë ie' olo tö, e' kue̱ki̱ nañewe kë̀ ta̱'ia̱ ká̱ e' a̱. Kë̀ yi ki̱ diwö
ena bö'wö kiarpaia̱ ká̱ suo̱ie. Ká̱ e' wakpa tö s'wëttsè̱ michoë blu'paie.

Jesucristo datskene e' ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net

6 Eta̱ Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ iché: “Ttè ko̱s ttsé be' tö e' dör moki̱ë e' mik be'
e̱rblö̀mi. Skëköl tö ittekölpa patkë' ittè pakök, e' wák tö ibiyöchökwak patké ì tköraë
bet, e' kkachök ikanè mésopa a̱.”
7 Jesús tö ichè: “¡Ittsö̀! Ye' datskene bet. Ì tköke i̱'ñe ta̱ ena ì tköraë aishkuö ta̱ ese tté
tso' kitule yëkkuö i' ki̱. Wé̱pa tö ttè e' wà iu̱teke, ayëcha buaë esepa.”
8 Ye' dör Juan. Ye' tö íyi ikkë ttsé sué̱. Mik ye' tö ittsé ena isué̱, eta̱ ye' e̱' té̱wa̱ wöwakköt
Skëköl biyöchökwak wörki̱ idalöiök. 9 Erë ie' tö ye' a̱ iché: “¡Se̱ kë̀ wa̱r! Ye' dör Skëköl
kanè méso we̱s be' ena be' yamipa dör Skëköl ttekölpa ena wé̱pa ko̱s tö ttè tso' kitule
yëkkuö i' ki̱ e' wà iu̱teke, esepa es. ¡Skëköl ë̀ dalöiö̀!”
10 Ñies ie' tö ye' a̱ ichè: “Ttè tso' kitule yëkkuö i' ki̱, e' wà tköketke bet, e' kue̱ki̱ kë̀
iblarwa̱ be' wák ë̀ a̱. 11 Wé̱pa e̱' wamblö̀ sulu esepa múa̱t a̱s ikí̱ e̱' wamblö̀ sulu. Ñies wé̱pa
e̱' ia'u̱ke se̱ne sulusi wa esepa múa̱t a̱s ikí̱ e̱' ia'ù̱ se̱ne sulusi wa. Erë wé̱pa dör yësyësë a̱s
esepa kí̱ se̱r yësyësë. Ñies wé̱pa batseo̱' Skëköl tö a̱s esepa kí̱ se̱r batse'r.”
12 Jesús tö ichè: “Ye' datskene bet. Ye' wa̱ iské datse̱ mè sulitane a̱ eköl eköl we̱s ise̱r
es. 13 Ye' dör íyi wì ena íyi bata, ttè tsá̱ ena ttè bata. Ye' tso'tke íyi ulitane yöki̱ ke̱we, ñies
ye' se̱r michoë ke̱kraë.”
14 Wé̱pa tö idatsi' skueke Obeja Pupula pé̱ wa a̱s idöttsa̱ buaë maneneë Skëköl a̱, ayëcha
buaë esepa. Esepa ë̀ a̱ ka̱wö merdaë dökwa̱ Skëköl ká̱ a̱, se̱ne michoë e' kéli wö katök.
15 Erë wé̱pa dör ì sulu wamblökwakpa, wé̱pa wöbatsö alibchök, wé̱pa trërta̱', wé̱pa dör
s'ttökwakpa, wé̱pa tö íyi diököl dalöieke, wé̱pa wöbatsö ka̱chök, esepa ko̱s a̱te̱ u'rki̱, kë̀
dë'wa̱ Skëköl ká̱ a̱.
16 Jesús tö ichè: “Ye' dör Jesús, e' tö Skëköl biyöchökwak patké ttè i' ko̱s chök ye' icha
eruleë e'pa a̱. Ye' dör s'blú bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè David, e' aleri datse̱ s'blúie ie' skéie e'. Ye' dör
we̱s bëkwö olo burke dalölöë ká̱ ñirketke eta̱ es.”
17 Wiköl Batse'r ena Obeja Pupula tayë, e'pa tö ichè: “¡A' shkö́!” Ñies wé̱pa tö ttè i'
ttsé, e'pa tö ichö́: “¡A' shkö́!” Wé̱pa ko̱s e̱rsine é̱na se̱ne michoë dí yák, esepa mú dö̀ se̱ne
michoë dí yök é̱me kë̀ tuè̱ ta̱.
18 Ì tköraë e' tso' kitule yëkkuö i' ki̱, wé̱pa tö ittsé, esepa a̱ ye' tö ichè i' es: Yi tö ttè i' kí̱
kuötkéka̱, e' ta̱ esepa we'ikeraë sia̱rë Skëköl tö ì sulu ko̱s tso' kitule yëkkuö i' ki̱ ese wa.

19 Ñies yi tö ttè tso' kitule yëkkuö i' ki̱ e' we̱le yéttsa̱, e' ta̱ esepa a̱ Skëköl kè̀ tö ka̱wö mepa
se̱nuk Skëköl ká̱ batse'r e' a̱, se̱ne michoë kéli wö katök we̱s itso' kitule yëkkuö i' ki̱ es.
20 Jesús tö ttè i' ko̱s ché a' a̱, e' tö ichè: "Moki̱ ye' datskene bet."

Es e' idir. ¡A Skëkëpa Jesús, be' shkö́!

21 A̱s Skëkëpa Jesús e̱r buaë chò̀ s'batse'rpa ulitane a̱.